Anarşist SSS

Anarşist Sıkça Sorulan Sorular - Versiyon 11.2

Anarchist Writers

2007

İçindekiler

Kısım A: Anarşizm Nedir? 14

A.1 Anarşizm Nedir? 15
A.1.1 ”Anarşi” ne anlama gelir? 19
A.1.2 ”Anarşizm” ne anlama gelir? 26
A.1.3 Neden anarşizm liberter sosyalizm olarak da adlandırılır? 33
A.1.4 Anarşistler sosyalist midir? 38
A.1.5 Anarşizm nereden ortaya çıktı? . . . 47

A.2 Anarşizm Neyin Taraftarıdır? 56
A.2.1 Anarşizmin özü nedir? 62
A.2.2 Neden anarşistler ısrarla hürriyet üstünde dururlar? 65
A.2.3 Anarşistler örgüt taraftarı mıdır? . 72
A.2.4 Anarşistler ”mutlak” hürriyet taraftarı mıdır? 80
A.2.5 Neden anarşistler eşitlik taraftarıdırlar? 81

A.2.6 Neden dayanışma anarşistler için önemlidir? 91
A.2.7 Anarşistler neden kendini-özgürleştirmeyi savunurlar? 98
A.2.8 Hiyerarşiye karşı çıkmadan anarşist olmak mümkün müdür? 107
A.2.9 Anarşistler ne tür bir toplum arzularlar? 116
A.2.10 Hiyerarşiyi ortadan kaldırmak ne anlama gelir ve ne kazandırır? 126
A.2.11 Anarşistler neden doğrudan demokrasi taraftarıdırlar? 131
A.2.12 Konsensus [Oybirliği] doğrudan demokrasiye bir alternatif midir? . . . 144
A.2.13 Anarşistler bireyci midir, yoksa kolektivist mi? 148
A.2.14 Gönüllülük neden yeterli değildir? 155
A.2.15 Peki ya "insan doğası"? 162
A.2.16 Anarşizmin işlemesi için "mükemmel" insanlar mı gerekir? 175
A.2.17 İnsanların çoğu özgür bir toplumun işlemesi için fazlasıyla aptal değil mi? 184
A.2.18 Anarşistler terörizmi destekler mi? 192
A.2.19 Anarşistlerin sahip oldukları etik görüşler nelerdir? 207
A.2.20 Neden anarşistlerin çoğu ateisttir? 221

A.3 Anarşizm Çeşitleri Nelerdir? 231
A.3.1 Bireyci ve Toplumsal Anarşistler Arasındaki Ayrımlar Nelerdir? 234
A.3.2 Farklı Toplumsal Anarşizm Çeşitleri Var mıdır? 251
A.3.3 Yeşil Anarşizmin Hangi Çeşitleri Vardır? 263
A.3.4 Anarşizm Pasifist'midir? 274
A.3.5 Anarka-Feminizm Nedir? 284
A.3.6 Kültürel Anarşizm Nedir? 303
A.3.7 Dinsel Anarşistler Var mıdır ? . . . 307
A.3.8 *"Sıfatları Olmayan Anarşizm"* Nedir? 318
A.3.9 Anarko-İlkelcilik Nedir? 326

A.4 Belli Başlı Anarşist Düşünürler Kimlerdir? 348
A.4.1 Anarşizme Yakın Olan Başka Düşünürler Var mıdır? 372
A.4.2 Anarşizme Yakın Olan Liberal Düşünürler Var mıdır? 381
A.4.3 Anarşizme Yakın Olan Sosyalist Düşünürler Var mıdır? 394
A.4.4 Anarşizme Yakın Olan Marksist Düşünürler Var mıdır? 401

A.5 "Eylemde Anarşi'nin Bazı Örnekleri Nelerdir? 414
A.5.1 Paris Komünü 422
A.5.2 Haymarket Şehitleri 433
A.5.3 Sendikalist Sendikaların Kurulması 443
A.5.4 Rus Devriminde Anarşistler 453
A.5.5 İtalyan Fabrika İşgallerinde Anarşistler 484
A.5.6 Anarşizm ve İspanyol Devrimi . . . 510
A.5.7 Fransa'da 1968 Mayıs-Haziran İsyanı 520

Kısım B: Anarşistler Neden Mevcut Sisteme Karşıdırlar? 531

B.1 Anarşistler Neden Otorite ve Hiyerarşiye Karşıdırlar? 536
B.1.1 Otoriter Toplumsal İilişkilerin Etkileri Nelerdir? 543
B.1.2 Kapitalizm Hiyerarşik midir? 551
B.1.3 Kapitalizm Ne Çeşit Bir Değerler Hiyerarşisi Yaratır? 557
B.1.4 Irkçılık, Cinsiyetçilik ve Homofobi Neden Vardır? 560
B.1.5 Otoriter Medeniyetin Kitlesel-Psikolojik Temeli Nasıl Yaratıldı? . . 578

B.2 Anarşistler Neden Devlete Karşıdırlar? 592
B.2.1 Devletin Ana İşlevi Nedir? 599
B.2.2 Devletin Yardımcı İşlevleri Var mıdır? 608
B.2.3 Yönetici Sınıf Devlet Üstündeki Denetimini Nasıl Sürdürür? 614
B.2.4 Devlet Merkeziyetçiliği Özgürlüğü Nasıl Etkiler? 619
B.2.5 Merkezileşmeden Kimler Faydalanır? 625

B.3 Anarşistler Neden Özel Mülkiyete Karşıdırlar? 638
B.3.1 Özel Mülkiyet ile Zilyetlik Arasındaki Fark Nedir? 643
B.3.2 Devlet Hangi Tür Mülkiyeti Korur? 646
B.3.3 Mülkiyet Neden Sömürücüdür? . . . 658
B.3.4 Özel Mülkiyet Meşrulaştırılabilir mi? 662

B.4 Kapitalizm Hürriyeti Nasıl Etkiler? 671
B.4.1 Kapitalizm Özgürlüğe mi Dayanır? . 678
B.4.2 Kapitalizm Öz-sahipliliğe mi Dayanır? 688
B.4.3 Ama Kimse Sizi Onlar İçin Çalışmaya Zorlamıyor! 692
B.4.4 Peki Ya Yüksek Emek Talebinin Olduğu Dönemler? 702
B.4.5 Ama Ben "Kendi Başıma Bırakılmak" İstiyorum! 709

B.5 Kapitalizm Güçlendirici midir ve İnsan Eylemine mi Dayanır? 719

Bölüm C: Kapitalist Ekonominin Efsaneleri Nelerdir? 729

C.1 Kapitalizmde Fiyatları Ne Belirler? 736
C.1.1 Bu Kuramda Yanlış Olan Ne? . . . 746
C.1.2 Öyleyse Fiyatı Ne Belirler? 767
C.1.3 Fiyatları Başka Neler Etkiler? . . . 783

C.2 Kârlar Nereden Kaynaklanır? 790
C.2.1 Bu Artık Neden Vardır? 797
C.2.2 Kapitalistler Artı Değerin Bir Kısmına Kendi Adlarına El Koymakta (Yani Kar Yapmakta) Haklılar mı? . 803
C.2.3 İcat Neden Gerçekleşir ve Karları Nasıl Etkiler? 814
C.2.4 İşçi Denetimi İcadı Boğmayacak mıdır? 818
C.2.5 İdareciler İşçi ve Bu Nedenle de Değerin Yaratıları Değiller mi? 822
C.2.6 Faiz Beklemenin Karşılığı Olan Bir Ödül Değil mi, ve Bu Nedenle Kapitalizm Adil Değil mi? 824

C.2.7 Ancak Paranın "Zaman Değeri", Daha Eşitlikçi Bir Kapitalizmde Faiz Almayı Meşru Kılmaz mı? 831

C.3 Şirketlerde Kârlar ile Ücretler Arasındaki Bölüşümü Ne Belirler? 844

C.4 Piyasaya Neden Büyük Şirketler Egemen Olur? 852

C.4.1 Büyük Şirketler Ne Kadar Büyüktür? 861

C.4.2 Büyük Şirketlerin Toplum Üzerindeki Etkileri Nelerdir? 864

C.4.3 Büyük Şirketlerin Varlığının Ekonomi Kuramı ve Ücretli Emek Açısından Anlamı Nedir? 873

C.5 Büyük Şirketler Neden Kârdan Daha Büyük Bir Dilim Alırlar? 878

C.5.1 Büyük Şirketlerin Süper-Karları Yüksek Etkinlik Nedeniyle Değil midir? 885

C.6 Büyük Şirketlerin Piyasaya Hakimiyeti Değişebilir mi? 895

C.7 Kapitalist İş Çevriminin Nedenleri Nedir? 902
C.7.1 Sınıf Savaşımı İş Çevriminde Ne Rol Oynar? 907
C.7.2 Piyasanın İş Çevriminde Oynadığı Rol Nedir? 928
C.7.3 Yatırımın İş Çevriminde Oynadığı Rol Nedir? 933

C.8 İş Çevriminin Nedeni Paranın Devlet Kontrolünde Olması mıdır? 948
C.8.1 Bu Keynezyenizmin İşlediği Anlamına mı Gelir? 971
C.8.2 1970'lerde Keynezyenizme Ne Oldu? 977
C.8.3 Kapitalizm Keynezyenizmdeki Krize Nasıl Uyum Gösterdi? 983

C.9 "Serbest Piyasa" Kapitalizmi Destekçilerinin İddia Ettiği Üzere Bırakınız Yapsınlar Kapitalizmi İşsizliği Azaltır mı? 993
C.9.1 Ücretlerin Azaltılması İşsizliği Azaltır mı? 1002
C.9.2 İşsizliğin Sebebi Ücretlerin Çok Yüksek Olması mıdır? 1012
C.9.3 "Esnek" Emek Piyasaları İşsizliğin Çözümü müdür? 1019

C.9.4 İşsizlik Gönüllü müdür? 1028

C.10 "Serbest Piyasa" Kapitalizmi Herkesin, Bilhassa da Yoksulların Yararına Mıdır? 1037

C.11 Şili Serbest Piyasanın Herkesin Yararına Olacağını İspatlamaz mı? 1051

C.11.1 Ancak Pinochet'in Şili'si, "Ekonomik Özgürlüğün Siyasi Özgürlüğe Ulaşmanın Ayrılmaz Bir Parçası Olduğunu" İspatlamamış mıdır? . . . 1070

C.12 Hong Kong "Serbest Piyasa" Kapitalizminin Potansiyellerini Göstermiyor mu? 1080

Kısım D: Devletçilik ve Kapitalizm Toplumu Nasıl Etkiler? 1086

D.1 Devlet Müdehalesi Neden Meydana Gelir? 1090

D.1.1 Devlet Mdehalesi Başlangıçta Sorunlara Sebep Olmuş mudur? 1098

D.1.2 Devlet Müdehalesi Demokrasinin Bir Sonucu mudur? 1102

D.1.3 Devlet Müdehalesi Sosyalist midir? 1106

D.2 Zenginliğin Politika Üzerindeki Etkisi Nedir? 1112

D.2.1 Sermaye Kaçışı Gerçekten de o kadar Güçlü müdür? 1118

D.2.2 İş Aleminin Propagandası Ne Kadar Yaygındır? 1121

D.3 Zenginlik Kitle İletişim Araçlarını Nasıl Etkiler? 1125

D.3.1 Büyüklük, Yoğunlaşmış Sahiplik, Sahibinin Zenginliği, ve Hakim Kitle İletişim Şirketlerinin Kar Odaklı Olması Medya İçeriğini Nasıl Etkiler? 1127

D.3.2 Kitle İletişim Araçlarının Asli Gelir Kaynağı Olarak Reklamın Etkisi Nedir? 1130

D.3.3 Medya Neden Hükümet, İş Alemi ve Hükümet ile İş Alemi Tarafından Finanse Edilen ve Onaylanan "Uzmanlar"ın Sağladığı Bilgiye Dayanmaktadır? 1133

D.3.4 "İtiraz", Zengin ve Güçlü Olanlarca Medyayı Disipline Etmenin bir Aracı Olarak Nasıl Kullanılır? 1136

D.3.5 İktidar Seçkinleri Neden "Komünizm Karşıtlığı"nı bir Ulusal Din ve Kontrol Mekanizması Olarak Kullanırlar? 1138
D.3.7 Medya Hakkındaki "Propaganda Tezi" birçok Medya Haberinin "Karşıt" Mizacıyla Çelişmez mi (örn. Hükümetin ve İş Aleminin Yolsuzluklarını İfşa Etmesi)? 1144

D.4 Kapitalizm ile Ekolojik Kriz Arasındaki İlişki Nedir? 1147
D.4.1 Kapitalist Firmalar Neden "ya Ölmeli ya da Büyümeli"dir? 1151

D.5 Emperyalizmin Sebebi Nedir? 1155
D.5.1 Emperyalizm Zaman İçerisinde Nasıl Değişti? 1174
D.5.2 Emperyalizm Yalnızca Özel [Kesim] Kapitalizminin Bir Ürünü müdür? . 1197
D.5.3 Küreselleşme Emperyalizmin Sonu mu Demektir? 1200
D.5.4 Emperyalizm ile Kapitalizmdeki Toplumsal Sınıflar Arasındaki İlişki Nedir? 1217

D.6 Anarşistler Milliyetçiliğe Karşı mıdır? 1231

D.7 Anarşistler Milli Kurtuluş Mücadelelerine Karşı mıdır? 1238

D.8 Militarizmin Sebep ve Etkileri Nelerdir? 1246

D.8.1 Soğuk Savaşın Açık Bir Şekilde Sona Ermesiyle Militarizm Değişecek midir? 1253

D.9 Refahın Kutuplaşması ile Otoriter Hükümet Arasındaki İlişki Nedir? 1258

D.9.1 Kapitalizmde Siyasal İktidar Neden Yoğunlaşır? 1263

D.9.3 Hapsetme Oranları Neden Yükseliyor? 1274

D.9.4 Hükümet Gizliliği ve Vatandaşların Gizlice İzlenmesi Neden Artıyor? . . 1277

D.9.6 Sağ Ne İstiyor? 1292

Kısım A: Anarşizm Nedir?

A.1 Anarşizm Nedir?

Anarşizm, anarşiyi, yani "*efendinin, hükümdarın olmamasını*" (P.J. Proudhon, **Mülkiyet Nedir?**, s. 264) yaratmayı amaçlayan siyasal bir kuramdır. Diğer bir deyişle, anarşizm bireylerin birbirleriyle eşitler olarak özgürce işbirliği [*co-operation*] içinde olabileceği bir toplum yaratmayı amaçlayan siyasal bir kuramdır. Böylece, anarşizm gerekli olmadıkları gibi [aynı zamanda da] bireye ve onların bireyselliğine zararlı olan tüm hiyerarşik kontrol biçimlerine –ister devletin isterse kapitalist olsun— karşı çıkar.

Anarşist L. Susan Brown'un sözleriyle:

> "*Anarşizmin genel algılanışı şiddetli, Devlet-karşıtı bir hareket [olduğu] şeklindeyken; anarşizm hükümetin gücüne [karşı] basit bir başkaldırının ötesinde, çok daha incelikli ve nüanslı [olan] bir gelenektir. Anarşistler, iktidar ve tahakkümün [domination] toplum için gerekli olduğu fikrine karşı çıkarlar;*

> *bunun yerine daha işbirlikçi, hiyerarşi karşıtı toplumsal biçimleri, siyasal ve iktisadî örgütlenmeleri savunurlar.*" (**Bireycilik Politikası**, s. 106)

Ancak, "anarşizm" ve "anarşi" şüphesiz siyaset kuramının en fazla yanlış temsil edilen kavramlarıdır. Genel anlamda "*kaos*" veya "*düzensizlik*" kelimeleri ile eş anlamlı tutularak, anarşistlerin toplumsal kaos ve "*orman kanunu*"na geri dönüşü arzuladıkları belirtilir.

Bu yanlış temsiliyet [anlamlandırma] sorunu tarihsel bir paralellik gösterir. Örneğin, tek adam egemenliğinin (monarşinin) gerekli olarak görüldüğü hükümetlerin bulunduğu ülkelerde de zamanında "*cumhuriyet*" veya "*demokrasi*" gibi kavramlar, aynen "*anarşi*" kavramı gibi değerlendirilmişlerdir; yani düzensizlik ve karmaşayı temsil etmek için kullanılmışlardır. Statükonun devam ettirilmesinden belirgin çıkarı olanların, mevcut sisteme karşı çıkanların pratikte işlerliklerinin olamayacağını öne sürmeleri gayet normaldir; [onlara göre] yeni toplumsal yaşam biçimi ancak kaosa yol açabilir. Ya da Errico Malatesta'nın ifade ettiği üzere:

> "*Hükümet'in gerekli olduğuna, hükümet olmadan ancak düzensizlik ve karmaşa*

> *olacağına inanılırsa; doğal ve mantıksal olarak, hükümetin olmamasını önemle vurgulaması açısından anarşinin düzenin yokluğu anlamına gelmesi gerekir.*" (**Anarşi**, s. 16).

Anarşistler, "*anarşi*" kavramının bu "*sağduyusal*" [*common-sense*] algılanışını değiştirerek, insanların hükümet ve diğer bütün hiyerarşik toplumsal ilişkilerin zararlı **ve** gereksiz olduklarını görmelerini arzularlar.

> "*Kanaatlari değiştirin, toplumu hükümetin sadece gereksiz olduğuna değil, [bunun da ötesinde] aşırı [ölçüde] zararlı olduğuna ikna edin; işte o zaman, sadece hükümetsizlik anlamına gelmesi nedeniyle anarşi kelimesi herkes için [şu anlama gelecektir]: doğal düzen, insanoğlunun ihtiyaç ve çıkarlarının uyumluluğu, tam dayanışma içinde tam bir özgürlük*" (**adı geçen eser (age)**, s. 16).

Bu SSS, anarşizm ve anarşinin anlamı konusunda genelde paylaşılan düşünceleri değiştirme sürecinin bir parçasıdır. Ancak hepsi bundan ibaret değil. "*Anarşi*"nin "*sağduyusal*" fikrinin ürettiği

çarpıtmalarla mücadele etmenin yanı sıra, anarşizm ve anarşistlerin yılldardan beridir siyasal ve toplumsal düşmanlarımızca maruz bırakıldıkları çarpıtmalara karşı da mücadele etmemiz gerekmektedir. Çünkü, Bartolomeo Vanzetti'nin ifade ettiği üzere, anarşistler "*radikalin radikalidir –kara kediler; birçoklarının, bağnnazların, sömürücülerin, şarlatanların, üçkağıtçıların ve zalimlerin dehşeti. Dolayısıyla, en fazla karalananlar, bile bile en çok yanlış tanıtılanlar, en fazla yanlış anlaşılanlar ve en çok eziyet edilenler de keza bizleriz.*" (Nicola Sacco ve Bartolomeo Vanzetti, **Sacco ve Vanzetti'nin Mektupları**, s. 274)

Vanzetti ne söylediğini biliyordu. ABD devleti işlemedikleri bir suçu onun ve yoldaşı Nicola Sacco'nun üzerine yıkmıştı, gerçekte yabancı anarşistler olmaları nedeniyle 1927'de elektrikli sandalyeyle idam edilmişlerdi. Bu nedenle, bu SSS, anarşistlerin kapitalist medya, siyasetçiler, ideologlar ve patronlar tarafından maruz bırakıldıkları karalamaları ve çarpıtmaları (liberaller ve Marksistler gibi eski radikal arkadaşların çarpıtmalarından bahsetmeye bile gerek yok) düzeltmek için çaba harcayacaktır. Umut ediyoruz ki, bunu yaptığımızda, iktidarda olanların neden anarşizme saldırmaya bu kadar çok zaman ayırdıklarını anlayacaksınız –çünkü fiilen herkes için hürriyeti sağlayabilecek ve

bir azınlığın çoğunluk üzerinde iktidarına dayanan tüm sistemleri sona erdirecek bir fikirdir.

A.1.1 "Anarşi" ne anlama gelir?

Yunancadan gelen "*anarşi*" kelimesi, "*olmaksızın*", "*-sız*", "*...-in isteği*", "*...-in yokluğu*" ya da "*...-in olmaması*" anlamlarını veren **an** (veya **a**) öneki ile, "*hükümdar*", "*şef*", "*sorumlu kişi*", "*otorite*" [yetke] anlamına gelen **archos** kelimesinin birleşiminden oluşur. Ya da Peter Kropotkin'in ifade ettiği üzere, Anarşi, "*otoriteye karşı*" anlamına gelen Yunanca kelimelerden kaynaklanır (**Anarşizm**, s. 284).

Yunanca ***anarchos*** ve ***anarchia*** kelimeleri genellikle "*hükümetin olmaması*" veya "*hükümetsizlik*" anlamlarında ele alınırken; görüldüğü üzere, anarşizmin asıl anlamı basitçe "*hükümetsizlik*" değildir. "***An-archy***", "*hükümdarın olmadığı*" veya daha genel bir ifadeyle "*otoritenin olmadığı*" anlamına gelir; anarşistler kelimeyi bu anlamıyla kullanırlar. Örneğin, Kropotkin'in [şunu] öne sürdüğünü görürüz; anarşizm, "*sadece sermayeye değil, kapitalizmin asıl güç kaynağına, [yani] hukuk, otorite ve Devlet'e de saldırır*" (**age**, s. 150). Anarşistlere göre, anarşi [keli-

mesi] "*genelde varsayıldığı üzere düzenin yokluğu anlamına gelmez, hükmetmenin olmaması [anlamına gelir]*" (Benjamin Tucker, **Kitap Yerine**, s. 13). David Weick mükemmel bir şekilde özetliyor:

> "*Anarşizm,* ***bütün*** *iktidar [güç], mutlak egemenlik, tahakküm ve hiyerarşik bölünmelerin yadsınmasını ve [bütün] bunların sona erdirilmesi iradesini ifade eden,* ***markasız*** *bir toplumsal ve siyasal fikir olarak anlaşılabilir. ... Bu nedenle, {her ne kadar} hükümet {devlet} ... gayet uygun bir şekilde anarşist eleştirinin ana odağı olsa da, ... anarşizm devletçilik-karşıtlığından daha öte bir şeydir*" (**Anarşiyi Yeniden Keşfetmek**, s. 139).

Bu nedenle, anarşizm tamamen hükümet-karşıtı, devlet-karşıtı olmaktan ziyade **hiyerarşi**'ye karşı olan bir harekettir. Neden? Çünkü, hiyerarşi otoriteyi kapsayan kurumsal yapıdır. Devletin hiyerarşinin ulaşmış olduğu "en ileri" biçim olması nedeniyle, anarşistler tanımsal olarak devlet karşıtıdırlar; ancak, bu tek başına anarşizmin **yetersiz** bir tanımlaması olur. Bu demektir ki, gerçek anarşistler sadece devlete değil, [aynı zamanda] bütün

hiyerarşik örgütlenme biçimlerine karşı çıkarlar. Brian Morris'un sözleriyle:

> "*Anarşi terimi Yunancadan gelmektedir ve temel olarak 'yöneten [ruler, hükmeden] olmaması' anlamına gelir. Anarşistler, bütün hükümet veya zorlayıcı yetke [otorite] biçimlerini, bütün hiyerarşi ve tahakküm biçimlerini reddeden insanlardırlar. Bu nedenle, onlar Meksikalı anarşist Flores Magon'un 'karanlık kutsal üçlü' olarak adlandırdığına –devlet, sermaye ve kilise– karşı çıkarlar. Anarşistler, böylece hem devlete, hem kapitalizme, hem de bütün dini yetke biçimlerine karşı çıkarlar. Ancak anarşistler aynı zamanda da çeşitli araçlarla anarşi durumunu; yani zorlayıcı kurumların olmadığı merkezsizleşmiş bir toplumu, gönüllü birliklerin federasyonu aracılığıyla örgütlenecek bir toplumu kurmayı veya ortaya çıkarmayı amaçlarlar*" ("*Anthropoloji ve Anarşizm*", **Anarchy: A Journal of Desire Armed**, sayı 45, s. 38).

"*Hiyerarşi*"ye bu bağlamda referans verilmesi oldukça yeni bir gelişmedir; Proudhon, Bakunin ve

Kropotkin gibi "*klasik*" anarşistlerin bu sözcüğü kullanmadığını görüyoruz (onlar genellikle "*otoriter*"in kısacası olan "*otorite*"yi tercih ediyorlardı). Ancak yazılarından açıktır ki, onlarınki de aslında hiyerarşiye, bireyler arasındaki ayrıcalıklara ve güç dengesizliklerine karşı olan bir felsefeydi. Bakunin, "*resmi*" otoriteye saldırıp "*doğal etkiyi*" savunurken bundan bahsetmektedir, şöyle der:

> "*Herhangi birisinin bir başkasını baskı altına almasını imkânsız hale mi getirmek istiyorsun? Öyleyse hiç kimsenin güce [iktidara, erke] sahip olmamasını sağlaman gerekir*" (**Bakunin'in Siyasi Felsefesi**, s. 271).

Jeff Draughn'un belirttiği üzere, "*daha genel bir kavram olan hiyerarşi-karşıtı kavramı, her zaman 'devrimci projenin' gizli bir parçası durumundayken, ancak son zamanlarda oldukça göz önüne çıkmıştır. Gene de bunun kökleri Yunanca 'anarşi' kelimesinde açıkça görülebilir.*" (Jeff Draughn, **Anarşizm ve Liberteryanizm Arasında: Yeni Bir Hareket Tanımlamak**).

Anarşistler için hiyerarşiye karşı çıkmanın sadece devlet veya hükümetle sınırlı olmadığını vurguluyoruz. Bu, tüm otoriter ekonomik ve toplumsal ilişki-

leri olduğu gibi, –başta kapitalist mülkiyetle ve ücretli emekle ilgili olanlar olmak üzere– siyasal ilişkileri de içerir. Proudhon'un şu argümanından görülebilir: "***Sermaye*** *... siyasal alanda* ***hükümet*** *ile benzerdir. Kapitalizmin iktisadî fikri, hükümet veya otorite siyaseti ve Kilise'nin teolojik fikri, birbirleriyle çeşitli şekillerde bağlantılı olan özdeş fikirlerdir. Bunlardan birisine saldırmak hepsine birden saldırmaya denktir. ... Sermayenin emeğe ve Devlet'in hürriyete karşı yaptığını, Kilise de ruha karşı yapar. Bu kutsal üçleme felsefede olduğu gibi pratikte de zararlıdır. İnsanları baskı altına almanın en etkili yolu aynı anda onların bedenlerini, iradelerini ve mantıklarını köleleştirmektir.*" (Max Netlau'nun alıntısı, **Anarşizmin Kısa Tarihi**, s. 43-44). İşte bu nedenle, Emma Goldman'ı, "*erkek {veya kadının} emeğini satmak zorunda kalması*", *onun istek ve yargılarının efendinin iradesinin emri altında olması*" anlamına gelen kapitalizme karşı çıkarken buluruz (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 36). Bundan kırk yıl önce, Bakunin, mevcut sistemde "*işçinin {ücret karşılığında kendini}* ve dolayısıyla "*belli bir zaman için kişiliğini ve hürriyetini {kapitaliste} sattığını*" söylerken aynı noktayı vurguluyordu (**age**, s. 187).

Bu nedenle, "*anarşi*" yalnızca "*hükümetin olmaması*"ndan daha fazlasıdır; bütün otoriter örgütlenme ve hiyerarşi biçimlerine karşı çıkmak de-

mektir. Kropotkin'in sözleriyle, "*toplumun anarşist algısının kökeni, ... hiyerarşik örgütlenmelerin ve toplumun otoriter görüşlerinin eleştirisinde; ve de ... insan oğulları ile kızlarının ilerici hareketlerinde görülen eğilimlerin çözümlemesinde ... {yatar}*" (**age**, s. 158). Malatesta'ya göre, anarşizm "*toplumsal adaletsizliğe karşı ahlakî isyandan doğmuştur*" ve "*toplumsal kötülüklerin özgül nedenleri, kapitalist mülkiyette ve Devlet'te*" bulunabilir. Ezilenler "*hem Devlet'i hem de mülkiyeti alaşağı etmeyi düşündükleri zaman, işte o zaman anarşizm doğmuştu*" (**Errico Malatesta: Hayatı ve Fikirleri**, s. 19).

Bu nedenle anarşinin yalnızca devlet-karşıtı olduğunu öne sürmek için yapılan herhangi bir girişim kelimenin ve anarşist hareket tarafından kullanıldığı şeklin yanlış temsil edilmesi olacaktır. Brian Morris'in söylediği üzere, "*klasik anarşistlerin yazıları ... ve anarşist hareketlerin karakterleri incelendiğinde, ... açıktır ki [anarşizm] bu dar bakışa {sadece devlete karşı olma bakışına} asla sahip olmamıştır. Daima otorite ve sömürünün bütün biçimlerine meydan okumuş, devlete olduğu kadar kapitalizme ve dine karşı da eş derecede eleştirel olmuştur*" (**age**, s. 40).

Ve –yalnızca aşikar olanı belirtmek için– anarşi kaos demek değildir, anarşistler kaos veya düzensizlik yaratmayı amaçlamazlar. Bizler, bunun yerine, bireysel özgürlük ve gönüllü işbirliğine dayanan bir

toplum yaratmak istiyoruz. Diğer bir deyişle, otoriteler tarafından yukarıdan aşağıya [dayatılan] bir düzensizliği değil, aşağıdan yukarıya doğru [olan] bir düzeni [istiyoruz]. Böyle bir toplum, hükümdarların olmadığı bir toplum, gerçek anarşi olacaktır.

Anarşiyi **Kısım I**'da tartışacağız, ancak Noam Chomsky şunları söylerken ana görüşü özetler: gerçekten özgür olan bir toplumda "topluluk [cemaat], işyeri, aile veya daha geniş toplum içerisinde, *insan oğulları ve kızları arasında kişisel olmanın ötesine geçen –şu veya bu şekilde bir kurumsal biçim alan anlamında– her tür etkileşim, ne olursa olsun katılımcılarının doğrudan denetimi altında olmalıdır. Bu, endüstride işçi konseylerini, topluluklarda halk demokrasisini, bunların birbirleriyle etkileşimini, uluslararası toplumun örgütlenmesine kadar daha büyük gruplar içerisindeki özgür birlikleri ifade eder*" (**Anarşizm Röportajı**). Toplum artık patronlar ve işçiler, yönetenler ve yönetilenler hiyerarşisine bölünmemiş olacaktır. Aksine, anarşist bir toplum katılımcı örgütlenmelerdeki özgür birliğe dayanacak ve aşağıdan yukarıya doğru örgütlenecektir. Anarşistlerin, örgütlenme, mücadele ve faaliyetlerinde, yapabildikleri ölçüde bu toplumu bugünden yaratmaya çalıştıkları da belirtilmelidir.

A.1.2 ”Anarşizm” ne anlama gelir?

Peter Kropotkin’in deyişiyle, Anarşizm ”*sosyalizmin hükümetsiz sistemidir...*” (**Anarşizm**, s. 46). Diğer bir deyişle, ”*insanın insanı sömürmesinin ve tahhaküm etmesinin sona erdirilmesi, yani özel mülkiyetin {kapitalizmin} ve hükümetin yok edilmesi*”dir (Errico Malatesta, **Anarşizme Doğru**, s. 75).

Anarşizm, bu nedenle siyasi, ekonomik veya toplumsal hiyerarşilerin olmadığı bir toplum yaratmayı hedefleyen siyasi bir kuramdır. Anarşistler, hükmedenin olmadığı anarşinin uygulanabilir bir toplumsal sistem biçimi olduğunu ve böylece de bireysel özgürlük ile toplumsal eşitliğin en fazlalaştırılmasına hizmet ettiğini savunurlar. Özgürlük ve eşitlik amaçlarının karşılıklı olarak birbirini destekleyen amaçlar olduğunu görürler. Ya da Bakunin’in ünlü sözüyle:

> ”*Bizler Sosyalizm olmadan özgürlüğün ayrıcalık ve adaletsizlik olduğuna, özgürlük olmadan Sosyalizmin ise kölelik ve vahşilik olduğuna inanıyoruz.*” (**Bakunin’in Siyasi Felsefesi**, s. 269)

İnsan toplumunun tarihi bunu ispatlamaktadır. Eşitlik olmadan hürriyet sadece güçlü olan için hür-

riyet anlamına gelirken, hürriyet olmadan eşitlik ise imkansızdır ve aslında köleliğin gerekçelendirmesidir.

Birçok farklı anarşizm çeşitleri (bireyci anarşizmden komünist-anarşizme kadar –daha fazlası için **Kısım A.3**'e bakınız) varken, bunların özünde daima iki ortak konumlanış bulunur –hükümete karşı olma ve kapitalizme karşı olma. Bireyci anarşist Benjamin Tucker'ın sözleriyle, anarşizm, "*Devlet'in yıkılmasında ve tefeciliğin yıkılmasında; insanın artık insan tarafından yönetilmemesi ve insanın artık insan tarafından sömürülmemesi*"nde ısrar eder (Eunice Schuster'in alıntısı, **Yerel Amerikan Anarşizmi**, s. 140). Tüm anarşistler kârı, faizi ve kirayı **tefecilik** (yani sömürü) olarak değerlendirir, bu nedenle onlara ve onları yaratan koşullara –hükümet ve Devlet'e karşı &cceedil;ıktıkları kadar– karşı çıkarlar.

Daha genel olarak, L. Susan Brown'un sözleriyle, anarşizm içindeki "*birleştirici bağlantı, hiyerarşi ve tahakkümün evrensel olarak suçlanması; insan bireyin özgürlüğü için savaşmaktaki istekliliktir*" (**Bireyciliğin Siyaseti**, s. 108). Anarşistlere göre, bir kimse eğer devlete veya kapitalist otoriteye tabi ise özgür olamaz. Voltairine de Cleyre'nin özetlediği gibi:

"*Anarşizm, ... yaşamın gereksinimlerinin herkes için sağlanabileceği, aklın ve bedenin tam olarak*

gelişimi imkanlarının herkesin ortak mirası olacağı bir toplumun olabilirliğini öğretir. ... Refahın üretim ve bölüşümünün halihazırdaki adaletsiz örgütlenmesinin sonunda tamamen yıkılması gerektiğini; bunun yerini, insanın ürününün belli bir kısmını teslim etmek zorunda olacağı bir efendi aramaksızın herkesin çalışma hürriyetini sağlayacak, onun üretim kaynaklarına ve araçlarına erişim hürriyetini güvence altına alacak bir sistemin geçmesini gerektiğini öğretir. ... Körü körüne itaatkar olandan hoşnut olmayanı; bilinçsizce tatmin olmayandan bilinçli tatmin olmayanı ortaya çıkarır. ... Anarşizm, tahakküm bilincini, daha iyi bir toplum arzusunu ve kapitalizm ile Devlet'e karşı aralıksız bir savaşım yapma gerekliliği anlayışını yükseltmeyi amaçlar." (**Anarşi! Emma Goldman'ın Mother Earth'nün Antolojisi**, s. 23-4)

Bu nedenledir ki anarşizm, anarşinin, [yani] "*yöneticilerin olmaması*" kuralına dayanan bir toplumun yaratılmasını savunan siyasi bir kuramdır. Bunu başarmak için, "*tüm sosyalistlerle ortak olarak anarşistler, toprak, sermaye ve makineler üzerindeki özel mülkiyetin zamanını doldurduğunu ve yok olmaya mahkum olduğunu belirterek; üretim için gerekli olan her şeyin toplumun ortak mülkiyetinde olması gerektiğini ve refahı üretenlerce ortaklaşa yönetilmesi gerektiğini savunurlar. Ve ... toplumun*

siyasi örgütlenmesinin en ideal hali için gereken koşulun, hükümet fonksiyonlarının en aza indirildiği zaman sağlanabileceğini;... (ve) toplumun nihai hedefinin hükümetin fonksiyonlarını tamamen ortadan kaldırmak olduğunu savunurlar –hükümetsiz topluma, yani an-archy'e" (Peter Kropotkin, **age**, s. 46).

Böylece, anarşizm hem olumludur, hem de olumsuzdur. Mevcut olan toplumu inceleyip, eleştirirken, aynı zamanda potansiyel yeni topluma –bugünkü toplumun mahrum bıraktığı belli bazı insan ihtiyaçlarını sağlayan bir topluma– ilişkin bir görüş ortaya koyar. Bu ihtiyaçların en temel olanları –**Kısım A.02**'de tartışılacak olan– hürriyet, eşitlik ve dayanışma'dır.

Bakunin'in "*yıkma dürtüsü yaratıcı bir dürtüdür*" sözünden anlaşılabileceği gibi, anarşizm eleştirel analizi umutla birleştirir. Bugünkü toplumda nelerin yanlış olduğunu anlamadan daha iyi bir toplum inşa edilemez.

Ancak anarşizmin bir analiz aracı veya daha iyi bir topluma ilişkin bir görüşten ibaret olmadığı vurgulanmalıdır. Kökleri mücadelede, ezilenlerin özgürlükleri için yaptıkları mücadelededir. Diğer bir deyişle, güce değil insanların ihtiyaçlarına dayanan ve yerküreyi kârın önüne koyan bir sistemi başarma-

nın bir yolunu sunar. İskoçyalı anarşist Stuart Christie'den alıntı yapacak olursak:

"*Anarşizm insan özgürlüğü için bir harekettir. Somut, demokratik ve eşitlikçidir. ... Anarşizm başkalarına sağlanan imkanlardan mahrum bırakılanların ezilmelerine ev sömürülmelerine karşı doğrudan meydan okumalarıyla başlar –ve öyle devam eder. Birlikte veya ayrı ayrı son tahlilde çoğunluğun zararına bir azınlığın çıkarlarına hizmet eden devlet gücünün sinsice büyümesine ve mülkiyetçi bireyciliğin tehlikeli etosuna [değer ve inançlar sistemi] karşı çıkar.*

Anarşizm yaşamın hem bir kuramı hem de uygulamasıdır. Felsefi olarak, birey, toplum ve doğa arasında azami uyumu hedefler. Uygulamada, siyasetçileri, hükümetleri, devletleri ve onların görevlilerini gereksiz kılacak şekilde yaşamlarımızı örgütlememizi ve sürdürmemizi amaçlar. Anarşist toplumda, birbirlerine saygılı egemen bireyler, üretim ve bölüşüm araçlarının ortaklaşa sahiplenildiği doğal olarak tanımlanmış topluluklar içerisinde baskıcı olmayan ilişkiler erçevesinde örgütlenecektir.

Anarşistler, kafalarını soyut ilkelere ve kuramsal tasavvurlara takmış hayalperestler değildirler. Anarşistler mükemmel bir toplumun hemen yarın kazanılamayacağının pekala farkındalar. Gerçekte, mücadele ebediyen sürer! Ancak, şeylerin oldukları haline

karşı ve olabilecekleri hal için mücadeleyi teşvik eden bu görüştür. ...

Nihai olarak, sadece mücadele sonucu belirler ve daha anlamlı bir topluluğa doğru ilerleme her türlü adaletsizliğe karşı direnme iradesiyle başlamalıdır. Bu, genel anlamda, tüm sömürülere meydan okumak ve tüm baskıcı otorite biçimlerinin meşruğyetine karşı gelmek demektir. Eğer anarşistlerin değişmez bir inancı varsa, bu da siyasetçilere ve ideologlara boyun eğme alışkanlığı kaybedildiğinde, tahakküme ve sömürüye karşı direniş alışkanlığı kazanıldığında, sıradan insanların, özgürce ve adilce kendi yaşamlarının her yönünü kendi çıkarlarına uygun şekilde her yerde ve her zaman örgütleme kapasitesine sahip olduğudur.

Anarşistler halk mücadelelerinden uzak durmazlar, ne de onlara hakim olmaya çalışırlar. Yapabildikleri ölçüde uygulamada ona katkıda bulunmayı ve olası azami bireysel öz-gelişim ve grup dayanışması seviyesi ölçüsünde yardım etmeyi amaçlarlar. Her zaman ve her yerdeki felsefi, toplumsal ve devrimci hareketlerde, gönüllü ilişkiler, karar alma süreçlerine eşitlikçi katılım, karşılıklı yardımlaşma ve tüm tahakküm biçimlerine ilişkin eleştiri bağlamında anarşist fikirleri ayırt etmek mümkündür." (**Beni Nenem Anarşist Yaptı**, s. 162-3)

Anarşizm, anarşistlere göre, basitçe patronlar ve siyasetçiler olmaksızın kendi kendimizi örgütleme ve toplumu işletme kapasitemizin kuramsal ifadesidir. İşçi sınıfı ve diğer ezilen insanların bir sınıf olarak gücümüzün bilincine varmamızı, ivedi çıkarlarımızı savunmamızı ve bir bütün olarak toplumu devrimcileştirmek için savaşmamızı sağlar. Ancak böyle yaparak insanoğullarının yaşamasına uygun bir toplum yaratabiliriz.

Bu soyut bir felsefe değildir. Anarşist fikirler hergün uygulamaya geçirilmektedir. Ezilen insanların hakları için ayağa kalktıkları, özgürlüklerini savunmak için harekete geçtikleri, dayanışma ve işbirliğini uygulamaya geçirdikleri, zulme karşı mücadele ettikleri, kendilerini liderler veya patronlar olmaksızın örgütledikleri her yerde, anarşizmin ruhu yaşamaktadır. Anarşizm basitçe bu liberter eğilimleri canlandırmayı ve onları tam bir olgunluğa eirştirmeyi amaçlar. **Kısım J**'da tartışacağımız üzere, anarşistler, kapitalizmi daha iyisiyle değiştirmek için –ondan tamamen kurtulana kadar– fikirlerini kapitalizm içerisinde çeşitli şekillerde uygumaya geçirirler. **Kısım I**'da onun yerine neyi geçirmeyi amaçladığımız, yani anarşizmin neyi amaçladığı tartışılacak.

A.1.3 Neden anarşizm liberter sosyalizm olarak da adlandırılır?

Çoğu anarşist, "*anarşizm*" kavramına yüklenen olumsuz tanımlamayı görerek, fikirlerinin olumlu ve yapıcı yanlarını vurgulamak için başka kavramlar kullanmışlardır. Bunlardan en yaygın olanları "*özgür sosyalizm*", "*özgür komünizm*", "*liberter* [*libertarian*, hürriyetçi] *sosyalizm*" ve "*liberter komünizm*"dir. Anarşistlere göre, gerçekte liberter sosyalizm, liberter komünizm ve anarşizm birbirlerinin yerine kullanılabilirler. Vanzetti'nin ifade ettiği gibi:

"*Bununla birlikte, sosyal-demokratlar, sosyalistler, komünistler ve IWW'nin hepsinin Sosyalist olması gibi bizler de sosyalistiz. Bizimle bu diğerleri arasındaki fark –temel bir fark– bizler liberterken, onların otoriter olmalarıdır; onlar kendilerine ait olan vir Devlet veya Hükümet'e inanırlar; bizler ise ne Devlet'e ne de Hükümet'e inanırız.*" (Nicola Sacco ve Bartolomeo Vanzetti, **Sacco ile Vanzetti'nin Mektupları**, s. 274)

Ancak bu doğru mudur? **American Heritage Dictionary** tanımlamalarına bakacak olursak:

> **LİBERTER:** *düşünce ve eylemde bulunma özgürlüklerine, özgür iradeye inanan kişi.*
>
> **SOSYALİZM:** *üreticilerin; hem siyasi gücü, hem de üretim araçlarını ve malların bölüşümünü kontrol ettiği toplumsal sistem.*

Bu iki tanımı alıp birleştirirsek:

> **LİBERTER SOSYALİZM:** *üreticilerin, hem siyasi gücü, hem de üretim araçlarını ve malların dağıtımını kontrol ettiği, düşünce ve eylemde bulunma özgürlüklerinin ve özgür iradenin var olduğu bir toplumsal sistem.*

(Ama sözlüklerin hala siyasi yetkinlikten yoksun olduğuna ilişkin genel yorumumuzu eklemek zorundayız. Biz bu tanımları sadece "*liberter*"in "*serbest piyasa*" kapitalizmi, [keza] "*sosyalizm*"in devlet sahipliği anlamına gelmediğini göstermek için kullandık. Açıktır ki diğer sözlükler –özellikle sosyalizm için– farklı tanımlar içerecektir. Sözlük tanımları üzerine tartışmak isteyenler, sonu gelmeyecek ve siyasi olarak faydasız bir hobi olan bu tartışmayı sürdürmekte özgürdürler, ama biz bunu yapmak istemiyoruz).

Ancak, ABD'de Liberal Parti'nin ortaya çıkmasıyla birlikte, pek çok kişi "*liberter sosyalizmin*" kavram olarak çelişkili hale geldiğini düşünmektedir. Aslında çoğu "*Liberter*", anarşistlerin, "*sosyalist*" fikirleri daha fazla "*kabul edilebilir*" kılmak amacıyla, (Liberterlerin anladığı şekliyle) sosyalizmin "*liberal-karşıtı*" fikirleri ile Liberal ideolojiyi ilişkilendirmeye çalıştıklarını söylemektedir –diğer bir ifade ile anarşistler "*liberter*" etiketini esas sahiplerinden çalmaya çalışmaktadırlar.

Gerçekten bu kadar uzak başka bir saptama daha yapılamaz. Anarşistler, kendilerini ve fikirlerini ifade etmek amacıyla "*liberter*" kavramını 1850'lerden beri kullanmaktadırlar. Anarşist tarihçi Max Nettlau'ya göre, devrimci anarşist Joseph Dejacque **Le Libertaire, Journal du Mouvement Social** [dergisini] 1858 ile 1861 arasında New York'da çıkarmıştı; "*liberter komünizm*" teriminin kullanımı ise Fransız anarşist kongresinin bunu benimsediği Kasım 1880'e kadar gitmektedir (Max Nettlau, **Anarşizmin Kısa Tarihi**, s. 75 ve s. 145). "*Liberter*" teriminin kullanımı, anarşizm-karşıtı yasaları delmek ve halkın aklındaki "*anarşi*" kelimesinin olumsuz çağrışımından sakınmak üzere Fransa'da kullanılmaya başlandığı 1890'lardan sonra daha da popüler hale geldi (örneğin, Sebastian Faure ve Louise Michel ***Le Libertaire (The Libertarian)***

adlı dergilerini 1895'de Fransa'da yayınladılar). O zamandan beri (özellikle Amerika dışında) **her zaman** anarşist fikirlerle ve hareketlerle ilgili olarak kullanılmıştır. Daha yakın tarihli bir örnek vermek gerekirse, Amerika'da anarko-sendikalist ilkeler etrafında 1954 yılında örgütlenen "***The Libertarian League***" 1965'e kadar faal haldeydi. ABD-temelli Liberter Parti ise 1970'lerin başından itibaren, [yani] anarşistlerin politik fikirlerini ifade etmek için bu terimi ilk defa kullanmalarından 100 yıldan fazla bir zaman sonra (ve "*liberter komünist*" ifadesinin ilk defa benimsenmesinden 90 yıl sonra) ortaya çıkmıştır. Asıl olarak bu terimi "çalan" anarşistler değil onlardır. (Liberter Parti tarafından arzulanan) "*Liberter*" kapitalizm fikrinin çelişkili bir kavram olduğunu ise **Kısım B**'de tartışacağız.

Yine **Kısım I**'da açıklayacağımız üzere, ancak liberter-sosyalist mülkiyet sistemi bireysel özgürlüğü azamileştirebilir. Söylemeye her ne kadar gerek olmasa da, –genellikle "*sosyalizm*" olarak **adlandırılan**– devlet sahipliliği anarşistler için asla ve asla sosyalizm demek değildir. Aslında, –**Kısım H**'de ele alacağımız üzere– devlet "*sosyalizmi*" hiçbir sosyalist içeriği olmayan kapitalizmin bir biçimidir. Rudolf Rocker'in belirttiği üzere, anarşistlere göre sosyalizm "*sadece bir karın tokluğu sorunu değildir, kişilik duygusuna ve bireyin özgür inisiyatifine yardımcı*

olacak bir kültür sorunudur; özgürlük olmadan [sosyalizm] tüm bireysel düşünce ve hisleri hayali bir kolektif çıkar uğruna feda edecek kasvetli bir devlet kapitalizmine yol açacaktır." (Colin Ward'ın alıntısı, "*Giriş*", Rudolf Rocker, **Londra Yılları**, s. 1)

"Liberter" kelimesinin anarşist şeceresi veriliyken, pek az anarşist bu terimin fikirlerimizle çok az ortaklığı olan bir ideoloji tarafından çalınmış olmasını görmekten mutlu olacaktır. Birleşik Devletler'de, Murray Bookchin'in belirttiği üzere, "*'liberter' teriminin kendisi şüphesiz ki bir sorun kaynağıdır; özellikle de 'saf kapitalizm' ve 'serbest ticaret'i amaçlayan kendi başına ayrı bir yöne giden bir harekete sahip bir anti-otoriter ideolojiyle aldatıcı bir şekilde özdeşleştirilmesi nedeniyle. Bu hareket bu kelimeyi yaratmamıştır: onu {ondokuzuncu} yüzyıl anarşist hareketinden aşırmıştır. Ve, özgürlüğü girişimcilik ve kârla eş tutan kişisel egoistler adına değil, bir bütün olarak tahakküm altındaki insanlar adına konuşmaya çalışan ... anti-otoriterler bu kelimeyi geri almalıdırlar.*" Bu nedenle, Amerika'daki anarşistler, serbest-piyasa hakkı "*tarafından doğallığından koparılmış bir geleneği uygulamada yeniden canlandırmalıdırlar*" (**Modern Kriz**, s. 154-5). Bunu yaptığımıza göre, fikirlerimizi liberter sosyalizm olarak adlandırmayı sürdüreceğiz.

A.1.4 Anarşistler sosyalist midir?

Evet. Anarşizmin tüm kolları kapitalizme karşı çıkar. Bunun sebebi kapitalizmin tahakküm ve sömürüye dayanmasıdır (**Kısım B** ve **Kısım C**'ye bakınız). Anarşistler, "*insanların ürünleri üzerinden yüzde alacak bir yönlendirici-efendi olmadan birlikte çalışamayacakları*" fikrini reddederler; ve anarşist bir toplumda, "*gerçek işçilerin kendi düzenlemelerini kendilerinin yapacaklarını, şeylerin ne zaman, nerede ve nasıl yapılacağına [kendilerinin] karar vereceklerini*" düşünürler. İşçiler bunu yaparak kendilerini "*kapitalizmin dehşetli köleleleştirmesinden*" kurtaracaklardır (Voltairine de Cleyre, **Anarşizm**, s. 32-34).

(Burada anarşistlerin, feodalizm, Sovyet-tipi "*sosyalizm*" –daha iyi bir adlandırmayla "devlet sosyalizmi"–, kölelik vb. gibi tahakküm ve sömürüye dayanan **tüm** ekonomik biçimlere karşı çıktığını vurgulamalıyız. Kapitalizm üstüne yoğunlaşıyoruz, çünkü şu anda dünyaya hakim olan odur).

Bakunin ve Proudhon gibi toplumsal anarşistlerle birlikte Ben Tucker gibi bireyciler de kendilerini "***sosyalist***" olarak tanımlarlar. Bu böyle olmuştur,

çünkü Kropotkin'in klasik makalesi "*Modern Bilim ve Anarşizm*"de ifade ettiği üzere; "*Sosyalizm geniş, kapsayıcı ve gerçek anlamında –[yani] Emeğin Sermaye tarafından sö;mürüsünü* ***yıkma*** *çabası olarak– anlaşılırsa, Anarşistler dönemin Sosyalistleriyle beraber el ele yürümekteydiler*" (**Evrim ve Çevre**, s. 81). Ya da Ben Tucker'ın sözleriyle; "*Sosyalizmin temel iddiası emeğin kendi sahipliğini elde etmesidir*", ki bu "*Sosyalist düşüncenin her iki okulunun, ... Devlet Sosyalizmi ve Anarşizmin*" görüş ortaklığına sahip olduğu bir iddiadır (**Anarşist Okumalar**, s. 144). Bu nedenle, sosyalist kelimesi özgün haliyle "*bireyin kendi ürettiğine sahip olması hakkına inanan herkes*"i içerecek şekilde tanımlanmıştır (Lance Klafta, "*Ayn Rand ve Liberterlik Çarpıtması*", **Anarşi: A Journal of Desire Armed**, sayı 34). Sömürüye (veya tefeciliğe) bu karşı çıkış, tüm gerçek anarşistler tarafından paylaşılır ve onları sosyalist bayrağının altında konumlandırır.

Birçok sosyalist için "*emeğin meyvelerinin çalınmamasının tek garantisi, emek araçlarına sahip olmaktır*" (Peter Kropotkin, **Ekmeğin Fethi**, s. 145). Bu nedenle örneğin Proudhon, "*birlik içerisinde istihdam edilen her bireyin ... şirketin mal varlığı üzerinde bölünmemiş hisseye sahip olacağı*" işçi kooperatiflerini desteklemiştir; çünkü "*zarar ve kazanca katılım sayesinde ... kolektif kuvvet (yani artık) az sa-*

yıdaki yöneticinin kâr kaynağı olmaktan çıkar: tüm işçilerin mülkiyetine geçer" (**Genel Devrim Dşüncesi**, s. 222 ve s. 223). Yani, gerçek sosyalistler emeğin sermaye tarafından sömürülmesini sona erdirmeyi arzulamanın yanısıra, aynı zamanda üreticilerin üretim araçlarına sahip olduğu ve onları kontrol ettiği bir toplumu arzularlar (hizmetleri temin eden işyerlerinin dahil olduğu vurgulanmalıdır). Üreticilerin bunu gerçekleştireceği araçlar [konusu] anarşist ve diğer sosyalist çevrelerde tartışmalı olan bir noktadır, ama bu arzu hepsinde ortaktır. Anarşistler, –işçi birlikleri veya komün ttarafından sahiplik [yoluyla]– işçilerin doğrudan denetimini savunurlar (farklı anarşizm çeşitleri için **Kısım A.3**'e bakınız).

Bunun da ötesinde anarşistler, kapitalizmi, sömürücü **olduğu kadar** otoriter olması nedeniyle de reddederler. Kapitalizmde işçiler üretim süreci sırasında ne kendilerini yönetirler, ne de emeklerinin ürünü üzerinde herhangi bir kontrole sahiptirler. Bu durum ne herkes için eşit özgürlükle, ne de sömürücü-olmamak ile bağdaşır; bu nedenle de anarşistler tarafından bu duruma karşı çıkılır. Bu bakış açısı en iyi şekilde (hem Tucker hem de Bakunin'e esin kaynağı olan) Proudhon'un çalışmasında görülebilir; [Proudhon] anarşizmin, "*kapitalist ve mal sahipliliği[ne dayanan] sömürüyü her yerde sonlandıracağını {ve} ücret sistemini yıkacağını*" öngörür;

"*çünkü işçi, ya mal sahibi/kapitalist/teşebbüsçü'nün bir memuru olacaktır ya da [üretime doğrudan] katılacaktır. ... İlk durumda işçi emir altındadır, sömürülmektedir: süregiden durum bir boyun eğme durumudur ... İkinci durumda ise, bir insan ve vatandaş olarak itibarını geri alır; ... daha önce kölesinden başka bir şey olmadığı üretim örgütünün bir parçası bileşeni haline gelir; ... başka hiçbir seçeneğimiz olmaması nedeniyle tereddüt etmemize gerek yoktur ... işçiler arasında bir BİRLİK oluşturmak gereklidir ... çünkü bu olmadan, onlar ast ve üstler olarak ilişkili olmaya devam edeceklerdir; ve [bu da]... özgür ve demokratik bir topluma zıt düşen efendi ve ücretli-işçi kastları[nın ortaya çıkmasını] sağlayacaktır*" (**age**, s. 233 ve s. 215-216).

Bu nedenle **tüm** anarşistler kapitalizm karşıtı'dırlar ("*Eğer emek ürettiği refahın sahibi olsaydı, kapitalizm diye bir şey de olmazdı*" (Alexander Berkman, **Anarşizm Nedir ?**, s. 44). Örneğin –(daha sonra tartışacağımız üzere) liberalizm'den en çok etkilenen anarşist düşünürlerden [birisi olan]– Benjamin Tucker, kendi fikirlerini "*Anarşistik-Sosyalizm*" olarak adlandırarak, kapitalizmi "*tefecilere, faiz, rant ve kâr alanlara*" dayanan bir sistem olarak suçlar. Tucker, kapitalist olmayan anarşist serbest-piyasa toplumunda, kapitalistlere gereksinim olmayacağını savunur; çünkü [o zaman]

"*emek... doğal ücretini, [yani] tüm ürettiğini ele geirecektir*" (**Bireyci Anarşistler**, s. 82 ve s. 85). Böyle bir ekonomi, karşılıklı bankacılığa; kooperatifler, zanaatkarlar ve köylüler arasında ürünlerin serbestçe değiştirildiği bir sisteme dayanacaktır. Ben Tucker ve diğer Bireyci anarşistlere göre; kapitalistlerin emekçi insanlara göre avantajlı konumda olmasını, böylece de bu sonrakilerin [emekçi insanların] kâr, faiz ve rant yolu ile sömürülmesini sağlayan birçok yasa ve tekellerle damgalanmış olan kapitalizm, gerçek bir serbest piyasa değildir (tartışma için Kısım G'ye bakınız). Baş egoist olan Max Stirner bile kapitalist toplumu ve onun kutsalmış veya dinselmişçesine ele alınan –özel mülkiyet, rekabet, işbölümü v.b.– "*hortlaklarını*" aşağılamaktan geri durmaz.

Sonuç olarak, anarşistler kendilerini sosyalist olarak tanımlarlar, ama belli bir formunda –***liberter sosyalist***ler. Bireysel anarşist olan Joseph A. Labadie'nin (hem Tucker, hem de Bakunin'i çağrıştıran bir şekilde) ortaya koyduğu üzere:

> "*Anarşizmin sosyalizm olmadığı söylenir. Bu bir hatadır. Anarşizm gönüllü Sosyalizm'dir. İki çeşit sosyalizm mevcuttur, şeytani ve anarşist; otoriter ve liberter; devletli ve özgür. Aslında,*

toplumsal iyileşmeyi amaçlayan herhangi bir öneri, dışsal iradelerin gücü ve bireyler üzerindeki zor kullanımını ya arttırır ya da azaltır. Eğer arttıyorlarsa bunlar şeytanidirler, eğer azalıyorlarsa anarşisttirler." (**Anarşizm: Nedir ve Ne Değildir**).

Labadie pek çok kez "*bütün anarşistlerin sosyalist olduğunu, ama bütün sosyalistlerin anarşist olmadığını*" ifade etmiştir. Bu nedenle, Daniel Guérin'in "*Anarşizm aslında sosyalizmin eş anlamlısıdır. Anarşist, amacı asıl olarak insanın insan tarafından sömürüsünü yıkmak olan bir sosyalisttir*" [şeklindeki] yorumu, –ister toplumsal isterse bireyci kanat olsun– anarşist hareketin tarihi boyunca yankılanmıştır (**Anarşizm**, s. 12). Aslında, Haymarket şehidi Adolph Fischer, hareketin "*iki gruba –komünist anarşistler ve Proudhon [taraftarı] veya orta-sınıf anarşistler– bölündüğünü*" onaylarken, aynı gerçeği ifade etmek için neredeyse Labadie'nin sözlerinin aynısını kullanmıştır –"*her anarşist sosyalisttir, ama her sosyalistin anarşist olması gerekmez*" (**Haymarket Şehitlerinin Otobiyografileri**, s. 81).

Toplumsal ve bireyci anarşistler birçok konu üzerinde –örneğin serbest piyasanın özgürlüğü azami-

leştirmenin en iyi yolu olup olmadığı– uyuşmazlıklara sahip olsalar da; sömürücü ve baskıcı olan kapitalizme karşı çıkılması, anarşist toplumun tanımsal olarak ücrete değil, bağlantılı emeğe [*associated labour*] dayanması gerektiği konusunda hem fikirdirler. Sadece bağlantılı emek çalışma saatleri boyunca "*birey üzerindeki dışsal irade ve kuvvetlerin gücünü azaltabilir*"*;* ve işi yapanların bu şekilde işi kendilerinin idare etmesi, gerçek sosyalizmin özündeki idealdir. Bu bakış açısı, Josep Labadie, işçi sendikalarının "*birlik sayesinde özgürlüğün kazanılmasının bir örneği*" olduğunu ve "*sendikası olmadan işçinin [sendikası varkenkine göre] işvereninin daha fazla kölesi*" olduğunu söylerken görülebilir (**Emek Meselesinin Farklı Aşamaları**).

Ama kelimelerin anlamları zamanla değişir. Bugün sosyalizm kavramı, tüm anarşistlerin özgürlüğün ve asıl sosyalist ideallerin reddi anlamına gelmesi nedeniyle karşı çıktıkları **devlet** sosyalizmi ile eş anlamlı hale gelmiştir. Tüm anarşistler Noam Chomsky'nin bu konu üzerine [olan] açıklamasını onaylayacaklardır:

> "*Eğer sol 'Bolşevizm'i de içerecek şekilde anlaşılıyorsa, ben kendimi tamamı ile sol'dan ayrı tutarım. Lenin, sosyalizmin en büyük düşmanlarndan birisiydi*"

(**Marksizm, Anarşizm ve Alternatif Gelecekler**, s. 779).

Anarşizm Marksizm, sosyal demokrasi ve Leninizm'in fikirlerine sürekli karşı durarak gelişmiştir. Bakunin, Lenin'in iktidara gelmesinden çok daha önce, Marks'ın devlet-sosyalist fikirlerinin gerçekleşmesi halinde oluşacak "*despot hükümetlerin en kötüsünün*" kurulması, yani "*Kızıl Bürokrasi*" tehlikesine karşı Marks'ın takipçilerini uyarmıştı. Aslında, Stirner'in, Proudhon'un ve özellikle de Bakunin'in çalışmaları devlet Sosyalizmi dehşetini büyük bir doğrulukla önceden tahmin etmişlerdir. Bunun yanısıra, anarşistler Rusya'daki Bolşevik rejime karşı yüksek sesli ilk eleştirileri ve muhalefeti gerçekleştirenler arasındaydılar.

Diğer yandan, sosyalistler olarak anarşistler, **bazı** Marksistlerle **bazı** ortak fikirleri paylaşırlar (Leninistlerle olmasa da). Bakunin ve Tucker'ın her ikisi de Marks'ın kapitalizm analizini olduğu gibi, emek-değer teorisini de kabul etmişlerdir (**Kısım C**'ye bakınız). Marks, Max Stirner'in –Marks'ın deyişiyle– "*bayağı*" komünizmi olduğu kadar devlet sosyalizmini de zekice eleştirisini içeren **Biricik ve Kendisi** kitabından oldukça etkilenmişti. Yine aynı zamanda, Marksist hareketin içinde toplumsal anarşistlere yakın duran unsurlar da vardır (özellikle

toplumsal anarşizmin anarko-sendikalist görüşlerine yakın olan –örneğin, Lenin'e oldukça mesafeli duran Anton Pannekoek, Rosa Luxembourg, Paul Mattick gibi isimler). Karl Korsh ve diğer bazıları da İspanya'daki anarşist devrimden sempati ile söz ederler. Marks'tan Lenin'e devamlılık gösteren birçok unsur olduğu gibi; Lenin ve Bolşevizm'i acımasızca eleştiren ve anarşistlerin eşitlerin özgür birlikteliği hedefine oldukça yakın olan liberter Marksistler de Marks ile devamlılık içindedirler.

Sonuç olarak, anarşizm temel olarak, genelde yaygın olarak "*sosyalizm*" diye tanımlananın –devlet sahipliği ve kontrolünü;n–tam karşısında konumlanan bir sosyalizm biçimidir. Pek çok insanın "*sosyalizm*" kelimesi ile yan yana koyduğu "*merkezi planlama*" yerine; anarşistler, bireyler, işyerleri ve toplululuklar arasında [kurulacak] serbest bir birliği ve işbirliğini savunurlar; ve böylece de "*her erkeğin (ve kadının) bir ücret-alıcısı, Devletin ise tek ücret ödeyici olacağı*" bir devlet kapitalizmi biçimi olan "*devlet*" sosyalizmine karşı çıkarlar (Benjamin Tucker, **Bireyci Anarşistler**, s. 81). Bu nedenle anarşistler, "*[aynen] Kapitalistler gibi ... büyük Sosyalist Parti'nin Sosyal-Demokrat hizbinin Sosyalizme indirgemeye çalıştığı Devlet fikrin*"den başka bir şey olmayan (çoğu insanın "*sosyalizm*" olarak düşündüğü) Marksizmi reddederler (Peter

Kropotkin, **Büyük Fransız Devrimi**, cilt 1, s. 31). Anarşistlerin sosyalizmin, Marksizm, "*merkezi planlama*" ve Devlet Sosyalizmi/Kapitalizmi ile tanımlanmasına karşı yaptıkları itirazlar **Kısım H**'de tartışılacaktır.

İşte devlet sosyalistleri ile olan bu farklılıklar yüzünden ve de karmaşıklığı azaltmak için, anarşistlerin çoğu kendilerini sadece "*anarşist*" olarak adlandırırlar –çünkü anarşistlerin sosyalist olduğu zaten kabul edilmiştir. Ama ABD'nde "*liberter*" sağın ortaya çıkmasıyla birlikte, bazı kapitalist-eğilimliler kendilerini "*anarşist*" olarak adlandırmaktalar; ve işte bu nedenle burada bu nokta üzerinde [bu kadar] emek harcadık. Anarşizm, tarihsel ve mantıksal olarak, –bütün anarşistlerin üstünde görüş birliğine sahip olduğu bir nokta olduğunu vurguladığımız– kapitalizm-karşıtlığını, yani sosyalizmi ifade eder ("*anarko*"-kapitalizmin neden anarşist olmadığına dair **Kısım F**'ye bakınız).

A.1.5 Anarşizm nereden ortaya çıktı?

Anarşizm nereden ortaya çıktı? Burada, Rus Devriminde Makhnocu hareketin katılımcıları

tarafından üretilen **Liberter Komünistlerin Örgütsel Platformu** adlı bildiriden alıntı yapmaktan daha iyisini yapamayız (bakınız **Kısım A.5.4**). Şöyle diyorlar:

> *"işçilerin köleleştirilmesinin yarattığı sınıf savaşımı ve baskı altındayken onların özgürlüğe olan tutkuları, anarşizm fikrini doğurmuştur; [bu fikir], sınıfların ve Devlet'in varlığı ilkelerine dayanan toplumsal sistemin tümden yok edilmesi ve yerine kendinden yönetim ilkesiyle oluşturulan işçilerin özgür devletsiz toplumunun [inşa edilmesi] fikridir.*
>
> *Yani anarşizm, bir entellektüelin ya da filozofun soyut düşüncelerinden ortaya çıkmamıştır: [aksine] işçilerin kapitalizme karşı doğrudan savaşımından, işçilerin gereksinim ve zorunluluklarından, onların hürriyet ve eşitlik özlemlerinden, özellikle de çalışan kitlelerin yaşam ve savaşım dönemlerinde en canlı haline bürünen özlemlerinden ortaya çıkmıştır.*
>
> *Bakunin, Kropotkin ve diğer önde gelen anarşist düşünürler anarşizm fikrini icat*

etmediler; aksine, onu kitlelerde teşhis ederek, sadece basit anlamda onu kavramsallaştırmak ve yaymak maksadıyla akıl ve bilgilerinin gücünü kullandılar" (s. 15-16).

Anarşist hareketin genelinde olduğu üzere, Makhnocular 1917-1921 arasında Ukrayna'da hem Kızıl (Komünist), hem de Beyaz (Çarlık/ Kapitalizm) otoritesinin kuvvetlerine karşı çıkan işçi sınıfından insanların oluşturduğu kitlesel bir hareketti. Peter Marshall'ın dikkat çektiği üzere, "*anarşizm, ... temel destekleyicilerini geleneksel olarak işçiler ve köylüler arasında bulmuştur*" (**İmkansızı İstemek**, s. 652).

Anarşizm, baskı altında olanların özgürlük için [verdikleri] mücadele sayesinde ve [onların bu] mücadelesi içinde ortaya çıktı. rneğin Kropotkin'e göre, "*Anarşizm günlük mücadelerden kaynaklanmıştır*" ve "*Anarşist hareket, bir takım büyük pratik derslerden etkilendiği her durumda kendisini yenilemiştir: Kaynağını bizzat yaşamın öğretilerinden alır*" (**Evrim ve Çevre**, s. 58 ve s. 57). Proudhon'a göre, onun karşılıkçı fikirlerinin "*ispatı, ... kredinin örgütlenmesi ile emeğin örgütlenmesinin bir ve aynı şey olduğunu gösteren, ... Paris ve Lyon'da kendiliğinden oluşturulan ... işçi birliklerinin mevcut*

pratiğinde, devrimci pratiğinde" yatmaktadır (**Ne Tanrılar, Ne Efendiler**, cilt 1, s. 59-60). Aslında bir tarihçinin belirttiği üzere, "*Proudhon'un birliksel ideali ile Lyon Karşılıkçıları'nın programı arasında yakın benzerlikler var*"dır ve "*(fikirler arasında) dikkate değer bir yakınlaşma [vardır]; ve Proudhon'un, Lyon ipek işçilerinin örneği sayesinde, olumlu programını daha tutarlı [bir tarzda] şekillendirebilmiş olması kuvvetle olasıdır. Onun taraftarı olduğu sosyalist ideal, belli bir ölçüde bu işçiler tarafından halihazırda zaten gerçekleştirilmişti*" (K. Steven Vincent, **Pierre-Joseph Proudhon ve Fransız Cumhuriyetçi Sosyalizminin Yükselişi**, s. 164).

Yani, anarşizm, özgürlük için verilen kavgadan; yaşamak, sevmek ve eğlenmek için zamanımız olacağı tamamen insani bir yaşama olan tutkumuzdan ortaya çıkmıştır. O, fildişi kulelerinde oturarak topluma yukarıdan bakan, hayattan kendini soyutlamış ve kendi doğru ve yanlış kavramlarından hareketle yargılara varan bir avuç insan tarafından yaratılmamıştır. Aksine, o, işçi sınıfının mücadelesinin; otorite, tahakküm ve sömürüye karşı direnişin bir ürünüdür. Albert Meltzer'in ifade ettiği üzere;

"*Onun felsefi yönlerini tartışan birkaç kuramcı üretmiş olmasına rağmen, aslında Anarşizmin hiçbir zaman kuramcıları olmamıştır. Anarşizm, entelektüel fikirlerin uygulamaya geçirilmesinden ziyade*

eylemde sonuçlandırılan bir amentü [creed, bir düşünceyi meydana getiren temel ilkeler] olarak kalmıştır. Genellikle, bir burjuva yazar ortaya çıkar ve işçilerle köylüler tarafından zaten pratiğe dökülmüş olanları yazıya döker; O, burjuva tarihçileri tarafından bir lider olarak ve ardından gelen (burjuva tarihçisini referans veren) burjuva yazarlar tarafından da işçi sınıfının burjuva liderlerine dayandığını ispatlayan yeni bir vaka olarak sınıflandırılır" (**Anarşizm: Lehine ve Aleyhine Argümanlar**, s. 18).

Kropotkin'in gözüyle, "*Anarşizmin kökleri, insanlığın geçmişteki tüm toplumsal kurumlarında – ve ayaklanmalarda– bu toplumsal kurumlara yabancı olan, bu kurumları ellerine geçiren ve onları kendi avantajlarına kullanan kuvvetin temsilcilerine karşı kitlelerin meydana getirdiği aynı yaratıcı, yapıcı faaliyetten kaynaklanmaktadır*". Daha yakınlarda ise, "*Anarşi, genel olarak Sosyalizm'in doğuşuna neden olan aynı eleştirel ve devrimci protestodan ortaya çıkmıştır*". Anarşizm, diğer sosyalizm biçimlerinden farklı olarak, "*kutsal şeylere karşı saygısız olan kolunu yalnızca Kapitalizme karşı değil, Kapitalizm'in şu saç ayaklarına karşı da kaldırmıştır: Yasa, Otorite ve Devlet*". Tüm anarşist yazarların yaptığı şey, mücadele içindeki işçi sınıfının deneyimlerinden olduğu kadar, genel olarak toplumdaki evrimci eğilimlerin analiz edilmesinden çıkarılan "*(anarşizmin) il-*

kelerinin genel bir ifadesini, onun öğretilerinin kuramsal ve bilimsel temelini geliştirmek"tir (**age**, s. 19 ve s. 57).

Ancak, toplumda varolan anarşist eğilimler ve örgütlenmeler, Proudhon'un 1840'da kalemini kağıda değdirmesinden ve kendisini anarşist olarak ifade etmesinden çok daha önce var olmuşlardır. Belirli bir siyasi kuram olarak anarşizm, kapitalizmin yükselişi ile doğmuşken, (Anarşizm "*onsekizinci yüzyılın sonunda ortaya çıkmış ... (ve) Sermaye ile Devletin her ikisinin de alaşağı edilmesi gibi iki yönlü bir mücadeleyi üstlenmiştir*" (Peter Marshall, **age**, s. 4)), anarşist yazarlar liberter eğilimlerin tarihçesini analiz etmişlerdir. Örneğin, Kropotkin şunu söylüyordu; "*Her zaman Anarşistler ve Sosyalistler var olmuşlardır*" (**age**, s. 16). **Karşılıklı Yardımlaşma** (ve başka yerlerde), Kropotkin daha önceki toplumların liberter yönlerini incelemiş, anarşist örgütlenmeyi ve anarşizmin yönlerini (belli ölçülerde) başarılı bir şekilde uygulayanlara dikkat çekmiştir. Kropotkin, "resmi" anarşist hareketin yaratılmasını öncelleyen anarşist fikirlerin bu güncel örneklerindeki eğilimi fark etmiş ve şunu öne sürmüştür;

> "*En eski, taş-devri antikalığından [medeniyetinden] beri, erkekler {ve kadınlar} aralarından bazılarının kiisel otorite*

kazanmasına müsade etmekteki şeytanlıkların farkına varmışlardır. ... Bunun sonucunda ilkel klanda, köy toplumunda, ortaçağ loncasında, ... ve en nihayetinde özgür ortaçağ kentinde; hem kendilerini kuşatan yabancıların, hem de kendi kişisel otoritelerini kurmaya hevesli kendi klan üyelerinin, hayatlarına ve talihlerine tecavüz etmelerine direnmelerini sağlayacak kurumlar geliştirmişlerdir" (**Anarşizm**, s. 158-9).

Kropotkin (modern anarşizmin kaynaklandığı) işçi sınıfından insanların mücadelesini, halk örgütlenmesinin bu eski biçimleriyle eş değerde görür. Şunu öne sürer: klanda, köy topluluğunda vb.'nde olduğu üzere; 1793'deki "*Fransız Devrimi sırasında, Paris'in 'Kısımları'nın ve bütün büyük şehirlerin ve birçok küçük 'Komünün' dikkati çekecek bir şekilde [sürdürdükleri] bağımsız, özgürce federe hale gelmiş faaliyetlerde*" olduğu üzere; "*emek kombinasyonları, ... az sayıdaki [bir takım insanın] –bu olayda kapitalistlerin– büyüyen gücüne karşı yürütülen aynı halk direnişin bir sonucuydu*" (**age**, s. 159).

Böylece, anarşizm işçi sınıfı mücadelesinin ve modern devlet ile kapitalizme karşı öz-etkinliklerinin ifadesi olan siyasi bir kuramken, anarşizmin fikirleri

insan varlığı olduğu müddetçe kendilerini daima eylemde ifade etmiştirler. Örneğin, Kuzey Amerika'daki ve başka yerlerdeki yerli insanların çoğu, belirli bir politik kuram olarak var olmasından binlerce yıl önce anarşizmi pratikte uygulamışlardır. Benzer şekilde, anarşist eğilimler ve örgütlenmeler bütün büyük devrimlerde var olmuştur –sadece birkaç örneğin adını anarsak, Amerikan Devrimi sırasındaki New England Kent Toplantısı, Fransız Devrimi sırasındaki Parisli "Kısımlar", Rus Devrimi sırasındaki işçi konseyleri ve fabrika komiteleri (Ayrıntılar için Murray Bookchin'in **Üçüncü Devrim**'ine bakınız). Bahsettiğimiz üzere, anarşizm otoriteye karşı direnişin bir ürünüyse, beklenenin de bu olması gerekirdi; çünkü otoritelerin olduğu herhangi bir toplum, onlara karşı direnişi harekettlendirecek ve anarşist eğilimleri ortaya çıkaracaktır (ve tabii ki otoritelerin olmadığı herhangi bir toplum kaçınılmaz olarak anarşistik olacaktır).

Diğer bir deyişle anarşizm, baskı ve sömürüye karşı mücadelenin bir ifadesidir; çalışan insanların mevcut sistemdeki yanlışlıkların ne olduğu hakkındaki deneyimlerinin ve analizlerinin bir genellemesidir, daha iyi bir gelecek için [sahip olduğumuz] umut ve düşlerimizin bir ifadesidir. Bu mücadele, anarşizm olarak adlandırılmadan önce de vardı, ama tarihsel anarşist hareket (yani fikirlerini anarşizm

olarak adlandıran ve anarşist bir toplumu amaçlayan insan grupları) asıl olarak işçi sınıfının kapitalizme ve devlete karşı, tahakküm ve sömürüye karşı; ve özgür ve eşit bireylerin [oluşturduğu] özgür bir toplum[a ulaşmak] için verdiği mücadelenin bir ürünüdür.

A.2 Anarşizm Neyin Taraftarıdır?

Percy Bysshe Shelley'in şu sözleri anarşizmin pratikte neyin taraftarı olduğu ve hangi ideallerin onu yönlendirdiği hakkında bir fikir verecektir:

> *İnsanın erdemli ruhu, kederli bir salgın hastalık gibi olan, neye dokunursa kirleten, gücü; Ve zekâ, erdem, özgürlük ile doğrunun düşmanı, insanı ve insan mizacını köleleştiren, mekanikleşmiş bir robot üreten, boyun eğmeyi; ne kullanır, ne de onu kullanana itaat eder.*

Shelley'nin satırlarının ortaya koyduğu gibi, anarşistler hem kendileri için hem de diğerleri için özgürlüğe en yüksek önceliği verirler. Aynı zamanda bireyselliğin –yani her bir insanı biricik yapan niteliğin– insanlığın en önemli yanı olduğunu düşünürler. Fakat aynı zamanda bireyselliğin bir

boşlukta var olmadığının, **toplumsal** bir fenomen [*phenomenon*, olgu] olduğunun da farkındadırlar. Toplumun dışında bireysellik mümkün değildir, çünkü bir kimsenin onu yaymak, geliştirmek ve büyütmek için diğer insanlara gereksinimi vardır.

Bunun da ötesinde, bireysel ve toplumsal gelişme arasında karşılıklı [*reciprocal*, iki yönlü] bir etkileşim vardır; bireyler toplumun içinde büyür ve belirli bir toplum tarafından şekillendirilir; aynı zamanda da kendi fikir ve davranışlarıyla yaşadıkları toplumun (ve kendilerinin ve toplumu oluşturan diğer bireylerin) şekillenmesine ve belli yönlerinin değişmesine neden olurlar. Özgür bireylere, onların umutlarına, düşlerine ve fikirlerine dayanmayan bir toplum, ancak boş bir kelimedir ve ölüdür. Bu nedenle, "*insanoğlunun oluşumu, ... hem toplumun, hem de bireyin* ***katıldığı*** *kollektif bir süreçtir*" (Murray Bookchin, **The Modern Kriz**, s. 79). Sonuç olarak, kendini sadece toplum veya birey üzerinde temellendiren herhangi bir siyasi kuram yanlıştır.

Anarşistler, bireyselliğin olabildiğince gelişmesi için şu üç ilkeye dayanan bir toplumun oluşturulmasının asli olduğunu savunurlar; **hürriyet, eşitlik** ve **dayanışma**. Bu nedenle, komünist-anarşist Peter Kropotkin'i, "*Hürriyet, Eşitlik ve Dayanışma güzel kelimeleriyle*" esinlenen bir devrimden bahsederken görürüz (**Ekmeğin Fethi**, s. 128). Bireyci-anarşist

Benjamin Tucker, anarşizmin "*Sosyalizm, ... gerçek Sosyalizm, Anarşist Sosyalizm'de: Hürriyet, Eşitlik ve Dayanışma'da ısrar ettiği*"ni söylerken benzer bir görüşü dile getirir (**Kitap Yerine**, s. 363). Bu üç ilke birbiriyle bağlantılıdır.

Hürriyet, insan zekâsının, yaratıcılığının ve onurunun tam olarak olgunlaşması için temeldir. Bir başkası tarafından hükmedilmek [tahakküm altına alınmak], bireyin kendi bireyselliğini geliştirmesinin yegâne yolu olan kendi iyiliği için düşünme ve davranma şansının reddedilmesi demektir. Tahakküm aynı zamanda yaratıcılık ve bireysel sorumluluğu ortadan kaldırarak, konformizme ve sıradanlığa neden olur. İşte bu nedenle, bireyselliğin gelişmesini azamileştirecek bir toplum, baskı ve otoriteye [*authority*, yetkeye] değil gönüllü birliklere dayanmalıdır. Proudhon'dan alıntılarsak, "*Tümü ilişkili ve tümü özgür*". Ya da Luigi Galleani'nin ifade ettiği gibi, anarşizm "*birliğin bağımsızlığı içerisinde bireylerin özerkliği[dir]*" (**Anarşizmin Sonu Mu?**, s. 35) (Daha fazlası için bakınız **Kısım A.2.2** - Neden anarşistler ısrarla hürriyetin üstünde dururlar?).

Hürriyet bireyselliğin olabildiğince gelişmesi için [ne kadar] önemli ise, eşitlik de gerçek [*genuine*] bir özgürlüğün var olması için [o kadar] önemlidir. Büyük güç, refah ve ayrıcalık eşitsizliklerinin varolduğu sınıf-katmanlı, hiyerarşik yapıdaki bir toplumda ger-

çek anlamda bir özgürlük olamaz. Çünkü böyle bir toplumda ancak –hiyerarşinin tepesindeki– bir azınlık nispeten özgürken, diğerleri ise yarı köle durumundadırlar. Sonuç olarak eşitlik olmadan özgürlüğün olması ancak bir eşek şakasıdır –[yani] en fazlasından kapitalizmde olduğğu gibi sahibini (patronunu) seçme "özgürlüğü". Bunun da ötesinde, bu koşullar altında elit [seçkin] sınıflar bile gerçekte özgür değildirler; çünkü [onlar] çoğunluktan soyutlanmış, tiranlık yüzünden kısırlaşmış ve çirkinleşmiş [olan] durağan bir toplumda yaşamak zorundadırlar. Bireyselliğin en azami şekilde diğer özgür bireylerle [kurulan] iletişim sayesinde gelişmesi nedeniyle, elit sınıf mensuplarının kendi gelişme imkanları da ilişkiye geçebildikleri az sayıdaki özgür insanla sınırlıdır. (**Kısım A.2.5**'e de bakınız - Neden anarşistler eşitlik taraftarıdırlar?)

Son olarak, dayanışma ise karşılıklı yardımlaşma [*mutual aid*] demektir; aynı amaç ve çıkarları paylaşanlarla birlikte gönüllü ve kooperatif [işbirliği içinde, ortaklaşa] şekilde çalışmak. Fakat özgürlük ve eşitlik olmadan, toplum alt sınıfların üst sınıflarca tahakküm altında tutulmasına dayanan, çatışan sınıflardan oluşan bir piramide dönüşür. Böyle bir toplumda, kendi toplumuzdan da bildiğimiz üzere, "hükmet ya da hükmedilmeyi kabullen", "kendi çıkarını gözet" ve "herkes kendine"

[geçerlidir]. Aşağıdakilerin yukarıdakilere özendiği, yukarıdakilerin ise aşağıdakilerden korktuğu bu "arızalı [*rugged*] bireysellik", topluluk duygusunun yokolması pahasına öne çıkarılır. Bu koşullar altında topluma yayılmış bir dayanışma mümkün değildir; ancak çıkarları birbiri ile çelişen sınıfların [kendi] içlerinde kısmi bir dayanışma mevcuttur, ki bu aslında bir bütün olarak toplumu zayıflatmaktadır. (**Kısım A.2.6**'ya da bakınız - Neden dayanışma anarşistler için önemlidir?)

Dayanışmanın kendini feda etmek veya kendini yadsımak demek olmadığına dikkat edilmelidir. Errico Malatesta'nın açıkladığı gibi;

> "*Biz hepimiz egoistiz, hepimiz kendi tatminimizi amaçlarız. Fakat anarşist en büyük tatmini herkesin iyiliği için; sağlıklı, zeki, eğitimli ve mutlu insanlar, kardeşler arasında olabileceği bir toplumun kurulması için mücadele etmekte bulur. Fakat köleler arasında yaşamaya ve kölelerin emeğinden kârını çıkarmaya uyum sağlayan, bundan memnun olan birisi anarşist değildir, olamaz.*" (**Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri**, s. 23).

Anarşistler için **gerçek** refah diğer insanlar ve üzerinde yaşadığımız gezegendir. Veya, Emma Goldman'ın sözleriyle, bu "*yararlı ve güzel şeylerden, içinde yaşamayı arzulayacağımız güçlü, güzel bedenler ve çevre yaratmaya yardım eden şeylerden oluşur. ... {Bizim} amacımız bireyin tüm gizli güçlerinin olabildiğince özgür bir şekilde ifade edilmesidir. ... İnsan enerjisinin böylesine özgürce sergilenmesi ancak tam bir bireysel ve toplumsal özgürlük altında mümkündür*", diğer bir deyişle "*toplumsal eşitlik*" altında (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 67-8).

Yine bireyselliğe yüceltmek, anarşistlerin insanların veya fikirlerin toplumun dışında geliştiklerini savunan idealistler oldukları anlamında gelmez. Bireysellik ve fikirler, insanların etkin bir şekilde inceleyip, değerlendikleri maddi ve entelektüel etkileşimler sonucunda toplumun içinde oluşur ve gelişirler. Bu nedenle anarşizm, fikirlerin toplumsal etkileşim ve bireylerin zihinsel faaliyetleri sonucunda gelişip büyüdüğünü kavrayan **materyalist** bir kuramdır (idealizme karşı materyalizmin klasik bir tartışması için Michael Bakunin'in **Tanrı ve Devlet**'ine bakınız).

Bu ise anarşist toplumun tanrısal [*deity*] veya aşkın [*transcendental*, deneyin/insan bilincinin sınırlarını aşan] bir ilkenin değil, insanoğlunun bir yara-

tısı olacağını söylemek demektir, çünkü "*hiçbir şey kendi kendisini düzenlemez; özellikle de insan ilişkilerinde bu geçerlidir. Düzenlemeyi yapanlar insanlardır ve bunu kendi tavırlarına ve şeyleri anlamalarına göre yaparlar*" (Alexander Berkman, **Anarşizmin ABC'si**, s. 185).

Bu nedenle, anarşizm kendisini, fikirlerin gücü; insanların doğru olduğunu düşündükleri şekilde davranma ve buna göre yaşamlarını dönüştürme yetileri üzerinde temellendirir. Diğer bir deyişle, hürriyet [temelinde].

A.2.1 Anarşizmin özü nedir?

Daha önce gördüğümüz üzere, "*an-archy*", "*yönetenler olmadan*" veya "*(hiyerarşik) otorite olmadan*" anlamlarına gelir. Anarşistler özellikle bilgili, yetenekli veya zeki olan uzmanlar anlamındaki "otoritelere" –her ne kadar bu tip otoritelerin, diğerlerini kendi tavsiyelerini takip etmeye zorlayan bir yetkeye sahip olmaması gerektiğine inansalar da– karşı değildirler (bu ayrım üzerine daha fazla ayrıntı için **kısım B.01**'e bakınız). Kısacası, anarşizm otoriterlik karşıtlığıdır [*anti-authoritarianism*].

Anarşistler otoriterlik-karşıtlarıdırlar, çünkü hiçbir insanın bir diğerine hükmetmemesi gerektiğine

inanırlar. L. Susan Brown'un sözleriyle, anarşistler, "*insan bireyinin değerine ve onun doğasında var olan [inherent] asalete*" inanırlar (**Bireyciliğin Siyaseti**, s. 107). Tahakküm özü itibariyle aşağılayıcı ve onur kırıcıdır, çünkü [hükmetme] hükmedilenin irade ve yargı yetisini hükmedenin irade ve yargı yetisine tabii kılar; ve böylece de yalnızca kişisel özerklik [*autonomy*] ile oluşabilecek şeref ve özsaygıyı [*self-respect*] yok eder. Bunun da ötesinde, hükmetme, eşitsizlik, yoksulluk ve toplumsal çöküşün kaynağı olan sömürüyü mümkün kılar ve genellik de sömürüye neden olur.

Diğer bir deyişle, anarşizmin özü (olumlu bir şekilde ifade etmek için) [bireylerin] hürriyet ve bireyselliğini azami kılmak için [yapılan] özgür işbirliğidir.

Eşitler arasındaki işbirliği otoriterlik-karşıtlığının anahtarıdır. "*Diğerlerinde de görmedikçe ve diğerleri için de [bunun] gerçekleşmesi için işbirliği yapmadıkça; hiçbir birey kendi insanlığının farkına varamaz ve sonucunda da bunu kendi yaşamı boyunca gerçekleştiremez*" olduğu için; işbirliği sayesinde, biricik [*unique*, tek, eşsiz] bireyler olarak doğuştan sahip olduğumuz değeri geliştirebilir ve koruyabilir, yaşamlarımızı ve hürriyeti de zenginleştirebiliriz. "*Benim özgürlüğüm herkesin özgürlüğüdür; çünkü benim özgürlüğüm ve benim*

haklarım, eşitlerim olan tüm erkekler {ve kadınlar}ın özgürlük ve haklarıyla teyit edilmedikçe ve onaylanmadıkça, ben gerçek anlamda düşüncede ve eylemde özgür değilimdir" (Michael Bakunin, **Anarşi**'de Malatesta'nın alıntısı, s. 30)

Anti-otoriter olmakla beraber, anarşistler insanların toplumsal bir mizaca sahip olduklarının ve birbirini karşılıklı olarak etkilediklerinin de farkındadırlar. Bu karşılıklı etkinin "otoritesi"nden kurtulmak mümkün değildir, çünkü Bakunin'in bize hatırlattığı üzere:

> "*[b]u karşılıklı etkinin ortadan kaldırılması ölüm demektir. Ve biz, kitlelerin özgürlüğünü savunduğumuzda, bireylerin ya da birey gruplarının [diğerlerine] yaptığı doğal etkilerin hiçbirinin ortadan kaldırılmasını önermiyoruz. Bizim ortadan kaldırılmasını savunduğumuz etkileler, suni, ayrıcalık yaratan, yasal, resmi olanlardır*" (**Anarşi**'de Malatesta'nın alıntısı, s. 51).

Diğer bir deyişle, hiyerarşik otoriteden kaynaklanan etkiler.

A.2.2 Neden anarşistler ısrarla hürriyet üstünde dururlar?

Bakunin'in sözleriyle anarşist, "*insanoğlunun zekâ, onur ve mutluluğunun gelişebilmesi ve büyüyebilmesi için gerekli yegâne koşul olduğunu düşündüğü özgürlüğün fanatik aşığı*"dır (**Michael Bakunin: Seçme Yazılar**, s. 196). İnsanların düşünen yaratıklar olması nedeniyle onların hürriyetini reddetmek, onların kendi başına düşünmesini reddetmek demektir; ki bu da onların bizzat insan olarak varlıklarını yadsımaktır. Anarşistler için özgürlük insanlığımızın bir ürünüdür, çünkü:

> "*açık bir gerçektir ki, ... kendisinin [ve] diğerlerinden farklı olduğunun bilincinde olan kişi özgürce hareket etme arzusunu geliştirecektir. Hürriyet ve kendini ifade etmek için aşırı tutkulu olmak, çok temel ve baskın bir özelliktir*" (Emma Goldman, **Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 439).

İşte bu nedenle anarşizm, "*bireyin kendine saygısının ve bağımsızlığının, otorite [yetke] tarafından yaratılan tüm kısıt ve saldırılardan kurtarılmasını önerir. İnsan ancak özgürken, tüm benliğini büyütebilir [geliştirebilir]. Ancak özgürken, düşünmeyi ve*

eylemeyi öğrenir ve kendisinin en iyisini ortaya koyabilir. [İnsan] ancak özgürken, insanları birbirine kenetleyen ve aslında normal bir toplumsal hayatın gerçek temelleri olan toplumsal bağların gerçek gücünün farkına varabilir" (**age**, s. 72-3).

Bu nedenle, anarşistler için özgürlük temel olarak kendi usulleriyle kendileri için iyi olanı gerçekleştirmeye çalışan bireylerdir. Bunu yapmak, kendilerine ve kendi yaşamlarına dair kararlar vermeleri demek olduğu için, bireylerin eylemliliğini ve gücünü ortaya çıkarır. Sadece özgürlük bireysel gelişmeyi ve çeşitliliği temin edebilir. Bunun sebebi, bireylerin kendilerini yönetirken ve kendi kararlarını alırken zihinlerini çalıştırmalarıdır; ve bunun ise söz konusu bireyleri geliştirmek ve teşvik etmekten başka bir etkisi olamaz. Malatesta'nın ifadesiyle, "*insanların özgürlüklerini ve kendi çıkarlarını idare etmeyi öğrenmesi için, kendi başlarına hareket etmeleri, sonuçları iyi ya da kötü kendi eylemlerinin sorumluluğunu hissetmeleri gerekir. Hata yapacaklardır, ancak sonuçlara bakarak nerede hata yaptıklarını anlayacak ve yeni yollar deneyeceklerdir*" (**Fra Condotini**, s. 26).

Yani, bir toplumsal bir ürün olan ve ancak topluluk [*community*, cemaat] içinde ve onun vasıtası ile başarılabilecek özgürlük bir kimsenin bireysel potansiyelini azami şekilde geliştirmesinin ön koşuludur.

Sağlıklı, özgür bir topluluk özgür bireyler üretecektir ve bu da topluluğu şekillendirecek ve onu oluşturan insanlar arasındaki toplumsal ilişkileri zenginleştirecektir. Toplumsal olarak üretilen hürriyetler, "*yasal olarak bir kağıt parçası üzerine yazılı oldukları için değil, insanların içine işlemiş alışkanlıklar haline geldikleri için ve onları zayıflatmak için yapılan herhangi bir teşebbüs halkın şiddetli direnciyle karşılaştığı için var olmuşlardır ... Bir kimse bir insan olarak onurunu nasıl savunabileceğini bilirse, diğerlerinden saygı talep edebilir. Bu sadece özel yaşamda değil, aynı zamanda politik yaşamda da her zaman doğrudur*". Aslında, "*bizler bugün az ya da çok faydalandığımız tüm siyasi hakları ve ayrıcalıkları hükümetlerin iyi niyetlerine değil, kendi gücümüze borçluyuz*" (Rudolf Rocker, **Anarko-sendikalizm**, s. 75).

İşte bu nedenle anarşistler "**Doğrudan Eylem**" taktiğini desteklerler (bakınız **Kısım J.02**), çünkü, Emma Goldman'ın söylediği gibi, "*almayı arzuladığımız kadar hürriyetimiz var. Anarşizm bu nedenle doğrudan eylemi, tüm ekonomik, toplumsal ve ahlaki yasa ve sınırlamara açıkça meydan okunmasını ve bunlara karşı direnilmesini savunur*". Bu, "*bütünlük, kendine güvenme ve cesaret {gerektirir}. Kısacası, özgür, bağımsız ruhlar gerektirir*" ve "*ancak inatçı bir direniş en sonunda bizi özgürleştirebilir.*

İş yerindeki otoriteye karşı doğrudan eylem, yasanın otoritesine karşı doğrudan eylem, ahlaki yasanın saldırgan, işgüzar otoritesine karşı doğrudan eylem, Anarşizm'in mantıksal, tutarlı bir yöntemidir" (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 76-7).

Doğrudan eylem, diğer bir deyişle, şimdi ve burada baskıya karşı direnmek için kullanılan, hürriyetin bir uygulamasıdır ve keza özgür bir toplum yaratmanın aracıdır. Hürriyetin yeşereceği gerekli bireysel anlayışı ve toplumsal koşulları yaratır. Hürriyet ancak topluma karşıt olarak değil onun içinde gelişeceği için, her ikisi de aslidir. Bu nedenle Murray Bookchin şöyle yazar:

> "*Belli bir tarihsel dönem içinde insanların sahip olduğu özgürlük, bağımsızlık ve özerklik köklü toplumsal geleneklerin ve ... **kolektif** bir gelişimin ürünleridirler –bu, bireylerin bu gelişmede önemli rolleri olduğunu reddetmek demek değildir; aksine gerçekte eğer özgür olmayı arzuluyorlarsa kaçınılmaz olarak böyle olması gereklidir*" (**Toplumsal Anarşizm ve Yaşamtarzı Anarşizm**, s. 15).

Ama özgürlük içinde büyüyüp, gelişebileceği doğru bir toplumsal çevre [ortam] **çeşidi** gerektirir.

Böyle bir çevre merkezsizleşmiş ve işi yapanların iş üzerinde doğrudan yönetimine dayanıyor **olmalıdır**. Çünkü merkezileşme baskıcı otorite anlamına gelirken, kendinden-yönetim [*self-management*, özyönetim] ise özgürlüğün özüdür. Kendinden-yönetim, işe dahil olan bireylerin bütün yetilerini –özellikle de zihinsel olanlarını– kullanmasını (ve böylece de geliştirmesini) temin eder. Hiyerarşi ise aksine dahil olan bütün bireylerin faaliyet ve düşüncelerinin yerine bir azınlığın eylem ve düşüncelerini ikame eder. Bu nedenle hiyerarşi, onların yetilerini tam olarak geliştirmek yerine, çoğunluğu marjinalize eder ve onların gelişimlerinin körleşmesini sağlar (bakınız **Kısım B.01**).

İşte bu nedenledir ki anarşistler hem kapitalizm hem de devlete karşı çıkarlar. Fransız anarşisti Sebastian Faure'nin ifade ettiği üzere, otorite "*kendisini iki temel biçimde takdim eder: siyasi biçim, yani Devlet; ve ekonomik biçim, yani özel mülkiyet*" (Peter Marshall'ın alıntısı, **İmkansızı İstemek**, s. 43). Kapitalizm ise, aynen devlet gibi, asıl amacı işi yapanları işin yönetiminden soyutlamak olan merkezileşmiş bir otoriteye dayanır (yani patronun işçi üstündeki [otoriteye]). Bunun anlamı ise, "*işçilerin gerçek, nihai, tam özgürlüğünün tek bir koşula bağlı olduğudur: işçilerin her yönden sermayeye, yani toprak da dahil olmak üzere, hammadde ve tüm emek*

araçlarına el koyması" (Michael Bakunin, Rudolf Rocker'ın alıntısı, **Anarko-Sendikalizm**, s. 50).

Bu nedenle Noam Chomsk'nin belirttiği üzere, "*tutarlı bir anarşizm, emeğin özgürce üstlenilmesi ve üreticinin kontrolü altında olması ilkesiyle uyumlu olmaması nedenlerinden ötürü üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete ve bu sistemin bütünleyici bir parçası olan ücretli köleliğe karşı çıkmalıdır*" (*"Anarşizm Üzerine Notlar"*, **Devletin Nedenleri Üzerine**, s. 158).

Böylece anarşistler için hürriyet, bireylerin ve grupların kendinden-yönetime işlerlik kazandırabilecekleri, yani kendi kendilerini yönetecekleri, otoriter olmayan bir toplum demektir. Bunun içerdiği anlam önemlidir. Birincisi, bu anarşist toplumun zorlayıcı olmayacağı anlamına gelir, yani şiddet veya şiddet tehdidi bireyleri herhangi bir şeyi yapmaya "razı etmek için" kullanılmayacaktır. İkincisi,bu, anarşistlerin bireysel egemenliğin samimi destekçisi oldukları anlamına gelir; ve bu destek nedeniyle anarşistler zorlayıcı bir otoriteye dayanan kurumlara, yani hiyerarşiye karşı çıkarlar. Ve nihayet, anarşistlerin "hükümet"e karşı çıkmalarının, yalnızca merkezi, hiyerarşik, bürokratik örgütlenmelere veya hükümetlere karşı çıkmak olduğunu ifade eder. Gücün "temsilcilere" havale edilmesi yerine, doğrudan demokrasiye dayandıkları sürece, anarşistler merkezsizleşmiş

konfederasyonlar, taban örgütlenmeleri [*grassroots organizations*] aracılığı ile oluşturulmuş kendindenyönetime karşı çıkmazlar. Otoritenin hürriyetin zıttı olması nedeniyle, gücün havale edilmesine dayanan her örgütlenme biçimi, bu güce bağlı [idaresi altında] olan insanların onuruna ve hürriyetine karşı bir tehdittir.

Anarşistler, özgürlüğün insan onuru ve çeşitliliğinin serpilebileceği yegâne toplumsal ortam olduğunu savunurlar. Kapitalizm ve devletçilik altında ise, özel mülkiyet ve hiyerarşinin bireylerin çoğunun eğilimlerini ve yargılarını efendilerin iradesine mahkum bırakması, onların özgürlüklerini ciddi bir şekilde kısıtlaması ve "*her bireyde saklı kalan tüm maddi, entelektüel ve ahlaki güçlerin tam gelişmesini*" (Bakunin, **Anarşizm Hakkında Bakunin**, s. 261) imkansız kılması nedenleriyle, çoğunluk için özgürlüğe yer yoktur (kapitalizm ve devletçiliğin hiyerarşik ve otoriter doğasının daha ayrıntılı bir tartışması için bakınız **Kısım B**).

A.2.3 Anarşistler örgüt taraftarı mıdır?

Evet. Birlik olmadan gerçek bir insani yaşam mümkün değildir. Hürriyet, toplum veya örgütlenme olmadan **varolamaz**. George Barrett'in işaret ettiği üzere:

> "*Hayatın tam anlamını kavramak için işbirliği yapmalıyız [co-orporate]; ve işbirliği yapmak için kendi arkadaşlarımızla anlaşmalar yapmak zorundayız. Ama bu gibi anlaşmaların özgürlüğün kısıtlanması demek olduğunu iddia etmek kesinlikle saçmadır; aksine onlar özgürlüğümüzün kullanımlarıdırlar [uygulanmasıdırlar].*
>
> *Eğer anlaşmalar yapmanın özgürlüğe zarar verdiği şeklinde dogmalar icat edeceksek ve bu [da] insanın en sıradan günlük hazzını yasaklamak demek olacağı için; bu, özgürlüğün zorbaca [tyrannical] olması demektir. Örneğin arkadaşımla yürüyüşe çıkamam, çünkü onunla buluşmak için belli bir zamanda, belli bir yerde bulunma şeklinde bir anlaşma yapmam gerekir, ki bu Hürriyet*

ilkesine aykırıdır. [Bu durumda] kendi gücümü zerre kadar dahi kendimin ötesine genişletemem; çünkü bunu yapmak için başkalarıyla işbirliği yapmam gerekir ve işbirliği yapmak anlaşma demektir ve anlaşma ise Hürriyet'e karşıdır. Bu argümanın saçmalığı hemen fark edilecektir. Arkadaşımla yürüyüşe çıkmak üzere anlaştığımda kendi hürriyetimi kısıtlamıyorum, basitçe onu kullanıyorum".

Öte yandan eğer ben üstün bilgim sayesinde arkadaşımın egzersiz yapmasının onun için iyi olduğunu karar verdiysem ve bu nedenle de onu yürüyüş yapmak için zorlamaya teşebbüs edersem, işte o zaman özgürlüğü sınırlamaya başlamış olurum. Bu, özgür anlaşma ile hükümet arasındaki fark budur" (**Anarşizme Karşı İtirazlar**, s. 348-9).

Örgüt söz konusu olduğunda, anarşistler "*otoriteyi yaratmak bir yana, (bu) ona karşı tek çözüm yoludur; her birimizin kolektif bir çalışmaya aktif ve bilinçli bir şekilde katılmaya alışmasının ve liderlerin ellerinde pasif birer araç olmamızı sona erdirmenin tek yoludur*" (Errico Malatesta, **Errico**

Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri, s. 86) [derler]. Yani anarşistler bir yapı içerisinde ve açık bir şekilde örgütlenmenin gerekliliğinin pekala farkındadırlar. Carole Ehrlich'in belirttiği gibi, anarşistler "*yapıya karşı değilken*" ve basitçe "***hiyerarşik** yapıyı yıkmak isterlerken*", "*daima hiçbir yapıyı istemeyen örnekler olarak [gösterilmişlerdir]*". İşin aslı böyle değildir, çünkü "*hesap verebilirlik, iktidarın olası en fazla sayıda insan arasında dağılması, görev rotasyonu, beceri paylaşımı ve bilgi ile kaynakların yayılması üzerine inşa edilen örgütlenmeler iyi toplumsal anarşist örgütlenme ilkeleri*"ne dayanır! (*"Sosyalizm, Anarşizm ve Feminizm"*, **Sessiz Dedikodular: Anarka-Feminist Okumalar**, s. 47 ve s. 46).

Anarşistlerin örgüt taraftarı olması ilk bakışta garip gelebilir, ancak bu anlaşılabilir bitr şeydir. İki Britanyalı anarşistin dediği gibi, "*sadece otoriter örgüt deneyimi olanlar için, örgütlenme ancak totaliter veya demokratik olabilir ve hükümete inanmayanlar bu nedenle örgütlenmeye de hiçbir şekilde inanmıyor gözükürler*" (Stuart Christie ve Albert Meltzer, **Anarşizmin Bent Kapakları**, s. 122). Diğer bir deyişle, yaşadığımız toplumdaki hemen hemen tüm örgüt biçimlerinin otoriter olması nedeniyle, [otoriter örgütlerin] tek olası çeşit gibi görünür. Genellikle fark edilmeyen şey, bu örgüt tarzının tarihsel olarak belirlendiği; belirli bir toplum çeşidinden –itici

ilkelerinin tahakküm ve s&oumml;mürü olduğu [bir toplum çeşidinden]– kaynaklandığıdır. Arkeologlara ve antropologlara göre, yönetici sınıfı besleyen artık değerin köle emeğiyle yaratıldığı, fetih ve köleliğe dayanan ilk ilkel devletlerde ortaya çıkan bu toplum tipinin 5000 yıllık bir geçmişi vardır.

Bu zamana gelinceye kadar [geçen] yüzbinlerce yıl süresince ise karşılıklı yardımlaşmayı, üretken kaynaklara serbest ulaşabilmeyi ve komünal emeğin ürünlerinin gereksinimler dahilinde paylaşmayı içeren koperatif ekonomik faaliyet biçimine dayanan; insan ve proto-insan toplumları –Murray Bookchin'in "*organik*" olarak adlandırdığı– [vardı]. Her ne kadar bu toplumlarda da muhtamelen yaşa bağlı [toplumsal] konumsal sıralamaları olsa da; zorla, baskı [cezalandırma] ile dayatılan ve bir sınıfın diğer bir sınıf tarafından ekonomik sömürüsünü içeren sınıf-tabanlı bir katmanlaşmaya neden olan, kurumsallaşmış tahakküm-tabi olma ilişkileri anlamında hiyerarşiler bulunmuyordu (Murray Bookchin'in **Özgürlüğün Ekolojisi** adlı eserine bakınız).

Ama anarşistlerin "Taş Devrine geri dönmeyi" öğütle**me**dikleri de vurgulanmalıdır. Biz sadece hiyerarşik-otoriter örgütlenme tarzının insanın toplumsal evrimi boyunca görece yeni bir gelişme olması nedeniyle, onun bir şekilde kalıcı olmak

”zorunda” olduğunu [iddia etmenin] anlamlı olmadığına dikkat çekiyoruz. Ortada hiçbir geçerli kanıt yokken, insanoğlunun otoriter, rekabetçi ve saldırgan davranmak için ”genetik olarak” programlandığını düşünmüyoruz. Aksine bu tip davranış toplumsal olarak belirlenmiştir veya **öğretilmiş**tir ve bu nedenle de **öğretilmeyebilir de** [tersi de öğretilebilir anlamında] (Ashley Montagu’nun **İnsan Saldırganlığının Doğası** adlı eserine bakınız). Biz ne kaderciyiz, ne de genetik belirlemeciyiz; toplumu örgütlemenin [kurumsallaştırmanın] yolları da dahil olmak üzere, insanların şeyleri yapma tarzlarını değiştirebilecekleri anlamına gelen özgür iradeye [*will*, istenç] inanıyoruz.

Ve toplumun daha iyi örgütlenmesi gerektiğine dair şüphe yoktur, çünkü şu anda [toplumunun] çoğunluk tarafından üretilen zenginliği ve iktidar, toplumsal piramidin en üstünde yer alan küçük bir elit azınlık arasında bölüşülmekte; ama [bu] –özellikle en diptekiler olmak üzere– toplumun kalanının yoksunluk [içinde olmasına] ve acı çekmesine neden olmaktadır. Ama bu elitler, devlet üzerindeki kontrolleri sayesinde, baskı [zor] araçlarını da kontrol etttikleri için (**Kısım B.02.3**’e bakınız), çoğunluğu baskı altında tutabilmekte ve onların çektiklerini göz ardı edebilmektedir –daha küçük ölçeklerde tüm hiyerarşilerde gerçekleşen bir fenomen. Böylece, otoriter ve

merkezi yapılar içinde [yaşayan] insanların, özgürlüklerinin reddedilmesi nedeniyle onlardan nefret etmesi hiç de şaşırtıcı olmaz. Alexander Berkman'ın ifade ettiği üzere:

> "Anarşistlerin örgütlenmeye inanmadıklarını söyleyen bir kimse boş konuşuyordur. Örgütlenme her şeydir ve her şey örgütlenmedir. Bütün bir yaşam örgütlenmedir, bilinçli veya bilinçsizce olsun. ... Ancak örgütlenme vardır, örgütlenme vardır. *Kapitalist toplum o kadar kötü örgütlenmiştir ki, çeşitli üyeleri acı çekmektedirler: aynen nasıl ki [bedeninizin] bir yerinde ağrınız varsa, tüm bedeniniz ağrır ve hasta olursunuz ..., [benzer şekilde] bir örgütün ya da bir birliğin tek bir üyesi bile ayrımcılıktan, baskı altında tutulmaktan veya göz ardı edilmekten muaf olmaz. Bunu yapmak, ağrıyan dişinizi göz ardı etmek demektir: [sonunda da] tamamı ile hasta olursunuz*" (**age**, s. 198).

Ama bu aslında kapitalist toplumda olanın ta kendisidir, sonucu da "*tamamı ile hasta olmak*"tır.

İşte bu nedenlerle anarşistler otoriter örgütlenme biçimlerini reddeder ve bunun yerine özgür

anlaşmaya dayanan birlikleri desteklerler. Özgür anlaşma önemlidir, çünkü Berkman'ın sözleri ile, "*(y)anlızca her bir [birey] özgür ve bağımsız bir birim olduğunda, karşılıklı fayda nedeniyle kendi tercihiyle diğerleriyle işbirliği yaptığında, dünya başarılı [bir şekilde] işleyebilir ve güçlü olabilir*" (**age**, s. 199). Kısım A.2.14'de tartışacağımız üzere, anarşistler özgür anlaşmanın bizzat birliğin içinde doğrudan demokrasiyle (veya anarşistlerce sıklıkla isimlendirildiği şekliyle kendinden-yönetim) tamamlanması gerektiğini vurgularlar; aksi takdirde, "özgürlük" efendilerini seçmekten daha fazla bir anlam ifade etmez.

Anarşist örgütlenme iktidarın insanların –yani alınan kararlardan doğrudan etkilenenlerin– eline geri verilmesi amacıyla [yapılan] büyük bir merkezsizleşmeye dayanır. Proudhon'dan alıntılarsak:

"*Demokrasi bir aldatmaca ve Halkın egemenliği bir şaka olmadığı müddetçe, her yurttaşın, kendi bölgesi sınırları içinde kalan [çalıştığı] sanayide, her belediye, ilçe veya il konseyinde ... doğrudan hareket etmesi ve çıkarlarını kendisinin idare etmesi ve onlarla ilişkilerinde tam egemenliğini kullanması gerekir*" (**Genel Devrim Düşüncesi**, s. 276).

Bu yine ortak çıkarların koordinasyonu için federalizmin gerektiğini ima eder. Anarşizme göre, federalizm kendinden-yönetimin doğal bir tamamla-

yıcısıdır. Devlet'in ortadan kaldırılmasıyla birlikte, toplum "*farklı bir şekilde örgütlenebilir ve örgütlenmelidir, ancak yukarıdan aşağıya bir tarzda değil ... Geleceğin toplumsal örgütlenmesi, işçilerin ilk önce kendi sendikaları, ardından komünler, bölgeler, uluslar içerisinde [oluşturdukları] birlik ve federasyonları ve en nihayetinde de büyük uluslararası ve evrensel federasyon aracılığıyla tamamen aşağıdan yukarıya tarzda olmalıdır. Ancak bundan sonra özgürlük ve ortak iyinin gerçek ve hayat-verici düzeni, bireylerin ve toplumun çıkarlarını reddetmenin çok uzağında, tam aksine onları onaylayan ve uyumlu hale getiren bir düzen, gerçekleşebilir*" (Bakunin, **Michael Bakunin: Seçme Yazıları**, s. 205-6). "*Gerçek bir halk örgütlenmesi ... tabandan başlayacağı*" için, "*federalizm Sosyalizmin siyasi örgütlenmesi ve halk yaşantısının özgür ve kendiliğinden örgütlenmesi haline gelir*". Bu nedenle, liberter sosyalizm "*karakter olarak federalisttir*" (Bakunin, **Bakunin'in Siyasi Felsefesi**, s. 273-4 ve s. 272).

Bu nedenle anarşist örgütlenme doğrudan demokrasi (veya kendinden-yönetim) ve federalizme (veya konfederasyon) dayanır. Bunlar, hürriyetin ifadesi ve çevresidirler. Doğrudan (ya da katılımcı) demokrasi aslidir, çünkü hürriyet ve eşitlik, insanların [birbirleriyle] eşitler olarak görüşebileceği ve tartışabileceği ve Murray Bookchin'in "*muhalifin*

yaratıcı rolü" olarak tanımladığışeyin özgürce uygulanmasına imkan verecek forumların gerekliliğini ifade eder. Ortak çıkarların tartışılmasını ve etkilenen herkesin arzularının yansıtılacağı bir şekilde ortaklaşa eylemin örgütlenmesini sağlamak için federalizm gereklidir. Kararların, birkaç yönetici tarafından yukarıdan aşağıya dayatılmaı yerine aşağıdan yukarıya doğru akmasını sağlamak için.

Liberter örgütlenme, doğrudan demokrasi ve konfederasyonun gerekliliği hakkındaki anarşist fikirler ileride **Kısım A.02.9** ve **Kısım A.02.10**'da ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

A.2.4 Anarşistler "mutlak" hürriyet taraftarı mıdır?

Hayır. Anarşistler herkesin "*ne isterse onu yapması*" gerektiğine inanmazlar, çünkü bazı eylemler istisnasız diğerlerinin hürriyetlerinin ihlalini içerir.

Örneğin anarşistler tecavüz etme, sömürme veya diğerlerine zor uygulama "özgürlükleri"ni savunmaz. Ne de otoriteye müsamaha gösteririz. Tam aksine otorite, özgürlük, eşitlik ve dayanışmaya (insan onurundan bahsetmeye bile gerek yok) karşı bir tehdit

olduğu için, anarşistler ona karşı direnmenin ve onu yıkmanın gerekliliğinin farkındadırlar.

Otoritenin uygulanması özgürlük değildir. Hiç kimse diğerlerini yönetme "hakkı"na sahip değildir. Malatesta'nın dikkat çektiği üzere, anarşizm "*sadece diğerleri [diğer insanlar] için de eşit özgürlük kısıtlaması[na sahip] olan,... herkes için özgürlüğü*" destekler; "*ama bu tahakküm demek olan ve kesinlikle özgürlük olmayan; sömürme, hükmetme, emretme "özgürlüğü"nü kabul ettiğimiz ve buna saygı gösterilmesini arzu ettiğimiz ... anlamına* ***gelmez***" (**Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri**, s. 53).

Kapitalist toplumda, tüm hiyerarşik otorite biçimlerine –ister özel (patron), isterse kamu (devlet) olsun– karşı direnmek özgür bir insan olmanın işaretidir. "**Sivil İtaatsizlik**" (1847) adlı eserinde Henry David Thoreau'nun dikkat çektiği üzere:

> "*İtaatsizlik özgürlüğün gerçek temelidir. İtaat edenler köle olurlar*".

A.2.5 Neden anarşistler eşitlik taraftarıdırlar?

Yukarıda bahsedildiği üzere anarşistler kendilerini toplumsal eşitliğe adamışlardır, çünkü ancak bu

şartlar altında bireysel hürrieyt gelişip, serpilebilir. Ama "eşitlik" hakkında bir dolu boş şey yazılmıştır ve yaygın olarak inanılan çoğu şey de aslında oldukça gariptir. Anarşistlerin eşitlik derken ne **anladıklarını** tartışmadan önce, ne **anlamadıklarını** ortaya koymamız gerekiyor.

Anarşistler zaten var olmayan, ama gerçekleştirilebilse bile **hiç** de istenmeyen bir şey olacak olan "*doğuştan [endowment] eşitlik*"e inan**maz**lar. Herkes biriciktir [tektir]. Biyolojik olarak belirlenmiş insanlar arası farklılıklar olmasının yanı sıra, bunlar "*korku ya da utanma değil, sevinç kaynakları*"dır. Neden? Çünkü "*klonlar arasındaki bir yaşam yaşanmaya değer bile olmaz ve aklı başında bir insan ancak farklı yetenekleri olanlarla mutlu olacaktır*" (Noam Chomsky, **Marksizm, Anarşizm ve Alternatif Gelecekler**, s. 782).

Bazı insanların anarşistlerin "eşitlik"le herkesin **aynı** olması gerektiğini söylediklerini **ciddiyetle** öne sürmeleri, bugünkü entelektüel kültürel durumun ve kelimelerin [anlamlarının] bozulmasının üzünç verici bir yansımasıdır –bu [anlam] bozulması, eşitsiz ve otoriter sistem [üstündeki] ilgiyi dağıtarak, insanları biyolojik [içerikli] tartışmalara [doğru] saptırmak için kullanılagelmiştir. "*Kendinin biricikliği hiçbir şekilde eşitlik ilkesiyle çatışmaz*" diyordu Erich Fromm. "*İnsanların eşit olarak*

doğdukları tezi, onların aynı insani nitelikleri paylaştıklarını, onların insanoğullarının aynı temel kaderini paylaştıklarını, onların ellerinden alınamaycak aynı özgürlük ve mutlu olma haklarına sahip olduklarını ima eder. Keza onların kendi aralarındaki ilişkilerin tahakküm-itaat değil dayanışma olduğunu ima eder. Eşitlik kavramı tüm insanların birbirine benzer olması anlamına gelmez" (**Özgürlük Korkusu**, s. 228). Bu nedenle, anarşistlerin eşitliği hedeflediklerini, çünkü herkesin farklı olduğunu ve dolayısıyla bu biricikliğin tam olarak onaylanmasını ve gelişimini amaçladığını söylemek daha adil olur.

Anarşistler aynı zamanda "*sonucun eşitliği*" denilen şeyin de taraftarı değillerdir. Herkesin aynı malları elde ettiği, aynı tip evlerde yaşadığı, aynı üniformayı giydiği, vb. bir toplumda yaşamayı arzu et**mi**yoruz. Anarşistlerin kapitalizm ve devlete karşı isyan etmelerinin bir nedeni de, onların hayatı aşırı standartlaştırmalarıdır (Kapitalizmin standartlaşmaya ve refah düşkünlüğüne doğru yönelmesi hakkında, George Reitzer'in **Toplumun McDonaldlaşması** adlı eserine bakınız). Alexander Berkman'ın sözleriyle:

> "*Otoritenin ruhu, yazılı ve yazılı olmayan yasa, gelenek ve örf bizi ortak bir*

> *mezara girmeye zorlar ve erkek (veya kadını) bağımsızlığı ve bireyselliği olmayan, irade-siz bir otomosyana dönüştürecektir. ... Hepimiz kurbanız ve sadece istisnai bir şekilde güçlü olanlar –ve onlar da ancak kısmen– bu zincirleri kırmakta başarılı olabilir*" (**Anarşizm Nedir?**, s. 165).

Anarşistler bu yüzden bu "*ortak mezarı*" daha da derinleştirme konusunda hiç de arzulu değildirler. Daha ziyade, biz bunu ve ilk başta bunu yaratan tüm toplumsal ilişki ve kurumları yıkmak istiyoruz.

"*Sonucun eşitliği*" ancak zorla uygulanabilir ve sürdürülebilir; ve bazıları diğerlerinden daha fazla güce sahip olacakları için, bu zaten eşitlik ol**ma**yacaktır. Her bir bireyin farklı gereksinimleri, yetileri, arzuları ve ilgileri olduğunu ayırdettiğimiz için, anarşistler "*sonucun eşitliği*"nden özellikle nefret ederler. Herkesin aynı şeyi tüketmesini sağlamak tiranlık olacaktır. Açıktır ki bir kişinin tıbbi bakıma ihtiyacı varsa ve bir diğerinin yoksa, onlar "eşit" miktarda tıbbi bakım görmezler. Aynı şey diğer insan ihtiyaçları için de doğrudur. Alexander Berkman'ın ifade ettiği üzere:

> *eşitlik eşit miktar demek değildir, eşit **fırsat** demektir. ... Hürriyetteki eşitliği,*

tutuklu kampındaki zorunlu eşitlikle özdeşleştirme hatasına düşmeyiniz. Gerçek anarşist eşitlik özgürlük demektir, miktar [demek değildir]. Bu herkesin aynı şeyi yemesi, içmesi veya giyinmesi, aynı işi yapması veya aynı şekilde yaşaması demek değildir. Bırakın bunu bir yana: aslında tam tersidir.

Bireylerin arzuları [iştahları] değişik olduğu için, gereksinimleri ve tercihleri de farklı olacaktır. Gerçek eşitliği oluşturan şey, bunları ***tatmin etmek için eşit fırsat****'a sahip olmaktır.*

Böylesi bir eşitlik, bırakın hepsini bir düzeye getirmeyi, faaliyet ve gelişme için olası azami çeşitliliğin yolunu açacaktır. Çünkü insan karakteri farklı farklıdır. ... Özgürce kendi bireyselliğini ifade etme ve eyleme dökme fırsatı, doğal farklılıklar ve çeşitliliklerin gelişmesi demektir. (**age**, s. 164-5).

Anarşistler için, "sonucun eşitliği" veya "doğuştan eşitlik" gibi "eşitlik kavramları" anlamsızdır. Ancak, hiyerarşik bir toplumda "fırsat eşitliği" ile "sonuç eşitliği" birbirleriyle ilgili**dir**. Örneğin kapitalizmde, her kuşağın karşı karşıya olduğu fırsatlar

önceki kuşakların sonuçlarına bağlıdır. Bu demektir ki, bir milyonerin ve bir çöpçünün çocuğu arasında gerçek bir fırsat eşitliği olmadığına göre, kabaca bir (gelir ve kaynaklar anlamında) "sonucun eşitliği" olmaksızın kapitalizmde "fırsat eşitliği"nin olması anlamsızdır. Daha önceki sonuçların yarattığı engelleri göz ardı ederek "fırsat eşitliği"nden bahsedenler, neden bahsettiklerini bilmeden konuşuyorlar –hiyerarşik toplumlarda fırsat sadece yolun açık olmasına değil, aynı zamanda eşit bir başlangıca da bağlıdır. Bu bariz gerçekten anarşistlerin "sonucun eşitliğini" arzuladığı yanlış kanısı ortaya çıkar –ama bu hiyerarşik sistemlerde geçerlidir, özgür bir toplumda (göreceğimiz üzere) durum böyle olmayacaktır.

Anarşist kuramda eşitlik, bireysel farklılık ve biricikliğin reddedilmesi demek değildir. Bakunin'in gözlemlediği üzere:

> "*bir kere eşitlik başarıldığı ve iyice yerleştirildiğinde, [bu] muhtelif bireylerin yeteneklerindeki ve enerji seviyelerindeki farklılıkların sona ereceği anlamına mı gelir? Bazı farklılık varolacaktır; belki bugünkü kadar fazla değil, ama bazı farklılıklar daima varolacaktır. Hiçbir ağacın asla tamamen birbirinin aynısı olan iki*

yaprak vermeyeceği herkesçe bilinen bir şeydir. Yapraklardan çok daha karmaşık olan insan oğulları için, bu çok daha fazla geçerli olacaktır. Ama bu çeşitlilik hiç de kötü bir şey değildir. Bunun aksine ... o insan ırkının kaynağıdır. Bu çeşitlilik sayesinde, insanlık, her bir bireyin tüm diğerlerini tamamladığı ve onlara ihtiyacı olduğu kolektif bir bütündür. Sonuç olarak, insan bireylerinin sonsuz sayıdaki çeşitliliği dayanışmanın birincil sebebi ve bizzat temelidir. Bu, eşitlik taraftarı çok güçlü bir argümandır" (*"Çok Yönlü Eğitim"*, **Temel Bakunin**, s. 117-8).

Anarşistler açısından eşitlik **toplumsal** eşitlik demektir; veya Murray Bookchin'in ifadesini kullanırsak ***"eşitsizlerin eşitliği"*** demektir (aynı fikri ifade etmek için, Malatesta gibi bazıları ***"koşulların eşitliği"*** terimini kullanmıştır). Bununla [Bookchin], anarşist toplumun bireylerin yeteneklerindeki ve gereksinimlerindeki farklılıkların farkında olduğunu, ama bu farklılıkların güce dönüşmesine müsade etmeyeceğini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle bireysel farklılıklar "*önemsiz olacaktır; çünkü bir takım yasal uydurmalara veya kurumlara tutunama-*

dıkça, eşitsizlik kolektivite içerisinde yok olacaktır" (Michael Bakunin, **Tanrı ve Devlet**, s. 53).

Eğer hiyerarşik toplumsal ilişkiler ve onları yaratan kuvvetler, katılımı cesaretlendiren ve "bir insan, bir oy" ilkesine dayanan [bir yapı] lehine yıkılırlarsa, o zaman doğal farklılıklar hiyerarşik güce dönüştürülemeyecektir. Örneğin, kapitalist mülkiyet hakları olmadan, bir azınlığın ücret sistemi ve tefecilik (kâr, rant ve faiz) aracılığıyla diğerlerinin çalışması sayesinde [ortaya çıkan] yaşam araçlarını (makina ve toprak) tekelleştirmesi ve bu yolla kendilerini zenginleştirmeleri mümkün olmayacaktır. Benzer şekilde, eğer işçiler işlerini kendileri yönetirlerse, onların emekleri üstünden giderek zenginleşecek bir kapitalistler sınıfı da olmayacaktır. Bu nedenle Proudhon [şöyle diyor]:

> "*Peki bu eşitsizliğin kaynağı ne olabilir?*
>
> *Gördüğümüz üzere, ... bu toplumda varolan şu üçlü soyutlamanın gerçekleşmesidir: sermaye, emek ve yetenek.*
>
> *Bunun sebebi, toplumun kendisini bu formülün üç terimine denk düşen üç yurttaş kategorisine bölmesidir. ... bu kast bölünmeleri her zaman ortaya çıkmıştır ve insan ırkının yarısını köleleştirmiştir*

> *... bu nedenle sosyalizm, sermaye-emek-yetenek [şeklindeki] aristokratik formülünün, ... her bir vatandaşı aynı anda, eşit bir şekilde ve aynı ölçüde kapitalist, emekçi ve uzman veya sanatçı yapmak için [gerekli olan] daha basit bir formül [olan] emeğe indirgenmesinden başka bir şey değildir!*" (**Ne Tanrılar Ne Efendiler**, cilt 1, s. 57-8).

Tüm anarşistler gibi Proudhon da, işlevlerin bu bütünleşmesinin eşitlik ve özgürlük için anahtar olduğunu görmüş ve bunu başarmanın yolu olarak da kendinden-yönetimi önermiştir. Yani, kendinden-yönetim toplumsal eşitlik için anahtardır. Örneğin, bir işyerinde toplumsal eşitliğin anlamı, işyerinin nasıl gelişeceği ve değişeceğine dair politika kararlarında herkesin eşit söz [hakkının] olması demektir. Anarşistler, "herkesi etkileyenin herkesçe karara bağlanması" kuralının güçlü inananlarıdırlar.

Ama bu uzmanlığın tamamen gözardı edileceği ya da herkesin herşeye karar vereceği anlamına gelmez. Uzmanlık söz konusu olunca, farklı insanlar farklı ilgilere, kabiliyetlere ve yetilere sahiptirler; doğaldır ki farklı şeyleri öğrenmek ve farklı işlerde çalışmak isteyeceklerdir. Yine açıktır ki, insanlar hasta olduklarında bir komiteye değil de, kendi işini ya-

pan bir doktora –uzmana– danışacaklardır. Bu noktalardan bahsettiğimiz için üzgünüz, ama toplumsal eşitlik ve işçilerin özyönetimi söz konusu olduğunda, bazı insanlar tamamen anlamsız şeyler söylemeye başlıyorlar. Toplumsal olarak eşit bir şekilde yönetilen bir hastanede, doktorların bir ameliyatı nasıl yapması gerektiği hakkındaki bir oylamanın, tıbbi [tıbbi işlemlerle ilgisi] olmayan çalışanların oyunu içer**me**yeceği genel bir sağduyu gereğidir!

Aslında toplumsal eşitlik ve bireysel hürriyet birbirinden ayrılamaz. Bireyi (hürriyeti) etkileyen kararların bireysel özyönetimi tamamlayan grubu (eşitliği) etkileyen kararların kolektif özyönetimi olmaksızın, özgür bir toplum imkansızdır. Her ikisinin [birlikte] olmaması halinde, bazıları diğerleri üstünde güce sahip olacak, onlar **adına** kararlar verecektir (yani onları yönetecektir) ve böylece bazıları diğerlerinden daha fazla özgür olacaktır. Bu da, bilineni bir kez daha dile getirecek olursak, anarşistler, sadece zenginlik anlamında değil yaşamın **tüm** yönlerinde eşitliği amaçlarlar. Anarşistler, "*her kişinin sadece toplumsal refahtan değil, aynı zamanda toplumsal iktidardan da payına düşeni almasını talep ederler*" (Malatesta ve Hamon, **Ne Tanrılar, Ne Efendiler**, cilt 2, s. 20). Yani kendinden-yönetim hem hürriyeti hem de eşitliği güvenceye almak için gereklidir.

Kendinden-yönetim "*ortak sorunları çözmek ve ortak hedeflere ulaşmak amacıyla kendi bakış açılarının biricikliğini ortaya koymak için, insanların arkadaşları ile yüz yüze ilişkilere girmesi*" (George Benello, **Tabandan Yukarı**, s. 160) demek olduğu için; toplumsal eşitlik, bireylerin kendilerini yönetmeleri ve ifade etmeleri için gereklidir. Yani eşitlik bireyselliğin ifade edilmesini mümkün kılar ve bu nedenle bireysel hürriyetin temelidir.

Kısım F.03 (Neden anarko-kapitalistler "eşitliğe" çok az veya hiç değer vermezler?) eşitlik hakkındaki anarşist fikirleri daha fazla tartışmaktadır. Noam Chomsky'nin (**Chomsky Okumaları** içerisindeki) *"Eşitlik"* makalesi bu konudaki liberter fikirlerin iyi bir özetidir.

A.2.6 Neden dayanışma anarşistler için önemlidir?

Dayanışma [*solidarity*] veya karşılıklı yardımlaşma [*mutual aid*], anarşizmin anahtar fikridir. O, bireyle toplum arasındaki bağlantıdır; o, bireylerin, hürriyet ve eşitliği destekleyen ve olgunlaştıran bir ortamda, ortak çıkarlarını karşılamak üzere birlikte çalışabilecekleri bir araçtır. Anarşistler için karşı-

lıklı yardımlaşma insan yaşamının temel vasfıdır; kuvvet ve mutluluğun her ikisinin de kaynağı ve tam bir insani varoluş için temel gereksinimdir.

Tanınmış bir psikolog ve sosyalist humanist olan Erich Fromm şunu vurguluyor; "*insanın diğerleri ile birlik[te] olma arzusu, insan türünü tanımlayan varoluşun kendine özgü koşullarından kaynaklanır ve insan davranışının en güçlü dürtülerinden birisidir*" (**Olmak ya da Sahip Olmak**, s. 107).

Bu nedenle anarşistler diğer insanlarla (Stirner'in terimini kullanılırsak) "birleşmeler"in [*union*] oluşturma arzusunun doğal bir gereksinim olduğunu düşünürler. Bu birleşmelerin veya birliklerin [*associations*], ona katılanları tam anlamıyla tatmin etmesi için, eşitlik ve bireysellik üzerine inşa edilmeleri –yani anarşist tarzda örgütlenmeleri– gerekir; yani, gönüllü, merkezsizleşmiş ve hiyerarşik olmayan.

Dayanışma –bireyler arasındaki işbirliği– yaşamın bir gereğidir; ve hürriyetin inkarı edilmesiyle uzaktan yakından bir ilintisi yoktur. Dayanışma, diyor Errico Malatesta, "*İnsan'ın kişiliğini ifade edebileceği ve optimum gelişimini başarabileceği ve olası en büyük mutluluğun keyfine varabileceği yegâne ortamdır*". Bu "*herkesin mutluluğu için bireylerin ve her birinin mutluluğu için tümünün biraraya gelmesi, her birinin özgürlüğünün diğerlerinin özgürlükleriyle*

sınırlanmamasıyla, aksine tamamlanmasıyla" sonuçlanır (**Anarşi**, s. 29). Diğer bir deyişle, dayanışma ve işbirliği bir diğerine eşiti olarak davranmak, diğerlerini bir amaca ulaşmak için bir araç olarak kullanmayı reddetmek, bir azınlığın çoğunluğa tahakküm uygulaması yerine herkes için özgürlügü destekleyen ilişkilerin yaratılması demektir. Emma Goldman da bu temayı tekrarlar, şöyle der: "*İnsan bireyselliğinin bu eşsiz gücünün, diğer bireylerle yaptığı İşbirliği sonucunda kazandığı kuvvet [strength] ne harika sonuçlar verir... Öldüresiye bir çekişme ve çatışmanın zıttı olan işbirliği, türlerin yaşaması ve evrilmesi lehine işlemiştir. ... (S)adece karşılıklı yardımlaşma ve gönüllü işbirliği, özgür birey ve birliksel [associational] hayatın temelini yaratabilir*" (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 118).

Dayanışma, ortak çıkar ve gereksinimlerimizi karşılamak için kendimizi eşitler olarak biraraya getirmemiz demektir. Dayanışmayı temel almayan örgütlenme biçimleri (yani eşitsizliğe dayananlar), kendisine tabi olanların bireyselliğini ezecektir. Ret Marut'un belittiği üzere, hürriyet dayanışmayı ve ortak çıkarların farkına varılmasını gerektirir:

> "*İnsanoğlunun en asil, en saf ve en gerçek aşkı kendisine olan aşkıdır.* ***Ben*** *özgür olmak istiyorum!* ***Ben*** *mutlu*

olmayı umut ediyorum! ***Ben*** *dünyanın tüm güzelliklerinin tadına varmak istiyorum! Ama benim özgürlüğüm,* ***ancak*** *çevremdeki diğer insanlar özgürse güvence altındadır. Ancak çevremdeki tüm diğer insanlar mutlularsa, ben de mutlu olabilirim. Ancak gördüğüm ve tanıştığım insanlar da dünyaya neşe dolu gözlerle bakıyorlarsa, ben de neşeli olabilirim. Ve* ***ancak*** *diğer insanların da benim gibi karınlarını doyurduklarına emin olduğumda, ben de tam bir zevkle karnımı doyurabilirim. İşte bu nedenle, özgürlüğümü ve mutluluğumu tehdit eden her türlü tehlikeye karşı isyan ettiğimde, bu* ***benim kendi hoşnutluğumun****, sadece* ***benim kendimin*** *sorunudur ...*" (–B. Traven diye de bilinen– Ret Marut, **The BrickBurner** dergisinde Karl S. Guthke'nin alıntısı, **B. Traven: Efsanelerin Arkasındaki Yaşam**, s. 133-4).

Dayanışmayı uygulamaya geçirmek [demek], **Industrial Workers of the World**'un sloganındaki gibi *"birimizi yaralayan hepimizi yaralar"* demektir. Bu nedenle, dayanışma, bireyselliğin ve özgürlüğün

korunmasının yoludur, [bireyin] kendi çıkarının bir ifadesidir. Alfie Kohn'un belirttiği üzere:

> "*işbirliğini düşünürken ... kavramı flu-görüşlü idealizmle ilişkilendirme eğilimindeyiz. ... Bu, işbirliğini alturizm ile karıştırmaktan kaynaklanıyor olabilir. ... Yapısal işbirliği, bilindik egoizm/alturizm ikiliğine karşı çıkar. Şeyleri öyle bir şekilde [yerli yerine] koyar ki, sana yardım ederek aynı zamanda da kendime yardım ederim. Başlangıçta güdüm bencilce olsa da, kaderlerimiz artık birbirine bağlanmıştır. Ya birlikte yüzeriz ya da birlikte batarız. İşbirliği becerikli ve oldukça başarılı bir stratejidir –işteki ve evdeki şeylerin rekabete göre daha etkin bir şekilde yapılmasını sağlayacak pragmatik bir tercih. ... Keza, işbirliğinin psikolojik sağlığı ve başkalarında hoşlanmayı sağlamakta da daha iletken olduğu yönünde güçlü kanıtlar var*" (**Yarışmak Yok: Rekabete Karşı**, s. 7).

Ve, hiyerarşik bir toplumda, dayanışma sadece bize verdiği tatmin nedeniyle değil, aynı zamanda

iktidardakilere karşı direnmek için de gereklidir. Malatesta'nın sözleri burada gayet uygun düşmekte:

"*baskı ve yoksulluğa asla tamamen teslim olmayan ve ... adalet, özgürlük ve mutluluğa susadıklarını gösteren tahakküm altındaki kitleler, dünyadaki tüm ezilenlerle, tüm sömürülenlerle birlik ve dayanışma içine girmedikçe kurtuluşlarını kazanamayacaklarını anlamaya başlıyorlar*" (**Anarşi**, s. 33).

Birarada durarak kuvvetimizi arttırabilir ve istediğimizi elde edebiliriz. Nihayetinde, gruplar halinde örgütlenerek kendi kolektif işlerimizi birlikte halletmeye başlayabilir ve böylece ebediyen patronların yerini alabiliriz. "***Birleşmeler**, ... bireyin araçlarını çoğaltacak ve saldırı altındaki varlığını güven altına alacaktır*" (Max Stirner, **Biricik ve Kendisi**, s. 258). Dayanışma içinde hareket ederek, mevcut sistemin yerine kendi istediğimizi geçirebiliriz: "*Birlikten kuvvet doğar*" (Alexander Berkman, **Anarşizm Nedir?**, s. 74).

Yani dayanışma, kendi özgürlüğümüzü elde etmemizi ve güvence altına almamızı sağlayacak bir araçtır. **Başkası** için çalışmak zorunda kalmamak için, birlikte çalışmak üzere anlaşırız. Başkalarıyla paylaşmaya karar vererek seçeneklerimizi çoğaltırız, böylece de daha az değil, **daha fazla** zevk alabiliriz. Karşılıklı yardımlaşma benim kendi çıkarımadır –yani, eğer birine tahakküm uygularssam, bu tahak-

küme olanak tanıyan koşulların varolduğu anlamına gelir ve böylece her halükarda sonunda ben kendim de tahakküme maruz kalacağımdır; [işte bu nedenle] karşılıklı saygı ve toplumsal eşitlik temelinde başkalarıyla anlaşmalar yapmak benim yararımadır.

Max Stirner'in gözlemlediği üzere, dayanışma iktidarda olup bizi emirleri altına almak isteyenlere karşı hürriyetimizi kuvvetlendiren ve savunan bir araçtır: *"Kendinizi bir hiç olarak mı görüyorsunuz?* diye sorar. "*Herhangi birisinin size canının istediği herşeyi yapmasına müsade etmeye mahkum musunuz? Kendinizi savunun, hiç kimse size dokunamaz. Eğer milyonlarca insan arkanızdaysa, sizi destekliyorsa, işte o zaman karşısında durulamayacak bir güç olursunuz ve zorluk çekmeden kazanacaksınız*" (**Biricik ve Kendisi**, s. 197).

Dayanışma bu nedenle anarşistler için önemlidir, çünkü [dayanışma] hürriyetin yaratılmasının ve iktidara karşı savunulmasının aracıdır. Dayanışma kuvvettir ve toplumsal varlıklar olarak bizim doğamızın bir ürünüdür. Ancak, dayanışma edilgen [pasif] şekilde bir liderin takip edilmesi anlamına gelen "sürü olmak" [*herdism*] ile karıştırılmamalıdır. Etkili olması için, dayanışma birbirleriyle **eşitler** olarak işbirliği yapan özgür insanlar tarafından yaratılmalıdır. Her ne kadar "sürü olma" arzusu dayanışmaya ve birliğe olan ihtiyacımızın bir ürünü olsa da, "bü-

yük BİZ" dayanışma **değil**dir. [Sürü olma] insanların körü körüne liderlere itaat ettiği, hiyerarşik toplumca bozulmuş bir "dayanışma"dır.

A.2.7 Anarşistler neden kendini-özgürleştirmeyi savunurlar?

Hürriyet doğası gereği bahşedilemez. Birey bir başkası tarafından özgürleştirilemez, zincirlerini kendi çabasıyla kırması gerekir. Doğaldır ki kişisel çaba kolektif bir eylemin parçası olabilir ve çoğu kez amaçlarına ulaşmak için böyle olması gerekir. Emma Goldman'ın dediği gibi:

> "*tarih, bize ezilen her sınıfın (ya da grubun veya bireyin) efendilerinden gerçek kurtuluşu kendi çabasıyla kazandığını söylüyor*" (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 167).

Anarşistler uzun zamandan beri insanların kendilerini, ancak kendi eylemleriyle özgürleştirebileceklerini savunmuşlardır. Anarşistlerin bu sürece yardımcı olmak üzere öne sürdükleri çeşitli yöntemler **Kısım J**'de (Anarşistler Ne Yaparlar?)

tartışılacaktır, burada tartışılmayacak. Ancak bu yöntemlerin tamamı, insanların kendilerini örgütlemelerini, kendi gündemlerini belirlemelerini ve kendilerini güçlendirecek ve kendileri adına bir şeyler yapan liderlere bağlılığı ortadan kaldıracak şekilde eyleme geçmelerini içerecektir. Anarşizm, insanların *"kendileri için davranmaları"* (anarşistlerin ***"doğrudan eylem"*** dediklerini yapmalarına –ayrıntılar için bakınız **Kısım J.02**) temeline dayanır.

Doğrudan eylem, [buna] katılanların kendilerini güçlendirmesi ve özgürleştirmesi etkisine sahiptir. Özfaaliyet [*self-activity*, kendinden eylemlilik], otoriteye tabi olanların yaratıcılıklarının, girişkenliklerinin, hayal güçlerinin ve eleştirel düşünme [yetilerinin] geliştirilmesinin bir aracıdır. Toplumun değiştirilebileceği bir araçtır. Errico Malatesta'nın belirttiği üzere;

"*İnsanla toplumsal çevresi arasında karşılıklı bir faaliyet vardır. Toplumu toplum yapan insanlardır ve insanları insan yapan da toplumdur ve bu nedenle de sonuç bir tür kısır döngüdür. Toplumu dönüştürmek için erkek {ve kadınların} değişmesi gereklidir ve insanları dönüştürmek için de toplumun değişmesi gereklidir. ... İyi ki mevcut toplum, bütün kendine tabi olanları kendi çıkarları doğrultusunda edilgen ve bilinçsiz araçlara indirgemekte başarılı olan*

hakim sınıfın telkin edilen iradesi tarafından yaratılmamıştır. ... Bu [toplum], binlerce şiddetli mücadelenin, binlerce beşeri ve doğal faktörün bir sonucudur ...

Bundan ilerleme imkanı [doğar] ... Olası olan ve fiilen gelecekte daha fazla ilerlemenin yolunu açmaya hizmet edecek bu büyük toplumsal dönüşümleri meydana getirmek ve kabul ettirmek için, mevcut ortamın arkadaşlarımızı harekete geçirmemize ve onların vicdan ve taleplerini geliştirmemize imkan tanıyan tüm olasılık ve fırsatlardan, tüm araçlardan faydalanmalıyız. ... Talepte bulunması ve bunları kabul ettirmesi ve arzuladığı tüm iyileşmeler ile özgürlükleri kendi başına elde etmesi için ... bütün insanlara ulaşmayı hedeflemeliyiz; bunları arzuladığı ve bunları talep etme gücüne sahip olduğu zaman, ... daima daha fazlasını istemeleri ve {yönetici seçkinler} üzerindeki baskılarını artırmaları için insanları zorlamalıyız, ta ki tam kurtuluşu kadar" (**Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri**, s. 188-9).

Toplum tüm bireyleri şekillendirirken, aynı zamanda da onların eylemleri, düşünceleri ve ideallerince [*ideal*, ülkü] oluşturulur. Birisinin özgürlüğünü kısıtlayan kurumlara meydan okumak, genel olarak otoriter ilişkileri sorgulama sürecini hareketlendirdiği için zihnen özgürleştiricidir. Bu süreç, bize toplumun nasıl çalıştığını anlamamıza yardımcı olarak,

fikirlerimizi değiştirir ve yeni ülküler ortaya çıkarır. Yine Emma Goldman'dan alıntılayacak olursak: "*Gerçek kurtuluş [emancipation] ... kadının ruhunda başlar*". Ve erkekde de olduğunu ekleyebiliriz. İşte ancak bu noktada, *"önyargılardan, geleneklerden ve ananelerden bağlarımızı kopararak, kendi içsel yeniden doğuşumuzu [inner regeneration] başlatabiliriz*" (**age**, s. 167). Ama bu süreç kendinden yönlendirilmelidir [*self-directed*, özyönelimli], çünkü Max Stirner'in belirttiği üzere; "*özgür bırakılan bir insan sadece özgürleştirilmiş bir insandır, ... [yani] bir zincir parçasını beraberinde sürükleyen bir köpek[tir]*" (Max Stirner, **Biricik ve Kendisi**, s. 168). Ne kadar küçük de olsa dünyayı değiştirerek, kendimizi değiştiririz.

İspanyol devrimi sırasında yapılan bir röportajda İspanyol anarşist militanı Durutti, *"kaplerimizde yeni bir dünya var"* diyordu. Sadece özeylemlilik ve kendini özgürleştirme kalplerimizde bu tip bir anlayış yaratabilir ve bunu gerçek dünyada gerçekleştirmeyi denemek için bize güven aşılayabilir.

Ama anarşistler kendini özgürleştirmenin "şanlı devrim"den sonraki bir geleceği beklemesi gerektiğini düşünmezler. Kişisel olan politiktir; ve toplumun mizacı veriliyken, şu anda burada nasıl davranacağımız bizim yaşamımızı ve geleceğin toplumunu

etkileyecektir. Bu nedenle, anarşist-öncesi toplumda dahi anarşistler, Bakunin'in ifadesiyle, "*sadece fikirleri değil, ama bizzat geleceğin gerçeklerini*" oluşturmaya çalışırlar. Bunu, özgür-olmayan bir toplumda özgür bireyler olarak davranarak, alternatif toplumsal ilişkiler ve örgütlenmeler yaratarak başarabiliriz. Ancak şu anda ve bulunduğumuz yerde sergilediğimiz davranışlarla özgür bir toplum için bir temel oluşturabiliriz. Üstelik, bu kendini özgürleştirme süreci her zaman devam eder:

> "*Her çeşitten tabi [subordinate, bağlı] olanlar, eleştirel kendini yansıtma [self-reflection] kapasitelerini her gün kullanırlar –işte bu yüzden efendilerin işi bozuulur, [efendiler] korkutulur ve bazen de alaşağı edilirler. Ama efendiler alaşağı edilmediği sürece, tabi olanlar siyasi eylemlere katılmadıkları sürece, hiçbir eleştirel yansıtma onların tabi olma halini sona erdiremeyecek, onlara özgürlük getirmeyecektir*" (Carole Pateman, **Cinsel Sözleşme**, s. 205).

Otoriteyi reddetmek, ona karşı direnmek ve onu devirmek için ve bunları mantıksal sonucuna –özgür, kendinden-yönetileen birliklerde eşitler olarak işbir-

liği yapmak– ulaştırmak için; anarşistler bu eğilimleri günlük yaşamda cesaretlendirmeyi amaçlarlar. Bu eleştirel kendini-yansıtma, direniş ve kendini özgürleştirme süreci olmadan, özgür bir toplum imkansızdır. Bu nedenle, anarşistler açısından, anarşizm hiyerarşik bir dünyada özgür bireyler olarak hareket etmeye çabalayan tabi kılınmış halkın doğal direnişinden kaynaklanır. Bu direniş süreci, birçok anarşist tarafından (toplumdaki en fazla tabi konumda bulunanlar genellikle işçi sınıfından insanlar olduğu için) ***"sınıf savaşımı"*** veya daha genel olarak ***"toplumsal savaşım"*** olarak adlandırılır. (Tüm biçimleriyle) otoriteye karşı gün ve gün gösterilen direniş ve özgürlük arzusu, anarşist bir devrimin anahtarıdır. İşte bu nedenle, "*anarşistler, sınıf savaşımının işçilerin (ve diğer ezilen grupların) kendi kaderlerini kendilerinin kontrol etmeyi başarması için yegâne araç olduğunu tekrar tekrar vurgularlar*" (Marie-Lousie Berneri, **Ne Doğu Ne Batı**, s. 32).

Devrim bir olay değil, bir süreçtir; ve her "*kendiliğinden devrimci eylem*", "*ütopik*" fikirlere sahip insanların uzun yıllar süren, sabırlı örgütlenme ve eğitim çalışmalarına dayanır ve onların birer sonucudur. Alternatif kurumlar ve ilişkiler yaratarak (başka bir **IWW** ifadesini kullanırsak) "*eski toplumun bağrında yeni bir dünya yaratma*" süreci,

oldukça eski olan devrimci tutarlılık ve militanlık geleneğinin yalnızca bir bileşenidir.

Malatesta'nın açıkça ifade ettiği üzere, "*her türlü halk örgütlenmesini cesaretlendirmek ana fikirlerimizin mantıksal bir sonucudur ve bu nedenle de programımızın ayrılmaz bir bileşeni olmak zorundadır ... anarşistler insanları özgür kılmak istemiyorlar; biz insanların kendi kendilerini özgürleştirmelerini istiyoruz ... ; yeni yaşam biçiminin insanlardan vücud bulmasını, gelişimlerinin mevcut haline karşılık gelmesini ve kendileri geliştikçe gelişmesini arzuluyoruz*" (**age**, s. 90).

Kendini özgürleştirme süreci oluşana kadar, özgür bir toplum imkansızdır. Ancak bireyler kendilerini hem (devlet ve kapitalizmi yıkarak) maddi olarak, hem de (kendilerini otoriteye karşı [olan] itaatkâr tutumlardan kurtararak) entelektüel olarak özgürleştirdikleri zaman, özgür bir toplum olası hale gelir. Kapitalist ve devlet gücünün büyük ölçüde, kendilerine tabi olanların zihinleri üzerinde [kurulmuş] bir güç olduğunu (tabii ki zihinsel tahakkümün başarısız olması, insanların isyan etmeye ve direnmeye başlaması [halinde] oldukça büyük bir zor gücü tarafından yedeklenmiş olduğunu) unutmamalıyız. Sonuç, yönetici sınıfın fikirleri topluma hakim oldukça ve baskı altındakilerin zihinlerinde yayıldıkça [ortaya çıkan] ruhani bir

güçtür. Bu geçerli olduğu sürece, işçi sınıfı, otorite, baskı ve sömürüyü yaşamın normal gidişatı olarak kabullenecektir. Efendilerinin doktrinlerine ve konumlarına karşı uysal olan zihinler; özgürlüğünü kazanmayı, isyan etmeyi ve mücadele etmeyi umut edemezler. Böylece, baskı altındakiler, mevcut sistemin boyunduruğunu bir kenara fırlatmadan önce, onun zihinsel hakimiyetininin üstesinden gelmelidir (ve anarşistler doğrudan eylemin bu her ikisini de yapmanın bir aracı olduğunu öne sürerler –**Kısım J.02** ve **Kısım J.04**'e bakınız). Kapitalizm ve devletçilik, maddi olarak bozguna uğratılmadan önce ruhsal ve kuramsal olarak bozguna uğratılmalıdır (birçok anarşist bu zihinsel özgürleşmeyi ***"sınıf bilinci"*** olarak adlandırır –**Kısım B.07.4**'e bakınız). Ve baskıya [tahakküme] karşı mücadele etmek yoluyla kazanılan kendini özgürleştirme, bunun gerçekleştirilmesinin yegâne aracıdır. Bu nedenle anarşistler (Kropotkin'in terimini kullanacak olursak) ***"isyan ruhunu"*** cesaretlendirirler.

Kendini özgürleştirme, mücadelenin, kendindenörgütlülüğün, dayanışmanın ve doğrudan eylemin bir ürünüdür. Doğrudan eylem, anarşist, özgür insanlar yaratmanın bir aracıdır; ve böylece, "*Anarşistler, Emeğin Sermaye'ye ve onun koruyucusuna –Devlet'e– karşı yürüttüğü* ***doğrudan*** *mücadeleyi yü-*

rüten işçi örgütlerinin içinde aktif bir görev alınmasını tavsiye etmiştirler". Bunun sebebi ise, "*(b)u tip bir mücadelenin; işçinin Kapitalizm ve onu destekleyen Devlet'in yaptığı şeytanlıklara karşı gözünü açarken ve kapitalistin veya devletin müdahalesi olmadan tüketimi, üretimi ve değişimi örgütleme olasılığına dair düşüncelerini canlandırırken; [bu tip bir mücadelenin keza] işçinin halihazırdaki çalışma koşullarında geçici iyileşmeler sağlamasına herhangi dolaylı bir araçtan daha iyi bir şekilde olanak tanımasıdır*"; yani [işçinin] özgür bir toplum olasılığını görmesidir. Birçok diğer anarşist gibi Kropotkin de, (her ne kadar anarşistlerin çoğu gibi anarşist etkinliği sadece bunlarla sınırlamamış olsa da) Sendikalist ve Sendika hareketlerinin mevcut toplum içinde liberter fikirleri geliştirmenin birer aracı olduklarına değinmişti. Aslında, "*çalışan erkek {ve kadınların} dayanışmalarını gerçekleştirmelerine ve çıkarlarının müşterekliğini hissetmelerine olanak tanıyan*" herhangi bir hareket, komünist-anarşizmin "*bu anlayışının yollarını hazırlar*"; yani, mevcut toplumda baskı altında olanların zihinlerindeki ruhani tahakkümün üstesinden gelmenin [yollarını hazırlar] (**Evrim ve Çevre**, s. 83 ve s. 85).

Anarşistlere göre, İskoçyalı bir Anarşist militanın sözleriyle; "*insan ilerlemesinin tarihi, bir isyan ve itaatsizlik tarihidir –pek çok farklı biçimde [va-*

rolan] otoritenin hizmetkarı mertebesine alçaltılan bireyin, isyan ve itaatsizlik yoluyla onurunu geri kazanabilmesi [nedeniyle]" (Robert Lynn, **Bir Yaşam Hikayesi Değil, Sadece Bir Kesit**, s. 77). Anarşistlerin kendini özgürleştirmeye (ve kendinden örgütlenmeye, kendinden yönetime ve kendinden eylemliliğe) vurgu yapmasının nedeni işte budur. Bakunin'in *"isyan*"ı, "*tarih boyunca –kolektif veya bireysel olsun– tüm beşeri gelişmenin hayati koşullarını meydana getiren üç temel ilkeden*" birisi olarak değerlendirmesine şaşmamak gerek (**Tanrı ve Devlet**, s. 12). Bunun sebebi basitçe bireylerin veya grupların başkaları tarafından değil, ancak kendileri tarafından özgürleştirilebilecek olmalarıdır. Bu isyan (kendini özgürleştirme), mevcut toplumu daha liberter bir hale getiren ve anarşist bir toplumu olası yapan **yegâne** araçtır.

A.2.8 Hiyerarşiye karşı çıkmadan anarşist olmak mümkün müdür?

Hayır. Anarşistlerin otoriterlikten nefret ettiklerini gördük. Ama eğer bir kimse anti-otoriter ise tüm hiyerarşik kurumlara karşı çıkmalıdır, çünkü onlar

da otorite ilkesini barındırırlar. Çünkü, Emma Goldman'ın söylediği gibi, "*her tür bireysel değer ve nitelik için tahripkar olan devlet anlamındaki hükümet değildir sadece. Yaşamı boğan bütün bir otorite ve kurumsal tahakküm kompleksidir. Otorite ve kurumsal tahakkümü destekleyenler hurafe, efsane, bahane, kaytarma ve uşaklıktır*" (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 435). Bu, "*hiyerarşi, otorite ve tahakküm yapılarını ve özgürlük önündeki kısıtları keşfetme ve üstesinden gelme gereksimi daima vardır ve var olacaktır: kölelik, ücretli-kölelik {yani kapitalizm}, ırkçılık, cinsiyetçilik, otoriter okullar vb.*" (Noam Chomsky, **Dil ve Siyaset**, s. 364). Bu nedenle tutarlı bir anarşist devlete olduğu gibi hiyerarşik ilişkilere de karşı çıkmalıdır. Bunun arkasında yatan açıklama (eğer ihtiyacı olan varsa) şöyledir:

Hiyerarşi, güç, prestij ve (genellikle) [maddi] ödemelerin; bir dizi dereceler, sıralamalar veya mevkilere [*offices*, yönetici pozisyonları] göre arttığı bir piramitsel yapı örgütlenmesidir. Hiyerarşik yapılar üstüne çalışan araştırmacılar onun sahip olduğu iki temel ilkenin tahakküm [*domination*] ve sömürü olduğunu ortaya koymuşlardır. Örneğin modern fabrikaları incelediği *"Patronlar Ne Yapar?"* (**Review of Radical Political Economy**, cilt 6, sayı 2) adlı çalışmasında, Steven Marglin, şirket hiyerarşisinin [*corporate hierarchy*, örn. fabrika] ana

işlevinin (kapitalistlerce iddia edildiği üzere) daha fazla üretkenlik olmadığını, nihai amacı daha etkin bir sömürü olan, işçiler üzerinde daha fazla denetim [sağlanması] olduğunu ortaya koyar.

Bir hiyerarşide denetim zor [*coercion*] yoluyla, yani şu veya bu şekildeki olumsuz yaptırım tehditleriyle –fiziksel, ekonomik, psikolojik, toplumsaal, vb.– sağlanır. Muhalif olanların ve isyan edenlerin bastırılmasını da içeren bu tip bir denetim zorunlu olarak merkezileşmeyi gerektirir: [yani] en büyük denetimin tepede yer alan bir avuç kişinin (özellikle örgütün başında olanların) [elinde] olduğu, orta kademede yer alanların çok daha az ve en altta yer alan çoğunluğun ise neredeyse hemen hemen hiç denetime sahip olmadığı bir güç ilişkileri dizisi.

Tahakküm, zor ve merkezileşmenin otoriterliğin asli özellikleri olmaları nedeniyle ve bu özellikler hiyerarşilerin içinde yer aldığı için, tüm hiyerarşik kurumlar otoriterdir. Bunun da ötesinde, anarşistler açısından hiyerarşi, merkeziyetçilik ve otoriterlikle damgalanmış herhangi bir organizasyon, devlet benzeridir veya "devletçi"dir. Ve anarşistler hem devlete hem de otoriter ilişkilere karşı çıktıklarına göre, hiyerarşinin **tüm** biçimlerini ortadan kaldırmayı hedeflemeyen bir kimse anarşist olarak adlandırılamaz. Noam Chomsky, kapitalist bir firmanın yapısının

özü itibariyle son derece hiyerarşik, aslında faşist olduğunu belirtiyor:

> "*Faşist sistem ... yukarıdan aşağıya giden bir mutlak-iktidar demektir. ... ideal devlet, halkın temel olarak emirleri yerine getirdiği yukarıdan aşağıya [olan] bir denetim demektir.*
>
> *Bir şirketi ele alalım ... Onların ne olduğuna bakacak olursanız, iktidar katı bir şekilde yukarıdan aşağıyadır; yönetim kurulundan yöneticilere, daha düşük seviyedeki yöneticilere ve en nihayetinde atölyede çalışan insanlara; mesajlar yazılması v.b. Aşağıdan yukarıya olan bir iktidar akışı veya bu yönde herhangi bir planlama mevcut değildir. İnsanlar bunu aksatabilir ve önerilerde bulunabilirler, ancak bu köle toplumu için de doğrudur. İktidar yapısı yukarıdan aşağıya doğru doğrusaldır*" (**İnsan Güruhunu Hizaya Getirmek**, s. 237).

David Deleon aşağıdakileri yazarken şirket ve devlet arasındaki bu benzerliklere işaret eder:

”*Fabrikaların çoğunluğu askeri diktatörlüklere benzer. En alttakiler erlerdir, onları denetleyenler çavuşlardır ve hiyerarşinin zirvesine doğru böyle gider. Organizasyon giyimimizden ve saçımızın biçiminden yaşamımızın büyük bir kısmını –çalışırken– nasıl harcayacağımıza kadar herşeyi bize dikte edebilir. Bizi fazla çalışmaya zorlayabilir; tıbbi bir şikayetimiz varsa bizden şirket doktorunu görmemizi talep edebilir; boş zamanlarımızda siyasi faaliyetlere katılmamızı yasaklayabilir; ifade, yayın yapma ve toplanma özgürlüklerini kısıtlayabilir –bizi takip etmek üzere kapalı devre televizyonların yanı sıra ID kartları ve silahlı güvenlik kuvvetlerini kullanabilir; muhalefet edenleri ’disipline yönelik geçici işten çıkarmalar’ (GM’in [General Motors] verdiği adla) ile cezalandırabilir veya bizi işten atabilir. Koşullar yüzünden, bunların çoğunu kabul etmeye mecbur bırakılırız, ya da işsiz milyonlara katılırız. … Hemen hemen her işte [sahip olduğumuz tek hak] işten ayrılma ’hakkı’dır. Temel kararlar en yukarıda alınır, ister fildişi kule-*

sinde isterse maden ocağında çalışalım bizden bunlara itaat etmemiz beklenir" (*"Çalıştığımız Yerde Demokrasi İçin: Toplumsal Kendinden-Yönetimin Mantığı"*, **Anarşiyi Yeniden Keşfetmek, Bir Kez Daha**, Howard J. Ehrlich (editör), s. 193-4).

Bu nedenle, tutarlı bir anarşist, kapitalist firmalar da dahil olmak üzere, hiyerarşiye tüm biçimleriyle karşı çıkmalıdır. Bunu yapmamak demek ***archy***'i desteklemek demektir –ki anarşist tanımsal olarak bunu yapamaz. Diğer bir deyile, anarşistler için, "*itaat etmeye söz vermek, (ücretli) kölelik sözleşmeleri, tabi konumda olmanın kabulünü gerektirecek anlaşmalar; tüm bunların hepsi gayri meşrudur, çünkü bunlar bireysel özerkliği kısıtlar ve geriletirler*" (Robert Graham, *"Anarşist Sözleşme"*, **Anarşiyi Yeniden Keşfetmek, Bir Kez Daha**, Howard J. Ehrlich (editör), s. 77). Hiyerarşi, bu nedenle, anarşizmi yönlendiren temel ilkelere aykırıdır. Bizi insan yapan şeyleri inkar eder ve "*kişiliği en ayrılmaz özelliklerinden mahrum bırakır; bireyin yalnızca kendi kişisel yaşamının idaresiyle değil aynı zamanda onun en önemli bağlamıyla,* ***toplumsal*** *bağlamı, başa çıkma* ***yetisine sahip***

olduğu *nosyonunu inkar eder*" (Murray Bookchin, **Özgürlüğün Ekolojisi**, s. 129).

Bazıları birlik gönüllü olduğu müddetçe, onun hiyerarşik bir yapıya sahip olup olmamasının alakasız olacağını öne sürerler. Anarşistler buna katılmaz. Bunun iki sebebi vardır. İlk olarak, kapitalizmde işçiler, ekonomik gereklilikler yüzünden, emeklerini yaşam araçlarına sahip olanlara satmaya mecbur kalırlar. Bu süreç, "*işçiler, kapitalistlere emeklerini gerçek değerini yansıtmayan bir fiyattan sattığı müddetçe ... muazzam refah farklılıkları*" yaratarak, işçilerin karşı karşıya kaldığı ekonomik koşulları tekrar tekrar üretir. Bu nedenle:

> "*Örneğin, iş sözleşmesinin taraflarını özgür ve birbirlerinin eşiti olarak tasvir etmek, işçi ile işveren arasındaki ciddi pazarlık yapma gücü farklılıklarının göz ardı etmek demektir. Buradan hareketle, doğal olarak ortaya çıkacak tabi olma ve sömürü ilişkilerini özgürlüğün bir örneği [epitome, sembolü] olarak tasvir etmek, hem bireysel hürriyet hem de toplumsal adaletle dalga geçmek olacaktır*" (Robert Graham, **age**, s. 70).

İşte bu nedenle anarşistler kolektif eylemliliği ve örgütlenmeyi desteklerler: bu, çalışan insanların pa-

zarlık gücünü artıracak ve onların özerkliklerini ifa etmelerine olanak tanıyacaktır (**Kısım J**'ye bakınız).

İkinci olarak, birliğin gönüllü olup olmamasını anahtar unsur olarak kabul edeceksek, o zaman halihazırdaki devletçi sistemin "anarşi" olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylememiz icap ederdi –. Modern demokraside, belli bir devlet içerisinde yaşaması için hiç kimse bireyi zorlamamaktadır. Ayrılmakta ve başka bir yere gitmekte özgürüzdür. Birliğin hiyerarşik doğasını göz ardı ederek, kendinizi özgürlüğün reddine dayanan (kapitalist şirketler, silahlı kuvvetler, hatta devletler dahil olmak üzere) örgütlenmeleri destekler konumda bulabilirsiniz, çünkü bunların hepsi "gönüllü"dür. Bob Black'in belirttiği üzere, "*dünya ekonomisini kontrol eden büyük-ölçekli şirketlerde [yapılmakta olan] özdeş, ama kontratla-kutsanmış hizmetkarlık anlaşmalarını göz ardı ederken, devlet otoriterliğini şeytan ilan etmek, en kötü biçimiyle bir fetişizmdir*" ("*Muhafazakâr Olarak Liberter*", **Çalışmanın Lağvedilmesi ve Diğer Makaleler**, s. 142). Anarşi, efendiyi seçme özgürlüğünden daha fazlasıdır.

Bu nedenle hiyerarşiye karşı çıkmak anahtar niteliğinde olan bir anarşist konumlanıştır, aksi takdirde sadece –güçlükle anarşistik olan– "gönüllü bir anarşist" olursunuz. Daha fazlası için **Kısım**

A.02.14'e (Gönüllülük neden yeterli değildir?) bakınız.

Anarşistler örgütlerin hiyerarşik olmalarının gerekmediğini öne sürerler; kendi işlerini doğrudan yöneten eşitler arasındaki işbirliğine de dayanabilirler. Bu sayede, hiyerarşik yapılar (yani gücün bir azınlığın ellerine devredilmesi) olmadan yaşayabiliriz. Bir birlik ancak üyeleri tarafından kendinden yönetildiği zaman, gerçekten de anarşistçe olarak adlandırılabilir.

Bu konuyu vurguladığımız için üzgünüz, ama özgürlükle olan bağıntısından dolayı "anarşist" ismini kendilerine mal etmeye çalışan bazı kapitalist müdafiler [özürcüler], son zamanlarda bir kimsenin hem anarşist hem de kapitalist olabileceğini ("anarko" kapitalizm adı altında olduğu gibi) iddia etmekteler. (Bırakın devletçilik ve sömürüyü bir kenara) kapitalizmin hiyerarşiye dayanıyor olması nedeniyle, kavram olarak "anarko"-kapitalizmin bir çelişki olduğu sanırım şimdi oldukça açıklık kazanmıştır. (Bu konuda daha fazlası için, **Kısım F**'ye bakınız).

A.2.9 Anarşistler ne tür bir toplum arzularlar?

Anarşistler özgür birliklere dayanan merkezsizleşmiş bir toplum arzularlar. Biz, bu tip bir toplumun yukarıda bahsettiğimiz değerlerin –yani özgürlük, eşitlik ve dayanışmanın– azamileştirilmesi için en iyisi olduğunu düşünüyoruz. Ancak gücün mantıklı bir şekilde –hem yapısal hem de bölgesel olarak– merkezden dağıtılmasıyla bireysel özgürlük geliştirilebilir ve cesaretlendirilebilir. Gücün bir azınlığın eline devredilmesi bireysel özgürlük ve itibarın açıkça çiğnenmesidir. Anarşstler, insanların kendi işlerini kendilerinin idare etmesi [hakkını elinden] alıp, bunu diğerlerinin eline teslim etmek yerine, gücü tabanda, alınan kararlardan etkilenlerin elinde yoğunlaştıracak, otoriteyi asgarileştirecek örgütlenmeleri tercih ederler.

Özgür birlik anarşist toplumun köşe taşıdır. Bireyler uygun gördükleri şekilde biraraya gelmekte özgür olmalıdırlar, çünkü bu özgürlük ve insan itibarının temelidir. Anacak bu tip herhangi bir özgür anlaşma gücün merkezsizleşmesine dayanmalıdır; aksi takdirde, yalnızca eşitliğin özgürlüğün büyümesi ve gelişmesi için gerekli [olan] toplumsal şartları sağlayabileceği veriliyken, bu (aynen kapitalizmde olduğu

gibi) bir aldatmaca olacaktır. Bu nedenle anarşistler, "bir insan bir oy" [ilkesine] dayanan doğrudan demokratik kolektifleri desteklerler (doğrudan demokrasinin serbest anlaşmaların siyasi tamamlayıcısı olmasının mantıksallığı için **Kısım A.02.11**'e bakınız - Neden çoğu anarşist doğrudan demokrasiyi destekler?).

Burada, anarşist toplumun herkesin kabul ettiği bir nevi saf uyum hali demek olmadığına işaret etmemiz gerekiyor. Hiç de değil! Luigi Galleani'nin belirttiği üzere, "*anlaşmazlık ve sürtüşme her zaman var olacaktır. Aslında, bunlar sınırsız bir ilerlemenin temel koşullarıdır. Ancak bir kez saf hayvani rekabetin kanlı alanı –besin için verilen mücadele– ortadan kaldırıldığında, anlaşmazlığa sebep olan meseleler toplumsal düzen ve bireysel özgürlüğe karşı en ufak bir tehdit bile yaratmaksızın çözülebilecektir*" (**Anarşizmin Sonu Mu?**, s. 28). Anarşizm "*bireyler ve gruplardaki inisiyatif ruhunu canlandırmayı*" amaçlar. Bunlar, "*karşılıklı ilişkileri içerisinde, özgür anlayış ilkelerine dayanan*" ve "***çeşitlilik, hatta çatışmanın yaşam demek olduğunu ve aynılığın ölüm demek olduğunu***" fark eden "*bir hareket ve yaşam yaratacaklar*" (Peter Kropotkin, **Anarşizm**, s. 143).

Bu nedenle, anarşist bir toplum işbirlikçi çatışmalara dayanacaktır, çünkü "*çatışma kendi başına*

zararlı değildir ... anlaşmazlıklar var olur {ve gizlenmemelidir}. ... Anlaşmazlığı yıkıcı yapan çatışmanın kendisi değildir, yanındaki rekabettir". Aslında, "*katı bir anlaşma talebi, fiilen insanların kendi bilgeliklerini grubun çabasına dahil etmekten alıkonulmaları [demektir]*" (Alfie Kohn, **Yarışmak Yok: Rekabete Karşı**, s. 156). İşte bu nedenle anarşistlerin çoğu büyük gruplarda oybirliğiyle karar alınmasını reddederler (**Kısım A.02.12**'e bakınız).

Anarşist toplumda, tamamen yönetsel olan görevlerin seçimle belirlenen komiteler tarafından yürütüldüğü birlikler, tüm herkesin katıldığı, eşitler arasındaki yaygın tartışma, münazara ve işbirlikçi çatışmaya dayanan kitle meclisleri [*mass assembly*] tarafından işletilecektir. Kendilerini seçen meclisin ilgili [*watchful*, uyanık] gözleri altında görevlerini yerine getiren bu komiteler; aday gösterilerek gelinen, geri çağırılabilir olan ve geçici süreli delegelerden oluşur. Yani, anarşist toplumda, "*işlerimizle kendimiz ilgilenecek ve ne yapılması gerektiğine kendimiz karar vereceğiz. Ve, fikirleri eyleme dökmek amacıyla birisini bir projenin sorumlusu yapmak gerektiğinde, ona bu işi şu şekilde yapmasını ve başka bir şekilde yapmamasını söyleyeceğiz. ... Bizim kararımız olmaksızın hiçbir şey yapılamayacak. Böylece, delegelerimiz, bize emirler verme hakkını onlara verdiğimiz bireylerden meydana gelen insanlar olmak ye-*

rine, otoritesi olmayan, ilgili olan herkesin istediği bir şeyi yerine getirmekle görevli insanlar olacaklar" (Errico Malatesta, **Fra Contadini**, s. 34). Eğer delegeler kendilerine verilen vekalet [*mandate*] işlevinin aleyhine hareket ederlerse; etkilerini arttırmaya yönelik veya meclis tarafından halihazırda varılmış [kararın] ötesine geçerek faaliyet gösterirlerse (yani, eğer politika kararları almaya başlarlarsa), anında geri çağırılabilirler ve aldıkları kararlar iptal edilebilir. Bu yolla örgüt, kendisini meydana getiren bireylerin birleşiminin elinde kalmış olur.

Tabandaki grup üyelerinin bu kendinden yönetimi ve geri çağırma gücü, her anarşist örgütün temel ilkesidir. Devletçi veya hiyerarşik bir sistem ile anarşist topluluk arasındaki **anahtar** niteliğindeki ayrım, gücü kimin kullandığıdır. Örneğin, parlamenter sistemde, insanlar belli bir dönem zarfında kendileri için kararlar veren temsilciler grubuna gücü verirler. Halk onları [temsilcileri] bir sonraki seçime kadar geri ağıramayacağından dolayı, sözlerini yerine getirip getirmedikleri tamamen konu dışı kalır. Güç tepede toplanır ve aşağıda yer alanların ise itaat etmesi beklenir. Benzer bir şekilde, kapitalist bir işyerinde güç tepede bulunan seçilmemiş bir patronlar ve yöneticiler azınlığında toplanır, işçilerinse itaat etmesi beklenmektedir.

Anarşist bir toplumda bu ilişki tamamı ile ters yüz edilmiştir. Anarşist bir toplulukta, (seçilmiş ya da seçilmemiş olsun) hiçbir birey veya grup gücü elinde bulunduramaz. Bunun yerine kararlar doğrudan demokrasi ilkeleri kullanılarak alınır ve gerektiğinde topluluk bu kararları yürütecek delegeleri seçebilir veya göreve atayabilir. (Etkilenen herkesi sorumlu kılan) politika yapmakla, (delegelerin işi olan) kabul edilmiş herhangi bir politikanın koordinasyonu ve idaresi arasında belirgin bir fark vardır.

Özgür anlaşmalarla kurulan bu eşitlikçi topluluklar, aynı zamanda özgür bir şekilde konfederasyonlarda biraraya gelirler. Bu tip özgür konfederasyonlar, kararların en aşağıda [yer alan] asıl meclislerden yukarıya doğru aktarıldığı [bir tarzda], aşağıdan yukarıya doğru çalışacaktır. Konfederasyonlar, kolektiflerin işleyiş tarzında çalıştırılacaklardır. Katılan kolektifleri etkileyen tüm önemli konu ve sorunların tartışılacağı, düzenli [olarak yapılacak] yerel, bölgesel, "ulusal" ve uluslararası konferanslar olacaktır. Buna ek olarak, toplumun temel, yol gösterici ilkeleri ve fikirleri tartışılacak; politika kararları alınacak, uygulamaya geçirilecek, gözden geçirilecek ve düzenlenecektir. Delegeler basitçe "*belirli vekilliklerini göreceli toplantılara taşıyacak, çeşitli ihtiyaç ve arzularını uyumlandırmaya çalışacaklar. Tasarlananlar daima onları temsille görevlendirenlerin de-*

netim ve onayına tabi olacak" ve "*insanların çıkarının unutulması tehlikesi artık olmayacaktır*" (Malatesta, **Op. Cit.**, s. 36).

Eğer gerekirse, meclislerin ve onların kongrelerinin kararlarını düzenlemek ve idare etmek üzere, yukarıda tartışıldığı üzere tabanın kesin kontrolü altında olan eylem komiteleri kurulacaktır. Bu yapıların delegeleri sınırlı görev süresi [*limited tenure*] ve belli yükümlülüklerle [göreve gelirler], –delegesi oldukları insanlar adına kararlar alamazlar. Ek olarak, konferans ve kongre delegeleri gibi, görevlendirildikleri ilk meclis ya da kongre tarafından anında geri çağırılabilmeleri söz konusudur. Bu şekilde, ortak faaliyetleri düzenlemek için gereken herhangi bir komite, Malatesta'dan alıntılarsak, "*daima nüfusun doğrudan kontrolü altında*" olacak ve böylece "*halk meclislerinde alınan kararları*" ifade edeceklerdir (**Yaşamı ve Fikirleri**, s. 175 ve s. 129).

En önemlisi de, asli [olan] topluluk meclisleri, konferanslarda alınan herhangi bir kararı reddetme ve herhangi bir konfederasyondan çekilme hakkına sahiptirler. Görüşmeler sırasında delegeler tarafından verilen herhangi bir taviz, onaylanmak üzere genel meclise geri gelmelidir. Bu onaylama olmadan delegeler tarafından verilen hiçbir taviz, bireye ya da komiteye belirli bir görevi veren topluluk üzerinde bağlayıcı olamaz. Bunun yanı sıra, yeni ge-

lişmeleri tartışmak üzere, değişen isteklerden eylem komitesini haberdar etmek üzere veya herhangi bir gelişme ve fikir hakkında ne yapılması gerektiği konusunda onları yönlendirmek maksadıyla, [topluluk meclisleri] konfederal konferanslar düzenlenmesi çağrısı yapabilirler.

Diğer bir deyişle, anarşist örgüt veya toplumda gerekli olan delegeler (demokratik bir hükümette oldukları üzere) temsilciler [*representative*] **değil**dirler. Kropotkin bu ayrımı belirginleştirir:

> "*Temsil etmenin karşısındaki gerçek bir delegasyon meselesi; kendilerini ilgilendiren sorunu her yönüyle tartışmak ve [bu konuda] bir karar almak üzere ... iş[yer]lerinde hergün toplanan ve ortak kaygılarını paylaşan, yüz ya da iki yüz erkek {ve kadını} tasavvur edersek daha iyi anlaşılabilir. Aralarından birisini seçerek, aynı tipteki delegelerle birlikte bir anlaşmaya varmak üzere onu görevlendirebilirler. ... Bu delegenin, arkadaşlarının belli bir sonuca varırken gözönüne aldıkları şeyleri diğer delegelere açıklamaktan daha fazla bir yetkisi yoktur. Başka bir şeyi dayatamayacakken; o [delege] anlaşmazlığı*

> *halletmeye çalışacak ve ona vekalet verenlerin kabul veya red edebileceği basit bir öneriyle geri gelecektir. Gerçek delegasyon ortaya çıkarsa, olacak olan işte budur*" (**Bir Asinin Sözleri**, s. 132).

Temsiliyet sisteminin aksine, **güç** bir azınlığın ellerine teslim edilmez. Tersine, herhangi bir delege ancak ilk aşamada seçimle seçildiği (veya olmazsa atandığı) birliğin sözcüsü olacaktır. Kendilerinin değil de geldikleri meclislerin arzularını yansıtmalarını garanti etmek için, tüm delegeler ve komiteler belli bir süre için görevlendirilirler ve anında geri çağırılabilirler. Bu şekilde hükümetin yerini anarşi alır –[yani] belli bir süre için seçilmiş delegeler, anında geri çağırma, özgür anlaşma ve özgür federasyon sistemine dayanan eşitler olarak işbirliği yapan birlikler ve topluluklar ağı.

Ancak böyle bir sistem "*insanların özgür örgütlenmesini, aşağıdan yukarıya doğru bir örgütlenmeyi*" güvence altına alacaktır. Bu "*aşağıdan yukarıya özgür federasyon*", temel "*birlik*"le başlayacak ve bunların "*ilk önce komüne, ardından komünlerin bölgelere, bölgelerin uluslara ve ulusların uluslararası kardeşlik birliğine federasyonu*" [ile oluşacaktır] (Michael Bakunin, **Bakunin'in Siyasi**

Felsefesi, s. 298). Bu anarşist topluluklar ağı üç düzeyde işleyecektir: *"belli bir [coğrafik] bölgeye ait bağımsız Komünler; ve erkeklerin {ve kadınların} farklı işlevlerine göre örgütlenmesi için oluşturulan Sendika federasyonları (yani, işyeri birlikleri); ... (ve) karşılıklı korunma için, fikirlerin propagandası için, sanat için, eğlence için, v.b. gibi tüm olası ve tasavvur edilebilecek ekonomik, sıhhi ve eğitsel gereksinimlerin karşılanması için [oluşturulan] özgür birlikler [combine] ve topluluklar"* (Peter Kropotkin, **Evrim ve Çevre**, s. 79). Bunların tümü de tepeden tırnağa özyönetime, özgür birliğe, özgür federasyona ve özörgütlenmeye dayanacaktır.

Bu şekildeki bir örgütlenmeyle hiyerarşi yaşamın tüm yönlerinde yıkılmış olur, çünkü örgütün tabanında yer alan insanların [belirledikleri] delegeler **değil**, [bizzat kendileri] kontrole sahiptir. Ancak bu tip bir örgüt, devletin (azınlığın inisiyatifi ve yetkili olmasının) yerine anarşiyi (herkesin inisiyatifi ve yetkili olmasını) geçirebilir. Bu tip bir örgt, grup çalışmasının ve birçok insanın koordinasyonunun gerektiği tüm faaliyetlerde var olacaktır. Bakunin'in dediği gibi bu, *"bireyleri anlayabilecekleri ve kontrol edebilecekleri yapılara dahil etmek"* demek olacaktır (Cornelious Castoriadis'in alıntısı, **Siyasal ve Toplumsal Yazılar**, cilt 2, s. 97). Bireysel inisiyatifleri, katılan birey idare edecektir.

Görüldüğü üzere, anarşistler hiçbir birey veya grubun diğerleri üzerinde güç kullanamamasını sağlayacak yapılara dayanan bir toplum yaratmayı arzularlar. Özgür anlaşma, konfederasyon, geri çağırma gücü, belirli yetkiler ve sınırlı görevlendirme süresi; [tüm bu mekanizmalar], gücü, hükümetlerin ellerinden alarak kararlardan doğrudan etkilenenlerin eline veren mekanizmalardır.

Anarşist bir toplumun neye benzeyeceğine dair daha ayrıntılı bir tartışma için **Kısım I**'ya bakınız. Ancak, anarşi uzaktaki bir hedef değildir, tahakküm ve sömürüye karş mevcut mücadelelerin bir yönüdür. Doğrudan eylemin katılımcı kitle örgütleri yaratması, insanları kendi kişisel ve kolektif çıkarlarını doğrudan idare etmeye hazırlamasıyla, araç ve amaçlar bağlantılıdır. Bunun sebebi, **Kısım I.02.3**'de tartıştığımız üzere, anarşistlerin özgür toplumun çerçevesini, ezilenlerin bugün ve burada kapitalizme karşı savaşımlarında yaratılan örgütlenmelere dayanması gerektiğini görmeleridir. Bu anlamda, kolektif mücadele, anarşizmin işlemesi için ihtiyaç duyduğu örgütlerle birlikte bireysel tavırları yaratır. Tahakküme karşı savaşım anarşizmin okuludur. Bu bize nasıl anarşist olunacağını öğretmekle kalmaz, anarşist toplumun neye benzeyeceği, başlangıçtaki örgütsel çerçevenin nasıl olabileceği hakkında bir öngörü fırsatı, böyle bir toplumun

işlemesi için gerekli olan kendi faaliyetlerimizi idare edebilme deneyimi sağlar. Bu nedenle, anarşistler, istediğimiz türden bir dünyayı bugünkü savaşımlarımız içerisinde yaratmaya çalışırlar ve fikirlerimizin ancak "devrimden sonra" gerçekleştirilebileceğini düşünmezler. Aslında, ilkelerimizi bugün uygulayarak anarşiyi çok daha yakınlaştırırız.

A.2.10 Hiyerarşiyi ortadan kaldırmak ne anlama gelir ve ne kazandırır?

Liberter organizasyonlara dayanan yeni bir toplum yaratılmasının günlük yaşam üzerinde sayısız etkisi olacaktır. Milyonlarca insanın güçlenmesi [*empowerment*, yetkilenmesi], bugün ancak üzerinde tahmin yürütebileceğimiz bir şekilde toplumu dönüştterecektir.

Ancak, birçoğu bu örgütlenme biçimlerinin pratik olmadığına ve başarısızlığa mahkum olduğuna inanmaktadır. Konfederal, otoriter olmayan örgütlerin karmaşa ve uyumsuzluk yaratacağını söyleyenlere karşı anarşistler [cevap olarak]; devletçi, merkezi ve hiyerarşik örgütlenme biçiminin ilgi yerine ilgisizliği, dayanışma yerine acımasızlığı, birlik yerine bir

tekdüzeliği ve eşitlik yerine ayrıcalıklı elitleri üreteceğini söylerler. Daha da önemlisi, bu tip örgütlenmeler bireysel inisiyatifi yok eder ve bağımsız davranış ile eleştirel düşünceyi ezerler (Hiyerarşi hakkında daha fazlası için bakınız **Kısım B.01** –"Neden anarşistler otorite ve hiyerarşiye karşıdırlar?"

Liberter örgütlenmenin işleyebileceği ve hürriyete dayandığı (ve onu beslediği) İspanyol Anarşist hareketi tarafından gözler önüne serilmiştir. Britanya Bağımsız Emek Partisi sekreteri Fenner Brockway 1936 devrimi sırasında İspanya'yı ziyaret ettiğinde, şunu vurguluyordu: "*Anarşistler arasında var olan büyük dayanışmanın sebebi her bireyin liderliğe değil, kendi sahip olduğu kuvvete güvenmesidir ... Örgüt, başarılı olmak için, özgür düşünen insanlarca oluşturulmalıdır; bir kitle [tarafından] değil, bilakis özgür bireylerce*" (Rudolf Rocker'ın alıntısı, **Anarko-sendikalizm**, s. 67f).

Yeterince gösterildiği üzere, hiyerarşik, merkezileşmiş yapılar özgürlüğü kısıtlar. Proudhon'un belirttiği üzere: "*merkezileşmiş sistem büyüklüğü, basitliği ve yapısı itibariyle gerçekten de iyidir: ancak bir şeyden yoksundur –böyle bir sistemde birey artık kendisi değildir; kendi değerini, kendi yaşamını hissedemez ve o hiçbir şekilde hesaba katılmaz*" (Martin Buber'in alıntısı, **Ütopya'da Patikalar**, s. 33).

Hiyerarşinin etkileri tüm çevremizde görülebilir. İşlemez. Hiyerarşi ve otorite işyerinde, evde, sokakta, her yerde vardır. Bob Black'in ifade ettiği üzere, "*Uyanık olduğunuz zamanın çoğunu emirler almak veya kıç yalamakla geçiriyorsanız, eğer hiyerarşiye bağımlı hale geliyorsanız; [artık] pasif-saldırgan, sado-mazoşist, köle [ruhlu] ve aptallaştırılmış birisi olacaksınız ve bu yükü yaşamınızın her yönüne taşıyacaksınız*" ("*Muhafazakar olarak Liberter*", **Çalşmanın Lağvedilmesi ve öteki makaleler**, s. 147-8).

Bu, hiyerarşinin sona ermesinin günlük hayatımızda **devasa** dönüşümlere [neden olacağı] anlamına gelir. Bu, herkesin kendi yeteneklerini azami şekilde ortaya koyabileceği ve böylece de geliştirebileceği birey-merkezli örgütlenmelerin yaratılmasını içerecektir. [Bireyler] –işyerinde, toplulukta ve toplumda– kendilerini etkileyen kararlarla ilgilenerek ve onlara katılarak, kendi bireysel kapasitelerinin tam olarak gelişmesini sağlayabilirler.

Herkesin toplumsal yaşama özgürce katılmasıyla, eşitsizlik ve adaletsizliğin çabucak sona erdiğini göreceğiz. İnsanların kapitalizmde olduğu gibi amaçları karşılanması sağlamak için var olması, bir azınlığın refah ve iktidarını artırmak için kullanılması yerine, hiyerarşinin sona ermesi

(Kropotkin'den alıntılarsak) "*herkesin refahına*" yol açacak ve bu "*işçinin ortak miras üzerindeki hakkını öne sürmesinin ve onun sahipliğine kalkışmasının tam zamanı*" olacaktır (**Ekmeğin Fethi**, s. 35 ve s. 44). Çünkü ancak yaşam araçlarının (işyerleri, konutlar, toprak, vb.) ele geçirilmesi, "*hürriyet ve adaletin hüküm verilen [şeyler] değil, ekonomik bağımsızlığın sonucu*" olmasını sağlayacaktır. "*Bunlar, bireyin, bir efendiye bağlı olmaksızın yaşayabileceği ve ... kendi alınterinin ürününden zevk alabileceği olgusundan kaynaklanır*" (Ricardo Flores Magon, **Toprak ve Hürriyet**, s. 62). Bu nedenle, hürriyet, "***kullanma hakları***" lehine özel mülkiyet haklarının lağvedilmesini gerektirir (daha fazla ayrıntı için bakınız **Kısım B.03**). İronik bir şekilde, "*mülkiyetin lağvedilmesi insanları evsizlikten ve malik olmamadan [nonpossession]* kurtaracaktır" (Max Baginski, "*Hükümet Olmadan*", **Anarşi! Emma Goldman'ın Mother Earth'inin Antolojisi**, s. 11). Böylece, anarşizm "*mutluluğun her iki gereksinimi de –hürriyet ve refah–*" taahh&uuuml;t eder. Anarşide, "*insanlık özgür ve rahat içinde yaşacak*" (Benjamin Tucker, **Neden Anarşistim**, s. 135 ve s. 136).

Yalnızca özbelirlenim [*self-determination*] ve toplumun her seviyesindeki özgür anlaşmalar; bireyin ve bir bütün olarak toplumun sorumluluğunu,

insiyatifini, entelektüelliğini ve dayanışmasını bir bütün olarak geliştirebilir. Yalnızca anarşist örgütlenme, insanlıkta zaten var olan engin yeteneğe ulaşılmasına ve [bunun] kullanılmasına; bireyi zenginleştiren ve geliştiren bu süreç sayesinde toplumun da zenginleşmesine imkan tanır. Yalnızca herkesin kendisini etkileyen kararlar hakkındaki düşünme, planlama, düzenleme ve uygulama süreçlerine dahil olmasıyla özgürlük geliştirebilir; [bu sayede de] bireysellik tam anlamıyla geliştirebilir ve korunabilir. Anarşi, hiyerarşi tarafından köleleştirilmiş olan halk kitlelerininin yaratıcılığını ve yeteneklerini serbest bırakacaktır.

Hatta anarşi, kapitalizmden ve onun yetke [otorite] ilişkilerinden faydalandığı söylenenlerin bile yararına olacaktır. Anarşistler, "*yöneten ve yönetilenlerin **her ikisinin de** otorite tarafından bozulduğunu [tahrip edildiğini] savunurlar; sömüren ve sömürülenlerin **her ikisi de** sömürü tarafından bozulurlar*" (Peter Kropotkin, **Kendin için Davran**, s. 83). Bunun sebebi ise, "*herhangi bir hiyerarşik ilişkide, boyun eğenin olduğu kadar tahakküm edenin de işini yapmasıdır [yapması gerekeni yapması]. 'Komuta etmenin şanı' için ödenen bedel aslında oldukça ağırdır. Her tiran işinden dolayı daralır [resent]. O [tiran], hiyerarşik gezintisi boyunca, boyun eğenin uykuda olan yaratıcı potansiyelinin ölümcül ağırlığını*

beraberinde sürüklemeye mahkum edilmiştir" (Kendimiz İçin, **Açgözlü Olma Hakkı**, Tez 95).

A.2.11 Anarşistler neden doğrudan demokrasi taraftarıdırlar?

Anarşistlerin çoğuna göre, özgür birlikler içindeki politika kararlarını almak için başvurulan doğrudan demokratik oylama, özgür anlaşmalarının siyasi bir tamamlayıcısıdır. Bunun nedeni ise, "*özgür, baskıcı olmayan, anlaşma tarzında da tahakkümün pek çok [değişik] biçimi varolabilir ... ve sadece politik denetime muhalif olmanın kendiliğinden baskıyı sona erdireceğini düşünmek ... naifçetir*" (John P. Clark, **Max Stirner'in Egoizmi**, s. 93). Bu nedenle, örgütlenme **içerisinde** yarattığımız ilişkiler, [örgütün] liberter mizacının belirlenmesinde onun gönüllü mizacı kadar önemlidir (daha fazla tartışma için bakınız **Kısım A.02.14**).

Bireylerin tam bir insani yaşam sürmek için birlikte çalışmaları gerektiği gayet açıktır. Ve böylece, "*diğer bireylerle birleşmesi gerekirken*", bireyin önünde üç seçenek vardır: "*diğerlerinin iradesine tabi olur (köleleştirilir) veya diğerlerini*

kendi iradesine tabi kılar (otorite olur) veya herkesin iyiliği için diğerleri ile kardeşçe bir anlaşma yaparak yaşayabilir (ortak olur [to be an associate, birleşik]). Hiç kimse bu gereklilikten kaçamaz" (Errico Malatesta, **Yaşamı ve Fikirleri**, s. 85).

Anarşistler açıktır ki bu son seçeneği seçerler, ortak olmayı; çünkü [bu], bir diğerinin biricikliğine ve özgürlüğüne saygı gösterirken, bireylerin özgür ve eşit insanlar olarak birarada çalışabileceği yegâne araçtır. Yalnızca doğrudan demokraside bireyler kendilerini ifade edebilirler, eleştirel düşünce ve kendinden-yönetimi pratiğe geçirebilirler; böylece de entelektüel ve etik kapasitelerini tam olarak geliştirebilirler. Bireyin özgürlüğünü ve onların entelektüel, etik ve toplumsal melekelerini [*faculty*] artırması anlamında; her zaman patronun iradesine tabi olmaktansa azınlıkta kalmak bazen daha iyidir. Peki anarşist doğrudan demokrasi [fikrinin] ardında yatan kuram nedir?

Bertrand Russell'ın belirttiği gibi, anarşist "*kolektif kararlar anlamında hükümetin lağvedilmesini arzulamaz: onun istediği şey bir kararın ona karşı çıkanlara zorla dayatılmasını sağlayan sistemi ortadan kaldırmaktır*" (**Özgürlüğe Giden Yollar**, s. 85). Anarşistler, kendinden yönetimi bunu başarmanın aracı olarak görürler. Birey, bir topluluğa veya işyerine katıldığında, o artık o birliğin "yurtdaşı" (daha

iyi bir kelime gerekli) olur. Birlik, tüm üyelerden oluşan meclis etrafında örgütlenir (büyük işyerleri veya şehirler söz konusu olduğunda, belirli bir ofis veya bir mahalle şeklindeki işlevsel alt gruplar da olabilir). Bu mecliste, diğerleriyle ittifak halinde [diğer bireylerle görüş birliği içinde], onun [bireyin] siyasi yükümlülükleri tanımlanır. İnsanlar, bu birliğin içindeki faaliyetlerde, eleştirel değerlendirme ve seçim yapmalıdırlar –yani, kendi işlerini [kendileri] halletmelidirler. Bireyler, (devlet veya kapitalist firma gibi hiyerarşik örgütlenmelerde olduğu gibi) itaat etme vaadinde bulunmak yerine, kendi kolektif kararlarını, arkadaşlarına karşı taahhütlerini yerine getirmeye katılırlar. Bu ise, siyasi yükümlülüğün, devlet veya şirket gibi grubun veya toplumun üstünde olan ayrı varlıklara değil, bir kimsenin yoldaş "yurtdaş"ına [*fellow citizen*] karşı olduğunu ifade eder.

Her ne kadar [mecliste] biraraya gelen insanlar birliklerini idare etmeye [yaracayacak] kuralları kolektif bir şekilde yasallaştırıp, bireyler olarak onlar tarafından sınırlandırılmış olsalar da; bu kuralların her zaman değiştirilebilir ve iptal edilebilir olması anlamında, [bireyler/kolektif bireyler] onlardan [kurallardan] daha üstündür. Biraraya gelen "yurtdaşlar", kolektif olarak, siyasi "otorite"yi oluştururlar, ancak bu otorite kendileri ve seçkinler arasındaki düşey [ilişkilere] değil, kendi aralarındaki yatay iliş-

kilere dayandığı için bu "otorite" hiyerarşik değildir ("rasyonel" veya "doğal" konusunda daha fazlası için, bakınız **Kısım B.01** - "Neden anarşistler otorite ve hiyerarşiye karşıdırlar?"). Bu nedenle Proudhon [şöyle diyor]:

> "*Yasaların yerine, biz sözleşmeleri {yani özgür anlaşmaları} koyacağız. Artık hiçbir yasa oy çokluğuyla ve hatta oybirliğiyle kabul edilmeyecektir; her yurtdaş, her şehir, her endüstriyel birlik kendi yasalarını yapacak*" (**Genel Devrim Fikri**, s. 245-6).

Böyle bir sistem tabii ki herkesin alınması gereken –ne kadar önemsiz olursa olsun– her karara katlacağı anlamına gelmez. Her karar meclisin önüne getirilebilse de (eğer meclis buna karar verirse –belki de bazı üyelerinin yönlendirmesiyle), uygulamada bazı faaliyetlerle (ve keza tamamen işlevsel kararlarla) birliğin seçilmiş yönetimi uğraşacaktır. Bunun sebebi, aktivist bir İspanyol anarşistinden alıntı yapacak olursak, [şudur:] "*kolektivite aslında mektup yazamaz veya sayılar yığınını toplayamaz veya yüzlerce irili ufaklı işi yapamaz –bunları ancak birey yapabilir*". ""***Yönetimi örgütleme***" gereği bu nedenle [vardır]. "*Haftada bir veya daha sık aralıklarla genel*

mecliste toplanan bir yönlendirici konsey [directive council] veya herhangi bir hiyerarşik görev olmaksızın örgütlenen" bir birlik tasavvur edilse bile, "*ilerlemesi için lüzumlu olan tüm sorunları çözüme kavuşturduğunda*", [bu birlik] hâlâ "***kesinlikle yönetsel işlevleri** olan bir komisyon görevlendirir*". Ancak, meclis "*bu komisyon için belirli bir hareket çizgisi belirler veya ona **mecburi bir vekillik** verir*" ve böylece "***kusursuz bir biçimde anarşist** olacaktır*". Çünkü, "*bu vazifelerin **nasıl ilerleneceği konusunda önceden eğitimli** olan nitelikli bireylere **devredilmesi** ... o kolektifin hürriyetinden feragat etmesi anlamına gelmez*" (Jose Llunas Pujols, Max Nattlau'nun alıntısı, **Anarşizmin Kısa Tarihi**, s. 187). Belirtilmelidir ki, bu, Proudhon'un işçi birliklerinde "*tüm görevler seçimle gelinir ve kural gereği üyelerin onayına bağlıdır*" fikirlerini takip eder (Proudhon, **Op.Cit.**, s. 222).

Kapitalist veya devletçi hiyerarşi yerine; kendinden-yönetim (doğrudan demokrasi), özgür toplumu meydana getiren özgürce katılanılan birliklerin kılavuz ilkesi olacaktır. Bu, anarşist toplumun çalıştırmak zorunda olduğu birlikler federasyonu için de geçerlidir. Jose Llunas Pujols'un doğru olarak öne sürdüğü gibi, "*anarşist toplumda görevlendirilen tüm komisyon ve delegasyonlar, onları seçen kesim veya kesimlerin daimi oy hakkıyla*

her zaman yenilenmeye veya geri çağrılmaya tabi olmalıdır". "*Mecburi vekillik*" ve "*tamamen yönsetsel olan işlevler*"le biraraya getirildiğinde, bu "*herhangi bir kimsenin kendisini bir nebze de olsa otorite olarak benimsemesini imkansız kılar*" (Max Nettlau'nun alıntısı, **Op.Cit.**, s. 188-9). Yine, Pujols, yirmi yıl önce insanların "*egemenliklerini istirham etme*"melerini sağlamak için "*bağlayıcı vekilliğin yürürlüğe koyulması*"nı talep eden Proudhon'u takip etmektedir (**Ne Tanrılar,Ne Efendiler**, cilt 1, s. 63).

Vekillik ve seçimlere dayanan bir federalizm vasıtasıyla, anarşistler kararların aşağıdan yukarıya doğru akmasını güvence altına alırlar. Kendi kararlarımızı olarak, kendi ortak çıkarlarımızı kendimiz gözeterek, bizi yöneten diğerlerini dışlarız. Kendinden yönetim, anarşistlere göre, iyi bir insan varoluşu için gerekli örgütlenmeler içerisinde özgürlüğü güvence altına almak için aslidir.

Tabii ki, azınlıktaysanız diğerleri tarafından yönetildiğiniz söylenebilir –"*Demokratik yönetim hâlâ bir yönetimdir*" (L. Susan Brown, **Bireysellik Siyaseti**, s. 53). Tanımladığımız doğrudan demokrasi kavramı zorunlu olarak çoğunluk kuralı kavramına bağlı değildir. Birisi eğer kendini belirli bir oylamada azınlıkta bulursa, kendisini [bunu] kabul etme veya [bunu] bağlayıcı olarak kabul

etmeyi reddetme arasında tercih yapma zorunluluğuyla karşı karşıya bulur. Azınlığa kendi kararını ve seçimini yerine getirme fırsatını vermemek demek, onun özerkliğine tecavüz etmek, özgürce kabul etmediği bir yükümlülüğü onun üstüne yıkmak demektir. Çoğunluğun iradesinin zorlayıcı bir şekilde uygulanması, kendiliğinden-alınan [*self-assumed*, kendiliğinden üstlenilen] yükümlülükler ülküsüne, dolayısıyla da doğrudan demokrasiye ve özgür birliğe aykırı bir şeydir. Bu nedenle, özgür birlik ve kendiliğinden-üstlenilen yükümlülük bağlamında doğrudan demokrasi, bırakın özgürlüğün reddedilmesini, özgürlüğün olgunlaştırılabileceği tek yoldur. ("*Bireysel otonomi [özerklik] verilen sözlerin tutulması yükümlülüğüyle sınırlıdır*" (Malatesta, Max Nettlau'nun alıntısı, **Errico Malatesta: Bir Anarşistin Biyografisi**)) Söylemeye gerek yok, ancak azınlık –eğer birliğin içinde kalırsa– kendi savunduğunu tartışabilir ve [izlenen] yolun hatalı olduğu konusunda çoğunluğu ikna etmeyi deneyebilir.

Ve anarşistlerin doğrudan demokrasiyi desteklemesinin, bizim çoğunluğun her zaman haklı olduğunu düşündüğümüz anlamına gelmediğini vurgulamalıyız. Hiç de öyle değil! Demokratik katılım meselesi, çoğunluğun her zaman haklı olması değil, ancak azınlığın genelin iyiliği yerine kendi avantajına olanı

tercih etmesine izin verilemeyeceği anlamına gelir. Tarih, genel sağduyunun tahmin ettiğini, yani diktatöryal güçlere sahip herhangi birinin –devlet başkanı, patron, koca, ne olursa olsun– gücünü, kendini zenginleştirmek ve kendi kararlarına tabi olanların zararına kendini güçlendirmek üzere kullanacağını ispatlar.

Anarşistler, çoğunlukların da hatalar yapabileceğinin ve yaptıklarının farkındadır, birliğe ilişkin kuramlarımızda azınlık haklarına önemli bir yer vermemiz de bundan ötürüdür. Bu, çoğunluk kararlarına karşı azınlığın protesto hakkı üstünde temellenen ve muhalifi karar almada anahtar etmen yapan, kendiliğinden-üstlenilen yükümlülükler kuramımızdan görülebilir. Bu nedenle Carole Pateman [şöyle diyor]:

> ”*Eğer çoğunluk kötü niyetle hareket ederse; … [bu durumda] azınlık, kendi yurtdaşlığını, bağımsızlığını ve bizzat siyasi birliğin kendisini savunmak için, –eğer uygunsa, siyasi olarak itaatsizliğii içeren eylemler de dahil olmak üzere– siyasi eylemlere başvurmak zorunda kalacaktır. … Siyasi itaatsizlik, kendinden-yönetilen demokrasinin dayandığı aktif yurtdaşlığın olası ifade*

şekillerinden yalnızca birisidir. ... Söz vermenin toplumsal uygulaması, taahhütlerin reddedilmesi veya değiştirilmesi hakkını da içerir; benzer şekilde, azınlıkların muvafık olmayı reddetme veya [muvafakattan] vazgeçme veya gerektiğinde ise itaat etmeme haklarının pratik kabulü olmaksızın, kendiliğinden-üstlenilen siyasi yükümlülük pratiğinin hiçbir anlamı olmayacaktır" (**Siyasal Yükümlülük Sorunu**, s. 162).

Birliklerin içindeki ilişkilerin ötesine geçersek, farklı birliklerin birlikte nasıl faaliyet gösterdiklerini aydınlatmamız gerekir. Tasavvur edilebileceği üzere, birlikler arasındaki bağlantılar, birliklerin kendileri içindekilerle aynı ana hatları izleyecektir. Birliğe katılan bireyler yerine, şimdi konfederasyonlara katılan birliklerle karşı karşıyayız. Konfederasyonda [yer alan] birlikler arasındaki bağlantılar, üyeleri için [tanınan] "söz söyleme ve ayrılma" hakları, azınlıklar için tanınmış aynı haklar ile beraber birliklerdeki gibi yatay ve gönüllü bir mizaca sahip olacaktır. Bu yolla, toplum –katılım ve kendinden-yönetimi azamileştirerek bireyin özgürlüğünü azamileştirmeye dayanan– birliklerin birliği,

toplulukların topluluğu, komünlerin komünü haline gelir.

Bu tip bir konfederasyonun çalışması kısaca **Kısım A.02.9**'da ("Anarşistler ne tip bir toplum istiyorlar?") açıklanmıştır ve ayrıntılarıyla **Kısım I**'da ("Anarşist toplum neye benzeyecek?" tartışılmaktadır).

Doğrudan demokrasi fikri anarşist kurama gayet iyi oturur. Malatesta, "*anarşistler, çoğunluğun insan toplumunun genelini yönetme hakkı olduğunu reddederler*" derken bütün anarşistler adına konuşur. Görüleceği üzere çoğunluğun kendisini azınlığa dayatma hakkı yoktur –azınlık, istediği zaman birliği terk edebilir ve –Malatesta'nın sözlerini kullanırsak– "*çoğunluğun kararlarına, bunların neler olabileceğini işitmemişken bile, boyun eğmek*" zorunda değildir (**Anarşist Devrim**, s. 100 ve s. 101). Bu nedenle, gönüllü birlik içindeki doğrudan demokrasi ne bir "çoğunluk yönetimi" yaratacaktır, ne de azınlığın ne olursa olsun çoğunluğa boyun eğmesini gerektirecektir. Aslında, doğrudan demokrasinin anarşist taraftarları, bunun Malatesta'nın şu argümanına uygun olduğunu belirtirler:

> "*Elbette anarşistler, yaşamın ortaklaşa sürdürüldüğü bir yerde, azınlığın genelde çoğunluğun görüşünü kabul etmesi*

gerekeceğinin farkındadırlar. Bir şeyi yapmak için bariz bir gereklilik veya yarar söz konusu olduğunda ve de bunu yapmak tüm herkesin kabulünü gerektirdiğinde; azınlık, çoğunluğun arzularına uyum göstermesi gerektiğini hissetmelidir. ... Ancak bir grubun diğerine uyum göstermesi karşılıklı ve gönüllü olmalı; inatçılık yüzünden toplumsal faaliyetlerin felce uğramasından sakınmak üzere gerekliliğin ve iyi niyetin farkında olunmasından kaynaklanmalıdır. Bu, bir ilke veya yasal bir norm olarak dayatılamaz ..." (**Op.Cit.**, s. 100).

Azınlık bir yandan kapsamlı eylem yapma, protesto düzenleme ve itiraz etme haklarına, öte yandan da birlikten ayrılma hakkına sahipken, çoğunluk kuralı bir ilke olarak dayatılamaz. Aksine, bu, hiçbir azınlığın isteklerini çoğunluğa dayatamayacağını garanti altına alırken, azınlığın muhalefetine ve görüşlerinin ifade edilmesine (ve eyleme geçirilmesine) de izin veren, tamamıyla bir politik karar alma aracıdır. Diğer bir deyişle, çoğunluk kararları azınlık üzerinde bağlayıcı değildir. Her şeyden öte, Malatesta'nın belirttiği üzere:

> "*çoğunluğun izlediği yolun kesinlikle bir felakete yol açacağına emin olan birisinin kendi kanaatlarından fedakarlık yapması ve pasif davranması gerektiğini ve daha da kötüsü yanlış olduğunu düşündüğü politikayı desteklemesi gerektiğini, hiç kimse beklememeli ve hatta arzu dahi etmemelidir*" (**Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri**, s. 132).

Bireyci Anarşist Lysander Spooner bile "*gönüllü birliklerin tümü ya da tümüne yakını, ortadaki amaçları başarmak için bir* ***araç*** *olarak kullanılmak üzere, çoğunluğa –veya üyelerin bütünü;nden daha az olan bir kısmına– bir miktar* ***sınırlı*** *karar alma hakkı tanır*" derken, doğrudan demokrasinin yararları olduğunu kabul etmektedir. Ancak, "*birliğin* ***tüm*** *üyelerinin görüş birliği içinde olduğu durumlar hariç olmak üzere, bireyin iyiliğine, haklarına ve kişiliğine karşı hiçbir yasa anonim kapasitesi dahilinde haklı bir şekilde birlik tarafından dayatılamayacağından*" dolayı; "*hakimlik kürsüsü [tribunal] neredeyse tüm insanları temsil eder*" ve [bu nedenle] yalnızca ("*yasayı ve yasanın adaletini yargılayacak*" olan) jürinin oybirliğiyle alacağı bir karar bireysel hakları belirleyebilir –Spooner'in jürilere olan desteği, onun birliğin **tüm** üyelerinin görüş birliğini sağlamanın "*pratikte*

imkansız olacağı'nı fark etmesinden kaynaklanmaktadır (**Jüri Yargılaması**, s. 130 dipnot 1, s. 134, s. 214, s. 152 ve s. 132).

Bu nedenle, doğrudan demokrasi ile bireysel/azınlık haklarının çatışması gerekmez. Uygulamada, anarşist bir toplumda, doğrudan demokrasi, artı jüri sitemi ve azınlık protesto/doğrudan eylemleri ile azınlık iddialarını/haklarını değerlendirmenin/korumanın bir tür kombinasyonunun; çoğu birlikteki kararların çoğunun alınmasında kullanılabileceğini tasavvur edebiliriz. Özgürlüğün gerçek biçimleri, yalnızca doğrudan taraf olan insanların pratik deneyimleri sayesinde yaratılabilir.

Son olarak, anarşistlerin doğrudan demokrasiye olan bu desteklerinin, bu çözümün her zaman tercih edilir olacağı anlamına gelmediğini vurgulamalıyız. Örneğin, birçok küçük birlik oybirliğiyle karar almayı destekleyebilir (oybirliği ve neden çoğu anarşistin bunun doğrudan demokrasiye karşı geçerli bir alternatif olmadığını düşündüğü hakkında **bir sonraki kısma** bakınız). Ancak, anarşistlerin çoğu, özgür birlik içindeki doğrudan demokrasinin, anarşist bireysel özgürlük, saygınlık ve eşitlik ilkeleriyle uyumlu olan en iyi (ve en gerçekçi) örgütlenme biçimi olduğunu düşünür.

A.2.12 Konsensus [Oybirliği] doğrudan demokrasiye bir alternatif midir?

Özgür birlikler içerisinde doğrudan demokrasiyi reddeden az sayıdaki anarşist, genellikle oybirliğiyle karar alınmasını destek. Oybirliği, eyleme geçirilmeden önce kararın grupta bulunan herkesin onayıyla alınmasına dayanır. Bu nedenle, oybirliğinin çoğunluğun azınlığı yönetmesini sone erdirdiği ve anarşist ilkelerle daha tutarlı olduğu öne sürülür.

Oybirliği hepimizin kabul edeceği üzere, karar almada "en iyi" seçenek olsa da sorunlara sahiptir. Murray Bookchin'in oybirliği hakkındaki kendi deneyimini anlatırken dikkat çektiği üzere, otoriter sonuçlara neden olabilir; çünkü

> *"[Kabullenmeyenlerin] muhalefeti aslında tek-kişinin vetosuyla eşanlamlı olduğu için, bir karar üzerinde tam bir oybirliği sağlamak amacıyla sıklıkla azınlıktaki muhalifler sorun yaratan konuda oy kullanmamaya ustaca yönlendirilmekte veya psikolojik olarak zorlanmaktadırlar. Amerikan oybirliği sürecinde buna "kenarda durma" [stan-*

ding aside] denmektedir; bu, oldukça sıklıkla, muhaliflerin –azınlıkta olsalar dahi– kendi görüşlerine göre oy kullanarak muhalefetlerinin onurlu ve devamlı bir ifadesini [gerçekleştirmek] yerine, karar alma sürecinden tamamen çekilmesine varan bir noktaya kadar yıldırılmasını içerir. Geri çekilmiş olmalarından ötürü, siyasi varlıklar olmaları da sonlandırılmış olur –ki böylece 'karar' alınabilsin. … Sonunda oybirliği, muhalif üyelerin kendilerini sürecin katılımcıları olmaktan alıkoymasıyla başarılmıştır.

Daha kuramsal düzeyde ise, oybirliği tüm diyaloğun en hayati yönünü, ***muhalefet etmeyi*** *[dissensus] sessizleştirmiştir. Süren ayrılığın, azınlığın geçici olsa da çoğunluk kararına razı olmasının ardından hâlâ devam eden ateşli tartışmaların … yerini, … sönük monologlar –ve oybirliğinin itiraz edilemeyen, ölümcül tonu– alır. Çoğunlukla karar-alınması [yönteminde], yenilen azınlık yenilgiye uğradıkları kararı bozmayı tasarlayabilir –mantıklı ve po-*

tansiyel olarak ikna edici uyuşmazlıkları açıkça ve ısrarlı bir şekilde ifade etmekte özgürdürler. Oybirliği, bu açıdan azınlıkları onurlandırmaz; 'oybirliği' grubunun metafiziksel 'tek'inin faydasına onların [azınlıkların] sesini kısar" ("*Komünalizm: Anarşizmin Demokratik Boyutu*", **Demokrasi ve Tabiat**, sayı 8, s. 8).

Bookchin, "*birbirlerine oldukça aşina olan insanlardan oluşan küçük gruplarda oybirliğinin uygun karar-alma biçimi olabileceğini reddet*"mez. Ancak pratik anlamda, kendi deneyiminin şunu gösterdiğine dikkat çeker; "*büyük gruplar oybirliğiyle karar almaya çalıştıklarında, karar-almak onları en düşük entelektüel ortak paydaya gerilemeyi mecbur eder: –tamamıyle herkesin ya bu [konuda] anlaşması gerekeceği veya aksi takdirde bu konudaki oylamadan geri çekileceğinden ötürü– sayıca oldukça büyük olan halk meclisinin katılacağı, en az tartışmalı veya hatta orta derece [ne iyi, ne kötü] bir karar benimsenir*" (**Op.Cit.**, s. 7).

Bu nedenle, potansiyel otoriter mizacı yüzünden, anarşistlerin çoğu oybirliğinin özgür birliğin siyasi bir yönü olduğuna katılmaz. Oybirliğine ulaşmaya çalışmak faydalı olsa da, diğer olumsuz etkileri bir kenara bırakılsa da bunun gerçekleşmesi genelde –

özellikle büyük gruplarda– pratik değildir. Bu, topluluk adına bireyselliği ve dayanışma adına muhalifi çökertme eğilimleri nedeniyle, sıklıkla özgür toplumu veya birliği zayıflatır. Bireyin gelişmesi ve kendini ifade etmesi, kamusal kınama ve baskıyla başarısızlığa itildiğinde, ne gerçek bir topluluk ne de dayanışma beslenebilir. Bütün bireyler eşsiz [*unique*, biricik] olduğu için, toplum bireylerin eylem ve fikirleriyle ilerledikçe ve zenginleştikçe, [bireyler] ifade etmelerinin teşvik edilmesi gereken eşsiz bakış açılarına sahip olacaklardır.

Diğer bir deyişle, doğrudan demokrasinin anarşist yandaşları, "*oybirliğinin gerektirdiği gri aynılık [benzeşme] içinde kaybolma eğiliminde*" olduğundan korktukları "*muhalifin* ***yaratıcı*** *rolü*"ne vurgu yaparlar (**Op.Cit.**, s. 8).

Anarşistlerin, çoğunluğun azınlığı oylamayla dışladığı ve onları göz ardı ettiği mekanik bir karar alma sürecinin taraftarı ol**ma**dıklarını vurgulamalıyız. Tersine! Doğrudan demokrasiyi destekleyen anarşistler, [doğrudan demokrasiyi] çoğunluk ve azınlığın mümkün olduğunca birbirini dinlediği ve birbirine saygı gösterdiği ve (eğer mümkünse) herkesin yaşayabileceği kararlar alınan dinamik bir tartışma süreci olarak değerlendirirler. Çeşitliliği, bireyselliğin ve azınlığın ifade edilmesini cesaretlendiren; önemli konular üzerinde tartışma ve görüş

alış-verişini sağlayarak çoğunluğun azınlığı marjinalize etme veya baskı altına alma eğilimini azaltan bir süreç olarak; doğrudan demokratik birliklerdeki katılım sürecini ortak fayda sağlamanın bir aracı olarak görürler.

A.2.13 Anarşistler bireyci midir, yoksa kolektivist mi?

Bunun kısa cevabı: her ikisi de değil. Bu, liberal aratırmacıların Bakunin gibi anarşistleri "kolektivist" olarak suçlarken, Marksistlerin Bakunin ve genelde anarşistlere "bireyci" olmaları nedeniyle saldırması gerçeğinden görülebilir.

Anarşistlerin her iki ideolojiyi de saçma bularak reddetmeleri nedeniyle, bu hiç de sürpriz değildir. İster hoşlarına gitsin, isterse gitmesin, anarşist olmayan bireyciler ve kolektivistler bir kapitalist paranın iki yüzü gibidirler. Bu en iyi şekilde, sıklıkla bir kutuptan diğerine salınan bir ekonomik ve siyasi yapı içinde, "bireyci" ve "kolektivist" eğilimlerin sürekli olarak birbiriyle etkileşim içinde oldukları modern kapitalizm gözönüne alınırsa gösterilebilir. Kapitalist kolektivizm ve bireycilik, insan varoluşunun tek taraflı [aynı olan] görünüşleridirler ve bütün denge-

sizliğin ortaya çıkmasında [*manifestation*, gerçekleşmesinde] olduğu üzere oldukça kusurludurlar.

Anarşistlere göre, bireylerin "grup" veya "daha büyük bir iyi" için kendilerinden fedakarlık yapmaları gerektiği fikri saçmadır. Gruplar insanlardan meydana gelirler ve eğer insanlar sadece grup için neyin iyi olduğunu düşünürlerse, [o zaman] grup cansız bir kabuk haline gelir. Onlara hayat veren, grup içindeki insanların etkileşimlerinin [yarattığı] dinamiklerdir. "Gruplar" düşünemezler, sadece bireyler düşünebilir. Bu olgu, otoriter "kolektivistleri" ironik bir şekilde gayet özel bir "bireysellik" çeşidine götürür; yani "*kişi kültü*" veya lider tapıcılığına. Bu aslında beklenmektedir, çünkü böyle bir kolektivizm bireyleri soyut gruplar içinde toplulaştırır, onların bireyselliğini reddeder ve sonunda da karar alınması için yeterince bireyselliğe sahip birisine gereksinim doğurur –lider ilkesi ile "çözülen" bir sorun. Stalinizm ve Nazizm bu fenomenin mükemmel örnekleridir.

Bu nedenle, anarşistler bireyin toplumun temel birimi olduğunun, sadece bireylerin çıkar ve duygularının olduğunun farkındadırlar. Bu, onlarn "kolektivizm"e ve grubun yüceltilmesine karşı çıktıkları anlamına gelir. Anarşist kuramda, grup sadece ona dahil olan bireylere yardımcı olmak ve onların geliştirmek için vardır. Liberter tarzda yapılandırılan

gruplara bu kadar vurgu yapmamızın nedeni işte budur –yalnızca liberter bir örgüt; ggrup içindeki bireylerin kendilerini tam anlamıyla ifade etmelerine, kendi çıkarlarını bizzat kendilerinin yönetmesine, bireysellik ile bireysel özgürlüğü cesaretlendirecek toplumsal ilişkilerin yaratılmasına müsade eder. Bu nedenle, toplum ve grup birlikte bireyi şekillendirirken, birey toplumun gerçek temelini teşkil etmektedir. Malatesta [şöyle diyor]:

> "*Yaşamda ve insan toplumlarının ilerlemesinde, bireysel inisiyatifin ve toplumsal eylemin göreceli rollerine dair pek çok şey söylenmiştir. ... İnsani [beşeri] dünyadaki her şey bireysel inisiyatif sayesinde sağlanır ve sürdürülür. ... Gerçek varlık insandır, bireydir. Toplum ve kolektivite –ve bunu temsil ettiğini iddia eden* ***Devlet*** *veya hükümet– eğer boş bir soyutlama değilse, bireylerden müteşekkil olmalıdır. Ve tüm düşüncelerin ve insani eylemlerin nihai kökeni her bireyin organizmasındadır; bireysel olmasından hareketle, bireylerin çoğunluğu tarafından kabul edildiğinde veya kabul edilir olduğunda, [düşünceler ve insani*

eylemler] kolektif düşünceler ve eylemler haline gelirler. Toplumsal eylem, bu nedenle, bireysel inisiyatiflerin ne bir yadsıma ne de bir tamamlayıcısıdır; toplumu vücuda getiren tüm bireylerin inisiyatif, düşünce ve eylemlerinin bir sonucudur. ... Sorun aslında toplum ile birey arasındaki ilişkilerin değiştirilmesi değildir, ... asıl sorun, nihayetinde tüm diğer herkesin baskı altına alınmasına neden olacak bazı bireylerin diğerlerini baskı altına almasının engellenmesi, her bireye aynı hakların ve aynı eylem araçlarının verilmesi ve –{Malatesta'nın hükümetin/hiyerarşinin anahtar unsuru olarak değerlendirdiği}– inisiyatifin bir azınlığın verilmesinin yerini doldurma [sorunudur]– ..." (**Anarşi**, s. 36-38).

Bu saptamalar, anarşistlerin "bireyciliğin" tarafını tuttuğu gibi anlamına gelmez. Emma Goldman'ın dikkat çektiği üzere " *'arızalı [rugged] bireysellik', ... bireyi ve onun bireyselliğini bastırmayı ve bozguna uğratmayı amaçlayan üstü kapalı bir girişimden başka bir şey değildir (Bu) kaçınılmaz olarak en katı sınıf ayrımlarına neden olur; ... (ve) halk yalnızca kendi çıkarını gözeten [self-seeking]*

bir avuç "üstün insan"a hizmet etmek için bir köle kastı içinde toplanırken, [bu] bütün "bireyselliğin" efendilere özgü [bir şey] olduğu anlamına gelir" (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 89).

Gruplar düşünemezken, bireyler de kendi kendilerine yaşayamazlar ve tartışamazlar. Gruplar ve birlikler bireysel yaşamın asli bir yanıdır. Aslında, gruplar doğaları itibariyle toplumsal ilişkileri ortaya çıkarırlar, bireylerin **şekillenmesine** yardımcı olurlar. Diğer bir deyişle, otoriter bir şekilde yapılandırılan gruplar, ona dahil olanların özgürlüğü ve bireyselliği üzerinde olumsuz etkilere sahip olacaktır. Ancak, "bireysellik"lerinin soyut doğası nedeniyle, kapitalist bireyciler otoriter yerine liberter bir tarzda yapılandırılan gruplar arasındaki farkı görmekte başarısız olurlar. Ama bu konudaki tek-yanlı bakışları nedeniyle, sonunda "bireyciler" çelişkili bir şekilde varolan en aşırı "kolektivist" kurumların –kapitalist şirketlerin– destekçisi haline gelirler ve bunun da ötesinde sık sık aksi yöndeki açıklamalarına karşın devlete ihtiyaç duyarlar. Bu çelişkiler, eşit olmayan bir toplumda kapitalist bireyciliğin bireysel sözleşmelere dayanmasından kaynaklanır, yani **soyut** bireycilik[ten].

Bunun aksine anarşistler, **toplumsal** "bireyciliğe" (bu olgu için başka bir, belki de daha iyi bir terim ***"komünal bireysellik"*** olabilir) vurgu

yaparlar. Anarşizm, ”*toplumlarda ağırlık merkezinin birey olduğunda ısrar eder –yani o [birey] kendisi için düşünmeli, özgür davranmalı ve dolu dolu yaşamalıdır. ... Eğer özgürce ve dolu dolu gelişecekse, diğerlerinin müdahalesi ve baskısından kurtarılmalıdır. ... (B)unun ’kaba bireycilik’le ... hiçbir ortak yanı yoktur. Bu yırtıcı [predatory] bireycilik eğer kaba değilse [dahi], gerçekten de gevşektir [zayıftır]. Kendi güvenliğinin asgari [bir şekilde] tehlike altında olması için, devletin korumasına başvurur ve korunma [sağlanması] için feryat figan eder. ... Onların ’kaba bireyciliği’, yönetici sınıfların azgın iş[leriyle ilgili şeyleri] ve siyasi şantajlarını maskelemekte kullandıkları birçok hileden sadece birisidir*” (Emma Goldman, **a.y.**, s. 397).

Anarşizm, [sadece] diğerlerince [diğer bireylerce] sınırlanan bireyin ”mutlak” özgürlüğü fikrine sahip olan kapitalizmin **soyut** bireyselliğini reddeder. Bu kuram, özgürlüğün varolduğu ve serpildiği toplumsal bağlamı gözden kaçırır.

”Bireysel sözleşmelere” dayanan bir toplum, genellikle sözleşmeye taraf olan bireyler arasında güç dengesizliğine yol açar; onların [sözleşmeye taraf olan bireylerin] böylece kanunlara dayanan bir otoriteyi ve yine kendi aralarında [yapılan] sözleşmeleri yerine getirecek örgütlü bir zor gereksinimini ortaya çıkar. Bu kapitalizmden kaynaklanan bariz bir

sonuçtur; özellikle de devletin nasıl geliştiği hakkındaki ”toplumsal sözleşme” kuramında. Bu kuramda bireyler, adeta ”doğal hal”lerindeymişlercesine birbirlerinden yalıtıldıkları zaman ”özgür” olarak varsayılırlar. Bir kere topluma dahil olduklarında, bir ”sözleşme” ve onu idare etmek için de bir devlet yarattıkları tasarlanır. Ama hiçbir gerçek temeli olmayan bir fantazi (insanoğlu **her zaman** toplumsal hayvan olmuştur) olmasının ötesinde; bu ”kuram”, esasında devletin toplum üzerinde aşırı bir güce sahip olmasının ve bunun sonucunda da güçlü bir devlete gereksinen kapitalist sistemin gerekçelendirilmesidir. Aynı zamanda, bu kuramın üstüne kurulduğu kapitalist ekonomik ilişkilerin sonuçlarını da aynen taklit eder. Kapitalizmde bireyler ”özgürce” birbirleriyle sözleşmeler yaparlar, ama pratikte sözleşme söz konusu olduğu sürece aslında sahibi işçiyi yönetmektedir. (Daha fazla ayrıntı için bakınız **Kısım A.02.14** ve **Kısım B.04**).

Pratikte, gerek bireycilik gerekse kolektivizm hem bireysel özgürlüğün hem de grup özerkliğininin ve dinamiklerinin reddedilmesine yol açar. Bunun yanı sıra, kolektivizmin özel bir tür bireyciliğe neden olması ve yine bireyciliğin de özel bir tür kolektivizme yol açması; her birinin diğerini ifade ettiğini [ima ettiğini] gösterir.

Bireyin zımnen [içsel olarak] bastırılması ile kolektivizm, gruplara hayat verenin yalnızca kendilerini oluşturan bireyler olduğu [bilinirken], en nihayetinde topluluğu yoksullaştıracaktır [zayıflatacaktır]. Bireycilik ise, topluluğun (yani birlikte yaşadığınız insanların) açıkça bastırılmasıyla nihayetinde bireyi yoksullaştırır; çünkü bireyler topluluğun dışında var olmazlar, ancak onun içinde varolabilirler. Buna ek olarak, bireycilik toplumun geri kalanını meydana getiren bireylerin anlayış ve yetilerinin "seçilmesini" reddederek, aslında kendini reddetmenin bir kaynağıdır. Bu bireyciliğin en ölümcül kusurudur (ve çelişkisidir); yani, " *'alımlı aristokratlar'ca kitlelerin bastırılması durumunda, bireyin tam [bütüncül] bir gelişmeyi başarmasının imkansızlığı. Onun gelişmesi tek-yönlü [unilateral] olarak kalacaktır*" (Peter Kropotkin, **Devrimci Broşürler**, s. 239).

Asıl özgürlük ve topluluk ise başka bir yerdedir.

A.2.14 Gönüllülük neden yeterli değildir?

Gönüllülük, hürriyeti azami kılmak için birliğin gönüllü olması gerektiğini ifade eder. Anarşistler, bireylerin sadece özgür sözleşmelerle oluşturulmuş

özgür birlikler içinde hürriyetlerini geliştirip, büyütüp, ifade edebileceklerine inanmaları sebebiyle açıkça gönüllüdürler. Ancak şurası açıktır ki, kapitalizmde gönüllülük hürriyeti azami kılmakta kendi başına yeterli değildir.

Gönüllülük söz vermek (yani sözleşmeler yapma özgürlüğü) ve söz vermek ise bireylerin bağımsız karar alma ve rasyonel düşünme yetisine sahip oldukları anlamına gelir. Bunun yanı sıra, [bireylerin] hareket ve ilişkilerini değerlendirebileceklerini ve [bunları] değiştirebileceklerini varsayar. Kapitalizmde yapılan sözleşmeler ise gönüllülüğün bu anlamlarıyla çelişir. Teknik olarak "gönüllü" olsa da (her ne kadar aslında bunun böyle olmadığı **Kısım B.04**'de gösterilse de), kapitalist sözleşmeler hürriyetin reddedilmesine neden olur. Bunun sebebi, toplumsal ücretli-emek ilişkisinin, ödeme karşılığında itaat etme taahhüdünü içeriyor olmasıdır. Ve Carole Pateman'ın dikkat çektiği üzere, "*itaat etmeyi taahhüt etmek demek; –az ya da çok derecelerde– bireylerin özgürlüğü ile eşitliğinin ve bu {bağımsız karar verme ve rasyonel düşünme} kapasitelerini ifa etme yetilerinin reddedilmesi veya sınırlandırılması demektir. İtaat etmeyi taahhüt etmek, belli alanlarda kişinin kendi kapasitesini gerçekleştirmekte artık özgür olmadığını, kendi eylemleri üzerinde karar almayacağını ve bir eşit*

değil de tabi [subordinate, bağımlı, ikincil] olduğunu taahhüt etmesi demektir" (**Siyasal Yükümlülük Sorunu,** s. 19). Bu, itaat edenlerin artık kendi kararlarını vermemeleriyle sonuçlanır. Böylece, bazılarının iş başında sorumlu konumda, çoğunluğun ise itaat etmek zorunda olduğu hiyerarşik ilişkilerde, gönüllüğün mantığı (yani bireylerin kendi başlarına düşünme yetisine sahip olduğu ve kendi bireyselliklerini ifade etmelerine ve kendi kararlarını almalarına izin verilmesi gerektiği) ihlal edilir (**Kısım A.02.8**'e bakınız). Bu nedenle tabi olma ilişkileri üreten herhangi bir gönüllülük, doğası itibariyle eksiktir ve bizzat kendi gerekçelendirmesini reddeder.

Bu, işçilerin yaşamak için özgürlüklerini patrona sattığı kapitalist toplumda görülebilir. Aslında, kapitalizmde ancak itaat edeceğiniz kişiyi seçebilme ölçüsünde özgürsünüzdür! Ancak özgürlük efendinizi değiştirme hakkından daha fazlasını ifade etmelidir. Gönüllü hizmetkarlık hâlâ hizmetkarlıktır. Çünkü Rousseau'nun öne sürdüğü gibi egemenlik, "*kişinin elinden alınamamasıyla aynı nedenlerden ötürü, ne temsil edilebilir*", ne de satılabilir veya geçici olarak bir kiralama sözleşmesiyle hükümsüz kılınabilir. Çok iyi bilindiği üzere Rousseau "*İngiliz halkı kendisini özgür sayar; ancak bu fena halde hatalıdır; sadece parlamento üyelerinin seçimi sırasında özgürdürler.*

Seçilir seçilmez, kölelik [özgürlüğe] hakim olur ve [özgürlük] hiçleşir" (**Toplumsal Sözleşme ve Konuşmalar**, s. 266). Anarşistler bu analizi genişletirler. Rousseau'yu başka sözcüklerle ifade edecek olursak:

Kapitalizmde işçi kendisini özgür olarak nitelendirir; ama fena halde yanılır; o sadece patronuyla sözleşmeyi imzalarken özgürdür. [Sözleşme] imzalanır imzalanmaz, köelelik başlar ve artık emir alan birisinden başka bir şey değildir.

Bunun neden böyle olduğunu, adaletsizliği görmek için Rousseau'dan alıntı yapmamız yeterli olur:

"*Toprak üzerinde devasa mülk sahibi olan zengin ve güçlü bir adam oraya yerleşmek isteyenler için yasalar dayatabilecektir ve bu kişilere ancak kendi en yüksek otoritesini kabul etmek ve tüm arzularına itaat etmek koşuluyla izin verecektir; bunu hâlâ kavrayabiliyorum ... Bu çifte gasp etmeyi, yani toprağın mülkiyeti ile onun üzerinde yaşayanların hürriyetini [gasp etmeyi] içeren tiranca bir hareket değil midir?*" (**Op.Cit.**, s. 316)

Bu nedenle Proudhon "*mülkiyet insanı sırasıyla bir köle ya da bir despot yapılır*" yorumunu yapar (**Mülkiyet Nedir?**, s. 371). Bakunin'in "*azami eşitlik ve karşılıklılıkla olmadıkça, herhangi bir konumda başka bir bireyle sözleşme yapmayı*" reddettiğini görünce pek de şaşırmayız; çünkü "*bu onun özgürlüğünü yabancılaştıracak*" ve sonuçta "*başka*

bir bireyle gönüllü hizmetkarlık ilişkisi" [kurması] demek olacaktır. Özgür bir toplumda (yani anarşist toplumda) bu tip bir sözleşme yapan herhangi birisi "*herhangi bir biçimde kişisel saygınlıktan yoksun*" olacaktır (**Michael Bakunin: Seçme Yazılar**, s. 68-9). Sadece kendinden-yönetilen birlikler, üyeleri arasında tabi olma ilişkisinin aksine eşitlik ilişkileri yaratabilir.

Bu nedenle anarşistler, –kapitalizmde olduğu gibi– "özgürlük" kavramının sadece bir hile ve tahakkümün gerekçelendirilmesi olmamasını sağlamak için, gönüllü birliklerde doğrudan demokrasinin gerekliliğini vurgularlar.

Anarşistler bu nedenden ötürü kapitalizme karşı çıkmış ve "*aksi takdirde feodalizmin depreşmesiyle yüzyüze kalacak işçileri, tüm üyeler için eşit koşulların söz konusu olduğu demokratik toplumlar içerisinde örgütlenmeye*" çağırmışlardır (**Genel Devrim Fikri**, s. 277). Anarşistler (Proudhon'un dikkat çekeci istisnasıyla) benzer nedenlerle evliliğe karşı çıkarlar, çünkü [evlilik] kadınları "efendisinin ismini, efendisinin ekmeğini, efendisinin emirlerini alan ve efendisinin tutkularına hizmet eden, hiçbir mülkü kontrol edemeyen –[efendisinin] rızası olmaksızın kendi bedenini bile [kontrol edemeyen]– zincirli *bir köleye*" dönüştürür (Voltairine de Cleyre, Paul Avrich'in alıntısı, **Amerikalı Bir Anarşist:**

Voltairine de Cleyre'nin Hayatı, s. 160). Evlilik, feminist ajitasyon nedeniyle, birçok ülkede anarşist eşitlerin özgür birliği idealine yaklaşacak şekilde düzenlense de, hâlâ Goldman ve de Cleyre gibi anarşistlerin teşhis ettikleri ve mahkum ettikleri ataerkil ilkelere dayanmaktadır (feminizm ve anarşizm hakkında daha fazlası için bakınız **Kısım A.03.5**).

Şurası açıktır ki, gönüllü giriş [*entry*, sözleşmeye taraf olma] bireyin hürriyetini savunmak için gerekli koşul olmakla beraber yeterli koşul değildir. Anlaşmanın yapıldığı toplumsal koşulları göz ardı ettiği (veya verili kabul ettiği) için bu beklenen bir şeydir; dahası, bunların yarattığı toplumsal ilişkileri de göz ardı eder (*"İşçi emeğini için,* ***satmak zorunda olduğu*** *için,* ***özgür*** *kalması mümkün değildir*" (Kropotkin, **Anarşizm ve Devrim Üzerine Seçme Yazılar**, s. 305). Soyut bir bireyselciliğe dayanan herhangi bir toplumsal ilişki hürriyete **değil**; muhtemelen zor, güç ve otoriteye dayanacaktır. Bu tabii ki bireylerin kapasitelerini ortaya koyabilecekleri ve davranışlarına kendilerinin karar vereceği bir hürriyet tanımını varsayar. Bu nedenle, gönüllülük özgürlüğü azamileştirecek bir toplumu yaratmak için yeterli **değil**dir. İşte bu nedenle anarşistler, gönüllü birlikler bu birlikler **içindeki** kendinden-yönetim (doğrudan demokrasi) tarafın-

dan desteklen**meli**dir diye düşünürler. Anarşistler için, gönüllülük varsayımı kendinden-yönetimi ima eder. Ya da, Proudhon'un kelimelerini kullanırsak, "*bireysellik insanlığın ilk temel [primordial] gerçeği iken, birlik de bunun tamamlayıcı terimidir*" (**Ekonomik Çelişkiler Sistemi**, s. 430).

Tabii ki, anarşistlerin bazı toplumsal ilişki biçimlerine diğerlerinin üstünde değer vereceği ve gerçek bir liberterin insanların kendi toplumsal ilişkilerini seçme özgürlüğüne izin vermesi gerektiği şeklinde itirazlar yapılabilir. İkinci itirazı ilk olarak yanıtlayacak olursak, özel mülkiyete (ve dolayısıyla devletçiliğe) dayanan bir toplumda, mülke sahip olanlar –otoriterlerini daimi kılmak amacıyla kullanabilecekleri– daha fazla güce sahip olacaklardır. Albert Parsons'un sözleriyle, "*Zenginlik güçtür, yoksulluk ise zayıflık*". Bu ise, kapitalizmde yere göğe sığdırılamayan "seçme özgürlüğü"nün aşırı derecede sınırlı olduğudur. Bu, büyük bir çoğunluk için efendisini seçme özgürlüğü haline gelir (kölelikte, Parsons'un nükteli söyleyişiyle, efendi "*kölelerini seçiyordu. Ücretli kölelik sisteminde ise ücretli köle efendisini seçer*"). Kapitalizmde, diye vurguluyordu Parsons, "*doğal haklarından yoksun bırakılanlar ezen sınıfa kiralanmalı ve hizmet etmeli ve itaat etmelidir, aksi takdirde açlıkla boğuşur. Başka bir alternatif yoktur. Özgür bir erkek {veya*

kadın} satılık veya kiralık değildir" (**Anarşizm**, s. 99 ve s. 98). Ve biz neden hizmetkarlığı maruz görelim ki; veya diğerlerinin hürriyetini sınırlamak isteyenlere neden tahammül edelim ki? Komuta etme "hürriyeti" köleleştirme özgürlüğüdür, bu nedenle aslında hürriyetin reddedilmesidir.

İlk itiraz konusundaysa, anarşistler suçlarını kabul etmektedirler. Bizler insanoğullarının robot konumuna indirgenmesine karşı önyargılı**yız**. Bizler, insan saygınlığı ve özgürlüğünün tarafını tutarak, önyargılıyız. Aslında bizler, insanlığın ve bireyselliğin tarafında [olarak] önyargılıyız.

(**Kısım A.02.11** doğrudan demokrasinin neden gönüllülüğün (yani özgür anlaşmanın) gerekli toplumsal tamamlayıcısı olduğunu tartışmaktadır. **Kısım B.04** ise kapitalizmin neden mülkiyet sahipleri ve mülkiyetsizler arasındaki eşit pazarlık gücüne dayanamayacağını tartışmaktadır.)

A.2.15 Peki ya "insan doğası"?

Anarşistler, "insan doğası"nı gözardı etmek bir yana, bu kavrama derin bir anlam ve düşünüş kazandıran tek politik kuramdır. "İnsan doğası" sıklıkla anarşizme karşı argümanlarda son savunma hattı olarak ortaya atılır, çünkü bunun cevaplanamaz ol-

duğu düşünülür. Ancak durum hiç de böyle değildir. Her şeyden önce, insan doğası karmaşık bir şeydir. Eğer insan doğası ile *"insanların yaptıkları şeyler"* ifade ediliyorsa, insan doğasının çelişkili olduğu açıktır –aşk ve nefret, merhamet ve kalpsizlik, barış ve şiddet ve benzerleri; tüm bunlar insanlar tarafından ifade edilmektedirler ve bu nedenle de tümü de "insan doğası"nın birer ürünüdür. Doğaldır ki "insan doğası" olarak düşünülen şey, değişen toplumsal koşullarla beraber değişebilir. Örneğin, kölelik binlerce yıl boyunca "insan doğası"nın bir parçası ve "normal" olarak görüldü. Homoseksüellik eski Yunanlılarca tamamen normal görülürken, binlerce yıl sonra Hristiyan kilisesi tarafından doğaya aykırı [anormal] bir şey olarak suçlandı. Savaş ancak devletler geliştiğinde "insan doğası"nın bir parçası haline geldi. Bu nedenle Chomsky [şöyle der]:

"*Bireyler hiç şüphesiz ki kötülük yapabilirler ... Ancak bireyler her türlü şeyi yapabilirler. İnsan doğası birçok şekilde kendini gerçekleştirebilir, insanlar birçok yeti ve opsiyona sahiptir. Hangilerinin kendilerini açığa vuracağını büyük ölçüde kurumsal yapılar belirler. Patolojik katillerin dizginlerini salıverecek kurumlarımız olsaydı, o zaman ortama onlar hakim olacaktı. Hayatta kalmanın tek yolu doğanızın o unsurlarının kendilerini gerçekleştirmesine izin vermek olurdu.*

Açgözlülüğü insanoğlunun yegâne özelliği yapacak, diğer insani hisler ve taahhütler pahasına saf açgözlülüğü teşvik edecek kurumlarımız olsaydı, tüm eşlik eden [özellikleri] ile birlikte açgözlülüğe dayanan bir toplumumuz olurdu. Başka türden insani duygular ve heyecanların –örneğin dayanışma, destek, sempatinin– hakim olacağı şekilde farklı bir toplum örgütlenebilir. O zaman, insan doğasının ve kişiliğinin kendilesni ortaya koyan farklı yönlerine sahip olursunuz" (**Muhalifin Tarihleri**, s. 158).

Bu nedenle "insan doğası"nın ne olduğunun, nasıl geliştiğinin ve hangi yönlerinin ifade edildiğinin tanımlanmasında çevre [yaşanılan ortam] önemli bir rol oynar. Aslında, anarşizm hakkındaki en büyük efsanelerden birisi bizim insan doğasının özünde iyi olduğunu düşündüğümüzdür (aksine, biz onun özünde toplumsal [sociable] olduğunu düşünürüz). Nasıl gelişeceği ve kendisini nasıl ifade edeceği ne tür bir toplumda yaşadığımıza ve [ne tür bir toplum] yarattığımıza bağlıdır. Hiyerarşik bir toplum insanları belli bir şekilde (olumsuz) şekillendirecektir ve liberter olandan oldukça farklı bir "insan doğası" üretecektir. Böylece, "*erkek {ve kadınların} Anarşistlerin gerçekte olduğundan çok daha iyi erkek {ve kadınlar} tasavvur ettiklerini söylediklerini işittiğimizde, zeki insanların bu saçmalığı nasıl tekrar edebildiklerine hayret ediyoruz sadece. Erkek {ve kadınları}*

daha az açgözlü ve egoist, aynı zamanda da daha az hırslı ve daha az köle ruhlu olmalarını sağlamanın tek yolunun egoizmin, açgözlülüğün, köle ruhluluğunun ve hırsın büyümesini destekleyen koşulların ortadan kaldırılması olduğunu sürekli dile getirmiyor muyuz?" (Peter Kropotkin, **Kendiniz İçin Eyleyin**, s. 83).

Aslında, "insan doğası" anarşizme karşı bir argüman olarak kullanılması yüzeyseldir ve nihayetinde de bahane uydurarak yükümlülükten kaçınmaktır. Düşünmemenin mazeretidir. Emma Goldman'ın ifade ettiği üzere, "*Polislerden, yassı-kafalı papazdan tutun da bilim vizyonu olmayan bir amatöre kadar her aptal insan doğası hakkında amirane bir şekilde konuşmaya yeltenir. [Konuşan] ne kadar büyük bir akıl şarlatanı olursa, insan doğasının kötülüğü ve zayıflığı üzerindeki ısrarı da o kadar belli hale gelir. Ancak, her ruhun hapse atıldığı, her kalbin zincirlendiği, yaralandığı ve sakat bırakıldığı bugün ondan nasıl bahsedilebilir ki?*". Değiştirin toplumu, daha iyi bir toplumsal çevre yaratın, ondan sonra doğamızın ürününün ne olduğunu ve otoriter sistemin ürününün ne olduğunu karar verebilelim. Bu nedenle, anarşizm "*insan aklının dinin hakimiyetinden kurtulması; insan bedeninin mülkiyetin hakimiyetinden kurtulması; hükümetin boyunduruk ve sınırlamaların kurtulmasını*

savunur". Çünkü "*ancak özgürlük, büyüme, fırsat ve hepsinden önemlisi barış ve huzur bize insan doğasının gerçek hakim etmenlerini ve onun tüm harikulade imkanlarını öğretebilir*" (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 73).

Bu, her bireyin "toplum" (pratikte toplumu yönetenler) tarafından oluşturulmasını beklediği bir **tabula rasa** (boş levha) olarak doğduğu, insanoğulların tamamen plastikten [şekillendirilebilir] olduğu anlamına gelmez. Noam Chomsky'nin söylediği gibi, "*bu varsayıma {insan doğasının tarihsel bir üründen başka bir şey olmadığı varsayımına} dayanarak yabancılaşmış emek kavramının rasyonel bir açıklamasını yapmanın mümkün olduğunu düşünmüyorum; ne de, insan doğası hakkında ve toplum yapısındaki düzenlemelerin bizim asıl doğamızın parçaları olan temel ihtiyaçların bazılarını nasıl daha iyi gerçekleştirebileceği hakkında varsayımlar yapmaksızın, herhangi bir toplumsal değişim taahhütü için ahlaki gerekçelendirmeye benzer bir şey üretmenin [mümkün olduğunu düşünüyorum]*" (**Dil ve Siyaset**, s. 215). İnsanın hangi niteliklerinin "doğuştan" [*innate*, yaradılıştan] olduğu, hangilerinin olmadığı tartışmasına girmek istemiyoruz. Bizim burada tüm söyleyeceğimiz insanoğlunun doğuştan düşünme ve öğrenme yetisine sahip olduğu –bu kadarının oldukça bariz olduğunu düşünüyoruz– ve insanların [kendilerini] ek-

siksiz [*complete*] hissetmeleri ve geliştirmeleri için diğerlerinin arkadaşlığına ihtiyaç duyan toplumsal yaratıklar olduğudur. Dahası, adaletsizlik ve zulmü fark etme ve karşı çıkma yetisine sahiptirler (Bakunin haklı bir şekilde "***düşünme gücü*** *ile* ***isyan etme arzusu****nu değerli melekeler olarak*" değerlendirir (**Tanrı ve Devlet**, s. 9).

Bizce bu iki üç özellik anarşist toplumun ayakta kalabilir olduğunu ortaya koymaktadır. Doğuştan düşünme yetisine sahip olmak otomatik olarak tüm hiyerarşi biçimlerini gayri meşru kılar; ve toplumsal ilişkilere olan gereksinimimiz ise devlet olmadan örgütlenebileceğimizi ima eder. Modern toplumun başına bela olan derin mutsuzluk ve yabancılaşma, devlet ve kapitalizmin [sahip olduğu] merkezileşme ve otoriterliğin içimizdeki bazı doğuştan gereksinimleri inkar ettiğini ortaya koymaktadır. Aslında daha önce bahsedildiği üzere, insan ırkı varoluşunun büyük bir kısmında, çok az [derecede] veya hiç bir otoritenin bulunmadığı anarşist topluluklarda yaşa**mıştır**. Modern toplumun bu tip insanları "yabaniler" veya "ilkel" olarak adlandırması tamamıyle saf bir kibirdir. Peki anarşizmin "insan doğası"na karşı olduğunu kim söyleyebilir? Anarşistler bunun böyle olmayabileceğini öne süren pek çok kanıt toplamışlardır.

Anarşistlerin *"insan doğası"*ndan çok fazla şey bekledikleri suçlamasına gelince, bu yönde en fazla talepkâr olanlar genellikle anarşist **olmayan**lardır. "*Rakiplerimiz –yönetilen, sömürülen, güdülen"– o kötü insanların olduklarından daha da fazla kötüleşmelerini engelleyen yüce insanlar [salt of the earth] –yöneticiler, işverenler, liderler– olduğunu kabul ediyor gözükseler de*", biz anarşistler "***hem** yönetenlerin **hem** de yönetilenlerin otorite tarafından bozulduğu savunuyoruz*". Yani, *burada bir fark vardır, gayet önemli bir fark.* ***Biz** insan doğasının kusurlarını kabul ediyoruz, ama biz yöneticileri bunun dışında tutmuyoruz.* ***Onlar** da yaparlar [kusurludurlar] –her ne kadar bazen bilinçsiz olsa da ve böyle bir istisna yapmadığımız için bizim hayalci olduğumuzu söylerler*" (Peter Kropotkin, **Kendiniz İçin Davranın**, s. 83). Eğer insan doğası bu kadar kötüyse, bazı insanlara diğerlerinin üstünde güç vermek, bunun adalet ve özgürlüğe yol açacağını ümit etmek, ümitsizce ütopik bir şey olacaktır.

Üstelik, belirtildiği gibi, anarşistler hiyerarşik örgütlenmelerin insan doğasının en kötü [özelliklerini] ortaya çıkarır. Sonuçta ortaya çıkan otoriter ilişkilerden hem ezen hem de ezilen olumsuz şekilde etkilenir. "*İnsanın aklını ve kalbini öldürmek ayrıcalığın, her türden ayrıcalığın özelliğidir*" diyordu Bakunin. "*... Bu istisnası olmayan bir toplumsal kanundur ...*

Eşitlik ve insanlık kanunu" (**Tanrı ve Devlet**, s. 31). Ayrıcalıklı olan iktidar tarafından yozlaştırılırken, güçsüz olan ise (genelde) kalben ve zihnen köle gibi olur (Bereket, nerede baskı varsa, bu baskı ne için olursa olsun, orada daima isyankarlar olacaktır, direniş ve sonucunda da umut daima olacaktır.) Aslında, anarşist olmayanların hiyerarşiyi, [hiyerarşinin] ürettiği "insan doğası" anlamında gerekçelendirmesi anarşistlere oldukça garip gelmektedir.

Üzücüdür ki, bunu yapan çok fazla kişi olmuştur. Bugün de devam etmektedir. Örneğin, "sosyobiyoloji"nin ortaya çıkmasıyla beraber, bazıları (oldukça az sayıda **gerçek** kanıtlara) kapitalizmin genlerimizin tarafından belirlenen "doğa"mızın bir ürünü olduğunu iddia etmektedirler. Bu iddialar, "insan doğası" argümanın yeni bir çeşitlemesinden başka bir şey değildir ve hiç de şaşırtıcı olmayacak şekilde güçlü olanlar bu iddiaların üstüne atlamışlardır. Kanıtların yokluğu göz önüne alınırsa, onların bu "yeni" doktrine verdikleri destek, [bu doktrinin] güce sahip olanlara [sağladığı] faydanın bir sonucudur –yani, bu gücü rasyonalize etmek için her zaman*"objektif"* ve *"bilimsel"* temellere sahip olmanın faydalı olacağı olgusu(bu süreçe ilişkin tartışma için bakınız **Genlerimizde Değil: İdeoloji ve İnsan Doğası**, Steven Rose, R.C. Lewontin ve Leon J. Kamin).

Bu, [bu görüşün] hiçbir gerçekliğinin olmadığını söylemek değildir. Bilim insanı Stephan Jay Gould'un belirttiği üzere "*potansiyel davranış aralığımız biyolojimiz tarafından sınırlanır*" ve sosyobiyolojinin "*genetik kontrol*"le kast ettiği şey buysa, "*buna pek katılmamazlık edemeyiz*". Ancak, kast ettiği bu değildir. Aksine, sosyobiyolojinin savunduğu şey bir "*biyolojik determinizm*" biçimidir. Belli bazı insan özellikleri için belli bazı genlerin olduğunu söylemek açıklayıcı değildir, çünkü "*şiddet, cinsiyetçilik ve genel kötülük,* {keza "*barışçıllık, eşitlik ve nezaket*" de} *olası davranış aralığının bir altkümesini temsil etmelerinden dolayı biyolojik**tir***". Bu nedenle, "*serpilmelerine izin veren toplumsal yapılar yaratabilirsek, onların etkisinin çoğaldığını görebiliriz*". Böyle olabileceği, "*genellikle nahoş 'istisnaları' geçici ve önemsiz sapmalar olarak dışarda bırakır*"ken insan kültürlerindeki "*çeşitliliği kabul eden*" sosyobiyologların kendi çalışmalarından da görülebilir. Bu şaşırtıcıdır, çünkü eğer "*yinelenen, sıkça da soykırım türünden bir savaş halinin genetik kaderimizi şekillendirdiğine*" inanırsanız, "*saldırgan olmayan insanların varlığı utanç vericidir*" (**Darwin'den Bu Yana**, s. 252, s. 257 ve s. 254).

Öncesindeki toplumsal Darwinizm gibi, sosyobiyoloji de ilk önce günümüz toplumunun hakim fikirlerini tabiata yansıtarak [uygulayarak] ilerler (böy-

lece, sıklıkla bilinçsizce, bilim adamları hatalı bir şekilde sorgulanan fikirleri "normal" ve "doğal" olarak tasavvur ederler). Ardından, bu şekilde üretilen – kapitalizmin (hiyerarşi, otorite, rekabet, vb.) ilkelerinin ebedi **yasalar** olduğununun "ispatlamak" için kullanılan– doğa kuramları **tekrar** toplum ve tarih üzerine aktarılır [uygulanır]; ki ardından statükonun gerekçesi olarak bunlara başvurulur. Ne şaşırtıcıdır ki, birçok zeki olarak nitelendirilen insan bu el çabukluğunu ciddiye alır.

Bu, insan toplumlarındaki hiyerarşileri açıklamak ve meşrulaştırmak için doğadaki "hiyerarşiler" kullandığında gözlenebilir. Bu gibi benzetmeler, insan yaşamının kurumsal doğasını unutmaları nedeniyle yanıltıcıdır. Murray Bookchin'in sosyobiyoloji eleştirisinde belirttiği gibi, "*zayıf, bitkin düşmüş, cesareti kırılmış ve hasta bir maymunun 'alfa' maymun olması çok zordur, olsa bile bu kısa ömürlü 'statü'yü koruması daha da zordur. Bunun aksine, fiziksel ve zihinsel olarak patolojik insan yöneticilerin çoğu ise tarihin gidişatı üzerinde yıkıcı etkileriyle otoriteyi kullanmışlardır*". Bu, "*kurumların yokluğunun 'alfa maymunlar' ve 'kraliçe arılar'dan bahsetmenin yegâne akıllıca yolu olduğu 'hayvan hiyerarşileri' denilen şeyin tam ters çevrilmiş hali olan, hiyerarşik* ***kurumlar****ın kişiler üzerindeki gücünü ifade eder*" ("*Sosyobiyoloji*

ve Sosyal Ekoloji", **Ekoloji Hareketi Hangi Yöne?**, s. 58). Böylece, insan toplumunu benzersiz yapan şey rahatlıkla göz ardı edilir ve toplumdaki gücün gerçek kaynağı genetik bir perdenin arkasına saklanır.

"İnsan doğası"na başvurmakla ilgilenen bu tip müdafiler [özür dileyiciler] (veya en kötüsünden sosyobiyolojinin) olması tabii ki doğaldır, çünkü her yönetici zümre yönetme haklarını meşrulaştırmak zorundadır. Dolayısıyla, sonradan ortaya çıkan, kendi elitist iktidarlarını destekliyor gözüken –ister bu sosyobiyoloji olsun, isterse illahi hak ya da doğuştan günah olsun– doktrinleri desteklemişlerdir. Açıkçası bu tip doktrinler her zaman yanlış olmuşlardır ... tabii ki şimdiye kadar; çünkü artık günümüz toplumu gerçekten de "insan doğası"na uygun düşmektedir ve tabii ki günümüzün bilim papazlarınca bilimsel olarak da kanıtlanmışlardır!

Bu iddiadaki kendini beğenmişlik gerçekten de şaşırtıcıdır. Tarih durmadı. Bundan bin yıl sonraki toplum, bugünkünden veya [herhangi] bir insan tarafından hayal edilenden tamamı ile farklı olacaktır. Bugünkü hükümetlerin hiç birisi artık ortada olmayacak ve bugünkü ekonomik sistemler de var olmayacaklardır. Aynı olarak kalacak tek şey ise, tüm eski sistemler olmasa bile yeni toplumlarının "Tek

Gerçek Sistem" olduğunu hâlâ iddia edecek insanların varlığı olacak.

Tabii ki farklı kültürlerden gelen insanların aynı olgulardan –**daha** geçerli olabilecek– farklı sonuçlara ulaşabilecekleri kapitalizmin destekçilerinin aklından dahi geçmez. Ne de "objektif" bilim insanlarının kuramlarının içinde yaşadıkları toplumun hakim fikirleri bağlamında şekillendirilmiş olabilecekleri, bu kapitalist müdafilerin aklına gelir. Ancak kapitalist İngiltere'de yaşayan bir bilim insanın türler arasındaki ve türlerin kendi içindeki **rekabetçi mücadele**'ye dayanan bir kuram geliştirmesinden oldukça farklı bir şekilde, Çarlık Rusya'sında yaşayan bir bilim adamının türlerin kendi içindeki **işbirliği**'ne dayanan bir evrim kuramı geliştirmiş olması, anarşistler için hiç de sürpriz değildir. Bu ilk kuramın Britanya toplumunun hakim siyasi ve ekonomik kuramlarını (özellikle de rekabetçi bireyciliği) yansıtması tabii ki tamamıyle bir raslantıdır.

Örneğin, Kropotkin'in klasik eseri **Karşılıklı Yardımlaşma**, Darwinizmin Britanyalı temsilcilerinin doğa ve insan yaşamına ilişkin bariz hatalarına bir cevap olarak yazılmıştı. Kropotkin, zamanın Britanya Darwinizminin anaakım Rus eleştirisine dayanarak, (önemli miktarda ampirik kanıt kullanarak) grup veya türler içerisindeki "karşılıklı yardımlaşma"nın, bu gruplar veya türler

içerisindeki bireyler arasındaki "karşılıklı savaşım" kadar önemli bir rol oynadığını gösterdi (ayrıntılar ve değerlendirme için, Stephan Jay Gould'un **Bully for Brontosaurus** kitabı içerisindeki "*Kropotkin Çatlak Değildi*" yazısına bakınız). Bunun, evrimde rekabetle birlikte bir "etken", çoğu durumda hayatta kalmak için çok daha önemli olan bir faktör, olduğunda ısrar ediyordu. Yani, işbirliği en az rekabet kadar "doğal"dır; bu ise, türlerin üyeleri arasında işbirliği bireyler açısından izlenecek en iyi yol olabileceğinden ötürü "insan doğası"nın anarşizm için bir engel teşkil etmeyeceğini kanıtlar.

Sonuçlandırırsak, Anarşistler anarşinin iki ana nedenden ötürü "insan doğası"na aykırı olmadığını savunurlar. Birincisi, "insan doğası" olarak düşünülen şey içinde yaşadığımız toplumca ve bizim yarattığımız ilişkilerce şekillendirilir. Bu, hiyerarşik toplum belli bazı insan özelliklerinin hakim olmasını teşvik ederken, anarşist toplumun ise başka [insan özelliklerini] teşvik edeceği anlamına gelir. Aslında, anarşistler, "*doğanın farklı koşullar altında farklı şekilde hareket edeceği kuramına dayanarak, insan doğasının değişeceği olgusuna fazla yaslanmazlar*". İkincisi, değişim "*varoluşun temel yasalarından birisi olarak gözükür*", bu nedenle "*insanın imkanlarının sınırına ulaştığını kim söyleyebilir ki*" (George Barrett, **Anarşizme Karşı İtirazlar**, s. 360-1 ve s. 360).

Anarşistlerin insan doğası hakkındaki fikirlerine ilişkin (her ikisi de anarşistlerin insanoğullarının doğal olarak iyi olduklarını düşündüğünü çürüten) faydalı tartışmalar için bakınız Peter Marshall'ın "*İnsan Doğası ve Anarşizm*" (David Goodway (ed.), **Anarşizm İçin: Tarih, Kuram ve Uygulama**, s. 127-149) ve David Hartley'in "*Komüniteryen Anarşizm ve İnsan Doğası*" (**Anarchist Studies**, cilt 3, sayi 2, Güz 1995, 145-164).

A.2.16 Anarşizmin işlemesi için "mükemmel" insanlar mı gerekir?

Hayır. Anarşi bir ütopya, bir "mükemmel" toplum değildir. [Anarşi], insanoğulları ile ilgili olan tüm sorunları, umutları ve korkuları içeren bir **insan** toplumu olacaktır. Anarşistler, anarşinin işler olması için insanoğullarının "mükemmel" olması gerektiğini düşünmezler. Sadece özgür olmaları gerekir. Bu nedenle Christie ve Meltzer [şöyle derler]:

"*Devrimci sosyalizmin {yani anarşizmin} işçilerin 'idealize edilmesi' olduğu ve {bu nedenle} bugünkü hataları resitalinin sınıf savaşımının çürütülmesi olduğu yaygın bir yanlış inanç{tır} ...*

özgür bir toplumun ahlaki veya etik mükemmellik olmaksızın var olabileceği ... ahlaki açıdan mantıksız gözükür. Ancak {varolan} toplumun devrilmesi söz konusu olduğu müddetçe, insanların kusurları ve önyargıları olgusunu –kurumsallaşmadıkları sürece– göz ardı edebiliriz. Bir kimse, kaygıya kapılmaksızın, işçilerin, 'entelektüel'in toplumsal inayetine mazhar olmadan veya mevcut toplumun aile disiplininden yabancı korkusuna kadar çeşitli önyargılarını değiştirmeden çok daha önce çalıştıkları yerlerin kontrolünü ele geçirebilecekleri olgusunu görebilir. Sanayiyi patronlar olmadan yönetebildikleri sürece ne önemi var ki? Önyargılar özgürlükte solarlar ve ancak toplumsal iklim uygun olduğunda serpilirler ... Bizim söylediğimiz şey [şudur:] ... bir kez yaşam tepeden dayatılan otorite olmadan sürdürüldüğünde ve dayatılan otorite emeğin hizmetinden geri çekilmesiyle ayakta kalamadığında, otoriterlik önyargıları ortadan kaybolacaktır. Onlar için özgür eğitim sürecinden başka bir tedavi yoktur" (**Anarşinin Bent Kapakları**, s. 36-7).

Ancak açıktır ki, biz özgür toplumun hem kendisiyle hem de diğer bireysellik ve gereksinimlerle daha uyumlu insanlar ortaya çıkaracağını, böylece de bireysel çatışmaları azaltacağını düşünüyoruz. hâlâ olan anlaşmazlıklar ise jüriler, karşılıklı kabul gören üçüncü taraflar veya topluluk ve işyeri

meclisleri kullanımı gibi makul yöntemlerle çözümlenecektir (bunun anti-toplumsal faaliyetler kadar tartışmalar için nasıl olabileceği hakkında bir tartışma için bakınız **Kısım I.05.8**).

"Anarşizm insan doğasına aykırıdır" argümanında olduğu gibi (**kısım A.02.15**'e bakınız), anarşizm karşıtları genellikle "mükemmel" insanlar –otorite konumundayken güç tarafından yozlaştırılmayan insanlar; hiyerarşi, ayrıcalık ve benzeri şeylerin tahrif edici etkilerinden garip bir şekilde etkilenmemiş insanlar– varsayarlar. Ancak, anarşistler insan mükemmelliğine dair bu tip iddialarda bulunmazlar. Bizler, insanların mükemmel olmadıkları için, gücü kullanma hakkının bir kişinin veya bir elit zümrenin ellerinde olmasının hiç bir zaman iyi bir fikir olmadığının farkındayız.

Anarşizmin "yeni" (mükemmel) bir erkek ya da kadın gerektirdiği fikrinin, anarşizm karşıtları tarafından [anarizmi] gözden düşürmek için (ve genellikle de hiyerarşik otoritenin –bilhassa kapitalist üretim ilişkilerinin– sürdürülmesini meşrulaştırmak için) ortaya atıldığına dikkat edilmelidir. Yine de, insanlar mükemmel değildir ve hiçbir zaman da öyle olmayacaklardır. Aslında, onlar, anarşizmi gerçekçi olmaması nedeniyle reddetmek amacıyla her hükümet düşüşü ve sonucunda ortaya çıkan kaos örneğinin üzerine atlarlar. Bir ülkede "kanun

ve intizam" kesintiye uğrar ve yağlama yaşanırsa, medya o ülkenin "anarşi"ye düştüğünü ilan etmeyi çok sever.

Anarşistler bu argümandan etkilenmezler. Çünkü bu kötüleyiciler anarşistlerin olmadığı anarşist bir toplum varsayma temel hatasına düşerler! (Bu iddiaların bir çeşidi de gerçek anarşizmi gözden düşürmek amacıyla sağ-kanat "anarko"-kapitalistler tarafından ortaya atılmıştır.Ancak , onların [bu] "itirazları", bizzat kendilerinin anarşist olma iddialarını geçersiz kılmaktadır, çünkü onlar dolaylı olarak anarşistlerin olmadığı anarşist bir toplumu varsayarlar!). Söylemek gereksiz olsa da, hâlâ otoriteye, mülkiyete ve devletçiliğe gereksinimi olan insanlardan oluşan "anarşi", eninde sonunda yine otoriter (yani anarşist olmayan) olacaktır. Bunun nedeni, hemen yarın hükümet ortadan kaybolsa dahi, aynı sistemin çok geçmeden tekrar meydana gelecek olmasıdır, çünkü "*hükümetin gücü kendisinde değil, insanlarda yatar. Büyük bir tiran bir aptal olabilir, bir süpermen olmayabilir. Onun kuvveti kendisinden değil, insanların ona itaat etmenin doğru olduğunu düşünmeleri batıl itikatinden kaynaklanır. Bu batıl itikat var olduğu müddetçe, bir kurtarıcının tiranın başını kesmesi faydasızdır; insanlar yeni bir tane yaratırlar, çünkü onlar kendileri dışında başka bir şeye dayanmaya*

alışmışlardır" (George Barrett, **Anarşizme Karşı İtirazlar**, s. 355).

Keza Alexander Berkman [şunları söyler]:

"*Toplumsal kurumlarımız belli fikirler üzerine tesis edilmiştir; bunlara inanıldığı müddetçe, bunlar üzerine inşa edilen kurumlar güvendedir. İnsanlar siyasi otoritenin ve yasal zorlamanın gerekli olduğunu düşündükleri için hükümet kuvvetli olmaya devam eder. Kapitalizm, böyle bir ekonomik sistem yeterli ve adil görüldüğü müddetçe sürecektir. Kötü ve baskıcı günümüz koşullarını destekleyen fikirlerin zayıflaması en sonunda hükümet ile kapitalizmin çökmesi demek olacaktır*" (**Anarşizm Nedir?**, s. xii).

Diğer bir deyişle anarşi, yaratılması ve devam ettirilebilmesi için **anarşistler**e gereksinim duyar. Fakat bu anarşistlerin mükemmel olması gerekmez; sadece emir-ve-itaat ilişkilerinin gerekliliği batıl inancından kendi çabalarıyla kendilerini kurtarmış insanlar olmaları yeterlidir. "Mükemmel" insan fikrinde örtük olarak yapılan varsayım özgürlüğün alınan değil, verilen bir şey olduğudur; ve bundan ise "mükemmel" insanlar gerektiren anarşinin başarısız olacağı bariz sonucu ortaya çıkar. Ancak bu argüman, özgür bir toplum yaratmak için kendinden-eylemlilik ve kendini özgürleştirmenin gerekli olduğunu göz ardı eder. Çünkü anarşistlere göre, "*tarih, yönetenlerle yönetilenler, ezenlerle ezilenler arasındaki savaşım-*

dan başka bir şey değildir" (Peter Kropotkin, **Kendiniz İçin Davranın**, s. 85). Fikirler savaşımla değişir ve sonuçta, tahakküm ve sömürüye karşı savaşımda, sadece dünyayı değil aynı zamanda kendimiz de değiştiririz. Kendi yaşamlarının, topluluklarının ve gezegenlerinin sorumluluğunu üstlenme yetisine sahip insanlar yaratan şey özgürlük için verilen savaşımdır. Özgür bir toplumda eşitler olarak yaşama yetisine sahip insanlar anarşiyi olası yapacaktır.

Aslında, hükümet ortadan kalktığında sıklıkla ortaya çıkan kaos anarşi değildir, bu ne de anarşizme karşı bir olaydır. Bu sadece anarşist bir toplum yaratmanın önkoşullarının var olmadığı anlamına gelir. Anarşi, dışsal bir şokun ürünü değil, toplumun kalbinde verilen kolektif bir savaşımın ürünü olacaktır. Yine anarşistlerin böyle bir toplumun "bir gecede" ortaya çıkacağına inanmadıklarını da belirtmeliyiz. Aksine, bizler anarşist sistemin yaratılmasının bir olay değil, bir süreç olduğunu düşünüyoruz. Nasıl işleyeceğinin ayrıntıları, derhal mükemmel şekliyle ortaya çıkmayacak, deneyim ve objektif durumların ışığında zaman içerisinde evrilecektir (aksi yöndeki Marksist iddiaların tartışması için bakınız **Kısım H.02.5**).

Bu nedenle, anarşistler "mükemmel" insanların gerekli olmadığı sonucuna varırlar, çünkü anarşist "*insanlığı özgürleştirmek kutsal misyonuna sahip*

olan bir kurtarıcı değil, hürriyet için mücadele eden insanlığın bir parçasıdır". Aslında, "*eğer, lafın gelişi, Anarşist Devrim, bazı dışsal yollarla insanlara hazır olarak verilir ve onlara dayatılırsa, [insanların] onu kabul etmeyecekleri ve eski toplumu yeniden inşa edecekleri doğrudur. Ancak, öte yandan, eğer insanlar özgürlük hakkındaki fikirlerini kendileri geliştirir ve tiranlığın son kalesinden –hükümetten– kendi başlarına kurtulurlarsa, işte o zaman devrim gerçekten de kalıcı bir şekilde başarılmış olur*" (George Barrett, **Op.Cit.**, s. 355).

Bu, anarşist toplumun **herkes** anarşist olana kadar beklemesi gerektiğini akla getirmemeli. Aksine. Örneğin, zengin ve güçlü olanların birdenbire hatalı olduklarını kabul ederek gönüllü bir şekilde ayrıcalıklarından vazgeçmeleri pek olası değildir. Yönetici seçkinler, geniş ve büyüyen bir anarşist hareketle karşı karşıya kaldıklarında toplum içerisindeki konumlarını savunmak için daima baskı kurmaya yönelmişlerdir. İspanya (bakınız **Kısım A.05.6**) ve İtalya'daki (bakınız **Kısım A.05.5**) faşizm kapitalist sınıfın batabileceği derinliği gösterir. Anarşizm yönetici azınlıkların muhalefeti karşısında yaratılacaktır ve sonuçta da kendisini otoriteyi yeniden yaratma girişimlerine karşı savunmak zorunda kalacaktır (Marksistlerin, anarşistlerin anarşist bir toplumu karşı-devrime karşı savunma

gereksimi reddettikleri iddiasının çürütülmesi için bakınız **Kısım H.02.1**).

Aksine, anarşistler, her ikisine de karşı çıkacak güce sahip olduklarına ve sonuçta da onlara sebep olan toplumsal kurumları tahrip ederek her ikisini de sona erdirebileceklerine ikna etmek için faaliyetimizi tahakküm ve sömürüye maruz kalanlar üzerine odaklamamız gerektiğini savunurlar. Malatesta'nın savunduğu gibi, "*kitlelerin doğrudan eylemiyle toplumsal organizmada radikal bir değişiklik yapma görevimizi başarmak amacıyla yeterince güçlü bir kuvvet inşa etmek için kitlelerin desteğine ihtiyacımız var, onlara yaklaşmalı, onları oldukları gibi kabullenmeli ve safları arasında yer alarak onları olabildiğinde ileri 'iteklemeyi' amaçlamalıyız*" (**Errico Malatesta, Yaşamı ve Fikirleri**, s. 155-6). Bu, ilk başta bir azınlık tarafından benimsenen, "*ancak giderek artan popüler ifade [şansı] bularak halk kitlesi içerisinde kendi yolunu çizecek*" olan anarşizme doğru hızlı bir evrimi olası kılacak koşulları yaratacaktır; ve "*azınlık Halk, büyük bir kitle haline gelecek ve mülkiyet ile Devlet'e karşı ayaklanacak bu kitle anarşist komünizme doğru ilerleyecektir*" (Kropotkin, **Bir Asinin Sözleri**, s. 75). Anarşistlerin fikirlerimizi yaymaya ve anarşizm davasını savunmaya önem vermesinin sebebi budur. Bu, kapita-

lizm ile devletin adaletsizliklerini sorgulayanlar arasından bilinçli anarşistler ortaya çıkaracaktır.

Hiyerarşik toplumun doğası ve ona tabi olanlarda doğal olarak geliştirdiği direniş bu sürece yardım eder. Anarşist fikirler savaşım içerisinde kendiliğinden gelişir. **Kısım I.02.3**'de tartışdığımız üzere, anarşist örgütler sıklıkla her hiyerarşik sistemi damgalayan tahakküm ve sömürüye karşı direnişin bir parçası olarak yaratılırlar ve potansiyel olarak yeni toplumun çerçevesi olabilirler. Aslında, liberter kurumların yaratılması bu nedenle her zaman her durumda bir olasılıktır. İnsanların deneyimleri onları anarşist sonuçlara, yani devletin zengin ve güçlü bir azınlığı korumak ve çoğunluğu güçsüzleştirmek için var olduğu bilincine doğru iteleyebilir. [Devlet] sınıflı ve hiyerarşik bir toplumu korumak için gerekirken, ne toplumu örgütlemek için gereklidir, ne de bunu herkes için adil adaletli ve adil bir şekilde yapabilir. Bu mümkündür. Ancak, anarşist bir varlık olmaksızın herhangi bir liberter eğilim kitleler üzerinde siyasi güç elde etmeyi amaçlayan partiler veya dini gruplar tarafından kullanılacak, suistimal edilecek ve nihayetinde de tahrip edilecektir (Rus Devrimi bu sürecin en ünlü örneğidir). İşte bu nedenle anarşistler mücadeleyi etkilemek ve fikirlerini yaymak için örgütlenirler (ayrıntılar için bakınız **Kısım J.03**). Çünkü, ancak

anarşist fikirler "*hakim bir etkye sahi olduklari*" ve "*nüfusun yeterince geniş bir kesimince kabul edildiği*" zaman, "*anarşiyi kazanmış veya anarşiye doğru adımları atmış*" olacağız. Çünkü, anarşi "*insanların arzularına aykırı olarak dayatılamaz*" (Malatesta, **Op.Cit.**, s. 159 ve s. 163).

Yani sonuç olarak, anarşist toplumun yaratılması insanların mükemmel olmasına bağlı değildir, büyük bir çoğunluğun anarşist olmasına ve toplumu liberter tarzda yeniden örgütlemeyi istemesine bağlıdır. Bu, ne bireyler arasındaki ihtilafları tamamen yok edecektir, ne de bir gecede tamamen gelişmiş bir anarşist insanlk yaratacaktır; ancak, toplumu değiştirme savaşımı bunları yapanları devrimcileştirdikten sonra geriye kalan tüm önyargı ve anti-toplumsal davranışların tedricen ortadan kaldırılması için zemin hazırlayacaktır.

A.2.17 İnsanların çoğu özgür bir toplumun işlemesi için fazlasıyla aptal değil mi?

Bu soruya anarşist SSS'da yer verdiğimiz için üzgünüz; ama biliyoruz ki, birçok politik ideoloji açıkça sıradan insanların kendi yaşamlarını idame

ettirmek ve toplumlarını işletebilmek için fazlasıyla aptal olduğunu varsayıyor. Sağ'dan Sol'a kadar, kapitalist siyasi gündemin tüm unsurları bu tür iddialarda bulunan insanları içerir. İster Leninistler olsun, isterse Fabiancı veya Objektivist olsun; az sayıda insanın yaratıcı ve zeki olduğu ve bu insanların diğerlerini yönetmesi gerektiği varsayılır. Genellikle, bu seçkincilik, ideologlarının –insanlara arzuladıklarını söylemek suretiyle [insanların] eleştirel düşüncelerini kısırlaştırmaya çalışarak– "özgürlük", "demokrasi" ve diğer yavan şeylere dair söyledikleri akıcı retorikle iyi bir şekilde gizlenmektedir.

Yine "doğal" seçkinlere inananların kendilerini en yukarıya layık görmeleri, hiç de sürpriz olmayacaktır. Öte yandan, kendilerini devasa bir "saatin saniyelerini gösteren ibreler" yığınının bir parçası olarak gören (diğer insanları göz ardı ederek Ayn Rand'ın fikirlerini papağan gibi tekrar eden kimseleri görmek daima eğlencelidir) veya "gerçek" kapitalizmin bilinmeyen "ideali"nde tuvalet temizleyicisi olacak "objektivistler"i ise henüz keşfedebilmiş değiliz. Seçkinci metinleri okuyan herkes kendini bu "seçilmiş azınlığın" bir parçası olarak görecektir. Seçkinci bir toplumda seçkinleri doğal olarak nitelendirmek ve kendinizi de onun potansiyel bir üyesi olarak görmeniz gayet "doğal"dır.

Tarihin incelenmesi bize gösteriyor ki, devletlerin ve yönetici sınıfların ortaya çıktığı Tunç Devri'nin başından beri, [bu devletlerin ve yönetici sınıfların var olmalarının] temelden gerekçelendirmesi için seçkinci bir ideoloji olagelmiştir. Bu ideoloji sadece üstündeki elbiseleri değiştirmektedir, [ancak] içteki temel özü aynı kalmaktadır.

Örneğin Karanlık Çağlarda [Orta Çağ'da], [elitist ideoloji], Kilise hiyerarşisinin gereksinimlerine uyarlanarak Hristiyanlığa bulanmıştı. Papazcı seçkinler açısından en faydalı "tanrı tarafından vahiy edilmiş" [*divinely revealed*, dini inanç] dogma "doğuştan günahkâr olma" [*original sin*] [dogması] idi: insanoğlunun doğuştan ahlaksız ve yetersiz olduğu ve papazların sıradan insanla "Tanrı" arasında gerekli uygun arabuluculuğu yaptıkları bir "yukarıdan yönlendirilmeye" ihtiyacı olduğu fikri. Ortalama bir insanın aptal olduğu ve bu nedenle de kendi kendisini yönetmekten aciz olduğu fikri, Karanlık Çağ'ın kutsal emaneti olan bu doktrinden ortaya çıkmıştır.

İnsanların çoğunun "saatin saniyelerini gösteren ibreler" olduğu veya "sendikacılık bilinci"nden öte bir şey geliştiremeyeceğini iddia edenlere karşı tek söyleyebileceğimiz, bunun tarihe –özellikle de işçi hareketlerine– üstünkörü bir bakışla bile ayakta kalamayacak kadar saçma bir şey olduğudur. Özgürlük için mücadele edenlerin yaratıcı gücü sıklıkla ol-

dukça şaşırtıcıdır; ve eğer bu entelektüel güç ve ilham "normal" bir toplumda görülemiyorsa, bu yetke [otorite] tarafından üretilen [birbirine] benzeyişin ve hiyerarşinin uyuşturucu etkilerinin en açık delilidir. (Hiyerarşinin etkileri üzerine daha fazlası için **Kısım B.01**'e bakınız). Bob Black'in dikkat çektiği üzere,

> "*Ne yapıyorsan osundur. Eğer sıkıcı, aptalca, monoton işler yapıyorsan; ulaşabileceğin fırsatlar da sıkıcı, aptalca ve monoton olacaktır. İş, televizyon ve eğitim gibi önemli aptallaştırma mekanizmaları varken dahi, bizi çepeçevre saran sinsi kretinizmin [cretinization, zihnen aptallaştırmanın] daha iyi bir açıklamasıdır. Hayatları tamamıyle tasnif edilmiş, en başında ailelerince ve en sonunda ise huzur evlerince dört duvar arasına hapsedilmiş, okuldan işe teslim edilmiş insanlar hiyerarşiye alıştırılmışlardır ve psikolojik olarak köleleştirilmişlerdir. Özerkliğe yönelik kabiliyetleri öylesine köreltilmiştir ki, özgürlük korkuları az sayıdaki mantıksal fobilerinden biri haline gelmiştir. İşte aldıkları itaat etme eğitimleri* ***onların***

kendi kurdukları ailelerine taşınacak, böylece de sistem farklı şekillerde yeniden üretilecektir; politikaya, kültüre ve tüm diğer herşeye de aynen taşınacaktır. Çalışan insanlardaki canlılığı bir kere kurutursanız, insanlar muhtemelen hiyerarşiye boyun eğecekler ve her şeyde uzmanlaşacaklardır. Ona alışmılardır" (Çalışmanın Feshi ve diğer makaleler, s. 21-2).

Seçkinciler hürriyeti anlamaya çalıştıklarında, onun yalnızca (Leninistlere göre) nazik seçkinler tarafından veya (Objektivistlere göre) aptal seçkinler tarafından, tahakküm altında olanlara **verilmiş** bir şey olabileceğini düşünürler. Bundan sonra ise bunun [bahşedilmiş özgürlüğün] başarısız olması hiç de sürpriz olmaz. Ancak kendini özgürleştirme özgür bir toplum yaratabilir. Otoritenin ezici ve bozucu etkileri ancak kendinden-eylemlilikle giderilebilir. Bu tip birkaç kendini özgürleştirme örneği, bir zamanlar özgürlük yetisinden yoksun olduğu düşünülenlerin, aslında [bu] göreve fazlasıyla hazır olduklarını ispatlar bize.

İnsanlar kendilerini bir kez otoritenin zayıflatıcı ellerinden özgürleştirip, Stirner'in *"büyükler biz dizlerimiz üzerine çöktüğümüz için büyüktürler"* cümle-

sindeki gerçeğin farkına vardıklarında, bunun kendi otorite ve iktidarlarını yıkacağından korktukları için onlar kendilerinin "üstünlüğünü" iddia ederler.

Emma Goldman'ın kadınların eşitliği konusunda vurguladığı üzere, "*kadınların yaşamın her yönündeki sıradışı başarıları, kadınların aşağı [olduğu şeklindeki] konuşmaları tamamıyla susturdu. Bu fetişe hâlâ sıkı sıkıya yapışanlar ise, bunu kendi otoritelerinin sarsılması kadar hiç bir şeyden nefret etmedikleri için yapmaktadırlar. Bu, ister efendinin ekonomik köleleri üzerindeki [otoritesi olsun], isterse erkeğin kadın üzerindeki [otoritesi] olsun, tüm otoritelerin belirgin özelliğidir. Ama artık kadınlar her yerde kafeslerinden kaçıyor, özgür ve büyük adımlarla ilerliyorlar*" (**Ateşten Hayaller**, s. 256). Aynı yorumlar, sözgelimi İspanyol Devrimi sırasındaki işçilerin başarılı kendinden-yönetim deneyimleri için de geçerlidir.

Böylece, doğaldır ki, insanların anarşizmin işlemesi için fazlasıyla aptal olduğu nosyonu bunu söyleyenlere geri teper. Anari yerine demokratik hükümeti önermek maksadıyla bu argümanı kullananları ele alalım örneğin. Demokrasi, Luigi Galleani'nin belirttiği gibi, "*insanların kendi yöneticilerini seçme hakkı ve ehliyetine sahip oldukları*"nı ifade eder. Ancak, "eğer bir kimse *kendi yöneticilerini seçme siyasi ehliyetine sahipse, o zaman onlarsız yapma eh-*

liyetine de sahiptir –özellikle de ekonomik düşmanlık [husumet] sebepleri kökünden sökülüp atılmışsa" (**Anarşizmin Sonu mu?**, s. 37). Böylece, demokrasinin anarşizme karşıtı argümanı kendi kendisini geçersiz kılar, çünkü "*eğer bu değerli seçmenlerin kendi çıkarlarını kollayamayacaklarını düşünüyorsanız, o halde kendilerine kılavuzluk edecek çobanları nasıl seçeceklerini nasıl bilebilirler? Ve bu toplumsal alaşım sorununu, bir dahinin bir aptallar yığınının oylarıyla seçilmesi sorununu nasıl çözebilecekler?* (Malatesta, **Anarşi**, s. 53-4).

Diktatörlüğü insan aptallığına çözüm olarak görenlere gelirsek, bu diktatörler neden gözüktüğü kadarıyla evrensel olan bu insan özelliğinden muaftırlar sorusu akla gelir. Ve, Malatesta'nın belirttiği gibi, "*en iyi kimdir? Ve onlardaki bu nitelikleri kim değerlendirecek [ve ortaya çıkaracak]?*" (**Op.Cit.**, s. 53).Eğer kendilerini "aptal" kitlelere dayatırlarsa, o halde niye kendi çıkarları için çoğunluğu sömürmeyeceklerini, ezmeyeceklerini varsayalım ki? Veya buna gelince, onlar kitlelerden daha mı zekidirler? Diktatöryel ve monarşik hükümet tarihi bu sorulara açık bir cevap verir. Aynı argüman, kısıtlı oy kullanma hakkına dayanan diğer demokratik olmayan sistemler için de geçerlidir. Örneğin, Lockeci (yani klasik liberal veya sağ-kanat liberter) mülk sahiplerinin yönetimine dayanan devlet ideali, zengin bir azınlı-

ğın gücü ve ayrıcalığını sürdürmek için çoğunluğu ezen bir rejimden pek farklı bir kadere sahip değildir. Aynı şekilde, kapitalist elitler hariç olmak üzere neredeyse evrensel bir aptallık fikri ("objektivist" vizyon) yazında sunulan mükemmel sistemden biraz daha az ideal olan bir sistemi ima eder. Bunun sebebi, çoğu insanın, onları kendi başına amaç olarak değil de amaca hizmet eden araçlar olarak gören baskıcı patronlara tolerans göstermesidir. Eğer insanları esasen "medeniyetten mahrum bir güruh" olarak görüyorsanız, onların kendi kişisel çıkarlarını fark ederek, onların peşinden gitmesini nasıl bekleyebilirsiniz? Her ikisi birden olamaz ve saf kapitalizmin "*bilinmeyen ideali*" –"fiilen varolan" kapitalizm gibi– kirli, baskıcı ve yabancılaştırıcı olacaktır.

Bu nedenle, anarşistler, insan kitlesinin beceriksizliğine dayanan anarşi karşıtı argümanların (apaçık bir şekilde kendi [amacına] hizmet etmediğinde) kendi içinde çelişkili olduğuna inanırlar. Eğer insanlar anarşizm için fazlasıyla aptallarsa, o halde arzuladığınız herhangi bir sistem için de fazlasıyla aptal olacaklardır. Nihayetinde, anarşistler, böyle bir perspektifin insanlığın ve bir tür olarak tarihimizin gerçek bir analizinden ziyade hiyerarşik toplum tarafından üretilen köle zihniyetini yansıttığını söylerler. Rousseau'dan alıntılarsak,

> "*Avrupalı haz düşkünlüğünce [voluptuousness] aşağılanan ve sadece bağımsızlıklarını koruyabilmek için açlığa, ateşe, kılıca ve ölüme katlanan tamamen çıplak yabanilerin çokluğunu gördükçe; kölelere bu şekilde davranmanın özgürlükle bağdaşmadığını hissediyorum.*" (Noam Chomky'nin alıntısı, Marksizm, Anarşizm ve Alternatif Gelecekler, s. 780).

A.2.18 Anarşistler terörizmi destekler mi?

Hayır ve bunun üç sebebi vardır.

Terörizm, masum insanları hedeflemek veya onların ölmesine aldırmamak demektir. Anarşinin var olabilmesi için halk kitlesi tarafından yaratılması gerekir. insanları havaya uçurarak, [onların] size inanmasını sağlayamazsınız. İkinci olarak ise, anarşizm kendini-özgürleştirmekle ilgilidir. Toplumsal ilişkileri havaya uçuramazsınız. Özgürlük, bir avuç seçkinin çoğunluk **adına** yöneticileri ortadan kaldırması eylemiyle yaratılamaz. Basitçe ifade edilirse, "*yüzlerce yıllık bir tarihe dayanan bir yapıyı*

birkaç kilo patlayıcıyla tahrip edemezsiniz" (Kropotkin, Martin A. Millar'ın alıntısı, **Kropotkin**, s. 174). İnsanlar yöneticilere ihtiyaç duydukları sürece, hiyerarşi var olacaktır (bu konuda daha fazlası için **Kısım A.02.16**'ya bakınız). Daha önce de vurguladığımız üzere özgürlük verilemez, ancak alınabilir. Son olarak, anarşizm özgürlüğü amaçlar. Bu nedenle Bakunin, "*bir kimse insanlığın kurtuluşu için devrimi hedefliyorsa, erkeklerin {ve kadınların} hayatlarına ve hürriyetlerine karşı saygılı olmalıdır*" yorumunu yapar (K.J. Kenafick'in alıntısı, **Michael Bakunin ve Karl Marks**, s. 125). Çünkü, anarşistlere göre araçlar amaçları belirler; ve terörizm, doğası itibariyle, bireylerin hayatlarını ve hürriyetlerini ihlal eder, dolayısıyla anarşist toplumu yaratmak için kullanılamaz. Örneğin Rus Devrimi tarihi, Kropotkin'in "*eğer yalnızca terörle kazanılırsa gelecek devrim çok üzücü olacaktır*" öngörüsünü onaylar (Millar'ın alıntısı, **Op.Cit.**, s. 175).

Bunun da ötesinde, anarşistler bireylere karşı **değil**dir; bazı bireylerin diğerleri üzerinde güce sahip olmasına ve bu gücü suistimal etmesine (yani kullanmasına) neden olan kurumlara ve toplumsal ilişkilere karşıdır. Bu nedenle, anarşist devrim insanları değil, yapıları tahrip etmekle ilgilidir. Bakunin'in belirttiği üzere,"*biz insanların*

öldürmek istemiyoruz, biz [toplumsal] konumları ve [bu konumların yarattığı] ayrıcalıkları ortadan kaldırmak istiyoruz" ve anarşizm "*burjuvaziyi oluşturan bireylerin ölümü demek değildir, siyasi ve toplumsal varlık olarak ekonomik açıdan işçi sınıfından ayrı olan burjuvazinin ölümü demektir*" (**Temel Bakunin**, s. 71 ve s. 70). Diğer bir deyişle, (terörizme karşı anarşist duruşu sunan anarşist bir broşürün başlığını alıntılarsak) "***Toplumsal bir ilişkiyi havaya uçuramazsınız***".

Peki, o zaman anarşizm şiddetle nasıl ilişkilendirilmiştir? Bu, kısmen devlet ve medyanın ısrarla anarşist **olmayan** teröristlerden anarşistler olarak bahsetmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, kendilerini Marksist-Leninist olarak adlandırmalarına rağmen, Alman Bader-Meinhoff çetesi sıkça "anarşistler" olarak adlandırılmıştır. İftiralar ne yazık ki işe yaramaktadır. Benzer şekilde Emma Goldman'ın ifade ettiği gibi, "*Anarşist hareketle aşina olan hemen hemen herkesçe bilinen bir gerçektir ki; Anarşistlerin cezasını çektiği {terörist} eylemlerin büyük bir kısmı ya kapitalist medya tarafından uydurulmuştur veyahut –eğer doğrudan [kendileri tarafından] yapılmadıysa– polis tarafından kışkırtılmıştır*" (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 216).

Aktif olan bu sürecin bir örneği bugünkü küreselleşme karşıtı harekette görülebilir. Örneğin, Se-

attle'da, medya protestocuların (özellikle de anarşistlerin) "şiddet"ini haber yapmıştı, ancak bu sadece birkaç kırık camdan ibaretti. Polisin çok daha büyük **fiili** şiddeti (ki bu tek bir cam dahi kırılmadan **önce** başlamıştı) yorum yapmaya değer görülmemişti. Küreselleşme karşıtı gösteriler hakkındaki takip eden medya haberleri, –devletin elindeki en büyük şiddete maruz kalanlar bizzat protestocular olmasına karşın– anarşizmi ısrarla şiddetle ilişkindirerek aynı şablonu takip etti. Anarşist aktivist Starhawk şunu belirtiyordu: "*eğer camların kırılması ve polisler saldırdığında karşılık vermek 'şiddet' ise, polisler direniş göstermeyen insanları komaya sokacak kadar dövdüğünde kullanmak üzere bin kere daha güçlü olan yeni bir kelime gösterin bana.*" (**Sokaklarda Kalmak**, s. 130).

Benzer şekilde, 2001'deki Cenova protestolarında, protestocuların birisini öldüren ve binlercesini de yaralayan devlet olmasına rağmen, anaakım medya protestocuları şiddet uygulayan taraf olarak göstermişti. Şiddetin yaratılmasında polis ajan provokatörlerinin varlığından medyada hiç bahsedilmedi. Daha sonra Starhawk'ın belirttiği gibi, Cenova'da, "*Dikkatli bir şekilde düzenlenmiş siyasi devlet terörizmi kampanyasıyla karşı karşıya kaldık. Kampanya dezenformasyonu, ajan ve provokatörlerin kullanılmasını, bilinen Faşist*

gruplarla işbirliği yapılmasını, ..., gaz bombaları ve dayakla şiddet taraftarı olmayan grupların açıkça hedef alınmasını, bilinen polis vahşetini, mahkumlara işkence yapılmasını, örgütleyicilere siyasi baskı yapılmasını içeriyordu ... Yaratacağı tepkilerden korkmadıklarını ve yüksek mevkilerden siyasi koruma beklediklerini gösterecek şekilde tüm bunları açıkça yaptılar" (**Op.Cit.**, s. 128-9). Bunlar doğal olarak medya tarafından haber yapılmadı.

Takip eden protestolar, medyanın anti-anarşist dikkat çekici hareketler yapmakta daha da serbestleştiğini gösterdi –anarşistlerin kitlesel şiddet uygulamayı planlayan nefret dolu insanlar olarak göstermek için hikayeler icat edildi. Örneğin, 2004'de İrlanda'da, anarşistlerin Dublin'deki AB ile ilgili kutlamalar sırasında zehirli gaz kullanmayı planladıklarını yazmıştı. Tabii ki, böyle bir plana ilişkin kanıt hiç ortaya çıkmadı ve böyle bir eylem de gerçekleşmedi. Ne de medyanın anarşistlerin örgütlediklerini söyledikleri ayaklanma gerçekleşti. Benzer bir yanlış bilgilendirme süreci Londra'daki anti-kapitalist Bir Mayıs gösterilerinde ve New York'daki Cumhuriyetçi Ulusal Kongre'ye karşı protestolarda da yaşandı. Olayın ardından yanlış olduğu devamlı ispatlanmasına karşın, medya daima anarşist şiddete ilişkin korku hikayeleri yayınlar (hatta makalelerini haklı çıkarmak ve anarşizmi daha da şeytanlaştır-

mak için –örn. Seattle'de– olaylar icat eder). Böylece anarşizm eşittir şiddet efsanesi işler. Söylemek gereksiz ancak (olmayan) anarşist şiddet tehdit üzerine dikkati çeken aynı gazeteler bu olaylarda polisin göstericilere karşı uyguladığı filli şiddet ve sindirme hakkında sessiz kalır. Ne de (kanıtı olmayan) felaket hikayelerinin akabinde gerçekleşen olaylarca saçmalıktan başka bir şey olmadığı ortaya çıkarıldıktan sonra, herhangi bir özür dilemişlerdir.

Bu, Anarşistlerin şiddet eylemleri yapmadıkları anlamına gelmez. Yaptılar (aynen diğer siyasi ve dini hareketler üyelerinin yaptığı gibi). Terörizmin anarşizmle ilişkilendirilmesindeki en önemli sebep, anarşist hareketin *"**eylemli propaganda**"* [*propaganda by deed*] dönemidir.

Kabaca 1880'den 1890'a kadar olan bu dönem, az sayıdaki bireysel anarşistin yönetici sınıf (kraliyet ailesi, siyasetçiler ve benzeri) üyelerine suikastler düzenlemeleriyle damgalanmıştır. En kötüsü ise, bu dönem burjuvazinin üyelerinin sıklıkla uğradığı tiyatro ve dükkanların hedef alındığı görülür. Bu eylemlere *"eylemli propaganda"* denmiştir. Anarşistlerin bu taktiğe yönelik destekleri, 1881'de Çar II. Alexander'in Rus Popülistleri tarafından suikast sonucu öldürülmesiyle bir kat artmıştır (bu olay, tiranların katlini ve onlara suikast düzenlenmesini kutlayan, *"En Sonunda!"* başlığıyla **Freiheit**'da yayınlanan Jo-

hann Most'un ünlü başyazısını ortaya çıkarmıştır). Ancak, anarşistlerin bu taktiğe desteklerinin arkasında daha köklü nedenler vardır: birincisi, işçi sınıfından insanlara yöneltilen sindirme hareketlerinin intikamını almak için; ve ikincisi, onlara tahakküm edenlerin yenilebileceğini göstererek insanları isyan etmeye cesaretlendirmenin bir arası olarak.

Bu nedenleri göz önüne alınca, eylemli propagandanın, birçok anarşistin de öldürüldüğü Paris Komününün Fransız devleti tarafından vahşice bastırılması yüzünden 20.000'den fazla insanın öldüğü Fransa'da başlaması bir rastlantı değildir. Komün'ün intikamını almak için gerçekleşen anarşist şiddet nispeten iyi bir şekilde bilinirken, devletin Kömüncülere uyguladığı kitlesel katliamın pek bilinmemesi ilginçtir. Benzer şekilde, İtalyan Anarşisti Gaetano Bresci'nin 1900 yılında Kral Umberto'ya suikast düzenlediği ve 1892 yılında Alexander Berkman'ın Carneige Çelik Şirketi'nin yöneticisi Henry Clay Frick'i öldürmeye teşebbüs ettiği de bilinebilir. Ancak, Umberto'nun birliklerinin protestocu köylüler üzerine ateş açarak onları öldürdüğü veya Frick's Pinkertonlarının Homestead'da lokavta maruz kalan işçileri öldürdüğü ise genelde bilinmez.

Devletçi ve kapitalist şiddetin gözden kaçırılması hiç de şaşırtıcı değildir. Max Stirner'in

belirttiği gibi, "*Devlet'in [her] davranışı şiddettir*" ve "*[devlet] şiddetini 'yasa' diye; ve bireysel olanını ise 'suç' diye adlandırır*" (**Biricik ve Kendisi**, s. 197). Anarşist şiddetin kınanması, ancak bunu tahrik eden baskının (ve genellikle de daha ağır bir şiddetin) ise göz ardı edilmesi ve unutulmasına şaşmamak gerekir. Anarşistler, kendilerinin "şiddet yanlısı" olduğu suçlamasının ikiyüzlülüğüne –bu gibi iddiaların ya hükümet taraftarları veya bizzat fiili hükümetlerden ("*şiddet sayesinde ortaya çıkan, şiddet yoluyla kendisini iktidarda tutan ve isyanın yükselmesine izin vermemek ve diğer uluslara kabadayılık taslamak için sürekli şiddeti kullanan*" hükümetlerden (Howard Zinn, **Zinn Okumaları**, s. 652)) kaynaklandığı veriliyken– işaret ederler.

Anarşist olmayanların devlet şiddetine verdikleri tepkiye bakınca, onların anarşist şiddeti kınamalarının etrafındaki ikiyüzlülüğü hissedebiliriz. Örneğin, 1920'ler ve 1930'larda birçok kapitalist gazete ve kişi, Faşizmin yanı sıra Mussolini ile Hitler'e alkış tutumuştu. Anarşistler ise aksine Faşizme karşı ölümüne savaşırken, hem Mussolini hem de Hitler'e suikast düzenlemeye çalıştılar. Açıkçası, katil diktatörlükleri desteklemek değil, bu tip rejimlere direnmek "şiddet" ve "terörizm"dir!. Benzer şekilde, anarşist olmayanlar baskıcı ve otoriter devletleri, savaşı, grev ile kargaşanın şiddetle bastılmasını

("kanun ve nizamın yeniden tesisi"ni) destekleyebilir ve "tedhişçi" olarak nitelendirilmezler. Anarşistler ise, bunun aksine "tedhişçi" ve "terörist" olarak kınanırlar, çünkü aralarından birkaçı sindirme ve devlet/kapitalist şiddet eylemlerinin intikamını almaya çalışmışlardır. Benzer şekilde, bir kimsenin, örneğin Seattle'da polisin sıkıyönetim ilan ederek [uyguladığı] fiili şiddeti desteklerken –veya daha kötüsü 2003'de Irak'ın Amerika tarafından işgal edilmesini desteklerken– birkaç camın kırılmasıyla sonuçlanan anarşist "şiddet"i kınamasındaki ikiyüzlülüğün boyutu açıktır. Eğer birisi tedhişçi olacaksa, bu devlet ve onun eylemleri destekleyenler olmalıdır; ancak hâlâ insanlar apaçık ortada olan bu [gerçeği] görmemekte, "*devletin yerdiği türden şiddeti yermekte ve devletin uyguladığı şiddeti alkışlamaktadır*" (Christie ve Meltzer, **Anarşizmin Bent Kapakları**, s. 132).

Anarşistlerin büyük bir kısmının bu taktiği desteklemediğine dikkat edilmelidir. Murray Bookchin'in belirttiği üzere, "eylemli propaganda"ya başvuranlardan (bazen *"attentats"* olarak anılırlar) "*pek azı ... Anarşist grupların üyesiydi. Çoğunluğu ... tek başınaydı*" (**İspanyol Anarşistleri**, s. 102). Söylemek gereksiz, ancak devlet ve medya bütün anarşistleri aynı renge boyar. hâlâ yapmaktalar, bazen de hatalı olarak (bu taktiğin anarşist çev-

relerde tartışılmaya başlamasından yıllarca önce ölmesine karşın bu tip eylemlerden ötürü Bakunin'i suçlamak gibi!).

Sonuçta genel olarak, anarşistlerin büyük bir çoğunluğunun sonunda fark edeceği üzere, anarşizmin "eylemli propaganda" dönemi bir başarısızlıktı. Kropotkin tipik olarak görülebilir. O, "***eylemli propaganda*** *sloganından asla hoşlanmamıştı ve kendi devrimci eylem fikirlerini tanımlamak için bu [terimi] kullanmamıştır*". Ancak, 1879'da, hâlâ "*kolektif eylemin önemini vurgulamakla beraber* ***attentat****'lara yönelik dikkate değer bir sempati ve ilgi göstermeye başlamıştır*" (bu "*kolektif eylem biçimleri sendika ve komünal düzeyde*" işleyen şeyler olarak görülmüştü). 1880'de, "*kolektif eylemle daha az meşgul oluyor, birey ve ufak gruplar tarafından yapılan isyan eylemlerine yönelik hevesi artmıştı*". Ancak bu uzun sürmedi ve bilhassa "*yeni militan sendikacılık içerisinde kolektif eylem geliştirmenin artan imkanlarını görmesi*"nin ardından, "*izole haldeki isyan hareketlerine giderek daha az önem*" atfetmeye başladı (Caroline Cahm, **Kropotkin ve Devrimci Anarşizmin Yükselişi**, s. 92, s. 115, s. 129, s. 129-30, s. 205). Ancak, 1880'lerin sonuna ve 1890'ların başına gelindiğinde, bu gibi şiddet eylemlerini onaylamaz olmuştu. Bu, kısmen en kötü eylemlerde hissettiği tiksinme yüzünden

(1892 Jerez ayaklanmasına katılan anarşistlerin devlet tarafından katledilmesine cevap olarak Barcelona Tiyatrosu'nun bombalanması ve devletin baskısına cevap olarak Emile Henry'nin bir kafeyi bombalaması gibi); kısmen de, anarşist davayı engellediğinin ayırdına varması yüzündendi.

Kropotkin, 1880'lerin "*büyük miktardaki terörist eylemleri*"nin "*otoritelerin harekete karşı bastırıcı hareketlere başvurması*"na sebep olduğunu, "*kendi görüşüne göre anarşist idealle uyumlu değillerdi ve halk ayaklanmasını geliştirmek için hemen hemen hiçbir şey yapmadıkları*"nı fark etmişti. Ayrıca, eylemli propaganda "*meşguliyet sonucunda azalmak yerine artan kitlelerden tecrit olma hakkında*" endişeye kapılmıştı. "*Bir halk devrimi için en iyi olasılığın ... emek hareketindeki yeni militanlığın gelişmesinde görüyordu. O andan itibaren, giderek ilgisini isyan ruhunu geliştirmek için kitleler arasında çalışan devrimci bir azınlığın önemi üzerine odakladı*". Ancak, (eylemli propaganda için değilse bile) bireysel isyan eylemlerine desteğinin en fazla olduğu 1880'lerin başında bile, kolektif sınıf savaşımı gereğini görmüştü ve bu nedenle "*Kropotkin, bu mücadelelerde devrime giden emek hareketinin önemini daima vurgulamıştı*" (**Op.Cit.**, s. 205-6, s. 208 ve s. 280).

Bu konuda Kropotkin yalnız değildi. Giderek daha fazla sayıda anarşist, "eylemli propaganda"nın

devlete anarşist ve işçi hareketlerini bastırmak için iyi bir bahane sağladığının farkına vardı. Bunun da ötesinde, medyaya (ve anarşizm karşıtlarına) anarşizmi akılsızca yapılan şiddetle ilişkilendirme şansı vererek, nüfüsun büyük bir kısmını harekete yabancılaştırdı. Bu yanlış ilişkilendirme, gerçekler dikkate alınmaksızın her fırsatta yinelendi (örneğin, her ne kadar Bireyci Anarşistler "eylemli propaganda"yı tamamen reddelerse de, onlar da medya tarafından "tedhişçi" ve "terörist" olarak karalanmışlardır.

Bunun yanı sıra, Kropotkin'in işaret ettiği üzere, eylemli propagandanın ardında yatan varsayım, yani herkesin isyan etmek için bir fırsat beklediği yanlıştı. Gerçekte insanlar içinde yaşadıkları sistemin ürünleridirler; bu nedenle, sistemin devamlılığını sağlayan efsanelerin çoğunu kabul ederler. Eylemli propagandanın başarısızlığı ile anarşistler hareketin büyük bir kısmının halihazırda yapmakta olduğu şeye geri döndüler: [yani] sınıf mücadelesini ve kendini-özgürleştirme sürecini desteklemek. Anarşizmin köklerine bu geri dönüş, 1890 sonrasındaki anarko-sendikalist birliklerin yükselişinde gözlenebilir (bakınız **Kısım A.05.3**).

Anarşistlerin büyük bir kısmının eylemli propagandayı taktik olarak onaylamamasına rağmen, [anarşistlerin] pek azı onu terörizm olarak nitelen-

dirir veya suikast düzenlenmesini her koşul altında tamamen reddeder. İçinde düşman **olabileceği** nedeniyle bir köyü bombalamak terörizmdir; ancak kanlı bir diktatörü ortadan kaldırmak en iyisinden bir savunma, en kötüsünden ise bir intikam almadır. Anarşistlerin her zaman vurguladıkları üzere, eğer terörizmden "masum insanları öldürmek" anlaşılıyorsa, o zaman (gezegendeki en büyük bombaların ve diğer toplu imha silahlarının sahibi olan) devlet en büyük teröristtir. "Terör eylemlerini yapan" insanlar eğer gerçekten anarşistlerse, masum insanlara zarar vermemek için mümkün olan herşeyi yapacaklardır ve "karşılıklı zarar verilmesi" üzücü ancak kaçınılmazdır şeklindeki devletçi çizgiyi asla kullanmayacaklardır. İşte bu nedenle "eylemli propaganda" eylemlerinin büyük bir kısmı Başkanlar ve Kraliyet Ailesi üyeleri gibi yönetici sınıfın bireylerine karşı yönelmiştir; daha önceki devlet ve kapitalist şiddet eylemlerinin sonucudur.

Yani, anarşistler tarafından "terörist" eylemler düzenlenegelmiştir. Bu bir olgudur. Ancak, burada unutulan şey bunun bir soyo-siyasal kuram olarak anarşizmle hiçbir ilgisinin olmadığıdır. Emma Goldman'ın söylediği gibi, "*Alexander Berkman'ı yaptığı harekete iten şey Anarşizm değil, onbir çelik işçisinin vahşice öldürülmesiydi*" (**Op.Cit.**, s. 268). Aynı şekilde, **diğer** siyasi ve dini grupların

üyelerinin de bu tip eylemler düzenlediğidir. Londra Özgürlük Grubu'nun belirttiği üzere:

> "*Sokaktaki adamın {veya kadının}, –Anarşistleri veya o anda nefret ettiği kişi ya da kişiler [bete noire] kim olursa olsun onları acımasızca eleştirmek için– [onları] henüz işlenmiş bir haksızlığın [outrage, zulmün] nedenini daima unutuyor gözükmesi herkesçe bilinen bir gerçektir. Adam öldürmeyle sonuçlanan [homicidal] haksızlıkların, çok eski zamanlardan beri kışkırtılan ve umutsuz sınıflarla kışkırtılan ve umutsuz bireylerin, erkek {ve kadın} arkadaşlarının katlanılamaz olduklarını düşündükleri hatalarına cevap olarak ortaya çıktığı karşı konulamaz bir olgudur. Bu eylemler, –ister saldırgan isterse sindirici olsunlar– şiddetin karşısında şiddet içeren bir geri çekilmedir ... sebepleri herhangi özel inançta yatmaz, ancak bizzat insan doğasının .. derinliklerinde [yatar]. Tüm siyasal ve toplumsal tarih bunun kanıtları ile doludur*" (Emma Goldman'ın alıntısı, **Op.Cit.**, s. 259).

Terörizm diğer birçok siyasi, toplumsal ve dini grup ve parti tarafından da kullanılagelmişdir. Örneğin, Hristiyanlar, Marksistler, Hindular, Milliyetçiler, Cumhuriyetçiler, Müslümanlar, Sihler, Faşistler, Yahudiler ve Yurtseverler, bunların tümü de terörist eylemler yapmıştır. Bu hareket ve fikirlerin pek azı "doğası itibariyle" terörist olarak nitelendirilmişlerdir –bu ise anarşizmin statükoya karşı bir tehdit olduğunu gösterir. Kötü niyetli ve/veya eksik bilgilendirilmiş insanların, bir fikre inanan ve onu eyleme dökenleri hiçbir görüşü veya ideali olmayan, sadece tahrip etmeyi amaçlayan deliler, "çılgın bombacılar" olarak resmetmesi kadar bir fikri kötüleyen ve marjinalleştiren bir şey yoktur.

Tabii ki, Hristiyanların büyük bir kısmı ve diğerleri, ahlaki olarak iğrenç ve amaca zarar vermesinden ötürü terörizme karşı çıkmışlardır. Aynen anarşistlerin büyük bir kısmının, her zaman ve her yerde yaptığı üzere. Ancak öyle gözüküyor ki bizim durumumuzda, terörizme karşı olduğumuzu tekrar tekrar söylememiz gerekiyor.

Özetlemek gerekirse, teröristlerin sadece çok küçük bir kesimi anarşisttir ve yine anarşistlerin çok küçük bir kesimi teröristtir. Bir bütün olarak anarşist hareket, her zaman toplumsal ilişkilerin suikast ya da bomba ile ortadan kaldırılamayacağını fark etmiştir. Devletin ve kapitalizmin [uyguladığı] şid-

detle karşılaştırılınca, anarşist şiddet okyanusta bir su damlasıdır. Ne yazık ki, insanların çoğu [anarşistlerce gerçekleştirilen şiddeti tetikleyen] devlet ve kapital tarafından uygulanan şiddet ve baskıdan ziyade az sayıdaki anarşistin gerçekleştirdiği şiddeti hatırlamaktadır.

A.2.19 Anarşistlerin sahip oldukları etik görüşler nelerdir?

Her ne kadar anarşistlerin tümü bireyin kendi etik duyusunu kendi başına geliştirmesi gerektiği genel inancını paylaşsa da, anarşistlerin etik üzerine bakış açıları büyük ölçüde farklılıklar gösterir. Tüm anarşistler, bireyin kendisini mevcut ahlak ilminin [*morality*] sınırlarından kurtarması ve bu ahlak ilmini sorgulaması gerektiği [noktasında] Max Stirner'e katılacaklardır –"*Bir şeyin benim için* ***doğru*** *olup olmadığına ben karar veririm; benim* ***dışımda*** *bir doğru yoktur*" (**Biricik ve Kendisi**, s. 189).

Ancak pek az anarşist Stirner gibi toplumsal etiğe dair **tüm** kavramları reddecek kadar ileri gider (bunu söylenişken, Stirner'in bunu söylerken –her ne kadar egoistik olsalar da– bazı evrensel

kavramlara değer verdiğini [belirtelim]). Bu kadar aşırı bir ahlaki görecilik [*relativism*] anarşistlerin büyük bir kısmı için ahlaki saltçılık [*absolutism*] kadar kötü bir şeydir (ahlaki saltçılık doğru ve yanlışın bireyin ne düşündüğünden bağımsız olduğunu savunurken, ahlaki görecilik ise bireyin uygun gördüğünün ötesinde herhangi bir doğru ve yanlışın olmadığı [şeklindeki] görüştür).

Sık sık modern toplumun aşırı "egoizm" veya ahlaki görecielik yüzünden parçalandığı iddia edilir. Bu yanlıştır. Ahlaki görecilik söz konusu olunca; bu, birçok farklı Ahlak İlmi Uzmanı ve gerçek-inanan tarafından topluma dayatılan ahlaki saltçılıktan bir adım ötededir, çünkü ne kadar zayıf olursa olsun [ahlaki görecelik] kendini bireysel mantık fikri üzerinde temellendirir. Ama etiğin varlığını (veya arzulanırlığını) reddettiği yerde, aslında başkaldırdığının aynadaki bir yansımasına dönüşür. Bu iki seçenekten ikisi de ne bireyi güçlendirir, ne de özgürleştiricidir.

Sonuç olarak, halkın ya şeyler hakkında bir görüş oluşturamaması (ve böylece her şeyi hoş görmesi), ya da yönetici seçkinlerin emirlerini körü körüne takip etmesi nedeniyle, bu iki tavır iktidardakiler için büyük değer taşır, onlar için büyük bir cazibe kaynağıdır. Etik kavramların geliştirilmesi için ve [keza] bu etik kavramların bireylerin olduğu ka-

dar toplumun içindeki etik davranışlar olarak genelleştirilebilmeleri amacıyla [ve] kişiler arasındaki empatinin [birbirlerini anlama yetisi] de geliştirilmesi için; insan mantığına dayanan etiğe [karşı] evrimci bir yaklaşımın lehine, bunların her ikisi de anarşistlerin büyük bir kısmı tarafından reddedilir. Etiğe anarşist yaklaşım böylece ahlaki görecelikte ifade edilen eleştirel bireysel araştırmayı paylaşır, ancak kendisini doğru ve yanlış hakkındaki ortak [genele özgü] duygu dünyasına dayandırır. Proudhon'un savunduğu gibi;

> "*Tüm ilerleme bir şeyin ortadan kaldırılması ile başlar; her reform bir suistimalin kınanmasına dayanır; her yeni fikir eski fikrin yetersizliğinin kanıtlanmasına dayanır*".

Anarşistlerin çoğu etik değerlerin, aynen yaşamın bizzat kendisi gibi sürekli bir evrim süreci içinde olduğu görüşünü kabul eder. Bu ise onların, bireylerin çevrelerindeki tüm dünyayı sorgulama ve değerlendirme gücüne [yet(k)isine] tamamı ile sahip oldukları fikrine dayanan bir etik gelişim teorisi lehine, tüm *"Tanrı Yasası", "Doğal Yasa"* ve benzeri sanıları [*notion*] reddetmelerine yol açar –aslında gerçekten özgür olabilmek için de bu gereklidir. Anarşist olup

da **herhangi birşeyi** körü körüne kabul edemezsiniz! Kuramsallaştırıcı [kurucu] anarşist düşünürlerden birisi olan Michael Bakunin bu radikal şüpheciliği şöyle ifade ediyor:

> "*Bugüne kadar yazılmış hiçbir kuram, hiçbir hazır sistem, hiçbir kitap dünyayı kurtarmayacak. Ben hiçbir sisteme bağlanmam. Ben gerçek bir arayıcıyım*".

Bireysel sorgulamaya dayanmayan her etik sistemi ancak otoriter olabilir. Erich Fromm bunun nedenini şöyle açıklar:

"*Usulen, otoriter etik insanın neyin iyi neyin kötü olduğu yetisini inkar eder; norm belirleyici daima bireyin üzerinden atlayan bir otoritedir. Böyle bir sistem mantık ve bilgiye değil, otoriteye beslenen korkuyla karışık saygıya, tabi olanların zayıf ve bağmlı olma duygusuna dayanır; karar almanın otoriteye teslim edilmesi otoritenin büyü gücünden kaynaklanır; onun kararları sorgulanamaz ve sorgulanmamalıdır. Maddi olarak [özdeksel olarak] veya içeriğe göre, otoriter etik neyin iyi neyin kötü olduğunu sorusunu esasen tabi olanların değil otoritenin çıkarlarına uygun olarak yanıtlar; bu, tabi olan ondan önemli ruhsal veya maddi faydalar edinse dahi sömürücüdür*" (**Kendisi İçin İnsan**, s. 10).

Bu nedenle anarşistler –temelde– sorunlara karşı bilimsel bir yaklaşım sergilerler. Anarşistler, tinsel yardım mitolojisine dayanmadan, kendi zihinlerinin erdemlerine [*merit*, hünerlerine] dayanarak etik yargılara ulaşırlar. Bu, mantık [*logic*] ve idrak [*reason*] yolu ile yapılır ve ahlaki soruları çözümlemek için ortodoks din gibi eskimiş, otoriter sistemlerden çok daha iyi bir yoldur; ve yine ahlaki göreceliğin "ne yanlış ne de doğru vardır"ından da açıkça daha iyidir.

Peki etik kavramların kaynakları nelerdir? Kropotkin'e göre, "*doğa* ***insanın ilk etik öğretmeni*** *olarak kabul edilmelidir. İnsanda ve diğer tüm toplumsal hayvanlarda doğuştan [innate] var olan toplumsal içgüdü [instinct]; işte bu, tüm etik anlayışların ve daha sonraki tüm ahlak ilmi gelişiminin kaynağıdır*" (**Etik**, s. 45).

Diğer bir deyişle, yaşam anarşist etiğin temelidir. Bu ise, (anarşistlere göre) bireyin etik görüşlerinin esasen [şu] üç ana kaynaktan ortaya çıktığı anlamına gelir:

> 1) bireyin içinde yaşadığı toplumdan. Kropotkin'in dikkat çektiği üzere, "*İnsanın ahlaki anlayışı, tamamıyle belirli bir yerde [ve] belirli bir zamanda var olduğu varsayılan toplumsal yaşam*

biçimine dayanır ... bu {toplumsal yaşam} insanın ahlaki anlayışında ve belirli bir dönemin ahlaki öğretisinde yansımasını bulur" (**Op.Cit.,** s. 315). Diğer bir deyişle, yaşamın ve yaşamanın [sağladığı] deneyim.

2) Yukarıda değinildiği üzere, bireylerin kendi toplumlarının etik normlarını [*norm*, kurallarını] eleştirel [bir şekilde] değerlendirmesinden. Bu Erich Fromm'un şu argümanının özüdür: "*İnsan kendi sorumluluğunu [kendinden sorumlu olduğunu] ve ancak kendi güçlerini kullanarak yaşamına anlam verebileceği gerçeğini kabul etmelidir ...* ***insanın kendi güçlerini ortaya çıkararak, üretken bir şekilde yaşayarak yaşamına verdiği anlamın dışında [yaşamın] başka hiçbir anlamı yoktur***" (**Kendisi İçin İnsan**, s. 45). Diğer bir deyişle, bireysel düşünme ve gelişim.

3) Empati duygusu –"*ahlaki duyarlılığın [sentiment, sezgi, düşünce] gerçek kaynağı ... basitçe sempati duygusundadır*" ("*Anarşist Ahlak*", **Kropotkin'in Dev-**

rimci Yazıları, s. 94). Diğer bir deyişle, bireyin deneyimlerini ve fikirlerini diğerleriyle beraber hissetme ve paylaşma yetisi.

Bu son etken, etik duyusunun gelişmesi için son derece önemlidir. Kropotkin'in söylediği üzere, "*hayalgücünüz [tasavvur etme yetiniz] ne kadar güçlü olursa, herhangi bir varlığa acı çektirildiğinde [onun] ne hissettiğini o kadar iyi resmedebilirsiniz ve ahlaki duyunuz da o kadar yoğun ve hassas olur ... Ve şartlar tarafından, sizi çepeçevre saranlar şeyler tarafından, kendi düşünce ve hayal gücünüzün yoğunluğu tarafından, kendi düşüncenizin ve hayal gücünüzün sizi sevk ettiği şekilde davranmaya ne kadar fazla alıştırılırsanız, sizin içinizdeki ahlaki duygunuz [hissiniz] o kadar gelişecektir, o kadar alışkanlık haline gelecektir*" (**Op.Cit.**, s. 95).

İşte anarşizm (temel olarak), *"benzer şartlar altında başkalarının sana nasıl davranmasını arzuluyorsan, diğerlerine de öyle davran"* ahlaki düsturuna dayanır. Ahlaki duruş [*stand*] söz konusu olduğunda, anarşistler ne egoist ne de alturistdirler [digerkâm]; sadece **insan**dırlar.

Kropotkin'in belirttiği üzere, hem*"egoizm"*, hem de *"alturizm"*in kökleri aynı güdüdür [*motive*, saik] –"*bu iki eylemin insanlık üzerinddeki sonuçları her*

ne ölçüde farklı olursa olsun, güdüsü aynıdır. Bu [güdü] haz arayışıdır" (**Op.Cit.**, s. 85).

Anarşistlere göre, bir insanın etik duyuları kendisi tarafından geliştirilmeli; toplumsal gruplaşmanın bir parçası olarak, topluluğun bir parçası olarak, bireyin zihinsel yetilerini tam [anlamıyla] kullanmasını gerektirir. Kapitalizm ve diğer otorite biçimleri, bireyin hayal gücünü zayıflatp, topluluğu sekteye uğratırken aynı zamanda [bireylerin] hiyerarşinin ölümcül ağırlığı altında kendi mantıklarını kullanmasına yarayacak çıkış noktalarının sayısını azaltması; kapitalizmdeki yaşamın, diğerlerine karşı katı bir saygısızlık ve etik davranışlardan yoksunlukla damgalanması hiç de şaşırtıcı değildir.

Bu unsurlara eşlik eden [bir diğer unsur da] toplum içindeki eşitsizliğin oynadığı roldür. Eşitlik olmadan gerçek bir etik olamaz, çünkü "*Adalet Eşitlik demektir ... ancak* ***diğerlerini*** *kendilere* ***eşit*** *görenler kural[lar]a uyacaklardır: 'Başkalarının sana yapmasını istemediği şeyleri onlara yapma'. Açıktır ki bir serf-sahibi veya köle tüccarı, ... serfler (veya köleler) söz konusu olduğunda, (insanları araç olarak değil de, kendi başlarına amaç olarak ele alma) 'kategorik zorunluluğunu' fark edemez, çünkü onlara eşitler olarak bakmaz*". Bu nedenle, "*günümüz toplumunda belli bir ahlak düzeyini korumanın önündeki en büyük engel toplumsal eşitliğin yokluğunda*

yatar. ***Gerçek*** *eşitlik olmadan, adalet duygusu asla evrensel olarak gelişemez, çünkü* ***'Adalet, Eşitliğin kabul edilmesi demektir'*** *"* (Peter Kropotkin, **Evrim ve Çevre**, s. 88 ve s. 79).

Kapitalist [toplum], aynen herhangi bir toplum gibi, hak ettiği etik davranışa maruz kalır.

Ahlaki görecelik ve ahlaki mutlaklık arasında gidip gelen bir toplumda egoizmin, egotizm ile karıştırılması pek şaşırtıcı olmaz. Bireyleri kendi etik fikirlerini geliştirmekten alıkoyarak ve bunun yerine dışsal bir otoriteye körü körüne itaat etmeyi (ve böylece de, bir kez bireylerin o otoritenin gücünden yoksun olduklarını düşünmeleri sonucunda ahlaki göreceliği) teşvik ederek; kapitalist toplum bireyselliğin ve egonun zayıflamasını sağlar. Erich Fromm'un belirttiği gibi:

> *"Modern kültürün başarısızlığı bireysellik ilkesinde yatmaz, ahlaki faziletin kişisel çıkarını gütmekle aynı olduğu fikrinde de yatmaz, ancak kişisel çıkarın anlamının bozulmasında yatar; aslında insanların* ***kendi kişisel çıkarlarıyla çok fazla ilgili olmalarından*** *ötürü değil,* ***kendi gerçek özleri [self] ile yeterince ilgili olmamalarından*** *ötürü;* ***aslında çok fazla bencil olmalarından ötürü***

değil, ancak kendilerini sevmemelerinden ötürü" (**Kendisi İçin İnsan**, s. 139).

O nedenle, katı bir şekilde ifade etmek gerekirse, anarşizm egoistik bir referans çerçevesine dayanır – etik fikirler, tam [*whole,* eksiksiz] bir birey olarak (hem rasyonel ve duygusal, hem de mantık ve empati [bağlamında]) bize haz veren şeylerin ifadesi olmalıdır. Bu ise, anarşistleri, egoizm ve alturizm arasında yapılagelen hatalı bölünmeyi reddetmeye, birçok insanın (örneğin kapitalistlerin) "egoizm" olarak adlandırdığı şeyin bireyin kendini-yadsımasına [*self-negation*] ve bireyin kişisel çıkarının azalmasına neden olduğunu fark etmeye sevk eder. Kropotkin'in söylediği gibi:

> "*Hayvan ve insan toplumlarında gelişen ahlak; eğer dar bir egoizmin kışkırtılmasına ve insan toplumunun alturizmin gelişme ruhuna [uygun şekilde] büyütülmesine karşı çıkmak için çabalamıyorduysa, o zaman ne için çabalıyordu? Aslında 'egoizm' ve 'alturizm' ifadelerinin bizzat kendileri hatalıdır, çünkü kişisel hazzın –ve neticede [keza] egoizmin– karışmadığı saf bir alturizm*

olamaz. Bu nedenle, etiğin ***toplumsal alışkanlıkları [adet] geliştirmeyi ve dar kişisel alışkınlıkları zayıflatmayı*** *amaçladığını söylemek doğruya daha yakın olacaktır. Ortaklaşa çalışma alışkanlıklarının ve genel olarak karşılıklı yardımlaşmanın gelişmesi, toplum içerisinde olduğu kadar aile içerisinde de bir dizi faydalı sonuca yol açarken, [dar kişisel alışkanlıklar] bireyin kendisine olan bakışı vasıtasıyla toplumu gözden kaybetmesine [neden olur] ve bu nedenle de [bireyler] hedeflerine (yani bireyin refahı) ulaşmakta bile başarısız olurlar*" (**Etik**, s. 307-8).

Bu nedenlerle anarşizm, ahlaki mutlakçılığın (yani, *"Tanrı Yasası", "Doğal Yasa", "İnsan Doğası", "A, A'dır"* vb.) ve ahlaki göreceliğin kolayca meylettiği dar egoizmin reddedilmesine dayanır. Anarşistler, bunun yerine, bireyin kendi eylemlerini değerlendirmesinin dışında var olan doğru ve yanlış kavramlarının var olduğunu kabul ederler.

Bunun sebebi insanlığın toplumsal doğasıdır. Bireyler arasındaki etkileşim Kropotkin tarafından şöyle özetlenen bir toplumsal düsturu ortaya çıkarır:"*Bu toplum için faydalı mıdır? O zaman*

iyidir. Zararlı mı? Öyleyse kötüdür". Ancak, insanoğullarının doğru ve yanlış olduğunu düşündüğü şeyler değişmez şeyler değildir ve "*neyin faydalı veya zararlı olduğu fikri ... değişir, ancak esası aynı kalır*" ("*Anarşist Ahlak*", **Op.Cit.**, s. 91 ve s. 92).

Eleştirel bir zekâya dayanan bu empati duyusu, toplumsal etiğin ana temelidir –'ne olmalı', nesnel 'nedir' [sorusunun] doğruluğunun veya geçerliliğinin etik kriteri olarak görülebilir. Yani anarşistler etiğin köklerinin doğada olduğunu kabul ederken, aynı zamanda da etiğin temelde bir **insani** [beşeri] düşünce –bireyler tarafından meydana getirilen ve toplumsal yaşam ile topluluk tarafından genelleştirilen; yaşamın, düşüncenin ve evrimin ürünü olan [bir düşünce]– olduğunu göz önünde bulundururlar.

Peki, anarşistlere göre etik olmayan davranış nedir? Esasen tarihteki en değerli kazanımı (bireyin özgürlüğünü, biricikliğini [*uniqueness*] ve saygınlığını) reddeden her şey.

Bireyler hangi eylemlerin etik olmadığını görebilirler, çünkü empati sayesinde kendilerini bu davranışdan zarar görenlerin yerine koyabilirler. Bireyselliği sınırlayan eylemler birbiriyle ilişkili olan iki sebepten ötürü etik dışı olarak değerlendirilebilir.

Birincisi, bireyselliğin korunması ve geliştirilmesi her bireyin yaşamını zenginleştirir ve ortaya çıkardığı çeşitlilik sayesinde tüm bireylere haz verir. Eti-

ğin bu egoist temeli, bir diğer (toplumsal) sebebi kuvvetlendirir; yani topluluğu ve toplumsal yaşamı zenginleştirdiği için, onu [topluluk yaşamını] kuvvetlendirdiği, onun büyümesine ve evrilmesine imkan tanıdığı için bireyselliğin toplum için iyi olmasını. Bakunin'in sürekli söylediği üzere, ilerleme "*basitten karmaşığa*" doğru bir hareketin izini taşır; ya da Herbert Read'ın sözleriyle, [ilerleme] "*toplum içindeki farklılaşmanın derecesi ile ölçülür. Eğer birey, devasa bir yığının içinde bir birim ise, onun yaşamı sınırlı, boş ve mekanik olacaktır. Eğer birey –ayrı [müstakil] eylem için mekanı ve potansiyeli olan– kendi başına bir birimse ... o zaman [birey] gelişebilir –kelimenin yegâne gerçek anlamında gelişir; [yani] kuvvet, canlılık ve hazzın bilincinde [olarak] gelişir*" ("*Anarşizmin Felsefesi*", **Anarşi ve Düzen**'de, s. 37).

Bireyselliğin bu savunusu doğadan öğrenilmiştir. Ekosistemde çeşitlilik kuvvettir ve bu nedenle de biyo-çeşitlilik etik anlayışın ana kaynağı haline gelir. En temel biçimiyle, "*hangi eylemlerimizin doğal evrimin etkisine katkıda bulunduğunu ve hangilerinin ise engellediğini ayırt etmekte yardımcı olmakta*" bize kılavuzluk eder (Murray Bookchin, **Özgürlüğün Ekolojisi**, s. 342).

Bundan dolayı, etik kavramı "insan mantığının en temel yargılarından birisini oluşturan, tüm hay-

van dünyası ve aşitlik görüşlerinde içkin olan toplumsallık duygusunda [feeling of sociality] yatar. Bu nedenle anarşistler, "***iki yönlü*** *–bir yandan* ***toplumsallığın*** *daha fazla gelişmesi doğrultusunda olan; ve öte yandan ise neticesinde* ***bireyler*** *için mutluluk artışı ve (fiziki, entelektüel ve ahlaki) ilerleme ortaya çıkaran yaşamın yoğunluğundaki artış doğrultusunda olan–* ***eğilim****in kalıcı varlığını benimserler*" (Kropotkin, **Etik,** s. 311-2 ve s. 19-20).

Anarşistlerin otoriteye, devlete, kapitalizme, özel mülkiyete ve benzeri şeyler karşısındaki tavırları, bireylerin özgürlüğünün asli [birincil] ilgi [kaynağı] olduğu, karşımızdakilerin empati kurabilme ve diğerlerinde kendimizi görme yetimiz (diğer bir deyişle, bizim temel eşitlik ve ortak bireyselliğimiz) şeklindeki etik inançlarımızdan kaynaklanır.

Dolayısıyla anarşizm, bireylerin verili koşul ve faaliyetler kümesi hakkındaki sübjektif [öznel] değerlendirmeleriyle, eşitler arasındaki empatik sınırlar ve tartışmalar temelinde bu değerlendirmelerden objektif [nesnel] kişilerarası sonuçları çıkarılmasını birleştirir. Anarşizm etik fikirlere karşı, toplumla ve bireysel gelişmeyle birlikte evrilen, insancıl bir yaklaşıma dayanır. Yani **etik** bir toplum, "*deneyim ve fenomenin [görüngünün] birliğini zenginleştiren unsurlar olarak, insanlar arasındaki farklılıklara saygı gösterilen, daha doğrusu [onları] besleyen [bir top-*

lumdur] ... bir bütünün birer parçası olarak görülen {farklı olan}, karmaşıklığı nedeniyle daha da zenginleştiricidir" (Murray Bookchin, **Kıtlık Ötesi Anarşizm**, s. 82).

A.2.20 Neden anarşistlerin çoğu ateisttir?

Anarşistlerin çoğunun ateist [tanrıtanımaz] olduğu bir olgudur. Tanrı fikrini reddeder ve tüm din biçimlerine, özellikle de örgütlü dine, karşı çıkarlar. Bugün, laikleşmiş batı Avrupa ülkelerinde, din bir zamanlar sahip olduğu hakim konumu kaybetmiştir. Bu genellikle anarşizmin militan ateizmini garip gözüken bir şey haline getirir. Ancak, dinin olumsuz rolü anlaşıldığında, liberter ateizmin önemi de açıklığa kavuşacaktır. Anarşistlerin din fikrini çürütmenin yanı sıra ona karşı propaganda yapmak için bu kadar zaman harcaması din ve din kurumlarının rolü nedeniyledir.

Peki neden pek çok anarşist ateizmi kabullenmektedir? Bunun en basit yanıtı, çoğu anarşistin bunu anarşist fikirlerin mantıksal bir uzantısı olarak görmeleri sebebiyle ateist olduğudur. Eğer anarşizm gayri meşru otoritelerin reddedilmesiyse, o halde

sözde En Büyük Otorite, Tanrı'nın reddedilmesidir de. Anarşizm dini düşünceye değil, mantık, idrak ve bilimsel düşünceye dayanır. Anarşistler inanan değil, şüpheci olma eğilimindedir. Çoğu anarşist Kilise'nin ikiyüzlülüğe bulanmış olduğunu, İncil'in çelişkiler, saçmalıklar ve korkutucu şeylerle dolu bir kurmaca eser olduğunu düşünür. Kadınları aşağılamasıyla kötü bir ün salmış, cinsiyetçiliği rezilcedir. Erkeklere biraz daha iyi davranılır. İnsanoğullarının özünde yaşama, hürriyet, mutluluk, saygınlık, adalet veya özyönetim haklarına sahip olduğundan incilin hiçbir yerinde bahsedilmez. İncilde, insanlar günahkar, aşağılık ve köledir (mecazi olduğu gibi, köleliğe göz yumduğu için fiili olarak da). Tanrı her türlü hakka sahiptir, insanlar ise hiçbir [hakka sahip değildir].

Dinin mizacı veriliyken bu şaşırtıcı olmaz. Bunu en iyi Bakunin ortaya koyar:

"***Tanrı fikri insan mantığı ve adaletten feragat etme demektir; insan hürriyetinin en kesin yadsımasıdır ve kaçınılmaz olarak insanlığın hem kuramsal olarak hem de uygulamada köleleştirilmesine neden olur***

O halde eğer insanlığın köleleşmesini ve aşağılanmasını arzulamıyorsak ... ne teolojinin Tanrı'sına ne de metafiziğin Tanrı'sına en ufak bir imtiyaz dahi veremeyiz, vermemeliyiz. Bu mistik alfabenin

A'sıyla balayan kaçınılmaz şekilde en sonunda Z'ye varacaktır; Tanrı'ya tapmak isteyen konuya ilişkin çocukça hayaller beslememeli, cesurca kendi hürriyetinden ve insanlığından vazgeçmelidir.

Eğer Tanrı [ordaysa], insan köleyse; şimdi, insan özgür olabilir ve olmalıdır; o halde, Tanrı yoktur" (**Tanrı ve Devlet**, s. 25).

Bu nedenle, çoğu anarşiste göre ateizm dinin mizacından ötürü gereklidir. "*İnsanlıktaki tüm görkemli, adil, asil ve güzel şeyleri ilahi [tanrısal] ilan etmek*" diyordu Bakunin, "*üstü kapalı olarak insanlığın kendisinin bunu üretemeyeceğini –yani, kendi başına bırakılırsa, doğasının çok kötü, günahkar, aşağılık ve çirkin olduğunu– kabul etmek demektir. Böylece, tüm dinlerin özüne –diğer bir deyişle, tanrısallığın büyük şanı için insanlığın aşağılanmasına– geri dönmüş oluruz*". Dolayısıyla, anarşistler, insanlığımıza ve ondaki potansiyele karşı adil olmak için, zararlı tanrı efsanesi ve onun içerdiği her şeyden sakınmamız gerektiğini savunurlar ve bu nedenle "*insan hürriyeti, saygınlığı ve refahı*" adına "*cennetten çalınan iyi şeyleri geri almanın ve yeryüzüne indirmenin görevimiz olduğuna inanırız*" (**Op.Cit.**, s. 36).

Din, insanlık ve hürriyeti kuramsal olarak aşağılamasının yanı sıra, anarşist bakış açısına göre başka, daha pratiksel sorunları da içinde barındır.

Birincisi, din bir eşitsizlik ve tahakküm kaynağı olagelmiştir. Örneğin Hıristiyanlık (İslam gibi), siyasal veya toplumsal bir nüfuza sahip olduğunda daima bir sindirme kuvveti olmuştur (tanrıyla doğrudan iletişiminiz olduğuna inanmak otoriter bir toplum yaratmanın en kesin yoludur). Kilise yaklaşık iki bin yıldır bir toplumsal sindirme, soykırım kuvveti, her türlü tiranın meşrulaştırılması [aracı] olmuştur. Kendisine şans verildiğinde, herhangi bir monarşi veya diktatör kadar zalimce iktidar sürmüştür. Bu şaşırtıcı değildir:

"*Tanrı her şeydir, gerçek dünya ve insan hiçbir şey. Tanrı doğrudur, adalettir, iyiliktir, güzelliktir, güçtür ve yaşamdır, insan yalandır, günahtır, şeytandır, çirkinliktir, güçsüzlüktür ve ölümdür. Tanrı efendidir, insan köledir. Adaleti, doğruyu ve ebedi yaşamı kendi çabasıyla bulmaktan aciz insan bunları ancak ilahi bir vahiy yoluyla elde edebilir. Ancak, vahiyden bahsedenler, vahiycilerin, mesihlerin, peygamberlerin, papazların ve kanun yapıcıların bizzat Tanrı'nın kendisi tarafından esinlendirildiğini söyler; ve bunlar, insanlığı kurtuluş yoluna yönlendirmek için bizzat Tanrı tarafından seçilen [insanlığın] bu kutsal eğitmenleri zorunlu olarak mutlak güç kullanırlar. Tüm insanlar onlara karşı pasif ve sınırsız bir itaat göstermek zorundadır; çünkü ilahi mantığın karşısında insan mantığı yoktur ve çünkü Tanrı'nın*

adaleti karşısında hiçbir dnyevi adalet tutunamaz" (Bakunin, **Op.Cit.**, s. 24).

Hıristiyanlık ancak güçsüz olduğuna hoşgörülü ve barış-taraftarı olmuştur ve bundan sonra bile güçlü olanın müdafisi olmaya devam etmiştir. Bu anarşistlerin kiliseye karşı çıkmasının ikinci sebebidir, çünkü kilise bir tahakküm kaynağı değilken bile bunu meşrulaştırır ve devamını sağlar. Dünyevi otoritelerin yönetimlerini kutsayarak ve işçi sınıfına bu otoritelere karşı mücadele etmenin yanlış olduğunu öğreterek, işçi sınıfını kuşaklar boyunca zincire vurulu tutmuştur. Dünyevi yöneticiler, ister siyasi (yöneticilerin tanrı'nın arzusuyla iktidarda olduğunu iddia ederek) olsun isterse ekonomik (tanrı tarafından ödüllendirilen zenginler) meşruiyetlerini ilahi tanrıdan [*the heavenly lord*, göklerin efendisi] sağladılar. İncil itaat etmeyi över, büyük bir erdem mertebesine yüceltir. Protestan çalışma etiği gibi daha yenice icatlar çalışan insanların kontrol altına alınmasına katkıda bulunur.

Dinin güçlü olanların çıkarları için kullanıldığı tarihden de çabucak görülebilir. Ezilenleri sabrederek cennetteki mükafatlarını beklemeye sevk ederek, ezilenleri yaşamdaki yerlerini tevazuyla kabul etmeye koşullandırır. Emma Goldman'ın söylediği üzere, Hıristiyanlık (genel olarak din gibi) "*otorite ve zenginlik rejimine karşı tehlikeli*

hiçbir şeyi içermez; kendi kendini reddetmenin ve kendi kendini sınırlamanın [self-abnegation], günah çıkarmanın ve pişman olmanın savunuculuğunu yapar; ve insanlığa dayatılan her türlü hakaret, her türlü haksızlık karşısında tamamen sessizdir" (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 234).

Üçüncüsü, din daima toplum içerisinde muhafazakar bir kuvvet olmuştur. Gerçek dünyanın sorgulanması ve analizine değil de yukarıdan eline verilmiş ve birkaç kutsal kitapta toplanmış doğruları tekrar etmesine dayandığından ötürü bu şaşırtıcı olmaz. Öyleyse, ateizm "*kanıtlamanın bilimi*"yken, tanrıcılık [*theism*] ise "*spekülasyonun kuramı*"dır. "*Birisi ayaklarını yere basarken, ötekisi ise Öte'nin [Beyond] metafiziksel bulutlarına asılı kalır. Eğer insan gerçekten de kurtulacaksa, kurtarması gereken cennet değil yeryüzüdür*". Öyleyse, tanrıcılık "*durağan ve sabit*"ken, ateizm ise "*insan aklının genişlemesi ve büyümesini ifade eder*". "*Ateizmin tüm gücüyle savaştığı şey tanrıcılığın mutlakçılığıdır, onun insanlık üzerindeki öldürücü etkisidir, onun düşünce ve eylem üzerindeki felç edici etkisidir*" (Emma Goldman, **Op.Cit.**, s. 243, s. 245 ve s. 246-7).

İncil'in dediği gibi "*Onları meyveleriyle biliniz*". Biz anarşistler buna katılıyoruz, ancak biz bu gerçeği kilisenin aksine dini de uygulamak istiyoruz. Esasen işte bu sebepten ötürü ateistiz. Kilise'nin

oynadığı yıkıcı rolün ve örgütlü tek tanrıcılığın –özellikle de Hristiyanlığın– insannlar üzerindeki zararlı etkilerini farkındayız. Goldman'ın özetlediği gibi, din "*cehaletin mantığa karşı, karanlığın ışığa karşı, boyun eğme ile köleliğin bağımsızlık ile özgürlüğe; kuvvet ve güzelliğin inkarının yaşamın zevk ve haşmetinin onaylanmasına karşı komplosudur*" (**Op.Cit.**, s. 240).

Böylece, Kilise'nin meyveleri ortadayken, anarşistler bunu kökünden söküp atmanın ve yeni ağaçlar, mantık ve hürriyet ağaçlarını dikmenin zamanının geldiğini savunurlar.

Anarşistler, bunu söylerken, dinin önemli etik değerler ve doğrular içerdiğini inkar etmezler. Dahası, dinler güçlü ve sevgi dolu topluluk ve gruplar için bir temel olabilirler. Günlük yaşamın yabancılaşması ve bastırılması karşısında bir sığınak sunabilir, her şeyin satılık olduğu bir dünyada bir eylem kılavuzu sağlayabilirler. Örneğin İsa'nın ya da Buddha'nın hayatının birçok yönü ve öğretileri esinlendirici ve takip etmeye değerdir. Eğer böyle olmamış olsaydı, eğer dinler yalnızca güçlü olanların bir aracı olsaydılar, bundan çok önce reddedilmiş olurlardı. Aksine, hem iyi bir yaşam sürmek için gerekli fikirleri hem de iktidar müdafilerini içeren ikili bir doğaya sahiptirler. Eğer öyle olmasaydılar, tahakküm altındakiler

inanmayacaklardı ve güçlü olanlar da onları tehlikeli din karşıtları olarak bastırırlardı.

Aslında, sindirme radikal bir mesajı vaaz eden herhangi bir grubun kaderi olmuştur. Orta çağda, sayısız devrimci Hıristiyan hareketi ve mezhebi ana-akım kilisenin desteğiyle dünyevi güçler tarafından ezilmiştir. İspanyol İç Savaşı sırasında, cumhuriyet destekçilerin Franco yanlısı rahipleri öldürmesini kınarken, demokratik bir şekilde seçilmiş hükümeti destekleyen Bask papazlarının Franca tarafından katledilmesi karşısında sessiz kalan Katolik kilisesi Franco'nun faşistlerini destekledi (Papa II. John Paul ölen Franco yanlısı papazları aziz ilan etmekle uğraşırken, Cumhuriyet yanlısı papazlardan tek kelime dahi bahsetmemektedir). El Salvador Başpiskoposu Oscar Arnulfo Romero bir muhafazakardı, ancak siyasi ve ekonomik güçlerin halkı nasıl sömürdüklerini gördükten sonra onların önde gelen sözcüsü haline gelmişti. Bu nedenle 1980'de sağ-kanat paramiliterin düzenlediği bir suikaste kurban gitti; birçok liberter teoloji (sosyalist fikirlerle Hıristiyan toplumsal düüncesini uzlaştırmaya çalışan, İncil'lerin radikal bir yorumu) taraftarının başına gelen bir kader.

Keza, anarşistlerin dine karşı konumu, dini insanların toplumu iyileştirmek için verilen toplumsal mücadelelere katılmayacağını ima eder. Kilise hi-

yerarşisinin üyeleri dahil olmak üzere dini insanlar ABD'deki 1960'ların sivil haklar hareketi içerisinde anahtar bir rol üstlendiler. Meksika devrimi sırasında Zapata köylü ordusu içerisindeki dini inanç anarşistlerin katılımını engellemedi (aslında, anarşist militan Ricardo Flores Magon'un fikirlerinden halihazırda oldukça etkilenmişti). Dünyevi adaletsizlikle savaşmak için imanlarının iyi yönlerini korumayı amaçlayan çoğu halk hareketi ve ayaklanmasının (özellikle köylülerce yapılanların) dinin retoriğini kullanmış olmasını dinin ikili doğası açıklar. Anarşistlere göre, önemli olan bir kimsenin tanrıya inanıp inanmaması değil, adaletsizliğe karşı savaşmaya istekli olup olmamasıdır. Bizler sadece dinin toplumsal rolünün isyanı cesaretlendirmek değil zayıflatmak olduğunu düşünüyoruz. Az sayıdaki radikal rahibin anaakım veya sağdaki rahipler[in sayısıyal] karşılaştırılması analizimizin geçerliliğini destekler.

Anarşistlerin baskın şekilde Kilise ve yerleşik din fikrine düşmanca yaklaşırken, kendi başlarına veya grup halinde dini inancını uygulayan insanlara –bu uygulama diğerlerinin hürriyetini etkilemediği müddetçe– karşı çıkmadıkları vurgulanmalıdır. Örneğin, insan kurban edilmesini veya köleliği gerektiren bir kült anarşist fikirlere karşıt olur ve bunlara karşı çıkılır. Ancak, barışçıl inanç sistem-

leri anarşist toplumda uyum içerisinde var olabilir. Anarşist görüş her şeyden önce dinin kişisel bir konu olduğu şeklindedir –eğer insanlar bir şeylere inanmak istiyorlarsa, bu onların meselesidir ve fikirlerini başkalarına dayatmadıkları müddetçe başka hiç kimseyi ilgilendirmez. Bizim tüm yapabileceğimiz onların fikirlerini tartışmak ve hataları konusunda onları ikna etmektir.

Sonuç olarak, bizim ateizmin anarşist olmak için zorunlu bir şey olduğunu söylemediğimize dikkat edilmeli. Tam tersine. **Kısım A.03.7**'de tartıştığımız üzere, tanrıya veya bir tür dine inanan anarşistler de vardır. Örneğin, Tolstoy liberter fikirlerle samimi Hıristiyan inancını biraraya getirmiştir. Onun fikirleri, Proudhon'unkilerle birlikte, 1933'de anarşist Dorothy Day ve Peter Maurin tarafından kurulan ve bugün hâlâ faal olan Katolik İşçi örgütünü etkilemiştir. Bugünkü küreselleşme karşıtı hareket içerisinde faal olan anarşist aktivist Starhawk'ın önde gelen bir Pagan olmakla herhangi bir sorunu yoktur. Ancak, çoğu anarşiste göre, Emma Goldman'ın ifade ettiği gibi "*tanrıları yadsıması aynı zamanda insanın ve insan sayesinde de yaşasın yaşam, amaç ve güzellik'in en güçlü olumlaması*" olduğu için, bu fikirler onları mantıksal olarak ateizme götürür (**Kızıl Emma Konuşuyor**, s. 248).

A.3 Anarşizm Çeşitleri Nelerdir?

Anarşistler, bazı temel fikirleri tümü paylaşmakla beraber, insan hürriyetine en uygun ekonomik düzenlemeler konusundaki görüşlerine dayanılarak bazı geniş kategorilerde sınıflandırılabilirler. Ancak tüm anarşist görüşler temel bir yaklaşımı paylaşırlar. Rudolf Rocker'ın sözleriyle:

> "*Sosyalizmin kurucularıyla ortak olarak Anarşistler, tüm ekonomik tekellerin yıkılmasını; kullanımı hiçbir ayrım yapılmadan herkese açık olmak üzere, toprak ve üretim araçlarında ortak mülkiyeti talep ederler; çünkü kişisel ve toplumsal özgürlük, ancak herkese eşit ekonomik imkanların sağlanması temelinde tasavvur edilebilir. Bizzat sosyalist hareketin içinde [yer alan] Anarşistler, tarihte ekonomik sömü-*

rünün her zaman siyasi ve toplumsal baskı ile yan yana bulunması nedeniyle, kapitalizme karşı savaşımın siyasi gücün tüm kurumlarına karşı savaşım olduğu görüşünü temsil ederler. İnsanın insan tarafından sömürüsü ile insanın insan üstündeki tahakkümü birbirinden ayrılamaz ve her biri diğerinin koşuludur"(**Anarko-Sendikalizm**, s. 62-3).

İşte bu genel çerçeve içinde anarşistler görüş ayrılıklarına sahiptirler. Her ne kadar her birinin ekonomik düzenlemeleri tamamı ile birbirini dışlamasa da, temel ayrım "***bireyci***" ve "***toplumsal***" anarşistler arasındadır. Bunlardan toplumsal anarşistler (komünist-anarşistler, anarko-sendikalistler ve benzerleri) her zaman geniş bir çoğunluğu oluştururken, bireysel anarşizm ise genel olarak ABD ile sınırlı kalmıştır. Bu kısımda anarşist hareket içinde yer alan bu ana akımlar arasındaki farkları ortaya koyacağız. Az ileride anlaşılacağı üzere, hem toplumsal hem de bireyci anarşistler devlet ve kapitalizme karşı çıkarken, özgür toplumun doğası (ve buna nasıl ulaşılacağı) konusunda birbirlerinden farklılaşırlar. Kısacası, toplumsal anarşistler, toplumsal sorunlara komünal çözümler bulunmasını ve

iyi bir toplumun (yani bireysel özgürlüğü koruyan ve geliştiren bir toplumun) komünal bakış açısının olması gerektiğini savunurlar. Bireyci anarşistler ise, isimlerinden de anlaşılacağı üzere, bireysel çözümlerin taraftarıdırlar ve yine iyi bir toplumun bireysel bakış açısına sahip olması gerektiğini savunurlar. Ancak, bu okulların ayrılıklarının onların ortak noktalarını gölgelemesine müsade etmemeliyiz; yani bireysel özgürlüğü azamileştirme, devlet ve kapitalist hakimiyet ile sömürüyü sona erdirme istekleri.

Bu belli başlı anlaşmazlıklara ek olarak anarşistler sendikalizm, pasifizm, "yaşamtarzı", hayvan hakları ve diğer bazı konularda da görüş ayrılıklarına sahiptirler; ancak, bunlar önemli olmakla beraber sadece anarşizmin farklı yönleridirler. Bazı temel fikirler hariç olmak üzere, anarşist hareket (aynen yaşamın kendisi gibi) devamlı bir değişim, tartışma ve düşünce süreci içindedir –özgürlüğe oldukça fazla değer veren bir hareketten bekleneceği üzere.

Kağıtlarımızı açık oynamak için, bu SSS [Sıkça Sorulan Sorular]'ın yazarları kendilerini anarşizmin "toplumsal" kanadı içine yerleştirmektedirler. Bu, bizim bireyci anarşizmle ilintili birçok önemli fikri göz ardı edeceğimiz anlamına gelmez, biz sadece hem bireysel özgürlüklerin var olması için gerekli güçlü bir temeli oluşturmakta, hem de bizim yaşamayı arzu-

ladığımız toplumu daha yakından temsil etmesi noktalarında, toplumsal anarşizmin modern toplum için daha uygun olduğu görüşündeyiz.

A.3.1 Bireyci ve Toplumsal Anarşistler Arasındaki Ayrımlar Nelerdir?

Her ne kadar bu iki kampta yer alan anarşistler diğer kampın önerilerinin bir çeşit devlet yaratılmasıyla sonuçlanacağını iddia etseler de, toplumsal ve bireyci anarşistler arasındaki farklılıklar çok büyük değildir. Her ikisi de devlet-karşıtı, otorite-karşıtı ve anti-kapitalist'dir. Temel farklılıkları iki yönlüdür.

Birincisi, hemen, şu anda yapılması gereken eylem yöntemleriyle (ve anarşinin ortaya çıkacağı tarzla) ilgilidir. Bireyciler, genellikle –yardımlaşma bankaları, birlikler, komünler gibi– eğitim ve alternatif kurumların oluşturulmasını tercih ederler. Grev ve diğer şiddet-dışı toplumsal protesto biçimlerini genellikle desteklerler (kira grevleri, vergilerin ödenmemesi vb.). Onlar, bu tip faaliyetlerin mevcut toplumu giderek hükümetsizliğe, böylece de anarşist bir topluma doğru geliştireceğini iddia ederler. Asıl olarak devrimci değil, evrimcidirler ve toplumsal

anarşistlerin devrimci durumlar yaratmak için doğrudan eylem kullanma yöntemlerini onaylamazlar. Onlara göre devrim, kapitalist mülkiyete el koymayı, yani otoriter araçların kullanılmasını gerektirdiği için anarşist ilkelerle çelişir. Bunun yerine, (yardımlaşma bankaları ve kooperatifler çerçevesinde temellendirilen) yeni ve alternatif bir ekonomik sistemin araçlarıyla mülkiyet tarafından toplumdan çalınan zenginliğin topluma geri iade edilmesini hedeflerler. Anarşizmin el koymayla değil, reform aracılığıyla meydana gelmesiyle genel "toplumsal tasfiye" [*liquidation*] kolaylaşacaktır.

Toplumsal anarşistlerin çoğu eğitimin ve (liberter birlikler gibi) alternatifler yaratılmasının gerekliliğini kabul ederler, ancak bunların kendi başlarına yeterli olmadığına inanırlar. Her ne kadar toplumsal mücadelelerle kapitalizmin içinde gerçekleştirilecek reformların liberter eğilimleri arttırmasının önemini gözardı etmeseler de, kapitalizmin parça parça reforme edilerek anarşizme dönüştürülebileceğini de düşünmemektedirler. Aynı zamanda otoriteyi (ister devlet olsun, isterse kapitalist) yıkmanın otoriterce olmadığından hareketle, devrimin anarşist ilkelerle çatışma içinde olduğunu da düşünmezler. Yani, toplumsal devrimle kapitalist sınıfın tasfiye edilmesi ve devletin yıkılması; büyük bir çoğunluğu yöneten ve sömürenlere karşı yürütüldüğü için doğası itibariyle

otoriter değil, liberter bir harekettir. Kısacası, toplumsal bir devrimle kapitalist sistemi yıkmayı çabalarken sistemin içindeki liberter eğilimleri güçlendirmeye çalışan toplumsal anarşistler, genellikle evrimci **ve** devrimcilerdir. Ama bazı toplumsal anarşistlerin tamamen evrimci olmasından anlaşılacağı üzere, bu farklılık toplumsal anarşistleri bireycilerden ayıran en önemli farklılık değildir.

İkinci temel ayrım noktası ise önerilen anarşist ekonominin biçimiyle ilgilidir. Bireyciler, toplumsal anarşistlerin ihtiyaç-temelli sisteminin yerine, bölüşümün [dağıtımın] piyasa-temelinde yapıldığı bir sistemi tercih ederler. Her ikisi de mevcut kapitalist mülkiyet sisteminin ortadan kaldırılması gerektiği konusunda hemfikirdir ve kullanım hakları mülkiyet haklarının yerini almalıdır (yani rant, faiz ve kârın –ya da bireysel anarşistlerin bu kutsal olmayan üçlemeyi adlandırırken tercih ettikleri isimle "*tefecilik*"in [*usury*]– ortadan kaldırılması). Aslında, her iki akım da Proudhon'un klasik çalışması **Mülkiyet Nedir?**'i takip ederek, özgür toplumda kontrolün [*possession*, kontrol hakkı, zilyet] mülkiyetin yerini alması gerektiğini savunurlar (anarşistlerin mülkiyet hakkındaki görüşlerinin tartışması için **Kısım B.03**'e bakınız).

Ancak, bu kullanım-hakları anayapısı içinde anarşizmin iki okulu farklı sistemler önerirler.

Toplumsal anarşistler genellikle komünal (ya da toplumsal) sahiplik ve kullanımı savunurlar. Bu kullandığınız şeylerin yaratılmasında kullanılanlar hariç, kullandığınız şeyler için kişisel sahipliliğin hala var olduğu, ancak üretim ve bölüşüm araçlarında toplumsal sahipliliğin olduğu bir sistemi ifade eder. Bu nedenle, "*kolunuzdaki saat sizindir, ancak saat fabrikası insanlara aittir*". Berkman, "*fiili kullanımın yegane ünvan olacak –sahiplilik değil ama kontrol için*" diye devam eder. "*Örneğin, kömür işçilerinin örgütü kömür ocaklarının başında olacak; ancak sahibi olarak değil de işleten bir mümessil [agency] olarak ... Topluluğun çıkarları doğrultusunda işbirliğiyle idare edilen kolektif sahiplik, kâr [güdüsüyle] yönetilen özel kişisel mülkiyetin yerini alacaktır*" (**Anarşizm Nedir?**, s. 217).

Bu sistem işçilerin kendinden yönetimine [özyönetim, işçilerin kendi kendilerini yönetmesi] ve (çoğu toplumsal anarşiste göre) emeğin ürününün serbest paylaşımına (yani paranın olmadığı bir ekonomik sisteme) dayanır. Bunun sebebi, "*her şeyin karşılıklı olarak birbirine bağlı olduğu, her üretim dalının geriye kalanlarla sıkı sıkıya kenetlendiği endüstrinin günümüzdeki durumunda, endüstrinin ürünleri için ayrı ayrı kökenler iddia etme girişiminin savunulamaz bir şey olmasıdır*". Bu veriliyken, "*birikmesi için **tümü**nün katkı yaptığı zenginlik içeri-*

sinde her birinin payını takdir etmek" imkansızdır; dahası, "*emek aletlerinin ortaklaşa sahiplenilmesi beraberinde zorunlu olarak ortak emeğin meyvelerinden de ortaklaşa zevk alınmasını getirir*" (Kropotkin, **Ekmeğin Fethi**, s. 45 ve s. 46). Bununla toplumsal anarşistler basitçe herkesçe üretilen toplumsal hasılanın [ürünün] herkes[in erişimine açık] olacağını ve üretken bir şekilde topluma katkıda bulunan her bireyin ihtiyacı olanı alabileceğini ifade ederler (**Kısım I.02.2**'de tartıştığımız üzere, bu ideale ne kadar çabuk ulaşabileceğimiz tartışmalı olan bir noktadır). Karşılıkçılar [*mutualists*] gibi bazı toplumsal anarşistler, bu tip bir liberter (veya özgür) komünizm sisteminin karşısındadırlar, ancak genel olarak toplumsal anarşistlerin ezici çoğunluğu paranın, dolayısıyla da alım-satımın sona ermesini sabırsızlıkla beklemektedir. Ancak, hepsi, anarşinin "*kapitalistlikle ve mülkiyetle ilgili sömürünün her yerde sona ermesi*"ni ve "*ücret sisteminin*" –{ister Proudhon gibi} "*eşit ve adil bir değişim{le}*" olsun isterse (Kropotkin gibi) özgür paylaşmla olsun– "*lağvedilmesi*"ni ifade ettiğini kabul eder (Proudhon, **Genel Devrim Fikri**, s. 281).

Bunun tersine, bireyci anarşistler (karşılıkçılara benzer şekilde) bu kullanım-hakları sisteminin işçilerin emeğinin ürününü de içermesini kabul etmezler. Bireyci anarşistler, toplumsal sahipliğin yerine, işçi-

lerin kendi üretim araçlarına sahip olacağı, emeklerinin ürününü serbestçe diğer işçilerle değişebilecekleri, daha piyasa temelli bir sistem önerirler. Kapitalizmin aslında serbest piyasa olmadığını iddia ederler. Aksine, kapitalistler, ekonomik ve toplumsal iktidarlarını oluşturmak ve korumak için (gerçek diğer bir deyişle emekçi sınıfı için piyasa disiplini, yönetici sınıf için ise devlet yardımı), devlet aracılığıyla [adeta] piyasayı zincire vurmuştur. Devletin yarattığı bu (para, toprak, dış ticaret tarifesi ve patent) tekelleri ve kapitalist mülkiyet ilişkilerinin devletçe uygulanması, ekonomik eşitsizlik ve sömürünün kaynağıdır. Hükümetin ortadan kaldırılmasıyla, **gerçek** serbest rekabet kapitalizm ile kapitalist sömürünün sona ermesine neden olacak, bunu güvence altına alacaktır (bu argümanın mükemmel bir özeti için bakınız, Benjamin Tucker'ın **Devlet Sosyalizmi ve Anarşizm**).

Bireyci anarşistler (toprak hariç) üretim araçlarının bireysel emeğin ürünü olduğunu öne sürerek, bu nedenle insanların isterlerse kullandıkları üretim araçlarını satabilmeleri gerektiğini savunurlar. Ancak kapitalist mülkiyet haklarını redderek, onun yerine "*ikamet* [*occupancy*, işgal, kullanmak amacıyla ele geçirilmesi] *ve kullanım*" sistemini desteklerler. Eğer üretim araçları, örneğin toprak, kullanılmıyorsa yeniden ortak mülkiyete

dönüştürülür ve diğerlerinin kullanımına sunulur. Karşılıkçılık denilen bu sistemin üretimin işçilerce kontrolüne ve kapitalist sömürü ile tefeciliği sona ermesine neden olacağını düşünürler. Bunun sebebi ise "ikamet ve kullanım" rejiminin, mantıksal ve pratik olarak, ücretli emeğe uygun hale getirilememesidir. Eğer bir işyerinin onu işletecek bir gruba ihtiyacı varsa, o halde onu kullanacak bir grup tarafından sahiplenilmelidir. Eğer bir birey ona sahip olduğunu iddia ederse ve gerçekte bir kişiden fazla kişi kullanıyorsa, o halde "ikamet ve kullanım" açıkça ihlal edilmektedir. Aynı şekilde, [işyerinin] sahibi işyerini kullanmak için başkalarını istihdam ederse, o halde patron işçilerin emeğinin ürününe el koyabilir, böylece de emeğin tüm ürünü alması düsturu ihlal edilir. Bu nedenle, bireyci anarşizmin ilkeleri anti-kapitalist sonuçlara işaret eder (bakınız **Kısım G.03**).

Bu ikinci ayrım en önemli olanıdır. Bireyci, bir topluluğa katılmaya zorlanmaktan ve böylece özgürlüğü (diğerleriyle serbestçe değişim yapma) kaybetmekten çekinir. Max Stirner bu durumu iyi saptamıştır: "*beni bir başkasına, yani genellik ya da kolektiviteye daha fazla bağımlı hale getirir... {bu ise} üzerimde serbest hareketimi sınırlayan egemen bir gücün oluşması durumudur. Komünizm doğru bir şekilde bireysel mülk sahiplerden çektiğim baskıya*

karşı isyan eder; ama bundan daha korkunçu ise kolektivitenin ellerine verdiği kudrettir" (**Biricik ve Kendisi**, s. 257). Benzer şekilde Proudhon komünizmde komünün mülk sahibi haline geldiğini, bu nedenle kapitalizm ile komünizmin her ikisinin de mülkiyete ve otoriteye dayandığını söyleyerek, komünizm aleyhinde konuşur (**Mülkiyet Nedir?** adlı kitabının "*Komünizmin ve mülkiyetin özellikleri*" adlı kısmına bakınız). Bu nedenle, bireyci anarşistler, komünizmin bireyi toplum veya komüne tabi kıldığı noktasından hareketle, toplumsal sahipliğin bireysel özgürlükler için tehdit oluşturduğunu söyler. Yine toplumsallaşma, bireysel ahlakı dikte etmesinin yanı sıra "toplum"un işçiye ne üretmesi ve emeğinin ürününden ne alması gerektiğini söylemesi nedeniyle emeğin kontrolünü fiili olarak imkânsız kılacağından çekinirler. Gerçekte komünizmin (ve genelde toplumsal sahipliğin), patronların otoritesi ve sömürüsü yerine, "toplum" tarafından yapılanı koyması nedeniyle kapitalizme benzer olacağını söylerler.

Söylemek gereksiz, ancak toplumsal anarşistler bu görüşleri kabul etmezler. Stirner ve Proudhon'un yorumlarının tamamen doğru olduğunu, ancak bunların sadece otoriter komünizm hakkında [geçerli olduğunu söylerler]. Kropotkin'in söylediği gibi, "*1848 ve öncesinde [komünizm] kuramı, Proudhon'un bunun hürriyet üstündeki etkileri hakkındaki güvensiz-*

liğini tamamen haklı çıkaracak şekilde ileri sürülmüştü. Eski Komünizm fikri, yaşlıların ya da bilim adamlarının katı kurallarla rahipleri yönlendirdiği ruhban komünlerine ait bir düşüncesiydi. Eğer insanlık böyle bir komünizme doğru yönelseydi, hürriyet ve bireysel enerjinin son kırıntıları da yok edilmiş olacaktı" (**Kendiniz İçin Davranın**, s. 98). Kropotkin daima komünist-anarşizmin 1870'lerde başlayan **yeni** bir gelişme olduğunu ve onu bilemeyecekleri için Proudhon ile Stirner'in uyarılarının ona karşı söylenmiş kabul edilemeyeceğini savundu.

Toplumsal anarşistler, bireyin topluma tabi olmasının aksine, komünal sahipliğin, her ne biçim almış olursa olsun mülk sahibinin gücünü ortadan kaldırarak, yaşamın tüm yönlerinde bireysel hürriyeti korumak için gereken ana çerçeveyi oluşturacağını savunurlar. Bunun yanı sıra, komünist anarşistler, **tüm** bireysel "mülkiyet"in yokedilmesi görüşünün aksine, bireysel malların [*possessions*] ve bireysel alanın öneminin farkındadırlar. Bu nedenle Kropotkin komünizmin, "*hep aynı evin içinde yaşamayı gerektiren ...ve bu nedenle de hep aynı 'erkek ve kız kardeşler'le birarada olmayı zorunlu kılan ... bir aile modeline benzer şekilde toplumu yönetme arzusunun, ... her bireye olabildiğince özgürlük ve ev hayatı sağlamayı garantilemeyi denemenin aksine, herkese 'büyük aile'yi dayatmasının en*

büyük hatası" olduğunu söyler (**Küçük Topluluk Deneyimleri ve Neden Başarısız Oldular**, s. 8-9). Anarşist-komünizmin amacı, yine Kropotkin'den alıntılarsak, "*biçilen veya imal edilen ürünün, kendi evinde nasıl arzularsa öyle tüketmesi serbestliğini tanıyacak şekilde herkesin kullanımına*" sunmaktır (**Anarşizmin Sosyalist Düşüncenin Evrimindeki Yeri**, s. 7). Bu, bireysel zevk ve arzuların, –toplumsal anarşistlerin işçilerin kendinden yönetiminin yılmaz destekçileri olduğu noktasında, hem üretimde, **hem de** tüketimde– böylece de bireyselliğin ifade edilmesini sağlayacaktır.

Bu nedenle, toplumsal anarşistlere göre, Bireyci Anarşistlerin komünizme karşı çıkmaları yalnızca devlet [komünizmine] veya otoriter komünizme karşı bağlamında geçerlidir ve komünist-anarşizmin temel doğasını ihmal eder. Komünist anarşistler bireyselliğin yerine topluluğu koymazlar, sadece bireyselliği savunmakta topluluğu kullanırlar. Bireyci Anarşistlerin çekindiği [gibi] "toplum"un bireyi kontrol etmesinin aksine, toplumsal anarşizm bireyselliğin ve bireyselliğin ifade edilmesinin önemini vurgularlar:

> "*Anarşist Komünisler tüm zaferlerin en değerlisini –bireysel hürriyet– savunurken, dahası onu genişletir ve*

*siyasal hürriyetin aksi takdirde aldatıcı olacağı sağlam temeline –ekonomik hürriyet– yerleştirirler; tanrıyı, evrensel tiranı, kral tanrısını ve meclis tanrısını reddetmiş olan bireylerden, kendisini bahsedilenlerden daha korkunç bir tanrıya –Topluluk tanrısı– tabi kılmasını veya onun sunağında [altar] kendi bağımsızlığından, iradesinden, zevklerinden feragat etmesini ve çarmıha gerilmiş tanrısına eskiden yaptığı asketizm***01*** *yakarmalarını tekrarlamasını istemez. Aksine, ona 'birey özgür olmadıkça toplum da olamaz' der...*" (**Op.Cit.**, s. 14-15).

Bunun yanı sıra, toplumsal anarşistler gönüllü kolektifleştirmenin gerekliliğinin daima farkındadırlar. Eğer insanlar kendi başlarına çalışmak isterlerse bu sorun olmaz (Kropotkin'in **Ekmeğin Fethi**, s. 61 ve **Kendiniz İçin Davranın**, s. 104-105'e bakabilirsiniz; ayrıca Malatesta'nın **Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri**, s.99 ve a.103'e de bakılabilir). Bu vurgu toplumsal anarşistlerin ilkeleriyle veya onların arzuladıkları toplumun komünist doğasıyla hiçbir şekilde çelişmez, çünkü bu gibi istisnaların her ikisinin de dayandığı "kullanım hakları" sisteminde

yeri vardır (kapsamlı bir tartışma için bakınız **Kısım I.06.2**). Ek olarak, toplumsal anarşistler için birlik [*association*, dernek] ancak onu oluşturan insanların faydasına var olur; o, insanların ortak ihtiyaçlarını karşılamak için işbirliği yapmasının bir aracıdır. Bu nedenle **tüm** anarşistler, anarşist toplumun temeli olarak özgür antlaşmanın önemine dikkat çekerler. Yani, tüm anarşistler Bakunin'in şu sözlerine katılır:

> "Kolektivizm ancak kölelere dayatılabilir ve bu türden bir kolektivizm ancak insanlığın yadsıması olur. *Özgür toplumda, kolektivizm yukardan dayatmayla değil, aşağıdan gelen kendiliğinden oluşmuş hareketlerce koşulların basıncıyla gerçekleşebilir*" (**Anarşizm Üstüne Bakunin**, s. 200).

Eğer bireyciler kendi başlarına çalışmayı ve malları diğerleriyle değiştirmeyi arzularlarsa, toplumsal anarşistlerin buna hiç bir itirazı olmaz. Dolayısıyla bizim yorumumuz, bu iki anarşizm biçiminin birbirini tamamen dışlamadğıdır. Bireyci Anarşistler – komünist taraftarı [*communistic*] birlikler dahil olmak üzere– bireylerin varlıklarını uygun gördükleri toplamalarınşekilde ortaklaşaı desteklerken, toplumsal anarşistler bireyin komün'e katılma**ma** hakkını

desteklerler. Ancak, eğer özgürlük adı altında bir birey başkalarını sömürmek için mülkiyet hakları talebinde bulunursa, toplumsal anarşistler "hürriyet" adı altında devletçiliği yeniden yaratma çabasının karşısında durmakta gecikmezler. Anarşistler yönetici olma "özgürlüğü"nü kabullenmezler. Luigi Galleani'nin sözleriyle:

> "*Bazılarının anarşizmin rahat pelerini altında tahakküm fikrini hoş karşılama eğilimi daha az karmaşık değildir ... Ancak, tahakkümün habercileri, kendi egoları adına bireyselliği başkalarının itaatkâr, teslim olmuş veya uyuşuk egoları üzerinde uygulamaya yeltenirler*" (**Anarşizmin Sonu Mu?**, s. 40).

Dahası, toplumsal anarşistlere göre, üretim araçlarının satılabilmesi fikri anarşist toplumda özel mülkiyetin tekrar inşa edilebileceğini ima eder. Serbest piyasada bazıları başarılı olur, bazıları ise başarısız. Proudhon'un söylediği gibi, rekabette zafer en güçlü olanındır. Eğer bir kimsenin pazarlık gücü bir diğerinden daha azsa, o takdirde herhangi bir "serbest [özgür] değişim" güçlü tarafın faydasına olacaktır. Bu nedenle, piyasa –kapitalist olmayanı dahi– refah ve güçteki eşitsizlikleri zamanla azaltma değil

abartma eğilimi sergiler. Kapitalizmde, satacak yalnızca emek gücü olanlar sermayesi olanlardan daha zayıf konumda oldukları için, bu durum çok daha belirgindir, ancak bireyci anarşizm de etkilenecektir.

Böylece, toplumsal anarşistler, bireyci anarşist toplumun –iradesine rağmen– adil değişimlerden uzaklaşarak gerisin geriye kapitalizme evrileceğini söylerler. Eğer olası gözüktüğü üzere "başarısız" rekabetçiler işsizliğe itilirse, hayatta kalmak için "başarılı" olanlara emeklerini satmak zorunda kalabilirler. Bu, otoriter toplumsal ilişkileri ve azınlığın "serbest sözleşmeler" yoluyla çoğunluk üstünde tahakkümünü yaratacaktır. Bu tip sözleşmelerin (ve buna benzer diğer başkalarının) zorla uygulanması, tüm olasılıklar göz önüne alındığında, "*'savunma' başlığı altında devletin tüm işlevlerinin yeniden kurulmasının yolunu açar*" (Peter Kropotkin, **Anarşizm**, s. 297).

Liberalizm ve serbest piyasa fikirlerinden en çok etkilenen anarşistlerden birisi olan Benjamin Tucker da tüm soyut bireycilik okullarının karşılaştığı sorunlarla –özellikle de "hürriyet"in bir ifadesi olarak otoriter toplumsal ilişkilerin kabul edilmesiyle– yüz yüze geldi. Bunun nedeni mülkiyetin devlete olan benzerliğidir. Tucker'a göre devlet iki şeyle nitelendirilebilir: saldırganlık ve "*verili bir alanda ve onun içerdiği herşeyle ilgili olarak, kendine tabii olanların*

daha eksiksiz bastırılması ve [etkin olduğu alanın] sınırlarının daha da genişletilmesi ikili amacı için otorite varsayımı" (**Kitap Yerine**, s. 22). Öte yandan, patron ve toprak sahibi de belli bir alanda (ilgili mülkiyet) ve onun içerdiği herşeyle ilgili olarak (işçiler ve kiracı köylüler) otoriteye sahiptir. İlki diğerinin eylemlerini, aynen devletin yurttaşlarını ya da tebasını kontrol etmesi gibi kontrol eder. Diğer bir deyişle, bireysel mülkiyet aynı kaynaktan (belli bir alanda güce ve onu kullanma tekeline sahip olma) geldiği devletin yarattığı toplumsal ilişkileri aynen yeniden üretir.

Toplumsal anarşistler, Bireyci Anarşistlerin bireysel mülkiyeti kabul etmelerinin ve bireysel özgürlüğü bireyci kavramalarının, aslında otoriter/devletçi mizaçta olan toplumsal ilişkilerin yaratılmasıyla bireysel özgürlüğün inkâr edilmesine yol açabileceğini söylerler. Malatesta, "*bireycilerin özgürlüğün soyut kavramına aşırı önem vererek, gerçek, somut özgürlüğün ancak dayanışma ve gönüllü işbirliğinin bir sonucu olduğunu hesaba katmakta veya bu konu üzerinde durmakta başarısız olduklarını*" (**Anarşist Devrim**, s. 16) söyler. Böylece, örneğin nasıl yurttaşlık yurttaşı devlete karşı konumlandırıyorsa, ücretli emek de emeği patronla aynı tip bir ilişki içinde konumlandırır;

yani tahakküm ve tabi olma ilişkisi. Kiracı köylü ve toprak sahibi arasında da aynı şey geçerlidir.

Bu tip bir toplumsal ilişki devletin diğer unsurlarını üretmekten öte bir şey yapamaz. Albert Meltzer'in dikkat çektiği gibi, bu ancak devletçi yansımalara yol açabilir, çünkü "*Benjamin Tucker'ın okulu –bireysellik nedeniyle– işverenlerin 'özgürlüğü'nü garanti altına almak için grevlere müdahale edecek olan bir polis gücünün gerekliliğini kabul etti. Bireyciler denilen bu okul polis gücünün, dolayısıyla hükümetin, gerekliliğini, hem de anarşizmin ana tanımı* ***hükümetin olmamasını*** *kabul eder*" (**Anarşizm: Lehine ve Aleyhine Argümanlar**, s. 8). İşte kısmen bu nedenledir ki, toplumsal anarşistler bireysel hürriyeti korumanın en iyi aracı olarak toplumsal mülkiyeti savunurlar.

Bireyci mülkiyet kabul edildiğinde, bu sorunun üstesinden ancak (Tucker'in ekonomik fikirlerinin kaynağı olan) Proudhon'un birden çok işçi gerektiren durumlarda, işyerini işletmek için önerdiği kooperatifler kurulması ile gelinebilir. Bu, doğal olarak, toprak sahiplerini ortadan kaldıracak, toprak için "*ikamet ve kullanma*"nın desteklenmesini tamamlar. Ancak kaynağı kullananlar ona sahip olursa, bireysel mülkiyet (devletçilik/kapitalizm gibi) hiyerarşik bir otoriteye yol açmaz. Bu çözüm, **Kısım G**'de söylediğimiz gibi, Bireyci Anarşist-

lerce de **kabul** edilmiş gözüküyor. Örneğin Josep Labadie'yi oğluna yazdığı mektupta, ücretlie çalışmaktan ve "*diğerlerinin tahakkümünden*" bir an önce uzaklaşması çağrısı yaparken buluyoruz (Carlotta Abderson'un alıntısı, **Tamamen Amerikalı Bir Anarşist**, s. 222). Yine Wm. Garry Kline'ın doğru olarak söylediği gibi, ABD'li Bireyci anarşistler "*servet açısında dikkate değer farklılıkların olmadığı, büyük ölçüde serbest çalışan [kendi işine sahip] insanlardan oluşan bir toplum düşünürler*" (**Bireyci Anarşistler**, s. 104). Bu serbest çalışan toplum görüşüdür ki, onların fikirlerinin gerçek anlamda anarşist olmasını temin eder.

Bunun da ötesinde, bireyci anarşistler "*tefeciliğe*" saldırırken, piyasalara girmenin önünde doğal engeller oluşturan ve bu nedenle tefeciliği bir başka biçimde yeniden oluşturan sermaye birikimi sorununu göz ardı ederler (bakınız **Kısım C.04**, "Piyasaya neden büyük şirketler egemen olur?"). Böylece Tucker ve diğer Bireyci Anarşistlerin taraftarlığını yaptığı bankalardaki "serbest piyasa" uygulaması, (kooperatiflerden daha yüksek getiri sağlayacağı gözönüne alınırsa) kooperatif yatırımın yerine kapitalistlerin doğrudan ekonomik çıkarlarını gözeten, az sayıda bankanın hakimiyetine yol açabilir. Bu soruna tek yegâne gerçek çözümü, Proudhon'un önerdiği gibi

bankalarda topluluğun sahipliğini ve yönetimini sağlamak olacaktır.

Kapitalist ekonomideki bu gelişmeleri fark etmeleri, toplumsal anarşistlerin, üretimin özgürce ilişkilenen [*freely associated*] ve kooperatif [ortaklaşmacı] olan emek tarafından komünalleştirilmesi [*communalising*] –ve böylece merkezsizleşmesi– lehine bireyci anarşizmi reddetmesine yol açar. (Bireyci anarşistlerin fikirleri hakkındaki tartışma için bakınız **Kısım G** - "Bireyci anarşizm kapitalist midir?").

A.3.2 Farklı Toplumsal Anarşizm Çeşitleri Var mıdır?

Evet. Toplumsal anarşizmde dört ana eğilim vardır –karşılıkçılık [*mutualism*], kolektivizm, komünizm ve sendikalizm. Farklılıklar çok büyük değildir ve genellikle strateji temelindeki farklılıkları içerir. Karşılıkçılık ile diğer toplumsal anarşizm çeşitleri arasında ana bir fark vardır. Karşılıkçılık, bir piyasa sosyalizmi biçimi etrafında şekillenir –komünn bankaları sistemi aracılığıyla emeklerinin ürünlerini değişen işçi kooperatifleri. Bu karşılıklı banka ağı, "*risk ve harcamalar çıkarıldıktan sonra, ...*

verilen borçlar üzerinde hiçbir faizin uygulanmadığı [bir tarzda], ... herhangi bir birey veya sınıfın özel avantajı için değil, herkesin faydası için tüm topluluk tarafından kurulacaktır". Böyle bir sistem, "*onu uyguladığımız her yerde değişim ve krediye karşılıkçılığı katarak ve emeğin yeni bir yön kazanması, gerçekten demokratik hale gelmesi*" nedeniyle kapitalist sömürü ve tahakkümü sona erdirecektir (Charles A. Dana, **Proudhon ve "Halk Bankası" Düşüncesi,** s. 44-45 ve s. 45).

Karşılıkçılık'ın toplumsal anarşizmdeki biçimi, karşılıklı bankaların bağımsız kooperatifler olması yerine yerel toplumca (ya da komünce) sahiplenilmesiyle bireyci biçiminden farklılaşır. Bu ise, onların kapitalistçe girişimler yerine kooperatiflere yatırım fonları sağlamasını sağlar. Bir başka fark ise, bazı toplumsal anarşist karşılıkçılar, liberter komünler federasyonunu bütünlemek için Proudhon'un "***tarımsal-endüstriyel federasyon***" dediği şeyin oluşumu destekler. Bu, "*ticaret ve endüstride karşılıklı güvenliği*" ve yollar, demiryolları vb. büyük ölçekli gelişmeleri "*sağlaması ... planlanan bir konfederasyon*"dur. "*Belirli federal düzenlemelerin*" amacı, "*federe devletlerin {sic!} vatandaşlarını hem içerden hem de dışardan gelebilecek kapitalist ve finansal feodalizmden korumaktır*". Çünkü, "*siyasal hakkın ekonomik hakla desteklenmesi gerekir*".

Böylece, tarımsal-endüstriyel federasyon, toplumunun anarşist doğasının, piyasa değişimlerinin istikrarsızlaştırıcı (servette ve dolayısıyla güçte eşitsizlikleri artırabilen) etkilerinden sakınmasını sağlayacaktır. Bu çeşit bir sistem, "*endüstrilerin kardeş olması; aynı bedenin parçaları olması; birisinin acısını diğerlerinin paylaşması*" nedeniyle, dayanışmanın uygulamalı bir örneği olacaktır". "*Bu nedenle, hep birlikte tükenmek ve karmaşıklığa düşmemek için, ortak refahın koşullarını karşılıklı garanti altına almak için federe hale gelmeliler ... Bu tip bir düzenleme onların hürriyetlerinden bir şey eksiltmeyecek, basitçe onların hürriyetine daha çok güvenlik ve kuvvet katacaktır*" (**Federasyon İlkesi**, s. 70, s. 67 ve s. 72).

Toplumsal anarşizmin diğer biçimleri karşılıkçıların piyasalara verdiği desteği –kapitalist-olmayan [piyasalar] için olsa bile– paylaşmazlar. Bunun yerine özgürlüğün en iyi şekilde üretimin komünal hale gelmesi, bilgi ile ürünlerin kooperatifler arasında serbestçe paylaşılması yoluyla sağlanacağına inanırlar. Diğer bir deyişle, toplumsal anarşizmin diğer biçimleri, karşılıkçılığın bireysel kooperatifler sistemi yerine, üretici birliklerinin ve komünlerin federasyonlarının ortak (ya da toplumsal) sahipliğine dayanırlar. Bakunin'in dediği gibi, "*geleceğin toplumsal örgütlenmesi işçilerin, ilk olarak kendi*

sendikalarında, sonra komünlerde, bölgelerde, uluslarda ve nihayetinde uluslararası ve evrensel büyük federasyonlardaki özgür birliği veya federasyonuyla, tamamen aşağıdan yukarıya doğru olmalıdır"; "*toprak, emek aletleri ve diğer tüm sermaye toplumun tümünün kolektif mülkü haline gelebilir; sadece işçiler tarafından, diğer bir ifade ile tarımsal ve endüstriyel birlikler tarafından kullanılabilir*" (**Michael Bakunin: Seçme Yazılar**, s. 206 ve s. 174). Bireysel özgürlük ancak işbirliği ilkesini ayrı ayrı işyerlerinin ötesine genişletmekle azamileştirilebilir ve korunabilir (çoğu anarşistin piyasaya neden karşı çıktığı konusu için bakınız **Kısım I.01.3**). Görülebileceği üzere, bu açıdan Proudhon ile benzer bir zemini paylaşırlar. Endüstriyel konfederasyonlar, "*bu gruplardan birinin mülkü olan ve çift taraflı bir sözleşme ile tüm ... federasyonun kolektif mülkü haline gelecek üretim aletlerinin karşılıklı kullanımını garanti edecektir. Bu yolla, gruplar federasyonu ... toplumun dalgalanan ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli üretim oranını düzenleyebilecektir*" (James Guillame, **Anarşizm Üstüne Bakunin**, s. 376).

Bu anarşistler, karşılıkçıların kooperatiflerde işçilerin üretimde kendinden yönetimini [fikrini] desteklerler, ancak karşılıklı yardımlaşmanın ifade edilmesi için piyasanın değil, bu birliklerin [meydana getirdiği] konfederasyonların odak nokta olduğunu

savunurlar. "*Çeşitli fabrikalardaki işçilerin üretim aletleri üzerinde güçlükle kazandıkları kontrolü, kendisini 'korporasyon' [corporation] olarak adlandıran üstün bir güce devretmekte isteksiz olacakları*" (Guillaume, **a.y.**, s. 364) bilinirken, çalışma yeri otonomisi ve kendinden yönetim, tüm federasyonların temelini oluşturacaktır. Bu endüstri çapındaki federasyona ek olarak, herhangi belli bir endüstriyel federasyonun kendine özgü işlevi veya yetkisi dahilinde bulunmayan, ya da toplumsal boyutu olan işlerle ilgilenecek endüstriler-arası ve topluluk konfederasyonları da olacaktır. Yine bu da Proudhon'un karşılıkçı görüşleriyle benzerliklere sahiptir.

Toplumsal anarşistler, (tamamen bireyler tarafından kullanılanlar hariç olmak üzere) üretim araçlarının ortak mülkiyeti konusunda kesin bir kararlığa sahiptirler ve bireycilerin onları kullananların "satadabileceği" görüşünü reddederler. Bunun sebebi, daha önce de belirtildiği gibi, eğer bu yapılabilirse, kapitalizm ve devletçiliğin özgür toplumda ayak basacak bir yeri tekrar ele geçirecek olmasıdır. Ayrıca, diğer toplumsal anarşistler, karşılıkçıların, karşılıklı bankacılık sistemi aracılığıyla kapitalizmin reforme edilerek liberter sosyalizme dönüştürülebileceği fikrini de kabullenmezler. Onlara göre kapitalizm ancak toplumsal bir devrimle yerini özgür topluma bırakabilir.

Kolektivistler ile komünistler arasındaki temel fark, devrimden sonra "para"nın rolü üzerinedir. Anarko-kolektivistler üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin sona erdirilmesini anahtar olarak görürken, anarko-komünistler ise paranın ortadan kaldırılmasına temel kabul ederler. Kropotkin'in belirttiği gibi, kolektivist anarşizm "*üretim için gerekli olan her şeyin emek grupları ve özgür komünler tarafından sahip olunduğu bir durumu ifade ederken, emeğin karşılığının verilmesinin {yani bölüşümün} yolu –komünist olsun ya da olmasın– her grubun kendisince halledilecektir*" (**Anarşizm**, s. 295). Yani hem komünizm hem de kolektivizm üretimi üretici birlikleri aracılığıyla aynı şekilde örgütlerken, üretilen malların nasıl dağıtılacağı konusunda farklılaşırlar. Komünizm serbest tüketime dayanırken, kolektivizm malların katkıda bulunulan emek ölçüsünde bölüşümüne dayanmaya daha uygundur. Ancak, çoğu anarko-kolektivist zamanla üretkenlik arttıkça ve topluluk hissi geliştikçe, paranın ortadan kaybolacağına inanır. Böylece her iki grup da sonunda toplumun komünist özdeyişteki –"***herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre***"– gibi işleyeceği konusunda hemfikirdirler. Sadece bunun ne kadar çabuk gerçekleşeceği konusunda uyuşmazlar (bakınız **Kısım I.02.2**).

Anarko-komünistlere göre, devrimden sonra "*komünizmin kurulma şansı kolektivizmden –en azından kısmen– daha fazladır*" (**Op.Cit.**, s. 298). Onlar, kolektivizmin, "*üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti kaldırarak [işe] başlaması ve eşitsizliklerin yeniden oluşması demek olan sarf edilen emeğe göre ücretlendirme sistemine tekrar dönerek kendi [oluşumunu] derhal tersine çevirmesi*" nedeniyle, komünizme doğru ilerlemenin asli olduğuna inanırlar (Alexander Berkman, **Anarşizm Nedir?**, s. 298). Komünizme ne kadar hızlı ilerlenirse, yeni eşitsizliklerin gelişmesi ihtimali o ölçüde az olacaktır. Söylemek gereksiz, ancak bu duruşlar aslında o kadar farklı **değil**dir; pratikte anarşizmi uygulayacakların siyasi bilinç düzeyleri ve toplumsal devrimin gereksinimleri, her alanda hangi sistemin uygulanacağını belirleyecektir.

Sendikalizm, toplumsal anarşizmin bir diğer belli başlı biçimidir. Anarko-sendikalistler, aynen diğer sendikalistler gibi, anarşist fikirlere dayanan bir endüstriyel birlik [sendika] hareketi oluşturmak istemektedirler. Bu nedenle, [kapitalizmi] yıkacak ölçüde güçlü olana değin, kapitalizmde reformlar yapmak için doğrudan eylemi kulllanacak, merkezsizleşmiş, federe birlikleri savunurlar. Pek çok açıdan anarko-sendikalizm, anarşistlerin işçi hareketi içinde çalışmasının ve geleceğin özgür

toplumunu önceden canlandıracak birlikler yaratmalarının önemini vurgulayan kolektivist-anarşizmin yeni bir biçimi olarak görülebilir.

Yani anarko-sendikalistler, kapitalizm altında dahi "*özgür üreticilerin özgür birliklerini [association, dernek]*" yaratmayı amaçlarlar. Bu birliklerin "*anarşizmin pratik okulu*" olarak işlev göreceğini düşünürler ve Bakunin'in işçi örgütlerinin devrim öncesi dönemde "*sadece fikirleri değil, aynı zamanda bizzat geleceğin gerçeklerini*" yaratmaları gerektiği saptamasını da oldukça ciddiye alırlar.

Diğer tüm toplumsal anarşistler gibi anarko-sendikalistler de, "*Sosyalist ekonomik düzenin hükümet kararnameleri ve yasalarıyla yaratılamayacağına, aksine ancak üretimin her dalında işçilerin elleri ve beyinleriyle dayanışmacı ortak çalışması sonucu gerçekleşebileceğine kanaat getirmişlerdir; yani –ayrı ayrı grupların, fabrikaların ve endüstri dallarının genel ekonomik organizmanın bağımsız üyeleri oldukları ve özgür karşılıklı anlaşmalar temelinde topluluğun faydasına üretim ile ürünün paylaşılmasını sistematik bir şekilde devam ettirdikleri bir biçim altında, üreticilerin bütün fabrikaların yönetimini üstlenmesiyle*" (Rudolf Rocker, **Anarko-Sendikalizm**, s. 55).

Yine, tüm toplumsal anarşistler gibi, anarko-sendikalistler de birliklerin beraberinde getirdiği

kolektif mücadele ve örgütlenmeyi anarşizmin okulu olarak görürler. Eugene Varlin'in (Paris Komününün sonunda katledilen, Birinci Enternasyonal'de aktif olan bir anarşist) ifade ettiği gibi, birlikler [*unions*] "*insanları grup yaşamına aşina kılmak ve böylece onları daha genişletilmiş toplumsal örgütlenmeye hazırlamak gibi büyük bir avantaja*" sahiptirler. "*Onlar, insanları birbirleriyle meşgul olmaya ve birbirlerini anlamaya alıştırmakla kalmaz, kolektif bir perspektifle kendi başlarına örgütlenmeye, tartışmaya ve mantık yürütmeye aşina yapar*". Dahası, kapitalist sömürü ve tahakkümü hemen şimdi burada hafifletmenin yanı sıra, birlikler aynı zamanda "*geleceğin toplumsal yapısının [edifice] doğal unsurlarını oluştururlar; kolaylıkla üretici birliklerine [association] dönüştürülebilirler; toplumsal bileşenlerin ve üretim örgütlenmesinin işlemesini sağlarlar*" (Julian W. Archer'in alıntısı, **Fransa'da Birinci Enternasyonal,1864-1872**, s. 196).

Sendikalistler ile diğer devrimci toplumsal anarşistler arasındaki fark oldukça küçüktür ve tamamen anarko-sendikalist birlikler sorunu etrafında şekillenir. Kolektivist anarşistler, "*kitlelerin toplumsal (ve bunun sonucunda, anti-siyasal) gücünün ... gelişimini ve örgütlenmesi*"ni ağlamak amacıyla, işçi hareketi içerisinde liberter birlikler

kurulmasının önemli olduğuna katılırlar (Bakunin, **Michael Bakunin: Seçme Yazılar**, s. 197). Komünist anarşistler de genelde emek hareketinin içinde çalışmanın önemini kabullenmekle beraber, sendikalist organizasyonların mücadele içinde işçilerce yaratılacağına inanırlar; "***isyan ruhu***"nun canlandırılmasının sendikalist birlikler oluşturmaktan ve daha önemli olduğunu düşünür ve işçilerin bunlara katılacağını ümit ederler (tabii ki, anarko-sendikalistler de bu tip otonom mücadeleyi ve örgütlenmeyi desteklerler, dolayısıyla farklar büyük değildir). Komünist-anarşistler keza işyerine fazla vurgu yapmazlar, çünkü [onlara göre] bu mücadele kadar işyeri dışındaki hiyerarşi ve tahakküme karşı mücadele de önemlidir (anarko-sendikalistlerin çoğu buna katılacaktır, ancak bu genelde sadece bir vurgu sorunudur). Komünist-anarşistlerin pek azı emek hareketinin reformist doğası nedeniyle, onun içinde uğraş vermenin gereksizliğine değinirler, ancak bunlar küçük bir azınlıktır.

Hem komünist, hem de kolektivist anarşistler tamamı ile saf anarşist örgütler içinde birlik olmanın gerekliliğini kabul ederek, bunu belirginleştirmek ve diğerlerine iletmek için anarşistler olarak birlikte çalışmanın zaruri olduğunu düşünürler. Sendikalistler, anarşist grup ve federasyonların önemini sıklıkla reddederler, onlara göre devrimci endüstri-

yel ve topluluk birlikleri kendi başlarına yeterlidir. Sendikalistler, anarşist ve birlik [sendika] hareketlerinin tek bir oluşuma indirgenebileceğini düşünürler, ancak birçok diğer anarşist buna kabul etmez. Sendikalist Anarşistlerin, fikirleri olmayanlar, sendikacılığın reformist doğasına dikkat çekerek, sendikalist sendikaların devrimci karakterinin devam ettirilmesi için anarşistlerin [sendikalar] içinde anarşist grup ve federasyonun bir parçası olarak çalışması gerektiğini vurgularlar. Sendikalist olmayanların çoğu, anarşizmin ve sendikalizmin kaynaşmasını [*fusion*], her iki hareketin de kendi görevlerinde başarısız olmasına yol açacak potansiyel bir **karışıklık** kaynağı olarak görürler. Anarko-sendikalizm hakkında ayrıntılar için bakınız **Kısım J.03.8** (ve çoğu anarşistin neden onun yönlerini reddettiği hakkında **Kısım J.03.9**). Sendikalist olmayan anarşistlerin, işçilerin kolektif mücadelesinin ve örgütlenmesinin gerekliliğini reddet**me**dikleri vurgulanmaladır (bu konu için, özellikle de Marksist efsane için, bakınız **Kısım H.02.8**).

Pratikte, anarko-sendikalistlerin çok azı anarşist federasyonlara gereksinim olduğu fikrini toptan reddeder, öte yandan pek az anarşist tamamen anti-sendikalisttir. Örneğin Bakunin hem anarko-komünist hem de anarko-sendikalist fikirlere esin kaynağı olmuştur; Kropotkin, Malatesta, Berk-

man ve Goldman gibi anarko-komünistler de hep anarko-sendikalist hareket ve fikirlere sempati ile yaklaşmışlardır.

Toplumsal anarşizm çeşitleri üzerine daha ileri okumalar için şunları önerebiliriz: karşılıkçılık genellikle Proudhon'un, kolektivizm Bakunin'in, komünizm Kropotkin, Malatesta, Goldman ve Berkman'ın çalışmaları ile özdeşleşmiştir. Sendikalizm ise "ünlü" isimlerin çalışmalarından ziyade mücadele içindeki emekçilerin bir ürünü olması nedeniyle bir şekilde farklıdır (her ne kadar bu akademisyenlerin George Sorel'i sendikalizmin babası olarak adlandırılmasını engellemese de –o da var olan bir sendikalist hareket hakkında yazmıştır aslında. Emekçi sınıfların kendi fikirlerini geliştireceği fikri genelde havada kalmaktadır). Ancak, Rudolf Rocker genellikle önde gelen anarko-sendikalist kuramcı [olarak] kabul edilir, yine Fernand Pelloutier ve Emile Pouget'in çalışmaları da anarko-sendikalizmi anlamak için temel okumalar arasında sayılır. Toplumsal anarşizmin gelişiminin ve önde gelenlerinin temel çalışmalarının mükemmel bir özeti için, Daniel Guerin'in **Ne Tanrılar Ne Efendiler** antolojisinden daha iyisi yoktur.

A.3.3 Yeşil Anarşizmin Hangi Çeşitleri Vardır?

Ekolojik krize çözüm olarak anarşist fikirlerin öne sürülmesi bugünkü anarşizm biçimleri içinde yaygın bir düşünüş tarzıdır. Bu eğilim, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına ve Peter Kropotkin ile Elisee Reclus'un çalışmalarına kadar geri gider. Örneğin [Reclus], "*yerküre ile beslediği insanlar arasında gizli bir ahenk vardır ve ihtiyatsız toplumlar bu ahengi ihlal ettiklerinde, sonunda daima bundan pişmanlık duyarlar*" der. Benzer şekilde günümüz anarşistlerin hiçbiri onun şu yorumuna katılmazlık etmeyecektir: "*gerçekten uygar erkek {ve kadın} kendi doğasının herkesin ve doğanın çıkarıyla bağlı olduğunu anlar. O, atalarının sebep olduğu zararı onarır ve nüfuz alanını [domain] iyileştirmek için çalışır*" (George Woodcock'un alıntısı, "*Giriş*", Marie Fleming, **Özgürlüğün Coğrafyası**, s.15).

Kropotkin ise, anarşist toplumun, hem el ve zihin emeğini bütünleştirecek, hem de endüstri ile tarımın merkezsizleştirecek ve bütünleştirecek bir topluluklar konfederasyonuna dayanacağını söyler (klasik eseri **Tarlalar, Fabrikalar ve Atölyeler**'e bakınız). Ekonominin "*küçük güzeldir*" fikri (E.F. Schumacher'in Yeşil klasiğinin başlığını kullanırsak),

yeşil hareket haline gelecek şey tarafından benimsenmeden 70 yıl kadar nce öne sürülmüştü. Bunun yanı sıra, **Karşılıklı Yardımlaşma**'da Kropotkin, türlerin kendi içindeki ve kendileriyle çevreleri arasındaki işbirliğinin, onlar için rekabetten genellikle daha faydalı olduğunu ortaya koymuştur. Kropotkin ile beraber William Morris ve Reclus kardeşlerin (Kropotkin gibi her ikisi de dünyaca tanınmış coğrafyacılardı) ve birçok diğerlerinin çalışmaları, anarşistlerin ekolojik konulardaki güncel ilgisinin temellerini atmıştır.

Ancak, her ne kadar klasik anarşizmde ekolojik doğa temalarının çoğu varsa da, ekolojik düşünce ile anarşizm arasındaki benzerliklerlerin öne çıkması görece yakın zamanda olmuştur (özellikle Murray Bookchin'in "*Ekoloji ve Devrimci Düşünce*" adlı makalesinin 1965'te yayınlanmasından sonra). Aslında, Murray Bookcin'in fikir ve çalışmalarının, ekolojiyi ve ekolojik konuları anarşizm ile anarşist ideallerin kalbine ve analizi yeşil hareketin birçok yönüne yerletirdiğini söylemek abartı olmayacaktır.

Yeşil anarşizmin (eko-anarşizm diye de adlandırılır) çeşitlerini tartışmadan önce, anarşizm ile ekoloji arasındaki ortak noktaların tam olarak **neler** olduğundan bahsetmek faydalı olacaktır. Murray Bookchin'den alıntı yapacak olursak, "*hem ekolojistler hem de anarşistler kendiliğindenliğe [spontaneity] vurgu*

yaparlar" ve "*hem ekolojistler hem de anarşistler için devamlı-artan bütünlük büyüyen farklılaşmayla başarılır.* ***Genişleyen bütün, parçalarının çeşitlenmesi ve zenginleşmesi ile yaratılır***". Bunun da ötesinde,"*aynen ekolojistlerin eko-sistemin alanını genişletmeyi ve türler arasındaki özgür karşılıklı etkileşimi yaygınlaştırmayı amaçlaması gibi, anarşistler de toplumsal tecrübelerin alanını genişletmeyi ve gelişmesi önündeki tüm engelleri ortadan kaldırmayı amaçlarlar*" (**Kıtlık Ötesi Anarşizm**, s. 36).

Böylece anarşistlerin özgür gelişim, merkezsizleştirme, çeşitlilik ve kendiliğindenlik konularındaki ilgileri ekolojik fikir ve ilgilere de yansımıştır. Hiyerarşi, merkezileşme, devlet ve refahın yoğunlaşması, çok çeşitliliği, bireylerin ve onların topluluklarının özgür gelişimini doğal olarak engeller, böylece de toplumsal eko-sistemin yanı sıra insan toplumlarının bir parçası olduğu fiili eko-sistemleri zayıflatır. Bookchin'in belirttiği gibi, "*ekolojinin yeniden yapılandırmaya yönelik mesajı ... çeşitliliği korumamız ve teşvik etmemiz*"dir, ancak modern kapitalist toplum içinde "*(t)üm kendiliğinden olan, yaratıcı olan ve bireysel olan şeyler standartlaştırılmış, düzenlenmiş ve kitleselleştirilmiş [olanla] çevrelenmiştir*" (**Op. Cit.**, s. 35 ve s. 26). Yani, anarşizm, bireysel ve toplumsal yaşamın özgürce gelişmesini ve doğada giderek çeşitli hale gelmesini sağlamak amacıyla bireyleri ve

toplulukları güçlendirmeyi, siyasi, toplumsal ve ekonomik gücü merkezsizleştirmeyi amaçladığı için pek çok açıdan ekolojik fikirlerin topluma uygulanması olarak düşünülebilir. Bu nedenledir ki Brian Morris şöyle demektedir: "*ekolojiyi –samimi ve gerçek bir şekilde– bütünleyen ve –önceden olduğu gibi– tamamen onunla bağlanan tek siyasal gelenek anarşizminkidir*" (**Ekoloji ve Anarşizm**, s. 132).

Peki, ne gibi yeşil anarşizm çeşitleri vardır? Her ne kadar modern anarşizmin tüm biçimleri kendilerinin ekolojik boyuta sahip olduğunu düşünse de, anarşizm içindeki eko-anarşist düşünce tarzı iki odak noktasına sahiptir: ***Toplumsal Ekoloji*** ve "***ilkelci***" [*pritimivist*]. Ayrıca, bazı anarşistler, sayıca çok olmasalar da, ***Derin Ekoloji***'den etkilenmişlerdir. Şüphesiz Toplumsal Ekoloji en etkili ve sayıca kalabalık olan akımdır. Toplumsal Ekoloji, 1950'lerden beri ekolojik konularda ve 1960'lardan beri de bu konuları devrimci toplumsal anarşizmle bir araya getirme çabası içinde eserler veren Murray Bookchin ile birlikte ifade edilir. **Kıtlık Ötesi Anarşizm**, **Ekolojik Bir Topluma Doğru**, **Özgürlüğün Ekolojisi** çalışmalarından bazılarıdır.

Toplumsal Ekoloji, ekolojik krizin kökenlerinin insanlar arasındaki tahakküm ilişkileriyle sıkı bir şekilde örtüştüğünü belirtir. Doğaya tahakküm top-

lum içindeki tahakkümün bir ürünü olarak görülür, ancak bu tahakküm ancak kapitalizmde kriz boyutuna ulaşır. Murray Bookchin'in sözleriyle:

> "*İnsanın doğaya hükmetmesi gerektiği fikri [notion] doğrudan doğruya insanın insana hükmetmesinden ortaya çıkar ... Ancak organik topluluk ilişkiler ... piyasa ilişkileri içerisinde çözüldüğünde, gezegenin kendisi bir sömürü kaynağına indirgendi. Yüzyıllardır süren bu eğilim, en kötü gelişimini modern kapitalizmdegösterdi. Burjuva toplum, özünde sahip olduğu rekabetçi doğası nedeniyle [sadece] insanları birbirine düşürmekle kalmadı, aynı zamanda da insan kitlelerini doğal dünya ile birbirine düşürdü. İnsanlar birer metaya dönüştürülürken, benzer şekilde doğanın her yönü de ahlaksızca bir metaya, üretimde kullanılacak ve pazarlanabilecek bir kaynağa dönüştürüldü*" (**a.y.**, s. 63).

"*Ekoloji ancak bilinçli olarak toplumsal değişime yönelik anti-hiyerarşik ve hükmeden olmayan bir duyarlılık, yapı ve strateji beslediği ölçüde, insanlık ve doğa ve onun gerçekten ekolojik bir*

*toplum **gaye**si arasında yeni bir dengenin sesi olarak bizzat kendi **kimliği**ni kaybetmeyebilir*" diye vurguluyor Bookchin. Toplumsal ekolojistler bununla Bookchin'in "*çevrecilik*" olarak adlandırdığını karşılaştırırlar, çünkü toplumsal ekoloji "*insanın insana tahakkümünü ortadan kaldırarak insanın doğaya tahakkümü kavramını ortadan kaldırmayı amaçlar*"ken, "*çevrecilik, doğanın insan kullanımına daha 'elverişli' kılınması gereken –bu kullanımların neler olabileceğine bakmaksızın, sadece edilgen bir alışkanlık, bir dışsal nesne ve kuvvetler toplaşması olarak görüldüğü 'araçsalcı'lığı [instrumentalist] veya teknik duyarlılığı yansıtır. Çevrecilik ... mevcut toplumun altında yatan nosyonları, özellikle de insanın doğaya hükmetmesi gerektiğini, sorgulamaz. Tam tersine, tahakkümün sebep olduğu tehlikeleri azaltacak teknikleri geliştirerek bu tahakkümü kolaylaştırmayı amaçlar*" (Murray Bookchin, **Ekolojik Bir Topluma Doğru**, s. 77).

Toplumsal ekoloji toplumun doğayla uyum içinde olacağı, "kapitalist teknoloji ile burjuva toplumunun tarihsel gelişimini damgalayan tüm eğilimlerin –makine ve emeğin dakikalık uzmanlaşması, kaynakların ve insanların devasa endüstriyel işletmeler ve kentsel varlıklar içerisinde toplanması, doğa ile insanoğullarının katmanlaşması ve bürokratikleşmesi– kökten tersine çevirilmesini

içeren" bir vizyon sunar. "*Böyle bir ekotopya, içerisinde bulundukları eko-sisteme göre artistik açıdan şekillendirilen tamamen yeni eko-topluluklar kuracaktır*". Kropotkin'i andırır bir şekilde, Bookchin, "*böyle bir eko-topluluk ... entelektüel çalışma ile fiziksel çalışmayı, endütriyel ile tarımsal olanı rotasyon usulüyle veya mesleki görevlerin çeşitlendirilmesi yoluyla kaynaştırarak kent ile kır, akıl ile beden arasındaki çatlamayı iyileştirecektir*" der. Bu toplum uygun ve yeşil teknolojinin, "*üretken uygulamaları, eskimeye ve tapon malların duygusuz niceliksel çıktısına ve büyütülebilir metaların hızlı dolaşımına dayanmayan, [aksine] dayanıklılık ve kaliteyi vurgulayacak olan esnek, çok amaçlı makinalardan oluşan yeni tür bir teknoloji[nin] –veya eko-teknoloji[nin]–*" kullanımına dayanacaktır. "*... Böyle bir eko-teknoloji, eko-topluluğa kirlilik yaratmayan malzemeler veya yeniden dönüştürülebilir atıklar sağlamak için doğanın tükenmez enerji kaynaklarını –güneş ve rüzgar, gelgitler ve suyolları, yerkürenin ısı farklılılarını, yakıtlar kadar çevremizde bol olan hidrojen– kullanacaktır*" (Bookchin, **Op. Cit.**, s. 68-9).

Hepsi bu kadar da değil. Bookchin'in vurguladığı gibi, ekolojik toplum "*insanlık ile doğal dünya arasında var olan yığılmakta olan dengesizliği sınırlamaya çalışan bir toplumdan daha fazlasıdır. Böyle*

bir toplumun işleyişini basit bir teknik veya politik meseleye indirgeyerek bu anemik görüş ekolojik eleştiri tarafından ortaya getirilen meseleleri önemsizleştirir ve onları ekolojik problemlere karşı saf teknik ve araçsal yaklaşımlara yönlendirir. Toplumsal ekoloji her şeyden önce, yalnızca hiyerarşi ve tahakkümün eleştirisini içermeyen, aynı zamanda farklılıkları hiyerarşik bir düzen içerisinde yapılandırmadan çeşitliliği vurgulayan bir etiğin kılavuzluğu altındaki yeniden inşa edici bir görüş açısı da içeren bir ***duyarlılık****tır ... böyle bir etiğin ilkeleri ... katılım ve farklılaşmadır*" (**Modern Kriz**, s. 24-5).

Bu nedenle, toplumsal ekolojistler, ekolojik sorunların ana nedeni olarak uygarlaşmaya değil, hiyerarşiye ve kapitalizme saldırmanın asli olduğunu düşünürler. Bu, onların [toplumsal anarşistlerin], modern yaşamın **tüm** yönlerini çok daha eleştirel bir yaklaşımla ele alan –teknoloji ve büyük ölçekli organizasyonların tüm biçimlerinin reddedilmesi dahil olmak üzere, "uygarlığın sona erdirilmesi"ni talep edecek kadar ileri gidenleri de içeren– "İlkelci" Anarşist fikirlerlerle temel farklılaşma alanlarından birisidir. Bu fikirleri **Kısım A.03.9**'da tartışacağız.

Diğer anarşistler, analiz ve önerilerine katılmakla beraber Toplumsal Ekoloji'nin belediye seçimlerinde yarışan adayları desteklemesini şiddetle eleştiririrler. Toplumsal Ekolojistler bunu popüler kendinden-

yönetim meclisleri oluşturmanın ve devlete karşı bir güç oluşturmanın bir aracı olarak görürken pek az anarşist bunu kabul edecektir. Aksine, bunu özü itibariyle reformist ve toplumsal değişimi meydana getirmekte seçimleri kullanma olanağı hakkında fazlasıyla naif bulurlar (bunun ayrıntılı tartışması için **Kısım J.05.14**'e bakınız). Radikal fikirlerin sulandırılması ve katılan insanların yozlaştırılması ile sonuçlanacak seçim kampanyası yürütmeyi sonu çıkmaz bir sokak olarak reddederek, bunun yerine anarşist ve ekolojik fikirlerin öne çıkarılmasının aracı olarak doğrudan eylemi önerirler (**Kısım J.02** - Doğrudan Eylem Nedir ?'e bakınız).

Son olarak, dirimmerkezci [*bio-centric*] mizacı nedeniyle çoğu anarşistin insan-karşıtı görerek reddettiği "derin ekoloji" vardır. **İnsanlar**ın insan olarak ekolojik krizin sebebi olduğuna inanan az sayıda anarşist vardır, –ki çoğu derin ekolojist bunu savunuyor gözükür. Örneğin, Murray Bookchin derin ekolojiyi ve sıklıkla onunla ilişkili olan insan-karşıtı fikirleri devamlı eleştiren birisi olmuştur (örnek olarak **Ekoloji Hareketi Hangi Yöne?**'ye bakınız). David Watson da Derin Ekoloji'ye karşı çıkmıştır (George Bradford adı ile yazdığı **Derin Ekoloji Ne Kadar Derindir?** adlı çalışmasına bakınız). Anarşistlerin çoğu insanların değil sistemin sorun olduğunu ve sadece insanların onu

değiştirebileceğini savunurlar. Murray Bookchin'in sözleriyle:

> "*(Derin Ekoloji'nin sorunu), giderek azalmakta olan insanlık algısını gizlemek için 'doğal yasa'yı kullanan, bahsettiğimiz şeyin 'İnsanlık' ve 'Toplum' olarak adlandırılan soyutlamalar değil* ***kapitalizm*** *olduğu olgusunu gözardı ederek toplumsal gerçeklik hakkındaki derin cehaletin üzerine örten ham biyolojizmdeki otoriter çizgiden kaynaklanmaktadır.*" (**Toplumsal Ekolojinin Felsefesi**, s. 160).

Bu nedenle, Morris'in vurguladığı gibi, "*yalnızca 'insanlık' kategorisi üzerine odaklanarak Derin Ekolojistler ekolojik problemlerin toplumsal kökenlerini gözardı ederler veya tamamen üstünü karartırlar veya diğer bir deyişle esasen toplumsal olan problemleri biyolojikleştirirler*". Ekolojik eleştiri ve analizi insan ırkının basit bir protestosuna indirgemek, ekolojik yıkımın gerçek nedenlerini ve dinamiklerini gözardı eder; böylece de bu yıkımın önlenmesini sağlayacak olanın bulunamamasını sağlar. Basitçe ifade edilecek olursa, insanların büyük bir kısmı yaşamlarını,

toplulukların, endüstrilerini ve eko-sistemlerini etkileyen kararlar üzerinde gerçekten bir söz söyleme yetkisine sahip değilken, suçlanacak olanın insanlar olması oldukça güçtür. [Asıl suçlanması gereken] kârları ve gücü insanların ve gezegenin önüne koyan ekonomik ve toplumsal sistemdir. "İnsanlık" üzerine odaklanarak (ve böylece zengin-yoksul, erkek-kadın, beyaz-renkli, sömürenler-sömürülenler ve hükmedenler-hükmedilenler arasında bir ayrım yapmayarak) içinde yaşadığımız sistem ve böylece de ekolojik sorunların kurumsal nedenleri gözardı edilmektedir. Bu, "*etkileriyle hem gerici hem de otoriter olabilir, gerçek toplumsal mesele ve kaygıların eleştirel bir incelemesinin yerine naif bir 'doğa' anlayışını ikame edebilir*" (Morris, **Op.Cit.**, s. 135).

Bazı sözcülerinin fikirlerinin anarşistler tarafından devamlı olarak eleştirilmesi sonucu birçok Derin Ekolojist hareketleriyle ilintili olan insan-karşıtı fikirlerinden uzaklaşmıştır. Derin ekoloji, özellikle de ***Earth First!*** [Önce Dünya] zaman içinde oldukça değişmiştir ve bugün EF! sendikalist bir birlik olan ***Industrial Workers of the World*** (IWW) [Dünya Sanayi İşçileri] ile yakın çalışma ilişkileri içindedir. Eko-anarşizmin bir kolu olmamakla beraber derin ekoloji birçok ortak fikire sahiptir; (EF! gibi) insanlardan nefret eden [*misanthropic*] fikirle-

rini reddederek giderek insan ırkının değil hiyerarşinin sorun olduğunu görmeye başladıkları, anarşistler tarafından da kabul edilmektedir (Murray Bookchin ile önde gelen Earth First!'çü Dave Foreman arasındaki tartışma için **Dünyayı Savunmak** adlı kitaba bakınız).

A.3.4 Anarşizm Pasifist'midir?

Leo Tolstoy'un önde gelen simalarından biri olduğu pasifist kol, uzun süreden beri anarşizm içinde vardır. Bu kol genellikle "***anarko-pasifizm***" ("***şiddet-karşıtı anarşizm***" terimi de bazen kullanılmaktadır, ancak bu kullanım doğru olmayan bir şekilde hareketin geri kalanının şiddet taraftarı olduğu anlamını ima etmesi açısından talihsiz bir kullanımdır!) olarak adlandırılır. Anarşizmin temel ülküleri ve argümanları verili iken, anarşizm ile pasifizmin birliği şaşırtıcı olmaz. Her şeyden öte, şiddet, şiddet uygulama veya zarar verme tehditi, bireysel özgürlüğe zarar veren temel bir araçtlr. Peter Marshall'ın belirttiği gibi "*anarşistlerin bireyin egemenliğine olan saygısı dikkate alınırsa, uzun dönemde şiddet değil, şiddet-karşıtlığı ve şiddet içermeme anarşist değerler tarafından ifade edilmektedir*" (**İmkânsızı İstemek**, s.637). Mala-

testa ise, "*anarşizmin temel politik platformu insan ilişkilerinin şiddetten arındırılmasıdır*" (**Errico Malatesta: Yaşamı ve Düşünceleri**, s.53) derken daha açıktır.

Her ne kadar çoğu anarşist şiddeti reddederek pasifizm taraftarı olduğunu belirtse de, genel olarak hareket özünde (her zaman şiddetin her türlüsüne karşı olma anlamında) pasifist değildir. Aksine, devletin organize şiddetine karşı olmakla beraber, tahakküm edenlerin uyguladığı şiddet ile tahakküme maruz kalanlarınki arasındaki farka dikkat çeken anti-militarist [bir harekettir]. Bu da anarşist hareketin daima ordu aygıtına ve kapitalist savaşa karşı çıkmakiçin bu kadar zaman ve enerji harcarken, aynı zamanda da tahakküme karşı silahlı mücadeleyi desteklemesini ve organize etmesini açıklar (Rus Devrimi sırasında hem Kızıl, hem de Beyaz ordulara karşı direnen Makhnocu ordu, İspanyol Devrimi sırasında faşistlere karşı direnişi örgütleyen milisler örneklerinde olduğu gibi –sırasıyla Kısım **A.05.4** ve **A.05.6**'ya bakınız).

Şiddet karşıtlığı sorununda, kaba şekilde [tanımlanabilecek] bir ilke olarak hareket Bireyci ve Toplumsal çizgilere ayrışır. Bireyci anarşistlerin büyük bir kısmı, Karşılıkçıların yaptığı gibi toplumsal değişimin tamamen şiddet karşıtı taktiklerini destekler. Ancak, Bireyci anarşizm tam anlamı

ile pasifist olarak nitelendirilemez, çoğu kimse saldırı karşısında kendini savunma temelinde şiddet fikrini destek. Öte yandan, toplumsal çizgide olanlar, toplumda sağlam bir şekilde yerleşmiş olan gücü iktidardan uzaklaştırmak, devletle kapitalist saldırıya karşı direnmek için fiziksel güce sahip olmanın gerektiğini belirterek, devrimci şiddetin kullanımını desteklerler (her ne kadar anarşistlerin çoğu pasifist klasik **Şiddetin Fethi**'ni yazan Bart de Ligt bir anarko-sendikalist olsa da). Malatesta'nın vurguladığı gibi şiddet, "*kendi başına şeytani olsa da ... bir kimsenin kendisini ve diğerleri şiddetten koruması için gerekli olduğu durumda savunulabilir*" ve "*köle her zaman geçerli bir savunma durumundadır; sonuçta patrona, tahakküm edene karşı onun şiddet uygulaması ahlaki olarak her zaman savunulabilir*" (**Op.Cit.**, s. 55, s. 53-54). Bunun da ötesinde, toplumsal tahakküm, Bakunin'in sözleriyle, "*bireylerden ziyade şeylerin örgütlenmelerinden ve toplumsal konumlardan kaynaklandığı için*" anarşistler insanlardan ziyade "*acımasızca konumları ve şeyleri yoketmeyi*" amaçlarlar, çünkü anarşist devrimin amacı ayrıcalıklı sınıfların varlığını –"*bireyler olarak değil, sınıflar olarak*"– sona erdirmektir (Richard B. Saltman'ın alıntısı, **Michael Bakunin'in Toplumsal ve Siyasi Düşünceleri**, s. 121, s. 124 ve s. 122).

Aslında, şiddet sorunu anarşistlerin çoğu için göreceli olarak önemsizdir; onu yüceltmezler ve herhangi bir toplumsal mücadele ve devrim sırasında asgari düzeyde tutulması gerektiğini savunurlar. Bütün anarşistler Hollandalı pasifist anarko-sendikalist Bart de Ligt'in şu argümanına katılacaktır: "*kapitalist dünyanın karakteristik koşulları olan şiddet ve saldırganlık, sömürülen sınıfların tarihsel misyonu olan bireyin özgürleşmesiyle birarada olamaz. Şiddetin açıkça devrimin emrine verildiği durumda dahi, daha fazla şiddet daha zayıf bir devrim anlamına gelecektir*" (**Şiddetin Fethi**, s. 75).

Benzer şekilde, tüm anarşistler Ligt'ın kitabının kısımlarından birisinin ismi olan "*burjuva pasifizminin anlamsızlığı*" görüşünü paylaşacaklardır. De Ligt ve tüm anarşistlere göre, kapitalist sistemde şiddet aslidir ve kapitalizmi pasifist yapmaya yönelik her çaba olmaya mahkûmdur. Bunun nedeni, bir yandan, savaşın aslında sıklıkla başka araçlar kullanılarak yapılan başarısız ekonomik rekabetten başka bir şey olmamasıdır. Uluslar genellikle bir ekonomik krizle karşılaştıklarında savaşa başvururlar, ekonomik mücadeledeyle elde edemediklerini çatşmayla elde etmeye çalışırlar. Diğer yandan, "*şiddet modern toplumun ayrılmaz bir parçasıdır ... [çünkü] o olmadan, her ülkedeki yönetici sınıf sömürü altındaki kitlelere karşı sağladığı ayrıcalıklı konumunu sürdü-*

remez. Ordu öncelikli olarak hoşnutsuzluk içindeki işçileri kontrol altında tutmak için kullanılır" (Bart de Ligt, **Op.Cit.**, s. 62). Devlet ve kapitalizm var oldukça şiddet kaçınılmazdır; bu nedenle, anarko-pasifistler için tutarlı bir anarşistin pasifist olması gerektiği gibi, tutarlı bir pasifistin de anarşist olması gerekir.

Pasifist olmayan anarşistlere göre şiddet, tahakküm ve sömürünün kaçınılmaz ve talihsiz bir sonucu olduğu gibi, ayrıcalıklı sınıfların güç ve servetlerinden vazgeçmelerini sağlayacak tek araçtır. Otorite durumundakiler nadiren kendiliklerinden iktidardan vazgeçerler, bu nedenle de zorlanmalıdırlar. Bu nedenle, "*insanlığın çoğunu hizmetkârlık konumunda tutmakta kullanılan daha büyük ve kalıcı şiddete son vermek için geçici*" (Malatesta, **Op.Cit.**, s. 55) şiddete gereksinim vardır. Şiddet ve şiddet karşıtı konusu üzerine yoğunlaşılması gerçek sorunu, yani toplumu daha iyiye nasıl değiştireceğimiz sorununu ihmal eder. Alexander Berkman'ın belirttiği gibi, pasifist olan anarşistler, "*çalışmak için kolları sıvamak çalışmanın kendisidir*" diyenlere benzer bir şekilde meseleyi yanlış ele almaktadırlar. Aksine, "*(d)evrimin kavga aşaması sadece kollarınızı sıvamaktır. Gerçek, asıl görev bundan sonradır*" (**Anarşizmin ABC'si**, s. 183). Ve aslında, toplumsal mücadelelerin ve dev-

rimlerin çoğu göreceli olarak barışçıl başlar (grevler, işgaller vb.) ve ancak iktidarda olanlar konumlarını korumaya çalıştıklarında şiddete yozlaşarakyönelir (1920'lerde işçilerin fabrika işgallerini faşist terörün takip ettiği İtalya bunun klasik bir örneğidir – bakınız **Kısım A.05.5**).

Yukarıda belirtildiği gibi, bütün anarşistler anti-militaristtir ve hem ordu aygıtına (dolayısıyla "savunma" endüstrisine) hem de devlet/kapitalist savaşlarına (her ne kadar Rudolf Rocker ve Sam Dolgoff gibi bazı anarşistler ikinci dünya savaşı sırasında daha az kötü olarak değerlendirdikleri anti-faşist kapitalistleri destekleseler de) karşı çıkarlar. Fransız CGT'sinin askerleri itaat etmemeye ve grevdeki işçi kardeşlerini bastırmamaya çağıran broşürlerini basan İngiliz ve Kuzey Amerikalı sendikalistler ve anarşistler, birinci dünya savaşının başlamasından çok daha önceleri anarşistler ile anarko-sendikalistlerin savaş aygıtı karşıtı mesajlarını yaymaktaydı. Emma Goldman ve Alexander Berkman, 1917'de "**Zorunlu Askeliğe Hayır Birliği**" oluşturdukları için tutuklanarak Amerika'dan sınırdışı edilirken, birinci ve ikinci dünya savaşlarında silahlı kuvvetlere katılmayı reddeden pek çok anarşist ise tutuklanıp hapsedildi. Savaş taraftarı olan güçlü seçkinlere karşı tehdit oluşturan örgütlenmesi ve savaş karşıtı mesajı

nedeniyle, anarko-sendikalist etkisi altındaki IWW azgın bir hükümet baskısı dalgasıyla ezildi. Daha yenilerde ise, anarşistler (Noam Chomsky ve Paul Goodman gibi insanlar dahil olmak üzere) hâlâ olduğu yerlerde zorunlu askerliğe direnişe katkıda bulunmalarının yanı sıra barış hareketleri içerisinde de faaldirler. Anarşistler, Vietnam Savaşı, Falkland savaşı, 1991 ve 2003 Körfez savaşları gibi savaşlara karşı çıkmışlardır (İtalya ve İspanya dahil olmak üzere protesto amaçlı grevler organize edilmesine yardım etmişlerdir). Anarşistlerin savaşa –farklı ülkelerin ezilen sınıflarının, kendi yöneticilerinin iktidarı ve kârları için birbirlerini öldürmelerinin gözlendiği, herhangi bir sınıf temelli sistemin kötü bir sonucuna– karşıtlıklarını hoş bir şekilde özetleyen **"Savaşa hayır, sınıf savaşı"** sloganı 1991 Körfez Savaşı sırasında ortaya çıkmıştır. Anarşistler, bu örgütlü katliamın bir parçası olmaktansa, emekçi insanları efendilerinin değil, kendi amaçları için mücadele etmeye çağırırlar:

> "*Her zamankinden daha çok şimdi tavizler vermekten kaçınmalıyız; kapitalistlerle ücretli köleler arasındaki, yönetenlerle yönetilenler arasındaki uçurumu daha da derinleştirelim; insanlar arasındaki kardeşliği, herkes için*

Adaleti ve Özgürlüğü sağlamanın yegâne aracı olan devletlerin yıkılması ile özel mülkiyete el koyulmasını telkin edelim; ve de bunları gerçekleştirmek için hazırlanmalıyız" (Malatesta, **Op.Cit.,** s.251).

Malatesta'nın bu sözleri, kısmen, yıllardır savunduklarını inkâr ederek I. Dünya Savaşı'nda Alman Emperyalizmi karşısında daha az kötü olan müttefikleri destekleyen Peter Kropotkin'e karşı yazdığını burada belirtmeliyiz. Tabii ki, Malatesta'nın dikkat çektiği gibi, "*tüm Hükümetler ve tüm kapitalist sınıflar ... kendi ülkelerinin işçilerine ve isyankârlarına karşı ... kötü ve ahlaksızca davranır*" (**Op.Cit.**, s. 246) ve Malatesta, Berkman, Goldman ve bir grup anarşistle birlikte, Birinci Dünya Savaşına karşı Uluslararası Anarşist Manifesto'ya imzasını atmıştır. [Bu Manifesto'da], anarşist hareketin büyük bir kesiminin savaşa ve nasıl durdurulacağına ilişkin görüşleri ifade edilmişti. Alıntı yapmaya değer:

"*Gerçek, savaşlarının sebebinin tamamen ... bir ayrıcalık biçimi olan Devlet'in varlığına dayandığıdır. ... Üstlendiği biçim ne olursa olsun Devlet ayrıcalıklı bir azınlığın avantajına olan örgütlü bir zulümden başka bir şey değildir. ...*

Barışa derinden bağlı insanların talihsizliği, savaştan kaçınmak için entrikacı diplamatlarıyla Devlet'e, demokrasiye ve politik partilere güvenmeleridir. ... Hükümetlerin, basının tamamının yardımıyla, kendi halklarını bu savaşın kurtuluş savaşı olduğuna ikna etmeleriyle bu güvene açıkça ihanet edilmiştir ve böyle olmaya devam edilecektir.

Bizler halklar arasındaki bütün savaşlara kararlı bir şekilde karşıyız ve ... savaşa karşı en faal şekilde karşı çıktık, çıkıyoruz ve daima da çıkacağız.

Anarşistlerin rolü ... sadece tek bir kurtuluş savaşı olduğunu ilan etmeyi sürdürmektir: Tüm ülkelerde ezilenlerin ezenlere, sömürülenlerin sömürenlere karşı sürdürdüğü savaş. Bizim rolümüz köleleri efendilerine karşı ayaklanmaya çağırmaktır.

Anarşist eylem ve propaganda, dikkatli ve devamlı bir şekilde, azimli bir şekilde çeşitli Devletler'in zayıflamasını ve yıkılmasını, isyan ruhunun geliştirilmesini ve halklar ile ordularda hoşnutsuzluğun ortaya çıkmasını hedeflemelidir. ...

Tüm toplumsal kötülükleri sona erdireceğini düşündüğümüz ayaklanmayı teşvik etmek ve devrimi örgütlemek için tüm isyan ve hoşnutsuzluk hareketlerinden faydalanmalıyız. ... Toplumsal adalet üreticilerin özgür örgütlenmesiyle gerçekleşecek: savaş ve militarizm ebediyen ortadan kalkacak; ve Devlet ile birlikte onun yıkım organlarının tahrip edilmesiyle

tam özgürlük kazanılacak" ("*International Anarchist Manifesto*", **Anarşi! Emma Goldman'ın Mother Earth'ünün Antolojisi**, ss. 386-8).

Böylece pasifizmin anarşistlere cazip gelmesi bir açıklık kazanmış oluyor. Şiddet otoriter ve zorlayıcı**dır**, bu nedenle de kullanımı anarşist ilkelerle çelişir. Bu nedenledir ki, anarşistler Malatesta'nın şu sözlerine katılacaktır;"*(b)iz ilke olarak şiddete karşıyız, bu nedenle de toplumsal mücadelenin mümkün olduğunca insancıl olmasını isteriz*" (Malatesta, **Op.Cit.**, s.57). Sıkı sıkıya pasifist olmayan anarşistlerin hepsi olmasa da büyük bir kısmı, pasifist-anarşistlerin şiddetin sıklıkla gerek insanları uzaklaştırarak, gerekse devlete anarşist hareketi ve toplumsal değişimi amaçlayan halk hareketlerini bastırmak için bir mazeret yaratarak olumsuz olabileceği argümanına katılacaklardır. Tüm anarşistler, radikal değişim için sıklıkla daha iyi yollar sunan şiddet dışı doğrudan eylemi ve sivil itaatsizliği destekler.

Toparlamak gerekirse, saf pasifist olan anarşistler oldukça azdır. Büyük bir kısmı, şiddet kullanımını zorunlu bir kötülük olarak kabul eder ve kullanımının asgari düzeyde olmasını savunur. Tümü de şiddeti **kurumsallaştıran** bir devrimin devleti yeni bir biçim içerisinde tekrar oluşturacağına katılır. Öte yandan, otoriteyi yıkmanın ve şiddete karşı

koymak amacıyla şiddet kullanmanın otoriter olmadığını öne sürerler. Bu nedenle, her ne kadar anarşistlerin çoğu pasifist olmasa da, pek çoğu kendini-savunma dışında –ki o durumda dahi bu asgari düzeyde tutulmalıdır– şiddeti reddeder.

A.3.5 Anarka-Feminizm Nedir?

Her ne kadar otoritenin tüm biçimlerine ve devlete karşı çıkma 19. yüzyıl ilk feministleri arasında güçlü bir şekilde ses getirmişse de, 1960'larda başlayan daha yeni feminist hareket anarşist pratik üzerinde şekillenmiştir. İşte anarka-feminizm terimi, daha geniş feminist ve anarşist hareketler içinde onlara ilkelerini hatırlatmak için çalışan kadın anarşistleri ifade ederek buradan ortaya çıkmıştır.

Modern anarka-feministler gerek erkek gerekse kadın daha önceki anarşistlere dayanırlar. Aslında, anarşizm ile feminizm her zaman birbirleriyle sıkıca bağlantılı olmuştur. Birçok önde gelen feminist –öncüsü olan Mary Wollstonecraft (**Kadın Haklarının Korunması**'nın yazarı), Komüncü Louise Michel, her ikisi de Amerikalı anarşistlerden olan Voltairine de Cleyre ve kadınların özgürlüğünün

yılmaz savunucusu Emma Goldman (örneğin onun ünlü makaleleri "*Kadın Trafiği*", "*Kadınların Oy Hakkı*", "*Kadınların Kurtuluşu Trajedisi*", "*Evlilik ve Aşk*" ve "*Ahlakın Kurbanları*"na bakınız) dahil olmak üzere– aynı zamanda anarşistti. Dünyanın en eski anarşist gazetelerinden birisi olan **Freedom** 1886'da Charlotte Wilson tarafından kurulmuştu. Virgilia D'Andrea ve Rosa Pesota gibi anarşist kadınlar hem liberter hem de emek hareketlerinde önemli roller üstlenmişti. İspanyol devrimi sırasında İspanya'da ortaya çıkan "***Mujeres Libres***" ("*Özgür Kadınlar*") hareketi, temel özgürlüklerini korumak, kadınların özgürlüğüne ve eşitliğine dayanan bir toplumu yaratmak için örgütlenen kadın anarşistlerin klasik bir örneğidir (bu önemli örgüt hakkında daha ayrıntılı bilgi için Marta Ackelsberg'in **İspanya'nın Özgür Kadınları** adlı çalışmasına bakınız). Ayrıca, (Proudhon hariç) önde gelen anarşistlerin hepsi de kadınların eşitliğinin sıkı destekçileridir. Örneğin Bakunin ataerkilliğe karşı çıkar ve nasıl yasanın "*{kadınları} erkeğin mutlak tahakkümüne tabi kıldığı*"nı açıklar. Şöyle der: "*erkekler ve kadınlar eşit haklara sahip olmalıdır*", ki böylece kadınlar "*bağımsız ve kendi yaşam yollarını şekillendirmekte özgür olabilsinler*". "*Otoriter kanuni ailenin*" sona ermesini ve "*kadınların tam bir*

cinsel özgürlüğe" [sahip olmasını] dört gözle bekler (**Bakunin: Anarşizm Üzerine**, s. 396 ve s. 397).

Yani, 1860'lardan itibaren anarşizm kapitalizm ve devletin radikal bir eleştirisini, ataerkilliğin (erkeklerinin yönetimini) eş derecede güçlü bir eleştirisiyle birleştirmiştir. Anarşistler, özellikle de kadın olanları, modern toplumun erkeklerin hakimiyetinde olduğunu kavramıştır. (Buenos Aires'te yaşayan göçmen bir İtalyan anarşisti olan) Ana Maria Mozzoni'nin söylediği gibi, kadınlar "*sizi lanetleyen rahibin bir erkek olduğunu; sizi ezen kanun yapıcının bir erkek olduğunu, sizi bir **nesne**ye indirgeyen kocanın bir erkek olduğunu; sizi taciz eden hovardanın bir erkek olduğunu; sizin düşük ücretli çalışmanızla kendisini zenginleştiren kapitalistin ve bedeninizin fiyatını sakince cebine atan spekülatörün bir erkek olduğunu görecekler*". O zamandan bugüne pek bir şey değişmemiştir. Ataerki hala vardır; anarşist gazete **La Questione Sociale**'den alıntılarsak, kadınlar "*hem toplumsal hem de özel yaşamda köledirler. Eğer bir proletarsanız, iki tane tiranınız vardır: erkekler ve patronlar. Eğer bir burjuvaysanız, size bırakılan yegane özerklik [alanı] havailik ve fettanlıktır*" (Jose Moya'nın alıntısı, **Buenos Aires Anarşist Hareketinde İtalyanlar**, ss. 197-8 ve s. 200).

Anarşizm, bu nedenle, ataerkiye karşı savaşmanın devlet veya kapitalizme karşı savaşmak kadar önemli olduğunun bilincinde olmaya dayanır. Louise Michel'den alıntılarsak:

"*Değişmesi gereken ilk şey cinsler arasındaki ilişkidir. İnsanlık iki parçadan oluşuyor, erkekler ve kadınlar, el ele yürümemiz gerekir; aksine ortada bir düşmanlık var ve 'daha güçlü' olan parça daha 'zayıf' olanı kontrol ettiği veya öyle yaptığını düşündüğü müddetçe [bu düşmanlı] sürecektir*" (**Kızıl Bakire: Louise Michel'in Anıları**, s. 139).

Dolayısıyla, feminizm gibi anarşizm de ataerkiye karşı ve kadınların eşitliği için mücadele eder. Anarşizm ve feminizm oldukça ortak olan bir tarihi; ve, bireysel özgürlük, eşitlik ve dişi cinsin üyelerinin saygınlığına yönelik ilgiyi paylaşırlar (her ne kadar aşağıda daha ayrıntılarıyla açıklayacağımız gibi, anarşistler anaakım/liberal feminizmi yeteri kadar ileri gitmemeleri noktasında daima eleştirseler de). Bu nedenle, 1960'ların yeni feminizm dalgasının kendisini anarşist tarzda ifade etmesi ve Emma Goldman gibi anarşist şahsiyetlerden esinlenmesi şaşırtıcı olmaz. Cathy Levine'ın belirttiği gibi, bu dönem boyunca "*bağımsız kadın grupları, eril solun yapısı, liderleri ve diğer memurları olmadan faaliyet göstermeye başladılar; on yıllardan beridir farklı bölgelerde örgütlenen anarşistlerinkine benzer örgüt-*

leri bağımsız bir şekilde ve eşanlı olarak yaratmaya başladılar. Bunların hiçbirisi de birer kaza eseri değildir" ("*Tirnalığın Tiranlığı*", **Sessiz Söylentiler: Anarka-Feminist Okumalar**, s. 66). Kaza eseri değildir, çünkü feminist bilim insanlarının belirttiği gibi, kadınlar, Neolitik çağın sonlarında başladığı düşünülen tahakküm ideolojileri ile ataerkinin yükselişiyle ortaya çıkan hiyerarşik toplumun ilk kurbanlarından birisidir. Marily French (**İktidarın Ötesinde**'de), insan ırkının ilk önemli toplumsal katmanlaşmasının, kadının fiilen "daha aşağı" ve "daha değersiz" bir toplumsal sınıf haline sokulduğu, erkeğin kadına hâkim hale gelmeye başladığı zaman oluştuğunu öne sürer.

Anarşizm ile modern feminizm arasındaki bağlar hem fikirlerde hem eylemlerde vardır. Önde gelen feminist düşünür Carole Pateman (sözleşme kuramı ile bunun otoriter ve ataerkil temeline ilişkin) yaptığı tartışmada liberter fikirlere, yani "*sosyalist hareketin anarşist kanadına*" borçlu olduğunu belirtir (**The Sexual Contract**, s. 14). Üstelik, 1980'de şunları söyler: "*otoriter, hiyerarşik, demokratik olmayan örgütlenme biçimlerinin eleştirisinin başlıca mevkisi son yirmi yıldır kadın hareketi olmuştur. ... Birinci Enternasyonal'de Marks'ın Bakunin'i yenmesinden sonra, emek hareketi, millileştirilmiş endüstriler ve sol mezheplerdeki hakim örgütlenme bi-*

çimi devlet hiyerarşisini taklit etmiştir. ... Kadın hareketi, toplumsal değişimi amaçlayan toplumsal hareketlerin ve [toplumsal değişime] ilişkin deneyimlerin geleceğin toplumsal örgütlenme biçimini önceden canlandırması gerektiği[ni vurgulayan] {Bakunin gibi anarşistlerin} uzun zamandan beridir bastırılmış olan [bu] fikrini kurtardı ve uygulamaya geçirdi" (**Kadının Bozukluğu**, s. 201).

Peggy Kornegger, anarşizm ile feminizm arasında, hem kuramda hem de pratikte var olan bu güçlü bağlantılara dikkat çeker. "*Radikal feminist perspektif neredeyse tamamı ile saf anarşizmdir*" diye yazar. "*Ana kuram, çekirdek ailenin tüm otoriter sistemlerin temeli olduğunu ifade eder. Bir çocuğun babadan tutun da öğretmene, patrona ve tanrıya kadar [herkesten öğrendiği ders, Otorite'nin büyük anonim sesine* ***itaat*** *etmektir. Çocukluktan erişkinliğe terfi etmek, sorgulamaktan ve hatta net bir şekilde düşünemekten aciz, tam bir robot olmak demektir*" ("*Anarchism: The Feminist Connection*", **Sessiz Söylentiler: Anarka-Feminist Okumalar**, s. 26). Benzer şekilde, Zero Collective, Anarka-feminizmin "*feminizmdeki anarşizminin farkına varılmasına ve [bunun] bilinçli olarak geliştirilmesine dayandığını*" savunur ("*Anarchism/ Feminism*", ss. 3-7, **The Raven**, no. 21, s. 6).

Anarka-feministler, tahakküm, sömürü, saldırganlık, rekabetçilik, duyarsızlaşma gibi otoriter nitelik ve değerlere hiyerarşik uygarlıklarda fazla değer verildiğine ve geleneksel olarak [bunlardan] "eril" olarak söz edildiğine işaret ederler. Bunun aksine, işbirliği, paylaşma, şefkat, duyarlılık, yakınlık gibi otoriter olmayan nitelik ve değerler ise geleneksel olarak "dişil"dir ve değersizleştirilirler. Feminist bilim insanları bu olgunun izlerini, erken Bronz Çağı'ndan önce varolan "dişil" niteliklerin ve değerlerin süregeldiği ve saygı gördüğü, işbirliğine dayanan "organik" toplumların fethedilerek, [yerlerine] ataerkil toplumların serpilmesine kadar sürerler. Bu fetihleri takiben, bu gibi değerler giderek –özellikle de ataerkide tahakküm ve sömürüden erkeklerin sorumlu olmasından ötürü erkekler için– düşük değerli olarak kabul edilmeye başlandı (Bakınız Riane Eisler, **Kadeh ve Bıçak Ağzı**; Elise Boulding, **Tarihin Alt Tarafı**). Bu nedenle, anarka-feministler işbirliğine, paylaşıma, karşılıklı yardımlaşmaya vb. dayanan otoriter olmayan, anarşist bir toplumun yaratılmasından "*toplumun dişilleştirilmesi*" diye bahsederler.

Anarka-feministler, kendinden-yönetim ve merkezsizleşmenin her ikisi birden olmadan toplumun "dişilleştirilmesi"nin başarılamayacağını belirtirler. Bunun nedeni ise, devirmek istedikleri

ataerkil-otoriter değer ve geleneklerin hiyerarşiler içinde barındırılması ve yeniden üretilmesidir. Böylece, feminizm merkezsizleşmeyi, sonuçta da kendinden-yönetimi ima eder. Hiyerarşik yapıları ve rekabetçi karar almanın biçimlerini ortadan kaldıran kolektif feminist örgütlenme biçimlerine ilişkin deneyimlerinden görüldüğü üzere, birçok feminist bunun farkındadır. Hatta bazı feministler doğrudan demokrasi örgütlenmelerin özellikle dişil politik biçimler olduğunu öne sürer (örn. bakınız Nancy Hartsock, "*Feminist Kuram ve Devrimci Stratejinin Gelişimi*", Zeila Eisenstein (ed.) **Kapitalist Ataerki ve Sosyalist Feminizm Meselesi**, ss. 56-77). Tüm anarşistler gibi, anarka-feministler de kendini-özgürleştirmenin [*self-liberation*] kadınların eşitliğinde ve böylece de özgürlüğünde anahtar olduğunu kabul ederler. Emma Goldman şöyle der:

> "*Onun [kadının] gelişmesi, özgürlüğü, bağımsızlığı kendinden ve kendisi aracılığı ile olmalıdır. İlk önce, kendisini bir seks metası olarak değil, bir kişilik olarak değerlendirmesiyle. İkinci olarak, herhangi birisinin kendi bedeni üzerinde hak iddia etmesini reddederek; istemedikçe çocuk doğurmayı reddederek; Tanrı'nın, Devlet'in, toplumun, kocanın, ailenin vb.*

hizmetçisi olmayı reddederek; yaşamını daha basit, anacak daha derin ve zengin yaparak. Yani, yaşamın anlam ve özünü tüm karmaşıklığıyla anlamaya çalışarak; kendisini kamuoyu görüşü ve kamusal ayıplanma korkusundan kurtararak" (**Anarşizm ve Diğer Makaleler**, s. 211).

Anarka-feminizm, feminizmi hem sağdan, hem de soldan kaynaklanan otoriter ideolojilerin etki ve hâkimiyeti altına girmekten korumaya çalışır. Bu doğrultuda, hiyerarşik ve merkezi örgütlenmeleri ve daha çok kadın patron, politikacı ve asker olmasını eşitliğe doğru bir adım olduğu yanılsamasıyla, "resmi" feminist hareket tarafından el üstünde tutulan kitlesel reformcu kampanyalar yerine; [anarka-feminizm] doğrudan eylem ve kendi başına yapabilme [*self-help*] ilkelerini öne çıkarır. Anarka-feministler, kapitalist şirketlerde kadınların yönetici olabilmek için öğrenmeleri gereken sözde "yönetim bilimi" diye adlandırılan şeyin, aslında şirket hiyerarşisinde ücretli işçinin kontrolü ve sömürüsüyle ilgili bir teknikler kümesi olduğunu belirtir; toplumun "dişilleştirilmesi"nin ise, ücretli-köleliğin ve yönetsel tahakkümün bütünüyle ortadan kaldırılmasını gerektiğini belirtirler.

Anarka-feministler, nasıl etkin bir sömürücü ya da ezen olunacağını öğrenmenin eşitliğe giden bir patika olmadığının farkındadırlar (Özgür Kadınlar'ın bir üyesinin belirttiği gibi, "*(b)iz erkeksi hiyerarşi yerine feminist olanını ikame etmek istemiyoruz*" (Martha A. Ackelsberg'in alıntısı, **İspanya'nın Özgür Kadınları**, ss. 22-3) –ataerkillik ve hiyerarşi konusu hakkındaa daha ayrıntılı bir tartışma için keza bakınız **Kısım B.01.4**).

Böylece, anarşizmin –kadınların özgürleşmesi ve eşitliğini desteklerken– liberal (veya anaakım) feminizme geleneksel düşmanlığı anlaşılabilir. Federica Montseny (İspanyol Anarşist hareketinin önde gelen bir ismi) bu tip feminizmin kadınların eşitliğini savunurken, mevcut kurumlara meydan okumadığını belirtir. Ona göre (anaakım) feminizmin yegâne tutkusu, mevcut ayrıcalıklar sistemine katılabilmek için belirli bir sınıfa mensup kadınlara daha fazla fırsat tanınmasıdır; ve eğer bu kurumlar "*erkekler avantajlarından faydalanırken adil değilse, kadınlar avantajlarından faydalandığında da yine adil olmayacaktır*" (Martha A. Ackelsberg'in alıntısı, **Op.Cit.**, s. 119). Böylece, anarşistlere göre, kadınların özgürlüğü bir patron veya ücretli bir köle, bir seçmen veya bir politikacı için eşit şansa sahip olması demek değildir, özgür birliklerde eşitler olarak işbirliği yapan özgür ve eşit bireyler olmak demektir. Peggy Kor-

negger şunu vurgular: "*Feminizm bir birleşik kadın iktidarı veya bir kadın Devlet Başkanı demek değildir; birleşik iktidarın olmaması, Devlet Başkanları'nın olmaması demektir. Eşit Haklar Bildirgesi toplumu dönüştürmeyecektir; bu kadınlara sadece hiyerarşik ekonomiye eklemlenme 'hakkı' verir. Cinsiyetçiliğe meydan okumak demek –ekonomik, politik ve kişisel– tüm hiyerarşilere meydan okumak demektir. Ve bu da bir anarka-feminist devrim anlamına gelir*" (**Op.Cit.**, s. 27).

Görülebileceği üzere, anarşizm, anaakım feminizmde eksik olan sınıfsal ve ekonomik bir analizi içerirken, öte yandan da anaakım sosyalist hareketin aklına gelmeyen eviçi ve cinsiyet-temelli erk ilişkilerine yönelik bir farkındalık sergiler. Bu bizim nefert ettiğimiz hiyerarşiden kaynaklanır. Mozzoni'nin ifade ettiği gibi, "*Anarşi tüm ezilenlerin davasıı savunur; bundan ötürü ve özel bir şekilde sizin, hem toplumsal hem de özel alanlarda iki kat ezilen kadınların davasını savunur*" (Moya'nın alıntıs, **Op.Cit.**, s. 203). Çinli bir anarşistten alıntılarsak, bu şu anlama gelir: "*{anarşistlerin} cinsler arasında eşitlikten kast ettikleri sadece erkeklerin artık kadınları ezmemesi değildir. Bizler aynı zamanda erkeklerin başka erkekler tarafından, kadınların da başka kadınlar tarafından da artık ezilmemesini istiyoruz*". Bu nedenle, kadınlar

"*yöneticiliği tamamiyle devirmeli, erkekleri tüm özel ayrıcalıklarını bırakıp kadınlarla eşit olmaya zorlamalı ve ne kadınların ne de erkeklerin ezildiği bir dünya kurmalıdır*" (He Zhen, Peter Zarrow'un alıntısı, **Anarşizm ve Çin Siyasal Kültürü**, s. 147).

Dolayısıyla, Martha A. Ackelsberg'in belirttiği gibi, tarihsel anarşist hareket içerisinde, liberal/ anaakım feminizm, hep "*cinsiyet mücadelesinin sınıf mücadelesinden veya bir bütün olarak anarşist projeden soyutlanamayacağı noktasında, kadınların özgürleşmesine yönelik bir strateji olarak ancak çok sınırlı bir hedefe sahip*" olarak değerlendirilir (**Op.Cit.**, s. 119). Anarka-feminizm, bu geleneği sürdürerek, sadece ataerkil değil tüm hiyerarşi biçimlerinin yanlış olduğunu; ve eğer basitçe kadınların patron olmakta erkeklerle aynı şansa sahip olmasını isterse, feminizmin kendi ülküleriyle çelişkiye düşeceğini belirtir. Aslında sadece aşikâr olan bir şeyi ifade ederler: onlar, "*ne kadınların elindeki iktidarın muhtemelen zorlayıcı olmayan bir topluma yol açacağına inanırlar*", ne de "*liderlik elitine sahip bir kitle hareketinden iyi bir şeyler ortaya çıkabileceğine inanırlar*". "*Temel meseleler daima iktidar ve toplumsal hiyerarşidir*", dolayısıyla insanlar "*ancak kendi yaşamları üzerinde güç sahibi olduklarında özgürdür*" ("*Sosyalizm, Anarşizm ve Feminizm*",

Sessiz Söylentiler: Anarşist-Feminist Okumalar, s. 44). Çünkü, Louise Michel'in söylediği gibi, eğer "*bir proletar köle ise; bir proletarın karısı daha da fazla köledir*" (**Op.Cit.**, s. 141).

Bu nedenle anarka-feministler, tüm anarşistler gibi özgürlüğün inkârı olan kapitalizme karşı çıkarlar. Kadını özgürleştireceği iddia edilen "fırsat eşitliği" kapitalizmi ideali, böyle bir sistemde hâlâ çalışan kadınların (kadın veya erkek olsun) patronları tarafından ezileceği gerçeğini gözardı eder. Anarka-feministlere göre, kadınların kurtuluşu mücadelesi **aslında** hiyerarşiye karşı mücadeleden soyutlanamaz, L. Susan Brown'un ifadesi ile;

> "*Anarşist-feminizm, feminist kaygıları içeren anarşist duyarlılığın bir ifadesi olarak, bireyi başlangıç noktası olarak alır; tahakküm ile tabi olma ilişkilerine karşı çıkarak, hem erkekler hem de kadınlar için bireysel varoluşsal özgürlüğü koruyacak, araçsal olmayan ekonomik biçimleri savunur*" (**Bireycilik Politikası**, s. 144).

Anarka-feministlerin, ekolojik krizlerin hiyerarşik uygarlığın otoriter değerlerinde yatan kökenlerini anlamamıza önemli katkılarda bulunabilir. Ör-

neğin, bazı feminist bilim insanları, doğaya tahakküm uygulanması ile tarih boyunca doğayla birlikte tanımlanan kadına tahakküm uygulanması arasında bir paralellik olduğunu öne sürerler (örneğin, bakınız Carline Merchant, **Doğanın Ölümü**, 1980). Hem kadın, hem de doğa otoriter kişiliği nitelendiren kontrol etme tutkusunun birer kurbanıdırlar. Bu nedenle, giderek artan sayıda radikal ekolojist ve feminist, amaçlarının gerçekleştirebilmesi için hiyerarşilerin parçalanması gerektiğinin farkına varmaktadır.

Ayrıca, anarka-feminizm kadınlarla erkekleri birbirine eşit tutarken, onların farklılıklarına da saygı göstermenin önemini bize hatırlatır. Diğer bir deyişle, çeşitliliği fark etmek ve ona saygı göstermek hem erkekler hem de kadınlar için geçerlidir. Birçok erkek anarist, sıklıkla (kuramda) cinsiyetçiliğe karşı oldukları için pratikte de cinsiyetçi olmadığına inanır. Böyle bir varsayım yanlıştır. Anarko-feminizm, teori ile pratik arasındaki tutarlılık sorununu toplumsal aktivizmin önüne getirir ve sadece dışsal değil aynı zamanda da içsel kısıtlarla mücadele etmemiz gerektiğini bize hatırlatır.

Yani, anarka-feminizm bizi vaaz ettiğimiz şeyleri uygulamaya çağırır. Cinsel eşitlikten bahseden erkek anarşistlerin cinsiyetçiliğiyle karşılaşan İspanyol anarşist kadınları bununla savaşmak amacıyla

Mujeres Libres içerisinde örgütlenmişti. Kurtuluş devrimden sonraki bir güne bırakmaya inanmadılar. Onların kurtuluşu bu devrimin ayrılmaz bir bileşeniydi ve bugün başlatılmalıydı. Bu açıdan, erkek yoldaşlarının "*geleceğin toplumunda*" cinsel eşitlik [olması] "*lehinde haykırır*"ken, bu konuda hemen şimdi hiçbir şey yapmamalarından bıkan Illinois Kömür kasabalarındaki anarşist kadınların vardığı sonucu tekrar ederler. Özellikle aşağılayıcı olan bir benzerlik kullanırlar: erkek yoldaşlarını "*açlıktan kıvranan kitlelere ... cennette ödüller olacağı sahte vaadinde bulunan*" rahiplere benzetiler. Annelerin, kızlarının "*cinsel farklılıkların haklarda eşitsizlik anlamına gelmeyeceğini*; ve "*bugünün toplumsal sistemine karşı isyankarlar*" olarak, "*kadınların ahlaki ve maddi değersizliklerini elde tutmaya çalışacak erkeklerin baskısına karşı özellikle savaşmaları gerektiğini anlamalarını*" sağlaması gerektiğini belirtirler (Ersilia Grandi, Caroline Waldron Merithew'in alıntısı, **Anarşist Annelik**, s. 227). [Bu kadınlar], İspanyol yoldaşlarının örgütlenmesinden otuz yıldan daha fazla bir süre önce, yukarı Illinois vadisi kömür kasabalarında kapitalizm ile ataerkiye karşı mücadele etmek için "***Luisa Michel***" grubunu kurmuşlardı.

Anarka-feministlere göre, cinsiyetçilikle mücadele özgürlük savaşımının anahtar niteliğinde bir

yönüdür. Bu, feminizmin yükselişinden önce çoğu Marksist sosyalistin savunduğu gibi, devrimin ardından bir şekilde otomatikman çözüme kavuşacak, kapitalizme karşı "gerçek" savaşımdan bir sapma değildir. Savaşımın hayati bir parçasıdır:

Bizim sizin ünvanlarınızdan hiçbirisine ihtiyacımız yok. ... Hiçbirisini istemiyoruz. Bizim istediğimiz bilgi ve eğitim ve hürriyet. Haklarımızın ne olduğunu biliyoruz ve onları talep ediyoruz. En önemli kavgada hemen yanıbaşınızda değil miyiz? Siz erkekler kadın hakları savaşımını bu en önemli kavganın bir parçası yapacak kadar güçlü değilmisiniz? Ancak o zaman erkekler ve kadınlar birlikte tüm insanlığın haklarını kazanacaklar" (Louise Michel, **Op.Cit.**, s. 142).

Bu devrimcileştirici toplumun anahtar niteliğindeki bir parçası da cinsiyetler arasındaki mevcut ilişkinin dönüştürülmesidir. Evlilik özel bir kötülüktür, çünkü "*İncil'e, 'ölüm ayırana kadar'a dayanan eski evlilik biçimi ... erkeğin kadın üzerindeki egemenliğini, kadının erkeğin kapris ve emirlerine tamamen boyun eğmesini savunan bir kurumdur*". Kadınlar "*erkeğin hizmetkarı olma ve onun çocuklarını büyütme işlevine indirgenirler*" (Goldman, **Op.Cit.**, ss. 220-1). Bunun yerine, anarşistler "***özgür aşk***"ı, yani bir partnerin otorite olduğu diğerinin ise sadece itaat ettiği çiftler ve aileler yerine, eşitler arasındaki

özgür anlaşmaya dayananlar. Böyle bir birleşme kilisenin veya devletin onayı olmadan gerçekleşecektir, çünkü "*birbirini seven iki insanın yatağa gitmek için bir üçüncü kişinin iznine ihtiyacı yoktur*" (Mozzoni, Moya'nın alıntısı, **Op.Cit.**, s. 200).

Eşitlik ve özgürlük adil bir ilişkiden daha fazla şeyi kapsar. Ne erkekler ne de devlet kendi bedeniyle ne yapması gerektiğini kadına söyleyemez. Yani, kadınlar kendi bedenlerini ve tabii ki kendi üreme organlarını kontrol etmelidirler. Dolayısıyla, anarka-feministler, genel olarak anarşistler gibi, seçim yapmayla ve üremeyle ilgili haklar (yani, kadınların kendi üreme kararlarını kontrol etme hakkı) yanlısıdırlar. Bu geçmişi uzun bir konumdur. Emma Goldman, doğum kontrolü yöntemlerini ve ne zaman hamile kalacaklarına kadınların karar vermesi aşırı görüşünü açıkça savunmasından ötürü eziyet görmüş ve hapsedilmişti (Feminist yazar Margaret Anderson'un ifadesiyle, "*'kadınların hep ağızlarını kapalı, rahimlerini açık tutmalarının gerekmediği'ni söylemesinden ötürü Emma Goldman 1916'da hapse atılmıştı*").

Anarka-feminizm bu kadarla kalmaz. Genel olarak anarşizm gibi, sadece evde yaşananları değil toplumun **tüm** yönlerini değiştirmeyi hedefler. Çünkü, Emma Goldman'ın sorduğu gibi, "*evdeki dar görüşlülüğün ve özgürlükten yoksunluğun yerini*

fabrikadaki, berbat ayölyedeki, mağazaki veya bürodaki sar görüşlülük ve özgürlükten yoksunluk alırsa, ne kadar bağımsızlık kazanılmış olur?" Bu nedenle, her yerde kadınların eşitliği ve özgürlüğü için mücadele edilmeli, bunlar hiyerarşinin tüm biçimleri karşısında savunulmalıdır. Bunlar ne de oy kullanmakla elde edilebilirler. Anarka-feministlere göre, gerçek kurtuluş ancak doğrudan eylem yoluyla sağlanabilir ve anarka-feminizm kadınların kendi faaliyetlerine ve kendi kurtuluşuna dayanır, çünkü "*oy kullanma hakkı veya eşit yurttaşlık hakları iyi talepler olabilir ... [ancak] gerçek özgürlük ne seçim sandıklarında ne de mahkeme salonlarındadır. Kadının ruhunda başlar ... özgürlüğü elde etme gücü büyüdükçe özgürlüğü de büyüyecektir*" (Goldman, **Op.Cit.**, s. 216 ve s. 224).

Anarşist hareketin tarihi bunun kanıtıdır. Her kazanım, kadınların kendi eylemleriyle aşağıdan gelmiştir. Louise Michel'in ifade ettiği gibi, "*biz kadınlar kötü devrimciler değiliz. Kimseye yalvarmadan savaşımlardaki yerimizi alıyoruz; aksi taktirde, dünyanın sonu gelene kadar önergeler ileri sürebilir ve onları kabul ettirebilirdik ve hiçbir şey kazanmazdık*" (**Op.Cit.**, s. 139). Eğer kadınlar başkalarının kendileri için harekete geçmesini beklemiş olsaydılar, toplumsal konumları asla değişmezdi. Bu en başta da oy hakkı kazanmayı kapsar. Kadınların oy hakkı taraf-

tarı militan genel oy hakkı hareketi karşısında Britanyalı anarşist Rose Witcop şunu söylüyordu: "*bu hareketin efendilerine, erkeklere karşı şimdiye kadar fazlasıyla itaatkar olan kadınların, en sonunda efendilerinden daha aşağı olmadıkları gerçeğini fark ettiklerini gösterdiği doğrudur*". Ancak, kadınların oylarla değil "*kendi kuvvetleriyle*" özgür olacağını da ekler (Sheila Rowbotham'ın alıntısı, **Tarihte Gizlenenler**, ss. 100-1 ve s. 101). 1960'ların ve 1970'lerin kadın hareketi bu analizin doğruluğunu gösterdi. Eşit oy hakkına rağmen, kadınların toplumsal yeri 1920'lerden beri değişmeksizin kalmıştır.

Son olarak, anarşist Lily Gair Wilkinson şunu vurguluyordu: "'*oy' istemek asla bir özgürlük talebi değildir. Ne için oy kullanmak? Oy kullanmak şu veya bu yasa yapıcı tarafından yönetilmeye rıza gösterdiğini göstermektir*" (Sheila Rowbotham'ın alıntısı, **Op.Cit.**, s. 102). Bu sorunun özüne, yani hiyerarşi ile bunun yarattığı –ataerkinin sadece bir altkümesi olduğu– otoriter toplumsal ilişkilere dokunmaz. Kadınların **hakiki** özgürlüğü ancak politik, ekonomik, toplumsal ve cinsel patronların tümünden kurtularak başarılabilir; ve "*bu kadınların gerçek anlamda insan olmasını mümkün kılar. [Kadında] öne sürülmeye can atan her tür iddia ve faaliyet tam ifadesine kavuşmalıdır; tüm suni engeller parçalanmalı, daha büyük özgürlüğe doğru giden yol yüzyıllardır*

süren boyun eğme ve köleliğin her türlü kalıntısından temizlenmelidir" (Emma Goldman, **Op.Cit.**, s. 214).

A.3.6 Kültürel Anarşizm Nedir?

Amacımıza yönelik olarak kültürel anarşizmi, toplumun "ekonomi" ya da "politika" alanlarından ziyade geleneksel olarak "kültür" alanına ait olarak görülen yanlarını ele alarak, anti-otoriter değerlerin öne çıkarılması olarak tanımlayacağız –örneğin, sanat, müzik, drama, edebiyat, eğitim, çocuk-yetiştirme pratikleri, cinsel ahlak, teknoloji vb. aracılığıyla.

Kültürel ifadeler, – en geleneksel kültürel biçimlerin, başta tahakküm ve sömürü olmak üzere– otoriter değer ve tavırları öne çıkarma eğilimine saldırdıkları, [onları] zayıflattıkları veya çökerttikleri ölçüde anarşist olarak değerlendirilebilirler. Dolayısıyla, savaşın kötülüklerini betimleyen bir roman, basitçe "savaş cehennemdir" modelinin dışına çıkarak, okurun militarizmin otoriter kurumlarla (örn. kapitalizm ve devletçilik) veya otoriter koşullandırmalarla (örn. geleneksel ataerkil aile içinde yetişme)

nasıl bir ilişki içinde olduğunu görmesine imkân verdiği takdirde kültürel anarşizm içinde ele alınabilir. Veya John Clark'ın ifade ettiği gibi, kültürel anarşizm, "*tahakküm sisteminin çeşitli yönlerini gün ışığına çıkaran sanat, medya ve diğer sembolik biçimlerin geliştirilmesini ima eder ve onları özgürlük ile topluluğa dayanan bir değerler sistemiyle karşılaştırır*". Bu "***kültürel** mücadele, ... ekonomik, politik, ırka dayalı, dini veya cinsel olsun, tüm tahakkümcü sınıfların maddi ve ideolojik iktidarlarıyla özgürleşmenin çok boyutlu bir uygulamasıyla mücadele eden*" genel bir savaşımın bir parçası olacaktır. Başka bir deyişle, "*grevler, boykotlar, iş eylemleri, işgaller, doğrudan eylem grupları ile liberter işçi grupları federasyonları örgütlenmeleri, işçi meclislerinin, kolektiflerin ve kooperatiflerin geliştirilmesi gibi **ekonomik** eylemleri; baskıcı hükümet politikalarına aktif müdehaleler, toplumun askerileştirilmesi ve bürokratikleştirilmesine karşı boyun eğmeme ve direnme; karar alınmasına ve yerel denetime doğrudan katılımı artırmayı amaçlayan hareketlere katılım*" gibi "***politik** eylemleri*" de kapsayan ancak bunlarla sınırlı olmayan "*daha geniş bir sınıf analizi düşüncesi*" ve "*daha kuvvetli bir sınıf savaşımı pratiği*" (**Anarşist An**, s. 31).

Kültürel anarşizm önemlidir (aslında yaşamsaldır), çünkü otoriter değerler politik ve ekonomik

yönlerin ötesine geçen çok yönlü bir bütüncül tahakküm sisteminin içine gömülüdür. Bu nedenle, nüfusun büyük bir kısmında köklü psikolojik değişimler olmadan, ekonomik ve politik kombinasyonlu bir devrimle bile bu [otoriter] değerlerin kökü kazınamaz. Çünkü, bugünkü sistemde gözlenen kitlesel sessiz onamanın kökleri, son beş ya da altı bin yıldır süregelen ataerkil-otoriter uygarlıkla beraber gelişen, birçok koşullandırma ve toplumsallaştırma biçimlerince üretilmiş olan insanoğlunun tinsel yapısında (Wilhelm Reich'in ifadesi ile "*karakter yapısı*"nda) bulunmaktadır.

Diğer bir deyişle, kapitalizm ve devlet hemen yarın devrilse bile insanlar çok geçmeden onların yerine yeni otorite biçimleri yaratacaklardır. Çünkü, otorite –güçlü lider, emir-komuta zinciri, birisinin emirler vererek diğerini kendi başına düşünmenin sorumluluğundan kurtarması– itaatkâr/otoriter kişiliğin kendisini en uyumlu hissedeceği durumdur. Özgürlük, demokrasi ve eşitlik devrimci ülkülerine ihanet edilerek, yeni hiyerarşi ve yönetici sınıfların çabucak yaratıldığı başarısız devrimler ve özgürlük hareketlerinin uzun listesinden gözlenebileceği üzere, ne yazık ki insanların çoğunluğu gerçek özgürlükten korkmaktadır ve aslında onunla ne yapacağını da bilmemektedir. Bu başarısızlıklar genellikle gerici politikacı ve kapitalistlerin entrikalarına ve devrimci

liderlerin ihanetlerine bağlanır; ancak gerici politikacılar, ancak sıradan insanların karakter yapısında otoriter ideallerinin yeşermesi için elverişli bir zemin bulunmasından ötürü yandaş bulabilmektedirler.

Bu nedenle, insanların yavaş yavaş kendi içlerindeki itaatkâr/otoriter niteliklerin farkına vardıkları, koşullandırmayla bu niteliklerin nasıl yeniden üretildiğini gördükleri ve yeni kültür biçimleriyle –özellikle yeni çocuk yetiştiirme ve eğitim metodlarıyla– bunların üstesinden nasıl gelinebileceğini, nasıl ortadan kaldırılabileceğini anladıkları bir bilinç-artışı dönemi anarşist bir devrimin ön koşuludur. Bu konuyu **Kısım B.01.5**'te (Otoriter medeniyetin kitlesel-psikolojik temeli nasıl yaratıldı?), **Kısım J.06**'da (Anarşistler ne tür çocuk yetiştirme yöntemleri tavsiye ederler?) ve **Kısım J.05.13**'te (Modern Okullar nedir?) daha etraflıca tartışacağız.

Kültürel anarşist fikirler hemen hemen anarşizmin tüm okullarınca paylaşılır ve bilinç-yükseltme her anarşist hareketin hayati bir kısmı olarak görülmektedir. Anarşistlere göre, yaşamımızın tüm yönlerinde "*eskinin kabuğu içinde yeni dünyayı inşa etmek*" önemlidir ve anarşist bir kültür yaratılması da bu faaliyetin bir parçasıdır. Öte yandan, anarşistlerin pek azı bilinç-yükseltmeyi kendi başına yeterli görür, bu nedenle kültürel anarşizm faaliyetle-

rini, kapitalist toplumda örgütlenme, doğrudan eylem kullanımı ve özgürlükçü alternatifler kurulmasıyla birleştirirler. Anarşist hareket, her faaliyetin diğerini beslediği ve desteklediği, pratik özfaaliyet ile kültürel çalışmayı bir araya getiren bir hareket-tir.

A.3.7 Dinsel Anarşistler Var mıdır ?

Evet, vardır. Her ne kadar anarşistlerin büyük bir kısmı köklü bir şekilde insan-karşıtı olması ve dünyevi otorite ile köleliği haklı gösterici olması nedeniyle Tanrı fikrine ve dine karşı olsa da; bazı inananlar, [dini] fikirlerini anarşist sonuçlara vardırmıştır. Tüm anarşistler gibi bu dinsel anarşistler de, devlete karşı çıkmayl özel mülkiyet ve eşitsizlikle ilgili olarak eleştirel bir duruşla birleştirir. Diğer bir deyişle, anarşizmin ateist olması gerekmez. Aslında, Jacques Ellul'e göre, "kitab-ı mukaddese ait düşünceler *doğrudan anarşizme yol açar ve bu da Hristiyan düşünürlerle uyumlu yegâne 'politik anti-politik' duruştur*" (Peter Marshall'ın alıntısı, **İmkânsızı İstemek**, s. 75).

Dinsel fikirlerden ilham almış birçok farklı anarşizm çeşiti vardır. Peter Marshall'ın dikkat çektiği üzere, "*anarşist duyarlılığın ilk açıkça ifadesi, M.Ö. altıncı yüzyılda eski Çin'deki Taoist'lere kadar geri götürülebilir*"; ve "*Budizm, özellikle Zen formundaki [Budizm], ... güçlü bir liberter ruha ... sahiptir*" (**Op.Cit.**, s. 53 ve s. 65). Küreselleşme karşıtı aktivist Starkhawk gibi bazıları ise anarşist fikirlerini Pagan ve Tinselci [Spiritüal] etkilerle birleştirir. Ancak, dinsel anarşizm genellikle, bizim de burada üzerine yoğunlaşacağımız Hıristiyan Anarşizmi biçimini alır.

Hıristiyan Anarşistler, İsa'nın takipçilerine söylediği "*krallar ve yöneticiler insanlar üzerinde hâkimdirler; aranızda onlar gibileri olmasın*" sözlerini ciddiye alırlar. Benzer şekilde, Paul'un "*Tanrı'dan başka bir otorite yoktur*" özdeyişi, toplumda devlet otoritesinin reddedilmesiyle açık sonucuna ulaştırılır. Bu nedenle, gerçek bir Hıristiyan için, devlet Tanrı'nın otoritesine el koymaktadır; her bireyin kendini yönetmesi ve (Tolstoy'un ünlü bir kitabının başlığını kullanacak olursak) **Tanrı'nın Krallığının Kendi İçinde Olduğu**'nu keşfetmesi, yine her bireyin kendi sorumluluğundadır.

Benzer şekilde, İsa'nın gönüllü yoksulluğu, servetin yozlaştırıcı etkileri üstüne yorumları ve İncil'deki dünyanın insanların ortaklaşa faydalanmaları için

yaratıldığı yolundaki ifadeler, özel mülkiyetin ve kapitalizmin toplumsal eleştirisi için birer temel olarak ele alınır. Aslında, (her ne kadar daha sonra onları devlet dini içine sınırlandırsa da, kölelerin kurtuluş hareketi olarak kabul edilebilecek olan) erken dönem Hıristiyan kilisesi, radikal Hıristiyan hareketleri içerisinde (aslında İncil, ezilenlerin liberter özlemleri ifade etmek amacıyla kullanılacaktır, ki bu daha sonra anarşist veya Marksist terminoloji biçimini alacaktır) tekrar tekrar ortaya çıktığını gözlemlediğimiz maddi malların komünistçe [*communistic*] paylaşımına dayanmaktadır. Bu nedenledir ki, İngiltere'deki 1381 Kylü Ayaklanmasında papaz John Ball şu eşitlikçi yorumu yapıyordu:

> "*Adem toprağı kazarken Havva yün eğiriyordu,*
>
> *Peki o zaman efendi kimdi?*"

Hıristiyan anarşizminin tarihçesi, Orta Çağ'da **Aykırı *Özgür Ruh Mezhebi***ni, sayısız Köylü ayaklanmasını ve 16. yüzyıldaki ***Anabaptistler***i kapsar. Hıristiyanlıkdaki liberter gelenek 18. yüzyılda William Blake ve 1854'te yazdığı **Pratik Hristiyan Sosyalizmi**'nde anarşist sonuçlara ulaşan Adam Ballou'in eserlerinde tekrar yüzeye çıkar. Ancak, Hıristiyan anarşizmi gerçek anlamıyla

anarşist hareketin bir parçası haline ünlü Rus yazarı Leo Tolstoy'un çalışmasıyla gelir.

Tolstoy, İncil'in mesajını ciddiyetle ele alarak gerçek bir Hıristiyanın devlete karşı çıkması gerektiği sonucuna varır. Tolstoy İncil'i okumasından anarşist sonuçlar çıkarır:

> "*yönetmek güç kullanmak demektir, güç kullanmak ise gücün [üzerinde] kullanıldığı kişinin yapmaktan hoşlanmadığının ve de gücü kullananın kendisine yapılmasından da kesinlikle hoşlanmayacağının, ona [gücün üzerinde kullanıldığı kişiye] yapılmasıdır. Sonuç olarak, yönetmek bize yapılmasını istemediğimiz şeylerin başkalarına yapılması, yani yanlış yapılması demektir*" (**Tanrının Krallığı Kendi İçinizdedir**, s. 242).

Bu nedenle gerçek bir Hıristiyan diğerlerini yönetmekten sakınmalıdır. Bu devlet karşıtı duruş nedeniyle doğaldır ki, o [Tolstoy] aşağıdan kendindenörgütlenen bir toplumun taraftarlığını yapmıştır:

> "*Resmi [bir görevi] olmayan insanların kendi yaşamlarını kendi başlarına düzenlemeyeceği, keza Hükümet[te yer alan] insanların hem kendileri hem de başkaları*

adına bunu yapabilecekleri neden düşünülür ki?" (**Anarşist Okuma Kitabı**, s. 306).

Tolstoy, bireylerin ruhsal dönüşümünü anarşist bir toplumun yaratılmasının anahtarı olarak gördüğü için baskıya karşı şiddet içermeyen eylemi savunur. Max Nettlau'nun söylediği üzere, "*Tolstoy tarafından vurgulanan büyük gerçek, iyinin, iyiliğin, dayanışmanın –ve aşk diye adlandırdığımız tüm her şeyin– gücünün* ***kendi içimizde*** *yattığının; ve bunun uyandırılmasının, geliştirilmesinin ve ifa edilmesinin* ***kendi davranışlarımızla*** *olabileceğinin ve olması gerektiğinin kabul edilmesidir*" (**Anarşizmin Kısa Tarihi**, s. 251-2).

Tüm anarşistler gibi, Tolstoy da özel mülkiyet ve kapitalizme karşı eleştireldi. Henry George gibi (Proudhon gibi onun [Tolstoy] üstünde önemli etkisi olmuştur), toprak üzerindeki özel mülkiyete şöyle karşı çıkıyordu; "*toprak mülkiyetinin savunulması ve sonucunda fiyatında yükselme olmasaydı, insanlar bu kadar dar alanlarda kümelenmeyeceklerdi; aksine halen dünyada oldukça bol olan serbest topraklar üzerine yayılacaklardı*". Bunun da ötesinde, "*bu {toprak mülkiyeti için [yapılan]} mücadelede, toprağı işleyenler değil, aksine daima hükümetin şiddetinde pay sahibi olanlar avantaja sahiptirler*" (**Op.Cit.**, s.

307). Tolstoy, kullanımın ötesine taşan bütün mülkiyet haklarının var olmasının, onların korunmasının devlet şiddetini gerektireceğinin farkındadır; (iyelik [*possession*; burada kullanım hakkı anlamında] "*her zaman gelenekçe, kamuoyunca, adalet ve karşılıklılık hislerince korunur ve bu nedenle de şiddet tarafından korunması gerekmez*" (**a.y.**). Aslında, şöyle demektedir:

> "*Tek bir mal sahibine ait olan onbinlerce dönümlük orman arazisinin –binlerce insanın yakacağı yokken– şiddet kullanılarak korunması gerekir. Aynı şey birçok işçi neslinin aldatıldığı ve halen de aldatılmakta olduğu fabrikalarda ve işyerlerinde de geçerlidir. Keza, sahibinin kıtlık zamanında üç katı fiyata satmak amacıyla sakladığı yüzbinlerce kilelik hububat için de*" (**Op.Cit.**, s. 307).

Tolstoy, kapitalizmin bireyleri hem ahlaki hem de fiziksel olarak perişan ettiğini ve kapitalistlerin "*köle-tüccarları*" olduğunu ifade eder. Gerçek bir Hıristiyanın kapitalist olmasının imkânsız olduğunu düşünür, çünkü "*sanayici [manufacturer, imalatçı], geliri işçilerin vicdansızca el koyulan değerinden oluşan ve mesleği tamamen zorunlu, doğal olmayan*

emeğe dayanan bir insandır"; dolayısıyla, "*öncelikle kendi kârı için insan yaşamlarını mahvetmekten vazgeçmesi gerekir*" (**Tanrının Krallığı Kendi İçinizdedir**, s. 338, s. 339). Hiç de şaşırtıcı olmayacak şekilde Tolstoy, kooperatiflerin "*şiddetin taraftarı olmak istemeyen aklaklı, kendine saygılı bir kimsenin katılabileceği yegâne toplumsal faaliyet*" (Peter Marshall'ın alıntısı, **Op.Cit.**, s. 378) olduğunu belirtir.

Şiddete karşı çıkmasından dolayı, Tolstoy hem devleti hem de özel mülkiyeti reddeder, toplumdaki şiddetin sona erdirilmesi ve adil bir toplumun yaratılması için pasifist taktiklerin kullanılması çağrısı yapar. Nettlau'nun ifadesiyle, o [Tolstoy] "***kötülüğe karşı direnilmesini*** *... öne sürdü; ve direniş yollarından birisine –aktif güç [kullanımı]– yenii bir yol ekledi:* ***itaatsizlik, pasif güç [kullanımı] yoluyla direniş***" (**Op.Cit.**, s 251). Özgür toplum fikrinde, Tolstoy gözle görülür bir şekilde kırsal Rus yaşamından **ve** Peter Kropotkin (örneğin, **Tarlalar, Fabrikalar ve Atölyeler** [İşlikler]), P. J. Proudhon ve anarşist olmayan Henry George'un çalışmalarından etkilenmiştir.

Tolstoy'un fikirleri ngilizleri Hindistan'dan kovmak için halkından şiddetsiz direniş göstermesini isteyen Gandhi'yi derinden etkilemiştir. Bunun da ötesinde, Gandhi'nin bağımsız Hindistanı bir

köylü komünleri federasyonu olarak tasavvur etmesi de Tolstoy'un anarşist özgür toplum görüşüne benzerdir (her ne kadar Gandhi'nin anarşist olmadığını vurgulamamız gerekse de). 1933'te ABD'de **Catholic Worker** [Katolik İşçi] adlı gazeteyi kuran, inançlı bir Hristiyan pasifist ve anarşist olan Dorothy Day ve **Katolik İşçi Grubu**, yine Tolstoy'dan (ve Proudhon'dan) oldukça etkilenmişti. Tolstoy'un ve dinsel anarşizmin etkileri, Hıristiyanlığın fikirlerini işçi sınıfı ile köylüler arasındaki toplumsal aktivizmle birleştiren Latin ve Güney Amerika **Kurtuluş Teolojisi** [*Liberation Theology*] hareketlerinde de görülebilir (ancak Kurtuluş Teolojisi'nin anarşist fikirlerden ziyade devlet sosyalizmi fikirlerinden etkilendiğini belirtmemiz gerekiyor).

Dolayısıyla, anarşizm içinde dinden anarşist sonuçlar çıkaran bir azınlık geleneği vardır. Ancak, **Kısım A.02.20**'de belirtmiş olduğumuz gibi, çoğu anarşist anarşizmin ateizmi ima ettiğini, incil'e ait düşüncenin tarihsel olarak hiyerarşiyle ve dünyevi yöneticilerin savunusuyla bağlantılı olmasının bir rastlantı olmadığını belirterek buna katılmaz. Yani, anarşistlerin ezici bir çoğunluğu ateisttir, çünkü "*doğal veya doğaüstü olsun herhangi bir varlığa tapınmak veya hürmet etmek daima toplumsal tahakkümü ortaya çıkaracak bir kendiliğinden boyun eğme [self-subjugation] ve hizmetkarlık biçi-*

midir. Bookchin'in yazdığı gibi, 'insanoğullarının kendilerinden daha 'yüce' bir şey önünde diz çöktükleri anda hiyerarşi özgürlük karşısındaki ilk zaferini kazanmış olur''" [Brian Morris, **Ekoloji ve Anarşizm**, s. 137). Yani, anarşistlerin büyük bir kısmı, eğer Tanrı varsa bile, insan özgürlüğü ve saygınlığı için ortadan kaldırılması gerektiği konusunda Bakunin'le hemfikirdir. İncil'in neler söylediği ortadayken, pek az anarşist onun otoriter fikirlerden ziyade liberter fikirleri desteklemek için kullanılabileceğini düşünür.

Ateist anarşistler, her türlü suistimali savunmasından ötürü İncil'in kötülüğüyle ün saldığı olgusuna işaret ederler. Hıristiyan anarşizmi bunu nasıl uzlaştıracaktır? Öncelikli olarak bir Hıristiyan mıdırlar, yoksa bir anarşist mi? Eşitlik mi, Kitab-ı Mukaddes'e bağlılık mı? Bir inanan açısından, seçim bile söz konusu değildir. Eğer İncil Tanrı sözüyse, bir anarşist Tanrı'ya, onun otoritesine ve onun yasalarına inandığını iddia ederken nasıl daha aşırı konumları destekleyebilir?

Örneğin, hiçbir kapitalist ulus İncil'in açıkladığı Sabbath yasasındaki [Hıristiyanların çalışılmaması gerektiğine inandıkları gün; genellikle pazar günü] çalışmamayı uygulamayacaktır. İncil'deki taşlanarak öldürülme cezasına rağmen çoğu Hıristiyan patron işçilerini yedinci günde de çalışmaya zorla-

maktan memnundur ("*Altı gün çalışılmalıdır, ancak yedinci gün tatiliniz, Lord'la kalacağınız dinlenme günü olmalıdır; her kim ki o gün çalışır, öldürülmelidir*", Exodus 35:2). Hıristiyan bir anarşist Tanrı'nın yasasının ihlal edilmesinden ötürü böyle bir cezalandırmayı savunacak mıdır? Aynı şekilde, gerdek gecesinde bakire olmamasından ötürü bir kadının taşlanarak öldürülmesine izin verecek bir ulus –haklı olarak– kesinlikle şer olarak göülecektir. Ancak, bu "iyi kiyat"ta belirtilen bir yazgıdır (Deuteronomy 22:13-21). Kadınların evlilik öncesi seks yapması bir Hristiyan anarşiste göre ölüm cezası gerektiren bir şey midir? Veya hatta, "*babasının dediklerini veya annesinin dediklerini dinlemeyen dik başlı ve isyankar oğul*" da keza "*şehrin tüm erkeklerinin ölene kadar onu taşa tutması*" yazgısına maruz kalmalı mıdır? (Deuteronomy 21:18-21). Veya İncil'in kadınlara tavrını ne demeli: "*Kadınlar, kendinizi erkeklerinize teslim edin*" (Corinthians 14:34-35). Erkek yönetimi açıkça ifade edilir: "*Her erkeğin başının İsa olduğunu; ve kadının başının erkek olduğunu; ve İsa'nın başının Tanrı olduğunu bilmelisiniz*" (I Corinthians 11:3).

Açıktır ki, İncil'in öğretilerini uygulamak söz konusu olduğunda Hıristiyan anarşist fazlasıyla seçici anarşist olmayan birisi olmak zorundadır. Zengin olan nadiren yoksulluğun gereğinden bahseder (en

azından kendileri için) ve örneğin (aynen kiliseler gibi) zengin olanın görünüşte cennete girmekte karşılaşağı zorluğu unutmaktan mutlu gözükür. İsa'nın şu tembihini unutmuş gözükürler: "*Mükemmel olacaksanız, gidin ve sahip olduklarınızı satın ve yoksullara verin; cennette hazinelere sahip olacaksınız: gelin ve beni takip edin*" (Matthew 19:21). Hristiyan sağın taraftarları bunu kendi politik liderlerine ve hatta ruhani liderlerine uygulamazlar. Pek azı şu özdeyişi takip eder: "*her insana sizden istediğini verin; ve senden isteyerek aldıkları şeyleri onlardan geri istemeyin*" (Luke 6:30, keza Matthew 5:42). Ne de onlar ilk Hıristiyan inanırların yaptığı gibi "*her şeyi ortaklaşa*" kullanırlar (Acts 4:32). Yani, eğer anarşist olmayan bir inanan, anarşist inanırlar tarafından İncil'in öğretilerini göz ardı ediyor görülürse, aynısı onların saldırdıkları tarafından kendileri için de söylenebilir.

Ayrıca, Hıristiyanlığın temel olarak anarşizm olduğunu tarihle bağdaştırmak oldukça zordur. İncil, adaletsizle savaşmaktan çok daha fazla adaletsizliği savunmak için kullanılmıştır. İrlanda'da, Güney Amerika'nın bazı kesimlerinde, ondokuzuncu ve yirminci yüzyıl başı İspanyasında olduğu gibi, Kilise'nin **de facto** [fiilen] siyasi güce sahip olduğu ülkelerde anarşistler tipik olarak din karşıtıdırlar, çünkü Kilise gücünü muhalifleri ve

sınıf mücadelesini bastırmak için kullanmaktadır. Yani, Kilise'nin fiili rolü, İncil'in anarşist bir metin olduğu iddiasının yanlış olduğunu gösterir.

Bunun yanı sıra toplumsal anarşistlerin çoğu, daha büyük kötülüklere karşı durmak için (bazen) şiddet kullanılması gerektiğini görerek, Tolstoycu pasifizmi dogmatik ve aşırı olarak değerlendirir. Ama anarşistlerin büyük bir kısmı, anarşist bir toplum yaratmanın anahtarı olarak, değerlerin bireysel dönüştürülmesinin gerekliliği ve genel bir taktik olarak şiddet karşıtlığının önemli olduğu konularında Tolstoyculara katılacaktır (yine, anarşistlerin ancak çok az bir kesiminin, başka hiç bir seçenek kalmadığı durumlarda, kendini savunma amacıyla olsa bile şiddet kullanımını reddettiğini vurgulamalıyız).

A.3.8 *"Sıfatları Olmayan Anarşizm"* Nedir?

Tarihçi George Esenwein'ın sözleriyle, "*sıfatları olmayan anarşizm*", en geniş anlamıyla "*anarşizmin tiresi (-) olmayan biçimini; yani, komünist, kollektivist, karşılıkçı ya da bireyci gibi niteleyici etiketleri olmayan bir doktrini ifade eder. Diğerleri için ...*

(o), farklı anarşist okulların bir arada var olmasına hoşgörü gösteren bir davranış tarzı olarak algılanmıştır" (**Anarşist İdeoloji ve İspanya'da İşçi Sınıfı Hareketi, 1868-1898**, s. 135).

Bu kelimeyi Kasım 1889'da Barcelona'da kullanan Küba doğumlu Fernando Tarrida del Marmol bu ifadenin yaratıcısıdır. Yorumlarını o dönemde kendi teorilerinin üstünlüğü üzerine yoğun bir tartışma yürüten İspanyol komünist ve kollektivist anarşistlerine karşı yapmıştı. "Sıfatları olmayan anarşizm", anarşist eğilimler arasında daha çok hoşgörü gösterilmesini sağlamak ve anarşistlerin önceden tasarlanmış ekonomik planlarını –kuramda olsa bile– hiç kimseye dayatmamaları gerektiğini vurgulamak için yapılmış bir girişimdi. Özgür toplumun tek kuralının özgür deneme olması bağlamında, anarşistler için ekonomik tercihlerin kapitalizmi ve devleti yok etmeye göre "*ikinci derecede önemli*" olması gerektiği belirtiliyordu.

Böylece "*anarquismo sin adjetives*" ("sıfatları olmayan anarşizm") olarak bilinen kuramsal perspektif, aslında hareketin bizzat kendi içindeki yoğun tartışmanın bir yan ürünüydü. Bu görüşün kökenlerini 1876'da Bakunin'in ölümünü takiben gelişen Komünist Anarşizm'de bulmak mümkündür (James Guillaume'nin, **Bakunin ve Anarşizm** adlı eserin içinde yer alan ünlü yazısı "*Yeni Toplumsal Düze-*

nin Kurulması Üstüne"den de görüleceği üzere kollektivistler kendi ekonomik sistemlerinin özgür komünizme doğru evrildiğini söylüyorlardı). Kolektivist Anarşizm'e tamamen zıt olmamakla beraber, aynen Bakunin'in Proudhon'un çalışmalarını geliştirmesi, derinleştirmesi ve zenginleştirmesi gibi Komünist Anarşistler de Bakunin çalışmalarını geliştirip, derinleştirip, zenginleştirdiler. Komünist Anarşizm, Elisee Reclus, Carlo Cafiero, Errico Malatesta ve (en ünlüsü) Peter Kropotkin ile birlikte anılır.

İspanya hariç, Avrupa'daki ana anarşist eğilim olarak Komünist-Anarşist fikirler kısa zamanda Kolektivist Anarşizmin yerini aldı. Burada esas konu (her ne kadar Ricardo Mella için bu bir rol oynamış olsa da) komünizm sorunu değildi; esas sorun Komünist Anarşizmin getirdiği strateji ve taktiklerin uyumlandırılması idi. O zamanlarda (1880'lerde), Komünist Anarşistler genel olarak sendikacılığa karşı çıkıyor (militan işçi örgütlerinin önemini görenlerden birinin de Kropotkin olmasına rağmen), aynı zamanda da bir biçimde örgütlenme karşıtı gözüküyor, yerel (saf) anarşist militan hücrelerin öneminden bahsediyorlardı. Ortaya çıkan taktik ve stratejilerdeki değişimin, işçi sınıfı örgütlenmesi ve mücadelesinin ısrarlı taraftarı olan İspanyol Kolektivistlerinden oldukça eleştiri gelmesine sebep olması şaşırtıcı değildir.

Bu çatışma kısa zamanda İspanya'nın dışına taştı ve Paris'te **La Revolte**'nin sayfalarında kendisine yer buldu. Bu, birçok anarşisti Malatesta'nın şu sözlerini kabullenmeye yönlendirdi; "en hafifinden söylemek gerekirse, *(s)adece hipotezler üzerinden anlaşmazlığa düşmek, bizim için doğru değildir*" (Max Nettlau'nun alıntısı, **Anarşizmin Kısa Tarihi**, s. 198-9). Zamanla anarşistlerin çoğunluğu (Netlau'nun sözleriyle) "*geleceğin ekonomik gelişmesini önceden tahmin edemeyiz*" (**Op.Cit.**, s. 201) şeklindeki yargıyı kabullendiler; farklı görüşlere sahip oldukları özgür toplumun nasıl işleyeceğinden ziyade, ortak olanlara (kapitalizm ve devlete karşı çıkmaya) vurgu yapmaya başladılar. Zaman geçtikçe, Kolektivist-Anarşistler komünist ülkülere bağlılıklarını, bu ülkülere ilerde, devrimden sonra değil, daha yakın bir zamanda ulaşılması gerektiğini vurgulamaya başlarken, Komünist-Anarşistlerin çoğu da işçi hareketini göz ardı etme fikirlerinin işçi sınıfına ulaşılamamasına neden olduğunu gördüler. Yani, bu iki anarşist grubu da birlikte çalışabilirdi, çünkü "*tüm ayarlamalarını ve olası tüm bileşimlerini tasavvur etmemize izin vermeyecek ölçüde bizden uzak, zaman ve mekan içerisinde değişikliğe tabi olan geleceğin toplumunun belli bazı özelliklerini fazla vurgulama isteğimizden ötürü küçük küçük ekollere bölünmemizin hiçbir*

mantığı" yoktu. Üstelik, özgür toplumda "*birlik ve anlaşmaların yöntemleri ve ayrı ayrı biçimleri veya emeğin ve toplumsal yaşamın örgütlenmesi birörnek [unique, aynı] olmayacaktır; şu anda bunlara ilişkin kestirimler veya saptamalar yapamayız*" (Malatesta, Nettlau'nun alıntısı, **Op.Cit.**, s. 173).

Malatesta şöyle devam ediyordu: "*anarşist-kolektivizm ile anarşist-komünizm arasındaki sorun bir nitelendirme, yöntem ve anlaşma sorunu olsa da*", sistem ne olursa olsun [sorunun] anahtarı bu olsa da, "*aynen kölelik ve zorlamanın şimdi erkeklere {ve kadınlara} ters gelmesi gibi, ücret sisteminin de onlara ters gelmesine yol açacak yeni bir ahlaki bilinç şekillenecektir*". Eğer bu gerçekleşirse, o zaman "*ne biçimde bir toplum ortaya çıkarsa çıksın, toplumsal örgütlenmenin temeli komünist olacaktır*". Bizler "*asli ilkelerimize bağlı kalıp, ... onları kitlelere aşılamakta elimizden geleni yaptığımız*" müddetçe, "*kelimeler veya ufak tefek şeyler üzerinden kavga [etmemeli], post-devrimci [devrim sonrası] topluma adalet, eşitlik ve hürriyete doğru bir yönelim kazandırmalıyız*" (Nettlau'nun alıntısı, **Op.Cit.**, s. 173 ve s. 174).

Benzer şekilde, aynı zamanlarda ABD'nde ise Bireyci ve Komünist anarşistler arasında yoğun bir tartışma yapılmaktaydı. Benjamin Tucker Komünist-Anarşistlerin anarşist olmadığını söyler-

ken, John Most ise Tucker'ın fikirleri hakkında benzer şeyleri söylüyordu. Aynen Mella ve Tarrida gibi kişilerin anarşist gruplar arasında hoşgörü olması fikrini öne sürmeleri gibi, Voltairine de Cleyre gibi anarşistler de "*kendisini sadece 'Anarşist' olarak adlandırmaya başladı; ve devletin yokluğunda, en uygun biçimi bulmak amacıyla muhtemelen farklı yerlerde birçok farklı denemeler yapılacağı için, Malatesta gibi 'Sıfatları olmayan bir Anarşizm' çağrısında bulundu*" (Peter Marshall, **İmkânsızı İstemek**, s. 393). Kendi sözleriyle, bütün bir ekonomik sistemler kümesi "*faydalı olacak şekilde farklı yerlerde denenecektir. İnsanların içgüdülerinin ve alışkanlıklarının her toplumda kendilerini özgür bir seçim şeklinde ifade etmesini göreceğim; ve farklı çevrelerin farklı uyarlamaları gerektireceğinden eminim*". Sonuçta, "*sadece hürriyet ve deneme en iyi toplum biçimlerini belirleyebilir*" ve bu nedenle "*bundan sonra basitçe 'Anarşist' dışında başka bir şeyle nitelendirmeyeceğim*" (Paul Avrich'in alıntısı, **Amerikalı Bir Anarşist**, ss. 153-4).

De Cleyre, Malatesta, Nettlau ve Reclus gibi bilinen anarşistlerin "sıfatları olmayan anarşizm" ifadesinde içerilen hoşgörülü bakış açısını kabul etmeleriyle, bu tartışmalar anarşist harekette kalıcı bir etkiye neden oldu (bunun mükemmel bir özeti için Nettlau'nun **Anarşizmin Kısa Tarihi**'ne bakınız,

s. 195'den 201' e kadar). Bize göre de, çoğu anarşistin –anarşist teorinin belli çeşitleri hakkında kendi tercihleri ve diğer çeşitlerin neden kusurlu oldukları konusunda kendi görüşleri [saklı] olmak üzere– diğer eğilimlerin de kendilerini "anarşist" olarak adlandırma haklarını kabul etmesi anarşist hareket içinde bugünkü hâkim tavırdır. Ancak, anarşizmin farklı biçimlerinin (komünizm, sendikalizm, dinsel, vb.) tamamen birbirini dışlayan şeyler olmadığını ve birini desteklerken diğerlerinden nefret etmeniz gerekmediğini vurgulamak istiyoruz. Bu hoşgörü, "sıfatları olmayan anarşizm" ifadesinde yansıtılır.

Son bir konu olarak, bazı "anarko"-kapitalistler, "sıfatları olmayan anarşizm"le ilgili hoşgörüyü kullanarak, kendi ideolojilerinin anarşist hareketin bir parçası olarak kabul edilmesi gerektiğini iddia etmektedirler. Ne de olsa 'anarşizm devletten kurtulmak üstünedir, ekonomi ikinci planda gelir' demektedirler. Ancak, zamanında tartışılan ekonomi çeşitlerinin **anti-kapitalist** (yani sosyalizm yanlısı [*socialistic*]) olduğu hatırlanırsa, "sıfatları olmayan anarşizm"in bu şekilde kullanımı sahte bir kullanımdır [aldatıcıdır]. Örneğin Malatesta'ya göre, komünist anarşizmin haricinde "*başka çözümler, başka toplumsal örgütlenme biçimleri öngören ve öneren anarşistler vardır*", ancak "*onlar da aynen bizim yaptığımız gibi poltik iktidarın ve özel mülkiyetin yıkılmasını ar-*

zularlar". "*Gelin tüm düşünce okullarının dışlayıcılığını ortadan kaldıralım*" ve gelin "*yollar ve araçlar hakkında anlaşmaya varalım ve ilerleyelim*" (Nettlau'nun alıntısı, **Op.Cit.**, s. 175). Diğer bir deyişle, kapitalizmin devletle beraber ortadan kaldırılması gerektiği konusunda anlaşılmıştır, ancak bu yapıldığı zaman özgür deneme gelişecektir. Başka bir ifadeyle, devlete karşı mücadele tahakküm ve sömürüyü sona erdirmek için yapılan daha kapsamlı bir mücadelenin sadece bir parçasıdır ve bu daha kapsamlı hedeflerden soyutlanamaz. Kapitalizmin devletle beraber yok edilmesi gerektiğini amaçlamadıklarından ötürü "anarko"-kapitalistler anarşist değildirler ve "sıfatları olmayan anarşizm" sözde "anarşist" kapitalistleri içermez ("anarko"-kapitalizmin neden anarşist olmadığına hakkında bakınız **Kısım F**).

Bu, devrimden sonra "anarko"-kapitalist toplumların olmayacağı anlamına gelmez. Aksine. Aynen devlet sosyalizmini veya teokrasiyi destekleyen bir topluluğun bu rejim altında yaşamasını bekleyebileceğimiz gibi, eğer bir grup insan böyle bir sistemi kurmak isterlerse bunu yapabilirler. Basitçe gezegendeki ve hatta belli bir coğrafi alandanki herkesin aynı anarşist haline gelmesinin olası olmadığı için böyle hiyerarşi adacıkları [*enclave*] var olacaktır. Hatırlanması gereken önemli nokta böyle bir sistemin

anarşist olmayacağı, sonuçta da "*sıfatları olmayan anarşizm*" olmayacağıdır.

A.3.9 Anarko-İlkelcilik Nedir?

Kısım A.03.3'de tartışıldığı üzere, çoğu anarşist Durumcu Ken Knabb'ın şu dediklerine katılacaktır: "*kurtarılmış bir dünyada bilgisayarlar ve diğer modern teknolojiler, herkese daha ilginç faaliyetlere yoğunlaşma serbestisi kazandracak şekilde tehlikeli ve sıkıcı işlerin ortadan kaldırmak amacıyla kullanılabilir*". Açıktır ki, "*belli teknolojiler –nükleer enerji en bariz örneğiidir– o kadar anlamsızca tehlikelidir ki bunlar[ın kullanımına] derhal son verilecektir. Saçma, modası geçmiş veya lüzumsuz birçok diğer endüstri, ticari gerekçelerinin ortadan kalkmasıyla otomatikman ortadan kaybolacaktır. Ancak birçok teknoloji ... şu anda ne kadar kötüye kullanılırlarsa kullanılsınlar pek az* ***asli*** *sakıncaya sahiptir. Bu basitçe onların daha duyarlı bir şekilde kullanılması, popüler denetim altına alınması, birkaç ekolojik iyileştirmenin gerçekleştirilmesi ve kapitalistçe amaçlar yerine insani amaçlar doğrultusunda yeniden tasarlanması meselesidir*" (**Public Secrets**, s. 79 ve s. 80). Dolayısıyla, çoğu eko-anarşist, uygun teknolojinin kullanılmasını doğayla denge içinde

olan bir toplumun yaratılmasının bir aracı olarak olarak grür.

Ancak, (oldukça) küçük ancak konuşkan bir kendinden tahvilli Yeşil anarşist azınlığı buna katılmaz. John zerzan, John Moore ve David Watson gibi yazarlar, kendi iddialarına göre tüm iktidar ve baskı biçimlerini eleştirmeyi amaçlayan bir anarşizm vizyonu getirmiştir. Bu genellikle anarko-ilkelcilik [*anarcho-primitivism*] olarak adlandırılır ve Moore'ye göre "*uygarlığın bütününü anarşist bir pesrpektiften eleştiren ve insan yaşamının kapsamlı bir dönüşümünü başlatmayı amaçlayan radikal akımın stenografisidir*" (**İlkelci Astar**).

Bazı aşırı unsurlarının tüm teknoloji biçimlerini, işbölümü, evcilleştirmeyi, "İlerleme"yi, endüstriyalizmi, "*kitle toplumu*" dedikleri şeyi ve hatta bazılarının sembolik kültürü (yani sayıları, dili, zamanı ve sanatı) sona erdirmeyi amaçladığı bu akım kendini çeşitli şekillerde ifade eder. Bu özellikleri içinde barındıran herhangi bir sistemi "*uygarlık*" olarak adlandırma ve sonuçta da "*uygarlığın yıkılmasi*"nı hedefleme eğilimindedirler. Ne kadar geriye gitmeyi arzuladıkları tartışmalı bir konudur. Bazıları Endüstriyel Devrim'den önce var olan teknoloji düzeyine kabul edilebilir bulur, birçoğu daha ileri giderek tarımı ve en temel olanların ötesine geçen tüm teknoloji biçimlerini reddeder.

Onlara göre, anarşinin yegane var olma yolu vahşi yaşama, avcı-toplayıcı yaşam tarzına geri dönmektir ve [teknolojinin] eko-sistem üzerindeki etkisini en asgari düzeye indirecek endüstriyel üretime dayanan bir anarşist toplum yaratmada uygun teknolojinin kullanılabileceği şeklindeki çığırından çıkmış fikir reddedilmelidir.

İlkelci dergi "**Yeşil Anarşi**"nin kendileri gibi olanlar için şöyle dediği görürüz: "*kişisel özerklik veya vahşi varoluş değerlerine öncelik verenlerin, tasarlandıkları amaçlardan bağımsız olarak emperyalizmi, köleliği ve hiyerarşiyi gerektirdirmelerinden ötürü tüm büyük-ölçekli örgütlenmelere ve toplumlara karşı çıkmak ve onları reddetmek için nedenleri vardır*". "*Uygarlığın şu anda hakim olan görüntüsü*" olmasından ötürü kapitalizme karşı çıkarlar. Ancak, şunu da vurgularlar: "*Bütün sistemi kaplayan otoriterlik, zorunlu hizmetkarlık ve toplumsal izolasyonun başlangıcı kapitalizm per se [kendi başına, aslında] değil, uygarlıktır. Bu nedenle, uygarlığı hedefine koymadan kapitalizme yapılan bir saldırı toplumu besleyen kurumsallaşmış zorlamayı asla ortadan kaldıramaz. Onu demokratikleştirmek amacıyla endüstriyi kolektifleştirme girişimi, tüm büyük-ölçekli örgütlenmelerin üyelerinin niyetlerinden bağımsız olan bir yönelim ve biçim kazandığını fark etmekte başarısız olurlar*". Dolayısıyla, onlara

göre, hakiki anarşistler endüstri ve teknolojiye karşı çıkmalıdır, çünkü "*hiyerarşik kurumlar, hakimiyet alanı genişlemesi ve yaşamın mekanikleşmesi, tüm bunlar kitlesel üretimin idaresi ve süreci için gereklidir*". İlkelcilere göre, "*ancak kendi kendine yeterli bireylerden oluşan küçük topluluklar, kendi otoritelerini –insan veya diğer– varlıklara dayatmadan onlarla birarada var olabilir*". Böyle topluluklar kabile toplumlarının temel özelliklerine sahip olacaktır, "*çünkü insan tarihinin % 99'dan fazlasında, insanlar geçimliliklerini doğrudan topraktan elde ederken, küçük ve eşitlikçi geniş aile düzenlemeleri içerisinde yaşamıştır*" (**Kitle Toplumuna Karşı**).

Doğayla uyum içinde yaşayan ve hiç (ya da çok az) hiyerarşiye sahip olan bu kabile toplulukları esinlendirici olarak gözükse de, ilkelciler geleceğe bakarak (John Zerzan'ın kitabının başlığını görürsek "*Gelecekteki İlkel*"i [*Future Primitive*] görürler. John Moore'un ifade ettiği gibi, "*anarko-ilkelciliğin tasavvur ettiği geleceğin ... daha önce yaşanmış bir örneği yoktur. Her ne kadar ilkel kültürler geleceğe yönelik imalar sağlasa da ve gelecek pekala bu kültürlerden türetilen öğeleri içine alsa da, anarko-ilkelci dünya daha önceki anarşi biçimlerinden muhtemelen oldukça farklı olacaktır*" (**Op.Cit.**).

İlkelcilere göre, öteki anarşizm biçimleri basitçe şu anda katlandığımız sistemin esasen aynısı olan bir

sistemde kendinden idareli uzaklaşmayı eksi onun en kötü aşırılıklarını ifade eder. Bu nedenle, John Moore şu yorumda bulunur: "*klasik anarşizm uygarlığı ele geçirmeyi, yapıları üzerinde bir dereceye kadar yeniden çalışmayı ve onun en berbat suistimalleri ile baskılarını gidermeyi*" ister. "*Ancak, Uygarlık yaşamının % 99'u değişmeksizin aynen kalır onların gelecek senaryolarında; tam olarak onların sorguladıkları uygarlık yönleri asgari olduğu için ... genel yaşam şablonu pek fazla değişmeyecektir*". Dolayısıyla, "*anarko-ilkelciliğin perspektifine göre, ister kendilerini devrimci görsünler isterse görmesinler tüm diğer radikalizm biçimleri reformist olarak gözükür*" (**Op.Cit.**).

Cevap olarak "klasik anarşistler" üç şeye işaret ederler. Birincisi, "*en berbat suistimaller ile baskılar*"ın kapitalist toplumun % 1'ini oluşturduğunu iddia etmek tamamen saçmadır ve üstelik bu sistemin müdafilerinin memnuniyetle katılacağı bir şeydir. İkincisi, Moore'un öne sürdüklerinin saçma olduğu herhangi bir "klasik" anarşist metnin okunmasıyla açıkça anlaşılabilir. "Klasik" anarşizm toplumun radikal bir şekilde tepeden tırnağa dönüştürülmesini amaçlar, onun ufak tefek yönlerini düzeltmeye çalışmakla uğraşmaz. İlkelciler, kapitalizmi yıkma çabasına katılan insanların, daha önce yaptıkları şeylerin % 99'unu yapmaya devam ede-

ceklerini gerçekten düşünüyorlar mı? Tabii ki hayır. Başka bir ifadeyle, her ne kadar gerekli birinci adım olsa da patronlardan kurtulmak yeterli değildir! Üçüncüsü ve de en önemlisi, Moore'un argümanı, onun iyi toplum vizyonunun hayal bile edilemeyecek ölçüde bir soykırım olmaksızın başarılamayacağını garanti eder.

Dolayısıyla, görülebileceği üzere, ilkelciliğin geleneksel anarşist hareket ve fikirlerle çok az (ve hatta hiçbir) ilişkisi vardır. İlkelcilerin diğerlerinin fikirlerini otoriter olarak reddetmesiyle, bu iki vizyon basitçe birbiriyle uyuşmaz. İlkelciler ile diğer anarşistlerin fikirlerinin uzlaştırılmasının güç olması şaşırtıcı değildir. Keza, diğer anarşistlerin kısa vadede ilkelciliğin uygulanabilir olup olmadığını, uzun vadede ise arzulanır olup olmadığını sorgulamalarında da şaşıracak bir şey yoktur. İlkelcilik taraftarları bunu en ileri ve radikal anarşizm biçimi olarak resmetseler de, diğer anarşistler pek ikna olmamıştır. Bunu taraftarlarını saçma pozisyonlara sürükleyen karman çorman bir ideoloji ve dahası tamamen uygulanamaz bir şey olarak görürler. Ken Knabb'ın ilkelciliğin köklerinin "*ayrıntılı bir şekilde eleştirilmeyi bile gerektirmeyecek çok sayıda bariz içsel çelişkiyi içinde barındıran fantaziler*"de olduğu yorumuna katılacaktırlar. "*Fiili eski toplumlarla sorgulamaya açık bir ilgileri vardır, mevcut olasılıklarla ise hemen hemen*

hiç ilgileri yoktur. Geçmişteki şu veya bu dönemde yaşamın daha iyi olduğu kabul edilse bile, ***şimdi olduğumuz yerden başlamak zorundayız.*** *Modern teknoloji yaşamımızın tüm yönleriyle öylesine iç içe geçmiştir ki, milyonlarca insanı yok edecek küresel bir kaosa yol açmaksızın ondan birdenbire vazgeçemeyiz*" (**Op.Cit.**, s. 79).

Bunun en basit sebebi, bizlerin, çoğu insanın vacı-toplayıcı ve hatta tarımsal bir toplumda yaşamak için gerekli becerilere sahip olmadığı oldukça endüstriyelleşmiş ve birbirine bağlı bir sistemde yaşıyor olmamızdır. Üstelik, gerekli becerilere sahip olsalar bile altı milyar insanın avcı-toplayıcı olarak yaşaya**bile**ceği fazlasıyla şüphelidir. Brian Morris'in belirttiği gibi, "*bize geleceğin 'ilkel' olacağı söyleniyor. (Kanıtlar avcı-toplayıcı yaşam tarzının mil-kare başına yalnızca 1 veya 2 insanı destekleyebileceği izlenimi bırakırken) yaklaşık altı milyar insanın yaşadığı bugünün dünyasında bunun nasıl gerçekleştirileceğini*" Zerzan gibi ilkelciler bize söylemezler ("*İnsanbilim ve Anarşizm*", ss. 35-41, **Anarchy: A Journal of Desire Armed**, sayı 45, s. 38).

Yani herhangi bir ilkelci ayaklanmanın önünden iki seçenek vardır. Ya neredeyse anında ilkelci bir sisteme dönüşüm doğurur ve sonuç olarak büyük ekolojik bir tahribata sebep olmanın yanı sıra aç-

lıktan ötürü milyarca insanı öldürür; ya da "uygarlık" ile onun endüstriyel kalıtların güvenli bir şekilde kızağa alınacağı, nüfus düzeyinin doğal bir şekilde uygun bir düzeye düşeceği ve insanların yeni varoluşları için gereken yetenekleri yeniden kazanacağı bir uzunca geçiş dönemi içerecektir.

Çoğu ilkelci yazarın ima ettiğinin birinci seçeneğe, yani neredeyse geceden sabaha bir dönüşüme benzer bir şey olması üzücüdür. Örneğin, Moore "*uygarlık (kendi iradesiyle, bizim çabalarımızla ve bu ikisinin bir bileşimiyle) çöktüğünde*" diye konuşur. Bu, basit ölümlülerin üzerine pek az söz söyleyebilecekleri veya pek az kontrole sahip olacakları oldukç hızlı bir süreci ima eder. Bu, "*çöküşün sebep olduğu toplumsal karışıklık, içerisinde faşizm ile diğer totaliter diktatörlüklerin yeşerebileceği psikolojik güvensizlik ve toplumsal vakum yaratabileceği*"nden ötürü hemen şimdi inşa edilmesi gereken "*olumlu alternatifler*"e gereksinim olduğundan bahsetmesiyle teyit edilir (**Op.Cit.**). "*Çöküş*"e, "*güvensizlik*"e ve "*toplumsal karışıklık*"a bir devrim, kitlesel katılıma ve toplamsal deneyime dayanan başarılı bir toplumsal devrim için pek de iyi bir reçete gibi gözükmemektedir.

Bir de ilkelciliğin yorum getirdiği bir örgütlenme karşıtı dogmalar vardır. Şunları söyleyen Moore bunun tipik bir örneğidir: "*anarko-ilkelcilere göre örgütlenme yalnızca belli bir ideolojiyi iktidara taşı-*

yan meslekler, çeteler demektir"; ve ilkelciler "*Devlet dahil olmak üzere, tüm iktidar ilişkilerinin ... ve her tür parti veya örgüt türünün yıkılmasını*" amaçlarlar diyerek görüşünü tekrarlar (**Op.Cit.**). Ancak, örgütlenme olmadan modern toplum işleyemez. Bu toptan ve ani çöküş yalnızca kitlesel bir kıtlığa yol açmakla kalmayacak; nükleer güç santralleri eriyeceği, endüstriyel atıkların çevreye sızacağı, kentlerle kasabaların çürüyeceği, kırsal kesimlerde bulabildikleri sebze, meyve ve hayvanlar için kavga eden insan güruhlarına [her yerde rastlanabileceği] için ekolojik yıkıma da sebep olacaktır. Örgütlenme karşıtı dogmanın uzun vadeli bir hedefe doğru devamlı bir ilerleyişle değil, ancak neredeyse geceden sabaha bir "*çöküş*" fikriyle uzlaştırılabileceği açıktır. Örgütlenme olmaksızın ne kadar "*olumlu alternatif*" var olabilir ki?

Böyle bir "*çöküş*"ün kapsadığı dehşetle yüz yüze gelen, konu üzerinde derinlemesine düşünen az sayıdaki ilkelci sonuçta bir geçiş döneminin gerektiğini kabul etmiştir. Ancak, böyle davranılması ilkelcilik içindeki çelişkileri ortaya çıkarır. Çünkü eğer "bura"dan "ora"ya bir geçiş [dönemin]in gerektiğini kabul ederseniz, o zaman ilkelcilik otomatikman kendisini anarşist gelenekten dışlamış olur. Nedeni basittir. Moore, "*kitle toplumu*"nun "*yapma, teknolojilekmiş çevrelerde yaşıyan, çalışan ve*

zorlama-denetim biçimlerine tabi olan insanlar"dan oluştuğu öne sürer (**Op.Cit.**). Eğer bu doğruysa, herhangi bir ilkelci geçiş [dönemi] tanımsal olarak liberter olmayacaktır. Çünkü, insan nüfusunun kısa zaman içerisinde gönüllü araçlarla önemli ölçüde azaltılamayacağı açık bir olgudur. Yani, tarım ve çoğu endüstri bir süre daha var olmak zorundadır. Benzer şekilde, büyük şehirler ve kasabalar varken, şehirlerden ani ve genel bir çıkış imkansız olacaktır. Ayrıca, kendi başına çürümeye terk edilemeyecek bir endüstriyel toplum mirası vardır. Bir örnek vermek gerekirse, nükleer enerji santrallerinin erimeye terk edilmesi pek de eko-dostu olmayacaktır. Dahası, yönetici seçkinlerin iktidarı direnmeksizin öylece bırakacakları da şüphelidir; dolayısıyla, toplumsal devrimin kendisini hiyerarşiyi yeniden oluşturma girişimlerine karşı savunması gerekecektir. İçsel olarak otoriter olmalarından ötürü tüm örgütlenmelerden ve endüstriden uzak duran bir devrimin bunu yapamayacağını belirtmeye gerek yoktur (başka bariz bir örnek vermemiz gerekirse, eğer İspanyol Devrimi sırasında işçiler işyerlerini [askeri teçhizatı üretmeye uygun] bir şekle dönüştürmeseydi, Franco'nun faşist kuvvetlerine karşı savaşmak için gereken askeri teçhizatı üretmek imkansız olurdu).

Böylece, "*kitle toplumu*"nun devrimin ardından bir süre daha ayakta kalması, sonuçta da –ilkelci

perspektife göre– "*zorlama ve denetim biçimleri*"ne dayanması gerekecektir. Zaman içerisinde devletsiz bir topluma [dönüşerek] ortadan kaybolacak; zorlama, denetim ve hiyerarşiye dayanan bir geçici sistemin gerekli olduğunu ileri süren bir ideoloji daha vardır. İlkelcilik gibi, keza bu [ideoloji] de endüstri ve büyük-ölçekli örgütlenmenin hiyerarşi ve otorite olmaksızın imkansız olacağını vurgulamaktadır. Bu ideoloji Marksizm'dir. Engels'in Bakunin'e karşı kullandığı argümanları kendinden tahvilli anarşistlerin "anarşi" adına tekrar ettiklerini işitmek "klasik" anarşistlere ironik gözükü (Engels'in endüstrinin otonomiyi dışladığı iddiası hakkındaki tartışma için bakınız **Kısım H.04**).

Böylece ilkelciliğin anahtar niteliğindeki sorunu görülebilir. Hedeflerine liberter bir tarzda ulaşmaya ilişkin hiçbir pratik araç sunmaz. Knabb'ın özetlediği gibi, "*bilim ve teknolojiye karşı olan aşırı imanın geçerli bir sorgulaması olarak başlayıp, sonunda ümitsiz ve daha da az doğrulanmış bir tarih öncesi cennetine geri dönüşe imana [ulaşılır] –buna mevcut sisteme soyut, vahiysel bir şeklin dışında bakamamak eşlik eder*". Bundan kaçınmak için, şu anda nerede olduğumu hesaba katmak gereklidir ve sonuçta "*ara [dönemde] kendini gösterecek tüm pratik sorunlarla nasıl başa çıkacağımızı ciddiyetle düşünmemiz*" gerekir (Knabb, **Op.Cit.**, s. 80 ve s. 79). Ne üzcüdür ki,

ilkelci ideoloji, başlayacak herhangi gerçek bir devrimin özü itibariyle otoriter olacağı başlangıç noktasını reddederek bu olasılığı dışlar. İlkelciliğe doğru herhangi bir geçiş süreci "*kitle toplumu*"nda çalışan ve yaşayan insanları içereceği için, kendi kendi kendisini tamamen uygulanamaz olmaya mahkum eder.

Hiyerarşik bir toplumun birçok teknolojiyi kötüye kullandığı veriliyken, bazı insanların "teknoloji"yi ana sorun olarak görmesi ve onu sona erdirmeyi amaçlaması anlaşılabilir bir şeydir. Nasıl başarılacağından bahsetmeksizin tüm adaletsizlik ve baskı biçimlerinin geceden sabaha yok edilmesinden bahsedenler aşırı radikal gözükebilirler, ancak gerçekte öyle değildir. Aslında, hiçbir kitlesel hareketin asla kendi eleştirilerini tatmin edecek kadar devrimci olamayacağını sağlamak suretiyle hakiki toplumsal değişim karşısına setler çekerler, böylece bunu denemeye kalkışmanın bile hiçbir anlamı olmaz. Ken Knabb'ın ifade ettiği gibi:

"*Tüm tavizlere, tüm otoritelere, tüm örgütlenmelere, tüm kuramlara, tüm teknolojilere vb. 'toptan karşı' olduklarını gururla ilan edenlerin, genellikle herhangi türden bir* ***devrimci*** *perspektife –mevcut sistemin nasıl devrileceğine veya post-devrimci toplumun nasıl işleyebileceğine ilişkin hiçbir pratik görüşe– sahip olmadıkları ortaya çıkar. Hatta bazıları sadece devrimin kendi ölümsüz ontolojik*

isyankarlıklarını tatmin edecek kadar asla radikal olamayacağını ifade ederek bu yokluğu haklı çıkarmaya çalışır. Bu türden tumturaklı ya hep ya hiç lafları geçici olarak birkaç seyirciyi etkileyebilir, ancak nihai etkisi insanları bezdirmektir" (**Op.Cit.**, ss. 31-2)

İlkelciliği başarmak için öne sürülen araçlar meselesi de vardır. Moore şunu öne sürer: "*anarko-ilkelciliğin tasavvur ettiği dünya, gerçekleşeceği umulan özgürlüğün derecesi ve çeşitleri anlamında insan deneyiminde daha önce bir benzeri görülmemiş [bir dünyadır], ... dolayısıyla gelişmesi muhtemele olan direniş ve başkaldırı biçimleri üzerindeki herhangi bir sınır olamaz*" (**Op.Cit.**). İlkelci olmayanlar, bunun ilkelcilerin ne istediklerini veya buna nasıl ulaşacaklarını bilmediklerini ima ettiğini söyleyerek cevap verirler. Keza, kabul edilebilir direniş biçimleri konusunda da sınırlar **olması gerektiğini** vurgularlar. Çünkü araçlar yaratılan amaçları şekillendirir ve otoriter araçlar otoriter sonuçlara sebep olacaktır. Taktikler tarafsız değildir ve bazı taktiklerin desteklenmesi otoriter parspektife ihanet olur.

Bu, "İlkelciliğin" aşırı kutbunun bir parçası olan, doğası gereği hiyerarşik olmasından ötürü teknolojiye karşı çıkarak insan toplumun "Avcı-Toplayıcı" biçimlerine geri dönüşü savunan İngiliz "**Yeşil Anar-**

şist" dergisinden gözlenebilir. Bu gibi "ilkelci" fikirlerin özü itibariyle insanların büyük kısmına çekici gelmemesinden ötürü, bu hiçbir zaman liberter araçlarla (yani bireylerin kendi davranışlarıyla yarattıkları özgür tercihleriyle) meydana gelmeyecektir, dolayısıyla bu durumu pek az kişinin fiilen gönüllü olarak kabulleneceği düşünülürse, [bu] anarşist de olamaz. Bu ise, "**Yeşil Anarşist**"in, Rousseau'nun ifadesini kullanırsak "insanları özgür olmaya zorlamak" amacıyla, bir tür eko-öncülük biçimi geliştirmesine yol açmıştır. Bu, derginin (anarşist olmayan) Unabomber'ın eylem ve fikirlerini desteklemesiyle mantıksal sonucuna ulaştı. Derginin iki editöründen birisinin yazdığı makalede ("*İrrasyoneller*") şu sözlere yer veriliyordu: "*Oklahoma bmbacıları doğru fikre sahiptiler. Üzücü olan şey daha fazla hükümet binasını havaya uçurmamalarıdır. ... Tokto sarin gazı kültü doğru fikre sahipti. Üzücü olan şey saldırıdan bir yıl önce gazı test ederken kendilerini ele vermeleridir*" (**Green Anarchist**, sayı 51, s. 11). Bu sözlerin savunusu bir sonraki sayıda basıldı; bunu takip eden Amerikan **Anarchy: A Journal of Desire Armed** dergisi (48 ile 52inci sayılar arası) ile yapılan karşılıklı yazışmalar, "**Green Anarşist**"in (o zamanki) diğer editörünün bu hastalıklı, otoriter saçmalıkları "*aşırı baskı altında*" yapılmış "*dolayımsız direniş*" [*unmediated resistance*] örnekleri olarak

haklı göstermesine tanıklık etti. Araçların amaçları belirlediği anarşist ilkesi nereye gitti? Taktiklerin "*sınırları*" **vardır**, bazı taktikler liberter değildir ve asla da olamazlar.

Ancak, pek az eko-anarşist böyle aşırı bir pozisyonu benimser. Çoğu "ilkelci" anarşist, teknoloji-karşıtı ve uygarlık-karşıtı olmaktan ziyade, bunun (David Watson'un ifadesiyle) "*yerlilerin yaşam tarzlarının onanması*"; teknoloji, akılcılık ve ilerleme gibi konularda Toplumsal Ekoloji ile ilişkilendirilen yaklaşıman çok daha eleştirel olan bir yaklaşımın benimsenmesi vakası olduğuna inanır. Bu eko-anarşistler, "*doğrusal bir şekilde ilk köklerimize dönebileceğimizi öne süren dogmatik ilkelciliği*" de, "*hem Aydınlanma, hem de Aydınlanma-Karşıtı*" fikir ve geleneklerin "***yerini alan** ilerleme*" fikrini de reddederler. Bu eko-anarşistlere göre, İlkelcilik, "*devletin yükselişinden önceki yaşamın ışıltısını yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda uygarlaşmayla oluşan gerçek yaşam koşullarına karşı meşru bir cevaptır da*"*;* bu nedenle (Kızılderili kabileleri ve diğer aborijin halklarla ilgili olanlar gibi) "*yontma ve cilalı taş devri bilgelik geleneklerine*" saygı göstermeli ve [bunlardan] dersler çıkarmalıyız. Her ne kadar "*laik düşünme ve dünyayı kavrama tarzlarını terk edemesek ve terk etmek istemesek de; ... yaşama deneyimini de, temel ve kaçınılmaz*

ne için *yaşadığımız,* ***nasıl*** *yaşadığımız sorularını da laik terimlere indirgeyemeyiz ... Üstelik, ruhani olanla laik [dünyevi] olan arasındaki sınır pek de belirgin değildir. Tarihimizin yalnızca "****el ideal****" için [ideal uğruna] ölen ateist İspanyol devrimcilerini değil, aynı zamanda dini pasifist tutsakları, Lakota hayalet dansçılarını, taoist çilecileri ve idam edilen sufi tasavvufçuları da onurlandıran, ilham verici bir mantığı kabullenmesini sağlayacak diyalektik bir anlayış[a sahip olmalıyız]*" (David Watson, **Bookchin'in Ötesinde: Geleceğin Toplumsal Ekolojisine Giriş**, s. 240, s. 103, s. 240, ss. 66-67).

Bu tip "İlkelci" anarşizm, çoğunluğu **Fifth Estate** gibi ABD merkezli olan farklı dergilerle akla gelir. Örneğin, teknoloji konusunda bu tip eko-anarşistler şunu öne sürerler; "*(p)iyasa kapitalizminin ateşi tutuşturan kıvılcım olduğu ve hala bütünün [complex] merkezinde olmaya sürdürdüğü doğru olmakla beraber, o aslında daha büyük bir şeyin sadece bir parçasıdır: organik insan toplumlarının, gerek ekonomik-araççı uygarlığa, gerekse de yalnızca hiyerarşik ve dışsal olmakla kalmayıp, giderek 'hücreli' ve içkin bir hale gelen [bu uygarlığa özgü] kitlesel tekniklerine zorla uyarlanması. Bu sürecin çeşitli öğelerinin birincil [asli] nedenler ve ikincil etkiler mekanistik hiyerarşisi içinde kat-*

manlaştırılması hiçbir anlam ifade etmez" (David Watson, **a.y.**, s. 127-8).

Bu nedenle "İlkelci" anarşistler, toplumsal ekolojistlerin insanlığın ve yerkürenin kurtuluşu için temel gördükleri **uygun** teknoloji kullanımı çağrısını da dahil olmak üzere, teknolojinin tüm yönlerine karşı daha eleştireldir. Watson'un belirttiği gibi:

"*Teknolojik toplumdan bahsetmek, aslında yeni sermaye biçimleri üretecek olan* ***kapitalizmde üretilen tekniklerden*** *bahsetmek demektir. Bu teknolojiyi belirleyen ayrı bir toplumsal ilişkiler alanı [olduğu] düşüncesi, sadece tarihsel ve diyalektik olmamakla kalmaz, aynı zamanda da bir çeşit basitleştirilmiş bir altyapı-üstyapı şemasını yansıtır*" (**Op.Cit.**, s. 124).

Böylece teknolojinin etkilerini onu **kimin** kullandığı belirlemez, aksine teknolojin etkileri büyük ölçüde onu yaratan toplumca belirlenir. Diğer bir deyişle, toplumda hangi teknolojinin kullanacağını seçenler genel olarak iktidardakiler olduğu için, seçilen teknoloji hiyerarşik erki kuvvetlendirme eğilimi gösterir (ezilenlerin teknolojiyi mükemmel bir şekilde güçlüler aleyhine kullanabilme yeteneği, teknolojik değişim ve toplumsal savaşım birbiriyle ilgilidir – bakınız Kısım D.10). Böylece, teknolojilerin kimler tarafından kullandığından bağımsız olarak bazı etkilerinin olduğu dikkate alınırsa, uygun teknolojinin

kullanımı konusu bile sadece eldeki mevcut teknolojiler arasında seçim yapmaktan daha öte bir şeydir. Bu, aksine, bireysel özgürlüğün, yetkilendirmenin ve mutluluğun azamileştirilmesi söz konusu olduğunda, teknolojinin tüm yönlerinin eleştirel bir şekilde değerlendirilmesi, gerekirse düzenlenmesi ve hatta reddedilmesi sorunudur. Toplumsal Ekolojistlerin pek azı buna karşı çıkacaklardır, farklılıklar genelde derin politik bir noktadan çok bir vurgu sorunudur.

Ancak, Brian Morris'in belirttiği gibi, "*beşeri tarihin yaklaşık olarak son sekiz bin yılını*" bir "*tiranlık, hiyerarşik denetim, kendiliğindenlikten tamamen yoksun mekanik bir rutin*"den başka bir şey olmamasından ötürü dışlayan bir ideoloji pek az anarşisti ikna etmiştir. "*Beşeri yaratıcı hayal gücünün tüm bu ürünleri –çiftçilik, sanat, felsefe, teknoloji, bilim, kentsel yaşam, sembolik kültür– monolitik [bütüncül] bir anlamda Zerzan tarafından olumsuz olarak görülürler*". İlerlemeye tapınmak için ortada bir sebep yokken, tüm değişim ve gelişimi de baskıc olması sebebiyle derhal dışlamanın da gereği yoktur. Ne de Zerzan'ın "*antropolojik yazının seçici bir şekilde ayıklanması*" görüşü onları ikna etmiştir (Morris, **Op.Cit.**, s. 38). Ayrıca "zamanı geriye döndürmek" pozisyonunun fazlaca defosu vardır, çünkü aborijin toplulukları genellikle oldukça anarşist olsalar da, esas olarak tarih öncesi anarşi biçimlerinden esin-

lenen ve onların ana öğelerini yeniden oluşturmayı amaçlayan geleceğin anarşist toplumunun bir cevap olmayacağını ima eder şekilde [bu aborijin] toplulukların bazıları devletçi, mülkiyetçi toplumlara dönüşmüşlerdir.

İlkelcilik iki radikal şekilde birbirinden farklı pozisyonu birbirine karıştırır: ilkel yaşam tarzlarına liberal bir geri dönüşü desteklemek ve toplumsal eleştirinin bir aracı olarak ilkel yaşam örneklerinin kullanılması. Mevcut olanın daha iyi demek olmadığı, dolayısıyla geçmiş kültür ve toplumların hakiki bir beşeri toplumda yaşamın nasıl olabileceğine ışık tutacak olumlu (keza olumsuz) yönlerinin olabileceği kabul edildiği için, pek az anarşist bu ikinci pozisyonla ihtilaf içindedir. Benzer şekilde, eğer "ilkelcilik" basitçe teknolojinin otoriteyle birlikte sorgulanmasını içerseydi, pek azı buna karşı çıkardı. Ancak bu aklı başında pozisyon çoğunlukla birincisinin, yani anarşist toplumun tamamen avcı-toplayıcı topluluğa geri dönüş olacağı fikrinin içine dahil edilir. Bu ilkelci yazılardan görülebilir. Bazı ilkelciler ne arzu ettikleri toplumun bir modeli olarak Taşrı Devrini görmediklerini, ne de toplayıcılığa ve avcılığa geri dönüşü önermediklerini vurgularlar, ancak kendilerini eleştirenlerin [öne sürdüğü] tüm diğer seçenekleri dışlıyor gözükürler.

Dolayısıyla, ilkelciliğin basitçe bir eleştiri veya bir tür "*anarşist spekülasyon*" (John Moore'un ifadesi) olduğunu öne sürmek kuşkulu gözükür. Teknolojiyi, örgütlenmeyi, "kitle toplumu"nu ve "uygarlığı" özü itibariyle otoriter olarak şeytansılaştırırsanız, dönüp bunların geçiş döneminde ve hatta özgür bir toplumda kullanımını savunamazsınız. Böylece, eleştiri bir eylem tarzına ve özgür toplum vizyonuna işaret etmektedir, aksini iddia etmek inandırıcı olmaz. Aynı şekilde, eğer anarşinin geçmiş ve güncel örnekleri olarak arayıcı gruplarını ve göçebe çiftçi topluluklarını methederseniz, eleştirmenlerin ilkelcilerin gelecek için de benzeri bir sistemi arzuladıkları sonucuna varma hakkı da vardır. Endüstri, teknoloji, "kitle toplumu" ve tarım eleştirileri bunu daha da kuvvetlendirir.

İlkelciler bu iki ilkelcilik biçiminden hangisinin taraftarı olduklarını açıkça ifade edene kadar, diğer anarşistler onların fikirlerini ciddiye almayacaklardır. Endüstriyi güvenli bir şekilde nasıl etkisizleştirecekleri; yeni "yönetişim" biçimleri olarak derhal dışladıkları işçi denetimi, uluslararası bağlantılar ve federal örgütlenme olmaksızın kitlesel kıtlığı nasıl önleyecekleri gibi temel soruları cevaplayamadıkları sürece, diğer anarşistler bunun [taraflarını açıkça belirtmelerinin] yakın zamanda gerçekleşeceğine ilişkin pek umutları yoktur. Nihayetinde, devrimin bir

toplumda şu anda olduğu haliyle başlayacağı olgusuyla karşı karşıyayız. Anarşizm bunu kabul eder ve onu dönüştürmeye yönelik araçlar önerir. İlkelcilik böyle ufak tefek sorunlardan kaçınır ve dolayısıyla önerecek fazla bir şeyi yoktur. Çoğu anarşistin bu gibi "ilkelcilik" biçimlerinin kesinlikle anarşist olmadığı savunmasının sebebi budur. Toplumsal altyapının çökmesiyle, ancak hayatta kalan "şanslı" bir azınlık "vahşi"leşebilmesi ve hastaneler, kitaplar, elektrik gibi tiranlıklardan kurtulabilmesi nedeniyle, "Avcı-Toplayıcı" topluma geri dönüş neredeyse bütün ülkelerde kitlesel bir açlığa yol açacaktır.

Bu, ilkelci olmayan anarşistlerin özgür toplumda herkesin aynı teknoloji düzeyine sahip olması gerektiğini düşündüğü anlamına gelmez. Aksine. Anarşist toplum özgür deneyime dayanacaktır. Farklı bireyler ve gruplar kendileri için en uygun olan yaşam şeklini benimseyecektir. (Uygun) teknolojilerin yararlarına başvurmak isteyenler kadar daha az teknolojik bir yaşam şekli amaçlayanlar da istediklerini yapmakta özgür olacaklardır. Benzer şekilde, gelişmekte olan ülkelerde (kapitalist) uygarlığın şiddetli saldırısına ve (kapitalist) ilerlemenin taleplerine karşı direnenleri tüm anarşistler destekler.

"İlkelci" anarşizm hakkında daha fazlası için John Zerzan'ın **Gelecekteki İlkel**'ine, David Watson'un ve **Bookchin'in Ötesinde** ve **Mega-**

Makinesine bakınız. Ken Knabb'ın **İlkelciliğin Sefaleti** ve Oliver Sheppard'ın **Anarşizm vs. İlkelcilik** ilkelciliğin mükemmel eleştirileridir.

A.4 Belli Başlı Anarşist Düşünürler Kimlerdir?

Her ne kadar 17. ve 18. yy'da Gerard Winstanley (**The New Law of Righteousness** [Dürüstlüğün Yeni Yasası], 1649) ve William Godwin (**Enquiry Concerning Political Justice** [Siyasi Adalet Hakkında İnceleme], 1793) anarşizm felsefesini ortaya koymaya başlamış olsalar da, anarşizmin sistemli, gelişmiş bir programa sahip tutarlı bir kuram olarak ortaya çıkması 19. yy'ın ikinci yarısından önce olmamıştır. Bu çaba temel olarak dört kişi tarafından başlatılmıştır –bir Alman ***Max Stirner*** (1806-1856), bir Fransız ***Pierre-Joseph Proudhon*** (1809-1865) ve iki Rus ***Michael Bakunin*** (1814-1876) ile ***Peter Kropotkin*** (1842-1921). Bu kişiler, nüfusun çalışan kesimleri içinde yaygın bir

dolaşıma sahip fikirleri ele alarak, onları yazılı bir halde ifade etmişlerdir.

Alman romantik felsefesinin atmosferi içinde doğan Stirner'in anarşizmi (**The Ego and Its Own** [Biricik ve Kendisi] adlı eserinde açıkladığı üzere) benzersiz [*unique*, eşsiz] bireyi her şeyin üzerinde –devlet, mülkiyet, yasa veya görev gibi– tutan aşırı bir bireycilik veya **egoizm** biçimiydi. Onun fikirleri hala anarşizmin köşetaşı olarak durmaktadır. Hem kapitalizme hem de devletçi sosyalizme saldıran Stirner, kapitalizmin ve onun destekçisi devletin egoist bir eleştirisiyle hem komünist hem de bireyci anarşizmin temellerini atmıştır. Max Stirner, kapitalizm ile devletin yerine "*egoistlerin birliğini*"; yani özgürlüklerini azamileştirmek ve (dayanışma için duygusal olanları veya Stirner'in adlandırdığı üzere "ilişki"yi [*intercourse*] de içermek üzere) arzularını tatmin etmek amacıyla eşitler olarak dayanışan benzersiz bireylerin [oluşturduğu] özgür birlikleri teşvik eder. Böyle bir birlik hiyerarşik olmayacaktır, çünkü, Stirner'in de şüphe duyduğu gibi, "*en doğal ve en aşikar çıkarları söz konusu olduğunda çoğu üyesinin kendisinin uyutulmasına izin vereceği bir birlik aslında Egoistlerin birliği midir? Birisi bir başkasının kölesi veya serfiyken, bu biraraya toplananlar gerçekten de 'Egoist' olabilirler mi?*" (**Ne Tanrılar, Ne Efendiler**, cilt 1, s. 24).

Bireycilik tanımsal olarak toplumsal koşulları değiştirmeyi amaçlayan somut bir program içermez. Buna, kendini ilk defa açıkça anarşist olarak tanımlayan Pierre-Joseph Proudhon teşebbüs etmiştir. Onun **karşılıkçılık**, **federalizm** ve **özyönetim** [*self-management*] ve **birlik** [*association*] kuramlarının anarşizmin kitlesel bir hareket olarak büyümesinde köklü etkileri olmuş, anarşist bir dünyanın nasıl işleyebileceğini ve düzenlenebileceğini bütün ayrıntılarıyla izah etmiştir. Proudhon'un çabasının gerek bir devlet karşıtı ve anti-kapitalist hareket olarak gerekse bir fikirler kümesi olarak anarşizmin temel mizacını belirlediğini söylemek abartı olmaz. Bakunin, Kropotkin ve Tucker, tümü de onun fikirlerinden esinlenlenmiş; ve her düşünce tarzının karşılıkçılığın farklı yönlerini vurgulamasıyla beraber, hem toplumsal hem de bireyci anarşistlerin en yakın kaynağı haline gelmiştir. **What is Property** [Mülkiyet Nedir], **Economic Contradictions** [Ekonomik Çelişkiler], **The Principle of Federation** [Federasyon İlkesi] ve **The Political Capacity of the Working Classes** [Çalışan Sınıfların Politik Kapasitesi] Proudhon'un temel eserleri arasındadır. Karşılıkçılığın ne olduğunu ilişkin en ayrıntılı tartışma **The General Idea of Revolution** [Genel Devrim Fikri] eserinde bulunabilir. Fikirleri gerek Fransız

Emek hareketini gerekse 1871 Paris Komününü derinden etkileşmiştir.

Proudhon'un fikirleri, alçakgönüllülükle kendi fikirlerinin Proudhon'unkilerin "*kapsamlı bir şekilde genişletilmiş ve ... nihai sonuçlarına vardırılmış*" hali olduğunu söyleyen Bakunin tarafından geliştirildi (**Michael Bakunin: Selected Writings** [Michael Bakunin: Seçme Yazılar], s. 198). Ancak, [Bakunin bu sözleriyle] anarşizmin gelişimesindeki kendi rolüne zarar vermektedir. Çünkü Bakunin modern anarşist aktivizmin ve fikirlerin gelişmesinde merkezi bir şahsiyettir. Özgür, sınıfsız bir toplumun yaratılmasının araçları olarak **kolektivizm**in, **kitlesel başkaldırı**nın**, devrim**in ve militan **emek hareketi**ne katılmanın önemini vurgulamıştır. Ayrıca, Proudhon'un cinsiyetçiliğini reddetmiş ve ataerkiyi anarşizmin karşı çıktığı toplumsal kötülükler listesine dahil etmiştir. Bakunin O aynı zamanda liberalizmin soyut bireyciliğini özgürlüğün inkâr edilmesi olarak reddederek, insanlığın ve bireyselliğin toplumsal mizacını önemle vurgulamıştır. Fikirleri, 20. yy.'da radikal emek hareketinin geniş kesimleri arasında hâkim hale gelmiştir. Aslında, birçok fikri sonradan sendikalizm veya anarko-sendikalizm olarak adlandırılacak [görüşlerin] neredeyse aynısıdır. Bakunin –1936'da en önemli anarşist toplumsal devrimin meydana

geldiği İspanya başta olmak üzere– birçok sendika hareketini etkilemiştir. (Tek kitabı) **Anarchy and Statism** [Anarşi ve Devlet], **God and the State** [Tanrı ve Devlet], **The Paris Commune and the Idea of State** [Paris Komünü ve Devlet Fikri] ve birçok başka eseri vardır. Sam Dolgoff tarafından düzenlenen **Bakunin on Anarchism** [Bakunin ve Anarşizm] başlıca yazılarının mükemmel bir derlemesidir. Brian Morris'in **Bakunin: The Philosophy of Freedom** [Bakunin: Özgürlüğün Felsefesi] Bakunin yaşamı ve fikirleri hakkında mükemmel bir giriştir.

Eğitimi itibariyle bir bilim insanı olan Peter Kropotkin, anarşistler arasında en yaygın kabul gören kuram –**komünist-anarşizm**– olmayı sürdüren, geleceğin toplumu için derinlemesine öneriler içeren, modern koşulların karmaşık ve ayrıntılı bir anarşist analizini yapmıştır. İnsanlık **içindeki** [insan türünün kendi içindeki] (ve diğer türler[in de kendi] içlerindeki) rekabetin taraf olanların çıkarları için en iyisi olmadığına dikkat çekerek, **karşılıklı yardımlaşma**'nın bireylerin gelişmesi ve olgunlaşmasının en iyi aracı olduğunu belirtmiştir. Bakunin gibi o da doğrudan, ekonomik, sınıf savaşımının ve anarşistlerin başta işçi sendikaları olmak üzere tüm halk hareketlerine katılımının önemini vurgulamıştır. Proudhon ile Bakunin'in **komün** fikrini alarak, onların ön-

görülerini özgür bir toplumun toplumsal, ekonomik ve kişisel yaşantısının nasıl işleyeceğine yönelik bir vizyon [meydana getirecek şekilde] genelleştirmiştir. Bir yandan, anarşizmi "*toplum içerisinde halihazırda belirgin olan (ve onun daha sonraki evrimine işaret edebilecek olan) eğilimlerin incelenmesiyle bilimsel bir temel üzerine*" oturtmayı amaçlarken, aynı zamanda da anarşistleri "*fikirlerini doğrudan doğruya emek örgütlenmeleri içerisinde geliştirmelerini ve bu sendikaları parlamenter yasamaya güven güvenmeksizin sermayeye karşı doğrudan savaşıma sevk etmeye*" çağırır (**Anarchism** [Anarşizm], s. 298 ve s. 287). Bakunin gibi o da bir devrimciydi ve yine Bakunin gibi onun fikirleri de yeryüzü üzerindeki özgürlük mücalelerine esin kaynağı olmuştur. **Mutual Aid** [Karşılıklı Yardımlaşma], **The Conquest of Bread** [Ekmeğin Fethi], **Fields, Factories and Workshops** [Tarlalar, Fabrikalar ve Atölyeler], **Modern Science and Anarchism** [Modern Bilim ve Anarşi], **Act for Yourself** [Kendiniz İçin Davranın], **The State: Its Historic Role** [Devlet: Tarihsel Rolü], **Words of Rebel** [Bir Asinin Sözleri] ve pek çok başka eseri vardır. Devrimci broşürleri **Anarşizm** başlığıyla topluca yayınlanmıştır ve fikirleriyle ilgilenen herkes için temel bir okumadır.

Bu "kurucu anarşistler" tarafından öne sürülen çeşitli kuramlar aslında tamamen birbirini dışlama-

maktadır [*mutually exclusive*]; birçok yoldan birbirleriyle bağlıdırlar ve bir ölçüde toplumsal yaşamın farklı düzeylerine göndermeler yaparlar. Bireycilik özel hayatımızın idaresiyle yakından ilgilidir: kendi benzersizliğimizi ve hürriyetimizi, ancak başkalarının da benzersizliğini ve özgürlüğünü kabul ederek onlarla birlikler kurarak kendi biricikliğimizi ve hürriyetimizi koruyabilir, azamileştirebiliriz; karşılıkçılık bizim diğerleriyle olan genel ilişkilerimizle ilintilidir: birlikte karşılıklı bir şekilde çalışarak ve işbirliği yaparak, başkaları için çalışmamamızı güvence altına alırız. İnsanların kendi faydası ve ortak fayda için çalıştığı anarşizmde üretim kolektivist olacaktır; daha kapsamlı politik ve toplumsal kararlar komünal olarak alınacaktır.

Anarşist düşünce okullarının ayrı ayrı anarşistlerin adlarıyla anıl**ma**dığı da vurgulanmalıdır. Yani, (sadece üç olasılıktan bahsedersek) anarşistler "*Bakuninci*", "*Proudhoncu*" veya "*Kropotkinci*" **değil**dir. Anarşistler, Malatesta'dan alıntılarsak, "*insanların değil fikirlerin peşinden giderler ve bir ilkeyi bir kişide cisimlendirme alışkanlığına karşı isyan ederler*". Bu, onun Bakunin'den "*büyük ustamız ve esin kaynağımız*" diye bahsetmesini engellemez (**Errico Malatesta: Life and Ideas** [Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri], s. 199 ve s. 209). Aynı şekilde, ünlü anarşist düşünürlerin yazdığı her şey

otomatikman liberter değildir. Örneğin, Bakunin yaşamının ancak son yılında anarşist olmuştu (bu, anarşizme saldırmak amacıyla Marksistlerin onun anarşist-öncesi dönemini kullanmasını durdurmaz!) Proudhon 1850'lerde anarşizmden uzaklaşmış, ancak daha sonra 1865'teki ölümünden hemen önce (tamamen anarşist olmasa bile) daha anarşistçe bir konuma geri dönmüştür. Benzer şekilde, Birinci Dünya Savaşı sırasında Kropotkin'in veya Tucker'ın müttefikler lehine olan argümanlarının anarşizmle hiçbir ilgisi yoktur. Dolasıyla, söz gelişi Proudhon'un cinsiyetçi bir domuz olmasından dolayı anarşizmin kusurlu olduğunu söylemek anarşistleri ikna etmez. Örneğin, Rousseau'nun kadınlara ilişkin görüşlerinin Proudhon kadar cinsiyetçi olmasından ötürü kimse demokrasiyi dışlamayacaktır. Herhangi bir şey için geçerli olduğu gibi, modern anarşistler de bir dogma değil esin kaynağı bulmak amacıyla daha önceki anarşistlerin yazılarını incelerler. Sonuç olarak, "ünlü" anarşist düşünürlerin liberter olmayan düşüncelerini reddederken, onların anarşist kuramın gelişimine yaptıkları olumlu katkıları muhafaza ediyoruz. Bu konunun üzerinde bu kadar durduğumuz için üzgünüz, ancak anarşizmin Marksist "eleştirisi"nin büyük bir kısmı esas olarak ölmüş anarşist düşünürlerin olumsuz yönlerine

işaret etmekten ibarettir ve böyle bir yaklaşımın bariz aptallığını açıkça ifade etmek en iyisidir.

Tabii ki Kropotkin'in ölümüyle anarşist fikirlerin gelişimi durmadı. Ne de bunlar sadece dört kişinin üretisidirler. Anarşizm, bizzat doğası gereği, farklı düşünürleri ve aktivistleriyle gelişen bir kuramdır. Örneğin, Bakunin ile Kropotkin yaşarken fikirlerine ilişkin birçok yönü liberter aktivistlerden edinmiştir. Örneğin, Bakunin, Proudhon'un takipçilerinin 1860'lardaki Fransız emek hareketi içindeki uygulamaya yönelik faaliyetini desteklemiştir. Komünist-anarşizm kuramını geliştirmekle ilişkilendirilen Kropotkin, Bakunin ölümünden sonra ve anarşist olmasından önce Birinci Enternasyonal'in liberter kanadında geliştirilmiş olan fikirlerin ünlü bir yorumcusudur. Dolayısıyla, anarşizm dünya üzerine yayılmış , her biri de toplumsal değişime yönelik genel hareketin bir parçası olarak kendi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde anarşist kuramı şekillendiren ve geliştiren onbinlerce düşünür ve aktivistin bir ürünüdür. Burada, bahsedilebilecek birçok anarşistin ancak çok azından bahsedebileceğiz.

Stirner Almanya'dan çıkan yagene ünlü anarşist değildir. Birkaç özgün anarşist daha çıkmıştır. Gustav Launder radikal görüşlerinden ötürü Marksist Sosyal-Demokrat Parti'den atılmış ve çok geçmeden kendisi anarşist olarak adlandırmıştı. Ona göre,

anarşi "*insanın devlet, kilise ve sermaye putlarından kurtuluşunun bir ifadesiydi*" ve "*özgür ilişkilenme ve birlik, otoritenin yokluğu*" lehine "*tepeden, bürokrasi tarafından düzenlenen* ***Devlet*** *sosyalizmi*"ne karşı savaşmıştı. Fikirleri Proudhon ile Kropotkin'in fikirlerinin bir birleşimidir ve öz-yönetimli topluluklar ile kooperatiflerin gelişimini toplumu değiştirmenin aracı olarak görüyordu. En fazla şu kavrayışıyla tanınır: "*devlet bir durum, insanoğulları arasındaki belli bir ilişki, onlar arasındaki bir davranış tarzıdır; onu, başka ilişkiler geliştirerek, birbirimize karşı farklı şekillerde davranarak tahrip edeceğiz*" (Peter Marshall'ın alıntısı, **Demanding Impossible** [İmkansızı İstemek], s. 410 ve s. 411). 1919 Münich devrimine ön saflarda katıldı ve [devrimin] Alman devleti tarafından ezilmesi sırasında katledildi. **For Socialism** [Sosyalizm İçin] kitabı ana fikirlerinin mükemmel bir özetidir.

İlk önce bir Marksist olan ve Reichstag'a seçilen, ancak daha sonra Kaiser ve ruhban sınıfı aleyhine yazıları nedeniyle sürgün edilen, oy kullanmanın yararsızlığını görüp anarşist olan Johann Most dikkat çeken bir diğer Alman anarşistidir. Amerikan anarşist hareketinde önemli bir rol oynamış, bir süre Emma Goldman ile birlikte çalışmıştır. Büyük bir düşünürden çok bir propagandacı olan Most'un devrimci mesajı sayısız insanın anarşist

olmasında esinlendirici olmuştur. Mesleği ciltçilik olan, Doğu Londra'da Yahudi emek hareketi içerisinde önemli bir rol oynayan Rudolf Rocker [da bir Alman anarşistidir] (ayrıntılar için otobiyografisine, **The London Years** [Londra Yılları], bakınız). **Anarcho-syndicalism**'e [Anarko-sendikalizm] kesin bir giriş yapmış, **Anarchism and Sovietism** [Anarşizm ve Sovyetizm] gibi makalelerinde Rus Devrimi'ni incelemiş ve **Tragedy of Spain** [İspanya'nın Trajedisi] gibi broşürlerde İspanyol devrimini savunmuştur. **Nationalism and Culture** [Milliyetçilik ve Kültür] adlı çalışması, gerek politik düşünürlerin gerekse iktidar politikasının incelenmesiyle beşeri kültürün inceden inceye bir incelemesidir. Milliyetçiliği ayrıntısıyla inceler, ulusun devletin sebebi değil sonucu olduğunun yanı sıra saçma olmasından dolayı ırk bilimini kabul etmemesini açıklar.

Emma Goldman ve ***Alexander Berkman***, Birleşik Amerika'daki önde gelen iki anarşist kuramcı ve aktivisttir. Goldman, Stirner'in egoizmi ile Kropotkin'in komünizminin en iyi [taraflarını] bir araya getirerek, tutkulu ve güçlü bir kuram ortaya çıkardı. Bir sendikalizm savunucusu olmasının yanı sıra, anarşizmi feminist kuramın ve aktivizmin merkezine yerleştiren de yine odur (**Anarchism and Other Essays** [Anarşizm ve Diğer Makaleler]

ve **Red Emma Speaks** [Kızıl Emma Konuşuyor]'a bakınız). Emma'nın yaşam boyu arkadaşı olan Alexander Berkman **What is Anarchism**? [Anarşizm Nedir?] (**What is Communist Anarchism?** [Komünist Anarşizm Nedir?] veya **ABC of Anarchism** [Anarşizmin ABC'si] olarak da bilinir) adlı eseriyle anarşist fikirlere klasik bir giriş yapmıştır. Goldman gibi anarşistlerin emek hareketine katılmasını destekleyen [Berkman] üretken bir hatip ve yazardı (**Life of An Anarchist** [Bir Anarşistin Yaşamı] adlı kitap en iyi makale, kitap ve broşürlerinden oluşan mükemmel bir derlemedir). Aralık 1919'da, 1917 devriminin Amerikan halkının önemli bir kesimini radikalleştirmesinin ardından [Berkman] ile Goldman ABD hükümeti tarafından sınırdışı edilerek Rusya'ya gönderildiler. Hür topraklarda yaşamalarına izin verilemeyecek kadar tehlikeli görülüyorlardı. Tam olarak iki yıl sonra Rusya'ya gitmelerini mümkün kılacak pasaportları ellerine geçti. İç savaşın sona ermesinin ardından 1921 Mart'ından Kronştad devriminin Bolşeviklerce boğazlanması, Bolşevik diktatörlüğün devrimin ölümü anlamına geldiğine onları en sonunda inandırdı. Bolşevik yöneticiler, ilkelerine bağlı kalan iki samimi devrimcinin ayrılmasını görmesinden fazlasıyla memnundular. Rusya'nın dışına çıkar çıkmaz, Berkman bir yandan güncesini

The Bolshevik Myth [Bolşevik Efsane] adıyla kitaplaştırken, bir yandan da (aralarında **The Russian Tragedy** [Rus Trajedisi] ve **The Kronstadt Rebellion** [Kronştad Ayaklanması] olmak üzere) devrimin kaderi üzerine çok sayıda makale yazdı. Goldman klasik çalışması **My Disillusionment in Russia** [Rusya'daki Hayal Kırıklığım]'ı ve ünlü otobiyografisi **Living My Life** [Hayatımı Yaşarken]'i yayınladı. Troçki'nin Kronştad ayaklanması hakkındaki yalanlarını çürütmek üzere **Trotsky Protest Too Much** [Troçki Çok Fazla Protesto Ediyor]'u yazmaya da zaman buldu.

Berkman ile Goldman'ın yanı sıra, Birleşik Devletler başka dikkat çekici aktivistler ve dşünürler de ortaya çıkardı. Makaleleri, şiirleri ve konuşmalarıyla hem ABD'de, hem de uluslararası anarşist kuramı zenginleştiren Voltairine de Cleyre ABD anarşist hareketi içerisinde önemli bir rol üstlendi. **Anarchism and American Tradition** [Anarşizm ve Amerikan Geleneği] ve **Direct Action** [Doğrudan Eylem] gibi klasikleri yazdı. Bunlar, başka makaleleri ve bazı ünlü şiirleriyle birlikte **The Voltairine de Cleyre Reader** [Voltairine de Cleyre Okumaları] içerisinde yer aldı. Ayrıca, **Anarchy! An Anthology of Emma Goldman's Mother Earth** [Anarşi! Emma Goldman'ın Mother Earth'ünün Antolojisi] adlı kitap onun

yazılarının yanı sıra dönemin faal diğer anarşistlerinin yazılarından oluşan iyi bir derlemedir. 1886'da Şikago Şehitlerinin devletçe katledilmesi hakkındaki konuşmaları da ilgi çekebilecek bir diğer derlemedir (bakınız **the First Mayday: The Haymarket Speeches 1895-1910** [İlk Bir Mayıs: Haymarket Konuşmaları 1895-1910]). Hastalığın izin vermediği zamanlar hariç her 11 Kasım'da onların anısına konuşma yapmıştır. Albert Parsons'un **Anarchism: Its Philosophy and Scientific Basis** [Anarşizm: Felsefesi ve Bilimsel Temelleri] adlı kitabı, Şikago Şehitleri'nin temsilcileri olduğu daha önceki anarşistler kuşağının fikirleriyle ilgilenenler için temel okumadır.

Amerika başka bir yerinde, Ricardo Flores Magon, Diaz diktatörlüğüne karşı 1906 ve 1908'de gerçekleşen iki başarısız ayaklanma örgütleyen (garip isimli) **Meksika Liberal Partisi**'ni 1910'da kurarak, 1910 Meksika devriminin in hazırlıklarının yapılmasına yardımcı oldu. **Tierra y Libertad** [Toprak ve Özgürlük] gazetesi aracılığıyla hem gelişmekte olan emek hareketini hem de Zapata'nın köylü ordusunu etkiledi. Hiç durmaksızın devrimi "*fabrikaların, madenlerin vb. şeylerin mülkiyetinin yanısıra toprakları halka verecek*" toplumsal bir devrime dönüştürme gereğini vurguladı. Ancak bu insanların "*aldatılmamalarını*" sağlayacaktır.

Tarımsalcılardan (Zapatista ordusu) bahsederken, Ricardo'nun erkek kardeşi Enrique onların "*az ya da çok anarşizme eğilimli oldukları*"nı, hem "*doğrudan eylemci*" hem de "*tamamen devrimci bir şekilde hareket etmeleri*"nden dolayı birlikte çalışabileceklerini belirtiyordu. "*Zenginleri, resmi görevlileri ve papazlık sanatı*"nı kovalıyor, bir yandan "*tüm resmi kayıtları yakıp özel mülkiyet tapularını kül ediyor*", öte yandan da "*özel mülkleri sınırlayan çitleri alaşağı ediyorlardı*". Dolayısıyla, anarşistler "*ilkelerimizin propagandasını yapar*"ken, Zapatistalar "*onları uygulamaya geçiriyordu*" (David Poole'nin alıntısı, **Land and Liberty** [Toprak ve Özgürlük, s. 17 ve s. 25). Ricardo tutukluyken bir Amerikan hapishanesinde öldü ve ironiktir ki Meksika devleti tarafından kahraman olarak ilan edildi.

Güçlü ve dinamik bir anarşist harekete sahip İtalya en iyi anarşist yazarlardan bazılarını ortaya çıkarmıştır. ***Errico Malatesta*** 50 yıldan fazla bir süre [boyunca] anarşizm için tüm dünyada mücadele etmiştir, yazıları anarşist kuramın en iyileri arasında yer alır. Pratik ve esinlendirici fikirleriyle ilgilenenler için kısa broşürü **Anarchy** [Anarşi] en iyisidir. (Makalelerinden yapılan derlemeler için, her ikisi de Vernon Richards tarafından düzenlenen **The Anarchist Revolution** [Anarşist Devrim]'e ve **Malatesta: Life and Ideas**

[**Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri**] bakılabilir. Diyaloğu **Fra Contadini: A Dialogue on Anarchy** [Fra Contadini: Anarşi Üzerine Diyaloglar], Malatesta'nın yaşamı boyuna uğruna kavga verdiği devrimin oldukça yakın gözüktüğü 1920'de İtalya'da 100.000'den fazla baskısı yapmış, birçok dile çevirlmiştir. O zamanlar Malatesta (kısa zaman içinde 50.000 tiraja ulaşacak olan ilk İtalyan günlük anarşist gazetesi) **Umanita Nova**'nın editörlüğünü yapıyor, yaklaşık 20.000 üyesi olan ilk ulusal anarşist örgütlenme olan **Unione Anarchica Italiana**'nın programını yazıyordu. Fabrika işgalleri sırasındaki faaliyetlerinden dolayı 80 anarşistle birlikte 67 yaşında tutuklandı. Bir diğer dikkat çekici İtalyan anarşisti, Malatesta'nın arkadaşı Luigi Fabbri'dir (ne yazık ki **Bourgeois Influences on Anarchism** [Anarşizmde Burjuva Etkileri] ve **Anarchy and 'Scientific' Communism** [Anarşizm ve 'Bilimsel' Komünizm] dışında pek az çalışması İngilizceye çevirilmiştir). Luigi Galleani, "*Komünizm basitçe herkesin kendi işini kendi başına düzenleyebilme ve tatbik etme fırsatına sahip olduğu ekonomik bir temeldir*" diyen, çok güçlü bir örgütlenme karştı [*anti-organisational*] anarşist-komünizm geliştirmiştir (**The End of Anarchism?** [Anarşizmin Sonu mu?]). Camillo Berneri, İspanyol Devrimi

sırasında Komünistler tarafından öldürülene kadar İtalyan anarşizmiyle özdeşleşen eleştirel ve pratik olan o hoş geleneği devam ettirdi. Kropotkin'in federalist fikirleri hakkındaki çalışması bir klasiktir (**Peter Kropotkin: His Federalist Ideas** [Peter Kropotkin: Federalist Fikirleri]. Kızı Marie-Louise Berneri, trajik bir şekilde genç yaşta ölünceye kadar Britanya anarşist medyasına katkıda bulunmuştur (şu çalışmalarına bakınız **Neither East nor West: Selected Writings 1939-48** [Ne Doğu Ne Batı: Seçme Yazılar 1939-1948] ve **Journey Through Utopia** [Ütopya Boyunca Gezinti]).

Japonya'da, iki dünya savaşı arasında Hatta Shuzo Kropotkin'in komünist-anarşizmini yeni yönlere doğru geliştirdi. "Gerçek anarşizm" adını vererek, kendi ve binlerce yoldaşının içerisinde faal olduğu esasen bir köylü ülkesine somut alternatif olan bir anarşizm yarattı. Sendikalizmin belli bazı yönlerini reddedetmekle birlikte bir yandan işçileri sendikalarda örgütlediler, öte yandan da "*uzun süredir özlem duyduğumuz yeni toplumu üzerine inşa edeceğimiz temel taşları, nüfusun çoğunluğunu oluşturan kiracı çiftçilerin uyanmasından başka bir şey olmadığı*" için köylüler içerisinde çalıştılar. Hatta'nın yoldaşlarından birisinin ifade ettiği gibi "*köy artık sadece bir komünist tarımsal köy olmayıp, tarım ile endüstrinin kaynaşmasından oluşan bir*

kooperatif toplum olacağı" için onların yeni toplumu endüstri ile tarımı birleştiren merkezsileşmiş komünlere dayanan bir toplum olacaktı. Hatta kendilerinin ideal bir geçmişe geri dönmeyi amaçladıkları fikrini reddediyor ve şunu ifade ediyordu: anarşistler "*ortaçağcıların tam zıttıdır. Üretim araçları olarak makinelerden yararlanacağız ve aslında daha da hünerli makineler icat edileceğini ümit ediyoruz*" (John Trump'ın alıntısı, **Hatta Shuzo amd Pure Anarchism in Interwar Japan** [Hatta Shuzo ve Savaş Arası Dönemde Saf Anarşizm], ss. 122-3 ve s. 144).

Bireyci anarşizmin "papa"sı hiç şüphesiz ki Ben Tucker'dır. Ben Tucker, **Instead of Book** [Kitap Yerine] adlı eserinde, özgürlüğün düşmanı olarak gördüğü (çoğunlukla kapitalist, ama aynı zamanda bazı toplumsal anarşistler de!) herkese saldırmak için zekâsını ve nükteciliğini kullanır (Çoğunlukla kapitalist, ama aynı zamanda bazı toplumsal anarşistlere de! Örneğin, Kropotkin ile diğer komünist-anarşistleri anarşizmden afaroz eder. Kropotkin bir daha beğenise mazhar olamaz). Tucker, Proudhon'un karşılıkçılığını pre-kapitalist Amerika'nın koşullarına uyarlayarak Josiah Warren, Lysander Spooner, Stephan Pearl Andrews ve William B. Greene gibi dikkati çeken düşünürlerden faydalanmıştır (ayrıntılar için bakınız Rudolf Roc-

ker, **Pioneers of American Freedom** [Amerikan Özgürlüğünün Öncüleri]). İşçi, zanaatkâr ve küçük çiftçileri devlet müdehalesi yoluyla kapitalizmi inşa etmeye kararlı devlete karşı savunan Tucker, kapitalizmi oluşturmak için kullanılan dört devlet tekelinin karşılıklı bankacılık ve toprak ile doğal kaynaklar üzerindeki "*ikamet etme ve kullanma*" hakkı araçlarıyla güçden düşürüleceği, tamamen kapitalist olmayan bir piyasa yaratılması yoluyla kapitalist sömürünün ortadan kaldırılacağını öne sürdü. Kendisini sağlam bir şekilde sosyalist kampa dahil eden Tucker, (Proudhon gibi) tüm emek-dışı gelirin hırsızlık olduğunu kabul eder ve dolayısıyla kâr, rant ve faize karşı çıkar. Proudhon'un **Mülkiyet Nedir?** ve **Ekonomik Çelişkiler Sistemi** ile Bakunin'in **Tanrı ve Devlet**'ini çevirdi. Tucker'ın yurttaşı Joseph Labadie sendikalarda faal olmanın yanı sıra Tucker'ın dergisi **Liberty** [Hürriyet]'e de katkı yapmıştır."*Özgürlük, insan ırkının, yaşamın her alanında daha mutlu koşullara eriştirilmesinde [kullanılabilecek] olası en önemli araçtır*" diyen oğlu Lawrance Labadie, Tucker'ın ölümünden sonra bireyci-anarşist meşaleyi taşımıştır.

Rus Leo Tolstoy şüphesiz dinsel anarşizmle birlikte akla gelen en ünlü yazardır ve bu eğilimle ilişkili ruhani ve pasifist fikirlerin yayılmasında çok önemli etkisi olmuştur. Gandhi ve ***Catholic***

Worker Group [Katolik İşçi Grubu] çevresindeki Dorothy Day gibi dikkat çeken insanları etkileyen Tolstoy, anaakım Hıristiyanlığın ağırlıklı bir [kesimine] damgasını vuran akılsızca otoriterliğin ve hiyerarşinin karşısında bireysel sorumluluğu ve özgürlüğü vurgulayan Hıristiyanlığın radikal bir yorumlanışını ortaya koydu. Bir diğer radikal liberter Hıristiyan William Blake gibi Tolstoy'un çalışmaları da birçok Hıristiyanın İsa'nın anaakım kiliseler tarafından gizlenen liberter içerikli mesajlarına doğru yönelmesinde esin kaynağı olmuştur. Tolstoy'un yanı sıra Hıristiyan Anarşizmi, *"Gerçek anlamda Hıristiyanlık hükümete son verir"*i savunur (örneğin, bakınız Tolstoy'un **The Kingdom of God Is Within You** [Tanrının Krallığı Kendi İçinizdedir] ve Peter Marshall'ın **William Blake: Visionary Anarchist** [William Blake: Hayalci Bir Anarşist].

Yenilerde ise, Noam Chomsky (**Deterring Democracy** [Demokrasiye Saldırmak], **Necessary Illusions** [Kaçınılmaz Yanılsamalar], **World Orders: Old and New** [Dünya Düzeni: Eskisi ve Yenisi], **Rogue States** [Düzenbaz Devletler], **Hegemony or Survival** [Hegemonya veya Hayatta Kalma] ve birçok başka çalışmasında) ve Murray Bookchin (diğerlerinin yanı sıra **Post-Scarcity Anarchism** [Kıtlık-Ötesi Anarşizm], **The Eco-**

logy of Freedom [Özgürlüğün Ekolojisi], **Toward an Ecological Society** [Ekolojik Bir Topluma Doğru] ve **Remaking Society** [Toplumu Yeniden Şekillendirmek] adlı eserlerinde) toplumsal anarşist hareketin siyasi kuram ve analizin ön saflarında kalmasına yardım etmişlerdir. Bookchin'in çalışmaları anarşizmi yeşil hareketin merkezine yerleştirmiş, ekolojik bir toplum yaratmak için hareketi mistikleştirmeyi veya yozlaştırmayı arzulayanlara karşı daima bir tehdit olmuştur. **The Murray Bookchin Reader** [Murray Bookchin Okumaları] seçme yazılarından oluşan bir derlemedir. Son zamanlarda, Bookchin'in (liberter olmayı sürdürmekle birlikte) yaklaşık kırk yıldır savunduğu anarşizmle arasına mesafe koyması üzücüdür. Chomsky'nin iyi belgelenmiş ABD emperyalizmine yönelik eleştirileri ve medyanın nasıl işlediği hakkındaki çalışmaları en iyi bilinen eserleridir, ancak başta ünlü yazısı **For Reasons of State** [Devletin Mantığı Hakkında] içindeki "*Notes Anarchism*" [Anarşizm Üzerine Notlar] ve anarşist toplumsal devrimi burjuva tarihçiler karşısında savunduğu **American Power and the New Mandarins** [Amerikan Gücü ve Yeni Mandarinler] içindeki "*Objectivity and Liberal Scholarship*" [Nesnellik ve Liberal Bilim] olmak üzere anarşist gelenek ve fikirler hakkında epeyce yazmıştır. Daha açık bir şekilde anarşist olan makaleleri **Radical**

Priorities [Radikal Öncelikler] ve **Language and Politics** [Dil ve Politika]'da bulunabilir. **Understanding Power** [İktidarı Anlamak] ve **The Chomsky Reader** [Chomsky Okumaları] düşünceleri hakkında mükemmel girişlerdir.

Britanya'da bir dizi önemli anarşist düşünüre sahiptir. (Muhtamelen şimdiye kadar şövalyeliği kabul eden tek anarşist olan!) Herbert Read anarşist felsefe ve kuram hakkında birçok eser yazmıştır (toplu yazıları için bakınız [Anarşi ve Düzen]. Anarşizmi doğrudan sahip olduğu estetik ilgilerden beslenir ve [Read] inançlı bir pasifisttir. Anarşizmin geleneksel temalarına taze anlayışlar ve ifadeler kazandırmasının yanı sıra düzenli olarak anarşist basına katkıda bulunmuştur (bakınız makalelerin derlendiği **A One-Man Manifesto and other writings from Freedom Press** [Tek Adam Manifestosu ve Freedom Yayıncılıktan Diğer Yazılar]). Bir diğer pasifist anarşist Alex Comfort'tur. **Joy of Sex** [Seksin Hazzı]'in yazarı olan Comfort faal bir pasifist ve anarşist idi. Liberter bir perspektiften pasifizm, psikiyatri ve cinsiyet politikası üzerine yazılar yazmıştır. En ünlü anarşist kitabı **Authority and Delinquicy** [Otorite ve Çocuklarda Suç İşleme]'dir, anarşist broşür ve makaleleri **Writings against Power and Death** [İktidara ve Ölme Karşı Yazılar] başlığıyla derlenmiştir.

Ancak en ünlü ve etkili Britanyalı anarşist Colin Ward olsa gerek. Ward, İkinci Dünya Savaşı sırasında Glasgow'da yaşarken yerel bir anarşist gruba rastlamasının ardından anarşist olmuştu. Anarşist olduktan sonra anarşist basına epeyce katkıda bulundu. **Freedom** dergisinin editörlüğü yanı sıra 1960'lar boyunca etkili aylık **Anarchy** dergisine de editörlük yaptı (Ward'ın seçtiği bazı makaleler **A Decade of Anarchy** [Anarşinin On Yılı]'nda bulunabilir). Ancak en ünlü kitabı, kapitalizm içinde dahi günlük yaşamın anarşist doğasını ortaya çıkarıp belgeleyerek, Kropotkin'in **Mutual Aid**'ini güncelleştirdiği **Anarchy in Action** [Eylemde Anarşi]'dir. Barınma konusundaki çok sayıda yazısında ikiz özelleştirme ve millileştirme kötülüklerine karşı kolektif kendi kendine yardımlaşmanın ve barınmanın toplumsal yönetiminin önemini vurgulamıştır (bakınız **Talking Houses** [Evler Hakkında Konuşmak] ve **Housing: An Anarchist Approach** [Barınma: Anarşist Bir Yaklaşım]). Su kullanımı (**Reflected in Water: A Crisis of Social Responsibility** [Suya Yansıyanlar: Toplumsal Sorumluluğun Krizi]), ulaşım (**Freedom to go: after the motor age** [Gitme Özgürlüğü: motor çağının ardından]) ve refah devleti (**Social Policy: an anarchist response** [Toplumsal Politika: anarşist bir yanıt]) dahil olmak üzere diğer pek

çok konuda anarşist bakışla incelemeler yapmıştır. **Anarchism: A Very Short Introduction** [Anarşizm: Çok Kısa Bir Giriş] anarşizmi ve [anarşizme ilişkin] Ward'ın kendi görüşlerini keşfetmek için iyi bir başlangıç noktasıdır; **Talking Anarchy** [Anarşi'yi Konuşmak] hem fikirleri hem de yaşamı hakkında mükemmel bir genel değerlendirmedir. Son olarak, her ikisi de anarşist basına yoğun bir şekilde katkıda bulunan ve anarşizm hakkında iki iyi bilinen kısa giriş kitabı yazan Albert Meltzer ve Nicolas Water'in ismini analım (**Anarchism: Arguments for and against** [Anarşizm: Lehine ve aleyhine argümanlar] ve **About Anarşizm** [Anarşizm Hakkında]).

Devam edebiliriz; bahsedebileceğimiz daha birçok yazar var. Fakat bunların yanı sıra hiç kitap yazmayan, ancak sağduyuları ve aktivizmleri toplum içindeki isyan ruhunu cesaretlendiren ve eskisinin kabuğunda yeni bir dünyanın kurulmasına yardım eden binlerce "sıradan" anarşist militan da vardır. Kropotkin'in ifade ettiği üzere, "*anarşizm **halkın arasında** doğmuştur; ve sadece de halka ait olduğu sürece yaşam ve yaratıcı güçle dopdolu olmayı sürdürecektir*" (**Anarşizm**, s. 146).

Anarşist düşünürler üzerine yoğunlaşmanın, hareket içerisinde aktivistler ve entelektüeller arasında bir ayrım benzeri bir şey olduunu anlamında görül-

mediğini ümit ediyoruz. Tam tersine. Ancak çok az sayıda anarşist tamamen düşünür veya tamamen aktivisttir. Genellikle her ikisi birdendirler. Örneğin, Malatesta ve Goldman gibi Kropotkin de aktivizminden ötürü hapse atılmıştır. Rus Devrimin faal bir katılımcısı olarak ünlenen Makhno ise [devrim] öncesinde ve sonrasında anarşist basına birçok kuramsal makalesiyle katkıda bulunmuştur. Paris Komünü sırasındaki ve Fransa'da anarşist hareketin inşasındaki militan faaliyetlerin kendisini liberter basına katkı yapmaktan alıkoymayan Louise Michel için de aynı şeyler söylenebilir. Burada ilgilenenlerin fikirlerini doğrudan okuyabilmeleri amacıyla belli başlı anarşist düşünürlerden bahsediyoruz.

A.4.1 Anarşizme Yakın Olan Başka Düşünürler Var mıdır?

Evet. Anarşizme yakın olan sayısız düşünür vardır. Bunlar gerek liberal gerekse sosyalist geleneklerden gelirler. Bu şaşırtıcı gelebilse de, aslında değildir. Anarşizmin her iki ideolojiyle de bağlantıları vardır. Bireyci anarşistlerin liberal, toplumsal anarşistlerin ise sosyalist geleneğe daha yakın olduğu açıktır.

Aslında, Nicolas Walter'ın ifade ettiği gibi, "*Anarşizm, liberalizm veya sosyalizmden, veya hem liberalizm hem de sosyalizmden [ortaya çıkan] bir gelişme olarak görülebilir. Liberaller gibi anarşistler de özgürlük isterler; sosyalistler gibi anarşistler de eşitlik isterler*". Ancak, "*anarşizm basitçe liberalizm ile sosyalizmin bir karışımı değildir. ... onlardan temelde farklıyız*" (**Anarşizm Hakkında**, s. 29 ve s. 31). [Walter], bu açıdan Rocker'in **Anarko-Sendikalizm**'deki yorumlarını çağrıştırır. Bu, anarşizm ile öteki kuramlar arasındaki bağlantıları görmek için yararlı bir alet olabilir, ancak anarşizmin hem liberalizmin hem de sosyalizmin ***anarşist*** bir eleştirisini sunduğu ve anarşizmin kendine özgülüğünü diğer felsefelerle karıştırmamız gerektiği vurgulanmalıdır.

Kısım A.04.2 anarşizme yakın olan liberal düşünürleri tartışırken, **Kısım A.04.3** ise anarşizme yakın olan sosyalistleri tartışmaktadır. Hatta liberter fikirleri kendi politikalarına aşılayan Marksistler de vardır ve bunlar **Kısım A.04.4**'de tartışılmaktadır. Keza, kolayca sınıflandırılamayacak başka düşünürler de burada tartışılacaktır.

Ekonomist David Ellerman işyeri demokrasini destekleyen etkileyici sayıda eser vermiştir. Kendi fikirlerini erken dönem Britanya Ricardocu sosyalistleri ve Proudhon'la açık bir şekilde bağ-

lantılayarak, **The Democratic Worker-Owned Firms** [Demokratik İşçi-Sahipliğindeki Firmalar] ve **Proporty and Contract in Economics** [Ekonomide Mülkiyet ve Sözleşme] gibi çalışmalarında öz-yönetimin hem haklar temelinde hem de emek-mülkiyeti temelinde kapitalizme karşı savunusunu sunmuştur. öyle diyor: "*bugünün ekonomik demokratları, işyerinde demoktaik öz-yönetim lehine bütün bir insanların kiralanma kurumunu ortadan kaldırmaya çalışan* ***yeni ilgacılar****dır [abolitionist, özellikle köleliğin kaldırılması için mücadele edenlere gönderme yapan bir terim]*", çünkü onların "*eleştirisi yeni bir şey değildir; bu Aydınlanma'nın alınamaz haklar doktrininde geliştirilmişti. Bu, ilgacılar tarafından gönüllü kendiliğinden-kölelik sözleşmesine karşı ve demokratlar tarafından ise demokratik olmayan hükümetin gönüllü sözleşmeyle savunulmasına karşı kullanılmışti*" (**Demokratik İşçi-Sahipliğindeki Firmalar**, s. 210). Anarşistler gibi ücretli köleliğe karşı alternatif olarak üretici kooperatifleriyle ilgilenen herkes [Ellerman'ın] çalışmasını oldukça ilginç bulacaktır.

İşbirliğinin faydalarından bahseden yalnızca Ellerman değildi. Alfie Kohn'un işbirliğinin yararları hakkındaki önemli çalışması Kropotkin'in karşılıklı yardımlaşma çalışmalarına dayanır, dolayısıyla toplumsal anarşistleri ilgilendirir. **No Contest:**

the case against competition [Yarışmaya Hayır: Rekabete karşı duruş] ve **Punished by Rewards** [Ödüllerle Cezalandırılmış]'da, Kohn (çok sayıda ampirik kanıtın yardımıyla) rekabetin zaaflarını ve ona tabi olanlar üzerindeki olumsuz etkilerini tartışır. Çalışmalarında hem ekonomik hem de toplumsal konuları ele alır, rekabetin övüldüğü gibi bir şey olmadığını gçsterir.

Feminist kuram içerisinde, liberter etkisi en açık olan düşünür Carole Pateman'dır. Pateman, Ellerman'dan bağımsız olarak, öz-yönetimli birliklerin bir bütün olarak işyeri ve toplum içerisindeki önemine ilişkin güçlü bir argüman ortaya koymuştur. Rousseau'nun liberter bir analizine dayanan [Pateman'ın] sözleşme kuramı analizi çığır açıcıdır. Pateman'ın çalışmasına bir terim atfetmek gerekirse bu özgürlük olabilir ve bunun anlamı serbest olmak demektir. Ona göre, özgürlük ancak öz-belirlenim [kendi kaderini belirleme] ve dolayısıyla da alta sıralanmanın [*subordination*, daha az değerli olmak, bir başkasının boyunduruğu altında olmak] olarak görülebilir. Sonuç olarak, ilk önemli çalışması olan **Participation and Democratic Theory** [Katılım ve Demokratik Kuram]'dan itibaren katılımcı demokrasi biçimini savunmuştur. Katılımcı demokrasi konusunda öncü bir çalışma olan bu kitabında, liberal demokratik

kuramın sınırlamalarını ortaya koymuş, Rousseau, Mill ve Cole'un çalışmalarını incelemiş ve katılımın ilgili bireylere sağladığı yararlara ilişkin ampirik kanıtlar sunmuştur.

Problem of Political Obligation [Politik Yükümlülük Sorunu]'nda, Pateman özgürlük hakkındaki "liberal" argümanları tartışır ve onları eksik bulur. Bir liberale göre, kişi bir başkası tarafından yönetilmeye rıza göstermelidir, ancak bu onların rıza göstermeyebileceği ve aslında asla rıza göstermemiş olabileceği "sorun"unu ortaya getirebilir. Dolayısıyla, liberal devlet gerekçeden yoksun olacaktır. Analizini, özgürlüğün neden yönetilmeye rıza göstermekle eşitlenmesi gerektiği sorusu üzerine derinleştirir ve insanların kolektif bir şekilde kendi kararlarını verdikleri katılımcı demokratik kuram önerisini yapar (devlet yerine diğer yurttaşlara [*fellow citizen*] karşı bir kendiliğinden-üstlenilen [*self-assumed*] yükümlülük). Kropotkin'i tartışırken, kendi kuramının açıkça ilgili olduğu toplumsal anarşist geleneğin farkında olduğunu gösterir.

Pateman, klasik liberal ve demokratik kuramın cinsiyetçiliğini ayrıntılarıyla incelediği **The Sexual Contract** [Cinsel Sözleşme]'yi bu analizine dayandırır. "Sözleşmeci" kuram olarak adlandırdığı kuramın zayıflıklarını inceler ve bunun kendi kendini idare eden bireylerin özgür birliklerine değil, küçük bir

azınlığın çoğunluğu yönettiği, otorite, hiyerarşi ve erke dayanan toplumsal ilişkilere nasıl yol açtığını gösterir. Özgürlüğün yönetilmeye rıza göstermekten daha fazlası demek olduğunu gösteren devlet, evlilik ve ücretli emek analizi oldukça liberterdir. Bu kapitalist liberalin paradoksudur, çünkü kişinin sözleşme yapmaya rıza göstermek için özgür olduğu varsayılır, ancak [sözleşmeyi] bir kere yaptığında başkasının kararlarına boyun eğdiği gerçeğiyle yüz yüze kalır (daha ayrıntılı bir tartışma için bakınız **Kısım A.04.2**).

[Coleman'ın] fikirleri Batı kültürünün bireysel özgürlük hakkındaki bazı merkezi inançlarına meydan okur, belli başlı Aydınlanma politika felsefecilerine karşı eleştirileri güçlü ve ikna edicidir. Sadece muhafazakar ve liberal geleneğin değil, aynı zamanda Sol içindeki yer etmiş olan ataerki ve hiyerarşinin de eleştirisi dolaylı olarak yer alır. Bu çalışmalarının yanı sıra makalelerinden yapılan bir derleme **The Disorder of Women** [Kadınların Bozukluğu] adıyla mevcuttur.

Sözde "küreselleşme karşıtı" hareket içerisinde liberter fikirlerin farkında olduğunu gösteren Naomi Klein vardır, kendi çalışması buna yönelik liberter bir itkiye sahiptir ("sözde" diyoruz, çünkü [küreselleşme karşıtı hareketin] üyeleri, bir azınlık tarafından yukarıdan dayatılan değil, aşağıdan

yükselen bir küreselleşmeyi amaçlayan enternasyonalistlerdir). Kapitalizmin parlak markalarının arkasındaki karanlık gerçeği sergilediği ve daha önemlisi ona karşı direnişin altını çizdiği, tüketici kapitalizminin haritasını çıkardığı **No Logo** [Logo'ya Hayır]'ın yazarı olarak ilk defa dikkati çekti. Mesafeli duran bir akademisyen olmayan [Klein] hareketin aktif bir katılımcısıdır. Küreselleşmenin sonuçları ve ona karşı yapılan protestolar dalgası üzerine gözlemlerini, küreselleşme hakkındaki makalelerini topladığı **Fences and Windows** [Çitler ve Pencereler]'de anlatır.

Klein'ın modern kapitalizm gerçekliğini, kendi ifadesiyle "*zenginle yoksul, söylemle gerçeklik, söylenenle yapılan arasındaki; küreselleşmenin vaad ettikleriyle gerçek etkileri arasındaki*" uçurumu ele aldığı makaleleri oldukça iyi yazılmıştır ve hoştur. Piyasa (yani sermaye) "daha özgür"leştirilirken, insanların artan devlet iktidarı ile baskı altına alınmadan acı çektiği bir dünyada yaşadığımızı anlatır. Arjantin'in seçilmemiş Devlet Başkanı'nın nasıl ülkenin halk meclislerini "*antidemokratik*" olarak damgaladığından bahseder. Hürriyet söyleminin nasıl özel [kesim] iktidarını savunmanın ve artırmanın bir aracı olarak kullanıldığını gösterir (bize hatırlattığı gibi, "*{küreselleşme} tartışmasında her zaman eksik olan şey iktidar meselesidir. Küreselleşme kuramı hak-*

kında yaptığımız tartışmaların çoğu aslında iktidar hakkındadır: kim sahiptir, kim kullanmaktadır ve artık önemli değilmiş gibi davranarak onu [iktidarı] gizlemektedir" (**Çitler ve Pencereler**, ss. 83-4 ve s. 83).

Ve dünyadaki insanlar nasıl direnmektedir. Söylediği gibi, "*{hareket içerisindeki} birçoğu kendileri adına ve kendileri hakkında konuşulmasından usanmıştır. Daha doğrudan bir politik katılım talep ediyorlar*". Kendisinin de içinde yer aldığı, aşağıdan küreselleşmeyi talep eden hareket için şunları söyler: "*şeffaflık, hesap sorulabilirlik ve öz-belirlenim ilkeleri üzerine kurulan; sermayeye hürriyet tanımak yerine insanları özgürleştiren*" [bir hareket]. Bu, "*erk ile refahın giderek daha az elde merkezileştiren ... şirketler-güdümlü küreselleşme*"ye karşı çıkarken, "*–sendikalar, mahalleler, çiftlikler, köyler, anarşist kolektifler veya aborijin kendinden-yönetim, her ne aracılığıyla olursa olsun– iktidarın merkezsizleştirilmesi ve topluluk-temelli karar-alma potansiyeli*" hakkında bir alternatif sunar. Bunların tümü de sağlam anarşist ilkelerdir, aynen anarşistler gibi [Klein] da insanların kendi işlerini kendilerinin yönetmesini ister ve dünyada bunu yapmaya yönelen girişimlerin tarihçesini tutar (bunların çoğu, Klein'ın belirttiği gibi, anarşisttir veya (bilerek veya bilmeyerek) anar-

şist fikirlerden etkilenmiştir) (**Op.Cit.**, s. 77, s. 79 ve s. 16).

Anarşist olmamakla birlikte, gerçek değişimin daha iyi bir dünya için savaşan çalışan sınıftan insanların kendi-eylemliliğiyle, aşağıdan geleceğinin farkındadır. İktidarın merkezsizleşmesi kitabındaki temel fikirdir. Söylediği gibi, betimlediği toplumsal hareketin "*hedef*"i "*iktidarı kendileri adına ele geçirmek değil, ilkesel olarak iktidarın merkezileşmesine meydan okumak*" ve böylece de "*doğrudan katılımla beslenen ve kuvvetlenen ... yeni ve canlı bir doğrudan demokrasi kültürü*" yaratmaktır. Ne hareketi yeni liderlere makam vermeye çağırır ne de (Sol gibi) bizim adımıza kararlar almaları için birkaç lider seçmemizin "demokrasi"ye eşit olduğuna inanır ("*hedef uzak kurallar ve yöneticilerle değil, zeminde daha yakından bir demokrasiyle daha iyi olur*"). Böylece Klein meselenin özüne iner. Gerçek toplumsal değişim otkökünün [*grassroot*, tabanın] muktedir kılınmasına, "*öz-belirlenim, ekonomik sürdürülebilirlik ve katılımcı demokrasi arzusuna*" dayanmalıdır. Klein liberter fikirleri geniş bir dinleyici kitlesine sunar (**Op.Cit.**, s. xxvi, ss. xxvi-xxvii, s. 245 ve s. 233).

Diğer dikkate değer liberter düşünürler arasında Henry D. Thoreau, Albert Camus, Aldous Huxley, Lewis Mumford ve Oscar Wilde sayılabilir. Yani,

anarşist sonuçlara yaklaşan ve liberterleri ilgilendiren konuları tartışan çok sayıda düşünür vardır. Kropotkin'in yüzyıl önce söylediği gibi, bu tür yazarlar "*anarşizmin, modern düşüncede insanın hem devletin hem de kapitalizmin zincirlerinden özgür kılınması yönünde ilerleyen çalışmayla ne kadar yakından iç içe geçtiğini gösteren fikirlerle doludur*" (**Anarşizm**, s. 300). O zamandan bugüne olan tek değişiklik listeye daha fazla ismin yazılmasıdır.

Peter Marshall, anarşizmin tarihi hakkındaki kitabı **İmkânsızı İstemek**'te bizim bu ve takip eden kısımlarda bahsettiğimiz anarşist olmayan liberterlerin hepsinin olmasa da çoğunun fikirlerini tartışır. Cliffor Harper'ın **Anarchy: A Graphic Guide** [Anarşi: Ayrıntılı Kılavuz] kitabı da bu konuda yararlıdır.

A.4.2 Anarşizme Yakın Olan Liberal Düşünürler Var mıdır?

Son kısımda belirtildiği gibi hem liberal hem de sosyalist gelenek içerisinde anarşist kuram ve fikirlere yakınlaşan düşünürler vardır. Anarşizm her ikisin de belli bazı fikir ve ülkülerini paylaştığı için bu anlaşılabilir bir şeydir.

Ancak, **Kısım A.04.3 ve Kısım A.04.4**'de açıklık kazanacağı gibi, anarşizm en fazla sosyalist gelenekle ortak bir zemine sahiptir, onun bir parçasıdır. Bunun sebebi klasik liberalizmin köklü bir şekilde seçkinci bir gelenek olmasıdır. Locke'nin çalışmaları ve onun esin kaynağı olduğu gelenek hiyerarşi, devlet ve özel mülkiyeti haklı göstermeyi amaçlıyordu. Carole Pateman'ın belirttiği gibi, "*Baba-yöneticileri ve kapitalist ekonomisiyle Locke'nin doğal durumu*", onun toplumsal sözleşme ve bunun yarattığı liberal devlet vizyonundan daha fazla "*bir beğeniye kesinlikle sahip olmayacaktır anarşistler arasında*". Pateman'ın anlattığı üzere, "*sadece büyük miktarlarda maddi mülke sahip erkeklerin toplumun politik açıdan uygun üyeleri sayıldığı*" ve "*gelimekte olan kapitalist piyasa ekonomisini rahatsız etmek amacıyla değil, tamamen onun mülkiyet ilişkilerini muhafaza etmek için*" var olan bir devlet. Çoğunluk, mülksüzler ise, "*yetişkinliğe eriştiklerinde doğduğu ülkede yaşamayı seçerek*" bir azınlık tarafından yönetilmek için "*sessiz bir rıza*" gösterirmiş olurlar (**Politik Yükümlülük Sorunu**, s. 141, s. 71, s. 78 ve s. 73).

Dolayısıyla, anarşizm, Locke'den kaynaklanan, onun hiyerarşi gerekçelendirmelerine dayanan, kapitalist-yanlısı liberal gelenekle taban tabana karşıttır. David Ellerman'ın belirttiği gibi, "*rızaya*

–yönetme haklarını bir egemene verenn gönüllü bir toplumsal sözleşmeye– dayanan demokratik olmayan hükümetlerinin müdafiliğini yapan bütün bir liberal gelenek vardır". Ekonomide, bu onların ücretli emeğe ve –"*iş sözleşmesi*" böyle sözleşmelerin "*modern, işyeriyle sınırlı versiyonu olduğu*" için– onun yarattğı kapitalist otokrasiye verdiği desteğe yansır (**Demokratik İşçi-Sahipliğindeki Firmalar**, s. 210). Bu kapitalist-yanlısı liberalizm esasen efendinizi seçme hürriyetine veya (şanslı azınlıktansanız) kendinizin efendisi olmanıza denk düşer. Özgürlüğün herkes için her zaman öz-belirlenim anlamına geldiği fikri ona yabancıdır. Aksine, [liberalizmin bu türü] "öz-sahiplik" , yani kendinize ve kendi haklarınıza "sahip olduğunuz" fikrine dayanır. Sonuç olarak, haklarınızı ve hürriyetinizi piyasada satabilirsiniz ([kendinizden] uzaklaştırabilirsiniz). **Kısım B.04**'de tartıştığımız üzere, bu uygulamada insanların çoğunun uyanık oldukları zamanın büyük kısmında (işte veya evde) otokratik yönetime tabi oldukları anlamına gelir.

Klasik liberalizmin modern dengi Milton Friedman, Robert Nozick, von Hayek ve benzerleriyle ilişkilendirilen sağ-kanat "liberter" gelenektir. Devleti basitçe özel mülkiyetin savunucusuna ve toplumsal kurumların tarattığı hiyerarşilerin uygulayıcısına indirgemek istedikleri için, imgelem ufkumuzu ne ka-

dar genişletirsel genişletelim anarşizme yakın görülemezler. Örneğin Birleşik Devletler'de "liberalizm" denilen şey daha çok demokratik liberal bir gelenektir ve anarşizm gibi kulak tırmalayıcı kapitalist eğilimli minimum devlet savunucularıyla pek az ortaklığı vardır. Zaman zaman devletin bireysel hürriyete karşı saldırılarını memnuniyetle ifşa etseler de, mülkiyet sahibinin toprak veya sermayelerini kullananlara dayattıkları kısıtlamaların aynılarını dayatmak için mülkiyet sahibinin "özgürlüğü"nü korumaktan daha memnundurlar.

Feodalizmin sahiplik ile yöneticiliği birleştirdiği, yani toprak üzerinde yaşayan insanların yönetimi o toprağın sahibinin hakkı olduğu biliniyorken, sağkanat "liberter" geleneğin basitçe bunun modern (gönüllü) biçimi olduğunu söylemek hiç de abartı olmaz. Kendi toprak ve serfleri üzerindeki gülerini korumak amacıyla Kral'ın güçleriyle mücadele eden feodal derebeyinden daha fazla liberter değildir. Chomsky'nin belirttiği gibi, "*bilhassa ABD ve İngiltere'de moda olan 'liberter' doktrinler ... şu veya bu biçimde gayrimeşru otoritenin, sıklıkla da gerçek tiranlığın taraftarlığına dönüşüyor gözüküyor*" (**Marxism, Anarchism and Alternative Futures** [Marksizm, Anarşizm ve Alternatif Gelecekler], s. 777). Üstelik, Benjamin Tucker'ın öncellerine atfen belirttiği gibi, çoğunluğun faydasına olan veya

onların gücünü sınırlayan devlet düzenlemelerine memnuniyetle saldırırken, azınlığın faydasına olan yasalar (ve düzenlemeler ve "haklar") hakkında sessiz kalırlar.

Ancak, anarşizmin büyük amaçlarıyla daha fazla ortaklığı olan, esasen kapitalizm öncesine dayanan bir başka liberal gelenek daha vardır. Chomsky'nin ifade ettiği gibi:

"*{Anarşizmin} bu fikirleri Aydınlanma'dan kaynaklandı; kökleri Rousseau'nun* ***Discourse on Inequality****'sinde [Eşitsizlik Üzerine Söylev], Humboldt'un* ***The Limists of State Action****'ında [Devletin Eyleminin Sınırları], Kant'ın Fransız Devrimi savunusunda özgürlüğün özgürlük için [gerekli] olgunluğa ulaşıldığında bahşedilecek bir armağan değil, [bu] olgunluğa ulaşılmasının bir önkoşulu olduğundaki ısrarcılığındadır ... Sınai kapitalizmin, [bu] yeni ve beklenmedik adaletsizlik sisteminin gelişmesiyle birlikte, Aydınlanmanın radikal hümanist mesajını ve yolundan saptırılarak ortaya çıkan toplumsal düzeni sürdürmeyi amaçlayan bir ideolojiye dönüştürülen klasik liberal ülküleri koruyan ve yaygınlaştıran liberter sosyalizm oldu. Aslında, klasik liberalizmin devletin toplumsal yaşama müdehale etmesine karşı çıkmasına yol açan varsayımlar aynı zamanda kapitalist toplumsal ilişkilerin kabul edilemez olduğunu [da*

gösteriyordu]. Bu, örneğin, {John Stuart} Mill'in öncülü ve belki de esin kaynağı olan {Wilhelm von} Humboldt'un ***Devletin Eyleminin Sınırları****'nda açıkça görülebilir ... 1792'de tamamlanan bu klasik liberal düşünce, her ne kadar zamanından önce olsa da, özünde büyük ölçüde anti-kapitalist idi. Fikirleri, tanınmayacak ölçüde değiştirilerek sınai kapitalizmin bir ideolojisi haline dönüştürülmüş olmalı*" ("*Anarşizm Üzerine Notlar*", **Devletin Mantığı Hakkında**, s. 156).

Chomsky bunu "*Dil ve Özgürlük*" başlıklı makalesinde daha ayrıntılı bir şekilde tartışır (hem **Devletin Mantığı Hakkında**'da hem de **Chomsky Okumaları**'nda yer almaktadır). Humboldt ve Mill'in yanı sıra, bu gibi "kapitalizm öncesi" liberaller arasında zanaatçı ve küçük çiftçilere (yani kapitalizm öncesi bir ekonomiye) dayanan, kabaca eşit düzeyde toplumsal eşitliğin ve tabii ki minimal bir hükümetin olduğu bir toplum tasavvur eden Thomas Paine gibi radikaller de vardır. Onun fikirleri dünyadaki işçi sınıfı radikallerine esin kaynağı olmuş ve –E.P. Thompsom'un bize hatırlattığı gibi– Paine'in **Rights of Man** [İnsanın Hakları] adlı kitabı "*İngiliz {İskoç} işçi-sınıfı hareketinin kuruluş metni*"dir. Hükümet hakkındaki fikirleri "*anarşizm kuramına yakın*"ken, reform önerileri ise "*yirminci yüzyılın toplumsal yasamasının kaynağı olmuştur*"

(**The Making of the English Working Class** [İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu], s. 99, s. 101 ve s. 102). Hürriyet ve toplumsal adalate olan ilgisinin bileşimi onu anarşizme yakın bir konuma getirir.

Sonra Adam Smith vardır. Sağ (bilhassa da "liberter" sağ unsurlar) onun klasik bir liberal olduğunu iddia ederken, fikirleri bundan çok daha karmaşıktır. Örneğin, Noam Chomsky'nin işaret ettiği gibi, Smith serbest piyasayı savunmuştu çünkü "*bu tam bir eşitliğe, sadece fırsat eşitliğine değil koşulların eşitliğine de yol açacakti*" (**Class Warfare** [Sınıf Savaşımı], s. 124). Smith'in dediği gibi, "*şeylerin doğal akışına bırakıldığı, tam bir hürriyetin olduğu bir toplumda*", bu "*avantajların çok geçmeden diğer istihdamların düzeyine gelecektir*" ve böylece "*emek ile hisselerin farklı istihdamları ... ya tamamen eşit olmalıdır veya sürekli bir şekilde eşitliğe doğru meyletmelidir*". Ne de [Smith] devlet müdehalesine veya devletin işçi sınıfına yardımına karşı çıkmıştır. Örneğin, işbölümünün olumsuz etkilerini gidermek için kamusal eğitimi savunmuştur. Üstelik, devlet müdehalesine karşıydı, çünkü ne zaman ki "*yasama kurulu patronlarla onların işçileri arasındaki farkları düzenlemeye çalışırsa, danışmanlıklarını patronlar yapar. Bu nedenle, işçilerin lehine olduğu zaman düzenleme her zaman adil ve adaletlidir; ancak patronların lehine olduğunda durum bunun tam tersidir*".

"*Yasa*"nın nasıl işçilerin birleşmelerini "*oldukça sert*" bir şekilde "*cezalandırır*"ken, patronların birleşmelerini gözardı edeceğini belirtir ("*tarafsızca ele alınmış olsa, patronlara da aynı şekilde davranır*") (**The Wealth of Nations** [Ulusların Zenginliği], s. 88 ve s. 129). Dolayısıyla, devlet bir azınlık tarafından azınlık için yönetildiği için, bu da devlet müdehalesinden çoğunluğun değil azınlığın faydalanmasına yol açacağı için, genel olarak devlet müdehalesine karşı çıkılmalıdır. Şirketler kapitalizminin gelişimini görecek kadar yaşamış olsaydı, bırakınız-yapsınlar [*laissez-faire*] hakkındaki fikirlerinin değişmeksizin kalacağı şüphelidir. Onun klasik liberal geleneğe ait olduğunu iddia edenler Smith'in bu eleştirel yönünü rahatça gözardı etmektedir.

Smith, diyor Chomsky, "*kökleri aydınlanmada olan bir kapitalizm öncesi ve anti-kapitalist*" idi. Evet, şöyle devam eder: "*Klasik liberaller, {Thomas} Jefferson ve Smith, çevrelerinde şahit oldukları erk yoğunlaşmalarına karşı çıkıyorlardı ... Ancak daha sonrları gelişecek olan diğer erk yoğunlaşması biçimlerini görmediler. Gördüklerinde de onlardan hoşlanmadılar. Jefferson bunun iyi bir örneğiydi. Gelişmekte olduğunu gördüğü erk yoğunlaşmalarına şiddetle karşı çıktı, zamanında yeni yeni ortaya çıkmakta olan bankacılık kurumlarının ve büyük*

sınai şirketlerin Devrim'in kazanımlarını yok edeceği uyarısında bulunuyordu" (**Op. Cit.**, s. 125).

Murray Bookchin'in belirttiği gibi, Jefferson "*Birleşik Devletler'in erken dönem tarihinde en iyi olarak bağımsız mal sahibi-çiftçinin politik talepleri ve çıkarlarıyla özdeşleşir*" (**The Third Revolution** [Üçüncü Devrim], cilt 1, as. 188-9). Diğer bir deyişle, kapitalizm öncesi ekonomik biçimlerle. Jefferson'un "*aristokratlar*" ile "*demokratlar*"ı karşılaştırırken görürüz. Bu birinciler "*insanlardan korkan ve onlara güvenemeyen ve onların elindeki tüm güçleri üst sınıfların ellerine vermeyi arzulayan*" kişilerdir. Demokratlar "*insanlarla özdeşleşirler, onlara güvenirler*", her zaman "*en bilge*" [kişiler] olmasalar dahi, "*onları kamusal çıkarın samimi ve güvenli emanetçisi olarak görür ve bağırlarına basarlar*" (Chomsky'nin alıntısı, **Powers and Prospects** [Güçler ve Başarı Şansları], s. 88). Chomsky'nin belirttiği gibi, "*aristokratlar*", "*Jefferson'un demokrasi ile kapitalizm arasındaki belirgin çelişkiyi fark ederek dehşetle karşıladığı yükselmekte olan kapitalist devletin taraftarı*" idiler (**Op.Cit.**, s. 88). Claudio J. Katz'ın "*Thomsas Jefferson'un Liberal Anti-kapitalizmi*" başlıklı makalesi yararlı bir şekilde bu konuları ele alır (**American Journal of Political Science**, cilt 47, sayı 1 (Ocak 2003), ss. 1-17).

Hatta Jeferson "*bir parça devrim öyleyse iyi bir şeydir ... Hükümetin sağlam sıhhati için gerekli bir ilaçtır ... Hürriyet ağacı zaman zaman yutrseverlerin ve tiranların kanlarıyla canlandırılmalıdır*" (Howard Zinn'in alıntısı, **A People's History of the United States** [Birleşik Devletler Halkı Tarihi], s. 94). Ancak, Jefferson'un liberter özellikleri hem Birleşik Devletler Başkanı hem de bir köle sahibi olmasıyla tahrip olmuştur, yine de Amerikan devletinin diğer "kurucu babaları"yla karşılaştırıldığında onun liberalizmi demokratik bir biçimdir. Chomsky'nin bize hatırlattığı gibi, "*tüm Kurucu Babalar demokrasiden nefret ediyordu –Thomas Jefferson kısmi bir istisnaydı, ama yalnızca kısmi*". Amerikan devleti, klasik liberal bir devlet olarak, (James Madison'dan alıntılarsak) "*zengin bir azınlığı çoğunluktan korumak için*" tasarlanmıştı. Veya, John Jay'in ilkesini tekrar edersek, "*ülkenin sahibi olan insanlar onu yönetmeliydi*" (**Understanding Power** [Gücü Anlamak], s. 315). Amerika bir oligarşi değil de (biçimsel olarak) bir demokrasiyse, bu klasik liberalizmden dolayı değil ona rağmen böyledir.

Sonra, klasik liberalizmdeki temel çelişkiyi fark eden John Stuart Mill vardır. Bireysel hürriyetin taraftarı olduğunu öne süren bir ideoloji nasıl olur da uygulamada sistematik bir şekilde bu hürriyeti geçersiz kılan kurumları destekleyebilir? Mill, bu ne-

denle evliliğin, –"*eşitliğe sempati besleyen, ... gücün bir tarafa veya itaat etmenin öteki tarafa ait olmadığı, aşık olarak birarada yaşayan*"– eşitler arasındaki gönüllü bir birlik olması gerektiğini belirterek ataerkil evliliğe saldırır. Herhangi bir birlikte "*mutlak bir efendi*"nin olması gerektiği fikrini reddederek, "*işalemindeki ortaklık*"ta "*... her ortaklıkta, bir ortağın firmanın tümünü kontrol etmesi gerektiğinin ve diğerinin ise onun yönetimine itaat etmeye yükümlü olduğunun yasalaştırılması gerekli görülmez ve böyle olduğu düşünülmez*" ("*Kadının Boyun Eğmesi*", Susan L. Brown'un alıntısı, **The Politics of Individualism** [Bireycilik Siyaseti], ss. 45-6).

Evet, kendi örneği kapitalizme verilen liberal desteğin kusurlu olduğunu göstermiştir, çünkü gücün bir tarafın itaatin ise öbür tarafının payına düştüğü bir ilişki içerisinde çalışan işverene tabi***dir***. Bu nedenle, şunu ileri sürmüş olması şaşırtıcı olmaz: "*insanlığın gelişmesini sürdürecek, ... en sonunda egemen olması beklenmesi gereken birlik biçimi, şef konumundaki kapitalist ile yönetimde hiçbir söz hakkı olmayan işçiler arasında varolan [birlik biçimi] değildir; aksine, eşitlik temelinde, kolektif olarak sermayeye sahip olan, ... kendileri tarafından seçilen ve görevden uzaklaştırılabilir olan yöneticiler altında çalışan işçilerin kendi başlarına [oluşturdukları] birlik [biçimi]dir*" (**The Principles of Political Eco-**

nomy [Politik Ekonominin Prensipleri], s. 147). Çalışma saatleri boyuncaki otokratik yönetim Mill'in "*birey, kendisi, kendi bedeni ve aklı üzerinde egemendir*" özdeyişle uyumlu olmaz. Mill'in merkezileşmiş hükümete ve ücretli köleliğe karşı çıkması, fikirlerini çoğu liberalden daha fazla anarşizme yakınlaştırır; [örneğin] şu yorumu yapar: "*geleceğin toplumsal ilkesi, olası azami bireysel hareket hürriyeti ile yerkürenin hammaddelerinde ortak sahipliliği ve birleşik emeğin tüm faydalarına eşit katılımı nasıl birleştirileceği*" idi (Peter Marshall'ın alıntısı, **İmkansızı İstemek**, s. 164). Bireysellik savunusu (**On Liberty**'de [Hürriyet Üzerine]) kusurlu da olsa klasik bir çalışmadır ve sosyalist eğilimlere ilişkin çalışması ("*Sosyalizm Üzerine Bölümler*"de) (demokratik) liberal bir bakış açısından [sosyalizmin artı ve eksilerinin bir değerlendirmesi olarak okunmaya değerdir.

Proudhon gibi Mill de modern-günümüz piyasa sosyalizminin habercisiydi ve merkezsizleşmeyle toplumsal katılımın kararlı bir destekçisiydi. Bu, Chomsky'e göre, şaşırtıcı değildir, çünkü kapitalizm öncesi klasik liberal düşünce, "*insanın hürriyet, çeşitlilik ve özgür birlik için olan gereksini hakkındaki daha köklü varsayımların bir sonucu olarak toplumsal yaşamda devlet müdehalesine karşı çıkar. Aynı varsayımlara dayanarak, kapitalist üretim ilişkileri, ücretli emek, rekabetçilik, 'mülkiyetçi*

bireycilik' [possessive individualism, tahakkümcü bireysellik] ideoloji, bunların hepsi temelde insan karşıtı olarak görülmelidir. Liberter sosyalizm tam olarak Aydınlanma'nın liberal ülkülerinin mirasçısı olarak değerlendirilmelidir" ("*Anarşizm Üzerine Notlar*", **Op.Cit.**, s. 157).

Dolayısıyla anarşizm kapitalizm öncesi ve demokratik liberal biçimlerle ortaklığa sahiptir. Bu liberallerin ümitleri kapitalizmin gelişmesiyle birlikte tuzla buz olmuştur. Rudolf Rocker'ın analizinden alıntı yaparsak:

"*Liberalizm ve Demokrasi en uygun şekilde politik kavramlardır; ve bu ikisinin ilk taraftarlarının büyük bir kısmı eski anlamıyla sahiplik hakkını destekledikleri için, onlar, ekonomik gelişme uygulamada –Liberalizminkilerle daha az olmak üzere– Liberalizm ile Demokrasi ilkeleriyle uyumlandırılamayacağından ötürü her ikisini de terk etmek zorundadırlar. 'Kanun karşısında tüm yurttaşlar eşittir' özdeyişiyle Demokrasi ve 'kişinin kendi şahsı üzerindeki hakkı' özdeyişiyle de Liberalizm, kapitalist ekonomik biçimin gerçeklikleri karşısında kazaya uğramıştır. Her ülkedeki milyonlarca insanoğlu emek-güçlerini küçük bir sahipler azınlığına satmak zorunda olduğu müddetçe ve alıcı bulamadığında en berbat sefilliğin pençesi düşecek oldukça, sözde 'kanun önünde eşitlik' bir takiyeden başka bir şey olmaz, çünkü kanunlar*

toplumsal refahı sahipliğini elinde bulunduranlar tarafından yapılır. Ancak, aynı şekilde 'kişinin kendi şahsı üzerindeki hakkı'ndan da bahsedilemez, çünkü kişi eğer açlıktan kıvranmak istemiyorsa bir başkasının ekonomik emri altına girmeye boyun eğdiğinde bu hak sona erer" (**Anarko-Sendikalizm**, s. 10).

A.4.3 Anarşizme Yakın Olan Sosyalist Düşünürler Var mıdır?

Anarşizm kapitalizmin gelişimine karşılık olarak gelişti ve anarşizm yol arkadaşlarının çoğunu anarşist olmayan sosyalist gelecek içerisinde bulur.

Robert Owen'in ardından gelen (Ricardocu Sosyalistler diye bilinen) ilk Britanyalı sosyalistler anarşist olanlara benzerdiler. Örneğin, Thomas Hodgskin Proudhon'un karşılıkçılığına benzer fikirler sergilerken, William Thompson anarko-komünizmle benzerlikler taşıyan devlet karşıtı, "*karşılıklı işbirliği toplulukları*"na dayanan komünal bir sosyalizm biçimi geliştirmişti (Thompson, kapitalist olmayan bir piyasanın dahi barındıracağı sorunlar karşısında komünist olmadan önce bir karşılıkçıydı). Anarşizm ile ilişkilendirilen birçok fikri

ortaya koyan, toprağa-dayalı bir komünal sosyalizm biçimi geliştiren Thomas Spence'nin (bakınız Brian Morris'in **Ecology and Anarchism** [Ekoloji ve Anarşizm] adlı kitabındaki "*Thomas Spence'nin Tarımsal Sosyalizmi*") yanı sıra John Francis Bray de ilgi çekicidir. Üstelik, ilk Britanya sendika hareketi, Bakunin ile Birinci Enternasyonal'in liberter kanadından 40 yıl önce "*sendikalizm kuramını adım adım geliştirmişti*" (E.P. Thomspson, **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu**, s. 912). Noel Thompson'un **The Real Rights of Man** [İnsanın Gerçek Haklar] ve E.P. Thompson'un bu dönemin işçi sınıfı yaşamına (ve politikasına) ilişkin klasik toplumsal tarihçesi **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu** tüm bu düşünürlerin ve hareketlerin iyi birer özetini sunarlar.

Liberter fikirler 1840'larda İngiltere'de yok olmadılar. Endüstride işçi kontrolüyle birlikte merkezsizleşmiş komünal sistemi savunan 1910'ların ve 1920'lerin yarı-sendikalist Lonca Sosyalistleri de vardı. G.D.H. Cole'ün, S.G. Hobson ve A.R. Orage gibi yazarları da içeren, **Guild Socialism Revisited**'i [Lonca Sosyalizmi Yeniden İnceleniyor] bu okul hakkındaki en ünlü çalışmadır (Geoffrey Osteregaard'ın **The Tradition of Workers' Control** [İşçi Denetimi Geleneği] Lonca Sosyalizminin fikirleri hakkında iyi bir özet sunar). Lonca

Sosyalizmi'nin bir diğer destekçisi Bertrand Russell anarşist fikirlerini cazibesine kapılmış, klasik kitabı **Roads to Freedom**'da [Özgürlüğe Giden Yollar] anarşizm, sendikalizm ve Marksizm hakkında oldukça bilgilendirici ve düşündürücü bir tartışmaya yer vermiştir.

Russell, anarşizmin yakın gelecekteki olasılığı hakkında kötümser olmakla beraber, onun "*toplumun yakınlaşması gereken nihai fikir*" olduğunu düşünüyordu. Bir Lonca Sosyalisti olarak, "*bir işte çalışan insanların aynı zamanda onun yönetimini de ele geçireceği zamana dek gerçek bir özgürlük ve demokrasinin ol*"amayacağını peşinen kabul ediyordu. Onun iyi toplum vizyonu anarşistlerin de destekleyiceği türdendi: "*yaratıcı ruhun canlı olduğu, yaşamın tamamen zevk ve ümitle dolu bir macera olduğu, sahip olduklarımızı elimizde tutmak veya başkalarının sahip çıktıklarını ele geçirme arzusundan ziyade inşa etme itkisine dayanan bir dünya. Bu, sevginin serbestçe hareket edeceği; aşkın tahakküm güdüsünden arındığı; acımasızlık ile kıskançlığın, mutlulukla ve yaşamı oluşturan, onu zihinsel zevklerle dolduran tüm güdülerin sınırlanmaksızın gelişimiyle defedildiği bir dünya olmalıdır*" (Noam Chomsky'nin alıntısı, **Problems of Knowledge and Freedom** [Bilginin Sorunları ve Özgürlük], ss. 59-60, s. 61 ve s. x). Birçok

konuda bilgili ve ilginç yazılar yazan Russell'in düşüncesi ve toplumsal eylemciliği (**Bilginin Sorunları ve Özgürlük** [başlıklı eseri] Russell'in değindiği bazı başlıkların geniş bir tartışması olan) Noam Chomsky'i dahil olmak üzere pek çok diğer düşünürü etkilemiştir.

Bir diğer önemli Britanyalı liberter sosyalist düşünür ve eylemci de William Morris'tir. Kropotkin'in arkadaşı olan Morris **Sosyalist Birlik** içerisinde faaldi ve onun anti-parlementer kanadının başını çekiyordu. Anarşist olmadığını vurgulamakla birlikte, Morris'in fikirleriyle çoğu anarko-komünistin fikirleri arasında pek az gerçek farklılık vardır (Morris komünist olduğunu söylemişti ve ona göre komünizm demokratik ve özgürleştirici olduğu için ona "anarşist" eklemesini yapmaya gerek yoktu). "Sanatlar ve Zanaatlar" [*Arts and Crafts*] hareketinin önde gelen üyelerinden olan Morris çalışmanın insancıllaştırılmasını savunuyordu, bu ona göre –en ünlü makalelerinden birinin başlığını kullanırsak– bir [Faydalı İş ve Faydasız Çabalama] vakasıydı. Ütopya romanı **Useful Work vrs Useless ToilNews From Nowhere** [Hiçbir Yerden Haberler] endüstriyelleşmenin yerini komünal zanaat-temelli bir ekonomini aldığı liberter sosyalist bir topluma ilişkin ikna edici bir vizyon sunar. Bu, çoğu toplumsal anarşisti uzun bir

süre cezbeden bir ütopya olmuştur. Ünlü ütopyası bağlamında Morris'in fikirlerinin bir tartışması için bakınız **William Morris and News from Nowhere: A Vision of Our Time** [William Morris e Hiçbir Yerden Haberler: Zamanımıza Ait Bir Vizyon] (Stephan Coleman ve paddy O'Sullivan (ed.)).

Diğer bir dikkate değer düşünür Yunan Cornelius Castoriadis'tir. Troçki'nin Stalinist Rusya'yı dejenere işçi devleti olarak ele aldığı oldukça kusurlu çalışmasını değerlendirmesi, köken olarak Troçkist olan Castoriadis'in önce Leninizm'i ve ardından da Marksizm'i reddetmesine yol açmıştır. Bu, anahtar niteliğindeki meselenin üretim araçlarına kimin sahip olduğu değil hiyerarşi olduğunu görmesini sağlayarak, liberter sonuçlara ulaşmasına neden oldu. Dolayısıyla, sınıf savaşımı iktidardakilerle ona tabi olanlar arasındadır. Bu, onun, değer analizinin üretimin kalbindeki sınıf savaşımından ayrı durmasından (yani [onu] gözardı etmesinden!) dolayı Marksist ekonomiyi reddetmesine neden oldu (Otonomcu Marksizm Marx'ın bu yorumunu reddeder, ancak onlar bunu yapan yegane Marksistlerdir). Castoriadis, toplumsal anarşistler gibi, geleceğin toplumunu radikal otonomiye, genelleşmiş öz-yönetime ve aşağıdan yukarıya örgütlenen işçi denetimine dayanan bir toplum olarak görür. Üç ciltlik derleme çalışması

(**Political and Social Writings** [Politik ve Toplumsal Yazılar]) liberter sosyalist politika ve Marksizmin radikal bir eleştirisine ilgi duyan herkes için temel bir okumadır.

Castoriadis'in birçok eserinin çevirmeni olmanın yanı sıra önemli bir liberter sosyalist düşünür ve eylemci olan Maurice Brinton'dan özellikle bahsedilmelidir. Castoriadis gibi eskiden Troçkist olan Brinton devrimci liberter sosyalizm için bir alan açmış, Emeğin bürokratik reformizminin yanı sıra Stalinizmin polis-devleti "sosyalizmi" ile onu üreten Leninizmin otoriterliğine karşı çıkmıştır. Anarşist ve liberter sosyalistler kuşağının düşüncelerini şekillendiren sayısız önemli broşür hazırlamıştır. Fransa'daki yakın-devrimin oldukça parlak bir canlı tanıklığını yapan **Paris: May 1968** [Paris: Mayıs 1968], Lenin'in işçilerin öz-yönetimine olan düşmanlığını gözler önüne seren **The Bolsheviks and Workers' Control** [Bolşlevikler ve İşçi Kontrolü] ve Wilhelm Reich'in erken dönem çalışmasının yeniden ifade edilmesi ve geliştirilmesi olan **The Irrational in Politics** [Politikada İrrasyonel] bunlardan bazılarıdır. Bunlarla birlikte diğer birçok makalesi David Goodway'in editörlüğünü yaptığı **For Workers' Power: The Selected Writings of Maurice Brinton** [İşçilerin İktidarı:

Maurice Brinton'un Seçme Yazıları] adlı kitapta toplanmıştır.

Amerikalı radikal tarihçi Howard Zinn zaman zaman kendisini anarşist olarak adlandırır ve anarşist gelenek hakkında oldukça bilgilidir (Herbert Read'in kitabının ABD baskısı için "*Anarşizm*' başlıklı mükemmel bir giriş makalesi yazmıştır). Klasik çalışması **Birleşik Devletler Halkı Tarihi**'nin yanı sıra, sivil itaatsizlik ve şiddet içermeyen doğrudan eylem hakkındaki yazıları temeldir. Bu liberter sosyalist bilim insanının makalelerin mükemmel bir derlemesi **The Zinn Reader** [Zinn Okumaları] başlığıyla yayınlanmıştır. Anarşizme yakın bir diğer liberter sosyalist Edward Carpenter'dir (örneğin, bakınız, Sheila Rowbotham'ın **Edward Carpenter: Prophet of the New Life** [Edward Carpenter: Yeni Yaşamın Peygamberi] ve Simone Weil'in **Oppression and Liberty** [Baskı ve Hürriyet]).

Anarşistler gibi sosyalizm görüşlerini işçilerin öz-yönetimine dayandıran piyasa sosyalistleri de bahsedilmeye değerdir. Merkezi planlamayı reddederek Proudhon gibileri tarafından savunulan endüstriyel demokrasi ve piyasa sosyalizmi fikirlerine yönelmişlerdir (her ne kadar Marksist kökenden gelmelerinden ötürü merkezi-planlamaya hasımlıklarınının vurguladığı bağlantıdan bahsetmeseler de).

Allan Engler (**Apostles of Greed** [Açgözlülüğün Havarileri]) ve David Schweickart (**Against Capitalism** [Kapitalizme Karşı] ve **After Capitalism** [Kapitalizmden Sonra]) kapitalizme ilişkin yararlı eleştiriler getirmiş ve kooperatif bir şekilde örgütlenen işyerlerinde köklenen bir sosyalizm vizyonu sunmuştur. Politik fikirlerinde hükümet ile devlet unsurunu muhafaza etmekle birlikte, bu sosyalistler ekonomik öz-yönetimi ekonomik vizyonlarının tam kalbine yerleştirmiş, sonuç olarak anarşizme çoğu sosyalistten daha yakındırlar.

A.4.4 Anarşizme Yakın Olan Marksist Düşünürler Var mıdır?

Son kısımda değindiğimiz liberter sosyalistlerden hiçbirisi Marksist değildi. Marksizmin çoğu biçimi otoriter olduğu için bu şaşırtıcı değildir. Ancak, bu Marksizmin tüm okulları için geçerli değildir. Marksizmin, anarşist öz-yönetimli toplum vizyonunu paylaşan pek çok alt kolu vardır. Konsey Komünizmi, Durumculuk ve Otonomculuk bunlar arasındadır. Anarşizme çok yakın olan bu az sayıdaki Marksist eğilimin, anarşizmin kolları

gibi, kendilerini kişilerin adlarıyla tanımlamamaları önemlidir. Her birini sırasıyla tartışacağız.

Konsey Komünizmi, Rus sovyetlerinin örneğinden esin alan ve anakım Marksist sosyaldemokratların merkeziyetçiliğinden, oportünizminden ve ihanetinden bıkan Marksistlerin, Bakunin'den bu yanadır anarşistlerin savunduğu anti-parlamentarist, doğrudan eylemci ve merkezsizleşmeci sonuçlara benzer sonuçlar çıkardıkları 1919 Alman Devrimi'nde doğdu. Marx'ın Birinci Enternasyonal'deki liberter muhalifleri gibi onlar da işçi konseyleri federasyonunun sosyalist toplumun temelini oluşturacağını savundular ve sonuçta da onların oluşumu desteklemek amacıyla militan işyeri örgütlenmeleri inşa etmenin gerekliliğini gördüler. Lenin, sert ve küçümser bir tonla yazdığı **Left-wing Communism: An Infantile Disorder** [Sol-kanat Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı] adlı kitabında –ki konseyci komünist Herman Gortor'un **An Open Letter to Comrada Lenin**'de [Yoldaş Lenin'e Açık Mektup] yerle bir etmitir– bu harekete ve taraftarlarına saldırdı. 1921'de, Konseyci Komünistler kendilerini zaten ulusal Komünist Partiler ile Komünist Enternasyonel'den ihraç etmiş olan Bolşevizmden koptular.

Anarşistler gibi onlar da Rusya'nın bir devlet-kapitalist parti diktatörlüğü olduğunu ve sosya-

lizmle hiçbir ilgisi olmadığını savundular. Ve, yine anarşistler gibi, konsey komünistleri de yeni bir toplum inşa etme sürecinin aynen devrimin kendisi gibi halkın eseri olacağını, aksi takdirde başlangıçtan yenilgiye mahkum olduğunu ileri sürdüler. Anarşistlerle birlikte, Bolşeviklerin (sendikalarda olduğu gibi) sovyetleri ele geçirmesini devrimin çökertilmesi, baskı ile sömürünün yeniden tesis edilmesi olarak değerlendirdiler.

Konsey komünizmi hakkında daha fazla bilgi edinmek için Paul Mattick'in eserleri temel okumalardır. Daha çok **Marx and Keynes** [Marx ve Keynes], **Economic Crisis and Crisis Theory** [Ekonomik Kriz ve Kriz Kuramı] ve **Economics, Politics and the Age of Inflation** [Ekonomi, Politika ve Enflasyon Çağı] gibi Marksist ekonomik uram hakkındaki yazılarıyla tanınsa da, Mattick 1919/20 Alman Devrimi'nden beridir bir konsey komünisti idi. **Anti-Bolshevik Communism** [Bolşevik Karşıtı Komünizm] ve **Marxism: The Last Refuge of the Bourgeoisie?** [Marksizm: Burjuvazi'nin Son Sığına mı?] adlı kitapları politik fikirleri hakkında mükemmel giriş niteliğinde çalışmalardır. Bir başka temel okuma ise Anton Pannekeok'un çalışmasıdır. Klasik eseri **Workers' Councils** [İşçi Konseyleri] ana ilkelerinden başlayarak konsey komünizmini açıklarken, **Lenin**

as Philosopher [Felsefeci olarak Lenin] Lenin'in Marksist olduğu iddialarını ayrıntılarıyla ele alır (Pannekeok'un fikirlerinin gelişimi hakkındaki iyi bir çalışma için bakınız Serge Bricianer, **Pannekook and the Workers' Councils** [Pannekeok ve İşçi Konseyleri]). Birleşik Krallık'ta, militan bir oy hakkı taraftarı olan Slyvia Pankhurst Rus Devrimi'nin etkisiyle konseyci komünist olmuş, Guy Aldred gibi anarşistlerle birlikte Leninizmin İngiltere komünist hareketine ithal edilmesine karşı muhalefet etmiştir (Birleşik Krallık'taki liberter komünizmin ayrıntıları için bakınız Mark Shipway, **Anti-Parliamentary Communism: The Movement of Workers Councils in Britain, 1917-45** [Anti-Parlamenter Komünizm: Britanya'da İşçi Konseyleri Hareketi, 1917-45]). Otto Ruhle ve Karl Kosch bu geleneğin diğer önemli düşünürleridir.

Konsey komünizmi fikirleri üzerinden şekillenen Durumcular kendi fikirleri önemli şekillerde geliştirdiler. 1950'lerin sonu ile 1960'larda faaliyet gösteren [Durumcular] savaş sonrası kapitalizmine ilişkin etkileyici bir eleştiri üretmek üzere konsey komünizmi fikirlerini gerçeküstücülük ve diğer radikal sanat biçimleriyle birleştirdiler. Fikirlerinin üzerlerinde etkisi olduğu Castoriadis'in aksine, Durumcular kendilerini Marksist olarak görmeye devam ettiler, yaban-

cılaşmanın kapitalist üretimde yerleşmiş olmaktan günlük yaşama kaymasından ötürü Marx'ın kapitalist ekonomi eleştirisini kapitalist toplumun eleştirisine doğru geliştirdiler. İçinde insanların kendi yaşamlarına yabancılaştırıldıkları ve dinleyici, seyirci rolü oynadıkları toplumsal sistemi betimlemek amacıyla "***Gösteri***" ifadesini ortaya attılar. Böylece, **bir varlığa ve şimdiye** dönüşmüş olan kapitalizm, gösteriyle birlikte bir **görüntüye kavuştu**. Uzak bir devrimi bekleyemeyeceğimizi, aksine insanları sarsarak toplum içerisindeki verili rollerinden sıyrılmalarını sağlamak üzere sıradan ve normal olanı aksatacak olaylar ("*durumlar*") yaratarak kendimizi hemen şimdi ve olduğumuz yerde özgürleştirmemiz gerektiğini ileri sürdüler. Sıradan üyelerin [*rank and file*, hareketin saflarında yer alanların] oluşturduğu egemen meclisler ile öz-yönetimli konseylere dayanan bir toplumsal devrim nihai "durum"dur ve tüm Durumcuların amacıdır.

Anarşizme karşı eleştirel olmalarına rağmen, iki kuram arasındaki farklar görece önemsizdir ve Durumcuların anarşizme etkisi azımsanamaz. Birçok anarşist onların modern kapitalizm eleştirisini, onların devrimci amaçlarla modern sanat ve kültürün çökertilmesi fikrine ve günlük yaşamı devrimcileştirme çağrısına katılır. İroniktir ki, Durumculuk kendisini Marksizm ile anarşizmin geleneksel biçimlerini

aşmaya yönelik bir girişim olarak görürken, esasen anarşizm içinde sınıflandırılır bir hale gelmiştir. Guy Debord'un **Society of the Spectacle** [Gösteri Toplumu] ve Raoul Veneigem'in **The Revolution of Everyday Life** [Günlük Yaşamın Devrimi] durumculuğun klasik çalışmalarıdır. (Ken Knabb tarafından edit edilen) **Situationist International Anthology**'nin [Durumcu Uluslararası Antoloji] yanı sıra Knabb'ın kendi **Public Secrets'i** [Kamusal Sırlar] Durumcularla ilgilenenler için temel okumalardır.

Son olarak Otonomcu Marksizm vardır. Konsey komünizmi, Castoriadis, durumculuk ve bazı diğer çalışmalara dayanarak, sınıf savaşımını kapitalizm analizinin tam kalbine yerleştirir. İlk olarak 1960'larda İtalya'da geliştirildi ve içinde bazıları anarşizme diğerlerinden daha yakın olan pek çok akımı barındırır. Otonomcu gelenekteki en ünlü düşünürün muhtemelen (**Marx Beyond Marx**'ta [Marx'ın Ötesinde Marx] "*paranın sadece tek bir yüzü vardır, patronunki*" harika deyişini söyleyen) Antonio Negri olmasıyla birlikte, aslında onun görüşleri daha çok geleneksel Marksizm içerisinde yer alır. Fikirleri anarşizme daha yakın olan bir Otonomcu için, Kropotkin'in fikirleri hakkındaki en iyi özetlerden birisini yazan, yazısında anarkokomünizm ile Otonomcu Marksizm arasındaki

benzerliklere işaret eden ABD'li bir düşünür ve eylemciye yönelmemiz gerekir ("*Kropotkin, Kendini Değerli Kılma ve Marksizmin Krizi*", **Anarchist Studies**, cilt 2, sayı 3). **Reading Capital Politically** [Kapital'i Politik Açıdan Okumak] adlı kitabı Otonomculuğu ve tarihçesini anlamak için temel bir okumadır.

Cleaver'a göre, "*otonomcu Marksizm*", işçilerin otonom [özerk] gücünü vurgulayan –açıktır ki kapitalizmden otonomisini, ancak aynı zamanda onun resmi örgütlerinden (örn. sendikalar, politik partiler); ve dahası, işçi sınıfından insanlardan oluşan belli bazı grupların diğer gruplardan (örn. kadınların erkeklerden) otonom bir şekilde hareket etme gücünü– çeşitli hareket, politika ve düşünürleri anlatmak için kullanılan markasız [*generic*, genel] bir isimdir. "*Otonomi*" ile anlatmak istenilen şey, işçi sınıfının kendi çıkarlarını tanımlayabilme ve bunlar için mücadele edebilme; kritik olarak, sömürüye karşı sadece tepki vermenin ötesine geçerek sınıf savaşımını şekillendirecek ve geleceği belirleyecek tarzda saldırıya geçebilme becerisidir. Böylece, kapitalizm hakkındaki, onun nasıl geliştiği ve dinamiklerinin (keza onun içerisinde yer alan sınıf mücadelesinin dinamiklerinin) neler olduğu hakkındaki düşüncelerinin merkezine işçi sınıfının gücünü koyarlar. Bu yalnızca işyeriyle, işçilerin

fabrika ve bürolar içerisindeki iş dayatmasına karşı iş yavaşlatmalar, grevler ve sabotajlar yoluyla direnmesiyle sınırlı kalmaz, yaşamlarının çalışmaya indirgenmesine karşı **ücretle ilgili olmayan** direnişi de içerir. Otonomculara göre, komünizmin yaratılması daha sonra olacak bir şey değildir, işçi sınıfının öz-eylemliliğinin yeni biçimlerinin mevcut gelişmeleriyle tekrar tekrar yaratılan bir şeydir.

Toplumsal anarşizmle olan benzerlikler açıktır. Otonomcuların, Lenin'in konsey komünizmiyle ilgili rehberliğini takip ederek onları anarşist olarak damgalayacak ve gözardı edecek diğer Marksistler karşısında fikirlerini haklı çıkarmak için Marx'ı incelemeye bu kadar zaman ayırmalarının ve ondan bu kadar alıntı yapmalarının sebebi belki de budur! Anarşistlere göre, tüm bu Marx alıntıları gülünçtür. Eninde sonunda, eğer Marx gerçekten de bir Otonomcu Marksist idiyse, o zaman Otonomcular Marx'ın "gerçekte" ne dediğini yeniden düzenlemek için neden bu kadar zaman harcıyorlar ki? Neden bunu doğrudan başında söylememiş ki? Benzer şekilde, kendi anlayışınızı haklı çıkarmak için Marx'tan (zaman zaman muğlak olan) alıntıları ve (zaman zaman öylesine geçen) yorumları bağlamından koparıp kullanmaya ne gerek var? Eğer bir şeyden ilk defa Marx bahsetmemişse bu onun doğru olmasını engeller mi? Otonomculuğun anlayışı ne

olursa olsun, onun Marksizmi, politikasının uzunca süre önce ölmüş olan iki Almanın metinlerinde kök bulmasıyla, kendisini geriye doğru sürükleyecektir. 1920'lerde Troçki ile Stalin arasında "*Tek Ülkede Sosyalizm*" hakkında yapılan gerçeküstü tartışmanın Lenin'den yapılan alıntılarla sürdürülmesi gibi, bunun yegane kanıtlayabileceği şey belli bir fikrin doğru olup olmadığı değil, karşılıklı olarak üzerinde görüş birliğine varılan otorite şahsiyetin (Lenin veya Marx) bu [fikre] sahip olmuş olabileceğidir. Bu nedenle, anarşistler Otonomistlerin Marx ve Engels söz konusu olduğunda da biraz otonomi göstermelerini önerirler.

Anarşizme yakın olan diğer Marksist liberterler arasında Erich Fromm ve Wilhelm Reich bulunur. Her ikisi de kapitalizmin ve sebep olduğu kişilik bozukluklarının radikal bir eleştirisini üretmek amacıyla Marx ile Freud'u birleştirmeye çalışmıştır. Erich Fromm, **The Fear of Freedom** [Özgürlük Korkusu], **Man for Himself** [Kendisi için İnsan], **The Sane Society** [Aklı Başında Toplum] ve **To Have or To Be?** [Sahip Olmak mı, Olmak mı?] adlı kitaplarında kapitalizmin güçlü ve anlamlı bir analizini geliştirmiş, kapitalizmin bireyi nasıl şekillendirdiğini ve özgürlükle gerçek [otantik] yaşam önüne nasıl psikolojik engeller kurduğunu tartışır. Çalışmalarında, etik, otoriter kişilik (sebeplerinin

neler olduğu ve nasıl değişeceği), yabancılaşma, özgürlük, bireysellik ve iyi bir toplumun neye benzeyeceği gibi birçok önemli konu tartışılır.

Fromm'un kapitalizme ve yaşam tarzına "*sahip olma*"ya ilişkin analizi son derece öğreticidir, özellikle de günümüzün tüketimciliği bağlamında. Fromm'a göre, yaşama, çalışma ve örgütlenme şeklimiz, nasıl gelişeceğimi, (ruhsal ve fiziksel) sağlığımızı, mutluluğumuzu zannettiğimizden çok daha fazla etkilemektedir. İnsanlık karşısında mülkiyete imrenen, öz-belirlenim ve kendini-gerçekleştirme yerine itaat ve tahakküm kuramlarına bağlı kalan toplumun aklı başındalığını sorgular. Modern kapitalizme karşı sert suçlamaları, bugün hakim olan tecrit olmuşluğun ve yabancılaşmanın ana kaynağının kapitalizm olduğunu gösterir. Yabancılaşma, Fromma göre, sistemin kalbinde yer alır (ister özel isterse devlet kapitalizmi olsun). Bizler kendimi gerçekleştirdiğimiz ölçüde mutlu oluruz ve bunun gerçekleşmesi için toplumumuzun insanı cansız olanın (mülkiyetin) üstünde değerlendirmesi gereklidir.

Fromm, Leninizm ile Stalinizmi Marx'ın fikirlerinin otoriter saptırmaları olarak reddederek, fikirlerini Marx'ın hümanist yorumlanmasına dayandırır ("*sosyalizmin tahribatı ... Lenin'le başlamıştı.*"). Ayrıca, anarşistlerin Marx'ın devletlere ve merkezi-

yetçiliğe yönelik tercihlerini sorgulamakta haklı olduklarını belirterek, merkezsizleşmiş ve liberter bir sosyalizm biçiminin gerekliliğini vurgular. Kendi ifadesiyle, "*Marx ile Engels'in ve ... {onların} merkeziyetçi yönelimlerinin yanlışları, köklerinin, Fourier, Owen, Proudhon ve Kropotkin'den çok on sekiz ve on dokuzuncu yüzyılların orta-sınıf gelenekleri*nden *kaynaklanmış olmaları olgusundan ötürüdür*". Marx'daki "*merkeziyetçilik ve ademi merkeziyetçilik ilkeleri*" arasındaki "*çelişki*"de olduğu gibi, Fromm'a göre, "*Marx ile Engels, Proudhon, Bakunin, Kropotkin ve Landauer gibileriyle karşılaştırıldığında çok daha 'burjuva'ydılar. Her ne kadar kulağa çelişkili gelse de, Sosyalizmin Leninist gelişimi, Owen, Proudhon ve başkaları tarafından oldukça zekice ifade edildiği gibi, yeni bir sosyalist kavramın aksine burjuva devlet ve politik iktidar kavramlarına doğru bir gerilemeyi yansıtıyordu*" (**Aklı Başında Toplum**, s. 265, s. 267 ve s. 259). Dolayısıyla, Fromm'un Marksizmi temelde liberter ve hümanist türde bir Marksizm idi ve anlayışı toplumu daha iyiye götürmekle ilgilenen herkes için son derece önemlidir.

Fromm gibi Wilhelm Reich da hem Marksizme hem de psikoanalize dayanan bir toplusal psikoloji geliştirmek amacıyla yola koyulmuştu. Reich'a göre, cinsel baskı insanların otoriterliğe karşı yumuşak başlı ve otoriter rejimlere tabi olmaktan

mutlu olmasına yol açmıştı. Bilindiği üzere (**Mass Psychology of Fascism**'nde [Faşizmin Kitle Psikolojisi]) faşizmi bu yolla incelerken, anlayışı diğer toplumlara ve hareketlere de uygulanabilir (örneğin, Amerika'da dini sağın evlilik öncesinde sekse karşı çıkması, bunu hastalık, kirlilik ve suçluluk gibi şeylerle ilişkilendirerek gençleri etkilemek amacıyla korkutma taktikleri kullanması bir rastlantı değildir).

Argümanına göre, bizler, cinsel baskıdan ötürü, kendi ezilmemizi içselleştiren ve bizim hiyerarşik bir toplumda yaşabilmemizi sağlayan "*karakter zırhı*" dediği şeyi geliştiririz. Bu toplumsal koşullama ataerkil aile tarafından üretilir ve bunun net sonuçları hakim ideolojinin güçlü bir şekilde sağlamlaştırılmas ve itaatın içlerine yerleşmiş olduğu bireylerin üretimidir –öğretmenin, rahibin, işverenin ve politikacının otoritelerini kabul etmeye; hüküm süren toplumsal yapıyı onaylamaya hazır bireyler. Bu, bireylerin kendilerini sömüren ve ezen hareketleri ve kurumları nasıl destekleyebildiğini açıklar. Diğer bir deyişle, [bireyler] kendilerine karşı düşünür, hisseder ve hareket ederler; üstelik, ikincil konumlarını savunmayı amaçlayacak ölçüde kendi ezilmelerini içselleştirebilirler.

Dolayısıyla, Reich'a göre, cinsel bastırma otoriter düzene uyum gösteren, bunun sebep olduğu tüm

sefalete ve aşağılamaya karşın ona boyun eğecek olan bir birey üretir. Net sonuç özgürlük korkusuyla birlikte muhafazakar, gerici bir zihniyettir. Cinsel bastırma, yalnızca bireyleri edilgen ve apolitik yapmasıyla değil, aynı zamanda onların karakter yapısında otoriter düzeni fiilen desteklemeyi üretmesiyle de politik iktidara yardımcı olur.

[Reich'ın] seks üzerine tek-boyutlu odaklanması yanlış bir konumlanma olsa da, hiyerarşinin hükmü altında hayatta kalabilmek için baskıyı nasıl içselleştirdiğimize ilişkin analizi, en çok ezilenlerin birçoklarının neden toplumsal konumlarından ve kendilerini yönetenlerden çok memnunmuş gibi gözüktükleri anlamak için önemlidir. Bu kolektif karakter yapısını ve bunun nasıl oluştuğunu anlayarak, insanlık toplumsal değişim önündeki bu tür engelleri nasıl aşacağı hakkında yeni araçlar elde edebilir. İnsanların karakter yapısının nasıl onların kendi gerçek çıkarlarının farkına varmasını engellediğini anlayarak bununla mücadele edilebilir ve toplumsal kendini-özgürleştirme gerçekleşebilir.

Maurice Brinton'un **Politika'da İrrasyonel** adlı eseri, Reich'ı liberter sosyalizmle ilişkilendiren fikirlerine mükemmel, kısa bir giriş niteliğindedir.

A.5 ”Eylemde Anarşi’nin Bazı Örnekleri Nelerdir?

Anarşizm, her şeyden öte, son iki yüzyıl içinde dünyayı değiştiren milyonlarca devrimcinin çabaları hakkındadır. Biz burada, tümünün tamamen anti-kapitalist bir doğaya sahip olduğu bu hareketin bazı en önemli noktalarını tartışacağız.

Anarşizm yalnızca mevcut sistemin içindeki anarşistçe eğilimlerin büyüyüp gelişmesini teşvik ederek, onu daha az gaddar bir hale getirmekle değil, dünyayı temelli değiştirmekle ilgili**dir**; Tamamen anarşist olan bir devrim henüz gerçekleşmemiş olsa da, son derece anarşist karaktere ve bir katılım düzeyine sahip olan çok sayıda [devrim] yaşanmıştır. Ve bunların **tümü** de yıkılmış olmakla beraber; her durumda [bu yıkım] anarşizme özgü içsel bir sorundan dolayı değil, (ya Komünistlerce ya da Ka-

pitalistlerce desteklenerek) karşılarına çıkarılan dış güçlerin eliyle olmuştur. Çok kuvvetli bir kuvvetin karşısında varolmakta başarısız olmalarına rağmen; bu devrimler, hem anarşistler için bir esin kaynağı, hem de anarşizmin yaşayabilir bir toplumsal kuram olduğunun ve büyük ölçekte uygulanabileceğinin kanıtı olmuştur.

Bu devrimlerin paylaştıkları şey, Proudhon'un ifadesi ile "***aşağıdan devrim***" olmalarıdır –bunlar "*kolektif eylemliliğin, halkın kendiliğindenliğinin*" örnekleriydi. Özgür bir toplumu yaratabilecek olan yegâne şey, toplumun ezilenlerin kendi eylemleriyle aşağıdan yukarıya dönüştürülmesidir. Proudhon'un sorduğu üzere, "*hangi ciddi ve kalıcı bir devrim* ***aşağıdan****, halk tarafından yapılmamıştır?*". Bu nedenle anarşist, "***aşağıdan*** *devrimi savunan birisidir*". Bu suretle, bu kısımda tartışacağımız toplumsal devrimler ve kitle hareketleri, halkın öz-etkinliğinin [*self-activity*, kendinden faaliyetinin] ve öz-kurtuluşunun [*self-liberation*, –bir başka iktidar odağına, örn. devlet aracılığına dayanmaksızın kendini özgürleştirmesinin] örneklerini oluşturur (Proudhon'un 1848'de ifade ettiği üzere, "*proletarya kendi kendini özgürleştirmelidir*") (George Woodcock'un alıntısı, **Pierre-Joseph Proudhon: Biography** [Pierre-Joseph Proudhon: Biyografi], s. 143 ve s. 125). Tüm anarşistler, Proudhon'un aşağı-

dan bir devrimci değişim, yeni toplumun ezilenlerin kendi eylemleriyle yaratılması fikirlerini tekrar ederler. Örneğin Bakunin şöyle der: anarşistler, "*tüm Devlet örgütlerinin düşmanı olmak sıfatıyla, ... insanların ancak herhangi bir vasinin gözetimi olmadan, kendi özerk ve tamamen özgür birlikleri aracılığıyla aşağıdan örgütlendikleri zaman, mutlu ve özgür olarak yaşayabileceklerine inanırlar; [ve] bu kendi yaşamını yaratacaktır*" (**Marxism, Freedom and the State** [Marksizm, Özgürlük ve Devlet], s. 63). Anarşistlerin toplumsal devrimden ne anladıklarını ve bunun neleri içerdiğini **Kısım J.07**'de tartışacağız.

Bu devrimlerin ve devrimci hareketlerin çoğu anarşist olmayanlarca görece bilinmemektedir. Rus devrimini çoğu kimse duymuştur, ancak Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesinden önce onun hayat kaynağı olan halk hareketlerini veya anarşistlerin burada oynadığı rolü pek az kimse bilir. Paris Komünü, İtalyan fabrika işgalleri veya İspanyol kolektiflerini pek az kişi duymuştur. Bu şaşırtıcı değildir, çünkü Herbert Read'in belirttiği gibi tarih "*iki türlüdür –alenen gerçekleşen, gazetelerin manşetlerini süsleyen ve resmi kayıtlarda belirtilen olayların kaydı– buna yerüstü tarih diyebiliriz*", ancak "*aynı zamanda gerçekleşen, bu alenen gerçekleşen olayları hazırlayan, onları önceleyen [olaylar]*

başka türlü bir tarihtir, resmi kayıtlarda yer almayan, görünmez bir yeraltı tarihi" (William R. McKercher'in alıntısı, **Freedom and Authority** [Özgürlük ve Otorite], s. 155). Halk hareketleri ve ayaklanmalar, neredeyse tanımsal olarak "*yealtı tarihi*"nin bir parçası, –şöhretleri çoğunluğu ezmelerinin ürünü olan kralların, kraliçelerin, politikacıların ve servet sahiplerinin anlatısı [olan]– elit tarih lehine gözardı edilen bir toplumsal tarihdir.

Yani, bizim "eylemde anarşi" örneklerimiz Rus anarşisti Voline'ın "*Bilinmeyen Devrim*" dediği şeyin bir parçasıdır. Voline, bu ifadeyi kendisinin aktif bir katılımcısı olduğu Rus devrimine ilişkin klasik anlatısının başlığı olarak kullanmıştı. Halın nadiren bilinen bağımsız, yaratıcı hareketlerine gönderme yapmak için kullanmıştı bunu. Voline'ın ifadesiyle, "*bir devrimin nasıl incelenmesi gerektiği bilinmiyor*" ve çoğu tarihçi "*devrimin derinliklerinde sessizce gerçekleşmekte olan gelişmelere güvenmiyor ve gözardı ediyor ... bunlara en fazlasından geçerken şöyle bir değiniyorlar ... {Ancak} önemli olan, ve incelenen olaylara ve döneme doğru bir ışık tutacak olan şeyler de aslında bu gizli olgulardır*" (**The Unknown Revolution** [Bilinmeyen Devrim], s. 19). Aşağıdan bir devrime dayanan anarşizm geçmiş yüzyıllardaki hem "***yeraltı tarihi***"ne hem de "***bilinmeyen dev-***

rim"e önemli ölçüde katkıda bulunmuştur; SSS'ın bu kısmı onun başarılarına bir nebze ışık tutacaktır.

Bu örneklerin geniş-ölçekli toplumsal deneyler olduğunu ve günlük yaşamda –kapitalizmdeki [günlük yaşamda] bile– var olan anarşist uygulamaları ihmal etmediğimizi belirtmek önemlidir. Hem Peter Kropotkin (**Mutual Aid**'de [Karşılıklı Yardımlaşma]) ve Colin Ward (**Anarchy in Action**'da [Eylemde Anarşi]), genellikle anarşizmden habersiz olan sıradan insanların kendi ortak çıkarlarını sağlamak üzere, eşitler olarak birçok şekilde birlikte çalıştıklarını ortaya koymuştur. Colin Ward'ın ifade ettiği gibi, "*anarşist bir toplum, [yani] kendisini otorite olmadan örgütleyen bir toplum; aynen karın altına gömülmüş bir tohum gibi, devlet ve onun bürokrasisinin, kapitalizm ve onun israfının, ayrıcalık ve onun adaletsizliklerin, milliyetçiliğin ve onun intihar niteliğindeki bağlılıklarının, dini farklılıklar ve onların boş inançlar[-a dayanan] ayrılıklarının ağırlığı altında gömülü olarak daima var olmuştur*" (**Eylemde Anarşi**, s. 14).

Anarşizm yanlızca gelecekteki topluma ilişkin değildir, aynı zamanda bugün olmakta olan toplumsal mücadeleye ilişkindir. Bir durum değil, kendi özetkinliğimiz ve öz-kurtuluşumuzla yarattığımız bir süreçtir.

Ancak, 1960'lara gelindiğinde, pek çok yorumcu anarşizmden geçmişe ait bir şeymişçesine bahsetmekteydi. Avrupa anarşist hareketlerini savaş öncesi ve sırasındaki yıllarda sadece faşizm bitirmemişti; dahası bu hareketlerin savaş sonrası dönemde tekrar canlanması bir yandan kapitalist Batı'da, öte yandan Leninist Doğu'da engellenmişti. Aynı dönem boyunca, anarşizm ABD'de, Latin Amerika'da, Çin'de, (Kore Savaşı'ndan önce anarşist bir içeriğe sahip olan toplumsal devrimin bastırıldığı) Kore'de ve Japonya'da da bastırılmıştı. En kötü baskılardan sakınabilen bir iki ülkede bile, Soğuk Savaş ve uluslararası izolasyon birleşimi, İsveç SAC sendikası gibi liberter sendikaların reformist olmasına tanıklık etti.

Ancak 60'lar yeni bir mücadelenin [yükseldiği], ve tüm dünyada 'Yeni Sol' fikirlerini oluşturmak üzere diğer yerlere olduğu kadar anarşizme de baktığı bir on yıl oldu. Fransa'daki kitlesel Mayıs 1968 patlamasının önde gelen şahsiyetlerinden çoğu kendisini anarşist olarak nitelendiriyordu. Bu hareketler yozlaşsalar da, bu [hareketlerden] gelenler fikri canlı tuttular ve yeni hareketler oluşturdular. 1975'de Franco'nun ölmesi, CNT'nin ilk Franco sonrası gösterisine 500.000 kişinin katılmasıyla, İspanya'da anarşizmin muazzam bir yeniden doğuşuna tanıklık etti. 70'lerin sonları ve 80'lerde,

bazı Güney Amerika ülkelerinde sınırlı demokrasiye geri dönülmesi, oralarda da anarşizmin büyümesine tanıklık etti. Nihayet, 80'lerin sonlarında, 1928'den sonraki ilk protesto yürüyüşünü 1987'de Moskova'da gerçekleştiren anarşistler, Leninist SSCB'ne ilk darbeyi indirenler oldular.

Bugün hâlâ zayıf olsa da, anarşist hareket pek çok ülkedeki onbinlerce devrimciyi örgütlemekte. Aralarında 250.000 kadar kişiyi örgütleyenlerin de yer aldığı İspanya, İsveç ve İtalya'da liberter sendikalar bulunmakta. Diğer Avrupa ülkelerinin çoğu binlerce faal anarşiste sahip. Aralarında Nijerya ve Türkiye'nin de bulunduğu diğer bazı ülkelerde anarşist gruplar ilk defa ortaya çıkmaya başladılar. Hareket Güney Amerika'da muazzam bir şekilde yeniden canlandı. Venezuellalı anarşist grup **Corrio A** tarafından dağıtılan iletişim adresleri broşürü, her ülkede 100'den fazla örgütün adından bahsediyor.

Belki de yeniden canlanış en yavaş Kuzey Amerika'da gerçekleşiyor, ancak orada da yine liberter örgütler önemli bir büyüme geçiriyor gözüküyorlar. Ve bu büyüme hızlandıkça, eylemde anarşinin daha fazla örneği yaratılacak ve giderek daha çok insan anarşist örgütlerde ve eylemlerde yer alacak; SSS'ın bu kısmının önemini giderek azaltacaklar.

Ancak, aldatıcı "ütopyacılık" suçlamalarından kaçınmak üzere, anarşizmin büyük ölçekteki kitlesel örneklerini aydınlatmak önemlidir. Tarih kazananlar tarafından yazıldığı için, [bahsedilecek] bu eylemde anarşi örnekleri karmaşık kitapların içinde görünürden uzakta saklıdırlar. Okullarda ve üniversitelerde nadiren bahsedilirler (bahsedilseler bile çarpıtılırlar). Söylemek gereksiz, verdiğimiz az sayıdaki örnek sadece birkaç tane.

Anarşizm çoğu ülkede uzun bir geçmişe sahiptir, ve her örneği belgelemeye girişemeyiz; sadece önemli gördüklerimizi ele alacağız. Eğer örnekler Avrupa-merkezci gözüküyorsa, üzgünüz. Yer ve zaman kısıtları nedenleriyle, Britanya'daki sendikalist devrimi (1910'dan 1914'e kadar) ve işyeri temsilcileri hareketini (1917-21), Almanya (1919-21), Portekiz (1974), Meksika devrimlerini, Küba devrimindeki anarşistleri, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve ertesinde Kore'de Japon (sonra ise ABD ve Rus) emperyalizmine karşı yürütülen mücadeleyi, Macaristan'ı (1956), 1960'ların sonlarındaki "çalışmayı reddetme" ayaklanmasını (özellikle 1969'da İtalya'daki "sıcak Sonbahar"ı), Birleşik Krallık madenciler grevini (1984-85), Britanya'da Kafa Vergisi'ne karşı verilen mücadeleyi (1988-92), Fransa'daki 1986 ve 1995 grevlerini, 80 ve 90'larda İtalya'daki COBAS hareketini, 21. yüzyılın başın-

daki Arjantin ayaklanması sırasında kurulan halk meclisleri ile öz-yönetimli işgal edilmiş işyerlerini ve anarşist öz-yönetim [*self-management*] fikirlerinin (genellikle anarşistlerin asli veya "lider" bir rol üstlenmesi gerekmeden, hareketin kendi içinde gelişen fikirlerin) işin içinde olduğu sayısız diğer önemli mücadeleleri dışarda tutmak zorundaydık.

Anarşistlere göre, sıradan insanların kendileri için hareket etmeye başlayarak, hem kendilerini hem de dünyayı değiştirdikleri devrimler ve kitlesel mücadeleler, "***ezilenlerin festivali***"dirler.

A.5.1 Paris Komünü

1871 Paris Komünü, anarşist fikirlerin ve hareketin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bakunin'in o zaman yorumladığı gibi,

- "*devrimci sosyalizm {yani anarşizm}, ilk çarpıcı ve pratik gösterisine Paris Komünü'nde girişmiştir ... Tüm köleleştirilmiş insanlara (köle olmayan bir kitle var mıdır ki?) yegane kurtuluş ve sıhhat yolunu göstermiş{ti}; Paris burjuva radikalizmi politik geleneği ölümcül bir darbe indirmiş, devrimci sosyalizme gerçek bir temel {kazandırmıştı}*" (**Bakunin on**

Anarchism [Anarşizm Üzerine Bakunin], ss. 263-4).

Paris Komünü, Fransa-Prusya savaşında Fransa'nın bozguna uğramasının ardından oluşturulmuştu. Fransız hükümeti, Paris Ulusal Muhafızı'nın [*National Guards*] toplarının halkın eline geçmesini önlemek üzere birlikler göndermeyi denedi. "*Versailles askerlerinin topları ele geçirmeye çalıştıklarını öğrenen*" diye anlatıyordu katılımcılarından Louise Michel, "*Montmartre'li erkek ve kadınlar sürpriz bir manevrayla Butte'nin çavresinde toplanmıştı. Butte'ye tırmanan o insanlar öleceklerini biliyorlardı, ancak bu bedeli ödemeye hazırdılar*". Askerler kendilerini yuhalayan kalabalığın üzerine ateş etmeyi reddederek, silahlarını subaylarına çevirdiler. Bu Mart'ın 18'indeydi; Komün başlamıştı ve "*insanlar uyandılar ... Mart'ın on sekizi kralların müttefiklerinin, veya yabancıların, veya halkın olabilirdi. Halkındı*" (**Red Virgin: Memoirs of Louise Michel** [Kızıl Bakire: Louise Michel'in Hatıraları], s. 64).

Paris Ulusal Muhafızı'nın düzenlediği serbest seçimlerde, Paris yurttaşları Jacoben ve Cumhuriyetçi bir çoğunluktan ve (çoğunlukla Blanquist –otoriter sosyalistler– ve anarşist Proudhon'un takipçileri [olan]) sosyalist bir azınlıktan oluşan

konseyi seçti. Bu konsey Paris'in özerkliğini ilan ederek, Fransa'nın komünlerin (yani toplulukların) bir konfederasyonu olarak tekrar oluşturulması arzusunu açıkladı. Komünde, seçilmiş konsey üyeleri geri çağırılabiliyordu [*recallable*, azledilebilme, görevden alınabilme] ve ortalama bir ücret alıyorlardı. Ek olarak, kendilerini seçen insanlara rapor vermek zorundaydılar ve görevlerini yerine getirmedikleri takdirde seçmenler tarafından geri çağırılabiliyorlardı.

Bu gelişmenin anarşistlerin hayal gücünü neden kapsadığı açıktır –anarşist fikirle güçlü benzerlikleri vardır. Aslında, Paris Komünü örneği birçok açıdan Bakunin'in bir devrimin nasıl gerçekleşeceğine yönelik tahminlerine oldukça benzerdir –kendinin özerkliğini ilan eden, kendi kendini örgütleyen, gezegenin geri kalanına örnek olarak öncülük eden ve kendisini takip etmeye çağıran büyük bir şehir (Bakınız, "*Albert Richards'a Mektup*", **Anarşizm Üzerine Bakunin**'de). Paris Komünü yeni bir toplumun, aşağıdan örgütlenen [bir toplumun] yaratılması sürecini başlattı. Bu "*politik erkin merkezsizleşmesi lehine indirilmiş bir darbe*" idi (Voltairine de Cleyre, "*Paris Komünü*", **Anarchy! An Anthology of Emma Goldman's Mother Earthly** [Anarşi1 Emma Goldman'ın Mother Earthly'sinin Biyografisi], s. 67

Birçok anarşist Komünde rol oynadı –örneğin Louise Michel, Reclus kardeşler ve Eugene Varlin (bu en sonuncusu [Komün'ün] ardından gelen baskılar sırasında katledildi). İşyerlerinin kooperatifler biçiminde yeniden açılması gibi Komün tarafından başlatılan reformlar sözkonusu olunca, anarşistler kendi bağıntılı emek [*associated labour*] fikirlerinin gerçekleştirilmeye başladığını görebiliyorlardı. Mayıs itibariyle, 43 işyeri kooperatif bir biçimde işletilmekteydi ve Louvre Müzesi ise işçi konseyi tarafından işletilen bir savaş malzemeleri [üreten] fabrika olmuştu. Proudhon'u andırır bir şekilde, Makinistler Sendikası ve Metal İşçileri Birliği toplantısında şunlar ifade ediliyordu: "*ekonomik kurtuluşumuz, ... ancak işçi birlikleri kurulması sayesinde elde edilebilir; ancak [bu birliklerin kurulması] konumumuzu ücret kazananlar olmaktan ortaklara [associates] dönüştürebilir*". Onlar, Komün Emek Örgütlenmesi Komisyonu'na seçilen delegelerine şu amaçları desteklemeleri yönünde talimat vermişlerdi:

- "*Köleliğin son artığı olan insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılması*"

"*Emeğin karşılıklı birliklerde örgütlenmesi ve [işçinin] elinden alınamaz sermaye [hakkı]*"

Bu yolla, Komün'de "*eşitliğin boş bir kelime olmamasını*" sağlayabileceklerini umut ediyorlardı

(**The Paris Commune of 1871: The View from the Left** [1871 Paris Komünü: Soldan Bir Bakış], Eugene Schulkind (ed.), s. 164). Mühendisler Sendikası, Komünün amacının "*ekonomik kurtuluş*" olması gerektiğinden hareketle, 23 Nisan'daki oturumunda şunu vurguluyordu; Komün, "*insanın insan tarafından sömürülmesini önlemek*" için "*emekçileri ortak sorumluluğa sahip olacakları birlikler aracılığıyla örgütlemelidir*" (Steward Erwards'ın alıntısı, **The Paris Commune 1871** [1871 Paris Komünü], s. 263-64).

Öz-yönetimli işçi birliklerinin yanı sıra, Komüncüler, Fransız devriminin doğrudan demokratik mahalle meclislerine ("*seksiyonlar*") benzer bir şekilde halk klüpleri ağında doğrudan demokrasiyi uygulamaya geçirdiler. Klüplerden birinin gazetesi "*Halkımız, kamusal toplantılar aracılığıyla, basınınız aracılığyla kendi kendinizi yönetin*" diyordu. Komün biraraya gelen insanların bir ifadesi olarak görülüyordu, çünkü (bir başka Klüp'ten alıntı yaparsak) "*boyunduruğun ve hizmetkarlığın dehşetini yaşayan insanların biraraya geldikleri her yerde Komünal güç her arrondissement'e {mahalleye} aittir*". Proudhon'un takipçisi ve dostu olan sanatçi Gustave Courbet'in Paris'i "*tüm toplumsal grupların kendilerini federasyonlar olarak oluşturdukları ve kendi kaderlerinin efendisi oldukları ... gerçek bir cennet*" olduğunu

söylemsinde şaşıracak bir şey yoktur (Martin Phillip Johnson'un alıntısı, **The Paradise of Association** [Birlik Cenneti], s. 5 ve s. 6).

Ayrıca, "*Komün'ün Fransız Halkına Açıklaması*" birçok önemli anarşist fikri yansıtıyordu. Toplumun "*politik birliği*"nin, "*tüm yerel inisiyatiflerin gönüllü birliğine, tüm bireysel enerjilerin herkes için refah, hürriyet ve güvenlik ortak amacı üzerinde özgürce ve kendiliğinden toplanmasına*" dayandığını kabul ediyordu (Edwards'ın alıntısı, **Op.Cit.**, s. 218). Komüncülerin tasavvur ettiği yeni toplum, "*herkesin ayrılmaz haklarını, her Fransıza bir insan, bir yurttaş ve bir emekçi olarak yeteneklerini tamamen ifa etme hakkını güvence altına alan, Komün'ün mutlak otonomisi*"ne dayanıyordu. "*Komün'ün otonomisi, sözleşmeye bağlı olan diğer komünlerin eş derecedeki otonomisiyle sınırlı olacaktı; [Komünlerin] birliği Fransa'nın hürriyetini güvence altına alacaktır*" ("*Fransız Halkına Açıklama*", George Woodcock'un alıntısı, **Pierre-Joseph Proudhon: Biyografi**, ss. 276-7). Komünler konfederasyonu vizyonuyla, Paris Komünü'nün "*Devlet'in cesurca ve açıkça formüle edilmiş bir yadsıması*" olduğunu söylerken Bakunin haklıdır (**Anarşizm Üzerine Bakunin**, s. 264).

Dahası, Komün'ün federasyon hakkındaki düşünceleri Proudhon'un Fransız radikal düşünceleri

üzerindeki etkisini açıkça yansıtıyordu. Gerçekte, Komün'ün seçmenleri tarafından verilen zorunlu görevlerle sınırlanan ve her an geri çağırılabilen delegelerden oluşan bir federasyona dayanan komünal Fransa görüşü, Proudhon'un fikirlerini çağrıştırır (Proudhon, "*bağlayıcı görevlerin yerine getirilmesi*"ni 1848'de (**No Goods, No Masters** [Ne Tanrılar, Ne Efendiler], s. 63) ve komünlerin federasyonunu ise **Federation Principle** [Federasyon İlkesi] eserinde savunmuştur).

Yani, hem ekonomik hem de siyasi olarak Paris Komünü anarşist fikirlerden oldukça etkilenmişti. Ekonomik açıdan, Proudhon ve Bakunin tarafından açıklanan ortak [*associated*, birleşik] üretim kuramı, komünde bilinçli bir devrimci uygulama haline geldi. Politik açıdan, anarşistler, Komün'ün federalizm ve özerklik çağrısında, "*birliklerden başlayarak, ardından komünlere, bölgelere, uluslara ulaşan ve en nihayetinde de büyük bir uluslararası ve evrensel federasyonla sonlanan, ... işçilerin özgür birlikleri veya federasyonları tarafından aşağıdan yukarıya doğru [örgütlenen] geleceğin toplumsal örgütlenmesini*" görüyorlardı (Bakunin, **Op.Cit.**, s. 270).

Ancak, anarşistler açısından Komün yeterince ileriye gitmedi. Dışındaki devleti ortadan kaldırırken, Komün'ün içindekini ortadan kaldırmadı. Komüncüler (Bakunin'in keskin ifadesi kullanacak

olursak) "*Jakoben bir biçimde*" örgütlendiler. Peter Kropotkin'in belirttiği gibi, "*özgür Komün'ü ilan eder{ken}, Paris halkı temel bir anarşist ilkeyi ilan etmişti ... {ancak} yarı yolda durdu*" ve "*eski belediye konseylerinden kopye edilmiş olan bir Komünal Konseyi*" uygulamaya geçirdi. Dolayısıyla, Paris Komünü "*Devlet ve temsili hükümet geleneğiyle bağlarını koparmadı; ve Komünlerin bağımsızlığını ve özgür federasyonunu ilan ederek başlattığı, Komün'de basitten karmaşığa doğru [giden] bir örgütlenmeyi sağlamaya teşebbüs etmedi*". Bu, Komün konseyi "*kırtasiyecilik nedeniyle ... kımıldayamaz*" hale geldiği için felakete yol açtı ve "*kitlelerle sürekli temas içinde olmanın getirdiği duyarlılık*" kayboldu. "*... Devrimci merkezden –halktan– uzaklaşmalarıyla felce uğramış bir halde, halk inisiyatini de felce uprattılar*" (**Words of a Rebel** [Bir Asinin Sözleri], s. 97, s. 93 ve s. 97).

Ayrıca, işyerlerini kooperatiflere dönüştürmeye (yani sermayeye el koyma), her bir kooperatifin ekonomik faaliyetleri arasında eşgüdümü sağlamak ve [bunları] desteklemek amacıyla bu kooperatiflerin bir birliğini sağlamaya yönelik hiçbir girişim yapılmadığından ötürü, ekonomik reform girişimleri yeterince ileri götürülmedi. Voltairine de Cleyre'nin vurguladığı gibi, Paris "*ekonomik tiranlığa darbe indirmekte; dolayısıyla şu anda dünya sermayesine ege-*

men olan yararsız ve zararlı unsuru ortadan kaldırarak, ekonomik meseleleri gerçek üreticiler ve dağıtıcılar tarafından düzenlenecek özgür bir birliği gerçekleştirmekte başarısız oldu" (**Op.Cit.**, s. 67). Şehir devamlı olarak Fransız ordusunun kuşatması altındayken, Komünardların akıllarının diğer başka şeylerle dolu olması anlaşılabilir bir şey. Ancak, Kropotkin'e göre böyle bir konum bir felaketti:

- "*Ekonomik meseleleri, daha sonra, Komün'ün zaferinden* ***sonra*** *ele alınacak, ikincil meseleler olarak gördüler. ... Ancak çok geçmeden gerçekleşen ezici yenilgi ve kana susamış orta sınıfın aldığı intikam bir kere daha ispatladı ki, halk Komününün zaferi halkın ekonomik alandaki paralel zaferi olmadan maddi olarak imkansızdı*" (**Op.Cit.**, s. 74).

Anarşistler belli sonuçlar çıkardılar ve şınu ifade ettiler: "*eğer bağımsız Komünleri yönetmek için merkezi bir hükümet gerekmiyorsa, eğer ulusal Hükümet güverteden fırlatılıp atılmış ve ulusal birlik özgür federasyon sayesinde sağlanıyorsa; o zaman, merkezi bir* ***belediye*** *[municipal, yerel] Hükümeti de eş derecede anlamsız ve zararlı bir hale gelir. Aynı federatif ilkeler Komün'ün içinde de geçerli olacaktır*" (Kropotkin, **Evolution and Environment** [Evrim ve Çevre], s. 75).

Doğrudan demokratik kitle meclisleri federasyonlarını örgütleyerek komün içindeki devleti ortadan kaldırmak yerine, aynen 1789-93 devriminin Paris'li "seksiyonları" gibi (bu konuda daha fazlası için bakınız, Kropotkin'in **Great French Revolution** [Büyük Fransız Devrimi]), Paris Komünü temsili hükümeti ayakta tuttu ve bunun acısını da çekti. "*Halk ... kendisi adına hareket etmek yerine, idarecilerine güvenerek, inisiyatifi üstlenme vazifesinde onlara güvendi. Bu, seçimlerin ilk kaçınılmaz sonucuydu*". Konsey kısa zamanda "*devrimin önündeki en büyük engel*" haline geldi, böylece de "*hükümetin devrimci olamayacağı siyasi önermesini*" kanıtladı (**Anarchism** [Anarşizm], s. 240, s. 241 ve s. 249).

Konsey kendisini seçen halktan giderek uzaklaştı, ve böylece giderek ilgisiz bir hale geldi. Ve bu ilgisizliği büyüdükçe, Jakoben çoğunluğun "devrim"i (terör sayesinde) "*savunmak*" için "*Kamu Güvenliği Komitesi*"ni [*Committee of Public Safety*] yaratmasıyla otoriter eğilimleri de giderek büyüdü. Liberter sosyalist azınlık Komite'ye karşı çıktı; ve çok şükür, kapitalist uygarlık ve "hürriyet" adına kendilerine saldıran Fransız ordusuna karşı özgürlüğünü savunan Fransız halkı tarafından pratikte işlevsiz kılındı. 21 Mayıs'da Fransız birlikleri şehre girdi ve bunu yedi günlük şiddetli sokak çatışmaları takip etti. Asker

ve silahlı burjuvazi ekipleri sokaklara döküldü, [insanları] istediği gibi öldürdü ve sakatladı. Çoğu teslim olduktan sonra olmak zere 25.000'den fazla kişi sokak çatışmalarında öldürüldü ve cesetleri büyük mezarlıklara boca edildi. Son bir aşağılama olarak, burjuvazi, Komün'ün doğduğu yerde, Montmartre Tepesi'nde, kendilerini böylesine dehşete düşürmüş olan radikal ve ateist ayaklanmanın kefaretini ödemek amacıyla **Sacré Coeur**'i inşa etti.

Anarşistler açısından Paris Komünü'nün verdiği dersler üç kısımdan oluşur. İlk olarak, özgür toplumun zorunlu siyasi biçimi komünlerin merkezsizleşmiş bir federasyonudur ("***Bu toplumsal devrimin alması gereken biçimdir*** *–bağımsız komün*" (Kropotkin, **Op.Cit.**, s. 163). İkinci olarak, "*Komün'ün içinde bir hükümet olması, Komün'ün üstünde yer alan bir hükümetten daha mantıklı değildir*". Bu demektir ki, anarşist bir topluluk, özgür bir şekilde birbirleriyle işbirliği yapan bir mahalleler ve işyerleri konfederasyonuna dayanacaktır. Üçüncü olarak, politik ve ekonomik devrimleri **toplumsal** bir devrimde birleştirmek hayatı derecede önemlidir. "*İleriye gitmenin yegâne yolu* ***Komünü toplumsal devrim aracılığıyla sağlamlaştırmak*** *iken, onlar öncelikle Komün'ü sağlamlaştırmayı [yerleştirmeyi] ve bu gerçekleşene kadar toplumsal devrimi*

ertelemeyi denediler!" (Peter Kropotkin, **Bir Asinin Sözleri**, s. 19).

Paris Komünü hakkındaki anarşist görüşler için, Kropotkin'in **Bir Asinin Sözleri**'nde (ve **The Anarchist Reader**'da [Anarşist Okuma Kitabı]) yer alan "*Paris Komünü*" ve Bakunin'in **Anarşizm Üzerine Bakunin** eserindeki "*Paris Komünü ve Devlet Fikri*" makalelerine bakınız.

A.5.2 Haymarket Şehitleri

1 Mayıs emek hareketi için özel bir gündür. Geçmişte Sovyetler Birliği'ndeki ve diğer yerlerdeki Stalinist bürokrasi tarafından zorla çalınmış olsa da, emek hareketinin 1 Mayıs festivali, dünya çapında bir dayanışma günüdür. Geçmiş mücadelelerin hatırlandığı ve daha iyi bir gelecek için umudumuzun sergilendiği bir gün. Birimizin zarar görmesinin hepimizin zarar görmesi demek olduğunu hatırlatan bir gün.

1 Mayıs'ın tarihi, anarşist hareketle ve çalışan insanların daha iyi bir dünya için yürüttüğü mücadeleyle yakında ilişkilidir. Aslında, [1 Mayıs] 1886'da işçileri sekiz saatlik çalışma günü mücadelesi için örgütleyen dört anarşistin Chicago'da idam edilmesinden kaynaklanmaktadır. Yani 1 Mayıs, "***eylemde***

anarşi'nin –dünyayı değiştirmek üzere sendikalar içinde doğrudan eylemi kullanan çalışan insanların mücadelesinin– bir ürünüdür.

Bu, 1880'lerde ABD'de başladı. 1884'de, (1881'de oluşturulan, 1886'da ismini **Amerikan Emek Federasyonu** [*American Federation of Labour*] olarak değiştiren) **ABD ve Kanada Örgütlü Meslek ve İşçi Sendikaları Federasyonu**'nu [*Federation of Organised Trades ans Labour Unions of the United States and Canada*] içinde şu ifadelerin yer aldığı bir önergeyi kabul etti; "*sekiz saat, 1 Mayıs 1886'den itibaren yasal günlük çalışma süresi olmalıdır, ve bu bölgedeki emek örgütlerinin hepsinin yasalarını bu önergeye uygun olacak şekilde düzenlemelerini tavsiye ediyoruz*". 1 Mayıs 1886'deki grev çağrısı, bu talebi desteklemek için yapılmıştı.

Chicago'da anarşistler sendika hareketi içindeki ana güçtü; kısmen de bu varlıklarının sonucu olarak, sendikalar bu talebi 1 Mayıs'ta grevlere dönüştürdüler. Anarşistler, sekiz saatlik iş gününün ancak doğrudan eylem ve dayanışmayla kazanılabileceğini düşünüyorlardı. Sekiz saatlik iş günü gibi reformlar için mücadele etmenin, kendi başlarına yeterli olmadığını göz önüne alıyorlardı. Bunları, ancak toplumsal devrim ile özgür bir toplumun yaratılmasıyla sona erecek, sürmekte olan sınıf savaşındaki birer mey-

dan muharabesi olarak değerlendiriyorlardı. İşte bu düşüncelerle örgütlendiler ve savaştılar.

Yalnızca Chicago'da 400.000 işçi greve gitti, ve grev eylemi tehdidi 45.000 kişinin greve gitmeden daha kısa günlük çalışma süresi hakkı elde etmesini sağladı. 3 Mayıs 1886'da, polis McCormick Harvester Makina Şirketi'ndeki grev gözcülerine ateş açtı; en azından bir grevciyi öldürdü, beş veya altısını ağır olmak üzere saptanamayan sayıda grevciyi ise yaraladı. Anarşistler, bu vahşeti kınamak üzere ertesi gün Haymarket Meydanı'nda büyük bir miting yapılması çağrısında bulundular. Belediye Başkanı'na göre, "*henüz müdahaleyi etmeyi gerektiren veya gerektirebilecek herhangi bir şey olmamıştı*". Ancak, toplantı dağılmaya başladığı sırada, 180 kişilik bir polis taburu alana gelerek toplantının sona erdirilmesini emretti. Tam bu sırada, kalabalığa ateş açan polis birliklerinin arasına bir bomba fırlatıldı. Kaç tane sivilin polis tarafından yaralandığı ve öldürüldüğü asla açıklanmadı.

Terör rejimi tüm Chicago'yu silip süpürdü. Toplantı salonlarına, sendika bürolarına, basım evlerine ve özel meskenlere (genellikle arama emri olmadan) baskınlar düzenlendi. İşçi sınıfı bölgelerine yapılan polis baskınları, bilinen bütün anarşist ve sosyalistlerin yakalanmasıyla sonuçlandı. Çoğu şüpheli dövüldü ve bazılarına rüşvet verildi. "*Önce baskını*

yap, yasal kılıfı sonra uydur ", arama emirleri hakkında sorular sorulduğunda Devlet Savcısı J. Grinnell'in kamuoyuna yaptığı açıklamaydı ("*Editör'ün Önsözü*", **The Autobiographies of the Haymarket Martyrs** [Haymarket Şehitlerinin Otobiyografileri], s. 7).

Sekiz anarşist ikinci derece cinayet [cinayete yardımcı olmak] suçu ile mahkeme önüne çıkarıldı. Suçlananların herhangi birisinin bombayı taşıdığı ve hatta [bombalamayı] planladığı yönünde hiçbir suçlama yapılmadı. Bunun yerine jüriye şunlar söylendi: "*Hukuk yargılanıyor. Anarşi yargılanıyor. Bu adamlar, liderler olmaları nedeniyle Büyük Jüri tarafından seçildiler, diğerlerinden ayrıldılar ve suçlandılar. Onları takip eden binlercesinden daha fazla suçlu değiller. Jüri'deki baylar; bu adamları mahkûm edin, onları örnek yapın, asın onları ve kurumlarımızı, toplumumuzu kurtarın*" (**Op.Cit.**, s. 8). Jüri, Devlet Savcısı tarafından görevlendirilen özel bir hakim tarafından seçilmişti; işadamlarından ve öldürülen polislerin yakınlarından birisinden oluşuyordu. Savunmanın, [bu] özel hâkimin açıkça yaptığı "*bu davayı ben yönetiyorum ve ne yaptığımı biliyorum. Bu adamların asılacakları ölüm kadar kesin*" şeklindeki ifadeyi delil olarak sunmasına izin verilmedi (**age**). Sürpriz olmayan bir şekilde,

suçlananlar mahkûm edildiler. Yedisi idama, birisi ise 15 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Uluslararas kampanyalar iki idam cezasının ömür boyu hapis cezasına çevrilmesini sağladı, ancak dünya çapındaki protestolar ABD devletini durdurmadı. Kalan beşinden biri (Louis Lingg) cellatına ihanet ederek, idamından bir gece önce kendisini öldürdü. Geriye kalan dördü (Albert Parsons, August Spies, George Engel ve Adolph Fischer) 11 Kasım 1887'de asıldılar. Onlar, Emek tarihinde Haymarket Şehitleri olarak biliniyorlar. Cenaze yürüşünün yapıldığı yolu 150.000 ile 500.000 arasındaki bir kalabalık çevreledi ve cenazelerin gömülmesine 10.000 ile 25.000 arasındaki bir kalabalık izledi.

1889'da, Paris'te düzenlenen Enternasyonal Sosyalist Kongre'ye katılan Amerikan delegasyonu, 1 Mayıs'ın işçi bayramı olarak kabul edilmesini önerdi. Bu, işçi sınıfı mücadelesinin ve "*Chicago Sekizlerinin Şehit Olması*" anısına düzenlenecekti. O zamandan itibaren 1 Mayıs uluslararası dayanışma günü haline geldi. 1893'de, yeni Illinois Valisi, Chicago'daki ve tüm dünyadaki işçilerin baştan beri bildiği şeyi resmi hale getirdi; açık olan suçsuzlukları nedeniyle ve "*yargılamanın adil olmaması*" yüzünden Şehitlerden özür diledi.

Yetkililer yargılamaların yapıldığı dönemde bu tip baskıların işçi hareketini gerileteceğine inanıyorlardı. Yanılıyorlardı. İdam cezasına çarptırılmasını takiben mahkemeye hitap ederken, Spies [şunları söylüyordu]:

- "*Eğer bizi asarak ... haksızlığa uğrayan milyonların, sefalet içinde ölesiye çalışan ve kurtuluşu arzulayan, [kurtuluşu] bekleyen milyonların bu hareketini, işçi hareketini yok edebileceğinizi umuyorsanız –eğer düşünceniz buysa, o zamann asın bizi! Burada bir kıvılcımı ezeceksiniz, ama şurda, burda veya orada, arkanızda, –ve önünüzde, her yerde alevler yükseliyor. Bu gizli bir ateş. Bunu asla söndüremezsiniz*" (**Op.Cit.**, ss. 8-9).

O zaman ve ardından gelen yıllarda, devletin ve kapitalizmin bu meydan okuyuşu, başta ABD'nde olmak üzere binleri anarşizme kazandırdı. Haymarket olayından sonra, anarşistler Mayıs Gününü (1 Mayıs'ı) kutladılar –reformist sendikalar ve emek partileri yürüyüşlerini ayın ilk Pazar gününe kaydırdılar. Geçmişteki ve günümüzdeki mücadeleleri kutlamak, gücümüzü göstermek ve yönetici sınıflara zayıflığını hatırlatmak için, dünya genelindeki işçi sınıfından insanlarla olan dayanışmamızı sergiliyoruz. Nestor Makhno'nun ifade ettiği üzere:

- "*O gün, o Amerikan işçileri, kendilerini örgütleyerek, mülk sahiplerinin Devletinin ve Sermayesinin adaletsiz düzenine karşı protestolarına bir anlam kazandırdılar ...*

"*Chicago işçileri, ... yaşamları ve mücadeleleriyle ilgili sorunları ortaklaşa halletmek için bir araya geldiler ...*

"*Bugün de ... emekçiler, ... kendi meseleleriyle kendilerinin uğraşacakları ve kendi kurtuluşları sorunuyla ilgilenecekleri [bir gün olan] 1 Mayıs'ı bir toplanma fırsatı olarak değerlendiriyorlar*" (**The Struggle Against the State and Other Essays** [Devlete Karşı Mücadele ve Diğer Makaleler], ss. 59-60).

Anarşistler 1 Mayıs'ın gerçek kökenlerine bağlı kalıyorlar ve onun ezilenlerin doğrudan eylemi içindeki doğuşunu kutluyorlar. Baskı ve sömürü direnişi besliyor ve anarşistler için 1 Mayıs bu direniş ve gücün uluslararası sembolüdür –August Spies'ın Chicago'daki Waldheim Mezarlığı'ndaki Haymarket şehitleri anıtına kazınmış son sözlerinde ifade edilen gücün:

- "*Sessizliğimizin, şimdi boğmakta olduğunuz sesimizden çok daha güçlü olacağı gün gelecektir*".

Devletin ve işadamları sınıfının Chicago'lu Anarşistleri asmakta niye bu kadar kararlı olduğunu anlamak için, onların kitlesel radikal sendika hareketinin "liderleri" olarak kabul edildiklerini anlamak önemlidir. 1884'de, Chicago'lu Anarşistler dünyanın ilk günlük anarşist gazetesi olan **Chicagoer Arbeiter-Zeitung**'u yayınlamaya başlamışlardı. Bu gazete, Alman göçmeni işçi sınıfı hareketi tarafından yazılıyor, okunuyor, sahipleniliyor ve yayınlanıyordu. Haftalık dergi (**Vorbote**) ve Pazar baskısıyla (**Fackel**) birlikte gazetenin toplam satışı 1880'deki 13.000 sayısından 1886'da 26.980'e yükselmişti. Diğer etnik gruplar için de anarşist haftalık dergiler (birer İngilizce, Çekçe ve İskandinav dillerinde) vardı.

Anarşistler, (şehirdeki en büyük on bir sendikayı içinde barındıran) Merkezi Emek Sendikası [*Central Labour Union*] içinde oldukça faaldi; (Şehitlerden birisi olan) Albert Parson'un sözleriyle; bu örgütlenmenin "*geleceğin 'özgür toplumunun' gelişmekte olan [embriyo] grubu*" olması amaçlıyorlardı. Yine anarşistler, kuruluş kongresinde 26 şehirden temsilcilerin olduğu **Uluslararası İşçi İnsanlar Birliği**'nin [*International Working People Association, IWPA*] ("***Kara Enternasyonal***" olarak da adlandırılır) de bir parçasıydılar. IWPA kısa zamanda "*sendikalar arasında, özellikle de orta-batı'da ilerleme gösterdi*"; [IWPA'in] "*sıradan üyelerin doğrudan eylemliliği*" ve

"*kapitalizmin tamamen yıkılmasında bir araç ve yeni bir toplumun kurulması için bir nüve olarak hizmet eden*" sendikalar şeklindeki görüşleri, "***Chicago Düşüncesi***" (daha sonra 1905'de Chicago'da kurulan **Dünya Sanayi İşçileri**'ne [*Industrial Workers of the World, IWW*] esin kaynağı olan bir düşünce) olarak bilinmeye başladı ("*Editör'ün Önsözü*", **Haymarket Şehitlerinin Otobiyografileri**, s. 4).

Bu düşünce, IWPA'in 1883 Pittsburgh Kongresi'nde yayınlanan manifestoda ilan ediliyordu:

Birincisi – Bütün araçlar kullanılarak mevcut sınıf yönetiminin yıkılması; yani, enerjik, amansız, devrimci ve uluslararası eylemle.

İkincisi – Üretimin elbirliğiyle örgütlenmesine dayanan özgür bir toplumun kurulması.

Üçüncüsü – Eş değer ürünlerin, ticaret ve kârtüccarlığı olmaksızın, üretken örgütler tarafından kendi aralarında özgürce mübadele edilmesi.

Dördüncüsü – Eğitimin seküler, bilimsel ve her iki cinsiyet için de eşit temellerde örgütlenmesi.

Beşincisi – Cinsiyet ve ırk ayrımı olmaksızın, herkese eşit haklar tanınması.

Altıncısı – Tüm kamusal meselelerin, federalist temellere dayanan özerk (bağımsız) komünler ile birlikler arasında yapılan özgür anlaşmalarla düzenlenmesi" (**Op.Cit.**, s. 42).

Sendika örgütlenmelerinin yanı sıra, Chicago anarşist hareketi aynı zamanda toplumsal kulüpler, piknikler, dersler, danslar, kütüphaneler ve diğer faaliyetler düzenledi. Bütün bunlar, "*Amerikan Rüyası*"nın kalbinde, fark edilir bir işçi sınıfı devrimci kültürünün oluşmasına yardımcı oldu. Yönetici sınıfa ve onların sistemine karşı tehditler, devam etmelerine izin verilemeyecek kadar büyüktü (özellikle de 1877 kitlesel emek ayaklanması hala hafızalarda tazeyken. 1886'da olduğu gibi, bu ayaklanma da devlet şiddetiyle karşılaşmıştı –hem Haymarket olayları hem de bu grev hareketinin ayrıntıları için J. Brecher'in **Grev!**'ine bakınız). Bu nedenle, devletin ve kapitalist sınıfın hareketin "liderleri" olarak değerlendirdiklerine baskı uygulanması, kanguru mahkemeleri [kanunların yanlış uygulandığı usulsüz ve yetkisiz mahkeme] ve devletçe işlenen cinayetler [yaşandı].

Haymarket Şehitleri, yaşamları ve fikirleri hakkında daha fazla bilgi için **Haymarket Şehitlerinin Otobiyografileri** temel okumadır. Tek Amerikalı doğumlu Şehit olan Albert Parsons neyi savunduklarını açıkladığı **Anarşizm: Felsefesi ve Bilimsel Temeli** [Anarchism: Its Philosophy and Basis] adlı bir kitap yazdı. Tarihçi Paul Avrich'in **Haymarket Trajedisi** [Haymarket Tragedy] adlı eseri

olayların derinlemesine incelendiği faydalı bir çalışmadır.

A.5.3 Sendikalist Sendikaların Kurulması

Anarşist hareket, yeni yüzyılın eşiğinde Avrupa'da, anarşist örgütsel düşünceleri günlük yaşama uygulama konusundaki en başarılı girişimlerinden birisini yaratmaya başladı. Bu kitlesel devrimci sendikaların kurulmasıydı (aynı zamanda sendikalizm ve anarko-sendikalizm olarak da bilinir). Sendikalist hareket, Önde gelen Fransız sendikalist militanlardan birinin sözleriyle, "*anarşizmde uygulamalı bir okul*" idi, çünkü "*ekonomik mücadelelerin laboratuvarı*"ydı ve "*anarşik çizgilerde*" örgütlenmişti. Sendikalist sendikalar, işçileri "*liberter örgütlenmeler*" içerisinde örgütlemek suretiyle kapitalizmle mücadele etmek ve nihayetinde de onun yerini almak amacıyla kapitalizm içinde "*özgür üreticilerin özgür birlikleri*"ni yaratıyorlardı. (Fernand Pellotier, **Ne Tanrılar, Ne Efendiler** (No Gods, No Masters), cilt 2, s. 57, s. 55 ve s. 56).

Sendikalist örgütlenmenin ayrıntıları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, ana çizgileri aynıydı.

Sendikaları (veya sendikanın Fransızca karşılığı olan ***syndicates***'i) işçilerin kendisi kurmalıydı. Sanayi temelinde örgütlenme genellikle tercih edilen biçimdi, ancak esnaf ve ticaret örgütlenmeleri de kullanılıyordu. Bu sendikalar doğrudan üyeleri tarafından kontrol ediliyor, sanayi veya coğrafi bölge temelinde federe hale geliyorlardı. Dolayısıyla, bir sendika belli bir şehirdeki, bölgedeki ve ülkedeki bütün yerel sendikalarla federe hale geldiği gibi, o sanayi kolundaki bütün diğer sendikalarla birleşerek (söz gelimi, madenciler veya metal işçileri) ulusal sendikasını oluşturuyordu. Sendikaların her biri özerkti ve görevlileri yarı-zamanlı çalışanlardı (ve sendika faaliyetiyle ilgili olarak çalışamadıkları zaman için normal ücretleri onlara ödeniyordu). Sendikalizmin taktikleri doğrudan eylem ve dayanışma idi; amacı, kapitalizmin yerine yeni, özgür bir toplumun temel çerçevesini sağlayacak sendikaları geçirmekti.

Dolayısıyla, anarko-sendikalizme göre, "*hiçbir zaman sendika, kapitalist toplumun süresiyle sınırlı, basit bir geçici fenomen değildir, geleceğin Sosyalist ekonomisinin tohumu, daha genel bir ifadeyle Sosyalizmin ilkokuludur*". "*İşçilerin ekonomik savaşma örgütlenmesi*", üyelerine, "*günlük ekmekleri için savaşlarında her türlü doğrudan eylem fırsatını sağlar; aynı zamanda, {liberter} bir Sosyalist plan*

temelinde toplumsal yaşamın kendi güçlerine dayanarak yeniden örgütlenmesini sonuçlandırmak için gerekli ön hazırlıkları da onlara sunar" (Rudolf Rocker, **Anarko-Sendikalizm** (Anarcho-Syndicalism), s. 59 ve s. 62). IWW'nin ifadesini kullanırsak, anarko-sendikalizm eskisinin kabuğu içinde yeni bir dünya kurmayı amaçlar.

1890 ile I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi arasında geçen dönem zarfında, anarşistler çoğu Avrupa ülkesinde (özellikle de İspanya, İtalya ve Fransa'da) devrimci sendikalar kurdular. Bunun yanısıra, Güney ve Kuzey Amerika'daki anarşistler de (özellikle Küba, Arjantin, Meksika ve Brezilya'da) sendikalist sendikalar örgütlemekte başarılı oldular. Avrupa ve Güney Amerika en büyüklerine sahip olmakla beraber, neredeyse bütün sanayileşmiş ülkelerde birtakım sendikalist hareketler olmuştur. Bu sendikalar, anarşist doğrultuda aşağıdan yukarıya bir tarzda, konfederal olarak örgütlenmişlerdi. Daha iyi ücretler, daha iyi çalışma koşulları ve toplumsal reformlarla ilgili meseleler çevresinde kapitalistlerle günbegün mücadelede ettiler, ancak aynı zamanda devrimci bir genel grev aracılığıyla kapitalizmin yıkılmasını da hedeflediler.

Anarşist fikirleri günlük yaşamda uygulayan dünya genelindeki yüzbinlerce işçi anarşinin bir ütopyacı rüya olmayıp geniş ölçekte örgütlenmenin

pratik bir yöntemi olduğunu kanıtlıyorlar. Bu anarşist örgütlenme teknikleri, anarko-sendikalist sendikaların büyümesi ve onların emek hareketi üstündeki etkilerinden görülebileceği üzere, üyelerin katılımını, güçlenmesini ve militanlığını cesaretlendirdi; başarılı bir şekilde reformlar için çarpıştı ve sınıf bilincini kuvvetlendirdi. Örneğin, Dünya Sanayi İşçileri [IWW], sendika eylemcileri için hâlâ esin kaynağı olmayı sürdürmektedir ve uzun tarihi boyunca birçok sendika şarkısı ve sloganı ortaya çıkarmıştır.

Ancak, kitlesel bir hareket olarak sendikalizm fiili olarak 1930'lara gelindiğinde sona ermişti. Bunda iki etmen rol oynadı. İlk olarak, sendikalist sendikaların çoğu, I. Dünya Savaşı'nın hemen ardından ağır bir baskıya maruz kaldı. Savaşın hemen ertesindeki yıllarda bu baskılar doruk noktalasına ulaştı. Bu militanlık dalgası, en yüksek noktasına fabrika işgalleriyle tırmandığı İtalya'da "kızıl yıllar" olarak bilinir (bakınız **Kısım A.5.5**). Ancak bu yıllar aynı zamanda bu sendikaların çeşitli ülkelerde birer birer yok edilmesine tanıklık etti. Örneğin, ABD'nde, IWW medya, devlet ve kapitalist sınıf tarafından gönülden desteklenen bir baskı dalgası ile ezildi. Kapitalizm Avrupa'da yeni bir silahla saldırıya geçti –faşizm. Faşizm, kapitalizmin işçi sınıfının kurduğu örgütlenmeleri fiziksel olarak

ezme girişimi sonucunda önce İtalya'da ve en iğrenç şekliyle Almanya'da ortaya çıktı. Bu, ırkçılığın, Rusya örneğinin esinlendirmesiyle, savaşın sona ermesinin hemen ertesinde Avrupa geneline yayılmasıyla oldu. Yaşanan çok sayıda yakın devrim burjuvaziyi dehşete düşürerek sistemi kurtarmak için faşizme yönelmesine yol açtı.

Anarşistler (sıklıkla kahramanca) yürüttükleri faşizme karşı savaşımlarında başarısız olmalarının ardından pek çok ülkede sürgüne gitmeye zorlandılar, ortadan kayboldular, suikastlerin veya toplama kamplarının kurbanları oldular. ABD'nde, IWW medya, devlet ve kapitalist sınıf tarafından gönülden desteklenen bir baskı dalgası ile ezildi. Örneğin Portekiz'de 100.000 üyesi olan anarko-sendikalist CGT sendikası 1920'lerin sonlarında ve 1930'ların başlarında çok sayıda ayaklanma düzenledi. Ocak 1934'te CGT sonunda beş günlük bir ayaklanmaya dönüşecek devrimci genel grev çağrısında bulundu. Devlet sıkıyönetim ilan etti ve isyanı bastırmak için yaygın bir şiddet uyguladı. Militanları ayaklanmada öne çıkan ve cesaretli bir rol oynayan CGT tamamen ezildi ve sonraki 40 yıl boyunca Portekiz faşist bir devlet olarak kaldı (Phil Mailer, **Portekiz: İmkânsız Devrim** [Portugal: The Impossible Revolution], s. 72-3). İspanya'da, (en iyi bilinen anarko-sendikalist sendika olan) CNT

benzer bir savaşım yürüttü. 1936'ya gelindiğinde birbuçuk milyon üyesi vardı. İtalya ve Portekiz'de olduğu gibi, kapitalist sınıf, kendi güçlerine ve kendi yaşamlarını idare etme hakkına güvenmeye başlayan mülksüzleştirilmişlerden iktidarını korumak için faşizme sarıldı (bakınız **Kısım A.5.6**).

Sendikalizm faşizm kadar Leninizm'in de olumsuz etkileriyle karşı karşıya kaldı. Rus devriminin başarısı, başta İngilizce konuşulan ülkeler ve daha az boyutta da olsa Fransa olmak üzere, çoğu eylemcinin otoriter siyasete yönelmesine neden oldu. İngiltere'de Tom Mann, İskoçya'da William Gallacher ve ABD'de William Foster gibi tanınan sendikalistler Komünist oldular (son ikisinin Stalinist olduğu belirtilmelidir). Üstelik, (IWW'de olduğu gibi) kavgaları ve bölünmeleri kışkırtmak yoluyla Komünist Partiler bilinçli bir şekilde liberter sendikaların altını oydular. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, Stalinistler faşizmin Doğu Avrupa'da başlamış oldukları işi sürdürerek Bulgaristan ve Polonya gibi yerlerdeki anarşist ve sendikalist hareketleri tahrip ettiler. Küba'da Castro da Lenin'in örneğini takip ederek Batista ve Machado diktatörlüklerinin yapamadığını, yani etkili anarşist ve sendikalist hareketleri ezme işini başardı (Bu hareketin ilk ortaya çıktığı 1860'lardan 21. yüzyıla kadarki tarihi

için Frank Fernandez'in **Küba Anarşizmi** [Cuban Anarchism] adlı eserine bakınız).

Dolayısıyla, ikinci dünya savaşının başladığı sırada, İtalya, İspanya, Polonya, Bulgaristan ve Portekiz'deki büyük ve güçlü anarşist hareketler faşizmce ezilmiş durumdaydılar (bunun, savaşmaksızın olmadığını vurgulamalıyız). Kapitalistler gerekli olduğunda emek hareketini ezmek ve ülkelerini kapitalizm için güvenli bir yer haline getirmek için otoriter devletleri desteklediler. Bu eğilimden bir tek, sendikalist SAC sendikasının hala işçileri örgütlediği İsveç kurtulabildi. Aslında, günümüzde faal olan çoğu sendikalist sendika gibi, liderlerinin üyelerini savunmaktansa kendi ayrıcalıklarını korumakla ve yönetimle işbirliği yapmakla ilgilendiği bürokratik sendikalara karşı işçilerin yüz çevirmesiyle büyümeye devam etmişti. Fransa, İspanya, İtalya ve başka yerlerde, yeniden yükselişe geçen sendikalist sendikalar anarşist fikirlerin günlük yaşama uygulanabilirliğini göstermeye devam ediyorlar.

Son olarak, sendikalizmin kökenlerinin ilk anarşistlerin düşüncelerinde yattığı ve dolayısıyla 1890'larda icat edilmiş bir şey olmadığı vurgulanmalıdır. Sendikalizmin gelişiminin, bir halk ayaklanması başlatmak ve Komünardların [Paris komüncülerinin] kitlesel olarak katledilmesinin

intikamını almak amacıyla bireyci anarşistlerin hükümet liderlerine suikastlar düzenlediği felaket "*eylemli propaganda*" [*propaganda by deed*] dönemine karşı bir tepki olarak ortaya çıktığı kısmen de olsa doğrudur (ayrıntılı bilgi için bakınız **Kısım A.2.18**). Anarşistler, başarısız ve amaca zararı dokunan bu kampanyaya yanıt olarak, kendi köklerine ve Bakunin'in düşüncelerine geri döndüler. Böylece, Kropotkin ve Malatesta gibilerinin kabul ettikleri üzere, sendikalizm aslında Birinci Enternasyonal'in liberter kanadında bulunan fikirlere bir geri dönüştü.

Bakunin bu nedenle şöyle der: "*Proleteryanın gücünün örgütlenmesi gerekir. Ancak bu örgütlenme bizzat proleteryanın kendi eseri olmalıdır. ... Örgütleyin, her iş kolundaki, her ülkede işçilerin uluslararası militan dayanılmasını hiç durmaksızın örgütleyin; izole haldeki bireyler veya bölgeler olarak ne kadar zayıf olursanız olun, evrensel elbirliği sayesinde muazzam, yenilmez bir güç meydana getireceğinizi hatırlayın*". Amerikalı bir eylemcinin yorumladığı gibi, bu, her ikisi de "*Bakunin'in yaşamı boyunca çaba gösterdiği fikirlerin dünya genelinde güçlü bir şekilde yeniden dirilişi*"ni ifade eden "*Sendikalist ve IWW hareketlerinin ifadelerinde de aynı militan ruh soluk alıp vermektedir*" (Max Baginski, **Anarşi! Emma Goldman'ın**

Mother Earth Dergisinin Antolojisi [Anarchy! An Anthology of Emma Goldman's Mother Earth], s. 71). Sendikalistlerle ortak bir şekilde Bakunin de şunu vurguluyordu: "*iş kolu kesimlerinin, onların federasyonlarının örgütlenmesi ... burjuva dünyasının yerini alacak* ***yeni toplumsal düzen****in tohumlarını içinde taşır. Onlar yalnızca fikirler değil, aynı zamanda bizzat geleceğin gerçeklerini yaratıyorlar*" (Rudolf Rocker'in alıntısı, **Op.Cit.**, s. 50).

Bu fikirler diğer liberterlerce de tekrar edilirler. Paris Komünü'ndeki rolü ölümünü hazırlamış olan Eugene Varlin, 1870'de sendikaların toplumun yeniden inşasının "*doğal unsurları*" olduğunu söyleyerek bir birlikler sosyalizmi görüşünü savunuyordu: "*bunlar kolaylıkla üretici birliklerine dönüştürülebilirler; toplumun daha iyi biçimde yeniden düzenlenmesini ve üretimin örgütlenmesini uygulamaya geçirecek olanlar bunlardır*" (Martin Phillip Johnson'un alıntısı, **Birlik Cenneti** [The Paradise of Association], s. 139). **Kısım A.5.2.**'de gördüğümüz üzere, emek hareketini hem anarşiye ulaşmanın bir aracı hem de özgür toplumun çerçevesi olarak gören Chicago Anarşistleri de benzer görüşleri benimsemişlerdi. (Albert'in eşi) Lucy Parsons'un ifade ettiği gibi: "*bizler çiftlikler, işçi sendikaları, Emek Şövalyeleri meclisleri vb. şeyleri ideal anarşist toplumun*

gelişmekte olan [embriyonik] grupları olarak görüyoruz ..." (Albert R. Parsons, **Anarşizm: Felsefesi ve Bilimsel Temelleri** içinde, s. 110). Bu fikirler IWW'nin devrimci sendikacılığını besledi. Bir tarihçinin belirttiği gibi, "*IWW'nin açılış kongresi tutanakları katılımcıların 'Chicago Düşüncesi'nden haberdar olmakla kalmayıp, Chicagolu anarşistlerin endüstriyel sendikacılığı başlatma mücadeleleri ile kendi çabaları arasındaki sürekliliğin de bilincinde olduklarına işaret ediyor*". Chicago düşüncesi "*sendikalizmin ilk Amerikan ifadesi*"ni temsil ediyordu (Salvatore Salerno, **Kızıl Kasım, Kara Kasım** [Red November, Black November], s. 71).

Sonuç olarak, sendikalizm ve anarşizm farklı kuramlar değil, aksine aynı fikirlerin farklı yorumlarıdır (daha kapsamlı bir tartışma için bakınız **Kısım H.2.8**). Sendikalistlerin tamamı anarşist (bazı Marksistler sendikalizme desteklerini ilan etmişlerdir) ve anarşistlerin hepsi sendikalist (neden böyle olduğu hakkında bir tartışma için bakınız **Kısım J.3.9**) olmazken, bütün toplumsal anarşistler gerek emek gerekse diğer halk hareketlerinde yer alınması, bunlar içinde liberter örgütlenme ve mücadele biçimlerinin teşvik edilmesi gerektiğine inanırlar. Böyle yaparak, sendikalist birliklerin içindeki veya dışındaki anarşistler fikirlerimizin geçerliliğini gösterirler. Çünkü, Kropotkin'in vurguladığı üzere, "*bir sonraki*

devrim en başında ortak mülkiyete dönüştürülmek üzere toplumsal refahın tamamının işçilerce ele geçirilmesini gerektirecektir. Bu devrim ancak işçiler sayesinde, ancak kentsel ve kırsal işçiler her yerde bu amacı kendi başlarına yerine getirirse başarılı olabilir. Bu amaca ulaşmak için kendi eylemlerini ***devrimden önce*** *başlatmalıdırlar; bu ise ancak ortada güçlü bir* ***işçi örgütlenmesi*** *varsa yapılabilir*" ([Selected Writings on Anarchism and Revolution], s. 20). Bu tür popüler öz-yönetimli örgütlenmeler "**Anarşizm ve Devrim Üzerine Seçme Yazılar*eylemde anarşi***"den başka bir şey değildir.

A.5.4 Rus Devriminde Anarşistler

1917 Rus Devrimi, anarşizmin bu ülkede hızla büyümesine ve anarşist düşüncelerin tecrübe edilmesine tanıklık etti. Ancak, popüler kültürde, Rus Devrimi özgürlük için mücadele eden sıradan halkın kitlesel bir hareketi olarak değil de Lenin'in Rusya'ya diktatörlüğünü dayattığı bir araç olarak görülür. Gerçek tamamen farklıdır. Rus Devrimi, pek çok farklı düşünce akımının var olduğu ve milyonlarca çalışanın (şehirler ve kasabalardaki işçiler

kadar köylülerin de) yaşadıkları dünyayı daha iyi bir yere dönüştürmeye çalıştığı, tabandan filizlenen bir kitle hareketiydi. Ne üzücüdür ki, bu umutlar ve hayaller Bolşevik parti diktatörlüğü tarafından –önce Lenin, sonra da Stalin tarafınndan– ezildiler.

Rus Devrimi, tarihin büyük bir kısmında olduğu gibi "*tarihi kazananlar yazar*" özdeyişinin iyi bir örneğidir. 1917-1921 dönemini ele alan çoğu kapitalist tarihçi, anarşist Voline'nin "***bilinmeyen devrim***" dediğini –sıradan halkın eylemleri ile tabandan talep ettiği devrimi– gözardı eder. Leninist anlatımlar ise en iyi durumda, kendi parti çizgileriyle uyumlu olduğu müddetçe işçilerin özerk eylemliliklerini yüceltirler, ancak bu çizgiden ayrılır ayrılmaz onları tamamen mahkûm ederler (ve onlara en aşağılık güdüleri yakıştırırlar). Yani, Leninist açıklamalar (1917'nin bahar ve yazında olduğu gibi) Bolşeviklerin önünde giderlerken işçileri yüceltir, ancak Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle Bolşevik politikalara karşı çıkmaya başladıklarında ise onları mahkûm eder. En kötü durumda ise, Leninist anlatımlar kitlelerin hareket ve mücadelelerini, öncü partinin faaliyetlerinin arka sahnesinden ibaret şeyler olarak resmederler.

Ancak anarşistler açısından, Rus Devrimi çalışan halkın öz-faaliyetinin [*self-activity*] anahtar bir rol oynadığı toplumsal devrimlerin klasik bir örneğini teşkil eder. Rusyalı kitleleri, sovyetler, fabrika komi-

teleri ve diğer sınıf örgütlerinde, sınıf-temelli, hiyerarşik devletçi bir rejime dayanan toplumu; özgürlük, eşitlik ve dayanışmaya dayanan bir topluma dönüştürmeye çalışıyorlardı. Böyleyken, Devrimin ilk ayları Bakunin'in şu tahminini doğruluyor gözüküyordu: "*geleceğin toplumsal örgütlenmesi; ilk olarak [işçilerin] sendikalarında, ardından komünlerde, bölgelerde, uluslarda ve en nihayetinde de uluslararası ve evrensel olan büyük federasyonlarda, işçilerin birlikleri veya federasyonları aracılığıyla tamamen aşağıdan yukarı doğru gerçekleştirilmelidir*" (**Michael Bakunin: Seçme Yazılar**, s. 206). Sovyetler ve fabrika komiteleri tam olarak Bakunin'in düşüncelerini ifade ediyordu ve anarşistler bu mücadelede önemli bir rol oynadılar.

Çar'ın alaşağı edilmesi kitlelerin doğrudan eylemliliği sayesinde gerçekleşti. Şubat 1917'de, Petrogradlı kadınları ekmek isyanlarını başlattılar. 18 Şubat'da, Petrograd'daki Putilov Fabrikası işçileri greve gittiler. 22 Şubat'a gelindiğinde, grev diğer fabrikalara da yayılmıştı. İki gün sonra ise 200.000 işçi greve çıkmıştı ve 25 Şubat'a gelindiğinde grev neredeyse genel bir hale gelmişti. Aynı gün protestocularla ordunun ilk kanlı çatışmasına tanıklık etti. Dönüm noktası 27 Şubat'ta gerçekleşti; bazı askeri birlikler, peşleri sıra diğer birimleri de sürükleyecek şekilde devrimci kitlenin saflarına geçtiler. Bu, hü-

kümeti elinde hiçbir baskı aracı kalmamış bir halde bıraktı, Çar tahttan feragat etti ve geçici hükümet kuruldu.

Bu hareket öylesine kendiliğinden oluşmuştu ki, bütün politik partiler geride kalmıştı. Buna Bolşevikler de dahildi; "*Bolşeviklerin Petrograd örgütü, Çar'ın devrilmesine yol açacak devrimin tam arifesinde grevler düzenlenmesine karşı çıkmıştı. Bereket versin ki, işçiler Bolşevik 'talimatları' dinlemediler ve her halükârda grevi başlattılar. ... İşçiler onların kılavuzluğunu izlemiş olsaydı, devrimin o tarihte gerçekleşmesi şüpheli bir hale gelirdi*" (Murray Bookchin, **Kıtlık-Ötesi Anarşizm**, s. 123).

Devrim, yeni, "sosyalist" devlet durdurmak için yeterince güçlü olana değin tabandan gelen doğrudan eylem damarında akmaya devam etti.

Sol açısından, Çarlığın sona ermesi sosyalistlerin ve anarşistlerin yıllar boyunca her yerde sürdürdükleri çabaların bir sonucuydu. Geleneksel baskının üstesinden gelen insan düşüncesinin ilerici kanadını temsil ediyordu ve bu vasfından ötürü de dünyadaki solcular tarafından layıkıyla yüceltildi. Ancak, Rusya**'da** işler ilerliyordu. İşyerlerinde, sokaklarda ve tarlalarda giderek daha fazla insan feodalizmi siyasal olarak yıkmanın yeterli ol**ma**dığına ikna oluyordu. Feodal sömürüyle karşılaştırıldığında Çar'ın devrilmesi ekonomide pek az bir farka yol açtı, böy-

lece işçiler işyerlerine ve köylüler de topraklara el koymaya başladılar. Tüm Rusya'da, sıradan halk kendi örgütlerini, sendikalarını, kooperatiflerini, fabrika komitelerini ve konseyleri (veya Rusçasıyla "sovyetler"ini) kurmaya başladılar. Bu örgütler ilk başlarda, geriye çağrılabilir delegeleri ve birbirleriyle federe olmalarıyla, anarşist bir tarzda örgütlenmişlerdi.

Söylemeye gerek yok, tüm siyasal partiler ve örgütler bu süreçte rol oynadılar. (Popülist köylü tabanlı bir parti olan) Sosyal Devrimciler ve anarşistler gibi, Marksist sosyal demokratların iki kanadı da (Menşevikler ve Bolşevikler) etkindiler. Anarşistler, özyönetim yönündeki bütün eğilimleri destekleyerek ve geçici hükümetin yıkılmasını teşvik ederek, bu harekete katıldılar. Devrimi tamamen siyasal olmaktan çıkarıp ekonomik/toplumsal bir devrime dönüştürmenin gerekli olduğunu savundular. Lenin'in sürgünden dönmesine kadar bu doğrultuda düşünen tek politik eğilim [anarşistlerdi].

Lenin partisinin "*Tüm İktidar Sovyetlere*" sloganını kabul etmesini sağladı ve devrimi ileriye doğru itti. Bu daha önceki Marksist konumdan keskin bir kopuştu. Menşeviklere katılan eski bir Bolşevik'in Lenin hakkında şu yorumu yapmasına yol açmıştı; Lenin kendini "*otuz yıldan beridir boş olan bir Avrupa tacının –Bakunin'in tahtının–*

adayı yapmıştı" (Alexander Rabinowitch'in alıntısı, **Devrimin Başlangıcı**, s. 40). Bolşevikler kitlesel destek kazanmaya yönelerek; geçmişte anarşizmle bağlantılı olan politikaları, yani doğrudan eylemi ve kitlelerin radikal eylemlerini desteklemeye başladılar ("*Bolşevikler, o zamana kadar belirgin bir şekilde ve ısrarla Anarşistler tarafından dile getirilen sloganları ... kullandılar*", Voline, **Bilinmeyen Devrim**, s. 210). Kısa zaman içinde sovyetler ve fabrika komiteleri seçimlerinde giderek daha fazla oy kazanmaya başladılar. Alexander Berkman'ın söylediği üzere, "*Bolşeviklerce sahiplenilen anarşist sloganlar sonuçlarını getirmekte gecikmedi. Kitleler onların bayrağına güvendiler*" (**Komünist Anarşizm Nedir**, s. 120).

Bu dönemde anarşistler de etkindiler. Anarşistler özellikle fabrika komiteleri çevresinde var olan, üretimde işçilerin özyönetimi hareketi içinde etkindiler (ayrıntılar için bakınız M. Brinton, **Bolşevikler ve İşçi Kontrolü**). [Anarşistler], işçilerin ve köylülerin mülk sahibi sınıfı mülksüzleştirmesini, bütün hükümet biçimlerini yıkmalarını ve kendi sınıf örgütlerini –sovyetler, fabrika komiteleri, kooperatifler vb.– kullanarak toplumu tabandan yeniden örgütlemelerini savunuyorlardı. Yine mücadelenin yönünü de etkileyebildiler. Alexander Rabinowitch'in (Tem-

muz 1917 ayaklanmasına ilişkin çalışmasında) belirttiği üzere:

"*Sıradan kadrolar [yönetici işlev üstlenmeyen üyeler] bazında, özellikle de {Petrograd} garnizonunda ve Kronştad deniz üssünde yer alanlar, Bolşevikleri Anarşistlerden ayıran çok az şey vardı. ... Anarşist-Komünistler ve Bolşevikler, nüfusun aynı eğitimsiz, keyifsiz ve memnuniyetsiz kesimlerinin desteğini edinmek için rekabet ediyorlardı; ve 1917 yazında, Anarşist-Komünistler, az sayıdaki önemli fabrika ve alayda sahip oldukları destekle olayların gidişatını etkileyebilecek inkâr edilemez bir kapasiteye sahiptiler. Aslında, Anarşistlerin cazibesi bazı fabrika ve askeri birimlerde bizzat Bolşeviklerin eylemlerini de etkileyecek ölçüde büyüktü*" (**Op.Cit.**, s. 64).

Gerçekte, önde gelen bir Bolşevik Temmuz 1917'de (anarşist etkinin artmasına ilişkin verdiği cevapta) şunu ifade ediyordu; "*kendimizi Anarşistlerden ayırarak, kitlelerden de ayırabiliriz*" (Alexander Rabinowitch'in alıntısı, **Op.Cit.**, s. 102).

Anarşistler, geçici hükümetin devrildiği Ekim Devrimi sırasında Bolşeviklerle birlikte çalıştılar. Ancak, Bolşevik partinin otoriter sosyalistleri iktidarı ele geçirir geçirmez işler değişmeye başladı. Anarşistler ile Bolşeviklerin pek çok ortak sloganı

kullanmalarına karşın, aralarında önemli farklılıklar vardı. Voline'in belirttiği üzere, "*Anarşistlerin ağızlarından ve kalemlerinden dökülen sloganlar samimi ve somuttu, çünkü ilkelerine denk düşüyor ve bu ilkelerle tamamen uyumlu eylemler talep ediyordu. Ama aynı sloganlar Bolşeviklerde, liberterlerinkinden tamamen farklı olan pratik çözümler anlamına geliyordu ve sloganların ifade ediyor gözüktüğü fikirlerle uyuşmuyordu*" (**Bilinmeyen Devrim**, s. 210).

Örneğin, "*Tüm İktidar Sovyetler*" sloganını ele alın. Anarşistler için bunun anlamı açıktı –belirli sorumluluğa sahip, geri çağırılabilir delegelerden oluşan, işçi sınıfının toplumu doğrudan yönetmesini sağlayacak organlar. Bolşevikler içinse, sloganın anlamı basitçe sovyetler üstünden Bolşevik bir hükümetinin kurulması demekti. Fark önemliydi, "*çünkü Anarşistlerin belirttiği üzere, eğer 'iktidar' gerçekten sovyetlere aitse, o zaman Bolşevik partiye ait olamazdı; eğer Bolşeviklerin tasavvur ettiği üzere Parti'ye aitse, o zaman sovyetlere ait olamazdı*" (Voline, **Op.Cit.**, s. 213). Sovyetleri merkezi (Bolşevik) hükümetin kararnamelerinin uygulayıcısına indirgemek ve onların oluşturduğu Tüm-Rusya Kongresi'nin hükümeti (yani, **gerçek** iktidar sahiplerini) azledebileceğini söylemek, "tüm iktidar" demek değildir, aslında tam tersidir.

Aynısı, "*üretimde işçi kontrolü*" terimi için de geçerlidir. Ekim Devriminden önce, Lenin "*işçi kontrolü*"nü tamamen "*işçilerin evrensel, tam kapsamlı bir şekilde kapitalistler üstünde kontrolü*" anlamında değerlendiriyordu (**Bolşevikler İktidarda Kalacaklar mı?**, s. 52). Bunu, işçilerin fabrika komitelerinin federasyonu yoluyla üretimi bizzat kontrol etmeleri (yani ücretli emeğin ortadan kaldırılması) anlamında kullanmıyordu. Anarşistler ve fabrika komiteleri ise böyle görüyorlardı. S.A. Smith'in doğru bir şekilde vurguladığı üzere, Lenin "*{işçi kontrolü} terimini fabrika komitelerinden oldukça farklı bir anlamda kullanıyordu*". Gerçekte, Lenin'in "*önerileri, ... fabrika komitelerinin uygulamaları esas olarak yerel ve özerk iken, karakter olarak adamakıllı devletçi ve merkezciydi*" (**Kızıl Petrograd**, s. 154). Anarşistler için, "*işçi örgütleri eğer {patronlar üzerinde} etkin bir kontrol kurma yetisine sahiplerse, o zaman tüm üretimi [sağlama, devam ettirme] yetisine de sahiptirler. Bu durumda, özel [mülkiyetteki] sanayi tedricen olmakla beraber hızlı bir şekilde ortadan kaldırılabilir ve yerine kolektif sanayi geçebilir. Sonuçta, Anarşistler boş ve belirsiz bir 'üretimin kontrolü' sloganını reddettiler. Onlar,* ***özel [mülkiyetteki] sanayinin –tedricen ancak ivedilikle– kolektif üretim örgütlenmelerince ele geçirilmesini*** *savundular*" (Voline, **ay**, s. 221).

İktidara gelince, Bolşevikler sistemli olarak işçi kontrolünün popüler anlamının altını oydular ve yerine kendi devletçi görüşlerini geçirdiler. "*Üç olayda*", diyordu bir tarihçi; "*Sovyet iktidarının ilk ayında, {fabrika} komiteleri liderleri kendi modellerini yaşama geçirmeye çalıştılar. Her defasında parti liderliği onları etkisiz kıldı. Sonuç, yönetim* ***ve*** *denetim gücünün, merkezi otoritelere tabi olan ve onlarca oluşturulmuş devlet organlarına verilmesi oldu*" (Thomas F. Remington, **Bolşevik Rusya'da Sosyalizmin İnşası**, s. 38). Bu süreç en nihayetinde Nisan 1918'de, Lenin'in savunduğu ve başlattığı "*diktatörce*" bir güce sahip olan "*tek adam yönetimi*" ile sonuçlandı. Bu süreç, Bolşevik pratik ile Bolşevik ideoloji arasındaki belirgin bağlantıları ve keza bu ikisinin halk eylemliliğinden ve düşüncelerinden nasıl farklı olduğunu gösteren Maurice Brinton'un **Bolşevikler ve İşçi Kontrolü** eserinde ortaya konulmuştur.

Bu nedenle Rus Anarşisti Peter Arshinov şöyle bir yorumda bulunuyor:

"*Daha az önemsiz olmayan bir başka özellik, Ekim {1917 devriminin} iki anlamı olmasıdır –toplumsal devrime katılan işçi kitlelerinin ve onlarla beraber Anarşist-Komünistlerin ona verdikleri anlam; ve bu toplumsal devrim arzusunun elinden iktidarı kapan, onun ileriye doğru gelişmesine*

ihanet eden ve [ileriye gelişimini] boğan bir siyasi partinin {Marksist-Komünistlerin} ona verdiği anlam. Ekim'in bu iki yorumu arasında dağlar kadar fark vardır. İşçilerin ve köylülerin Ekim'i, eşitlik ve özyönetim adına parazit sınıfların iktidarının bastırılması demekti. Bolşevik Ekim ise, devrimci aydınlar partisinin iktidarı ele geçirerek, kendi 'Devlet Sosyalizmi'ni ve kitleleri yönetmenin 'sosyalist' yöntemlerini yürürlüğe geçirmesi demekti" (**İki Ekim**).

İlk başlarda anarşistler Bolşevikleri desteklediler, çünkü Bolşevik liderler kendi devlet-inşa etme ideolojilerini sovyetlere verdikleri desteğin ardına gizliyorlardı (sosyalist tarihçi Samuel Farber'in dikkat çektiği üzere, anarşistler "*Bolşeviklerin Ekim Devrimi'ndeki adsız koalisyon ortaklarıydılar*", **Stalinizmden Önce**, s. 126). Ancak, Bolşeviklerin aslında gerçek bir sosyalizmi hedeflemeyip, bunun yerine kendi iktidarlarını sağlamlaştırmayı; toprağın ve üretken kaynakların kolektif mülkiyette altında değil, hükümet mülkiyetinde bulunmasını hedeflediklerini göstermeleriyle beraber, bu destek çabucak kayboldu. Belirtildiği üzere, Bolşevikler, "*diktatörce güçlerle*" donatılmış bir "*tek-adam yönetimi*"ne dayanan kapitalist-benzeri işyeri yönetimi biçimlerinin lehine, sistemli olarak işçi kontrolü/özyönetimi hareketinin altını oydular.

Sovyetler konusuna gelince, Bolşevikler onların sahip oldukları sınırlı bağımsızlığın ve demokrasinin altını sistemli olarak zayıflatıyorlardı. 1918 baharı ve yazındaki "*sovyet seçimlerindeki büyük Bolşevik kayıplara*" yanıt olarak, "*silahlı Bolşevik kuvvetleri genellikle bu bölgesel seçimlerin sonuçlarını geçersiz kılıyorlardı*". Keza "*hükümet, görev süresi Mart 1918'de sona eren Petrograd Sovyeti'nin yeni genel seçimlerini sürekli erteliyordu. Açıktı ki, hükümet muhalefet partilerinin kazançlı çıkacağından korkuyordu*" (Samuel Farber, **Op.Cit.**, s. 24 ve s. 22). Petrograd seçimlerinde, Bolşevikler, "sovyette *önceden keyfini sürdükleri mutlak çoğunluklarını kaybettiler*", ancak en büyük parti olarak kalmaya devam ettiler. Ancak, Petrograd sovyeti seçim sonuçları artık anlamsızlaşmıştı, çünkü "*Bolşeviklerin ezici bir kuvvete sahip oldukları sendikalara, bölge sovyetlerine, fabrika-dükkân komitelerine, Kızıl Ordu ve deniz gücü birimlerine sayısal olarak oldukça önemli bir temsiliyet [hakkı] verilmesiyle, Bolşevik zafer garanti altına alınmıştı*" (Alexander Rabinowitch, "*Petrograd'daki Yerel Sovyetlerin Evrimi*", s. 20-37, Slavic Review, Cilt 36, Sayı 1, s. 36 dipnot). Diğer bir deyişle, Bolşevikler kendi delegelerini doldurmak suretiyle sovyetin demokratik doğasının altını oydular. Sovyetlerde reddedilmekle yüz yüze kaldıklarında Bolşevikler,

kendi açılarından "sovyetler iktidarı"nın parti iktidarı demek olduğunu ortaya koydular. İktidarda kalmak için, Bolşevikler sovyetleri tahrip etmeliydiler ve öyle de yaptılar. Sovyet sistemi sadece isim olarak "sovyet" kaldı. Gerçekte, 1919'dan sonra Lenin, Troçki ve diğer önde gelen Bolşevik liderler bir parti diktatörlüğü yarattıklarını ve dahası bu diktatörlüğün devrim için gerekli olduğunu itiraf ediyorlardı (Troçki, Stalinizmin yükselişinden sonra bile parti diktatörlüğünü savunmuştu).

Üstelik Kızıl Ordu da artık demokratik bir örgüt değildi. 1918'in Mart'ında, Troçki tüm subay ve asker komiteleri seçimlerini iptal etti:

"*seçim ilkesi politik olarak anlamsızdır ve teknik olarak elverişsizdir; ve bir kararname ile uygulamadan kaldırılmıştı*" (**Çalışma, Disiplin, Düzen**).

Maurice Brinton'un doğru bir şekilde özetlediği üzere:

"*Brest-Litovsk'un ertesinde Askeri İşler Komiseri olarak atanan Troçki, hızlı bir şekilde Kızıl Orduyu yeniden örgütlüyordu. Çarpışma anında emirlere itaatsizlik halinde uygulanan ölüm cezası tekrar yürürlüğe sokuldu. Keza daha kademeli bir şekilde, selamlama, özel hitap biçimleri, subaylar için ayrı yatakhaneler ve diğer ayrıcalıklar [da yeniden uygulanmaya başlandı]. Subayların seçilmesi de dahil olmak üzere, demokratik örgütlenme biçimlerinden*

çabucak vazgeçildi" ("*Bolşevikler ve İşçi Kontrolü*", **İşçi İktidarı İçin**, s. 37).

Hiç de şaşırtıcı olmamak üzere, Samuel Farber şöyle diyordu: "*Lenin'in ve esaslı Bolşevik liderlerden herhangi birisinin işçi kontrolünün veya sovyetlerdeki demokrasinin kaybedilmesine üzüldüğüne veya en azından –Lenin'in 1921'de Savaş Komünizmi'nin yerine NEP'in geçirilmesinde açıkladığı gibi– bu kayıpları bir geri adım olarak değerlendirdiklerine dair hiçbir kanıt yoktur*" (**Stalinizmden Önce**, s. 44).

Böylece Ekim Devrimi'nin ardından, anarşistler Bolşevik rejimi suçlamaya başladılar ve kitleleri sonunda tüm (kapitalist veya sosyalist) patronlardan kurtaracak olan "***Üçüncü Devrim***" talebini yükselttiler. Bolşevizmin (örneğin Lenin'in **Devlet ve Devrim**'inde ifade edilen) söylemi ile pratiği arasındaki temel farklılıkları teşhir ettiler. İktidardaki Bolşevizm, Bakunin'in "*proletarya diktatörlüğü*"nün Komünist Parti liderlerinin "*proletarya* ***üstündeki*** *diktatörlüğü*" haline geleceği tahminini haklı çıkarmıştd.

Anarşistlerin etkisi büyümeye başladı. (Bir Fransız subayı olan) Jacques Sadoul'un 1918'in başlarında belirttiği gibi:

"*Anarşist kesim, muhalefet grupları arasındaki en aktif, en militan ve muhtemelen de en popüler*

olan grup. ... Bolşevikler endişeleniyorlar" (Daniel Guerin'in alıntısı, **Anarşizm**, s. 95-6).

1918 Nisan'ına gelindiğinde, Bolşevikler anarşist rakiplerini fiziksel olarak bastırmaya başlamıştı. 12 Nisan 1918'de, Çeka (Lenin tarafından Aralık 1917'de kurulan gizli polis) Moskova'daki anarşist merkezlere saldırdı. Diğer şehirlerdekiler de kısa bir süre içinde saldırıya maruz kaldılar. Keza soldaki en sesli muhalifleri bastırarak, Bolşevikler koruduklarını iddia ettikleri kitlelerin özgürlüğünü de kısıtlıyorlardı. Demokratik sovyetler, ifade özgürlüğü, muhalefet parti ve grupları, işyerinde ve topraktaki özyönetim, bunların tümü "sosyalizm" adına tahrip edildi. Burada şunu vurgulamalıyız ki, bunların tümü Leninizm'in çoğu destekçisinin Bolşeviklerin otoriterliğin sebebi olarak gösterdiği İç Savaş'ın 1918 Mayıs'ının sonlarına doğru başlamasından önce gerçekleşmiştir. Bu süreç, İç Savaş boyunca Bolşeviklerin tüm çevrelerden kaynaklanan muhalefeti –iktidardayken "diktatörlüğü"nü uyguladıklarını iddia ettikleri sınıfın bizzat grev ve protestoları da dahil olmak üzere– sistemli bir şekilde bastırmasıyla beraber giderek hızlandı.

Bu sürecin İç Savaş'ın çok **öncesinde** başladığının vurgulanması önemlidir; [bu], bir terim olarak "işçi devleti"nin çelişkili olduğu yönündeki anarşist kuramı onaylamaktadır. Anarşistler açısından, işçi

iktidarının yerine Bolşevik parti iktidarının geçmesi (ve bu ikisi arasındaki çatışma) sürpriz olmadı. Devlet **iktidar**ın devredilmesi demektir –böyleyken "işçi devleti"nin "işçi iktidarı" anlamına gelmesinin mantıksal bir imkânsızlık olduğu anlamına gelir. Eğer toplumu işçiler **yönetiyorlarsa**, o zaman iktidar onların ellerinde bulunur. Eğer ortada bir devlet varsa, o zaman iktidar bir avuç kadar kişinin ellerindedir, tümünün [halkın] elinde **değil**dir. Devlet azınlık yönetimi için tasarlanmıştır. Hiçbir devlet, temel doğası, yapısı ve tasarımı yüzünden işçi sınıfının (yani çoğunluğun) özyönetiminin bir organı olamaz. Anarşistler, bu nedenle devrimin amili ve kapitalizm ile devletin yıkılmasının ardından toplumun yönetilmesinin bir aracı olarak, tabandan yükselen bir işçi konseyleri federasyonunu savundular.

Kısım H'de tartıştığımız üzere, Bolşeviklerin popüler bir işçi sınıfı partisinden işçi sınıfı üstündeki bir diktatörlüğe doğru yaşadıkları yozlaşma kazayla olmamıştır. Siyasal düşünceler ve devlet iktidarının gerçekliklerinin (ve bunun ürettiği toplumsal ilişkilerin) bileşimi, bu yozlaşmadan daha başka bir sonuç ortaya çıkaramazdı. Öncücülük, kendiliğindenlik korkusu ve parti iktidarının işçi sınıfı iktidarıyla özdeşleştirilmesiyle [tanımlanan] Bolşevizmin siyasal görüşleri, partinin kaçınılmaz olarak temsil ettiğini iddia ettikleriyle çatışacağı

anlamına geliyordu. Herşeyden öte, eğer parti öncüyse o zaman otomatik olarak diğer tüm herkes ”geri kalmış” unsurdur. Bu demektir ki, eğer işçi sınıfı sovyet seçimlerinde Bolşevik politikalara karşı direniyorsa veya onları reddediyorsa, o zaman işçi sınıfı ”sendelemektedir”, ”küçük-burjuva” ve ”gerici” unsurların etkisi altına girmiştir. Öncücülük seçkinciliği, ve devlet iktidarıyla birleştiğinde ise diktatörlüğü besler.

Devlet iktidarı, anarşistlerin daima vurguladıkları üzere, iktidarın bir azınlığın ellerine devredilmesi demektir. Bu, otomatik olarak toplumda sınıfsal bir bölünme üretir –iktidara sahip olanlar ve olmayanlar. Böylece, iktidara geldikleri anda Bolevikler işçi sınıfından soyutlanmışlardır. Rus Devrimi, Malatesta'nın ”*hükümet, yani yasaları yapmaları için kendilerine güvenilen ve her bireyin bunlara uymasını sağlamak üzere kolektif bir iktidarı kullanmakla yetkilendirilen insan grubu, halihazırda ayrıcalıklı bir sınıftır ve halktan kopmuştur. Herhangi atanmış bir organın yapacağı üzere, kendi politikalarını dayatmak ve kendi özel çıkarlarına öncelik sağlamak amacıyla, içgüdüsel olarak iktidarını kamusal kontrolün ötesine geçecek şekilde genişletmeyi amaçlar. Ayrıcalıklı bir konuma yerleştirilmiş olan, hükümetin kuvvetsizleştirdiği halkla arası zaten bozulmuş olur*” (**Anarşi**, s. 34).

Bolşeviklerin kurduğuna benzer oldukça merkezileşmiş bir devlet, yönetenlerin yönetilenlerden yalıtılmışlığını hızlandırırken, aynı zamanda da hesap verilebilirliği [yaptıklarının sorumluluğunu üstlenerek hesap verme zorunluluğunu] en aza indirecektir. Kitleler artık esin ve iktidar kaynağı değildirler, aksine artık "disiplin" (yani emirlere uyma yetisi) eksiklikleri devrimi tehlikeye sokan yabancı bir gruptur. Bir Rus Anarşistinin savunduğu üzere:

"*Proletarya yavaş yavaş devlet tarafından serfleştirilmiştir. Halk, [kendi] üstlerinden yeni bir yöneticiler sınıfının –esasen sözde aydınların rahminden doğan yeni bir sınıfın– ortaya çıktığı hizmetkârlara dönüştürülmüştür. ... Biz, ... Bolşevik partinin yeni bir sınıf sistemi yaratmaya kalkıştığını söylemek istemiyoruz. Ancak, en iyi niyet ve arzuların dahi, herhangi bir merkezileşmiş iktidar sistemi içinde doğası gereği var olan şeytanlar tarafından kaçınılmaz olarak ezileceğini söylemek istiyoruz. Yönetimin emekten ayrılması ve yöneticilerle işçiler arasındaki bölünme, bu merkezileşmenin mantıksal birer sonucudur. Başka türlü de olamaz*" (**Rus Devriminde Anarşistler**, s. 123-4).

Bu nedenle anarşistler, işçi sınıfı içinde siyasal fikirlerin eşitsiz gelişimini kabul etmekle beraber, "devrimciler"in işçi sınıfı adına iktidarı ele geçirmesi

gerektiği düşüncesini kabul etmezler. Ancak işçi sınıfının kendisi gerçekten toplumu yönetiyorsa, devrim başarılı olacaktır. Anarşistler için, bu, "*gerçek bir kurtuluş, kitlelerin üzerinde [yer alarak] ve profesyonel, teknik, askeri ve diğer branşlarda değil, onların tam da göbeğinde [arasında] çalışan devrimciler tarafından* ***yardım edilen, ama idare edilmeyen****; somut eylem ve özyönetim temellerine dayanan ... kendi sınıf örgütlerinde ... gruplaşmış* ***işçilerin kendi doğrudan, yaygın ve bağımsız eylemleri*** *ile başarılabilir*" (Voline, **Op.Cit.**, s. 197). İşçi iktidarının yerine parti iktidarını geçirerek Rus Devrimi ilk ölümcül adımını atmıştı. Rusya'daki anarşistler tarafından (Kasım 1917'de) yapılan şu tahminin gerçekleşmesine hiç şaşmamak gerek:

"*İktidarları bir kere sağlamlaştırılıp 'meşrulaştırıldıktan' sonra, merkeziyetçi ve otoriter eylem adamları olan Bolşevikler, ülkenin ve halkın yaşamını –merkez tarafından dayatılan– yönetsel ve diktatörce yöntemlerle yeniden düzenlemeye başlayacaktır. Onlar ... partinin iradesini tüm Rusya'ya dayatacaklar ve tüm ulusu komuta altına alacaklar.* ***Sovyetleriniz ve diğer yerel örgütleriniz yavaş yavaş merkezi hükümetin iradesinin birer yürütme organları haline gelecekler.*** *Emekçi kitlelerce yaratılan sağlıklı, yapıcı çalışma-*

nın yerine, tabandan yükselen özgür birleşmenin yerine; tepeden işleyecek ve yolu üzerinde duran her şeyi demir yumruğuyla ezip geçmeye koyulacak otoriter ve devletçi bir aygıtının yerleştirildiğini göreceğiz" (Voline'ın alıntısı, **Op.Cit.**, s. 235).

Sözde "işçi devleti", (Marksistlerin iddia ettiği gibi) işçi sınıfından insanlar açısından katılımcı veya güçlendirici olamaz, çünkü devlet yapıları basitçe bunun için tasarlanmamıştır. Azınlık kuralının araçları olarak yaratılmışken, işçi sınıfının kurtuluşunun bir aracına (veya buna hizmet edecek "yeni" bir araca) dönüştürülemezler. Kropotkin'in belirttiği üzere, Anarşistler "*azınlıkların kitleler üzerinde kendi iktidarlarını oluşturmak ve örgütlemek için başvurduğu bir kuvvet olan Devlet örgütünün, bu ayrıcalıkları yıkacak bir kuvvet olarak hizmet edemeyeceğini savunurlar*" (**Anarşizm,** s. 170). 1918 yılında yazılan bir anarşist broşürün sözleriyle:

"*Bolşevizm, günden güne ve adım adım, devlet iktidarının kendine özgü vazgeçilemez nitelikleri olduğunu ispatlıyor: [Bolşevizm] onun [devlet iktidarının] adını, 'kuram'ını ve hizmetçilerini değiştirebilir, ancak özünde iktidarı ve despotluğu yeni biçimlerle korumaktan başka bir şey yapmaz*" (Paul Avrich'in alıntısı, "*Rus Devriminde Anarşistler*", s. 341-350; Russian Review, Cilt 26, Sayı 4, s. 347).

Devrim, içinde olanlar açısından Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesinden sonraki birkaç ay içinde ölmüştü. Dışardaki dünya içinse, Bolşevikler ve SSCB sistematli bir şekilde gerçek sosyalizmin temellerini tahrip etse de, "sosyalizm"i temsil eder hale geldi. Bolşevikler, sovyetleri devlet organlarına dönüştürerek, parti iktidarını sovyetler iktidarının yerine geçirerek, fabrika komitelerini işlevsizleştirerek, silahlı kuvvetlerde ve işyerlerindeki demokrasiyi ortadan kaldırarak, siyasal muhalefeti ve işçi protestolarını bastırarak; işçi sınıfını açık seçik biçimde kendi devrimden marjinalleştirdiler. Bizzat Bolşevik ideoloji ve pratik, devrimin yozlaşması ve Stalinizmin nihai yükselişindeki önemli ve bazen de belirleyici etmenlerdi.

Anarşistlerin on yıllarca önce tahmin ettiği gibi, birkaç aylık bir zaman zarfında ve İç Savaş'ın başlamasından önce; Bolşeviklerin "işçi devleti", herhangi bir devlet gibi işçi sınıfı **üzerinde yer alan** yabancı bir iktidar ve azınlık yönetiminin (bu olayda parti yönetiminin) bir aracı haline geldi. İç Savaş bu süreci hızlandırdı ve çok geçmeden de parti diktatörlüğü yürürlüğe girdi (aslında, önde gelen Bolşevik liderler bunun herhangi bir devrim için asli olduğunu söylemeye başlamışlardı). Sosyalizmin tabutuna çakılan son çiviler olarak Kronştad ayaklanmasının ve Ukrayna'daki Makhnocu hareketin ezilmesi ve sov-

yetlere boyun eğdirilmesiyle beraber, Bolşevikler ülkelerindeki liberter sosyalist unsurları tamamen bastırmış oldular.

Şubat 1921 Kronştad ayaklanması, anarşistlere göre son derece önemliydi (bu ayaklanmanın ayrıntılı bir tartışması için "Kronştad Ayaklanması Ne İdi?" başlıklı ek kısma bakınız). Ayaklanma, Kronştad denizcilerinin Petrograd'ın grevci işçileri desteklemesiyle Şubat 1921'de başladı. [Kronştad denizcileri] ilkinin sovyet demokrasisi talebi olduğu, 15 maddelik bir önerge hazırladılar. Bolşevikler Kronştad ayaklanmacılarını karşı-devrimciler olarak suçladılar ve ayaklanmayı ezdiler. Bu, anarşistler açısından (aylarca önce sona ermiş olan) İç Savaş sebep gösterilerek baskının haklı gösterilememesi ve bunun ***gerçek*** sosyalizm için sıradan halkın büyük bir ayaklanması olması nedenlerinden ötürü önemliydi. Voline'nin belirttiği üzere:

"*Kronştad, halkın kendisini bütün boyunduruklardan kurtarmak ve Toplumsal Devrimi sürdürmek için giriştiği tamamen bağımsız olan ilk girişimdi: bu girişim, ... siyasal önderler, liderler veya öğretmenler olmaksızın, doğrudan doğruya emekçi yığınlar tarafından yapılmıştı. Üçüncü ve toplumsal bir devrime doğru atılmış ilk adımdı*" (Voline, **ay**, s. 537-8).

Anarşist düşünceler, en başarılı şekilde Ukrayna'da uygulandı. Makhnocu hareketin koruması altındaki bölgelerde, işçi sınıfından insanlar kendi düşünce ve ihtiyaçlarına dayanarak kendi yaşamlarını doğrudan düzenlediler –gerçek toplumsal özbelirlenim [*self-determination*]. Kendi kendini eğitmiş bir köylü olan Nestor Makhno'nun liderliğindeki, hareket yalnızca Kızıl ve Beyaz diktatörlüklerle çarpışmakla kalmadı, aynı zamanda Ukrayna milliyetçilerine karşı da direndi. Makhno, "Ulusal özbelirlenim" (yani yeni bir Ukrayna devleti) taleplerine karşı çıkarak, bunun yerine Ukrayna'da ve tüm dünyada işçi sınıfının özbelirlenim talebini savundu. Makhno, köylü ve işçi arkadaşlarını gerçek özgürlük için savaşmaya esinlendirdi:

"*Ya zafer ya ölüm –bu tarihsel anda Ukraynalı köylü ve işçilerin karşı karşıya olduğu ikilem işte bu. … Ancak biz, geçmiş yılların hatalarını, kaderimizi yeni efendilerin ellerine teslim etme hatasını tekrar işlemek için yenmeyeceğiz; kaderlerimizi kendi ellerimize almak için, yaşamlarımızı kendi doğru algımız ve kendi irademiz doğrultusunda sürdürmek için yeneceğiz*" (Peter Arshinov'un alıntısı, **Makhnocu Hareketin Tarihi**, s. 58).

Bu amacı sağlamak üzere, Makhnocular kurtardıkları kasaba ve şehirlerde hükümetler kurmayı reddettiler, bunun yerine çalışan insanların kendi ken-

disini yönetmesi için özgür sovyetlerin kurulmasını destekledilerler. Alexandrovsk örneğine bakarsak, şehri kurtarır kurtarmaz Makhnocular, "*derhal çalışan nüfusu genel bir konferansa katılmaya davet ettiler ... şehir hayatını ve fabrikaların işleyişini, kendi kuvvetleri ve kendi örgütleriyle işçilerin kendilerinin örgütlenmesi önerildi ... İlk konferansı bir ikincisi takip etti. Yaşamı işçilerin özyönetimi ilkesiyle örgütlemenin [yaratacağı] sorunlar ele alındı ve bu fikri büyük bir çoşkuyla karşılayan işçi kitlelerin canlılığı içinde tartışmalar düzenlendi. ... İlk adımı demiryolu işçileri attı. ... Bölgenin demiryolu ağını düzenlemekten sorumlu olan bir komite oluşturdular. ... Bu noktadan sonra, Alexandrovsk proletaryası sistematli bir şekilde özyönetim organlarının yaratılması sorunuyla uğraştı*" (**Op.Cit.**, s. 149).

Makhnocular şunları savunuyorlardı; "*işçilerin ve köylülerin özgürlüğü kendi ellerindedir, ve hiçbir kısıtlamaya tabi değildir. Uygun gördükleri ve arzuladıkları şekilde faaliyet göstermek, kendilerini örgütlemek, yaşamlarının tüm yönlerine ilişkin kendi aralarında anlaşmalar yapmak; işçi ve köylülerin kendilerine kalmıştır. ... Makhnocular, yardım etmek ve tavsiyede bulunmaktan fazlasını yapamazlar ... Hiçbir durumda yönetmeyi ne yapabilirler ne de bunu arzu ederler*" (Peter Arshinov, Guerin'in alıntısı, **Op.Cit.**, s. 141). Alexandrovsk'da,

Bolşevikler Makhnoculara bir eylem alanı önerisi getirdiler –onların [Bolşeviklerin] Revkom'u (Devrimci Komitesi) siyasal, Makhnocular ise askeri işlerle ilgilenecekti. Makhno ise onlara "*kendi iradelerini işçilere dayatmayı amaçlamak yerine, gidip kendilerine dürüst bir iş bulmaları*"nı tavsiyesinde bulundu (**Anarşist Okumalar**'da Peter Arshinov, s. 141).

[Makhnocular] özgür tarım komünleri de örgütlediler; bunlar, "*herkesçe kabul edildiği üzere ... sayıca fazla değillerdi ve nüfusun ancak azınlığını içermekteydiler. ... Ancak daha değerli olan şey ise bunların yoksul işçilerin kendileri tarafından kurulmuş olmasıydı. Makhnocular, kendilerini özgür komünler düşüncesinin propagandası ile sınırlayarak, asla köylüler üstünde herhangi bir baskı kurmadılar*" (Arshinov, **Makhnocu Hareketin Tarihi**, s. 87). Küçük derebeylerinin [*landed gentry*] mülkiyetlerinin kaldırılmasında, Makhno'nun bizzat kendisi önemli bir rol oynadı. Yerel sovyetler ile onların ilçe ve bölge kongreleri, toprağın bütün köylü topluluğu kesimleri arasında kullanımını eşitledi (**Op.Cit.**, s. 53-4).

Üstelik, devrimin gelişimi, ordu ve toplumsal politika faaliyetleri ile ilgili tartışmalara bütün nüfusun katılımını sağlamak üzere Makhnocular oldukça zaman ve enerji harcadılar. Özgür sovyetler, sendikalar ve komünleri olduğu gibi siyasal ve toplum-

sal meseleleri de tartışmak üzere, çok sayıda işçi, asker ve köylü delegeleri konferansları düzenlediler. Alexandrovsk'u kurtardıklarında, bölgesel bir köylü ve işçi kongresi düzenlediler. Makhnocular, Nisan 1919'da üçüncü köylü, işçi ve devrimci kongresini, Haziran'da da birçok bölgenin olağanüstü kongresini yapmaya çalışırlarken, Bolşevikler bunları karşı-devrimci olarak görüyor, yasaklamaya ve düzenleyicileri ile delegelerini kanundışı ilan etmeye çalışıyordu.

Makhnocular konferanslarını gerçekleştirerek ve "*kendilerini devrimciler olarak niteleyenler tarafından yapılan ve kendilerinden daha devrimci olan halkı kanun-dışı ilan etmeye izin veren bir yasa olabilir mi?*", "*devrim kimin çıkarlarını savunacaktır: Parti'ninkileri mi, yoksa kanlarıyla devrimi harekete geçiren halkınkileri mi?*" diye sorarak buna cevap verdiler. Makno'nun kendisi, "*kendi meselelerini tartışmak için kendi başlarına konferanslar düzenleme talebinde bulunmak, işçi ve köylülerin devrimle kazandığı dokunulmaz haklar olarak değerlendirmeli*" diyordu (**Op.Cit.**, s. 103 ve s. 129).

Bunun yanı sıra, Makhnocular "*ifade, düşünme, basın ve siyasal örgütlenme özgürlüklerini kapsayan devrimci ilkeleri tam anlamıyla uyguladılar. Makhnocular tarafından işgal edilen tüm şehir ve kasabalarda, işe şu veya bu güç tarafından basına ve si-*

yasal örgütlere getirilen bütün yasak ve kısıtlamaların kaldırmasıyla başlandı". Aslında, "*Makhnocuların, Bolşevikler, sol Sosyalist-Devrimciler ve diğer devletçilere uygulanmasını gerekli gördükleri yegâne kısıtlama, halk üzerinde bir diktatörlük dayatmayı amaçlayan 'devrimci komiteler' oluşumunu yasaklamaktı*" (**Op.Cit.**, s. 153 ve s. 154).

Makhnocular, Bolşeviklerin sovyetleri yozlaştırmasını kabullenmediler, bunun yerine "*otoriteler ve onların rastgele yasaları olmaksızın, çalışan insanların özgür ve tam bağımsız sovyet sistemi*"ni önerdiler. Beyanatlarında şu belirtiliyordu: "*emekçi insanların irade ve arzularını yansıtacak sovyetleri emekçi insanların kendileri özgürce seçmelidir, bunun anlamı şudur: yöneten değil, YÖNETSEL sovyetler*". Ekonomik olarak, kapitalizm devletle birlikte yıkılacaktır –toprak ve işyerleri "*emekçi insanların kendilerine, orada çalışanlara ait olmalıdır; yani, toplumsallaştırılmalıdırlar*" (**Op.Cit.**, s. 271 ve s. 273).

Kızıl Ordu ile keskin bir zıtlık içindeki ordu esas olarak demokratikti (her ne kadar İç Savaş'ın korkunç doğası bu idealden bazı sapmalara neden olmuş olsa da –ancak Troçki tarafından Kızıl Ordu'ya dayatılan rejimle karşılaştırıldığında, Makhnocular çok daha demokratik bir hareketti).

Anarşistlerin Ukrayna'daki özyönetim deneyimi, Bolşeviklerin artık onlara ihtiyacı kalmamasıyla

(”Beyazlar”a veya Çar yanlılarına karşı eski müttefikleri olan) Makhnocuları hedef alması sonucunda kanlı bir sonla noktalandı. Bu önemli hareket SSS’ın ”Makhnocu hareket Bolşevizm’in alternatifinin olduğunu nasıl göstermiştir?” başlıklı ek kısmında tam olarak tartışılmaktadır. Ancak, Makhnocu hareketin en açık derslerinden birini burada vurgulamalıyız; yani Bolşeviklerce izlenen diktatörce politikaların onlara objektif koşullar tarafından dayatılmamış olduğu [dersini]. Aksine, Bolşevizmin siyasal düşüncelerinin aldıkları kararlar üzerinde açık bir etkisi olmuştur. Herşeyden öte, Makhnocular da aynı İç Savaş’ın içinde bulunuyorlardı, ancak Bolşeviklerin izlediği parti iktidarı politikalarını takip etmediler. Aksine, oldukça güç koşullar altında (ve Bolşevikler bu politikalara güçlü bir şekilde karşı çıkarken) dahi, işçi sınıfı özgürlüğünü, demokrasisini ve gücünü teşvik ettiler. Sol’un kabul ettiğe genel görüşe göre, Bolşeviklerin önünde başka bir alternatif yoktu. Makhnocuların deneyimi bunun geçersizliğini ispat ediyor. Kitlelerin ve iktidardakilerin siyasal olarak yaptıkları ve düşündükleri şeyler, seçenekleri kısıtlayan nesnel engeller kadar tarihin sonucunu belirleyen sürecin de bir parçasıdır. Açıktır ki, düşünceler önemlidir ve dolayısıyla Makhnocular Bolşevizme karşı pratik

bir alternatifin –anarşizmin– geçmişte (ve bugün) varolduğunu göstermişlerdir.

1987 yılına gelene değin, Moskova'da düzenlenen son anarşist yürüyüş 10.000 kişinin tabutunun ardından yürüdüğü Kropotkin'in 1921'deki cenaze töreni oldu. "*Otoritenin olduğu yerde özgürlük yoktur*" ve "*İşçilerin kurtuluşu işçilerin kendi görevidir*" sloganları yazılı kara pankartlar taşıyorlardı. Yürüyüş kolu Butyrki hapishanesini geçerken, mahkûmlar anarşist şarkılar söyleyerek ve hücrelerinin demir parmaklıklarına vurarak onlara katıldılar.

Anarşistlerin Rusya'daki Bolşevik rejime muhalefetleri 1918'de başladı. "Devrimci" rejim tarafından bastırılan ilk sol-kanat grup onlar oldular. Rusya'nın dışındaki anarşistler, Bolşevik rejimin baskıcı doğası hakkında anarşist kaynaklardan haberler gelene kadar Bolşevikleri desteklemeye devam ettiler (o zamana kadar, çoğu olumsuz raporları kapitalist-yanlı kaynaklar olarak dikkate almamışlardı). Güvenilir raporlar gelmeye başlayınca, dünya genelindeki anarşistler Bolşevizmi, onun parti iktidarı ve baskı sistemini reddettiler. Bolşevizm deneyimi Bakunin'in Marksizmin anlamına dair şu tahminini haklı çıkardı: "*[Marksizm], halkın, gerçek veya öyleymiş gibi davranan aydınların [oluşturduğu] yeni ve çok küçük bir aristokrasi tarafından, oldukça despotça bir şekilde yönetilmesi*

[demektir]. İnsanlar bilgili değillerdir, dolayısıyla hükümet eliyle özgürleştirilecek ve bütünüyle yönetilenler sürüsüne dahil edileceklerdir" (**Devletçilik ve Anarşi**, s. 178-9).

1921'den itibaren, Rusya dışındaki anarşistler, bireysel patronlar ortadan kaldırılmış olsa da, Sovyet devlet bürokrasisinin Batı'daki bireysel patronların rolünü üstlendiğini belirtmek üzere SSCB'yi "*devlet-kapitalist*" bir ulus olarak tanımlamaya başladılar (Rusya **içindeki** anarşistler zaten 1918'den beri böyle adlandırıyorlardı). Anarşistlere göre, "*Rus devrimi ... iktisadi eşitliğe ... ulaşmaya çalışıyor; ... bu çaba Rusya'da son derece merkezileşmiş bir parti diktatörlüğü altında yapılıyor ... parti diktatörlüğünün demirden yasası altında, son derece merkezileşmiş bir devlet komünizmi temelinde Rusya'da komünist bir cumhuriyet kurma çabası başarısız olmaya mahkûmdur. Rusya'dan komünizmin nasıl uygulan**ma**yacağını öğreniyoruz*" (**Anarşizm**, s. 254).

Rus Devrimi ve anarşistlerin oynadığı rol hakkında daha fazlası için, SSS'ın "Rus Devrimi" başlıkla ek kısmına bakınız. Bu ek, Kronştad ayaklanması ve Makhnocuları ele almasının yanı sıra, devrimin neden başarız olduğunu, Bolşevik ideolojinin bu başarısızlıktaki rolünü ve o dönemde Bolşevizmin alternafinin bulunup bulunmadığını tartışmaktadır.

Şu kitapların okunması da tavsiye edilir: Voline'dan **Bilinmeyen Devrim**; G.P. Maksimov'dan **İşleyen Giyotin**; Alexander Berkman'dan **Bolşevik Efsane** ve **Rus Trajedisi**; M. Brinton'dan **Bolşevikler ve İşçi Kontrolü**; Ida Mett'den **Kronştad Ayaklanması**; Peter Arshinov'dan **Makhnocu Hareketin Tarihi**; Emma Goldman'dan **Rusya'daki Hayal Kırıklığım** ve **Hayatımı Yaşarken**; Alexandre Skirda'dan **Nestor Makhno - Anarşinin Kazak'ı: Ukrayna'da özgür sovyetler mücadelesi, 1917-1921**.

Bu kitapların çoğu devrim sırasında aktif olan, Bolşevikler tarafından hapsedilen, Bolşeviklerin Leninizm'e kazanmaya çalıştığı Moskova'ya gelen anarko-sendikalist delegelerin yarattığı uluslararası baskı sayesinde Batı'ya sınırdışı edilen anarşistler tarafından yazılmıştır. Bu delegelerin çoğunluğu liberter politikalarına bağlı kalmış ve [üyesi oldukları] sendikaların Bolşevizmi reddederek Moskova ile bağlarını koparmalarını sağlamışlardır. 1920'nin başlarına gelindiğinde, bütün anarko-sendikalist sendika konfederasyonları, bir devlet kapitalizmi ve parti diktatörlüğü olması yüzünden Rusya'daki "sosyalizm"in reddedilmesi konusunda anarşistlere katılmıştı.

A.5.5 İtalyan Fabrika İşgallerinde Anarşistler

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, tüm Avrupa'da ve dünyada kitlesel bir radikalleşme başlamıştı. Sendika üye sayıları patlamış; grevler, gösteriler ve çalkantılar muazzam seviyelere ulaşmıştı. Bu kısmen savaş yüzünden, kısmen ise Rus Devrimi'nin görünüşteki başarısı yüzündendi. Rus Devrimi'nin çoşkusu Joseph Labadie gibi bireyci anarşistlere bile bulaşmıştı; [o da] diğer pek çok anti-kapitalist gibi, "*doğu'daki kızıllığın daha parlak bir günün umudunu {müjdelediğini}*", ve Bolşeviklerin "*endüstriyel kölelik cehenneminden çıkmak için en azından övgüye değer çabalar gösterdiği*"ni söylüyordu (Carlotte R. Anderson'un alıntısı, **Önde Gelen Amerikalı Anarşistler**, s. 225 ve s. 241).

Avrupa çapında, anarşist düşünceler daha da popülerleşiyor ve anarko-sendikalist sendikalar büyüklük olarak gelişiyorlardı. Örneğin, bu mayalanma Britanya'da işçi temsilcileri hareketini ve Clydeside grevlerini ortaya ıkardı; Almanya, IWW'dan esinlenen endüstriyel sendikacılığın ve "Konsey Komünizmi" [*Council Communism*] olarak adlandırılan Marksizmin liberter bir biçiminin yükselişine tanıklık etti; İspanya'da anarko-sendikalist

CNT'nin muazzam büyümesi yaşandı. Bunların yanı sıra, bu dönem ne yazık ki hem sosyal demokrat hem de komünist partilerin yükselişine de tanıklık etti. İtalya bir istisna değildi.

Turin'de, yeni bir alttan [üyelerden] yükselen [*rank-and-file*] bir hareket gelişiyordu. Bu hareket (özellikle *ad hoc* [sadece bu amaca yönelik olarak oluşturulmuş] şikayet komiteleri olarak seçilen) "*dahili komisyonlar*" etrafında temellenmişti. Bu yeni örgütlenmeler doğrudan doğruya belirli bir işyerinde birlikte çalışan, 15-20 civarında işçi arasından –belirli sorumluklara sahip ve geri &cceddil;ağırılabilir olarak– seçilen işçi temsilcisi gruplarına dayanıyordu. Ardından belli bir tesisteki bütün işçi temsilcilerinin [oluşturduğu] meclis, bu amaçlar doğrultusunda "*fabrika konseyi*" olarak adlandırılan işçi temsilcileri organına karşı doğrudan ve sürekli sorumlu olan bir "*dahili komisyon*" seçiyordu.

Kasım 1918 ile Mart 1919 arasında, dahili komisyonlar sendika hareketi içinde ulusal bir mesele haline geldi. 20 Şubat 1919'da İtalyan Metal İşçileri Federasyonu (FIOM), fabrikalarda "dahili komisyonlar" seçilmesini sağlayan bir sözleşme yapma hakkını kazandı. Hemen ardından işçiler, bu işçi temsilciliği organlarını yönetsel fonksiyonları olan fabrika konseylerine dönüştürmeye giriştiler. Mayıs 1919'a ge-

lindiğinde, dahili komisyonlar "*metal işleri endüstrisindeki hâkim güç haline geliyorlardı ve sendikalar marjinal idari birimler haline dönüşme tehlikesi altındaydılar. Reformistlerin gözünde, endişe verici bu gelişmelerinden arkasında liberterler bulunuyordu*" (Carl Levy, **Gramsci ve Anarşistler**, s. 135). Kasım 1919'a gelindiğinde, Turin dahili komisyonları fabrika konseylerine dönüştürülmüştü.

Turin'deki hareket genellikle, ilk sayısı 1 Mayıs 1919'da yayınlanan haftalık **L'Ordine Nuovo** (Yeni Düzen) dergisiyle ilişkilendirilir. Daniel Guerin'in özetlediği üzere, [bu dergi] "*Carlo Petri takma adıyla yazan anarşist fikirlere sahip Turin Üniversitesi'nden bir felsefe profesörünün ve keza Turin liberterlerinin bütün çekirdek kadrosunun katkılarıyla, sol sosyalist Antonio Gramsci'nin editörlüğü altında [yayınlanıyordu]. Ordine Nuovo grubu, fabrikalarda belli bir kesim tarafından, özellikle de metal sanayisindeki anarko-sendikalist militanlar Pietro Ferrero ve Maurizo Glarino tarafından destekleniyordu.* ***Ordine Nuovo*** *manifestosu, fabrika konseylerini 'hem ayrı ayrı fabrikaların hem de bütün bir toplumun gelecekteki komünist yönetimine uygun organlar' olarak kabul etmek noktasında anlaşmaya varan sosyalistler ve anarşistler tarafından ortaklaşa imzalandı*" (**Anarchism**, s. 109).

Turin'deki gelişmeler soyutlanmış bir halde değerlendirilmemeli. Bütün İtalya genelinde işçiler ve köylüler eyleme geçiyorlardı. Şubat 1920'nin sonlarına doğru, Liguria, Piedmont ve Napoli'de fabrika işgalleri dalgası başlamıştı. Liguria'da ücret görüşmelerinin kesilmesinin ardından, işçiler Sestri Ponente, Cornigliano ve Campi'deki metal ve gemi yapımı fabrikalarını işgal ettiler. Dört gün boyunca, sendikalist önderlik altında, fabrika konseyleri aracılığıyla fabrikaları çalıştırdılar.

Bu dönemde İtalyan Sendikalist Birliği (USI) 800.000 üye sayısına ulaşmıştı; 20.000 üyeli İtalyan Anarşist Birliği (UAI) ile günlük gazetesinin (**Umanita Nova**) etkisi de paralel bir şekilde büyümüştü. Gallerli Marksist tarihçi Gwyn A. Williams'ın belirttiği üzere, "*Anarşistler ve devrimci sendikalistler, soldaki en tutarlı ve bütüncül devrimci gruptu ... sendikalizm ile anarşizm tarihinin 1919-20'deki en belirgin özelliği [şuydu]: hızlı ve neredeyse sürekli bir büyüme. ... Sendikalistler herşey öte sosyalist hareketin yakalamakta tamamen başarısız olduğu militan işçi-sınıfı görüşünü yakalamıştı*" (**Proletar Düzen**, s. 194-195). Turin'de, liberterler "*FIOM ile beraber çalışıyorlardı*" ve "***Ordine Nuovo*** *kampanyasına da başlangıcından itibaren yoğun bir şekilde katılmışlardı*" (**Op. Cit.**, s. 195).

Ordine Nuovo'nun diğer sosyalistler tarafından "sendikalist" olarak suçlanmasına şaşmamak gerek.

İşyerlerini işgal etme fikrini ilk ortaya atanlar anarşistler ve sendikalistlerdi. Malatesta, **Umanita Nova**'nın Mart 1920 tarihli sayısında bu fikri tartışıyordu. Kendi sözleriyle, "*Genel grev protestoları artık kimseyi rahatsız etmiyor. ... Artık başka bir şeye yönelmeli. Biz bir öneri getiriyoruz: fabrikalara el koyun ... kesinlikle geleceği olan bir yöntem, çünkü bu işçi hareketinin nihai hedeflerine denk düşmekte ve nihai mülksüzleştirme eylemi için hazırlık işlevi gören bir uygulamayı meydana getirmekte*" (**Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri**, s. 134). Aynı ay içinde, "*Milan'da konseyler kurmak üzere yürütülen güçlü sendikalist kampanya [sırasında], {USI'nın anarşist başkan yardımcısı} Armando Borghi kitlesel fabrika işgalleri çağrısı yapıyordu. Turin'de işyeri komiserlerinin yeniden seçilmesi, iki haftadır süren ateşli tartışma düşkünlüğünü yeni sonlandırmıştı ve işçiler hararetlenmişti. {Fabrika Konseyi} Komiserleri fabrika işgalleri çağrısında bulunmaya başladılar*". Aslında, "*Turin dışındaki konsey hareketi temel olarak anarko-sendikalistti*". Hiç de şaşırtıcı olmayacak biçimde, sendikalist metal-işçileri sekreteryası "*Turin konseylerine destek sağlanması için uğraşıyordu, çünkü onlar fabrikaların kontrol altına alınmasını amaçlayan ve sendikalist endüstriyel bir-*

liklerin ilk hücreleri olabilecek, anti-bürokratik doğrudan eylemi temsil etmekteydiler. ... Sendikalist kongresi oylama sonucunda konseylerin desteklenmesine karar verdi. ... Malatesta, ... onları isyankârlık üretmeyi garanti altına alan bir doğrudan eylem biçimi olarak destekledi. ... ***Umanita Nova*** *ve {USI'nın gazetesi}* ***Guerra di Classe****, neredeyse* ***L'Ordine Nuovo*** *ve* ***Avanti****'nin Turin baskısı kadar kendilerini konseylere adamışlardı*" (Williams, **Op. Cit.**, s. 200, s. 193 ve s. 196).

Militanlıktaki bu patlama kısa süre içinde patronların karşı saldırısını harekete geçirdi. Patronların örgütü fabrika konseylerini suçlayarak onlara karşı harekete geçme çağrısında bulundu. İşçiler ayaklanıyor ve patronların emirlerine uymayı reddediyorlardı –fabrikalarda "disiplinsizlik" artıyordu. [Patronlar], mevcut endüstriyel düzenlemelerin uygulanması için hükümetin desteğini kazandılar. FIOM tarafından 1919'da kazanılan sözleşme, dahili komisyonların üretim bölümlerinde yasaklanmasını ve [faaliyetlerinin] çalışma saatleri dışıyla sınırlandırılmasını sağlıyordu. Bu, Turin'deki işçi temsilcileri hareketinin yürüttüğü –işçi temsilcilerini seçmek üzere çalışmanın durdurulması gibi– faaliyetlerin, sözleşmenin ihlali anlamına gelmesi demekti. Hareket esasen kitlesel bir itaatsizlik sayesinde sürüyordu. Patronlar yapılmış sözleşmenin

ihlal edilmesini, Turin'deki fabrika konseyleri ile mücadele etmenin bir aracı olarak kullandılar.

İşverenlerle nihai hesaplaşma, Fiat'daki işçi temsilcileri genel meclisinin, birçok işçi temsilcisinin işten çıkarılmasını protesto etmek üzere oturma eylemine başlamasıyla Nisan'da gerçekleşti. Bunun üzerine işverenler genel bir lokavt ilan ettiler. Hükümet, büyük bir kuvvet gösterisi, fabrikalar işgal eden birlikleri ve doğrultulmuş makinalı tüfekleriyle lokavt kararını destekledi. İki haftalık grevin ardından işçi temsilcileri hareketi anlaşmazlık konusu olan acil konularda feragat etmeye karar verdiğinde, işverenler işçi temsilcileri konseyinin [faaliyetlerinin] FIOM'la yapılan sözleşmeye uygun olarak çalışma saatleri dışıyla sınırlı olması ve idari kontrolün tekrar uygulanması taleplerini dayattılar.

Bu talepler fabrika konseyleri sistemini hedef alıyordu ve Turin işçi hareketi bunu savunmak üzere kitlesel bir genel grevle cevap verdi. Turin'de greve katılım tamdı, [grev] kısa zaman içinde Piedmont bölgesinin geneline yayıldı ve en yüksek döneminde 500.000 işçiyi kapsamaktaydı. Turin grevcileri grevin tüm ülkeye yayılması çağrısı yaptılar; genelde sosyalistlerin önderliğinde oldukları için de CGL sendikasına ve Sosyalist Parti liderlerine yöneldiler, [onlar ise] bu çağrıyı reddeddiler.

Turin genel grevine tek destek, bağımsız demiryolu ve deniz işletmeleri işçileri sendikaları gibi anarko-sendikalist etki altında olan sendikalardan geldi ("*Bir tek sendikalistler harekete geçtiler*". Pisa ve Floransa'daki demiryolu işçileri, Turin'e gönderilecek olan askeri birlikleri taşımayı reddettiler. Cenova genelinde, USI'nın oldukça etkili olduğu liman işçileri arasında ve işyerlerinde grevler vardı. Williams'ın belirttiği üzere, "*sosyalist hareketin tamamı tarafından ihanet edilmiş ve terk edilmiş ol*"masına karşın Nisan hareketi, "*anarko-sendikalistlerin doğrudan yaptığı ve dolaylı olarak esinlendirdiği ... eylemler*" ile "*hala popüler destek bulmaktaydı*". Bizzat Turin'de, anarşistler ve sendikalistler, "*konsey hareketini (Gramsci'nin ve* ***Ordine Nuovo****'nun etkisinden) koparmakla tehdit ediyorlardı*" (Williams, **Op. Cit.**, s. 207, s. 193 ve s. 194).

En sonunda, CGL liderliği, işverenlerin ana talebi olan işçi temsilcileri konseylerinin faaliyetlerinin çalışma saatleri dışıyla sınırlandırılmasını kabul ederek grevleri sona erdirdi. Konseyler artık faaliyetleri ve üretim bölümlerindeki varlıkları açısından oldukça kısıtlanmış olsalar da, Eylül'deki fabrika işgalleri sırasında bu konumlarını tekrar kazanacaklardı.

Anarşistler "*sosyalistleri ihanetle suçladılar. Sosyalistleri kendi korkak liderliklerine bağımlı kılan, yanlış olduğuna inandıkları disiplin anlayışları [nedeniyle] eleştirdiler. Her hareketi 'hesapların, korkuların, hataların ve liderlerinin olası ihanetlerine' mahkum eden bu disiplinle; Turin'le dayanışma içinde mücadele eden Sestri Ponente işçilerinin disiplinini, güvenlik güçlerini Turin'e taşımayı reddeden demiryolu işçilerinin, parti ve grup hesaplarını unutarak kendilerini Torinesi'nin emrine adayan anarşistlerin ve Unione Sindicale üyelerinin disiplinini karşılaştırdılar*" (Carl Levy, **Op. Cit.**, s. 161). Ne üzücüdür ki, sosyalistlerin bu yukarıdan-aşağı "disiplini", fabrika işgalleri sırasında korkunç sonuçlarıyla birlikte kendini tekrar edecekti.

Eylül 1920'de, ücret kesintileri ve lokavtlara karşı İtalya genelinde oturma eylemleri düzenlendi. "*Kriz ortamının merkezinde, sendikalistlerin yükselişi vardı*". Ağustos ortasında, USI metal işçileri "*her iki sendikanın da fabrikaları işgal etmesi çağrısında bulundu*" ve lokavtlara karşı "*önleyici işgaller*" çağrısı yaptı. USI, ("*gerekli tüm tedbirlerle*" savunulması gereken) bunu "*fabrikalara metal işçileri tarafından el konulması*" olarak değerlendirdi ve "*diğer sanayilerdeki işçilerin de mücadeleye çağrılmasının*" gerektiğini gördü (Williams, **Op. Cit.**, s.

236 ve s. 238-9). Aslında, "*eğer FIOM işverenlerin lokavtına karşı fabrikaların işgal edilmesi şeklindeki sendikalist düşünceyi kucaklamamış olsaydı, USI pekala Turin'deki siyasal açıdan aktif olan işçi sınıfı arasında büyük bir destek kazanabilirdi*" (Carl Levy, **Op. Cit.**, s. 129). Bu grevler motor fabrikalarında başladı ve kısa sürede demiryollarına, yol taşımacılığına ve diğer endüstrilere sıçradı –köylüler de topraklara el koyuyordu. Ancak, grevlerciler yalnızca işyerlerini işgal etmekle yetinmediler; [işyerlerini] işçilerin özyönetimine bıraktılar. Çok geçmeden 500.000'den fazla "grevci", kendileri adına üretmek üzere işbaşı yapmıştı. Bu olaylara katılan Errico Malatesta şöyle yazıyor:

"*Metal işçileri ücretler meselesiyle hareketi başlattılar. Bu yeni tür bir grevdi. Fabrikaları terk etmek yerine, çalışmadan içerde kalmak fikri vardı. ... İtalya çapında işçiler arasında devrimci bir coşku vardı ve kısa zaman içinde taleplerin nitelikleri değişti. İşçiler, ilk ve son defa olmak üzere, tüm üretim araçlarının sahipliğini ele geçirmek için anın uygun olduğunu düşündüler. Savunma için silahlandılar ... ve üretimi kendi başlarına düzenlemeye başladılar. ... Ortadan kaldırılan aslında mülkiyet hakkıydı ... ; çoşkuyla doğan şey, yeni bir rejim, yeni bir toplumsal yaşam biçimiydi. Ve hükümet arka çıktı, çünkü*

muhalefet etmekten aciz olduğunu hissetti" (**Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri**, s. 134)

Daniel Guerin hareketin boyutları hakkında iyi bir özet sunuyor:

"*Fabrikaların yönetimi ... teknik ve idari işçi komiteleri tarafından yürütülüyordu. Özyönetim oldukça yol katetmişti: ilk zamanlarda bankalardan destek sağlandı, ancak bu [destek] geri çekilince, özyönetim sistemi işçilerin ücretlerini ödemek üzere kendi parasını bastı. Çok katı bir özdisiplin gerekiyordu; alkollü içeceklerin kullanılması yasaklandı ve savunma amacıyla silahlı devriyeler örgütlendi. Özyönetim altındaki fabrikalar arasında çok yakın bir dayanışma kuruldu. Madenler ve kömür ortak bir havuza konarak adaletli bir şekilde paylaştırıldı*" (**Anarşizm**, s. 109).

İtalya, "*yarım milyon işçinin [çalıştıkları] fabrikaları işgal ederek kızıl ve kara bayrakları göndere çekmesiyle felç olmuştu*". Hareket yanlızca Milan, Turin ve Cenova etrafındaki endüstriyel merkezleriyle sınırlı kalmayarak, Roma, Floransa, Napoli ve Palermo'ya sıçramış, bütün İtalya'ya yayılmıştı. **Umanita Nova** "*hareket oldukça ciddidir ve bizler onun hızlı bir şekilde yayılması için gereken herşeyi yapmalıyız*" derken, "*USI'lı militanlar kesinlikle hareketin en ön saflarında yer alıyorlardı*". USI'nın ısrarlı çağrıları, "*'el koyma[yla sonuçlanacak] genel*

grevleri' yerleştirmek için hareketi tüm sanayiye yaymak" amacını güdüyordu (Williams, **Op. Cit.**, s. 236 ve s. 243-4). Liberterlerin etkisi altındaki demiryolu işçileri askeri birliklerin taşımayı reddetti, işçiler reformist sendikaların aksi yöndeki kararlarına rağmen greve katıldılar ve köylüler de toprakları işgal ettiler. Anarşistler, "*fabrikaların ve toprakların işgal edilmesi bizim eylem programımıza tam manasıyla uymaktadır*" diyerek hareketi olarak bütün kalpleri ile desteklediler (Malatesta, **Op. Cit.**, s. 135). Luigi Fabri, işgalleri "*proletaryanın o güne değin farkında olmadığı gücünü ortaya çıkar*"mıştı diye anlatıyor (Paolo Spriano'nun alıntısı, **Fabrikaların İşgali**, s. 134).

Ancak, dört haftalık işgalin ardından işçiler fabrikaları terk etmeye karar verdiler. Bunun sebebi, Sosyalist Parti ve reformist sendikaların eylemleriydi. Onlar harekete karşı çıkıyor ve patronlarla işbirliği içinde, işçilerin kontrolünü yasal olarak genişletme vaadi karşılığında "normal"e dönüş için devletle pazarlık yapıyorlardı. Devrim sorunu, Sosyalist Parti'nin herhangi bir karar almayı reddetmesinin ardından –sendikalist sendikalara danışılmaksızın– CGL'nin 10-11 Nisan'da Milan'da topladığı ulusal konsey tarafından oylamayla karara bağlandı.

Söylemek gereksiz, bu "işçi kontrolü" sözü tabii ki tutulmadı. Fabrikalar arasında bağımsız örgütlerin yokluğu, diğer şehirlerde neler olup bittiğini öğrenmek konusunda işçilerin sendika bürokratlarına bağımlı kalmasına yol açtı; onlar da bu gücü fabrikaları, şehirleri ve fabrikaları birbirlerinden ayırmak için kullandılar. Bu ise, "*fabrikalara dağılmış bulunan bireysel anarşistlerin muhalefetine rağmen*" işbaşı yapılmasıyla sonuçlandı (Malatesta, **Op.Cit.**, s. 136). Reformist sendikaların işbirliği yapmayı reddetmesi yüzünden yerel sendikalist sendika konfederasyonları tam anlamıyla uyumlu bir işgal hareketini gerçekleştirmek için gerekli yapıyı oluşturamadılar; anarşistler de büyük bir azınlık olmalarına rağmen yine de azınlıktılar:

"*Sendikalist birlik, 12 Eylül'de düzenlenen (Unione Anarchia'nın, demiryolu işçileri ve deniz işletmeleri sendikalarının katıldığı) 'proletarlararası' kongrede, sosyalist parti ve CGL olmadan 'kendi başımıza bunu yapamayız' kararı aldı; azınlıkçı, keyfi ve hükümsüz olduğunu ilan ettiği Milan'daki 'karşı-devrimci oylama'yı protesto etti; yeni ve belirsiz, ancak ateşli eylem çağrıları yaparak sonuçlandı*" (Paolo Spriano, **Op.Cit.**, s. 94).

Malatesta Milan'daki fabrikalardan birisinde işçilere hitap etti. Şöyle diyordu, "*{Confederazione ile kapitalistler arasında} Roma'da imzalanan anlaş-*

mayı büyük bir zafer olarak kutlayanlar sizi kandırıyorlar. Zafer gerçekte eşiğine geldikleri uçurumun kenarından kurtarılan Giolitti'ye, hükümete ve burjuvaziye aittir". İşgaller sırasında, "*burjuvazi sarsılıyordu, hükümet ise durumu göğüsleyecek güce sahip değildi*". Bu nedenle:

"*Roma anlaşması, kurtulmanın eşiğine geldiğiniz burjuvazinin sömürüsüne sizi tekrar maruz bırakırken, zaferden söz etmek bir yalandır. Eğer fabrikalardan vazgeçecekseniz, bunu büyük bir savaşı kaybetttiğinize inanarak, ilk fırsatta mücadeyi yeniden canlandırmak ve sonuna kadar götürmek niyetiyle yapın. ... Zaferin aldatıcı niteliği hakkında hayallere kapılmıyorsanız, kaybedilmiş bir şey yoktur. Fabrikaların kontrolü hakkındaki ünlü kararname bir maskaralıktır... çünkü bu [kararname] sizin çıkarınızla burjuvazininkini, kurtla kuzunun çıkarlarını uyumlu kılmak gibi uyumlu hale getirmek eğilimindedir. Her gün devrimi başka bir güne erteleyerek sizi aptal yerine koyan liderlerinize inanmayınız. Zamanı geldiğinde, asla gelmeyecek veya geldiğinde de size eyleminizden vazgeçmenizi söylemek için gelecek olan emirleri beklemeksizin devrimi kendiniz gerçekleştirmelisiniz. Kendinize güvenin, geleceğe inançla bakın, kazanacaksınız*" (Max Nettlau'nun alıntısı, **Errico Malatesta: Bir Anarşistin Otobiyografisi**).

Malatesta'nın haklı olduğu kanıtlandı. İşgallerin sona ermesiyle zafer kazananlar yanlızca burjuvazi ve hükümet olmuştu. Çok geçmeden işçiler Faşizm ile karşılaşacaklardı; ancak bundan önce Ekim 1920'de, "*fabrikaların boşaltılmasının ardından*" (gerçek tehditin kimden geldiğini açıkça bilen) hükümet, "*USI ve UAL'ın bütün lider kadrolarını tutukladı. Sosyalistler buna yanıt vermediler*" ve "*artık yaşlanmış olan Malatesta'nın ve diğer tutuklu anarşistlerin Milan'daki hücrelerinde açlık grevine başladığı 1921 baharına gelinceye kadar da liberterlerin yargılanmalarını az çok görmezden geldiler*" (Carl Levy, **Op.Cit.**, s. 221-2). Dört günlük bir yargılamanın ardından hepsi beraat etti.

1920 olayları dört şeyi gösterdi. Birincisi, işçiler patronları olmaksızın kendi işyerlerini başarılı bir şekilde idare edebilirler. İkincisi, anarşistlerin emek hareketiyle ilgilenmeleri gerektiğiyle ilgilidir. USI'nin desteği olmadan, Turin hareketi belki daha da fazla yalıtılmış olacaktı. Üçüncüsü, sınıf mücadelesini etkileyebilmeleri için anarşistlerin örgütlenmeleri gereklidir. UAI ve ISI'nın hem etki hem de boyut olarak büyümesi bunun önemini gösteriyor. Anarşistler ve sendikalistler fabrikaların işgal edilmesi fikrini ortaya getirmemiş ve hareketi desteklememiş olsaydılar, [hareketin] bu kadar başarılı olacağı ve yayılacağı şüpheli bir hale gelirdi. Son olarak, hiye-

rarşik tarzda örgütlenen sosyalist örgütler devrimci bir üyelik üretmemekteriler. Devamlı olarak liderlere bakan, hareket sakat kalmış ve tam potansiyeline ulaşamamıştır.

İtalyan tarihinin bu dönemi Faşizmin İtalya'daki büyümesini açıklar. Tobia Abse'nin belirttiği üzere, "*faşizmin yükselişi, öncesindeki 1919 ve 1920'nin kızıl yıllarındaki (**biennio rosso**) olaylardan ayrı tutulamaz. Faşizm, başarısız olan devrimin sonucunda başlatılan ... bir önleyici karşı-devrimdi*" ("*Bir Sanayi Kentinde Faşizmin Yükselişi*", s. 54, **İtalyan Faşizmini Yeniden Düşünmek** içinde, David Forgas (ed.), s. 52-81). "*Önleyici karşı-devrim*" terimi aslen önde gelen anarşistlerden Luigi Fabbri tarafından geliştirilmişti.

Malatesta'nın fabrika işgalleri döneminde söylediği üzere, "*{e}ğer sonuna kadar gitmezsek, şu anda burjuvazinin içine saldığımız korkunun bedelini kanlı gözyaşlarıyla ödeyeceğiz*" (Tobias Abse'nin alıntısı, **Op.Cit.**, s. 66). Daha sonra, işçi sınıfına yerini öğretmek üzere kapitalistler ve zengin toprak sahipleri faşistleri destekledikleri, olaylar [Malatesta'yı] doğrulamıştır. Tobias Abse'nin sözleriyle:

"*1921-22'de Faşistlerin ve sanayicilerle tarımcılar arasında onları destekleyenlerin amacı basitti: örgütlü işçilerin ve köylülerin gücünü mümkün oldu-*

ğunca parçalamak; kurşun ve sopalarla, sadece ***biennio rosso****'nun kazanımlarını değil, yüzyılın başıyla Birinci Dünya Savaşı'nın patlaması arasındaki dönem zarfında ... alt sınıfların kazandığı herşeyi ortadan kaldırmak*" (**Op.Cit.**, s. 54).

Faşist ekipler anarşist ve sosyalist toplantı yerlerine, toplumsal merkezlere, radikal basına ve Camera del Lavaro'lara (yerel sendika konseylerine) saldırdılar ve tahrip ettiler. Ancak, faşist terörün bu karanlık günlerinde bile anarşistler totaliterliğin kuvvetlerine karşı direndiler. "*Faşizme karşı en güçlü işçi-sınıfı direnişinin ... oldukça güçlü anarşist, sendikalist veya anarko-sendikalist geleneklere sahip şehirlerde ve kasabalarda olması bir rastlantı değildi*" (Tobias Abse, **Op.Cit.**, s. 56).

Anarşistler, işçilerin çıkarlarının savunulmasına adanmış bir işçi-sınıfı örgütü olan **Arditi del Popolo**'ya katıldılar ve sıklıkla da onun şubelerini örgütlediler. Arditi del Popolo, işçi-sınıfını örgütlüyor ve onları faşist birliklere direniş göstermeye teşvik ediyordu; sıklıkla daha büyük olan faşist kuvvetleri bozguna uğratılıyordu (örneğin, anarşistlerin merkezi olan Parma'da Ağustos 1922'de "*binlerce [kişilik] Italo Balbo ekiplerinin, işçi sınıfı semtlerinde oturanların desteğini arkalarına alan birkaç yüz [kişilik] Arditi del Pobolo [üyesi] tarafından rezil edilmesi alınması*" gibi (Tobias Abse, **Op.Cit.**, s. 56).

Arditi del Popolo, Malatesta ve UAI'nin belirttikleri gibi, İtalya'da faşizm karşısında birleşik bir devrimci işçi-sınıfı cephesi fikrine en yakın fikirdi. Bu hareket, "*burjuvazi karşıtı ve anti-faşist çizgilerde gelişmiş, yerel şubelerinin bağımsızlığıyla öne çıkmıştı*" (**Kızıl Yıllar, Kara Yıllar: İtalya'da Faşizme Karşı Anarşist Direniş**, s. 2). Arditi "anti-faşist" bir örgüt olmanın ötesinde, "*soyut bir 'demokrasi'yi savunan bir hareket de değildi; esasen sanayi işçilerinin, liman işçilerinin ve büyük sayıdaki zanaatkâr ve el emekçisinin çıkarlarını savunmaya adanmış bir işçi-sınıfı örgütüydü*" (Tobias Abse, **Op.Cit.**, s. 75). **Arditi del Popolo**'nun "*en güçlü ve başarılı olduğu yerlerin, Bari, Livorno, Parma ve Roma gibi geleneksel işçi sınıfı siyasal kültürünün yalnızca komünist gelenekle sınırlı olmayıp, güçlü anarşist veya sendikalist geleneklerin etkisinde olduğu bölgeler olduğu gözleniyor*" (Antonio Sonnessa, "*İşçi Sınıfı Savunma Örgütlenmesi, Anti-Faşist Direnişler ve Turin'de* ***Arditi del Popolo****, 1919-22*", s. 183-218, European History Quarterly, cilt 33, sayı 2).

Ancak, hem sosyalist hem de komünist partiler bu örgütten çekildiler. Sosyalistler, Ağustos 1921'de Faşistlerle "Uzlaşma Anlaşması" imzaladılar. Komünistler ise "*üyelerinin anarşistlerle çalışmasına izin vermektense, onları Arditi del Popolo'dan uzaklaştır-*

mayı tercih ettiler" (**Kızıl Yıllar, Kara Yıllar**, s. 17). Aslında, "*anlaşmanın imzalandığı gün,* ***Ordine Nuovo*** *PCd'I'nın (İtalya Komünist Partisi) komünistleri*" Arditi del Popolo "*ile ilgilenmemeleri konusunda uyaran bir bildirisini yayımladı*". Dört gün sonra Komünist liderlik "*hareketle ilişkisini resmen kesti.*" Örgütle "*ilişki içinde olmayı sürdüren komünistlere karşı ciddi disiplin tedbirleri tehditi getirildi*". Böylece, "*1921 Ağustos ayının ilk haftasına gelindiğinde, PSI, CGL ve PCd'I resmen*" örgütü "*mahkum etmişlerdi*". "*(Arditi del Popolo)nun programına her zaman sempatiyle yaklaşmamalarına karşın hareketi terk etmeyen bir tek anarşist liderler oldu*". Aslında, **Umanita Nova**, "*anti-faşist direnişin popüler bir ifadesini temsil etmesi ve örgütlenme özgürlüğünü savunması temellerinde (hareketi kuvvetle destekledi*" (Antonio Sonnessa, **Op.Cit.**, s. 195 ve s. 194).

Ancak, liderlerinin aldığı karara rağmen alt kademelerdeki birçok sosyalist ve komünist hareketin içinde yer almıştır. Komünistler, "*PCd'I liderliğinin (hareketten) giderek uzaklaşmasına açıkça isyan ederek*" katılmışlardı. Örneğin, Turin'de, **Arditi del Popolo**'da yer alan komünistler "*bunu komünist olmalarından daha çok daha geniş, işçi sınıfı öz-kimlikleriyle*" yapıyorlardı. Oradaki "*önemli sosyalist ve anarşist varlığı da bu dinamiği bir kat daha güçlendiriyordu*". Komünist liderliğin hareketi

desteklemekteki başarısızlığı, halk hareketinin gereksinimlerine karşı tepkisiz kalan Bolşevik örgütlenme biçimlerinin iflâsını göstermektedir. Aslında, bu olaylar, "*liberter otoriteden özerk olma ve otoriteye direnme âdetinin aynı zamanda işçi hareketi liderleri karşısında da geçerli olduğunu –özellikle de halk tabanındaki durumu yanlış anlamakta ısrar ettiklerinde–*" göstermektedir (Sonnessa, **Op.Cit.**, s. 198 ve s. 193).

Böylece, Komünist Parti faşizme karşı popüler direnişini desteklemekte başarısız oldu. Komünist lider Antonio Gramsci, "*Arditi del Popolo meselesinde parti liderliğinin tavrının, ... parti üyelerinin, partinin liderliği olmayan bir liderlik tarafından kontrol edilmesini engellemek gereksinimine tekabül ettiğini*" söylerken [bunun] nedenini açıklıyordu. Gramsci, bu politikanın "*tabandan yükselen ve bizim tarafımızdan siyasal olarak istifade edilebilecek olan bir kitle hareketinin diskalifiye edilmesine hizmet ettiğini*" ekliyordu. (**Siyasal Yazılardan Seçmeler: 1921-1926**, s. 333). Diğer Komünist liderlere göre Arditi del Popolo'ya karşı daha az tutucu olmasına karşın, "*Gramsci de komünist liderlerle birlikte PCd'I öncülüğündeki askeri ekiplerin kurulmasını bekliyordu*" (Sonnessa, **Op.Cit.**, s. 196). Diğer bir deyişle, faşizme karşı mücadele sorunu Komünistler tarafından daha çok üye kazanma aracı olarak gö-

rülüyordu; bunun aksi olası olduğu zaman, yenilgiyi ve faşizmi takipçilerinin anarşizmin etkisi altında kalmasına tercih ettiler.

Abse'nin belirttiği gibi, Arditi'yi "*ulusal çapta sakat bırakan şey, Sosyalist ve Komünist partilerin desteklerini geri çekmesi oldu.*" (**Op.Cit.**, s. 74). Böylece, "*sosyal reformist bozgunculuk ve komünist sekterlik, yaygın ve dolayısıyla etkin olan bir silahlı muhalefetin oluşmasını imkânsız hale getirdi; yalıtılmış haldeki halk direnişleri başarılı bir strateji etrafında birleştirilemedi*". Faşizm yenilebilirdi: "*Temmuz 1921'de Sarzanna'da ve Ağustos 1922'de Parma'da yaşanan ayaklanmalar, anarşistlerin eylemde ve propagandada savundukları politikaların doğru olduğunun birer örneğidir*" (**Kızıl Yıllar, Kara Yıllar**, s. 3 ve s. 2). Tarihçi Tobias Abse de bu çözümlemeyi onaylar: "*Eğer Sosyalist ve Komünist Partiler, Malatesta'nın Faşizme karşı birleşik bir devrimci cephe çağrısına ağırlıklarını koyarak desteklemiş olsaydılar, Ağustos 1922'de Parma'da yaşananlar başka yerlerde de yaşanabilirdi*" (**Op.Cit.**, s. 56).

Sonunda, faşist şiddet başarılı oldu ve kapitalist iktidar yerini korudu:

"*Anarşistlerin arzu ve cesaretleri, devletin baskıcı organları tarafından arka çıkılan, malzeme ve silah açısından fazlasıyla desteklenen faşist çetelere*

karşı koymaya yeterli değildi. Anarşistler ve anarko-sedikalistler bazı yerlerde ve bazı endüstrilerde belirleyiciydiler, ancak Sosyalist Parti ve {reformist işçi sendikası} Genel Emek Konfederasyonu'nun benzeri bir doğrudan eylem tercihinde bulunması faşizmi durdurabilirdi ancak" (**Kızıl Yıllar, Kara Yıllar**, s. 1-2).

Devrimin yenilmesine yardım etmelerinin ardından Marksistler faşizmin zaferini garanti altına almasına yardım ettiler.

Anarşistler, faşist devletin kurulmasından sonra bile gerek İtalya'da gerekse dışarıda direnişe devam ettiler. Anarşist olan olmayan, pek çok İtalyan, 1936'da Franko'ya direnmek üzere İspanya'ya gitti (Ayrıntılar için Umberto Marzochhi'nin **İspanya'yı Hatırlarken: İspanya İç Savaşında İtalyan Anarşist Gönüllüler** adlı eserine bakınız). İkinci Dünya Savaşı sırasında, anarşistler İtalyan Partizan hareketinin önemli bir kesimini meydana getiriyorlardı. ABD ve İngiltere'nin "kurtardıkları" yerlerde (özellikle de Partizanlar tarafından zaten ele geçirilmiş şehirlerde; [yani] Müttefikler aslında şehirleri kendi sakinlerinden "kurtarıyordu"!) hükümet mevkilerine tanınan faşistleri yerleştirmelerinin ardındaki gerçek, anti-faşist harekete anti-kapitalist unsurların hâkim olmasıydı.

İtalya'da faşizme karş direnişin tarihi ortadayken, bazılarının İtalyan faşizminin sendikalizmin bir ürünü veya biçimi olduğunu iddia etmeleri şaşırtıcıdır. Hatta bu bazı anarşistler tarafından da iddia edilmiştir. Bob Black'e göre "*İtalyan sendikalist hareketi büyük ölçüde Faşizmin tarafına geçmişti*", ve bu iddiasını desteklemek için David A. Roberts'in 1979 tarihli **Sendikalist Gelenek ve İtalyan Faşizmi** adlı çalışmasına referans verir (**Solculuğun Ardından Anarşizm**, s. 64). Social Anarchism'deki yazısında sendikalizmin "*en büyük başarısızlığının, faşizmin bir aracına dönüşmesi*" olduğunu söyleyen Peter Sabatini de benzer bir açıklama yapmaktadır (Social Anarchism, Sayı 23, s. 99). Bu iddiaların arkasındaki gerçek nedir peki?

Black'in referansına bakınca, eğer sendikalistler diyerek USI'nin (İtalyan Sendikalist Birliği) üyelerini kastediyorsak, İtalyan sendikalistlerinin çoğunluğunun faşizmin tarafna geçmediği gerçeğini keşfediyoruz. Roberts şunu söylüyor:

"*Örgütlü işçilerin büyük bir çoğunluğu sendikalistlerin çağrılarını yanıtlamakta başarısız oldu ve nafile bir kapitalist savaş olarak gördükleri {İtalya'nın Birinci Dünya Savaşına} katılmasına karşı çıkmaya devam etti. Sendikalistler USI içindeki çoğunluğu bile ikna etmeyi başaramadılar, ... çoğunluk USI içindeki anarşistlerin lideri Armando*

Borghi'nin tarafsızlığını tercih etti. De Ambris'in [savaşa] katılma taraftarı azınlığını konfederasyondan çekmesiyle de hizipleşme ortaya çıktı" (**Sendikalist Gelenek ve İtalyan Faşizmi**, s. 113).

Ancak, eğer "sendikalist" kelimesinden savaş öncesi hareketin bazı entelektüelleri ile "liderler"ini anlıyorsak, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından "*önde gelen anarşistlerin çabucak ve neredeyse toptan [savaşa] katılınmasını savundukları*" bir durum ortaya çıkar (Roberts, **Op.Cit.**, s. 106). Savaş-yanlısı olan bu "önde gelen sendikalistler"in çoğu sonradan faşist olmuşlardır. Ancak, (çoğunluğun peşlerinden dahi gitmediği!) bir elin parmakları kadar sayıdaki "liderlere" yoğunlaşarak, bunun "*İtalyan sendikalistlerinin çoğunlukla Faşizmin tarafına geçmiş*" olduğunu göstediğini söylemek akla zararlıdır. Daha da kötüsü, yukarıda gördüğümüz üzere, İtalyan anarşist ve sendikalistlerinin faşizme karşı en azimli ve başarılı savaşçılar olmasıdır. Sonuçta, Black ve Sabatini bütün bir harekete iftira atmışlardır.

Bir başka ilginç olan şey ise, bu "önde gelen sendikalistlerin" anarşist ve dolayısıyla anarko-sendikalist olmadıklarıdır. Roberts'in belirttiği üzere, "*İtalya'da, sendikalist doktrin açıkçası Sosyalist parti içinde faaliyet gösteren ve reformizme*

karşı bir alternatif arayan bir grup entelektüelin ürünüydü". "*Anarşizmi açıkça suçluyor*" ve "*Marksist ortodoksinin bir çeşidinde ısrar ediyorlardı*". "*Sendikalistler Marksist geleneğin içinde çalışmayı samimiyetle arzuladılar –ve denediler*" (**Op.Cit.**, s. 66, s. 72, s. 57 ve s. 79). İtalyan anarşizmine ilişkin değerlendirmesinde Carl Levy'e göre, "*diğer sendikalist hareketlerin aksine, İtalyan [sendikalizminin aldığı] biçim İkinci Enternasyonal tarafıyla birleşmişti. Taraftarları kısmen sosyalist uzlaşmazcılardan [intransigents, taviz vermeyen] gelmişti; ... güneyli sendikalist entelektüeller cumhuriyetçiliklerini ifade ediyorlardı. ... Bir başka kesim ise, ... Partito Operaio'nun artıklarından oluşmuştu*" ("*İtalyan Anarşizmi: 1870-1926*", **Anarşizm İçin: Tarih, Teori ve Pratik** içinde, David Goodway (editör), s.51).

Diğer bir deyişle, birincisi faşizme yönelen İtalyan sendikalistleri sendikalist birlikler içindeki çoğunluğu dahi ikna edememiş olan entelektüel bir azınlıktı; ikincisi, bunlar, anarşist, anarkosendikalist ve hatta devrimci sendikalist olmaktan ziyade Marksist ve cumhuriyetçiydi.

Carl Levy'e göre, Roberts'in kitabı "*sendikalist aydınlar üzerine*" ve "*güneyli sendikalist entelektüellerin popülist ve cumhuriyetçi söylemleriyle benzerlikler taşıyan, ... yeni Milliyetçi hareketin oluşma-*

sına yardımcı olan veya sempatik bir şekilde yaklaşan ... bazı sendikalist entelektüeller üzerine yoğunlaşıyor". Kitapta, "*sendikalist entelektüellere ve milliyetçi örgütçülere olduğundan [gerçekte olduğundan] çok fazla vurgu yapıldığı*" ve [aslında] sendikalizmin "*uzun-dönemli canlılığı için ulusal liderliğe çok az dayandığı*" belirtiliyor (**Op.Cit.**, s. 77, s. 53 ve s. 51). "*Çoğunlukla faşizme katılan*" bir grup bulmak yerine USI'nın üyelik yapısına bakacak olursak eğer, ölesiye faşizme karşı savaşmış ve fazlasıyla faşist şiddete maruz kalmış bir grup insanı keşfederiz.

Özetlemek gerekirse, İtalyan Faşizminin sendikalizmle hiçbir ilgisi yoktur; yukarıda görüldüğü üzere, USI faşizme karşı savaşmıştır ve UAI, Sosyalist Parti ve diğer radikallerle birlikte [faşizm] tarafından yok edilmiştir. Bir elin parmakları kadar sayıdaki savaş-öncesi Marksist-sendikalistin sonradan Faşist olması ve "Milliyetçi-Sendikalizm" talepleri, sendikalizmle faşizmin ilişkili olduğu anlamına gelmez (sonradan Marksist olmuş bazı anarşistlerin, anarşizmi Marksizm'in bir aracı haline getirmesinden daha fazla olmayacak bir şekilde!).

Anarşistlerin, Faşizmin en tutarlı ve başarılı hasmı olması hiç de şaşırtıcı değildir. Birisi kapitalizmin hizmetindeki tam bir devletçiliğe, diğeri ise özgür, kapitalist olmayan bir topluma aday olan iki hareket birbirlerinden daha uzak duramazlar.

Ne de ayrıcalıkları ve iktidarları tehlike altında olduklarında, kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin kendilerini kurtarmak için yüzlerini faşizme çevirmeleri şaşırtıcıdır. Bu süreç tarihte yaygın bir özelliktir (sadece birkaç örnek verirsek İtalya, Almanya, İspanya ve Şili).

A.5.6 Anarşizm ve İspanyol Devrimi

Noam Chomsky'nin belirttiği üzere, "*büyük ölçekli gerçekten anarşist bir devrimin iyi bir örneği –aslında bildiğim kadarıyla en iyi örneği, Cumhuriyetçi İspanya'nın büyük bir kısmında gerek endüstriyi gerekse tarımı kapsayan oldukça esinlendirici bir anarşist devrimin yaşandığı 1936 İspanya Devrimi'dir ... İnsani ölçütlere, aslında herhangi bir kimsenin iktisadî ölçütlerine göre oldukça başarılıydı. Yani üretim etkin biçimde devam ettirildi; çiftlik ve fabrikalardaki işçiler, çoğu sosyalistin, komünistin, liberalin ve başkalarının inanmak istediğinin aksine yukarıdan bir zorlama olmaksızın işlerini kendi başına yürütme becerisine fazlasıyla sahip olduklarını gösterdiler*". 1936 Devrimi, "*anarşist fikirleri nüfusun oldukça büyük kesimlerine yayan üç kuşaklık*

bir deneyime, düşünceye ve çalışmaya dayanıyordu" (**Radikal Öncelikler**, s. 212).

Bu anarşist örgütlenme ve ajitasyon sayesinde İspanya 1930'larda dünyadaki en büyük anarşist harekete sahipti. İspanyol "İç Savaş"ının başlangıcında, bir buçuk milyondan fazla işçi ve köylü anarko-sendikalist sendikalar federasyonu olan CNT'nin (***Ulusal Emek Konfederasyonu***); 30.000 kişi ise FAI'nin (***İberya Anarşist Federasyonu***) üyesiydi. İspanya'nın o zamanki nüfusu ise 24 milyondu.

18 Temmuz 1936'da Faşist darbeye maruz kalan toplumsal devrim, liberter sosyalizmin bugüne kadarki en büyük deneyimidir. Son kitlesel sendikalist birlik olan CNT burada yanlızca faşist yükselişi geciktirmekle kalmadı, aynı zamanda yaygın bir şekilde toprağa ve fabrikalara el konulmasını cesaretlendirdi. İki milyona yakın CNT üyesi dahil olmak üzere yaklaşık yedi milyon insan, en güç koşullar altında dahi özyönetimi uygulamaya geçirdi ve fiilen hem çalışma koşullarının hem de üretimin gelişmesini sağladı.

19 Temmuz'un ardından gelen karmaşık günlerde, inisiyatif ve iktidar gerçekte CNT ve FAI'nin sıradan üyelerinin elindeydi. Bunlar, hiç kuşkusuz ki Faistas (FAI üyelerinin) ve CNT militanlarının etkisi altında olan sıradan insanlardı. Faşist

ayaklanmayı yendikten sonra, üretimi, dağıtımı ve tüketimi tekrar başlattıkları gibi (tabii ki daha eşitlikçi düzenlemelerle); İspanya'nın Franco'nun işgali altında bulunan kesimlerini kurtarmak üzere gönderilecek milisleri de örgütlediler ve gönüllü olarak (on binleri bulan sayılarda) [milislere] katıldılar. İspanya işçi sınıfı, kendi toplumsal adalet ve özgürlük düşüncelerine –doğal olarak anarşizm ve anarko-sendikalizm fikirlerinden esinlenen düşüncelere– dayanacak yeni bir dünyayı mümkün olan her yolla yaratmak için kendi hareketlerini yaratıyordu.

George Orwell'in 1936 Aralık sonundaki devrimci Barselona'ya ilişkin tanıklığı, başlayan toplumsal dönüşümün canlı bir resmini çiziyor:

"*Anarşistler Katalonya'da hala fiili denetimi ellerinde tutuyorlardı ve devrim henüz en canlı safhasını yaşıyordu. Başından beri orada bulunan birisine, Aralık'ta ve Ocak'ta bile, devrimci dönem sona eriyormuş gibi görünebilirdi; ama, dosdoğru İngiltere'den gelen biri için Barselona'nın görünümü şaşırtıcı ve çok kuvvetliydi. İşçi sınıfının denetlediği bir şehirde ilk defa bulunuyordum. Küçüklü büyüklü bütün binalar fiilen işçiler tarafından ele geçirilmiş ve kızıl bayraklarla ya da Anarşistlerin kızıl-kara bayrağı ile donatılmıştı; tüm duvarlara orak ve çekiç ve devrimci partilerin başharfleri çiziktirilmişti. Hemen*

hemen bütün kiliseler yakılmış ve tasvirler de yakılmıştı. Şuradaki buradaki kiliseler işçi çeteleri tarafından sistemli olarak tahrip ediliyordu. Her dükkan ya da kafede, kolektifleştirildiğini bildiren yazılar asılmıştı; hatta ayakkabı boyacıları bile kolektifleştirilmiş ve sandıkları kızıl-kara renge boyanmıştı. Garsonlar ve dükkan çalışanları dosdoğru yüzüne bakıyor ve size eşitiniz olarak davranıyordu. Hizmetkarlık ve hatta şatafatlı hitap şekilleri bile geçici olarak ortadan kalkmıştı. Hiçkimse 'Señor', 'Don' ve hatta 'Usted' [Siz] bile demiyor; herkes birbirine 'Comrade' [Yoldaş] veya Thou' [Sen] diye sesleniyor, ve 'Buenos Dias' [İyi Günler] yerine 'Salud' [Selam] kullanıyordu ... Herşey bir yana, devrime ve geleceğe yönelik inanç, birdenbire bir eşitlik ve özgürlük çağı açılmış gibi bir his vardı. İnsanoğulları, kapitalist makinanın dişlileri gibi değil de, insan gibi davranmaya çalışıyorlardı" (**Katalonya'ya Selam**, s. 2-3; [bu kısmın çevirisinde Jülide Ergüder'in çevirisinden yararlanılmıştır; Alan Yayıncılık, 1985, İstanbul]).

Bu tarihi devrimin bütün boyutları burada ele alınamaz. Ayrıntılı olarak bu SSS'ın **Kısım I.8**'inde tartışılacaktır. Burada tüm yapabileceğimiz, bu olayların önemine dair bazı deliller sunacağı ve insanları bu konuda daha fazla okumaya teşvik edeceği ümidiyle birkaç ilginç noktayı aydınlatmak olacaktır.

Katalonya'daki bütün sanayi ya işçilerin özyönetimi ya da işçi kontrolü altına girmişti (yani, ya ilk durumda idarenin **bütün** yönlerini ele geçiriyorlardı; ya da ikinci durumda eski idareyi denetliyorlardı). Bazı durumlarda, bütün bir şehir veya bölge ekonomisi bir kolektifler federasyonuna dönüştürülmüştü. (Katalonya, Aragon ve Valencia'daki demiryolu hatlarını idare etmek üzere oluşturulan) Demiryolları Federasyonu bunun tipik bir örneğidir. Federasyonun temeli yerel meclislerdi:

"*Her yerellikteki tüm işçiler, yapılması gereken bütün işlerle ilgili incelemeleri yapmak amacıyla haftada iki kere toplanıyorlardı ... Yerel genel meclis, her istasyon ve bağlantı yerindeki genel işleri yönetmek üzere bir komite belirliyordu. Bu toplantılarda, üyeleri (eski işlerinde) çalışmaya devam eden bu komitenin [aldığı] tüm kararlar (direccion), raporların sunulup soruların cevaplanmasının ardından, [bu kararların] işçilerce onaylanmasına ya da onaylanmamasına tabiydi*".

Komite delegeleri istendiği zaman meclis tarafından görevden alınabiliyordu; Demiryolları Federasyonu'nun en yüksek düzenleme organı ise üyeleri çeşitli bölümlerdeki birlik meclislerince seçilen "***Devrimci Komite***" idi. Gaston Leval'e göre, demiryolu hatları üstündeki denetim "*devletçi ve merkezi bir sistemde olduğu gibi yukarıdan aşağıya*

doğru işlememekteydi. Devrimci Komite'nin böyle bir gücü yoktu ... Komite ... üyeleri[nin görevi], genel faaliyetlere denetlemek ve [demiryolu] ağı[nı] meydana getiren farklı güzergâhları düzenlemekle sınırlıydı" (Gaston Leval, **İspanyol Devrimi'nde Kolektifler**, s. 255).

Toprakta, onbinlerce köylü ve günlük tarım işçisi gönüllü, özyönetime sahip kolektifler meydana getirdi. İşbirliğinin sağlık hizmetlerinin, eğitimin, makinaların ve toplumsal altyapıya yatırımının başlatılmasını mümkün hale getirmesiyle beraber yaşam kalitesinde iyileşme oldu. Bir üyenin ifade ettiği üzere, "*bir kimsenin düşündüğünü söyleyebildiği, eğer köy komitesi yetersiz gözüküyorsa bunu ifade edebileceği özgür bir toplumda, bir kolektifte yaşamak ... harikulade bir şeydi. Komite, bütün köyü genel meclis toplantısına çağırmadan hiçbir önemli kararı almazdı. Bütün bunlar harikaydı*" (Ronald Fraser, **İspanya'nın Kanı**, s. 360).

Devrimi ayrıntılı olarak **Kısım I.8**'de tartışacağız. Endüstriyel kolektiflerin nasıl işlediği ayrıntılarıyla **Kısım I.8.3** ve **Kısım I.8.4**'de tartışılmaktadır. Kırsal kolektifler **Kısım I.8.5** ve **Kısım I.8.6**'da tartışılmaktadır. Bu kısımların devasa bir toplumsal hareketin birer özeti olduğunu ve daha fazla bilgiye Gaston Leval'in **İspanyol Devrimi'nde Kolektifler**, Sam Dolgoff'un

Anarşist Kolektifler, Jose Peirats'ın **İspanyol Devrimi'nde CNT** ve devrimin diğer anarşist tanıklıklarından ulaşılabileceğini vurgulamalıyız.

Toplumsal cephede, anarşist örgütler rasyonel okullar, liberter sağlık hizmetleri, toplumsal merkezler ve benzeri şeyler oluşturdular. ***Mujeres Libres*** (Özgür Kadınlar) kadının İspanyol toplumundaki geleneksel konumuyla mücadele ederek, anarşist hareketin içinde ve dışında yer alan binlerce [kadına] güç kazandırdı (Bu çok önemli örgüt hakkında Martha A. Ackelsberg'in yazdığı **İspanya'nın Özgür Kadınları** kitabına bakınız). Toplumsal cephedeki bu faaliyet savaşın patlamasından çok önce başlamış olan çalışmalar sayesinde kurulmuştur; örneğin sendikalar sık sık rasyonel okulları, işçi merkezlerini vb. mali açıdan finanse ediyorlardı.

İspanya'nın geri kalanını Franco'dan kurtarmayı amaçlayan gönüllü milisler anarşist ilkeler temelinde örgütlenmişlerdi ve hem erkekleri hem de kadınları içinde barındırıyordu. Hiçbir rütbe, selamlama ve subay tabakası yoktu. Herkes eşitti. POUM milislerinin (POUM, Komünistlerin iddia ettiğinin aksine Troçkistlerden değil de Leninizm'in etkisi altında olan, muhalif bir Marksist partiydi) üyesi olan George Orwell bunu açık hale getiriyor:

"*{Milis} sisteminin temel noktası, subay ve erler arasındaki toplumsal eşitlikti. Genarelden ere kadar herkes aynı parayı alıyor, aynı yemeği yiyiyor, aynı elbiseleri giyiyordu ve herkes tam bir eşitlikle kaynaşmıştı. Tümen komutanın ensesine vurup bir sigara almak isterseniz, bunu yapabiliyordunuz ve hiçkimse bunun tuhaf olduğunu düşünmüyordu. Kuramsal olarak, her milis birliği hiyerarşi değil, bir demokrasiydi. Emirlere itaat edilmesi gerektiği anlaşılmıştı; ancak bunun yanı sıra bir emir verdiğinizde bunun bir üstten bir asta değil, bir yoldaştan diğer bir yoldaşa verildiği de anlaşılmıştı. Subaylar ve N.C.O.'lar {erler} vardı, ancak bilinen anlamında askeri rütbe yoktu; ne ünvan, ne nişan, ne topuk çarpma ve ne selam verme. Milis güçleri içinde, geçici olarak işleyecek bir sınıfsız toplum modeli oluşturmaya kalkışmışlardı. Tabiatıyla tam bir eşitlik söz konusu değildi, ancak şimdiye kadar gördüğümden veya savaş zamanında olabileceğini düşündüğümden çok daha fazla eşitlik vardı*" (**age**, s. 26).

Ancak, başka pek çok yerde olduğu üzere, İspanya'da da anarşist hareket Stalinizm (Komünist Parti) ile Kapitalizm (Franco) arasında ezildi. Ne yazıktır ki anarşistler anti-faşist birliği devrimin önüne geçirdiler, böylece de düşmanlarının hem kendilerini hem de devrimi yenmesine yardım etmiş oldular. Bu hale koşulların zorlamasıyla gelip gelmedikleri ve

bundan kaçınıp kaçınamayacakları hâlâ tartışılmaktadır (CNT-FAI'nin neden işbirliğine gittiği hakkındaki tartışma için **Kısım I.8.10**'a ve neden bu kararın anarşist kuramın bir ürünü ol**ma**dığı konusunda **Kısım I.8.11**'e bakınız).

Orwell'in milis birliklerindeki deneyimlerine ilişkin tanıklığı, İspanyol Devrimi'nin anarşistler açısından neden çok önemli olduğunu ortaya koyuyor:

"*Kapitalizme inanmazlığın ve siyasal bilincin aksi yöndeki görüşlerden daha normal olduğu, Batı Avrupa'daki bu biricik topluluğa, biraz şans eseri düşmüştüm. Burada, Aragon'da, aynı seviyede yaşayan ve birbirleriyle eşitlik içinde kaynaşan, hepsi değilse bile çoğu işçi sınıfı kökenli olan onbinlerce insanın arasındaydım. Kuramsal olarak bu mutlak bir eşitlikti ve uygulama bile bundan çok uzak değildi. Bir anlamda Sosyalizmin gelecekte hazzı şimdiden yaşanıyordu demek doğru olur sanırım –bunu söyleyerek, hakim olan manevi atmosferin Sosyalizminki olduğunu anlatmak istiyorum. Uygar yaşamın birçok normal güdüleri –züppelik, paragözlük, patron korkusu, vb.– düpedüz ortadan kalkmıştı. Toplumun olağan sınıf-ayrımı, İngiltere'nin para kokan havasında neredeyse düşünülemeyecek bir boyutta ortadan kaybolmuştu; bizlerden ve köylülerden başka hiç kimse yoktu ve kimse kimsenin efendisi değildi ... Umudun,*

uyuşukluk ya da herşeyde köütülük görmekten daha normal olduğu; 'yoldaş' sözünün çoğu ülkelerdeki gibi zıpırlık için değil, gerçekten yoldaşlık anlamında kullanıldığı bir toplulukta bulunulmuştu. Eşitliğin havası solunmuştu. Şu aralar, Sosyalizm ile eşitliğin hiçbir ilişkisinin olmadığının moda olduğunun farkındayım. Dünyanın her ülkesinde, kiralık parti kalemleri ve besili küçük profesörler güruhu, Sosyalizmin gasp etme güdüsü dokunulmadan bırakılmış, bir planlı devlet-kapitalizminden başka bir şey olmadığını harıl harıl 'kanıtlamakla' uğraşıyorlar. Neyse ki, bundan oldukça farklı bir başka Sosyalizm görüşü de yaşıyor. Sıradan insanları sosyalizme çeken ve hayatlarını bu yolda riske atmaya istekli kılan, Sosyalizmin 'üstün yanı' [hikmeti] bu eşitlik fikridir; halkın büyük bir kesimi için Sosyalizm sınıfsız bir toplum demektir, aksi takdirde hiçbir anlamı olmaz ... Hiç kimsenin ne yapıp edip zengin olmaya çalışmadığı, her şeyin kıt olmasına rağmen dalkavukluğun olmadığı bu toplumda, belki de insan, Sosyalizmin başlangıç aşamalarının nasıl bir şey olacağına dair ham bir ön fikir ediniyordu. Ve, her şey bir yana, bu beni hayal kırıklığına uğratacak yerde çok derinden etkilemişti ..." (**Op.Cit.**, s. 83-84).

İspanyol Devrimi hakkında daha fazla bilgi için, şu kitaplar önerilir: Vernon Richards'ın **İspanyol**

Devrimi'nin Öğrettikleri; Jose Pairats'ın **İspanyol Devrimi'nde Anarşistler** ve **İspanyol Devrimi'nde CNT**; Martha A. Ackelsberg'in **İspanya'nın Özgür Kadınları**; Sam Dolgoff'un editörlüğünü yaptığı **Anarşist Kolektifler**; Noam Chomsky'nin (**Chomsky Okuma Kitabı**'ndaki) "*Nesnellik ve Liberal Eğitim*"; Jerome R. Mintz'in **Casas Viejas'ın Anarşistleri**; ve George Orwell'in **Katalonya'ya Selam**.

A.5.7 Fransa'da 1968 Mayıs-Haziran İsyanı

Fransa'daki Mayıs-Haziran olayları, pekçok kişinin anarşizmin artık ölü bir hareket olduğunu yazmasının ardından anarşizmi yeniden radikal manzaranın içine yerleştirdi. On milyonlarca insanın bu isyanı, mütevazi bir başlangıçtan serpilip genişledi. Vietnam Savaşı karşıtı eylemler nedeniyle Paris'teki Nanterre üniversitesi yetkililerince okuldan atılan (Daniel Cohn-Bendit'in de aralarında bulunduğu) bir grup anarşist derhal bir protesto gösterisi düzenlenmesi çağrısında bulundular. 80 kadar polisin gelmesi, çatışmaya katılmak ve polisi üniversite dışına

çıkarmak maksadıyla dersleri terk eden öğrencileri öfkelendirdi.

Bu destekle canlanan anarşistler idare binasını ele geçirdiler ve büyük bir açık oturum düzenlediler. İşgal yayıldı, Nanterre polis tarafından ablukaya alındı ve üniversiteyi yetkililerce kapatıldı. Ertesi gün Nanterre öğrencileri, Paris'in merkezindeki Sorbonne Üniversitesinde toplandılar. Sürekli polis baskısı ve 500'den fazla kişinin tutuklanması, insanların kızgınlığının beş saat süren bir sokak çatışmasına dönüşmesine neden oldu. Polisler, yoldan geçenlere bile jop ve göz yaşartıcı bombalarla saldırdılar.

Gösterilerin tamamen yasaklanması ve Sorbonne'un kapatılması binlerce öğrenciyi sokaklara döktü. Artan polis şiddeti ilk barikatların kurulmasına yol açtı. Gazeteci Jean Jacques Lebel, gece [saat] 1'de şunları bildiriyordu; "*aslında binlerce insan barikatların oluşturulmasına yardım etti ... kadınlar, işçiler, yoldan geçenler, pijamaları içindeki insanlar, taş, odun ve demir taşımak üzere bir insan zinciri oluşturmuştular*". Bütün bir gece boyunca süren çatışmalarda 350 polis yaralandı. 7 Mayıs'ta polise karşı [düzenlenen] 50.000 kişilik protesto yürüyüşü, Latin Quarter'in dar caddelerinde gün boyunca süren çatışmalara dönüştü. Polisin göz yaşartıcı bombalarına molotof

kokteylleri ve "*Yaşasın Paris Komünü!*" sloganları ile cevap verildi.

10 Mayıs'a gelindiğinde, devam eden kitlesel gösteriler Eğitim Bakanını göstericilerle müzarekerelere başlamaya zorladı. Ama sokaklarda 60 barikat kurulmuştu ve genç işçiler öğrencilere katılıyordu. Sendikalar polis şiddetini kınadılar. 13 Mayıs'ta, bir milyon kişi Paris sokaklarında olmak üzere, bütün Fransa'da büyük gösteriler düzenlendi.

Bu kitlesel protestolarla karşılaşan polis Latin Quarter'ı boşalttı. Öğrenciler Sorbonne'ı ele geçirdiler ve mücadeleyi yaymak amacıyla kitlesel bir oturum [mass *assembly*] düzenlediler. İşgaller, kısa sürede tüm Fransız üniversitelerine yayıldı. Sorbonne'dan adeta bir propaganda, broşür, bildiri, telgraf ve poster seli akıyordu. Tüm duvarlara "***Herşey mümkün***", "***Gerçekçi Ol, İmkansızı İste***", "***Ölü Zamanları Olmayan Bir Yaşam***" ve "***Yasaklamak Yasaktır***" gibi sloganlar yazılmıştı. "***Tüm İktidar Hayal Gücüne***" gibi sloganlar herkesin ağzında dolaşıyordu. Murray Bookchin'in dikkat çektiği üzere, "*bugün devrimin itici güçleri ... artık basitçe kıtlık ve maddi gereksinimler değildir, aynı zamanda da* ***günlük yaşamın kalitesi****, ... [insanların]* ***kendi kaderlerini kendilerinin kontrol etmeye girişmeleri*** *[gibi şeylerdir]*" (**Kıtlık Ötesi Anarşizm**, s. 166).

O günlerin en ünlü sloganların çoğu Durumcu [*Situationist*] kökenliydi. **Durumcu Enternasyonal**, 1957'de küçük bir grup muhalif radikal ve sanatçı tarafından kurulmuştu. (Eğer kendine özgü dili çözülürse) modern kapitalist toplumun oldukça ayrıntılı ve tutarlı bir analizini; bunun yerine yeni, daha özgür bir [toplumun] nasıl geçirileceği hakkında [düşünceler] geliştirmişlerdi. Onlara göre, herkesin, her şeyin, her duygu ve ilişkinin bir meta haline geldiği tüketim ekonomisinin hâkimiyeti altındaki modern yaşam, yaşamaktan ziyade varlığını sürdürmekten ibaretti. İnsanlar artık basitçe yabancılaştırılmış üreticiler değil, aynı zamanda yabancılaştırılmış tüketicilerdi. Bu tip bir toplumu "***Gösteri***" [*Spectacle*] olarak tanımlıyorlardı. Yaşamın bizzat kendisi çalınmıştı, bu nedenle devrim yaşamın yeniden yaratılması anlamına geliyordu. Devrimci değişimin alanı artık sadece işyerleri değildi, günlük varoluştu [yaşamdı]:

"*Açık bir şekilde gündelik yaşama değinmeksizin, aşkın nasıl yıkıcı ve sınırlamaları reddetmenin nasıl olumlu olduğunu anlamaksızın, devrimden ve sınıf mücadelesinden bahsedenler, ağızlarında cesetler taşıyan insanlardır*" (Clifford Harper'ın alıntısı, **Anarşi: Tasvir Edici Bir Rehber**, s. 153).

Politikaları Paris olaylarını etkileyen diğer pek çok grup gibi, durumcular da şunu söylüyordu: "*işçi*

konseyleri tek çözümdür. Diğer bütün devrimci mücadele biçimleri, başlangıçta hedeflediklerinin tam zıttıyla sonuçlanmıştır" (Clifford Harper'ın alıntısı, **Op.Cit.**, s. 149). Bu konseyler, özyönetimli olacak ve "devrimci" bir partinin iktidarı ele geçirmesinin araçları olmayacaklardır. Anarşist **Noire et Rouge** ve liberter sosyalist **Socialisme ou Barbarie** gibi [Durumcuların] tabandan yükselen özyönetimli bir devrime verdikleri desteğin de Mayıs olayları ile onun esinlendirdiği düşüncelere büyük etkisi vardı.

14 Mayıs'ta Sud-Aviation işçileri, yöneticileri bürolarına kitleyerek fabrikayı işgal ettiler. Ertesi gün onları Cleon-Renault, Lockhead-Beauvais ve Mucel-Orleans fabrikaları takip ettiler. Aynı gece Paris'teki Ulusal Tiyatro kitlesel oturumlar için daimi meclis haline getirilmek amacıyla ele geçirildi. Sonra, Fransa'nın en büyük fabrikası olan Renault-Billancourt işgal edildi. Süresiz grev kararları, genellikle sendika görevlilerine danışılmadan işçiler tarafından alındı. 17 Mayıs'a gelindiğinde, Paris'teki yüzlerce fabrika işçilerinin eline geçmişti. 19 Mayıs'ı takip eden hafta sonu 122 fabrika işgaline tanıklık etti. 20 Mayıs'a gelindiğinde grev genelleşmişti ve altı milyon insanı kapsamaktaydı. Basın işçileri medya [haber] takibinin TV ve radyo tekellerine bırakılmasını arzulamadıklarını bildirerek, basın "*görevi olduğu üzere nesnel bilgi sağlama*

rolünü yerine getirdiği" sürece günlük gazeteleri çıkarmaya karar verdiler. Bazı durumlarda, basın sektörü işçileri, gazetenin basılmasından önce başlıkların veya makalelerin değiştirilmesinde ısrar ettiler. Bu özellikle sağ eğilimli '***Le Figaro***' ve '***La Nation***' gibi gazetelerde yaşandı.

Renault'un işgali ile beraber, Sorbonne işgalcileri hemen Renault grevcileriyle buluşmak için hazırlık yaptılar; anarşist siyah ve kırmızı bayrakların ardında 4.000 öğrenci işgal edilmiş fabrikaya doğru ilerledi. Devlet, patronlar, sendikalar ve Komünist Parti işte şimdi en kötü karabasanları ile karşı karşıyaydı: işçi-öğrenci ittifakı. Onbinlerce yedek polis harekete geçirildi ve çılgına dönen sendika temsilcileri fabrikanın kapılarını kilitlediler. Komünist Parti üyelerini ayaklanmayı bastırmaya çağırdı. Hükümet ve patronlarla biraraya gelerek bir dizi reform hazırladılar, ancak fabrikalara yöneldiklerinde işçilerce alaya alındılar [yuhalandılar].

Mücadele ve mücadeleyi yayma çabası, özyönetimli kitle meclislerince örgütlendi ve eşgüdümü eylem komiteleri sağladı. Yine grevler de sıklıkla meclisler tarafından başlatılıyordu. Murray Bookchin'in bahsettiği üzere, "*{isyan} umudu, –genel meclisler ve onların idari biçimleri olan eylem komiteleri, fabrika grev komiteleri [gibi]– bütün biçimleriyle özyönetimin ekonominin tamamına, as-*

lında bizzat yaşamın bütün alanlarına yayılmasında yatıyordu". Meclisler içinde, "*hayatın ateşi [yakıcılığı], insanların asla [daha önce] sahip olduklarını düşünmedikleri hisleri uyandırarak, milyonları yakalamıştı*" (**Op.Cit.**, s. 168 ve s. 167). Bu, bir işçi grevi veya öğrenci grevi değildi. Hemen hemen tüm sınıf çizgilerini kesen, **halkın** greviydi.

24 Mayıs'ta anarşistler bir gösteri düzenlediler. 30.000 kişi Bastille Sarayı'na doğru yürüyüşe geçti. Polis olağan göz yaşartıcı bomba ve jop gibi araçlarını kullanarak Bakanlıkları koruyordu, ancak Borsa savunmasız kalmıştı ve göstericilerin bazılarınca ateşe verildi.

İşte tam bu aşamada, bazı sol-eğilimli gruplar soğukkanlıklarını kaybettiler. Troçkist JCR, yandaşlarını Latin Quarter'a geri götürdü. UNEF ve Parti Socialiste Unife (Birleşik Sosyalist Parti) Maliye ve Adalet Bakanlıklarının ele geçirilmesine engel oldular. Cohn-Bendit'in bu olaya ilişkin dediği üzere, "*Bize gelince, tüm bunların ne kadar kolay bir şekilde silip süpürülebileceğinin farkına varamadık ... Şimdi gayet açık ki, eğer 25 Mayıs'ta Paris uyanıp en önemli Bakanlıkların işgal edilmiş olduğunu görseydi, Gaullecilik hemen çöküverecekti ...*". Cohn-Bendit, aynı gece ilerleyen saatlerde sürgüne gitmek zorunda kaldı.

Sokak gösterileri ve işgaller yayıldıkça, devlet de ayaklanmayı durdurmak için aşırı araçlar kullanmaya hazırlanmaya başladı. Üst rütbeli generaller, Paris'te kullanılmak üzere 20.000 kişilik sadık bir kuvveti gizlice hazırlamışlardı. Polis, TV stüdyoları ve Posta Ofisleri gibi iletişim merkezlerini işgal etti. 27 Mayıs Pazartesi, Hükümet endüstriyel asgari ücretite % 35'lik ve genel ücretlerde ise % 10'luk bir artış olacağını garanti etti. İki gün sonra, CGT liderleri 500.000 işçinin Paris sokakları boyunca yürüdüğü bir gösteri düzenlediler. Paris, "*Halk Hükümeti*" çağrısı yapan posterlerle donatıldı. Ne yazık ki, çoğunluk hâlâ kontrolü kendileri adına ele geçirmektense, yöneticilerin değiştirilmesini düşünüyordu.

5 Haziran itibariyle grevlerin büyük bir kısmı sona ermiş, kapitalizmin normal günlerinin havası tüm Fransa'ya geri dönmüştü. O günden sonra devam eden bütün grevler zırhlı araçlar ve silahların kullanıldığı askeri tarzdaki operasyonlarla ezildi. 7 Haziran'da dört gün sürecek ve geride ölü bir işçi bırakacak olan Flins çelik fabrikası saldırısı başladı. Üç gün sonra ise Renault grevcilerine ateş açıldı, ikisi öldürüldü. Yalıtılmış haldeki bu militanlık yuvalarının hiç şansı yoktu. 12 Haziran'da gösteriler yasaklandı, radikal gruplar yasadışı ilan edildi, ve üyeleri tutuklandı. Bütün yönlerden saldırı altında

kalan, yükselen devlet şiddeti ve sendikaların satıcılığı karşısında, Genel Grev ve işgaller parçalanarak [çöktüler].

Peki bu ayaklanma neden başarısız oldu? "Öncü" Bolşevik partilerinin olmaması nedeniyle değil tabii ki. Aksine onlar tarafından [adeta] istila edilmişti. Neyse ki, geleneksel otoriter sol fraksiyonlar yalıtılmış ve bozguna uğratılmışlardı. Ayaklanmaya katılanların ne yapacaklarını söyleyecek öncülere ihtiyaçları yoktu; "işçilerin öncüleri" harekete yetişip, onu kontrol etmek için çılgınca çabalıyorlardı.

Hayır, işgallerin birbirinden kopuk olmasına yol açan [şey], mücadelenin eşgüdümünü sağlayacak bağımsız, özyönetimsel konfederal örgütlerin yokluğuydu. Bu kadar bölünmüşlükle başarısız oldular. Bunun yanı sıra, Murray Bookchin'in dediği gibi, "*işçiler arasında, fabrikaların işgal edilmesi ve greve gidilmesinin ötesinde, [fabrikaların]* ***çalıştırılması*** *gerektiği bilinci*" eksikti (**Op.Cit.**, s. 182).

Bu bilinç, ayaklanma öncesinde güçlü bir anarşist hareketin varlığı tarafından cesaretlendirilebilirdi. Anti-otoriter sol, oldukça aktif olmasına karşın, grevci işçiler arasında çok zayıftı; bu yüzden de özyönetimsel örgütler ve işçilerin özyönetimi fikirleri pek yaygın değildi. Ancak, Mayıs-Haziran ayaklanması, [bize] olayların [yönünün] oldukça hızlı bir şekilde değişebileceğini gösteriyor. Tanınmış liberter sosyalist

Maurice Brinton şöyle diyor: "*Öğrencinin etkisiyle ... binler hiyerarşi ilkesini sorgulamaya başlamıştı. ... Birkaç gün gibi kısa bir süre içinde insanların yaratıcı gizilgüçleri ortalığa çıkmıştı. En cesur ve en gerçekçi fikirler –bunlar genellikle aynıydılar– savunuluyor, tartışılıyor, uygulanıyordu. Aptalca bürokratik ritüellerin on yıllardır süren etkisiyle bayatlamış olan, onu reklam maksadıyla kullananların içini boşalttığı dil yeni ve taze bir şey olarak yeniden ortaya çıkmıştı. İnsanlar dili dolu dolu yeniden benimsediler. İsimsiz kalabalıklardan karşıt ve şiirsel sloganlar ihtişamlı yükseliyordu*" ("*Paris: Mayıs 1968*", **İşçi İktidarı İçin**, s. 253). Öğrencilerin enerji ve cüretkarlığıyla kaynaşan işçi sınıfı, mevcut sistemin sınırları içinde karşılanamayacak talepleri öne çıkardı. Genel Grev, bütün güzel berraklığıyla işçilerin elindeki potansiyel gücü sergiler. Kısa ömürlü olsalar da, kitle meclisleri ve işgaller, eylemde anarşinin ve anarşist fikirlerin nasıl çabucak yayıldığının, pratiğe geçirildiğinin mükemmel örneklerini ortaya koydular.

Olaylar hakkında daha fazla ayrıntı için Daniel ve Gabriel Cohn-Bendit'in **Demode Komünizm: Sol-Kanat Alternatif** veya Maurice Brinton'un gördüklerini anlattığı "*Paris: Mayıs 1968*" (**İşçi İktidarı İçin**'in içinde) adlı çalışmalarına bakılabilir. Dark Star'ın derlediği **Kaldırım Taşlarının Al-**

tında başlıklı çalışma Paris 68 ile ilgili durumcu çalışmalara yer veren iyi bir antolojidir (Brinton'un makalesi de yer alır).

Kısım B: Anarşistler Neden Mevcut Sisteme Karşıdırlar?

SSS'ın bu kısmı, modern toplumun temel toplumsal ilişkilerin ve onları yaratan yapıların –özellikle de anarşistlerin toplumun değiştirmek istedikleri yanların– bir analizini sunmaktadır.

Anarşizm esasen kapitalizme karşı bir isyandır. Kapitalizmin doğuşuyla beraber ortaya çıkmış, ve kapitalizm toplumun giderek daha fazla parçalarını kolonileştirdikçe de etkisini artırmıştır. Bu, anarşist düşüncelerin toplum içinde var olmadığı, kapitalizmin doğuşuyla ortaya çıktığı anlamına gelmez. Tam aksine. Fikirleri anarşist olarak sınıflandırılabilecek düşünürler binlerce yıl eskiye gider, ve Batı uygarlıklarında olduğu kadar Doğu [uygarlıklarında] da rastlanılabilir. Anarşizmin devlet ve özel mülkiyetin yaratıldığı anda doğduğunu söylemek hiç de abartı olmayacaktır.

Ancak, politik bir hareket olarak anarşizm, modern (ulus-) devletin ve kapitalin yaratılmasına eşlik eden toplumun dönüşümünün bir ürünüdür. Bu nedenle, SSS'ın bu kısmında ortaya konulan analizler ve eleştiriler modern, kapitalist toplum üstüne yoğunlaşacaktır.

Anarşistler, hükümetlerin gücünün ve diğer hiyerarşi biçimlerinin yönetilenlerin muvafakatına dayandığının farkındadırlar. Korku cevabın tümü değildir, [sebebi] daha derindedir, "*çünkü onlar [ezilenler] yöneticilerinin sahip oldukları değerlerin aynıla-*

rına sahiptirler. Yöneticiler ve yönetilenler otorite, hiyerarşi, iktidar ilkelerine aynı şekilde inanırlar." (Colin Ward, **Anarchy in Action**, s. 15) Bunu aklımızda bulundurarak, SSS'ın bu kısmında bu "fikir birliğine" meydan okumak için, neden anarşist olmamız gerektiğini, neden otoriter toplumsal ilişkilerin ve örgütlerin çıkarımıza olmadığını sergilemek için görüşlerimizi ortaya koymaktayız.

Bu tartışmadan, neden anarşistlerin modern kitle toplumunda var olan oldukça kısıtlı miktardaki özgürlükle tatmin olmadıkları ve neden gerçekten de özgür bir toplum yaratmayı arzuladıkları belirgin hale gelecektir. Noam Chomsky'nin sözleriyle, modern toplumun anarşist eleştirisi şu demektir:

> "*hayatın her alanındaki otorite, hiyerarşi ve tahakküm yapılarını aramak ve tanımlamak ve onlara meydan okumak; [bunlar] haklılıkları gösterilmediği sürece meşru değildirler, ve insan özgürlüğünün alanını arttırmak için parçalanmaları gereklidir. Bu, politik gücü, mülkiyeti ve yönetimi, erkek ve kadınlar arasındaki ilişkileri, aileler ve çocuklarını, gelecek kuşakların kaderi üstündeki kontrolümüzü (çevre hareketinin ardındaki temel ahlaki dürtü ...)*

ve pekçok diğer şeyi içerir." ("*Anarşizm, Marksizm ve Gelecek Umudu*", Red and Black Revolution, sayı 2)

SSS **Kısım J**'de, anarşistlerin bu meşrulaştırma sürecini, otorite ve tahakkümün bu eleştirel değerlendirmesini, **sorgulamaya başlayıncaya değin** önceden "doğal" veya "sağduyu" olarak nitelendirilenin bu zayıflatılmasını nasıl cesaretlendirmeye çalıştıklarını tartışmaktadır. Bu sürecin bir parçası da, herhangi bir hiyerarşik toplumsal sistemde var olan anarşistçe eğilimleri ve farkındalığı cesaretlendirmek olduğu kadar, ezilenlerin ezenlere karşı **doğrudan eylemliğini** (bakınız **Kısım J.2**) cesaretlendirmektir.

Ancak, SSS'ın bu kısmı doğrudan doğruya anarşizmin eleştirel veya "negatif" yanıyla, [yani] tüm otoritelerde içkin olarak var olan –ister devletten ister mülkiyetten, her neden olursa olsun– şeytanı teşhir etmekle uğraşacaktır. Daha sonraki kısımlar, dünyanın analiz edilmesinin ardından, anarşistlerin bunu yapıcı bir şekilde nasıl değiştirmeyi planladıklarını göstermektedir; ancak anarşizmin yapıcı özünün bir kısmı bu kısımda bile gözlenebilir. Mevcut sistemin ayrıntılı eleştirisinin ardından, daha özel alanlara gireceğiz. **Kısım C**, kapitalizmin ekonomisine ilişkin anarşist eleştiriyi açıklayacaktır, ve **Kısım D** bu kı-

sımda tanımlanan toplumsal ilişki ve kurumların bir bütün olarak toplumu nasıl etkilediğini tartışacaktır.

B.1 Anarşistler Neden Otorite ve Hiyerarşiye Karşıdırlar?

Öncelikle, anarşizmin meydan okuduğu otoritenin ne çeşit bir otorite olduğu göstermek gerekir. Erich Fromm'un **To Have or To Be**'de belirttiği üzere, "*otorite, tamamen farklı iki anlamı olan geniş bir terimdir: bu, 'rasyonel' veya 'irrasyonel' otorite olabilir. Rasyonel otorite yeterliliğe [ing. competence] dayanır, ve ona yaslanan kişinin gelişmesine yardım eder. İrrasyonel otorite güce dayanır ve ona tabi olan insanın sömürülmesine hizmet eder.*" (s. 44-45) Aynı nokta, otorite ve etki arasındaki farka işaret ederken, 100 yıl önce Bakunin tarafından dile getirilmişti (örneğin bakınız **God and the State**).

Bu önemli nokta, otoriteye **sahip olmak** ile otorite **olmak** arasındaki ayrımda ifade edilir. Otorite olmak, belli bir kişinin bireysel yetenekleri ve bilgisine bağlı olarak, belli bir işi yapmakta yeterli olarak kabul edilmesi anlamına gelir. Diğer bir şekilde ifade edilirse, bu [otorite olmak] toplumsal olarak kabul edilmiş bir uzmandır. Bunun aksine, otoriteye sahip olmak ise bireysel yetilere bağlı olmaksızın hiyerarşik konumdan kaynaklanan statü ve güce dayanan toplumsal bir ilişkidir. Tabii ki bu yeterli olmanın hiyerarşik bir konum edinmenin bir unsuru olmadığı anlamına gelmez; yanlızca gerçek ya da iddia edilen başlangıçtaki yeterli olmanın otorite ünvanı veya konumuna aktarılması anlamına gelir, ve böylece bireylerden bağımsız hale gelir –yani kurumsallaşır.

Bu fark önemlidir, çünkü insanların hareket tarzı herhangi bir içsel doğadan ziyade içinde yetiştirildiğimiz kurumların bir ürünüdür. Diğer bir deyişle, toplumsal ilişkiler dahil olan bireyleri **şekillendirir**. Bu, çeşitli gruplar içindeki bireylerin, bunlar içindeki [izole haldeki] bireylere indirgenerek anlaşılamayacak özelliklere, davranışlara ve sonuçlara sahip olacağı anlamına gelir. Örneğin "*bazılarının iktidarı kullanması diğer bazılarını iktidarsız [iktidardan mahrum] bırakır*" ve böylece de "*fiziksel yıldırma, ekonomik tahakküm ve bağımlılık, ve psikolojik sınırlamalar kombinasyonu [sayesinde],*

toplumsal kurum ve pratikler herkesin dünyayı ve bu dünyadaki kendi yerini algılayış tarzını etkiler." (Martha A. Ackelsberg, **Free Women of Spain**, s. 20)

Otoriter toplumsal ilişkiler, toplumun (az sayıdaki) emir vericiler ve (çok sayıdaki) emir alıcılar şeklinde bölünmesi, içindeki bireylerin ve bir bütün olarak toplumun (zihinsel, duygusal ve fiziksel olarak) yoksullaşması demektir. Hayatın tüm parçalarında, insan ilişkileri özgürlükle değil, otorite tarafından damgalanmıştır. Ve özgürlük ancak özgürlükle yaratılabileceği için, otoriter toplumsal ilişkiler (ve gerektirdiği itaatkarlık) bireyi özgürce eğitmemektedir ve eğitemez –ancak hayatın tüm yönlerinde katılım (kendinden yönetim) bunu gerçekleştirebilir.

Tabii ki, herhangi bir kolektif işte işbirliği ve koordinasyon gerekeceğine belirtilecektir, ve bireyi grup etkinliklerine "tabi" kılmak gereksinimi bir otorite biçimidir. Evet, ancak grup içinde bireylerin etkinliklerini koordine etmenin iki farklı şekli –ya otoriter araçlarla ya da liberter araçlarla– vardır. İşyerleri [atölyeler] bağlamında, Proudhon bu farkı şöyle belirginleştiriyor:

> "*işçi ya ... mülk sahibinin-kapitalistin-girişimcinin çalışanı olacaktır; veya konseye katılacak [ve] orada söz sa-*

hibi olacaktır, kısacası bir ortak [ing. associate, üye] olacaktır.

İlk durumda işçi tabi kılınmıştır, sömürülmektedir: onun kalıcı durumu itaat etme durumudur ... İkinci durumda, bir insan ve vatandaş olarak itibarını geri kazanır ... daha önce de içinde yer aldığı, ancak bir köle olarak [yer aldığı] üretim örgütlenmesinin bir parçasını oluşturur; şehirlerde, daha önce tabi olduğu egemen iktidarın bir parçasını meydana getirdiğinde... tereddüt etmemeliyiz, çünkü başka seçeneğimiz yok ... işçiler arasında bir BİRLİK kurmak gereklidir ... çünkü bu olmaksızın [işçiler ve işverenler] tabi olanlar ve üstün olanlar olarak ilişkili olmaya devam edeceklerdir; ve özgür ve demokratik bir toplum için karşıt olacak iki kastın, efendiler ve ücretli-işçiler kastlarının ortaya çıkmasına neden olacaktır." (Pierre-Joseph Proudhon, **General Idea of Revolution**, s. 215-216)

Diğer bir deyişle, birlikler **rasyonel** bir otorite biçime dayanabilirler, **doğal bir etkiye** dayanabilirler, ve böylece de [birlikler] bireylerin kendi zaman

ve faaliyetlerini planlamaları, gerçekleştirmeleri ve idare etmeleri için sahip oldukları özgürlüğü, kabiliyeti yansıtırlar. Aksi takdirde, diğerleriyle olan ilişkilerimizde kölelik unsurlarını da, bütünü zehileyen ve bizi olumsuz şekilde şekillendiren unsurları da kapsamış oluruz (bakınız **Kısım B.1.1**). Yanlızca toplumun liberter bir şekilde yeniden örgütlenmesi (ve böylesi bir değişimin gerektirdiği ve yaratacağı zihinsel dönüşümü de ekleyebiliriz), bireyin "*gelişmeye devam ederken, az ya da çok tam bir gelişimine*" ve "*suni bir şekilde ona dayatılan o itaat ruhunu*" kovmasına imkan verir (Nestor Makhno,**The Struggle Against the State and Other Essays**, s. 62).

Yani, anarşistler "*diğerlerinin bizim üstümüzdeki doğal ve meşru olan, özgür bir şekilde kabul edilen ve asla dayatılmayan etkilerinin .. farkına varmamızdan başka bir şey istememektedirler ... Biz bütün doğal otoriteleri ve gerçeğin bütün etkilerini kabul ediyoruz, ancak yasal olanların [etkilerinin] hiçbirini [kabul etmiyoruz] ...*" (**The Political Philosophy of Bakunin**, s. 255) Doğrudan demokratik gruplar içindeki özgür birliklere anarşistlerin destek vermesinin sebebi, bu tip örgütsel biçimlerin yaşamlarımızdaki rasyonel olmayan otoriteyi azaltması ve etkiyi [gerçeğin etkisini] arttırmasıdır. Bu tip örgütlerin üyeleri kendi düşüncelerini ve önerilerini oluşturabilir ve ortaya koyabilirler, arkadaşlarından gelen

öneri ve teklifleri eleştirel bir şekilde değerlendirebilirler, aynı görüşü paylaştıklarını ve ikna olduklarını kabul edebilirler, veya yöneliminden mutlu değillerse birlikden ayrılma seçeneğine sahiptirler. Böylece bireylerin etkileri ve onların özgür etkileşimi varılan kararların doğasını belirler, ve hiç kimsenin kendi düşüncelerini başkalarına dayatma hakkı yoktur. Bakunin'in belirttiği üzere, bu tip örgütlerde "*hiçbir işlev sabit kalmaz; ve kalıcı ve değiştirilemez bir şekilde bir kişiye bağlı olmayacaktır. Hiyerarşik düzen ve terfi yoktur ... Böylesi bir sistemde, iktidar tam anlamıyla ifade etmek gerekirse, artık var olmaz. Erk kolektiviteye dağılmıştır ve herkesin özgürlüğünün gerçek ifadesi haline gelir.*" (**Bakunin on Anarchism**, s. 415)

Bu nedenle, anarşistler **rasyonel olmayan** (yani meşru olmayan) otoriteye, diğer bir deyişle hiyerarşiye –toplum içindeki otoritenin kurumsallaşmış hali olan hiyerarşiye– karşı çıkarlar. Hiyerarşik toplumsal kurumlar devleti (bakınız **Kısım B.2**), özel mülkiyeti (bakınız **Kısım B.3**) ve, bu nedenle de kapitalizmi (bakınız **Kısım B.4**) içerir. Hiyerarşik doğaları nedeniyle, anarşistler bu kurumlara tutkuyla karşı çıkarlar. Ancak hiyerarşi bu kurumların ötesinde de var olur. Örneğin hiyerarşik toplumsal ilişkiler cinsiyetçiliği, ırkçılığı ve homofobiyi (bakınız **Kısım B.1.4**) de içerir,

anarşistler bunların hepsine karşı çıkar ve hepsiyle mücadele ederler.

Daha önce (**Kısım A.2.8**) belirtildiği üzere, anarşistler tüm hiyerarşilerin yanlızca zararlı olmadığını, aynı zamanda da gereksiz olduğunu, ve toplumsal yaşamı örgütlemek için alternatif, daha eşitlikçi yollar olduğunu düşünürler. Aslında, hiyerarşik otoritenin savaşmak üzere tasarlanmış gibi gözüktüğü koşulları kendisinin yarattığı ve bu nedenle kendi kendini sürdürme eğilimi gösterdiği öne sürülür. Böylece, görünüşte yoksullukla mücadele etmek için oluşturulmuş olan bürokrasiler onu sürekli hale getirir, çünkü yoksulluk olmaksızın yüksek ücretli tepedeki yöneticiler işsiz kalacaklardır. Aynısı ilaç kullanımını ortadan kaldırmaya, suçla mücadele etmeye, vb. niyetlenen birimler için de geçerlidir. Diğer bir deyişle, yüksek hiyerarşik konumlardan kaynaklanan güç ve ayrıcalıklar, o konumda bulunanların çözmekle yükümlü olduğu oldukları meseleleri çözme**me**leri için güçlü bir itki oluşturur. (Daha fazla tartışma için bakınız Marilyn French, **Beyond Power: On Women, Men, and Morals**, Summit Books, 1985.)

B.1.1 Otoriter Toplumsal İilişkilerin Etkileri Nelerdir?

Hiyerarşik otorite, kaçınılmaz bir şekilde otoriteye sahip olmayanların marjinalleşmesi ve kuvvetsizlenmesiyle ilintilidir. Bunun otoritenin uygulandığı kimseler üzerinde olumsuz etkileri vardır, çünkü "*bu otorite sembollerine sahip olanlar ve bunlardan faydalananlar, tebaları [kendilerine tabi olan] olan insanların gerçekçi, yani eleştirel düşünmesini körleştirmek, ve [onları rasyonel olmayan otoritenin rasyonel ve gerekli olduğu] masalına inandırmak zorundadırlar, ... [böylece] akıl klişelerle boyun eğmek üzere uyuşturulur ... [ve] insanlar aptallaştırılır, çünkü bağımlı hale gelirler ve kendi gözlerine ve yargılarına güvenme yetilerini kaybederler.*" (Erich Fromm, **Op. Cit.**, s. 47)

Veya Bakunin'in sözleriyle, "*insanların çoğunluğu karşısında baskın olan veya onları elde eden insanlara uygulanan otorite ilkesi, bir canavarlık, bir kölelik, entelektüel ve ahlaki bozulma kaynağı haline gelir.*" (**God and the State**, s. 41)

Bu, otoriter örgütlerin doğasını ve onlarla ilgili olanlar üzerindeki etkilerini gösteren bir klasik olan **Madencilerin Bir Sonraki Adımı**'nı [*The Miners' Next Step*] yazan sendikalist madenciler tara-

fından da tekrar edilir. Liderlik (yani hiyerarşik otorite), "*erkin lider tarafından sahiplenilmesini ifade eder. Erk olmaksızın liderin bir hüneri yoktur. Erke sahip olma kaçınılmaz olarak bozulmaya yol açar, ... iyi niyete ... rağmen. (Liderlik), inisiyatif gücünün, bu sorumluluk duygusunun, ifade edilmiş insanlıktan (sic!) kaynaklanan kendine saygının insanlardan alınarak liderde toplanması (anlamına gelir). Onların inisiyatiflerinin, sorumluluklarının, onların kendisine saygısının toplamı onun olur ... (ve liderin) onun devam ettirdiği düzen ve sistem, bağımsız düşünen [kişilerden] 'insanlar'a indirgenen insanların bastırılmasına dayanır. ... Kısacası, o otokrat [diktatör] ve demokrasi düşmanı olmak zorundadır.*" Gerçekte "*lider*" açısından, böyle bir marjinalleşme faydalı olabilir, çünkü lider "*sıradan üyeler arasında herhangi bir yüksek zeka düzeyine gereksinim duymaz –onun eylemlerini alkışlamaları haricinde. Aslında onun bakış açısından böylesi bir zekilik, eleştirelliği ve muhalefeti beslemesi açısından bir engeldir ve karışıklığa [düzensizliğe] neden olur.*" (**The Miners' Next Step**, s. 16-17, s. 15)

Anarşistler, hiyerarşik toplumsal ilişkilerin artık kendi eleştirel, yaratıcı ve zihinsel melekelerini **özgürce** yerine getiremeyecek, tabii konumdaki kimseler için olumsuz etkisi olacağını belirtirler. Colin Ward'ın öne sürdüğü gibi, insanlar "*beşikten mezara*

kadar insani potansiyellerinin farkına varmıyorlar, tam da inisiyatifte bulunma, keşfetme, seçme, yargılama ve karar vermeye katılma gücü en yukarıdakilere ayrıldığı için" (ve bunlar genellikle erkekler**dir**!) (**Anarchy in Action**, s. 42). Anarşizm, kurumların otorite yapıları ile bireylerin psikolojik nitelik ve davranışları arasında karşılıklı bir ilişki olduğu anlayışına dayanır. Bütün gün emirlere uymakla bağımsız, kuvvetlenen, yaratıcı bir kişilik yaratmak oldukça zordur. Emma Goldman'ın açık hale getirdiği üzere, eğer bir kimsenin "*yönelimi ve yargısı efendinin iradesine tabi ise*" (kapitalizmde pekçok insan emeğini satmak zorunda olduğundan örneğin patronların), o zaman otoriter ilişkilerin "*milyonlarca kişiyi hiçliğe mahkum etmesine*" şaşmamak gerekir. (**Red Emma Speaks**, s. 36).

İnsan beyni bedensel bir organken, en iyi şekilde olması için düzenli olarak kullanılması gerekir. Otorite karar-almayı en yukarıdakilerin elinde yoğunlaştırır; pekçok insanı diğerlerinin emirlerini takip eden icracılara indirger. Eğer kas kullanılmazsa yağlanır; eğer beyin kullanılmazsa, yaratıcılık, eleştirel düşünce ve zihinsel yetiler körelir, spor ve moda gibi marjinal konulara yönelir.

Bu nedenle, "*[h]iyerarşik kurumlar katılımcıları arasındaki yabancılaştırıcı ve sömürücü ilişkileri besler, insanları kuvvetsizlendirir ve onları kendi ger-*

çekliklerinden uzaklaştırır. Hiyerarşiler bazı insanları diğerlerine bağımlı kılar, kendi bağımlılıkları için diğer bağımlıları suçlamalarına ve ardından da bu bağımlılığı daha fazla otorite uygulanmasını gerekçelendirmek için kullanmalarına [yol açar] ... Göreceli bir hakimiyet durumunda olanlar her zaman bunlara tabi olanların bizzat niteliklerini belirleme eğilimindedirler. ... Anarşistler, daima kendi üstünden eyleme geçilen ve asla kendi başına eylemesine izin verilmemenin bağımlılık durumuyla ve kabuğuna çekilmeyle sonuçlanacağını söylerler. Devamlı olarak emir alan ve kendileri adına düşünmekten alıkonanlar sonunda kendi yetilerinden şüpheye dşecektir ... [ve] toplumsal normlara, standartlara ve beklentilere zıt olan kendi anlayışlarıyla davranmakta zorlukla karşılaşırlar." (Martha Ackelsberg, **Free Women of Spain**, s. 19-20)

Yani Colin Wards'ın sözleriyle, "*sistem kendi moronlarını yaratır, sonra da kabiliyetsizlikleri yüzünden [onları kendilerinden] nefret ettirir ve nadirlikleri yüzünden de 'hünerli bir azınlığı' ödüllendirtir.*" (**Op.Cit.**, s. 43)

Özgürlüğün reddedilmesinden kaynaklanan bu olmusuz psikolojik etkilerin yanısıra, otoriter toplumsal ilişkiler aynı zamanda da toplumsal eşitziliğe neden olur. Bunun nedeni bir başkasının otoritesine boyun eğen bir bireyin, toplumsal hiyerarşide

kendisinden yukarıda yer alanların emirlerine itaat etme zorunluluğudur. Kapitalizmde bunun anlamı işçilerin patronun emirlerine uymak zorunda olmalarıdır (bakınız **bir sonraki kısım**); ki bunlar patronları zengin yapan emirlerdir (örneğin 1994 ile 1995 arasında yanlızca, ABD'deki Baş Yönetici Görevlilerinin (CEO) geliri yüzde 16 artmıştı –işçilerinki ise enflasyonun hızına bile yetişemeyen yüzde 2.8 oranında artmıştır, ve duraksayan ücretlerden sağlıklı bir şekilde yüzde 14.8 artan şirket karlarının 'düşük'lüğü sorumlu tutulamaz). Böylesi bir toplumsal eşitsizliğin etkileri oldukça geniştir.

Örneğin, yoksul insanlar, zenginlere göre genellikle daha sık hasta olur ve daha erken ölürler. Üstelik eşitsizlik derecesi de önemlidir (yani zenginle yoksul arasındaki uçurumun büyüklüğü). **British Medical Journal**'ın editörüne göre, "*toplumdaki ölüm oranını ve sağlığı belirleyen şey toplumun genel refahından ziyade refahın ne kadar eşit bir şekilde dağıldığıdır. Refah daha eşit dağıldığı ölçüde toplumun sağlığı da iyileşir.*" (Cilt 312, 20 Nisan 1996, s. 985)

ABD'nde yapılan araştırmalar ağırlıklı olarak bunu gösteriyor. George Kaplan ve çalışma arkadaşları 50 ABD eyaletinde eşitsizliği ölçtüler ve [bunu] tüm ölüm sebepleri için yaşa göre düzeltilmiş ölüm oranları ile karşılaştırdılar, ve ortaya bir kalıp çıktı: gelir dağılımı eşitsiz olduğu ölçüde, ölüm

oranı da artmakta. Bir başka deyişle, her eyaletteki ölüm oranını en iyi tahmin eden şey her devletteki ortalama gelir değil, zenginle yoksul arasındaki uçurumdur. ("*ABD'de Gelirdeki ve Ölüm Oranındaki Eşitsizlikler: Ölüm Oranlarının ve Potansiyel Patikaların Analizi,*" **British Medical Journal**, Cilt 312, 20 Nisan 1996, s. 999-1003)

Bu gelir eşitsizliği ölçüsü, sağlığın yanısıra diğer toplumsal koşullar için de test edilmiştir. Gelir bölüşümünde daha yüksek bir eşitsizliğin olduğu eyaletler, aynı zamanda daha yüksek işsizlik oranına, daha yüksek kanser hastalığı oranına sahip olan, yüzde olarak daha fazla sayıda insanın gelir ve gıda yardımı aldığı, yüzde olarak daha fazla insanın sağlık sigortasının olmadığı, doğan bebeklerin daha büyük bir kısmının düşük doğum kilosuna sahip olduğu, daha yüksek şiddetli suçun [işlendiği], tıbbi bakım için kişi başına daha yüksek maliyete, ve polis korumasını için kişi başına daha yüksek maliyete sahip [eyaletlerdir].

Dahası gelir bölümünde daha yüksek bir eşitsizliğin olduğu eyaletlerde, kişi başına daha az eğitim harcaması yapılmaktadır, okullarda kişi başına daha az kitap bulunmaktadır, ve daha kötü bir eğitim performansına sahiptirler –daha kötü okuma yetileri, daha kötü matematik yetileri, ve daha düşük bir lise bitirme oranı.

Zenginle yoksul arasındaki uçurum büyüdükçe (ki bu işyerleri içi ve dışındaki toplumsal hiyerarşide bir artışa işaret etmektedir), halkın sağlığı kötüleşmekte ve toplumsal doku çözülmektedir. Toplumsal sıralamada düşük basamaklarda yer almanın psikolojik güçlüğü, kötü evler, beslenme, hava kalitesi, eğlence fırsatları ve yoksulların faydalandığı tıbbi bakımın neden olduğu etkilerin çok daha ötesinde olan bir zararlı etkiye sahiptir. (bakınız George Davey Smith, "*Gelir Eşitsizliği ve Ölüm Oranları: Neden İlişkililer?*", **British Medical Journal**, Cilt 312, 20 Nisan 1996, s. 987-988).

Zenginle yoksul arasında büyüyen uçurum bir tanrının, doğa veya bir başka insanüstü kuvvetin takdir ettiği bir şey değildir. Bu belirli bir toplumsal sistemce –bizi hem fiziksel hem de zihinsel olarak etkileyen otoriter ilişkilere dayanan bir sistem, onun kurum ve işleyişiyle yaratılmıştır.

Bu söylenenler, hiyerarşilerin dibinde yer alanların kurbanlar olduğu ve hiyerarşilerin zirvesinde bulunanlarınsa yanlızca kazanç sağladıkları anlamına gelmez. Dipte yer alanlar hiyerarşinin olumsuz etkilerine karşı devamlı surette direnç gösterirler ve hiyerarşik olmayan yaşama ve mücadele tarzlarını yaratırlar. Bu devamlı kendinden eylemlilik ve kendini özgürleştirme süreci işçi, kadın ve diğer hareketlerden görülebilir –bu [hareketlerde], belli bir ölçüde,

halk hayal ve umutlarına dayanan kendi alternatiflerini yaratmaktadır. Anarşizm bu direniş, umut ve doğrudan eylem sürecine dayanmaktadır ve bu sayede büyümektedir.

Eğer sistemin zirvesindekilere bakacak olursak, evet gerçekten de maddi metalara ve eğitime, boş zamana, sağlığa vesaireye erişimde **oldukça** iyidirler, ama insanlıklarını ve bireyselliklerini kaybedebilirler. Bakunin'in belirttiği üzere, "*iktidar ve otirite, onlara boyun eğmeye mahkum olanlar kadar onları kullananları da çürütür.*" (**The Political Philosophy of Bakunin**, s. 249) İktidar tahrip edici bir şekilde işler –hatta ona sahip olanlar üstünde bile; "*esasen en iyi yeteneklere sahip olsalar bile, onları aptal ve hayvani yaparak*" onların bireyselliğini azaltır. "*Herşeyi devamlı olarak mekanik bir düzene bağlamaya zorlayan bir kimse, en sonunda bir makina haline gelir ve tüm insani duygularını kaybeder.*" (Rudolf Rocker, **Anarcho-Syndicalism**, s. 22)

Özünü inilince, hiyerarşi kendiliğinde yıkıcıdır, çünkü "*zenginlik diğer insanlar demekse eğer*", o zaman diğerlerine kendinizden daha düşük kimseler olarak davranarak, bu bireylerin sahip olduğu potansiyel anlayış ve yeteneklerden mahrum kalırsınız; böylece de kendi yaşantınızını fakirleştirir ve **kendi büyümenizi sınırlarsınız**. Ne yazık ki bu

günlerde (özellikle dar olan bir "kişisel çıkar" biçimi olan) maddi zenginlik, bir bütün olarak insanın gelişmesine, tatmin olmasına ve yaratıcı bir yaşam sürmesine (bireyi toplumun **içine** yerleştiren, bir kimsenin diğerleriyle olan ilişkilerinin bireyleri biçimlendirdiğini ve geliştirdiğini kabul eden daha geniş bir kişisel çıkar) olan ilginin yerini almakta. Hiyerarşik, sınıf temelli toplumlarda, herkes belli bir ölçüde kaybeder, hatta "en yukardakiler" bile.

B.1.2 Kapitalizm Hiyerarşik midir?

Evet. Kapitalizmde işçiler emeklerinin ürünlerini değiştirmezler, para için bizzat emeklerini değiştirirler. Onlar belli bir zaman için ve ücret karşılığında kendilerini satarlar, [ücret] ödeyen efendilerine itaat etmeye söz verirler. Parayı ödeyen ve emirleri verenler –sahipler ve yöneticiler– hiyerarşinin en yukarısındadırlar, itaat edenler ise en altında. Bunun anlamı kapitalizmin doğası itibariyle hiyerarşik olmasıdır.

Carole Pateman'ın söylediği gibi, "*emek gücünün yetileri, işçinin iradesini, anlayışını ve deneyimini kullanmaksızın, onları uygulamaya geçirmeksizin*

kullanılamaz. Emek gücünün kullanımı 'sahibi'nin varlığını gerektirir, ve [işçi] bunu kullanıma sokmanın gereklerine uygun davranana, yapmayı kabul edene veya bunu yapmaya zorlanana kadar yanlızca bir potansiyel olarak kalmaya devam eder; yani işçi çalışmalıdır [emek sarfetmelidir]. Emek gücünün kullanımı için sözleşme yapmak, yeni sahibinin ihtiyaç duyduğu şekilde kullanılamadıkça kaynak israfıdır. Hayali 'emek gücü' kullanılamaz; gerekli olan şey talep edilen şekildeki işçi emeğidir. İş sözleşmesi [akdi], bu nedenle işveren ile işçi arasında bir emir ve komuta ilişkisi yaratır... Kısacası, işçinin sözde emek gücünü sattığı sözleşme, [işçi] yetilerinden ayrılamadığı için bedeninin ve kendisinin kullanımı üstündeki hakimiyetini sattığı bir sözleşmedir. Bir başkasını kullanma hakkını edinmek (uygar) bir efendi olmak demektir" (**The Sexual Contract**, s. 150-1 –Proudhon'un yukarıdaki alıntısıyla karşılaştırınız).

Ücretli emeğin bu hiyerarşik denetimi işçileri kendi emeklerinden ve böylece de bizzat kendilerinden yabancılaştırma etkisini içerir. İşçiler artık çalışma saatleri boyunca kendilerini yönetmezler ve artık özgür de değildirler. Emeği bütün diğer metalarla eş şekilde ele alan kapitalizm, emekle diğer "kaynaklar" arasındaki temel ayrımı reddeder –yani hamilinden [sahibinden] ayrılmazlığı–; emek,

diğer "mülkler"den farklı olarak irade ve eylem araçlarıyla donanmıştır. Böylece emeğin satılmasından bahsederken, bunun için iradenin boyun eğdirilmesi (hiyerarşi) gerekir. Karl Polanyi'nin yazdığı gibi:

> "*Emek, yaşamın kendisiyle uyumlu olan insan etkinliğinin başka bir adıdır; [insan etkinliği] satış amacıyla değil tamamen farklı nedenlerle üretilir; stoklanmış [biriktirilmiş] veya harekete geçirilmiş halde, ne de o etkinlik yaşamın geri kalanından koparılabilir.*" (**The Great Transformation**, s. 72)

Diğer bir deyişle, emek kapitalizmin onu indirgemeye çalıştığı bir metadan daha fazlasıdır. Yaratıcı, öz-yönetimli iş bir onur ve eğlence kaynağıdır, ve tam bir insan olmanın bir parçasıdır. İşin kontrolünü, işçilerin ellerinden çekip koparmak onun zihinsel ve fiziki sağlığına oldukça zarar verir. Aslında Proudhon, kapitalist şirketlerin "*ücretli-işçilerin bedenlerini ve ruhlarını yağma ettiklerini*" ve "*insan onuru ve kişiliğine bir tecavüz*" olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmişti. (**a.y.**, s. 219)

Emeği yaşamın diğer faaliyetlerinden ayırmak ve onu piyasanın yasalarına tabi kılmak demek, onun –paylaşım ve karşılıklı yardımlaşmaya dayanan işbirlikçi ekonomik etkinliklerin onbinlerce yıl boyunca

varolmasıyla insan ırkıyla birlikte gelişen bir biçim olan– doğal ve organik varoluş biçimini yok etmek ve [bunun yerine] sözleşme ve rekabete dayanan atomistik ve bireyci olanı geçirmek demektir.

Oldukça yeni bir gelişme olan ücretli emeğin toplumsal ilişkisi gerçekte gönülsüz bir hizmetkarlık biçimiyken, kapitalistler tarafından [bunun] "özgürlük"ün kaynağı olduğu iddia edilir (bakınız **Kısım B.4** ve **Kısım A.2.14**). Bu nedenle ekonomik özgürlüğü (yani sanayide kendinden yönetimi, sosyalizmi) desteklemeyen bir liberter kesinlikle liberter olmayacak, ve özgürlüğe de inanmıyor olacaktır.

Bu nedenle kapitalizm hiyerarşi ve özgürlüğün reddedilmesine dayanır. Onu başka bir şekilde ortaya koymak ücretli emeğin doğasını reddeder. Ancak –Karl Polanyi'nin vurguladığı üzere– kapitalizmin destekçilerinin ücretli emeği bir çeşit "doğal" özgürlüğe dayanan bir düşünceyle ifade etmeye çalışmaları yanlıştır:

> "*Bu ilkeyi (ücretli emeği), ekonomik liberallerin yapmaya alışkın olduğu şekilde (özgürlükle) çatışmayan bir şey olarak ortaya sürmek, belli bir tür müdehale –yani bireyler arasındaki sözleşmesel olmayan ilişkileri tahrip edecek ve*

onların kendiliğinden olan [spontan] yeniden reformasyonunu engelleyen [bir tür müdehale]– lehine olan kökleşmiş önyargıların ifadesidir." (**a.y.**, s. 163)

İnsani ilişkilerin yerini ekonomik olanların alması, nihayetinde insanların ne kadar kazandıklarıyla değerlendirildikleri muhasebe defterlerini bize "etik" olarak ardında bırakarak, insani değerlerin yerini ekonomik olanların almasıyla sonuçlanır. Murray Bookchin'in ifade ettiği gibi bu insani değerlerin alçaltılmasına yol açar:

"*Piyasa ekonomisi zihinlerimizde o kadar derinlemesine kök salmıştır ki onun kirli dili kutsanmış ahlaki ve tinsel ifadelerimizin yerini almıştır. Artık bugün çocuklarımıza, evliliklere ve kişisel ilişkilere 'yatırım yapıyoruz'; öyle bir terim ki 'aşk' ve 'ihtimam' gibi kelimelerle eş tutuluyor. Bir "değiş-tokuşlar" dünyasında yaşıyoruz ve herhangi bir duygusal "işlem"in en alt çizgisine [muhasebecilikte bilançonun gelir-gider kalemlerinin net sonucunu gösteren kısmına] bakıyoruz. Sadakat ve tinsel [manevi] ilgilerden ziyade sözleşmeler*

terminolojisini kullanıyoruz." (**The Modern Crisis**, s. 79)

İnsani değerlerin yerini hesaplama etiğinin alması, ve insanların yanlızca piyasanın ve devletin yasalarınca birarada "tutulması" ile birlikte toplumsal bir parçalanma da kaçınılmaz hale geliyor. Karl Polanyi'nin bahsettiği üzere, "*(piyasa) sistemi, insanın emek gücünü elden çıkarırken, aynı zamanda insanın bu etikete yapışık olduğu fiziki, psikolojik ve ahlaki varlığını da elden çıkarır.*" (**a.y.**, s. 73)

Modern kapitalizmin Thatcher, Reagan ve onların uluslarüstü şirket efendileri gibi "muhafazakar" hükümetler tarafından kurulan daha serbest piyasalarında, suç ve barbarlığın muazzam bir şekilde artmasına şaşmamak gerek. Bugün artık insanların kendilerinin inşaa ettikleri kalelerin içinde, onların duvarları ve (hem duygusal hem de fiziki olarak) savunma sistemleri arkasında "özgür" olarak yaşadıkları bir toplumda yaşıyoruz.

Tabii ki bazı insanlar matematiğin etiğinden **hoşlanmaktadırlar**. Ancak bunun temel sebebi, –aynen tüm tanrılarda olduğu gibi– onların tapıcılarına takip edilecek kolay bir kurallar kitabı sunmalarıdır. "Beş dörtten büyüktür, o halde beş daha iyidir"in anlaşılması oldukça kolaydır. Şunları yazarken John Steinbeck buna dikkat çekmişti:

> "*Onların bazıları (sahipler), (çiftçileri topraklarından kapı) dışarı eden matematikten nefret ediyordu, ve bazıları ise korkuyorlardı; bazıları da matematiğe tapıyorlardı, çünkü bu onları düşünmekten ve hissetmekten kurtarıyordu*" (**The Grapes of Wrath**, s. 34)

B.1.3 Kapitalizm Ne Çeşit Bir Değerler Hiyerarşisi Yaratır?

Kapitalizm sapkın –insanlığı mülkiyetin aşağısına yerleştiren– bir değerler hiyerarşisi üretir. Erich Fromm'un belirttiği üzere, "*insanın insan tarafından kullanılması (yani sömürülmesi), kapitalist sistemin temelini oluşturan bir değerler sisteminin ifadesidir.* ***Ölü geçmiş [biriktirilmiş emek demek olan] sermaye, –bugünün yaşayan canlılığı ve gücü [olan]– emeği istihdam eder****. Kapitalist değerler hiyerarşi içinde, sermaye emeğin üstünde yer alır, biriktirilmiş şeyler yaşamın ifade edilmesinden [ing. manifestation] daha yüksektedir. Sermaye emeği istihdam eder, emek sermayeyi [istihdam] etmez. Sermayeye sahip olan insan yanlızca 'kendi" yaşamına, insani yeteneklere,*

canlılığa ve yaratıcı üretkenliğe sahip olan kişiyi komuta eder. 'Nesneler' insanlardan önce gelirler. Sermaye ve emek arasındaki çatışma, iki sınıf arasındaki çatışmadan, onların toplumsal üründen daha fazla bir parça almak için yaptıkları kavgadan daha fazlasıdır. Bu, değerin iki ilkesi arasında: yani nesnelerin dünyası ile onların yığınlaşması, ve yaşamın dünyası ile onun üretkenliği arasında olan [bir çatışmadır]." (**The Sane Society**, s. 94-95)

Kapitalizm, bir kimseyi yanlızca "emek gücü" olarak, belli bir meta miktarını temsil ettiği ölçüde, diğer bir deyişle bir **nesne** olarak değerlendirir. Bir birey –kişisel ahlaki ve ruhani değeriyle biricik [*ing. unique*] olan bir insanoğlu– olarak değerlendirilmek yerine, yanlızca fiyat etiketiyle değerlendirilir.

Çok fazla zamanın harcandığı işyerinde bireyin aşağılanması ister istemez kişinin kendisini algılamasını etkiler, bu da onun yaşamın diğer alanlarında eyleme tarzını etkileyecektir. Eğer bir kimse işte bir meta olarak sayılıyorsa, o zaman bir kimse kendini ve diğerlerini de bu şekilde görmeye başlar. Yani tüm toplumsal ilişkiler –ve böylece de en nihayetinde **tüm** bbireyler– metalaştırılır. Kapitalizmde hiçbir şey kutsal değildir ("her şeyin bir fiyatı vardır") –bu ister şeref, isterse kişisel değerlendirme veya onur olsun, tümü kapışılacak metalar haline gelir.

Bu gibi aşağılanmalar bir takım toplumsal patolojiler [hastalıklar] üretir. "Tüketicilik", kapitalizmde bireyin metalaşmasına ilişkin doğrudan bir örnektir. Yine Fromm'dan alıntılarsak, "***Nesnelerin*** *şahsiyeti [kişiliği] yoktur, ve nesneler haline gelen insanların (yani emek piyasasındaki metaların) şahsiyeti yoktur.*" (**The Sane Society**, s. 143)

Ancak insanların yine de kişiliğe **gereksinimi** vardır, ve bu nedenle de bu boşluğu tüketerek doldurmayı denerler. Mutluluk aldanması, yani yeni bir meta edinince bir kimsenin yaşamının tamam olacağı şeklindeki aldanma, insanları tüketime yönlendirir. Ne yazık ki, metalar da yanlızca daha fazla nesne demek olduğu için kişiliğin yerine geçecek bir şey sunmazlar, ve böylece tüketim yeniden başlamalıdır. Bu süreç ihtiyacımız olmayan ama bizi daha fazla popüler/seksi/mutlu/özgür/vb. (uygun olduğu şekilde siliniz!) yapacağı için onları almaya ikna etmeye uğraşan reklam sanayisi tarafından tabii ki cesaretlendirilir. Ancak tüketmek, metaların tatmin etmek üzere satın alındığı ihtiyaçları aslında tatmin edemez. Bu ihtiyaçlar ancak gerçekten de insani değerlere dayanan toplumsal etkileşimle, yaratıcı, kendinin yönettiği çalışmayla tatmin edilebilir.

Bu tabii ki anarşistlerin yüksek yaşam standartlarına veya maddi mallara karşı olduğu anlamına gelmez. Aksine onlar özgürlük ve iyi bir yaşam an-

cak bir kimse yeterince gıda, iyi bir barınım vesaire hakkında endişelenmek zorunda olmadığında mümkün olacağının farkındadırlar. Ne özgürlükle günde 16 saat çalışmak, ne de eşitlikle yoksulluk veya dayanışmayla açlık birarada gider. Ancak anarşistler tüketimciliği, kapitalizmin bireyi ve onun kişilik duygusunu, şeref ve kişiliğini ezen, yabancılaştırıcı ve insani olmayan "muhasebe defteri" etiğinin sebep olduğu bir tüketim çarpıtması olarak değerlendirirler.

B.1.4 Irkçılık, Cinsiyetçilik ve Homofobi Neden Vardır?

Irkçılık, cinsiyetçilik ve homofobi (homoseksüellerden nefret etme veya korkma) tüm toplumda kurumsallaştırılmış olduğu için, cinsel, ırkçı ve eşcinsellere yönelik baskılar yaygındır. Bu üç şeytani davranışın temel nedeni, ideolojilerin, hiyerarşide içkin olarak bulunan tahakküm ve sömürüyü haklı çıkarmaya –diğer bir deyişle, baskı ve adaletsizliği "haklı çıkaran" ve "açıklayan" "kuramlara"– duydukları gereksinimdir. Tacitus'un dediği gibi, "*Bizler yaraladıklarımızdan nefret ederiz.*" Diğerlerini ezen kimseler, daima kurbanlarını "aşağılık" olarak nitelendirecek, ve bu nedenle kaderlerini hak ettiklerini gösterecek

nedenler bulurlar. Seçkinlerin kendi üstün toplumsal ve ekonomik konumlarını haklı çıkaracak yollara gereksinimleri vardır. Toplumsal sistem bariz bir şekilde eşitsiz ve seçkinci olduğu için, dikkatin diğer, daha az zorlu olan "gerçeklere", örneğin varsayılan biyolojiye veya "tabiata" bağlı üstünlüklere çekilmesi gerekir. Bu nedenle hiyerarşik, sınıf-katmanlı toplumlarda cinsel, ırkçı ve etnik üstünlük doktrinlerinin var olması kaçınılmazdır.

Sırasıyla her ırkçı tahammülsüzlük biçimini ele alacağız.

Ekonomik bakımdan ırkçılık, dışarda emperyalizm ve içerde ucuz emeğin sömürülmesiyle ilgilidir. Aslında hem Amerika'daki hem de Avrupa'daki ilk kapitalist gelişim, insanların özellikle de Afrika kökenli olanlarının köleliğiyle kuvvetlendirilmiştir. Amerika, Avusturalya ve dünyanın diğer kesimlerinde, esas sahiplerinin boğazlanması ve topraklarına el konulması da keza kapitalizmin gelişiminde anahtar bir unsurdu. Yabancı uluslara boyun eğdirilmesi zor kullanımı ile olduğu için, bu, hakim olan ulusa kendi özel doğal niteliklerindeki uzmanlığı, diğer bir deyişle "ırksal" nitelikleri yüzündenmiş gibi gözükür. Bu nedenle emperyalistler, ırkçılıklarını "doğa"da temellendirmek için sıklıkla Darwinci "En İyinin Yaşaması" doktrinine başvururlar.

Avrupa'da, ilk ırksal üstünlük kuramlarından birisi aristokrasiye Fransa'yı yönetmek için doğal haklar kazandıracak olan Gobineau tarafından 1850'lerde öne sürülmüştür. [Gobineau], "kitleler" Gal ya da Kelt kökenine sahipken, Fransız aristokrasinin ise esasen Alman kökenli olduğunu; ve Alman ırkı "daha üstün" olduğu için de aristokrasinin yönetmek için doğal hakkı olduğunu öne sürmüştü. Her ne kadar Fransız "kitleler" bu kuramı pek ikna edici bulmasalar da, bu sonraları Alman genişlemesinin taraftarları tarafından ele alınmış ve Alman ırk kuramının kaynağını oluşturmuş, Nazilerin Yahudileri ve diğer "Aryan olmayan"ları ezmesinin gerekçelendirilmesinde kullanılmıştı. "Beyaz adamın sorumluluğu" ve "Manifest Destiny" kavramları da aynı zamanda İngiltere'de ve daha az ölçüde de Amerika'da gelişmiş, ve Anglo-Sakson fethi ve "insancıl" temellerde dünyaya hakimiyeti rasyonalize etmek için kullanılmıştı.

Irksal üstünlük fikrinin büyük içsel faydaları olduğu da keşfedilmişti. Paul Sweezy'nin dikkat çektiği üzere, "*gelişmiş kapitalist ülkelerdeki toplumsal mücadelelerin yoğunlaşması ... mümkün olduğunca zararsız –yani kapitalist sınıf idaresinin görüş açısından zararsız olan mecralara yönlendirilmeliydi. Irksal çizgilerdeki zıtlıkların kaşınması dikkatleri sınıf çatışmasından uzaklaştırmanın uygun bir yönte-*

miydi," –doğaldır ki [sınıf çatışması] yönetici-sınıfın çıkarları için tehlikeliydi (**Theory of Capitalist Development**, s. 311). Aslında işverenler, "böl ve yönet" stratejilerinin bir parçası olarak, işçiler arasındaki ırksal çizgilerde var olan ayrımları sıkça ve açık bir şekilde beslerler.

Diğer bir deyişle, ırkçılık (diğer ırksal tahammülsüzlük biçimleri gibi) insanların, aynı sınıftaki tüm insanların acısını çektiği koşullar için diğer insanları suçlamalarını sağlayarak, işçi sınıfını içinden parçalamak ve bölmek için kullanılabilir. Böylece, örneğin beyaz işçiler işsizlik yüzünden kapitalizm yerine siyahları, yoksulluk yerine İspanyol kökenlileri suçlamaya kurnazca cesaretlendirilirler. Ek olarak, ırksal azınlıklara ve kadınlara karşı ayrımcılık kapitalist ekonominin tam bir onayına mahzardır, "*çünkü bu sayede işler ve yatırım imkanları dezavantajlı olan gruplara verilmez, onların ücret ve karları mevcut düzeylerin altına düşürülebilir, ve nüfusun kayrılan kesimleri önemli maddi ödüller edinebilirler.*" (**a.y.**)

Böylece kapitalizm, ırkçı mirasından faydalanmaya devam etmektedir. Irkçılık, kapitalistlerin emebilecekleri ucuz emek havuzları sağlar (siyahlar genellikle aynı iş için beyazlardan daha az ücret almaktalar hala) ve nüfusun belli bir kesiminin daha kötü bir muameleye maruz kalmasına olanak

tanır, böylece de çalışma koşullarını ve ücret-dışı maliyetleri düşürerek karları yükseltir.

Tüm bunların anlamı, siyahların "*hem ırk hem sınıf temelli bir ikili zeminde baskı ve sömürüye maruz kaldıklarıdır, ve böylece fazladan ırkçılık ve ayrımcılığa karşı savaşımlara girmeleri gerekir.*" (Lorenzo Kom'boa Ervin, **Anarcho-syndicalism of the world unite**)

Cinsiyetçilik, ancak kadınlar kendileri için eylemeye ve eşit haklar istemeye başladıkları zaman "bir gerekçelendirme" [haklı çıkarma] gerektirdi. Bunun öncesinde cinsiyetçi baskının "gerekçelendirilmesi" gerekli değildi –çünkü "doğal"dı (bunu söylerken cinsler arasındaki eşitlik, bir devlet dini olarak Hristiyanlığın ve kapitalizmin yükselişinden önce çok daha güçlü olduğu; yani kadınların toplum içindeki "yeri"nin kadın hareketi sayesinde tekrar yükselmesinden önce, son birkaç yüzyıldır devamlı düşmekte olduğu [belirtilmelidir].

Cinsiyetçi baskının doğası evlilikten gözlemlenebilir. Emma Goldman, [kadının] kocasının "*kapris ve emirlerine tam itaati*"yle, evliliğin "*erkeğin kadınlar üzerindeki tam egemenliğini sağladığı*"na işaret eder. (**Red Emma Speaks**, s. 139) Carole Pateman'ın belirttiği gibi, "*ondokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar eşin konumu ve yasal durumu bir köleninkine benzemektedir. ... Efendisinden ayrı hiçbir bağım-*

sız yasal varlığı olmayan bir köle; ve koca ile eş 'bir kişi' haline gelirlerdi, kocanın kişiliği." (**The Sexual Contract**, s. 119) Aslında yasa "*kadının (adeta) bir mülk olduğu varsayımına dayanıyordu*" ve evlilik sözleşmesi yanlızca "*itaat etmeye yönelik açık taahhütü içmekteydi.*" (**a.y.**, s. 122, s. 181)

Ancak kadınlar erkelerin hakim olduğu varsayımlarını sorgulamaya başladıklarında, kadınların erkekler tarafından ezilmesi ve hakimiyet altına alınmasının neden "doğal" olduğunu açıklayan sayısız kuram geliştirildi. Erkekler kadınlar üstündeki yönetimlerini zorla dayattıkları için, erkeklerin "üstünlüğü"nün onların toplumsal cinsiyetlerin –daha fazla fiziksel güçle ilişkili olarak ("güçlü olmanın haklı yaptığı" önermesi temelinde)– "doğal" bir ürünü olduğu öne sürüldü. 17nci yüzyılda, kadınların insanlardan çok hayvanlara benzediği öne sürüldü, böylece kadınların erkekler karşısında ancak bir koyun kadar eşitlik hakları olduğu "ispatlanmış" oluyordu. Daha yenilerde ise, seçkinler büyüyen kadın hareketi karşısında sosyo-biyoloji'yi bağırlarına bastılar. Kadınların ezilmesini biyolojik temellerde açıklayarak, erkekler tarafından ve erkekler için yönetilen toplumsal sistem göz ardı edilebilirdi.

Kadınların hizmetkarlık rollerinin kapitalizm açısından ekonomik bir değeri de vardır (Goldman'ın kapitalizmi evliliğe benzeyen başka bir "*ataerkil dü-*

zenleme" olarak tanımladığına dikkat etmeliyiz; bunların her ikisi de insanların "*doğumdan gelen haklarını*" gasp eder, onların gelişimini "*engeller*", onların bedenlerini "*zehirler*" ve insanları "*ihmalkarlık, yoksulluk ve bağımlılık*" durumunda tutar. (**a.y.**, s. 164) Kadınlar sıklıkla erkek işçilerin iyi konumda olmasını sağlayan zorunlu (ve ücretsiz) emeği sağlarlar; ve kapitalist sahiplerin sömürecekleri bir sonraki ücretli köleler kuşağını (yine ücretsiz olarak) yetiştirenler esasen kadınlardır. Dahası, kadınların ikincil konumda olması işçi sınıfından erkeklerin hor görebilecekleri birileri olmasını, ve bazen de asabiyetlerini [hayal kırıklıklarının acısını] (işteki sıkıntılarıyla uğraşacakları yerde) çıkartabilecekleri uygun bir hedef sağlar. Lucy Parsons'un belirttiği üzere, işçi sınıfından bir kadın "*bir kölenin kölesidir.*"

Lezbiyenlerin, eşcinsellerin ve biseksüellerin ezilmesi de ayrılmaz bir şekilde cinsiyetçilikle ilgilidir. Ataerkil, kapitalist bir toplum homoseksüel pratikleri normal insani çeşitlilikler olarak göremez, çünkü bunlar toplumdaki katı toplumsal cinsiyet [*ing. gender*] rolleri ve cinsiyetçi kalıpları bulanıklaştırır. Genç eşcinsellerin çoğu cinselliklerini evden kovulma korkusuyla kendilerine saklarlar ve tüm eşcinseller eğer cinselliklerini özgürce ifade ederlerse, birtakım "harbiler"in cinselliklerini onlardan

koparmaktan zevk almayı deneyeceği korkusuna sahiptirler.

Eşcinseller bir kapris [saçma arzu] yüzünden değil, kapitalizmin çekirdek aileye olan belirgin gereksinimi yüzünden ezilirler. İtaatkar insanların asli –ve ucuz– yaratıcısı (otoriter aileler içinde büyümek, çocukların hiyerarşi ve itaat etmeye karşı "saygı"lı olmasına ve alışmalarına yol açar –bakınız **Kısım B.1.5**) ve keza işgücünün sağlayıcısı ve bakıcısı olarak çekirdek aile, kapitalizmin önemli bir gereksinimini karşılarlar. Alternatif cinsellik aile modeline karşı bir tehditi temsil eder, çünkü bunlar insanlara farklı bir rol modeli sunarlar. Bunun anlamı ise kapitalizmin "aile değerleri"ni (örn. otoriteye itaat, "gelenek", "ahlak" vs.) kuvvetlendirmek istediği zaman ilk saldırılacağının eşcinseller olacağıdır. Britanya'da (kanundaki) Bent 38'in yürürlüğe girmesi bunun iyi bir örneğidir; [bu bentle] hükümet eşcinsel cinselliği savunan (yani onu cinsel sapıklıktan başka bir şekilde sunan her şeyi) kamusal organları yasadışı ilan etmektedir. Bu nedenle cinsellikleri nedeniyle insanların ezilmesi cinsiyetçilik ortadan kalkana değin sona ermeyecektir.

Anarşistlerin bu baskı biçimlerinden nasıl kurtulunabileceğini düşündüklerini tartışmadan önce, bunların ezilenler için olduğu kadar onları uygulayanlar için de neden zararlı olduğunu (ve

bir şekilde onlardan faydalandığını) aydınlatmak yararlı olacaktır.

Cinsiyetçilik, ırkçılık ve homofobi işçi sınıfını böler; bunun anlamı ise düşük-ücretli rekabet eden bir emek havuzu oluşturarak, beyazlar, erkekler ve heteroseksüeller kendi eşlerinin, kızlarının, annelerinin, akrabalarının ve arkadaşlarının düşük ücret almasını sağlamış olurlar. Böylesi bölünmeler tümümüz için daha kötü [çalışma] koşulları ve ücretler ortaya çıkarır, çünkü kapitalistler bu ucuz emek havuzunu kullanmanın rekabetçi avantajından yararlanırlar, piyasada var olabilmek için tüm kapitalistleri koşullar ve ücretleri kırpmaya zorlarlar (bunun yanısıra devlete ve işte işverene karşı dayanışmayı zayıflatarak, bu gibi toplumsal hiyerarşiler grevler sırasında grev kırıcı olabilecek dışlanmış bir işçiler grubu ortaya çıkarırlar). Keza işçi sınıfının "ayrıcalıklı" kesimleri kaybetmektedirler, çünkü ücret ve [çalışma] koşulları birlik halinde kazanabileceklerinden daha düşük olur. Gerçekte yanlızca patronlar kazanır.

Bu, bu konuda yapılan araştırmalarda görülebilir. Araştırmacı Al Szymanski'nin beyaz işçilerin ırkçılıktan kazançlı çıktığı önermesini sistematik ve bilimsel bir şekilde sınamayı amaçlamıştı ("*Racial Discrimination and White Gain*", American Sociological Review'de, cilt 41, sayı 3, Haziran

1976, s. 403-414). Amerika Birleşik Devletleri'ndeki "beyaz" ve "beyaz olmayan" (örn. siyah, Yerli Amerikalılar, Asyalılar ve İspanyol kökenliler) işçilerin durumlarını karşılaştırmış ve pekçok önemli şey bulmuştu:

> (1) Bir Amerikan eyaletinde beyazlarla siyahlar arasındaki açık daraldıkça, oradaki beyazların kazançları diğer yerlerdekilere nispetle daha yüksek oluyor. Bunun anlamı, "*beyazlar ekonomik ayrımcılıktan ekonomik olarak faydalanmaktadırlar. Beyaz işçiler özellikle de ekonomik ayrımcılığın* ***yokluğu****ndan faydalanıyor gözükmekteler, ... hem kazançlarının mutlak düzeyi anlamında hem de beyazlar arasındaki göreceli eşitlik anlamında.*" (s. 413) Diğer bir deyişle, siyah işçilere karşı daha az bir ücret eşitsizliği olduğunda, beyaz işçilerin aldı ücretler daha iyi olmaktadır.
>
> (2) Belirli bir Amerikan eyaletinde nüfusta daha fazla "beyaz-olmayan" kişi olduğunda, orada beyazlar arasında daha fazla eşitsizlik olmaktadır. Diğer bir deyişle, yoksul, baskı altında olan işçiler grubunun varlığı, her ne kadar

beyaz-olmayan işçilerin ücretlerini pek fazla etkilemese de, beyaz işçilerin de ücretlerini düşürmektedir –"*(beyaz-olmayan) işçilere karşı daha fazla ayrımcılık olduğunda, beyazlar arasında da daha fazla eşitsizlik olmaktadır*" (s. 410). Yani beyaz işçiler bu ayrımcılıktan ekonomik olarak açık bir şekilde zarar görmektedirler.

(3) Yine, "*ırksal ayrımcılık yoğunlaştıkça, (bunun) işçi-sınıfı birliğine olan etkisi ... yüzünden beyazların kazançları da düşmektedir.*" (s. 412) Diğer bir deyişle, ırkçılık ekonomik olarak beyaz işçilerin dezavantajınadır, çünkü siyah ve beyaz işçiler arasındaki dayanışmayı yıpratmakta ve sendika örgütünü zayıflatmaktadır.

Yani bütünsel olarak, bu beyaz işçiler ırkçılıktan bazı belirgin imtiyazlar edinmekte, ancak aslında ezilmektedirler. Irkçılık ve diğer hiyerarşi biçimleri aslında onu uygulayan işçi sınıfı kesiminin çıkarlarına karşı işlemektedir –işyeri ve toplumsal birliği zayıflatarak, yönetici sınıfa fayda sağlar.

Bunun yanısıra, alternatif görüşlerin, anlayışların, deneyimlerin, kültürlerin, düşüncelerin

vb. zenginliği, ırkçı, cinsiyetçi ve homofobistler tarafından reddedilmektedir. Onların zihinleri bir kafesin içine hapsedilmiştir, mono-kültürün içinde durağanlaşmıştır –ve durağanlaşma kişisellik için ölüm demeektir. Bu gibi tahakküm biçimleri onları uygulayanları, bir kişi olarak değil de bir **rol** olarak yaşayan tahakkümcüyü insansızlaşmaktadır; onun tarafından kısıtlanmıştır ve kendi bireyselliklerini **özgürce** ifade (yaparlarsa da oldukça sınırlı bir şekilde) edemezler. Bu tahakkümcünün kişiliğini yamultur, kendi yaşamlarını ve kişiliklerini yoksullaştırır. Homofobi ve cinsiyetçilik aynı zamanda tüm insanların, gay ya da düz [heteroseksüel] olsun, kendileri için doğru olan cinsel ifade ve ilişkileri seçmekteki esnekliğini kısıtlar. Cinsiyetçi ve homofobist cinsel baskının, onların zihinsel sağlığı, ilişkileri ve genel gelişmesi için iyi olması imkansızdır.

Anarşist görüşe göre ırka, cinsiyete veya cinsiyetçiliğe bağlı tahakküm kapitalizmde, veya gerçekte tahakküm ve sömürüye dayanan her türlü ekonomik sistemde, başa çıkılamaz bir şey olarak kalmaya devam edecektir. "Azınlıkların" bireysel üyeleri başarılı olabilirken, eşitsizliğin haklı çıkarılması için [kullanılan] ırkçılık, seçkinler için ıskartaya çıkarılamayacak kadar kullanışlı bir araçtır. Irkçılığın sonuçlarını (örn. yoksulluk) ırkçı ideolojinin gerekçelendirilmesi

için kullanarak, statükonun eleştirisinin yerini bu sefer de "doğa" ve "biyoloji" gibi saçmalıklar alır. Aynı şey cinsiyetçilik veya gaylere karşı ayrımcılık için de doğrudur.

Uzun vadeli çözüm açıktır: kapitalizmi, bağlı olduğu hiyerarşik ve ekonomik olarak sınıf-bölünmeli toplumu dağıtın. Kapitalist tahakküm ile sömürüden, ve onun sonucu emperyalizm ve yoksulluktan kurtularak, aynı zamanda işçi sınıfını bölmek ve zayıflatmak veya bir grubun bir diğerine uyguladığı baskıyı haklı çıkarmak için kullanılan, ırkçı ve cinsiyetçi üstünlük ideolojilerin gerekliliğini de ortadan kaldırmış olacağız.

Bu sürecin bir parçası olarak anarşistler, ırkçı, cinsiyetçi ve gay-karşıtı aktivitelere direnerek ve bu gibi görüşlere günlük hayatlarında, her yerde meydan okuyarak, nüfusun tüm kesimlerinin kendi insanlıkları ve bireysellikleri adına ayağa kalkmasını cesaretlendirirler (Carole Pateman'ın ifade ettiği üzere, "*cinsel tahakküm işyerini olduğu kadar evlilikle ilgili evi de şekillendirebilir*" (**Op.Cit.**, s. 142). Bunun anlamı karşılaştığımız içsel ve dışsal tiranlıklara karşı işçi sınıfından olan insanların mücadelesidir –ortak düşmanlarımıza karşı olan mücadeleleri desteklerken, kendi önyargılarımıza, ister cinsiyet isterse deri rengi veya cinsellik olsun hiç fark etmez, karşı da savaşmalıyız. Lorenzo Kom'boa

Ervin'in ırkçılıkla savaşım için söyledikleri tüm baskı biçimlerine uygulanabilir:

> "*Irkçılıkla her karşılaşıldığı yerde, kendi saflarımız içinde ve hatta bir kimsenin kendi içinde olsa bile, yoğun bir şekilde savaşılmalıdır. Bu nedenle, bizler patronların sınıfı bölmek için kullandıkları ve ırksal olarak baskı altında kalan işçileri süper-sömürüye maruz bırakan beyaz derililerin imtiyazlılığı sistemini sona erdirmeliyiz. Beyaz işçiler, özellikle de Batı dünyasındakiler, ırka veya ulusallığa dayalı olarak [işçi sınıfının] başka bir kesiminin kazanımlarını zapt ederken, kendilerinin ilerlemesine yardım etmek için işçi sınıfının bir kesiminin kullanılması girişimine karşı çıkmalıdırlar. Beyaz emekçiler tarafındaki bu tip bir sınıf oportünizmi ve teslimiyetçiliğine doğrudan meydan okunmalı ve bozguna uğratılmalıdır. Süper-sömürü ve dünya Beyaz Üstünlüğü sistemi sona erdilene kadar, işçilerin birliği sağlanamaz.*" [**Op.Cit.**].

Eşitliğe doğru ilerleme sağlanabilir ve sağlanmıştır. (Emma Goldman'ın sözleriyle), "*her yerde kadınlara işlerindeki hünerlerine göre değil, aksine bir cins olarak davranılmakta*" [**Op.Cit.**, s. 145] olduğu ve eğitimin hala ataerkil –genç kadınların hala geleneksel olarak "eril" (toplumda kadınlarla erkeklere farklı roller biçildiğinin çocuklara öğretildiği) öğrenim ve çalışma yöntemleriyle yönlendirildiği– olduğu doğru olmakla beraber, kadınların konumunun, aynen siyahlar ve gayler gibi **geliştiği** de doğrudur. Bu, tarih boyunca sürekli bir şekilde gelişen çeşitli kendinden örgütlü, kendini özgürleştirici hareketler sayesinde olmuştur, ve bunlar kısa vadede baskıya karşı savaşmakta (ve kapitalizm ile devletin dağıtılmasına uzun vadeli bir çözüm potansiyeli yaratmakta) **anahtar**dırlar.

Emma Goldman, kurtuluşun "*kadının ruhunda*" başladığını söylemişti. Ancak ezilenlerin kendi değerlerinin farkına varmalarını, kendilerine ve kendi kültürlerine saygı duymalarını sağlayan içsel kurtuluş süreciyle, ezilenlerin dışsal zulüm ve davranışlara karşı etkin bir şekilde savaşacak (ve üstesinden gelecek) konumda olabilecektir. Ancak kendinize saygınız olursa başkalarının da size saygı göstermesini sağlayacak bir konumda olabilirsiniz. Irksal tahammülsüzlüğe [*ing. bigotry*], eşitsizliğe ve adaletsizliğe karşı çıkan insanlar, beyazlar ve heteroseksü-

eller, ezilen grupları desteklemeli, ve başkaları veya bizzat kendimiz tarafından yapılan ırkçı, cinsiyetçi veya homofobist davranış ve eylemleri göz ardı etmeyi reddetmeliyiz. Anarşistler için, "*Emek hareketinin tek bir üyesi dahi ayrımcılıktan, baskı altına alınmaktan veya ihmal edilmekten muaf tutulamaz. ... Emek (ve diğer) örgütlenmeler tüm üyelerinin eşit özgürlüğü ilkesi üzerinde kurulmalıdır. Bu eşitlik, eğer her bir işçi özgür ve bağımsız bir birimse, kendisinin karşılıklı çıkarları doğrultusunda diğerleriyle işbirliği içindeyse ancak, bütün bir emek örgütlenmesi de başarılı bir şekilde çalışabilir ve güçlü olabilir.*" [Lorenzo Kom'boa Ervin, **Op. Cit.**].

Bizler tüm insanlara eşit davranmalıyız, aynı zamanda da onların farklılıklarına saygı göstermeliyiz. Çeşitlilik kuvvettir ve bir neşe kaynağıdır, ve anarşistler eşitliğin benzeyiş anlamına geldiği fikrini kabul etmezler. Bu yöntemlerle, dısal tahakküme karşı içsel kendinden özgürleşme ve dayanışmayla ırksal tahammülsüzlüğe karşı savaşabiliriz. Irkçılık, cinsiyetçilik ve homofobi toplumsal bir devrim gerçekleşmeden böylece azaltılabilir, belki de tamamen ortadan kaldırılabilir –kendi kendilerini örgütlemeleri, **özerkk bir şekilde** çarpışarak ve ırkçı, cinsiyetçi ve gay karşıtı kötü davranışların bir parçası olmanın veya diğerlerinin bunları yapmasına öz yummanın reddedilmesi koşullarıyla (ki bu diğerlerini kendi ta-

vır ve eylemlerinin, hatta görmezden bile gelemeyecekleri tavırlarının farkında olmalarını sağlamakta) önemli rol oynar. Bu sürecin önemli bir parçası özerk grupların, mücadele eden (hakim ırk/cinsiyet/cinsellik üyeleri de dahil olmak üzere) diğer grupları aktif bir şekilde desteklemesidir. Böylesi bir pratik dayanışma ve iletişim, mücadelenin ona müdahil olanları radikalleştirmesi etkisiyle de birleşince, hepimizi baskı altında tutan toplumsal hiyerarşileri zayıflatarak önyargıları ve ırksal tahammülsüzlüğü yıkmaya yardımcı olacaktır. Örneğin, 1984/5 İngiltere madenciler grevine gay ve lezbiyen grupların destek vermesi, pekçok madenci gösterisinde bu gibi gruplara saygın bir yer verilmesiyle sonuçlanmıştı.

Beyazlar, erkekler ve heteroseksüeller açısından, tek anarşist yaklaşım (kendinden kurtuluş mücadelelerine karşı eleştirel olmamayı reddederken –dayanışma beyninizi kullanım dışı bırakmanız demek değildir!) mücadele eden diğerlerini desteklemek, diğerlerinin ırksal tahammülsüzlüğüne müsamaha göstermeyi reddetmek ve kendi korku ve önyargılarını kökünden kazımaktır. Bu, açıktır ki toplumsal tahakküm meselesinin tüm işçi sınıfı örgütlenmelerine –ezilen hiçbir grubun [işçi sınıfı örgütlenmeleri] içinde marjinalleşmemesini sağlayarak– ve eylemliliğine taşınmasını içerir.

Ancak bu şekilde toplumsal hastalıkların dayanak noktalarını zayıflatılabilir; daha iyi ve hiyerarşik olmayan bir sistem yaratılabilir. Birimize verilen zarar hepimize zarar vermektedir.

1930'ların İspanyol Devrimi sırasında yaşanan ***Mujeres Libres*** [Özgür Kadınlar] örneği nelerin mümkün olduğunu göstermektedir. CNT ve FAI içindeki anarşist kadınlar, daha geniş olan liberter hareket içindeki cinsiyetçilik sorununu öne çıkarmak, kadınların liberter örgütlere katılımını artırmak ve kadınların erkek tahakkümünden kendilerini kurtarmaları sürecine yardım etmek amaçlarıyla bağımsız bir şekilde kendilerini örgütlediler. Bu sayede, (oldukça yaygın olan) "devrimci" erkek yoldaş anarşistlerin cinsiyetçi tutumlarıyla da mücadele edilmekteydi. Martha A. Ackelsberg'in **Free Women of Spain** [İspanya'nın Özgür Kadınları] adlı kitabı bu hareketin ve özgürlük hakkında duyarlı olan tüm insanlar açısından öne çıkardığı meselelerin mükemmel bir muhasebesini yapıyor.

Söylemek gereksiz olsa da, anarşistler diğer hiyerarşi biçimlerini kabul eden, kapitalizm ve devletin hakim önceliklerini kabul eden, iktidar ve refah adına ilişkilerin ve bireyselliğin değerinin düşürülmesine razı gelen "eşitlik" biçimlerini tamamıyle reddederler. "Eşit fırsatlar"ı, siyah, gay veya kadın patron ve politikacıları barındıran, ancak ana fikri gözden

kaçıran bir "eşitlik" biçimi de vardır. "Amma karmaşık!" demek yerine "Bana da!" demek gerçek bir kurtuluşu öne çıkarmamaktadır, sadece farklı patronlar ve yeni tahakküm biçimlerini çağrıştırmaktadır. Bizler emirleri verenlerin cinsiyetine, deri rengine, milliyetine veya cinselliğine değil, toplumun örgütlenme biçimine bakmalıyız.

B.1.5 Otoriter Medeniyetin Kitlesel-Psikolojik Temeli Nasıl Yaratıldı?

Kısım A.3.6'da hiyerarşik, otoriter kurumların kendilerini devamlı kılmaya eğimli olduğuna dikkat çekmiştik, çünkü onların etkisi altında büyümek itaatkar/otoriter kişilikler –otoriteye (cezalandırılma korkusundan kaynaklanan) hem "saygılı" hem de kendi altlarındakilere ototeyi uygulamaya istekli insanlar– ortaya çıkarır. Bu tip bir karakter yapısına sahip insanlar gerçekte hiyerarşileri ortadan kaldırmayı istememektedirler, çünkü samimi bir özgürlüğün getireceği sorumlulukları üstlenmekten korkmaktadırlar. Otoriter fabrikadan ataerkil aileye kadar [geniş bir alanda] toplumun kurumlarının –en yukardaki elitlerin emirleri verdiği vve daha

aşağıdakilerinse sadece itaat ettiği– piramitsel [bir yapıda olmaları] onlara ”doğal” veya ”doğru” gelir. Böylece, bir yandan fabrika faşizmini ve özelleştirilmiş devletleri savunurken, aynı zamanda da ”özgürlük” için meleşen sözde ”Liberter” ve ”anarko” kapitalist şovları görürüz. Kısacası, otoriter medeniyet, toplumun her boyutuna nüfuz eden şartlayıcı grift sistem sayesinde, her kuşakla birlikte kendisini yeniden üretir, statükoyu destekleyen bir insan kitlesi yaratır.

Wilhelm Reich, otoriter medeniyetin yeniden üretilmesi psikolojik sürecinin en derinlemesine analizlerinden birisini ortaya koymuştu. Reich analizini Freud'un en sağlam keşiflerinden dört tanesinin üzerinde şekillendirmişti: (1) davranışlar üstünde rasyonel olmayan bir etkisi olmakla beraber güçlü [bir etkisi] olan, zihnin bilinçaltı olan bir kesiminin var olduğu; (2) küçük bir bebeğin bile canlı bir ”jenital” [*ing. genital*] cinsellik (yani cinsel üretimle hiçbir ilgisi olmayan bir cinsel haz arzusu) geliştirdiği; (3) tekeşlilik ve ataerkillik ilişkileri altındaki ebeveyn-çocuk ilişkisinde ortaya çıkan Odipsel çatışmalarla birlikte çocukluk dönemi cinselliğinin, cezalandırılma veya cinsel eylem ve düşüncelerin onaylanmaması korkusuyla genellikle bastırıldığı; (4) çocuğun bu doğal cinsel eylemliliğinin bloke edilmesi ve hafızasından silinmesi, bunun kuvvetini

bilinçaltında zayıflatmadığı, aksine onu yoğunlaştırdığı ve kendisini çeşitli patolojik rahatsızlıklar ve anti-sosyal itkilerle ortaya koymasına yol açtığı; (5) ilahi kökenli olmanın çok ötesinde, beşeri ahlak kuralları ebeveyn ve ebeveyn işlevi görenlerin çocukluğun ilk dönemlerinde kullandıkları eğitsel araçlardan kaynaklanmaktadır; bunlardan en güçlü olanlarından birisi de çocukluk dönemi cinselliğine karşı çıkanlardır.

Çocukların cinsel tavırlarının baskı altına alınmadığı, nevrozlar ve sapıklıklarla beraber otoriter ve kurum ve değerlerin neredeyse var olmadığı kadın-merkezli (matricentric) bir topluma sahip olan Trobriand Adalıları üzerine Bronislaw Malinovsli'nin yaptığı çalışmadan faydalanarak, Reich ataerkillik ve otoriterliğin esasen kabile başkanlarının oğullarının yaptığı belli tipteki ("kuzenler arası evlilikler") evliliklerle ekonomik avantajlar sağladıklarında ortaya çıktığı sonucuna varıyordu. Bu tip evliliklerde, erkeğin eşinin erkek kardeşleri devamlı olan bir haracı [*ing. tribute*] kadına başlık parası [*ing. dowry*] olarak ödemek zorundaydılar, böylece de kocasının (yani şefin) kabilesini zenginleştirmekteydiler. Oğulları için bu tip pekçok evlilik ayarlayarak (ki şefin çokeşlilik ayrıcalığı nedeniyle bu çok sayıdaydı) şefin kabilesi refah biriktirebilmekteydi. Böylece toplum refah temelinde yönetici

ve tabii [ast-üst] kabileler şeklinde katmanlaşmaya başladı.

Bu "iyi" evliliklerin kalıcılığını sağlamak için katı tekeşlilik gerekiyordu. Ancak çocukluk dönemi cinselliğini bastırmaksızın tekeşliliğin sürdürülmesinin imkansız olduğu keşfedildi, çünkü istatistiklerin gösterdiği üzere cinselliğin özgürce ifade edilmesine izin verilen çocuklar uzun vadeli tekeşliliğe adapte olmakta sıklıkla başarısız oluyorlardı. Bu nedenle, sınıfsal katmanlaşma ve özel mülkiyetin yanısıra yeni ataerkil sistemin yeniden üretimi için bağımlı olduğu baskıcı cinsel ahlağın telkin edildiği otoriter çocuk yetiştirme yöntemleri geliştirildi. Yani bir yanda ataerkil öncesi toplum, ilkel liberter komünizm (veya Reich'ın ifadesi ile "*emek demokrasisi*"), ekonomik eşitlik ve cinsel özgürlük arasında; öte yanda da ataerkil toplum, özel mülkiyet ekonomisi, ekonomik sınıfsal katmanlaşma ve cinsel baskı arasında tarihsel bir karşılıklı bir ilişki [bağlantı] vardır. Reich'in ifade ettiği üzere:

> "*(Kadın-merkezli)den ataerkil örgütlenmeye doğru gelişen her kabile, yeni yaşam biçimi ile uygun olan bir cinsellik üretmek için üyelerinin cinsel yapısını değiştirmek zorundaydı. Bu gerekli bir değişimdi, çünkü iktidar ve refahın de-*

mokratik soy silsilesinden (ana tarafından [hesaplanan] kabilelerden) şefin otoriter ailesine doğru kayışı, esasen insanların cinsel arzularının bastırılması yardımıyla yerine getirilmiştir. İşte bu şekilde cinsel bastırma toplumun sınıflara bölünmesinde asli bir unsur haline gelmitir.

Gerektirdiği evlilik ve yasal [meşru] başlık parası, bir örgütlenmenin başka birine dönüştürülmesinin ekseni [odağı, destek noktası] haline gelmiştir. Kadının soy silsilesinin erkeğin ailesine ödediği evlilik haracının erkeğin, özellikle de şefin, iktidar konumunu güçlendirmesi nedeniyle, daha yüksek mevkideki soy silsileleri ve ailelerin erkek üyeleri, evlenmeye ilişkin bu bağları kalıcı kılmakta yoğun çıkarları vardı. Bu aşamada, diğer bir deyişle yanlızca erkeklerin evlilikten çıkarları vardı. Bu yolla, her an kolayca çözülebilecek olan doğal emek-demokrasisinin basit ittifakı, ataerkilliğin kalıcı ve tekeşli evlilik ilişkilerine dönüştürülmüş oldu. Kalıcı tekeşli evlilik ataerkil toplumun temel kurumu haline gelmiştir –ki bugün

de böyledir. Ancak bu evlilikleri korumak için, doğal jenital arzular üstüne giderek daha fazla kısıtlamalar getirmek ve onları değersizleştirmek gerekliydi." (**The Mass Psychology of Fascism**, s. 90)

Kadın-merkezli bir toplumdan ataerkil bir topluma dönüşmedeki doğal cinselliğin bastırılması, ataerkil öncesi toplumlarda bulunan doğal kendinden düzenlemenin yerini alacak zorlayıcı ahlakla dayatılması gereken çeşitli anti-sosyal itkiler (sadistlik, yıkıcı dürtüler, tecavüz fantazileri, vb.) ortaya çıkarır. Bu sayede seks "kirli", "rezil", "günahkar" vb. şekilde değerlendirilmeye başlandı –ikincil itkilerin yaratılmasıyla gerçekte de bu hale geldi. Böylece:

"*Çağa uygun (kadın-merkezliliğin) (şefin ailesinin ana tarafından soy silsilesinden ekonomik bağımsızlığı, kabileler arasında malların değişiminin giderek artması, üretim araçlarının gelişmesi, vb) devrimci süreçlerden sonuçlanan ataerkil-otoriter cinsel düzen, kadınları, çocukları ve yetişkinleri cinsel özgürlüklerinden mahrum bırakarak otoriter ideolojinin ana temeli haline gelir, seksi bir meta haline getirir ve cinsel ilgileri*

ekonomik boyun eğdirmenin hizmetine koymaktadır. Bundan sonra cinsellik aslında bozulmuştur, rezil ve şeytani hale gelir ve engellenmesi gerekir." (**a.y.**, s. 88)

Ataerkillik bir kere başladığında, cinsel bastırma yolu ile üyelerinin psikolojik olarak sakatlanmasına dayanan tamamen otoriter olan bir toplumun yaratılması bunu takip eder:

"*Çocuğun doğal cinselliğinin ahlaki olarak engellenmesi, çocuğun jenital cinselliğinin ciddi bir şekilde tahrip edilmesi olan bu son aşama, çocuğu korkak, ürkek, otoriteden çekinen, itaatkar, kelimelerin otoriter anlamında 'iyi' ve 'uslu' yapar. İnsanın isyankar kuvvetlerini sakatlayıcı etkisi vardır, çünkü her türlü hayati yaşam-dürtüsü artık derin bir korkuyla kaplanmıştır; ve seks yasaklı bir konu olduğu için genel olarak düşünce ve insanın eleştirel melekeleri de keza kısıtlanmıştır. Kısacası, ahlakın amacı otoriter düzene –sıkıntı ve küçülmeye karşın– uyum sağlayan itaatkar kimseler üretmektir.*

Böylece aile, çocuğun ileride ona gerekli olacak genel toplumsal düzenlemeye hazırlık olarak uyum sağlamayı öğrenmesi gereken bir minyatür otoriter devlettir. İnsanın otoriter yapısı –bu açık bir şekilde oluşturulmalıdır–, temelde cinsel engellerin ve korkunun (kişinin biyo-enerjik yapısına) nüfuz etmesiyle üretilir." (**a.y.**, s. 30)

Bu sayede, bireyin isyan etmeye yönelik olan ve kendisi için düşünme gücüne zarar vererek, çocukluk dönemi cinselliğinin –ve biyo-enerjinin diğer özgür, doğal ifadde biçimlerinin (örn. bağırma, ağlama, koşma, atlama vb.) –engellenmesi, tepkisel kişiliklerin yaratılmasındaki en önemli silahı haline gelir. Bütün gerici politikacıların "ailenin güçlendirilmesi"ne ve "aile değerlerin" kuvvetlendirilmesine (örn. ataerkilliğe, zorunlu tekeşliliğe, evlilik öncesinde bekarete, bedensel cezaya vb.) bu kadar vurgu yapmasının sebebi işte budur.

"*Otoriter toplum, otoriter aile yardımıyla kendisini kitlelerin bireysel yapılarında yeniden ürettiği için, politik gericilik otoriter aileyi 'devlet, kültür ve medeniyetin ...' **temeli** olarak görür*

ve savunur. Gerici erkek ve kadınların yeniden üretilmesinin en önemli merkezi bu ***siyasi gericiliğin mikrop hücresi****dir. Belirli toplumsal süreçlerden ortaya çıkmış ve gelişmiş olarak, onu şekillendiren otoriter sistemin korunması için en hayati kurum haline gelir.*" (**Op.Cit.** s. 104-105)

Aile bu amaç doğrultusundaki en önemli kurumdur, çünkü çocuklar büyük ölçüde ebeveynlerinin denetimi altında oldukları doğum anlarından altı yaşlarına kadar, ilk birkaç yılda psikolojik sakatlanmaya en açık olanlardır. Çocuklar ailelerinden uzak kalacak kadar büyüdüklerinde ise şartlandırma sürecini okullar ve kiliseler sürdürür, ancak eğer uygun temel ebeveynleri tarafından hayatlarının başında atılmamışsa genellikle başarısız olurlar. Bu nedenle A. S. Neill şunu gözlemlemektedir: "*çocuk eğitimi köpek eğitimine oldukça benzerdir. Kırbaçlanan bir çocuk, kırbaçlanan bir köpek gibi itaatkar, özgüvensiz bir yetişkin bir yetişkin olarak büyür. Ve köpeklerimizi kendi amaçlarımıza uygun bir şekilde eğittiğimiz gibi, çocuklarımızı da eğitiriz. Bu köpek yetiştirme evinde, çocuk kreşinde insan köpekler temiz olmalıdırlar; onların beslenmesi için uygun olduğunu düşündüğümüzde onları beslemeliyiz. 1935'de Berlin Temple-*

hof'da, büyük eğitimci Hitler emirlerini ıslıkla bildirirken, binlerce itaatkar, yaltaklanan köpeğin kuyruklarını salladıklarını gördüm." (**Summerhill: a Radical Approach to Child Rearing**, s. 100)

Aile, cinsel enerjinin doruğa çıktığı ergenlik döneminde de ana baskı birimidir. Bunun sebebi ebeveynlerin büyük bir kısmının ergenlere partnerleriyle rahatsız edilmeksizin cinsel ilişkiler geliştirmesini sağlayacak özel bir kişisel alan sağlamamaları, aktif bir şekilde bu tip davranışlardan vazgeçirmeleri, (fanatik Hristiyan ailelerindeki gibi) sıklıkla da tam bir sakınma [uzak durma] talep –sakınmanın en fazla imkansız olduğu bir zamanda!– etmeleridirler. Dahası cinsel özgürlüğe imkan veren ev ve yurtların toplumsal olanaklar olmaksızın, kapitalizmde gençler ekonomik olarak ebeveynlerine bağımlı oldukları için, gençlerin ebeveynlerinin evlilik öncesi seksten sakınması yönündeki mantıksız taleplere boyun eğmekten başka seçenekleri yoktur. Bu ise onları arabaların arka koltuklarında gizlice veya rahatlayamayacakları ve tam bir cinsel tatmin sağlayamayacakları gözden uzak yerlerde seks yapmaya zorlar. Reich'ın bulduğu gibi, cinsellik bastırıldığında ve endişeyle dolduğunda, sonuç daima belli bir derecede onun deyişiyle "*orgazmsal yetersizlik*" olmaktadır. Burada, böylece kronik biyo-enerjik dolaşımın durmasıyla sonuçlanan bir cinsel gerilimin eksik salınması [ser-

best bırakımı] vardır. Böylesi bir koşul, Reich'a göre nevroz ve gerici tavırların beslendiği alandır. (Daha fazla ayıntı için **Kısım J.6**'ya bakınız).

Bu bağlamda, Trobriand Adalıları gibi "ilkel" toplumların ataerkil-otoriter kurumları geliştirmelerinin öncesinde, gençlerin partnerleriyle rahatsız edilmeksizin cinsel ilişkiye girebildikleri özel topluluk evleri sağladıklarına –ve bunun toplumun tam onayıyla olduğuna– işaret etmek ilginçtir. Böylesi bir kurum, özgürlük kavramıyla kastedildiği üzere, anarşist bir toplumda olmuş kabul edilecektir. (Gençlerin cinsel özgürlüğüne ilişkin daha fazlası için **Kısım J.6.8**'e bakınız)

Milliyetçi duyguların [kökleri] otoriter ailelere kadar takip edilebilir. Bir çocuğun annesine bağlılığı tabii ki doğaldır ve bütün aile ilişkilerinin temelidir. Öznel olarak, anavatan ve ulus kavramlarının duygusal temeli anne ve ailedir, çünkü ailenin "minyatür bir ulus" olması gibi anne de çocuğun anavatanıdır. Hitler'in "Nasyonal Sosyalizmi"nin kitlesel cazibesini dikkatlice araştıran Reich'a göre, milliyetçi duygular, aile bağlarının doğrudan bir devamıdır ve ailesine **katılaşmış** [*ing. fixated*] bir bağla tutunmaktadır. Reich'ın belirttiği üzere, anneye çocuksu bağlılık doğal olsa da **katılaşmış** bağlılık toplumsal bir üründen başka bir şey değildir. Ergenlikte anneyle olan bağlılık, **eğer** gençlere dayatılan doğal olmayan

cinsel kısıtlamalar bunun ebedi kılınmasına neden olmazsa, diğer bağlılıklar –örn. doğal cinsel ilişkiler– için de ortam yaratacaktır. İşte bu toplumsal olarak Anneye [olan bağdaki] bu katılaşmanın milliyetçi hislerin temeli haline gelmesini [sağlayan] şey işte bu toplumsal olarak koşullanmış dışsallaştırmadır.

Gerici karakter yapıları yaratma sürecini incelemede Reich'ı inceleyen daha sonraki yazarlar, çocuk ve gençlere cinsel olanlar dışında dayatılan diğer önemli engelleri de içerecek şekilde incelemelerinin alanını genişlettiler. Örneğin, Rianne Eisler **Sacred Pleasure** adlı kitabında sorgulanan tipteki kişilikleri yaratanın yanlızca seks-olumsuz tavır değil ancak **zevk**-olumsuz tavır olduğunu vurgulamaktadır. Zevk veren hislerin değerinin reddedilmesi –örneğin zihin ve "ruhun" "yüksek" zevklerinin aksine vücudun zevklerinden haz duymanın insan doğasının "hayvansı" (ve bu nedenle de "kötü") yanı olduğu şeklindeki genel düşüncede yansıdığı gibi– bilinçaltımıza nüfuz eder. Vücuda ilişkin ruhsal yönü reddeden böylesi bir ikilikle [düaliteyle], insanların herhangi bir haz verici histen zevk almaktan suçluluk duymaları sağlar –kapitalizm ve devletçilik altında, yönetici-sınıfın çıkarlarını korumak için emeğin yabancılaşmasına, sömürüye, askeri hizmete kitlesel olarak itaatkar olma gereksinimiyle beraber, onları hazlardan (ve hatta yaşamın kendisinden bile)

feragat etmeye dayanan bir yaşama hazırlayan bir şartlandırma. Ve aynı zamanda, bazı merhametsiz ülküler uğruna acı çeken (ve "gerekli" acı çekmeyi diğerlerine bulaştıran) katı, duygusuz savaşçı kahramanların yüceltilmesindeki gibi, otoriter ideoloji acı çekmenin değerine vurgu yapar.

Eisler yine, "*katı hiyerarşilerin ve acılı cezalandırmaların norm olduğu ailelerde büyüyen insanların ebeveynlerine duydukları kızgınlığı bastırdıklarına ilişkin oldukça bol kanıt var. Bu kızgınlığın daha sonra geleneksel olarak güçsüzleştirilmiş olan gruplara (azınlıklar, çocuklar ve kadınlar gibi) yansıtıldığına dair de oldukça fazla kanıt var*" (**a.y.**, s. 187). Bu bastırılmış kızgınlık, ilgisi çoğunlukla toplumun sorunları için azınlıkların günah keçisi gösterilmesine dayanan gerici politikacılar için verimli bir zemin haline gelir.

Psikolog Else Frenkel-Brunswick'in **The Authoritarian Personality**'de belgelediği üzere, çocukluk dönemlerinde iradelerini korkulan otoriter ebeveynlerin gereksinimlerine teslim etmekle şartlandırılan insanlar, aynı zamanda da yetişkinler olarak iradelerini otoriter liderlerin irade ve akıllarına teslim etmeye de oldukça duyarlı olmaktadırlar. "*Diğer bir deyişle, bastırılmış öfkelerini zayıf olarak gördüklerine yansıtmayı öğrendikçe, otokratik veya "güçlü adam" idaresine itaat etmeyi öğrenirler. Dahası, her-*

hangi bir isyan etme belirtisinde dahi (hatta adaletsizce davranıldığında cevap verdiği zaman bile) katı bir şekilde cezalandırıldığı için, çocukken kendilerine yapılanlarda herhangi bir şeyin yanlış olduğunu bile kendi kendilerine –ve sonuçta kendi çocuklarına da [bunları] yaptıklarını– reddetmeyi de yavaş yavaş öğrenirler." (**a.y.**, s. 187)

Bunlar, otoriteye tapan ve özgürlükten korkan kişilik tipleri yaratarak statükonun devamlı kılınmasını sağlayan bazı mekanizmalardır. Sonuç olarak, anarşistler geleneksel çocuk yetiştirme pratiklerine, ataerkil-otoriter aile (ve onun "değerlerine"), gençlerin cinselliğinin bastırılmasına, hazzın engellenmesine, Kilise tarafından ve okulların çoğunda öğretilen acıyı onaylayan davranışları genellikle reddederler. Bunların yerine anarşistler, amacı bireyselliğin psikolojik olarak sakat bırakılmasını engellemek, veya en azından asgari kılmak, bunun yerine de doğal kendinden düzenlemeyi ve kendinden esinlenmeyi geliştirmek olan, otoriter olmayan, baskıcı olmayan çocuk yetiştirme pratiklerini ve eğitsel yöntemleri tercih ederler (sırasıyla **Kısım J.6** ve **Kısım J.5.13**'e bakınız). Bu, bizce anarşist ekonomik ve politik kurumların serpilebileceği bir psikolojik zemin yaratarak, insanların mutlu, yaratıcı ve gerçekten de özgürlük aşığı bireyler olarak gelişecekleri yegane yoldur.

B.2 Anarşistler Neden Devlete Karşıdırlar?

Daha önceki kısımda belirtildiği gibi (**Kısım B.1**'e bakınız), anarşistler tüm hiyerarşik otorite [yetke] biçimlerine karşıdırlar. Ancak tarihsel olarak, zaman ve enerjilerinin çoğunu özellikle iki ana biçime karşı çıkmaya harcamışlardır. Birisi kapitalizmdir, diğeri ise devlettir. Bu iki otorite biçimi sembiyotik [*ing. symbiotic*, ortak yaşayan] bir ilişki içindedirler ve kolayca birbirlerinden ayırd edilemezler. Bu kısımda, anarşistlerin devlete neden karşı olduğunu açıklarken, devletle kapitalizm arasındaki ilişkiyi de incelememiz gerekecektir.

Peki devlet nedir? Malatesta'nın ifade ettiği üzere, anarşistler, "*kendi işlerinin idaresinin, kendi kişisel davranışları üstündeki denetimin, kendi kişisel güvenlikleri için sorumluluğun –gasp etme*

veya delegasyon yolu ile– hhalktan alarak, herkes ve herşey için yasalar yapma ve halkı bunlara uymaktan –gerekirse kolektif zor kullanımıyla– sorumlu tutma gücüne sahip olan diğerlerine devredilmesini sağlayan; politik, hukuki, yargısal, askeri ve finansal kurumların toplamı anlamında ... Devlet kelimesini kullanırlar." (**Anarşi**, s. 13)

Şöyle devam eder:

> "*Bize göre, hükümetler (veya devletler) ... insanlar arası ilişkileri düzenleyen* ***yasalar*** *yapma, bunların yerine getirildiğini görme gücüne sahip olan, ... (ve) isteklerini yerine getirilmesine herkesin itaat etmesini sağlamak için bütün bir topluluğun fiziki, entelektüel ve ekonomik gücünden meydana gelen toplumsal gücü kullanmak için –az ya da çok– bir güce sahip olan yöneticiler içindir*". (**Op. Cit.**, s. 15-16 –keza Kropotkin'in **Devlet: Tarihsel Rolü**, s. 10'e bakınız)

Bu, Randolph Bourne'nin devleti, bir yönetici elitin belirli bir coğrafi bölgede politik-askeri hakimiyet kurması olarak nitelendirmesine, hepsi değilse bile anarşistlerin çoğunun katılacağı anlamına gelmektedir (**Vakitsiz Yazılar** içinde "*Devlet Üstüne*

Bitirilmemiş Parçalar"a bakınız). Murray Bookchin bu konuda şunları yazıyor:

> "*Asgari olarak, Devlet profesyonel bir toplumsal baskı sistemidir. ... Baskı profesyonel, sistematik ve örgütlü bir toplumsal kontrol biçimi olarak kurumsallaştırıldığı –şiddet tekeliyle de desteklendiği– zaman ancak tam anlamıyla Devlet'ten bahsedebiliriz.*" (**Toplumu Yeniden Şekillendirmek**, s. 66)

Bu nedenle, anarşistler açısından devletin üç şeyle belirginleştiğini söyleyebiliriz:

> 1) Belli bir [coğrafi] alan dahilinde "şiddet tekeli";
>
> 2) Bu şiddetin "profesyonel", kurumsal bir doğaya sahip olması; ve
>
> 3) Hiyerarşik bir doğa, gücün ve inisiyatifin bir azınlığın elinde merkezileşmesi.

Bu üç yön arasında, sonuncusu (merkezileşmiş, hiyerarşik doğası) en önemli olanıdır, çünkü gücün bir azınlığın elinde yoğunlaşması toplumun hükümet ve yönetilenler olarak bölünmesini sağlar (bu ise bu

bölünmeyi zorla dayatacak profesyonel bir organın yaratılmasını gerektirir). Böylesi bir bölünme olmaksızın, şiddet tekeline gereksinimimiz olmayacak; böylece de güç ve hiyerarşi tarafından damgalanmamış bir eşitlerin birliği ortaya çıkacaktır (birçok devletsiz "ilkel" kabilelerde olduğu gibi).

Bazı devlet tipleri (örn. Komünist ve sosyaldemokrat olanlar) doğrudan doğruya yanlızca politik-askeri tahakkümle uğraşmakla kalmaz, aynı zamanda üretim araçlarının devlet sahipliliğinde olması sayesinde ekonomik tahakküm de kurar; liberal demokratik kapitalist ekonomilerde ise, bu gibi mülkiyet [hakları] özel bireylerin ellerindedir. Ancak liberal demokratik devletlerde, politik-askeri tahakküm mekanizması şirket seçkinlerince ve kendileri yararına kontrol edilir, ve bu sebeple büyük şirketler sıklıkla daha geniş bir "devlet-yapısı"na [*ing. state-complex*] ait olarak nitelendirilirler.

Devlet, gücün bir azınlığın ellerine teslim edilmesi [*ing. delegation*, gücün temsilcilere devredilmesi] [demek] olduğu için, açıkça hiyerarşiye dayanır. Gücün teslim edilmesi, seçilmiş insanların onları seçen kitlelerden giderek izole olmasına ve onların kontrolü dışına çıkmasına yol açar. Ayrıca, bu seçilenler çeşitli meseleler üstünde güce sahip kılındıkları ve onlara bunlar hakkında karara varmaları söylendiği için, karar-almalarına yardımcı

olacak bir bürokrasi kısa zaman içinde çevrelerinde gelişir. Ancak, bu bürokrasi, enformasyonu denetlemesi ve devamlılığı yüzünden, bir süre sonra seçilmiş görevlilerden daha fazla bir güce sahip olur. Bu ise, aynen politikacıların onları seçenlerden daha fazla bir güce sahip olması gibi, (sözde) halkın hizmetkarları olanlara hizmet edenlerin hizmet ettiklerinden daha fazla bir güce sahip olması anlamına gelir. Devlet benzeri (yani hiyerarşik) örgütlenmelerin hepsi kaçınılmaz olarak bürokrasi yumurtlar. Bu bürokrasi, resmi kurallar ne olursa olsun, bir süre sonra *de facto* gücün odaklanma noktası haline gelir.

Sıradan halkın bu marjinalleşmesi ve güçsüzleşmesi (ve böylece bürokrasinin güçlenmesi) anarşistlerin devlete karşı çıkmalarındaki anahtar nedendir. Böylesi bir düzenleme, bireyin güçsüzleşmesini, kişiyi –umutları, rüyaları, düşünceleri ve duyygularıyla **biricik** olan bir birey [olarak] **değil**– bir nesneye veya sayıya indirgeyen bürokratik, otoriter yönetime boyun eğmesini sağlar. Proudhon'un etkili bir şekilde belirttiği gibi:

> "*YÖNETİLMEK demek, ne hakkı ne irfanı [ing. wisdom] ne de erdemi [ing. virtue] olmayan yaratıklar tarafından tahkik edilmek, casus gibi izlenmek, yön-*

lendirilmek, yasalara bağımlı kılınmak, numaralandırılmak, kütüğe kaydedilmek, fikir aşılanmak [ing. indoctrinated], vaaza çekilmek, denetlenmek, hesaplanmak, değer biçilmek, sansür edilmek, emir altında tutulmak demektir … YÖNETİLMEK demek, birinin [bir kimsenin] her hareketinin, her işleminin not edilmesi , kayda geçirilmesi, sıraya alınması, vergilendirilmesi, mühürlenmesi, ölçülmesi, numaralandırılması, değerinin biçilmesi, lisans verilmesi, yetki verilmesi, nasihat edilmesi, tembih edilmesi, yasaklanması, reforme edilmesi, düzeltilmesi, cezalandırılması demektir. Kamu yararı gerekçesiyle ve genel fayda adına, yükümlülüğe bağlanmak, eğitilmek, soyulmak, sömürülmek, tekellere bağımlı kalmak, gaspa uğramak, köşeye sıkıştırılmak, gizemlerle büyülenmek, yağmalanmak demektir; en ufak bir direniş belirtisiyle veya yakınma sözcüğü karşısında, baskıya uğramak, ceza görmek, küçümsenmek, taciz edilmek, takibata uğramak, itilip kakılmak, sopayla dövülmek, silahsız bırakılmak, boğazlanmak, hapse atılmak,

yargılanmak, mahkum edilmek, kurşuna dizilmek, sürgüne gönderilmek, kurban edilmek, satılmak, ihanete uğramaktır; ve bunların hepsini taçlandıracak şekilde alaya alınmak, gülünç düşürülmek, kötü davranılmak ve onuru kırılmak [demektir]. İşte hükümet; işte onun adaleti ve işte onun ahlağı!" (**Genel Devrim Fikri**, s. 294)

Anarşistler, engin bir faaliyet alanına ve ölümcül bir kuvvetine denetimine sahip, **bir önceki kısım**'da betimlenen otoriteyle ilgili tüm olumsuz karakteristiklerden muzdarip olan devleti "esas [nihai]" hiyerarşik yapı olarak görürler. Bakunin "*Devlet'e ilişkin her mantıksal ve açık teori* ***otorite*** *ilkesi üstüne, yani* ***daima*** *kendilerini yönetme yetisinden yoksun olan kitlelerin, şu veya bu şekilde tepeden kendilerine dayatılan lütufkar irfan ve adalet boyunduruğuna her zaman itaat etmeleri gerektiği şeklindeki teolojik, metafiziksel ve politik bir düşünce üstüne kurulmuştur.*" (**Anarşi Üstüne Bakunin**, s. 142) Böylesi bir otorite sistemi, doğası itibariyle, merkezileşmiş, hiyerarşik ve bürokratik olmak zorundadır. Ve merkezileşmiş, hiyerarşik ve bürokratik doğası nedeniyle, devlet, büyüme ve gelişmesini engelleyerek ve halk kontrolünü

imkansız kılarak, toplum üstünde büyük bir yük haline gelir. Bakunin'in ifade ettiği üzere:

> "*Devlet tarafından temsil edildiği söylenen toplumun genel çıkarları, ... (gerçekte) ... bölgelerin, komünlerin ve birliklerin, ve çok sayıdaki bireyin olumlu çıkarlarının devlete tabi kılınarak, genel ve kalıcı olarak olumsuzlanmasıdır. ... [Devlet'e tabi kılınmayla] tüm en iyi arzular, ülkenin bütün canlı kuvvetleri sofuca boğazlanır ve defnedilir.*" (**Bakunin'in Siyasi Felsefesi**, s. 207)

Bu bölümün geri kalanında, devleti, toplumdaki rolünü, [toplumun] özgürlüğü üstüne etkisini ve varlığından kimlerin faydalandığını tartışacağız. Bu konuda okunması için Kropotkin'in klasik makalesi, **Devlet: Tarihsel Rolü** önerilir.

B.2.1 Devletin Ana İşlevi Nedir?

Devletin ana işlevi seçkinlerin aşağı toplumsal katmanları sömürmesini (yani onlardan ekonomik artık edinmesini) sağlamaktır. Devlet temel olarak,

Malatesta'nın sözleriyle, "*mülkiyet sahiplerinin* ***jandarma****sıdır*." (**Anarşi**, s. 19) (Amerikan "demokrasisi"nin Kurucu Babaları'nın vecizesiyle karşılaştırınız –"*ülkeye sahip olanlar onu yönetmelidir*", John Jay). Toplumsal piramidin üst-orta kesiminde yer alanlar da çalışmadan gelir edinmek için –yatırımlardan olduğu gibi– sık sık devleti kullanırlar; ancak en büyük ekonomik avantajları seçkinler kazanır –ABD'de nüfusun yüzde birlik bir kesiminin toplam refahın yüzde 40'ından fazlasını kontrol etmesinin sebebi budur. Bu nedenle devletin toplumdaki asalakların sömürücü aygıtı olduğunu söylemek hiç de abartı olmayacaktır.

Devlet, [yönetici seçkin sınıfın] üyelerinin refah edindikleri belli bazı ekonomik tekelleri koruyarak yönetici seçkinlerin sömürücü ayrıcalıklarını garanti altına alır (bakınız **Kısım B.3.2**). Bu hizmet "özel mülkiyetin korunması" olarak adlandırılır ve bunun devletin iki ana işlevinden birisi olduğu söylenir –diğeri ise bireylerin "kişi olarak güvencede olması"nı [*ing. secure in their persons*] garanti altına almaktır. Ancak, her ne kadar bu ikinci amaç açıklanmış olsa da, gerçekte çoğu devlet yasası ve kurumu özel mülkiyetin korunması ile ilgilidir (anarşistlerin "mülkiyet" tanımı için bakınız **Kısım B.3.1**).

Bu gerçek nedeniyle, "kişi olarak güvende olma", "suçun önlenmesi" gibi referansların çoğunlukla dev-

letin varlığının rasyonelleştirilmesi, ve seçkinlerin güç ve ayrıcalıklarının devamlı kılınmasını sağlayan bir sis perdesi olduğunu ifade edebiliriz. Dahası, her ne kadar devletin kişilerin (özellikle de seçkin kişilerin) güvenliğini korumakta ikincil bir çıkarı olsa da, kişilere karşı işlenen suçların büyük bir kısmı, devlet-destekli sömürüden kaynaklanan yoksulluk ve yabancılaşmayla ve keza [toplumun] devletin özel mülkiyeti koruyan kendi şiddetli yöntemlerine duyarsızlaştırılmasıyla güdülenmektedir.

Bu nedenle anarşistler, devlet ve neden olduğu suç-yaratıcı koşullar olmaksızın, merkezsizleşmiş, gönüllü topluluk birliklerinin hala var olabilecek ıslah edilemez şiddetli insanlarla (cezalandırıcı değil) şefkatlı bir şekilde ilgilenebilmesi mümkün olduğunu savunurlar (bakınız **Kısım I.5.8**).

Devlet'in, özel mülkiyetle bağlantılı olan kapitalizm ve otorite ilişkilerinin devamlılığını sağlayan temel baskı mekanizmalarını temsil ettiği açıktır. Mülkiyetin korunması esasen sahip olanların sahip olmayanlar –hem bir bütün olarak toplumda, hem de belli bir işçi grubu üstünde belli patronların ki gibi özel bir durumda– üstündeki toplumsal tahakkümünü sağlayan bir araçtır. Sınıf tahakkümü mülkiyet sahibinin bu mülkiyeti kullanan [işçiler] üstündeki otoritesidir, ve bu tahakkümü (ve yarattığı toplumsal ilişkileri) desteklemek devletin asli işlevidir.

Kropotkin'in sözleriyle, "*zenginler, devlet makinası onları korumayı bırakırsa, emekçi sınıflar üstündeki iktidarlarının anında elden gideceğini iyi bilirler.*" (**Evrim ve Çevre**, s. 98)

Diğer bir deyişle, mülkiyetin korunması ve sınıf tahakkümünün desteklenmesi aynı şeylerdir. Ancak devletin bu asli işlevi, halkın kendi kendini yönettiği izlenimini yaratan temsili seçim sisteminin "demokratik" maskesiyle gizlenir. Bu nedenle Bakunin, modern devlet, "*kapitalist ekonominin başarısı için gerekli olan iki koşulu kendi içinde birleştirir: Devlet merkeziyetçiliği ve ... halkın ... sözde onu temsil eden ancak aslında onu yöneten bir azınlığa fiilen tabi olması*" (**Op. Cit.**, s. 210) [diye] yazar.

Tarihçi Charles Beard benzer bir noktayı belirtir:

> "*Mademki devletin asli amacı (fiziksel şiddetin bastırılmasının ötesinde), toplumun üyelerinin mülkiyet ilişkilerini belirleyen kuralları yapmaktır; hakları böylece korunan hakim sınıflar, [kendi] ekonomik süreçlerinin devamlılığı için gerekli olan daha geniş çıkarlarla uyumlu olan bu kuralları mecburen olarak hükümetten edinmelidirler, veya [aksi takdirde] hükümet organlarını kendileri*

kontrol etmelidirler." (**Anayasanın Ekonomik Yorumlanması**, Howard Zinn'in alıntısı, **Op. Cit.**, s. 89).

Devletin bu rolüne –kapitalizmi ve mülkiyeti, mülkiyet sahiplerinin iktidar ve otoritesini korumak– Adam Smith de değinmiştir:

"*Kısmetteki eşitsizlik, ... insanlar arasında daha önce muhtamelen var olamayacak derecede bir otoriteyi ve tabi olmayı ortaya çıkarır. Bu, kendi korunması için kaçınılmaz bir şekilde gerekli olan, ... (ve) bu otorite ve tabi olmayı devamlı kılacak ve güvence altına alacak, belli seviyedeki sivil bir hükümeti ortaya çıkarır. Bilhassa zenginler, avantajlarına sahip olmakta onlara yegane güven verebilecek düzeni desteklemekle zorunlu bir şekilde ilgilenirler. Daha düşük zenginlik [sahibi] insanlar [gerektiğinde] kendi zenginliklerinin savunulmasında daha yüksek zenginlik [sahibi] insanlarla birlik oluşturmak amacıyla, daha yüksek [zenginlik] sahipleriyle onların mülkiyetlerinin korunmasında birlik oluştururlar. ... Onların [zenginlerin] daha düşük*

[seviyedeki] otoritesi [hükümetin] daha büyük otoritesine dayanır; ve [zenginlerin hükümete] tabi olmaları [hükümetin] daha aşağıdakileri kendisine tabi kılma gücüne dayanır. Onlar, [hükümetin] onların mülkiyetini savunabilmesi ve otoritelerini destekleyebilmesi için, kendi küçük egemenlerinin mülkiyetini savunmakta ve otoritesini desteklemekte çıkarları olduğunu hisseden bir tür küçük asiller sınıfı meydana getirirler. Sivil hükümet, mülkiyetin güvenliği için kurulduğu ölçüde, gerçekte zenginin yoksula veya bir miktar mülke sahip olanın hiçbir şeye sahip olmayana karşı savunulması için kurulmuştur." (Adam Smith, **Ulusların Zenginliği**, kitap 5)

Kısacası, devlet, yönetici sınıfın yönetiminin bir aracıdır. Bakunin [şöyle söyler]:

"*Devlet, mülk sahibi sınıfların kitleler üzerindeki örgütlü otoritesi, tahakkümü ve iktidarı demektir.*" (David Deleon'un alıntısı, **Anarşi'yi Yeniden Keşfetmek**, s. 71)

Ancak, anarşistler devletin toplum içindeki ekonomik olarak hakim sınıfların iktidar ve konumunu koruduğunu kabullenirken, keza devletin hiyararşik doğası nedeniyle kendi çıkarları olduğunu öne sürerler. Bu nedenle basitçe toplumdaki ekonomik olarak hakim sınıfların bir aracı olarak değerlendirilemez. Devletler, yapıları yüzünden kendi sınıflarını, sınıf çıkarlarını ve ayrıcalıklarını yaratan kendi dinamiklerine sahiptirler (ve bu, onların ekonomik yönetici sınıfın denetiminden kaçmalarına, şu veya bu ölçüde kendi çıkarlarının peşinde koşturmalarına imkan tanır). Malatesta'nın ifade ettiği üzere, "*hükümet, burjuvaziden kaynaklanmış olsa da ve onun hizmetçisi ve koruyucusu olsa da, –her hizmetkar ve koruyucuda olduğu gibi– kendi kurtuluşunu kazanma ve koruduğu kim olursa olsun ona hakim olma eğlimindedir.*" (**Anarşi**, s. 22)

Bu, –modern biçimi içsel olarak kapitalizmle ilişkiyken– devlet aygıtının (ve yapısının) çoğunluk tarafından kullanılabilecek bir araç olarak görülemeyeceği anlamına gelir. "*Devletin, her Devletin –en liberal ve demokratik biçimde giydiirilmiş olsa bile– esasen tahakküm ve şiddete, yani despotizme – gizli ancak hiç de daha az tehlikeli olmayan bir despotizme– dayanması*" nedeniyle böyledir. "Devlet", "*kuvvet, otorite, hakimiyeti ifade eder; gerçekte*

eşitsizliği gerektirir." (**Michael Bakunin'in Siyasi Felsefesi**, s. 211 ve s. 213)

Bu, devlet makinasını kontrol eden bir azınlığı kuvvetlendiren hiyerarşik ve merkezileşmiş doğası nedeniyle böyledir –"*(h)er devlet iktidarı, her hükümett, doğası itibariyle kendisini halkın dışına ve üstüne yerleştirir; ve [halkı] kaçınılmaz bir şekilde, [halka] yabancı olan ve [halkın] gerçek ihtiyaç ve arzularına aykırı olan bir örgüte ve amaçlara tabi kılar.*" (**Anarşizm Üstüne Bakunin**, s. 328) Eğer "*tüm proletarya ... hükümet üyesi olacaksa, ... ortada hükümet [ve] devlet olmayacaktır; ancak eğer ortada bir devlet varsa, orada yönetilenler ve köleler olacaktır.*" (**Op. Cit.**, s. 330)

Diğer bir deyişle, devlet bürokrasisinin kendisi doğrudan baskıcıdır ve ekonomik olarak hakim sınıftan bağımsız olarak var olabilir. Bakunin'in kahince sözleriyle:

> "*Tarih boyunca ne gördük? Devlet her zaman bir takım ayrıcaklı sınıfların kalıtı olmuştur: papazlık sınıfı, asiller, burjuvazi –ve nihayetinde, tüm diğer sınıflar kendilerini tükettiklerinde, bürokrasi sınıfı sahneye çıkar ve ardından Devlet bir makina konumuna düşer*

–isterseniz yükselir [de diyebilirsinizz]"
(**Bakunin'in Siyasi Felsefesi**, s. 208)

Sovyet Rusya deneyimi analizinin geçerliliğine işaret ediyor (işçi sınıfı, ekonomik bir sınıf yerine bürokrasi tarafından sömürülmüş ve tahakküm altına alınmıştı).

Böylece devletin rolü, kapitalist sınıfın ve [devletin] kendi çıkarları doğrultusunda bireyin ve bir bütün olarak işçi sınıfının bastırılmasıdır. Bu demektir ki, "*Devlet örgütüi ... azınlıkların kitleler üstünde iktidarlarını kurmak ve örgütlemek için başvurdukları bir kuvvettir.*" Kropotkin ardından, "*Devlet ile birey arasındaki mücadelede, anarşistlerin Devlet karşısında bireyin, [toplumu] ezen otorite karşısında toplumun yanında yer almasına*" şaşmamak gerektiğini belirtir. Devlet "*kapitalizmin çıkarına olan bir üstyapıyken*", "*feodallerin, yargıçların, savaşçıların ve ruhbanların çıkarlarını sıkıca birbirine kenetlemek amacıyla yaratılan bir iktidar*"dır; ve saf olarak kapitalist/feodal sınıfın aracı olarak görülemeyeceğini eklemeliyiz. Devlet yapısının ("*yargıçlar, savaşçılar*", vb.'nin) kendi çıkarları vardır. (**Kropotkin'in Devrimci Broşürleri**, s. 170 ve s . 192-3)

B.2.2 Devletin Yardımcı İşlevleri Var mıdır?

Özel mülkiyeti koruma asli işlevi yanında, devlet başka şekillerde de yönetici sınıfın ekonomik bir aracı olarak faaliyet gösterir.

Birincisi, devlet kapitalist gelişme boyunca ortaya çıkabilecek sorunları çözmek için modern ekonomiye müdehale eder. Bu müdehaleler değişik zamanlarda değişik biçimler almıştır, ve sanayinin devletçe finanse edilmesini (örn. askeri harcamalar); özel sermayenin sağlaması için fazlasıyla pahalı olan toplumsal altyapının oluşturulmasını (demiryolları, otoyolları); (kapitalistlerin tüketicileri soymasına, zenginleşmesine ve yatırım için [mevcut] fonları artmasına imkan veren başarılı bir sanayileşme için anahtar olan) gelişen sanayileri etkin uluslar arası rekabetten korumak için tarifeler konulmasına; pazarlar yaratmak veya ucuz hammadde ve emeğe ulaşmak amacıyla koloniler yaratmak (veya vatandaşlarının yurtdışındaki sermaye yatırımlarını korumak) için [yapılan] emperyalist girişimleri; tüketim eksikliği ve durgunlukla karşılaşıldığında tüketici talebini canlandırmak için hükümet harcamlarını; işçi sınıfını disiplin altına almak için kullanılabilecek (ki böylece daha az için daha çok üretmeleri sağlanacaktır)

”doğal” bir işsizlik seviyesinin sürdürülmesini; iş çevrimlerinin [*ing. business cycle*] etkilerini azaltmak ve işçi sınıfının sınıf mücadelesindeki kazanımlarının içini boşaltmayı denemek ve gerçekleştirmek için faiz oranlarıyla oynamayı içerir.

İkincisi, refahtan kaynaklanan aşırı politik güç (bakınız **bir sonraki kısım**) nedeniyle, kapitalistler doğrudan kendi sınıfsal çıkarları için –[mali] desteklemeler, vergi indirimleri, hükümet ihaleleri, batmasına izin verilemeyecek kadar önemli olduğuna karar verilen şirketlerin kurtarılması vb. gibi– devleti kullanırlar.

Ve üçüncüsü, devlet, bir bütün olarak sistemi tehdit etmediği takdirde işçi sınıfına imtiyazlar tanımak için kullanılabilir.

Bu nedenle David Deleon [şöyle diyordu]:

> ”*Herşeyin ötesinde, devlet hakim sosyo-ekonomik ilişkilerin devamlılığı için [var olan] bir kurum –ordu, mahkemeler veya polis gibi birimmler sayesinde olsun olmasın– olarak kalmaya devam eder. … Günümüz devletleri … mülkiyet sistemini dayatmak için (ki daima başvurulacak en son, ama sıklıkla da ilk araç olan devlet şiddetine göre) daha az ilkel araçlar edinmiştir. Devletler,*

anahtar şirketlerin batmasını engelleyerek, faiz oranları sayesinde ekonomiyi manipüle ederek, kiliseler ve okullar için vergi kolaylıkları sağlama suretiyle hiyerarşik ideolojiyi destekleyerek ve diğer taktiklerle, ekonomideki gerilimi düzenleyebilir, ılımlandırabilir ve çözüme kavuşturabilir. Özünde [devlet] nötr [tarafsız] bir kurum değildir; tüm gücüyle statükonun yanındadır. Örneğin kapitalist devlet, gerçekte sistemi dengeleyen, sermayeye odaklanmış bir ciroskoptur [gemilerde rotayı izlemeyi sağlayan alet]. Eğer söz gelimi eğer ekonominin bir sektörü sistemin geri kalanına zarar verecek bir kar haddine ulaşıyorsa –örneğin petrol üreticilerinin kamuoyunnda kızgınlık yaratan ve imalat maliyetlerini artıran [yüksek bir kar haddine ulaşması durumunda], devlet vergilendirme veya rekabetçi [rakipleri] cesaretlendirme yoluyla bu karın bir kısmını yeniden dağıtabilir." (**Anarşiyi Yeniden Keşfetmek**, ss. 71-72)

Devlet yasamasının işgünü uzunluğunu saptaması yukarıda sayılan bir ve üçüncü işlevlerinin bir

örneğidir. Kapitalist gelişmenin ilk dönemlerinde, emek gücü açığı [azlığı] devletin işgünü uzunluğunu gözardı etmesine, böylece de kapitalistlerin işçilerden daha fazla artık edinmesine ve bir müdehale olmaksızın kar oranlarını artırmasına yol açmıştı. Ancak sonraları, işçiler örgütlenmeye başladıktan sonra, işgününün uzunluğunu azaltmak devrimci sosyalist gayretin geliştiği ana talep haline geldi. Bu tehditi etkisiz kılmak için (ve sosyalist devrim kapitalistler açısından en kötü senaryoydu), devlet (işçilerin mücadelesi yatıştıktan sonra sevinçle gözardı edilecek ve "ölü bir yasa" haline gelecek) işgününün uzunluğunu azaltacak bir kanunu kabul etti. Başlangıçta, devlet gücünü kapitalist gelişimin (yani kapitalistlerin istedikleri gibi davranmaları için emek hareketini bastırılması) sürecinde ortaya çıkan sorunları çözmekte kullanarak, tamamen kapitalist sınıfın çıkarlarının koruyusu olarak işlemekteydi. Sonra ise, bir bütün olarak sisteme karşı olan tehditleri ortadan kaldırmak için işçi sınıfına imtiyazlar veriyordu.

Bu üç yardımcı işlevden hiçbirisinin, kapitalizmin parça parça reformlarla esasen işçi sınıfının çıkarlarına hizmet edecek faydalı bir sisteme dönüştürülebileceğini ima etmediğine dikkat çekilmelidir. Aksine, bu işlevler, devletin kapitalist mülkiyet ve bunun yarattığı toplumsal ilişkilerin koruyucusu –

yani kapitalistlerin sömürme yetisinin temeli– [olma] temel görevinden ortaya çıkar ve onu destekler. Bu nedenle reformlar kapitalizmin işleyişini biraz değiştirebilir, ancak asla temellerini tehdit edemez. Malatesta'nın ifade ettiği gibi:

> "*Devletin temel işlevi, ... daima kitlelerin bastırılması ve sömürülmesi, tahakkümcülerin ve sömürücülerin savunulmasıdır. ... Bu temel işlevlere, ... tarih boyunca başka işlevlerle eklendiği doğrudur; ... toplumsal yaşam için ... faydalı olan diğer faaliyetleriyle, baskıcı ve yağmacı faaliyetlerini biraraya getirmemiş ... bir hükümet asla var olmamıştır. Ancak bu hükümetin doğası itibariyle baskıcı olduğu, köken olarak ve tavırlarıyla hakim sınıfı savunduğu ve kuvvetlendirdiği, aslında bu durumu onayladığı ve ağırlaştırdığı gerçeğinin değerini azaltmaz. ... (B)u, hükümetin ne yaparsa yapsın daima hakim olma arzusuyla harekete geçtiğini, [kendisinin] ve hem temsilcisi hem de savunucusu olduğu sınıfın ayrıcalıklarını savunmak, genişletmek ve kalıcı kılmak için kurgulandığını gösteren pratik kanıtların*

bulunması için, bu işlevleri neden ve nasıl yürüttüğünü anlamak yeterlidir.

Bir hükümet, genel fayda bahanesi arkasında gerçek doğasını gizlemeksizin kendisini uzun süre devam ettiremez; tüm insan yaşamı için saygı talep ediyor gözükmedikçe, ayrıcalıklı olanların yaşamları için saygı [gösterilmesini] dayatamaz; tüm herkesin haklarının bekçisi gibi davranmadıkça, azınlığın ayrıcalıklarının kabul edilmesini dayatamaz." (**Op. Cit.**, ss. 20-21)

Nihayetinde, (işgününü kısıtlayan yasalarda olduğu gibi) devlet ihsan eylediğini geri alabilir. Böylece –daha fazla devrimci değişimi durdurmak için bahşedilen (**Kısım D.1.3**)– refah devletinin yükselişi ve düşüşü, ücretli emeğin varlığına köklü bir şekilde meydan okumadı; ve kapitalizmi regüle etmenin bir aracı olarak faydalıydı, ancak varlığı kapitalist ekonominin gereksinimleriyle çeliştiğinde "reforme edildi" (yani iyileşmekten ziyade kötüleşti).

Diğer bir deyişle, devlet, sistemi koruyarak **bir bütün olarak** kapitalist sınıfın uzun dönemli çıkarlarını korumak için hareket eder. Bu rol belli bazı kapitalistlerin ve hatta yönetici sınıfın büyük bir kesiminin çıkarlarıyla çatışabilir ve çatışır da (ba-

kınız **bir sonraki kısım**). Ancak bu çatışma, devletin mülkiyet sahiplerinin polisliği rolünü değiştirmez. Aslında, devlet üst-sınıfların sistemi neyin devam ettirdiği konusundaki anlaşmazlıklarını (barışçıl ve görünürde bağımsız bir şekilde) halletmenin aracı olarak düşünülebilir.

B.2.3 Yönetici Sınıf Devlet Üstündeki Denetimini Nasıl Sürdürür?

Basitleştirmek maksadıyla, ana amacı aşağıda betimlenen sömürücü tekelleri korumak olan kapitalist bir devleti düşünün. Ekonomik tekelleri devlet tarafından korunduğu için, bunlardan gelir sağlayan seçkinler –ismen finans kapitalistler, endüstriyel kapitalistler ve toprak sahipleri– sömürdükleri üstünden büyük bir zenginlik edinebilirler. Bu, en yukarıdaki küçük mülkiyet sahibi seçkinlerle aşağıdaki mülkiyet sahibi olmayan çoğunluk arasındaki büyük zenginlik farkı, toplumu ekonomik sınıflar hiyerarşisine göre tabakalaştırır [*ing. stratify*, katmanlaştırır].

Ardından seçimleri kazanmak, lobicilik yapmak ve meclis üyelerine rüşvet vermek büyük bir zen-

ginlik gerektirdiği için, mülkiyet sahibi seçkinler "cüzdanın gücü" sayesinde politik süreci –ve böylece de devleti– kontrol edebillirler. Örneğin, ABD Başkanlığı adayı olmanın 20 milyon $'dan fazla bir maliyeti vardır. Diğer bir deyişle, devasa zenginlik eşitsizlikleri sayesinde politikanın seçkinlerce kontrol edilmesi, bu eşitsizliklerinin devam etmesini ve böylece de seçkinlerin denetiminin devam etmesini güvence altına alır. Bu sayede en yukarıdakilerin [aldıkları] hayati politik kararlar, aşağıdakilerin herhangi önemli bir etkisinden yalıtılmış olur.

Dahası, sermayenin ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen negatif yatırım yapma [*ing. disinvest*] (sermaye kaçırma) yetisi, devleti kendi hizmetkarı olarak tutmakta önemli bir silahtır. Noam Chomsky'nin belirttiği gibi:

> "*Kapitalist bir demokraside, tatmin edilmesi gereken çıkarlar kapitalistlerin çıkarlarıdır; aksi takdirde, genel nüfusun gereksinimlerine –ne kadar marjinal olursa olsun– ayrılacak ne yatırım, ne üretim, ne iş, ne de kaynak olur.*" (**Akışı Değiştirmek**, s. 233)

Yani sözde "demokratik" kapitalist devletler bile sonuçta mülk sahiplerinin [*ing. propertariat*] dikta-

törlüğüdür. Errico Malatesta bunu şöyle ifade ediyor:

> "*Genel oy kullanma hakkıyla bile –genel oy kullanma hakkıyla daha da fazla bile diyebiliriz–, hükümet burjuvazinin hizmetçisi ve* ***jandarması*** *olarak kalır. Çünkü aksi takdirde, düşmanca bir tavır alabileceğini veya demokrasinin halkı aldatmaktan başka bir şey demek olduğunu ima eden bir hükümetle, çıkarlarının tehdit altında olduğunu hisseden burjuvazi derhal tepki gösterecek, hükümete burjuvazinin* ***jandarması*** *olma konumunu hatırlatmak için elindeki tüm etkiyi ve gücü kullanacaktır.*" (**Anarşi**, s. 20)

Devletin yönetici sınıfın "polisi" olmasını sağlayan en kilit unsur devlet bürokrasinin varlığıdır, ve ayrıntılı olarak **Kısım J.2.2**'de tartışılacaktır (Anarşistler bir değişim aracı olarak oy kullanılmasını neden reddederler?). Ekonomik kuvvetler söz konusu olduğunda, hükümetteki, politikalardaki veya yasalardaki bir değişikliğin "piyasalar tarafından iyi karşılandığı" şeklindeki haberlerin onların gücünü ifade ettiğini düşünüyoruz. 1992'de

Amerika'daki hanehalklarının en zengin % 1'i (yaklaşık 2 milyon kişi) bireylerin mülkiyetindeki [borsa] hisselerinin % 35'ine sahipken (en üst % 10, % 81'ine sahipken), piyasaların "görüşü"nün aslında zenginlerin, ülke nüfusunun % 1-5'inin (ve onların finans uzmanlarının) gücü, onların yatırım ve üretim üstündeki denetimlerinden kaynaklanan gücü anlamına geldiğini görebiliyoruz. ABD nüfusunun aşağıdaki % 90'ının tüm yatırılabilir sermaye çeşitleri bağlamında, (% 29'una sahip olan) % 0.5'den daha küçük bir payı veriliyken; hisse senedi sahipliğinin daha da yoğunlaşmış olduğu (en yukarıdaki % 5, tüm hisselerin % 95'ini elinde bulundurmaktadır) biliniyorken; (**Wall Street** yazarı) Doug Henwood'un hisse senedi piyasalarının "*bir sınıf olarak çok zengin olanların, ekonominin bütün üretken sermaye stoğunun sahibi olmasının bir yolu*", "*politik iktidar*"ın kaynağı ve hükümet politikasını etkilemenin bir yolu olduğunu neden öne sürdüğü gayet belirgin hale gelir (bakınız Kısım D.2) (**Wall Street: Sınıf Patırtısı**).

Ancak, doğaldır ki bu, devlet ve kapitalist sınıfın her zaman tamamen görüş birliği içinde olduğunu anlamına gelmez. Örneğin en yukarıdaki politikacılar, yönetici seçkinlerin bir parçasıdır, ancak onun diğer kesimleriyle rekabet halindedirler. Ayrıca, kapitalist sınıfın farklı kesimleri kar, politik etkinlik,

imtiyazlar, vb. için birbirleriyle rekabet ederler. Malatesta['ya göre], burjuvazinin "*daima kendi içinde savaş halindedir ... ve ... hükümet (burjuvaziden serpilmesine ve onun koruyucusu olmasına rağmen), koruduğu kim olursa olsun ona hükmetme ... eğilimindedir. Bu nedenle zikzak, manevra, feragat etmeler ve geri çekilme oyunlarına, muhafazakarlara karşı halk arasında ve halka karşı muhafazakarlar arasında müttefikler bulma girişimlerine [tanık oluruz]*" (**Op. Cit.**, s. 22). Böylece, aynen [kapitalist] sınıfın [bazı] kesimlerinin kapitalist sistemi (yani **bir sınıf olarak** yönetici sınıfın çıkarlarını) koruma genel çerçevesi dahilinde kendi çıkarlarını öne geçirmek için devleti kullanması gibi, devlet de sıklıkla kapitalist sınıfın çeşitli kesimleriyle çatışma içindedir. Bu gibi çatışmalar zaman zaman devletin "tarafsız" bir organ olduğu izlenimini yaratır, ancak bu aldanmadır –[devlet] sınıf iktidarını ve ayrıcalığını korumak, ve sınıf içindeki anlaşmazlıkları (bizi en az ezecek seçkinlerin temsilcilerini seçme şansına sahip olduğumuz) "demokratik" süreç sayesinde barışçıl bir şekilde çözmek için vardır).

Bununla beraber, başarılı iş aleminden alınacak vergi paraları olmaksızın, devlet zayıflardı. Yani devletin rolü **bir bütün olarak** sermaye için en iyi koşulları sağlamaktır, ancak bu gerekli olduğunda [devletin] kapitalist sınıfın belli kesimlerinin çıkar-

larının aksine işleyebileceği ve işlediği anlamına gelir. Devlete bağımsız bir görünüm kazandıran ve bir bütün olarak toplumun çıkarlarını temsil ettiği düşüncesiyle halkı uyutan şey işte budur. (Yönetici seçkinler ve onların devletle olan ilişkileri hakkında daha fazlası için, bakınız Wright Mills, **Güç Eliti** (Oxford, 1956); Ralph Miliband, **Kapitalist Toplumda Devlet** (Basic Books, 1969) ve **Bölünmüş Toplumlar** (Oxford, 1989); G. William Domhoff, **Amerika'yı Kim Yönetiyor?** (Prentice Hall, 1967) ve **Amerika'yı Bugün Kim Yönetiyor? 80'lerden Bakış** (Touchstone, 1983); Jonh Stauber ve Sheldon Rampton, **Zehirli Çamur Sizin İçin İyidir! Yalanlar, Kahrolası Yalanlar ve Halkla İlişkiler Endüstrisi** (Common Courage Press, 1995).

B.2.4 Devlet Merkeziyetçiliği Özgürlüğü Nasıl Etkiler?

Oldukça merkezileşmiş ve bürokratikleşmiş bir makinanın kamusal çehresini seçmek için her dört yılda bir oy kullanmanın, devleti sıradan insanların kontrol ettiği anlamına geldiği düşüncesi yanlış bir düşüncedir. Açıktır ki, bu düşüncenin yanlış oldu-

ğunu söylemek, liberal bir cumhuriyetle faşist veya monarşist bir diktatörlük arasında fark olmadığı anlamına gelmez. Hiç de öyle değil.

Oy, iktidardakilerden zorla alınan önemli bir zaferdir. Liberter sosyalizm yolunda atılmış küçük bir adımdır. Yine de, en yukarıdaki görevlilerin seçildikleri [de dahil olmak üzere] tüm hiyerarşi biçimleri, otoriterlik ve merkeziyetçilik ile damgalanmıştır. İktidar merkezde (veya "yukarı"da) yoğunlaşmıştır; toplum, "*merkeziyetçi düşünceyle canlanan bir toz kümesi*" haline gelir (P.J. Proudhon, Martin Buber'in alıntısı, **Ütopya'da Yollar**, s. 29). Çünkü bir kez seçildikleri zaman, en yukarıdaki görevliler istediklerini yapabilirler; ve bütün siyasi bürokrasilerde pekçok önemli karar seçilmemiş görevlilerce yapılır.

Merkezileşmenin doğası erki bir azınlığın eline verir. Oy verenlerin kendilerini yönetmek için başkalarını seçtiği temsili demokrasi erkin bu devredilmesine dayanır. Bu özgürlüğün tehlike altında olduğu bir durumdan başka bir şey yaratamaz –evrensel oy kullanma hakkı "*kendilerini tamamen ulusun kamusal işlerine adayan, bir tür politik aritokrasi veya oligarşiyle sonlanan, hukuken olmasa da gerçekte imtiyazlı olan bir politikacılar güruhunun oluşmasını engellemez.*" (Bakunin, **Bakunin'in Siyasi Felsefesi**, s. 240)

Politik karar alma [gücü] uzak başkentlerdeki profesyonel siyasetçilere terk edildiğinde, merkeziyetçilik demokrasiyi anlamsızlaştırır. Yerel özerklikten yoksun insanlar, önemli gördükleri meseleleri kendi aralarında tartışmak, münazara etmek ve karara bağlamak için biraraya gelebilecekleri politik forumlardan yoksunken, birbirlerinden izole hale geleceklerdir (atomistleşmişlerdir). Seçimler doğal, merkezsizleşmiş gruplaşmalara dayanmamaktadır, bu nedenle ilgisiz hale gelmişlerdir. Birey yanlızca kitle içindeki bir "seçmen"dir, bir politik "öğe"dir [*ing. constituent*, bir bütünü meydana getiren elemanlardan herhangi birisi] ve bundan fazlası değildir. Modern, devleti seçimlerin amorf [şekilsiz] temeli, "*şehirlerdeki, komünlerdeki ve birimlerdeki politik yaşamı ortadan kaldırmaktan, ve belediyesel ve bölgesel özerkliğin bu yıkımı sayesinde evrensel oy hakkının gelişimini durdurmaktan başka bir amacı yoktur.*" (Proudhon, **a.y.**) Böylece insanlar, bizzat kendilerini ifade etmelerine imkan verdiği iddia edilen yapılar tarafından zayıflatılmış olurlar. Yine Proudhon'dan alıntılayacak olursak, merkezileşmiş bir devlette, "*yurttaş kendisini egemenlikten mahrum bırakır; merkezi otorite tarafından yutulan bunun üstündeki şehir ve Bölüm ve il artık doğrudan bakanlık denetimi altında olan acentalardan başka bir şey değildir.*" Şöyle devam eder:

> ”*Sonuçlar kısa zamanda kendilerini hissettirir: yurttaş ve şehir tüm itibarını kaybeder, devletin yağmaları katlanır, ve vergi ödeyenlerin yükü aynı şekilde artar. Artık halk için hükümet yoktur; hükümet için halk vardır. Erk herşeyi işgal eder, herşeye hakim olur, herşeyi yutar ...*” (**Federasyon İlkesi**, s. 59)

Amaçlandığı üzere, izole olmuş bireyler iktidara karşı bir tehdit oluşturmazlar. Bu marjinalleşme süreci Amerikan tarihinden görülebilir; örneğin yurttaşlar basit ”seçmenler” olarak edilgen, izleyici bir role [indirgenmesiyle], şehir toplantılarının yerini seçilmiş organlar alması (bakınız **Kısım B.5**, ”Kapitalizm kuvvetlendirici midir ve insan eylemine mi dayanır?”). Politikacıların ”özgür toplum” ve ”Özgür Dünya”nın faziletleri retoriğine rağmen, atomize olmuş seçmenler pek de ”özgürlük”ün ideal nosyonu değildirler –sanki her dört ya da beş yılda oy vermek ”hürriyet” ve hatta ”demokrasi” olarak sınıflandırılabilirmiş gibi.

Bu yolla, toplumsal ilgi ve erk sıradan yurttaşlardan alınır ve bir azınlığın elinde toplanır. İnsanların marjinalleşmesi devletteki, ve daha genelde otoriter örgütlenmelerdeki kilit denetim mekanizmasıdır. Avrupa Birliğini (AB) ele alırsak örneğin, görürüz ki

"*AB devletleri arasındaki karar alma mekanizması, çok sayıdaki çalışma grupları aracılığıyla erki (İçişleri bakanlıkları, polis, göçmenlik, gümrük ve istihbarat birimlerinden alarak) resmi görevlilerin ellerine devreder. Üst kademedeki görevliler ... farklı devlet görevlileri arasındaki anlaşmaların sağlanmasında önemli rol oynarlar. 12 Başbakandan oluşan AB Zirve toplantıları, İçişleri ve Adalet Bakanları tarafından varılan sonuçların üstüne mühür vurulmasından başka bir şey değildir. Bu hükümetler arasındaki süreçte, parlamentolar ve halklar ancak bunun ardından bilgilendirilirler (ve o da ancak en yalın ayrıntılarla).*" (Tony Bunyon, **Yeni Avrupanın Devletsel Gözetimi**, s. 39).

Hükümetler, seçkinlerden gelen ekonomik baskıların yanısıra, merkeziyetçilikle ortaya çıkan bürokrasi nedeniyle devletin kendi içinden gelen baskılarla da karşı karşıya kalırlar. Devlet ve hükümet arasında fark vardır. Devlet, erk yapıları ve çıkarları için siper olan kurumların kalıcı bir toplamasıdır. Hükümet ise çeşitli siyasetçilerden meydana gelmiştir. Devlet üstünde gücü olan, gelen ve giden temsilciler değil, kalıcılıkları yüzünden kurumlardır. (Eski bir devlet görevlisi olan) Clive Ponting'in belirttiği gibi, "*herhangi bir ülkedeki siyasal sistemin işlevi, ... var olan ekonomik yapıları ve buna ilişkin güç ilişkilerini düzenlemektir, ama asla radikal bir şekilde*

değiştirmek değildir. Siyasetçilerin istedikleri değişimleri yapma yetisine sahip oldukları ... siyasetteki büyük bir aldanmadır ..." (**Alternatives**'den alıntı, no. 5, s. 19).

Bu nedenle, devlet halkı marjinalleştirmesinin yanısıra "bizim" temsilcilerimizi de marjinalleştirir. Erk seçilmiş organlarda değil de bürokraside olduğu için, halkın denetimi giderek anlamsızlaşır. Bakunin'in belirttiği üzere, "*hürriyet ancak ... (devletin) halkın denetiminde olması geçerli olduğunda geçerlidir. Aksine, böylesi bir kontrol hayali olduğunda, halkın bu özgürlüğü de keza hayali hale gelir.*" (**Bakunin'in Siyasi Felsefesi**, s. 212).

Bu ise devlet merkezciliğinin, hürriyete ve onun altındaki insanların çoğunun iyiliğine [*ing. well-being*, refah, mutluluk] karşı ciddi bir tehlike kaynağı olabileceğidir. Ancak, **bazı** insanlar devlet merkezciliğinden faydalanmaktadır –erke sahip olan ve bunu kullanmak üzere "kendi hallerine bırakılma"yı arzulayanlar: yani yönetici seçkinlerin iki kesimi, sermaye ve devletin bürokratları (**bir sonraki kısım**da ayrınlarıyla tartışılacağı üzere).

B.2.5 Merkezileşmeden Kimler Faydalanır?

Birisi veyahut bir grup faydalanmadıkça, hiçbir toplumsal sistem var olamaz. İster devlet olsun isterse şirket, merkezileşme için de durum farklı değildir. Merkezileme her durumda doğrudan en yukarıdakiler için faydalı olur, çünkü aşağıdakilerin kontrol edilmelerine ve daha etkin bir şekilde yönetilmelerine imkan tanıyarak, onları aşağıdakilerden korur. Bu nedenle merkeziyetçiliği desteklemek, bürokratlar ve siyasetçilerin doğrudan çıkarınadır.

Kapitalizmde, iş alemi sınıfının çeşitli kesitleri de devlet merkezciliğini desteklerler. Bu sermaye ile devlet arasındaki sembiyotik [*ing. symbiotic*, ortak yaşayan canlılar] bir ilişkidir. Daha sonra tartışılacağı üzere (**Kısım F.8**'de), devlet piyasanın "ulusallaştırılması"nda –yani "serbest piyasa"nın topluma dayatılmasında– önemli bir rol oynamıştır. Erki temsilcilerin elinde merkezileştirerek ve böylece bir devlet bürokrasisi yaratarak, sıradan insanlar zayıflatılmış ve böylece zenginlerin çıkarlarına dokunmaları daha düşük olasılıklı olmuştur. "*Bir cumhuriyette*" yazıyor Bakunin, "*sözde Devlet tarafından temsil edilen insanlar, yasa adamları, ... kendi faydaları için olduğu kadar imtiyaz sahibi*

mülkiyetli sınıfların daha büyük fayda edinmesi"için, "*bürokratik dünya*" sayesinde "*gerçek ve yaşayan insanların boğazını sıkacak ve sıkmaya devam edecektir*" (**Op. Cit.**, s. 211)

Zengin iş aleminin çıkarları tarafından ilerletilen artan siyasal merkezileşmenin örnekleri kapitalizmin tarihi boyunca gözlenebilir. "*Merril Jensen, devrimci Amerika'da 'şehir hükümetinin tabiatının ateşli tartışmalara yol açtığını' belirtiyor. ... Şehir toplantıları ... 'devrimci faaliyetin odak noktası olmuştu'. Amerikan devriminden sonra başlayan antidemokratik tepki şehir toplantısı hükümetlerinden kurtulma çabasıyla damgalanmıştı. ... Muhafazakar unsurlarca, 'şehirlerin kentsel bölgelerden seçilen belediye başkanları ve konseyler tarafından yönetileceği anonim [ing. corporate, birleşik] (belediyesel bir hükümet) biçiminin' oluşturulması için girişimler yapıldı. ... (T)üccarlar, 'şehir toplantılarından kurtulmak için devamlı surette anonimleşmeyi destekledi-ler' ...*" (Murray Bookchin, **Ekolojik Bir Topluma Doğru**, s. 182)

Burada yerel politika yapımının çoğunluğun elinden alındığını ve (hep zengin olan) bir azınlığın elinde merkezileştirildiğini görüyoruz. Fransa başka bir örnektir:

> ”*Hükümet ... (tüm hanehalklarından meydana gelen) halk meclislerini [ing. folkmote] ’fazlasıyla gürültülü’, fazlasıyla itaatsiz buldu; ve 1787’de, yerine zengin köylüler arasından seçilen bir belediye başkanı ve üçle-altı arası vekilden meydana gelen seçilmiş konseyleri geçirdi*” (Peter Kropotkin, **Karşılıklı Yardımlaşma**, s. 185-186).

Bu, karar alma gücünün bir azınlığın elinde merkezileştirilmesiyle işçi sınıfının zayıflatılması genel hareketinin bir parçasıydı (Amerikan devriminde olduğu gibi). Kropotkin işleyen bu sürece işaret ediyor:

> ”*Anayasal yasaları çıkarmak ve yüksek soyluluğa hakim olmak için halkın desteğini almayı hedefleyen orta sınıflar, –artık halkın kuvvetini görmüş ve hissetmiş olarak– halka hükmetmek, onları silahsızlandırmak ve onları tekrar boyun eğmeye zorlamak için ellerinden geleni yapıyorlardı.*
>
> *(...)*
>
> *Mahkemenin elinden kayıp giden politik iktidarın halkın eline geçmemesi için*

yasal düzenlemeler yapmak amacıyla koşuşturuyorlardı. Böylece … Fransa'nın, ***aktif*** *yurttaşların hükümette yer alacağı ve* ***pasif*** *yurttaşlar adı altında halkın büyük kesimini oluşturanların ise politik hakların tamamından yoksun olacağı iki sınıfa bölünmesi (önerildi). … (Ulusal) Meclis, … en yoksul kesimleri Hükümet'ten dışlama ilkesini daima koruyacak [şekilde] Fransa'yı bölgelere ayırdı. … Asli [ing. primary] meclislerde yer alamayacak olan … halk yığınlarını asli meclislerden dışladılar, ve [yasaya göre] (Ulusal Meclise temsilciler seçen) seçmenleri, belediyeleri ve herhangi bir yerel otoriteyi aday gösterme hakları olmayacaktı …*

Ve son olarak, seçmen meclislerinin ***sürekliliği*** *yasaklandı. Orta-sınıf yöneticiler bir kere atandıklarında, bu meclisler bir daha toplanmayacaktı artık. Kısa zaman sonra dilekçe verme ve önerge sunma hakları bile alındı –'Oy kullan ve dilini tut!' Köylere gelince, … komünün işlerinin idaresinden sorumlu olan … [köy] sakinleri genel meclisi*

... yasayla yasaklanıyordu. Bundan böyle yanlızca iyi halli köylüler, [yani] ***aktif*** *yurttaşlar, belediye başkanını ve köyün orta-sınıfına mensup üç veya dört erkekten oluşan belediyeyi atamak üzere* ***yılda bir kere*** *toplanma hakkına sahip olacaklardı.*

Benzer bir belediyesel örgütlenme şehirler için de yapılmıştı ...

(Böylece) orta-sınıflar, belediyesel erkin topluluğun iyi halli üyelerinin elinde kalması için her türlü önlemle kendilerini kuşatmışlardı." (**Büyük Fransız Devrimi**, Cilt 1, ss. 179-186)

Yani merkezileşme erkin halk kitlelerinden alınarak zenginlere verilmesini amaçlıyordu. Halkın gücü (Kropotkin'in sözleriyle, "*anarşizmin ilkelerini*" ve "*Doğrudan Kendinden Yönetimi ... uygulamayı ifade eden*" (**Op. Cit.**, s. 204 ve s. 203))– –Paris'in ***"Kesimleri"*** ve ***"İlçeleri"*** gibi popüler meclislere ve köy meclislerine dayanıyordu. Ancak, Ulusal Meclis "*yanlızca* ***aktif*** *yurttaşların ... seçimsel ve idari meclislerde yer almasına (izin vererek), ... ilçelerin gücünü azaltmak ... (ve) Devrimin yuvalarını bastırmak için her şeyi denedi.*" (**Op. Cit.**, s. 211) Böylece

devlet "*herşeyi kendi ellerinde merkezileştirmeye çalışırken, merkezi hükümet durmaksızın bölgeleri otoritesine tabi kılmaya çalışıyordu. ... Halk örgütlenmelerinin ... tüm ... idari işlevlerini elinden alıyor, ... bölgelerin ölümü anlamına gelecek [şekilde] onları polis meselelerinde bürokrasisine tabi kılıyordu.*" (**Op. Cit.**, cilt 2, s. 549 ve s. 552)

Görülebileceği üzere, zenginlerin erki kendi ellerinde merkezileştirmeleriyle Fransız ve Amerikan devrimlerinin her ikisinde de benzeri bir süreç gözlenir. Bu, işçi sınıfından insanların (yani çoğunluğun) karar alma süreçlerinden dışlanmasını ve başkalarının yasa ve erkine tabi kılınmasını sağladı. Bu ise, tabii ki temsilcileri erke sahip olan azınlık sınıfının işine geliyordu. (Murray Bookchin'in **Üçüncü Devrim** eserinin birinci cildi Fransız ve Amerikan devrimlerini ayrıntılarıyla tartışmaktadır).

Devrimin ardından ABD'de eyalet ve devlet seviyesinde erkin merkezileşmesi cesaretlendirildi, çünkü "*Anayasa yapıcıların çoğunun gülü bir federal hükümet kurulmasından doğrudan çıkarları vardı ... büyük ekonomik çıkarların korunması için güçlü bir merkezi hükümete gereksinim vardı.*" (Howard Zinn, **Birleşik Devletler Halkının Tarihi**, s. 90) Özellikle devlet merkeziyetçiliği, ABD toplumunun kapitalizmin hakimiyeti altındaki bir kalıba dökülmesi için hayati nitelikteydi:

*"İç Savaşı takip eden otuz yıl içinde, mahkemelerde yasalar giderek kapitalist gelişmeye uygun şekilde yorumlandı. Bunu inceleyerek, Morton Horwitz (**Amerikan Hukukunun Dönüşümü**) iş aleminin büyümesinin önünde durduğunda, İngiliz genel yasasının [ing. common-law, örf ve adete dayanan hukuk] artık kutsal sayılmadığına işaret ediyor. ... İş adamlarının zararları hakkındaki kararlar, tahmin edilemez olan jürilerin elinden alınarak yargıçlara verildi ... Mallar için adil fiyat düşüncesi mahkemelerde yerini sorumluluk alıcıya ait (alıcılar dikkatli olsun) fikrine bıraktı ... çalışan insanların aleyhine ayrımcı olan sözleşme kanunu tasarlandı ... Kanunun iddiası işçi ile demiryolu [şirketinin] eşit pazarlık gücüne sahip olduğu idi ... 'Halka tamamlandı; piyasa sisteminin ürettiği eşitsizlik biçimlerini basitçe onaylayan bir yasaya ulaşıldı.' "* (**Op. Cit.**, s. 234)

ABD devleti, seçkinci liberal doktrin üstüne kuruldu ve etkin bir şekilde ("bireysel hürriyet" adına) demokratik eğilimleri azaltmayı amaçladı. Pratikte

olan şey ise (hiç de şaşırtıcı olmamak üzere), zengin seçkinlerin kendi çıkarlarını ve güçlerini korumak ve genişletmek için devleti halk kültürünü ve genel hakları zayıflatmak için kullanması oldu. ABD toplumu, süreç içinde kendi zihinlerinde reforme edildi:

> "*Ondokuzuncu yüzyılın ortasına gelindiğinde, hukuk sistemi çiftçilerin, işçilerin, tüketicilerin ve toplumdaki diğer daha az güçlü grupların zararına, ticaret ve sanayi insanlarının avantajına yeniden şekillendirilmişti. ... [Hukuk sistemi] refahın toplumdaki en zayıf gruplar aleyhine hukuki olarak bölüşülmesine etkin bir şekilde yardım etti.*" (Horwitz, Zinn'in alıntısı, **Op. Cit.**, s. 235)

Modern zamanlarda, devletin merkezileşmesi ve genişlemesi, hızlı bir sanayileşme ve iş aleminin büyümesiyle yakın bir ilişki içinde devam etti. Edward Herman'ın işaret ettiği üzere, "*dengeleyici bir şekilde sendikaların ortaya çıkışını ve hükümetin büyümesinin bastırılmasını, büyük ölçüde temin eden iş aleminin hacminin ve gücünün büyümesiydi. İş aleminin* ***ötesinde*** *büyüklük, büyük ölçüde iş alemi****ndeki*** *büyüklüğe karşı bir yanıttı.*" (**Şirket Denetimi, Şirket İktidarı**, s. 188 –keza

bakınız Stephan Skowronek, **Yenni Amerikan Devletinin İnşası: Ulusal İdari Kapasitelerin Genişlemesi, 1887-1920**) Devlet merkeziyetçiliği daha büyük ve iyice tanımlanmış piyasaların yaratılması için gerekliydi; ve çıkarlarına uygun davrandığı sürece iş alemi tarafından desteklendi (pazarlar genişlediğinde, devletin mülkiyet yasalarını standartlaştırması ve dayatması vb. için). Öte yandan, bu "daha büyük hükümet" yönündeki gelişme, devletin gücünü kitlelerin etkisinden daha fazla yalıtıp daha sağlam bir şekilde zenginlerin eline verirken, (–devlet zenginler tarafından idare edildiğinde bekleneceği üzere– devlet tarafından sıklıkla sübvansiyonlar ve korumacılıkla desteklenen) büyük iş aleminin büyüyebileceği ortamı da hazırladı. "*(Y)önetim yapıları, yurtiçindeki güçler etrafında, son birkaç yüzyılda ekonomik güçler [etrafında] birleşme eğiliminde*" (Noam Chomsky, **Dünya Düzenleri, Eskisi ve Yenisi**, s. 178) olduğu için bu gibi gelişmeleri görmekten şaşırmamalıyız.

Devlet merkeziyetçiliği, [hükümetin] kendi kuklaları olmasını sağlayarak iş aleminin hükümeti kontrol etmesini ve politik süreci etkilemesini kolaylaştırır. Örneğin, AB'den en çok yararlananlar "*esasen AB'nde merkezi olan çokuluslu şirketlerin (toplam satışları (1991'de) –AB endüstriyel üretimi-*

nin yaklaşık olarak % 60'ını– 500 milyar $'ı aşan en büyük 20 Avrupa şirketinden 11'inin) başkan veya üst yöneticilerden oluşan bir seçkinler lobi grubu" [olan] Avrupa Yuvarlak Masasıdır [*ing. European Round Table*] (ERT). Bu organ üstüne çalışan iki araştırmacının not ettiği üzere, ERT "*kulis yapmakta o kadar ustadır ki ... pekçok ERT önerisi ve 'vizyonu' Komisyonun zirve toplantılarında gizemli bir şekilde geviş getirilmektedir.*" ERT "*daha esnek [çalışma] saatlerini, mevsimlik sözleşmeleri, iş paylaşımını ve part-time çalışmayı desteklemekte, emek piyasasının daha esnek olması gerektiğini iddia etmektedir. 1993'de, ERT'nin önerilerini yapmasından yedi yıl sonra (ve pekçok ülke Maastricht Sözlemesini ve onun "sosyal başlığı"nı kabul ettikten sonra), Avrupa Komisyonu ... Avrupa'daki emek piyasalarının daha esnek olmasını (öneren) ... resmi bir broşür [ing. white paper] yayınladı.*" (Doherty ve Hoedeman, "*Yol Çapulcuları*", **Yeni Devlet Adamı**, 11.04.1994, s. 27)

Bugünkü küreselleşme, NAFTA ve Tek Avrupa Pazarı lafları, devletin büyümesinin ekonomik büyümenin belirlediği yolu takip ettiği, alttan alta işleyen bir dönüşüme işaret etmektedir. Basitçe koymak gerekirse, ulusötesi şirketlerin ve küresel finans piyasalarının büyümesiyle, ulus-devletin bağları ekonomik olarak gerekenden fazla bir hale gelmiştir. Şirketler

çokuluslu hale geldikçe, devletlerin diğerlerini takip etmesi, devletler arası anlaşmalar ve birlikler yaratarak "uluslar" ötesindeki piyasaları rasyonalize etmesi yönündeki baskılar arttı.

Noam Chomsky'nin belirttiği üzere, G7, IMF, Dünya Bankası ve benzerleri, "*de facto dünya hükümeti*"ni [oluştururlar]; ve "*devlet gücünün tipik bir şekilde yaptığı üzere, ulusötesi devletin kurumları (halktan ziyade) diğer efendilere –bu olayda, finans ve diğer hizmetler, imalat, medya ve iletişim alanlarında yükselmekte olan ulusötesi şirketlere– hizmet eder.*" (**Op. Cit.**, s. 179)

Bu, kapitalistlerin herşey için devlet merkeziyetçiliğini arzuladıkları anlamına gelmez. Sıklıkla, özellikle de toplumsal meselelerde, iş aleminin onlar üstündeki denetimini artırmak için görece bir merkezsizleşmeyi (yani erkin yerel bürokratlara verilmesini) sıkça tercih ederler. Denetimin yerel alanlara devredilmesiyle, büyük şirketlerin, yatırım şirketlerinin ve benzerlerinin yerel hükümet üzerindeki gücü orantısal olarak büyümektedir. Ek olarak, orta-ölçekli bir işletme bile yerel politikalara dahil olabilmekte ve etkileyebilmekte, sınırlayabilmekte veya doğrudan kontrol edebilmekte; işgücünü birbirine düşürebilmektedir. Özel [sermayenin] gücü "özgürlük"ün güvende olmasını sağlayabilir –**kendi** özgürlüklerinin.

Hangi bürokratlar kümesi seçilirse seçilsin, toplumsal gücü merkezileştirme gereksinimi, böylece de nüfusu marjinalleştirme iş alemi sınıfı için birincil önemdedir. Kapitalistlerin "büyük hükümet"e karşı çıkmasının genellikle finansal açıdan olduğunu hatırlamak önemlidir –devlet mevcut toplumsal artığı tükettiiği, böylece de rekabet halindeki çeşitli sermayelere dağıtmak üzere piyasalara kalan miktarı azalttığı için.

Kapitalistlerin "büyük hükümet" hakkında karşı çıktığı şey gerçekte, [hükümetin] yoksulların ve işçi sınıfının faydasına tasarlanmış sosyal programlara [yönelik] harcamalarıdır –sermayeye gidecek olan artığın bir kısmını "ziyan eden" (ve keza insanları daha az çaresiz ve dolayısıyla da ucuza çalışmaya daha az istekli yapan) "gayri meşru" bir işlev. Devleti özel mülkiyetin ve sistemin koruyucusu şeklindeki "klasik" –ve bunun dışında çok az şeyin [sorumluusu olma]– rolüne indirgeme yönündeki sürekli baskı bu nedenledir. Refah devleti hakkındaki sahte tartışmaları dışında, (siyasetçiler burslar, ulusal sağlık ve yoksullar için refah [hizmetleri] için hazinede "hiç para" olmadığını haykırırken) daha çok hapishane inşa etmek ve yönetici-sınıfın çıkarlarını ilerletmek üzere dışarıya askeri birlikler göndermek üzere daima fonlar bulabilmesi gerçeğiyle kanıtlanabileceği gibi, kapitalistler hükümetin (ve savunma harcama-

ları gibi ”doğru” devlet müdehalesi biçimlerinin) en sadık destekçileridir.

B.3 Anarşistler Neden Özel Mülkiyete Karşıdırlar?

Kapitalizm anarşistlerin karşı çıktığı iki şeyden birisidir. Kapitalizme iki ana özellik damgasını vurmuştur: ***"özel mülkiyet"*** (veya bazı durumlarda, devlet-sahipliğindeki mülkiyet) ve ücretli emek. Ancak, bu ikincisi ilkine dayanmaktadır –yani ücretli emeğin olması için işçilerin kullandıkları üretim araçlarına sahip olmamaları veya [onları] kontrol etmemeleri gerekir. Bunun için, üretim araçlarının özel (veya devletçe) sahipliği ancak –mülkiyet sahibi sınıfların emrinde olan örgütlü zor mekanizması demek olan– devlet varsa mümkündür (bakınız **Kısım B.2**).

Anarşistler özel mülkiyete (yani kapitalizme) karşı çıkarlar, çünkü [kapitalizm] baskıcı, hiyerarşik otoritenin ve elitlerin ayrıcalığının kaynağıdır (Proudhon'un sözleriyle, "*Mülkiyet ... dışlama [ing. exclusion, yoksun bırakma] hakkıyla eşitliği; ve despotizmle ise özgürlüğü ihlal eder ... (ve) hırsızlıkla tam bir özdeşliği (vardır)*", **What Is Property?**, s. 251). Ve böylece özel mülkiyet (kapitalizm), yaşamsal araçlara sahip olmayıp onları kullananların katılımını, etkisini, denetimini zorunlu olarak dışlar.

Bu nedenle, tüm gerçek anarşistler için, mülkiyete bir otorite, aslında despotizm, kaynağı olarak karşı çıkılır. Bu konuda Proudhon'dan alıntı yapacak olursak:

> "*Mülk sahibi, hırsız, kahraman, egemen –bu ünvanların hepsi eşanlamlı olduğu için– kendi iradesini yasa olarak dayatır, ve ne çelişkiden ne de denetimden muzdariptir; yani, aynı anda hem yasama hem de yürütmeymiş gibi davranır ... (ve böylece) mülkiyet despotizmi ortaya çıkarır ... Mülkiyetin özü o kadar belirgindir ki, ona inanılması için sadece ne olduğunun hatırlanması ve çevrede olup bitenleri gözlenmesi yeterlidir. Mülkiyet,* ***kul-***

> ***lanma*** *ve* ***suistimal etme*** *hakkıdır ... eğer metalar mülkiyet ise, o zaman neden mülk sahipleri krallar, ve despotik krallar –**facultes bonitaires**lerine göre krallar– olmasınlar? Ve eğer her mülk sahibi kendi mülkiyeti alanı dahilinde egemen olan bir lordsa, kendi arazisi içinde mutlak kralsa, mülk sahiplerinin hükümeti kaos ve karmaşadan başka bir şeye nasıl yol açabilir?*" (**Op. Cit.**, s. 266-7)

Diğer bir deyişle, özel mülkiyet, mülk sahibinin kendi mülkiyeti üstünde "*egemen bir lord*" olarak davrandığı –ve böylece onu [kendi mülkünü] kullananlar üstünde mutlak bir kral [olduğu]– küçük bir devlettir. Tüm monarşilerde olduğu gibi, işçi onların [kapitalistlerin] mülkiyetini [kullanırken] onların emirlerine, yasalarına ve kararlarına itaat etmek zorunda olan kapitalistin kuludur [tebaasıdır]. Bu, açıktır ki, hürriyetin (ve görebileceğimiz üzere emirlere itaat etmek aşağılayıcı olduğu için şerefin) reddi demektir. Anarşi, "*efendinin, egemenin olmaması*" (**Op. Cit.**, s. 264) demekken, ve kapitalizmi özünde olduğu şekliyle ***ücretli kölelik*** olarak adlandırıyorken, anarşistlerin özel mülkiyete karşı çıkmalarına şaşmamak gerekir.

Keza, kapitalizm özel mülkiyete ideolojik olarak geri alınamaz bir ”hak” tanıyarak, aynı zamanda da dışsal kaynakların bölüşümünde de eşitsizliklere neden olur; ve kaynakların bölüşümündeki bu eşitsizlik mülklüler ile mülksüzlerin göreceli pazarlık konumlarında daha fazla eşitsizliğe yol açacaktır. Kapitalizmin müdafileri [özürcüleri] özel mülkiyeti meşru çıkarmak için genellikle ”öz-sahiplik”in [*ing. self-ownership*] ”evrensel bir hak” olduğunu iddia etseler de (bakınız **Kısım B.4.2** - ”Kapitalizm öz-sahipliğe mi dayanır?”), kapitalizmin gerçek anlamıyla evrensel öz-sahipliği aslında imkansız bir hale getirdiği aşikardır. Çünkü gerçek öz-sahiplik ilkesi, insanların, kendi [kişisel] iradelerinin aksine başka şekillerde kullanılamayacakları anlamına gelir. Ancak kapitalist sistem bu ilkenin temelini çürütmektedir, ve alaylı bir şekilde bunu yapmanın ”mantıksal” temeli olarak da ”öz-sahiplik” **terimi**ni kullanmaktadır. Kapitalizmde –**Kısım B.4**'de göreceğimiz üzere– insanlar öyle bir duruma getirilmiştirler ki, [önlerindeki] en iyi seçenek gerçek bir öz-sahiplikle mantıksal olarak tutarlı olmayan şekillerde kullanılmalarına izin vermektir.

Bu nedenlerle, anarşistler şunları söylerken Rousseau'ya katılırlar:

> *"Bir toprak parçasını çitle çevirip 'Bu benimdir' demeyi ilk düşünen ve kendisine inanacak kadar saf insanları bulan ilk insan sivil toplumun gerçek kurucusudur. Küreğe mahkum edilen veya [ölüsü] hendeklere atılan; ve 'bu sahtekarı dinlemeyin; yeryüzünün meyvelerinin herkese ait olduğunu ve yerkürenin hiç kimseye ait olmadığını unutursanız, mahvolursunuz' diye arkadaşlarına bağıran kişi [dinlenmiş olsaydı], insan ırkının karşılaştığı bunca suç, savaş, cinayet, bu kadar sefalet ve dehşet engellebilirdi?"* ("*Eşitsizlik Üstüne Tartışma*", **The Social Contract and Discourses**, s. 84).

Sadece liberter sosyalizm, onu güvenceye alacak koşulları meydana getirirken, [böylece] öz-sahipliği geçerli kılmaya devam edebilir. Ancak özel mülkiyetin yıkılmasıyla, herkesin yaşam araçlarına erişimi sağlanabilir; böylece de yaşamın her yönünde kendinden yönetimi genelleştirerek öz-sahipliği bir gerçeğe dönüştürülebilir.

Kapitalizmin anti-liberter yönlerini tartışmadan önce, "özel mülkiyet"i [*ing. private property*] "kişisel zilyetlik"ten [*ing. personal possession*, tasarruf, kullanma hakkına sahip olma] ayrı olarak tanımlamak;

ve ilkinin neden devlet korumasını gerektirdiğini ve sömürücü olduğunu ayrıntılarıyla göstermek gerekecektir.

B.3.1 Özel Mülkiyet ile Zilyetlik Arasındaki Fark Nedir?

Anarşistler ***"özel mülkiyeti"*** (veya kısaca ***"mülkiyet"***i), diğer [insanları] sömürmek için kullanılan belli nesne ve imtiyazların devlet tarafından korunan tekelleri olarak tanımlarlar. ***"Zilyetlik"*** ise öte yandan, diğerlerini sömürmek için kullanılmayan şeylerin sahipliğidir (örn. araba, buzdolabı, diş fırçası vb.). Yani pek çok şey nasıl kullanıldıklarına bağlı olarak mülkiyet veya zilyetlik olarak nitelendirilebilir. Örneğin, bir kimsenin içinde yaşadığı ev bir zilyetliktir, ancak başka birisine karla kiralanırsa mülkiyet haline gelir. Benzer şekilde, bir kimse eğer testereyi yaşamını sürdürdüğü [kendi işi olan] marangozlukta kullanıyorsa testere bir zilyetliktir, ancak kendi karı için, testereyi kullanmak üzere ücretle başka birisini çalıştırıyorsa bir kimse, o [testere] mülkiyettir.

Bu ayrımı yapmak başlangıçta biraz kafa karıştırıcı olsa da, [bu ayrım] kapitalist toplumun mizacını anlamak için oldukça kullanışlıdır. Kapitalistler, "mülkiyet" kelimesini –toplum üzerinde oldukça farklı etkileri olan iki farklı şey olan– diş fırçasından ulusötesi şirketlere kadar her yerde kullanma eilimindedirler. Bu nedenle Proudhon [şöyle yazar]:

> "*İlk başlarda* ***mülkiyet*** *kelimesi* ***uygun*** *[ing. proper] veya* ***bireysel zilyetlik****le aynı anlamdaydı. ... Ancak bu kullanma hakkı ... etkin ve üstün hale geldiği –yani intifa hakkına sahip olan [ing. uusufructuary, başkasına ait olan mülkiyetten (veya zilyetlikten) faydalanma/kullanma hakkı olan kimse]– kişi, şeyleri kişisel olarak kullanma hakkını komşusunun emeğiyle kullanma hakkına dönüştürdüğü– zaman, mülkiyetin doğası değişti ve bu düşünce karmaşık bir hale geldi.*" (**What Is Property?**, s. 395-6)

Alexander Berkman bu ayrımı şekillendirdiği üzere, anarşizm "*üretim araçlarının ve bölüşümün özel sahipliliğini, ve böylece de kapitalistik işleri ortadan kaldırır. Kişisel zilyetlik yanlızca kullandığınız şeylerde var olur. Yani, saatiniz sizindir,*

ancak saat fabrikası halka aittir. Toprak, makinalar, ve tüm diğer kamusal hizmetler kolektif mülkiyette olacaktır; ne alınacak ne de satılacaktır. Fiili [şimdiki] kullanım tek tasarruf hakkı olacaktır –mülkiyet değil zilyetlik." (**The ABC of Anarchism**, s. 68) (Anarşist mülkiyet kuramı hakkında daha fazlası için P.J. Proudhon'un **What Is Property**'sine bakınız. William Godwin, **Enquiry Concerning Political Justice**'de, mülkiyet ile zilyetlik arasındaki ayrıma ilişkin aynı noktaları belirtir –ki bu [mülkiyet kuramının] anarşist düşüncedeki merkezi yerini göstermektedir). Proudhon, bir aşığı zilyetlik sahibi ve bir kocayı ise mülkiyet sahibi olarak [birbirleriyle] karşılaştırarak bu ayrımı belirgin bir biçimde göstermiştir!

Mülkiyet ve zilyetlik arasındaki fark, her birinin ortaya çıkardığı otorite ilişkilerinden görülebilir. Kapitalist bir işyeri örneğini ele alırsak, işyerinin nasıl kullanılacağına asıl işi yapanların değil, [işyeri] sahibinin karar verdiği açıktır. Bu neredeyse tamamen totaliter bir sisteme yol açar. Noam Chomsky'nin belirttiği üzere, " *'totaliter' kelimesi oldukça yerindedir. Bir işalemi şirketi kadar totaliterliğe yakın başka bir insani kurum yoktur. Demek istediğim, güç tamamen yukarıdan aşağıyadır. İçinde bir yerlerdesinizdir, yukarıdan emirleri alırsınız ve onları aşağıya*

iletirsiniz. Nihayetinde, bu sahipler ve yatırımcıların elindedir."

Anarşist toplumda, değinildiği üzere, fiili kullanım tek tasarruf hakkı olacaktır. Bu, işyerinin orada çalışanlar tarafından örgütleneceği ve işletileceği anlamına gelir; böylece hiyerarşi azaltılacak, toplumdaki özgürlük ve eşitlik artacaktır. Yani anarşistlerin özel mülkiyet ve kapitalizme olan karşı çıkışları, doğal olarak temel ilke ve düşüncelerinden kaynaklanır.

B.3.2 Devlet Hangi Tür Mülkiyeti Korur?

Kropotkin, devletin "*yönetici azınlıklar lehine tekeller kurmanın bir arac*" olduğunu belirtmişti (**Kropotkin's Revolutionary Pamplets**, s. 286). Bu monopollerden bazıları oldukça aşikarken (örneğin tarifeler, devletçe sağlanan piyasa tekelleri ve vb. –devletin kapitalizmi geliştirmedeki roolü için **Kısım F.8**'e bakınız), çoğu "sahnenin gerisinde"dir ve kapitalist hakimiyetin sürmesi için aşırı güç kullanımı gerekmemesini sağlamak üzere çalışır.

Devlet, bu nedenle, işçilerin "*doğal ücret*"lerini, emeklerinin tüm ürününü ele geçirmemelerini sağla-

mak üzere çeşitli türde (Tucker'ın deyişiyle) "*sınıf tekelleri*" muhafaza eder. Devletin koruduğu dört ana türde mülkiyet, veya sömürücü tekel vardır:

> (1) kapitalist bankacılığın temeli [olan] kredi açma ve para basma gücü;
>
> (2) toprak ağalığının temeli [olan] toprak ve yapılar;
>
> (3) endüstriyel kapitalizmin temeli [olan] üretken aletler ve teçhizat;
>
> (4) telif hakkı ve patent ("entelektüel mülkiyet") ödentilerinin temeli [olan] fikir ve buluşlar.

Kapitalizm, bu mülkiyet biçimlerini dayatarak, (işçilerin özerklilerinden vazgeçme ve itaat etme sözü verdikleri, baskıcı ve sömürücü sözleşmeleri kabul etmek ya da sefalet ile yoksullukla yüz yüze kalmak arasında özgür kaldıkları [bir durumda]) ekonomideki objektif koşulların kapitalisti kayırmasını sağlar. Herhangi spesifik bir sözleşmenin imzalanmasının **öncesince** yapılan bu "kuvvet seranomileri" nedeniyle, kapitalistler serbest sözleşmeyle alay edip, bizim zararımıza kendilerini zenginleştirirler (bakınız **Kısım B.4**). Tabii ki, bu gibi "objektif" [nesnel] baskıların işçi sınıfını kontrol

etmekteki güya kurnazca rolüne rağmen, işçi sınıfı direnişi kapitalistlerin –doğrudan ve dolaylı– devletin güçlerinden asla vaz geçememesine neden olur. ”Nesnel” kontrol araçları başarısız olduğunda, kapitalistler ”doğal” düzeni tekrar sağlamak için daima devlet baskısına yönelirler.

Devletçe desteklenen bu tekellerin önemini göstermek için, onların etkisini kabataslak resmedeceğiz.

Devletin kimin para ödünç alıp alamayacağını denetlediği kredi tekeli, işçilerin kapitalizme karşı kendi alternatiflerini yaratma yetisini azaltır. [Devletin] krediler üzerinden yüksek miktarda faiz alması (ki bunun yegane sebebi rekabetin kısıtlanmış olmasıdır) nedeniyle, ancak az sayıdaki kişi kooperatifler veya tek-kişilik şirketler kurabilir. Ek olarak, kapitalist bankalara yüksek faizlerle borç ödemek zorunda olunması, kooperatiflerin bu amaçları yerine getirmek için sıklıkla kendi ilkelerini çiğneyerek ücretli emek istihdam etmesine neden olur (bakınız **Kısım J.5.11**). Bu nedenle, Bask Ülkesi'nde oldukça başarılı [olan] Mondragon kooperatiflerinin, –deneyimlerinin başarılı olmasında büyük payı olan– kendi kredi birliğini kurmalarına şaşmamak gerek.

Ücretlerin arttırılmasınn kapitalizmde önemli bir mücadele olması gibi, kredi meselesi de [önemlidir]. Proudhon ve takipçileri **Halk Bankası** fikrini

desteklemişlerdi. Eğer işçi sınıfı giderek daha miktarda parayı eline geçirir ve kontrol ederse, kendi alternatif toplumsal düzenini kurarken kapitalist iktidarı da baltalayabilir (para en nihayetinde emek gücünü satın almanın ve böylece de emekçi üzerindeki otoritenin aracı olduğu için –ki bu artı değer üretiminde anahtardır). Proudhon, kredinin maliyetine (yani idari masraflarına) düşürülmesiyle, işçilerin gereksindikleri üretim araçlarını satın alabileceklerini umuyordu. Çoğu anarşist, işçi sınıfının krediye erişiminin artmasının ücretleri arttırmaktan daha fazla kapitalizmi yıkmayacağını öne sürse de; tüm anarşistler, daha yüksek ücret gibi daha fazla kredinin de, ve ücret mücadelesi gibi kredi mücadelesinin de, kapitalizmde işçi sınıfının gücünü geliştirmekte yararlı bir rolü olacaını kabul eder. Akla gelen belli durumlar, paranın işçiler tarafından sermayeye karşı verilen mücadeleleri finanse etmek için kullanılmasıdır (grev fonlarından, silahlardan, yeterince yüksek ücret geliri sayesinde mümkün hale gelen dönemsel olarak işten kaçınmaya [kadar çeşitli durumda]). Ucuz krediye daha fazla erişim, işçi sınıfına hürriyetlerini satma ile sefaletle yüzleşme [arasındaki seçimden] biraz daha fazlasını sunacaktır (aynen yükselen ücretler ve işsizlik yardımlarının bize daha fazla seçenek sunması gibi).

Bu yüzden, kredi tekeli, kapitalizmdeki (genellikle kapitalist şirketlerden daha üretken olan) kooperatiflerden gelen rekabeti azaltırken, aynı zamanda da –emek talebi aksi durumdakine göre daha düşük olacağı için– tüm işçilerin ücretlerini düşmeye zorlar. Bu ise, kapitalistlerin, çalışanlardan daha yüksek bir artı değer edinmek için işten atılma korkusunu kullanmalarına, böylece kapitalist iktidarın (hem işyerinde hem de dışında) yerleşmesine ve genişlemesine (iş kurma maliyetlerini yükselterek ve böylece de birkaç şirketin hakim olduğu oligarşik piyasaların yaratılmasına) olanak verir. Ek olarak, yüksek faiz oranları, geliri üreticilerden bankalara doğrudan aktarır. Kredi ve paranın her ikisi de sınıf mücadelesinde birer silah olarak kullanmıştır. İşte bu nedenle yönetici sınıfın, paranın kapitalizmdeki doğasına (ve rolüne) ilişkin tehditler karşısında merkezileşmiş bankacılığı ve (paranın bizzat doğrudan düzenlenmesinden akışının yönetilmesine kadar [çeşitli şekillerde]) devletin harekete geçmesini talep ettiğini tekrar tekrar görüyoruz.

Böylece kredi tekeli, kendimiz için çalışma seçeneğini suni bir şekilde kısıtlayarak, patronlar için çalışmamızı garanti altına alır.

Toprak tekeli, kişisel işgale [*ing. occupancy*, kullanmak amacıyla ikamet etme] ve ekip-biçmeye da-

yanmayan toprak tapularının hükümetçe dayatılmasından ibarettir. Ek olarak, bu, terk edilmiş konutlara ve diğer mülkiyet biçimlerine yerleşmenin yasadışı olmasını da içerir. Bu, toprak sahiplerinin, –fiilen ekmedikleri toprakları– başkalarının kullanmasına izin vermeleri karşılığında bir ödenti (arsa kirası [*ing. ground rent*]) edinmelerine yol açar. Bu tekel (giderek daha az insan nasıl çiftçilik yapılacağını bildiği için) modern kapitalist toplumda az önemli olsa da, kapitalizmin **yaratılmasında** önemli bir rol oynadı (keza bakınız **Kısım F.8.3**). İktisatçı William Lazonick bu süreci şöyle özetliyor:

> "*Tarımsal toprağın yeniden örgütlenmesi (çitleme hareketi [ing. enclosure movement, ilk olarak İngiltere'de başlayan, toplulukların ortak kullanımında olan arazilerin krallık tarafından özel şahısların mülkiyetine verilmesi hareketi]) ... kaçınılmaz bir şekilde geleneksel köylü tarımının mahfına yol açtı; ... (bu), toprakla çok zayf bağları olan, mirasdan mahrum kalan köylülerden [oluşan] epeyce büyük bir emek gücü ortaya çıkardı. Yaşamlarını sürdürmek için köylülerin çoğu 'eviçi sanayi'ye (kendi kulübelerinde malların üretimine)*

> *yöneldi. ... Britanya Endüstriyel Devrimi'nin temellerini atan eviçi sanayinin onsekizinci yüzyıldaki genişlemesiydi. Emek tasarrufu sağlayan makinelerin ortaya çıkışı ... tekstil imalatının biçimini dönüştürdü ... ve fabrika hakim üretim yeri olarak aile evinin yerini aldı.*" (**Business Organisation and the Myth of the Market Economy**, s. 3-4)

İnsanları "kendi" mülkiyetlerinden "yasal olarak" men edebilen toprak sahibi sınıf, toprak tekelini kullanarak emeklerinden (yani hürriyet[lerinden]) başka satacak hiçbir şeyleri olmayan bir insan sınıfın ortaya çıkmasını sağladı. Toprak, ortak haklar çiğnenerek, geleneksel olarak onu kullananların elinden alındı; ve toprak sahibi tarafından kendi karı için üretim yapacak şekilde kullanıldı (daha yenilerde, benzeri bir süreç Üçüncü Dünya'da da sürmekte). Toprak sahipliği ve tarımsal ücret köleliliğinin kişisel işgalin yerini aldı, ve "*Çitleme Kanunları ... tarımsal nüfusu sefalete itti ve onları toprak sahiplerinin insafına terk etti; [onları] proleterler olarak orta-sınıf imalatçıların insafına terk edilecekleri kentlere büyük sayılarda göç etmeye*

zorladı." (Peter Kropotkin, **The Great French Revolution**, s. 117)

Bu, toprak tekeliydi işbaşına geçmesiydi (keza bakınız **Kısım F.8.3**); ve buradan (eviçi sanayi, sanayi kapitalizmi karşısında varlığını sürdüremediği için) alet ve teçhizat tekeli ortaya çıktı. Alet ve teçhizat tekeli, –kullanması karşılığında işçinin sahibine haraç vermediği sürece– kapitalistin sermayesine işçilerin erişimini engellemesine dayanıyordu. Sermaye, "*ödentisini halihazırda tamamen almış olan stoklanmış emekten başka bir şey*" değilken ve böylece "*sermayenin sahibi getirisini dokunulmaksızın alma hakkına sahipken –bundan fazlası değil*" (Tucker'ın sözleriyle)–, yasal ayrıcalıkları yüzünden kapitalistler onun kullanımından bir "ödenti" [*ing. fee*] edinme konumundadırlar. Bunun sebebi, –emekçi sınıfların hem topraktan hem de mevcut sermayeden (yaşam araçlarından) yasal olarak men edilmesiyle– bu sınıfın üyelerinin, kapitalistlerin teçhizatlarını kullandırma karşılığı bir "ödenti" elde etmelerine olanak tanıyan ücret sözleşmelerini kabul etmekten başka şansları olmamasıdır (bakınız **Kısım B.3.3**).

Endüstriye yatırılan ilk sermayenin kaynağı denizaşırı [yerlerdeki] zenginliklerin yağmalanması veya feodal/derebeysel sömürü olmakla beraber, devletin mülkiyeti koruması gerçeği imalatçının emek üstün-

den tefecilik yapmasını güvence altına aldı. Ücretlilerden kesilen "ödenti" kısmen yeniden sermayeye yatırıld (bu ise malların fiyatlarını düşürdü, eviçi endüstriyi çökertti). Ek olarak, yatırımlar potansiyel rakiplerin [iş] kurma maliyetlerini yükseltti; piyasalara girmenin önündeki bu "doğal" engeller [işçi] sınıfının pek az üyesinin uygun büyüklükte kooperatif işyerleri açacak gerekli fona sahip olabilmesine neden olduğu için, işçi sınıfının üretim araçlarından yoksunlaşmasını devam ettirdi. Böylece toprak tekeli kapitalizmin yaratılmasında esasken, ondan hasıl olan "alet ve teçhizat" tekeli kısa zamanda sistemin baş sebebi haline geldi.

Görünürdeki "serbest değişim" kapitalist hakimiyetin var olmasını sağlayan araçken, bu yolla tefecilik kendini devamlı kılar. Diğer bir deyişle, "geçmişteki zor girişimleri"yle birleşen güncel mülkiyetin devletçe korunması, yanlızca "savunmacı" kuvvet (yani sendikalara, grevlere, işgallere karşı mülk sahiplerinin iktidarını korumakta kullanılan şiddet) kullanımıyla toplumdaki kapitalist hakimiyetin devam etmesini sağlar. Geçmiş işçi kuşaklarından kopartılan "ödentiler", mevcut [işçilerin] "serbest rekabet" çerçevesinde yaşam araçları etrafında tekrar birleşmelerinin engellenmesini sağlar (diğer bir deyişle, aşırı faiz ödenmesi tefeciliğin devam etmesini sağlar). Söylemek gereksiz, bu kuşak tarafından üreti-

len artık, sermaye stoğunun arttırılmasında kullanılacak; böylece gelecek kuşakların mülksüzleştirilmesini sağlayacak ve böylece de tefecilik kendini idame ettirir bir hale gelecektir. Ve, tabii ki, devletin "mülkiyet"i işçi sınıfının "hırsızlığı"ndan koruması, mülkiyetin hırsızlık olarak kalmasını ve **gerçek** hırsızların yağmalarını sürdürmelerini sağlar.

"Fikir" tekellerine gelince, bu genel kamunun ve mucidin zararına kapitalist şirketlerin zenginleşmesi için kullanılmıştır. David Noble'ın belirttiği gibi, "*patent sisteminin asıl odağı olan mucit, giderek şirket senedi karşılığında patentini "bırakma" eğilimindedir; ya patent haklarını endüstriyel şirketlere satar veya lisansını verir, ya da ücret için dehasını pazarlık [konusu yaparak], [patent haklarını] çalışanı olacağı şirkete tahsis eder. Ek olarak, satın alma, konsolidasyon, patent havuzları ve karşılıklı lisans anlaşmalarıyla olduğu gibi sistematik endüstriyel araştırmalar yoluyla da düzenlenen patent üretimiyle patent denetimini sağlayarak, şirketler "tekellerini tekeli" [olma özelliklerini] devamlı surette genişletirler.*" Bunun yanısıra, şirketler "*patentleri anti-tröst yasalarını delmek için*" de kullanırlar. Tüketiciler zararına tekelci karların bu toplaşması, 1900 ile 1929 arasında "*çok ileri gitmiş*" ve "*o boyuta ulaşmıştı ki, ardından –oldukça geç ve yetersiz olsa da– patent denetimiyle [oluşan] şirketler tekelini kısıtlamak*

için hukuki ve yasal yaptırımlar ortaya çıkarmıştı" (**American by Design**, s. 87, 84 ve 88)

Kapitalistler, "yasal" tekeller yaratarak ve bunların yarattığı aşırı karlara el koyarak, yanlızca diğerlerinin zararına kendilerini zenginleştirmekle kalmadılar, aynı zamanda piyasadaki hakimiyetlerini de güvenceye aldılar. Yasal tekeller sayesinde el konulan aşırı karların bir kısmı tekrar şirkete yatırıldı, [bu ise] potansiyel rakipler için çeşitli engeller yaratarak şirketin avantajlar edinmesini sağladı.

Dahası, yönetici sınıf –devlet aracılığıyla– suni kıtlıklar ve tekeller yaratarak yeni özel mülkiyet biçimleri geliştirmeye çalışmaktadır (örn. radyo yayıncılığı gibi belli faaliyetlere katılmak için pahalı lisanslar getirerek). "Enformasyon Çağı"nda, –son GATT anlaşmalarında telif haklarını kuvvetlendiren mekanizmalara gösterilen ilgiden ve ABD'nin (Çin gibi) yabancı ülkelere telif haklarına karşı saygılı olmaları yönünde yaptığı baskılardan görüleceği üzere– entelektüel mülkiyet üstünden tefecilik (kullanım ödentileri) seçkinler için giderek çok daha önemli bir gelir kaynağı haline geliyor.

Diğer bir deyişle, kapitalistler, hukukun kendi çıkarlarını –yani "mülkiyet hakları"nı– yansıtmasını ve korumasını güvenceye alarak, "serbest piyasalar"daki rekabeti sınırlama arzusundadırlar. Bu süreç sayesinde, [kapitalistler] toplum içindeki

kooperatif eğilimlerin devlet tarafından desteklenen ”piyasa güçleri” tarafından ezilmesini sağlayacaklardır. Noam Chomsky’nin ifade ettiği üzere, modern kapitalizm ”*zenginler için devlet koruması ve devlet desteği, yoksullar için ise piyasa disiplini demektir.*” (”*Roll Back, Part I*”, **Z Magazine**) [”Serbest piyasa”yı] gerçekten de destekleyen bir azınlık yanlızca modern kapitalizmin ”kamusal destek” yönüne saldırıp, mülkiyet hakları için devlet korumasını mutlu bir şekilde desteklerken, ”serbest piyasa”nın kendinden tahvilli avukatları aslıdna hiç de öyle değildirler [serbest piyasacı değildirler]. (Devlet tarafından korunan tekellere dayanan kapitalizm hakkında daha fazlası için, bakınız Benjamin Tucker, **Instead of a Book by Man Too Busy to Write One**).

Tüm bu tekeller, işçi sınıfından insanların zararına kapitalistleri zenginleştirmeyi (ve onların sermaye stoğunu arttırmayı), [işçi sınıfından insanların] yönetici seçkinlerin güç ve zenginliğini zayıflatma yetilerini kısıtlayamayı amaçlar. Tümü, oyuna hile karıştırarak kendimiz için çalışma (bireysel veya kolektif olarak) seçeneklerinin kısıtlanmasını, emeğimizi ”serbest piyasa”da satma ve sömürülme haricinde başka hiçbir seçeneğimiz olmamasını sağlamayı amaçlar. Diğer bir deyişle, çeşitli tekeller, kapitalizme karşı alternatifler bir

kenarda marjinalleştiririp ekonominin zirvelerini büyük işalemi denetiminde bırakırken, [piyasaya] girişin karşısında "doğal" engellerin (bakınız **Kısım C.4**) yaratılmasını garanti altına alırlar.

Bu tip mülkiyet ve otoriter toplumsal ilişkileri korumak için devlet vardır. Özel mülkiyetin devlet sahipliliğine dönüştürülmesinin (yani ulusallaştırmanın) mülkiyetin tabiatını değiştirmediğine dikkat edilmelidir; bu, yanlızca özel kapitalistleri uzaklaştırır ve onların yerine bürokratları geçirir.

B.3.3 Mülkiyet Neden Sömürücüdür?

Bu soruyu cevaplamak için, üretken "alet ve teçhizat" üzerindeki tekeli ele alınız. Endüstriyel kapitalistler sınıfı tarafından elde edilen bu tekel, bu sınıfa tekelleştirilmiş alet ve teçhizatı kullanmak [isteyen] işçilerden "ödenti" alma ayrıcalığı sunar.

Bu, mülkiyetin işçi sınıfını (Proudhon'un deyişiyle) "*afaroz etmesi*" yüzünden olur. Devlet toprakta, işyerinde vb. mülkiyet haklarını dayatır; [böylece] sahibi başkalarının bunları kullanmasını engelleyebilir ve "mülkiyetlerini" kullanmasına izin verdiklerine **kendi** kurallarını dayatabilir. Böylece

patronlar "*size iş vermektedir: yani kendileri tarafın değil de sizin gibi başka işçiler tarafından kurulan fabrika ya da imalathanede çalışma izni. Ve bu izin yüzünden, ... onun için çalıştığınız sürece onun beslenmesine yardım edersiniz.*" (Alexander Berkman, **What Is Communist Anarchism?**, s. 11)

Bu nedenle, nüfusun büyük bir kesiminin yaşamsal araçlardan mülksüzleştirilmiş olmaları nedeniyle, kapitalistler sahip oldukları –ancak ne ürettikleri ne de kullandıkları– sermaye için "kullanım ödentisi" kesecek ideal konumdadırlar. Fazla bir seçeneği olmayan işçiler, çalışma sırasında özerkliklerinden ve çalışmalarını ürününden vazgeçecekleri sözleşmeleri kabul ederler. Bu, kapitalistlerin ücret olarak ödenenden potansiyel olarak daha fazla bir üretebilecek bir "meta"ya (emeğe) erişimlerini sağlar. Çalışma saatleri boyunca, sahibi işin seviyesini, süresini ve yoğunluğunu (endüstrideki veya ülkedeki işsizlik seviyesi gibi nesnel koşulların yanısıra işçilerin direnci ve dayanışmasınca da saptanan belli sınırlar dahilinde), ve böylece de (üretmemiş olsa da tek başına [el koyma] hakkının olduğu) ürün miktarını dikte edebilir. Böylece sahibin, işçilere, firma için emekleriyle yarattıkları ürünlere veya hizmetlere yaptıkları katma değerden daha az bir [ücret] ödemesiyle, bir "ödenti" (veya "*artı değer*") yaratılmış olur. Kapi-

talistin karı, böylece, emek tarafından yaratılan ve [emekten] gasp edilen ”artı değer” eksi firmanın genel masrafları ve hammaddelerin maliyeti olur (keza bakınız **Kısım C.2**, ”Kar nereden kaynaklanır?”).

Mülkiyet sömürücüdür, çünkü artığın sahip tarafından tekelleştirilmesini mümkün kılar. Mülkiyet işyerinde hiyerarşik ilişkiler yaratır (”alet ve teçhizat üzerindeki tekel” belki de ”güç tekeli” olarak daha iyi adlandırılanbilir); ve herhangi hiyerarşik bir sistemde olduğu gibi, güce sahip olanlar çıkarlarını korumak ve diğerlerinin zararına [bu gücü] daha da geliştirmek için kullanırlar. İşyerinde işçilerin baskı ve sömürüye karşı direnişi vardır; [ve] ”*kapitalist işletmenin hiyerarşik ... ilişkileri, bu çatışmayı sermayenin temsilcileri lehine çözüme kavuşturmak için tasarlanmıştır*” (William Lazonick, **Op. Cit.** s. 184)

Söylemek gereksiz ancak, mülksüzleştirilmişlerin eylemleri karşısında mülkiyet haklarını ve yönetimi korumak için devlet daima orada hazırdır. Suyu ısındığında, bunların var olmasını sağlayan [şey] devletin ”iktidar tekeli”nin koruyucu varlığıdır.

Yani, kapitalistler, kendileri üretken bir iş yaparak kazandıklarından değil, sadece üretim araçlarına sahip oldukları için işçilerden artı değer elde edebilmektedirler. Tabii ki bazı kapitalistler de üretime katkıda buluna**bilirler**; bu durumda, kendi emekleriyle yaptıkları katma değer miktarını

adalet adına firmanın ürününden almaya hak kazanırlar; ancak sahipler tipik olarak bundan çok daha fazlasını elde ederler, ve bunu devletin mülk sahipleri olarak onların bu hakkını garanti altına alması sayesinde yapabilirler (ki bu hiç de şaşırtıcı değildir, çünkü firmaların girdi ve çıktıları hakkında yegane bilgisi olanlar onlardır, ve hesap verilmeyen konumdaki her insan gibi bu iktidarı [gücü] suistimal ederler –anarşistlerin özgür sözleşmenin asli bir tamamlayıcısı olarak doğrudan demokrasiyi desteklemesinin bir nedeni de budur, çünkü iktidardaki bir kimsenin, aldığı kararlarla kendi çıkarlarını [kendisine] tabi olanların üstünde tutmayacağına güvenilemez). Ve tabii ki pek çok kapitalist işlerini yürütmeleri için yöneticiler tutar, böylece de sahip olmaları dışında hiçbir şey yapmadan gelir kazanırlar.

Kapitalistlerin karları bu nedenle devlet destekli bir sömürü biçimidir. Bu, bankerlerin topladığı faizler ve toprak sahiplerinin edindikleri kiralar için de aynı şekilde doğrudur. Bir biçimde devlet olmazsa, bu sömürü biçimleri imkansız olurdu, çünkü bunların dayandığı tekeller korunamazdı. Örneğin, devletin askeri kuvvetlerinin ve polislerin yokluğunda, işçiler gidip fabrikaları ele geçirerek onları kendileri adına işletir, ve böylece de kapitalistlerin kendi ya-

rattıkları artıktan adaletsiz bir pay edinmelerini engelleyebilirlerdi.

B.3.4 Özel Mülkiyet Meşrulaştırılabilir mi?

Hayır. Kapitalizmin destekçilerinden az bir kısmı özel mülkiyetin (özellikle toprak üstündeki) kuvvet kullanımıyla yaratıldığını kabul etse de, çoğu özel mülkiyetin adil olduğunu savunur. Özel mülkiyetin genel bir savunusu ("serbest piyasa" kapitalizminin destekçisi olan) Robert Nozick'in çalışmasında bulunur. Nozick'e göre, kuvvet kullanımı kazanımı gayri meşru kılar ve bu nedenle mülkiyetle ilgili mevcut herhangi bir hak gayrimeşrudur (diğer bir deyişle, çalma ve çalıntı mallarla ticaret yapmak bu mallar üstündeki sahipliği meşru kılmaz). Bu nedenle, toprağın başlangıçta ele geçirilmesi gayrimeşruysa eğer, o takdirde tüm mevcut haklar da gayrimeşru olacaktır. Ve toprak üstündeki özel mülkiyet kapitalizmin temeli olduğu için, kapitalizmin kendisini gayrimeşru kılacaktır.

Bu meseleyi halletmek için, Nozick aşağıdaki şekilde özetlenebilecek olan Locke'ın çalışmasından (***"Lockeci Şart"***) faydalanır:

1. İnsanlar kendilerinden sorumludur.

2. Dünya başlangıçta ortaklaşa sahiplenilmişti (veya Nozick'in deyişiyle sahipsizdi).

3. Eğer diğerlerinin koşullarını kötüleştirmiyorsanız, dünya üstünde ortalama paydan daha büyük bir [pay] üstünde mutlak haklar edinebilirsiniz.

4. İnsanlar bir kez özel mülkiyeti ele geçirdiği zaman, sermaye ve emek için serbest piyasalar [oluşması] ahlaki olarak gereklidir.

Toprağı paylaşan iki birey örneğini ele alalım. Nozick, "*artık şeyleri kullanma hürriyetleri olmayanların konumları, bundan dolayı kötüleşmediği müddetçe, sürecin –daha önce sahipsiz olan bir şey üstünde– normal olarak kalıcı miras bırakılabilecek bir mülkiyet hakkına yol açması nedeniyle*" (**Anarchy, State and Utopia**, s. 178), bir bireyin [ortaklaşa kullandıkları] toprak üstünde hak iddia etmesine izin verir.

Ancak, eğer bir kişi toprağı ele geçirirse, diğeri kalan toprakla hayatını idame ettiremez. Ancak, yeni toprak sahibi topraklarını işlemesi için diğerine bir ücret teklif ederse ve bu [ücret] yeni ücretli

kölenin ilk başta ürettiğini aşarsa, bu "Lockeci Şartı" yerine getirir. Tabii ki, yeni ücretli kölenin başkası için çalışmaktan başka bir seçeneği yoktur, ancak bu Lockeci Şart açısından konu dışı bir şeydir.

İlginçtir ki, kendisini "liberter" olarak adlandıran bir ideoloji, Nozick'in kuramı "kötü olma"yı [*ing. worse off*] –ortak kullanıma dayanan bir toplumda var olan koşullara nispetle– tamamen maddi zenginlik anlamında tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle, hürriyet anlamında (örn. öz-sahiplik veya kendinden-hükümet gibi) "kötü olma" Nozick için konu dışıdır –**oldukça** anlamlı bir konumlanma.

Nozick ideolojisinde öz-sahipliğe önem verdiği iddiasındadır, çünkü artık her birimiz kendi yaşantısını yönlendirmesi gereken ayrı bireylerizdir. Bu nedenle, Nozick'in kendine mal etme açıklamasında, insanların kendi anlayışları doğrultusunda hareket etme yetilerine vurgu yapmaması gariptir. Aslında, bir kimseyi başkalarının iradesine tabi ve boyun eğen bir konuma, gereksiz ve istenmeyen [bir konuma] indiren bir mal etmeye hiçbir itiraz yoktur.

El koymanın adaletliliğini değerlendirirken, bireylerin diğer bireylerin kararlarına tabi olmasının Nozick tarafından dikkate alınmadığı olgusuna dikkat edin. Özel mülkiyetin yaratılması olgusu, ücretli köleler için bazı önemli özgürlüklerin reddedilme-

siyle sonuçlanır (adıyla, ücretli kölenin kullandığı toprağın statüsü hakkında bir şey deme [hakkı] yoktur ve emeklerinin nasıl kullanıldığı hakkında söz söyleme [hakkı] yoktur). Özel mülkiyetin yaratılmasından önce, herkes kendi işini idare ediyordu, yaşamlarının tüm yönlerinde kendinden-yönetme [özerklik] vardı. El koymanın ardından, yeni ücretli kölenin böylesi bir özgürlüğü yoktur; ve gerçekte, zamanlarının çoğunu nasıl harcayacakları üstündeki denetimlerinden vazgeçtikleri çalışma koşullarını kabul etmek zorundadırlar.

Nozick'in öz-sahiplik taraftarı olan ve bunun neden önemli olduğu [konusundaki] birçok iddiasını ele alın; yeni mülksüzleştirilen ücretli kölenin özerkliğinin onun için önemli olduğunu düşünürsünüz. Ancak, bu yönde hiçbir kaygı yoktur –ücretli kölenin özerkliği tamamen konu dışıymışçasına ele alınır. Nozick, insanların kendi yaşamlarını sürdürme özgürlüğüne olan ilginin, sınırsız mülkiyet hakları kuramının temelini oluşturduğunu iddia eder, ancak açıktır ki bu ücretli köleliğe uygulanmamaktadır. Özel mülkiyetin yaratılmasını meşrulaştırması yanlızca toprak sahibinin özerkliğini [konuyla] ilgili görür. Ancak, Proudhon'un doğru bir şekilde belirttiği gibi:

> ”*Eğer insanın hürriyeti kutsalsa, bu bütün bireyler için eş derecede kutsaldır; eğer [bireyin] nesnel eylemi, yani yaşaması için mülkiyete ihtiyacı varsa, maddelerin ele geçirilmesi tüm herkes için eş derecede gereklidir ... Eğer bir birey, bir diğerini kendisininkine eşit madde miktarına el koymaktan alıkoyamazsa; ... bu, bireylerin gelmesini artık engellemeyeceği anlamına gelmez mi?*” (**What Is Property?**, s. 84-84)

Kapitalizmde insanların kendilerini [kontrol ettikleri] öne sürülür, ancak insanların çoğu kaynaklara bağımsız erişime sahip değilken bu tamamen biçimseldir. Ve başka insanların kaynaklarını kullanmak zorunda kaldıkça da, giderek kaynaklara sahip olanların denetimi altına girerler. Diğer bir deyişle, özel mülkiyet nüfusun çoğunluğunun özerkliğini azaltır, ve kölelikle pek çok benzerliği olan bir otorite rejimi yaratır. John Stuart Mill'in ifade ettiği gibi:

> ”*Artık yasanın gücüyle köleleştirilmeyen veya bağımlı kılınmayan büyük çoğunluk, [bu sefer] mülkiyetin gücüyle [köleleştirilir veya bağımlı kılınır]. [H]ala bir yere,*

bir işe ve işverenin arzusuna zincirlidir; ve hem diğerlerinin hiçbir çaba göstermeden ve hak etmeden miras edindikleri zihinsel ve ahlaki avantajlardan, hem de zevlerden doğuştan mahrum edilir. Bunun, insanlığın bugüne kadar mücadele etmiş olduğu şeytanlara denk bir şey olduğuna inanmakta yoksullar hatalı değiller." (**Principles of Political Economy**, s. 377-8)

Kapitalizm, resmi öz-sahiplik iddiasında olsa bile, aslında işçi sınıfından insanların özbelirlenim hakkını sınırlamakla kalmaz, aynı zamanda onları başkaları için bir kaynak yapar. Diğerlerinin mevcut mülkiyeti ele geçirmesinden sonra piyasaya girenler, ya hayır işlerine [muhtaç] kalırlar veya diğerleri için çalışırlar. Bu sonraki, **Kısım C**'de tartışacağımız üzere, diğerlerinin zenginleştirmek için işçinin emeğinin sömürülmesine yol açar. Emekçi insanlar mevcut mülkiyet tasarımıyla işbirliği yapmak zorundadırlar ve diğerlerine faydasına [buna] zorlanırlar. Bu, öz-belirlenimin kaynaklar kadar bir kimsenin fiziki ve zihinsel mevcudiyeti üzerinde de hakları olması gerektirdiği anlamına gelir. Öz-belirlenim (yani anlamlı bir öz-sahiplik) için kaygı, bizi ortak mülkiyet artı işçilerin üretimi kontrolü, ve böylece

bir tür liberter sosyalizme götürür –özel mülkiyet ve kapitalizme **değil**.

Ve, tabii ki, toprağa el konulması, devletin mülksüzleştirilmişlere karşı bunu savunmasını ve devamlı olarak insanların yaşamlarına müdehale etmesini gerektirir. İnsanlar, kendi hallerine bırakılırlarsa, başkaları tarafından adaletsizce ele geçirildiğini düşündükleri etraflarındaki kaynakları serbestçe kullanacaklardır, ve yanlızca devamlı devlet müdehalesi onların Nozick'in adalet ilkesini ihlal etmelerini engeller (Nozick'in kendi terminolojisini kullanırsak, "Lockeci Şart" [modellenmiş] bir kuramdır, aksi takdirde [Nozick'in] iddiaları ayakta kalamaz).

Ek olarak, bir kişinin özel mülkiyetinin diğerlerinin sahip olmamasını gerektirdiğine ("*bizler proleterya sınıfına aitiz, mülkiyet bizi afaroz eder*" (Proudhon, **Op. Cit.** s. 105); ve böylece herhangi ekonomik bir sistem gibi, "serbest piyasa"nın da özgürlüğü yarattığı kadar onu sınırladığına dikkat etmeliyiz. Bu nedenle, kapitalizmin "ekonomik hürriyet" oluşturduğu iddiası açıktır ki yanlıştır. Aslında, büyük çoğunluğun iş saatleri sırasında hürriyetlerinin reddedilmesine dayanmaktadır (toplumda zenginliğin yoğunlaşması nedeniyle aynı zamanda iş dışındaki hürriyete de önemli etkileri vardır).

Belki Nozick, özel mülkiyetin artan maddi faydalarının ele geçirmeyi meşrulaştırdığını öne sürebilir.

Ancak, ”hürriyet”i destekleyen bir kuramın iyi hallice köleleri, yoksul erkek ve kadınlardan daha iyi durumda görmesi garip gözüküyor. Nozick’in ücretli kölelerin rızasının başlangıçtaki ele geçirme için gerekli olmadığını iddia etmesi gibi; belki de maddi zenginlikteki kazançların özerklik kaybını telafi edecebileceğini öne sürebilir, ve böylece bu ilk eyleme ataerkilliğin [*ing. paternalism*] bir eylem olarak izin verebilir. Ancak Nozick, özel mülkiyet haklarını kısıtladığı zaman ataerkilliğe karşı çıktığı için, bu hakları yaratmak için gerektiğinde ona güçlükle başvurabilir. Ve eğer ataerkilliği dışlar ve özerkliği vurgularsak (Nozick’in kuramında sıkça yaptığını iddia ettiği üzere), o halde özel mülkiyetin başlangıçtaki gelişimini meşrulaştırmak, imkansız değilse bile oldukça zorlaşır.

Ve eğer her bir sahibin mülkiyetleri üstündeki hakkı, el koyma hakkındaki Lockeci Şartı içerirse, o zaman bu haklar geçersizdir. Eşitsiz kaynaklar üstünde insanların sahip olduğu herhangi bir hak, ”*mülkiyet hırsızlıktır*” ve ”*mülkiyet despotluktur*” gerçekleriyle nitelendirilecektir. Özel mülkiyetin ”güç haktır” haricinde başka bir şeyle meşrulaştırılabileceği iddiası gibi, özel mülkiyetin ekonomik hürriyet olduğu da açıkça yalandır.

Özel mülkiyet ve bunun (işgal etme, emek, doğal kaynaklar veya başka bir şey olsun) neden meşru-

laştırılamayacağı hakkında daha fazla anarşist inceleme için, Proudhon'un klasik **What Is Property?** çalışmasına bakınız.

B.4 Kapitalizm Hürriyeti Nasıl Etkiler?

Özel mülkiyet pek çok açıdan devletin özel biçimidir. Sahip olan kişi "sahip olduğu" alan dahilinde neler olduğunu belirler, ve bu nedenle de bunun üzerinde bir iktidar tekeline sahiptir. İktidar, bir kimse tarafından kendisi üzerinde uygulandığı zaman bir özgürlük kaynağıdır, ancak kapitalizmde baskıcı otoritenin kaynağıdır. Bob Black'in **The Abolilition of Work**'da belirttiği üzere:

> "*Totaliterlik karşısında ağlaşan liberaller ve muhafazakarlar ve Liberterler sahtekar ve ikiyüzlüdürler ... Bir hapishane veya manastırda bulacağınız bu tip bir hiyerarşiyi bir büroda veya bir fabrikada da görürsünüz. ... İşçi part-time bir köledir. Ne zaman geleceğini, ne zaman*

gideceğini ve arada geçen bu sürede ne yapacağını patron söyler. Ne kadar ve ne hızla çalışacağınızı size o söyler. Denetimini alaya alıcı aşırılıklara kadar genişletmekte özgürdür; isterse giydiğiniz elbiseleri veya ne sıklıkla lavaboya gideceğinizi düzenleyebilir. Birkaç istisna haricinde, herhangi bir nedenle veya hiçbir sebep yokken sizi işten atabilir. Gammazlar ve denetmenler sayesinde sizin hakkınızda casusluk yaptırır, her çalışan hakkında bir dosya tutar. Karşılık vermeye 'itaatsizlik' denir, sanki işçi haylaz bir çocukmuş gibi; ve sadece işten atılmanıza neden olmakla kalmaz, işsizlik ödentisi almaktan da sizi mahrum bırakır. ... Bahsettiğim bu alçaltıcı tahakküm sistemi, onyıllardır kadınların çoğunluğunun ve erkeklerin ise büyük bir çoğunluğunun, yaşamlarının büyük bir kısmında uyanık oldukları sürenin yarıdan fazlasında hüküm sürer. Belli amaçlara yönelik olarak sistemimizi demokrasi veya kapitalizm veya –daha da iyisi– endüstriyalizm olarak adlandırmak pek yanıltıcı olmaz, ancak bunun gerçek adları fabrika faşizmi ve

> *büro oligarşisidir. Bu insanlara 'özgür' diyen birisi yalan söylüyordur veya aptaldır.*"

Bir şirketin aksine demokratik devlet, yönetici seçkinlerin "kendi başlarına bırakıldıklarında" iktidarlarının zevkini çıkarmalarını kısıtlayacak şekillerde davranabilen yurttaşlar tarafından etkilenebilir. Sonuçta zenginler, devletin demokratik yönlerinden ve iktidarlarına karşı potansiyel birer tehdit olan sıradan yurttaştan nefret ederler. Bu "sorun"a Alexis de Tocqueville tarafından 19'uncu yüzyıl Amerika'sında değinilmişti:

> "*Topluluğun zengin üyelerinin ülkemizin demokratik kurumlarına karşı gönülden bir nefret beslemelerini anlamak kolaydır. Halk şimdi onların küçümsemelerinin ve korkularının nesnesidir.*"

Ne bu korkular ne de demokratik düşünceleri küçümseme değişmemiştir. Bir ABD Şirket Yöneticisi'nden alıntılarsak, "*bir kişi, bir oy nihayetinde bildiğimiz demokrasinin çökmesine yol açacaktır.*" (L. Silk ve D. Vogel, **Ethics and Profits: The Crisis of Confidence in American Business**, s. 189f)

Demokrasinin bu küçümsenişi, kapitalizmin devlet **karşıtı** olduğu anlamına gelmez. Hiç alakası yok.

Daha önce değinildiği üzere kapitalistler devlete bağımlıdırlar. Bunun sebebi, "*(klasik) Liberalizmin kuramsal olarak sosyalizmsiz bir anarşi olmasıdır, ve bu nedenle sadece bir yalan olmasıdır, çünkü eşitlik olmaksızın özgürlük mümkün değildir. ... Liberallerin devlete yönelttiği eleştiriler, yanlızca onu bazı işlevlerinden yoksun kılmak ve kendi aralarında ona karşı mücadele etmeye çağırmalarından oluşur, ancak onun özü olan baskıcı işlevlerine saldıramazlar: çünkü jandarma olmadan mülk sahibi var olamaz.*" (Errico Malatesta, **Anarchy**, s. 46)

Kapitalistler, **kendi** çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ve **kendi** otorite ve iktidarlarını desteklediği zaman, devleti göreve çağırırlar ve desteklerler. Devlet ile sermaye arasındaki "çatışma", iki gangsterin hırsızlık hasılatı üzerindeki kavgasına benzer: ganimet için ve çetede kimin daha fazla gücü olduğu konusunda kavga ederler, ancak "mülk"lerini çaldıkları kişiden korumak için birbirlerine ihtiyaçları vardır.

Özel mülkiyetin devletçi doğası, laissez-faire kapitalizmini temsil eden "Liberter" (örn. minarkist, veya "klasik" liberal") eserlerde görülebilir:

> "*(Eğer) bir kimse, ele geçirilmesi Lockeci ([haklarına] tecavüz etmeme) şartını ihlal etmemişse ve etmeyen bir toprak üze-*

rinde özel [mülkiyette olan] bir kasaba kurarsa; [kasaba] sahibinin belirlediği karar usulleriyle kendilerine [hak] tanınmadığı müddetçe, oraya yerleşmeyi tercih edenlerin veya ileride orada yaşamaya devam edeceklerin kasabanın nasıl yönetileceği üzerinde hiçbir ***hakları*** *olmaz.*" (Robert Nozick, **Anarchy, State and Utopia**, s. 270)

Bu gönüllü feodalizmden başka birşey değildir.Ve, gerçekten de böyleydi. Böylesi kasabalar [küçük şehirler], en tanınmışları olan ABD tarihindeki rezil şirket kasabaları vardı. Howard Zine Colorado maden alanlarındaki böylesi "özel kasabalar"ın koşullarını şöyle özetliyor:

"*Her maden kampı, şirketin bir lord veya efendi olarak davrandığı bir feodal idareydi. Her kampın şirketçe parası ödenen bir yasa uygulayıcısı, bir polisi müdürü vardı. 'Yasalar' şirketin [saptadığı] kurallarıydı. Geceleri sokağa çıkma yasağı konuyor, 'şüpheli' yabancıların evleri ziyaret etmesine izin verilmiyor, şirket mağazası kampta satılan mallar üstünde tekele sahipti. Doktor şirketin*

doktoruydu, okul öğretmenleri şirket tarafından kiralanıyordu ... Colorado'da siyasi güç ekonomik güce sahip olanların ellerindeydi. Bu, Colorado Petrol & Demir'in ve diğer maden işletmecilerinin gerçekte hakim oldukları anlamına geliyordu ... Şirket görevlileri seçim yargıçları olarak atanıyorlardı. Şirket-emrindeki müfettişler ve yargıçlar yaralanan çalışanların tazminatlarını edinmelerini engelliyordu." (**The Colorado Coal Strike, 1913-14**, s. 9-11)

Hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde, işçiler bu tiranlığa karşı ayaklandıklarında, evlerinden atıldılar ve özel yasa uygulayıcı ajanlar grevcileri bastırmakta fazlasıyla etkindiler: "*Grevin sonunda, ölen ve yaralanların çoğunluğu madenciler ve onların ailelerindendi.*" Kısa zaman içinde grev, grevciler ve onları destekleyenler ile şirket[in kiraladığı] katiller arasındaki bir savaşa dönüştü. İronik bir şekilde, "düzeni yeniden tesis etmek" üzere Ulusal Muhafızlar gönderildiği zaman, "*grevin ilk beş haftası boyunca özel gardiyanların [karşısında] terör saltanatı dedikleri [uygulamayla] karşı karşıya kalmış olan madenciler, ... [umutla] onların (geliş-*

lerini) bekliyorlardı." Onlar, "*valinin bu birlikleri maden işletmecilerin baskısıyla gönderdiklerini bilmiyorlardı.*" Aslında, bu milislerin masraflarını karşılayacak eyalet kaynağı ödünç verenler bankalar ve şirketlerdi. 29 Nisan 1914 rezil Ludlow Katliamı'nda kadınları ve çocukları katledenler, eyalet milisi üniforması giymiş şirket [tarafından kiralanan] katillerdi. (**Op. Cit.**, s. 22, s. 25, s. 35)

New York Times ciddi ciddi "*milislerin kanun gibi kişisel olmadığını ve tarafsız olduğunu*" başyazısında yazıyordu. Katliamın ardından kamuoyu görüşünü değiştirmek üzere şirket bizzat (Birleşik Devletler'de halkla ilişkilerin babası" [olan]) Ivy Lee'yi kiralamıştı. Bunun sonucunda, Lee "*Endüstriyel Özgürlük İçin Colorado'daki Mücadeleye İlişkin Gerçekler*" adıyla bir dizi broşür çıkardı. Şirketin başkanı (Rockefeller) grevcileri bastırmasını, işçilerin özgürlüğüne, "*işçilerin çalışma haklarını savunmaya*" yönelik bir hamle olarak resmediyordu. (Zinn'in alıntısı, **Op. Cit.**, s. 51 ve s. 50). Aynen kapitalizmin hürriyetin cisimleşmesi [olması] gibi!

Tabii ki, "piyasa güçleri"nin en liberal sahiplerin en başarılılar olmasına yol açacağı söylenebilir, ancak iyi bir efendi hala efendidir. Tolstoy'un sözlerini kullanırsak, "*liberal kapitalist nazik bir eşek sahibine benzer. O eşek için her şeyi yapacaktır – ona bakacak, onu besleyecek, onu yıkayyacaktır. Sır-*

tından inmek haricindeki her şeyi [yapar]." Ve Bob Black'in yazdığı gibi, "*Bazı insanlar emirleri verir ve diğerleri bunlara uyar: hizmetkarlığın özü budur. ... (Ö)zgürlük, efendiyi değiştirme hakkından daha fazlasıdır.*" (**The Liberatarian Conservative**). Efendileri değiştirme "hakkı"nın "özgürlük"ün temeli olduğunu söyleyen bu kapitalizm destekçileri, kapitalist "hürriyet" kavramının iddianemesini dile getiriyorlardır.

B.4.1 Kapitalizm Özgürlüğe mi Dayanır?

Anarşistlere göre, özgürlük hem "*-den özgürlük*" hem de "*için özgürlük*" demektir. "*-Den özgürlük*" tahakküme, sömürüye, zorba otoriteye, baskıya ve diğer aşağılama ve alaya alma biçimlerine maruz kalmamayı vurgular. "*İçin özgürlük*" ise, –diğerlerinin azami özgürlükleriyle en olası şekilde uyumlu olarak– bir kimsenin yetilerini, yeteneklerini ve potansiyellerini ifade edebilmesi ve geliştirebilmesi demektir. Her iki özgürlük çeşidi de özyönetim, sorumluluk, ve bağımsızlık gereksinimini ima eder; ki bu esasen insanların yaşamlarını etkileyen kararlar üzerinde söz söylemesi anlamına gelir. Ve bireyler

toplumsal bir boşluk içinde var olmadıkları için, bu, –bireylerin beraberce kurdukları birliklerin (örn. topluluklar, iş grupları, sosyal gruplar), grubun aldığı kararlara bireyin katılmasına izin verilen bir tarzda olmasıyla– özgürlüğün kolektif bir yanının olması **gerektiği** anlamına gelir. Bu nedenle, anarşistler için özgürlük, ilgili insanların yüz yüze tartışması ve meseleler üzerinde oy kullanması anlamına gelen katılımcı demokrasiyi gerektirir.

Özgürlüğün bu koşulları kapitalist sistemde karşılanıyor mu? Tabii ki hayır. "Demokrasi" hakkındaki bütün retoriğe rağmen, "ileri" kapitalist devletlerin çoğu yanlızca suni bir şekilde demokratiktir –ve bunun sebebi ise, yurttaşların çoğuunluğunun uyanık oldukları zamanın yarısını, yaşamlarını derinden etkileyen önemli ekonomik kararlarda seslerinin çıkmasına olanak tanımayan ve [kendilerini] bağımsız düşünmeye aykırı koşullar altında çalışmaya zorlayan kapitalist diktatörlerin (patronların) etkisi altında geçiren çalışan insanlar olmalarıdır. Eğer en temel özgürlük, yani bir kimsenin kendisi adına düşünme özgürlüğü elinden alınırsa, o zaman özgürlüğün bizzat kendisi elinden alınmıştır.

Kapitalist işyeri tamamen anti-demokratiktir. Aslında Noam Chomsky'nin dikkat çektiği üzere, tipik bir şirket hiyerarşisindeki baskıcı otorite ilişki-

leri, eğer siyasi sistemden bahsediyor olsaydık faşist ve totaliter olarak adlandırılırdı. Onun sözleriyle:

> "*Şirketlere ilişkin bireysel olan hiçbir şey yoktur. Bunlar, nitelik olarak hiç de bireyselci olmayan, esasen totaliter holding kurumlarıdır. İnsan toplumunda şirketler kadar katı bir hiyerarşik ve yukarıdan aşağıya denetimin olduğu pek az kurum vardır. 'Beni ezmeyin' yoktur orada. Sürekli ezilmektesinizdir.*" (**Keeping the Rabble in Line**, s. 280)

Kapitalizm, "özgürlük üzerinde kurulmanın" çok uzağında, aslında özgürlüğü tahrip eder. Bu bağlamda, Sears'ın Baş Yöneticisi olan Robert E. Wood açık konuşmaktadır: "*(s)erbest teşebbüs sisteminin avantajlarını vurguluyoruz, totaliter devlet hakkında dert yanıyoruz, ancak ... endüstride, özellikle de büyük endüstride neredeyse totaliter bir sistem yarattık.*" (Allan Engler'in alıntısı, **Apostles of Greed**, s. 68)

Veya, Chomsky'nin ifade ettiği üzere, kapitalizmin destekçileri, "*idarenin ve sahibin denetimi de dahil olmak üzere, tahakküm ve denetimden özgür olmanız gerektiği* ***temel*** *doktrinini*" anlamaz (14 Şubat 1992, **Pozner/Donahue**).

Şirket otoriterliğinde, ortalama bir yurttaşın sahip olmasının en çok arzuladığı varsayılan nitelikler, etkinlik, uygunluk, duygusal kopuş, duyarsızlık ve sorgulamaksızın otoriteye itaat etmektir –şirket hiyerarşisi içinde insanların şşirket çalışanı olarak hayatta kalmasını ve hatta ilerlemesini sağlayan özellikler. Ve tabii ki "ortalama olmayan" yurttaşlar –yani patronlar, yöneticiler, idareciler vb.– için, [aralarında] en önemlisinin diğerlerine hakim olma yetisi ve iradesi olduğu **otoriter** nitelikler gereklidir.

Ancak tüm bu efendi/köle nitelikleri, yurttaşların esneklik, yaratıcılık, duyarlılık, anlayış, duysusal samimiyet, doğrudanlık, sıcaklık, ara bulma, iletişim kurma, müzakere etme, bütünleştirme ve işbirliği yapma yetileri gibi niteliklere sahip olmasını gerektiren gerçek demokrasinin (yani katılımcı/liberter [demokrasinin]) işleyişine aykırıdır. Bu nedenle kapitalizm yanlızca demokratik **olmamak**la [*ing. undemocratic*] kalmaz, aynı zamanda demokrasi **karşıtı**dır [*ing. anti-democratic*], çünkü gerçek demokrasiyi (ve böylece liberter bir toplumu) imkansız kılan niteliklerin gelişimini desteklemektedir.

Pek çok kapitalist müdafiler kapitalist otorite yapılarının "gönüllü" olduğunu, ve bu nedenle bir şekilde bireyselliğin ve toplumsal özgürlüğün reddi demek olmadığını göstermeye çalışmıştır. (Önde gelen kapitalist serbest piyasa iktisatçısı) Milton Fri-

edman tam bunu yapmaya çalışmıştır. Kapitalizmin pek çok müdafisi gibi, ücretli emek içinde belirgin olan otoriter ilişkileri dışlar (işyerindeki "işbirliği", yatay bir işbirliğine **değil**, yukarıdan aşağıya emir-komutaya dayanır. [Friedman], bunun yerine o işçinin emeğini **belirli** bir patrona satma kararı üstüne yoğunlaşır ve böylece bu tip sözleşmelerde özgürlüğün olmamasını gözardı eder. Şöyle der: "*Bireyler belli tür bir değişime taraf olup olmama konusunda fiilen özgürdürler, böylece her işlem tamamen gönüllüdür. ... Çalışabileceği başka işverenler olduğu için, çalışan işveren tarafından [yapılan] zorlamadan korunur.*" (**Capitalism and Freedom**, s. 14-15)

Friedman, kapitalizmin özgür doğasını ispatlamak için, kapitalizm ile bağımsız üreticilere dayanan basit değişim ekonomisini karşılaştırır. Böylesi basit bir ekonomide her hanehalkının "*doğrudan kendisi iin üretme alternatifi vardır, (ve böylece) faydalanmadığı sürece herhangi bir değişime girmesi gerekmez. Bu nedenle her iki taraf da faydalanmadığı müddetçe hiçbir değişim gerçekleşmez. İşbirliği bu sayede zorlama olmaksızın gerçekleşir*" der (**Op. Cit.**, s. 13). Kapitalizmde (veya "*karmaşık*" ekonomide) Friedman şöyle söyler: "*bireyler herhangi özel bir değişime girmekte fiilen özgürdürler, bu nedenle her işlem tamamen gönüllüdür.*" (**Op. Cit.**, s. 14)

Ancak [durup] bir anlığına düşünmek bile kapitalizmin Friedman'ın iddia ettiği gibi "*tamamen gönüllü*" işlemlere dayanmadığını gösterir. Bunun sebebi her türlü işlemi "*tamamen gönüllü*" kılan şartın **belirli** bir değişime girmeme özgürlüğü **değil**, **hiçbir** değişime girmeme özgürlüğü olmasıdır.

Bu ve yanlızca bu [şart], Friedman'ın sunduğu (zanaatçı üretimine dayanan) gönüllü ve zorlayıcı-olmayan basit modeli ispatlayan şarttır; bundan daha azı karmaşık modelin (yani kapitalizmin) gönüllü ve zorlayıcı-olmadığını ispatlayamaz. Ancak Friedman yukarıda **belirli** bir değişime girmeme özgürlüğünün açıkça yeterli olduğunu, ve böylece **ancak bizzat kendi [ifade ettiği] gereksinimleri değiştirerek** kapitalizmin özgürlüğe dayandığını iddia edebilir.

Friedman'ın ne yaptığını görmek kolaydır, ancak bunu maruz görmek o kadar kolay değildir (özellikle de bu kapitalist müdafiler arasında olağan olduğu için). [Friedman] bağımsız üreticiler arasında değişimin gerçekleştiği basit bir ekonomiden hareket ederek, onları ayıran en önemli şeyden bahsetmeksizin kapitalist ekonomiye –[yani] ismen emeğin üretim araçlarından ayrılmasına– geçer. Bağımsız üreticilerden oluşan bir toplumda işçilerin kendileri için çalışma seçeneği vardır –kapitalizmde böyle bir durum sözkonusu değildir. Kapitalizm yeterince kendi

sermayesi olmayan, ve bu nedenle de emeğini pazara çıkarıp çıkarmama şeklinde bir seçim [hakkı] olmayan bir emek gücünün varlığına bağlıdır. Miton Friedman seçeneğin olmadığı yerde zorlamanın olacağına katılacaktır. Kapitalizmin zorlamaksızın işbirliği içinde olduğunu göstermek yönündeki girişimleri başarısız kalır.

Kapitalist müdafiler, sistemin yanlızca bazı suni özgürlük **görüntüleri** nedeniyle kapitalizmin "özgürlüğe dayandığı"na bazı insanları ikna edebilmişlerdir.

Bu görüntülere daha yakından bir bakış hilelerini ortaya çıkaracaktır. Örneğin, kapitalist firmalardaki işçilerinin özgürlükleri olduğunu, çünkü her zaman işten ayrılabileceklerini iddia ederler. Ancak daha önce belirtildiği üzere, "*Bazı insanlar emirleri verir ve diğerleri bunlara uyar: hizmetkarlığın özü budur. Tabii ki, (sağ-Liberterlerin) kendini beğenmişçe (ileri sürecekleri gibi), 'bir kimse en azından işini değiştirebilir'; ancak bir işiniz olmasından kaçınamazsınız –aynen devletçilikte olduğu gibi bir kimse tabiyetini değiştirebilir, ancak şu veya bu ulus-devlete tabi olmaktan kaçınamaz. Ancak özgürlük efendiyi değiştirme hakkından daha fazlasıdır.*" (Bob Black, **The Libertarian as Conservative**). Kapitalizmde işçiler yanlızca Hobson'un yönetilme/

sömürülme veya sokakta yaşama seçeneklerine sahiptirler.

Anarşistler seçim yapmanın gerçek olması için, serbest anlaşmaların ve birliklerin, bunlara dahil olanların toplumsal eşitliğine dayanması, ve her iki tarafın da kabaca eşit fayda edinmesi gerektiğine dikkat çekerler. Ancak kapitalistlerle çalışanlar arasındaki sosyal ilişkiler asla eşit olamaz, çünkü üretim araçları üstünde olan –Adam Smith'in fark ettiği üzere (**aşağı** bakınız)– özel mülkiyet toplumsal hiyerarşiye ve baskıcı otorite ile boyun eğme ilişkilerine neden olur.

Walter Reuther'in Wagner kanunu öncesinde Amerika'daki çalışma yaşamı üzerine çizdiği resim sınıf eşitsizliği üstüne bir açıklamadır: "*Adaletsizlik tramvaylar kadar yaygındır. İnsanlar işlerine adım attıklarında, şereflerini, yurttaşlıklarını ve insanlıklarını dışarıda bırakırlar. İş olsun olmasın, görevleri hakkında rapor vermek zorundadırlar. Denetmen ve ustabaşıların keyfini beklerken onlara para ödenmez. Hiçbir sebep yokken işten atılabilirler. Rastgele, anlamsız kurallara tabidirler. ... İnsanlar tuvalete bile gitmeyi güçleştiren kuralların işkencesi altındadırlar. Dev şirketlerin başkanlarının, kapılarının şikayeti olan her işçiye açık olduğu şeklindeki debdebeli ifadelerine rağmen, kendisine haksızca davranıldığında işçinin başvurabileceği hiç kimse,*

hiçbir kurum yoktur. İşçiye karşı haksızca davranılabileceği görüşünün kendisi işverene saçma gelir." Bu aşağılamaların büyük bir kısmı hala sürmektedir, ve sermayenin küreselleşmesiyle beraber işçilerin pazarlık konumları giderek kötüleşmektedir; yani yüzyıllık sınıf mücadelesinin kazançları kaybedilme tehdidi altındadır.

Kapitalist sınıf ile işçi sınıfı arasındaki devasa refah ve güç farkına genel bir bakış bile "anlaşmalar" yapan iki taraf arasındaki faydaların eşit olmaktan çok uzak olduğunu gösterecektir. Önde gelen Fraser Enstitüsü ideoloğu Walter Block, işyerinde cinsel tacizi tartışırken güç ve faydalardaki eşitsizlikleri açıklar:

> "*Bir sekreter ile patronu arasında devamlı surette gerçekleşen bir cinsel tacizi ele alın. ... (bu), pek çok kadın için terbiyesizce olmakla beraber zorlayıcı bir eylem değildir. Bu, sekreter işi kabul ederken, kabul ettiği işin* ***tüm*** *yönlerini içeren paketin bir parçasıdır; ve özellikle de eğer [çalışmaya]* ***devam etmeyi*** *kabul etmişse. Büro, her şeyden öte özel bir mülkiyettir. Eğer 'zorlama' terbiyesizce ise sekreterin çalışmaya*

devam etmesi gerekmez." (Engler'in alıntısı, **Op. Cit.**, s. 101)

Fraser Enstitüsünün temel hedefi, bütün diğer hakların zenginliğinin keyfini çıkarma hakkına tabi olması gerektiğine insanları inandırmaktır. Bu olayda, Block, özel mülkiyette yanlızca patronların "yapma özgürlüğü"nün olacağını, ve yine [patronların] çoğunun bu hak sayesinde müdehale edilmek"ten özgür" olmayı güvence altına almayı istediklerini açıkça ifade eder.

Yani kapitalistler kapitalizmdeki "hürriyet" hakkında çoştukları zaman, asıl düşündükleri şey mülk sahipliği sayesinde kendilerinin [sahip olacakları] devletçe korunan, işçileri sömürme ve bastırma özgürlükleridir –kendilerinin devasa bir eşitsiz zenginlik biriktirmelerini sağlayan, böylece güç ve ayrıcalıklarını devamını garanti altına alan bir özgürlük. Liberal demokratik devletlerde kapitalist sınıfın işçilere efendilerini değiştirme hakkını **vermesi** (her ne kadar bu devlet kapitalizmi için geçerli olmasa da) kapitalizmin özgürlüğe dayandığını göstermekten çok uzaktır, çünkü Peter Kropotkin'in doğru bir şekilde belirttiği üzere "*özgürlükler verilmez, alınır*" (Peter Kropotkin, **Words of a Rebel**, s. 43) Kapitalizmde, efendilerinizin izin

verdiği herhangi birşeyi yapmakta "özgür"sünüzdür, bu ise tasma ve yularla "özgür" olmak demektir.

B.4.2 Kapitalizm Öz-sahipliliğe mi Dayanır?

Önde gelen bir "liberter" kapitalist olan Murray Rothbard kapitalizmin "*öz-sahiplilik temel aksiyomu*"na dayandığını öne sürer. Bu "*aksiyom*" şöyle tanımlanır: "*her insanın ... [herhangi bir] zorlayıcı müdehale olmaksızın (kendi) bedenini denetlemesi mutlak hakkı. Yaşamak ve gelişmek için her bireyin kendi amaçlarını ve araçlarını düşünmesi, öğrenmesi, değerlendirmesi ve seçmesi gerektiği için, öz-sahiplilik hakkı her insana zorlayıcı tecavüzler olmaksızın bu yaşamsal faaliyetleri yerine getirme hakkını sağlar.*" (**For a New Liberty**, s. 26-27)

Bu kadarı güzel. Ancak, özel mülkiyeti ele aldığımızda sorunla karşılaşırız. "Serbest piyasa" kapitalizminin bir başka ideoloğu Ayn Rand'in söylediği üzere, "*başka birisinin mülkiyeti üstünde sınırsız ifade (veya eyleme) özgürlüğü hakkı gibi bir şey olamaz*" (**Capitalism: The Unknown Ideal**, s. 258) Veya, kapitalist sahipler tarafından sıklıkla

söylendiği üzere, ”size **düşünmeniz** için para ödemiyorum.”

Benzer şekilde, kapitalistler Rothbard’ın sıraladığı diğer ”*yaşamsal faaliyetler*” (öğrenmek, değerlendirmek, amaç ve araçların seçilmesi) için de çalışanlarına para ödemezler –tabii ki şirketin karları doğrultusunda işçilerin bu faaliyetleri yerine getirmesi firma için gerekmediği müddetçe. İşçiler, aksi takdirde, bu tip ”*yaşamsal faaliyetler*”le ilgilenmeye yönelik her çabanın şirketin ”*zorlayıcı tecavüzleri*” ile ”*engellene*”**ceği**nden şüphe etmeyebilirler. Bu nedenle (kapitalizmin temeli olan) ücretli emek pratikte ”öz-sahiplilik”le ilgili olan hakları **reddeder**, böylece bireyi kendi temel haklarına yabancılaştırır. Veya Michael Bakunin’in ifade ettiği gibi, kapitalizmde ”*işçi belli bir süre için kişiliğini ve hürriyetini satar.*”

Görece eşitlerin olduğu bir toplumda, ”özel mülkiyet” bir iktidar kaynağı olmayacaktır. Örneğin, sarhoş birisini hala evinizden kovabileceksinizdir. Ancak ücretli emeğe dayanan bir sistemde (yani kapitalizmde), özel mülkiyet tamamen farklı bir şeydir, hiyerarşi sayesinde **kurumsallaşmış** erk [güç] ve baskıcı otoritenin kaynağı haline gelir. Noam Chomsky’nin yazdığı gibi, kapitalizm ”***belli bir** otoriter kontrol **biçimine** (dayanır). İsmen, oldukça katı bir tahakküm sistemi olan özel mülkiyet*

ve denetim sayesinde ortaya çıkan bir tür." "Mülkiyet" bir birey olarak tamamen sizin kullandığınız (yani **sahip olduğunuz**) bir şey olduğunda, bu bir erk kaynağı değildir. Ancak kapitalizmde "mülkiyet" hakları artık **kullanma** haklarıyla örtüşmez, ve böylece özgürlüğün **reddedilmesi**, birey üzerindeki otorite ve iktidarın kaynağı haline gelir. Proudhon'un mülkiyeti "*hırsızlık*" ve "*despotluk*" olarak etiketlendirmesine şaşmamak gerek.

Hiyerarşi tartışmalarında gördüğümüz üzere (**Kısım A.2.8** ve **Kısım B.1**), tüm otoriter kontrol biçimleri "*zorlayıcı tecavüz*"e –yani yaptırımların [cezaların] kullanılmasına veya onlarla tehdit edilmeye– dayanır. Kapitalizmdeki şirket hiyerarşilerinde durum kesinlikle böyledir. Bob Black kapitalizmin otoriter doğasını şöyle betimliyor:

> "*(Yetişkinlerin) zamanlarının çoğunu geçirdikleri ve en yakın denetime tabi oldukları yer işyeridir. Böylece ... sıradan bir yetişkinin maruz kaldığı en büyük doğrudan baskı kaynağının devlet* ***değil****, bundan daha ziyade onu çalıştıran işalemi olduğu aşikardır. Ustabaşınız veya denetmeniniz, polisin size on yılda verdiğinden daha fazla emri bir haftada verir.*"

Sadece ”ya sev ya da terk et’ demeye eşit olan ve önümüzdeki meseleye değinmeyen, insanların işlerinden ayrılabilecekleri itirazına zaten cevap vermiştik. Söylemek gereksiz olsa da, nüfusun büyük bir çoğunluğu ücretli emekten kaçınamaz. O halde kapitalizm, ”öz-sahiplilik hakkı”na dayanmak bir yana, onu reddeder; işe alındıklarında bireylerin **vazgeçmek** zorunda oldukları özgürce ifade etme, bağımsız düşünme ve bir kimsenin kendi işini kendisinin yönetmesi gibi temel haklardan bireyleri yabancılaştırır. Ancak Rothbard’a göre bu haklar insanların insan **olarak** ürünleri olduğu için, ücretli emek [insanları] –aynen bireyin emek gücüne ve yaratıcılığana yaptığı gibi– kendilerine yabancılaştırır.

Yine Chomsky’den alıntılayacak olursak, ”*insanlar (ancak) kendilerini (kapitalist otoriteye) kiralayarak hayatta kalabilirler, ve esasen başka bir yol yoktur. ...*” Yeteneklerinizi, bu yetenekler sizin bir **parça**nız olduğu için satmazsınız. Bunun yerine, sattığınız şey sizin **zaman**ınız, emek gücünüz ve böylece **kendiniz**sinizdir. Bu nedenle ücretli emekte, ”öz-sahiplilik” hakkı daima mülkiyet haklarından sonra değerlendirilir; size kalan tek ”hak” (her ne kadar bazı ülkelerde, eğer çalışan şirkete borçluysa bu hak bile reddediliyorsa da) başka bir iş bulmaktır.

Yani kapitalizm esasında, Rothbard'ın iddiasının aksine özel mülkiyetten kaynaklanan işyerinin otoriter doğası nedeniyle öz-sahiplilik hakkına yabancılaştırır. Eğer gerçek öz-sahipliliği arzuluyorsak, reddederek bundan kurtulamayız çünkü yetişkinlerimizin çoğu ücretli emek sayesinde yaşamaktadır. Kapitalizm değil, ancak işçilerin üretimi kendinden yönetmesi öz-sahipliliği bir gerçeklik haline getirebilir.

B.4.3 Ama Kimse Sizi Onlar İçin Çalışmaya Zorlamıyor!

Tabii ki ücretli emeğe dahil olmanın, her iki tarafın da görünürde faydalandığı "gönüllü" bir girişim olduğu iddia edilir. Ancak, kuvvetin **geçmişteki** başlangıcı (yani toprağın fetih yoluyla ele geçirilmesi) artı sermayenin yoğunlaşma eğilimi yüzünden bugün görece bir avuç dolusu insan, diğer tüm herkesi yaşam araçlarından mahrum bırakarak büyük bir zenginliği denetlemektedir. Immanuel Wallerstein'ın **The Capitalist World System**'de (cilt 1) belirttiği üzere, kapitalizm, ilk kapitalistlerin büyük toprak mülklerinden miras edindiği aile zenginliği fabrikalar kurmak üzere kullanmasıyla feodalizmden gelişti. Bu "miras edinilen

aile zenginliği"nin izi köken olarak fetih ve zora dayanan el koymalara kadar sürülebilir. Bu nedenle yaşamın araçlarına özgürce erişimin engellenmesi nihayetinde esasen "kuvvetli olan doğru yapar" ilkesine dayanır. Ve Murray Bookchin'in oldukça doğru bir şekilde belirttiği üzere, "*yaşamın araçları kelime anlamlarıyla anlaşılmalıdır: olmaksızın yaşamın imkansız olacağı araçlar. İnsanları bunlardan mahrum bırakmak 'hırsızlık'tan öte bir şeydir, ... bu tamamen cinayettir.*" (Murray Bookchin, **Remaking Society**, s. 187)

David Ellerman da yine kuvvetin geçmişteki kullanımının çoğunluğun, iktidarların izin verdiği seçeneklerle sınırlanmasına yol açtığına dikkat çeker:

> "*İşçiler –kölelerin aksine– gönüllü ücret sözleşmeleri yapan özgür insanlar oldukları için, taşınabilir bir mal olan köleliğin ahlaki kusurlarının kapitalizmde var olmadığı ... kapitalist düşüncenin gerçek temel dayanağıdır. Ancak kapitalizm vakasında, doğal hakların reddedilmesi daha az eksizsiz olduğu içindir ki işçiler özgür 'meta sahibi' olarak fazladan bir yasal kişiliğe sahiptirler. Böylece kendi çalışma yaşamını gönüllü olarak ticaret konusu yapmasına izin verilir. Bir hırsız*

bir kişiye parasından ya da canından olmak haricindeki sonsuz sayıdaki diğer seçeneği sunmazsa ve bu [durum] bir silahla desteklenirse, o zaman kurbanın kalan seçenekleri arasında 'gönüllü bir seçim' yaptığı söylenebilecek olsa dahi bu kesinlikle bir soygundur. Yasal sistem sermayenin ayrıcalıkları uğruna çalışan insanların doğal haklarını reddettiği, ve bu reddetme devletin yasal şiddetiyle tasdik edildiği zaman, 'liberter' kapitalizmin kuramcıları bu kurumsal soygunu ifşaa etmezler, aksine çalışan insanların bir meta olarak emeklerini satmak ile işsiz kalmak şeklindeki, kalan tercihleri arasında seçim yapma 'doğal hürriyetini' kutlarlar." (Noam Chomsky'nin alıntısı, **The Chomsky Reader**, s. 186)

Bu nedenle emek piyasasının varlığı işçilerin üretim araçlarından ayrıştırılmasına dayanır. Kapitalizmin doğal temeli, çoğunluğun yeteneklerini, emeini ve zamanını üretim araçlarına sahip **olanlara** satmak dışında pek az seçeneğinin olduğu ücretli emektir. İleri kapitalist ülkelerde, nüfusun % 10'undan daha azı kendi işinin sahibidir (1990'da, İngiltere'de

% 7.6, ABD ve Kanada'da % 8 –ancak bu sayılar işverenleri de içerir, bu nedenle kendi işini yapan **işçiler**in sayısı aslında daha da küçüktür!). Bu nedenle büyük bir çoğunluk açısından emek piyasası onların tek seçeneğidir.

Michael Bakunin bu olguların işçiyi kapitaliste göre –her ne kadar işçi resmi olarak kanun önünde "özgür" ve "eşit" olsa da– bir serf konumuna soktuğuna işaret ediyordu:

> "*Kanuni olarak her ikisi de eşittir; ancak ekonomik olarak işçi kapitalistin serfidir ... bu suretle işçi kişiliğini ve hürriyetini belli bir süre için satar. İşçi bir serf konumundadır, çünkü kendisi ve ailesi üzerinde asılı duran bu dehşetli açlık tehdidi, onu kapitalistin, sanayicinin, işverenin kar hesaplamalarıyla dayattığı her koşulu kabul etmeye zorlayacaktır ... İşçi daima işverenini terk etme* ***hakkına*** *sahiptir, ancak bunu yapacak araçları var mıdır? Hayır, kendisini başka bir işverene satmak için bunu yapar. Kendisini ilk defa işverenine satmaya zorlayan da aynı açlıkla yönlendirilir. Böylece işçinin hürriyeti, ... olası bir gerçekleşmesi için hiçbir aracı olmayan, yanlızca ku-*

ramsal bir özgürlüktür; ve sonuç olarak yanlızca hayali bir hürriyettir, tam bir sahtekarlıktır. Gerçek işçinin tüm bir yaşamının sadece (kanuni olarak gönüllü ancak ekonomik anlamda zorunlu olan) serflik koşullarının –yanlızca açlığın eşliğindeki özgürlük aralarıyla anlık olarak kesintiye uğradığı– sürekli ve hayal kırıcı bir şekilde birbirini takip etmesinden ibarettir; diğer bir deyişle, bu gerçekte köleliktir." (**The Political Philosophy of Bakunin**, s. 187-8)

Açıktır ki bir şirket sizi kendileri için çalışmaya **zorla**yamaz, ancak genelde **birisi** için çalışmak zorundasınızdır. Bunun sebebi çalışma kararlarını aldığımız nesnel koşulları yaratan kapitalist sınıf ve devlet tarafından "kuvvetin **geçmişte** başlatılmış" olmasıdır. Herhangi **belli** bir emek piyasası sözleşmesi gerçekleşmeden önce, işçilerin üretim araçlarından ayırılması yerleşmiş bir olgudur (ve ortaya çıkan "emek" piyasası genelde bir sınıf olarak kapitalistlere avantaj sağlar). Tabii ki işden ayrılmak ve başka bir yerde iş aramak önemli bir özgürlüktür. Ancak bu özgürlük –kapitalizmdeki diğer özgürlüklerin çoğu gibi– kısıtlı olarak kullanılabilir ve daha derin bir anti-bireysel gerçekliği gizler.

Karl Polanyi'nin belirttiği üzere:

> "*İnsani terimlerle, (emek piyasasının) böylesi bir kabulü, işçiler açısından kazançlarda aşırı istikrarsızlık, profesyonel standartların tamamen yokluğu, ayrım gösterilmeksizin itilip kakılmaya sefilce razı olma, piyasanın kaprislerine tam bir bağımlılık demektir. (Ludwig Von) Mises'in haklı bir şekilde belirttiği üzere, eğer işçiler 'sendikacılar olarak davranmamış olsaydılar, emek piyasasının ihtiyaçlarına göre taleplerini azaltsa, yer ve işlerini değiştimiş olsaydılar, sonunda iş bulurlardı.' Bu, emeğin meta özelliğinin kabulüne dayanan bir sistemin konumunu özetliyor. Nerede satışa sunulması gerektiğine, hangi amaçla kullanılacağına, hangi fiyattan el değiştirmesine izin verileceğine, ve hangi şekilde tüketileceğine veya yok edileceğine karar vermek metanın işi değildir.*" (**The Great Transformation**, s. 176)

(Ancak von Mises'ın işçilerin "nihayetinde" iş bulacakları argümanının hoş ve boş olmasının

–örneğin, ”nihayetinde” ne kadar uzun bir süredir?– yanısıra güncel pratikle de çeliştiğini belirtmeliyiz. Keynesyen ekonomist Michael Stewart'ın dikkat çektiği üzere, ondokuzuncu yüzyılda ”*işini kaybeden (işçiler) hızlıca yeniden istihdam edilmeleri gerekirdi aksi takdirde açlık çekiyorlardı (ve ondokuzuncu yüzyıl ekonomisinin bu özelliği bile ... uzayan durgunlukları engelleyemedi)*” (**Keynes in the 1990s**, s. 31) ”Taleplerini azaltan” işçiler aslında, kısa dönemde daha fazla işsizliğe yol açarak ve krizin süresini uzatarak, ekonomik düşüşü daha da kötüleştirebilirler. İşsizlik ve işçilerin ”taleplerini azaltması” meselesine daha ayrıntılı bir şekilde **Kısım C.9**'da değineceğiz).

Zaman zaman sermayenin emeğe ihtiyacı olduğu, bu nedenle her ikisinin de teklif edilen şartlar üstünde eşit söz hakkının olduğu, ve böylece emek piyasasının ”hürriyet”e dayandığı söylenir. Ancak kapitalizmin gerçek bir özgürlüğe veya gerçek özgür anlaşmaya dayanması için, sermaye/emek taraflarının her ikisinin de pazarlıkta eşit güce sahip olmaları gerekir; aksi takdirde herhangi bir anlaşma öteki tarafın zararına güçlü olanı kayıracaktır. Ancak, özel mülkiyetin ve bunu korumak için gerekli olan devletin varlığı nedeniyle, kuramdan bağımsız olarak bu eşitlik *de facto* imkansızdır. Bunun sebebi genelde kapitalistlerin ”özgür” emek piyasasında üç avanta-

jının olmasıdır –mülkiyetin haklarını emeğinkilerin önüne koyan kanun ve devlet, çoğu iş çevrimleri [*ing. business cycle*] boyunca işsizliğin olması ve kapitalistlerin başvurabilecekleri daha fazla kaynaklarının olması. Her birini sırayla tartışacağız.

İlk avantaj, yani mülk sahiplerinin kanun ve devletin desteğine sahip olması, işçiler greve gittikleri veya diğer doğrudan eylem biçimlerini kullandıkları (ve hatta bir sendika kurmaya çalıştıkları) zaman, kapitalistin grev kırıcılar çalıştırmak, grev hattını kırmak veya "liderleri"ni kovmak için devletin tam desteğine sahip olmasıdır. Bu, işçileri zayıf bir konuma (işçileri hakları için ayaklanmadan önce iki kez düşünmeye zorlayan bir konuma) sokarak, işverenlere pazarlık konularında büyük bir avantaj sağlar.

İş çevrimlerinin büyük bir kısmı boyunca işsizliğin var olması, "*işverenlerin emek piyasasında yapısal bir avantaja sahip olmasını (sağlar), çünkü tipik olarak [mevcut] işleri dolduracak [sayıdan] ... daha fazla aday vardır.*" Bunun anlamı şudur: "*(e)mek piyasasındaki rekabet tipik olarak işverenlerin lehine büküktür: alıcıların piyasasıdır. Ve alıcıların piyasasında fedakarlık eden satıcıdır. Emek için [yapılan] rekabet işçilerin arzularının her zaman tatmin edileceğini garantileyecek kadar güçlü değildir.*" (Juliet B. Schor, **The Overworked American**, s. 71, s. 129)

Eğer emek piyasası genelde işvereni kayırıyorsa; işsiz kalma tehdidi ve bununla ilgili zorluklar, işçileri her işi kabul etmeye ve çalıştıklarında patronlarının talepleri ile iktidarına boyun eğmeye teşvik ettiği için çalışan insanları açıkça dezavantajlı bir konuma sokar. İşsizlik diğer bir deyişle emeği disiplin altına almak için kullanılır. Hüküm süren işsizlik oranı ne kadar yüksek olursa, yeni bir iş bulmak o kadar güçleşir; bu ise işini kaybetmenin maliyetini arttırır ve işçilerin grev yapmasını, sendikaya katılmasını veya işverenin taleplerine direnmesini vb. daha az olası kılar.

Bakunin'in iddia ettiği üzere, "*mülk sahipleri de ... **aynı şekilde** emeği arayıp bulmak ve satın almak zorundadırlar, ... **ancak aynı ölçüde değil**. ... [E]meğini sunan ve onu satın alan arasında (hiçbir) eşitlik (yoktur).*" (**Op. Cit.**, s. 183). Bu herhangi bir "özgür anlaşma"nın kapitalistlere işçilerden daha fazla fayda sağlamasını güvence altına alır (koşullar çalışan insanlar lehine bir eğilim gösterdiği tam istihdam dönemleri için **bir sonraki kısım**a bakınız).

Son olarak, refahta ve bu nedenle de kaynaklardaki eşitsizlik meselesi var. Genel olarak grevler sırasında ve çalışacak eleman beklerken kapitalistlerin güvenecek daha çok kaynağı vardır (örneğin, çok sayıda fabrikası olan büyük şirketler bir fabrikada grev varsa üretimlerini diğer fabrikalara kaydırabilirler).

Ve güvenebileceği daha fazla kaynağın olması, kapitalistin işçiden daha uzun bir süre direnebilmesini sağlar; böylece işvereni daha kuvvetli bir pazarlık konumuna getirir ve iş sözleşmelerinin kendilerini daha fazla kayırmasını sağlayabilirler. Adam Smith bunun farkına varmıştı:

> "*Bu iki taraftan (işçiler ve kapitalistler) –sıradan koşullarda– hangisinin ... diğer tarafı kendi koşullarına uymaya zorlayacağını önceden kestirmek zor değildir. ... Bu gibi anlaşmazlıklarda efendiler çok daha uzun süre dayanabilirler; ... (efendiler) tek bir işçi çalıştırmasalar bile halihazırda ellerindeki stoklara dayanarak bir veya iki yıl yaşayabilirler. Pek çok işçi bir hafta bile yaşamını sürdüremez, ve işsiz geçen bir yıl ise onları korkutur. Uzun dönemde efendisinin onun için zorunlu olması gibi, işçi de efendisi için zorunlu olabilir; ancak bu zorunluluk çok acil değildir ... (İ)şçileriyle olan anlaşmazlıklarda efendiler genellikle avantajlı durumdadırlar.*" (**Wealth of Nations**, s. 59-60)

Ne kadar az şey değişmiş.

Yani, sizi onlar için çalışmaya kimse zorlamadığı kesinlikle doğru olsa da, kapitalist sistem öyle bir şeydir ki hürriyet ve emeğinizi "serbest piyasa"da satmaktan başka pek az seçeneğiniz vardır. Yanlızca bu değil, emek piyasası (ki kapitalizmi kapitalizm yapan şey budur) genellikle işveren lehine eğilimlidir; böylece yapılan herhangi bir "özgür anlaşmanın" patronlar lehine olması, ve işçilerin tahakküm ile sömürüye boyun eğmesi güvence altına alır. İşte bu nedenle anarşistler, –belirttiğimiz üzere emek piyasasında dezavantajlarla karşılaşıyor olsak bile– bizi hiç olmazsa sömürücülerimiz kadar güçlü yapacak, önemli reform ve gelişmeler kazanmamızı (ve nihayetinde de toplumu değiştirmemizi) sağlayacak (sendikalar gibi) kolektif örgütlenmeyi ve (grevler gibi) direnişi, doğrudan eylemi ve dayanışmayı desteklerler. (Proudhon'un ifadesiyle) mülkiyetle ilişkili olan despotluk ona tabi olanların direnişiyle karşılaşır, ve söylemek gereksiz patron her zaman kazanmaz.

B.4.4 Peki Ya Yüksek Emek Talebinin Olduğu Dönemler?

Tabii ki emek talebinin arzını aştığı dönemler de vardır, ancak bu dönemler, işçiler –hem bireysel hem

de kolektif olarak– meta olarak kendilerine biçilmiş olan rollere karşı meydan okumak için mükemmel bir konumda oldukları için kapitalizmin depresyonunun tohumlarını içinde barındırır. Bu nokta daha ayrıntılı bir şekilde **Kısım C.7**'de (Kapitalist İş Çevrimlerine Neden Olan Nedir?) tartışılacaktır ve bu nedenle burada işlemeyeceğiz. Şimdilik normal zamanlarda (yani iş çevriminin büyük bir kısmında), kapitalistlerin sıklıkla işçiler üzerinde aşırı bir otoriteden (Adam Smith ve diğer pek çokları tarafından belirtildiği üzere sermaye ile emek arasındaki eşitsiz pazarlık gücünden kaynaklanan bir otorite) faydalandıklarını belirtmek yeterli olacaktır.

Ancak bu emek talebinin yüksek olduğu zamanlarda değişir. İzah etmek için, arz ve talebin birbirine yakın olduğunu varsayalım. Böylesi bir durumun yanlızca işçiler için iyi olduğu açık olmalı. Yerini alacak kimse olmadığı için patronlar bir işçiyi kolaylıkla işten kovamazlar, ve işçiler –ya dayanışmayla kolektik olarak veya bireysel olarak– "çıkarak" (işten ayrılıp yeni bir işe başlayarak) patronun kendi çıkarlarına saygı göstermelerini sağlayabilirler, ve aslında bu çıkarları en son haddine kadar dayatabilirler. Patron otoritesinin dokunulmaksızın elinde tutmakta veya karların bastırılmasına sebep olan ücret artışlarını durdurmakta zorlanır. Diğer bir deyişle, işsizlik azaldıkça işçilerin gücü artar.

Başka bir şekilde bakarsak, birisine üretim sürecine giren bir girdiyi kiralama ve kovma hakkı vermek, –o girdinin hareket ettirilmesi maliyetsiz olmadığı sürece– girdi üzerinde o bireye hatırı sayılır bir güç verir; yani girdi tamamen hareketli [*ing. perfectly mobile*, kolayca bir işten başka bir işe kaydırılabilen anlamında] olmadığı sürece. Bu gerçek yaşamda emek açısından yanlızca tam istihdam dönemlerinde doğru olur; ve böylece **emeğin** tam hareketliliği kapitalist firma için maliyetli olur, çünkü bu koşullarda işçiler belirli bir kapitaliste bağımlı değildirler, ve işçilerin gayret düzeyi yönetsel otoriteden daha çok işçilerin (kolektif veya bireysel) kararlarıyla belirlenir. İşten atma tehdidi gayretliliği arttıran bir tehdit olarak kullanılamaz, ve böylece tam istihdam işçilerin gücünü arttırır.

Kapitalist firmanın sabit kaynak yükümlülüğü ile beraber, bu durum katlanılamaz bir hale gelir. Böylesi zamanlar işalemi için kötüdür ve serbest piyasa kapitalizminde nadiren ortaya çıkar (neo-klasik iktisatta tüm girdilerin –sermaye dahil olmak üzere– tamamen hareketli olduğunun varsayıldığını, ve bu nedenle de kuramın gerçekliği gözardı ettiğini ve bizzat **kapitalist üretim**in kendisini dışladığını belirtmemiz gerekiyor!).

Son kapitalist yükselme [*ing. boom*, canlanma] dönemi sırasında, savaş sonrası dönemde, kapitalist

otoritenin dağıldığını ve yönetici elitleri bunun korkusunun sardığını görebiliriz. Genel nüfus içindeki büyüyen hoşnutsuzluğu "anlamaya" çalışan Üçlü Komisyon'un 1975 raporu bizim dediklerimizi gayet iyi açıklıyor. Rapora göre tam istihdam dönemlerinde "*demokrasi fazlalığı*" vardır. Diğer bir deyişle, emek talebinin yksek olduğu dönemlerde işçilerin kazandığı artan pazarlık gücü nedeniyle, insanlar emek gücünün cisimleştiği metalar olarak değil **insanlar** olarak düşünmeye ve gereksinimleri doğrultusunda hareket etmeye başlarlar. Bu doğal olarak kapitalist ve devletçi otorite üzerinde yıkıcı etkilere sahiptir: "*İnsanlar eskiden yaş, derece, statü, uzmanlık, kişilik veya yetenek olarak kendilerinden üstün gördüklerine karşı aynı itaat etme mecburiyetini hissetmezler.*"

Bu mecburiyet ve itaat etme zincirlerinin gevşemesiyle, "*nüfus içinde önceleri pasif veya örgütsüz olan gruplar, siyahlar, Kızılderililer, Chicanolar, beyaz etnik gruplar, öğrenciler ve kadınlar ...; daha önce kendilerini yetkili görmedikleri fırsatlar, ödüller ve ayrıcalıklar üstünde [hak] iddiaları oluşturmak üzere uyumlu çabalara girişirler.*"

Politikaya böylesi "*fazla*" katılım tabii ki statükoya karşı ciddi bir tehdit oluşturur, çünkü raporun yazıldığı elitler açısından şu kendi başına aşikar bir şeydir: "*demokratik politik sistemin etkili işleyişi, ge-*

nellikle, bazı bireyler ve gruplar adına belli bir ölçüde kayıtsızlığı ve kenarda durmayı gerektirir. ...Kendi başına, bazı gruplar adına (ortaya çıkan) bu marjinallik içsel olarak demokratik değildir, ancak bu demokrasinin etkin bir şekilde işlemesini sağlayan etmenlerden birisidir." Bu ifade kurumun [*ing. establishment*, düzenin] 'demokrasi' kavramının –etkin bir şekilde işlemesi (yani elitlerin çıkarlarına hizmet etmesi) için "*içsel olarak demokratik*" olmaması gereken ['demokrasi' kavramının]– anlamsızlığını ortaya koyuyor.

İnsanların güçlendiklerini hissettikleri her dönem arkadaşlarıyla iletişime geçmelerine, onların gereksinim ve arzularını tanımlamalarına, ve kendi yaşamlarını idare etme özgürlüklerini reddeden kuvvetlere karşı direnmelerine olanak tanır. Böylesi bir direniş kapitalistlerin insanları metalar olarak davranma gereksinimine darbe indirir, çünkü (yine Polanyi'den alıntılarsak) insanlar artık "*nerede satışa sunulması gerektiğine, hangi amaçla kullanılacağına, hangi fiyattan el değiştirmesine izin verileceğine, ve hangi şekilde tüketileceğine veya yok edileceğine karar vermek metanın işi değildir*" diye düşünmezler. Bunun yerine, düşünen ve duyumsayan insanlar olarak, özgürlüklerini ve insanlıklarını yeniden ele geçirmek üzere harekete geçerler.

Bu kısımın başında belirtildiği gibi, bu gibi güçlenme ve ayaklanma dönemlerinin ekonomik etkileri **Kısım C.7**'de tartışılmaktadır. Sürekli kapitalist [ekonomik] canlanmanın yönetici sınıfın çıkarına **olmayacağına** dikkat çeken Polonyalı ekonomist Michael Kalecki'nin alıntısıyla bitiriyoruz. 1943'de, daha iyimser olan Keynesyenlere cevaben şöyle diyordu: "*bir sonraki canlanmada ... yüksek istihdam seviyesini devam ettirmek için, 'işalemi liderleri'nin güçlü muhalefetine göğüs gerilmelidir, ... devam eden tam istihdam hiç de onların hoşlandığı bir şey değildir. İşçiler 'dizginlenemeyecek' ve 'sanayinin kaptanları' 'onlara derslerini vermekte' sıkıntıya düşeceklerdir; (çünkü) sürekli tam istihdam rejiminde, 'işten kovma' disiplin sağlayıcı bir önlem olarak rolünü oynamayacaktır. Patronun toplumsal konumu zayıflayacak, ve işçi sınıfının kendine güveni ve sınıf bilinci yükselecektir. Ücret artışları ve çalışma koşullarındaki iyileştirmeler için (yapılan) grevler politik tansiyonu arttıracaktır; ... 'fabrikalarda disiplin' ve 'politik istikrar', işalemi liderleri tarafından kardan daha değerli görülür. Sınıf çıkarları onlara, devam eden tam istihdamın kendi görüş açılarından sağlıksız olduğunu ve işsizliğin normal kapitalist sistemin ayrılmaz bir parçası olduğunu söyler.*" (Malcolm C. Sawyer'ın

alıntısı, **The Economics of Michael Kalecki**, s. 139, s. 138)

Bu nedenle emek talebinin arzını aştığı dönemler kapitalizm açısından sağlıklı olmaz, çünkü insanların özgürlüklerini ve insanlıklarını öne çıkarmalarına olanak tanır –her ikisi de sistem için ölümcüldür. Büyük miktarda yeni istihdam [imkanı] haberlerinin borsayı düşürmesinin ve kapitalistlerin bugünlerde "doğal" işsizlik oranını muhafaza etmek için (muhafaza edilmesi gerektiğinin belirtilmesi bile bunun "doğal" **olmadığını** göstermektedir) bu kadar hevesli olmasının sebebi budur. Kalecki'nin, tam istihdamın karşısında "*güçlü bir büyük işalemi ve rantiyeci çıkarları ittifakının*" yükseleceğini ve "*[bu ittifakın] durumun açıkça sağlıksız olduğunu açıklayacak birden fazla ekonomist bulabileceğini*" doğru bir şekilde tahmin ettiğini belirtmeliyiz. Ortaya çıkan "*tüm bu kuvvetlerin, ve özellikle de belirli bazı büyük şirketlerin baskısı, Hükümeti ... ortodoks politikalara geri dönmeye sevk edecektir.*" (Kalecki, anılan **Op. Cit.**, s. 140) "Kuramlar"ı (uygulandığında) derhal kitlesel işsizlik yaratan parasalcılar ve diğer "serbest piyasa" taraftarlarının sınıf savaşını yürüten işalemi için ideolojik destek sağladığı, böylece de işçi sınıfına gereken dersi verdikleri 1970'lerde olan da tam buydu.

Böylece, her ne kadar kar-edinimi için zararlı olsa da, durgunluk ve yüksek işsizlik dönemleri yanlızca kaçınılmaz değildirler, aynı zamanda işçileri "*disipline etmek*" ve "*onlara dersini vermek*" için kapitalizme gereklidir de. Ve kapitalizmin nadiren tam istihdama yaklaşan dönemler ortaya çıkarmasına şaşmamak gerek –onun çıkarına **değildir** (keza bakınız **Kısım C.9**). Kapitalizmin dinamikleri durgunluk ve işsizliği kaçınılmaz kılar, aynen (bu dinamikleri yaratan) sınıf savaşımını kaçınılmaz kıldığı gibi.

B.4.5 Ama Ben "Kendi Başıma Bırakılmak" İstiyorum!

"Liberterler" ve "anarko-kapitalistler" gibi laissez-faire kapitalizminin destekçilerinin "kendi başlarına bırakılmak" istediklerini iddia etmeleri alaycıdır, çünkü kapitalizm **asla** buna izin vermez. Max Stirner'in ifade ettiği gibi:

> "*Durup dinlenmeksizin kazanma [ing. acquisition, edinme] nefes almamıza, sakince zevk almamıza izin vermez. Sahip olduklarımızın rahatını süremeyiz...*" (Max Stirner, **The Ego and Its Own**, s. 268)

Kapitalizm "*nefes almamıza*" izin vermez çünkü devamlı büyümesi veya aksi takdirde ölmesi gerekir; bu hem işçiler hem de kapitalistler üzerinde sürekli bir baskı oluşturur (bakınız **Kısım D.4.1**). İşçiler asla gevşeyemezler ve işlerini kaybetme endişesinden kurtulamazlar, çünkü çalışmazlarsa bir şeyler yiyemezler, ne de çocukların daha iyi bir yaşamları olmasını sağlayabilirler. İşyerinde patronları tarafından işlerini yapmak üzere "kendi başlarına" bırakılmazlar. Bunun yerine, ne yapmaları gerektiği, ne zaman ve nasıl yapmaları gerektiği söylenir onlara. Aslında, kapitalist şirketlerdeki işçilerin denetimi ve kendinden yönetimi deneyimleri, işçi açısından, kapitalizm "kendi başına bırakılmak" arzusuyla uyumlu değildir iddiamızı destekler. Kullanacağımız örnek General Electric tarafından 1968 ile 1972 arasında uygulanan "*Pilot Program*" olacak.

General Electric, Massachusetts'deki Lynn River Work fabrikasında Nümerik Kontrol (N/C) makinesi kullanmaya başlanmasının ardından karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmek üzere bir "Pilot Program" önerdi. Atelyelerde artan gerilim, üretimde darboğazlar ve düşük kaliteli ürünlerle karşı karşıya kalan GE yönetimi, fabrikanın bir kısmında üretimin işçilerin denetiminde olmasına dayanan bir "*iş iyileştirme*" projesi denedi. Haziran 1970 itibariyle (bir yöneticinin ifadesiyle), işçiler "*kendi başlarına*" bıra-

kıldılar ve "*(g)rup iş iyileştirmesi bağlamında, bu, Pilot Proje'nin gerçekten başladığı andı; kısa zaman içindeki sonuçları artan üretim ve makina faydalanımı, ve imalattaki kayıplarda azalma oldu. Bir sendika görevlisinin iki yıl sonra belirttiği gibi, 'GE'nin geleneksel politikasını (yani sendikanın işin idaresinde asla parmağı olamayacağı olgusunu) kırmamız kendi başına tatmin ediciydi, özellikle de fazladan başarılı olduğumuz zaman.'* " (David Noble, **Forces of Production**, s. 295)

Başlangıçtaki bazı şüphelerin ardından proje işçilerin katılımıyla büyük bir başarı gösterdi. Aslında, fabrikadaki diğer işçiler de buna dahil olmak istediler ve sendika çok geçmeden bunun tüm fabrikaya ve diğer GE yerellerine yayılması için çaba göstermeye başladı. Projenin başarısı, ne yapacaklarının patronlar tarafından söylenmesi yerine, işçilerin kendi işlerini kendilerinin yönetmesine dayanmasındaydı –"*Biz insanız*" diyordu bir işçi, "*ve öyle davranılmak istiyoruz.*" (Noble'ın alıntısı, **Op. Cit.**, s. 292) Tam olarak insan olmak demek, üretim dahil olmak üzere bir kimsenin yaşamının tüm yönlerini kendisinin idare etmesi demektir.

Ancak, işçilere kendi çalışma yaşamları üstünde denetim [hakkı] verilmesinden sadece bir yıl sonra, yönetim projeyi durdurdu. Neden? " *'Deney'in destekleyicisi bazı yönetim üyelerinin gözünde, bir bü-*

tün olarak yönetim geleneksel otoritesinden hiçbir şey kaybetmeyi istemediği için Pilot Program sona erdirilmişti ... Pilot Program kapitalist üretimin temel çelişkisi yüzünden su alıp battı: Dükkanı kim işletiyor?" (Noble, **Op. Cit.**, s. 318)

Noble, GE tepe yönetimi açısından "*sendikanın programı yaygınlaştıma arzusunun, üretimde daha geniş işçi kontrolünü sağlamaya yönelik bir adım ve, böyleyken de üretim araçlarının özel sahipliliğinden kaynaklanan geleneksel otoriteye karşı bir tehdit olarak görüldüğünü*" belirtiyordu. "*Böylece sona erdirme kararı yanlızca üretim denetmenlerinin ve fabrika yöneticilerinin ayrıcalıklarının savunulmasını değil, aynı zamanda da özel mülkiyete dayanan gücün de savunulmasını temsil ediyordu.*" (**a.y.**) Noble bunun tek örnek olmadığını belirtiyordu, ve "*GE Pilot Projesi'nin akıbeti benzeri 'iş iyileştirme deneyimleri'nin tipik bir örneğiydi.*" (**Op. Cit.**, s. 320) Her ne kadar "*düzinelerce belgelenmiş örnek, işçilerin kendi yaşamlarını etkileyen işlerle ilgili kararlara katılımlarının üretkenlik artışlarına ve toplumsal sorunların azalmasına yol açtığını gösterse de*" (Noble'ın alıntıladığı Sağlık, Eğitim ve Refah Bölümü çalışması, **Op. Cit.**, s. 322), bu gibi projeler kendi güçlerini, özel mülkiyetten kaynaklanan güçlerini korumak isteyen patronlar tarafından sona erdiriliyordu.

GE Pilot Projesinde çalışan bir işçinin belirttiği gibi, "*(b)iz sadece kendi başımıza bırakılmak istiyoruz.*" Bırakılmadılar –kapitalist toplumsal ilişkiler bu imkanı yasaklar (Noble'ın doğru bir şekilde belirttiği üzere, "*yönetimin 'yaşam tarzı', diğerlerinin yaşamlarını kontrol etmek demektir*" (**Op. Cit.**, s. 294 ve 300)). Artan üretkenliğe rağmen işçilerin denetimi projesi ıskartaya çıkarıldı, çünkü kapitalistlerin gücünü zayıflatıyordu –ve onların gücünü zayıflatarak, potansiyel olarak onların karını da zayıflatırsınız. ("*Eğer imalata ilişkin nedenlerle hepimiz birsek, aynen kooperatif bir işte olduğu gibi semeresini de eşit paylaşmalıyız.*" (GE Pilot Program işçileri, Noble'ın alıntısı, **Op. Cit.**, s. 295)

Kısım J.5.12'de ayrıntılarıyla tartışacağımız üzere, kar azamileştirmesi etkinliğin aleyhine olabilir; yani kapitalizm daha az etkin olan üretim tekniklerini (örn. eşitlikçi olanların karşısında hiyerarşik olanları) öne çıkararak ekonominin geneline zarar verebilir, çünkü bunu yapmak kapitalistlerin çıkarınadır ve kapitalist piyasa bu davranışı ödüllendirir. Bunun sebebi ise nihayetinde karların ödenmemiş emek olmasıdır. Eğer işçileri güçlendirir, işçilerin işleri üzerindeki denetimini sağlarsanız, o zaman etkinliği ve üretkenliği arttıracaklardır (işleri en iyi nasıl yapacaklarını bilirler), ancak aynı zamanda işyerindeki otorite yapısını da aşındırırsınız.

İşçiler giderek daha fazla denetim [hakkı] isteyeceklerdir (özgürlük doğaldır ki büyümeye çalışır) ve bu ise –Pilot Program işçilerinin açıkça gördüükleri gibi– üretilen artıkla ne yapılacağına yöneticilerin **değil** işçilerin karar verdikleri kooperatif bir işyeri anlamına gelir. İktidarlarını tehdit ederek, karlarını (veya daha doğrusu karı kimin denetlediğini ve karın nereye gittiğini) tehdit edersiniz. Üretim üstündeki denetimin **ve** artık üzerindeki denetimin kimde olduğunun tehlike altında olmasıyla, şirketlerin çok geçmeden bu gibi projeleri terk etmeleri; "*Söylendiği müddetçe, sana söyleneni yap*"a dayanan eski, daha az etkin, hiyerarşik projelere geri dönmesi şaşırtıcı değildir. Bu rejim özgür insanlar için hiç de uygun değildir, ve Noble'ın belirttiği üzere, GE Pilot Projesi'nin yerini alan rejim "*yeni keşfettikleri kendine güven, özdisiplin ve kendine saygı 'alışkanklıkları'nı 'bozmak' için tasarlanmıştır.*" (**Op. Cit.**, s. 307)

Bu nedenle kapitalist şirketlerdeki işçi denetimi projeleri deneyimi, eğer ücretli köleyseniz kapitalizmin sizi "*kendi başınıza bırak*"mayacağını iyice gösterir.

Dahası, kapitalistlerin kendileri de rahat değildir, çünkü işçilerinin üretkenliğinin işçilerinin ücretlerinden daha hızlı yükselmesi sağlamak zorundadırlar, çünkü aksi takdirde işleri batacaktır, (bakınız **Kısım C.2** ve **Kısım C.3**). Bunun anlamı her firma-

nın yenilik yapmak zorunda kalmasıdır; [aksi takdirde] geride kalır, işin ve piyasanın dışına atılırlar. Yani patron da "kendi başına" değildir –onların kararları piyasa güçlerinin, rekabetin bireysel kapitalistlere dayattığı gereksinimlerin baskısı altında alınır. Durup dinlenmeksizin kazanma –buradaki bağlamda, piyasada varolmak için sermaye biriktirme zorunluluğu– bir hortlak gibi kapitalisti sık sık ziyaret eder. Ve ödenmemiş emek [artık] kapitalist genişlemenin anahtarı olduğu için, çalışma –işçilerin aldıkları ücretten daha fazla mal ürettiklerini garanti etmek için, patronların işçilerin çalışma saatlerini denetlemesini zorunlu kılarak– var olmaya ve büyüme devam etmelidir . Patron "kendi başına" bırakılmaz, ve patron işçileri "kendi başlarına" bırakırlar.

Özel mülkiyet ve amansız rekabet ile igili olan otorite ilişkilerine dayanan bu olgular, "kendi başına bırakılma" arzusunun kapitalizmde tatmin edilemeyeceğini gösterir.

Murray Bookchin'in gözlemlediği üzere:

> "*Özerkliği savunmalarına ve devlet otoritesine karşı güvensizliklerine rağmen, ... klasik liberal düşünürler son tahlilde bireylerin kanuni kılavuzluktan tamamen özgür oldukları tasarımına*

tutunmadılar. Aslında onların özerklik yorumu fiilen bireyin ötesine geçen, oldukça kesin düzenlemeleri –özellikle pazar yeri kanunlarını– gerektirir. Bireysel özerkliğin aksine bu kanunlar, tüm 'birey toplaşmaları'nı rekabetin ünlü 'görünmez eli'nin salınımlarına tabi kılan bir toplumsal örgütleyici sistemi ortaya çıkarır. Pazar yerinin kanunları, çelişkili bir şekilde, aksi durumda 'birey toplaşmalarını'nı meydana getirecek olan aynı bağımsız bireylerin 'özgür irade' kullanımını ezip geçer." ("*Communalism: The Democratic Dimension of Anarchism*", s. 4, Democracy and Nature, sayı 8, s. 1-17)

İnsani karşılıklı etkileşimi yaşamın asli bir parçasıdır. Anarşizm, kapitalizme ve aslında her hiyerarşik sosyo-ekonomik örgütlenmeye (örn. devlet sosyalizmine) içkin olan, istenmeyen toplumsal karşılıklı etkileşimleri ve otoriter dayatmaları ortadan kaldırmayı önerir. Münzeviler kısa zamanda insanlıktan çıkarlar, çünkü ancak toplumsal karşılıklı etkileşim bireyselliği zenginleştirir ve geliştirir. Kapitalizm bizi yanlızca piyasa yoluyla [birbirleriyle] "bağlantılı" olan münzevilere indirgemeye

çalışabilir, ancak insanlığımızın ve bireyselliğimizin böylesine reddedilmesi kaçınılmaz olarak isyan ruhunu besler. Pratikte piyasanın "kanunları" ve sermayenin hiyerarşisi bizi asla "kendi başımıza" bırakmayacak, aksine bir kimsenin bireyselliğini ve özgürlüğünü ezecektir. Ancak kapitalizmin bu yönü Noam Chomsky'nin betimlediği insani "özgürlük içgüdüsü" ile çelişir, ve bu nedenle ezilen insanlar arasında radikalleşme ve isyan doğrultusunda bir karşı-eğilim yaratır (bakınız **Kısım J**).

Son bir nokta. "Kendi başına bırakılma" arzusu sıklıkla iki farklı düşünceyi ifade eder –kendi kendinizin efendisi olma ve kendi işlerinizi kendinizin idare etmesi arzusu; ve patronların ve toprak sahiplerinin mülkleri üzerinde daha fazla güce sahip olma arzusu. Ancak, bu gibi sahiplerin kendi mülkleri üzerinde uyguladıkları otorite aynı zamanda **bu mülkü kullananlar üzerinde** de uygulanmaktadır. Bu nedenle, "kendi başına bırakılma" tasarımı sınıf bölünmeli ve hiyerarşik bir toplumda birbirine karşıt iki yönü içinde barındırır. Açıktır ki anarşistler içsel olarak liberter olan bu ilk yöne karşı sempatiklerdir –kendi yaşamını kendi istediğin şekilde idare etme arzusu–, ancak bizler ikinci yönü ve yönetilenin çıkarlarını yanlızca iktidardakilerin çıkarlarına terk eden her anlayışı reddediyoruz. Aksine, kendileri üstündeki otoriteye sahip olanları mümkün

olduğunca denetleyerek etkileri altına almak yönetilenlerin çıkarınadır –belirgin nedenlerle.

Bu nedenle, çalışan insanlar, patronların "kendi başlarına" bırakılma yetilerini **kısıtladıkları** ölçüde az ya da çok özgürdür. Anarşistlerin kapitalist toplum içindeki amaçlarından birisi iktidardakilerin kendilerine tabi olanlara karşı otoritelerini uygulamak üzere "kendi başlarına" bırakılma**ma**larını **sağlamaktır**. Dayanışma, doğrudan eylem ve işyeri/topluluk örgütlenmesini, –bu gibi otoriter toplumsal ilişkileri ilk ve son defa tahrip edeceğimiz zamana kadar– devletin, kapitalistlerin ve mülk sahiplerinin otoritesine müdehale etmenin araçları olarak görüyoruz.

Bu nedenle anarşistler "laissez-faire" teriminden hoşlanmazlar –sınıflı bir toplumda bu ancak ("tarafsız bir şekilde" mülkiyet haklarını dayatmak sloganı altında ve böylece de **bunlardan kaynaklanan gücü** [dayatarak]) güçlü olanın işçi sınıfına karşı korunması anlamına gelebilir. Ancak "kendi başına bırakılma" arzusunda ifade edilen liberter [olan] diğer görüşün tamamen farkındayız. Kapitalist toplumun bu arzuyu neden asla yerine getiremeyeceğini –hiyerarşik ve rekabetçi doğasıyla sakatlanmıştır– ve bu arzunun bir azınlığın çoğunluk üstündeki iktidarını genişletmenin bir aracına haline nasıl getirildiğini tartışmamızın sebebi de bu zaten.

B.5 Kapitalizm Güçlendirici midir ve İnsan Eylemine mi Dayanır?

Kapitalizm, özellikle de "liberter" kapitalizm tarafından ortaya konulan toplumsal görüşün ana unsuru, "yurttaş"ın oy kullanmasına benzeyen "müşteri"nin "oy kullanması"dır. Milton Friedman'a göre, "*süpermarkette oy kullandığınızda, tam olarak oyunuzu kullandığınız şeyi elde edersiniz ve herkes için böyledir.*" Cebinizle yaptığınız böylesi bir "oylama"nın (**Kısım H**'de tartışacağımız üzere, aşırı tutucular tarafından daima devlet **sosyalizmi** ile eşgörülen sosyalizmin aksine) kapitalizmde insanların keyfini çıkardıkları harika "özgürlük"lerin bir örneği olduğu iddia edilir. Ancak, bu iddianın

incelenmesinde, müşterilerle yurttaşlar arasındaki ayrım önemlidir.

Müşteriler, kar amacıyla başkalarınca tasarlanmış ve yapılmış raftaki ürünler arasında seçim yaparlar. Tüketici, başkaları tarafından bir yerlerde yaratılmış olan seçenekler arasında seçim yapan, bir aktör olmaktan çok bir izleyici olan nihai-kullanıcıdır. Piyasa kararı almak bu nedenle esasen **pasif** ve **tepkiseldir** –yani başkalarının başlattığı gelişmelere tepki vermeye dayanmaktadır. Aksine, ”yurttaşlar”, ya doğrudan veya seçilmiş delegeler aracılığıyla, karar alma sürecinin tüm aşamalarına (en azından idealde) aktif şekilde katılırlar. Bu nedenle, merkezsizleşmiş ve katılımcı-demokratik örgütler veriliyken, yurttaşların karar alması **pro-aktif** [kendi kendine eyleme geçen] –bir kimsenin inisiyatif üstlendiği ve kendi gündemini belirlediği insani **eylem**e dayanan– olabilir. Aslında, ”yurttaş” modelinin çoğu destekçisi, aktif bir şekilde bireylerin toplumsal karar almaya katılımlarını içermesi; ve böylece de sürecin eğitsel bir yön ortaya çıkarması, katılanların yeti ve güçlerini geliştirmesi **nedeniyle** bunu destekler.

Ek olarak, tüketici gücü toplum içinde eşit bir şekilde dağılmamıştır. Bu nedenle ”oy kullanma” ifadesi, piyasa bağlamında kullanıldığında, genelde kullanıldığından oldukça farklı bir düşünceyi ifade eder.

Politik bir oylamada herkesin bir oyu vardır, piyasada ise her dolar için bir oyunuz vardır. Tek bir kişiye onbinlerin toplamından daha fazla oy hakkı veren bir demokrasi ne biçim bir demokrasidir?

Bu nedenle "tüketici" fikri, bireye pasif bir rol atfetmesinin yanısıra piyasada var olan güç farklılıklarını da dikkate almaz. [Bireyler] en iyisinden, alım güçlerini kullanarak piyasada izole olmuş bireyler olarak davranabilirler. Ancak, böylesi bir konum sorunun bir parçasıdır; E. F. Schumacher'in söylediği gibi, "*alıcı esasen bir pazarlık avcısıdır; malların kökeni veya hangi koşullar altında üretildikleriyle ilgilenmez. Onun tek ilgisi parasının karşılığını en iyi şekilde almaktır.*" Ve şuna dikkat çeker; piyasa "*bu nedenle toplumun yüzeyiyle ilgilidir, ve onun önemi oradaki ve o andaki parasal durumla ilgilidir. Şeyler derinlemesine, arkasında yatan doğal veya toplumsal olgularla incelenmez.*" (**Small is Beatiful**, s. 29)

Aslında, "müşteri" modeli fiilen işlerin gidişatını incelemeye yönelik her girişime **karşı** çalışmaktadır. Birincisi, tüketiciler kendilerine sunulan malları önemini ya da etkilerini nadiren bilirler, çünkü piyasa mekanizması bu gibi bilgileri onlara vermez. İkincisi, piyasanın atomistik yapısı üretime ilgili "neden" ve "nasıl" tartışmalarını güçleştirdiği için, geriye çeşitli "neler" arasında seçim yapmamız kalır . Belirli ekonomik pratiklerin lehinde ve aleyhinde olan şeyleri

eleştirel bir şekilde değerlendirmek yerine, bize sunulan yegane şey, halihazırda üretilmiş olan şeyler arasında seçim yapmamızdır. Zaten zarara uğramışken, yapabileceğimiz tek şey en az zarar veren seçeneği seçerek tepki göstermektir (ki sıklıkla bu seçeneğimiz bile olmaz). Ve belli bir ürünün toplumsal ve ekolojik etkilerini keşfetmek için, bu tip bilgileri (piyasanın sağlamadığı ve sağlayamayacağı, rasyonel karar almada hayati olan bilgileri) sağlayan gruplara katılarak pro-aktif bir rol üstlenmemiz gerekir.

Dahası, "tüketici" modeli, "arzularımız"ı karşılamak üzere piyasa aldığımız kararların toplumsal ve piyasa güçlerince belirlendiğini de dikkate almaz. Arzulama yetimiz içinde yaşadığımız toplumsal örgütün biçimleriyle ilgilidir. Örneğin, General Motors 1930'larda tramvay hatlarını satın alıp ardından tahrip ettiği için insanlar araba almayı seçmektedirler; ve insanların "fast food" satın almalarının sebebi artan çalışma süreleri yüzünden yemek pişirmeye zamanları olmamasıdır. Bu, piyasadaki kararlarımızın sıklıkla ekonomik baskılarla kısıtlandığı anlamına gelir. Örneğin, piyasa güçleri iflas acısının karşısında olası her çeşit maliyet yönünden etkin şeyin yapılmasını gerektirir. [Çevreyi] kirleten bir firma kötü çalışma koşullarına sahiptir, ve böyle davranarak genellikle rekabetçi üstünlük [*ing. competitive advantage*] edinir; diğer firmalar

ya dava açacaklardır veya işi bırakmak zorunda kalacaklardır. Bireyler "ümitsizlik kararları" alırken, "sonuna kadar yarış" yanlızca hayatta kalmayı sağlar. Diğer bir deyişle, belli değerlere yönelik bireysel bağlılıklar alakasız hale gelebilir, çünkü basitçe karşı koyucu ekonomik baskılar fazlasıyla yoğun olabilirler (Robert Owen'ın kar güdüsünün "*bireysel ve kamusal mutluluk için tamamen elverişsiz bir ilke*" olduğunu söylemesine şaşmamak gerek).

Ve piyasa, tabii ki, kapasitemiz dahilinde tüketiciler olarak istemediğimiz, ancak gelecek kuşakları korumak veya ekolojik nedenlerle arzuladığımız malları ortaya çıkaramaz ve çıkarmaz. Gezegenin, eko-sistemin korunmasını ve bu gibi "mallar"ı piyasaya bağlı yaparak, kapitalizm ağzımızı açtığımızda parayı bastırmadıkça, eko-sistem, tarihi alanlar ve benzeri malların korunmasında söz hakkımız olmamasını güvence altına alır. Bu gibi "kaynaklar"ı uzun dönemde koruma gereksinimi kısa-dönemcilik uğruna gözardı edilir –aslında, bu gibi ürünleri bugün "tüketme"zsek eğer, yarın orada olmayacaklardır. Toplumun içindeki büyük bir çoğunluğun ihtiyaçlarını karşılamakta genellikle zorluklarla karşılaştığı bir toplumda, bunun anlamı kapitalizmin, **insanlar** olarak (ya başkaları ya da gelecek kuşaklar için, veya yanlızca gezegeni korumak için) varolduğunu görmek istediğimiz, ancak **tüketi-**

ciler olarak almaya gücümüzün yetmediği veya arzulamadığımız malları asla sağlayamayacağıdır.

"Tüketici" modelinin politika arenasına da aktarılması kapitalist ideolojinin artan hakimiyetinin açık bir işaretidir. Bu, politik kurumların giderek artan ölçüde seçmenin oyunu şu veya bu "ürün"ün (yani parti liderinin) "desteği"ne bağladığı, daha önce değindiğimiz [üzere] seçmeni edilgen bir izleyici haline getirme eğilimini güçlendirdiği olgusunu yansıtır. Murray Bookchin'in yorumladığı gibi, "*eğitimli, bilgili yurttaşlar 'hizmetler' karşılığında para ödeyen basit birer vergi ödeyicisine indirgendiler.*" (**Remaking Society**, s. 71) Uygulamada bu, devlet merkeziyetçiliği nedeniyle politik süreci, "yurttaşlar"ın "tüketiciler"e indirgendiği bir piyasa uzantısına dönüştürür. Veya Erich Fromm'un zekice analizinde, "*Demokratik bir ülkede politika aygıtının işleyişi esasen meta piyasasının işleyiş usulünden farklı değildir. Politik partiler büyük ticari işletmelerden çok farklı değildirler, ve profesyonel politikacılar kamuoyuna mallarını satmaya çalışırlar.*" (**The Sane Society**, s. 186-187)

Ancak bu önemli midir? Friedman, müşteri olmanın yurttaş olmaktan **daha iyi** olduğunu söyler, çünkü istediğinizi, herkes istediğini "tam olarak" elde etmektedir.

Buradaki anahtar soru, alışveriş yaptıklarında insanların daima istediklerini alıp almadıklarıdır. Beyazlatılmış gazete kağıdı [3. sınıf hamur kağıt] ve tuvalet kağıdı alan tüketiciler, nehirlerde, göllerde ve deniz kıyılarında tonlarca diyoksin ve diğer organik-kloridin olmasını **gerçekten de** istiyorlar mı? Araba satın alan müşteriler, trafik keşmekeşini, hava kirliliğini, doğal manzarayı tahrip eden otobanları ve küresel ısınmayı **gerçekten de** istiyorlar mı? Ve peki bunları almayanlara ne demeli? Başkalarının kararlarından onlar da etkileniyorlar. –Toplumsal etkiyi dikkate almaksızın, iistediğiniz şeyi tam olarak edinmeyi arzulamanın çocukça olması gibi–, tüketicinin kararından yanlızca kendisinin etkilendiği de saçmadır.

Friedman belki de tükettiğimiz zaman onun etkilerini de kabul etmiş olduğumuzu iddia ederdi. Ancak piyasada "oy kullandığımız" zaman, bunun sonucunda ortaya çıkan kirliliği (veya gelirin veya gücün dağılımını) onayladığımızı söyleyemeyiz, çünkü bu [bize] sunulanla ilgili bir seçim değildir. Böylesi değişiklikler **önceden-belirlenmiş** veya bütüncül birer sonuçturlar, ve ancak kolektif karar alımıyla seçilebilirler. Bireysel olarak karar verilebilecek, ancak kolektif olarak bizi yaralayacak sonuçları ancak bu şekilde düzeltebiliriz. Ve piyaasanın aksine, politikada **düşüncemizi değiştirebilir**, daha önceki

duruma geri dönebiliriz; yapılan hatayı giderebiliriz. Piyasada böyle bir olasılık yoktur.

Yani, Friedman'ın seçimlerde "*oy kullandığınızdan daha farklı bir şeyle karşılaşırsınız*" iddiası, aynı şekilde pazar yeri için de geçerlidir.

Bu değerlendirmeler, insani eyleme [ilişkin] tüketici modelinin (en hafifinden!) biraz sınırlı olduğunu göstermektedir. Bunun yerine, "tüketici" modelini de kapsadığını vurgulamamız gereken "yurttaş" modelinin önemini fark etmeliyiz. Topluluğun aktif bir üyesi olmak, (ekoloji-kar, ucuz mallar-işçi hakları, aile-kariyer gibi) kötü tercihleri ortadan kaldırarak, tümü potansiyel olarak mevcut seçeneklerimizi zenginleştiren [şeyler] arasında bireysel tüketim tercihleri yapmayı bir kenara bırakacağımız anlamına gelmez.

Ek olarak, bunun "yurttaş" modelini uygulayanların gelişimindeki rolünü; toplumsal ve kişisel hayatımızı nasıl zenginleştirdiğini vurgulamalıyız. Katılımcı kurumlar içinde faal olmak, aktif, "kamusalruhlu" bir kişilik tipini ortaya çıkarır ve geliştirir. **Kolektif** kararlar aldıkları için, yurttaşların kendilerinin [çıkarları] **gibi** başkalarının da çıkarlarını dikkate almaları gerekecektir; böylece olası kararların kendileri, diğerleri, toplum ve çevre üzerindeki etkilerini de düşünmeleri gerekecektir. Bu, doğası itibariyle [insanların] eleştirel yetilerini geliştirerek, ve

kişisel çıkarın tanımını birer birey olmaları **yanısıra** toplumun ve eko-sistemin birer parçası olmaları şeklinde genişleterek, herkesin yararına olacak bir eğitici bir süreçtir. "Tüketici" modeli, pasif ve tamamen şahsi/para yönelimiyle çok az kişinin yetilerini geliştirir, ve "rasyonel" eylemlerinin kendilerini (dolaylı olarak) [yönlendirmesi] ölçüsünde onların kişisel çıkarlarını daraltır.

Noam Chomsky'nin söylediği üzere, "*ekonomistlerin 'dışsallıkları'nın artık dipnotlara atılamayacağı bugün büyük ölçüde kabullenilmiştir. Günümüz toplumunun meselelerini bir an için bile düşünen bir kimsenin, tüketim ve üretimin toplumsal malliyetlerinin, çevrenin giderek tahrip olmasının, günümüz teknolojisinin son derece irrasyonel kullanımının, kar ve büyümeyi azamileştirmeye dayanan bir sistemin ancak kolektif olarak ifade edilebilecek gereksinimleri ele almasındaki yetersizliğinin, ve sistemin yaşam kalitesindeki genel bir iyileşme yerine kişisel kullanıma yönelik metaların azamileştirmesine yönelik olan büyük eğiliminin farkında olmaması mümkün değildir...*" (**Radical Priorities**, s. 223)

Böylece "yurttaş" modeli, rasyonel bireysel kararlar toplamının rasyonel kolektif bir sonuca yol açmayabileceği gerçeğini ortaya koyar (dahil olan bireylere zarar verdiğini ve böylece onların

kendi çıkarlarının aleyhine çalıştığını eklemeliyiz). Atomize olmuş "tüketici" modelinin –[tüketicilerin] kendilerini ve bir bütün olarak toplumu daha kötü bir duruma getiren "ümitsizlik kararları" üzerinde "anlaşmaya varmaları"ndan bireyi koruyamamasını bırakın bir kenara–, özünde yapıcı bir toplumsal değişimi başarmakta kifayetsiz olduğu alanlarda; tartışma ve diyalog süreciyle yaratılan ve zenginleşen toplumsal standartlar etkili olabilir (Bakınız **Kısım E.4** ve **Kısım E.5**).

Bu, anarşistlerin bireysel karar alımını ortadan kaldırmayı arzuladığı anlamına **gelmez**, alakası yok. Anarşist bir toplum, ne tüketmek istedileri, nerede çalışmak istedikleri, ne tip bir işte çalışmak istedikleri ve benzeri [konularda] bireyin karar almasına dayanacaktır. Yani "yurttaş" modelinin amacı "tüketici" modelinin yerini almak değil, bireysel tketim kararlarımızı aldığımız toplumsal çevreyi iyileştirmektir. İnsani eyleme ilişkin "yurttaş" modelinin arzuladığı şey, "Hobson seçenekleri"ni mümkün olduğunca [ortadan] kaldırarak, bu gibi kararları –yaşamın kalitesinin hepimiz için iyileştirilmesine aktif bir şekilde katılıma olanak tanıyacak- toplumsal bir çerçevenin içine yerleştirmektir.

Bölüm C: Kapitalist Ekonominin Efsaneleri Nelerdir?

Kapitalizmde, ekonomi önemli ideolojik bir rol oynar. Ekonomi, sömürü ve tahakkümün tanımsal olarak dışlandığı bir kuramın geliştirilmesinde kullanılmıştır. Burada kapitalizmin neden yoğun bir şekilde sömürücü olduğunu açıklamaya çalışacağız. Başka yerlerde, **Kısım B**'de, kapitalizmin neden baskıcı olduğunu açıklamıştık, [bu konularda] kendimizi burada tekrar etmeyeceğiz.

Ekonomi, kapitalizmde birçok açıdan Orta Çağ'da dinin oynadığı rolü oynar; yani hakim toplumsal sistemin ve hiyerarşilerin meşrulaştırılmasını sağlamak (bir neo-klasik iktisatçı şöyle demişti, "*ekonometriciler bize cevaplar sunana kadar, neo-klasik ekonomik kurama dayanmak bir inanç meselesidir*", tabii ki o da böyle yapmıştı (C.E. Ferguson, **The Neo-Classical Theory of Production and Distribution**, s. xvii)). Aynen din gibi, onun da bilimsel temelleri genellikle yoktur ve kuramları ampirik olgulardan daha çok "iman sıçrayışları"na dayanır. Bu kısımdaki tartışma sürecinde, kapitalist ekonominin statükoyu, ürettiği tahakküm ve sömürü sistemini savunmak için yarattığı ideolojik özürleri ortaya sereceğiz.

Aslında, ekonominin zayıflığı mesleğin içindeki bir azınlık tarafından bile kabul edilmektedir. Paul Ormerod'a göre, "*ortodoks ekonomi pek çok açıdan boş bir kutuya benzer. Dünyayı algılayışı, fizik bi-*

limlerinin Orta Çağlardaki algılanışına benzer. Pek az görüş zamanın sınavı karşısında ayakta kalmıştır, ancak bunlar gerçekten de çok azdır, ve geleneksel ekonominin temeli oldukça kusurludur". Dahası şunu belirtir, "*kuramlarının geçersizliğine yönelik çok kuvvetli ampirik kanıtlar vardır*". (**The Death of Economics**, s. ix, s. 67)

Ekonomistlerin bu kadar dürüst olmaları nadirdir. Ekonomistlerin çoğu kuramları ile yaşamaktan memnun gözükür, modellerini Procrustes'in yatağına uydurmak için yaşamı kırpmaya çalışırlar [Procrustes: boylarını yatağa uydurmak için misafirlerinin kol ve bacaklarını çekip uzatan veya kesip kısaltan mitolojik dev]. Ve, eski çağlardaki rahipler gibi, akademisyen olmayanlar için dogmalarını sorgulamayı güçleştirirler. Ormerod'un belirttiği gibi, "*ekonomi sıklıkla ürkütücüdür. Uygulayıcıları ... disiplinin etrafına, üye olmayanlar için konuya nüfuz etmeyi zorlaştıran bir jargon ve matematik engeli inşa ederler.*" (**Op. Cit.**, s. ix)

Yani burada, destekçilerinin sistemin çevresinde yarattığı ideolojik efsaneleri parçalayarak, modern kapitalizmin kalbine inmeye çalışacağız. Mazaretlerini, sömürü ve tahakkümü meşrulaştırmanın (aslında gözardı etmenin) bir aracı olarak ekonominin ideolojik rolünü ifşa edeceğiz. Örnek olarak işçilerin ücretlerini ele alalım.

Çoğu kapitalist ekonomiste göre, belirli bir ücret bireyin belli bir şirkete yaptığı "marjinal katkı"ya eşittir. Buna inanmamız mı bekleniyor **gerçekten de**? Genel anlayış (ve ampirik kanıtlar) aksini gösteriyor. 1990 yılında 7 milyon $ ücret alan ITT'nin CEO'su [*ing. Chief Executive Officer, Baş Yönetici*] Bay Rand Araskog'u ele alın. ITT muhasebecileri, ITT'nin o yılki 20.4 milyar $ olan kazancının Bay Araskog olmaksızın 7 milyon $ daha az olacağını –böylece onun marjinal katkısını 7 milyon $ olduğunu– hesapladıklarını düşünmek akla yatkın mıdır?

1979'da ortalama bir CEO, ortalama bir imalat sanayi işçisinin 29 katı gelire sahipti; bu oran 1985'de 40'a, 1988'de ise 93'e yükseldi. Bu rahatsız edici eğilim, muhafazakar **Business Wekk**'in bile şirket liderlerinin ödentilerinin kontrolden çıktığı görüşünü belirtmesine yol açtı (Kevin Phillips, **The Politics of Rich and Poor: Wealth and the American Electorate in the Reagan Aftermath**, s. 180). Uyarı fiiliyatta havaya gitti, 1990'de ortalama bir Amerikan CEO'sunun kazancı ortalama bir fabrika işçisinin 100 katına çıkmıştı (Tom Athanasiou, "*After the Summit*", Socialist Review, 92/4, Ekim-Aralık 1992). Aynı dönemde, işçilerin gerçek ücretleri sabit kaldı. 1980'ler boyunca işçilerin marjinal katkılarının durağan olurken

CEO'ların katkılarının üç katına çıktığına inanacak mıyız?

Başka bir örnek alırsak, eğer işçiler yanlızca kendilerine ödenene eşit bir [miktar, değer] yaratıyorlarsa, o zaman ACM'nin son yaptığı çalışmaya göre, bilgisayar endüstrisinde neden siyah işçilerin aynı işi (hatta aynı iş yerinde) yapan beyazlardan daha az bir ücret aldığı bulunmuştur? Aynı malları üretirken, beyaz bir cilde sahip olmak işçinin yaratıcı yetisini mi artırmaktadır? Ve kimin ürüne daha çok katkı yaptığı üzerinde çalışırken, şirkette güç sahibi olanların kendilerinin [en çok katkıyı yaptıklarını] keşfetmeleri ilginç bir rastlantıdır!

Öyleyse bu aşırı ücret farklılıklarının sebebi nedir? Basitçe ifade edilirse, bunun sebebi kapitalist firmaların totaliter doğasıdır. Şirketin [hiyerarşisinde] en altta yer alanların [şirkette] olanlara ilişkin söz hakkı olmayacaktır; hisse sahipleri mutlu olduğu müddetçe, ücret farklılıkları artacak ve artacaktır (özellikle de üst yönetim hisselerin büyük bir kısmına sahip olduğunda!) (Özel mülkiyetin totaliter doğası daha önce tartışılmıştı –bakınız **Kısım B.4**).

İyi bir yönetici, şirket çalışanlarının gücünü azaltan, bu çalışanlar tarafından üretilen refahın daha büyük bir kısmının yukarıdakilere gitmesine izin veren yöneticidir. Ancak mühendilerin, atölye işçileri-

nin, idari personelin vb. yaratıcılığı ve enerjisi olmaksızın, şirketin aslında satacak **hiçbir şeyi** olmayacaktır.

Üretmeyen ancak sahiplerin (patronların) refahı tekelleştirmesine izin veren şey, kapitalist mülkiyet ilişkileridir. İşçiler ürettiklerinin tam karşılığını almazlar; ne de kendi emekleriyle üretilen artı değerin nasıl kullanıldığı (örn. yatırım kararları) üzerinde söz hakları vardır. [Yukarıdakiler] hem işçiler tarafından üretilen refahı hem de şirket içindeki karar-alma gücünü tekelleştirmişlerdir. Şirketin devletçiliğin özel [*private*] biçimi olması gibi, bu da [açıkça] ifade edilmemiş bir özel vergilendirme biçimidir.

Tabii ki, sahip olan sınıfın, bu olmadan işçi sınıfının üretim yapamayacağı sermayeyi sağladığı öne sürülebilir. Ancak bu sermaye nereden gelmektedir? Geçmiş kuşakların geri ödenmemiş emeklerini temsil eden karlardan. Peki daha öncesinde? Serflerin feodal efendilere ödediği haraçlardan. Peki daha öncesinde? Feodalizmin köylülere dayattığı zapt etme hakkından. Peki daha öncesinde? Sanırım, mesele ortaya kondu. Her mülkiyet sahipleri kuşağı, geçmiş kuşakların –mevcut mülkiyet hakları kavramı gibi– düşünce ve ürettiklerini miras alması olgusu yüzünden "beleş öğün" [*free lunch, çaba göstermeksizin bir şeyler edinmek anamında*] kazanır. Kapitalizm, geçmişin ölü elini yaşayan kuşakların üzerinde gezdirir,

bir azınlığın ayrıcalığı için çoğunluğun bireyselliğini boğar. Bu yükten kurtulup, yeni bir yönelime doğru ilerleyip ilerlemeyeceğimiz, **şu anda** canlı olan bireylere bağlıdır.

Bir sonraki kısımda kapitalizmin sömürücü doğası ayrıntılarıyla açıklanacaktır. Anarşistlere göre, sömürünün tahakkümden daha önemli olmadığını vurgulamak istiyoruz. Anarşistler, her ikisine de eş derecede karşı çıkarlar ve bu ikisinin bir paranın iki yüzü olduğunu düşünürler. Sömürü olmaksızın tahakküm, tahakküm olmaksızın da sömürü olamaz. Emma Goldman'ın belirttiği üzere, kapitalizmde:

> "*İnsanın yanlızca emeğinin ürünü değil; aynı zamanda [insanın] özgür inisiyatif ve özgünlük gücü, yapmakta olduğu şeylere ilgisi veya [bunlara ilişkin] arzuları da çalınır.*" (**Red Emma Speaks**, s. 53)

C.1 Kapitalizmde Fiyatları Ne Belirler?

Kapitalizm taraftarları, çoğu ana görüş [*mainstream, bir konuda yaygın ve hakim görüş*] ekonomi ders kitabınca açıklandığı üzere, **Sübjektif Değer Kuramı** (SDK) [*Subjective Theory of Value*, *STV*, öznel, normatif] denilen şey üzerinde görüş birliği içindedir. Bu ekonomi sistemi, nedenleri aşağıda belirgin hale gelecek olan, "marjinalist" ekonomi olarak adlandırılır genellikle.

SDK, özünde, bir metanın fiyatının, [metanın] tüketici ve üretici için olan marjinal faydası tarafından belirlendiğini ifade eder. Marjinal fayda, bireyin tatmin skalası [*scale*, bireyin çeşitli tüketim kombinasyonlarından elde ettiği tatmini gösteren tablo] üzerinde, mala duyduğu arzunun tatmin edildiği noktadır. Bu nedenle fiyat pazar yerindeki bireysel, sübjektif [öznel] değerlendirmelerin bir sonucudur. Bu kuramın bireysel özgürlükle ilgilenenlere için neden çekici olduğunu görmek kolaydır.

Ancak, SDK bir efsanedir. Pek çok efsane gibi, içinde bir nebze de olsa gerçeklik vardır. Ancak bir metanın fiyatının nasıl belirlendiği açıklaması bağlamında, ciddi kusurları vardır.

Bu bir nebzelik gerçeklik bireylerin, grupların, şirketlerin vb. mallara gerçekten de değer biçtikleri ve onları tükettiği/ürettiğidir. Örneğin tüketim oranı, malların kullanıcılar için olan kullanım-değerine bağlıdır (bir kimsenin satın aldığı ürünün miktarının fiyatlar ve gelire ilişkin değerlendirmelerden etkilenip etkilenmediğini daha sonra göreceğiz). Benzer şekilde, üretim, üreticilerin daha fazla mal arz etmekten [elde edecekleri] fayda tarafından belirlenir. Bir malın kullanım-değeri oldukça sübjektif bir değerlendirmedir, ve bu nedenle bireyin zevk ve gereksinimlerine bağlı olarak durumdan duruma değişir. Böyleyken, bunun fiyatlar üzerinde bir **etkisi** olacaktır; ancak –ileride gösterileceği üzere– bu, bir ürünün fiyatını **belirlemenin** aracı olarak kapitalist ekonominin dinamiklerini ve piyasanın altında yatan üretim ilişkilerini gözardı eder. Sonuçta, SDK tüm metalara birer sanat ürünüymüşçesine davranır, ve bu gibi insani çaba ürünleri (eşsiz olmaları nedeniyle) kelimenin sıradan anlamında kapitalistik metalar **değildirler** (yani, yeniden üretilemezler ve böylece de emek onların miktarını artıramaz). Bu nedenle, SDK üretimin

kapitalizmdeki doğasını gözardı eder. Daha sonraki kısımlarda bu tartışılacaktır.

Tabii ki, modern ekonomistler, ekonomiyi "değerden arınmış bir bilim" olarak resmederler. Doğaldır ki, mevcut toplumsal yapıları ve onlar etrafında örülmüş ekonomik dogmaları verili aldıkları, böylece onları meşrulaştırdıkları nadiren kafalarına dank eder. Kropotkin'in belirttiği üzere:

> "*Politik iktisadın yasaları ve kuramları denilen şeylerin tümü aslında şu mizaca sahip beyanatlardan başka bir şey değildir:*
>
> > *'Bir ülkede, Devlet tarafından onlara dayatılan veya Devlet'in toprak, fabrika, demiryolu vb. sahipleri olarak kabul ettiği kimseler tarafından kendilerine teklif edilen çalışma koşullarını kabul etmeksizin bir ay, hatta onbeş gün bile yaşamını sürdüremeyecek dikkate değer sayıda insanın daima olduğu veriliyken, bu durumda sonuçları ıvır, zıvır olacaktır.'*

</quote>*Orta-sınıfın [burjuvazinin] politik iktisadı, bu sayılan koşullar altında –koşulların kendisini ayrıca belirtmeksizin– olup bitenlerin sayılıp dökülmesinden ibaret olmuştur. Ve toplumumuz içinde bu koşullar altında ortaya çıkan* ***olguları*** *tanımlamalarının ardından, bize bu olguları katı,* ***kaçınılmaz ekonomik yasalar*** *olarak gösterirler.*" (**Kropotkin's Revolutionary Papers**, s. 179)

Diğer bir deyişle, ekonomistler kapitalist toplumun (mülkiyet hakları, eşitsizlik vb. gibi) politik ve ekonomik yönlerini genellikle verili kabul eder, ve kuramlarını bunların etrafında oluştururlar. Marjinalizm sonuçta, sınıf çizgileri, hiyerarşileri ve eşitsizlikleriyle kapitalist toplumu verili kabul ederek "politik olanı" "politik iktisat"ın dışına çıkarır. Bireysel tercihler üzerine yoğunlaşarak, onları bu tercihlerin yapıldığı ve [bu

tercihleri] etkileyen toplumsal sistemden soyutlarlar. Gerçekte, SDK, bireyleri yaşadıkları toplumsal çevreden soyutlama üzerine; ve tüm bireyler için, tüm toplumlarda her zaman uygulanabilir olan ekonomik "yasalar" üretilmesi üzerine inşa edilir. Bu, tüm somut durumların –tarihsel olarak ne kadar farklı olurlarsa olsunlar– aynı evrensel kavramın ifadeleri olarak değerlendirilmesine yol açar. Böylece, neo-klasik ekonomide, ücretli-emek emek haline gelir, sermaye üretim araçları haline gelir, emek süreci üretim fonksiyonu haline gelir, sahiplenmeye yönelik davranış insan doğası haline gelir. Bu yolla, günümüz toplumunun eşsizliği, yani ismiyle onun ücretli emek üzerinde temellenmesi gözardı edilir ("*İçinden geçtiğimiz dönem ... özel bir nitelikle ayırd edilmektedir –ÜCRETLER.*" (Proudhon, **System of Economical Contradictions**, s. 199)); ve kapitalizme özgü olan evrenselleştirilir, her zaman uygulanabilir hale getirilir. Böylesi bir perspektif bilimsel olmaktan ziyade ideolojik olmaktan kaçınamaz. Her zaman geçerli (ve

böylece görünürde değerden arınmış) olan bir kuram yaratmaya çalışarak, onlar ancak kuramlarının kapitalizmin eşitsizliklerini meşrulaştırdığı gerçeğini gizlerler. Edward Herman'ın vurguladığı gibi:

> *"1849'da, Britanyalı ekonomist Nassau Senior, 'yoksulluğun ekonomisi'ni açıklamak üzere sendikaları ve asgari ücret düzenlemelerini savunanları kusurlu buluyordu. O ve meslekdaşlarına göre, 'zenginliğin ekonomisi' [düşüncesi] hiç akıllara getirilmiyordu; kendisini bilim adamı ve gerçek ilkelerin sözcüsü olarak görüyordu. Bu kendi kendini aldatma, 1930'ların Keynesyen devrimine gelene kadar ana akım ekonomiyi istila etti. Keynesyen ekonomi –kısa zamanda kapitalist devletin hizmetindeki bir araç olarak ehlileştirilse de,*

kapitalizmin içsel istikrarsızlığına, kronik işsizlik eğilimine, ve ayakta kalmasını sağlamak için önemli hükümet müdehalesinin gerekliliğine vurgusuyla– rahatsız ediciydi. Kapitalizmin son 50 yıldaki yeniden yükselişiyle, Keynesyen düşünceler ve onların örtülü müdehale çağrıları devamlı saldırılara maruz kaldı; ve Chicago Okulu'nun önderliğindeki entelektüel karşı-devrimle, zenginlerin geleneksel laissez-faire ('bırakınız yapsınlar') ekonomisi yeniden ana akım ekonominin merkezi olarak yerleştirildi." (**The Economics of Rich**)

Herman şunu sorarak devam ediyor, "*(n)eden ekonomistler zenginlere hizmet ederler?*", ve "*(y)anlızca tek bir nedenle; önde gelen ekonomistler zengindirler ve diğerleri de aynı mertebeye erişmeyi amaçlamaktadır. Chicago Okulu ekonomisti Gary Becker, ekonomik güdünün*

sıklıkla başka kuvvetlere atfedilen birçok eylemi açıkladığını öne sürerken başka bir şeyin peşindeydi. O tabii ki, bu düşünceyi işi olan ekonomiye asla uygulamadı..." (**a.y.)** diye cevaplıyor. "*Uygun miktarda bir arz kaynağı sağlayacak 'efektif [gerçek] talebi'* " (**a.y.**) yaratacak iyi para kazanan çok sayıda think-tank [belli bir konuda tartışma yürüten uzmanlar grubu], araştırma pozisyonları, müşavirlikler vb. vardır.

Marjinalizmin ortaya çıkışı ve "ortodoksi" olarak kabul edilmesi, –geçmişte ve bugün hala– çalışan insanların yüz yüze kaldığı en önemli sorulardan ilginin uzaklaştırılmasına hizmet etmektedir (örneğin, üretimde nelerin olduğunu, otorite ilişkilerinin toplum üzerindeki ve işyerindeki etkilerinin neler olduğu). Marjinalizm, nesnelerin nasıl üretildiğine, üretim sürecinde ortaya çıkan çatışmalara ve artığın yaratılmasına/bölüşülmesine bakmak yerine; kapitalist işyerini, işbölümünü ve otorite ilişkilerini vb., keza üretileni verili olarak kabul eder.

Kuramlar gerçeğin izinden gidebilir veyahut özel çıkarlara hizmet edebilir. Bu ikincisi bağlamında, [kuramlar] yanlızca arzulanan sonuçlara ulaşılması için uygun olan kavramları kabul eder. Bir ekonomi kuramı örneğin, karlara, çıktı miktarlarına, yatırım miktarına ve fiyatlara dikkati çekebilir, ve sınıf mücadelesini, yabancılaşmayı, hiyerarşiyi ve pazarlık gücünü dışarda bırakabilir. O zaman kuram kapitalistlere hizmet edecektir; ve ekonomistlerin ücretlerini ödeyen ve üniversitelerinde onları işe alanlar kapitalistler olduğu için, ekonomistler ve itaatkar öğrencileri de [bundan] faydalanacaklardır.

Genel denge analizi ve marjinalizm, yönetici sınıfın istekleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Marjinalizm, üretim meselesini gözardı eder ve değişime odaklanır. Çalışan insanların toplum içindeki konumlarını iyileştirmeye yönelik (örneğin sendikalar yoluyla) herhangi bir girişiminin amaca zarar [*counterproductive*] verdiğini savunur; "uzun dönemde" herkesin daha iyi olacağını ve

bu nedenle bugünkü sorunların konuyla ilgisi olmadığını (ve bunları halletmeye yönelik herhangi bir girişimin amaca zarar verdiğini), ve tabii ki kapitalistlerin karlarını, faiz ödentilerini ve kirayı hak ettiklerini telkin eder. Böyle bir kuramın faydası açıktır. Eşitsizliği meşrulaştıran, karların, kiranın ve faizin sömürücü olmadığını "kanıtlayan" ve ekonomik olarak güçlü olanların serbestçe hükümranlık [yapmasını] savunan bir ekonomik kuramın, yönetici sınıflar açısından –bunları yapmayan [bir kurama göre]– kullanım-değeri ("faydası") daha fazla olacaktır. Düşünceler piyasasında, talebi karşılayacak ve entelektüel olarak "saygın"lık kazanacak olanlar işte bunlardır.

Tabii ki, kapitalist ekonominin tüm taraftarları (çoğu zengin olmayı arzulasa da) zengin değildir. Kapitalizmin özgürlüğe dayandığına; kar, faiz ve kiranın hiyerarşik işyerleri ve toplumsal eşitsizlik yüzünden ortaya çıkmadığına, sağlanan hizmetlerin "ödülleri"ni temsil ettiğine pek çok kimse inanmaktadır.

Ancak, kar, faiz ve kira meselesiyle uğraşmadan önce, ilk olarak SDK'nın neden yanlış olduğunu tartışmalıyız.

C.1.1 Bu Kuramda Yanlış Olan Ne?

Fiyatı belirlemek için marjinal faydayı kullanmaktaki ilk sorun, bunun döngüsel bir mantığa yol açmasıdır.Fiyatların metaların "marjinal faydalarını" ölçtüğü varsayılır, ancak tatminlerini en iyi nasıl azamileştireceklerine [maksimumlaştıracaklarına] karar verebilmeleri için tüketicilerin **ilk önce** fiyatları bilmesi gerekir. Böylece sübjektif değer kuramı, "*açıkça döngüsel bir mantığa dayanır. Fiyatları açıklamaya çalışsa da, marjinal faydayı açıklamak için fiyatlar gereklidir.*" (Paul Mattick, **Economics, Politics and the Age of Inflation**, s. 58) Sonunda, (marjinalizmin kurucularından birisi olan) Jevons'un kabul ettiği üzere, metanın fiyatı metanın üretici için faydasını test etmenin yegane yoludur. Marjinal faydanın bu fiyatları açıklamak için gerekli olduğu biliniyorken, kuramın başarısızlığı bundan daha çarpıcı olamazdı.

İkincisi, denge fiyatı tanımını ele alalım. Denge fiyatı, talep edilen miktarın tam olarak arz miktarına eşit olduğu fiyattır. Böyle bir fiyatta, ne talep edenlerin ne de arz edenlerin davranışlarını değiştirmelerine yönelik hiçbir dürtü olmayacaktır.

Neden böyle oluyor? Sübjektif kuram, herhangi başka bir fiyata göre neden **bu** fiyatın denge fiyatı olduğunu açıklayamaz. Bunun sebebi SDK'nın, piyasadaki "sübjektif" değerlendirmelerin dayanacağı objektif bir ölçüte [*measurement*] sahip olmamasıdır. Tüketicinin –alışveriş yaparken– "fayda"sını en iyi şekilde azami kılmak amacıyla parasını [metalar arasında] paylaştırması için fiyatlara gereksinimi vardır (ve tabii ki tüketici, marjinal fayda kuramının açıkladığını varsaydığı fiyatlarla piyasada karşılaşır!). Ve şirket piyasa fiyatlarını ürettiği metanın üretim maliyetiyle karşılaştırmadığı sürece, kar yapıp yapmadığını nasıl bilecektir. Proudhon'un ifade ettiği gibi, "*(e)ğer arz ve talep tek başına değeri belirliyorsa, o halde neyin [arz veya talep] fazlası, neyin [arz ve talep] yeterliliği olduğunu nasıl söyleyebiliriz? Eğer ne maliyet, ne piyasa fiyatı ve ne de ücretlerin hiçbirisi matemetiksel olarak belirlenemiyorsa, o halde artığı, karı anlamak nasıl mümkün olabilir?*" (**System of Economical Contradictions**, s. 114). Bu objektif ölçüt, ancak kapitalizmdeki fiili üretim süreci, kar için olan üretim olabilir. Bunun sonuçları, bir son-

raki kısımda tartışacağı gibi, kapitalizmde fiyatı neyin belirlediğini bulunması için önemlidir (**Kısım C.1.2** - Peki fiyatı ne belirler?)

İlk marjinalistler bu sorunun farkındaydılar ve fiyatın "marjin"deki [sınırdaki] faydayı yansıttığını öne sürdüler (marjinalist okulun kurucularından birisi olan Jevons, "*nihai fayda seviyesinin değeri belirlediği*"ni öne sürmüştü), ancak marjinin konumunu ne belirliyordu? Bu mevcut arz tarafından sabitleniyordu ("*Arz, nihai fayda seviyesini belirler*" –Jevons); ancak arz seviyesini ne belirliyordu? ("*Üretim maliyeti arzı belirler*" –Jevons). Diğer bir deyişle, fiyatlar, üretim maliyetlerine dayanan arza dayanan marjinal faydaya dayanmaktadır. Bir başka deyişle, nihayetinde sübjektif değerlendirmelere değil, objektif bir ölçüte (üretim arzı veya maliyetine) dayanmaktadır! Bu şaşırtıcı değildir, çünkü piyasada bir şeyi tüketmeden ("sübjektif olarak değer biçmeden") önce, onun üretilmiş olması gereklidir. Maddeyi ve enerjiyi (bizim için) daha az faydalı olandan daha çok faydalı olan biçimlere yönelik olarak yeniden düzenleyen şey, üretim sürecidir. Bu ise, bizi üretime ve belli bir toplumdaki mevcut toplumsal ilişkilere –ve (değişim) değerini emek cinsinden tanımlamanın politik tehlikelerine– geri götürür (**Bir Sonraki Kısım**'a bakınız). Nihayetinde, bireyler piyasada

sadece verili arzla değil, aynı zamanda –üretimle ve kar edinimiyle ilgili olan maliyetler dahil olmak üzere– fiyatlarla da yüz yüze kalır.

Marjinalizmin tüm amacı (güç ilişkilerinin belirgin olduğu) üretimden uzaklaşmak ve (gücün dolaylı olarak işlediği) değişimin üzerine yoğunlaşmak olduğu için, eski marjinal fayda-değer kuramının çabucak terk edilmesine şaşmamak gerekir. Ekonomi ders kitaplarında süren "fayda" tartışması esasen anlamaya yöneliktir. İlk olarak, neo-klasik ekonomistler ölçülebilir (kardinal, [sayısal olarak ölçülebilir]) "fayda"yı kullandılar (yani fayda herkes için aynıydı), ancak bu politik meselelere yol açtı (çünkü kardinal fayda, yoksul bir kimse için ek bir doların "fayda"sının zengin bir kişinin bir dolar kaybetmesindeki [faydadan] daha fazla olduğu anlamına geliyor ve yeniden bölüşüm politikalarını açıkça meşru kılıyordu). (Kardinal faydanın pratikte imkansız olmasıyla birlikte) bunun farkına varıldığında, fayda "ordinal" [ölçülemez, ancak birbirine göre belli bir tercih sıralaması içinde ifade edilebilir, karşılaştırılabilir olan] (yani, faydanın bireysel bir şey olduğu ve bu nedenle ölçülemeyeceği) hale geldi. Ardından, kişiler arası faydaların ve bu nedenle bundan elde edilebilecek objektif fiyatların karşılaştırılabilir olmaması nedeniyle, ordinal fayda bile terk edildi

(bu, Adam Smith'in argümanıydı ve onun faydaya veya kullanım-değerine dayanan [bir kuramı] değil, **emek** değer kuramını gelştirmesine yol açmıştı). "Ordinal" faydanın terk edilmesiyle, ana akım ekonomisi bireysel tercihleri bile bu şekilde düşünmekten artık vazgeçti. Bu, modern ekonominin hiçbir değer kuramına sahip olmadığı anlamına gelir –ve değer kuramı olmaksızın, kapitalizmin işleyişinin herkes için faydalı olacağı veya sonuçlarının bireysel tercihleri gerçekleştireceği iddiasının hiçbir rasyonel temeli yoktur.

Böylece fayda kuramı bütün keskinliğini kaybetti ve kardinalden ordinal faydaya ve ordinalden de 'gösterilmiş tercihler'e [*revealed preferences*, yani dolaylı olarak açıklanmış, ifade edilmiş tercihlere] indirgendi. (Açıkça harikalar diyarı olan) kardinal faydadan, (bir fark olmaksızın ayırd etmeye [imkan tanıyan]) ordinal faydaya ve (kuru bir totoloji olan –tüketiciler, harcamalar yapısında "gösterilmiş" olarak toplam faydayı maksimize ederler veya, tüketiciler maksimize ettikleri şeyi maksimize ederler) "gösterilmiş tercihler"e [doğru olan] bu gerileme, kurmaca varsayımları basit ancak içine işleyen sorulara maruz kaldığında, marjinalistlerin yaptığı birçok geriye çekilişlerinden sadece birisidir.

Pek çok ana akım ekonomistleri değerin "fayda" kuramını gözardı ederken, onun esas kısımları olan

”tam rekabet” ve Walrasçı ”genel denge” kavramlarını kabul ederler. Marjinalizm, Paul Ormerod’un sözleriyle, ”*bazı belirli varsayımlar altında serbest piyasanın, verili kaynaklar kümesinin ekonomideki her bireyin ve her firmanın bakış açısından –oldukça özel ve sınırlı bir manada– optimal dağıtımına yol açacağını*” göstermeye çalışmıştır (**The Death of Economics**, s. 45). Walrasçı genel denge kuramının kanıtladığı şey budur. Ancak, bunu ispatlamak için gerekli olan varsayımlar (durumu anlamak açısından) biraz gerçekçi değildir. Ormerod’un belirttiği üzere:

> ”*Rekabetçi modelin pratikteki Batı ekonomilerinin kabul edilebilir bir temsilinden uzak olduğu ... çok kuvvetli bir şekilde vurgulanamaz ... (Bu) gerçekliğin alaya alınmasıdır. Örneğin, dünya hiçbirinin pazar üzerinde hiçbir şekilde herhangi bir kontrole sahip olmadığı, sayısız küçük firmadan oluşmamaktadır. ... Marjinal devrim tarafından açıklanan kuram, insan davranışları ve ekonominin işleyişi hakkında bir dizi önermeye dayanır. Bu, varsayımların pek az ampirik [gözlemsel] rasyonalleştirmesinin olduğu, neredeyse tamamen saf düşünsel bir deneydir.*”

Aslında, "*kanıtların çoğu, gerçekliğin akla yakın bir temsili olarak rekabetçi genel denge modelinin geçerliliğininin karşısında*"dır (**Op. Cit.**, s. 48, s. 62). Örneğin, kuram (ister büyüklük veya örgütlenme, isterse toplumsal yaralanmalar veya başka bir şey nedeniyle olsun) enformasyonda veya ekonomik [karar] birimlerinin pazarlık gücündeki asimetrilerle [eşitsizliklerle] ilgili ilginç soruları cevaplayamadığı için, oligapol [az sayıda firmanın piyasa fiyatını belirlediği piyasa yapısı] ve eksik rekabet dışarda bırakılır. Gerçek dünyada oligapol sıradan bir şeydir; enformasyon ve pazarlık gücündeki eşitsizlikler birer normdur. İnsanların karşı karşıya bulunduğu gerçekliği sergilemek için bu araçları dışarda bırakmak çelişkilidir, ve bu nedenle daha az pazarlık gücüne ve enformasyona sahip olanların zararına olacak çözümler ortaya koyulabilir. Ayrıca, model, insanların ve şirketlerin piyasa hakkında tam bir bilgi ve enformasyona sahip oldukları bir dünyada yaşadıkları, zamanın olmadığı bir ortama göre tasarlanmıştır. Geleceğin ve böylece de belirsizliğin olmadığı bir dünya (zamanı ve dolayısıyla da belirsizliği dahil etmeye yönelik her teşebbüs, modelin değersizleşmesini sağlar). Böylece model, gelecekteki fiyatlar, malların gelecekteki mevcudiyetleri, gelecekte üretim tekniklerinde veya pazarda olacak değişiklikler vb. gibi ekonomik [karar] birimlerinin aslen bilmedikleri şeylere

dair gerçekliği kolay ve kullanışlı bir şekilde ele alamaz. Bunun yerine, sonuçlara –denge koşullarına ilişkin ispatlara– ulaşmak için model; [karar] birimlerinin tam bilgiye, veya en azından ekonomideki tüm olası sonuçlarla ilgili olasılık [bilgilerine] sahip olduklarını varsayar. Gerçeklik ise bunun aksidir.

Zamansız, mükemmel bir dünyada, "serbest pazar" kapitalizmi kendisinin kaynakların dağıtımında en etkin yöntem olduğunu ve tüm piyasaların temizleneceğini [arz-talep dengesizliklerinin giderileceğini] ispat edecektir. Genel Denge Kuramı, soyut ve önemli bir soruya, kısmen de olsa, verilmiş soyut bir cevaptır: Piyasa enformasyonu olarak fiyat sinyallerine dayanan bir ekonomi düzenli olabilir mi? Genel dengenin cevabı açık ve kesindir –bir kimse böyle bir ekonomiyi bu özelliklerle betimleyebilir. Ancak, hiçbir gerçek ekonomi böyle betimlenmemiştir; söz konusu varsayımlar veriliyken, böyle bir ekonomi bugüne kadar asla var olmamıştır. Kuramsal bir soru, bir miktar entelektüel gelişimi de içererek cevaplanmıştır; ancak bu gerçeklikle hiç alakası olmayan bir cevaptır. Ve bu sıklıkla dengenin "yüce kuramı" olarak adlandırılır. Açıktır ki birçok ekonomist gerçek dünyayı özel bir durumu [genel kuramın özel bir uygulaması] olarak ele alıyor olmalı.

Böylece, Genel Denge kuramı, varolacağına veya varolduğuna, ortaya çıkacağına ilişkin hiçbir nede-

nin olmadığı bir ekonomik durumu incelemektedir. Bu nedenle, [bu kuram], varolduğu şekliyle dünyaya ilişkin hiçbir anlaşılır uygulanabilirliği veya ilintisi olmayan bir soyutlamadır. Bunun gerçek dünyaya ilişkin anlayışlar [*insights*] sunabileceğini iddia etmek gülünçtür. Aksiyomlar ve varsayımlarla başladığı, ve sonuçlara ulaşmak için tümdengelimci metodolojiyi kullandığı için ana akım ekonomi kuramının dünyanın nasıl işlediğine ilişkin kullanışlılığı sınırlıdır. Birincisi, **Kısım F.1.3**'de belirttiğimiz üzere, tümdengelimci yöntem doğası itibariyle **bilim-öncesi** bir yöntemdir. İkincisi, aksiyomlar ve varsayımlar hayali [uydurma] olarak nitelendirilebilir (çünkü ampirik olarak [gerçeklikle] önemsenmeyecek derecede ilgileri vardır); ve tümdengelimci modellerin sonuçları –bu modellerin ekonomik gerçeklikle hiçbir ilişkileri yokken– ancak bu modellerin yapıları ile ilgili olabilir. Genel denge modelinin bir takım hayali entelektüel meselelere kesin cevaplar sağlamak üzere tasarlanmış (ki böyle bir şey gerçekten de olabilirse) olduğu doğru olmakla beraber, uygulamada bu şunu söylemeye denk düşer: eğer bir kimse gerçek dünyada hiçbir benzeri veya çözümü olmayan bir meseleyi incelemekte ısrar ederse, o zaman gerçek dünyada hiçbir uygulanırlığı olmayan bir modeli kullanması uygundur. Hayali sorunlara cevap vermek üzere

tasarlanmış modeller pratik, gerçek-dünyaki ekonomik sorunları çözmek için, ve hatta kapitalizmin nasıl işlediği veya geliştiğine ilişkin faydalı bir sezgi [sunmak için] uygun olmayacaktır. Tanınmış bir sol-kanat ekonomisti Nicholas Kaldor'un sözleriyle, "*denge kuramı, saf kuramcının [sadece kuram çalışan bir kimsenin] bu kuramın etkilerinin gerçekte muhtamelen tutmayacağını başarılı bir şekilde (her ne kadar istemeden olsa da) gösterdiği bir aşamaya erişti, ancak mesajını henüz ders kitabı yazarlarına veya dersliklere ulaştıramadı.*" Böyleyken, "*genel denge kuramına karşı temel itiraz onun soyut olmasına [yönelik] değildir –tüm kuramlar soyuttur ve böyle olması gerekir, çünkü soyutlama olmaksızın analiz olamaz–; [temel itiraz] yanlış bir soyutlama ile işe başlamasına, ve bu nedenle de olduğu haliyle dünyanın aldatıcı bir "paradigma"sını sunmasına [yöneliktir]; ekonomik kuvvetlerin işleyişlerinin doğası ve tarzı hakkında alatıcı olması*"nda şaşacak bir şey yoktur (**The Essential Kaldor**, s. 377 ve s. 399).

(Alfred Marshall tarafından geliştirilen) "kısmi" denge kuramı olarak adlandırılan daha gerçekçi bir neo-klasik denge kavramı da vardır. Alfred Marshall'ın çeşitli dönemler için varolan denge kavramları sayesinde, "zaman" da işin içine katılır. Marhall'ın kavramlarından en önemlileri "kısa dönem"

ve ”uzun dönem”dir. Ancak bu, bir durağan [statik] (ideal) durumun bir başka [durağan durum] ile karşılaştırılmasından ibarettir. Marshall, ”diğer tüm herşey aynıyken” –yani ekonominin geri kalanının değişmeden kaldığı varsayımı ile!–, piyasalardan ”belli bir anda” sadece ”birisini” (”kısmı denge” ifadesi bu nedenledir) ele alır. Bu kuram, olası alternatif denge konumlarının incelenmesi ile zaman içinde gerçekleşen sürecin incelenmesini birbirine karıştırır. Diğer bir deyişle, gerçek dünyanın bildiği anlamda bir zaman yoktur ortada. Gerçek dünyada, her uyarlamanın [*adjustment*] tamamlanması belli bir zaman alır, ve dengeyi değiştirebilecek olaylar gerçekleşebilir. Hareket etme sürecinin kendisinin ulaşılacak yer üstünde etkisi vardır; bu nedenle, ekonominin izlediği istikametten bağımsız olan bir uzun dönem dengesi konumu gibi bir şey yoktur. Marshall'ın ”belli bir anda bir piyasa” ve ”tüm herşey aynıyken” varsayımları, zamanın ”genel” dengeye olduğu gibi ”kısmi” dengeye de aykırı olmasını sağlar.

Ana akım ekonominin büyük bir kısmı, gerçeklikle hiçbir ilgisi olmayan veya çok az ilişkisi olan kuramlara dayanır. Marjinal fayda kuramının amacı kapitalizmin etkin olduğunu ve herkesin bundan faydalandığını göstermekti (faydayı maksimize eder – piyasada mevcut olan dayatılmış kısıtlı anlamında tabii ki). Tam rekabetin ispatladığı varsayılan şey

budur. Ancak, tam rekabet mümkün değildir. Ve tam rekabet marjinal faydanın [gereksindiği] bir varsayım olduğu için, bu noktada kuramın terk edilmesi gerektiğini bekleyebiliriz. Bunun yerine, çelişki halının altına süpürülmüştür.

Bunun yanısıra, pekçok din gibi, neo-klasik ekononomi de bilimsel olarak sınanamaz. Bunun sebebi tam rekabet modelinin hiçbir şekilde yanlışlanamayan tahminler üretmesidir. Martin Hollis ve Edward Nell'in öne sürdüğü üzere:

> "*Aslında marjinal analizi sınama fikri tamamen bir saçmalıktır. Böyle bir sınama neyi ortaya çıkaracaktır? Olumsuz sonuçlar sadece piyasanın kusurlu [eksik] olduğunu gösterecektir. Çeşitli yorumlar yapılabilir ... Ancak şu yorumu yapmak imkansızdır –yani marjinal analizin reddedilmesi gerektiği. ... Bu nokta genelleştirilirse, bu anlamda marjinalist ifadeler [yargılar] ([yani] Pozitif mikro-ekonominin varsayımları geçerliyse, şöyle şöyle olur [şeklindeki ifadeler]) birer totolojidir, ve sonuçları basitçe önsel tezlerinin [prothesis] mantıksal çıkarımlarıdır; ...*

model sınanabilir değildir." (**Rational Economic Man**, s. 34)

Diğer bir deyişle, marjinalist ekonominin bir tahmini tutmazsa, bundan çıkarabileceğimiz yegane sonuç tam rekabetin var olmadığıdır. Kuramın aksi [yani geçersiz olduğu], ne kadar aksi yönde kanıt toplanırsa toplansın kanıtlanamaz. Ayrıca, neo-klasik ideolojiyi ampirik kanıtlara karşı savunmakta kullanılan başka kullanışlı teknikler de vardır. Örneğin, neo-klasik ekonomi üretimin ölçeğe göre azalan getirilere tabi olduğunu savunur. Aksi yöndeki her ampirik kanıt dışarda bırakılabilir, çünkü basitçe ölçek yeterince büyük değildir –getiriler artan ölçekle beraber **en sonunda** düşmelidir. Benzer şekilde, "uzun dönem" terimi ideolojik olarak harikalar yaratabilir. Belirli bir politikanın iddia edilen iyi sonuçları –yönetici sınıflar hariç– herhangi birisi için gerçekleşmezse, o zaman ideolojiyi suçlamaktansa zaman ölçeği suçlanır (uzun dönemde herşey en iyi olacaktır –ne yazık ki çoğunluk için uzun dönem henüz gelmemiştir, ancak o zamana kadar gelecekteki kazançlarınızdan fedakarlık etmeniz gerekecektir...). Açıktır ki, böylesi bir analizle herşey kanıtlanabilir.

Nicolas Kaldor'un şunları öne sürmesinde şaşılacak bir şey yoktur:

> ”*Walrasçı (yani genel) denge kuramı, II. Dünya Savaşı’ndan sonra matematiksel ekonomistler tarafından fazlasıyla geliştirilen ve inceden inceye işlenen, oldukça gelişkin bir entelektüel sistemdir –entelektüel bir deneydir ... Ancak bu, Einstein’ın izafiyet kuramı veya Newton’un yerçekimi yasaları gibi bir bilimsel hipotez ortaya çıkarmaz; temel varsayımları ampirik değil, aksiyomatiktir, ve sonuçlarının geçerliliğini veya uygunluğunu sınamaya yönelik hiçbir bilimsel yöntem öne sürülmemiştir. Varsayımlar etkileri itibariyle gerçekliğe ilişkin savlar öne sürerler, ancak bunlar doğrudan gözlemlerle bulunmuş değildirler; ve kuramın uygulayıcılarının görüşüne göre, hiçbir şekilde gözlem veya deney yoluyla çelişkiye düşürülemezler.*” (**Op. Cit.**, s. 416)

Ancak marjinalizm, bu ufak tefek sorunlarına rağmen, değerli bir ideolojik işlev yerine getirmiştir. Sistemden sömürünün görüntüsünü uzaklaştırmış, iş alemi liderlerinin istedikleri gibi faaliyet gösterme ”özgürlük”lerini meşrulaştırmış ve faktör sahipleri arasında varolan bir uyum dünyasını resmetmiştir.

Ekonomideki genel kabulü bu nedenledir. Diğer bir deyişle, "karlı olan doğrudur" mentalitesini meşrulaştırmış, ve politika ile etiği ekonomi alanının dışına çıkarmıştır. Dahası, (olabilirliğine bakmaksızın) "tam rekabet" kuramı ekonomistlerin kapitalizmi optimal, etkin ve bireysel arzuların tatmin edicisi olarak resmetlerine imkan vermiştir. Ve bu önemlidir, çünkü denge varsayımı olmaksızın, piyasa işlemlerinin herkesin faydasına olması gerekmez. Aslında bu, büyük bir çoğunluğun daha az şeytani olanlardan [meydana gelen] sefil bir seçenekler kümesiyle yüz yüze kaldığı, talihlinin talihsiz üzerindeki tiranlığına yol açabilir. Tabii ki, –denge varsayımı **ile**– gerçeklik gözardı edilmelidir. Bu nedenle kapitalist ekonomi iki ucu boklu bir değnek üzerindedir.

Bütün bunlar düşülürse, neo-klasik ekonominin varsaydığı dünya bizim gerçekte yaşadığımız dünya değildir; bu yüzden, bu kuramı uygulamak hem yanıltıcıdır ve hem de (genellikle) yıkıcıdır (en azından "sahip olmayanlar" için).

Bazı "serbest piyasa" yandaşı kapitalist ekonomistler (sağ-kanat "Avusturya okulu" gibileri) denge kavramını tamamiyle redderler ve dinamik bir kapitalizm modelini kucaklarlar. Bu yöntem, ana akım neo-klasik kuramdan çok daha gerçekçi olmakla birlikte, piyasadaki sonucunun, herhangi bir şekilde

[piyasada] etkileşim [içinde olan bireylerin] bireysel tercihlerinin gerçekleşmesinin bir ifadesi olduğunu gösterme olasılığını terk eder. Girişimciye özgü faaliyetin sözde istikrar sağlayıcı niteliğini veya onun sözde toplumsal olarak faydalı olan niteliğini göstermenin bir yolu yoktur. Aslında, girişimciye özgü faaliyet, dengeye götürme yerine (özellikle de emek piyasalarında) dengeden **uzaklaştırarak** piyasayı karışıklığa iter. Diğer bir ifadeyle, dinamik süreç yakınsama [*convergence*, dengeye yaklaşma] yerine ıraksama [*divergence*, dengeden uzaklaşma] davranışına, ve böylece işsizliği artmasına, "fayda"nızı maksimize etmenizi [sağlayan] mevcut olası seçeneklerin **niteliği**nde bir azalmaya vb. yol açabilir. Dinamik bir sistemin ne kendiliğinden düzeltici (özellikle emek piyasasında) olması, ne de kendiliğinden dengeyi sağlayıcı (örneğin iş çevrimlerine maruz kalması) olması zorunludur. Yeterince gülüçtür ki, bu okulun ekonomistleri denge koşuluna henüz ulaşılmamışken, "serbest piyasa"da veya "saf" kapitalizmde emek piyasanın tam istihdamda olacağını savunurlar sıklıkla. Anlaşılan dengenin koşullarından birisi olan [bu piyasa] onları pek kaygılandırmamakta. Bu nedenle von Hayek'in şunu öne sürdüğünü görürüz; "*işsizliğin sebebi, ... fiyat ve ücretlerin, serbest piyasa ve istikrarlı parayla kendiliğinden sağlayacağı dengeden sapmış*

olmasıdır" ve "*mevcut fiyatların denge koşulundan sapması, ... emek arzının bir kısmının satılmasının imkansız olmasının sebebidir.*" (**New Studies**, s. 201) Böylece, kapitalizmin kendi yarattığı şeytanlık karşısında savunulması için, –daha iyi bildiklerini söyleyenler tarafından bile– bildik denge kuramının kucaklandığını görürüz. Belki de bu, serbest piyasa kapitalizminin ideolojik destekçilerinin gerçeklikle açıkça çatıştığında denge kavramına saldırmasına, ancak örneğin sendikalar, refah programları ve kapitalist piyasanın tahribatlarına karşısında emekçi sınıftan insanlara yardım etmeyi amaçlayan diğer programlara saldırmak için tekrar [denge kavramına] başvurmalarına imkan tanıyan politik bir manevradır?

Kapitalizmin bu destekçileri "özgürlüğe" –bireylerin kendi kararlarını almaları özgürlüğüne– vurgu yaparlar. Ve seçim yapmakta özgür olduklarında, bireylerin en iyi olduğunu düşündükleri seçeneği seçeceğini kim reddebilir ki? Ancak, özgürlük için yapılan bu methiyelerin gözardı ettiği şey, yarattığı eşitsizlikler nedeniyle kapitalizmin seçeneği genellikle iki (veya daha fazla) şeytanlık arasındaki bir seçime indirgemesidir (bizim açımızdan mevcut olan kararların **niteliği**ne göndermede [bulunmamız] bu nedenleydi). Kötü koşulların olduğu bir işyerinde [*sweatshop*] çalışmayı kabul eden

bir işçi ”fayda”sını ”maksimize eder” –herşeyden öte bu açlıktan ölmekten daha iyi bir seçimdir–, ancak yanlızca kapitalist ekonomi tarafından körleştirilmiş bir ideolog onun özgür olduğunu veya kararını ekonomik mecburiyetler altında almadığını düşünecektir. Diğer bir deyişle, özgürlüğün piyasa yoluyla idealleştirilmesi, bu özgürlüğün çok sayıdaki insan için oldukça kısıtlı bir anlamı olabileceği gerçeğini tamamen gözardı eder. Dahası, kapitalizmle ilintili olan özgürlük –emek piyasası düşünüldüğünde–, efendiinizi seçmekten öteye gitmez. Bütün bunların ışığı altında, kapitalizmin bu savunusu, diğerlerinin özgürlüğüne ve fırsatlarına tecavüz eden ekonomik eşitsizliklerin (ve dolayısıyla güç[teki eşitsizliklerin]) varlığını gözardı eder (bunun tam bir tartışması için **Kısım F.3.1**'e bakınız). Toplumsal eşitsizlikler insanların ”istediklerini elde etmeleri” yerine ”elde ettiklerini istemeleri”yle sonuçlanabilir, çünkü beklenti ve davranışlarını ekonomik gcün yoğunlaşması yoluyla belirlenen kalıplara uyarlamaları gerekebilir. Bu durum, emek gücü satıcılarının, işsizlik nedeniyle alıcılara göre genellikle dezavantajlı olduğu emek piyasasında özellikle geçerli olan bir durumdur (bakınız **Kısım B.4.3**, **Kısım C.7** ve **Kısım F.10.2**)

Bu bizi marjinalizmle ilgili başka bir soruna, kaynakların toplumdaki dağıtımı [bölüşümü] sorununa

getirir. Piyasa talebi genellikle, zevkleri tatmin etmek için gerekli olan alım gücünün dağılışına dayanarak değil, zevklere dayanarak tartışılır. Böylece, fiyatları belirlemenin bir yöntemi olarak marjinal fayda bireyler arasındaki satın alma gücü farklılıklarını gözardı eder; ve işine geldiği için şirketlerin bireysel kişiler olduğu varsayar (gelir bölüşümü verili olarak kabul edilir). Çok parası olanlar, az olanlara göre tatminlerini çok daha kolay maksimize edeceklerdir. Yine doğaldır ki, [çok parası olanlar, bir malı satın almak söz konusu olduğunda] az parası olanların önüne geçebileceklerdir. Pek çok sağ-"Liberter"in dediği gibi, eğer kapitalizm "bir dolar, bir oy" demekse, kimin değerlerinin piyasada daha güçlü yansıtılacağı gayet açıktır. Kaynakların en iyi bölüşümünün piyasaya dayanan [bölüşüm] olduğunu göstermeye çalışırken, ortodoks iktisatçıların kullanışlı "gelir dağılımı veriliyken" varsayımını yapmasının sebebi budur.

Diğer bir deyişle, kapitalizmde maksimize edilen "fayda" değildir, "fiili" [*effective*, gerçek] faydadır (genellikle "fiili talep" olarak adlandırılır) –yani para ile desteklenen fayda. Kapitalist piyasa (veya daha doğrusu, böylesi bir sistemde [mülk] sahibi sınıflar) fiili talebe göre nesnelere değer (yani fiyat) biçerler. "Fiili talep", insanların alım güçleriyle ağırlıklandırılmış olan arzularıdır. Böylece, piyasa zenginlerin arzula-

rını mahrumiyet içindekilerden daha önemli görr. Ve bu sayede kapitalizm tüketimi en fazla gereksinimi olanların "fayda"larını tatmin etmekten uzaklaştırır, ve zengin bir azınlığın gereksinimlerini öncelikle [karşılamaya] yönlendirir. Bu, çoğunluğun ihtiyaçlarının karşılanmayacağı anlamına gelmez (sıklıkla ama her zaman değil, o da belli bir ölçüde), herhangi belirli bir kaynak için daha çok parası olanların her zaman daha az [parası olanların] önüne geçeceği anlamına gelir –[bunun] insani maliyeti ne olursa olsun. Serbest piyasa kapitalizmi yanlısı von Hayek'in öne sürdüğü gibi, "*piyasa tarafından kendiliğinden oluşturulan düzen, genel kanaatın daha önemli gördüğü gereksinimlerin, her zaman daha az önemlilerden öncelikli olarak karşılanacağını garanti etmez.*" (**The Essential Hayek**, s. 258) Bu, binler evsizken veya gecekondularda yaşarken milyonerlerin yeni malikaneler kurması, insanlar açken [milyonerlerin] ev hayvanlarını lüks mamalarla beslemesi, topraksızlar açlıktan ölürken tarım-işletmelerinin yabancı piyasalar için para getiren mahsuller üretmesi sürecini ifade etmenin nazik bir biçimidir (**Kısım I.4.5**'e de bakınız). Söylemek gereksiz, ancak marjinalist ekonomistler piyasa gücünü ve bunun sonuçlarını meşrulaştırmaktadırlar.

Özetle, neo-klasik ekonomi gerçek olmayan bir sistemin sürdürebilirliğini gösterir; ve bu, insanların

çoğu gerçekliğin modeli yansıttığına inana kadar (tam bunun tersi olması gerekirken, neo-klasik iktisatta böyle olmaz), içinde yaşadığımız dünyaya ilişkin savlara dönüştürüşülür. Dahası ve daha da kötüsü, politika kararları gerçekte hiçbir karşılığı olmayan bu modele dayanarak şekillendirilir –yıkıcı sonuçlarıyla birlikte (örneğin Parasalcılığın yükselişi ve düşüşü –bakınız **Kısım C.8**). Dahası, bireysel özgürlükle dalga geçilerek, toplumdaki hiyerarşik yapılar ile gelir ve pazarlık gücündeki devasa eşitsizlikler (gözardı edilmediği zaman) meşrulaştırır (ayrıntılar için bakınız **Kısım F.3.1**). Estetiği, insani ve aslında ekonomik karar almadaki insani faktörleri değersizleştirerek, ruhu-körelten [*soul-destroying*], dünyayı-kirleten ticari sistemin amaçlarına olduğu kadar, modern toplumdaki iktidar ve zenginlik sahiplerinin çıkarlarına da hizmet eder. Aslında, insanların (bırakın yerine geçmesini) karlardan önce gelmesini önermek bile yeterli olacaktır. Marjinalizm, yanlış bir önermeyle başlayarak, sonunda kendi ifade ettiği idealleri olumsuzlar –bireysel özgürlüğün ekonomisi olmaktannsa, bu özgürlüğün kısıtlanmasını ve olumsuzlanmasını meşrulaştırmanın bir aracı haline gelir.

O halde SDK sakatsa, fiyatları ne belirlemektedir? Açıktır ki, fiyatlar kısa dönemde ağırlıklı olarak arz ve talep tarafından etkilenirler. Eğer talep

arzı aşarsa fiyatlar artar; ve aksi durumda da bunun tam tersi geçerlidir. Ancak bu herkesçe bilinen gerçek [*truism*], soruyu yanıtlamaz. Cevap üretimde ve [üretimde] ortaya çıkan toplumsal ilişkilerde yatmaktadır. Bu **bir sonraki kısımda** tartışılacaktır.

C.1.2 Öyleyse Fiyatı Ne Belirler?

Fiyatları anlamanın anahtarı, kapitalizmde üretimin "*tek amacının ... kapitalistlerin karlarını artırmak*" olduğunu anlamaktan geçer (Peter Kropotkin, **Kropotkin's Revolutionary Pamplets**, s. 55). Diğer bir deyişle, kapitalizmin itici kuvveti kardır. Bu ve bunun etkileri bir kez anlaşıldımı, fiyatların belirlenmesi kolaylaşır ve kapitalist sistemin dinamikleri açıklık kazanır. Kapitalist bir metanın fiyatı serbest piyasada onun ***üretim fiyatına*** doğru yaklaşacaktır –üretim fiyatı, üretim maliyetlerinin toplamı artı ortalama kar oranına eşittir (ortalama kar oranının piyasaya giriş kolaylığına bağlı olduğunu belirtmeliyiz; aşağı bakınız).

Tüketiciler, alşveriş yaparken, verili fiyatlar ve verili bir arz ile karşı karşıyadırlar. Fiyat, ürünün tüketici için olan kullanım-değerine ve [tüketicinin]

mali durumuna bağlı olan talebi belirler. Eğer arz talebi aşarsa, ortalama ***kar oranı***na ulaşıncaya değin (ya üretimini düşüren firmalar tarafından veya kapanan ve sermayesini diğer daha karlı piyasalara kaydıran firmalar tarafından) arz azaltılır (yatırım kararlarının tersine çevrilmesinin zor olduğunu, ve bunun ekonomide –işsizlik gibi– uyum sorunlarına yol açacak [şekilde] hareketliliği azaltabileceğini belirtmemiz gerekse de). ***Kar oranı***, kar miktarının yatırılan toplam sermayeye (yani sabit –üretim araçları– ve değişken sermayeye –ücretler ve kölelik) bölünmesine eşittir. Eğer verili fiyatlar ortalamadan yüksek karlar (ve böylece kar oranı) yaratırsa, o zaman sermaye karı kıt alanlardan karı bol alanlara hareket etmeye uğraşacak, arzı ve rekabeti artıracak, ve böylece de yeniden ortalama kar haddine ulaşılana kadar fiyatı düşürecektir (pek çok piyasada sermayenin hareketliliğini sınırlayacak şekilde [piyasaya] girilmesi önünde yaygın engeller olması ve bunun da büyük işletmelerin daha yüksek kar oranları elde etmesine olanak tanıması yüzünden **uğraşacaktır**'ı vurguluyoruz –bakınız **Kısım C.4**). Böylece, eğer fiyat arzı aşan bir talebe yol açıyorsa, bu kısa dönemli fiyat artışına yol açacak ve bu ekstra karlar diğer kapitalistlere piyasaya girmeleri işareti verecektir. Metanın arzı, ortalama kar oranını sağlayan fiyattan talep edilen meta [miktarı] düzeyinde istik-

rar kazanma eğilim gösterecektir (bu düzey piyasadaki "*tekel derecesi*"ne dayanır –bakınız **Kısım C.5**). Bu kar seviyesi, kapitalistlerin sermayeyi piyasaya sokmak veya piyasadan çıkarmak için hiçbir saiklerinin olmadığı anlamına gelir. Uzun dönemde bu düzeydeki herhangi bir değişiklik, malın üretim fiyatındaki değişiklere bağlıdır (daha düşük üretim fiyatları daha yüksek karlar demektir, öteki kapitalistlere piyasanın yeni yatırımlar yapmak için karlı olabileceğini gösterir).

Görülebileceği üzere, (sıklıkla ***Emek-Değer Kuramı*** [*ing. Labour Theory of Value, LTV*]– veya kısaca EDK– olarak adlandırılan) bu kuram, tüketicilerin malları sübjektif bir şekilde değerlendireceklerini, ve bu değerlendirmenin (arz ve talebi belirleyen) fiyatlar üzerinde kısa dönemli etkisinin olacağını reddetmez. Birçok sağ-"liberter" ve ana akım iktisatçısı emek değer kuramının talebi tamamen fiyatın belirlenmesinin dışına çıkardığını iddia eder. Revaçta olan bir örnek "çamur çöreği"dir [*mud pie*, çocukların oyuncak olarak yaptıkları çamur çöreği] –eğer bunu yapmak elmalı çörek yapmakla aynı emeği gerektiriyorsa derler, o zaman kesinlikle aynı değere (fiyata) sahip olacaktır? Bu savlar doğru değildir; çünkü EDK kendisini arz ve talebe dayandırır, fiyatların dinamiğini açıklamayı amaçlar ve böylece bireylerin kararlarını kendi

sübjektif gereksinimlerine göre aldıklarını kabul eder (aslında kendisini bu gerçeğe dayandırır) –Proudhon sözleriyle, "*fayda değişim için gerekli koşuldur*" (**Systems of Economical Contradictions**, s. 77). EDK'nın açıklamaya çalıştığı şey fiyattır (yani ***değişim*** değeri) –ve bir mal ancak başkaları tarafından arzulanıyorsa (yani onlar için bir kullanım değeri varsa ve karşılığında para veya mallar ***değiştirmek*** isteniyorsa) bir değişim değerine sahip olur. Bu nedenle "çamur çöreği" örneği klasik bir çöpten adam [*straw man*, mevki olarak yüksek bir konumda olan ancak güçsüz olan, bu nedenle de başkalarının etkisi altında olan, onların dediklerini papağan gibi tekrarlayan kişi] argümanıdır ("çamur çöreği", kullanım değerine sahip olmadığı için değişim değerine de sahip değildir ve değişimin ilgi alanı içinde değildir). Diğer bir deyişle, eğer bir meta değiştirilemiyorsa, onun bir ***değişim*** değeri (ve böylece fiyatı) olamaz. Proudhon'un söylediği gibi, "*faydalı olmadıkça değiştirilebilir olamaz*" (**Op. Cit.**, s. 85)

EDK, emek olmaksızın hiçbir şey üretilemeyeceği ve bir şeyi değişmeden önce onu üretmeniz gerektiği (ya da toprak olayında olduğu gibi çalabilirsiniz de) anlayışına dayanır. Metanın faydası (yani kullanım değeri) ölçülemediği için, emek onun (değişim) değerinin temelidir. EDK, objektif üretim ge-

rekliliği üzerinden temellenir ve emeğin (doğrudan veya dolaylı olarak) metaların üretimindeki anahtar rolünü kabul eder. Ancak, bu değerin talepten bağımsız var olduğu anlamına gelmez. Hiç de değil –vurgulandığı üzere, bir malın değişim değerinin olabilmesi için, [o malın] yapıcısı (veya bu yapıcıyı istihdam eden kapitalist) haricinde başka birisi tarafından da arzulanıyor olması gerekir, onlar için bir kullanım değerinin olması gerekir (diğer bir ifadeyle, [mala] onlar tarafından sübjektif olarak değer biçilmelidir). Bu nedenle, işçiler talep tarafından belirlenen bir (kullanım) değerini üretirler; ve kar oranlarıyla birlikte bu kullanım-değerlerinin oluşturulmasında payı olan üretim maliyetleri [metanın] fiyatın (yani değişim değerinin) belirlenmesine yardımcı olurlar.

Böylece, EDK "sübjektif" kuramın efsanelerini yıkarken, onun doğruluk unsurlarını ise içine alır. Çünkü, SDK nihayetinde yanlızca "*fiyatlar marjinal fayda tarafından belirlenir; marjinal fayda ise fiyatlarla ölçülür [demektedir]. Fiyatlar ... fiyatlardan başka bir şey değildir. Araştırmalarına sübjektiflik alanında başlayan Marjinalistler, bir daire içinde yürüdüler.*" (Allan Engler, **Apostles of Greed**, s. 27) Öte yandan EDK ise kendisini objektif üretim olgusuna ve bunu sağlayan (son tahlilde emek zamanı cinsinden ifade edilen) üretim maliyetlerine

dayandırır (”*Bir şeyin mutlak değeri o halde onun zaman ve harcama maliyetidir.*” (Proudhon, **What is Property?**, s. 145)). Arz ve talepteki (yani piyasa fiyatlarındaki) değişimler, bu ”mutlak değer” (yani üretim fiyatı) etrafında dalgalanır; ve böylece son tahlilde onun fiyatını düzenleyen [şey] arz ve talep değil (ki bu onun piyasa fiyatını geçici olarak etkiler), metanın üretim maliyetidir.

SDK sanatla ilgili çalışmaların fiyatlarını betimlemek için kullanışlı olurken (EDK'nın da bu konuda bir açıklama sunabileceğini belirtmeliyiz), toplumdaki ekonomik faaliyetlerin büyük çoğunluğunun mizacını gözardı eden bir ekonomik kurama sahip olmanın da pek bir anlamı yoktur. Emek değer kuramının açıkladığı şey, arz ve talebin altında yatan şeydir: kapitalizmde fiyatı asıl belirleyen nedir? [EDK], verili fiyatın ve tüketicin karşı karşıya kaldığı [verili] arzın nesnelliğini kabul eder; tüketimin (”sübjektif değerlendirmelerin”) bunların hareketlerini nasıl etkilediğini gösterir. Belli bir malın neden belli bir fiyattan satıldığını açıklar –bu sübjektif kuramın gerçekte yapamayacağı bir şeydir. Eğer bu tamamen ”sübjektif değerlendirmeler”e dayanıyorsa, o halde arz edici piyasada neden ”davranışını değiştirmek” zorunda olsun ki? Onların davranışlarına rehberlik edecek nesnel bir gösterge olmalıdır ve bu kapitalist üretimin gerçekliğinde yatar. Yeniden Proudhon'u

alıntılarsak, "*(e)ğer arz ve talep tek başına değeri belirliyorsa, o halde neyin [arz veya talep] fazlası, neyin [arz ve talep] yeterliliği olduğunu nasıl söyleyebiliriz? Eğer ne maliyet, ne piyasa fiyatı ve ne de ücretlerin hiçbirisi matemetiksel olarak belirlenemiyorsa, o halde artığı, karı anlamak nasıl mümkün olabilir?*" (**System of Economical Contradictions**, s. 114) Bu nedenle, "*arz ve talebin değişimin yasası olduğunu söylemek, arz ve talebin arz ve talep yasası olduğunu söylemektir; bu genel pratiğin bir açıklaması değildir, bir saçmalık ifadesidir.*" (**Op.Cit.**, s. 91) Bu nedenle gerçekliği emek değer kuramı daha iyi yansıtır: yani normal bir meta için arz ve fiyatların, sübjektif değerlendirmelerin gerçekleşemesinden daha önce varolduğu, ve kapitalizmin soyut bir şekilde tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamak yerine kar [amaçlı] üretime dayandığı.

Bu "*üretim fiyatları*" kuramının neo-klasik "kısmi denge" kuramına oldukça yakın olduğu öne sürülebilir. Bazı yönlerden bu doğrudur. Marshall bu kuramı esasen, marjinal fayda kuramı ile J. S. Mill'in EDK'ndan türettiği "üretim maliyeti" kuramının sentezlemesiyle [geliştirmiştir]. Ancak, [bu ikisi arasındaki fark] önemlidir. Birincisi, EDK, yukarıda gösterdiğimiz [gibi] faydayı fiyatlardan türetmek girişimiyle ilintili olan döngüsel mantığa saplanmaz. İkincisi, kira, kar ve faizin, sahiplerinin

sahip olmaktan ötürü [edindikleri] ödüller olmadığını, işçilerin ödenmemiş emekleri olduğunu ifade eder. Üçüncüsü, bu, ekonomik kararlar alındıkça üretim fiyatlarının değişebildiği ve değiştiği bir **dinamik** sistemdir. Dördüncüsü, "tam rekabet" düşüncesini rahatlıkla reddedebilir, giriş engelleri ve yatırımların geriye çevrilmesinin zorluğu ile nitelenen bir ekonomiyi ayrıntılarıyla inceleyebilir. Ve, son olarak da, emek piyasalarının uzun dönemde temizlenmesi gerekmez. Modern ekonominin faydayı ölçme uğraşısından vazgeçtiği veriliyken, bu uygulamada (retorikte olmasa da) neo-klasik kuramın, sentezin değer kısmının marjinal fayda kuramını reddettiği ve esasen klasik (EDK) yaklaşımına geri döndüğü anlamına gelmektedir –ancak eski versiyonunun eleştirel yanını ve dinamik doğasın tamamen tahrip eden önemli farklılıklarla beraber.

Söylemek gereksiz olsa da, EDK mücevherler, yabani gıdalar ve su gibi doğal olarak ortaya çıkan nesneleri gözardı etmez. Doğa, insanlığın başka, farklı kullanım değerleri üretmek için faydalanması gereken engin bir kullanım-değerleri kaynağıdır. Hoşunuza giderse, yerküre zenginliklerin anası ve emek ise babasıdır. Zaman zaman emek değer kuramının –bunların üretimi emek gerektirmediği iiçin– doğal olarak ortaya çıkan nesnelerin fiyatının olmayacağını ima etttiği öne sürülür. Ancak bu yanlıştır. Ör-

neğin mücevherler değerlidir, çünkü bunları bulmak büyük miktarda insan emeği gerektirir. Eğer bulunmaları kum gibi kolay olsaydı, ucuz olurlardı. Benzer şekilde, yabani gıdalar ve su; bunları bulmak, toplamak ve belli bir alan dahilinde işleme tabi tutmak (örneğin kurak yerlerdeki su, göl kenarındaki sudan daha "değerli"dir) için gerekli olan emek kadar bir değere sahiptirler.

Ayn mantık diğer doğal olarak ortaya çıkan nesneler için de geçerlidir. Elde edilmeleri –hava gibi– neredeyse hiçbir çaba gerektirmiyorsa, o halde çok küçük bir değerleri olacaktır veya hiç değerleri olmayacaktır. Ancak onları bulmak, temizlemek veya kullanım için işleme tabi tutmak ne kadar çok çaba gerektirirse, diğer mallara göre değişim değerleri de fazla olacaktır (yani yüksek üretim fiyatları yüksek piyasa fiyatına yol açacaktır).

SDK'nda ima edilen üretimi gözardı etme teşebbüsü, kapitalizmin sömürücü doğasını gizlemek arzusundan kaynaklanır. Bireylerin "sübjektif" değerlendirmeleri üzerine yoğunlaşarak, bu bireyler gerçek ekonomik faaliyetten (yani üretimden) soyutlanırlar, böylece de ekonomideki kar ve gücün kaynağı gözardı edilebilir. **Kısım C.2** (Karlar nereden gelir?) neden piyasaki faaliyetin değil de, üretimde [kullanılan] emeğin sömürüsünün karların kaynağı olduğunu göstermektedir.

Doğaldır ki, kapitalist-yanlısı bir kimse emek değer kuramının ana akım ekonomide evrensel olarak kabul edilmemiş olduğunu söyleyecektir. Doğrudur; ancak bu hiç de kuramın yanlış olduğunu ifade etmez. Her şeyden öte, demokratik kuramın Nazi Almanya'sında "yanlış" olduğunu "ispatlamak" kolay olurdu, çünkü o zamanın akademisyenleri ve politik önderlerinin çoğu tarafından evrensel olarak kabul edilmiş değildi. Kapitalizmde, giderek daha çok şey metaya dönüştürülmektedir –ekonomi kuramları ve ekonomistler için olan işler de dahil olmak üzere. Karların, faizin ve kiranın ödenmemiş emek (yani sömürü) olduğunu söyleyen bir kuram ile bunların [sunulan] hizmetlerin "ödülleri" olduğunu söyleyen arasında tercih söz konusuysa, zenginlerin hangisini –[parasal] kaynak [sağlama] açısından– destekleyeceğini düşünürsünüz?

Emek değer kuramı için durum böyleydi. Adam Smith'in zamanından beri radikaller kapitalizmi eleştirmek için EDK'nı kullandılar. Klasik ekonomistler (Adam Smith ve David Ricardo, ve J. S. Mill gibi onların takipçileri) metaların uzun dönemde üretilmeleri için kullanılan emeğe orantılı olarak alınıp satılacaklarını öne sürdüler. Böylece, harcadıkları emeğe eş miktarda bir şey geri alındığı için, meta değişimi tüm taraflar için yararlı olacaktır. Ancak bu, kapitalistlerin karlarının doğası

ve kaynağını tartışmaya açık bıraktı –bu tartışma kısa zaman içinde işçi sınıfına da yayıldı. (EDK ile en fazla ilişkilendirilen kişi olan) Karl Marks'ın ünlü/(ünsüz) kitabı **Kapital**'i yazmasından çok daha önce, Robert Owen ve William Thompson gibi Ricardocu Sosyalistler ve Proudhon gibi anarşistler kapitalizmi eleştirmek, onun sömürüye dayandığını teşhir etmek için EDK'nı kullanıyorlardı (işçiler ürettikleri değere eşdeğer ücretler almıyorlardı, ve bu nedenle kapitalizm eşitlerin değişimine dayan**m**ıyordu). Birleşik Devletler'de, Henry George toprak üzerindeki özel mülkiyete saldırmak için bunu kullanıyordu. Marjinalist ekonomi ortaya çıktığında, radikal etkileri azaltmanın bir yolu olarak derhal kabullenildi. Aslında Henry George'un takipçileri neo-klasik ekonominin esasen onun görüş ve etkisini karşılamak için geliştirildiğini öne sürerler (Mason Gaffney ve Fred Harrison'un **The Corruption of Economics**'ine bakınız).

Böylece, yukarıda değinildiği üzere, neo-kasik ekonomi bir bilim olarak meziyetleriyle alakasız olarak, yanlızca politikayı politik ekonominin dışına çıkardığı için kabullenildi. Sosyalist hareketin yükselişi, Owen, Thompson, Proudhon ve birçok diğerlerinin eleştirileri nedeniyle, emek değer kuramı fazla politik ve tehlikeli olarak görülmüştü. Kapitalizm artık eşdeğer emek değişimine da-

yanmakla nitelendirilemiyordu. Aksine, eşdeğer fayda değişimine dayanıyor olarak görülmeliydi. Ancak, (**bir önceki bölüm**de) işaret edildiği üzere, eşdeğer fayda kavramı kısa zaman içinde terk edilirken, bunun üstüne inşa edilen üstyapı kapitalist ekonominin temeli haline geldi. Ve kapitalist ekonomi değer kuramı olmaksızın, kapitalizmin uyuma, bireysel ihtiyaçların tatmin edilmesine, değişimde adalete ve kaynakların etkin dağılımına yol açacağını ispatlayamaz.

Son bir nokta. Bütün anarşistlerin EDK'nı desteklemediğini vurgulamalıyız. Örneğin Kropotkin bunu kabul etmemiştir. EDK'nın sosyalist kullanımını, [kapitalizmin] kendi kavramlarını kapitalizmi eleştirmek için [kullanan] "*akademisyen ekonomistlerin metafiziksel tanımlamaları*" olarak –ve böylece de kapitalist ekonomi gibi bilimsel olmayarak– değerlendirir (**Evolution and Environment**, s. 92). Ancak, onun EDK'nı reddetmesi Kropotkin'in kapitalizmi sömürücü görmediği anlamına gelmez. Tam tersi. Her anarşist gibi, Kropotkin de "*milyonlarca erkek [ve kadının] yaşamlarını sürdürmek için, kapitalistin net bir kar elde etmesini ve 'artı değeri' mümkün kılacak bir fiyattan emek güçlerini ve zekalarını satmak dışında başka bir şey yapamayacakları*" olgusunda köklerini gördüğü "*insan emeğinin ürününe sermaye sahiplerince el*

konulmasına" saldırır (**Op. Cit.**, s. 106). Karı daha ayrıntılı olarak **Kısım C.2**'de (Karlar nereden gelir?) ele alacağız.

Kropotkin'in EDK'nı reddetmesi, kapitalizmde "*değişimdeki değer ile gerekli emeğin **birbirleriyle orantılı olmaması***" ve böylece "*Emeğin **Değer'in bir ölçüsü olmaması***" gerçeğine dayanır (**Op. Cit.**, s. 91). Bu kapitalizmde tabii ki doğrudur. Proudhon'un (ve Marks'ın) öne sürdüğü üzere, kapitalizmde (kapitalist kar, kira ve faiz nedeniyle) fiyatlar metayı üretmek için gerekli olan ortalama emekle orantılı olamaz ("*Emeğin toplumsallaştırılmadığı yerde –yani değerin suni [sentetik] olarak belirlenmediği yerde–, değişimde düzensizlik ve sahtekarlık vardır.*" (Poudhon, **Op. Cit.**, s. 128)). Ancak karlar sıfır olduğu zaman, fiyatlar emek değerlerini yansıtır (Proudhon ve Tucker'ın arzuladıkları da buydu – "*Sosyalizm, ... onun (yani "emeğin fiyatın gerçek ölçüsü") işlevini olması gerektiği üzere toplumun tarifine, ve bunu yapacak araçların ne olması gerektiğinin keşfine [doğru] genişletir.*" (Tucker, **The Individual Anarchists**, s. 79)). Bu nedenle, Kropotkin "*(k)apitalist sistemde, değiştirilen değer **artık** gerekli olan emekle ölçülmemektedir.*" derken haklıdır (**Op. Cit.**, s. 91)

Ancak bu EDK'nın kapitalist ekonomiyi incelenmesiyle alakasız olduğu anlamına gelmez. Aksine,

kapitalizmde emeğin esasen fiyatın bir ölçüsü **değil**, onun **düzenleyicisi** [*regulator*] olduğunu belirtir. "*Değerin ölçütü olarak bugüne kadar kabul edilen düşünce*" diyordu Proudhon, "*aslında tam olarak doğru değildi; bizim sorgu nesnemiz –oldukça sıklıkla ve fazlasıyla aptalca bir şekilde söylendiği üzere– değerin standardı değil, çeşitli ürünlerin toplumsal zenginliğe göre oranlarını düzenleyen yasadır; çünkü fiyatların artış ve düşüşü bu yasanın bilgisine dayanır.*" (**Systems of Economical Contradictions**, s. 94) Yani Kropotkin'in argümanı bu sıfatla EDK'nı zayıflatmaz. Birçoğu (özellikle Marksistler) tarafından EDK'na yüklenen metafiziksel yükten arındırılmış olarak (ve Kropotkin tarafından doğru bir şekilde bilimsel olmaması nedeniyle saldırılmışken), [EDK] esasen yöntemsel bir araçtır, kapitalizmin ana yönlerini –ismen, ücretli emeği ve bununla ilişkili olarak da üretim noktasındaki çatışmaları– yüksek bir soyutlama seviyesinde incelemenin bir aracıdır. Yani bu bir **açıklayıcı** araçtır ve açıklayıcı bir kategoriyi değerlendirir –kapitalizmin dinamiklerini anlamanın bir aracıdır.

Bu nedenle, "değişim değeri"nin fiyatlara eşit olduğu kaba düşüncesinden ziyade, EDK esasen bir inceleme aracıdır. Bu, kuramın nasıl çalıştığını betimlerken (değişim) değeri yerine bizim "üretim fi-

yatları"nı kullanmamızdan görülebilir. EDK, incelemeyi üretim süreci üzerine odaklandırır; ve böylece de doğru bir şekilde incelememizi kapitalist işyerindeki otorite ilişkilerine, patronların gücü ile işçilerin hürriyeti arasındaki mücadeleye, üretim sürecini kimin kontrol edeceği ve işçiler tarafından üretilen artığın nasıl bölüşüleceği (yani ne kadarının [ürünü fiilen] üretenlerin elinde kalacağı ve ne kadarına kapitalistlerin el koyacağı) hakkındaki mücadeleye doğru çevirir. Bu nedenle, fiyatların değerlerinden saptığını ve bu nedenle de EDK'nın geçersiz olduğunu söylemek, EDK'nın açıklayıcı gücü ile gerçek fiyatlar ve karlar dünyasını birbirine karıştırmaya işaret eder. EDK bize üretimin daha önce geldiğini ve bu nedenle değişimin temelini oluşturduğunu; ve üretim noktasında olanın doğrudan doğruya değişimde olanları etkilediğini hatırlatır. Üretim için gerekli olan doğrudan ve dolaylı emek zamanını azaltmak metanın maliyet fiyatını düşürecek, böylece de onun üretim fiyatını azaltacaktır. Bu nedenle fiyatlar ile karlardaki artış ve azalış değer ilişkilerindeki (yani üretimin objektif emek maliyetindeki –emek-zamanı değerindeki) değişiklerin birer sonucudurlar ve böylece EDK'nın açıklayıcı bir araç olarak kullanımı halen geçerlidir.

Diğer bir deyişle, emek değer kuramı basitçe, fiyatların öylece oluştuğunun [kabulü] yerine fiyatla-

rın nasıl oluştuğuna dair bir anlayış sunan, anlamaya vesile olan [*heuristic*] iyi bir analitik aygıttır. Pratikte, üretim fiyatları ücretlere dayanırlar; ve emek-zamanı değerleri **olmak**tan ziyade emek-zamanı değerlerini **yansıtırlar**.

Yani Kropotkin haklıydı –bir noktaya kadar. Onun EDK eleştirisi, "denge" fiyatlarının malın (değişim) değerine eşit olduğunu belirten biçimleri [söz konusu olduğunda] doğrudur. Kapitalizmde bunun nadiren gerçekleştiğini belirtirken haklıydı. Bunun anlamı, bizim EDK'nı basitçe açıklayıcı bir araç, kapitalizmin asli yönlerini –ismen, başkaları için kullanım değeri olan ve [bu nedenle] alınıp-satılan nesneleri yaratan üretim sürecini– incelemenin bir aracı olarak kullanmamız demektir. Üretim önce gelir ve bundan dolayı kapitalizmin dinamiklerini anlamak için oradan başlamamız gerekir. Böyle yapmamak –SDK'nın yaptığı gibi– incelemenizi çıkmaz bir sokağa götürecek ve kapitalizmin asli yönlerini –ücretli emek, üretimdeki otoriter yapılar ve baskıların ortaya çıkardığı emek sömürüsü– gözardı etmenize yol açacaktır.

Aslında, "değerler"den ziyade **fiyatlar**a yoğunlaştığımızda, Kropotkin'in argümanı yukarıda ana hatlarıyla verilen "üretim fiyatları" görüş açısını yansıtır. Sıklıkla EDK ile ilişkilendirilen metafiziksel soyutlamayı reddediyoruz; ve fiyatlar, karlar,

sınıf mücadelesi vb. gerçek fenomenler üzerine yoğunlaşıyoruz. Böyle bir görüş açısı, kapitalizme yönelik eleştirimizin bir soyutlamalar alemi yerine gerçek dünyada olagelenler üzerine yerleştirilmesine yardım eder. **Kısım H.3.2**'de öne sürdüğümüz üzere, Marks'ın **değer** (yani incelemenin soyut seviyesi) üzerine yoğunlaşması, onun sınıf mücadelesinin kapitalizmdeki rolünü ve karlar üzerindeki etkisini gözardı etmesine (kuramı ve esin kaynağı olduğu hareket için kötü sonuçlarıyla birlikte) yol açmıştır.

C.1.3 Fiyatları Başka Neler Etkiler?

Bir önceki bölümde belirtildiği üzere, kapitalist bir metanın fiyatı uzun dönemde onun üretim maliyetine eşittir; ki bu da peşisıra arz ve talebi belirler. Eğer arz ve talep değişirse –tabii ki değişebilecektir; tüketicilerrin değerleri değiştikçe ve yeni üretim araçları yaratılıp eskileri sonlandıkça değişecektir–, bunun fiyatlar üzerinde kısa dönemli etkisi olacaktır, ancak ortalama üretim fiyatı kapitalist metanın satıldığı fiyatın etrafındaki bir fiyattır. Böylece metaların fiyatını son kertede düzenleyen şey üretim ma-

liyetleridir. Diğer bir deyişle, "*piyasa ilişkileri üretim ilişkileri tarafından yönetilir.*" (Paul Mattick, **Economic Crisis and Crisis Theory**, s. 51) Proudhon'un ortaya koyduğu üzere:

> "*Böylece değer değişir, ve değer yasası değiştirilemez bir şeydir; dahası, eğer değer değişime açıksa, bunun sebebi, onun ilkesi esasen sabit olmayan bir yasa –ismen zamanla ölçülen emek– tarafından yönetilmesidir.*" (**Op. Cit.**, s. 100)

Ancak, belirli bir metayı üretmek için harcanan zaman ve çaba miktarı, onun piyasadaki fiyatını belirleyen ana etmen değildir. Esas olan bu tip bir metayı üretmenin –iş, ortalama bir [çalışma] yoğunluğuyla, tipik olarak kullanılan aletlerle ve ortalama bir yeti seviyesiyle yapıldığındaki– **ortalama** (çalışma zamanı da dahil olmak üzere) maliyetleridir. Bu standardın altında kalan –örn. eski teknolojiyle veya ortalamadan daha az bir çalışma yoğunluğuyla [gerçekleştirilen]– meta üretimi, satıcının etkin olmayan üretimi telafi etmek üzere metanın fiyatını artırmasına izin vermeyecektir; çünkü [metanın] fiyatı üretimin ortalama koşulları (ve böylece ortalama maliyetleri) ile, artı yatırılan sermaye üzerinde ortalama kar oranını

tutturmayı sağlayacak ortalama kar seviyesi ile belirlenmektedir. Diğer yandan, ortalamadan **daha** etkin olan –yani **daha az emek** ile daha fazla meta üretilmesine olanak tanıyan– üretim yöntemlerinin kullanılması, satıcının daha fazla kar elde etmesine; ve/veya fiyatı ortalamanın altına düşürerek, nihayetinde diğer üreticilerin yaşamak için aynı teknolojiyi adapte etmeye ve bu tip metanın piyasa üretim fiyatını düşürmesine yol açacak [şekilde] daha fazla pazar payı elde etmesine neden olacaktır. Bu sayede, emek zamanını azaltan ilerlemeler, azalan değişim değerine (ve böylece fiyatına) tercüme edilir; bu emek zamanının düzenleyici işlevini ortaya koyar (ve yöntemsel bir alet olarak EDK'nın faydalılığını sergiler).

Benzer şekilde, EDK yine yaygın kaynakların bir alanda başka bir alana göre daha değerli olmasının açıklamasını da sunar (örneğin çöldeki bir insan için suyun fiyatı nehrin yanıbaşındaki birisine göre çok daha yüksek olacaktır). Kısa dönemde, çölde suyun sahibi [su isteyen] birisinden büyük bir para alabilir, çünkü [su] enderdir ve alternatif bir kaynak bulmak için gerekecek emek miktarı yüksek olacaktır (marjinalist ekonomi bu gibi durumları "adil değişim" olarak resmettiği –ki birçok insan sezgisel bir şekilde bbunu sömürü olarak sınıflandıracaktır– için, gereksinimi olan insanlardan yüksek fiyatlar isteme-

nin etiğini şu an için bir kenara bırakıyoruz). Ancak eğer böylesi aşırı karlar uzun dönemde sürdürülebiliyorsa, o zaman diğerlerini rekabeti artırmaya teşvik edecektir. Eğer bu bölgede su için sabit bir talep varsa, o zaman rekabet suyun fiyatını onu üretmek için gereken ortalama fiyat civarına düşürecektir (bu ise kapitalistlerin şirket büyüklüğünü, piyasa payını ve gücünü –bakınız **Kısım C.4**– artırırken, yine telif hakkı kanunları, patentler vb. ile –bakınız **Kısım B.3.2**– neden rekabeti azaltmayı arzuladıklarını açıklar.)

Özetlersek, bir metanın üretim maliyeti verili olduğu için, bu [fiyat] yanlızca tüketiciler tarafından belirli bir ürün için artan üretimi garantilemeye yetecek kadar "değer" biçilip biçilmediğine işaret edebilir. Bunun anlamı, "*sermayenin görece durağan olanlardan hızla gelişen sanayilere doğru hareket etmesidir. ... Verili fiyat düzeyinde, ortalama karın üzerindeki fazla kar bir kere daha ortadan kaybolur, ancak [bu] sermayenin karı-kıt olan sanayilerden karıbol olanlara doğru akışıyla [gerçekleşir]*"; arzı artırır, fiyatları ve bunun sonucunda da karları düşürür. (Paul Mattick, **Op. Cit.**, s. 49)

Sermaye yatırımının bu süreci –ve bunun sonucu olan rekabet–, belirli bir piyasada piyasa fiyatlarının üretim fiyatlarına yaklaşmasını sağlayan araçtır. Kar ve üretim sürecinin gerçeklikleri, fiyatların ve

onların arz ile talebi nasıl etkilediğinin (ve onlardan nasıl etkilendiğinin) anlaşılmasında anahtardırlar.

Son olarak, piyasa fiyatlarının üretim fiyatlarına doğru yaklaşmasının kapitalizmin dengede olduğu anlamına gel**me**diğini vurgulamalıyız. Öyle değildir. Kapitalizm daima istikrarsızdır, çünkü "*kapitalist rekabetten kaynaklanan üretim ilişkileri ... –sömürüyü artırmak amacıyla–, ... kendisini piyasadaki malların değişen göreceli fiyatlarıyla ifade eden bir sürekli dönüşüm koşulu içindedir. Bu nedenle piyasa –farklı şiddet derecelerinde olmakla beraber– sürekli olarak dengesizlik halindedir; bu da, ara sıra denge durumuna yaklaşması nedeniyle, dengeye doğru yaklaşma yanılsamasını ortaya çıkarmaktadır.*" (Paul Mattick, **Op. Cit.**, s. 51)

Bu yüzden, sınıf mücadelesi, rekabet veya yeni piyasaların yaratılması yüzünden [gerçekleştirilen] buluşun piyasa fiyatları üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bunun sebebi buluşun bir metanın üretim maliyetlerini değiştirmesi, veya yeni, daha karı bol piyasalar yaratmasıdır. Pratikte dengeye erişilemese de, bu talebi fiyatların belirlediği olgusunu değiştirmez; çünkü tüketiciler alışveriş yaptıklarında (genellikle) halihazırda belli bir objektif değer olarak fiyatlarla karşılaşırlar ve kendi sübjektif gereksinimlerini tatmin etmek için bu fiyatlara dayanarak kararlar alırlar. Böylece EDK, kapitalizmin, belirsiz bir gele-

cekle (sınıf mücadelesi de dahil olmak üzere pek çok unsurun etkisinin olduğu bir gelecekle) zaman içinde varolan, ve doğası gereği dinamik olan bir sistem olduğunu görür. Bunun yanısıra, neo-klasik "uzun dönem denge" fiyatlarının aksine, EDK emek piyasanın temizleneceğini [dengede olacağını] veya bir piyasadaki bir değişimin diğerleri üzerinde hiçbir etkisinin olmayacağını iddia etmez. Aslında, işyerinde –işten atılma korkusu yoluyla– disiplini sağlayarak kar seviyelerinin korunmasına yardım edeceği için, emek piyasasında yaygın bir işsizlik görülebilir (bakınız **Kısım C.7**). [EDK] ne de kapitalizmin istikrarlı olacağını savunur. "Gerçekte var olan" kapitalizmin tarihçesinin gösterdiği üzere, işsizlik her zaman bizimle birliktedir ve iş çevrimleri bulunmaktadır (kuram tüm piyasaların temizleneceğini ve [ekonomik] çöküşlerin imkansız olduğunu varsaydığı için, neo-klasik ekonomide böyle şeyler olamaz).

Dahası, EDK bu istikrarsızlığın kaynağını da gösterir –ismen "*çelişkili olan değer fikri, kullanışlı değer ile değişimdeki değer arasındaki kaçınılmaz ayrımda çok açık bir şekilde ortaya konmuştur.*" (Proudhon, **Op. Cit.**, s.84) Emek için durum özellikle böyledir, çünkü emeğin değişim değeri (maliyeti, yani ücreti) onun kullanım değerinden (yani işgünü boyunca aslında ürettiğinden) farklıdır. **Bir sonraki Kısım**'da iddia edeceğimiz üzere,

emeğin kullanım değeri (ürünü) ile onun değişim değeri (ücreti) arasındaki bu fark kapitalist karın kaynağını oluşturmaktadır (bu ayrımın iş çevrimini –yani ekonomideki istikrarsızlığı– nasıl etkilediğini **Kısım C.7**'de göstereceğiz).

C.2 Kârlar Nereden Kaynaklanır?

Bir önceki kısımda bahsedildiği üzere, karlar kapitalizmin itici kuvvetidir. Eğer kar yapılamazsa, ne kadar çok insan ona "sübjektif olarak değer biçmiş" olursa olsun, o mal üretilmez. Ancak kar nereden kaynaklanır?

Parayı çoğaltmak için, paranın sermayeye dönüştürülmesi gerekir –örn. atölyeler, makinalar ve diğer "sermaye malları". Ancak sermaye kendi başına (aynen para gibi) hiçbir şey üretmez. Sermaye ancak emek süreci içerisinde, işçiler sermayeyi kullandığı zaman üretken hale gelir ("*Emekle gübrelenmedikçe ne mülk ne de sermaye bir şey üretir*" - Bakunin). Kapitalizmde, işçiler yalnızzca mevcut sermayeyi ve kendi varoluşlarını sürdürmeye yetecek bir değer üretmekle kalmazlar, aynı zamanda bir artık [*surplus*] da üretirler. Bu artık kendisini mal fazlası olarak ifade eder –yani işçilerin ücretleriyle geri sa-

tın alabileceklerinin üzerinde olan meta miktarları. Bu nedenle Proudhon [şöyle der]:

> "*İşçi, efendisi için ürettiği kadarını. . . geri satın alamaz. Bu tüm ticaretler için böyledir. . . çünkü şu veya bu biçimde kar yapan bir efendi için üreterek onlar, ona edinmek için kendi emeklerinin karşılığında daha fazlasını ödemeye zorlanırlar.*" (**What Is Property**, s. 189)

Diğer bir deyişle, üretilen tüm malların fiyatı, bu mallar üretildiğinde işçilerin aldığı ücretler tarafından temsil edilen değerden (artı hammadde ve makinaların yıpranması gibi genel masraflar) daha büyüktür. Bu "artı-değer"de [*surplus-value*] içerilen emek, piyasada paraya dönüşmesi gerekecek karın kaynağıdır. (Pratikte, tabii ki, artı-değer olarak temsil edilen değer –maliyet fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki fark [olarak]– kar biçiminde üretilen tüm metalar arasında bölüşülür).

Açıktır ki, kapitalist ekonomi yanlılıları artığın nasıl ortaya çıktığını açıklayan bu kurama karşı çıkarlar. Ancak, artığın kaynağının neden (söz gelişi) "bekleme", risk veya sermaye (bu argümanlar ve diğerleri aşağıda tartışılacaktır) değil de, emek olduğunu görmek için tek bir örnek yeterli olacaktır.

İyi bir poker oyuncusu malzeme (sermaye) kullanır, risk alır, memnuniyetini erteler, stratejik bir davranış içindedir, hilelerin yanısıra yeni numaralar dener (icat yapar), ve büyük paralar kazanır (ve hatta bunu tekrar tekrar yapabilir). Ancak böylesi bir davranıştan hiçbir artı ürün ortaya çıkmaz; kumarbazın kazandığı paralar, yeni bir üretim olmaksızın, basitçe diğerlerinden yapılan bir yeniden bölüşümdür [*redistribution*]. Yani risk-alma, sakınma [*abstinence*, burada harcayacak durumdayken harcamama], girişimcilik, vb. bir bireyin kar elde etmesi için gerekli olabilir, ancak bunların başkaların[ın gelirleri üzerinden yapılan] tam bir yeniden bölüşüme sebep olmaması için yeterli olmaktan çok uzaktır. (ekleyebiliriz ki, yeniden bölüşüm kapitalizmde ancak satmak üzere malları işçiler üretirlerse gerçekleşebilir).

Böylece, kapitalizmde karın üretilmesi için iki şey gereklidir. Birincisi, mevcut sermayeyi işleyecek bir grup işçi. İkincisi, ücret olarak onlara ödenenden daha çok değer üretmeleri. Eğer yalnızca birinci koşul varsa, ortaya çıkan yegane şey toplumsal refahın bireyler arasında yeniden bölüşülmesidir. İkinci koşulla birlikte, tam anlamıyla artık üretilir. Ancak her iki durumda da işçiler sömürülürler, çünkü onların emekleri olmaksızın ne mevcut refahın yeniden

bölüşümü ne de artı ürünlerini sağlayacak mallar olmayacaktır.

Emek tarafından üretilen artı değer karlar, faiz ve kira arasında (daha doğrusu, emek dışındaki çeşitli üretim faktörlerinin sahipleri arasında) bölüşülür. Pratikte, sermaye sahipleri tarafından bu artık [şu amaçlarla] kullanılır: (a) yatırım; (b) eğer varsa, sahip oldukları hisseler için kendilerine ödenti yapmak amacıyla; (c) kira ve faiz ödemelerini gerçekleşetirmek için; (d) (bazen mülk sahipleriyle özdeş olan) idareci [*executives*] ve yöneticilere [*managers*], işçilerin ücretlerinden çok daha yüksek olan paralar ödemek için. Artık farklı kapitalist gruplar arasında bölüştürülürken, bu (lafın gelişi) endüstriyel kapitalistler ile finans kapitalistleri arasında çıkar çatışması olabileceğini ima eder. Örneğin, faiz oranlarındaki bir artış, artığın daha fazla bir kısmının rantiyerlerin eline devredilmesi nedeniyle endüstriyel kapitalistleri sıkıştırabilir. Böylesi bir [faiz] artışı iflaslara ve böylece de [ekonomik] çöküşlere neden olabilir (aslında artan faiz oranları, genel işsizliğe yol açarak işten atılma korkusuyla işçileri disiplin altına alma yoluyla işçi sınıfı gücünün düzenlenmesinde anahtar niteliğinde bir araçtır). Artık –mevcut sermayenin yeniden üretilmesi iiçin kullanılan emek gibi– mamül metada cisimlenmiştir ve satıldığı zaman paraya dönüşür. Bu, işçilerin emeklerinin tam

değerini almadıkları anlamına gelir, çünkü mülk sahipleri tarafından yatırım yapmak için el konulan, vb. artık, işçilerin metaya sağladığı katma değeri temsil eder –karşılığını almadıkları değer.

Böylece kapitalist karlar (ve yine kira ve faiz ödemeleri) özünde **ödenmemiş emek**'tir [*unpaid labour*], ve bu nedenle kapitalizm sömürüye dayanmaktadır. Proudhon [şunu] belirtiyordu, "*Ekonomistler,* ***ürünlerin yalnızca ürünler tarafından satın alındığını*** *söylerler. Bu vecize mülkiyetin mahkum edilmesidir. Ne kendi emeğiyle ne de onun kullanılmasıyla bir şey üretmeyen ve bir şey vermeksizin ürünler elde eden mülk sahibi, ya bir asalaktır ya da bir hırsızdır.*" (**Op. Cit.**, s. 170) Kapitalizmi, zanaatkar ve köylü ekonomilerinin basit meta üretiminden ayıran şey işçilerden elde edilen bu refaha el konulmasıdır. Şunları söyleyen Bakunin'e tüm anarşistler katılacaktır:

> "***bugünkü biçimiyle mülkiyet nedir, sermaye nedir?*** *Bunlar, kapitalist ve mülk sahibi açısından, çalışmadan yaşamak için devlet tarafından güvence altına alınan bir güç ve hak; ... (ve böylece) üretken güçlerini bu ikisinin [iktidar ve hakkın] şanslı sahiplerine satmak zorunda (olan) . . . başkalarının . . . eme-*

ğini sömürerek yaşama gücü ve hakkı . . . demektirler." (**The Political Philosophy of Bakunin**, s. 180)

Açıktır ki kapitalizmin destekçileri buna katılmayacaklardır. Karlar sömürünün ve işçilerin bir ürünü değildir, kapitalistlere ve toprak sahiplerine çıktıya yaptıkları katkıların değeri ödenmektedir, derler. Ve hatta, gerçek işi insanoğulları (ve genellikle para [kazanmak] için) yapmak zorundayken, pek az bir kısmı da "sizin için parayı işletirler" derler (sanki kağıt parçaları gerçekten de bir iş yapma biçimiymiş gibi!). Ancak, hepsi de kapitalizmin sömürücü olmadığı (ne kadar sömürücü gözükürse gözüksün) ve kapitalistlerin başkalarının ürünlerini neden eline geçirmeyi hak ettikleri konusundaki çeşitli argümanlar üstünde görüş birliği içerisindedirler. SSS'ın bu kısmı anarşistlerin bu iddiaları reddetmelerinin bazı sebeplerini ortaya koyacaktır.

Son olarak, kapitalizmin bazı müdafilerinin, modern kapitalist ekonomide kar, faiz ve kiranın toplamın yüzde yirmisinin altında bir sayıya denk düştüğü, bütün gelirlerin büyük bir kısmının "emek"e gittiği ampirik olgusuna gönderme yapmalarını ele almak istiyoruz. Tabii ki –artı değer işçilerin [ürettiği] çıktının % 20'sinden daha az bir tutar olsa bile– bu onun sömürücü tabiatını değiştirmez. Ka-

pitalizmin bu müdafileri, vergilendirmenin tüm gelirlerin % 10'una denk düşmesinin, [verginin aslında bir] "hırsızlık" [demek olduğu gerçeğini] değiştirdiğini söylemezler. Ancak, kar, faiz ve kiraya ilişkin bu değer istatistiksel bir el çabukluğuna dayanmaktadır; "işçi", yöneticiler ve CEO'lar dahil olmak üzere şirketten bir maaş alan herkesi kapsayacak şekilde tanımlanmıştır (diğer bir deyişle, "emek"e giden gelir hem ücretleri **ve** hem de maaşları içermektedir). Birçok yönetici ve CEO'nun edindiği büyük gelirler, tabii ki, bütün gelirlerin büyük bir kısmının "emek"e gitmesini sağlayacaktır. Böylece bu "olgu" pek çok yöneticinin *de facto* kapitalist ve artı değerin sömürücüsü olması rolünü ve son 50 yıl içinde endüstride yaşanan değişiklikleri gözardı eder (**Kısım C.2.5**'e bakınız - İdareciler işçi ve bu nedenle de değerin yaratıcıları değiller mi?)

Modern kapitalizmdeki sömürünün daha iyi bir resmini elde etmek için, işçilerin ücretlerini onların üretkenliği ile karşılaştırmamız gerekir. Dünya Bankası'na göre, 1966'da, ABD imalat sanayi ücretleri üretimdeki katma değerin % 46'sına eşitti (katma değer, satış fiyatı ile üretim sürecinde kullanılan hammadde ve diğer girdilerin maliyetleri arasındaki farktır). 1990'da, bu rakam % 36'ya düşmüştü ve (ABD Sayım Bürosu 1992 yılı Ekonomik Sayımı rakamlarına göre) 1992'de % 19.76 (yönetileri

ve benzerlerini dahil eden **toplam** maaş/ücret ödemelerini alırsak % 39.24) olarak gerçekleşti. ABD inşaat sanayisinde, ücretler 1992'de katma değerin % 35.4'ü kadardı (toplam maaş/ücret ödemeleri olarak % 50.18). Bu nedenle, gelirin büyük bir yüzdesinin "emek"e gidiyor olması nedeniyle kapitalizmin hoş olduğu argümanı, bu sistemin gerçekliklerini ve onun hiyerarşik tabiatının yarattığı sömürüyü gizler.

Şimdi bu artı değerin neden var olduğuna geçeceğiz.

C.2.1 Bu Artık Neden Vardır?

Başkalarının, var olmak için, işçinin ürününü tekelleri altına alması kapitalizmin tabiatıdır. Bu, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetten, ve böylece "*işçinin, çalışabilecek durumdayken, emeğini gerçek karşılığından daha düşük bir paraya satmayı kabul etmedikçe, sürecek tek bir akre, işletebilecek tek bir makina bulamaması . . . sonucu*"ndan kaynaklanır (**Kropotkin's Revolutionary Pamplets**, s. 55).

Bu nedenle işçiler emeklerini piyasada satmak zorundadırlar. Ancak, bu "meta" "*mülkün parçaları gibi işçi olan kişiden ayrılamaz. İşçilerin kapasiteleri zaman içinde geliştirilir, ve [işçinin] kendisinin ve*

kendi benliğinin ayrılmaz bir parçasıdır; kapasiteler kişiyle dışsal değil içsel bir şekilde ilgilidir. Dahası, kapasiteler veya emek gücü, işçinin kendi iradesini, kendi anlayış ve deneyimini uygulamaya sokmaksı olmaksızın kullanılamaz. Emek gücünün kullanımı onun 'sahibinin' mevcudiyetini gerektirir . . . Emek gücünün kullanımı için sözleşme yapmak, yeni sahibinin gereksindiği şekilde kullanılmadığı müddetçe kaynak israfından başka bir şey değildir . . . Bu nedenke, iş sözleşmesi işveren ile işçi arasında bir emir ve itaat ilişkisi olmalıdır." (Carole Pateman, **The Sexual Contract**, s. 150-1)

Böylece, "*işçinin kendi emeğini sözde satmasını sağlayan sözleşme öyle bir sözleşmedir ki, [işçi] kendi kapasitelerinden ayrılamayacağı için, kendi bedeninin ve kendisinin kullanımı hakkını sattığı bir sözleşmedir. . . Bu durumun [betimlediği] özellikler* ***ücretli köle*** *tanımıyle kavranabilir.*" (**Ibid.**, s. 151) Veya Bakunin'in sözlerini kullanırsak, "*işçi kendisini ve kendi özgürlüğünü belli bir süre için satar*", ve böylece "*belirli bir süre için yapılmış [olması] ve işçinin işverenini terk etme hakkı saklı tutulmak kaydıyla, bu sözleşme bir tür* ***gönüllü*** *ve* ***geçici*** *serflik ortaya çıkarır.*" (**The Political Philosophy of Bakunin**, s. 187)

Bu tahakküm artığın kaynağıdır, çünkü "*ücretli kölelik sömürünün bir sonucu değildir –sömürü,*

emek gücünün satılmasının işçinin boyun eğmesini gerektirmesi olgusunun bir sonucudur. İş sözleşmesi kapitalistten bir efendi yaratır; o, işçinin emeğinin nasıl kullanılacağı üstünde politik hakka sahiptir, ve –sonucunda da– sömürüyle meşgul olabilir." (Carole Pateman, **Op. Cit.**, s. 149)

Yani karlar işçilerin kendilerini kapitaliste satmaları nedeniyle ortaya çıkar; [böylece ardından kapitalist] onların faaliyetlerine sahip çıkar ve, onları bir makina gibi kontrol eder (veya daha doğrusu onları kontrol etmeye **çalışır**). Benjamin Tucker, sermayenin kullanımı karşılığında bir ödülü hak ettiği iddiaları üstünde yorumda bulunur. Şuna işaret eder; bazıları "*artı değerin –sıklıkla kar olarak adlandırılır– emeğe ait olduğu çünkü bunu onun yarattığı doktrinine, bir atın da kendi başına yarattığı artı değere sahip çıkma hakkı olacağını söyleyerek karşı çıkarlar. Böylece, bunu[n üzerinde hak] iddia edecek bir anlayışa ve bunu almak için güce sahip olduğu zaman bunu yapacaktır. . . Bu argüman . . bazı insanların doğuştan diğerleri tarafından sahiplenildiği –aynen atlarda olduğu gibi– varsayımınna dayandırılır. Böylece bu kendi üzerine kapanan bir* ***reductio ad absurdum****'a [tam bir saçmalığa] dönüşür.*" (**Instead of a Book**, s. 495-6)

Diğer bir deyişle, sermayenin ödüllendirilmesi gerektiğini öne sürmek, örtük bir şekilde işçilerin de

makinalar gibi –insanoğulları, ve nesnelerin değerlerinin yaratıcısı olmaktan ziyade bir başka "üretim faktörü"– olduğunu varsaymak demektir. Yani karlar, kapitalistin işgünü boyunca işçinin faaliyetini ve ürününü kontrol etmesi nedeniyle vardır (yani, [kapitalist] çalışma saatleri boyunca, faaliyet bedenden ayrılamayacağı için [işçilere] sahip olur; ve "*beden ile kişilik arasında birbirinden ayrılmayan bir ilişki vardır. Beden ve kişilik özdeş değildirler, ancak kişilikler bedenlerden ayrılamaz.*" (Carole Pateman, **Op. Cit.**, s. 206)).

Tamamen ürün anlamında ele alındığında, bu –Proudhon işaret ettiği üzere– işçilerin "*onlara ödeme yapan ve ürünlerini alan girişimci için*" (Martin Buber'in alıntısı, **Paths in Utopia**, s. 29) çalışmasıyla sonuçlanır. Kapitalistlerin bu şekilde bir başkasının zamanını ve ürününü tekelleştirmesi, kamusal veya özel devletler tarafından dayatılan "mülkiyet hakları" ile kutsallaştırılır. Kısacası, bu nedenle mülkiyet "*–başka bir sanayinin ve emeğin meyvesi olan– başkalarının mallarından zevk alma ve istediğinde de elinden çıkarma hakkı*"dır (P. J. Proudhon, **What Is Property**, s. 171). Ve bu "hak" nedeniyle, işçinin ücreti daima ürettiği değerden daha az olacaktır.

Artığın büyüklüğü, [yani] ödenmemiş emek miktarı, çalışma süresi ve yoğunluğu değiştirerek değiştirilebilir (yani işçileri daha uzun ve daha yoğun

çalıştırarak). Eğer çalışma süresi artırılırsa, artı değer miktarı kesinlikle artacaktır. Eğer çalışma yoğunluğu artırılırsa –örn. üretim sürecindeki bir icat sayesinde– artı değer miktarı göreceli olarak artar (yani işçiler, patronları için daha fazla ödenmemiş emek demek olacak, ücretlerinin eşdeğerini işgünü içinde daha kısa bir zamanda üretirler).

Böylesi bir artık, emeğin –aynen diğer metalar gibi– bir kullanım değeri ve bir de değişim değerinin olduğuna işaret eder. Emeğin değişim değeri işçinin ücretidir; kullanım değeri ise onu satın alan kapitalistin istediğini üretme, çalışma yetisidir. Böylece, "artı ürünlerin" varlığı, ortada emeğin değişim değeri ile kullanım değeri arasında bir fark olduğuna, yani emeğin **potansiyel olarak** ücret olarak karşılığını aldığından **daha çok** bir değer yaratabileceğine işaret eder. Potansiyel olarak diye vurgu yapıyoruz, çünkü emekten kullanım değeri alınması, bir ton kömürden birçok jullük enerji alınmasına benzeyen basit bir işlem değildir. Emek gücü, emekçiyi kapitalistin iradesine tabi kılmaksızın kullanılamaz –diğer metaların aksine, emek gücü ayrılmaz bir şekilde insanoğullarında cisimleşmiş olarak kalır. Gerek kullanım değerinin ele geçirilmesi gerekse emeğin değişim değerinin belirlenmesi işçilerin faaliyetlerine dayanır –ve tamamen [onların faaliyetlerince] düzenlenirler. Ne saatler boyunca süren çalışma, ne işte harcanan

zaman, ne de bunun karşılığında alınan ücret, işçinin bir metaya, bir emir alıcısına dönüştürülmeye karşı direnci hesaba katılmaksızın belirlenebilir. Diğer bir deyişle, işçiden çıkarılan "artı ürünler", işyerindeki insansızlaştırmaya karşı direnişe, işçinin çalışma saatleri boyunca hürriyetin yok edilmesine karşı direnme girişimlerine dayanır.

Özel mülkiyette belirgin olan bu otorite ilişkilerinin bir sonucu olan ödenmemiş emek karların kaynağıdır. Bu artığın bir kısmı kapitalistleri zenginleştirmek ve bir kısmı ise sermayeyi artırmak için kullanılır –bu ise sonucunda sonsuz bir döngü [*cycle*] içinde karları çoğaltmak için kullanılır (ancak devamlı bir artış olmayan, dönemsel durgunluk ve çöküntülerle kesintiye uğrayan bir döngü –"İş Çevrimi." Bu gibi krizlerin temel nedenleri ileride, **Kısım C.7** ve **Kısım C.8**'de tartışılacaktır).

C.2.2 Kapitalistler Artı Değerin Bir Kısmına Kendi Adlarına El Koymakta (Yani Kar Yapmakta) Haklılar mı?

Tek bir kelimeyle, hayır. Göstermeye çalışacağımız üzere, kapitalistler işçilerden artı değer elde etmekte haklı değildirler. Kapitalist ekonomi bilimi tarafından bu el koyma nasıl açıklanırsa açıklansın, bu el koymanın gerçek nedenlerinin bazı gerçek üretken fiillerden ziyade refah ve güçteki eşitsizlikler olduğunu görürüz. Aslında, neo-klasik ekonomi herkesçe bilinen bu gerçeği yansıtır. Tanınmış sol-kanat ekonomist Joan Robinson'un sözleriyle:

> "*neo-klasik kuram kar veya sermayenin değeri sorunlarına bir çözüm içermemektedir. Onlar, var olmayan bir temel üzerinde devasa bir matematiksel kuramlar yapısı diktiler.*" (**Contributions to Modern Economics**, s. 186)

Eğer karlar özel mülkiyetin ve bunun ürettiği eşitsizliğin sonucu **ise**, o zaman neo-klasik kuramın Robinson'un söylediği gibi temelsiz olması şaşırtıcı olmayacaktır. Bu her şeyden öte **politik** bir soru-

dur, ve neo-klasik ekonomi bu soruyu gözardı etmek üzere geliştirilmiştir. Biz burada durumun neden böyle olduğunu belirtecek ve neden yanlış olduklarını göstermek üzere kapitalist karın çeitli mantıklarını tartışacağız.

Bazıları karın kapitalistin metanın değerine yaptığı "katkı" olduğunu düşünmektedir. Ancak, David Schweickart'ın belirttiği gibi, " *'sermaye sağlamanın' 'onun kullanılmasına izin vermek'ten başka bir anlamı yoktur. Ancak izin verme eylemi, kendi başına üretken bir faaliyet değildir. Eğer emekçiler çalışmayı bırakırlarsa, herhangi bir toplumdaki üretim de durur. Ancak eğer [sermaye] sahibi izin vermezse, üretim ancak onların üretim araçları üzerindeki* ***otoritelerine*** *riayet edilirse etkilenir.*" (**Against Capitalism**, s. 11) Bu otorite, daha önce tartışıldığı üzere, birincil amacı kapitalistlerin işçilerin üretim araçlarına erişimini bahşetmek veya reddetmek yetisini güvence altına almak olan devletin baskıcı mekanizmalarından kaynaklanır. Bu nedenle, yalnızca "sermaye sağlamaya" [veya] üretken bir faaliyet olmasına değil, aynı zamanda emek tarafından üretilen değerin dikkate değer bir kısmına el konulmasını (vergiler yoluyla) gerektiren örgütlü bir zor sistemine de bağlıdır (bu nedenle de asalaktır). Tamamen "izin bahşetmeye" dayanan ve bu nedenle de üretken bir faaliyet olmayan kiranın da yine "kar"

olarak düşünülebileceğini söylemek gereksizdir. Aynı şey faiz için de söylenebilir –[ilgili] argüman biraz değişik olmaklaa beraber (bakınız **Kısım C.2.6**)

Kapitalistlerin "üretime katkısı" argümanıyla ilgili başka bir sorun ise, bunun [geçerli olması için] ya (a) bir şeyin üreticisinin kim olduğunun kesin bir tanımlamasına (ki bu durumda yalnızca işçilere itibar edilmelidir), veya (b) üretken çalışmayı olası kılan durumlara hangi bireylerin katkıda bulunduğunun gevşek bir tanımlamasına [ilişkin] varsayım yapılmalıdır. İşçinin üretkenliğinin kısmen kapitalist tarafından sağlanan mülkiyetin kullanılmasıyla olası hale gelmesi nedeniyle, kapitaliste "üretime katkıda bulunma" konusunda itibar edilmesi gerektiği, ve böylece de onun bir ödülü (yani karı) hak ettiği söylenebilir.

Ancak eğer (b) varsayılırsa, o zaman bu itibar etme zincirinin neden kapitalistte durdurulması gerektiği açıklanmalıdır. Tüm insani faaliyetler karmaşık bir toplumsal ağ içinde gerçekleştiği için, birçok etmenin işçilerin üretmesini olanaklı kılan konumlara katkıda bulunduğu söylenebilir –örn. yetiştirilmeleri ve eğitimleri, onların istihdam edildikleri yerin işlemesini mümkün kılan altyapıyı sağlayan hükümet, v.b. Şurası kesindir ki kapitalistin mülkü de bu anlamda katkıda bulunmaktadır. Ancak onun katkısı, sözün gelişi

işçinin annesinin emeğinden daha az önemlidir. Ancak bizim bildiğimiz kadarıyla bugüne kadar hiçbir kapitalist, firmanın kazançlarından işçilerin annelerine tazminat ödememiştir –ve bilhassa kapitalistlerin aldığından **daha büyük** bir payı. Ancak, açıkçası eğer kendi mantıklarını tutarlı bir şekilde izelerlerse eğer, kapitalistler böylesi bir tazminatın adil olacağını kabul edeceklerdir.

Bu nedenle, sermaye kendi başına üretken olmadığı ve (zihinsel ve fiziksel) insan emeğinin ürünü olduğu için, anarşistler sermaye sağlamanın üretken bir fiil olduğu düşüncesini reddederler. Proudhon'un belirttiği üzere, "*Aynı şekilde sermaye, aletler, ve makinalar üretken değildirler. . . Bir aletin veya toprağının üretken gücünün kullanımı için ödüllendirme talep eden mülk sahibi, o halde kökünden yanlış olan bir şeyi verili kabul etmektedir; yani sermayenin kendi başına üretim yaptığını –ve bu hayali üründen kendisi için pay alarak [mülk sahibi] aslında hiçbir şey vermeden bir şeyler almaktadır.*" (**Op.Cit.**, s. 169).

Tabii ki sermayenin işi daha üretken yaptığı ve bu nedenle de sermayenin sahibinin kullanımına izin vermesi nedeniyle "ödüllendirilmesi" gerektiği öne sürülebilir (ve sıkça öne sürülmektedir). Bu, ancak, yanlış bir sonuçtur, çünkü sermaye sağlamak ile normal meta üretimi birbiriyle aynı şey değildir.

Bunu sebebi kapitalistlerin –işçilerin benzemeyen bir şekilde– bir parça iş için defalarca katını almalarıdır (ki tüm olasılıklar dahilinde, [işi] yapmaları için başkalarına öderler) ve o emeğin sonucunu da **elde tutarlar**. Proudhon'un söylediği üzere:

> "*Çiftçinin aletlerini üreten veya tamir eden o (işçi), ya teslim ettiğinde veyahut taksit taksit, parasını* ***bir defa*** *alır; ve parası bir kere üreticiye ödendiğinde verdiği araçlar artık ona ait olmazlar. Bu yaptığı alet veya tamirat işi için ikinci bir ödeme talep edemez. Eğer [işçi] çiftçinin ürünlerini yıllık olarak paylaşıyorsa, bu onun yıllık olarak çiftçi için birşeyler yapması nedeniyledir.*
>
> *Mülk sahibi ise aksine taahhütünü yerine getirmez; ebediyen bunun karşılığında para alır, ebediyen onu elinde bulundurur.*" (**Op.Cit.**, s. 169-170)

Bu nedenle, sermaye sağlamak üretken bir fiil **değil**dir, ve sermayeyi fiilen kullananlar tarafından üretilen karları elinde tutmak bir hırsızlık fiilidir. Bu, tabii ki, ne sermayenin yaratılmasının üretken olmadığı ne de [sermayenin] üretime yardımcı olmadığı anlamına gelmez. Hiç de öyle değil! Ancak bu

faaliyetin ürününe sahip çıkmak veya bunu kiralamak kapitalizmi veya karları haklı çıkarmaz.

Kapitalizmin bazı destekçileri karın sermayenin üretkenliğini temsil ettiğini iddia ederler. Bu gibileri, işçinin tam olarak ürettiğini[n karşılığını] aldığını iddia ederler, çünkü (neo-klasik yanıta göre) eğer [işçi] çalışmayı bırakırsa üretim tam olarak onun ücret değeri kadar azalacaktır. Ancak bu argüman kendi içinde kusurludur. Çünkü eğer iki ya da daha fazla işçi ayrılırsa, toplam ürün bundan daha fazla düşecektir. Bunun sebebi her işçinin aldığı ücretin neo-klasik kuramda –tam rekabet koşullarında– en son emekçinin ürünü olduğunun varsayılmasıdır. Neo-klasik argüman "azalan bir marjinal üretkenlik" varsayamı yapar –yani en son işçinin marjinal ürününün bir öncekinden daha az olduğu varsayılır ve saire.

Diğer bir deyişle, neo-klasik ekonomide "en son işçi" hariç işçilerin hiç birisi emeklerinin tam karşılığını almaz. Onlar ancak en son işçinin ürettiğini alırlar, ve bu nedenle en son işçi hariç hiç kimse tam olarak ürettiğinin karşılığını almaz. Kapitalizmde sömürü olmadığı şeklindeki neo-klasik iddia, kendi kuramı tarafından geçersiz kılınıyor gözüküyor.

Bu kuramcılar tarafından fark edilmiştir. Bu azalan marjinal üretkenlik nedeniyle, emeğin katkısı toplam üründen daha az olur. Bu aradaki

farkın tam olarak sermayenin katkısı olduğu iddia edilir. Ancak sermayenin bu "katkısı" ne demektir? Emekçiler olmaksızın çıktı da olmayacaktır. Ayrıca, fiziksel anlamda, sermayenin marjinal ürünü [*marginal product of capital*] yalnızca bir birim sermayenin üretimden çekilmesi sonucunda üretimde gerçekleşecek düşüşe eşittir. Bu, söz konusu olan sermayenin sahibi adına ortada herhangi bir biçimde üretken bir faaliyet olduğunu göstermez. Bu nedenle bu, onun [sermaye sahibinin] üretken katkısını ölçmez. Başka bir ifadeyle, kapitalist ekonomistler sermayenin sahibi ile sahip oldukları makinaları birbirine karıştırtmaya çalışırlar.

Gerçekte, karların sermayenin katkısını temsil ettiği anlayışı, "karın bölüştürme" [*profit sharing*, karın işveren ve çalışanlar arasında bölüşülmesi] uygulamasıyla parça parça edilmiş bir [anlayıştır]. Eğer karlar sermayenin katkısı olmuş olsaydı, o zaman karın bölüşülmesi onun üretime yaptığı tam "katkısıyı" almadığı anlamına gelecekti (ve böylece emek tarafından sömürülmüş olacaktı!). Dahası, karın bölüşümü genellikle üretkenliği ve karları artırmak için kullanılan bir teknik olduğu için, o halde –eğer karlar gerçekten de sermayenin "katkısı"nı gösteriyor olsa idi– böyle bir tekniğe gereksinim duyulması garip olacaktı. Zaten işçilerin kullandıkları makinalar kar bölüşümünden öncekilerle aynı makinalardır –

bu değişmeyen sermaye stoğu nasıl artan bir "katkı" ortaya çıkarabilecekti ki? Bu ancak, gerçekten de eğer sermaye önceden üretken değildiyse, ve karın kaynağı işçilerin karşılığı ödenmemiş çabaları, yetenekleri ve enerjileri ise geçerli olur. Bu nedenle karların sermayenin "katkısı" olduğu iddiasının gerçekte temeli yoktur.

Sabit sermayeye yatırılmış olan değerin zaman içinde bunun kullanılmasıyla üretilen metalara aktarıldığı, ve satılmalarıyla da paraya dönüştükleri doğru olmakla beraber, bu sermayenin sahipleri tarafından gerçek bir emek kullanıldığı anlamına gelmez. Anarşistler bunun aksini savunan ideolojik el çabukluğunu reddederler, ve (zihinsel ve fiziksel) emeğin insanların üretken sürece yaptıkları yegane katkı biçimi olduğunu kabul ederler. Emek olmaksızın ne bir şey üretilebilir ne de sabit sermayede içerilen değer mallara aktarılır. Charles A. Dana, Proudhon'un düşünceleri ilişkin yazdığı popüler önsözde buna dikkat çekiyordu; "*sermayeden yoksun olan emekçi kısa bir zaman içinde üretimi ile isteklerini karşılayacaktır, . . . ancak tüketebileceği emekçilerden yoksun olan sermaye ancak boş boş yatacak ve çürüyecektir.*" (Proudhon and his "bank of People", s. 31) Eğer işçilere ürettikleri ürüne yaptıkları katkıların tam değeri ödenmezse, bu durumda sömürülmüş olurlar; ve bu nedenle de

gösterildiği üzere kapitalizm sömürüye dayanmış olur.

Yani sabit maliyetler kendi başlarına değer yaratmazlar. Değer yaratılıp yaratılmadığı, yatırımların nasıl geliştiğine ve nerede kullanıldığına bağlıdır. İngiliz sosyalisti Thomas Hodgskin'in sözleriyle:

> ***"Sabit sermaye faydasını eski değil yeni emekten elde eder; ve bu, [sabit sermayenin] biriktirilmesi yüzünden değil, emek üzerinde komuta [etme yetkisi] kazandırmanın aracı olduğu için sahibine kar getirir."*** **(Labour Defended against the Claims of Capital)**

Bu bizi karların temel kaynağı olarak emeğe (ve ekonomide var olan toplumsal ilişkilere) geri getirir. Dahası, bir işçinin ücretinin ürettiğine eşit olduğu şeklindeki (kapitalist eğilimli ekonominin çok sevdiği) fikir günlük yaşamın gerçekliği içinde ihlal edilmektedir. Neo-klasik dogmaya karşı eleştirel olan bir ekonomistin söylediği gibi:

> ***"Kapitalist bir işletmenin yöneticileri, ücreti emeğin marjinal ürününe eşitleyerek basitçe piyasasının emirlerine itaat etmezler.***

> ***İşçi bir kere üretim sürecine dahil olduktan sonra, piyasa kuvvetleri –en azından bir süreliğine– iptal edilir. Çaba-ödeme ilişkisi yalnızca piyasadaki değişim ilişkilerine değil aynı zamanda da . . . üretimdeki hiyerarşik ilişkilere –yöneticilerin ve işçilerin işletme içindeki göreceli güçlerine– bağlı olacaktır.*" (William Lazonick, Business Organisation and the Myth of the Market Economy, s. 184-5)**

Ancak, o zaman yine, kapitalist ekonomi gerçek dünyayla ilişki olmaktan ziyade statükonun meşrulaştırılmasıyla ilgili hale gelecektir. İşçinin ücretinin onun katkısını ve karın ise sermayeninkini temsil ettiğini iddia etmek basitçe yanlıştır. Sermaye emek tarafından kullanılmadıkça (bırakın artığı) hiçbir şey üretemez, ve bu nedenle karlar sermayenin üretkenliğini temsil etmemektedir.

Karın diğer yaygın meşrulaştırılma biçimleri, seçilmiş bir azınlığın "özel yetenekleri" hakkındaki iddialara dayanır –örn. "risk alma" veya "yaratıcı" yetenekler gibi– ve yukarıda belirtilenler kadar geçersizdir.

Risk alma söz konusu olduğunda, neredeyse tüm insan faaliyetleri risk içermektedir. Yatırım ile ilişkili riskleri üstlenmeleri yüzünden kapitalistlere ödenti yapılması gerektiği iddiası, üstü kapalı bir şekilde paranın insan yaşamından daha değerli olduğunu söylemek demektir. Her şeyin ötesinde, işçiler sağlıklarını, ve sıklıkla da işte ve çok düşük ödemelerle en tehlikeli işyerlerinde yaşamlarını riske atmaktadırlar (güvenli çalışma koşulları karları ve böylece de kapitalistin "risk"inin ödülü eksiltebilir; işçinin karşılaştığı risk gerçekte artabilir). Kapitalist etiğinin tersyüz edilmiş dünyasında, tek bir bireyi yenilemek sermaye yatırımını yenilemekten genellikle daha ucuzdur (veya daha "etkin"dir).

Dahası, karın risk kuramı, toplumun refahının eşitsiz bölüşümünden kaynaklanan farklı risk-alma yetilerini hesaba katmakta başarısız kalır. James Meade'nin ifade ettiği üzere, "*mülk sahipleri müklerini küçük parçalar halinde çok sayıda iş [ticari faaliyet] arasında dağıtırak riski yayabilirken, bir işçi çabasını küçük parçalar halinde çok sayıda farklı iş [uğraş] arasında kolayca dağıtamaz. Risk-üstlenen sermayenin emeği kiralamasının temel sebebi budur*" ve de bunun aksinin gerçekleşmemesinin [sebebi] (David Schweickart'ın alıntısı, Op. Cit., s. 129-130). "Risk"in en ciddi sonuçlarına işlerini, sağlıklarını ve hatta canlarını kaybedebilecek olan çalışan

insanların katlandığını söylemeye bile gerek yoktur. Böylece, bireysel değerlendirmelerin "risk"i belirmesinden ziyade, bu değerlendirmeler söz konusu bireylerin sınıfsal konumlarına bağlı olacaktır. Risk, bu nedenle, bağımsız bir etken değildir, ve karın bir kaynağı olamaz. Aslında belirtildiği üzere, diğer faaliyetler daha fazla risk içerebilir ve daha az ödüllendirilebilirler.

Karları var eden "yaratıcı" ruha gelince, insanların yeni bir potansiyel gördükleri, ve yeni ürünler veya süreçler yaratmak için yenilikçi [*innovative*] şekillerde davrandıkları doğrudur. Ancak, bir sonraki kısımda tartışılacağı üzere, bu karın kaynağı değildir.

C.2.3 İcat Neden Gerçekleşir ve Karları Nasıl Etkiler?

Ekonomide, herhangi belirli bir anda, belli miktarda bir artı değer bulunur. Bu artığın nasıl yaratıldığı veya firmalar arasında nasıl bölüşüldüğü rekabet tarafından belirlenir; ki [firmalarda] icat önemli bir rol oynar.

İcat, karları artırmak ve böylece de diğer şirketlerin rekabeti karşısında yaşamak amacıyla gerçekleş-

tirilir. Karlar dolaşımda üretilebilirken (örneğin oligapolcü rekabet veya enflasyonla), bu ancak diğer insanların veya sermayelerin zararına gerçekleştirilebilir (bakınız Kısım C.5 - Neden Büyük İş Alemi Karlardan Daha Büüyük Dilimler Alırlar? ve Kısım C.7 - Kapitalist İşçevrimlerinin Nedeni Nedir?). Ancak icat ise, doğrudan doğruya emeğin yeni veya artan üretkenliğinden (yani sömürülmesinden) kaynaklanan karların üretilmesine olanak sağlar. Bunun sebebi metaların ve dolayısıyla karların üretimde ortaya çıkması; ve icadın yeni ürünlere ve/veya yeni üretim yöntemlerine yol açmasıdır. Yeni ürünler, rakipler piyasaya girip rekabet sonucu fiyatları düşmeye zorlayana kadar şirketin fazladan bir kar toplayabileceği anlamına gelir. Yeni üretim yöntemleri emeğin yoğunluğunun artmasına imkan tanır; yani ücretlerine oranla daha fazla çalışırlar (diğer bir deyişle, üretim piyasa fiyatına göre azalır, yani fazladan karlar [ortaya çıkar]).

Böylece rekabet kapitalist şirketlerin icatlar yapmasını sağlarken, icat ise şirketlerin piyasada avantaj sağlamalarının bir aracıdır. Bunun sebebi icadın şu anlama gelmesidir; ”*kapitalistlerin fazladan karı üretim sürecinden kaynaklanır. . . –ortalama emek üretkenliğinin üzerinde bir artış olduğunda; azalan maliyetler böylece firmaların ürünlerinden ortalama karların üzerinde [bir kar] edinmesini sağlar. Ancak*

bu fazladan kar biçimi yalnızca geçicidir ve geliştirilmiş üretim teknikleri daha genel bir hale geldiğinde yeniden ortadan kaybolur." (Paul Mattick, Economics, Politics and the Age of Inflation, s. 38)

Ek olarak, yeni teknoloji anlamındaki icat yine üretim noktasında kapitalistler açısından sınıf savaşımının kazanılmasına yardım etmesi amacıyla da kullanılır. Kapitalist üretimin mantığı karları azami kılmak olduğu için, kapitalizmin işçilerden daha fazla artı değer elde edilmesine olanak tanıyacak teknolojiyi uygulamaya sokacaktır. Cornelius Castoriadis'in belirttiği gibi, kapitalizm "*kendi amaçları doğrultusunda, hiçbir şekilde tarafsız olmayan bir kapitalist teknoloji yarattı. Kapitalist teknolojinin gerçek özü üretimin hatırına üretimi geliştirmek değildir: üreticileri ikincil konuma getirmek ve onlara hakim olmak içindir.*" (Workers' Councils and the Economics of a Self-Managed Society, s. 13)

Bu nedenle, teknolojik iyileştirmeler, kapitalin işgücü üstündeki iktidarını artırmak, işçilerin kendilerine söyleneni yapacaklarını güvence altına almak amacıyla da kullanılabilir. Bu yolla icat, yeni süreçlerle üretkenliği artırmak kadar çalışma saatleri sırasındaki tahakkümü artırmaya çalışarak artı değer üretimini azami kılabilir.

İcadı kullanarak karları artırmaya yönelik bu girişimler kapitalist genişleme ve birikimin anahtarı niteliğindedir. Böyleyken icat kapitalist sistem içinde anahtar bir rol oynar. Ancak karların kaynağı değişmez; işyerindeki işçilerin emeğinde, yeteneklerinde ve yaratıcılıklarında olmaya devam eder. Ve icadın kendisinin bir emek biçimi olduğunu vurgulamalıyız –zihinsel emek. Aslında pek çok şirket,, işçi gruplarının patronları için yeni ve yenilikçi fikirler geliştirmek üzere ücret aldığı Araştırma ve Geliştirme bölümlerine sahiptir. Ve yine birçok icadın kapitalist şirketlerin dşında yer alan bireylerin zihinsel ve fiziksel emeklerinden kaynaklandığını da işaret etmemiz gerekir. İşyerinde eşitliğin artmasının gerçekte üretkenlik ve icatları artırdığı çeşitli işçi denetimi [*workers' control*] deneyimlerinden görülebilen bir şeydir bu (bakınız bir sonraki kısım). Bu deneyimlerin gösterdiği üzere, şans verildiğinde işçiler sayısız "iyi fikir" geliştirebilir, ve –eş derecede önemli olmak üzere– bunları üretebilirler. "İyi bir fikri" olan kapitalist ise öte yandan, işçiler olmaksızın bunu üretmekte eli kolu bağlı olacaktır; ve icadın, kendiliğinden ve kendi başına, artı değer kaynağı olmadığını gösteren şey işte bu olgudur.

C.2.4 İşçi Denetimi İcadı Boğmayacak mıdır?

Çoğu kapitalist müdafinin aksine, icat bir seçkin insanoğulları sınıfının tekelinde değildir. Her ne kadar onu sıradan işçilerin içinde beslemek ve geliştirmek için gerekli olan toplumsal ortam kapitalizmin otoriter işyerleri tarafından ezilmekte olsa da, bu hepimizin içinde vardır. Eğer işçiler gerçekten de icat yapma yetisinden yoksun olsaydılar, üretimin işçiler tarafından daha fazla denetlenmesine yönelik her değişiklik üretkenlikte düşüşlere neden olurdu. Ancak gerçekte olan ise bunun tam aksidir. İşçi denetiminin uygulandığı az sayıdaki örnekte, sıradan insanlara –genellikle kendilerine tanınmayan– yeteneklerini, becerilerini ve yaratıcılıklarını uygulama şansı verildiğinde üretkenlik çarpıcı bir şekilde artmıştır.

Christopher Eaton Gunn'ın belirttiği üzere, ortada "*emeğin-yönetimindeki firmaların ekonomik etkinliği iddialarını genelde destekleyen, giderek artan ampirik yazın bulunmaktadır. Bu yazının büyük bir kısmı üretkenlik üzerine yoğunlaşmakta, bununla artan katılım düzeyleri arasında sıklıkla olumlu bir karşılıklı ilişki olduğunu bulmaktadır. . . Yalnızca ekonomik olandan daha geniş bir inceleme alanını ku-*

caklayan çalışmalar da yine emeğin-yönetimindeki ve işçi denetimindeki firmaların etkinliği hakkındaki iddiaları destekleme eğilimindedir. . . Ayrıca, geleneksel şekildeki ve işçi-denetimindeki biçimler arasındaki ekonomik performansı karşılaştıran çalışmalar bu ikincilerinin daha güçlü performansına işaret etmektedir." (Workers' Self-Management in the United States, s. 42-3)

Bu, işçilerin demokratik bir biçimde üretim kararlarına katıldığı ve icat yapma yönünde cesaretlendirildiği İspanya'daki Mondragon kooperatifleri üstüne yapılmış çalışmalarla da çarpıcı bir şekilde onaylanmıştır. George Bennello'nun belirttiği üzere, "*Mondragon'un üretkenliği çok yüksekti –kapitalist benzerlerinden daha yüksekti. Kullanılan kaynakların –sermaye ve emek– çıktıya oranı ile ölçülen etkinlik karşılaştırılabilir durumdaki kapitalist fabrikalardan çok daha yüksekti.*" (The Challange of Mondragon, s. 216)

Britanya'daki Lucus işçilerin 1970'lerdeki örneği yine faydalanılmayı bekleyen yaratıcı potansiyele işaret eder. Lucus'daki işçiler askeri-temelli Lucus şirketini sıradan insanlar için kullanışlı mallar üretecek bir şirkete dönüştürecek bir plan ortaya attılar. Lucus'daki işçiler, kendi iş ve yaşam deneyimlerini kullanarak ürünleri kendileri tasarladılar. Yönetimin ise hiç ilgisini çekmiyordu bu.

1936-39 İspanyol Devrimi sırasında, işçiler, katılımcı demokrasi ilkelerini takip ederek pek çok fabrikayı kendileri yönettiler. İspanyol kolektiflerindeki üretkenlik ve icat yapımı sıradışı bir biçimde yüksekti. Metal-işleri sanayisi bunun iyi bir örneğidir. Augustine Souchy'nin gözlemlediği üzere, İç Savaş'ın başlangıcında, Katalonya'daki metal sanayisi "*oldukça kötü bir şekilde gelişmişti.*" Ancak birkaç ay içinde, Katalonya metal işçileri sıfırdan sanayiyi yeniden inşa ettiler, fabrikaları anti-faşist birlikler için savaş malzemesi üreten fabrikalara dönüştürdüler. 19 Temmuz devriminden birkaç gün sonra, Hispano-Suiza Otomobil Şirketi zırhlı arabalar, ambulanslar, silahlar ve cephede çarpışanlar için savaş gereçleri imal eden bir fabrikaya dönüştürülmüştü. "*Uzmanlar gerçekten de donakalmışlardı*" diyor Souchy, "*işçilerin silah ve savaş imalatı için yeni makinalar inşa etmekteki uzmanlıkları karşısında. Çok az sayıda silah ithal edildi. Kısa zaman içinde, 250 ton basınç üreten ikiyüz çeşitli hidrolik pres, yüzseksen döner torna tezgahı, yüzlerce freze makinası ve delme makinası inşa edilmişti.*" (The Anarchist Collectives: Workers' Self-Management in the Spanish Revolution, 1936-1939, ed. Sam Dolgoff, s. 96)

Benzer şekilde, Temmuz devriminin öncesinde İspanya'da neredeyse optik endüstrisi hiç yoktu, yal-

nızca orda burda bir iki atölye. Devrimin ardından, küçük atölyeler gönüllü bir şekilde bir üretim kolektifine dönüştürüldü. "*En büyük icat,*" Souchy'e göre, "*optik alet ve edavata yönelik yeni bir fabrikanın inşa edilmesi oldu. Tüm işlem işçilerin gönüllü katkılarıyla gerçekleştirildi. Kısa zaman içinde fabrika opera camları, telemetreler, dürbünler, yer ölçüm aletleri, çeşitli renklerde sınai züccaciye, ve belli tipte bilimsel araçlar üretmeye başladı. Yine savaş cephelerindeki optik aletlerin imalatı ve tamiri gerçekleştiriyordu. . . Özel kapitalistlerin yapmakta başarısız olduğu şey, CNT'ye bağlı Optik İşçileri Birliği üyelerinin yaratıcı kapasiteleri sayesinde başarılmıştı.*" (Op. Cit., s. 98-9)

Bu nedenle, işçi denetimi bırakın icata karşı bir tehdit olmasını, onu artıracaktır; ve daha da önemlisi onu bir azınlığın karlarını çoğaltmak yerine herkesin yaşam kalitesini iyileştirmeye doğru yönlendirecektir. Anarşist bir toplumun bu yönü ayrıntılarıyla Kısım I'da (Anarşist Bir Toplum Neye Benzeyecektir?) tartışılacaktır. Ayrıca, anaristlerin kendinden yönetimi neden desteklediği, ve yüksek etkinliği ve üretkenliğine karşın kapitalist piyasanın neden buna karşı bir seçim yapacağı konularında daha fazlası için Kısım J.5.10, Kısım J.5.11 ve Kısım J.5.12'ye bakınız.

Kısacası, özgürlüğün icat etmeyi ve üretkenliği artırdığı argüman kapitalist kar elde ediminin (ve bunun meydana getirdiği eşitsizliğin) savunmasını üstlenmektense, esasen liberter sosyalizme ve işçilerin kendinden yönetimine işaret eder. Bu şaşırtıcı değildir, çünkü ancak eşitlik hürriyeti azami kılabilir ve bu nedenle (kapitalist iktidar yerine) işçi denetimi icatın anahtarıdır. Ancak özgürlüğü ücretli emeğin bastırılması ile birbirine karıştıranlar bunun karşısında şaşıracaklardır.

C.2.5 İdareciler İşçi ve Bu Nedenle de Değerin Yaratıları Değiller mi?

Tabii ki idarecilerin de "işçi" olduğu ve bu nedenle de üretilen metaların değerine katkıda bulundukları söylenebilir. Ancak, durum böyle değildir. Onlar, her ne kadar üretim aletlerine sahip olmasalar da, hiç şüphesiz ki emek gücünün satın alıcıları ve denetleyicileridirler, ve onların himayesi altındaki üretim hala kapitalist üretimdir. İdarecilerden oluşan bir "maaşlı-köle" katmanın yaratılması üretimin kapitalist ilişkilerini değiştirmez. Gerçi idareci katmanı de facto kapitalisttir. Sömürü emek gerek-

tirdiği için ("*Çalışmak vardır, çalışmak vardır.*" Bakunin'in dediği gibi, "*Üretken emek vardır, sömürü emeği vardır.*" (The Political Philosophy of Bakunin, s. 180), idare eski dönemlerdeki "çalışan kapitalist"e benzer, ve onların "ücretler"i işçilerden elde edilen ve piyasada gerçeğe dönüşen artı değerdir. Veya, farklı bir benzerlik kurarsak, idareciler, köleleri kendileri yönetmek istemeyen köle sahiplerinin kiraladığı köle güdücülere [*slave driver*] benzerler. Köle güdücülerin ücretleri kölelerden elde edilen artı değerden kaynaklanır; kendisi üretken bir emek değildir.

Bu nedenle idarecilerin sömürgen rolü, –işten kovulabilir olmalarına rağmen– kapitalistlerden farklı değildir. Dahası, "*hissedarlar ve idareciler/teknotratlar ortak güdülere sahiptirler: kar yapmak ve çalışanların çoğunu gerçek karar almadan dışlayan hiyerarşi ilişkilerini yeniden üretmek*" (Takis Fotopoulos, "*The Economic Foundation of an Ecological Society*", s. 16, Society and Nature, Sayı 3, s. 1-40)

Bu, idarecilerin yaptığı her şeyin tamamiyle sömürücü olduğu anlamına gelmez. Durum, kompleks üretim süreçlerinin çeşitli yönleri arasında bir koordinasyonun gerekliliği olgusu nedeniyle karmaşık bir hale gelir –liberter bir toplumda da gerekli olacak, seçilmiş ve geri çağırılabilir (ve bazı hallerde rotasyona tabi) idarecilerle halledilecektir (bakınız Kısım I). Ancak kapitalizmde, idareciler piramidin zirve-

sine yakınlıkları oranında birer asalak haline gelirler. Aslında üretim sürecinden uzaklaştıkça maaşlar yükselmektedir; uzaklık ne kadar azalırsa, idarecinin ortalamadan biraz fazla gücü olan bir işçi haline gelme ihtimali o kadar artar. Kapitalist örgütlenmelerde, ne kadar az şey yaparsanız o kadar fazla kazanırsınız. Uygulamada, idareciler tipik olarak yönetsel (yani koordinaryon amaçlı) işlevler için astlarını kullanırlar, ve kendileri ise daha geniş politika-kararları almakla meşgul ederler. Onların karar-alma gücü firmanın hiyerarşik tabiatından kaynaklandığı için, politika kararları [alma gücü] bundan etkilenenlerin elinde olsaydı kolaylıkla yerlerinden edilebirlerdi.

C.2.6 Faiz Beklemenin Karşılığı Olan Bir Ödül Değil mi, ve Bu Nedenle Kapitalizm Adil Değil mi?

Faiz'in tasarrufçular tarafından [yapılan] "*sakınma*"nın [*abstinence*, rizayet, faydası olan bir şeyi yapmaktan biliçli bir şekilde kaçınmanın] ödülü olduğu fikri kapitalist ekonomide yaygın olan bir fikirdir. Alfred Marshall'ın söylediği üzere, "*(e)ğer*

onun (bir metanın) emek ve beklemenin değil de yalnızca emeğin ürünü olduğunu kabul edersek, beklemenin ödülü olarak faizin hiçbir meşruluğunun olmadığı amansız mantığına boyun eğmemiz gerekeceğinden hiç şüpheniz olmasın." (Principles of Economics, s. 587). Kapitalizmde tüm değerin kaynağının emek olduğunu (ve sakınmanın karların kaynağı olmadığını) üstü kapalı bir şekilde kabul ederken, faizin işçinin ürettiği artı değer üzerinde meşru bir hak olduğu iddia ediliyor.

Neden böyle? Kapitalist ekonomi, "tüketimi erteleyerek" kapitalistin yeni üretim araçlarının gelişimine izin verdiği ve bu nedenle de bu fedakarlığının karşılığında ödüllendirilmesi gerektiğini iddia eder. Diğer bir deyişle, sermayenin bir girdi olarak kullanıma hazır olması –yani gelecekteki kazançlar için bugün maliyetlerin üstlenilmesi– için, birilerinin tüketimini ertelemesi gereklidir. Bu gerçek, ve insanların ancak karşılığında ödüllendirilirlerse ödeyecekleri bir maliyettir.

Bu kuram genellikle kapitalizmin eleştirmenleri açısından gülünç bir şeydir –basitçe ifade edilirse, bir maden sahibi maden işçisinden; veya zengin bir hissedar onların araba fabrikasından çalışan bir işçiden daha çok fedakarlık mı yapmaktadır? Ortalama gelir düzeyindeki bir insana göre, zengin bir kişi için "tüketimi ertelemek" çok daha kolaydır. Bu

istatistiklerle ortaya konmuştur; Simon Kuznets'in dikkat çektiği üzere, "*yalnızca üst gelir grupları tasarruf yaparlar; en üstteki yüzde onluk dilimlerin dışında kalan grupların toplam tasarrufu sıfıra çok yakındır.*" (Economic Growth and Structure, s. 263). Bu nedenle, faizin tüketimi erteleme[den kaynaklanan] zahmetin karşılığında [ortaya çıkan] bir ödeme olduğunun akla yatkınlığı, tipik tasarruf yapan birimin az veya orta-gelirli hanehalkı olduğu önermesine dayanır. Ancak günümüz kapitalist toplumlarında, durum böyle değildir. Bu gibi hanehalkları tasarruflarının çoğunun kaynağı değildir; faiz ödemelerinin büyük bir kısmı onlara gitmez.

Bu noktayı farklı bir şekilde ortaya koyarsak, faizin kapitalist taraftarları "tüketimin ertelenmesi"ni somut bir hale getirmeksizin yalnızca bir soyutlama olarak değerlendirirler. Örneğin bir kapitalist fabrikasındaki bir takım makinaları yenilemesi gerektiği için 48 Rolls Royce "tüketimini erteleyebilir"; ancak tek başına yaşayan bir anne ise çocuklarına daha iyi bakabilmek için gıda veya uygun [bir şekilde] barınma "tüketimini erteler". İki durum tamamen farklıdır, ancak kapitalistler bunları birbirine denk tutarlar. Bu eşitlik, "istediğiniz her şeyi alamamak" ile "gereksindiğiniz şeyleri alamama"nın aynı şey olduğunu ifade eder; ve bu gibi tüketim ertelemelerindeki maliyet farklarını çarpıtır!.

O nedenle Proudhon sermaye ödünç vermenin "*kapitalist tarafından gerçek bir fedakarlık içermediği*", ve bu nedenle de "*onu ödünç verdiği sermayeden. . . yoksun bırakmadığı*" yorumunu yapar. "*Aksine ödünç vermenin onun için bir yoksunluk olmaması nedeniyle ödünç verir, ödünç verir, çünkü onsuz da yeterince sermayesi varken onu kullanabileceği bir yer yoktur; nihayetinde, onu kendisi açısından değerli yapmaya ne niyeti ne de kapasitesi olmadığı için ödünç verir, –çünkü, eğer tabiatı itibariyle verimsiz olanı kendi elinde tutarsa verimsiz kalmaya devam edecektir. Bu, ödünç verilerek ve sonucundaki faizle, kapitalistin çalışmadan yaşamasını sağlayan bir kar üretecektir. Şimdi çalışmadan yaşamak, politik olduğu kadar ahlaki ekonomide, çelişkili bir önermedir, imkansız bir şeydir.*" (Interest and Principal: A Loans is a Service)

Şöyle devam eder:

> ***"Biri Tours'da ötekisi Orleans'da olmak üzere iki gayrimankul sahibi olan, ve kullandığı evde ikamet etmek ve bu sebeple diğer evi terk etmek zorunlu olan bir mülk sahibi; şimdi bu mülk sahibi, her eylemde ve her zaman Tanrı gibi hazır ve nazır bulunmadığı için***

***kendisinin yoksun kaldığını iddia edebilir mi? Paris'de yaşayan bizler New York'da bulunan bir evden yoksun kaldığımızı [iddia edebilir miyiz]! Kabul edin, kapitalistin yoksunluğunun kölesini kaybeden bir sahibin, tebaası tarafından alaşağı edilen bir prensin, gizlice bir eve girmeyi isteyen ancak bekçilik yapan bir köpek ve pencereden bakan ev sakinleriyle karşılaşan bir hırsızın [yoksunluğuna] benzerdir.*"** **(Ibıd.)**

Kapitalist dünyada, üçüncü yazlığını satın alamayan bir sanayicinin çektiği "ıstırap", ihtiyacı olan bir şeyi satın almak için tüketimini erteleyen birisinkine denktir. Benzer şekilde, sanayici, madeninde çalışmakta olan bir maden işçisinin ücretinin yüz katını faizden "kazanıyor"sa; [bu demektir ki] sanayici, tehlikeli koşullarda kömür çıkarmak için çalışan işçiye göre, köşkünde yüz kat daha rahatsız bir şekilde yaşamanın "ızdırabı"nı çekmektedir. Lüks içinde yaşarken tüketimi ertelemenin "zararı" [*disutility*, negatif faydası], açıktır ki yaşamak için çalışmanın "zararı"ndan yüz kat fazladır, ve ona göre ödüllendirilmelidir. Tabii ki, [ikisi arasındaki] fark kapitalizmin

savunucularının bir yandan ifadenin belirsizliğini kabul ederken, kapitalistlerin gelecekte [elde edilecek] kazançlar beklentisiyle "sakınma"larının tazmin edilmesi gerektiğini hissetmeleridir.

Her şeyi hesaba katarak, Joan Robinson'un işaret ettiği üzere, " *'bekleme'nin tek anlamı zenginlik demektir.*" (Contributions to Modern Economics, s. 11) Faiz "bekleme"nin ödülü değildir, aksine zengin olmanın ödüllerinden birisidir.

Bu durumda, neo-klasik ekonomistlerin bekleme terimini, sermayenin getirilerinin (örneğin faizin) "açıklaması" olarak ortaya atmalarına şaşmak gerekir. Ekonomideki bu jargon değişikliğinden önce, ana akım ekonomistleri faizi açıklamak (ve meşrulaştırmak) için (Nassau Senior tarafından icat edilen bir terim olan) "sakınma" kavramını kullanıyorlardı. 1887'de ortaya atılmasının ardından "bekleme" terimi, Senior'un "kuram"ının sermayenin getirilerini savunmak için kabullenildi. İlginçtir ki, tamamen aynı şeyi açıklarken, daha az özür diler bir tonu olması nedeniyle "bekleme" tercih edilen terim haline geldi. Marshall'a göre, "*sakınma*" terimi "*yanlış anlamalara açık*"tı, çünkü ortalıkta hiçbir şeyden sakınmaksızın faiz ve hisse getirisi elde eden çok sayıda zengin insan vardı (belirttiği üzere, "*en fazla refah biriktirenler, bazılarının (!) lüks içinde yaşadığı oldukça zengin insanlardır*" (Op. Cit., s.

232). Böylece "*bekleme*" terimini tercih etti, çünkü bunu kullanmanın "*avantaj*"ı vardı –özellikle de sosyalistlerin kapitalistlerin hiçbir şeyden sakınmadıkları aşikar olgusuna uzun zamandan beridir işaret etmeleri nedeniyle (Marshall, Op. Cit., s. 233). Alınacak ders açıktır; ana akım ekonomide, eğer gerçeklik kuramınızla çelişiyorsa, kuramı yeniden gözden geçirmeyin, ismini değiştirin!

Aslında, Joan Robinson'un işaret ettiği üzere, pro-kapitalist sakınma kuramları yanlıştır, "*çünkü tasarruf esasen karlardan ortaya çıktığı ve kar oranları yükseldikçe gerçek ücretler düşük olma eğiliminde olduğu için, tasarrufla ilgili sakınma en çok 'ödül'den hiçbir pay almayan işçiler tarafından yapılmaktadır.*" (The Accumulation of Capital, s. 393)

Sermaye sahibi olanların sakınarak veya bekleyerek toplumsal ürünün bir kısmı üzerinde hak iddia edebileceklerini söylemek neyin üretimi karlı yaptığı hakkında hiçbir açıklama sunmaz. Sermayenin neden bir getirisinin olduğunu açıklamak için "bekleme" kuramına dayanmak, ekonomistlerin ekonomideki artı değer yaratımıyla yüzleşmek veya atölyedeki işçilerle idareciler/patronlar arasındaki toplumsal ilişkileri incelemek konusundaki isteksizliklerinden başka bir şey değildir.

C.2.7 Ancak Paranın ”Zaman Değeri”, Daha Eşitlikçi Bir Kapitalizmde Faiz Almayı Meşru Kılmaz mı?

Faiz hakkında daha fazlasının söylenmesi gerekir, çünkü daha eşitlikçi bir kapitalizmde (eğer böyle bir şey olabilirse) hala faiz olacaktır, ve hatta daha çok eşitlikçilik bunun meşrulaştırılması için kullanılabilecektir.

Aslında, kapitalizmin destekçilerinin faizi (veya daha genelde artı değere el konulmasını) meşrulaştırmak için sundukları kavramsal tarih genellikle hayali bir eşitler toplumundan işe başlar. Faizin zaman tercihi kuramı kendisini böyle bir hayale dayandırır. Bize bireylerin farklı ”zaman tercihleri” olduğu söylenir. Çoğu bireyin, iddia edilir ki, daha sonra tüketmek yerine şimdi tüketmeyi tercih ettiği; pek azının ise sonradan daha fazla tüketebilecekleri durumunda bugün tasarruf etmeyi tercih ettiği söylenir. Faiz, bu nedenle, tüketimlerini ertelemek için insanları cesaretlendiren bir ödentidir, ve bu nedenle de bireylerin sübjektif değerlendirmelerine dayanır.

Bu argümana dayanarak kapitalizmin çoğu destekçisi, ”paranın zaman değeri” nedeniyle sermaye

sağlayan birisinin koyduğundan daha fazlasını geri almasının meşru olduğunu iddia ederler. Bunun sebebi makinaları, araçları, vb. sağlayan kişinin, bu parayla yapabileceği X kadar tüketimini ertelemek zorunda kalmış olmasıdır. [Sağladıkları] makinalar, vb.'nin zaman içinde mümkün kıldığı üretim artışından paylarını almalarının ardından, sermaye sağlayıcıları yalnızca [daha önce ertelediklerini] X miktar tüketim gücünü geri alacaklardır. İnsanlar bugün tüketmeyi ileride tüketmeye tercih ettikleri için, bugün tüketimden vazgeçmeye ancak ileride daha fazla alacakları vaadiyle razı edilebilirler. Bu nedenle sermayenin getirileri, paranın bu "zaman tercihi"ne ve bireylerin farklı "zaman tercihleri" olduğu argümanına dayanmaktadır.

Hiçbir şey yapmama (yani tüketmeme) fikrinin üretken olduğunun düşünülmesi kapitalist kuram hakkında çok şey söylemektedir. Kapitalizmin destekçileri bile faiz gelirinin "*kapitalistin kişisel eyleminden bağımsız ortaya çıktığı*"nı kabul etmektedir. "*Bu, yaratılmasında parmağını bile kımıldatmamış olsa bile onun olur. . . Ve kaynaklandığı sermaye asla tükenmeksizin, ve bu nedenle sürekliliği önünde herhangi bir zorunlu kısıt olmaksızın akıp durur. Bu, ki eğer dünyevi konularda böylesi ifadelere yer varsa, sonsuz bir yaşama yetisine sahiptir.*" (Eugen Böhm Bawerk,

Capital and Interest, cilt 1, s. 1) Böhm-Bawerk'in ardından bu durumu meşrulaştırmaya yöneldiğini söylemeye gerek bile yoktur.

Tek bir hiçbir şey yapmama (yani tüketmeme) kararı nedeniyle, bir kimse (ve onun varisleri) hiçbir üretken faaliyetle ilgisi olmayan bir ödülü sonsuza kadar alabilir. (Sadece bir metanın yaratılmasına her "katkı yaptıkları"nda ödül alan) fiilen bir iş yapan insanların aksine, kapitalist yalnızca tek bir sakınma eylemi yüzünden ödüllendirilecektir. Bu hiç de adil bir düzenleme değildir. David Schweickart'ın belirttiği üzere, "*Kapitalizm bazı bireyleri sürekli olarak ödüllendirir. Bu, eğer katkı ölçüsünde meşrulaştırılacaksa, o zaman bazı katkıların ebedi olduğu iddiasının savunulması gerekir.*" (Against Capitalism, s. 17) Ayrıca, faizin alıcısı, bu tek bir kararın faydalarının kendisi öldükten sonra –"sakınma" vakasını daha da çok zayıflatan– ailesine geçmesini aktarabilmektedir.

Sermayenin "sakınma" ve "bekleme" kuramlarının karşısında, Böhm-Bawerk "zaman tercihi" (yani "zaman tercihi" nedeniyle gelecekteki mallara bugünkü mallardan daha az değer biçildiği için, artık değerin bugünkü mallarla gelecekteki malları değiştirmekten kaynaklanması) kuramını geliştirdi. Tabii ki, bu kuram bir önceki kısımda ortaya attığımız noktalara tamamen tabidir. Bireyin

psikolojisi, kendisini içinde bulduğu toplumsal durum tarafından şartlanır. Aynan ”sakınma” veya ”bekleme”nin zengin olan birisi için çok daha kolay olması gibi, bir kişinin ”zaman tercihi” de o kişinin toplumsal konumunca belirlenir. Eğer bir kimsenin mevcut ihtiyaçlarını karşılayacaktan daha fazla parası varsa, o kimse geleceği kolayca ”iskonto” edebilir (örneğin, işçiler emeklerinin gelecekteki ürünlerine şimdiki ücretlerinden daha az değer biçeceklerdir, çünkü bu ücretler olmaksızın gelecekleri olmayacaktır). Ve eğer bir kimsenin ”zaman tercihi” (mevcut kaynaklar, o kimsenin sınıfı vb. gibi) toplumsal olgulardan bağımsız değilse, o zaman faiz sübjektif değerlendirmelere dayanamaz, çünkü bunlar bağımsız etmenler değildirler. Başka bir ifadeyle, tasarruf ”zaman tercihi”ni ifade etmez, yalnızca eşitsizliğin boyutunu gösterir.

Eşitsizliğin bireylerin sübjektif ”zaman tercihleri”ni etkilemesi sorununu gözardı etsek bile, kuram hala faizin savunması kanıtlamaz. Bunun neden böyle olmadığı konusunda tanınmış post-Keynezyen ekonomist Joan Robinson’dan alıntı yapmak yerinde olacaktır:

> ***”İnsanoğullarının geleceği iskonto ettiği kavramı her kişinin sübjektif deneyimine uygun düşer gözükür,***

ancak bundan çıkarılan sonuç non sequitordur; çünkü insanların çoğu alınyazıları müsade ettiği müddetçe tüketim gücüne sahip olabilecek ölçüde bir anlayışa yeterince sahiptir, ve pek çok insan gelecekte beklediklerine göre bugün daha yüksek bir gelire sahip olma durumundadır (maaşlılar emekli olmak zorundadırlar, bugün işler gelecekte gözüktüğünden daha iyi olabilir, vs.) ve çoğu kendi yaşam sürelerinin ötesine bakarak varislerine tüketim gücü bırakmayı arzular. Bu nedenle büyük bir çoğunluk . . . istekli bir şekilde alım güçlerini geleceğe aktarmanın güvenilir bir yolunu aramaktadır . . . Bireylerin tüketimlerinin zaman-kalıplarına ilişkin arzuları haricindeki diğer etkilerden etkilenmeyen, bugünkü ile gelecekteki alım güçleri için bir piyasa var olsaydı, bunu hangi fiyatın yöneteceğini söylemek imkansız olacaktı. Böyle bir piyasanın normal bir şekilde negatif bir iskonto

oranı ortaya çıkarması söz konusu olabilirdi . . ."

"*Faiz oranı birbirinden oldukça farklı nedenlerle genellikle pozitiftir. Bugünkü alım gücü, kısmen kapitalist oyun kuralları içerisinde, bunun sahibine . . . maliyetlerin üzerindeki bir getiri sağlayan bir artık bırakacak emeği istihdam etmesine ve üretimi gerçekleştirmesine izin vermesi nedeniyle değerlidir. Kar oranının pozitif olmasının beklendiği bir ekonomide, faiz oranı da pozitiftir . . . (ve böylece) alım gücünün bugünkü değeri onun gelecekteki değerini bu ölçüde aşar. . . . Bunun söz konusu olan bireyin sübjektif gelecek iskonto oranı ile hiçbir ilişkisi yoktur. . .*" **(The Accumulation of Capital, s. 395)**

Yani, faizin "zaman tercihi" ile yok denecek kadar ilişkisi vardır ve kapitalist sistemle ilgili olan eşitsizliklerle fazlasıyla ilişkisi vardır. Gerçi, "zaman tercihi" kuramı ispatlamaya çalıştığı şeyi varsaymaktadır. Faiz pozitiftir, basitçe çünkü kapitalistler işçi-

lerden bir artı değer elde edebilirler, ve böylece bu olgudan ötürü de bugünkü para gelecekteki paradan daha değerlidir. Aslında, belirsiz bir gelecek dünyasında para kendi ödülüne sahip olabilir (örneğin, gelecekte işsizlikle yüz yüze olan işçiler, o zaman aynı miktardaki paraya bugünkünden daha fazla değer biçeceklerdir). Paranın bugün daha değerli olmasının tek sebebi, paranın kaynakları kullanma ve ücretli emeği sömürme otoritesidir. Diğer bir deyişle, kapitalist ("zaman tercihi" kuramının öne sürdüğü gibi) "zaman" arz etmemektedirler, otorite/güç sunmaktadırlar.

O halde, tasarruf yapan bir kimse tasarrufu karşılığında bir ödül hak eder mi? Basitçe ifade edersek, hayır. Neden? Çünkü tasarruf eylemi, bir metanın satın alınmasından daha fazla [bir şekilde] üretim eylemi anlamına gelmez. Bir metanın satın alınmasının ödülü açıktır ki o metanın kendisidir. Benzer şekilde, tasarrufun ödülü faiz değil tasarrufun kendisi olmalıdır –daha ileri bir aşamada tüketebilme yetisi.

Kapitalistler, insanların daha ileri aşamalarda daha fazla tüketme yetisi vaadi olmaksızın tasarruf yapmayacaklarını varsayarlar; ancak bu argümana daha yakından bakılması bunun saçmalığını ortaya koyar. Birçok farklı ekonomik sistemde [yaşayan] insanlar daha sonra tüketmek üzere tasarruf eder,

ancak daha sonra tüketmek üzere bir tasarruf sahibi olmanın ötesinde bir ödüle gereksinim olduğu yalnızca kapitalizmde varsayılmaktadır. Köylü bir çiftçi bir sonraki yılda ekecek tohumu olması için "tüketimini erteler", bir sincap kışı geçirecek stoğunun olması için fındık "tüketimini erteler". Ancak hiçbirisi stoklarının zaman içinde artacağını ummaz. Bu nedenle, tüketimin tüketimle ödüllendirilmesi gibi tasarruf da tasarrufla ödüllendirilir. Aslında, kapitalist faiz "açıklaması" müdafilerinin tüm işaretlerini taşımaktadır. Bu yalnızca dikkatlice incelemeksizin faaliyetin meşrulaştırılmaya çalışılmasıdır.

Muhakkak ki, faizi meşrulaştırma argümanın altında yatan bir ekonomik gerçek de vardır, ancak kapitalizmin destekçilerinin formülasyonu hatalı ve başarısızdır. "Bekleme"nin sermayenin artış şartı, her ne kadar *per se* [kendi başına] sermayeyle olmasa da, olmasının bir anlamı vardır. Sermaye stoğunu artırmak isteyen her toplumun bir kısım zevkini ertelemesi gerekebilir. Sermaye üretimine yöneltilen işyerleri ve kaynaklar daha sonra tüketim maddeleri üretimi için kullanılamaz. Böylece, çoğu kapitalist ekonomi gibi, bunda da bir nebze de olsa bir parça doğruluk vardır, ancak bu bir nebzelik gerçeklik yarıdoğrular ve kafa karşıklıkları ormanını büyütmek için kullanılır.

Her ekonomi, kararların herkesi etkilediği birer ağdır [*network*]. Bu nedenle, eğer bazı insanlar bugün tüketmezlerse, üretim tüketim malları üretiminden uzaklaşır ve bunun herkes üzerinde etkisi olur. Veya, biraz daha değişik bir şekilde ifade edecek olursak, bazı insanlar tüketimlerini ertelediği zaman toplam talep –ve böylece toplam arz– değişir, ve buu herkesi etkiler. Tüketim malları talebindeki bir azalma bu malların üreticilerini etkiler. Kapitalizmde, bu diğer insanların "tüketimlerini ertelemelek" zorunda kalmaları anlamına gelebilir, çünkü mallarını piyasada satamamaktadırlar; ancak kapitalizmin destekçileri kapitalistlerin tüketimlerini erteleme kararlarından yalnızca kendilerinin etkilendiğini varsayarlar, bu nedenle de bunun karşılığında ödüllendirilmelidirler. Aslında, şirketlerin iflas etmesine, böylece de azalan talebin iş kayıplarına ve çalışmayan fabrikalara yol açarak mevcut üretim araçlarını azaltmasına neden olabilecek bir karar için neden birilerinin ödüllendirilmesi gerektiği, kapitalizmin destekçileri tarafından bir soru olarak bile ortaya atılmamıştır.

Son olarak, faizin gerçekte ne anlama geldiğine bakmalıyız. Bu, diğer değişim biçimleri ile aynı şey değildir. Proudhon farkı şöyle göstermişti:

”*Bir ödünç verme ile bir satışı karşılaştırarak şöyle dersiniz: Argümanınız ilki için olduğu gibi ikincisi için de geçerlidir: çünkü şapka satan bir şapkacı kendisini mahrum bırakmaz.*”

”*Hayır, çünkü o şapkası karşılığında anında onun tam karşılığını alır –an azından aldığı varsayılır, ne daha çoğunu ne de daha azını. Ancak kapitalist bir kreditör [lender, ödünç veren] sadece yoksun kalmamakla kalmaz, aynı zamanda sermayesinden daha fazlasını, değişime yaptığı katkıdan çok daha fazlasını geri kazanır; o, sermayesine ek olarak, kendi tarafından hiçbir pozitif ürünü temsil etmeyen bir faizi alır. O halde, onu [krediyi, sermayeyi] sağlayan kişi için hiçbir emek maliyeti olmayan bir hizmet, bedava [gereksiz] olabilecek bir hizmettir.*” **(Interest and Principal: The Circulation Capital, Not Capital Itself, Gives Birth to Progress)**

Böylece (karşılığında faiz ödenen) paranın kullanım[hakkını] satmakla bir metayı satmak aynı şey değildir. Bir metanın satıcısı, fiyatıyla birlikte metayı geri almaz. Sonuçta, kira ve karda olduğu gibi, faiz bir şeyi kullanmaya izin vermenin karşılığı olan bir ödemedir, ve bu nedenle de ödüllendirilmesi gereken üretken bir faaliyet değildir. Nihayetinde, faiz değişimin değil eşitsizliğin bir ifadesidir:

> ***"'tık para' demekle 'para sonra' demek arasında geliştirilmekte olan bir dolap varsa, bunun zararsız olduğu söylenemez; çünkü amaçlanan sonuç, tefeciliği [moneylending] normatif değişim başlığı altında içermektir. . . (ancak) bazı belirgin farklar bulunmaktadır. . . (normal meta değişiminde) her iki tarafın da bir şeyi varken, (ödünç vermede) onun sizin sahip olmadığınız bir şeyi vardır. . . (böylece) eşitsizlik ilişkiye hakim olur. Onun sahip olduğu sizin sahip olduğunuzdan fazladır, ve o verdiğinden daha çoğunu geri alacaktır."*** **(Schweickart, Op. Cit., s. 23)**

Bu nedenle, para ödünç verme, yoksul bir kişi için şimdi-daha-çok/sonra-daha-az tüketmek ile şimdi-daha-az/sonra-daha-çok tüketmek arasında yapılan bir seçim değildir. Eğer şimdi tüketim yoksa, sonra da olmayacaktır. Ayrıca, görece eşitlikçi olan bir kapitalizmde bile, faiz yeni sermaye üreticisinin meta üretmediği anlamına gelir. Sözde kapitalistler "tüketimlerini ertelemiş" ve bir makinann yaratılmasına izin vermişlerdir. Sonra bir ücret [*fee*] karşılığında diğerlerinin bunu kullanmalarına izin verirler, ancak bir meta satmamaktadırlar, bir şeyin kullanım [hakkı]ını kiraya vermektedirler. Ve izin vermek (yukarıda belirtildiği üzere) üretken bir faaliyet değildir.

Bu nedenle, sermaye sağlamak ve bundan faiz kesmek üretken faaliyetler değildirler. Proudhon'un söylediği üzere, "*(ismen zararlar[ın karşılığı] olarak, ancak gerçekte ise ödünç verilenin karşılığında) alınan tüm kira bir mülkiyet –bir çalma (hırsızlık) eylemidir.*" (What Is Property, s. 171). Diğer bir deyişle, kapitalizm tefeciliğe, yani bir şeyin kullanımı için para ödemeye dayanır. Makina sahibi "tüketimini ertelemiş"tir, ve böylece başlangıçta ortaya koyduğunun fazlası bir miktarı patrona ödeyecek ücretli emekçilerle "ödüllendirilmiş"tir. Ayrıca, meta üreticileri, makina sahibinin karşılığında para aldığı ve hala makinanın sahibi olduğu malları yaparlar.

Bunun anlamı, ödenen faizin, makinayı kullanan, en sonunda ücretleri dışında hiçbir şeyleri olmayan ve bu nedenle de hala yeni patronlar arayan birer ücretli köle olan emekçilerden alınmasıdır. Proudhon'un "*Mülkiyet hırsızlıktır!*" demesinde şaşacak bir şey yok.

Faiz bir dolandırıcılıktır, bu kadar açık ve basit. Hem toplumsal hem de bireyci anarşistlerin karşı çıkmasına şaşmamak gerek. Ben Tucker karşılıklı bankacılığın, faizi sıfıra indirmenin ötesinde işçilerin ekonomideki güçlerini de çoğaltacağı, yani işçilerin kullandıkları sermayeyle ilgili kiralama-satın alma pazarlığında anlaşmadıkça çalışmayı reddetme konumunda olacakları anlamına geldiğini varsayar (Bakınız Kısım G). Toplumsal anarşistler söz konusu olunca, sendikalar ve komünler arasındaki özgür anlaşmaların yeni üretim araçlarına uygun yatırımı sağlayacağını fark etmişlerdir. Aynı zamanda herhangi bir gelişkin ekonomide ortak etki ağının bulunduğunu, ve yatırım kararlarından herkes etkilendiği için herkesin söz hakkı olması gerektiğini kabul etmişlerdir (bakınız Kısım I).

C.3 Şirketlerde Kârlar ile Ücretler Arasındaki Bölüşümü Ne Belirler?

Herhangi bir anda, işçilere karşılığı ödenenden daha fazla bir değeri temsil eden mal ve hizmetler biçiminde, belirli [*given*] miktardaki ödenmemiş emek dolaşımda bulunur. Bu belirli ödenmemiş emek toplamı, toplam mevcut karı temsil eder. Her şirket toplamdan kendisine düşen payı azami kılmaya çalışır; eğer bir şirket ortalamadan-yüksek bir pay alırsa, bunun anlamı diğer şirketlerin ortalamadan daha azını aldığıdır. Sebepleri daha ileride tartışılacak nedenlerle (bakınız **Kısım C.5**), şirket ne kadar büyük olursa, mevcut artıktan daha büyük bir pay alma olasılığı da o kadar artar. Burada dikkat edilmesi gereken önemli şey, şirketlerin karları (ödenmemiş

emek) oluşturan toplam artı değerden paylarına [düşeni] gerçeğe dönüştürmek için piyasada rekabet ettikleridir. Ancak, bu karların **kaynağı** piyasada değil, üretimde yatmaktadır. Bir kimse var olmayan bir şeyi satın alamaz, ve eğer birisi kazanırsa bir başkası kaybeder.

Yukarıda işaret edildiği üzere, üretim maliyetleri piyasa fiyatlarını belirler. Herhangi bir şirkette, üretim maliyetlerinin büyük bir kısmını ücretler oluşturur. Diğer maliyetlere (hammaddeler gibi) bakarsak, yine ücretler onların fiyatlarının belirlenmesinde önemli bir rol oynarlar. Açıktır ki, bir metanın fiyatının maliyetler ve karlar şeklinde bölünmesi sabit bir oran değildir; [yani] fiyatlar, ücret seviyeleri ile üretkenlik arasındaki karşılıklı etkileşimin karmaşık bir sonucudur.

Verili bir durumun sınırları dahilinde, işverenler ile işçiler arasında ücretler, çalışma koşulları ve ödenekler üstünden [yapılan] sınıf mücadelesi, işyerindeki ve sanayideki sömürünün derecesini belirler; böylece de, emeğe (yani ücretlere) ve şirkete (yani karlara) giden paranın göreceli miktarlarını belirler. Proudhon'un belirttiği üzere, "*karların ücretle ilişkisi, emek ile sermaye arasında savaş*" anlamına gelir. (**System of Economical Contradictions**, s. 130) Bu yine, ücretlerdeki bir artışın, –karları artırması veya üretkenlikle bağlı kalması nedenleriyle–

fiyatları yükseltmeyebileceği anlamına gelir; ancak bunun –eğer gerekirse, kar oranlarını iyileştirmek için sermaye diğer sanayilere ve ülkelere hareket edeceği için— daha yaygın etkileri olacaktır.

Buradaki can alıcı nokta, işçilerden artı değer elde edilmesinin, bir ton kömürden şu kadar jül elde edilmesi gibi basit bir teknik işlem olmamasıdır. Bu, kapitalistlerin yarım işgününü kaybettiği keskin bir mücadeledir. Emek gücü diğer metalara benzemez –insanoğullarında bulunur ve ayrılmaz bir biçimde onlara içkindir. Karların ve ücretlerin bir şirket içerisinde, ve bir bütün olarak ekonomi içerisinde bölüşümü, –hem bireyler olarak, hem de bir sınıf olaarak– işçilerin eylemlerine bağlıdır ve onlarca düzenlenir.

Ücretlerin belirlenmesinde ekonomik ve nesnel etmenlerin hiçbir rol oynamadığını söylemiyoruz. Aksine, sınıf mücadelesi her zaman ancak verili ekonomik çerçeve içerisinde davranabilir. Ancak, bu nesnel koşullar sürekli bir biçimde sınıf mücadelesi tarafından değiştirilirler; ve kapitalizmi en nihayetinde krize götüren şey, emek gücünün beşeri ve metasal yönleri arasındaki çelişkidir (bakınız **Kısım C.7**)

Bu bakış açısından, üretimde [kullanılan] faktörün (emek, sermaye veya toprak) onun "marjindeki" üretken gücünün karşılığı olan bir gelir payı elde

ettiği şeklindeki neo-klasik argüman yanlıştır. Christopher Eaton Gunn'un dikkat çektiği üzere, bu argüman, "*gerçek dünyada göreceli gelir paylarının daha olası bir göstergesi olan –siyasetin, çatışmanın, ve pazarlığın– gücünü hesaba katmaz.*" (**Workers' Self-Management in the United States**, s. 185) Eğer emeğin gücü artıyorsa, onun gelirdeki payı da artma eğilimi gösterir; ve açıktır ki eğer emeğin gücü azalıyorsa da düşer. Savaş sonrası ekonomisinin tarihi bu tür bir analizi desteklemektedir –ileri ülkelerde emeğin payı 1970'lerdeki % 68 değerinden 1995'te % 65.1'e düşmüştür (AB'de ise % 69.2'den % 62'ye düşmüştür). ABD'de, 1950'ler, 1960'lar ve 1970'lerde [yaşanan] emek payındaki artışı geriye çevirerek, imalat sektöründeki emeğin payı 1979-89 döneminde % 74.8'den % 70.6'ya gerilemiştir. Emeğin payındaki bu geriye dönüş, emeğin gücünün sağ-kanat hükümetler ve yüksek işsizlikle zayıflatılmasıyla aynı dönemde gerçekleşmiştir.

Bu nedenle, birçok anarşist açısından, emek ile sermaye arasındaki göreli güç, gelirin onlar arasında bölüşümünü belirler. Tam istihdamın veya büyüyen işyeri örgütlenmesi ile dayanışmanın yaşandığı dönemlerde, işçilerin ücretleri daha hızlı artma eğilimindedir. Bu analizden [hareketle] anarşistler, emeğin gücünü artırmak ve ürettiğimiz değerden

daha çok almamızı sağlamak amacıyla kolektif örgütlenme ve eylemi destekler.

Artan üretkenliğin ücretlerin artmasına mümkün kılacağı [şeklindeki] neo-klasik kavram, 1970'lerin başlarından beridir sayısız şoka maruz kaldı. Ücret artışları genellikle üretkenliğin gerisinde kaldı. Örneğin, Thatcher'ın daha serbest piyasalar hükümranlığı döneminde, üretkenliğin %3.3'lük artışına gerçek kazançlardaki % 0.8'lik bir düşüş eşlik etti. Hatırlayınız, bunlar ortalama [değerlerdir] ve işçilerle idareciler arasındaki fiili ödenti farklılıklarını gizlemektedir. Bir örnek alırsak, 1978 ve 1984 döneminde, İngiltere'de çalışan beyaz erkeklerin gerçek ücretleri, bu grubun en aşağıda yer alan % 10'luk dilimi için % 1.8 artarken, en yukarıdaki % 10 için ise % 18.4 artmıştır. Ortalama artış (% 10.1), en üst ile en alt arasındaki devasa farkları gizler. Ayrıca bu sayılar, bu artışların başlangıç noktasını gözardı eder –ücretlerde çalışanlar arasında sık sık gözlenen büyük farklılıkları (McDonalds'ın CEO'su ile temizlikçisinin kazançlarını karşılaştırın). Diğer bir deyişle, neredeyse önemsiz olan % 2.8 hala önemsizdir!

Tekrar ABD'ye bakacak olursak, saat başına ücret alan işçilerin ([yani] işçilerin çoğunun) ortalama ücretlerin 1973'de zirveye ulaştığını görürüz. O zamandan beri önemli ölçüde düşmüştür, ve

1992'de 1960'ların ortasındaki seviyesine gelmiştir. ABD işgücünün (denetleyici [*non-supervisory*] olmayanlar ve üretim işçileri) % 80'inden fazlası için, gerçek ücretler 1973 ile 1994 arasında haftalık kazançlar açısından % 19.2, ve saatlik kazançlar açısından ise % 13.4 azalmıştır. Üretkenlik % 23.2 artmıştır. ABD'deki gerçek ücretlerdeki bu düşüşle birlikte, çalışılan saat süresinde artış olduğunu görüyoruz. İşçi sınıfından insanlar, mevcut yaşam standartlarını korumak için, hem borçlanmaya başlamış, hem de daha uzun çalışma saatlerine yönelmiştir. 1979'dan beridir, 3020 saat olan orta-gelir düzeyindeki bir ailelerin ortalama çalışma süresi yükselmektedir; 1989'da 3206'ya, 1996'da 3287'ye ve 1997'de 3335'e. Meksika'da da benzer bir süreç görüyoruz. 1980 ile 1992 arasında, (enflasyondan arındırılmış) maaşlar % 21 düşerken, üretkenlik % 48 artmıştır.

1989 ile 1997 arasında, ortalama maaş % 4.2 düşerken, üretkenlik % 9.7 artmıştır. Ayrıca, ortalama bir ailenin çalışma süresi % 4 (veya tam zamanlı bir iş [cinsinden düşünülürse], üç hafta kadar) artarken, geliri ise yalnızca % 0.6 artmıştır (diğer bir deyişle, çalışma saatlerindeki artış ancak bu minik büyümeyi sağlamıştır). Eğer işçilerin ücretleri, neoklasik ekonominin iddia ettiği gibi üretkenlikleri ile ilintili olsaydı, üretkenlik artıkça ücretlerin düşmek

yerine artmasını beklerdiniz. Ancak, eğer ücretler ekonomik güçle ilişkili ise, o zaman düşmesi beklenir. Bu, işçilerin pazarlık güçlerinin aşındırıldığı, ve böylece gelirin daha büyük bir kısmının ücretler yerine kara gidebildiği "esnek" emek piyasalarına duyulan arzuyu açıklar. Tabii ki, sadece tam rekabetçi (veya, daha gerçekçi bir [ifadeyle] gerçekten de "serbest" olan) piyasalarda, ücretlerin üretkenlikle beraber artacağı söylenecektir. Ancak, **daha serbest** piyasaların her şeyi daha kötü değil, daha iyi yapmasını beklerdiniz. Dahası, ücretler ve çalışma koşulları için mücadele eden sendikaların uzun dönemde işçilerin zararına olacağı argümanı, son 30 yıl içinde çarpıcı bir şekilde çürütülmüştür –örneğin, ABD'daki emek hareketinin gerilemesine artan değil, azalan ücretler damgasını vurmuştur.

Hiç de şaşırtıcı olmamak üzere, hiyerarşik bir sistemde yukarıda yer alanlar aşağıdakilerden daha iyi [bir performans sergilerler]. Sistem, çoğunluğun azınlığı zenginleştireceği bir şekilde kurulmuştur. İşte bu nedenle anarşistler, işyeri örgütlenmesinin ve direnişin, işçilerin gelirlerinin korunması –ve hatta yükseltilmesi– için hayati olduğunu savurlar. Eğer emek ile sermaye arasındaki gelir paylaşımı onların göreceli güçlerine dayanıyorsa –ki öyledir–, o halde ancak işçilerin kendi eylemleri onların

durumunu iyileştirebilir, ve yarattıkları değerin bölüşümünü belirleyebilir.

C.4 Piyasaya Neden Büyük Şirketler Egemen Olur?

"*Olgular gösteriyor ki. . . kapitalist ekonomiler zaman içerinde ve bazı fasılalarla giderek daha fazla yoğunlaşıyor.*" (M. A. Utton, **The Political Economy of Big Business**, s. 186) "Serbest" piyasanın dinamiği, (ulusal, ve giderek de uluslararası düzeyde) az sayıdaki firmanın hakimiyeti altında olma eğilimidir; bu, oligapolcü rekabete ve söz konusu şirketlerin daha yüksek karlar yapmasına neden olmaktadır (ayrıntılar ve kanıtlar için **Bir Sonraki Kısım**a bakınız). Bu, kurulmuş olan şirketlerin rekabet etmek için gerekli olan büyük sermaye yatırımlarını yapabiliyor olması, böylece de verili bir piyasaya girebilen ve orada varlığını sürdürebilen rekabetçi [şirket] sayısını azaltması yüzündendir. Bu nedenle, Proudhon'un sözleriyle, "*rekabet, rekabeti*

öldürür." (**Systems of Economical Contradictions**, s. 242)

Bu, "*(1880'lerden sonra ABD'de Büyük Şirketlerin yükselişinin ardından) yeni, güçlü markaların ortaya çıkmadığı anlamına gelmez; çıkmışlardır, ancak bu yüzyılın başlarında ya küçük olan veyahut da mevcut olmayan piyasalarda.*" Kapitalizmin dinamiği öyle bir şeydir ki, "*(Büyük Şirketlerin büyüklüğü ve pazar gücü ile ilgili olan) rekabetçi avantaj bir kere yaratıldığı zaman, devamlılık gösterir.*" (Paul Ormerod, **The Death of Economics**, s. 55)

Hiç ya da çok az sermayesi olan insanlar açısından, rekabete girmek düşük başlangıç maliyetleri olan küçük piyasalarla sınırlıdır ("*Genelde, küçük ölçekli üretimle ilgili olan sanayiler genellikle. . . daha düşük yoğunlaşma düzeylerine sahiptirler.*" (Malcolm C. Sawyer, **The Economics of Industries and Firms**, s. 35)). Ne üzücüdür ki, rekabetin dinamikleri nedeniyle, zayıf olanlar iflas edip başarılı olanlar büyüdüğü ve sermaye maliyetleri artığı için, bu piyasalar da teker teker az sayıdaki büyük firmanın hakimiyeti altına girerler – "*Sermayenin çevrimini her tamamlayışında, birey ona oranla giderek küçülür.*" (Josephine Guerts, **Anarchy: A Journal of Desire Armed**, sayı 41, s. 48)

Örneğin, 1869 ile 1955 arasında, "*Kişi başına ve emek gcü birimi başına düşen sermayede dikkati çe-*

ken bir büyüme vardı. Kişi başına düşen net sermaye. . . on yıllık bir dönem için % 17'lik bir büyüme hızıyla. . . başlangıç seviyesinin dört katına ulaşmıştı." Gayri safi [brüt] sermaye oluşumunun yıllık oranı, "*1869-1888'deki 3.5 milyar $ [seviyesinden] 1929-1955'de 19 milyar $'a, ve 1946-1955'de ise 30 milyar $'a yükseldi. Yaklaşık olarak yüzyılın üç çeyreği boyunca süren bu uzun dönemli artış böylece orijinal seviyesinin dokuz katına [eşit olmuştu].*" (Simon Kuznets, **Capital in the American Economy**, s. 33 ve s. 394, 1929'un dolar değeriyle sabitlenmiştir). Örnek olarak çelik sanayisini alırsak: 1869'da ABD'de çelik sanayisinin ortalama maliyeti 156,000 $'dı; ancak 1899'a gelindiğinde bu 967,000 $ olmuştu –% 520 artış. 1901'den 1950'ye gelindiğinde, bütün olarak çelik sanayisindeki gayri safi sabit varlıklar 740,201 $'dan 2,829,186 $'a yükseldi –Bethlehem Çelik'in varlıkları 1905 (29,294 $) ile 1950 (1,314,267 $) arasında % 4,386.5 arttı). Bu artan varlıklar, hem işyerlerinin büyüklüğüne, hem de şirketin idari düzeylerine (yani tek tek işyerleri **arasında**) bir bütün olarak yansıdı.

İşçi başına sermayenin oranın yükselmesiyle, verili, iyi-gelişmiş bir piyasada rakip bir firma kurmanın maliyeti, –diğer büyük firmalar hariç– herkesi bunu yapmaktan alıkoyar (başlangıç maliyetlerini daha da yükselten reklam ve diğer dağıtımla ilgili

maliyetleri burada gözardı ediyoruz –"*reklamlar sanayiye girmek için gerekli olan sermaye [miktarını] yükseltir.*" (Sawyer, **Op. Cit.**, s. 108)) J. S. Bain (**Barriers in New Competition**) üç ana giriş engelini tanımlar: ölçek ekonomileri (yani artan sermaye maliyetleri ve [sermayenin] daha üretken doğası); ürün farklılaştırması (yani reklam yapma); ve "*mutlak maliyet avantajı*" dediği daha genel bir kategori.

Bu son engel, daha büyük şirketlerin kaynaklar, fikirler, vb. şeyler açısından daha küçük şirketlerin üstesinden gelebilecekleri; ve Araştırma ve Geliştirme ile patent alımına daha fazla para koyabilecekleri anlamına gelir. Böylece, küçük şirket üzerinde teknolojik ve maddi bir avantaja sahip olabilirler. Belirli bir zaman için "ekonomik [karlı] olmayan" fiyatlar –"*yıkıcı fiyatlandırma*" [*predatory pricing*] denilen bir faaliyet– verebilirler (ve kaynakları sayesinde hala ayakta kalırlar) ve/veya daha büyük bir pazar payı elde etmek veya rakipleri piyasa dışına itmek için bol harcamalı tanıtım kampanyaları yapabilirler. Ayrıca, harici sermaye [*external capital*, şirketin kendi öz kaynaklarından sağlanmayan sermaye] elde etmek büyük şirketler açısından daha kolaydır, ve genellikle daha az risk içerir.

Ayrıca, büyük firmaların icatlar ve teknolojinin geliştirilmesi üstünde büyük etkileri olabilir –daha yeni, daha küçük işletmeleri ekonomik güçleri sayesinde bünyelerine katabilirler, ve yeni fikirleri satın alabilirler (ve böylece de kontrol ederler) –aynen petrol şirketlerinin alternatif enerji kaynağı teknolojilerinin patentlerini ellerinde tutmaları, ardından da kendi ürünlerine karşı rekabeti azaltmak için bunları kullanmamaları gibi (tabii ki, gelecekte bir gün, karlı olduğunda bunları geliştirebilirler). Yine, piyasanın denetimi güvence altında olduğunda, oligapoller genellikle mevcut fabrikalarının kullanımını azami kılmak için icatları geciktirecek veya ürün farklılaştırmayı azami kılmak için düzmece icatlar yapacaklardır. Piyasayı kontrol denetlemelerine (Batılı oligapollerin 1970'ler ve 1980'lerde Japon [oligapollerinin] artan rekabetine maruz kalmasında olduğu gibi, genellikle diğer büyük firmalar tarafından) meydan okunduğunda, daha ileri teknolojinin kullanımını hızlandırabilir ve (esasen sahip oldukları kaynakların büyüklüğü sayesinde) genellikle rekabetçi kalmayı başarabilirler.

Bu engeller iki düzeyde işler –**mutlak** (giriş) engelleri ve **göreceli** (hareket) engelleri. Piyasa hacim olarak büyüdükçe, bir işe girişmek için gerekecek sermaye miktarı da büyür. Bu piyasaya yeni sermaye girmesini engeller (ve bunu, perde arkasından

önemli finansal ve/veya siyasi destek edinen firmalarla kısıtlı tutar):

> "*Hakim örgütler bir kere sanayinin yapısını tanımlamaya başladığında, potansiyel rekabetçileri çok büyük giriş engelleri bekler. Fabrika, teçhizat ve personel için devasa yatırımlar gerekir. . . (Ö)rgüt* ***içinde*** *üretken kaynakların geliştirilmesi ve bunların kullanılması hatıtı sayılır bir zaman alır –özellkle de aşılması güç mevkiler [incumbent] söz konusuyken. . . Bu nedenle, oldukça rekabetçi koşullarla. . . nitelendirilen bir sanayide az sayıda iş örgütlenmesinin ortaya çıkması, ile (o)ligapolistik bir piyasa gücünün (damgasını taşıyan). . . bir sanayiye zorla girilmesi oldukça farklı şeylerdir.*" (William Lazonick, **Business Organisations and the Myth of the Market Economy**, s. 86-87)

Dahası, oligapolcü sanayinin **içerisinde**, hakim firmaların büyük bir hacme ve piyasa gücü[ne sahip olması], küçük firmaların rekabeti azaltacak genişleme dezavantajlarıyla karşılaşması anlamına gelir. Hakim firmalar küçük rakipleri karşısında birçok

avantaja sahiptir –önemli bir alım gücü (kaynaklara daha iyi erişimin yanısıra tedarikçi firmalardan daha iyi hizmet ve daha düşük fiyatlar alınmasını sağlar), finansal kaynakları ayrıcalıklı erişim, yatırımları finanse etmek üzere daha fazla dağıtılmamış kazanç [*retained earnings*], hem işyerlerinin kendi içlerinde hem de [işyerleri] **arasında** ölçek ekonomileri, fiyatları "ekonomik olmayan" düzeylere düşürme ve vb. (tabii ki, daha küçük bir şirketi de **satın alabilirler** –1995'te IBM, Lotus'u 3.5 milyar $'a satın aldı. Bu, 20 milyon nüfusu olan Nepal'in yıllık ürününe eşittir). Büyük bir şirket veya şirketler yine genişlemeye çalışan daha küçük şirketlerin faaliyetlerini sınırlamak için, müşterilerle ve tedarikçi şirketlerle kurmuş oldukları ilişkilere dayanabilirler (örneğin, bağlantılarının daha küçük şirketlerin ürünlerini satın almasını engellemek için nüfuzlarını kullanmak).

Proudhon'un "*(r)ekabette. . . zafer en büyük taburlara aittir*" demesine şaşmamak gerek. (**Op.Cit.**, s. 260)

Bu giriş/hareket engelleri sonucunda, piyasanın iki ana sektöre bölündüğünü görürüz –oligapolcü sektör ve daha rekabetçi olan sektör. Bu sektörler iki düzeyde faaliyet gösterirler –(verili bir piyasada çok büyük piyasa payları, güçleri ve fazla karları olan az sayıdaki firma ile) piyasalar içerisinde ve bizzat ekonominin içerisinde (bazı piyasalar

fazlasıyla yoğunlaşmış ve az sayıdaki şirketin hakimiyeti altındadır, diğer piyasalar ise daha rekabetçidir). Bu, daha rekabetçi piyasalardaki firmaların yanısıra, oligapolcü piyasalardaki küçük firmaların da büyük şirketler tarafından ezilmesine yol açar. Rekabetçi güçlerden korunmak demek, oligapolcü piyasalardaki piyasa fiyatının piyasaki ortalama üretim fiyatına doğru düşmeye zorlan**ma**ması demektir; bunun yerine, [piyasa fiyatı] sanayideki (piyasada hakim bir konumda olmakla ilişkili kazanımlara erişimi olmayan) daha küçük şirketlerin üretim fiyatları etrafında dengelenme eğilimindedir. Bu, kendi oligapolcü piyasalarında genellikle karşılaştırılabilir [düzeyde bir] getiri elde eden en büyük şirketler hariç olmak üzere, getiriler [sektöre] girmeye değer olmadığı için yeni sermayenin piyasaya girmesi teşvik edilmezken, hakim firmaların süper-karlar kazanabileceği anlamına gelir (ve piyasa gücünün sadece birkaç [şirketin] elinde olması nedeniyle, eğer hakim firmalar yayılmayı bir tehdit olarak algılarlarsa, küçük firmalar açısından [piyasaya] girmek potansiyel olarak tam bir felaket olabilir.)

Böylece Büyük Şirketlerin semeresini aldığı süper-karların devamlılığını sağlayan şey, rekabeti azaltan –yoğunlaşma, piyasa gücü ve hacmi

cinsinden– avantajlardır (ayrıntılar için **Kısım C.5**'e bakınız).

Ve, Büyük Şirketlerin yükselişini sağlayan süreçlerin küresel piyasada da işlemekte olduğunu belirtmeliyiz. Büyük Şirketlerin karları azami kılmak ve piyasada hayatta kalmak arzusuyla ortaya çıkması gibi, "*(ç)okuluslular da, oligapolcü dünyada karları pekiştirmenin ve çoğaltmanın bir yolu oldukları için ortaya çıkarlar.*" (Ketih Cowling ve Roger Sugden, **Transnational Monopoly Capitalism**, s. 20) Böylece tamamen ulusal olan bir fotoğraf diyelim ki piyasanın dört firmanın hakimiyeti altında olduğunu gösterirken, küresel görünüm ise bunun yerine oniki firma olduğunu gösterecektir bize, ve piyasa gücü çok daha az kaygılandırıcı görünür. Ancak ulusal piyasanın zamanla yoğunlaşamaya maruz kalması, küresel piyasalarda da aynen yaşanır. Zamanla, küresel piyasaların çoğuna hakim olan bir elin parmakları kadar firmayla, gelişkin bir küresel oligapol yapısı ortaya çıkacaktır (işlem hacmi [*turnover*] çoğu ülkenin GSYİH'sinden daha büyük [olan firmalar] –ki bu bugünkü durumdur. Örneğin, 1993'de Shell'in 100.8 milyar $'lık varlıkları, Yeni Zelanda'nın GSYİH'nin neredeyse iki, Nijerya'nın ise üç katıydı; toplam satışları ise 95.2 milyar $ idi).

Böylece, kapitalizmin kendi dinamiği, piyasada hayatta kalmanın gereklilikleri, piyasanın Büyük Şirketlerin hakimiyeti altına girmesine ndene olur (”*rekabet ne kadar gelişirse, rekabetçilerin sayısını o kadar azaltma eğilimi gösterir.*” (P-J Proudhon, **Op.Cit.**, s. 243)). Rekabetin piyasa koordinasyonunu tahrip etmesi ve yerine kaynakların planlı dağıtımını geçirmesi ironisi kapitalizmin destekçilerinin sıklıkla gözünden kaçar.

C.4.1 Büyük Şirketler Ne Kadar Büyüktür?

Büyük Şirketlerin varlıklar, satışlar ve kar bölüşümü üzerindeki etkileri açıktır. ABD'de, 1985'de, 14,600 ticari banka bulunuyordu. En büyük 50'si tüm varlıkların % 45.7'sine, en büyük 100'ü ise % 57.4'üne sahipti. 1984'de imalat sektöründe faaliyet gösteren 272,037 şirket vardı; bunların 710 tanesi (% 0.25'i) toplam varlıkların % 80.2'sine sahipti. Hizmetler sektöründe (küçük işletmelerin yuvasıdır genellikle), toplam 889,369 firmanın içindeki 95'i sektörün varlıkların % 28'ini elinde bulunduruyordu. 1986'da, tarımda 29,000 büyük çiftlik (tüm çiftliklerin yalnızca % 1.3'ü) toplam çiftlik satışların üçte

birinden ve çiftlik karlarının ise % 46'sından sorumluydu. 1987'de, en büyük 50 firma, **Fortune** 500 Büyük Sanayi Şirketi [listesinin] toplam satışlarının % 54.4'ünden sorumluydu. (Richard B. Du Boff, **Accumulation anf Power**, s. 171)

Piyasaya hakim olma süreci, büyük şirketlerin artan piyasa paylarında ifadesini bulmaktadır. İngiltere'de, en büyük 100 imalatçı şirket, piyasa paylarının 1909'daki % 16 [değerinden], 1949'da % 27'ye, 1958'de % 32'ye ve 1975'te % 42'ye yükseldiğini gördüler. Net varlıklar cinsinden ise, en büyük 100 sınai ve ticari şirket net varlıklar içindeki paylarının 1948'deki % 47 {oranından], 1968'de % 64'e ve 1976'da ise % 80'e çıktığını gördüler (RCO Matthews, **Economy and Democracy**, s. 239). Daha geniş bakarsak, 1995'de 50 firmanın sanayileşmiş dünyadaki imalat mallarının % 15'ini ürettiğini görürüz. Dünya çapında motorlu taşıt sanayisinde 150 kadar şirket bulunmaktadır. Ancak en büyük ikisi, [yani] General Motors ve Ford, tüm taşıtların hemen hemen üçte birini üretmektedir. En büyük beş firma toplam ürünün yarısını, en büyük on firma ise dörtte üçünü üretmektedir. Beş beyaz eşya firması Birleşik Devletler'deki çamaşır makinalarının % 98'ini imal etmektedir; et piyasasında dört firma % 85'ini kontrol ederken, diğer 1,245 firma piyasanın % 15'ini paylaşmaktadır.

Ekonomik gücün yoğunlaşması en fazla imalat sektöründe belirginleşirken, bununla sınırlı kalmamaktadır. Hizmetler sektöründe de giderek artan bir yoğunlaşma görüyoruz –havayolları, fast-food zincirleri ve eğlence sektörü bunlardan yalnızca birkaç örnek.

Büyük Şirketlerin bir diğer etkisi, tek tek sanayilerde yoğunlaşma seviyeleri artarken, büyük şirketlerin giderek çeşitlenmesi eğilimidir. Bunun sebebi, verili bir piyasa büyük şirketlerin hakimiyeti altına girdikçe, bu şirketlerin kuvvetlerini ekonomide artırmak ve riskleri azaltmak amacıyla (büyük kaynaklarını kullanarak) diğer piyasalara yayılmasıdır. Bu, birçok farklı piyasada ana şirketin yan firmalarının [*subsidiary*] ortaya çıkmasından görülebilir – görünüşte birbirine rakip olan bazı ürünlerin sahibinin aslında aynı şirket olmasıyla!

Tütün şirketleri bu çeşitlendirme stratejisinin ustalarıdır; çoğu insan bilmeden onların zehirli sanayisini destekler! İnanmıyor musunuz? Peki öyleyse; eğer herhangi bir Jell-O ürünü yediyseniz, Kol-Aid içtiyseniz, Log Cabin şurubu kullandıysanız, Minute Rice'ı ağzınızda kıtırdattınızsa, Miller birası lüplettiyseniz, Oreas yiyip yuttuysanız, Ritz krakerinizin üzerine Velveeta sürdüyseniz, ve bunları Maxwell House kahvesi eşliğinde yuttuysanız, tütün sanayi-

sini destekledinizi, üstelik sigaradan tek bir nefes çekmeksizin.

Ne ironiktir ki, ekonominin Büyük Şirketlerin hakimiyeti altına girmesinin sebebinin bizzat rekabetin doğası ile ilgisi vardır. Rekabetçi bir piyada (karları azami kılarak) hayatta kalabilmek için, firmalar sermayeye, reklamlara ve vb.'lerine yatırım yapmak zorundadırlar. Bu hayatta kalma süreci potansiyel rekabetçilere karşı engeller oluşturulmasına neden olur; [bu ise] giderek daha fazla sayıdaki piyasanın birkaç büyük firmanın hakimiyeti altına girmesine neden olur. Bu oligapolleşme süreci, (büyüklükleri nedeniyle) oligapollerin küçük firmalara oranla daha fazla kaynağa erişim imkanı olması sayesinde, kendi kendini sürdürücü hale gelir. Böylece, rekabetçi kapitalizmin dinamiği oligapol formunda kendisini olumsuzlar [yadsır].

C.4.2 Büyük Şirketlerin Toplum Üzerindeki Etkileri Nelerdir?

Kapitalist eğilimli pek çok ekonomistin ve kapitalizmin destekçilerinin, Büyük Şirketlerin kapitalizm-

deki hacmi ve hakimiyetiyle ilgili yaygın kanıtları önemsiz göstemeye çalışması şaşırtıcı değildir.

Bazıları Büyük Şirketlerin bir sorun olduğunu kabul etmez –eğer piyasa az sayıda firmanın hakim olmasına neden oluyorsa, o zaman bırakın öyle olsun (sağ-liberter "Avusturya" okulu bu çeşit tutumun en ön cephesinde yer alır –"Avusturya" [okulu] ekonomistlerin ve diğer "piyasa avukatları"nın, Büyük Şirketlerin işaret ettiği ekonomide piyasa koordinasyonunun bastırılarak yerini **planlı** koordinasyona bırakmasını kutlamaları biraz ironik gözükse de). Bu bakış açısına göre, müşteriye hizmette iyi olmadıkça, oligapoller ve karteller genellikle uzun süre hayatta kalamazlar.

Katılıyoruz –burada tartıştığımız şey oligapolcü **rekabet**. Büyük Şirketler talebe cevap vermek zorundadırlar (reklamlarla bunu manipüle etmediği/yaratmadığı zaman tabii ki), aksi takdirde rakiplerine (genellikle aynı piyasadaki diğer hakim şirketlere, veya diğer ülkelerin büyük firmalarına) piyasadan pay kaptırırlar. Ancak, oligapol gerçeğine "serbest piyasa"nın verdiği yanıt, bizim yalnızca tüketicilerden daha fazlası olduğumuzu, ve ekonomik faaliyetin ve piyasa olaylarının sonuçlarının yaşamın birçok farklı yönü üstünde etkisi olduğu olgusunu gözardı eder. Yani bizim argümanımız, aynı ürün için rekabetçi piyasaya göre daha fazla ödeyeceği-

mize odaklı değildir –bizim burada ilgilendiğimiz oligapolün **daha geniş** sonuçlarıdır. Eğer az sayıdaki firma, yalnızca büyüklüklerinin rekabeti sınırlaması nedeniyle fazladan karlar elde ediyorsa, bunun etkileri **her yerde** hissedilecektir.

Başlangıç olarak, bu "fazladan" karlar birkaç elde toplanacak, böylece toplumdaki gelir dağılımını (ve güç ile nüfuzu) çarpıklaştıracaktır. Mevcut kanıtlar gösteriyor ki, "*daha yoğunlaşmış olan sanayiler, (firmanın katma değeri içerisinde) işçiler açısından daha düşük bir ücret payına neden olmaktadır.*" (Keith Cowling, **Monopoly Capitalism**, s. 106) Büyük şirketler karlarının yalnızca % 52'sini –küçükler ise % 79'unu– ellerinde tutarlar, gerisini hisse getirisi olarak dağıtırlar; ve "*şirket artığından rantiyerlerin payı diyebileceğimiz [bir kısmı] –hisse getirileri [temettüler] artı vergi öncesi kar ve faizin yüzdesi olarak faiz– keskin bir şekilde artarak, 1950'lerdeki % 20-30 [seviyesinden] 1990'larda % 60-70 [seviyesine ulaşmıştır].*" (Doug Henwood, **Wall Street**, s. 75, s. 73) ABD nüfusunun en üstteki % 10'luk dilimi şahısların elinde bulunan hisse senedi ve tahvillerin % 80'den fazlasına, hisse sahiplerinin en üst % 5'lik dilimi ise şahısların elindeki hisse senetlerinin % 94.5'una sahiptir. Refahın 1970'lerden beri yoğunlaşmasına şaşmamak gerek (**Ibid.**, s. 66-67) En temelinde, gelirin bu [şekilde] çarpıklaşması kapitalist

sınıfın sınıf savaşını sürdürmesine [hizmet edecek] daha fazla kaynak sağlar, ancak etkisi bundan çok daha yaygındır.

Dahası, "*genel yoğunlaşma düzeyi ekonomideki karar-almanın merkezileşmesinin derecesine ve büyük firmaların ekonomik gücüne işaret eder.*" (Malcolm C. Sawyer, **Op.Cit.**, s. 261) Böylece oligapol, ücretleri ve herkesin koşullarını kötüleştirmek üzere bir bölge/ülke/işgücünü bir diğeriyle karşı karşıya getirmeye hizmet edecek yer kararları ve yatırım kararlarıyla ilgili olan ekonomik gücü çoğaltır ve merkezileştirir (veya, eş derecede olası olmak üzere, yatırım asi işgücünün veya radikal hükümetlerin bulunduğu ülkelerden uzaklaşacak, bunun sonucunda ortaya çıkacak olan [ekonomik] çöküş kimin çıkarlarına saygı gösterilmesi gerektiğini onlara öğretecektir.) Şirketin hacmi büyüdükçe, yer değiştirme [*relocation*] tehditi, işgücünün ücret kesintilerini, kötüleşen koşulları, "küçülmeyi", vb.'ni; toplulukların ise artan kirliliği, grevler, sendika hakları vb. konularda sermaye yanlısı kanunların geçirilmesini (ve sermayenin hareketliliği nedeniyle şirketlerin siyaset üstündeki artan denetimini) kabul etmesine sağlamasıyla birlikte, sermayenin emek ve toplum üzerindeki gücü artar.

Yine, tabii ki, [sahip oldukları] ekonomik önem ve kaynakları, onlara hükümeti lehte politikalar uy-

gulamak için etkileme becerisi –ya politik partilere mali destek sağlayarak doğrudan, veya yatırım kararları, basını etkileme ve think-tankleri destekleme yoluyla dolaylı olarak– kazandırdığı için, oligapol politik iktidara neden olur. Ekonomik güç, kısıtlanmış emek fırsatlarının yanısıra iş süreci üzerinde sebep olabileceği olumsuz etkilerin bulunduğu emek piyasalarına da uzanabilir. Tüm bunlar, içinde yaşadığımız toplumu, tabi olduğumuz yasaları, piyasada karşı karşıya olduğumuz "oyun alanı"nın "eşitliği" ve "düzeyliliği"ni, ve toplumdaki hakim fikirleri şekillendirir (bakınız **Kısım D.2** ve **Kısım D.3**).

Böylece, artan büyüklükle beraber güçte de, oligapollerin "*faaliyet göstermeyi seçtikleri koşulları etkileme*" gücünde de artış ortaya çıkar. "*Ücretlerin seviyesine ve çalışmanın hızına yalnızca* ***tepki vermekle*** *kalmazlar, aynı zamanda onları belirlemek üzere* ***eyleme geçerler****. . . Üretimi ve yatırımı kaydırmaya yönelik gerçek bir tehdit, ücretlerin düşük tutulmasına ve (işçilerin göstermek zorunda oldukları) çaba düzeyinin artmasına hizmet edecektir, . . . (ve)*" katma değerde ve ulusal gelirde "*karlara yönelik bir yeniden bölüşüm (için) . . . uygun ortamın sağlanmasında devletin desteğini kazanabileceklerdir.*" (Keith Cowling ve Roger Sugden, **Transnational Monopoly Capitalism**, s. 99)

Oligapollerin ürettiği metaların piyasa fiyatları maliyetler artı mark-up şeklinde belirlendiği için, artan maliyetlere veya kar oranlarındaki düşüşlere fiyatları yükselterek uyum göstermemeleri, onların enflasyona katkıda bulunabilir. Ancak, bu oligapolcü kapitalizmin [ekonomik] çöküşlere maruz kalmadığı anlamına gelmez. Hiç de öyle değildir. Sınıf mücadelesi ücretlerin payını (ve böylece de karın payını) etkileyecektir, çünkü ücret artışları fiyat artışlarını tam olarak telafi etmeyecektir –yüksek fiyatlar daha az talep demektir ve daima diğer oligapollerden kaynaklanan bir rekabet tehditi vardır. Ayrıca, sınıf mücadelesinin, sistemin istikrarlığı önündeki en büyük sınırlamaları yaratan üretkenlik ve bir bütün olarak ekonomideki artı değerin miktarı üstünde etkisi vardır. Böylece oligapolcü kapitalizm, geçmişin rekabetçi kapitalizmini daha fazla etkilemiş olan hiyerarşi, sömürü ve baskıya karşı toplumsal direnişin etkileriyle hala mücadele etmek zorundadır.

Oligapolün bölüşümsel etkileri geliri [gelir dağılımını] çarpıklaştırır, bu nedenle tekelin derecesinin hanehalkları arasındaki bölüşümün eşitsizliğinin derecesi üstünde asli bir etkisi vardır. Refahın yukarıdakilere akması, üretimin işçi sınıfının gereksinimlerinden (kaynaklara erişim konusunda diğerlerini dışlayarak ve diğerlerinin [işçilerin] elleri boş kalır-

ken firmaların elit piyasalar için mallar üretmesiyle) uzaklaşmasına yardımcı olur. Keith Cowling tarafından sunulan ampirik kanıtlar, "*ücretlerden karlara yönelen bir yeniden bölüşümün, tüketim üzerinde durgunluğa sebep olan bir etkisi olduğu sonucuna işaret etmektedirler*", ki bu bir [ekonomik] bunalıma yol açabilir (**Op.Cit.**, s. 51). Yüksek karlar aynı zamanda firmaların yatırım yapmak üzere [karların] daha fazlasını ellerinde bulundurabilecekleri (veya tabii ki üst düzeydeki idarecilere daha fazla maaş ödemeleri veya hisse getirilerini yükseltmeleri) anlamına gelir. Sermaye emekten daha hızlı bir şekilde büyüdüğü zaman, aşırı-yatırım giderek ağırlaşan bir sorun haline gelir, ve toplam talep düşen kar paylarını telafi edecek kadar yükselemez (iş çevrimleri hakkında daha fazlası için bakınız **Kısım C.7**). Dahası, sermaye stoğu büyüdükçe, oligapol nihai çöküşü derinleştirme eğiliminde olacak, tekrar toparlanmayı daha uzun ve zorlu yapacaktır.

Oligapole etkinlik [*efficiency*] açısından bakacak olursak, oligapollerden süper karların elde edilmesi, piyasadaki daha yüksek fiyatların etkin olmayan şirketlerin üretim yapmayı sürdürmesine imkan verdiği anlamına gelir. Küçük firmalar, yüksek maliyetlere, optimal altı [ölçekteki] fabrikalara vb.'ne **karşın** ortalama (oligapolcü olmayan) karlar elde edebilirler. Bu, piyasa güçlerinin ortalamadan daha yüksek ma-

liyetteki firmaları ortadan kaldıracak şekilde işleyememesi (ki bu destekçilerine göre kapitalizmin en önemli niteliklerinden birisidir) yüzünden kaynakların etkin kullanılmamasına yol açar. Ve, tabii ki, bir avuç firma tüm diğerlerinin üstesinden gelebilmesi, yani kaynakların en gereksinilen yerlere değil de en büyük efektif [*effective*, fiili] talebin olduğu yerlere gitmesi nedeniyle, oligapolcü karlar tahsis edici [*allocative*] etkinliğin çarpıklaşmasına yol açar.

Oligapolcü şirketlerin ellerinde bulunan böylesine büyük kaynaklar, etkin olmayan firmaların diğer oligapolcü şirketlerden kaynaklanan rekabet karşısında bile piyasada ayakta kalmasına imkan verir. Richard B. Du Boff'un belirttiği üzere, etkinlik "*piyasa gücü rekabetçi baskıları idari reformlardan vazgeçilecek kadar azalttığı zaman da zayıflatılmış olur. Kötü ün salmış bir vaka . . . (1901'de kurulan) ABD Çelik'tir. Bununla birlikte, şirket hiç de ticari bir başarısızlık değildi; etkili piyasa denetimini yıllarca sürdü, ve sulandırılmış hisse kağıtları üzerinden normalin üstünde kazançlar sağlandı. . . Böylesi bir başka örnek Ford'dur. Şirket, 1930'larda şaşalı günlerinde biriktirilmiş nakit kaynaklarla ayakta kalabildi. 'Ford, gerçekten de büyük olan bir iş örgütlenmesinin şaşırtıcı derecede kötü bir yönetimle ayakta kalabildiğinin mükemmel bir*

örneğini sunmaktadır.' " (**Accumulation and Power**, s. 174)

Böylece Büyük Şirketler pek çok düzeyde ekonomideki etkinliği azaltırken, aynı zamanda toplumun sosyal, ekonomik ve siyasi yapıları üstünde de önemli ve uzun vadeli etkiler gösterir.

Toplumdaki sermayenin ve refahın yoğunlaşmasının etkileri çok önemlidir, zaten biz de bu nedenle kapitalizmin büyük şirketler yaratma eğilimini tartışıyoruz. Bir azınlığın refahının çoğunluğun yaşamları üzerindeki etkisine SSS **Kısım D**'de değinilmektedir. Orada gösterildiği üzere, kapitalizm, çalışanlar üzerindeki doğrudan otoritenin yanısıra, refahtan kaynaklanan güç sayesinde topluluklar üzerinde de dolaylı bir kontrolü içerir.

Yani kapitalizm Adam Smith gibi insanlarca tanımlandığı şekilde serbest piyasa demek değildir – sermayenin yoğunlaşma düzeyi serbest rekabet düşüncelerini alaya almıştır.

C.4.3 Büyük Şirketlerin Varlığının Ekonomi Kuramı ve Ücretli Emek Açısından Anlamı Nedir?

Burada Büyük Şirketlerin ekonomi kuramı ve ücretli emek üzerindeki etkisine değineceğiz. Michel Kalecki'nin sözleriyle, tam rekabet "*en gerçekçi olmayan varsayım*"dır ve "*el altında hazır bulunan modelin fiili durumu unutulduğunda tehlikeli bir efsane haline gelir.*" (Malcolm C. Sawyer'ın alıntısı, **The Economics of Michel Kalecki**, s. 8) Ne yazık ki hakim kapitalist ekonomi bu efsane üzerine **kurulmuştur**. Ne ironiktir ki, "*marjinal ekonominin hakimiyetinin, çok sayıda küçük firmadan [oluşan] hayali dünyasının. . . yerleşmesi, (1890'larda Büyük Şirketlerin yükselişi) arka planında*" gerçekleşti. Böylece, "*neredeyse ortaya çıkmasıyla birlikte, marjinal ekonominin şirketlerin (ve eklemeliyiz ki piyasaların) kuramsal koyutları [postulate, önerme] gerçekliğin karikatürü olmuştur.*" (Paul Ormerod, **Op.Cit.**, s. 55-56)

Ekonomik ideolojinin varsayımlarının gerçeklikle çelişmesinin ücretli emeğin "gönüllü" doğası üstünde önemli karşılıkları vardır. Eğer neo-klasik ekonomi-

nin rekabetçi modeli geçerli olsaydı, firma denetimiyle ilgili hiçbir "giriş engeli"nin olmamasının yanısıra, çok çeşitli biçimlerdeki mülkiyet tiplerini (kooperatifler dahil olmak üzere yaygın kendi işinin sahibi olanları ve sermaye kiralayan işçileri) görmeliydik. Durum böyle değildir –sermaye kiralayan işçiler yoktur, kendi işine sahip olanlar ve kooperatifler ise marjinaldir. Hakim denetim biçimi emeği kiralayan sermayedir (ücretli kölelik).

Kapitalizmin destekçileri, "tam rekabet"e dayanan bir modelle, ücretli emeğin gönüllü bir seçim olduğu bir durumu inşa edebilirler –her şeyden öte, işçiler (böyle bir piyasada) görece kolay bir şekilde sermaye kiralayabilir veya koperatifler kurabilirler. Ancak "serbest" piyasanın **gerçekliği** öyle bir şeydir ki, bu model aslında mevcut değildirler –ve bu, bir varsayım olarak, ciddi bir şekilde yanıltıcıdır. Eğer kapitalist ekonominin gerçekliğini hesaba katacaksak, oligapolün hakim piyasa biçimi olduğunu, ve kapitalist ekonominin doğası itibariyle işçiler açısından olası seçenekleri kısıtladığını eninde sonunda kabul etmemiz gerekecektir –bu, ücretli emeğin "gönüllü" bir seçim olduğu inancını savunulamaz kılar.

Eğer ekonomi piyasaya girişi güçleştirecek ve [piyasada] hayatta kalmayı sermaye biriktirmeye bağımlı kılacak şekilde yapılandırılmışsa, o zaman bu engeller hükümet kararnameleri kadar etkili hale

gelecektir. Eğer küçük işletmeler oligapoller tarafından eziliyorsa, o zaman başarısızlık (ve işçilere pek az kaynak bırakma) şansı artmaktadır; ve eğer gelir eşitsizliği büyükse, o zaman işçiler sermaye borçlanarak kendi kooperatiflerini başlatmak amacıyla gerekli teminatı bulmakta oldukça zorlanacaklardır. Bu nedenle, kapitalizmin **gerçekliği**ne bakarsak, oligapolün varlığının (ders kitaplarının aksine) çalışan insanlar açısından "serbest piyasa"daki mevcut seçenekleri sınırlayarak ücretli emeği kalıcı kılmaya yardım ettiği belirginleşecektir.

Kısım C.4'de belirttiğimiz üzere, az sermayeye sahip olanlar düşük başlangıç maliyetleri ve düşük yoğunlaşmanın olduğu piyasalara itilecektir. Böylece, kapitalizmin destekçilerinin işçilerin hala bir seçeneği olduğu iddiasına. Ancak, bu seçenek (belirttiğimiz üzere) oligapolcü piyasaların varlığıyla sınırlıdır –öylesine sınırlıdır ki, çalışan nüfusun % 10'undan daha azı kendi işine sahiptir. Dahası, teknolojik kuvvetlerin düşük başlangıç maliyetleri gerektiren piyasaların sayısını çoğaltabileceği iddia edilmiştir (bir örnek olarak sıklıkla bilgisayar piyasasına işaret edilir). Ancak, 100 yıl önce elektrik motorları fabrikalardaki buhar makinalarının yerini aldığında da benzeri tahminler yapılmıştı. "*(1870'lerin) yeni teknolojileri, küçük üretim birimleri ve merkezsizleşmiş çalışma tarzıyla uyumluydu. . . Bu.*

. . beklentiler gerçekleşmedi." (Richard B. Du Boff, **Op.Cit.**, s. 65) Kapitalizmin tarihine bakarak, yeni teknolojilerle ilgili olan piyasaların da aynı yolu izleyeceğini tasavvur edebiliriz.

Kapitalist gelişmenin gerçekliğine göre, işçiler düşük başlangıç maliyeti gerektiren yeni piyasalara yatırım yap**sa**lar bile, sistemin dinamiği zaman içerisinde bu piyasaların da az sayıdaki büyük firmanın hakimiyeti altına girmesine yol açmaktadır. Dahası, küçük kooperatifler, oligapolcü bir piyasada hayatta kalmak için ücretli emek kiralamak veya aksi takdirde kapitalist kaygılarla hareket etmek baskısı altında olacaktır (bakınız **Kısım J.5.11**). Bu nedenle, başlangıçta kapitalizmi yaratan devasa devlet müdehalesini (bakınız **Kısım B.3.2**) gözardı etsek bile, sistemin dinamikleri tahakküm ve baskı ilişkilerinin devamlı onunla [devlet müdehalesi ile] ilişkili olmasını sağlayacak şekildedir –rekabetin fiilleri onları yarattığı ve güçlendirdiği için rekabet edilerek dışlanamazlar (kapitalizmin kooperatifler ve kendinden yönetim –etkin olmalarına karşın– karşısında [yarattığı] engeller için **Kısım J.5.11** ve **Kısım J.5.12**'ye bakınız).

Yani sermayenin yoğunlaşmasının bize açık olan seçenekler üzerindeki etkileri geniş ve önemlidir. Büyük Şirketlerin varlığı, alternatif üretim tarzları önüne fazlasıyla etkili engeller çıkardığı için

ücretli emeğin ”gönüllü” doğası üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Sonuçtaki büyük şirketlerin daha küçük firmalar üzerindeki baskısı yine kooperatifler ve birisinin emri altında çalışmayanlar **olarak**, kooperatiflerin ve kendi işinin sahibi olmanın yaşayabilme yetisini azaltır; onları fiilen gerçek alternatifler olarak marjinalize eder. Dahası, kapitalizmin dinamikleri, bir kere daha seçeneklerimizi azaltmak üzere yeni piyasalarda dahi daima **yeni** engellerin yaratılmasına neden olur.

Bütünü itibariyle, kapitalizmin **gerçekliği**, kastedilen ”tam rekabet” modellerinde fırsat eşitliğinin eksik olmasına neden olur. Ve bu eşitlik olmaksızın, ücretli emeğin mevcut seçenekler arasında ”gönüllü” bir seçim olduğu söylenemez –mevcut seçenekler, diğer alternatifler marjinalleştirilecek şekilde bir yönde çarpıtılmıştır.

C.5 Büyük Şirketler Neden Kârdan Daha Büyük Bir Dilim Alırlar?

Bir önceki kısımda belirttiğimiz üzere, kapitalist piyasanın doğası yüzünden, büyük firmalar kısa zamanda hakim hale gelirler. Bir kere birkaç büyük şirket belirli bir piyasaya hakim hale geldiğinde, çok sayıdaki rekabetçinin potansiyel olarak dışarda bırakıldığı, böylece de rekabetçi baskıların azaltıldığı bir oligapol meydana getirirler. Bu durumda fiyatın olması gereken "piyasa" düzeyinin üstüne çıkma eğilimi ortaya çıkar, çünkü oligapolcü üreticiler "kendi" piyasalarına girecek potansiyel yeni sermayeyle karşılaşmazlar (görece yüksek sermaye maliyetleri ve diğer giriş/hareket engelleri nedeniyle). Bu rekabet biçimi Büyük Şirketlerin mevcut kar pastasından "hak-

sız" bir dilim almasıyla sonuçlanır. Ekonomide herhangi bir anda bir **objektif** kar düzeyi var olduğu için, oligapolcü karlar "*hala rekabete takılıp kalmış olan bireysel sermayenin zararına yaratılır.*" (Paul Mattick, **Economics, Politics, and the Age of Inflation**, s. 38)

Kısım C.1'de öne sürüldüğü üzere, bir metanın fiyatı (maliyetler artı ortalama kar demek olan) üretim fiyatına yaklaşacaktır. Gelişmiş kapitalist bir ekonomide bu kadar basit değildir –Michal Kalecki'nin piyasaki "***tekel derecesi***" [*degree of monopoly*] dediği şeye bağlı olarak farklı "ortalama" karlar olacaktır. Bu kuram "*karların tekelci güçten kaynaklandığına işaret eder, ve karlar bu nedenle tekelci gücü daha fazla olan firmalara düşer. . . Büyük firmaların büyümesi ile artan tekel derecesi karların küçük şirketlerden büyüklerine doğru yönelmesine neden olacaktır.*" (Malcolm C. Sawyer, **The Economics of Michal Kalecki**, s. 36) Böylece yüksek bir "tekel derecesi"ne sahip bir piyasa, tam rekabetçi piyasadakinden daha yüksek bir ortalama kar düzeyine (veya getiri oranına) sahip olacaktır.

"Tekel derecesi", piyasa yoğunlaşmasının düzeyi, piyasa payı, reklamların boyutu, giriş/hareket engelleri, danışıklı döğüş [*collusion*] vb. etkenleri yansıtır. Bu etkenler ne kadar kuvvetli olursa, tekel derecesi ve fiyatların maliyetler üzerinden mark-up'lanması

da (ve böylece de katma değer içerisinde karların payı) o kadar yüksek olacaktır. Biz tekel derecesinin ilk başta nasıl yaratılmış olduğununa **değil** de –ki bu, **Kısım C.2**'de vurgulandığı üzere, Kropotkin'in sözleriyle "*yoksulların [karşılığı] ödenmemiş emeklerinden*" kaynaklanmaktadır) bunun karın firmalar **arasında** bölüşümünü nasıl etkilediğine vurgu yapmamıza rağmen, bizim yaklaşımımız Kalecki'ninkine pek çok açıdan benzemektedir.

J. S. Bain'in **Barriers in New Competition**'da değindiği, satıcı yoğunlaşma düzeyinin çok yüksek ve giriş engellerinin fazla olduğu sanayilerde, kar oranlarının ortalamadan daha yüksek olacağı şeklindeki kuramları destekleyici birçok kanıt bulunmaktadır. Araştırmalar Bain'in bulgularını desteklemektedir. Ketih Cowling bu yeni kanıtları [şöyle] özetliyor:

> "*ABD söz konusu olduğu müddetçe, . . . (tekel derecesinde önemli bir etken olan) reklamcılık ile karlılık arasındaki önemli bir ilişkinin (yanısıra), karlılık ile yoğunlaşma arasında çok güçlü olmamakla beraber önemli bir ilişki de olduğuna inanmak için nedenler bulunmaktadır. . . (Dahası) tahmin uygun olan gruplar-arası [cross-section]*

sanayilerle kısıtlıyken, . . . (İngiltere'de) hem yoğunlaşma hem de reklamcılık önemli gözükmektedir. Yoğunlaşmada zaman içinde [yaşanan] değişikliklerin etkileri üzerine odaklanarak, . . . talebin uygun fiyat esneklikleri tahminlerinin yokluğunun önemli ve pozitif bir yoğunlaşma etkisi (bulmak) [önünde yarattığı] temel sorunlardan kaçınabildik. . . Hem ABD, hem de İngiltere'deki kanıtlara dayanarak yoğunlaşma ile fiyat-maliyet marjları arasında önemli bir ilişki bulunduğunu söylemek akla yakın gözükmektedir." (**Monopoly Capitalism**, s. 109-110)

Bu çalışmalarda tipik bir biçimde kullanılan fiyat-maliyet marjı değişkeninin üretimdeki katma değerden çıkarılmış olan ücretler ve **maaş** hesabı [*salary bill*] olduğunu belirtmeliyiz. Bu, çoğu idari maaşların (özellikle de hiyerarşinin üst kesimlerindekilerin) maliyetten çok karla ilişkili olduğunu hesaba kattığı için, marjı azaltma eğilimindedir. Yine, çoğu piyasa bölgeselleştikçe (özellikle de ABD'de), ulusal-çaplı analiz belirli bir piyasadaki yoğunlaşma seviyesini olduğundan az gösterebilir.

Bu, büyük firmaların, hükümetin yardımı olmaksızın, yalnızca büyüklükleri ve piyasa güçleri sayesinde fiyatlarını ve karlarını "normal" (rekabetçi) düzeylerin üzerinde tutabilecekleri anlamına gelir (ve Büyük Şirketlerin, kapitalizminin "laissez faire"'ye yakın olduğu ve devletin büyüklüğü ile etkisinin küçük olduğu dönemlerde arttığı olgusunu unutmayalım). Ana akım ekonomi "tam rekabet" fikrine (ve bununla ilgili serbest piyasanın bu koşula yakınlaştıkça kaynakların etkin dağıtımını sağlayacağı kavramına) dayandığı ölçüde, bu bulguların kapitalizmin fırsat eşitliğine, özgürlüğe ve adalete dayanan bir sistem olduğu iddialarını tam göbekten parçaladığı aşikardır. Büyük Şirketlerin varlığı, ve onun ekonominin geri kalanı ile toplum üzerindeki etkileri, kapitalist ekonominin kumdan bir kule olduğunu büyük ölçüde ortaya çıkarır (bakınız **Kısım C.4.3**).

Oligapolün bir başka yan etkisi ise, [ekonomik] çöküşe giderken [şirket] birleşmelerinin sayısında artış olması eğilimidir. Krizi engellemek amacıyla kredinin genişletilmesiyle beraber (bakınız **Kısım C.8**), firmalar piyasa güçlerini artırmak ve böylece de maliyetler üzerindeki mark-up'ı yükselterek kar marjlarını iyileştirmek amacıyla birleşeceklerdir. Kar oranları düşük ve azalmakta olduğundan, birleşmeler piyasadaki/ekonomideki tekel derecesini çoğaltarak kar oranlarını yükseltmeye yönelik bir

girişimdir. Ancak, bu kısa vadeli bir çözümdür ve kökleri piyasada **değil**, üretimde olan krizi ancak erteleyebilir, durduramaz (bakınız **Kısım C.7**) –ortalıkta çok fazla artı değer bulunmakta, ve sermaye stoğundan kurtulamamaktadır. Bir kere çöküntü başladığında, boğaz boğaza rekabet dönemi başlayacak ve ardından yavaş yavaş yoğunlaşma süreci tekrar başlayacaktır (zayıf firmalar battıkça, başarılı firmalar piyasa paylarını ve sermaye stoklarını artıracaklardır).

Kapitalizmde oligapollerin gelişimi böylece küçük kapitalistlerden Büyük Şirketlere doğru karın yeniden dağıtımına neden olur (yani küçük işletmeler, büyükleri tarafından –sahip oldukları piyasa gücü ve hacim sayesinde– ezilirler). Dahası, Büyük Şirketlerin karşılaştığı maliyet artışları, fiyat artışları biçiminde alakasız piyasalardaki diğer şirketlere aktarılır, ve yeterince kar etmek için onları **kendi** fiyatlarını yükseltmeye zorlayabilir ve zorlamaktadır. Bu nedenle, oligapolün bir bütün olarak piyasa genelinde fiyat artışları yaratma ve böylece de enflasyonist olma eğilimi vardır.

Bu (ve başka) nedenlerden ötürü, pek çok küçük iş adamı ve orta sınıf üyesi Büyük Şirketlerden nefret eder (bir yandan da onların yerini almaya çalışır!) ve onları yok edeceğini vaat eden ideolojilere kucak açar. Böylece "radikal" orta sınıfın her iki ide-

olojisinin de –Liberteryenlik ve faşizm– Büyük Şirketlere saldırdığını görürüz –ya Liberteryenlik tarafından "Büyük Şirketlerin sosyalizmi", ya da Faşizm tarafından "Uluslararası Plütokrasi" [zenginler hakimiyeti] [denilerek].

Peter Sabatini'nin **Libertarianism: Bogus Anarchy** [kitabında] belirttiği üzere, "*yüzyılın başında, (ABD'deki) yerel girişimsel (mülkiyet ortaklığı/ortaklık) işletmeler kısa zaman içinde ulusötesi şirketler kapitalizmi tarafından gölgede bırakılmıştı. . . Kapitalist sınıfı oluşturan çeşitli katmanlar, bu terletici olaylara göreli faydalanma konumlarına bağlı olarak değişik şekillerde tepki gösterdiler. Bunlardan birisi olan küçük işletmeler, şirketler kapitalizminin kendisine sağladığı avantajlara, ve bunun varsayılan burjuva rekebetçiliğinin yer kurallarında yaptığı geniş kapsamlı değişikliklere fazlasıyla gücenmişti. Yine de, kapitalizmin liberalizmin raison d'etre [yaşam sebebi] olması nedeniyle, küçük işletmecilerin finansal dertler yüzünden devleti suçlamaktan başka bir seçeneği yoktu; aksi takdirde başka bir ideolojik kampa (anti-kapitalizm) kaymaları gerekecekti. Böylece, kapitalizmin doğru yoldan ayrılarak tekel biçimine yönelmesinin esas sebebi olarak büyüyen devlet suçlandı, ve bu sayede [devlet] küçük şirketlerin şikayetlerinin günah keçisi haline geldi.*"

Ancak, küçük kapitalistlerin şikayetlerine rağmen, piyasanın az sayıdaki büyük firmanın egemenliği altına girmesi eğilimi aslında kapitalizmin kendisini yan etkilerinden birisidir. "*Bir zamanlar Büyük Şirketlerin barınağı kamu hizmetleri ve imalatken, bugün ise her ortamda eş derecede rahat gözükmektedir.*" (M. A. Utton, **Op.Cit.**, s. 29). Bunun sebebi, kapitalistlerin genişleme çabalası içindeyken (ki hayatta kalmak için böyle yapmaları gereklidir), üretim maliyetlerini düşürmek ve böylece de karları artırmak için yeni makinalara ve fabrikalara yatırım yapmalarıdır (bakınız **Kısım C.2** ve ilgili kısımlar). Böylece başarılı bir kapitalist firma zamanla hacim olarak büyüyecek ve rekabetçileri ezip geçecektir.

C.5.1 Büyük Şirketlerin Süper-Karları Yüksek Etkinlik Nedeniyle Değil midir?

Kısım C.5'de sunulan Büyük Şirketlerin karlılığına ilişkin analiz kapitalizmin destekçileri tarafından tabii ki kabul edilmeyecektir. (Serbest piyasada her ne olursa olsun iyidir [şeklindeki] "Avusturya" duruşunu çağrıştıran) "serbest" piyasa yan-

lısı ”Şikago Okulu”ndan H. Demsetz, Büyük Şirketlerin süper-karınn sebebinin (tekel derecesi değil) **etkinlik** olduğunu öne sürer. Onun argümanına göre, oligapolcü karların sebebi yüksek düzeydeki yoğunlaşma ise eğer, o halde sanayideki büyük firmalar küçüklerin daha yüksek karlar biçiminde bundan faydalanmasını engelleyemezler. Yani eğer yoğunlaşma daha yüksek karlara yol açarsa (büyük ölçüde hakim şirketler arasındaki danışıklı döğüş [*collusion*] nedeniyle), o zaman aynı endüstrideki küçük firmalar da bundan faydalanacaktır.

Ancak argümanı kusurludur, çünkü durum oligapollerin danışıklığı döğüşü açıktan açığa yaptığı bir durum değildir. Giriş/hareket engelleri öylesinedir ki, oligapolcü piyasadaki egemen şirketlerin fiyat yoluyla rekabet etmesine gerek yoktur; ve piyasa gücü, piyasa güçlerinin zayıflatamayacağı bir maliyetler üstü mark-up'lamaya olanak tanır. Yegane olası rakipleri de ancak büyük firmalarken, bu firmaların paylaştıkları mark-up'ları dşürmek çıkarlarına olmadığı için danışıklı döğüş gerekli değildir; ve böylece piyasa payları üzerinde reklam gibi fiyat dışı yöntemlerle ”rekabet eder”ler (reklam giriş önünde bir engel olmasının yanısıra, fiyat rekabetini azaltır ve mark-up'ı artırır).

Demsetz çalışmasında, karlar ile piyasa yoğunlaşması arasında pozitif bir korelasyon olduğunu, oli-

gapolcü piyasalardaki daha küçük firmaların diğer piyasalardaki benzerlerinden daha fazla karlı **olmadığını** belirtir (Bakınız M. A. Utton, **The Political Economy of Big Business**, s. 98). Demsetz, bundan hareketle oligapolün [fazladan karlarla] bir ilgisi olmadığı, ve artan büyüklüğün [getirdiği] etkinliğin bu fazladan karların kaynağı olduğu sonucuna varır. Ancak bu [yargı] meseleyi kavrayamaz –yoğunlaşmış sanayilerdeki daha küçük şirketler, daha az yoğunlaşılmış piyasalardaki benzeri büyüklükteki şirketlerle benzer karlılığa sahip olacaktır (daha yüksek bir karlılığa **değil**). Verili bir sanayideki **bütün** firmaların fazladan karlar elde etmesi [diğer] firmaları da o piyasaya çekecek, böylece de karları düşürecektir. Ancak, karlılık piyasaki büyük firmalara bağlı olduğu için, Büyük Şirketlerle ilgili olan giriş/hareket engelleri bu sürecin yaşanmasını engeller. **Eğer** küçük firmalar da o kadar karlı olsaydı, giriş daha kolay, "tekel derecesi" de düşük olurdu, [buraya] küçük firmaların akın ettiğini görürdük.

Daha büyük firmaların ölçek ekonomileriyle avantajlar edindiği doğru olmakla beraber, buradaki soru işyerleri içerisinde ve [işyerleri] arasında [var olan] ölçek ekonomilerinden faydalanmak amacıyla daha küçük şirketleri yatırım yapmak ve şirketlerinin büyüklüğünü artırmaktan neyin alıkoyduğudur? Piyasa kuvvetlerinin sanayiye ser-

maye girişiyle süper-karları aşındırmasını ve firma sayısını artırmasnı, ve böylece de arzı çoğaltmasını engelleyen şey nedir? Eğer bu süreci durdurmak üzere engeller mevcutsa, o halde mesele (etkinlik değil) yoğunlaşma, piyasa gücü ve giriş/hareket önündeki diğer engellerdir. Rekabet bir durum değil, bir **süreç**tir; ve bu oligapolcü karların kaynağının "etkinlik" olmadığına işaret eder (aslında, büyük firmaların görünürdeki "etkinliği"ni yaratan şey muhtamelen mark-up'ı yükseltecek [şekilde] piyasa kuvvetlerine getirilen engellerdir!).

Büyük firmaların "ölçek ekonomileri" edinmesinin sebebi fabrika değil firma büyüklüğü –ve keza sanayideki yoğunlaşma seviyesi– [olarak] gözükmektedir. "*Hatırı sayılır miktarda kanıt, (fabrika seviyesindeki) ölçek ekonomilerinin . . . ABD sanayisindeki yüksek yoğunlaşma seviyelerini açıklamadığını gösteriyor*" (Richard B. Du Boff, **Accumulation and Power**, s. 174); ve dahası, "*genel yoğunlaşmadaki devasa büyümenin açıklanması, fabrika seviyesindeki ölçek ekonomilerinden daha başka etmenlerde aranmalıdır.*" (M. A. Utton, **Op. Cit.**, s. 44) Tek tek fabrikalar arasındaki koordinasyonun idarenin görünen eliyle sağlanması, piyasada hakim konumlar yaratılmasının ve [bunların] korunmasının anahtarı görünümündedir. Ve, tabii ki, bu yapıların oluşturulması zaman aldığı gibi, aynı zamanda yara-

tılması ve devamı da maliyetlidir. Bu nedenle, ölçek ekonomileri idari hiyerarşilerce sağlanan koordinasyonla bağlantılı olan işyerinin **ötesinde** iken, firmanın büyüklüğü aynı zamanda aşılamaz giriş/hareket engelleri yaratır.

Büyük Şirketlerin karlılığını etkileyen başka bir etken de piyasa gücünün sağladığı nüfuzdur. Bu iki ana biçimde ortaya çıkar –yatay ve düşey denetimler:

> "*Yatay denetimler, oligapollerin hammadde tedariklerinden işleme, imalat, ulaşım ve dağıtıma kadar [yayılan] ekonomik süreçlerdeki gerekli basamakları denetlemelerine imkan verir. Oligapoller. . . derhal pazarlamaya niyetli olduklarından daha fazla erişilebilir tedariği ve daha yüksek kaliteli olanların çoğunu (denetlerler);. . . rekabetçilere daha düşük kaliteli ve daha pahalı tedarikler kalır. . . (Bu keza) fazla üretim kapasitesinin yanısıra teknoloji, patentler ve bayilik imtiyazlarına da münhasıran sahip olmalarına dayanırlar (. . .)*"

> "*Düşey denetimler, ekonomik süreçlerin basamakları arasındaki değişimde yönetsel komutayı sağlar. En büyük oligapoller*

malzemeleri kendi yan şirketlerinden sağlarlar; bunları kendi rafinelerinde, imalathane ve fabrikalarında işler ve imal ederler; kendi mallarını naklederler ve ardından da bunları kendi dağıtım ve satış ağları aracılığıyla pazarlarlar." (Allan Engler, **Apostles of Greed**, s. 51)

Dahası, büyük firmalar kredi ve kaynaklara ayrıcalıkları erişimleri sayesinde maliyetlerini düşürürler. Hem kredi, hem de reklamcılık ölçek ekonomilerine sahiptir; yani, kredi ve reklamların hacmi büyüdükçe, maliyetler düşmektedir. Finans olayında, faiz oranları büyük firmalar için genellikle küçüklerden daha düşüktür; ve "*değişik büyükteki firmalar (1970 ile 1984 arasında [firmaların] yaklaşık % 70'i) yatırımlarının çoğunu (finansal) piyasalara veya bankalara başvurmaksızın yapar*"ken, büyüklük "*finansman kaynağı olarak bankaların önemi*" üzerinde etkiye sahiptir: "*100 milyon $'dan daha az varlıkları olan firmaların uzun-vadeli borçlarının % 70'i, . . . 250 milyon $ ile 1 milyar $ arasında varlığı olanların % 41'i; ve 1 milyar $'dan fazla varlığı olanların ise % 15'i bankalara dayanmaktadır*" (Doug Henwood, **Wall Street**, s. 75). Yine hakim firmalar, piyasadaki nüfuzları ve daha büyük mal/girdi

talepleri sayesinde bağımsız tedarikçi ve dağıtımcılarla daha iyi koşullarda anlaşmalar yapabilirler; [bu yine] maliyetlerini düşürür.

Bu, piyasa gücü ile ilgili olan faydalar nedeniyle oligapollerin, küçük firmalara göre daha "etkin" (yani daha yüksek karlara sahip) olduğu anlamına gelir. Yoğunlaşma (ve firma büyüklüğü), aynı piyasaki küçük firmaların erişim hakkı edinemeyeceği "ölçek ekonomileri"ne yol açar. Böylece, yoğunlaşma ile kar oranları arasındaki herhangi pozitif bir ilişkinin basitçe büyük firmaların en etkin ve bu nedenle de daha karlı olduğu olgusunu teyit ettiği iddiası yanlıştır. Ayrıca, kullandığı kanıtların ve analiz tekniklerinin bazılarının uygunsuzluğu nedeniyle "*Demsetz'in bulguları Şikago (okulundan) olmayan eleştirmenlerince sorgulanmıştır.*" Geneli itibariyle, "*ampirik çalışma*" oligapolcü karların bu "serbest-piyasa" [yanlısı] açıklamalarını "*çok az desteklemekte*"; ve aksine piyasa gücünün anahtar rolü üstlendiğini akla getirmektedir. (William L. Baldwin, **Market Power, Competition and Anti-Trust Policy**, s. 310, s. 315)

Hiç de şaşırtıcı olmamak üzere, "*şirketin varlıkları veya piyasa payı ne kadar büyükse, karları o kadar yüksektir: bu bulgular piyasa gücünün avantajlarını tasdik etmektedir. . . Dahası, 'yoğunlaşmış sanayilerdeki büyük firmalar diğer firmalardan sis-*

tematik bir şekilde –ortalamada yaklaşık % 30 fazla– daha yüksek karlar elde ederler,' ve kar oranlarında yine daha az değişme vardır." (Richard B. Du Boff, **Accumulation and Power**, s. 175)

Nitekim, etkinlik değil yoğunlaşma karlılığın anahtarıdır; bizzat "etkinliği" yaratan etkenler, piyasaki tekel derecesinin korunmasına yardımcı olan fazlasıyla etkin engelleri (ve hakim firmaların mark-up ve karlarını) oluşturmaktadır. Oligapoller değişen derecelerde yönetsel etkinlik ve piyasa gücü sahibidirler; bunların hepsi onun konumunu sağlamlaştırır –"*üretim ve dağıtımın azalan birim maliyetleri, idareciler, alıcılar, satıcılar ve hizmet personelinin ulusal örgütleri tarafından getirilen giriş engelleri oligapolün avantajlarını birikimli bir hale getirir –ve etkileri itibariyle ulusal olduğu kadaar küresel de yapar.*" (**Ibid.**, s. 150)

Son araştırmalar, Kropotkin'in klasik eseri **Fields, Factories and Workshops**'daki (ilk defa 1899'da basıldı) kapitalizm analizini onaylamaktadır. Kropotkin, ekonomideki mevcut durumu ayrıntısıyla tetkik ettikten sonra şunu öne sürmüştü; "*Küçük sanayinin aleyhine etki gösteren şey, fabrikadaki işin* ***teknik*** *örgütlenmesinin üstünlüğü veya ilk-davrananın [prime-mover, ana gücün] sağladığı [ölçek] ekonomileri değildir; . . . ürünü* ***satma*** *ve ham ürünü* ***satın alma****'daki*

avantajlı koşulların büyük işletmelerin tasarrufunda olmasıdır." "*İmalat tamamen özel girişim[in elinde] olduğu için, sahipleri verili sanayinin tüm alt dallarınn kendilerinin idaresinde olmasını avantajlı bulacaktır: onlar böylece hammaddelerin başarılı [ürüne] dönüşümünden [sağladıkları] karları biriktirirler. . . (ve kısa zaman içinde) sahibi piyasayı denetimi altında bulundurmayı kendi avantajına görür. Ancak* ***teknik*** *bakış açısından, böylesi bir birikimin avantajları cüzi ve sıklıkla muğlaktır.*" Şunları ekler; "*çokça sözü geçen 'yoğunlaşma', kapitalistlerin –teknik süreci ucuzlatmak için değil–* ***piyasaya hakim olmak*** *amacıyla birleşmesinden [amalgamation, birbirine karışma] başka bir şey değildir.*" (**Fields, Factories and Workshops Tomorrow**, s. 147, s. 153 ve s. 154)

Tüm bunlar, (diğer şirketler tarafından "yaratılan" artı değerin bir kısmından Büyük Şirketler faydalanırken) endüstrideki "tekel derecesi"nin ekonomideki karların bölüşümünün belirlenmesine yardım ettiği anlamına gelir. Bu nedenle, oligapoller, tüketicilere rekabetçi piyasadakinden daha fazla bir fiyat dayatarak, diğer firmaların mevcut kar havuzunu daraltırlar. Bunun anlamı, yüksek sermaye maliyetleri içerideki hareketliliği azalttığı ve rakiplerin çoğunu oligapolcü piyasaya girmekten alıkoyduğu için, oligapoller ancak fiyatlarını **çok** yükseltirlerse ger-

çek rekabetin mümkün (yani karlı) hale gelebileceğidir; ve nitekim "*oligapollerin fiyatları istedikleri kadar yüksek belirleyebilecekleri sonucuna varılmamalıdır. Eğer fiyatlar çok yüksek belirlenirse, diğer sanayilerdeki hakim firmalar [piyasaya] girmeye ve sıradışı getirilerden pay almaya teşvik edilecektir. – Daha pahalı maddeler veya modası geçmiş tteknolojiler kullanan– küçük üreticiler piyasaya paylarını artırabilecek, ve rekabetçi [düzeydeki] kar oranını veya daha fazlasını elde edebileceklerdir.*" (Allan Engler, **Op.Cit.**, s. 53)

Büyük Şirketler, "daha büyük etkinlikleri" nedeniyle değil, büyüklk avantajları sayasinde ekonomideki mevcut artı değerden daha büyük bir pay elde ederler.

C.6 Büyük Şirketlerin Piyasaya Hakimiyeti Değişebilir mi?

Sermaye yoğunlaşması, verili bir piyasada, hakimiyetin ne olursa olsun daima aynı firmalarla süreceği anlamına gelmez tabii ki. Ancak, piyasaya hakim olan şirketlerin zaman içinde değişebileceği gerçeği pek de fazla sevinç kaynağı değildir (kapitalizmin destekçileri neyi iddia ederlerse etsinler). Bunun sebebi ise, piyasa hakimiyeti şirketler arasında değişirken, bunun tek anlamının **eski** Büyük Şirketlerin yerini **yeni** Büyük Şirketlerin alması olmasıdır:

> "*Bir sanayide oligapol ortaya çıktığında, sağlanan rekabetçi avantajın ilelebet süreceği varsayılmamalıdır. . . herhangi verili bir ürün piyasasında oligapol bir*

> *kez tesis edildiğinde, oligapol, üstesinden ancak çok daha karmaşık ve uzmanlaşmış işbölümlerini plan ve koordine edebilen, çok daha güçlü iş örgütlenmesi biçimlerinin geliştirilmesiyle gelinebilecek giriş engelleri yaratır.*" (William Lazonick, **Business Organisation and the Myth of the Market Economy**, s. 173)

Şirketin değişmesi, sermaye yoğunlaşmasının veya Büyük Şirketlerin ekonomi üzerindeki etkisini hemen hemen hiç değiştirmeyeceği için, ortada hemen hemen hiçbir gelişme deyoktur. Yüzler değişebilirken, sistem aynı kalmaktadır.

Yüksek bir tekel derecesine (yani, girişe engel teşkil eden yüksek sermaye yoğunlaşması ve sermaye maliyetine) sahip gelişmiş bir piyasada, yeni şirketler genellikle ancak şu dört koşul altında [piyasaya] girebilirler:

> 1) Başlangıç maliyetlerini ve olası ilk kayıpları karşılamaya yetecek sermayeye sahiptirler. Bu iki ana kaynaktan sağlanabilir; şirketlerinin diğer parçalarından (örn. Virgin'in kola işine girmesi) veya diğer bölge/ülkelerden

büyük firmaların piyasaya girmesiyle. İlki Büyük Şirketlerle ilgili olan çeşitlendirme [*diversification*] sürecinin bir parçasıdır, ikincisi ise ulusal oligapoller üzerindeki baskılardan kaynaklanan piyasaların küreselleşmesidir (Bakınız **Kısım C.4**) Her ikisi de, verili bir piyasada, oligapolcü sektördeki firma sayısını çoğaltarak, belli bir süre için rekabeti artırır. Ancak zaman içinde, piyasa kuvvetleri birleşmelere ve büyümeye neden olacak, tekel derecesini yeniden yükseltecektir.

2) Dış rekabetten kendilerini koruması için devlet desteği alırlar (örn. Güney Doğu Asya'nın "Kaplan" ekonomileri veya 19. yüzyıl ABD ekonomisi) – "*Tarihsel olarak, ulusal ekonomilerin geliştirilmesine yönelik politik stratejiler, hayati nitelikte bir koruma, ve giriş engellerinin üstesinden gelecek bir destek sağlamıştır.*" (William Lazonick, **Op. Cit.**, s. 87)

3) Talebin arzı aşması, diğer büyük şirketleri piyasaya girmeye teşvik eder, veya halihazırda mevcut olan küçük

firmaların fazladan karlar edinmelerini sağlar, onların genişlemesini mümkün kılar. En aşırı oligapolcü piyasalarda bile talep hala kısıtlayıcı bir rol oynar (ancak, bu süreç, giriş/hareket engellerini ve oligapolcü eğilimleri uzun vadede hemen hemen hiç azaltmaz).

4) Hakim şirketler fiyatları çok fazla yükseltir, veya kibirlenerek hatalar yaparlar, böylece de diğer firmaların piyasadaki konumlarını zayıflatmasına olanak tanırlar (ve zaman zaman, daha küçük şirketlerin genişlemesine ve aynı şeyi yapmasına olanak tanırlar). Örneğin, 1970'lerde birçok ABD oligapolü bu sebepten ötürü Japon oligapollerinin baskısı altında kalmştı. Ancak, **Kısım C.4.2**'de belirtildiği üzere, gerilemekte olan bu oligapoller, piyasa kontrollerini on yıllarca sürdürebilirler, ve ortaya çıkan piyasa hala oligapollerin hakimiyeti altında olacaktır (çünkü büyük firmaların yerini genellikle aynı veya daha büyük hacimdeki [firmalar] almaktadır).

Genellikle bu süreçlerin bir kısmı veya hepsi birden aynı anda işlerler.

ABD çelik sanayisini örnek olarak ele alalım. 1980'ler, daha az sermaye maliyetleri olan "mini-imalathaneler"in yükselişine sahne oldu. Mini-imalathaneler, bu yeni sanayi kesimi, ABD çelik sanayisinin Japon rekabeti karşısında gerilemesinin ardından ortaya çıktı. ABD çelik şirketlerin büyüklüğüne denk düşen Nippon Steel'in oluşturulması, Japon çelik sanayisinin yükselişinde anahtar etmendi –[bu şirket] 30 yıl içinde çelik üretimini % 2,216 artıracak şekilde (1950'de 5.3 milyon ton, 1980'de 122.7 milyon tona) yoğun bir şekilde modern teknolojiye yatırım yapmıştı. 1980'lerin ortalarına gelindiğinde, birçok çelik-kökenli şirket yeni piyasalara açılırken, mini-imalathanelerin ve ithalatın her biri ABD piyasasının çeyreklik kısımlarına sahip olmuştu.

Teknolojik rekabet yeteneğini artırmak için 9 milyar $ yatırım yapılması, emek üretkenliğini yükseltmek için işçilerin ücretlerinin kesilmesi, katı kirlilik denetimi yasalarından bağışıklık sağlanması ve (en önemlisi) ABD hükümetinin ithalatı toplam yurtiçi piyasanın dörtte biri ile sınırlandırması, ABD çelik sanayisinin yaşamasını sağladı. Yine doların değerindeki düşüş de, ithalatı pahalandırarak yardımcı oldu. Ayrıca, ABD çelik firmaları,

Japon ”rakipleri”yle giderek daha fazla bağlantı kurarak, sermayenin merkezileşmesinin (ve böylece de yoğunlaşmasının) artmasına neden oldular.

Böylece, yabancı sermaye[den] kaynaklanan rekabetin, kurulu sermayeyi dışarı sürerek, önceden hakim olunan piyasada ortaya bir boşluk çıkarmasının, yurtiçi üreticilerin korunması ve desteklenmesine yönelik devlet müdehaleleriyle biraraya gelmesiyle, bu yeni sanayi kesimi yerel piyasada ayağını basabileceği sağlam bir yer edinebildi. Çoğu oturmuş şirketin kapanması veya diğer piyasalara kaymasıyla, ve ithalat fiyatlarını yükselmeye zorlayan doların değerinde düşüş ve dış rekabeti azaltan devlet müdehaleleriyle, mini-imalathaneler ABD piyasasındaki paylarını artırmak için mükemmel bir konuma sahip oldular.

ABD çelik endüstrisinin bu dönemi, ABD ve Japon şirketleri arasındaki ”işbirliği”nin artmasıyla damgalanmıştı; sonuçta, daha büyük şirketler [ortaya çıkmıştı]. Mini-imalathaneler söz konusu olduğunda, bunun anlamı –daha büyük şirketlerin daha küçüklerini rekabet yoluyla [piyasa] dışına itmesiyle– sermaye oluşumu ve yoğunlaşması döngülerinin yeniden başlayacağıydı.

Böylece, işe karışan mevcut şirketler zaman içinde birçok değişikliğe maruz kalırken, bir bütün olarak ekonomi –kapitalizmin doğası gereği– daima Büyük ŞŞirketlerin damgasını taşımaktadır. Ka-

pitalizmin işleme tarzı böyledir –genelin zararına karların bir azınlığa [gitmesi].

C.7 Kapitalist İş Çevriminin Nedenleri Nedir?

İş çevrimi [*business cycle*] kapitalizmin canlanma [*boom*] ve çökme [*slump*, çöküş] mizacını tanımlamak üzere kullanılan bir terimdir. Zaman zaman, işyerlerinin giderek daha fazla mal ve hizmet üretmesiyle tam istihdam olur; ekonomi ve beraberinde de ücretler büyür. Ancak, Proudhon'un belirttiği gibi, bu mutlu durum devam etmez:

> "*Ancak, mülkiyetin nüfuzu altındaki sanayi böylesi bir düzenlilikle ilerlemez. . . Talebin hissedilmeye başlamasıyla beraber, fabrikalar tamamen dolar, ve herkes çalışmaya gider. İşler canlıdır. . . Mülkiyetin hükmü altında, sanayinin çiçekleri ancak cenaze ağıtlarına dönüşürler. İşçi kendi mezarını kazar. . . {kapita-*

list} . . . harcamalarını azaltarak üretime sürdürmeyi dener. Ardından ücretlerin düşmesi; makinaların kullanılmaya başlanması; kadın ve çocukların çalıştırılması gelir,. . . azalan maliyet daha büyük bir piyasa yaratır. . . {ancak} üretken kuvvet giderek daha fazla tüketimin ötesine geçer. . . Bugün fabrika kapanır. Yarın insanlar sokaklarda açlık çekerler. . . İşlerin durmasının ve emtianın aşırı ucuzlamasının sonucunda korkan alacaklılar {kredi veren kuruluşlar} fonlarını geri çekmek için koşuştururlar {ve} Üretim geçici olarak durdurulur; ve emek hareketsiz hale gelir." (P-J Proudhon, **What Is Property**, s. 191-192)

Bu neden olur? Anarşistlere göre, Proudhon'un belirttiği gibi, bunun kapitalist üretimin doğası ve bunun yarattığı toplumsal ilişkilerle ("*mülkiyet kuralı*") ilgisi vardır. İş çevrimini anlamanın anahtarı şunu anlamaktır –Proudhon'un ifadesiyle; "*Mülkiyet, ürünü işçiye, karşılığında ona yaptığı ödemeden daha fazlasına satar; bu nedenle de imkansızdır.*" (**Op.Cit.**, s. 194) Diğer bir deyişle, kapitalistlerin çalıştırdıkları işçiler üzerinden kar etme gereksinimi, iş çevriminin altında yatan ne-

dendir. Kapitalist sınıf yeterince kar elde edemezse, üretimi durdurur, insanları iten atar, yaşamları ve toplulukları mahveder –ta ki işçilerden yeterince kar tekrar elde edilene değin.

Peki bu kar seviyesini etkileyen şey nedir? Karlar üzerinde, "***sübjektif***" ve "***objektif***" dediğimiz iki ana baskı grubu vardır. Objektif baskılar, Proudhon'un "*üretken güç, tüketimi giderek daha fazla aşma eğilimindedir*" dediği olguyla ilgilidir, ve **Kısım C.7.2** ve **Kısım C.7.3**'de tartışılmaktadır. "Sübjektif" baskılar, kapitalizmin yarattığı toplumsal ilişkilerin tabiatı ile ilgilidir –sömürünün ve direnişin kökeninde olan tahakküm ve tabiyet ilişkileri. Diğer bir ifadeyle, sübjektif baskılar, (Proudhon'un ifadesiyle) "*mülkiyet despotluktur*" olgusunun sonucudur. Sınıf savaşımının ("sübjektif" baskının) etkisini **bir sonraki kısım**da tartışacağız.

Devam etmeden önce, gerçek bir ekonomide her üç etkenin de birlikte işlediğini, ve her biriyle ilgili meseleleri açıklamamıza yardımcı olması için bunları birbirinden ayırdığımızı vurgulamak istiyoruz. Sınıf savaşımı, oransızlıklar yaratan piyasa "iletişimi" ve aşırı-yatırım, tüm bunlar karşılıklı etkileşim içindedirler. İçsel (sınıf savaşımı) ve dışsal (şirketler-arası) rekabet nedeniyle, kapitalistler yeni üretim araçlarına yatırım yapmak

zorundadırlar. İşçilerin gücü canlanma sırasında arttığı için, kapitalistler buna karşı koymak için icatlar yaparlar ve yatırım yaparlar. Benzer şekilde, rakipleri karşısında piyasa avantajı edinmek için, şirketler yeni makinalara yatırım yaparlar. Ancak, fiyat mekanizmasının sebep olduğu piyasanın etkin bir iletişimden yoksunluğu ve faiz oranlarının yarattığı eksik bilgi nedenleriyle, bu yatırımlar ekonominin belirli kesimlerinde yoğunlaşır. Görece aşırı-yatırım gerçekleşebilir, kriz olasılığı belirir. Ayrıca, canlanma yeni şirketleri ve yabancı rakipleri piyasadan pay kapmak için cesaretlendirir, böylece sanayideki "*tekel derecesi*"ni düşürür, ve büyük şirketlerin marjlarını [*mark-up*, eklenti] ve karlarını azaltır (bu ise akabinde canlanmanın sonuna doğru birleşmelerin ve ele-geçirmelerin artmasına neden olabilir). Bu arada, kar marjlarının aşınmasına neden olacak şekilde işçilerin gücü artmaktadır; ancak bu aynı zamanda, yeni makina ve tekniklerin uygulamaya sokulmasına karşı direnç göstererek ve nihai mallar için olan talebi koruyarak, aşırı-yatırım eğilimlerini azaltır. Sınıf savaşımının bu çelişkili etkisi, yatırımın çelişkiline denk düşer. Aynen yatırımın yararlı olması nedeniyle krize yol açması gibi (yani, kısa vadede tek başına bir firmanın karının artmasına yardım eder, ancak uzun vadede ise kolektif olarak aşırı-yatırıma ve karların azalmasına

yol açar), sınıf savaşımı da bir yandan sermayenin aşırı-birikimine engel teşkil eder ve toplam talebi korurken (yani krizi ertelerken), öte yandan ise üretim noktasındaki kar marjlarını aşındırır (böylece [krizi] hızlandırır). Yani sübjektif ve objektif etkenler birbirlerini aynı ve zıt yönlerde etkilerler, ancak sonuçta kriz ortaya çıkacaktır, çünkü sistem ücretli emeğe dayanmaktadır ve üreticiler kendileri için üretim yapmamaktadırlar. Nihayetinde, kapitalist sınıf yeterli bir kar oranı elde edemediğinde kriz ortaya çıkar. Eğer işçiler kendileri için üretiyor olsalardı, kapitalist sınıf olmayacağı için bu belirleyici etken sorun olmayacaktı.

Ve çökme sırasında ise bu etkenlerin ters yönde işleyerek yükselme için potansiyel yarattıklarını belirtmeliyiz. Kriz sırasında, kapitalistler karlılıklarını iyileştirmeye (artı değeri yükseltmeye) çalışacaklardır. İşsizlikteki büyük artış nedeniyle emek zayıf konumdadır, böylece [işçiler] işte çalışmaya devam edebilecekleri anlamına gelen artan sömürü oranlarını –genellikle– kabul edeceklerdir. Çöküşte, birçok şirket iflas eder, böylece ekonomideki sabit sermaye miktarı azalır. Ayrıca, her sanayideki "*tekel derecesi*" artacak, bu da büyük şirketlerin marjlarını ve karlarını yükseltecektir. Bu artan artı değer üretimi, en sonunda, (azalmış olan) sabit sermayeye oranla yeterince yükselerek, kar oranını yükseltecektir. Bu, ka-

pitalistleri yeniden yatırım yapmaya teşvik edecek ve bir canlanma (kendi sonunun tohumlarını içinde barındıran bir canlanma) başlayacaktır.

Ve böylece "sübjektif" ve "objektif" baskılar –kapitalizmin tabiatı ve bunun dayandığı ücretli emekle doğrudan doğruya ilişkili olan baskılar– tarafından güdülen iş çevrimi devam eder.

C.7.1 Sınıf Savaşımı İş Çevriminde Ne Rol Oynar?

En temelinde, sınıf savaşımı (tüm biçimleriyle hiyerarşiye karşı direniş) iş çevriminin ana sebebidir. **Kısım B.1.2** ve **Kısım C.2**'de öne sürdüğümüz üzere, işçileri sömürmek için kapitalistlerin önce onları ezmeleri gerekir. Ancak baskının olduğu her yerde direniş vardır; otoritenin olduğu her yerde, özgürlük arzusu vardır. Bu yüzden, kapitalizm üretim noktasında işçilerle patron arasındaki mücadele, ve keza işyeri dışında ise tüm hiyerarşi biçimlerine karşı mücadele ile damgalanmıştır.

Bu sınıf savaşımı, kurtulmaya ve kendilerini güçlendirmeye çalışan işçiler ile tek başına olan bir işçiyi büyük bir makinanın küçük bir dişlisine dönüştürmeye çalışan kapitalistler arasındaki çatışmaya yan-

sıtır. Bu, ezilenlerin –"*işçi ürettiği zenginliklerden payını istediği; üretimin idaresinden kendi payına düşeni istediği; ve yalnızca biraz daha refah değil, aynı zamanda bilim ve sanatın yüce keyfinden [faydalanmak için] tam haklarını istediği*" (Peter Kropotkin, **Kropotkin's Revolutionary Pamphlets**, s. 48-49) zaman ifadesini bulan– tamamen insancıl bir yaşam sürme çabalarına yansır.

Errico Malatesta'nın söylediği üzere, eğer işçiler "*talep ettiklerini elde etmede başarılı olurlarsa, durumları iyileşecektir; daha fazla kazanacak, daha az süre çalışacak ve onlar için önemli olan şeylerlere harcayacak daha fazla zamanları ve enerjileri olacaktır; ve ardından daha fazla taleplerde bulunacak ve daha fazla ihtiyaçları olacaktır. . . İşçinin emeğinin ne kadarının ona verilmesi gerektiğini belirleyen hiçbir doğal yasa (ücretler yasası) yoktur. . . Ücretler, [çalışma] saatleri ve diğer çalışma koşulları, patronlarla işçiler arasındaki mücadelenin birer sonucudur. Bu ilk grup [patronlar] işçiye mümkün olduğunca az vermeye çalışır ve az verir; ötekiler [işçiler] ise olabildiğince az çalışmaya ve çok kazanmaya çabalarlar veya çabalamalıdırlar. İşçilerin her koşulu kabul ettiği veya hoşnutsuz olmalarına karşın patronların taleplerine karşı nasıl etkin bir şekilde direniş göstereceklerini bilmedikleri yerde, onlar çok geçmeksizin hayvani yaşam koşullarına mahkum edi-*

leceklerdir. Aksine, insanoğullarının nasıl yaşaması gerektiği konusunda düşüncelerinin olduğu, kuvvetlerini nasıl birleştireceklerini bildikleri ve –iş bırakma veya potansiyel ve açık isyan tehdidi sayesinde– patronlarının saygısını kazandıkları yerde, onlara göreceli olarak iyi bir şekilde davranılır. . . Böylece işçiler, patronlara karşı direnerek mücadele etme yoluyla, belli bir noktaya kadar, koşullarının kötüleşmesini engelleyebildikleri gibi gerçek iyileştirmeler de edinebilirler." (**Life and Ideas**, s. 191-2)

Ücretler ile refah [ödentileri], eğitim destekleri ve benzerleri gibi dolaylı geliri belirleyen şey işte bu mücadeledir. Bu mücadele aynı zamanda, sermaye işçileri kontrol etmek (ve böylece de onlardan olası en fazla artı değeri elde etmek) ve rakipleri karşısında avantaj kazanmak (bakınız **Kısım C.2.3**) için teknolojiyi kullanmaya çalıştığı için, sermayenin yoğunlaşmasını da etkiler. Ve, **Kısım D.10**'da (Kapitalizm teknolojiyi nasıl etkiler?) tartışılacağımız gibi, artan sermaye yatırımı aynı zamanda, işçilerin sermaye tarafından denetimlerini arttırma (veya onların yerine asla "hayır" diyemeyen makinaları geçirme) **artı** bireyin çok az veya hiçbir güçlükle karşılaşmaksızın işten atılabileceği ve yerine başkasının alınabileceği bir "kitle işçisi"ne dönüştürme girişimlerine de yansır. Örneğin, Proudhon, makinaları denetlemek daha kolay olduğu için insanların yerine

makinaları geçirmek amacıyla makinalara yatırım yaptığını söyleyen bir "İngiliz İmalatçısı"ndan alıntı yapar:

> "*İşgücümüzün başkaldırısı, onlardan tamamen kurtulma fikrini aklımıza getirdi. İnsanların hizmetinin yerine daha uysal olan aletleri geçirmek için hayal edilebilecek her türlü zihinsel çabayı yaptık ve teşvik ettik; ve amacımıza ulaştık. Makina sermayeyi emeğin zulmünden kurtardı.*" (**System of Economical Contradiction**, s. 189)

(Buna Proudhon şöyle yanıt veriyordu; "*makinaların sermayeyi tüketicilerin zorlamasından da kurtaramaması ne kadar büyük bir talihsizlik!*", çünkü makinaların insanların yerini almasının sebep olacağı aşırı-üretim ve yetersiz pazar kısa zaman içinde bu otomatik üretim aldanmasını bir çökme ile tahrip edecektir –bakınız **Kısım C.7.3**)

Bu nedenle, sınıf mücadelesi hem ücretleri hem de sermaye yatırımlarını, ve dolayısıyla da piyasaki metaların fiyatlarını etkiler. Ve daha da önemlisi kar düzeylerini belirler, ve iş çevriminin sebebi de kar düzeyleridir. Bunun nedeni, kapitalizmde üretimin "*tek amacının kapitalistin karını yükseltmek [olmasıdır]. Ve bu nedenle periyodik olarak –sanayinin*

sürekli olarak dalgalanması [demek olan]– krizlerle karşı karşıya kalırız. . ." (Kropotkin, **Op.Cit.**, s. 55)

Kapitalist Sübjektif Değer Kuramından çıkarsanan yaygın kapitalist bir efsane, güya çökmelerin devletin kredi ve parayı kontrol etmesinden kaynaklanması nedeniyle, serbest-piyasa kapiyalizminin sürekli bir canlanmaya yol açacağıdır. Bir an için durumun böyle olduğunu varsayalım. (Aslında, **Kısım C.8**'de açıklığa kavuşturulacağı üzere durum böyle değildir). "Serbest piyasa" düşlerinin "canlanma ekonomisi"nde, tam istihdam olacaktır. Ancak bu, tam istihdam döneminde, "*toplam talebin artmasına*" yardımcı olurken, "*bunun işsiz yedek orduyu düşük tutması, böylece de ücret seviyesini koruması ve emeğin pazarlık kuvvetini arttırması, iş aleminin bakış açısından bunun ölümcül niteliğidir.*" (Edward S. Herman, **Beyond Hypocrisy**, s. 93)

Diğer bir değişle, işçiler canlanma koşulları altında oldukça güçlü bir konumdadırlar –sistemin temelini çürütebilecek bir kuvvet. Bunun sebebi kapitalizmin daima bir cambaz ipi üzerinde ilerlemesidir. Eğer canlanma pürüzsüzce sürerse, reel ücretler belirli bir bant içerisinde gelişmek zorundadır. Eğer büyümeleri çok yavaşsa, o zaman kapitalistler işçilerinin ürettiği ürünleri satmakta güçlükle karşılaşacaklardır; ve bundan dolayı da,

genellikle ***"gerçekleştirim krizi"*** [*realization crisis*] denilen [sorunla] karşılaşacaklardır (yani, kapitalistlerin ürünlerini satamamaları durumunda kar edememeleri olgusu). Eğer reel ücret çok yüksekse, o zaman emek ürettiği değerin daha büyük bir kısmını alacağı için, kar üretme koşullarının temeli baltalanmaktadır. Bunun anlamı, işsizliğin düşmekte olduğu canlanma dönemlerinde, tüketici mallarına olan talep arttığı için gerçekleştirim koşullarının iyileştiği, böylece de piyasanın genişlediği ve kapitalistlerin yatırım yapmaya teşvik edildiğidir. Ancak, yatırımdaki (ve istihdamdaki) böylesi bir artış, emek, üretim noktasında kendisini öne çıkarabileceği, yönetimin talepleri karşısındaki direnişi artırabileceği ve, daha da önemlisi, kendininkileri [kendi taleplerini] sunabileceği için, artı değer **üretmenin** koşulları üzerinde olumsuz bir etki yapacaktır.

Bir endüstri veya ülke yüksek işsizlik yaşıyorsa, işte kalabilmek için işçiler daha uzun [iş] saatlerine, durağan ücretlere, daha kötü koşullara ve yeni teknolojiye tahammül edeceklerdir. Bu, sermayenin bu işçilerden daha fazla kar elde edebilmesine imkan verecektir; ki bu da, diğer kapitalistlere de bu alana yatırım yapma sinyali verecektir. Yatırım çoğaldıkça, işsizlik azalır. Mevcut emek havuzu kurumaya başladıkça, işverenler kıt kaynaklar için tekliflerini yük-

seltecekleri ve işçiler güçlerini hissedecekleri için ücretler de artacaktır. İşçiler daha iyi bir konumda oldukları için, sermayenin gündemine direnmekten tutun da kendi [taleplerini] ortaya koymaya (örn. daha yüksek ücret, daha iyi çalışma koşulları ve hatta işçilerin kontrolü talepleri) kadar ileri gidebilirler. İşçilerin gücü arttıkça, sermayeye giden pay azalır; kar oranları da [düştüğü] için, sermaye karının daralmasıyla karşı karşıya kalır, ve böylece yatırım ile istihdamı ve/veya ücretleri düşürür. Yatırımlardaki kesintiler ekonominin sermaye üreten sektörlerindeki işsizliği arttırır; bu ise işsiz kalan işçiler artık eskisi kadar satın alamayacakları için tüketim mallarına olan talebi azaltır. Bu süreç, patronların işçileri atması veya onların ücretlerini düşürmesiyle hızlanır; ve çevrimi yeniden başlatmak üzere çökme derinleşir ve böylece de işsizlik artar. Bu, kar oranları üzerindeki "sübjektif" baskı olarak adlandırılabilir.

Karlar ile ücretler arasındaki bu karşılıklı etkileşim çoğu iş çevriminde gözlenebilir. Bir örnek olarak, 1970'lerin başlarında savaş sonrası Keynesçiliği sona erdiren, Thatcher ile Reagan'ın "arz yönlü devrimler"i için yolu hazırlayan krizi ele alalım. 1973'de yaşanan bu krizin kökleri 1960'ların canlanmasındadır. ABD'ye bakacak olursak, 1961 ile 1969 arasında sürekli bir büyüme yaşandığını görürüz (tarihindeki en uzun [büyüme]). 1961'den sonra, fiili

olarak tam istihdam ortaya çıkaracak [şekilde] işsizlik devamlı olarak düştü. 1963'ten itibaren, toplam grev sayısı ve kaybedilen toplam iş zamanı sürekli yükseldi (1963'de yaklaşık 3000 grevden, 1970'de nerdeyse 6000'e). 1960'da tüm grevler içerisinde % 22'lik payı olan yasadışı [*wildcat*, sendika onayı olmaksızın yapılan] grevler, 1966'da % 36.5'a yükseldi. 1965'e gelindiğinde, hem iş alemi kar payları, hem de iş alemi kar oranları zirveye ulaşmıştı. Karın payındaki ve kar oranındaki düşüş, (işsizliğin yeniden yükselmeye başladığı) 1970'e kadar devam etti; [ardından] 1973 çöküşüne kadar hafifçe yükseldi. Ayrıca, 1965'den sonra, kapitalist şirketler maliyet artışlarını tüketicilere yansıtarak kar marjlarını korumaya çalıştıkları için, enflasyon hızlanmaya başladı (aşağıda tartışacağımız üzere, enflasyonun kapitalist karlarla, para arzı veya ücretlerden çok daha fazla ilişkisi vardır). Bu, reel ücret kazançlarının düşmesine, ve karlılığın bu olmaksızın bulunacağı [seviyenin] daha yukarısında sürdürülmesine yardım etti; [ancak] bu çökmenin geciktirilmesine yardım etse de, onu engelleyemedi.

Daha büyük resme bakacak olursak, bir bütün olarak ileri kapitalist ülkeler açısından, 1962 ile 1971 arasında üretkenlik düşerken, ürün ücreti [*product wage*] devamlı olarak yükseldi. Ürün ücreti (işveren için işçileri kiralamanın gerçek maliyeti) 1965'deki

üretkenliği (yaklaşık % 4 civarında) karşılıyordu –ki aynı yılda karların gelir içerisindeki payı ve kar oranları zirveye çıkmıştı. 1965 ile 1971 arasında, ürün ücretleri yükselmeye devam ederken, üretkenlik düşmeye devam etti. Düşen işsizliğin ve (kısmen Avrupa ve başka yerlerde [yaşanan] grev sayısındaki patlamayla ifade edilen) işçilerin artan gücünün bir sonucu olan bu süreç, ileri kapitalist ülkelerde, 1960 ile 1968 arasında fiili vergi sonrası ücret ve üretkenliğin yaklaşık aynı oranla (% 4) artmasına yardımcı oldu. Ancak, 1968 ile 1973 arasında, vergi sonrası reel ücretler, üretkenlikteki % 3.4'lük artışla karşılaştırılnca, % 4.5 büyüdü. Dahası, artan uluslararası rekabet nedeniyle, şirketler ücretlerdeki artışları daha yüksek fiyatlar olarak tüketicilere yansıtamadılar (keza bu da yine çökmeyi yavaşlatırken, onu durduramadı.) Sonuç olarak, bu dönemde işletmelere düşen kar payında % 15'lik bir düşüş yaşandı.

Ayrıca, işyerinin dışında ise, "*kadınlar, öğrenciler ve etnik azınlıklar arasında bir dizi önemli kurtuluş hareketi ortaya çıktı. Toplumsal kurumların krizi ilerlemekteydi; ve büyük toplumsal gruplar, modern, hiyerarşik toplumun bizzat temellerini sorgulamaktaydı: ataerkil aileyi, otoriter okulu ve üniversiteyi, hiyerarşik işyerini ve ofisi, bürokratik sendikayı veya partiyi.*" (Takis Fotopoulos, "*The Nation-state and*

the Market", s. 58, Society and Nature, cilt 3, s. 44-45)

Sermaye artık, uygun bir kar oranını sürdürmek amacıyla işçi sınıfından insanları yeterince bastıramadığı ve sömüremediği için, bu toplumsal mücadeleler ekonomik bir krize yol açtı. Bu kriz, işçi sınıfını disipline etmek, ve işyeri içinde ve dışında kapitalist otoriteyi yeniden tesis etmek için kullanıldı (bakınız **Kısım C.8.2**). Maddi refahtaki artışa rağmen, belki de onun yüzünden, [gerçekleşen] bu toplumsal ayaklanma sürecinin Malatesta tarafından öngörüldünü belitmeliyiz. 1922'de şunu söylüyordu:

> "*Reformistlerin temel hatası, efendilerle hizmetkarlar arasında bir dayanışmayı, samimi bir işbirliğini hayal etmeleridir. . .*
>
> "*Az sayıdaki domuz çobanının sopasıyla hoşnut bir şekilde salına salına dolaşan, besili domuzlardan oluşan bir toplum tasavvur edenler; özgürlük gereksinimini ve insan saygınlığı duygusunu hesaba katmayanlar, . . . herkes için bolluk sağlayacak ve aynı zamanda hem patronlar hem de işçiler için maddi olarak avantajlı olacak bir teknik üretim örgütlenmesini hayal edebilir ve [buna]*

özlem duyabilirler. Ancak gerçekte, toplum karşıt sınıflara, yani işverenler ve çalışanlara bölündüğü müddetçe, herkes için bolluğa dayanan bir 'toplumsal barış' bir hayal olarak kalacaktır. . .

"*Karşıtlık maddi olmaktan çok tinseldir. Patronlar ile işçiler arasında, insanlığın çıkarına [olacak şekilde] doğanın kuvvetlerinin daha iyi sömürülmesini {aynen aktarılmıştır} sağlayacak samimi bir karşılıklı anlayış asla olamaz, çünkü her şeyin ötesinde patronlar, patron olarak kalmak, ve işçilerin zararına olacak şekilde –yine diğer patronlarla rekabet ederek– daima daha fazla güç elde etmek istemektedirler; işçiler ise patronlarından yeterince usanmışlardır ve daha fazla katlanamamaktadırlar!*" (**Life and Ideas**, s. 78-79)

Savaş-sonrası uzlaşma ve sosyal demokratik reform deneyimi, toplumsal sorunun en nihayetinde yoksulluktan ziyade özgürlük olduğunu fazlasıyla göstermiştir. Ancak, sınıf mücadelesinin kapitalizm üzerindeki etkisini yeniden tesis etmek üzere.

Yakın zamanda, ABD'de işsizliğin azaldığı haberleri eşliğinde Wall Street'de yaşanan panik, işçi sı-

nıfının gücü [karşısında yaşanan] bu korkuyu yansıtmaktadır. İşsizlik korkusu olmazsa, işçiler, koşullarında iyileştirmeler [elde etmek] için, kapitalist baskı ve sömürüye karşı, özgürlük ve daha adil bir dünya **için** savaşmaya başlayabilirler. Her çökme, işçilerin işsizliğin düştüğünü ve yaşam standartlarının iyileştiğini gördüğü dönemlerde gerçekleşmiştir –[bu] bir rastlantı değildir.

İşsizlik düştükçe enflasyonun artacağını gösteren Philips Eğrisi bu ilişkinin bir göstergesidir**[*]**. Enflasyon, fiyatlarda genel bir yükseliş durumudur. Neo-klasik iktisat (ve diğer "serbest piyasa" yanlısı kapitalistler) enflasyonun tamamen parasal bir fenomen olduğunu, bunun çeşitli metaların piyasada satılması için gerekli olandan daha fazla bir paranın dolaşımda olmasının bir sonucu olduğunu öne sürerler. Ancak, bu doğru değildir. Genelde, para arzı ile enflasyon arasında bir ilişki yoktur. Örneğin, enflasyon oranı düşerken para miktarı artabilir (1975 ile 1984 arasında ABD'deki durum). Enflasyonun başka kökenleri vardır; [enflasyon "*fiyat ve para politikaları ile telafi edilmesi gereken, yetersiz karların bir ifadesidir. . .*" (Paul Mattick, **Economics, Politics and the Age of Inflation**, s. 19). Enflasyon, emeği ucuzlaştırarak yüksek karlara yol açar. Yani, "*işçilerin reel ücretlerini {düşürür}. . . [bu ise], . . . fiyatlar ücretlerden*

daha hızlı artarken, işçilere gidecek gelir bunun yerine işletmeye gittiği {için} doğrudan doğruya işverenlerin faydasına olur." (J. Brecher ve T. Costello, **Common Sense for Hard Times**, s. 120)

Enflasyon, diğer bir deyişle, sınıflar arasında gelir bölüşümü üzerine sürmekte olan mücadelenin bir belirtisidir ve, işçilerin fiyatlar üzerinde herhangi bir kontrolü olmadığı için, (sübjektif veya objektif, her ne sebeple olursa olsun) kapitalistlerin kar marjları düştüğünde ortaya çıkar. Bunun anlamı, ücret artışlarının kendi başına enflasyona "neden olduğu" sonucuna varmanın yanlış olduğudur. Bunu yapmak, işçilerin fiyatları belirlemediğini, bunu kapitalistlerin yaptığı olgusunu gözardı etmek demektir. Enflasyon, kendine özgü bir yolla, kapitalizmin ikiyüzlülüğünü gösterir. Her şeyden öte, ücretler arz ve talebin "doğal" piyasa kuvvetleri nedeniyle yükselmektedir. Piyasaki koşullar sebebiyle daha düşük kar oranlarını kabul etmeyerek piyasada kumar oynamaya çalışanlar kapitalistlerdir. Belli ki, Tucker'ın ifadesini kullanırsak, kapitalizmde piyasa kuvvetleri, dişi kaz (emek) için iyiyken erkek kaz (sermaye) için kötüdür.

Bu, enflasyonun tüm kapitalistler için eş derecede uygun olduğu anlamına gelmez (ne de, açıktır ki, sabit gelirle yaşayan ve fiyatlar yükseldiğinde

bundan zarar gören toplumsal katmanlar için; ancak bu insanlar sermayenin gözünde konu dışıdır). Bilakis, enflasyon dönemlerinde, borç verenler kaybetme ve borç alanlar ise kazanma eğilimindedirler. Kapitalizmin birçok taraftarının yüksek enflasyon düzeylerine karşı muhalefeti, bu olguya ve bunun işaret ettiği kapitalist sınıf içindeki bölünmeye dayanır. İki ana kapitalist grup vardır, finans kapitalistler ve endstriyel kapitalistler. Bu ikinci grup (yukarıda belirtildiği üzere) enflasyondan faydalanabilirler ve faydalanmaktadırlar da; ancak, ilk grup yüksek enflasyonu bir tehdit olarak görür. Enflasyon hızlandığında, bu reel faiz oranını negatif bölgeye doğru itebilir, ve bu faiz gelirinin asli olduğu [insanlar] (yani finans kapital) açısından ürkütücü bir olasılıktır. Ayrıca, yüksek enflasyon düzeyleri toplumsal mücadeleyi alevlendirebilir, çünkü işçiler ve toplumun diğer kesimleri gelirlerini sabit bir seviyede tutmaya çalışırlar. Toplumsal mücadele katılanlar açısından politikleştirici bir etkiye sahip olduğu için, yüksek enflasyon koşulu kapitalizmin politik istikrarı üzerinde ciddi etkiler yapabilir, ve sonuçta da yönetici sınıf için sorunlara neden olabilir.

Enflasyonun medyada ve hükümet tarafından nasıl görüldüğü, kapitalist sınıfın iki kesiminin göreceli kuvvetlerinin ve toplum içerisindeki sınıf mücadelesinin seviyesinin bir yansımasıdır. Örneğin,

1970'lerde, sermayenin artan uluslararası hareketliliği ile birlikte, güç dengesi finans kapitale doğru dönmüş ve enflasyon tüm kötülüklerin kaynağı haline gelmiştir. Nüfuzun finans kapitale geçmesi, rantiye gelirinin yükselişinden gözlenebilir. ABD imalat [sanayi] karlarının bölüşümü bu sürece işaret etmektedir –1965-73 ile 1990-96 dönemlerini karşılaştırırsak, birikmiş karlar [*retained earnings*, dağıtılmayan karlar] % 65'den % 40'a düşerken, faiz ödemelerinin % 11'den % 24'e, temettü ödemelerinin [*dividend payments*, hisse getirileri] %26'dan % 36'ya yükseldiğini görürüz (birikmiş karların yatırım fonlarının en önemli kaynağı olduğu veriliyken, finans kapitalin yükselişi (sağ-kanadın iddialarının aksine) piyasalar giderek liberalleşirken ekonomik büyümenin neden durağanlaştığını açıklamaya yardım eder –reel yatırımlara yol açacak fonlar finans makinasında kalmıştı). Ayrıca, enflasyonun ürettiği grev ve protesto dalgaları yönetici sınıflar için endişelendirici etkilere sahiptir. Ancak, enflasyonun kökeninde yatan neden (yani karları arttırma [amacı]) var oldukça, enflayon ancak kabul edilebilir seviyelere, pozitif bir reel faiz oranını ve makul karları garanti eden seviyelere düşürülebilir.

Tam istihdamın iş alemi için kötü olduğunun bilincinde olunması, "*Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Oranı*" [*Non-Accelerating Inflation Rate*

of Unemployment, NAIRU] temelini oluşturur. Bu, ekonomide enflasyon oranının hızlandırmaya başladığı iddia edilen işsizlik oranıdır. "Kuram"ın temelleri zayıfken (NAIRU gözle görülmeyen, hareketli bir orandır; böylece "kuram" her tür tarihsel olayı açıklayabilir, çünkü başlangıç noktası basit faniler tarafından görülemediği zaman her şeyi ispatlayabilirsiniz), çalışan insanlara, onların örgütlerine ve faaliyetlerine saldıran politikaları meşrulaştırmak için oldukça faydalıdır. NAIRU, azalan işsizlik ve artan işçi hakları ve gücünün sebep olduğu "*ücret-fiyat*" sarmalı ile ilgilidir. Tabii ki, asla "*faiz-fiyat*" sarmalını veya "*kira-fiyat*" sarmalını veya "*karlar-fiyat*" sarmalını asla duymazsınız –her ne kadar bunlar da fiyatın bir parçası olsa da. Daima "*ücret-fiyat*" sarmalıdır, çünkü basitçe faiz, kira ve kar sermaye için gelir demektir; ve böylece tanımsal olarak, her türlü serzenişin üstündedir. Kapitalist sistem, NAIRU'nun mantığını kabul ederek, bunun ve tam istihdamın birbiriyle uyuşmaz olduğunu; ve bu sayede de, onun [kapitalizmin] kaynakları etkin bir şekilde dağıttığı veya iş sözleşmelerinin her iki taraf için de eş derecede faydalı olduğu [gibi] iddiaları, örtük olarak kabul eder.

Bu nedenlerden ötürü, anarşistler sürekli bir canlanma ekonomisinin imkansız olduğunu, çünkü kapitalizmin, işçiler ile kapitalistler arasındaki sınıf

mücadelesinin karlar üzerinde yarattığı sübjektif baskıyla birleşerek, **zorunlu olarak** sürekli bir canlanma-ve-patlama [*bust*] çevrimi üreten kar düşüncesiyle hareket ettiğini belirtirler. Özüne döndüğünde, bu hiç de şaşırtıcı olmaz; çünkü "*zorunlu olarak, bazalarının zenginliği diğerlerinin yoksulluğuna dayanacaktır, ve daha büyük sayıda olanların zorlu koşulları ne pahasına olursa olsun sürdülecektir; ve üretmekten aciz olan bir tarafa kendilerini satacak eller bulunabilecektir –bu olmaksızın sermayenin birikimi imkansız olacaktır!*" (Kropotkin, **Op. Cit.**, s. 128)

Tabii ki, sistem üzerinde böylesi "sübjektif" baskılar hissedildiğinde, sermayenin özel birikimi çoğunluğun iyileşen koşulları tarafından tehdit edildiğinde, yönetici sınıf işçi sınıfının "açgözlülüğü" ve "bencilliği"nden bahseder. Bu gerçekleştiği zaman, Adam Smith'in bu konu üzerinde ne demiş olduğunu hatırlamalıyız:

> "*Aslında yüksek karlar yüksek ücretlerden daha fazla işin fiyatını yükseltme eğilimindedir. . . Meta fiyatının ücrete düşen kısmı. . . ücretlerdeki artışın ancak aritmetik katı olarak yükselir. Ancak çalışan insanların [patronları olan] tüm işverenlerin karları yüzde beş artarsa, meta*

fiyatının kara düşen kısmı,. . . kardaki bu artışın geometrik katı olarak yükselir. . . Tüccarlarımız ve usta imalatçılarımız, yüksek ücretlerin fiyatların artması üzerindeki olumsuz etkilerinden, böylece de yurtiçindeki ve dışarıdaki mal satışlarının düşmesinden şikayet ediyorlar. Onlar yüksek karların kötü etkileri hakkında hiçbir şey söylemiyorlar. Kendi kazançlarının zararlı etkilerine gelince suskundurlar. Onlar yalnızca başka insanlarınkinden şikayet ederler" (**The Wealth of Nations**, s. 87-88)

Geçerken, bugünlerde Smith'in "*tüccarları ve usta imalatçıları*"na ekonomistleri de eklememiz gerektiğini belitmeliyiz. Smith'in patronların herhangi bir eyleminin mazeretlerine karşı duyarsız analizinden bu yana ekonomi kuramında ilerlemeler (veya yozlaşmalar) olduğu veriliyken, bu hiç de şaşırtıcı değildir (eklemeliyiz ki, bu, "*tüccar ve imalatçılarımız*"dan gelen böyle bir talebe fikirler piyasasında denk düşen arz-talebin klasik bir örneğidir). Kapitalizmin sorunları nedeniyle "açgözlü" işçileri suçlayan herhangi bir kuram, bunları ücretli köleliğin yarattığı çelişkilerin içerisine yerleştiren bir kurama daima tercih edilecektir. Proudhon,

"*Politik iktisat –yani mülk sahibinin despotluğu– asla hatalı olamaz: [sorun] proletarya olmalıdır*" (**Systems of Economic Contradictions**, s. 187) derken, kapitalist ekonomi kuramını gayet iyi özetlemektedir. Ve konu (iş çevrimi veya işsizlik gibi) kapitalizmin sorunlarını "açıklayan" ekonomi olduğunda, 1846'dan (veya 1776'dan!) bu yana pek az şey değişiklik olmuştur. Kapitalist iktisat, nihayetinde, kapitalizmin her sorunu için, patronların peşine takılmayı reddeden işçi sınıfını sorumlu tutar (örneğin, işsizlik, patronların güçlerini ve karlarını korumak için işsizliğe gereksinimi olması nedeniyle değil, ücretlerin çok yüksek olmasından kaynaklanmaktadır –ilk açıklamanın doğruluğunu gösteren ampirrik kanıtlar için **Kısım C.9.2**'ye bakınız).

[Tartışmayı] sonuçlandırmadan önce, son bir nokta daha. Kapitalizm üzerindeki "sübjektif" baskılar analizimiz, anaakım [*mainstream*, egemen akım] ekonomininkine benzer gözükse de, durum böyle değildir. Bunun sebebi, analizimizin bu gibi baskıların sistemin doğasına içkin, çelişkili etkilere sahip olduğunu (ve bunlar, işleri iyileştirmeden önce kötüleştirmeksizin kolayca çözülemezler) ve özgür bir toplum yaratma potansiyelini taşıdığını kabul etmesidir. Analizimiz, işçilerin gücünün ve direnişinin (herhangi hiyerarşik bir sistem için

olduğu gibi) kapitalizm için de kötü **olduğunu** kabul eder, ancak kapitalizmin (Nazi Almanyası gibi) otoriter rejimler yaratmadan, veya (durumun, sağ-kanat hükümetlerin açıkça derin durgunluklara neden olduğu 1980'lerin ABD'si ve İngiltere'sinde olduğu gibi) devasa boyutlarda bir işsizlik üretmeksizin yapabileceği hiçbir şey yoktur; ve 1930'ların ABD'si ve 1970'lerin İngiltere'sinden görülebileceği üzere, bunun bile işçi sınıfının mücadelesini ortadan kaldıracağının hiçbir güvencesi yoktur.

Bunun anlamı, analizimizin sistemin sınırlılıklarını ve çelişkilerini göstermenin yanısıra, işçileri "çalıştırmak" için onları zayıf bir pazarlık konumuna sokmasının (ki bu kapitalizmin özgür bir toplum olduğu efsanesi yerle bir eder) gerekliliğini gösterdiğidir. Dahası, çalışan insanları sistemin kurbanları olarak resmetmek yerine (çoğu Marksist kapitalizm analizindeki durum böyledir), analizimiz bizlerin, hem bireysel hem de kolektif olarak, faaliyetlerimizle sistemi etkileme ve **değiştirme** gücümüz olduğunu kabul eder. Çalışan insanların kendilerini olumsuzlamayı veya kendi çıkarlarını başkalarına tabi kılmayı veya sistemin gerektirdiği şekilde emir-alıcı bir rol oynamayı reddetmelerinden gurur duymalıyız. Otorite karşısında insan ruhunun, bir özgürlük mücadelesinin böylesine ifade edilmesi göz ardı edilmemelidir, küçümsenmemelidir; aksine

kutlanmalıdır. Otoriteye karşı mücadelenin sistem için çok fazla sorun yarattığı, toplumsal mücadele karşıtı olan bir argüman değildir; bu, hiyerarşiye, sömürüye ve özgürlüğün reddine dayanan bir sisteme karşı olan bir argümandır.

Özetlemek gerekirse, toplumsal mücadele, sistemin içsel dinamiği ve onun en temel çelişkisidir: kapitalizm insanların çoğunu metalara (yani, emek gücünün taşıyıcılarına) dönüştürmeye çalışırken, bu nesneleştirilme sürecine karşı [oluşan] insani tepkileriyle (yani, sınıf mücadelesiyle) de uğraşmak zorundadır. Ancak, ücretlerin düşürülmesi krizi çözmez –tersine, **Kısım C.9.1**'de bahsedeceğimiz üzere, ücretlerin düşürülmesi krizi derinleştirir, iyileşmeden önce işleri kötüleştirir. Bu, ne de toplumsal mücadele ortadan kaldırılırsa kapitalizmin iyi işleyeceği anlamına gelir. Her şeyden öte, eğer emek gücünün de herhangi bir meta gibi olduğunu varsayarsak, arzına göre talebi yükselirse fiyatı da artacaktır (bu, ya enflasyona veya karların sıkışmasına; veya muhtemelen her ikisine birden neden olacaktır). Bu nedenle, emek gücünün onu satan bireylerden ayrılamayacağı olgusuna eşlik eden toplumsal mücadele olmaksızın bile, kapitalizm, ancak ve ancak artı emeğin (işsizliğin) yeterli miktarda artı değer yaratımını sağladığı olgusuyla yüzleşmek zorunda olacaktır.

Dahası, bireyler, az bir miktar para karşılığında özgürlüklerini ve yaratıcılıklarını satmaya istekli oldukları, patronlarının her talebi ve kaprisine sorgusuz sualsiz yerine getirdikleri (ve böylece, süreç içerisinde kendi kişiliklerini ve bireyselliklerini yadsıdıkları) kapitalist bir ekonomide yaşamaktan tamamem mutlu olduklarını varsaysak bile, kapitalizm, gelişimini sınırlayan "objektif" baskılara sahiptir. Bu nedenle, yukarıda bahsedildiği üzere, toplumsal mücadele kapitalist bir ekonominin sağlığı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmakla beraber, bu sistemin yüz yüze kaldığı yegane sorun değildir. Bunun sebebi, [sistemin] ürettiği otoriter toplumsal ilişkilerin (ve bunlara karşı olan direnişin) ötesinde ve üstünde, sistemin içinde varolan objektif baskılardır. Bu baskılar bir sonraki kısımlarda (**Kısım C.7.2** ve **Kısım C.7.3**) tartışılmaktadır.

C.7.2 Piyasanın İş Çevriminde Oynadığı Rol Nedir?

Kapitalizmin ana sorunu, bizzat kapitalist piyasanın işleyişidir. "Serbest piyasa" destekçilerine göre, piyasa yatırım ve üretim kararlarının yapılması için gerekli olan tüm bilgiyi sağlamaktadır. Bu, bir meta-

nın fiyatındaki artış veya düşüşün piyasadaki herkes için bir sinyal olarak işlev gördüğü, ve ardından da herkesin bu sinyale tepki verdiği anlamına gelir. Bu tepkiler piyasa tarafından uyumlanacak, ve sağlıklı bir ekonomi ortaya çıkacaktır. Örneğin, bir metanın fiyatındaki artış o metanın üretiminin artmasına ve tüketiminin azalmasına yol açacak, ve bu ise ekonomiyi dengeye doğru götürecektir.

Piyasanın bu şekildeki izahının temelsiz olmadığı kabul edilebilekken, fiyat mekanizmasının şirketlerin veya bireylerin gereksinim duyduğu tüm ilgili bilgiyi aktarmadığı da açıktır. Bu, kapitalizmin ekonomi ders kitaplarındaki gibi işlemediği anlamına gelir. İçerdikleri insani ve toplumsal maliyetlerle, ekonomik faaliyette canlanmalara ve çökmelere neden olan bizzat piyasa mekanizmasının işleyişleridir. Fiyat mekanizmasnın işleyişinin ardında gizli olan fiili süreçleri inceleyerek bunu görebiliriz.

Bireyler ve şirketler gelecekteki üretime ilişkin planlar yaptıklarında, **bugünkü** talebe göre değil, ürünlerinin piyasaya gireceği **gelecekteki bir zamandaki** talebe göre planlarını yaparlar. Fiyat mekanizmasının sağladığı bilgi ise şimdiki zamandaki arz ve talep ilişkisine (veya piyasa üretim fiyatına göre piyasa fiyatına) yöneliktir. Bu bilgi insanların planlarıyla ilgili **olmakla** beraber, buna dahil olan-

larla ilgili olan veya onların gerek duyduğu **tüm** bilgi bu değildir.

Piyasanın sağla**ma**dığı bilgi, **diğer** insanların sunulan bilgi karşısındaki planlarına [ilişkin olan bilgidir]. Dahası, bu bilgi, rekabet nedeniyle sunulamaz. Basitçe ifade edilirse, eğer A ve B rekabet halindeyse, eğer A faaliyetleri hakkında B'ye bilgi verirse, ancak B buna karşılık vermezse, bu durumda B A'ya göre daha etkin bir şekilde rekabet etme pozisyonunda olacaktır. Bu nedenle piyasa içerisinde iletişim engellenmektedir, ve her üretim birimi geriye kalanlardan izole bir haldedir. Diğer bir deyişle, her kişi veya şirket aynı sinyale (fiyattaki değişime) tepki vermektedir, ancak her biri diğer üretici ve tüketicilerin tepkilerinden bağımsız olarak davranmaktadır. Sonuç genellikle, işsizlik ve ekonomik aksamaya yol açan piyasada bir çöküştür.

Örneğin, bir metanın kıt olması nedeniyle fiyatında artış olduğunu varsayalım. Sonuç, bu piyasada aşırı karların ortaya çıkması, ve ortalamanın-üstündeki karlardan pay almak için sermaye sahiplerinin üretimin bu dalına yatırım yapmalarıdır. Ancak, tüketiciler fiyat artışına o malın tüketimini azaltarak tepki vereceklerdir. Bu bağımsız kararların sonuçları gerçekleştiği zaman, efektif talebe [*effective demand*, satın alma gücü ile desteklenen talep] oranla piyasada o malın aşırı

üretimi söz konusu olacaktır. Mallar satılamaz, ve böylece de üreticiler ürünlerinden kar elde edemedikleri için gerçekleştirim krizi ortaya çıkar. Bu aşırı üretim veriliyken, çöküş olur, sermaye stoklarını eritir [*disinvest*], ve piyasa fiyatı düşer. Bu nihayetinde talebin arza oranla yükselmesine yol açar, üretim büyüyerek yeni bir canlanmaya yol açar ve bu böyle devam eder.

Proudhon, bu sürecin "değerin ikili karakteri"nin (yani kullanım ve değişim değeri arasındaki) "*çelişkisi*" nedeniyle gerçekleştiğini belirtir. Bu çelişki, malların "*değerlerinin –fayda üretimi artarken– düşmesine, ve>*" aşırı-üretim yoluyla "*üreticinin sürekli olarak kendisini zenginleştirerek yoksulluğa düşmesine*" yol açar. Bunun sebebi, "*yirmi çuval buğday hasat eden*" bir üreticinin, "*on tane hasat yapıyorkine göre kendisinin iki kat zengin olduğuna inanmasıdır*"dır. "*. . .Hanehalkları bağlamında haklıdırlar; dışsal ilişkilerine bakılırsa, tamamen yanlış olabilir. Eğer tüm ülkede buğday rekoltesi ikiye katlanırsa, yirmi çuval –bunun yarısı kadar olmasına rağmen– on [çuvaldan] daha az bir paraya satılacaktır.*" (**The System of Economical Contradictions**, s. 78, s. 77-78)

Bunun insanların birbiriyle ilintili olmayan bir dizi hata yapması sorunu olmadığının belirtilmelidir. Bu daha ziyade, piyasanın tüm dahil olanlara

aynı bilgiyi sunmasının ve bu bilginin rasyonel karar alımı için yeterli olmamasının sonucudur. Her bir amil [*agent*, ajan] açısından üretimi büyütmek veya daraltmak rasyonel olurken, tüm amillerin bu şekilde davranması rasyonel değildir. Kapitalist bir ekonomide, fiyat mekanizması rasyonel kararlar alınması için gerekli olan tüm bilgiyi sunmaz. Aslında, orijinal bilgiye karşı planlanan tepkiler bağlamında gerekli olan ekstra bilginin bastırılmasını aktif bir şekilde destekler.

İşte iş çevrimini destekleyen şey bu irrasyonalite ve bilgi eksikliğidir. Üretimde burada ana hatlarıyla açıklanan türden yerel canlanmalar ve çöküşler, ekonominin geneline piyasa tarafından yetersiz bilgi yayılması nedeniyle genel bir krize doğru büyüyebilir. Ancak, sermayenin sanayiler arasındaki oransızlıkları **per se** [kendiliğinden] genel bir krize yol açmaz. Eğer durum böyle olsaydı, sermaye refah dönemleri sırasında ve keza durgunluk dönemlerinin hemen öncesinde piyasalar arasında hareket ettiği için, kapitalizm devamlı kriz halinde olurdu. Bu, piyasa altüst oluşlarının [*dislocation*] ekonomideki genel krizi açıklamakta bir temel teşkil edemeyeceği anlamına gelir (yerel çöküşleri açıklayabilse ve açıklasa da).

Bu nedenle, kendisini piyasada genel bir bollukla ifade eden genel kriz eğilimi, daha derindeki ekonomik değişikliklerin bir ürünüdür. Bilginin piyasa ta-

rafından bastırılması bir durgunluğun ortaya çıkmasında rol oynarken, genel bir çöküş ancak kapitalist ekonomik faaliyetin ikinci bir yan etkisiyle –yani sermaye yatırımı ile sınıf mücadelesinin objektif baskısının bir sonucu olan üretkenlik artışıyla– birlikte gerçekleşen yerel bir canlanma ve çöküş çevriminden kaynaklanır.

Artan üretkenlik ve sermaye yatırımından ortaya çıkan sonuçlar **bir sonraki kısım**da tartışılacaktır.

C.7.3 Yatırımın İş Çevriminde Oynadığı Rol Nedir?

Kapitalizm açısından diğer sorunlar, şirketin kısa dönemli karını yükseltmeyi amaçlayan sermaye yatırımı veya yeni çalışma pratiklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan üretkenlikteki artışlardan kaynaklanır. Karları azami kılma gereği, işgücünün üretkenliğini geliştirmek (yani üretilen artı değer miktarını artırmak) için giderek daha fazla yatırım yapılmasına neden olur. Üretkenlikteki artış ise ancak, ne kar üretilirse üretilsin, bunun artan sayıdaki metalar üzerine yayılacağı anlamına gelir. Bu karın hala piyasada gerçekleştirilmesi gerekmektedir, ancak kapitalistler mevcut değil de

beklenen piyasalar için üretim yaptıkları için bu güçleşmektedir. Bireysel firmalar rakiplerinin ne yapacaklarını tahmin edemediği için, onlar açısından (yatırımı artırmak yoluyla) üretimi artırarak piyasa paylarını azami kılmaya çalışmak rasyoneldir. Piyasa eylemlerini düzenlemeleri için gerekli olan bilgiyi sağlamadığı için, bu arzın talebi aşmasına ve üretilmiş olan metalarda içerilen karların gerçekleştiriminde güçlüklere yol açacaktır. Başka bir ifadeyle, sermayenin aşırı birikimi nedeniyle bir aşırı üretim dönemi ortaya çıkacaktır.

Üretim araçlarına yapılan yatırımdaki artış nedeniyle, değişken sermaye (emek) giderek daha fazla sabit sermaye (üretim araçları) kullanır. Emek artı değerin kaynağı olduğu için, bu kısa dönemde karların yeni yatırımlarla artırılması gerektiği anlamına gelir, yani firmanın ürettiği metalar veya hizmetlerin üretim maliyetlerini düşürmek amacıyla işçilerin önceye göre daha fazla üretmesi gereklidir. Bu, artan karların (eski üretim maliyetlerini yansıtan) mevcut piyasa fiyatı üzerinden gerçekleştirilmesine imkan verir. Toplam (yani sabit **ve** değişken) sermaye üzerindeki getirinin artması veya en kötüsünden sabit kalması için emeğin sömürüsü artmalıdır.

Ancak, bu bir şirket için rasyonel olabilirken, tüm firmalar bunu yaptıklarında rasyonel olmaz (ki iş aleminde ayakta kalmaları için böyle yap-

malıdırlar). Yatırım artarken, işçilerin üretmek zorunda oldukları artı değer daha hızlı artmalıdır. Eğer ekonomideki mevcut karlar yatırılan toplam sermayeye oranla çok küçükse, o halde bir şirketin (fiyat mekanizması nedeniyle) belli bir piyasada yerel bir çöküş yüzünden karlarda karşılaştığı herhangi bir sorun, bütün bir ekonomiyi etkileyecek şekilde yayılabilir. Diğer bir deyişle, kar oranında (karın, sermaye ve emekteki yatırıma oranında) ekonominin bütününde yaşanan bir düşüş, halihazırda üretilmiş olan artı değerin (sermayenin genişlemesi için tahsis edilmiş) para biçiminde kalmasına ve böylece de sermaye işlevini yerine getirmemesine yol açabilir. Hiçbir yeni yatırım yapılmaz, mallar satılamaz; ve bu üretimin genel olarak azalmasına, ve böylece de şirketler işçileri çıkardığı veya kapandıkları için işsizliğin artmasına yol açar. Bu ekonomiden giderek daha fazla sabit sermayenin çekilmesine, işsizliğin daha da artmasına yol açar. Bu ise bir işe sahip olanları daha fazla çalışmaya, daha uzun süre çalışmaya zorlayarak üretilen kar kütlesinin artmasına olanak tanır, (nihayetinde) kar oranında yükselişe yol açar. Kar oranları yeterince yükseldiğinde, kapitalistlerin yeni yatırım yapması için teşvik oluşur ve çöküş canlanmaya dönüşür.

Eğer kar oranını düşürecekse hiçbir şirketin makinalara yatırım yapmayacağı nedeniyle bu anali-

zin hatalı olduğu iddia edilebilir. Ancak böylesi bir itiraz hatalıdır, çünkü (belirttiğimiz üzere) böylesi bir yatırım belirli bir firma için tamamıyle makuldür (aslında bir gerekliliktir). Yatırım yaparak (potansiyel olarak) piyasada üstünlük edinirler, ve böylece de karları artar. Ne yazık ki, bu bireysel olarak makulken, kolektif olarak böyle olmaz –bu bireysel davranışların sonucun bir bütün olarak ekonomide aşırı yatırım olması nedeniyle. Tam rekabet modelinin aksine, gerçek ekonomide kapitalistlerin geleceği, ve (bırakın rakiplerinin eylemlerini) bu nedenle de kendi eylemlerinin sonuçlarını bilmesinin hiçbir yolu yoktur. Böylece, sermayenin aşırı birikimi rekabetin doğal bir sonucu olur, çünkü bu bireysel olarak rayoneldir ve gelecek bilinemez. Bu iki etken firmaların bu şekilde davranmalarını, sonuçta aşırı üretime yol açacak [şekilde] makinalara yatırım yapmalarını sağlar.

Aşırı üretim ve ardından da depresyonun takip ettiği refah çevrimleri kapitalizmin doğal bir sonucudur. Aşırı üretim, aşırı birikimin bir sonucudur, ve aşırı birikim ise iş aleminde yaşamak için gerekli olan kısa vadeli karların azami kılınması sebebiyle oluşur. Böylece kriz piyasada metaların bolluğu olarak ortaya çıkarken –çünkü ortada toplam talepçe satın alınabilecekten daha fazla meta dolaşımdadır (Proudhon'un sözleriyle, "*Mülkiyet ürünleri emekçi-*

lere, onlar [bunları üretmek] için onlara ödediğinden daha fazlasına satar)–, kökenleri daha derindedir. Bu kapitalist üretimin bizzat doğasında yatmaktadır.

Kapitalizm üzerindeki bu "objektif" baskıların klasik bir örneği, 1930'ların Büyük Buhranını önceleyen "Kükreyen Yirmiler"dir. 1921 çöküşünün ardından, 1919 ile 1927 arasında yatırımların neredeyse ikiye katlanmasıyla ABD'de hızlı bir yatırım artışı yaşandı.

Sermaye teçhizatındaki bu yatırım nedeniyle, 1919 ile 1929 arasında imalat [sektörü] üretimi yıllık olarak % 8 büyüdü, ve emek üretkenliği ise yıllık olarak % 5.6 büyüdü (bu 1921-22 çöküşünü de içermektedir). Üretkenlikteki bu artış, 1922 sonrasındaki canlanma sırasında, imalat sektörü gelirlerinin maaşlar içindeki payın % 17'den % 18.3'e yükselmesi ve sermayenin payının ise % 25.5'dan % 29.1'e yükselmesi olgusunda yansımasını bulmuştur. 1920 ile 1929 arasında, idari maaşlar % 29.1 ve firma artıkları % 62.6 yükseldi. Maliyetler düşer ve fiyatlar nispeten istikrarlı kalırken, karlar artmakta ve bu yüksek düzeyde sermaye yatırımına yol açmaktadır (sermaye malları üretimi yıllık olarak ortalama % 6.4 yükselmişti).

Hiç de şaşırtıcı olmadığı üzere, bu gibi durumlarda, 1920'lerde ailelerin % 60'ı 2000 $'dan, % 42'si

ise 1000 $'dan daha az [kazanırken], zenginlik yukarıda toplanmıştı. Ailelerin % 1'lik kesiminin 10'da biri en aşağıdaki % 42'si kadar kazanıyordu, ve nüfusun sadece % 23.3'ünü oluşturan [bir kesim] ise 10.000 $'dan fazla gelire sahipti. 1929'da en zengin % 1, ulusun refahının % 40'ına sahipken (ve yarım milyon doları olan insan sayısı 1920 ile 1929 arasında 156'dan 1489'a yükselirken), nüfusun en altındaki % 93'lük [kesim] 1923 ile 1929 arasında kişi başına reel harcanabilir gelirlerinde % 4'lük bir düşüş yaşadı.

Ancak buna rağmen, ABD kapitalizmi canlanma içindeydi ve bırakınız yapsınlar [*laissez faire*, serbest bırakma prensibi] kapitalizmi zirvesindeydi.Ancak 1929'a gelindiğinde hisse senedi piyasasının çökmesiyle birlikte tüm her şey değişti –bunu derin bir bunalım takip etti. Bunun sebebi neydi? Yukarıda sunduğumuz analiz veriliyken, buna işsizliği azaltan, böylece de işçi sınıfının gücünü artıran ve karların daralmasına yol açan bir "canlanma"nın yol açmış olması beklenebilirdi, ancak durum böyle değildi.

Bu çöküş işçi sınıfının direnişinin bir sonucu **değil**di, aslında 1920'ler sürekli işverenlerin faydasına olan bir emek piyasasının varlığıyla dikkat çekiyordu. Bunun iki sebebi vardı. Birincisi, 1910'ların sonundaki "Palmer Baskınları" ABD emek hareketi içerisindeki ve daha geniş toplum içerisindeki radikallerin kökünün temizlenmesine

yol açmıştı. İkincisi, 1920-21'in derin bunalımı (bu zaman zarfında ulusal işsizlik oranları % 9'un üzerindeydi) işverenlerin işçi protestolarına karşı yasal emirleri [*injuction*] kullanımı, ve sendika üyelerini ortaya çıkarmak, onları işten atmak için sanayi casuslarının kullanılmasıyla birleşerek emeği zayıflattı, ve böylece de –işçiler, işlerinde kalmak için "sarı" sözleşmeleri [*yellew-dog contract*, sendikayla ilişkisi olmayacağına dayanan sözleşme] imzalamaya zorlanırken– sendikaların etkisi ve büyüklüğü azaldı.

1922 sonrasındaki canlanma sırasında, bu durum değişmedi. Ulusal % 3.3 işsizlik oranı, tarım-dışı [*non-farm*] işsizliğin 1923 ile 1929 arasındaki ortalamasının % 5.5 olduğu olgusunu gizlemektedir. Bütün sanayiler genelinde, imalat sektörü çıktısının büyümesi emeğe olan talebi yükseltmedi. 1919 ile 1929 arasında, üretim işçileri istihdamı % 1 düştü ve üretim-dışı istihdam % 6 düştü (1923'den 29'a kadar olan canlanma sırasında, üretim istihdamı yalnızca % 2 yükseldi, ve üretim-dışı istihdam sabit kaldı). Bunun sebebi emek tasarrufu sağlayan makinaların kullanılmaya başlanması ve sermaye stoğundaki artıştı. Ayrıca, çiftçilikteki yüksek üretkenlik, kırsal işçilerin kent emek piyasasına akmasına neden oldu.

Yüksek işsizlikle karşı karşıya kalan işçilerin (özellikle de görece yüksek ücretlere ve istihdam istikrarına sahip olanların) işten ayrılma oranları, işlerini kaybetme korkusuyla düştü. Buna eşlik eden sendikaların sürekli gerilemesi ve oldukça düşük sayıdaki grevler (1880'lerin başından bu yanaki en düşüğü) emeğin güçsüzleştiğine işaret etmektedir. Fiyatlar gibi ücretler de nispeten istikrarlıydı. Aslında, toplam imalat sektörü gelirinin ücretlere giden payı 1923-24'ün % 57.5 seviyesinden 1928-29'da % 52.6'ya düştü (1920 ile 1929 arasında % 5.7 düştü). İlginçtir ki, 5 yıl boyunca emek piyasası koşullarının işverenlerin lehine **olmasına** rağmen, işsizlik hala yüksekti. Bu, kapitalizmdeki işsizliğin güçlü sendikalar veya yüksek ücretler nedeniyle olduğu şeklindeki neo-klasik "argüman"ın en hafif bir deyişle kusurlu olduğu anlamına gelir (bakınız **Kısım C.9**).

Ne olduğunu anlamanın anahtarı kapitalist üretimin çelişkili doğasında yatmaktadır. "Canlanma" koşulları, üretkenliği artıran, böylece de maliyetleri düşüren ve karları arttıran sermaye yatırımının bir sonucudur. Sermaye mallarına büyük ve artan [bir şekilde] yatırım yapılması, karların harcanmalarını sağlayan temel aygıttır. Ayrıca, ekonominin büyük şirketlerin damgasını taşıyan sektörleri (yani az sayıda firmanın hakimiyeti altında olan oligapoller)

daha rekabetçi olanlar üzerinde baskı yarattı. Büyük şirketler, her zaman olduğu gibi, piyasa konumları nedeniyle (bakınız **Kısım C.5**) karlardan daha yüksek bir pay aldıkları için, bu, ekonominin daha rekabetçi sektörlerindeki firmaların 1920'ler boyunca karlılık kriziyle karşılaşmasına yol açtı.

Yatırımlardaki bu artış, ekonominin daha rekabetçi sektörlerindeki karları doğrudan doğruya daraltırken, aynı zamanda nihayetinde ise ekonomi genelinde kar oranının durağanlaşmasına, ve ardından da düşmesine yol açtı. Ekonomideki mevcut kar kütlesi büyürken, bu nihayetinde yatırılan toplam sermayeyle karşılaştırılınca çok küçük kaldı. Dahası, emeğe giden gelir payında düşme ve eşitsizlikteki artışla birlikte, mallara olan toplam talep üretime yetişemedi, bu ise satılamayan mallara yol açtı (aşırı üretim eksik tüketimi ima ettiği (ve keza tersi de geçerlidir) için, aşırı yatırımın aşırı üretime yol açacağını ifade etmenin başka bir yoludur). Yatırımlardan beklenen getiriler (karlılık) duraksadığı için, yatırım talebinde bir düşüş gerçekleşti ve böylece (ağırlıklı olarak karlardan daha hızlı yükselen sermaye stoğundan kaynaklanan) bir çöküş başladı. Yatırım 1928'de düzleşti ve 1929'da geriye doğru döndü. Yatırımdaki durgunlukla beraber, 1928 ile 1929'da karlılığı artırmaya yönelik büyük bir spekülatif düşkünlük yaşandı. Bu, hiç de şaşırtıcı olmayacak bir şekilde, ba-

şarısız oldu ve Ekim 1929 hisse senesi piyasası çöktü, 1930'ların Büyük Buhranı'nın yolu hazırlandı.

1929 çöküşü kapitalizmin "objektif" limitlerine işaret eder. Emeğin oldukça zayıf konumuna rağmen, kriz yine de gerçekleşti ve refah "zor zamanlar"a dönüştü. Neo-klasik ekonomi kuramının aksine, 1920'lerde yaşanan olaylar, emeğin tüm diğer metalar gibi bir meta olduğu şeklindeki kapitalist varsayıma gerçek yaşamda yaklaşıl**mış** olsa dahi, kapitalizmin yine de krize tabi olduğunu göstermektedir (ironik bir şekilde, 1920'lerin militan sendika hareketi, geliri sermayeden emeğe kaydırarmak yoluyla toplam talebi arttırarak, yatırımı azaltarak ve ekonominin daha rekabetçi sektörlerini destekleyerek krizi erteleyecekti!). Bu nedenle, herhangi bir krize ilişkin (1930'larda ve 1970'lerde çok popüler olan) neo-klasik "emeği suçla" argümanı hikayenin yalnızca yarısını söyler (o da tabii söylüyorsa). İşçiler, kapitalist otorite karşısında hizmetçi gibi hareket etseler dahi, kapitalizm yine de (1920'lerde ve 1980'lerde gösterildiği üzere) canlanma ve patlamanın izini taşıyacaktır.

Başka bir örneği alırsak, 5 milyon kişiyi çalıştıran ve 126 milyar $ varlığa sahip olan Amerika'nın en büyük 100 şirketi, işçi başına düşen ortalama varlık miktarının 1949'daki 12.200 $ [seviyesinden] 1959'da 20.900 $'a ve 1962'de 24.000 $'a yükseldi-

ğine tanıklık ettiler (First National City Bank, **Economic Letter**, Haziran 1963). Görülebileceği üzere, işçi başına düşen ortalama varlıklar zamanla düşmüştür. İlk yüksek sermaye oluşumu dönemini, 1957 ile 1961 arasındaki durgunluk dönemi takip etti. Bu yıllar işsizlikte keskin bir artışın (1956'da 3 milyondan 1961'de 5 milyona) ve çöküş sonrasında öncesine göre yüksek bir işsizlik oranının izlerini taşır (1956'daki 1 milyon rakamından 1962'de yaklaşık 4 milyona). (T. Brecher ve T. Costello, **Common Sense for the Hard Times**, çizim 2]

Bu döneme ilişkin verilere değindik, çünkü "serbest piyasa" kapitalizminin bazı destekçileri aynı dönemi sermaye yatırımlarının avantajlarını savunmak için kullanmışlardır. Ancak bu veriler aslında, artan sermaye oluşumunun durgunluk potansiyelinin yaratılmasına yardım ettiğine işaret eder, çünkü bu bir dönem için üretkenliği (ve böylece de karları) yükseltmekle beraber, uzun vadede kar oranlarını düşürür, çünkü ekonomide (yatırılan sermayeye oranla) göreceli bir artı değer kıtlığı vardır. Bu dönem boyunca işsizlikteki artış ve (kapitalizmde ilk planda üretim noktası olan) sermaye oluşumundaki düşüş, kar oranlarındaki bu düşüşe işaret etmektedir.

Böylece, kar oranı sermaye oluşumunun sürmesine izin vermeyecek bir düzeye düşerse, çöküş başlamıştır. Bu genel çöküş genellikle (muhtamelen

kısım C.7.2'de betimlenen süreçten kaynaklanan) belli bir metadaki aşırı üretimle başlar. Eğer ekonomide yeterince kar varsa, yerelleşmiş çöküşlerin büyüme ve genelleşme eğilimi vardır. Bir çöküş ancak kar oranı ekonomi genelinde düşerse gerçekleşir. Yerel bir çöküş, piyasanın üreticilere sağladığı bilginin eksikliği yüzünden, piyasa aracılığıyla yayılır. Bir sanayi fazla üretirse, daha fazla kar gerçekleştirmek amacıyla üretimini kısar, maliyet-azaltıcı tedbirleri uygulamaya sokar, işçileri atar ve bu böyle sürüp gider. Bu, etkilenen sanayiye arzda bulunan sanayilere yönelik talebi azaltır ve işsizlik nedeniyle genel talebi düşürür. Artık ilgili olan sanayilerin kendileri aşırı üretimle karşı karşıyadır; ve piyasa tarafından sağlanan bilgiye doğal tepki ise, yeniden talep azalmasına yol açacak şekilde tek tek şirketlerin üretimi azaltması, işçi çıkarması, vb. olur. Bireysel olarak bu rasyonelken, kolektif olarak değildir ve böylece tüm sanayiler aynı sorunla karşılaşır. Yerel bir çöküş ekonomiye yayılır, çünkü kapitalist ekonomi üreticilerin rasyonel kararlar alması veya kendi faaliyetlerini düzenlemesi için gerekli olan yeterli bilgiyi iletmez.

"Aşırı üretim"in, işçi sınıfının değil yanlızca sermayenin bakış açısından var olduğunu vurgulamalıyız:

> "*Ekonomistlerin aşırı üretim dedikleri şey, işçilerin alım güçlerinin ötesinde olan üretimden başka bir şey değildir. . . bu tip bir aşırı üretim mevcut kapitalist üretimin öldürücü bir özelliği olmaya devam eder, çünkü işçiler maaşlarıyla ürettiklerini satın alamazlar ve aynı zamanda emekleri üzerinden yaşayan aylaklar sürüsünü bolca beslerler.*" (Peter Kropotkin, **Op. Cit.**, s. 127-128)

Diğer bir deyişle, aşırı üretim ve eksik tüketim karşılıklı olarak bir diğerini ima etmektedir. Talebi karşılayan [*solvent*] verili seviyeye tekabül eden haricinde aşırı bir üretim söz konusu değildir. Verili üretim seviyesine göreki dışında talepte bir eksiklik yoktur. "Aşırı üretilen" mallara belki tüketicilerin ihtiyacı vardır, ancak piyasa fiyatı kar üretemeyecek kadar düşüktür ve bu nedenle bunu [karı] suni bir şekilde artırmak üzere üretimin azaltılması gereklidir. Bu nedenle, örneğin durgunluk yıllarında insanlar açken imha edilen gıdaların görüntüsü yaygın bir görüntüdr.

Böylece, kriz piyasada bir "meta bolluğu" olarak (yani efektif talepte bir düşüş olarak) ortaya çıkarken ve ekonominin geneline fiyat mekanizmasıyla yayılırken, kökenleri üretimde yatmaktadır. Kar düzey-

leri kabul edilebilir bir düzeyde istikrara kavuşana, böylece de yenilenen sermaye genişlemesine izin verene kadar, çöküş devam edecektir. Böyle bir maliyet düşürmenin toplumsal maliyeti, ancak kapitalistlerin güç ve refahlarını tehdit ederse endişelenilecek olan başka bir "dışsallık"tır.

Kapitalizmin gelişen bir genel krizi ertelemesinin (ancak durdurmasının değil) yolları vardır tabii ki. Bir yöntem, piyasaların çoğaldığı, ve karların az gelişmiş ülkelerden çekip çıkarıldığı ve emperyalist ülkelerin karlarını itelemek için kullanıldığı emperyalizmdir ("*İşçiler ürettikleri zenginlikleri ücretleri ile satın alamazken, sanayi piyasa için başka yerlere bakmak zorundadır.*" - Kropotkin, **Op. Cit.**, s. 55). Bir başkası, devletin kredi ve diğer ekonomik etkenler üzerindeki manipülasyonudur (asgari ücretler, sendikaların sistemle birleştirilmesi, işçileri tetikte tutmak için "doğal" işsizlik oranını muhafaza etmek vb. gibi). Bir diğeri tüketimi artırabilecek ve böylece de aşırı üretim tehlikesini azaltacak [şekilde], toplam talebi arttırıcı devlet harcamalarıdır. Veya yeni yatırımlarca üretilen sömürü oranı, sabit sermayedeki artışı karşılayacak kadar yüksek olabilir ve kar oranını düşmekten alıkoyabilir. Ancak, bunların (objektif ve sübjektif) sınırları vardır ve durgunluğun gerçekleşmesini asla engelleyemezler.

Bu nedenle, kapitalizm, yukarıda değinilen kar üretimi üzerindeki objektif baskılar yüzünden canlanma-ve-patlama çevrimlerinden muzdariptir –daha önce açıklandığı üzere, işçilerin otoriteye karşı sübjektif ayaklanmasını göz ardı etsek dahi. Diğer bir deyişle, işçilerin insani varlıklar değil yalnızca ”değişken sermaye” olduğu şeklindeki kapitalist varsayım doğru bile olsa, bu kapitalizmin krizden muaf bir sistem olduğu anlamına gelmez. Ancak, çoğu anarşist açısından, böylesi bir tartışma biraz akademikçedir, çünkü insani varlıklar birer meta değildir, emek ”piyasası” demir piyasası gibi değildir, ve kapitalist tahakküme karşı sübjektif isyan kapitalizm mevcut olduğu müddetçe var olacaktır.

C.8 İş Çevriminin Nedeni Paranın Devlet Kontrolünde Olması mıdır?

En son kısımda açıkladığımız üzere, kapitalizm, işçi sınıfından insanların otoriteye karşı sübjektif ayaklanmalarını gözardı etsek bile, kar üretimi üzerindeki objektif baskılar nedeniyle canlanma-ve-sönme döngüsünden muzdariptir. İş çevrimine ve "stagflasyon" [*stagflation*, enflasyon ve ekonomik durgunluğun birarada olması] gibi ekonomik sorunlara yol açan şey karlar üzerindeki bu iki yönlü, sübjektif ve objektif baskıdır. Ancak, kapitalizmin destekçilerine göre bu sonuç kabul edilemezdir ve bu nedenle onlar iş çevrimini, kapitalizmin işleyişinin ürettiği yollarla değil de genellikle **dışsal** etkilerle açıklamaya çalışırlar. Çoğu "serbest

piyasa"-yandaşı kapitalist, iş çevriminin sebebi olarak, piyasaya yaptığı müdehalelerden ötürü devleti, özellikle de devletin para üzerindeki kontrolünü suçlarlar. Aşağıda gösterileceği üzere bu analiz hatalıdır.

Kapitalizmin çoğu destekçisinin, bizim **Kısım C.7.3**'de tartıştığımız "sübjektif" baskıları gözardı ettiği vurgulanmalıdır. Ayrıca, sermaye yatırımlarını artırmayla ilgili olan sorunlar (**Kısım C.7.3**'de açıklandığı üzere) genellikle gözardı edilir, çünkü onlar sermayeyi çoğunlukla "üretken" olarak düşünürler ve böylece de onun kullanımının nasıl krizlere yol açacağını göremezler. Bu onları, **Kısım C.7.2**'de tartışılan, fiyat mekanizmasıyla ilgili sorunlarla başbaşa bırakır.

"Devlet-kontrolündeki-para"[ya dayanan] kriz kuramının ardındaki fikir, faiz oranlarının şirketlere ve bireylere, fiyat değişimlerinin gelecekteki üretim eğilimlerini nasıl etkileyeceği hakkında bilgi sunduğu fikridir. Özellikle iddia edilen şey, faiz oranlarındaki değişikliklerin (yani kredinin arz ve talebindeki değişikliklerin) dolaylı olarak şirketleri rakiplerinin tepkileri hakkında bilgilendirdiğidir. Örneğin, alüminyumun fiyatı artarsa, bu alüminyum endüstrisindeki yatırımda bir artışa, böylece de (daha fazla kredi talep edildiği için) faiz oranlarında bir yükselişe yol açacaktır. Yükselen faiz oranları umulan karları dü-

şürecek ve genişlemeyi yavaşlatacaktır. Paranın devlet kontrolünde olması (faiz oranlarını çarpıtarak) bu süreci durdurur ve böylece kredi sisteminin ekonomik işlevini yerine getirememesine neden olur. Bu ise aşırı üretime neden olur ve faiz oranları **reel** tasarrufları yansıtmaz, ve böylece de kapitalistler, yalnızca faiz oranları suni bir şekilde düşük olduğu için karlı gözüken sermayeye, [yani] yeni sermayeye aşırı yatırım yaparlar. Oran kaçınılmaz olarak "reel" değerine doğru, yukarı şekilde uyum gösterdiği için, yatırılmış olan sermaye karsız hale gelir ve böylece aşırı yatırım ortaya çıkar. Bu nedenle, bu argümana göre, kapitalizm üzerindeki bu olumsuz etkiler, devletin para üzerindeki kontrolü ortadan kaldırılarak yok edilecektir.

Paranın devlet kontrolünde olmasının iş çevriminin sebebi **olup** olmadığını tartışmadan önce, faiz oranlarının rolüne ilişkin argümanın aşırı yatırımın gerçekleşmesini (ve böylece de iş çevrimini) aslında açıklayamadığını belirtmeliyiz. Diğer bir deyişle, iş çevriminin kredi sisteminin özelliklerinde yattığı şeklindeki açıklama hatalıdır. Bunun sebebi, **ilgili** bilginin faiz oaranlarındaki değişikliklerle iletildiğinin açık **olmaması**dır. Faiz oranları, ekonomideki genel kredi talebini yansıtır. Ancak, **belirli** bir şirketin gereksinim duyduğu bilgi, bir bütün olarak ekonomi genelindeki genel kredi talebine [ilişkin bilgi] **değil**,

ürettiği belirli bir malın üretimindeki aşırı genişlemeye ve böylece de rakipleri arasındaki kredi talebinin düzeyine ilişkin bilgidir. Bir grup rakibin belirli bir mala ilişkin planlanan üretimindeki artış –ancak o endüstrideki kredi talebi değişikliklerinin, bir bütün olarak ekonomideki [kredi talebi değişiklikleri] ile özdeş olduğu varsayılırsa– faiz oranlarına oransal bir değişim olarak yansıyacaktır.

Farklı sanayilerin farklı üretim döngüleri ve (hem miktar hem de yoğunluk anlamında) farklılaşan kredi gereksinimleri biliniyorken, bu varsayımın doğru olduğunu kabul etmek için hiçbir neden yoktur. Bu nedenle, endüstriler arasındaki kredi taleplerindeki eşitsiz değişikliklerin onların eşitsiz gereksinimlerini yansıttığı varsayılırsa, ve kredi sistemi kuramdaki gibi çalışsa (yani faiz oranı gerçekte **reel** tasarrufları doğru bir şekilde yansıtsa) dahi, bu halde aşırı yatırım (ve böylece de aşırı üretim) oldukça mümkündür. Kredi sistemi, bu nedenle **ilgili** bilgiyi iletmez, ve bundan ötürü de iş çevriminin "ideal sistem"den (yani bırakınız-yapsınlar [*laissez-faire*] kapitalizminden) hareketle açıklanması söz konusu olamaz.

Bu nedenle, paranın devlet kontrolünden çıkarılmasının da iş çevrimini ortadan kaldıracağı iddia edilemez. Ancak, paranın devlet kontrolünde olması argümanlarında gerçeklik unsuru vardır. Kredilerin,

kredileri tasarruflara eşitleyen ”doğal” düzeyin üzerinde genişlemesi, (bu olmaksızın olacağı duruma göre) sermayenin daha da genişlemesine izin verebilir ve verir, ve böylece de aşırı yatırımı cesaretlendirir (yani, eğilimleri **yaratmaktan** ziyade, mevcut olan [eğilimleri] daha da geliştirir). Kredilerin iş çevrimi açısından asli olmadığını göstermek amacıyla yukarıda kredi genişlemesinin rolünü gözardı ederken, bunun reel kapitalist ekonomilerde esas etken olduğunu tartışmak faydalıdır. Aslında, bu olmaksızın kapitalist ekonomiler bu kadar hızlı büyümeyeceklerdi. Diğer bir deyişle, kredi kapitalizm için hayatidir.

”Serbest piyasa” kapitalist ekonomisinde, paranın devlet kontrolünde olmasının kaldırılması meselesine ilişkin iki ana yaklaşım bulunmaktadır –**Parasalcılık** [*monetarism*] ve genellikle **”serbest bankacılık”** [*free banking*] olarak adlandırılan. Her birini sırayla ele alacağız (üçüncü olası bir çözüm bankalar için % 100 altın rezervi sınırı koymaktır, ancak fazlasıyla müdehaleci ve dolayısıyla da bırakınız-yapsınlar [tipi] olmayan bu [yol], ortalıkta herkese yetecek altın olmadığı ve aşağıda aydınlatacağımız esnek olmayan para rejimleriyle ilgili olan sorunları içinde barındırdığı için basitçe olası değildir).

Parasalcılık 1970'lerde oldukça popülerdi ve Milton Friedman'ın çalışmaları ile ilgilidir. "Serbest bankacılık" okulu daha az radikaldir, ve tartışılan konu devlet parasının ortadan kaldırılmasından ziyade kontrol edilmesidir. Friedman, çoğu kapitalist ekonomist gibi, iş çevrimi, enflasyon vb. gibi kapitalizmin sorunlarını açıklamakta parasal etkenlerin önemli olduğunu vurguluyordu. Bu şaşırtıcı değildir, çünkü bunun kapitalizmi, onun içsel-işleyişlerinin bu sorunlarla herhangi bir ilgisinin olmadığı konusunda temize çıkarma yönünde faydalı bir ideolojik etkisi vardır. Örneğin çöküşler gerçekleşebilir, ancak bunlar ekonomiye müdehale eden devletin hatasıdır. Friedman'ın, ABD'deki 1930'ların Büyük Buhranını açıklama şekli böyledir; örneğin (bakınız "*The Role of Monetary Policy*", **American Economic Review**, Mart 1968). Yine enflasyonu, devletin ekonomik faaliyetin büyümesinin gerektirdiğinden daha fazla para basmasının sonucu olarak, tamamen parasal bir olgu olarak görür (örneğin, eğer ekonomi % 2 büyürse, ancak para arzı % 5 artarsa, enflasyon % 3 yükselecektir). Enflasyonun bu şekildeki analizi, göreceğimiz üzere oldukça hatalıdır.

Parasalcılar, para arzının denetlenmesi; merkez bankasının yasayla para arzını yıllık olarak % 3-5'lik sabit bir oranda arttırmasını, devletin "*parasal bir*

anayasa"ya tabi kılınmasını savunurlar. Bu enflasyonun defedilmesini güvence altına alacaktır, ekonomi doğal dengesine doğru uyarlanacaktır, iş çevrimi (ki ortadan kalkmazsa) ılımlı hale gelecektir ve kapitalizm nihayetinde ekonomi ders kitaplarındaki gibi işleyecektir. "*Parasal anayasa*" ile para "depolitize" edilecektir, devletin para üzerindeki etkisi ve kontrolü ortadan kaldırılacaktır. Para, neo-klasik kuramda olduğu üzere, esasen tarafsız [nötr], üretim ile tüketim arasında bir bağ haline, kendi başına hiçbir kötülük yapma yetisinden yoksun bir hale gelecektir.

Ne yazık ki, Parasalcılık açısından, bu analiz son derece yanlıştır. Belki de hem kuram hem de muazzam sayıdaki insan açısından daha da talihsiz olarak, sadece kuramsal olarak değil aynı zamanda deneysel olarak da yanlışlığı ispatlanmıştır. Parasalcılık 1980'lerin başında hem ABD'de hem de İngiltere'de, felaketvari sonuçlarıyla birlikte dayatılmıştır. Parasalcı dogmayı en kalpten uygulayan 1979'daki Thatcher hükümeti olduğu için, bu rejim üzerine yoğunlaşacağız (aynı temel şeyler Reagan [yönetimi] altında da gerçekleşmiştir).

Birincisi, para arzını kontrol etme girişimi, radikal bir Keynezyen olan Nicholas Kaldor'un 1970'de tahmin ettiği üzere, başarısız olmuştur (örneğin bakınız, **Further Essays on Applied**

Economics içerisindeki "*The New Monetarism*" yazısı). Bunun sebebi, para arzının, (Friedman'ın iddia ettiği üzere) merkez bankası veya devletçe belirlenmekten ziyade, (kendisi ekonomik faaliyetin bir fonksiyonu olan) kredi talebinin bir fonksiyonu olmasıdır. Ekonomik terminolojiyi kullanırsak, Friedman para arzının (aslında ***"içsel"*** bir doğaya sahipken) ***"dışsal"*** olduğunu ve bu nedenle de ekonomi dışında devlet tarafından belirlendiğini varsaymıştır. Bunun anlamı para arzını kontrol etmeye yönelik herhangi bir teşebbüsün başarısız olacağıdır. Charles P. Kindleburger şöyle yorumluyor:

> "*Tarihsel bir genelleme olarak, yetkililerin belirli bir para miktarını istikrarlı kıldığı veya kontrol ettiği her defasında, ... öfori [çoşku] anlarında daha fazlası üretilecektir. Veya eğer paranın tanımı belirli bir varlık cinsinden sabitlenirse, öfori, kredileri bu tanımın dışında kalan yeni şekillerde "parasallaştıracaktır", eski şekilde tanımlanan para miktarı büyümeyecektir, ancak hızı artacaktır [velocity, paranın el değiştirme hızı];. . .herhangi {bir para tanımını} sabitleştirin, ve piyasa, kısıtı aşmak amacıyla*

canlanma dönemlerinde yeni para biçimleri yaratacaktır." (**Manias, Panics and Crashes**, s. 48)

Thatcher ve Reagan rejimleri deneyimi bunu iyi bir şekilde gösterir. Thatcher hükümeti belirlediği para kontrollerini karşılayamamıştır –büyüme, 1980'de belirlenen en üst sınırın % 74, % 37 ve % 23 üzerinde olmuştur (Ian Gilmore, **Dancing With Dogma**, s. 22). Hiç şüphesiz ki hedefin tutturulamaması nedeniyle, Tory [muhafazakar parti] hükümetinin parasal hedefleri açıklamayı bırakması 1986'yı buldu. Ayrıca, para arzındaki değişkenlik Milton Friedman'ın enflasyona neyin sebep olduğuna ilişkin argümanının da yanlış olduğunu gösterdi. Bu kurama göre, enflasyon para arzının ekonomiden daha hızlı bir şekilde büyümesinden kaynaklanıyordu, ancak [gerçekte] para arzı yükselirken enflasyon **düşmüştü**. Ilımlı bir muhafazakar olan Ian Gilmore'ın belirttiği üzere, "*Friedmancı parasalcılık ... doğru olsaydı, enflasyonun 1982-3'de yüzde 16, 1983-4'de yüzde 11, ve 1984-5'de yüzde 8 civarında olması gerekirdi. Gerçekte ... bu yıllarda enflasyon parasalcı doktrinin hata payı olmaksızın tahmin ettiği düzeylere asla yaklaşmadı.*" (**Op. Cit.**, s. 52) Ancak, anarşist perspektife göre enflasyondaki düşüş, emeği zayıflatan,

ve böylece de dolaşımdan değil de üretimden kar edinilmesine olanak tanıyan yüksek işsizliğin bir sonucuydu (bakınız **Kısım C.7.1**). Kapitalistler açısından kar oranlarının muhafaza edilmesi için fiyat artışlarına gerek yokken, ve emeğin pazarlık gücü kitlesel işsizlik tarafından zayıflatılmışken enflasyon doğal olarak düşecektir. [Enflasyon] Friedman'ın iddia ettiği üzere tamamen parasal bir olgu olmak yerine, sermayenin kar gereksiniminin ve sınıf mücadelesinin durumunun bir ürünüdür.

Friedman'ın kendi iddiasını sınamasında bile, 1929-33 Büyük Depresyonu için yanlış sonuçlar elde etmesi ilginçtir. Kaldor, "*Friedman'ın kendi sayılarına göre, Büyük Daralma sırasında ABD'deki 'para bazı' büyüklüğü ... azalmamış, artmıştır: Temmuz 1932'de, Temmuz 1929'daki [seviyesinden] yüzde 10 daha yüksekti. ... Para tabanındaki bu artışa* ***rağmen*** *para arzında Büyük Daralma gerçekleşti.*" (**Op. Cit.**, s. 11-12) Diğer ekonomistler de benzeri sonuçlara ulaşarak Friedman'ın iddialarını incelediler –"*Peter Temin {**Did Monetary Forces Cause the Great Depression?** kitabında} Friedman ve Schwartz'ın meselesini Keynezyen bir bakış açısından ele aldı. Harcamalardaki azalmanın para arzındaki düşüşten mi kaynaklandığını, yoksa bunun tam tersinin mi olduğunu sorguladı. ... Para arzının Ağustos 1929 ile Ağustos 1931 arasında*

azalmadığını, aksine yüzde 5 arttığını {buldu}. ... Temin, hisse senedi piyasasının çökmesi ile Eylül 1931 arasındaki depresyona paranın sebep olduğuna dair hiçbir delil olmadığı sonucuna vardı." (Charles Kindleburger, **Op. Cit.**, s. 60)

Diğer bir deyişle, nedensellik reel ekonomiden paraya doğrudur, tersine değildir; ve para arzındaki dalgalanmalar ekonomideki dalgalanmalardan kaynaklanır. Eğer para arzı içsel ise –ki böyledir, bunun böyle olması beklenir. Para arzını kontrol etmeye yönelik girişimler zorunlu olarak başarısız olacaktır, ve eldeki tek alet faiz oranlarını yükseltmek şeklindedir. Bu enflasyonu düşürecektir –örneğin yatırımları azaltarak, işsizlik yaratarak, ve böylece de (nihayetinde) ücretlerdeki artışı yavaşlatarak. 1980'lerde yaşanan buydu. Para arzını "kontrol etmeye" çalışmak aslında faiz oranlarını fazlasıyla yüksek düzeylere yükseltmek demektir; bu ise savaşın sonundan bu yana yaşanan en kötü depresyonun ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur (Friedman'ın dikkat çekici bir şekilde tahmin etmeyi başaramadığı bir depresyon).

Parasalcılığın, hem kuramda hem de uygulamadaki mutlak başarısızlığı veriliyken, bugünlerde hakkında pek az konuşulmaktadır. Ancak, 1970'lerde ekonomik sağın en önde gelen dogmasıydı –sağ genellikle kendisinin ekonomidee güçlü olduğunu resmet-

mekten hoşlanır. Durumun böyle olmadığına işaret etmek faydalı olacaktır. Ayrıca, Parasalcılığın başarısızlığını, devlet kontrolündeki paraya çözüm olarak [getirilen] "*serbest bankacılık*"ın sorunlarını ortaya çıkarmak için tartışacağız. Bu okul "Avusturya" ekonomi okulu ve sağ-kanat liberterler ile ilişkilendirilir genelde (bu kuramı da **Kısım F.10.1**'de tartışıyoruz). Bu [görüş], bankacılık sisteminin tamamen özelleştirilmesine, ve bankalar ile diğer şirketlerin genel nüfusça kabul edilen parayı elde etmek için piyasada rekabet ettikleri bir sistemin yaratılmasına dayanmaktadır. Bu konum, tefeciliği sıfırlamanın değil, faiz oranlarının kapitalist kuramda iddia edildiği gibi işlemesini sağlamanın bir aracı olarak görüldüğü için, anarşist karşılıklı bankacılık [fikriyle] aynı değildir.

"Serbest bankacılık" okulu, rekabetçi baskılar altında, bankaların sağladıkları krediler ile fiili olarak sahip oldukları rezervlerle [rezervler karşılığında] bastıkları para arasında % 100'lük bir oranı muhafaza edeceklerini savunurlar (yani piyasa kuvvetleri, kısmi yedek bankacılığını sona erdirecektir). Mevcut sistemde, bankalar sahip oldukları fonlar/rezervlerden daha fazla kredi yaratabilmektedirler. Bu, faiz oranını "doğal oranı"nın (yani tasarruflarla yatırımları eşitleyen oranın) altına itecektir. Yapay bir şekilde düşük olan faiz oranlarıyla yanlış bil-

gilendirilen kapitalistler sermaye-yoğun teçhizata daha fazla yatırım yapacak, ve bu da nihayetinde bir krize, aşırı yatırımın sebep olduğu bir krize yol açacaktır ("Avusturya" ekonomistleri buna "*kötü yatırım*" [*malinvestment*] derler). Eğer bankalar piyasa kuvvetlerine tabi olurlarsa, o zaman faiz oranları reel oranı yansıtacak, ve böylece de aşırı yatırım ve kriz tarihe karışacaktır denilmektedir.

Ancak, bu analiz hatalıdır. Bir hataya yukarıda değilmiştik; faiz oranlarının yatırım kararlarına yönelik olarak yeterli ve doğru bilgi sağlamaması sorunu. Bu nedenle göreceli bir aşırı yatırım hala gerçekleşebilir. Diğer bir sorun ise, Parasalcılık ile ilgili tartışmamızdan kaynaklanır; yani paranın içsel olan doğası ve bunun bankalar üzerine yarattığı baskılar. Tanınan post-keynezyen ekonomist Hyman Minsky, "serbest bankacılık" sisteminin bile kredi para yaratmanın (yani mevcut tasarruflardan daha fazla borç para verebilmenin) cazibesine direnebilmesinin neden şüpheli olduğuna dair bir anlayış sunan bir analiz geliştirmiştir. Bu model sıklıkla "*Finansal İstikrarsızlık Hipotezi*" olarak adlandırılır.

Ekonominin bir çöküşün ardından iyileşme sürecine girdiğini varsayalım. İlk başlarda, bankalar tasarrufları çerçevesinde ve düşük-riskli yatırımlara kredi verirlerken, firmalar yatırımlarında muhafazakar olacaklardır. Bu yolla, bankaların faiz oranı do-

ğal oranı yansıtacaktır. Ancak, bu büyüyen ekonomi ve muhafazakarca finanse edilen yatırım kombinasyonu, çoğu projenin başarılı olması ve bunun yavaş yavaş yöneticiler/kapitalistler ve bankacılar için bilinir hale gelmesine yol açacaktır. Sonuçta, hem yöneticiler hem de bankacılar mevcut risk priminin fazla görmeye başlayacaklardır. Yeni yatırım projeleri, geleceğe yönelik nakit akışının daha az muhafazakar beklentilerine göre yapılacaktır. Bu, yeni bir canlanmanın ve nihayetindeki patlamanın temeli olacaktır. Minsky'nin kelimeleriyle, "*istikrar istikrarsızlaştırıcıdır.*"

Ekonomi büyümeye başlayınca, şirketler giderek dışsal finansmana yönelirler, ve bankacılık sektörü de yatırımcıların bu artan iyimserliğini paylaştığı için bu fonlar da hazır durumdadır. Bankaların da özel şirketler olduğunu ve bu nedenle kar peşinde koştuklarını unutmayalım. Kredi vermek bunun asli yoludur, ve böylece bankalar müşterilerini[n taleplerini] karşılamaya başlarlar ve bunu kredi genişlemesiyle yaparlar. Eğer bunu yapmazlarsa, yatırımcılar kendileri için fon bulamadığı ve faiz oranları yükseleceği, böylece de firmaları daha fazla borç geri ödemesine zorlayacağı, çoğu firmanın ise bu artışı karşılayamayacağı veya karşılamakta zorlanacağı için canlanma çöküşe dönecektir. Bu da yatırımları ve dolayısıyla üretimi daraltacak, (şirketler yatırımlarını iş-

çileri kovdukları kadar kolay "kovamayacakları" için) işsizliğe sebep olacak, böylece yatırım talebiyle birlikte tüketim talebi de düşecek, çöküşü derinleştirecektir.

Ancak, yükselmekte olan ekonomi nedeniyle, bankacılar müşterileri[nin taleplerini] karşılarlar, yüksek faiz oranları yerine kredi üretirler. Bu yolla, hem kendileri hem de müşterileri için "*daha makul bir beklenti ortamında reddecekleri*" yükümlülük yapılarını kabul ederler (Minsky, **Inflation, Recession and Economic Policy**, s. 123). Diğer bir deyişle, bankalar talebe uygun olarak finansal ürünlerini yenilerler. Firmalar borçluluklarını arttırırlar, ve ekonomide çok az finansal gerginlik olması nedeniyle bankalar buna fazlasıyla isteklidirler. Şirketler ve bankalar finansal yükümlülüklerini arttırır, ve böylece bütün bir ekonomide yükümlülük yapısı ağırlaşır.

Ancak, en sonunda (mevcut kredi genişlemesinin çok yüksek olduğu ortaya çıktıkça) faiz oranları yükselir, ve en muhafazakar olanlardan en spekülatif olanlara kadar tüm firmaları etkiler, ve onları daha da yüksek yükümlülük yapısına iteler (muhafazakar firmalar artık borçlarını kolayca geri ödeyememektedirler, daha az muhafazakar olan firmalar ise bunu ödeyemezler). Hata marjini daralır; ve firmalar ile bankalar, yeni rakipler, grevler, beklenen getiri oran-

larını üretemeyen yatırımlar gibi beklenmeyen gelişmelere karşı daha fazla duyarlı hale gelirler; kredilerin elde edilmesi güçleşir, faiz oranları yükselir ve bu böyle devam eder. Sonunda, canlanma çöküşe döner, ve bankalar iflas eder.

"Serbest bankacılık" okulu bu iddiayı reddeder ve bunu yapmak piyasada kendilerini daha az rekabetçi kılacacağı ve böylece müşterileri diğer bankalara daha sıklıkla gidecekleri, için özel bankaların bunu yap**ma**yacağını öne sürerler (bu, enflasyonun "serbest bankacılık"la çözüleceği bir süreçtir aynı zamanda). Ancak, bankaların yenilikler yapmasının **nedeni** bankaların [birbirleriyle] rekabet etmeleridir –eğer böyle yapmazlarsa, başka bir banka veya şirket daha fazla kar elde etmek için sırada bekliyor olacaktır. Bu, şu olgudan gözlenebilir: "*kağıt paralar ve poliçeler ... başlangıçta metal paranın esnek olmayan arzı nedeniyle geliştirilmiştir*" (Kindleburger, **Op. Cit.**, s. 51) ve "*{paranın} yaygn olarak kullanılan çeşitlerinden herhangi birisinin azlığı yeni çeşitlerin ortaya çıkmasını sağlar; aslında, tarihsel olarak ilk kağıt paraların ve çek hesaplarının ortaya çıkması böyle olmuştur*" (Kaldor, **Op. Cit.**, s. 10)

Bu sürecin işleyişi Adam Smith'in **The Wealth of Nations** kitabından izlenebilir. Smith'in zamanında İskoçya, rekabetçi bir bankacılık sistemine da-

yanmaktaydı, ve Smith'in belirttiği üzere bankaların kasalarındakinden daha fazla para basmışlardı:

> "*{Bankaların bastıkları} bu paralardan bir kısmı ödeme amaçlı olarak sürekli geri gelmesine rağmen, bunların birer kısmı ise aylarca ve yıllarca dolaşımda kalmaya devam ediyordu. Her ne kadar o {bankacı} genellikle dolaşıma sahipse de, yüzbinlerce pound, yirmibin poundluk altın ve gümüş arada sırada meydana gelen talepleri karşılamaya yeterli olabiliyordu.*" (**The Wealth of Nations**, s. 257-8)

Diğer bir deyişle, rekabetçi bankacılık sistemi, kısmi yedek bankacılığını aslında ortadan kaldırmamıştı. İronik bir şekilde, Smith, "*İngiltere Bankası'nın, yalnızca kendi tedbirsizliğinin değil, ayrıca neredeyse tüm İskoç bankalarının da tedbirsizliklerinin bedelini oldukça ağır ödedi*" (**Op. Cit.**, s. 269) demektedir. Yani, merkez bankası kredi üretiminde rekabetçi baskılar altında olan bankalardan daha muhafazakardır! Aslında, Smith, bankacılık şirketlerinin gerçekte "serbest bankacılık" okulunun varsaydığı çıkarlar doğrultusunda hareket etmediğini söylemektedir:

> ”*her bankacılık şirketi kendi özel çıkarını her zaman anlasa ve bununla ilgilenseydi, dolaşımda kağıt paraların fazla birikmesi asla yaşanmazdı. Ancak her bankacılık şirketi her zaman kendi özel çıkarını anlamaz ve bununla ilgilenmez, ve dolaşım sıklıkla aşırı kağıt birikimine maruz kalır.*” (**Op. Cit.**, s. 267)

Yani, rekabetçi bankacılık sisteminde, rezerv bankacılığı artı ”*özel çıkarları*”na aykırı hareket eden bankacılar bulunmaktadır (yani bankacıların fiilen kendi çıkarları olduğunu düşündükleri şey değil, ekonominin onların fiili çıkarı olduğunu düşündüğü şey!). Peki neden böyle olmaktadır? Smith, laf arasında olası bir nedene değinmektedir. Şuna belirtir: ”*ticaretteki yüksek karlar, aşırı ticarete yönelik büyük bir cazibe yaratmıştır*”; ve ”*bankacılık şirketlerinin hızla çoğalması*” onları ”*davranışlarında daha dikkatli*” olmaya zorlayarak ”*kamunun güvenliğini arttırırken*”, aynı zamanda ”*müşterilerine yaklaşımlarında, rakipleri müşterilerini kapmasın diye tüm bankacıların daha liberal olmalarını zorunlu kılar.*” (**Op. Cit.**, s. 274, s. 294)

Yani, ”serbest bankacılık” aynı anda iki yöne birden çekilir; faaliyetlerinde dikkatli olurken müşterilerinin taleplerini karşılamak. Hangi etmenin üs-

tün çıkacağı ekonominin durumuna bağlıdır; yukarıya doğru salınım (Minsky'nin betimlediği üzere) liberal yönelimi kışkırtacaktır. Dahası, "serbest bankacılık" okulunun kredi üretiminin iş çevrimi ortaya çıkaracağını belirttiği veriliyken, İskoçya vakasından anlaşılacağı üzere rekabetçi bankacılık aslında kredi üretimini (ve böylece –"Avusturya" kuramına göre– iş çevrimini)) durduramamaktadır. Dönemin büyük bir kısmında merkez bankasına sahip olmayan 19. yüzyıl Amerikasındaki durum da böyledir –"*gevşek krediler ve (özel [kesimce] tedavüle sürülmüş kağıt paralar gibi) garip paralarla güç kazanmış olan yukarıya [doğru] çevrimler, {patlamalar [bust] gibi) olağandışıdır.*" (Doug Henwoodi **Wall Street**, s. 94)

Çoğu "serbest bankacılık" yanlısı, düzenlenen [*regulated*, regüle edilen] serbest bankacılık sistemlerinin düzenlenmeyenlerden daha fazla istikrarsız olduğunu iddia eder. Belki durum böyledir, ancak bu düzenlenen sistemlerinin kredi üretmek yoluyla müşterilerinin isteklerini serbestçe yerine getiremedikleri, ve sonuçta ortaya çıkan para rejiminin –er ya da geç düşüşe [*slump*] yol açmak üzere– faiz oranlarını düşürerek ve mevcut para miktarını azaltarak problemler yaratacakları anlamına gelir. Yani, kredilerin aşırı arzı krizin **nedeni** değil, bunun bir belirtisidir. Rekabetçi yatırım aynı zamanda kredi arzı konusunda bankalar arasındaki rekabet sayesinde mümkün hale

gelen ve teşvik edilen iş çevrimi genişlemesine de yol açar. Böylesi bir genişleme, aşırı-yatırım ve oransızlıklar gibi krize yol açan diğer objektif eğilimleri tamamlar –ve böylece kuvvetlendirir.

Diğer bir deyişle, saf bir "serbest piyasa" kapitalizmi hala iş çevrimine sahip olacaktır, çünkü bu devlet müdehalesi yüzünden değil, kapitalizmin doğasından kaynaklanmaktadır. Gerçekte (yani "fiilen varolan" kapitalizmde), (faiz oranları yoluyla) devletin parayı manipüle etmesi kapitalist sınıf için hayatidir, çünkü bu –karları yüksek tutmak üzere "doğal" işsizlik oranının, karların artmasını sağlamak üzere kabul edilebilir bir enflasyon düzeyinin tutturulması vb. gibi– dolaylı kar-üretici faaliyetlerle; ve keza panikler sırasında, iş çevriminin hafifletilmesinin sağlanmasıyla, iflastan kurtarma [operasyonlarının] düzenlenmesiyle ve ekonomiye para sürülmesiyle çok daha ilişkilidir. Eğer devletin parayı manipüle etmesi kapitalizmin sorunlarına yol açmış olsaydı, o halde savaş sonrası Keynezyen deneyiminin başarısını; ve, Keynezyen dönem öncesinde ve daha serbest bankacılık sistemlerine sahip ülkelerde iş çevrimleri görmeyecektik (örneğin, ABD'de, II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemdeki beşte birle karşılaştırıldığında, 19. yüzyılın neredeyse yarısı durgunluk ve depresyon dönemleriyle geçmiştir).

Tüm krizlerin öncesinde üretimin ve kredilerin spekülatif bir şekilde genişlemesinin olduğu doğrudur. Ancak, bu krizlerin spekülasyondan ve kredi genişlemesinden **kaynaklandığı** anlamına gelmez. Bağlantı serbest piyasa kapitalizminde nedensel değildir. Karlılıktaki artışın krediyi genişletmesi gibi, düşüşün de bunu daraltması nedeniyle, kredi genişlemesi ve daralması iş çevrimindeki dönemsel değişimlerin yalnızca bir belirtisidirler.

Paul Mattick doğru bir analiz sunmaktadır:

> "*Para ve kredi politkaları, karlılık veya yetersiz karlarla ilgili olarak kendiliklerinden değişmezler. Karlar yalnızca üretimden, işçilerce üretilen artı değerden kaynaklanır. ... Kredi genişlemesi, tek tek sermaye varlıklarının keskinleşen rekabete rağmen genişleme ve krizi atlatma çabası içinde olduklarını gösterdiği için, gelmekte olan bir krizin işareti olarak kabul edilir. ... Her ne kadar kredi genişlemesi krizi kısa bir süreliğine durdursa da, asla önleyemez, çünkü nihayetinde belirleyici olan ve kredi tarafından değiştirilemeyecek olan etmen, toplam karlar ile toplumsal sermayenin değer olarak genişleme gereksinimleri arasındaki ilişkidir.*"

(**Economics, Politics and the Age of Inflation**, s. 17-18)

Kısacası, "serbest piyasa" kapitalizminin savunucuları hastalıkla belirtileri birbirine karıştırmaktadırlar.

Ortada elde edilebilecek bir kar yoksa, kredi aranmayacaktır. Kredi sisteminin genişlemesi "*krizi erteleyebilecek bir etmenken, fiili krizin patlaması, ortada daha büyük bir müktarda değersizleşmesi gereken sermaye olduğu için [krizi] daha da ağırlaştırır.*" (Paul Mattick, **Economic Crises and Crisis Theory**, s. 138) Ancak bu aynı zamanda, ("serbest piyasa" kapitalizmini ve bankacılığını savunan) sağ-kanat Liberallerin taraftarlığını yaptığı altın standardını kullanan özel şirketlerin de karşılaştığı bir sorundur. Para arzı bir ülkedeki ekonomik faaliyeti yansıtır ve eğer bu arz uyum göstermezse, faiz oranları yükselir ve krizi tetikler. Bu nedenle (örneğin, ABD'li Bireyci Anarşistlerin arzuladığı gibi) esnek bir para arzı gereklidir. Adam Smith'in belirttiği üzere, "*bir ülkedeki metal para miktarı, bu [metal para] tarafından dolaşıma sokulacak olan metaların değerlerince düzenlenir: bunların [metaların] değeri artarsa, ... bunların dolaşımı için gerekli bir ek metal para miktarı gereksinimi {ortaya çıkacaktır}*" (**Op. Cit.**, s. 385)

Meta paranın bunun gerçekleşmesi için fazlasıyla esneklikten yoksun olduğu ispatlandığı için itibari para, [*token money*, düşük değerli madeni para veya kağıt para] ortaya çıktı, çünkü "*para miktarının eşlik etmediği bir üretim veya ticaret genişlemesi fiyat seviyesinde düşüşe yol açmak zorundadır. ... İş hacmi şişkinleştiği zaman, ... ticareti deflasyondan korumak üzere madeni para kullanımına eşlik eden itibari para geliştirilmişti. ... Madeni para yetersiz bir paraydı, çünkü bir metaydı ve miktarı istendiği zaman arttırılamazdı. Mevcut altın miktarı yılda yüzde bir iki arttırılabilirdi, ancak işlemlerin aniden artışını destekleyecek şekilde birkaç hafta içinde yüzde on yirmi arttırılamazdı. İtibari paranın yokluğunda, işlerin ya azaltılması veya çok daha düşük fiyatlarla sürdürülmesi gerekecekti, bu ise [ekonomik] düşüşü tetikleyecek ve işsizlik yaratacaktı.*" (Karl Polanyi, **The Great Transformation**, s. 193)

Özetlemek gerekirse, "*(a)rtı değeri arttıran şey kredilerdeki değil, üretimdeki artıştır. O halde kredi genişlemesini belirleyen şey sömürü oranıdır.*" (Paul Mattick, **Economics, Politics and the Age of Inflation**, s. 18). Bu nedenle, kapitalist ekonomi kuramının tahmin ettiği üzere, itibari para kapitalist karlılığa paralel olarak artacak ve azalacaktır. Ancak bu, kökleri –kredi arzının açıkça bağlantılı olduğu (ancak bunun tersi geçerli değildir)– sermaye

için üretimde (yani kar) ve kapitalist otorite ilişkelerinde yatan iş çevrimlerini etkileyemez.

C.8.1 Bu Keynezyenizmin İşlediği Anlamına mı Gelir?

Eğer devletin kredi kontrolü iş çevrimine yol açmıyorsa, bu Keynezyen kapitalizmin işleyeceği anlamına mı gelir? Keynezyen ekonomi, serbest piyasa kapitalizminin aksine, ekonomik krizlerin ortaya çıkmasını engellemek amacıyla devletin ekonomiye müdehale edebileceğini ve etmesi gerektiğini savunur. Savaş sonrası [ekonomik] canlanma, iş çevriminin tam bir depresyona dönüşmesini engelleyerek bunun olumlu yönde etkili olabileceğine ilişkin ikna edici deliller sunmuştur.

Savaş sonrasının sosyal Keynezyenizm dönemi, azalan eşitsizlikler, çalışan insanların haklarının artması, daha az işsizlik, gerçekten de kullabileceğiniz bir refah devleti vb. ile damgalanmıştı. Bugünkü kapitalizmle karşılaştırıldığında tercih edilecek birçok [yönü vardı]. Ancak, Keynezyen kapitalizm hala kapitalizmdir, ve bu nedenle hala baskı ve sömürüye dayanmaktadır. Bu aslında [kapitalizme] karşı yönelmiş olan işçi sınıfı mücadelesinin –üretkenlik anlaş-

maları yoluyla– sistemin sürmesine yöneltilmesinin sağlandığı, devlet müdehalesinin kapitalizmi kendisinden korumak için kullanıldığı, daha rafine edilmiş bir kapitalizm biçimidir. Nüfusun büyük bir kesimi açısından, genel düşünce, refah devletinin (özellikle Avrupa'da) toplumun içine bir miktar insanlık katarak kapitalizme yapıştırılmasının yolu olduğu şeklindeydi. Kafa karıştırıcı bir şekilde, refah devleti insanların ekonomi için değil, ekonominin insanlar için varolduğu bir toplum yaratma girişimi olarak desteklendi.

Devlet her zaman işçi sınıfınca üretilen toplam artıkta pay sahibi olurken, yalnızca Keynezyenizm'de bu pay artmış, ve aktif bir şekilde ekonomiyi idare etmek amacıyla kullanılmıştır. Geleneksel olarak devletin artık değere el koymasının sınırlandırılması klasik kapitalist düşüncenin amaçlarından birisi olagelmiştir (basitçe ifade edilirse, ucuz hükümet kapitalistlerin üzerinde rekabet edebilecekleri daha fazla artı değer demektir). Ancak sermaye biriktikçe, devlet büyümüş ve toplumsal artık içerisindeki payı da artmıştır (iç düşmanlara karşı denetim sağlamaktan çıkmış ve toplum serbest piyasa kapitalizminin sebep olduğu tahribattan korunmuştur).

Aslında, devlet müdehalesi **hiç de** yeni bir şey değildir; "*(b)aşından itibaren, Birleşik Devletler, en-*

düstri ve sanayinin geliştirilmesi –ondokuzuncu yüzyılın başlarındaki tekstil endüstrisinden, yüzyılın sonunda çelik endüstrisine, bugünün bilgisayar, elektronik ve biyoteknolojisine gelinceye kadar– amacıyla yoğun bir şekilde devlet müdehalesine ve korumasına dayanmıştır. Dahası, aynı şey başarılı her endüstriyel toplum için geçerlidir." (**World Orders, Old and New**, s. 101)

Bu yeni, daha fazla ve değişik biçimlerdeki devlet müdehalesi politikasının kökleri 1930'ların Büyük Buhranında, ve parasal ücretlerde ve maliyetlerde (depresyonun üstesinden gelmenin geleneksel araçları) yaygın bir düşürmenin dayatılmasının toplumsal ve ekonomik maliyetleri çok yüksek olacağı için olanaksız olduğunun farkına varılmasında yatmaktadır. 1934'de, fabrika işgallerinin ve diğer militan eylem biçimlerinin oldukça yaygın olduğu, yarım milyon işçiyi kapsayan bir grev dalgası yaşanmıştı.

Bilindik sınıf savaşına girişmek yerine (ki devrimci sonuçları olabilirdi bunun), kapitalist sınıfın kesimleri yeni bir yaklaşımın gerektiğini düşünmüştü. Bu, sermayenin emrinde olan fonların artmasını sağlamak üzere kredileri manipüle etmekte devletin kullanılmasını ve devlet ihaleleriyle talebin yükseltilmesini içeriyordu.

> "*Açık finansmanla mümkün kılınan ek üretim bir ek talep olarak gözükür, ancak bu toplam karlarda bir artışın eşlik etmediği bir taleptir. ... {bu}, bir bütün olarak ekonomiyi canlandıran bir talep artışı olarak anında işlev görür ve*" eğer objektif koşullar el verirse "*yeni bir zenginliğin başlangıç noktası haline gelebilir*". (**Economic Crisis and Crisis Theory**, s. 143)

Kısacası, devlet müdehalesi üretimi canlandırarak krizi erteleyebilir. Bu, bırakınız yapsınlar yanlısı Cumhuriyetçi Başkan Herbert Hoover [yönetimi altında] her yıl küçülen [ekonomiyle] karşılaştırıldığında, yedi yılın beşinde büyüyen bir ekonominin olduğu Roosevelt [idaresindeki] 1930'ların Yeni Anlaşma [*New Deal*] döneminde görülebilir (Hoover döneminde GSMH yılda ortalama yüzde 8.4 küçülürken, Roosevelt idaresinde 6.4 büyüdü). Roosevelt idaresinde, 3 yıllık büyümenin ardından 1938'de yaşanan ekonomik düşüş devlet müdehalesindeki azalma nedeniyleydi:

> "*Depresyondayken işleyen [ekonomik] düzelme [recovery] kuvvetleri, ve keza kamu harcamaları yoluyla işsizlikteki*

azalış, üretimi 1929'daki çıktı seviyesine yükseltti. Bu, iş aleminin taleplerine cevaben bütçeyi dengelemeye yönelik yeni bir çaba doğrultusunda, Roosevelt yönetiminin kamu işlerini keskin bir şekilde azaltması için yeterli oldu. ... Toparlanmanın kısa ömürlü olduğu ortaya çıkmıştı. 1937'nin sonunda İş Endeksi 110'dan 85'e düşmüş, ekonomi 1935'deki seviyesinde bulmuştu kendisini ... Bir kere daha milyonlarca işçi işini kaybetti." (Paul Mattick, **Economics, Politics and the Age of Inflation**, s. 138)

Keyzesyenizm, ikinci dünya savaşı sırasında devlet müdehalesinin başarısıyla kapitalizmin yaşamasını sağlamanın bir yolu olarak görülüyordu. Devlet müdehalesinin toplumun tüm kesimlerinin zenginliğini sağlamanın bir yolu olarak görülmesiyle, ortaya çıkan ekonomik canlanma iyi bilinmektedir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde, (örneğin) ABD sekiz depresyon yaşamıştı; (ekonomik gerileme dönemleri olmakla beraber) savaştan beri ise hiç olmamıştır. Kapitalizmin dikkate değer bir süre boyunca, savaş öncesi dünyayı bir veba gibi saran depresyonların or-

taya çıkmasını engelleyebildiği ve buna hükümet müdehalelerinin eşlik ettiği reddedilemez.

Bunun sebebi Keynezyenizmin yeni bir zenginliği harekete geçirebilmesi, ve kredilerin genişlemesiyle krizi erteleyebilmesiydi. Bu kriz koşullarını hafifletebiliyordu, çünkü bunun kısa vadeli etkilerinden birisi özel sermayeye daha geniş bir hareket alanı ve birikim amaçlı karların kıtlaşmasından kaçınmaya yönelik kendi çabaları için daha iyi bir temel sunmasıdır. Ayrıca, Keynezyenizm (otomasyon gibi) yeni teknolojileri ve çalışma yöntemlerindeki Araştırma ve Geliştirme [çalışmalarını] finanse eder; mallar için piyasalar, keza vergilendirme veya enflasyon yoluyla refahın işçi sınıfından sermayeye aktarılmasını temin eder.

Ancak, uzun vadede "*para ve kredi politikaları aracılığıyla ve devlet-güdümlü üretim aracılığıyla [gerçekleştiriln Keynezyen] ekonomi yönetimi, en nihayetinde birikim sürecinin daralmasıyla sonlanır.*" (Paul Mattick, **Op. Cit.**, s. 18)

Yani, bu müdehaleler ekonomik ve toplumsal krizin sebeplerini aslında halletmez. Kapitalist sistemdeki değişiklikler, ücretli köleliğe ve toplumsal hiyerarşiye dayanan bir sistemin sübjektif ve objektif sınırlamalarını geçersiz kılamaz. Bu, savaş sonrası zenginliğin pembe resminin, yüksek enflasyonla birlikte gerçekleşen yüksek işsizlikle birlikte ekonomik

krizin büyük bir şiddetle geri döndüğü 1970'lerde tamamen değişmesinden görülebilir. Bu, Chomsky'nin ifadesiyle "*zenginler için devlet koruması ve kamu desteği, yoksullar için piyasa disiplini*"yle birlikte, kısa zaman içerisinde daha çok "serbest piyasa" kapitalizmine yol açtı. Bu süreç ve etkileri sonraki iki kısımda tartışılmaktadır.

C.8.2 1970'lerde Keynezyenizme Ne Oldu?

Temel olarak, bir önceki kısımda açıkladığımız sübjektif ve objektif kısıtlamalar en nihayetinde 1970'lerin başlarında ortaya çıktı. Uzunca bir süredir kapitalizmi sağlıklı tutan devlet müdehalelerinin krizi kötüleştirmesiyle, enflasyonun eşlik ettiği kitlesel işsizlik geri döndü. Diğer bir deyişle, toplumsal mücadele ve sermaye için artı değer yokluğu kombinasyonu, başarılı olan savaş sonrası sözleşmenin yıkılmasıyla sonuçlandı.

Keynezyenizmdeki bu bozulmanın kökenleri ve mirası, aydınlatıcıdır ve incelenmeye değerdir. Savaş sonrası dönem, yeni ve daha yksek düzeydeki devlet müdehalesiyle, kapitalizm açısından belirgin bir değişikliğin damgasını taşımıştı. Peki değişiklik neden

oldu? Basitçe ifade etmek gerekirse, kapitalizmin yaşayabilir bir sistem olmaması nedeniyle. [Kapitalizm], Büyük Bunalım'dan bir türlü kurtulamamıştı, ve savaş sırasındaki ekonomik canlanma ekonomisi 1930'ların durgunluğu ile açıkça çelişmekteydi. Artı, tabii ki, faşist-kapitalizme karşı mücadelede yıllarca inkar edilen militan işçi sınıfı, kitlesel işsizlik ve yoksulluğa dönüşü kolyaca kabul etmeyecekti. Yani, politik ve ekonomik bir değişiklik gerekliydi. Bu değişiklik, işçi sınıfının baskısı altında ancak yönetici sınıfların çıkarları doğrultusunda olan bu değişiklik, Keynez'in fikirleriyle sağlandı.

Açıktır ki, müdehalenin bileşimi yönetici partilerin ve toplumsal seçkinlerin ihtiyaçları ve ideolojilerine bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılık göstermekteydi. Avrupa'da, etkin olmayan sermayeye devlet tarafından el konulup, ve –Sosyal Demokrat partiler reformları uygulamaya giriştikleri için– toplumsal finansman ve toplumsal harcamalarla yeniden canlandırıldıkları için millileştirme yaygındı. ABD'deki bu süreci Chomsky şöyle anlatıyor:

> *"İş alemi önderleri, toplumsal harcamaların ekonomiyi canlandırabildiğini fark ettiler, ancak askeri Keynezyen alternatifi daha fazla tercih ediyorlardı –bunun 'ekonomik rasyonalite' ile değil,*

ayrıcalık ve iktidar ile ilgisi vardı. Soğuk Savaş'ın meşrulaştırıcılığa hizmet etmesiyle, bu yaklaşım derhal uygulamaya kondu ... Pentagon sistemi bu amaçlar için ideal olarak değerlendirildi. Bu askeri bir kuruluşun ötesine geçmekte, .. Kennedy yönetimi sırasında gelişmiş endüstriye devletçe kamusal destek sağlanmasının önemli bir bileşeni haline getirilen Enerji Bakanlığını ve uzay ajansı NASA'yı da içine almaktaydı. Bu düzenlemeler, endüstrinin maliyetlerinin (araştırma ve geliştirme, AR-GE) ağır yükünü kamuya yükledi, ve yönetim kararları için faydalı bir tampon olarak fazla üretim için güvenceli piyasalar sağladı. Hoş karşılanmayan yeniden dağıtıcı etkilerinin yanısıra, bu sonraki politikalar idari ayrıcalıklara müdehale etme eğilimindeydi; devlet-destekli israf üretimi, ... herhangi pazarlanabilir bir yan ürünü anında temin etmeye hazır [şirket] sahipleri ve idarecileri için bir hediye iken, faydalı üretim özel kazancı baltalayabilirdi. Toplumsal harcamalar kamusal çıkarları ve katılımı canlandırabilir, böylece de demokrasi

korkusunu büyütebilirdi. ... Toplumsal harcamaların kusurları Keynezyen alternatifi lekelemedi. Bu nedenlerden ötürü, ***Business Week*** *şöyle bir açıklama yapıyordu, 'refah teşviki [pump-priming, istihdam sağlamak üzere icat edilen işler] ile askeri teşvik arasında büyük bir toplumsal ve ekonomik fark vardır'; bu ikincisi çok daha tercih ediliyordu.*" (**World Orders, Old and New**, s. 100-101)

Zamanla, kısmen işçi sınıfı mücadelesine bir yanıt olarak, kısmen seçimlerde halk desteği ihtiyacı nedeniyle ve kısmen de "*Washington'un, yurtiçi ekonomiye zarar vermeksizin fethi tamamlayı mümkün kılabilecek ... milli hareketlenmeyi sağlamasını engelleyen Vietnam savaşına halkın karşıtlığı*" nedeniyle, sosyal Keynezyenizm ABD'de bile giderek tutundu. "*Washington, dikkate değer bir ekonomik maliyetle, halkı yatıştırmak için "silah-ve-tereyağı" savaşı yürütmeye zorlanmıştı.*" (Noam Chomsky, **Op. Cit.**, s. 157-8)

Askeri keynezyenizm artı değeri genel nüfustan sermayeye ve sermayeden sermayeye aktarırken, sosyal Keynezyenizm toplam artı değerin bir kısmını işçi sınıfı ve işsizlere yönlendirdi. Bu, AR-GE'nin

ve sermayenin kamusal olarak desteklenmesini, ve keza üretken olmayan ancak hayati [nitelikteki] sermayenin varolmasını mümkün kıldı. Gerçek ücretler üretkenlikteki artışları aşmadığı müddetçe Keynezyenizm sürecekti. Ancak, her iki işlevin de objektif kısıtları vardı; başarılı sermayeden hayati, ancak daha az başarılı olana olan kar aktarımı, veya uzun dönemli yatırımın –bir bütün olarak sistem için yeterince kar bulunmuyorsa– krize neden olabilmesi gibi. Bu durumda, artı değer üreten sermaye aktarımlar nedeniyle sakat kalacak, ve ekonomik sorunlara önceki gibi rahatça tepki veremeyecekti.

Karlı sermayenin yokluğu, savaş sonrası anlaşmanın çökmesinin nedenlerinden birisiydi. Radikal ekonomistler Baran ve Sweezy, oldukça kusurlu olan 1966 tarihli **Monopoly Capital** kitaplarında şunu belirtiyordu: "*(e)ğer askeri harcamalar bir kere daha İkinci Dünya Savaşı öncesi oranlarına düşürülürse, ülke ekonomisi derin depresyon durumuna geri dönecektir.*" (s.153)

Diğer bir deyişle, ABD ekonomisi hala devlet harcamalarıyla geçersiz kılınan bir depresyon durumundaydı (Bir derece ekonomik olmak üzere, Baran ve Sweezy'e ilişkin iyi bir eleştiri için, Paul Mattick'in **Anti-Bolshevik Communism** içerisindeki "*Monopoly Capital*" yazısına bakınız).

Ayrıca, yeniden canlanan Avrupa ile Japonya temelli Asya bölgesinin ana ekonomik kuvvetler olarak ortaya çıkmasıyla, dünya ekonomik açıdan "üç kutuplu" bir hale gelmekteydi. Bu, Vietnam Savaşı'nın yaptığı gibi ABD'yi giderek bir artan baskının altına soktu. Ancak, esas yıkılma sebebi çalışan insanların toplumsal mücadelesiydi. Keynezyenizmin işlemesi için gerekli olan büyüme oranının önümdeki tek kısıt, nihai çıktının yatırım yerine halihazırda istihdam edilen nüfus için tüketim mallarından oluşma derecesidir. Ve yatırım, çalışmanın, yani kapitalist tahakkümün dayatılmasının en temel aracıdır. Kapitalizm ve devlet, işçi sınıfı mücadelesinin sistem içerisinde tutulabileceğini artık garanti edememektedir.

ABD kapitalizmi üzerindeki bu baskının dünya ekonomisine etkileri vardı, ve buna keza dünya genelinde genel bir toplumsal mücadele eşlik etmekteydi. İşçilerin, öğrencilerin, etnik grupların, kadınların, etnik grupların, savaş karşıtı göstericilerin ve işsizlerin otoriteye karşı toptan başarılı bir şekilde örgütlendiği bu mücadele, genel olarak hiyerarşiye karşı yönelmişti. Bu mücadele, kapitalizmin hiyerarşik özüne saldırırken, ekonomik bir krize yol açacak kar sıkışmasına neden olacak [şekilde] emeğe giden gelir miktarını da yükseltiyordu (bakınız **Kısım C.7**).

Diğer bir deyişle, savaş sonrası Keynezyenizmi başarısız olmuştu, çünkü uzun vadede kapitalizmin daima karşı karşıya kaldığı sübjektif ve objektif baskıları durduramamıştı.

C.8.3 Kapitalizm Keynezyenizmdeki Krize Nasıl Uyum Gösterdi?

Temel olarak, 1970'lerin krizini daha fazla kar toplamak, yönetici sınıfların gücünü güvence altına almak ve genişletmek için işçi sınıfını disipline etmekte kullanarak, ve bunu becerebilmek suretiyle. Bunu, kriz, serbest piyasalar ve ayarlanmış [düzenlenmiş] Keynezyenizm bileşimini yönetici seçkinlerin emeğe karşı [yürüttükleri] sınıf savaşımında kullanarak yaptılar.

1970'lerin krizi karşısında, karın sermayelerle sınıflar arasında Keynezyen yeniden dağıtımı bir bütün olarak sermaye üzerinde bir yük haline geldi; ve çalışan insanların beklentileri ile militanlığını tehlikeli seviyelere çıkardı. Ancak, kriz işçi sınıfının gücünün kontrol altına alınmasına yardım etti, ve daha sonra da kapitalizmi kurtarmanın bir aracı olarak kullanıldı.

İlk başlarda, kriz serbest piyasa adına işçi sınıfından insanlara karşı saldırıları meşrulaştırmak için kullanıldı. Ve aslında kapitalizm gerçekten de daha piyasa temelli kılındı –zenginler için "güvenlik ağı" ve "refah devleti" olmakla beraber. "*Ekonomistlerin sanayi ve ticaretin serbestliği dedikleri, ancak bu aslında sanayiyi Devlet'in rahatsız edici ve baskıcı denetiminden kurtarmak, onun hala özgürlüğüklerinden yoksun bir haldeki işçileri sömürmekte tamamen özgür olmasını sağlamak demek*" [olan duruma] kısmi bir geri dönüş olduğunu gördük (Peter Kropotkin, **The Great French Revolution**, s. 28). "Demokrasinin krizi" halledilmiş, bunun yerini "*böylesi bir sömürünün kurbanları için herhangi bir koruma olmaksızın, insan emeğini sömürme hürriyeti, ve orta-sınıflar için sömürme özgürlüğü sağlamak üzere örgütlenmiş bir siyasi iktidar*" almıştı (**Op. Cit.**, s. 30)

Keynezyenizm, "serbest piyasa" kapitalizmi retoriği altında, daha önce gönenci yönettiği gibi bu sefer de krizi yönetmek için kullanıldı. "Arz Yönlü" ekonomi (neo-klasik dogma ile birleşerek) işçi sınıfının gücünün ve tüketiminin altını oymak, ve böylece de sermayenin çalışan insanlardan daha fazla kar elde etmesini mümkün kılmak için kullanıldı. İşsizlik militan işgücünü disipline etmenin, ve işçilerin ücretli emeğe **karşı** değil, bunun yerine iş **için** mü-

cadele etmelerini sağlamanın bir aracı olarak kullanıldı. Başlarının üzerinde işlerini kaybetme korkusu asılıyken, işçiler hızlanmaya, daha uzun [çalışma] saatlerine, daha kötü koşullara, daha az güvenlik korumasına ve daha düşük ücretlere tahammül ettiler; ve bu işçilerden doğrudan elde edilebilecek karları yükseltirken, iş güvencesini, [çalışma] güvenliğini ve benzeri şeyleri azaltarak işverenlerin iş maliyetlerini azaltır. Sendikaların devlet destekli durgunluk karşısında kaybedilmiş bir savaşı sürdürdüğü [koşullarda], emek "piyasası" büyük ölçüde güçsüz, küçülmüş birimlere bölündü. Bu yolla, kapitalizm başarılı bir şekilde talebin kompozisyonu işçi sınıfından sermayeye olacak şekilde değiştirebildi.

İşçi sınıfının disipline edilmesi, sermayeye giden gelirin "emeğe" giden miktarın iki katına çıkmasına yol açtı. 1979 ile 1989 arasında, toplam emek geliri % 22.8 artarken, toplam sermaye geliri % 65.3 arttı ve gerçekleşen sermaye kazançları % 205.5 yükseldi. Standart refah yardım paketinin gerçek değeri de keza 1972'den beri yaklaşık yüzde 26 düştü (Edward S. Herman, "*Immiserating Growth: The First World*", **Z Magazine**); Standford Üniversitesi ekonomisti Victor Fuch ise ABD'li çocukların 1960 ile 1986 arasında ebeveynsel zamandan 10-12 saat kaybettiğini tahmin ediyordu; bu ise aile ilişkilerinin ve değerlerinin bozulmasına neden olmuştu. Çoğu yeni

yaratılan iş part-time nitelikteyken, işsizlik ve eksik istihdam hala yaygındır.

Emeğe giden gelirdeki büyümenin tüm "emek" gelirlerini içerdiğini, bu nedenle CEO'ların [*Chief Executive Officer*, büyük şirketlerin baş yöneticisi] ve yüksek seviyeli yöneticilerin "ücretleri"ni de içerdiğini belirtmeliyiz. Daha önce de belirttiğimiz üzere, bu "ücretler" işçilerden elde edilen artı değerin bir parçasıdır ve bu nedenle "emeğe" giden gelir olarak değerlendirilmemelidir. 1980'lerin Reagan döneminin sınıf savaşımının gerçekleri, yönetim gelirlerinin hızla arttığı, işçilerin ücretlerinin ise genellikle istikrarlı kaldığı veya mutlak olarak düştüğüdür. Örneğin, ABD üretim işçilerinin medyan [*median*, bir serinin en ortadaki değeri] saatlik ücretleri 1973'den beri yaklaşık % 13 azalmıştır (yalnızca üretim işçilerinin artı değer yarattığını veya "işçi sınıfı"nı oluşturduğunu söylemek istemiyoruz). Bunun aksine, ABD yönetimi bugün ortalama bir işçinin kazancından 150 kat fazla almaktadır. Hiç de şaşırtıcı olmamak üzere, kişi başına gelirdeki son kazanımların % 70'i gelir sahiplerinin en üstteki % 1'ine gitmektedir (en alttakiler mutlak olarak kaybettiler) (Chomsky, **Op. Cit.**, s 141). ABD nüfusunun en alttaki diliminin [% 20'lik nüfus diliminin] geliri % 18 azalıp, en zengin diliminki ise % 8 artarken, gelir eşitsizliği artmıştır.

Çevresel düzenlemelerin azaltılması (böylece kirlenme maliyetleri şimdiki ve gelecekteki kuşaklar üzerine yansıtıldı) gibi toplumsal gelir içinde sermayenin payını arttırmanın dolaylı araçları da kullanıldı. Britanya'da, devlet sahipliğindeki tekeller –özel sermayenin kaynaklarını gerçek maliyetinin küçük bir parçası karşılığında arttırmasına imkan tanıyarak– haraç mezat bir fiyata satıldı. Aslında, **tekeller**, devlet bu piyasalarda rekabete izin vermeden önce yıllarca tüketicilerden tekel karları elde ederken, bazı millileştirilmiş sanayiler özelleştirildi. Pentagon-tipi Keynezyenizmin faturasının işçi sınıfının tüketimini azaltmak üzere kullanılmasıyla birlikte dolaylı vergilendirme de keza arttırıldı.

1982 ile 1990 arasında 418 milyar doların gelişmiş dünyaya aktarılmasıyla az gelişmiş ulusların sömürüsü arttı (Chomsky, **Op. Cit.**, s. 130). Sermaye, devlet baskısının daha az militan bir işçi sınıfının varlığını sağladığı üçüncü dünya ülkelerine sermayeyi hareket ettirmek için teknolojideki gelişmeleri kullanırken, faaliyet alanını giderek uluslararasılaştırdı. Bu aktarım gelişmiş dünyada işsizliğin artması, böylece de işçi sınıfı direnişi üzerinde daha fazla baskı kurma avantajına sahipti.

Kapital-öncülüğündeki bu sınıf savaşı politikası, 1960'ların ve 1970'lerin başarılı işçi sınıfı

mücadelesine karşı bir tepkiydi, açıkça sermayenin çıkarına kazanımlara el koyuyordu. Sermayeye giden gelir artmış, emeğe giden azalmış, ve "emek piyasası" büyük ölçüde disiplin altına alınmıştı (tamamen olmadığını eklemeliyiz). Çalışan insanlar, her hiyerarşik sistem için gerekli olduğu üzere, katılımcılardan birer izleyiciye dönüştürülmüştü büyük ölçüde. Bu politikaların insani etkileri hesap dahi edilemez. Bu halde, neo-klasik dogmanın seçkinler için faydasına hiç şaşmamak gerekir –bu, zengin, güçlü insanların yoksulluk yaratan ve çocukları ölüme zorlayan toplumsal politikalar izledikleri gerçeğini meşru kılmak için kullanılabilirdi.

Chomsky'nin belirttiği üzere, "*ekonominin uluslararasılaşmasının bir yönü de iki-katmanlı Üçüncü Dünya tarzının merkez ülkelere de yayılması oldu. Piyasa doktrini böylece yurt içinde de temel ideolojik silah haline geldi, bunun fazlasıyla seçici uygulamaları güvenli bir şekilde doktrinel [öğretisel] sistem tarafından bulanıklaştırıldı. Refah ve güç giderek yoğunlaştı. Genel kamu için olan hizmetler –eğitim, sağlık, ulaşım, kütüphaneler, vb.– hizmet ettikleri kişiler itibariyle lüzumsuz, ve böylece de kısıtlanabilir veya tamamen vazgeçilebilir hale geldiler.*" (**Year 501**, s. 109)

Devlet güdümlü durgunluk başarılı olmuştu. İş kaybı korkusu nedeniyle işçilerin "*rekabetçi*

maliyeti" azaldıkça, şirket karları yükseldi. **Wall Street Journal**'ın 1995'in son çeyreğindeki ekonomik performansı değerlendiren yazısının başlığı "*Şirketlerin Karları Yükselen Fiyatlar, Maliyet Azaltmaları Sonucunda % 61 yükseldi*" şeklindeydi. 1993'de, vergi sonrası karlar üçüncü çeyrekteki % 34'lük seviyesinden % 62'ye yükseldi. Çalışan Amerika piyasa güçleriyle yüzleşirken, Şirketler Amerikası 1994'de rekor karlar elde ediyordu. 1994'de, **Business Week**, satışlardaki % 9'luk artışa rağmen karların "*{1993}'den sonra % 41 artmasının muhteşem bir başarı*" olduğunu, bunun büyük ölçüde "*ekonomistlerin emeğin de –er ya da geç– faydalanacağını söylemelerine*" rağmen "*emeğe giden pay*"daki "*keskin*" düşüşten kaynaklandığını belirtiyordu (Noam Chomsky'nin alıntısı, "*Rollback III*, **Z Magazine**, Nisan 1995)

Dahası, sermaye açısından, (sıradan olduğu üzere) piyasa mucizelerinin yüceltilmesi ile birlikte Keynezyenizm hala sürmektedir. Örneğin, (şirketlerce finanse edilen bir ticaret ve teknoloji araştırma enstitüsü olan) Uluslararası Ekonomi Üzerine Berkeley Yuvarlak Masası'nın ortak müdürü Michael Borrus, 1988 Ticaret Bakanlığı çalışmasından bahsederek şunu söylüyordu, "*1972 ile 1988 arasında en hızlı büyüyen altı ABD endüstrisinden beşi doğrudan veya dolaylı olarak federal yatırımlar*

aracılığıyla mali ve diğer açılardan desteklenmiştir." Şöyle devam ediyordu, "*{ilk yılların} kazananları bilgisayarlar, biyoteknoloji, jet motorları ve hava taşıtları aksamlarıydı*", ve tümü "*kamusal harcamaların bir yan ürünüydü.*" (Chomsky'nin alıntısı, **World Orders, Old and New**, s. 109)

James Midgley, "*kamu sektörünün genel hacmi 1980'ler boyunca azalmadı, aksine bütçe politikası mevcut dağılımın toplumsaldan askeri ve kanuni yaptırımlara gidecek şekilde önemli ölçüde kaymasıyla sonuçlandı*" ("*The radical right, politics and society*", **The Radical Right and the Welfare State**, Howard Glennerster ve James Midgley (ed.), s. 11)

Aslında, ABD devleti tüm AR-GE projelerinin üçte birini finanse etmektedir, ve İngiltere de benzeri bir mali destek sağlamaktadır (Chomsky, **Op. Cit.**, s. 107). Ve Savings and Loans Association'ın kısıtlamalardan arındırılmış ve spekülasyon içindeki büyük çöküşünün ardından, 1980'lerin "serbest piyasa" Cumhuriyetçi yönetimi sevinçle onları iflastan kurtardı, piyasa güçlerinin yalnızca bir sınıf için olduğunu gösterdiler.

Şirketler sahipliğindeki medya sosyal Keynezyenizme saldırken, iş alemi yanlısı devlet müdehalelerine karşı sessiz kalır veya bunu meşrulaştırır. (Yanlış türdeki) sosyal programların neden üretkenlik karşıtı olduğunu açıklayan sağ-kanat

”think-tank”lerin yaygın bir şekilde şirketlerce finanse edilmesiyle birleşen şirketler devlet sistemi, seçkinler kendilerini kamunun aleyhine zenginleştirirken, piyasa tarafından yönetilmenin alternatifi olmadığına halkı inandırmaya çalışıyorlar.

Böylece, sosyal Keynezyenizmin yerini ”serbest piyasa” dogması retoriğinin altına gizlenmiş Pentagon Keynezyenizmi aldı. (Çoğunluk için) serbest piyasalar ve (azınlık için) devlet müdehalesi karışımı birleşince, devlet giderek daha güçlü ve daha merkezi hale gelir, ve ”*hapishaneler de yine ekonomi için bir itki yaratır –hem inşaat işlerine hem de beyaz yakalı istihdama; en hızlı büyüyen mesleğin güvenlik personelliği olduğu bildirilmiştir.*” (Chomsky, **Year 501**, s. 110)

İşçi sınıfı direnişi sürerken, bu büyük ölçüde savunmaya yöneliktir; ancak geçmişte olduğu gibi bu değişebilir ve değişecektir. En karanlık gece bile şafakla sonlanır, ve işçi sınıfı direnişinin ışıkları yerkürenin her tarafında görülebilir. Örneğin, Britanya'da Thatcher Hükümetine karşı yürütülen Kelle Vergisi [*Poll Tax*] karşıtı mücadele, ABD ve Batı Avrupa genelindeki kesintilere karşı mücadeleler gibi başarılı olmuştu; Meksika'daki Zapatista ayaklanması esinlendiricidir, ve dünyanın dört bir yanında aralıksız grevler ve protestolar yaşanmaktadır. Hatta devlet baskısı ve kontrollü ekonomik durgunluk karşısında

bile, işçi sınıfından insanlar hala savaşmaktadırlar. Anarşistlerin işi hürriyet kıvılcımlarını yüreklendirmek ve onların kazanmasına yardım etmektir.

C.9 ”Serbest Piyasa” Kapitalizmi Destekçilerinin İddia Ettiği Üzere Bırakınız Yapsınlar Kapitalizmi İşsizliği Azaltır mı?

İlk olarak, Batı’daki ”fiilen varolan kapitalizm”in, kapitalist sınıfın yüksek kar oranlarını güvenceye almak amacıyla işsizliği fiilen idare ettiğini belirtmeliyiz (bakınız **Kısım C.8.3**) –diğer bir deyişle, işçi sınıfı için piyasa disiplini, yönetici sınıf için devlet koruması. Edward Herman şuna dikkat çekiyor:

"Hatta muhafazakar ekonomistler, fiyat düzeyinin istikrarlı olmasıyla tutarlı olan en düşük [işsizlik] düzeyi olarak tanımlanan 'doğal işsizlik oranı' kavramını geliştirdiler {ki Herman bunu "mülk sahibi sınıfların tercih ettiği işsizlik oranı" olarak tanımlar}, ... ancak doğrudan test edilemeyen, fazlasıyla soyut bir modele dayandığı için, doğal oran ancak fiyat düzeyinden anlaşılabilir. Yani, eğer fiyatlar tırmanıyorsa, işsizlik 'doğal oranın' altındadır ve çok düşüktür ... Bu çeşit bir metafiziksel el çabukluğunun kaba olmasının yanısıra, doğal işsizlik oranı kavramının kendisi yapısal bir sapmaya sahiptir. Fiyat düzeyi - işsizlik değiş-tokuşunu [trade-off] etkileyen tüm diğer kurumsal etmenler (piyasa yapıları ve bağımsız fiyatlandırma gücü, yurt içinde ve yurt dışındaki iş alemi yatırım politikaları, gelir dağılımı, maliye ve para [politikalarının] bileşimi vb.) verili kabul edilir, ve kontrol edilebilir değişken olarak yalnızca emek piyasasının sıkılığı üzerine yoğunlaşır. Enflasyon asli tehlikedir, emek piyasası (yani ücret oranları ve işsizlik düzeyleri) sorunun

çözüm yeridir." (**Beyond Hypocrisy**, s. 94)

Kapitalizmde yönetici sınıfın işsizliği bu şekilde manipüle etmek istemesi, ve onların karla, mülkiyetle ve iktidarla ilgili sorunlarını saptırmaları bir yerde anlaşılabilir bir şeydir. (Yüksek işsizlik düzeylerinin işaret ettiği) depresyon yönetimi, yönetim hiyerarşisi iyice güven altındayken işçilerden daha fazla kar elde edilmesini mümkün kılar. Zor zamanlarda, işçiler patronlarına karşı çıkmadan önce iki kere düşünürler, ve böylece daha fazla, daha uzun sürelerle ve daha kötü koşullarda çalışırlar. Bu, artı değerin reel ücretlere göre yükselmesini sağlar (aslında, ABD'de, 1973'den bu yana karlar büyük bir ölçüde artarken reel ücretler durağan kalmıştır). Ayrıca, böyle bir politika, yatırım, karlar, güç vb. konulara ("*diğer kurumsal etmenler*"e) ilişkin politik tartışmaların azalmasını, ve işçi sınıfından insanlar kendi ihtiyaçlarını karşılamakla fazlasıyla meşgul oldukları için bunların saptırılmasını sağlar.

Tabii ki, bu "doğal" oran hem görünmez hem de hareket edebilir olduğu için, tarihsel kanıtların anlamsız olduğu öne sürülebilir –görünmez, hareketli bir değerle her şeyi ispatlayabilirsiniz. Ancak eğer durum böyleyse, "doğal" oranı muhafaza etmeye yönelik herhangi bir girişim de –bunu keşfetmenin tek

yolu enflasyon düzeylerini takip etmek olduğu için– keza anlamsızdır (ve görünmez, hareketli bir değerle, kuram olay gerçekleştikten sonra daima doğrudur – eğer işsizlik yükseldikçe enflasyon da yükseliyorsa, doğal oran yükselmiştir; eğer işsizlik yükselirken enflasyon düşüyorsa, düşmüştür!). Bunun anlamı insanların, işsizlik düzeyinin (görünmez ve hareketli) "doğal" oran altına düşeceği ve yönetici sınıfın çıkarlarına zarar vereceği (yüksek enflasyon oranları faiz gelirine zarar verir, ve tam istihdam işçilerin gücünü arttırarak karları sıkıştırır) zayıf ihtimali nedeniyle işsiz bırakıldığıdır. Çoğu ana akım ekonomistinin bu yanlış düşünceyi onayladığı biliniyorken, bu yalnızca "bilim"in güçlünün ihtiyaçlarına göre kendisini nasıl uyarladığını göstermektedir.

Böylece, "serbest piyasa" kapitalizmi taraftarlarının bir maksadı vardır; "fiilen varolan kapitalizm" yüksek işsizlik düzeyleri yaratmıştır. "Daha saf" kapitalizmin tam istihdam yaratıp yaratmayacağı sorusu ortaya gelir.

Birincisi, bazı "serbest piyasa" kapitalizmi taraftarlarının piyasanın eşitlik sağlama gibi bir eğilimi olmadığını savunduklarını belirtmeliyiz; bunun anlamı tam istihdamın mümkün olmadığıdır, ancak pek azı kendi kuramlarında bu açık sonucu belirgin bir şekilde ifade eder. Ancak, çoğu tam istihdamın gerçekleşebileceğini savunur. Anarşistler de

keza "serbest piyasa" kapitalizminde tam istihdamın gerçekleşebileceğine inanırlar, ancak bu sonsuza kadar (uzun dönemde) sürmez. Polonyalı ekonomist Michael Kalecki'nin Keynezyen öncesi kapitalizme ilişkin olarak söylediği gibi, "*sermaye teçhizatı yedeği ve yedek işsizler ordusu, en azından {iş} çevriminin dikkate değer bir kısmı boyunca kapitalist ekonominin tipik özelliklerindendir.*" (George R. Feiwel'in alıntısı, **The Intellectual Capital of Michael Kalecki**, s. 130)

Tam istihdamdan ziyade, kısa tam istihdam dönemleri ile daha uzun süreli artan ve azalan işsizlik dönemleri[den oluşan] döngüler, "serbest piyasa" kapitalizminin daha yüksek olasılıklı bir sonucudur. **Kısım B.4.4** ve **Kısım C.7.1**'de savunduğumuz üzere, başarılı şekilde işlemesi için kapitalizmin işsizliğe ihtiyacı vardır; ve işsizliğin zaman içerisinde artması ve azalmasıyla "serbest piyasa" kapitalizmi hızlı büyüme [*boom*, canlanma] ve hızlı gerileme [*slump*, çöküş] dönemleri yaşar (bu, 19uncu yüzyıl kapitalizminden takip edilebilir). Bu nedenle, kapitalizmde tam istihdamın uzun ömürlü olması olası değildir (ne de tam istihdamdaki hızlı büyümeler iş çevriminin asli kısmını oluşturur). Dahası, neo-klasik ekonominin mantığı veriliyken bile, kapitalizmin dengede olduğu kavramı veya işsizliğin geçici uyarla-

malar [dengeye yönelen gelişmeler] olduğu yanlıştır. Proudhon'un söylediği üzere:

> "*Ekonomistler {makinaların işsizliğe sebep olduğunu} kabul ederler: ancak burada da, bir süre sonra {yatırımlardan kaynaklanan} fiyatlardaki düşüşe paralel olarak ürün talebindeki artışı takiben emeğin öncekinden daha büyük miktarda talep edilmesini sağlayacağı {şeklindeki} ölümsüz nakaratların tekrar ederler. Hiç şüphesiz ki,* ***zamanla*** *denge yeniden tesis edilecektir; ancak bu noktada, dengenin, başka bir noktada [tekrar] bozulmasından daha hızlı bir şekilde yeniden tesis edilemeyeceğini eklemeliyim, çünkü icat etme [invention] ruhu asla durmaz ...*" (**System of Economical Contradictions**, s. 200-1)

Kapitalizmin kalıcı bir işsizlik yarattığı ve aslında işlemek için buna ihtiyacı olduğu, pek az –ki eğer varsa– kapitalistin onaylayacağı bir sonuçtur. Tam istihdamın kapitalizmde oldukça seyrek olduğu tarihsel kanıtı ile karşı karşıya kaldıklarında, gerçekliğin kendi kuramlarına yeterince yakın olmadığını ve değiştirilmesi gerektiğini (genellikle

refah "reform"u ve "sendikaların gücü"nün azaltılmasıyla emeğin gücünü zayıflatarak) söyleyeceklerdir. Yani suçlu olan kuram değil, gerçekliktir (yine Proudhon'dan alıntılarsak, "*Politik iktisat –yani mülk sahiplerinin despotluğu– asla yanlış olamaz: [suçlu] proletarya olmalıdır.*" (**Op. Cit.**, s. 187) Yani eğer işsizlik varsa, bunun sebebi kapitalistlerin emeği disiplin altına almak için işsizliğe ihtiyaçları olması değil, reel ücretlerin çok yüksek olmasıdır (neo-klasik kuramın yanlış olduğuna ilişkin kanıtlar için bakınız **Kısım C.9.2**). Veya eğer işsizlik yükselirken reel ücretler düşüyorsa, bunun yegane anlamı reel ücretlerin yeterince hızlı düşmediğidir –ampirik kanıtlar varsayımlardan kaynaklanan mantıksal çıkarımları yanlışlamak için asla yeterli değildir!

(Bir başka yan unsur olarak, ekonomi "bilimi"nin en çarpıcı yönlerinden birisi de ampirik kanıtların iddiaları çürütmek için yeterli olmamasıdır. Sol-kanat ekonomist Nicholas Kaldor'un bir keresinde dikkat çektiği üzere, "*{a}ncak, bilimsel bir kuramın temel varsayımlarının [kuramın] konusunu teşkil eden fenomenin, davranışın doğrudan gözlenmesi temelinde seçilmesinin aksine, ekonomi kuramının temel varsayımları ya doğruluğu kanıtlamaz türdendir ... ya da gözlemle doğrudan çelişen türdendir.*" (**Further Essays on Applied Economics**, s. 177-8) Veya,

standart "uzun dönemde" ekonomik ifadesini ele alacak olursak, zaman fiilen verilmediği sürece, bir kuram kabul veya reddedilmeden önce ne kadar kanıt toplanması gerektiği muğlak kalmaya devam eder.)

Tabii ki, herhangi bir ideoloji konusunda en son gülen sıklıkla gerçekliktir. Örneğin, 1970'lerin sonundan ve 1980'lerin başlarından itibaren dünyanın dört bir yanında pek çok ülkede sağ-kanat partiler iktidara gelmişti. Bu rejimler, bir miktar piyasa kuvvetinin işsizliği azaltacağı, büyümeyi arttıracağı vb. şeyler söyleyerek birçok serbest piyasa yanlısı reform gerçekleştirmiştir. Gerçekliğin oldukça farklı olduğu kanıtlanmıştır. Örneğin, İngiltere'de, Tony Blair liderliğinde İşçi Partisi'nin yeniden göreve geldiği 1997'de işsizlik (azalmakla birlikte) İşçi [Partisi] hükümetinin en son hükümeti bıraktığı 1979 Mayıs'ındakinden hala daha yüksekti. 18 yıllık emek piyasası reformu işsizliği düşürmemişti. Neo-liberalizmin iki eleştirmenin sözleriyle, "*dünya ekonomisinin sermayenin serbestleşmesinden bu yanaki performansı, sıkı bir şekilde denetlendiği [zamana göre] daha kötüdür*" ve "*şimdiye kadar, {liberalleşmiş kapitalizmin} fiili performansı [yapılan] propagandayı doğrulamamıştır*" derken durumu olduğundan hafif göstermemektedirler. (Larry Elliot ve Dan Atkinson, **The Age of Insecurity**, s. 274, s. 223)

Son olarak, kapitalizmin bırakınız-yapsınlarının 19uncu yüzyıldaki en parlak döneminin tarihçesine üstünkörü bir göz atış bile, iş için işçiler arasındaki "serbest" rekabetin tam istihdama yol açmadığını görmeye yetecektir. 1870 ile 1913 arasında, en gelişkin 16 kapitalist ülkede işsizlik ortalama % 5.7 idi. Bunu, 1913-50'deki % 7.3 ile, ve 1950-70 arasındaki % 3.1 ile karşılaştırınız. Eğer bırakınız-yapsınlar tam istihdama yol açmış olsaydı, sayılar tam bunun tersi olacaktı. Yukarıda (**Kısım C.7.1**'de) tartışıldığı üzere, otoriter doğası ve kar için üretimin gereklilikleri nedenleriyle, tam istihdam kapitalizmin değişmez bir özelliği **olamaz**. Özetlemek gerekirse, işsizliğin dostumuz işçilerden çok özel mülkiyetle ilgisi vardır.

Ancak, "serbest piyasa" kapitalizminin, sistemlerinde işsizliğin uzun süreler boyunca varolmayacağı iddialarının neden yanlış olduğu tartışılmaya değerdir. Ayrıca, bunu yapmak, onların kuramlarının zayıflığını, onların "çözümünün"sebep olacağı işsizliği ve insani sefaleti gösterecektir. Bunu **bir sonraki kısım**da yapacağız.

C.9.1 Ücretlerin Azaltılması İşsizliği Azaltır mı?

”Serbest piyasa” kapitalist (veya neo-klasik veya ”Avusturya” [okulu]) argümanı, işsizliğe piyasayı temizleyen [arz-talep dengesini sağlayan] düzeyden daha yüksek reel işçi ücretlerinin yol açtığı şeklindedir. İşçiler, iddia edilmektedir ki, reel ücretlerden (ki bu, parasal ücretleriyle alabilecekleri mal miktarıdır) çok parasal ücretlerle ilgilirler. Bu, fiyatlar düşse bile onların ücret kesintilerine direcenecekleri, reel ücretlerinde artışa neden olacakları anlamına gelir. Diğer bir deyişle, onlar farkında olmaksızın işsiz kalacak şekilde kendilerini fiyatlandırmaktadırlar (işsizliğe yüksek ücretlerin neden olduğu iddiasının geçerliliği **bir sonraki kısım**da tartışılmaktadır).

Bu analizden, eğer işçilere iş için kendi aralarında ’serbestçe’ rekabet etme şansı verilirse, reel ücretlerin düşeceği argümanı ortaya çıkar. Bu, üretim maliyetlerini düşürecek ve bu düşüş de işsizler için istihdam imkanları yaratacak şekilde üretimde genişlemeye neden olacaktır. Sonuçta işsizlik düşecektir. Bu kurama göre işsizliğin sebebi, devlet müdehalesi (örn. işsizlik yardımı, sosyal refah programları, örgütlenmeye yönelik yasal haklar, ücret kanunları

vb.) ve sendika faaliyetleridir, çünkü böylesi müdehale ve faaliyetler ücretleri piyasa düzeyinin üstüne çıkaracak, böylece de üretim maliyetlerini yükseltecek, işverenleri "insanların gitmesine" müsade etmeye "zorlayacak"tır.

Bu nedenle, neo-klasik ekonomi kuramına göre, firmalar üretimlerinin marjinal maliyetini (bir şey daha fazla üretmenin maliyetini) ürünün piyasa tarafından belirlenen fiyatıyla eşitleyecek şekilde üretimi ayarlarlar. Böylece maliyetteki bir düşüş kuramsal olarak üretimde genişlemeye yol açar, "geçici" işsizler için istihdam yaratır ve ekonomiyi tam-istihdam dengesine doğru hareket ettirir.

Böylece, neo-klasik kuramda, işsizlik halihazırda istihdam edilmiş olan işçilerin ücretlerinin düşürülmesiyle azaltılabilir. Ancak bu argüman hatalıdır. Ücretlerin kesilmesi tek bir firma açısından anlamlı olabilirken, bir bütün olarak ekonomide aynı etkiyi göstermeyecektir (çünkü bu bir bütün olarak ülkede işsizliği düşürmek için gereklidir). Eğer tüm işçiler ücret kesintilerini kabul ederlerse, tüm fiyatlar düşecek ve ücretlerin alım gücünde pek az bir azalma olacaktır. Diğer bir deyişle, parasal ücretlerdeki bir düşüş fiyatları düşürecek, reel ücretleri neredeyse değişmeksizin bırakacak ve işsizlik sürecektir.

Dahası, eğer fiyatlar değişmeksizin kalırsa veya çok küçük bir miktarda düşerse (yani eğer refah işçi-

lerden kapitalistlere doğru yeniden dağılmışsa), o zaman reel ücretlerdeki bu kesintinin etkisi istihdamı yükseltmeyecek, aksine düşürecektir. İnsanların tüketimi gelirlerine bağlı olduğu için, ve eğer gelirleri de reel anlamda düşerse, o zaman tüketimleri de [düşecektir]. Proudhon'un 1846'da dikkat çektiği üzere, "*eğer üreticiler daha az kazanırlarsa, daha az satın alacaklardır; ... {bu ise} ... aşırı üretime ve yoksulluğa yol açacaktır*", çünkü "*işçinin sizin {kapitalistler} için bir maliyeti olmasına rağmen, onlar aynı zamanda sizin müşterilerinizdir: sizin tarafınızdan işten atıldıklarında, artık tüketemeyeceklerinde, onların ürettiklerini ne yapacaksınız? Bu nedenle, bir makinanın bozulması işveren için bir darbe olmaz; çünkü eğer üretim tüketimi dışlarsa, en sonunda kendi kendisini durdurmaya mahkumdur.*" (**System of Economical Contradictions**, s. 204, s. 190)

Ancak, herkesin reel gelirinin düşmeyeceği iddia edilebilir: kardan elde edilen gelirler yükselecektir. Ancak işçilerden –işçilere göre gelirlerinin daha az bir oranını tüketme eğiliminde olan bir grup olan– kapitalistlere yeniden dağıtılan gelir, efektif talebi [reel alım gücünün belirlediği talep] azaltabilir ve işsizliği yükseltebilir. David Schweickart'ın belirttiği gibi, ücretler düştüğünde işçilerin alım güc de düşer; ve eğer bu başka bir harcamayla telafi edilmezse, toplam talebi düşürecektir (**Against Capitalism**,

s. 106-107). Diğer bir deyişle, neo-klasik ekonominin aksine, piyasa dengesi herhangi bir işsizlik düzeyinde oluşturulabilir.

Ancak "serbest piyasa" kapitalist kuramında, piyasa dengesinin işsizlikle birlikte gerçekleşmesi mümkün değildir. Neo-liberaller, reel ücret kesintilerinin, bunu telafi edecek şekilde otomatikman yatırımları yeterince yükseltmeksizin tüketici mallarına olan talebi düşüreceği iddiasını reddederler. Neo-klasikler, işçi sınıfının tüketimindeki azalışı telafi edecek şekilde yatırımların artacağını öne sürerler.

Ancak, bu iddianın öne sürülmesi için, kuram üç kritik varsayıma dayanmaktadır; yani firmaların üretimi genişletebileceği, üretimi genişletecekleri, ve eğer böyle yaparlarsa büyüyen üretimlerini satabilecekleri. Ancak, kuram ve bu varsayımlar sorgulanmaya açıktır.

İlk varsayım bir şirketin yeni işçiler almasının daima mümkün olduğunu ifade eder. Ancak üretim arttırılması sadece işçiden daha fazla bir şeydir. Eğer üretim malları ve imkanları mevcut değilse, istihdam arttırılmayacaktır. Bu nedenle, çıktıyı arttırmak amacıyla mevcut stoğa daima emek eklemesi yapılabileceği varsayımı açık ve net bir şekilde gerçekçi değildir.

İkincisi, emek maliyetleri düştüğünde firmalar üretimi genişletecekler midir? Hemen hemen hiç. Üretimi arttırmak arzı arttıracaktır ve ücretlerdeki düşüşten kaynaklanan fazladan karları yiyecektir. Eğer işsizlik genel piyasa ücretinin düşmesine yol açmazsa, şirketler mevcut iş gücünü yenileme fırsatından faydalanabilirler veya onları ücret kesintilerine zorlayabilirler. Eğer bu olursa, ne üretim ne de istihdam artacaktır. Ancak, fazladan karların ekonomideki sermaye yatırımını arttıracağı söylenebilir (neo-liberalizmin anahtar niteliğindeki bir varsayımı). Bunun cevabı açıktır: belki olur, belki de olmaz. Çöken bir ekonomi finansal [açıdan] dikkatli olmayı teşvik edebilir, ve böylece de kapitalistler uzun süreli bir yüksek karlılıktan emin olmadıkça yatırım yapmayı durdurabilirler.

Bu doğrudan sonuncu varsayımı, yani üretilen malların satılacağı [varsayımını] besler. Ancak ücretler düştüğünde işçilerin alım gücü de düşer, ve eğer başka bir harcamadaki artışla telafi edilmezse, o zaman toplam talep düşecektir. Böylece genel talep azaldığı için ücretlerdeki düşüş aynı ve hatta daha düşük bir istihdama yol açabilir, ve şirketler mallarını satacak piyasa bulamayabilirler. Ancak, iş alemi yatırıma yönelik olarak ücretlerden karlara doğru olan kaymadan kaynaklanan artan fonlarını derhal kullanmaz (kullanamaz) –ya finansal ihtiyat-

lılık veya mevcut olanakların eksikliği nedeniyle. Bu, karlar birikirken (ancak kullanılmazken), genel talebin azalmasına neden olacaktır, bu da satılamayan malların stoklanmasına ve yenilenen fiyat düşüşlerine neden olacaktır. Bunun anlamı reel ücretlerdeki kesintinin, satılamayan stokları satmak için yapılan fiyat indirimleriyle geçersiz kılınacağı ve işsizliğin süreceğidir.

Bu nedenle, düşük maliyetlerin daha fazla karlar demek olduğu, bunun daha büyük tasarruflara, ve nihayetinde de daha büyük bir yatırıma yol açacağından ötürü yatırım harcamaların artacağı şeklindeki geleneksel neo-klasik yanıt zayıftır. Düşük maliyetler ancak ürünler satılırsa daha büyük karlar demektir, ki eğer talep olumsuz etkilenirse bu gerçekleşmeyebilir. Başka bir değişle, daha yüksek kar marjları, işçilerin alım gücündeki azalma nedeniyle tüketimdeki bir düşüşten ötürü daha yüksek karlara neden olmayabilir. Ve, Michal Kalecki'nin belirttiği üzere, hızlı gerilemeyle mücadelede ücret kesintileri etkisiz olabilir, çünkü karlardaki kazanımlar anında yatırım artışlarına dönüşmez ve ücret kesintilerinin neden olduğu azalan alım gücü satışlarda düşüşe sebep olur; yani daha yüksek kar marjları yüksek karlara sebep olmaz. Dahası, çok önceleri Keynes'in belirttiği üzere, tasarrufları yöneten kuvvetler ve güdüler, yatırımları idare edenlerden oldukça farklıdır.

Bu nedenle bu iki miktarın daima çakışması zorunluluğu bulunmamaktadır. Yani ücretleri düşüren firmaların bırakın daha fazlasını, eskisi kadar satması bile mümkün olmayabilir. Bu durumda üretimi azaltacaklardır, [bu ise] işsizliği arttıracak ve talebi daha da düşürecektir. Bu, depresyona neden olacak şekilde azalan talep - düşen üretim kısır sarmalı harekete geçirebilir (böyle bir sürecin siyasi sonuçları kapitalizmin sürekliliği açısından tehlikeli olacaktır). Bu aşağı doğru sarmal Kropotkin tarafından tasvir edilmiştir (Keynes'in aynı noktayı belirttiği **General Theory of Employment, Interest and Money** [eserinden] yaklaşık 40 yıl kadar önce):

> "*Kapitalist endüstrinin temeli olarak karlar [veriliyken], düşük karlar henüz açığa vurulmamış olan sonuçları açıklar.*
>
> *Düşük karlar işverenleri ücretleri, veya işçi sayısını veya hafta boyuncaki çalışma günü sayısını düşürmeye sevk eder ... (D)üşük karlar en nihayetinde ücretlerde bir düşüş demektir, ve düşük ücretler işçilerin yaptıkları tüketimin azalması demektir. Düşük karlar aynı zamanda, belli bir ölçüde, işverenlerin tüketiminin azalması anlamına gelir; ve ikisi birlikte ise, imalatçı ülkelerde*

> *ortaya çıkan devasa bir aracı sınıfın eşliğinde düşük karlar ve düşen tüketim anlamına gelir, ve yine işverenler açısından karların daha da düşmesi anlamına gelir.*" (**Field, Factories and Workshops Tomorrow**, s. 33)

Böylece ücretlerdeki bir kesinti herhangi bir hızlı gerilemeyi daha da ağırlaştıracak, aksi duruma göre bunu daha derin ve daha uzun yapacaktır. Ücretlerin kesilmesi, işsizliğe çözüm olmasının tersine, durumu daha da kötüleştirecektir (neoklasik ekonomistlerin savunduğu üzere, ücretlerin fazla yüksek olmasının gerçekten de işsizliğe yol açıp açmadığı sorusuna aşağıda değineceğiz). Bu veriliyken, **Kısım C.7.1**'de öne sürdüğümüz üzere, enflasyona kapitalistler açısından karların yetersiz olması neden olmaktadır (fiyat artışlarıyla kar marjlarını korumaya çalışırlar). Ücret kesintilerinin bu sarmal etkisi ekonomistlerin stagflasyon –(1970'lerde görüldüğü üzere) artan enflasyonun eşlik ettiği artan işsizlik– dedikleri şeyi açıklamaya yardım eder. İşçiler işsiz bırakıldıkları için, genel talep düşer; bu, kar marjlarını daha da düşürür, ve buna tepki olarak kapitalistler kayıplarını telafi etmek amacıyla fiyatları yükseltirler. Ancak (emek militanlığı ile birkaç işçi ve ailesinden daha fazlası-

nın eşlik ettiği) çok derin bir ekonomik durgunluk bu döngüyü kırabilir. Kapitalizmin çelişkilerinin maliyetini çalışan insanlar ödemektedir diğer bir deyişle.

Tüm bunlar, hızlı bir gerilemede işçi sınıfından insanların iki seçeneğinin olduğu anlamına gelir – hızlı büyüme - hızlı gerileme çevrimini yeniden başlatmak üzere daha derin bir depresyonu kabul etmek; veya kapitalizmden ve onunla birlikte ilk başta iş çevrimlerini (hiyerarşi ve eşitsizlik gibi diğer kötü hastalıkları bir kenara bırakalım) üreten kapitalist üretimin çelişkili doğasından kurtulmak.

Kapitalizmin (en sonunda) hızlı bir gerilemeden hızlı bir gelişmeye geçeceğini ispatlamayı amaçlayan bir diğer neo-klasik argüman "Pigou" (veya "reel balans") etkisidir. Bu kuram, işsizlik yeterince yüksek olduğunda, bunun, para arzının reel değerinin artmasına ve dolayısıyla da tasarrufların reel değerinin artmasına yol açacak şekilde ücret seviyesinde düşüşe yol açacağını öne sürer. Bu çeşit varlıkları olan insanlar zenginleşecek ve refahdaki bu artış insanların daha fazla mal alabilmesini sağlayacak, böylece de yatırımlar yeniden başlayacaktır. Bu sayede, hızlı gerileme doğal olarak hızlı bir ilerlemeye dönüşecektir.

Ancak, bu argüman da birçok açıdan kusurludur. Buna yanıt olarak Michal Kalecki, ilk olarak,

Pigou'nun "*böyle yapmaları için hiçbir belirli sebep yokken, bankacılık sisteminin azalan gelirler karşısında para stokklarını sabit tutacağını varsaydığını*" belirtir. Eğer para stoğu değişirse, paranın değeri de değişecektir. İkincisi, "*fiyatlar düştüğünde parayı tutanların [sağladığı] kazanç, parayı sağlayanların kayıplarıyla tamamen dengelenir. Böylece, fiyatlar düştüğünde banka hesaplarındaki mevduatların reel değeri mevduat sahipleri açısından artarken, bu mevduatın banka açısından temsil ettiği yükümlülük de keza büyüklük olarak artar.*" Ve, üçüncü olarak, "*düşen fiyatlar ve ücretler ödenmemiş borçların gerçek değerinin artacağı anlamına gelir; ki reel gelirleri, artan reel borçlarının değeriyle aynı hızla artmadığı için borçlular [borçlarını] geri ödemekte giderek zorlanacaklardır. Aslında, fiyat ve ücretlerin düşüşü, düşük talep seviyesi sayesinde gerçekleşiyorsa, genel reel gelir de daha düşük olacaktır. Bunu iflaslar takip edecek, borçlar geri ödenemeyecek, ve bir güven krizinin ortaya çıkması muhtemel olacaktır.*" Diğer bir deyişle, borçlular harcamalarını, kreditörlerin arttırdığından daha fazla olacak şekilde kesebilirler; ve böylece talep artmadığı için depresyon sürer. (Malcolm C. Sawyer, **The Economics of Michal Kalecki**, s. 90)

Yani, Schweickart, Kalecki ve diğerleri, bu gibi hususların işsizlikten işçi sendikalarının ve devlet

müdehalesinin sorumlu olduğu (veya depresyonun piyasanın işleyişiyle kolayca ve doğal olarak sona ereceği) şeklindeki neo-klasik görüşün altını boşalttığını doğru bir şekilde gözlemler. Aksine, işçi sendikaları ve çeşitli refah koşulları, hızlı bir gerileme sırasında talebin aksi durumdaki kadar düşmesini engelledikleri ölçüde, aşağı doğru olan sarmalı frenler. Bırakın işsizliğin sorumlusu olmalarını, aslında onu hafifletirler. Ücretler (ve [sosyal] faydalar) bazı firmalar için maliyetken, daha fazla [sayıdaki] firma için kazanç demek olduğu [için], bu gayet açık olmalıdır.

C.9.2 İşsizliğin Sebebi Ücretlerin Çok Yüksek Olması mıdır?

Son **kısım**da dikkat çektiğimiz üzere, çoğu kapitalist ekonomi kuramı işsizliğe ücretlerin çok yüksek olmasının sebep olduğunu öne sürmektedir. Herhangi bir ekonomi öğrencisi size yüksek ücretlerin talep edilen emek miktarını düşüreceğini, diğer bir deyişle işsizliğin sebebinin ücretlerin çok yüksek olması olduğunu söyleyecektir –basit bir "arz ve talep" vakası. Bu kuram nedeniyle, yüksek ücretlerin ol-

duğu alanların, yüksek işsizliğe sahip alanlar olması gerektiğini bekleriz. Kuram açısından maalesef, durum hiç de böyle gözükmemektedir.

Ampirik kanıtlar, işsizliğin sebebinin reel ücretlerin çok yüksek olması olduğu [şeklindeki] neo-klasik argümanı desteklememektedir. Reel ücretlerin iş çevriminin yukarı salınımı sırasında (işsizlik azalırken) artması, ve durgunluk sırasında (işsizlik yükseldiğinde) azalması olgusu, reel ücretlerin istihdamı yönettiği [şeklindeki] neo-klasik yorumun ayakta kalmasını güçleştirir (ekonomik terminolojiyi kullanırsak, reel ücretler "***pro-devirsel***'dir [*pro-cyclical*, devirsel olma eğiliminde]). Ancak bu neo-klasik işsizlik kuramı karşısındaki yegane kanıt değildir. İngiltere'li Keynezyen bir ekonomist olan Will Hutton, (neo-klasik ekonomistlerin iddia ettikleri üzere) yüksek ücretlerin işsizliğe neden olmadığını ortaya koyan araştırmayı şöyle özetliyor:

> "*İngiliz ekonomistleri David Blanchflower ve Andrew Oswald ... ücretler ile işsizlik arasındaki fiili ilişkiye ilişkin olarak oniki ülkenin verilerini {incelemişler} –ve keşfettikleri şey, emek piyasasın ailişkin serbest piyasa görüşüne karşı bir diğer büyük meydan okumadır ... {Neo-klasik kuramda öngö-*

rülenin} tam tersi bir ilişki {buldular}. Ücretler yükseldikçe, yerel işsizlik azalmaktadır –ve ücretler düştükçe, yerel işsizlik yükseelmektedir. Söyledikleri üzere, bu, rekabetçi emek piyasalarının nasıl işlemesi gerektiğine ilişkin olarak serbest piyasa ders kitabı kuramlarının bağdaşabilecekleri bir sonuç değildir." (**The State We're In**, s. 102)

Blanchflower ve Oswald, araştırmaları sonucunda, "*yüksek işsizlik alanlarında çalışan {işverenler}, –diğer herşey aynıyken– düşük işsizlikle kuşatılanlardan daha az kazanmaktadırlar*" demektedirler. (**The Wage Curve**, s. 360) Neoklasik ekonominin tam zıttı olan bu ilişki, farklı ülkeler için eğrinin benzer olmasıyla, birçok farklı ülke ve zaman devresin için geçerli bulunmuştur. Bu nedenle, kanıtlar, yüksek işsizliğin yüksek değil düşük kazançlarla ilgili olduğunu öne sürmektedir; bunun tam tersi de geçerlidir.

ABD örneğinde, daha dar kapsamlı olan bizim bulduğumuz kanıtlara bakacak olursak, eğer işsizliğe asgari ücretler ve sendikalar sebep oluyorlarsa, o halde 1960'lar ve 1970'ler boyunca neden (daha **düşük** asgari ücrete ve daha zayıf sendikalara sahip olan) Güney-doğu eyaletlerindeki işsizlik oranı

Kuzey-batı eyaletlerinden daha yüksektir? Veya, Reagan ve Bush dönemlerinde (göreceli) asgari ücretler düşerken, buna neden kronik bir işsizlik eşlik etmiştir? (Allan Engler, **The Apostles of Greed**, s. 107)

Veya Düşük Ücret Ağı'nın [*Low Pay Network*] hazırladığı "*Yoksulluk Pahasına*" [*Priced Into Poverty*] raporu, (çeşitli endüstrilerdeki asgari ücretleri belirleyen) Britanya Ücret Komisyonu'nun kaldırılmasına kadar geçen 18 ay içerisinde 18.200 tam zamanlı işe denk düşen bir artışa karşılık, [kaldırılmasının ardından] geçen 18 ay içerisinde ise 39.300 tam zamanlı işe denk bir kayba tanık olduğunu ortaya çıkarmıştır. Eski Ücret Komisyonu['nun yetki alanı içindeki] sektörlerdeki boş işlerde, [bunların] neredeyse yarısının Ücret Komisyonu'nun şu anda ödenmesi gereken miktar olandan daha az olan bir [ücret] haddi ödediği, kaldırılmasından [önceki ücret haddinden] neredeyse % 15 daha öz ödediği veriliyken, (neo-klasik argümana göre) ücretlerin düştüğü bu sektörlerde istihdamda bir artış olması beklenirdi. Bunun tam tersi gerçekleşti. Bu araştırma, Ücret Komisyonu'nun kaldırılmasıyla bağlantılı olan ücret düşüşlerin daha fazla istihdam yaratmadığını açıkça göstermektedir. Gerçekte, istihdam artışı kaldırılmasından önce daha canlıydı. Yani Ücret Komisyonu'nun lağvedilmesi daha fazla istihdam yaratmazken, lağvetmenin neden olduğu

ödentilerdeki aşınmalar daha fazla ailenin yoksulluk yardımı ödemeleri ile yaşantısını sürdürmesiyle sonuçlandı.

(Bu, anarşistlerin yasal asgari bir ücretin dayatılmasını desteklediği anlamına gelmez. Çoğu anarşist bunu yapmaz, çünkü bu ücretlerin sorumluluğunu, ait oldukları sendikalar ve diğer işçi sınıfı örgütlenmelerinden almakta ve devletin ellerine bırakmaktadır. Bu örneklerden neo-klasik argümanın hatalı olduğunu göstemek amacıyla bahsediyoruz.)

Bu kanıtlar neo-klasik ekonomi için şok edici olmakla beraber, anarşist ve diğer sosyalist analizlere gayet iyi oturmaktadır. Anarşistlere göre, işsizlik emeği disipline etmenin ve uygun bir kar oranını muhafaza etmenin bir aracıdır (yani, işsizlik, işçilerin sömürülmesini sağlamanın anahtar niteliğindeki aracıdır). Tam istihdama yaklaştıkça emeğin gücü artar, böylece sömürü oranı azalır ve böylece de emeğin ürettiği değer içindeki payı yükselir (ve daha yüksek ücretler). Bu nedenle, anarşist bakış açısına göre, ne düşük işsizliğin olduğu yerlerde ücretlerin yüksek olması olgusu, ne de pro-devirsel reel ücretler olgusu şaşırtıcı değildir. Her şeyden öte, **Kısım C.3**'de belirttiğimiz üzere, ücretlerle karlar arasındaki oran büyük ölçüde pazarlık gücünün bir ürünüdür, ve bu nedenle reel ücretlerin iş çevriminin yukarı salınımı sırasında artacağını,

hızlı gerileyişte ise düşeceğini ve yüksek işsizlik olan yerlerde ise yüksek olacağını bekleriz. Ve, çok daha önemlisi, bu kanıtlar, işsizliğe sendikaların, "çok yüksek" ücretlerin vb. neden olduğu [şeklindeki] neo-klasik argümanın yanlış olduğunu ima eder. Aslında, yüksek ücretler, kapitalistlerin işçilerce yaratılan gelirin daha fazlasına el koymalarını engelleyerek genel talebi korur ve daha yüksek bir istihdama katkıda bulunur (her ne kadar, yüksek istihdam işçilerin gücünde bir artışı ima etmesi nedeniyle ücretli kölelik sisteminde tabii ki sonsuza kadar sürdürülemese de). Aksine, işsizlik, kapitalist sistemin anahtar niteliğindeki bir yönüdür ve onun içerisinde bundan kurtulunamaz, ve neo-klasiklerin "işçileri suçla" yaklaşımı sistemin mizacını ve dinamiğini anlamakta başarısız kalır.

Bu nedenle, belki de işçiler için yüksek ücretler genel talebi yükseltecek, ve işsizliği ücret haddinin azaltılmasındaki duruma göre azaltacaktır. Aslında, bu, çok sayıdaki ülkenin "ücret eğrisi" üzerine yapılan araştırmalarla desteklenmektedir. Bu, tamamen rekabetçi olan emek piyasaları, refah programlarının, işsizlik yardımlarının olmaması, yüksek bir eşitsizlik ve sendikalarla grevleri dağıtacak şekilde iş aleminin aşırı güçlenmesiyle damgalanmış olan "serbest piyasa" kapitalizminin, iş çevrimine paralel olarak sürekli bir şekilde genel talebin artıp azalmasına ta-

nıklık edeceği, ve işsizliğin de bu örneği takip edeceği anlamına gelir. Dahası, sosyal programlara, militan sendikalara ve yasal örgütlenme haklarına sahip bir kapitalizme göre, işsizlik iş çevriminin büyük bir kısmında (ve özellikle de hızlı gerilemenin en dibinde) daha yüksek olacaktır, çünkü reel ücretler genel talebi koruyacak bir seviyede kalamayacak, ve de işsizler tüketim mallarının üretimini canlandırmak üzere yararlılıkklarını ifa edemeyeceklerdir.

Diğer bir deyişle, refah programları ve sendika faaliyetleri, gelirlerinin çoğunu harcayan ve böylece de genel talebe istikrar kazandıran çalışan insanların genel gelirini korurken, tam rekabetçi emek piyasası piyasanın istikrarsızlığını arttıracaktır –1980'ler boyunca onaylanmış olan bir analiz ("*ölçülmüş eşitsizlik ile ekonomik istikrar arasındaki ilişki ... zayıftır, ancak bu bir şey ortaya koyuyorsa, o da daha eşitlikçi ülkelerin 1979'dan sonra daha istikrarlı bir büyüme kalıbı gösterdiğidir*" (Dan Corry ve Andrew Gyln, "*The Macroeconomics of equality, stability and growth*", **Paying for Inequality** içerisinde, Andrew Gyln ve David Miliband (editörler), s. 212-213)).

C.9.3 ”Esnek” Emek Piyasaları İşsizliğin Çözümü müdür?

İşsizliği çözmeye ilişkin genel neo-klasik argüman, emek piyasalarının daha ”esnek” olması gerektiği şeklindedir. Bu, sendikaların zayıflatılması, refah devletinin küçültülmesi (veya ortadan kaldırılması) vb. ile yapılır. Ancak, işsizliği azaltmanın aracı olarak emek piyasalarında daha fazla ”esneklik” oluşturma şeklindeki bugünkü argümanın bir ölçüde düzmece olduğunu belirtmeliyiz. Argümana göre, esneklik arttırılarak, emek piyasası daha ”tam” kılınarak, sözde ”doğal” işsizlik oranını düşürülecek (bu oran enflasyonun yukarı doğru hızlanmaya başladığı söylenen orandır) ve böylece de işsizlik enflasyonu tetiklemeksizin azaltılabilecektir. Tabii ki, enflasyonun gerçek sebebinin kar düzeylerini korumaya çalışan kapitalistler olduğundan bahsedilmez (her şeyden öte, nüfusun çoğunluğunun yararına azami kılınacak olan ücretler değil, karlardır). Ne de emek piyasalarının esnekliğinin tarihçesinin bir ölçüde kuramla çatıştığından bahsedilir:

> ”*esneklik yeni bir olgu olmamasına karşın, ABD emek piyasalarının daha fazla esnekliğinin istihdam anlamında daha üstün bir performansa yol açacağının*

savunulması görece yeni gözükmektedir. Birleşik Devletler, Birleşik Krallık ile karşılaştırılırsa örneğin, 1960'larda Birleşik Devletler yüzde 4.8, Birleşik Krallık yüzde 1.9'daydı; 1970'lerde Birleşik Devletlerin oranı yüzde 6.1'e yükselir, Birleşik Krallığınki ise yüzde 4.3'e yükselir; ve ancak 1980'lerde Birleşik Devletlerin yüzde 7.2 ve Birleşik Krallığın ise yüzde 10 olmasıyla sıralama tersine döner. ... 1980'lerde sıralamadaki bu değişikliğin, Bayan Thatcher'in esnek emek piyasaları yaratmaya yönelik tüm çabasına karşın gerçekleştiğine dikkat ediniz. Eğer emek piyasası esnekliği işsizlik düzeyini açıklamakta önemli olsaydı ... esneklik yaratmaya yönelik aktif önlemlerin alındığı bir ülkede, Britanya'da işsizlik düzeyi neden sürekli olarak yüksek olmuştur?" (Keith Cowling ve Roger Sudden, **Beyond Capitalism**, s. 9)

Eğer Amerika'daki iş sahibi olmayan emek gücü kesimine bakacak olursak, bunun 1969'da % 3,4 (eksik istihdam [*underemployment*, tam zamanlı olmayan veya niteliklerine uygun olmayan bir işte çalı-

şanlar] edilenleri de dahil edersek % 7,3) olduğunu ve 1987'de % 6,1'e (eksik istihdam edilenler dahil % 16.8'e) yükseldiğini görürüz. Daha yeni verileri kullanırsak, işsizlik oranının ortalamada, 1950-65 döneminin % 5,0'ına karşılık olarak 1990-97 döneminde % 6.2 olduğunu görürüz. Diğer bir deyişle, emek piyasası "esnekliği" işsizlik düzeylerini düşürmemiştir, aslında "esnek" emek piyasaları yüksek işsizlik düzeyleri ile ilişkili olmuştur.

Tabii ki farklı zaman kesitlerini karşılaştırıyoruz. 1960'lar ile 1990'lar arasında pek çok şey değişmiştir ve bu nedenle bu dönemleri karşılaştırmak tam bir yanıt olamaz. Her şeyden öte, esneklikteki artış ile işsizlikteki artış birbiriyle ilgisiz de olabilir. Ancak, aynı dönem boyunca farklı ülkelere bakacak olursak, "esnekliğin" gerçekten de işsizliği azaltıp azaltamadığını görebiliriz. Britanya'lı bir ekonomistin savunduğu gibi, durum hiç de böyle olmayabilir:

> "*Açık işsizlik tabii ki ABD'de daha düşüktür. Ancak tüm iş sahibi olamama [non-employment] biçimlerini {eksik istihdam, resmi olarak kayıt edilmeyen işsiz işçiler vb. gibi} ele alırsak, Avrupa ile ABD arasında pek az bir fark vardır: 1988 ile 1994 arasında, 22-55 yaş grubundaki erkeklerin Fransa'da % 11'i, Birleşik Kral-*

lık'ta % 13'ü, ABD'de % 14'ü ve Almanya'da % 15'i." (John Gray'in Richard Layard'dan alıntısı, **False Dawn** içerisinde, s. 113)

Ayrıca, Amerika'ya ilişkin tüm işsizlik kayıtları Anerika'nın hapsetme oranlarını dikkate almalıdır. Eğer ABD'nin cezalandırma politikası diğer Batılı uluslarınkine benzeseydi, bir milyondan fazla insan iş arıyor olacaktı. (John Gray, **Op. Cit.**, s. 113)

1983-1995 dönemini ele alırsak, OECD Avrupası nüfusunun yüzde 30'unun ABD'deki işsizlik oranından, ve yüzde 70'inin (göreceli ücretleri ABD'den bir ölçüde daha az esnek olan) Kanada'daki işsizlik oranından daha düşük bir işsizlik oranında yaşadıklarını görürüz. Dahası, en düşük işsizlik oranına sahip Avrupa ülkelerinde ücret esnekliği dikkat çekmemektedir (Avusturya % 3,7, Norveç % 4,1, Portekiz % 6.4, İsveç % 3,9 ve İsviçre % 1.7). Muhtamelen en esnek emek piyasasına sahip Britanya, Avrupa'nın yarısından fazlasından daha yüksek bir ortalama işsizlik oranına sahiptir. Ve Almanya'daki işsizlik oranı eskiden Doğu Almanya içerisinde yer alan bölgelerin etkisi altındadır. Yalnızca eski Batı Almanya bölgelerine bakacak olursak, 1983 ile 1995 arasında işsizlik, ABD'deki % 6,6'ya (Birleşik Krallık'taki % 9,8'e) oranla % 6,3'tür.

Yani, belki de "esneklik" bazılarının iddia ettiklerinin aksine işsizliğin çözümü değildir (her şeyden öte, 19uncu yüzyılda refah devletin var olmaması ne işsizliği ne de uzun durgunlukları engelleyebilmiştir). Aslında, Avrupa'daki yüksek açık işsizliğin "katı" yapılar ve "şımartılmış" yurttaşlardan daha fazla, Avrupa birleşmesinin Maastricht Anlaşması'nda ifade edilen parasal ve mali sertlikle [*austherity*, sıkılık] ilgisi bulunmaktadır. Bu anlaşma çoğu Avrupa yönetici sınıfının desteğini almış olduğu için, böylesi bir açıklama gündemin dışında kalmaktadır.

Dahası, "esnekliğin" ardında yatan mantığa bakacak olursak ilginç bir olgu görürüz. Emek piyasası daha "esnek" ve "tam rekabet" idealine uygun kılınırken, kapitalist tarafında ise **bunu** modele uygun hale getirmeye yönelik herhangi bir girişime rastlanmamaktadır. (Emek dahil olmak üzere tüm kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayan kuramsal bir koşul olan) tam rekabetin çok sayıda satıcı ve alıcı olması gerektiğini ifade ettiğini unutmayalım. Bu, "esnek" emek piyasasının satan tarafındaki durumdur, ancak alan tarafından durum böyle **değildir** (ki **Kısım C.4**'de işaret edildiği üzere [burada] oligapol hüküm sürer). Emek piyasası "esnekliği"ni savunanların çoğu aynı zamanda büyük şirketler ile oligapol piyasalarının dağıtılmasına, ve piyasalar içerisinde & arasında hakim şirketler ara-

sında birleşmelerin engellenmesine karşı çıkanlardır. Model **her iki tarafın da** "esnek" olmasını gerektirir, peki o halde bir tarafı daha "esnek" yapmanın bütün üzerinde olumlu olmasını niye bekleyelim ki? Bunun hiçbir mantıksal sebebi yoktur. Aslında, emek piyasasında sonuçta ortaya çıkan güç kaymasıyla birlikte, gelir emekten sermayeye doğru yeniden dağıtıldığı için olaylar daha da kötüleşebilir. Bu, savaşa tutuşmuş iki taraftan birisinin silahsızlandırılmasıyla barışın gerçekleşeceğini beklemeye, ve silah sayısının yarıya düşürülmesi nedeniyle sükunetin ikiye katlandığını söylemeye benzemektedir! Tabii ki, ortaya çıkacak tek "barış" mezarlığın sükuneti veya fethedilmiş insanların [sükuneti] olacaktır –çok yakından bakmazsanız, boyun eğme sükunet içinde gerçekleşebilir. En sonunda, emeğin "esnekliği" talepleri, kapitalizmde emeğin sermayenin gereksinimlerini karşılamak için var olduğu hakikatına işaret etmektedir (veya canlı emek ölü emeğin gereksinimlerini karşılamak için mevcuttur, ki bu toplumu örgütlemenin gerçekten de çılgınca bir yoludur).

Tüm bunlar anarşistler için hiç de şaşırtıcı değildir, çünkü bizler "esnekliğin" zenginlerin gücünü ve karını arttırmak için emeğin pazarlık gücünü zayıflatmak anlamına geldiğinin farkındayız ("**esnek-sömürü**" [*flexploitation*] ifadesi [buradan kaynaklanır]!). Artan "esneklik" daha düşük değil, **daha yük-**

sek işsizlikle ilintilidir. Yine bu da şaşırtıcı değildir, çünkü "esnek" emek piyasası esasen işçilerin iş bulabilmekten memnun oldukları ve işlerinde giderek artan bir güvence yoksunluğuyla [*insecurity*, iş sahibi olma güvenliği anlamında] karşı karşıya oldukları bir [emek piyasası] anlamına gelmektedir (aslında, rekabetçi emek piyasası ideali için "esneklik" yerine "güvence yoksunluğu"nun kullanılması daha dürüst olacaktır, ancak böyle bir dürüstlük baklayı ağzından kaçırmak olurdu). Böyle bir ortamda, işçilerin gücü azaltılır, ki bunun anlamı sermayenin milli gelirden emeğe göre daha büyük bir pay alacağı, ve işçilerin hakları için ayağa kalkmaya daha az eğilimli olacağıdır. Bu genel talepteki düşüşe katkıda bulunur, böylece de işsizliği arttırır. Ayrıca, emeğin pazarlık gücündeki azalma daha az değil, **daha fazla** işsizliğe neden olabileceği için, "esnekliğin" (karlar üzerinde olmasa da) işsizlik üzerinde çok az bir etkisinin olabileceğini belirtmeliyiz. Bunun sebebi firmaların istediklerinde "fazla" işçileri işten çıkarabilmeleri, geriye kalanların [çalışma] süresini arttırabilmeleri (fazla çalışma ve işsizlik paradoksu kapitalizmin nasıl işlediğini gösteren ifadelerden yalnızca biridir) ve duraganlaşan/düşen ücretlerin genel talebi düşürmesidir. Bu nedenle, artan "esnekliğin" daha yüksek işsizliğe yol açması paradoksu yalnızca neo-klasik yapı içeri-

sinde bir paradokstur. Anarşist görüşe göre, bu yalnızca sistemin işleme tarzıdır.

Ve hükümetlerin emek piyasasını "tam rekabetçi" kılmaya yönelik her girişimlerinde, bunun ya bir diktatörlük ürünü olduğunu (örn. Pinochet yönetimindeki Şili) veyahut devlet iktidarının artan merkezileşmesiyle, polis ve işverenlerin artan güçleriyle (örn. Theatcher yönetimindeki Britanya, ABD'de Reagan) eş zamanlı olduğunu eklememiz gerekiyor. Neo-liberalizmi ülkelerine sokmaya çalışan Latin Amerikalı Başkanlar da bu örneği izlemişlerdir ve "*kongre muhalefetini bypass etmek için geleneksel Latin Amerikalı yönetim tekniği olan kanun hükmünde kararnameleri kullanarak demokratik kurumları ezip geçmişlerdir ... Yine yurttaşlık hakları da darbe almıştır. Bolivya'da, hükümet, ... kuşatma durumu ilan ederek ve 143 grev liderini tutuklayarak sendika muhalefetini etkisiz hale getirmeye çalışmıştır. ... Kolombiya'da, hükümet, devlet telekomünikasyon şirketinin özelleştirilmesine karşı çıkan 15 sendika liderini yargılamak için 1993'de anti-terör yasasını kullanmıştı. En aşırı örnek olarak, Peru'nun Alberto Fujimori'si sorun çıkaran Kongre'yle onu feshederek ve olağanüstü güçler edinerek başa çıkmıştı.*" (Duncan Green, **The Silent Revolution**, s. 157)

Bu şaşırtıcı değildir. İnsanlar, kendi başlarına bırakıldıklarında, kolektif olarak kendi mutluluklarının peşine düşmek için topluluklar oluşturacak, bir araya gelerek örgütleneceklerdir; topluluklarını ve çevrelerini koruyacaklardır. Başka bir deyişle, kendilerini etkileyen kararlar üzerinde etkide bulunmak için birlikler ve sendikalar oluşturacaklardır. "Tam rekabetçi" bir emek piyasası yaratılması için, bireylerin atomize olması; tamamen tahrip edilmese de sendika, topluluk ve birliklerin zayıflatılması gereklidir –yaşamı tam olarak özelleştirmek amacıyla. Halk kitlesini güçsüzleştirmek, onların hürriyetini kısıtlamak, halk örgütlenmelerini ve toplumsal protestoları kontrol etmek, ve böylece de sebep olacağı insani ıstıraplara, sefalete ve acıya karşı herhangi bir muhalefet olmaksızın serbest piyasanın işleyebilmesini güvence altına almak için devlet gücünün kullanılması gerekir. Halk, Rousseau'nun kötü terimini kullanırsak, "*özgür olmaları için zorlanmalıdır.*" Ve, neo-liberalizm açısından ne yazıktır ki, emek piyasasını reforme etmeye çalışan ülkeler hala yüksek işsizlikten, artı artan toplumsal eşitsizlikten ve yoksulluktan muzdariptirler; ve hala iş çevriminin hızlı çıkış ve gerilemelerine tabidirler.

En nihayetinde, işsizliğe karşı tek gerçek çözüm ücretli emeği sona erdirmek ve insanlığı sermayenin gerekliliklerinden kurtarmaktır.

C.9.4 İşsizlik Gönüllü müdür?

Burada, sendikalar ve işçi haklarına karşı [yapılan] yukarıdaki şiddetli tenkitlerin ancak bir kısmını aydınlattığı neo-klasik "işçileri suçla" argümanının başka bir yönüne işaret edeceğiz. Bu, işsizliğin gönülsüz olmadığı, işçiler tarafından özgürce seçildiği argümanıdır. Sol-kanat ekonomist Nicholas Kaldor'un belirttiği üzere, "serbest piyasa" ekonomistlerine göre gönülsüz işsizlik "*olamaz, çünkü varsayımlarla bu dışlanmıştır.*" (**Further Essays on Applied Economics**, s. x) Neo-klasik ekonomistler, işsiz işçilerin daha yüksek ücretli bir iş arayarak (veya çalışmaktansa refah ödentileriyle yaşayarak) zamanlarını daha iyi harcadıklarını düşündüklerini ve bu nedenle de işsiz kalmayı arzuladıklarını iddia etmektedirler. Bu argüman ciddiye alınıyor olması bize modern kapitalist ekonomi kuramının durumu hakkında pek çok şey söyler, ancak birçok sağ-kanat çevrelerde popüler olmasından ötürü bunu da tartışmalıyız.

Birincisi, işsizlik arttığında, bu gönüllü işten ayrılmalarla değil, işten çıkarmalar nedeniyle artmaktadır. Bir şirket işçilerinden bir kısmını işten attığında, işten atılan işçilerin zamanlarını yeni bir iş aramak için harcamayı düşündüklerini söylemek ol-

dukça güçtür. Seçenekleri yoktur. İkincisi, işsiz işçiler normalde ilk teklif edilen işi kabul ederler. Bu olgulardan hiçbirisi çoğu işsizliğin "gönüllü" olduğu hipotezine uygun düşmemektedir.

Tabii ki, medyada çok sayıda iş ilanı vardır. Bu, kapitalizmin iş arayanlara her zaman iş sunduğu anlamına gelmez mi? Hiç de değil, çünkü ilan edilen iş sayısının işsiz sayısıyla uyuşması gerekir. 1.000 işsiz olduğu bildirilen bir bölgede 100 iş ilanı veriliyorsa, burada kapitalizmin tam istihdama yöneldiğini söylemek güç olacaktır.

Ayrıca, yüksek işsizlik ödeneklerinin ve sağlıklı bir refah devletinin işsizliği teşvik ettiği şeklindeki sağ-kanat varsayımın kanıtlarca desteklenmediği bahsedilmeye değerdir. Britanya Muhafazakar Partisi'nin ılımlı bir üyesinin belirttiği üzere, "*OECD, onyedi sanayi ülkesini inceledi, ve ülkenin işsizlik oranı ile sosyal-güvenlik ödentileri arasında hiçbir bağlantı bulamadı.*" (**Dancing with Dogma**, s. 118) Üstelik, ekonomistler David Blanchflower ve Andrew Oswald'ın birçok ülke için [hazırladıkları] "Ücret Eğrisi", baktıkları her onbeş ülke için hemen hemen aynı gözükmektedir. Bu da keza, "ücret eğrisi", ücret esnekliğinin bir ölçütü olarak düşünülebileceği için, emek piyasası işsizliğinin sosyal-güvenlik koşullarından bağımsız olduğunu akla getirmektedir. Bu olguların

her ikisi de işsizliğin doğası itibariyle gönülsüz olduğunu ve sosyal-güvenlik kesintilerinin işsizliği etkile**me**yeceğini ifade etmektedir.

İşsizliğin doğasını ele alırken [kullanılabilecek] bir başka etmen de hem ABD'de hem de Birleşik Krallık'ta uygulanmış olan, neredeyse 20 yıllık [geçmişi olan] "reformlar"ın etkisidir. Refah devleti 1960'larda 1990'larda olduğundan çok daha cömertti, ve işsizlik de daha düşüktü. Eğer işsizlik "gönüllü" ise ve sosyal-güvenliğin yüksek olması bunun nedeni ise, refah ödentileri kesildikçe işsizlikte bir azalış olmasını bekleriz (her şeyden önce kesintilerin mantığı ilk aşamada budur). Gerçekte ise tam tersi olmuştur, refah devleti küçültüldükçe işsizlik yükselmiştir. Daha düşük sosyal-güvenlik ödentileri daha düşük işsizliğe sebep olmamıştır, tam tersi gerçekleşmiştir.

Bu gerçeklerle karşı karşıyayken, bazıları işsizlik sosyal güvenlik ödemelerinden bağımsızsa, refah devletinin küçültülebileceği sonucuna varabilir. Ancak, durum böyle değildir, çünkü refah devletinin büyüklüğü yoksulluk oranlarını ve insanların ne kadar süre yoksulluk içinde kalacağını etkiler. ABD'de, yoksulluk oranı 1979'da % 11,7 idi, 1988'de % 13'e yükseldi ve 1993'te yükselmeye devam ederek % 15,1 oldu. Refah devletini küçültmenin net etkisi yoksulluğun **artmasına** yardım etmek oldu. Benzer

şekilde, Birleşik Krallık'ta aynı süre zarfında, eski Thatchercı John Gray'den alıntılarsak, "*sınıfsızların [underclass] büyümesi yaşandı. İş sahibi olmayan Britanyalı (emekli aylığı olmayan) –yani [aile] üyelerinden hiçbirisinin üretkken ekonomi içerisinde faal olmadığı– hanehalklarının yüzdesi 1975'deki yüzde 6,5 [değerinden] 1985'te yüzde 16,4'e ve 1994'te yüzde 19,1'e yükseldi ... 1992 ile 1997 arasında, işsiz, yalnız ebeveynlerde yüzde 15'lik bir artış oldu ... Sınıfsızlardaki bu dramatik büyüme, neo-liberal refah reformlarının –özellikle de bunlar barınmayı etkilediği için– doğrudan bir sonucudur.*" (**False Down**, s. 30) Bu, sağ-kanat kuram ve retoriğin beklentilerinin tam tersidir. John Gray'in doğru bir şekilde belirttiği gibi, "*Amerikan {ve diğer} Yeni Sağı'nın mesajı daima yoksulluğun ve sınıfsızlaşmanın serbest piyasanın değil, refah [devletinin] engelleyici etkilerinin ürünleri olduğu olmuştur.*" Şunu belirterek devam ediyor: bu, "*refah [devleti] imkanlarının Birleşik Devletler'den çok daha kapsamlı olduğu anakıta Avrupası ülkelerinin deneyimleri ile asla bağdaşmamaktadır; [bu ülkelerdeki refah devleti imkanları] Amerikan tarzı bir sınıfsızlaşmayı andırmaksızın var olmuştur. Anglo-Sakson ülkelerinin deneyimleri hiçbir yere ulaşmamaktadır.*" (**Op. Cit.**, s. 42) Şöyle devam eder:

> "*Yeni Zelanda'da, Amerikan Yeni Sağı'nın kuramları nadir ve acayip bir başarı kazanmıştı –pratik uygulaması ile kendi kendini çürütmmüştür. Yeni Sağ'ın iddialarının aksine, neredeyse tüm evrensel sosyal hizmetlerin lağvedilmesi ve refah yardımlarının seçici bir şekilde hedeflenmesi amacıyla gelir gruplarının katmanlara bölünmesi, neo-liberal yoksulluk tuzağı ortaya çıkarmıştır.*" (**a.y.**)

Bu nedenle işsizlik yardımları ve refah devleti düzeyinin işsizlik üzerinde çok az bir etkisi olurken (ki işsizliğin tabiatı gönülsüzse böyle olması beklenir), bunun yoksulluğun mizacı, süresi ve kalıcılığı üzerinde etkisi **vardır**. Refah devletinin küçültülmesi, yoksulluğu ve yoksulluk içerisinde geçirilen süreyi arttırmaktadır (ve yeniden dağıtımı azaltarak, eşitsizliği de arttıracaktır).

Eğer Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın yüzdesi olarak ulusal sosyal güvenlik transferlerine ve göreli yoksulluk oranına bakacak olursak, burada bir bağıntının [korelasyonun] olduğunu görürüz. Daha yüksek harcama düzeyine sahip ülkeler, daha düşük yoksulluk oranlarına sahiptir. Ayrıca, harcama düzeyi ile kalıcı yoksulların sayısı arasında da bir bağıntı vardır.

Yüksek harcama düzeyine sahip ülkelerin yoksulluktan kurtulan daha fazla yurttaşı bulunur. Örneğin, İsveç tek rakamlık, % 3'lük bir yoksulluk oranına ve % 45'lik bir yoksulluktan kurtulma oranına sahiptir; Almanya'nın rakamları % 8 ve % 24'tür (ve kalıcı yoksulluk oranı % 2'dir). Bunun aksine, ABD % 20'lik ve % 15'lik rakamlara sahiptir (kalıcı yoksulluk oranı % 42'dir) (Michigan Üniversitesi Sosyal Araştırma Enstitüsü'nden Greg J. Duncan, 1994).

Güçlü bir refah devletinin ücretler ve emeğin çalışma koşulları için bir çeşit zemin oluşturduğu veriliyken, kapitalistlerin ve "serbest piyasa" kapitalizmi destekçilerinin bunun altını oymayı amaçlamalarının nedenini görmek kolaydır. Refah devletinin altını kazarak, emeği "esnek" yaparak, karlar ve güç hakları ve çıkarları için ayaklanan çalışan insanlar karşısında korunabilecektir. Eşitsizlik patlarken, "esnekliğin" iddia edilen faydalarının büyük bir çoğunluk için görülmesi güç bir şey olmasına şaşmamalıdır. Refah devleti, diğer bir deyişle, kapitalist sistemin emeği metalaştırma girişimlerini azaltır ve işçi sınıfından insanların önündeki seçenekleri çoğaltır. Refah devleti, iş bulma gerekliliğini azaltmazken, herhangi belirli bir işverene bağımlı olmanın altını oyabilir ve böylece de işçilerin bağımsızlığını ve gücünü arttırır. Sendikalar ve refah devletine yönelik saldırıların "yönetimin yönetme hakkı"nı koruma retoriği

çerçevesinde sunulmuş olması ve hala da sunuluyor olması; insanların yeniden ücretli köleliğe mahkum edilmesi bir rastlantı değildir. Başka bir ifadeyle, işçilerin hakları için ayağa kalkmaması için işleri güvensiz hale getirerek emeğin metalaşmasını arttırma girişimi.

İşsizliğin insani maliyeti oldukça iyi belgelenmiştir. İşsizlik oranları ile akıl hastanesine yatırılmalar arasında istikrarlı bir bağıntı vardır. İşsizlik ile çocuk ve genç-yetişkin suçları arasında bağlantı vardır. Bireyin kendine saygısı üzerindeki, onların topluluk ve toplumları üzerindeki daha geniş etkileri çok fazladır. David Schweickart şu sonuca varıyor:

> "*İşsizliğin, kaybedilen üretimin veya kaybedilen vergilerin parasal [cold cash] olarak maliyeti; veya yabancılaşma, şiddet ve çaresizliğin ateşli birleşiminde[ki maliyet], Bırakınız Yapsınlar [sisteminde] daha büyüktür.*" (**Against Capitalism**, s. 109)

Tabii ki, işsizlerin iş aramaları gerektiği, ve iş bulmak için ailelerini, kentlerini ve topluluklarını terk etmeleri gerekeceği söylenebilir. Ancak, bu, insanların bütün bir yaşamlarını "piyasa güçleri"nin gereksinimlerine (ve sermayeye sahip olanların arzularına –

Keynes'in tabirini kullanırsak "*hayvanii güdüleri*"ne–) göre değiştirmeleri gerektiği anlamına gelir. Diğer bir deyişle, bu kapitalizmin insanların önlerini planlama ve kendi yaşamlarını örgütleme yetilerini kaybetmelerine neden olduğunu (ve ayrıca, onları kimlik, onur ve kendine saygı duygularından da yoksun bırakabilir), bunu yaşamın (ve bazı durumlarda soyluluğun) bir gereği olarak resmetmeyi kabul etmek demektir.

Öyle gözükmektedir ki, kapitalizm üzerine kurulduğunu iddia ettiği değerleri kısır bir şekilde ihlal etmeye mantıksal olarak kendisini adamıştır –yani bireylerin doğuştan gelen değerlerine ve ayrılıklarına karşı saygı. Bu hiç de şaşırtıcı değildir, çünkü kapitalizm, bireylerin ("emek" olarak adlandırılan) bir metaya indirgenmesine dayanır. Yine Karl Polanyi'den alıntılayacak olursak:

> "*İnsani terimlerle {emek piyasasının} bu şekilde benimsenmesi [postulate, önerme], işçiler açısından kazançlarda aşırı istikrarsızlık, mesleki standartların bütün bütün yok olması, ayrım gösterilmeksizin itilip kakılmaya aşağılıkça hazır olma, piyasanın kaprislerine tam bağımlılık demektir. {Ludwig Von} Mises haklı olarak, eğer işçiler*

'sendikacılar olarak hareket etmezler, emek piyasasına göre taleplerini azaltır, yerleri ile mesleklerini değiştirilerse, en nihayetinde iş bulurlar' demektedir. Bu, emeğin meta karakterine sahip olduğu önermesine dayanan bir sistemin konumunu özetlemektedir. Nerede satışa sunulması gerektiğine, ne amaçla kullanılması gerektiğine, hangi fiyattan el değiştirmesi gerektiğine, ve hangi şekilde tüketilmesi veya yok edilmesi gerektiğine karar vermek metanın işi değildir." (**The Great Transformation**, s. 176)

Ancak, insanlar metalar **değildir**, yaşayan, düşünen, hisseden bireylerdir. "Emek piyasası" ekonomik olmaktan ziyade sosyal bir kurumdur; ve insanlar ve işler de sadece birer meta değildir. Anlamsızlıkları yüzünden neo-liberallerin varsayımlarını reddedersek, davaları başarısız olur. Kapitalizm, en nihayetinde tam istihdamı sağlayamaz, çünkü emek bir meta **değildir** (ve **Kısım C.7**'de tartıştığımız üzere, metalaştırmaya karşı bu ayaklanma, iş çevrimini ve bu nedenle de işsizliği anlamanın anahtar niteliğindeki bir unsurudur).

C.10 ”Serbest Piyasa” Kapitalizmi Herkesin, Bilhassa da Yoksulların Yararına Mıdır?

Murray Rothbard ve ”serbest piyasa” kapitalizmin bir sürü diğer destekçisi bu iddiayı yapmaktadırlar. Yine, bunda bir doğruluk payı vardr. Kapitalizm bir ”büyü ya da öl” ekonomisi olduğu için (bakınız **Kısım D.4.1**), ekonomi genişledikçe toplumun kullanabileceği zenginliğin miktarının **herkes** için artacağı açıktır. Bu nedenle yoksullar herhangi büyüyen bir ekonomide **mutlak olarak** daha iyi olacaklardır (en azından ekonomik anlamda). Sovyet devlet kapitalizmindeki durum da keza böyleydi: 1980'lerin en

yoksul işçileri açıktır ki 1920'lerinkilerden ekonomik açıdan daha iyiydiler.

Ancak, burada önemli olan büyüyen bir ekonomide, sınıflar ve dönemler arasındaki **göreli** farklılıklardır. Serbest-piyasa kapitalizminin **bilhassa** yoksullar için faydalı olacağı varsayımı veriliyken, şunu sormalıyız: diğer sınıflar da aynı derecede iyi olabilecekler mi?

Yukarıda değinildiği üzere, ücretler üretkenliğe bağlıdır; ücretlerdeki artışlar üretkenlikteki artışları geriden takip eder. Eğer, serbest bir piyasada, yoksullar "bilhassa" faydalanıyorlarsa, işçilerin toplumsal refahtan büyüyen bir dilim almaları için ücretlerin üretkenlikten **daha hızlı** artması gerekecektir. Ancak, eğer durum böyle olsaydı, üst sınıflara gidecek olan kar miktarının oransal olarak düşük olması gerekirdi. Yani kapitalizm bilhassa yoksullar için faydalıysa eğer, o halde işçiler tarafından yaratılan karlarla yaşayanlar için aynı şey olmayacaktır.

Yukarıda işaret edilen mantık nedeniyle, üretkenlik ücretlerden **daha hızlı** artmalıdır, aksi takdirde şirketler iflas edecek ve durgunluk ortaya çıkabilecektir. Ücretlerin genellikle üretkenlik kazanımlarını geriden takip etmesinin sebebi budur. Diğer bir deyişle, işçiler daha fazla üretirler, ancak ücretlerde buna denk düşen bir artış olmaz. Bu, "*bilimsel yö-*

netim" tekniklerinde Taylor'un ilk deneyiyle gösterilmiştir.

Taylor'un kuramına göre, işçiler kendi işlerini kontrol ettikleri zaman, onlar yönetimin istediği derecede üretmeyecekleriydi. Onun getirdiği çözüm basitti. Yönetimin işi, belli bir iş vazifesini yerine getirmenin "en iyi yolunu" bulmak ve ardından da işçilerin bu (yönetimce belirlenen) çalışma pratiklerini izlemelerini sağlamaktı. Deneyinin sonucunda, ücretlerdeki % 60'lık bir artış karşılığında üretkenlikte % 360'lık bir artış oldu. Oldukça etkin. Ancak, rakamlardan uzaklaşırsak, Taylor'un deneyinin bu sonucu ortadan kaybolur. İşçi bir robota dönüştürülmüş, ve etkin olarak kalifiyesizleştirilmiştir (bakınız **Kısım D.10**). Bu, karlar ve ekonomi için iyiyken, sermayenin emek piyasasındaki gücünü arttırmanın yanısıra söz konusu işçileri insanlıktan çıkarma ve yabancılaştırma etkisine sahiptir. Ekonomi için iyi olan bir şeyin insanlar için iyi olmayabileceği gibi oldukça bariz bir saptamayı, ancak ekonomi biliminde cahil olanlarla anarşizm mikrobu bulaşanlar yapacaktır.

Bu bizi, "serbest piyasa" kapitalizminin herkesi "daha iyi" yapıp yapmayacağı sorusuyla ilintili olan bir başka önemli noktaya getirir. Tipik kapitalist eğilim niceliksel değerleri en önemli hususlar olarak kabul eder. Bu nedenle, modern yaşantıdaki tartış-

malara hakim olan ekonomik büyüme, kar düzeyleri vb. şeylere ilgi gösterilir. Ancak, E. P. Thompson'un açıklık kazandırdığı üzere, bu insan yaşantısının önemli bir yönünü göz ardı eder:

> "*basit bir noktaya değinmek gerekiyor. İstatiksel ortalamalarla insan deneyimlerinin zıt yönlerde ilerlemesi oldukça olasıdır. Niceliksel etmenlerdeki kişi başına artış, insanların yaşam tarzlarında, geleneksel ilişkilerinde, ve yaptırımlarda büyük bir niceliksel rahatsızlıkla aynı anda gerçekleşebilir. İnsanlar daha fazla mal tüketebilir, ve aynı zamanda da daha az mutlu veya daha az boş zamana sahip olabilirler.*" (**The Making of the English Working Class**, s. 231)

Örneğin, ancak daha uzun [çalışma] saatleri ve daha yoğun emek [kullanımı] pahasına reel ücretler yükselebilir. Bu nedenle, "*{i}statiksel anlamda, bu yukarı doğru bir eğri gösterecektir. Söz konusu aileler ise bunu yoksullaşma olarak hissedecektir.*" (Thompson, **Op. Cit.**, s. 231). Ayrıca, tüketicilik, birçok ekonomistin sonucu olduğunu ima ettiği mutluluğa veya "daha iyi bir toplum"a yol açmayabilir. Tüketimcilik eğer boş bir yaşamı doldurma teşebbüsü ise,

açıktır ki başarısız olmaya mahkumdur. Eğer kapitalizm yabancılaşmış, tecrit olmuş bir varoluşa neden oluyorsa, daha fazla tüketmek bunu pek de değiştirmeyecektir. Sorun bireyde ve bireylerin içinde yaşadıkları toplumda yatmaktadır. Bu nedenle, mal ve hizmetlerdeki niceliksel artışlar anlamlı bir şekilde hiçkimsenin "faydalanmasına" yol açmayabilir.

"Serbest piyasa" gurularının, kapitalizmin işleyişi nedeniyle çevremizi saran toplumun ve doğanın tahribatından yalıtılmış, "kapıl topluluklarında" [*gated communities*, yabancıların girmesinin yasak olduğu site vb. yerleşim yerleri] oturarak, ekonomik büyüme hakkında yaptıkları tartışmalarını dinlerken bunun akılda tutulması önemlidir (Daha fazlası için bakınız **Kısım D.1** ve **Kısım D.4**). Diğer bir deyişle, nitelik genellikle nicelikten çok daha önemlidir. Bu, gerçek bir insani yaşam için gerekenlerin bazılarının (hatta çoğunun) –ne kadar "serbest" olursa olsun– piyasada bulunamadığı önemli fikrine götürür bizi.

Ancak, kapitalizmin çok sevdiği "sayıların sakız edilmesi"ne geri dönersek, sistemin, işçilerin ücretleriyle geri alabileceklerinden daha fazla malı üreterek şirketler"i" için daha fazla kar üretmesine dayandığını görürüz. Eğer bu olmazsa karlar düşer ve sermaye stoğu erimesi [*diseinvest*, eksi yatırım] yaşanır. Pinochet yönetimi altındaki Şili örneğinden görülebileceği üzere (bakınız **Kısım C.11**), "serbest

piyasa" kapitalizmi, ekonomik büyüme yaşanırken, zengini daha zengin ve yoksulu daha yoksul yapabilir ve yapmaktadır da. Aslında, ekonomik büyümenin faydaları çok az sayıdaki kişinin ellerinde toplanmıştır.

Basitçe ifade edilirse, bırakınız-yapsınlar kapitalizmindeki ekonomik büyüme giderek artan sömürü ve eşitsizliğe dayanmaktadır. Refah yukarıya doğru yöneticilerin ellerine akarken, aşağıya düşen ekmek kırıntıları da artacaktır (ekonominin büyümesini takiben). "Aşağıya damlama" [*trickle down*] ekonomisinin gerçek anlamı budur. Din gibi, bırakınız yapsınlar kapitalizmi de gelecekteki bir gün için pasta sözü verir. O zamana kadar bizler (en azından işçi sınıfı) fedakarlık yapmalı, kemerlerimizi sıkmalı ve toplum adına akıllıca yatırım yapacak ekonomik güçlere güvenmeliyizdir. Tabii ki, ABD veya Şili'nin yakın tarihinin bize gösterdiği gibi, ücretler durağanken (veya düşerken) ve eşitsizlik artarken, ekonomi daha serbest kılınabilir ve büyüyebilir.

Bu, ortalama gelirin yarısından daha düşük bir gelire sahip insanların nüfus içindeki payının 1979'daki % 9'dan 1993'de % 25'e çıktığı ve nüfusun daha yoksul olan yarısının milli refahtan aldığı payın üçte birden dörtte bire düştüğü Birleşik Krallık'taki "serbest piyasa" yanlısı hükümetin faaliyetlerinin sonuçlarından izlenebilir. Ayrıca, Birleşik Krallık'taki

en yoksul yüzde onluk nüfus diliminin reel gelirinde (barınma masrafları düşüldükten sonra), 1973 ile 1992-3 arasında % 18 düşüş yaşanmıştır –en üstteki yüzde onluk dilim ise bugüne kadar benzeri görülmemiş % 61'lik bir artış yaşamıştır.Tabii ki, Birleşik Krallık "saf" bir kapitalist sistem değildir, ve bu nedenle de bu inancın savunucuları "saf" bir sistemin refahı yayacağını iddia edebilirler. Ancak, "serbest piyasa"ya yönelik hareketlerin zengini daha zenginleştirir ve yoksulu da daha da yoksullaştırır gibi gözükmesi garip gözükmektedir. Diğer bir deyişle, "fiilen varolan" kapitalizmden elde edilen kanıtlar, pazarlık gücü zayıf olduğunda (ki emek piyasasının durumu tipik olarak böyledir), "serbest" değişimin eşitlenmeye doğru değil, refah ve güç eşitsizliklerini zamanla büyütmeye eğilimli olduğu şeklindeki anarşist argümanı desteklemektedir (örnek için, bakınız **Kısım F.3.1**). Benzer şekilde, "daha saf" bir kapitalizme yönelik bu hareketlerin "bilhassa" yoksulların faydasına olduğu pek iddia edilemez, tam tersi.

Serbest piyasa kapitalizminin **herkes için** faydalı olamayacağından dolayı bu şaşırtıcı değildir; çünkü toplumsal refahtan işçi sınıfına düşen pay artarsa (yani, "bilhassa" onlara faydalı olursa), bunun anlamı yönetici sınıfın [durumunun] kötüleşeceğidir (ve bunun tam tersi [de geçerlidir]). Yani, kapitaliz-

min müdafilerinin çok sevdikleri mutlak rakamlara bakarken [yapılan] el çabukluklarını fark eder ve bunu reddedersek, herkesin faydalanacağı iddiası açıkça yanlıştır. Ve kanıtların gösterdiği üzere, daha saf bir kapitalizme doğru yönelim, herkes için eşit bir şekilde faydalı olmayan, (ekonomik) güce sahip olanlara daha fazla yarar sağlayan bir "serbest" değişime yol açmaktadır. Bu sonuç şaşırtıcıdır –kapitalizmdeki "serbest" değişimin içeriğğine değil resmine bakmayı tercih edenler için tabii ki.

Kısacası, serbest piyasadan herkesin faydalanacağını iddia etmek, kapitalizmin kar-güdülü bir sistem olduğu ve karların olması için de işçilerin emeklerinin tüm ürününü **alamadıkları** gerçeğini göz ardı eder. Spooner yüz yıl önce şuna dikkat çekmişti: "*neredeyse tüm servetler, [bu serveti gerçekte yaratan] başkalarının sermayesi ve emeği üzerinden elde edilmiştir. Aslında, bir kişinin başkalarının sermaye ve emeğinden aşırmaksızın servet edinmesi nadiren olabilir.*" (Martin J. James'in alıntısı, **Man Against the State**, s. 173, dipnot)

Yani, bırakınız-yapsınlar kapitalizminin herkes için, **bilhassa** da yoksullar için, yararlı olacağı ancak ekonomi hacim olarak büyüdüğünde herkesin potansiyel olarak bundan faydalanabileceği anlamında söylenebilir. Fiili olarak varolan kapitalizme bakacak olursak, bırakınız-yapsınlar kapitalizmi-

nin çalışan insanlar için yararlı olup olmayacağı konusunda bir şeyler söylemeye başlayabiliriz. Birleşik Devletler, uluslararası standartlara göre küçük bir kamu sektörüne sahiptir ve birçok açıdan bırakınız-yapsınlar kapitalizmine en yakın olan, büyük bir endüstriyel ülkedir. Yine şu alanlarda bir numara olması veya bir numara olmaya oldukça yakın olması da oldukça ilgi çekicidir (Richard Du Boff, **Accumulation and Power**, s. 183-4):

- hiçbir uyarı veya sebep gösterilmeksizin en yüksek işten atılma riskiyle, işçiler açısından en düşük iş güvencesi.
- yeterli işsizlik ve tıbbi güvence olmaksızın, en yüksek işsiz kalma şansı.
- işçiler açısından az boş zaman (tatil zamanı gibi).
- en orantısız gelir bölüşümü profillerinden birisi.
- en düşük kadın-erkek gelir oranı –1987'de erkek ücretlerinin % 64'ü.>
- endüstriyel dünyadaki en yüksek yoksulluk.
- havaya kirletici madde yayımında, tüm ileri sanayileşmiş uluslar arasında en kötü sıra.

- en yüksek cinayet oranları.
- yaşam süresi beklentisinde ve bebek ölümlerinde en kötü sıralardan birisi.

Daha fazla bırakınız-yapsınlar sisteminin daha kötü iş güvencesine, daha az boş zamana, yüksek bir yoksulluğa ve eşitsizliğe sahip olması garip gözükmektedir –eğer bırakınız-yapsınlar **bilhassa** yoksullar için yararlı ise. Tabii ki, bırakınız-yapsınlar kapitalizminin savunucuları Birleşik Devletler'in bırakınız-yapsınların çok uzağında olduğuna işaret edeceklerdir, ancak ekonominin bu durumdan daha iyi koşullara hareket etmesiyle birlikte bundan **bilhassa** yararlanacağı iddia edilenlerin [koşullarının daha da kötüleşmesi] garip gözükmektedir.

(Bırakınız yapsınların yoksullara yararlı olacağını iddia etmenin temeli olan) ekonomik büyümeye bakacak olursak, 1960'lar itibariyle, 19uncu yüzyılın başlarından itibaren kişi başına hasılanın büyüme oranının Fransa ve Almanya'dan büyük olmadığını, Britanya'dan çok az yüksek olduğunu, İsveç ve Japonya'dan önemli ölçüde düşük olduğunu görürüz (Fransa, Almanya, Japonya ve Britanya'nın Amerika'nın aksine iki dünya savaşından büyük zararlar gördüklerini de unutmayınız). Yani, "*Birleşik Devletler'deki daha iyi üretkenlik ve gelir düzeylerine,*

zaman içerisinde bu düzeylerde gözlenen vasat bir performans eşlik etmiştir. Bunun anlamı artık bir bilmece değildir: ABD kişi başına gelirleri dikkat çekici bir şekilde büyümemiştir, ancak Amerikalılar diğer gelişmiş ulusların yurttaşlarının sahip olduğu standartlara eşit veya daha üstünde bir yaşam standardına sahiptir, öyleyse Amerika'nın başlangıç noktasının 100-150 yıl önce yüksek olması gerekir. İç Savaş öncesi Birleşik Devletler'deki kişi başına gelirlerin o zamanın standartlarına göre yüksek olduğunu biliyoruz –1870'ler boyunca yanlızca Britanyalılar ttarafından geçilmişti ... Bu ilk baştaki avantaj büyük ölçüde doğal bir hediyeydi." (**Op. Cit.**, s. 176)

Ampirik tetkiklerin ötesine geçecek olursak, bu argümanın ardındaki köle mentalitesine işaret etmemiz gerekir. Sonuçta, bu argüman başka ne ifade edebilir ki? Ekonomik büyüme çalışan insanların ilerlemesinin tek yoludur. Eğer çalışan insanlar sömürgen çalışma ortamlarına tahammül ederlerse, uzun vadede kapitalistler karlarının bir kısmıyla yatırım yapacaklar, ve böylece de herkes için ekonomik pastayı büyüteceklerdir. Böylece, din gibi "serbest piyasa" kapitalizmi de, uzun vadede yaşam standartlarımızda (belki) bir yükselme olması için kısa vadede fedakarlık yapmamız gerektiğini öne sürer (Joe Hill'in din hakkında söylediği gibi, "*pastanızı öldüğünüzde gökyüzünde alacaksınız.*"). Dahası,

”piyasa yasaları”nı (yani zenginlerin kararlarını) kolektif bir eylemle değiştirmeye yönelik herhangi bir girişim çalışan insanlara zarar verecektir. Sermaye korkacak ve (genellikle devlet baskısıyla sağlanan) daha ”gerçekçi” ve daha ”esnek” iş gücünün olduğu ülkelere kaçacaktır.

Diğer bir deyişle, kapitalist ekonomi, bağımsızlığın karşısında hizmetkarlığı, karşı çıkma karşısında boynunu bükmeyi ve egoizm karşısında özgeciliği [*altruism*, fedakarlık] vaaz etmektedir. Neo-klasik ekonominin ”rasyonel” insanı otoriteye karşı çıkmaz, bunun yerine kendisini ona uyumlandırır. Çünkü, uzun vadede, böylesi bir kendi kendini reddetme, (iddia edildiği üzere) daha büyük ekmek kırıntılarının aşağı ”damlaması”yla birlikte daha büyük bir pasta dilimi olarak geri dönecektir. Diğer bir deyişle, kısa vadede kazanımlar seçkinlere gidebilir, ancak [bu kazanımlar] ileride ilk başta onları yaratan çalışan insanlara doğru (geri) damladıkça hepimize fayda sağlayacaktır. Ancak ne yazık ki, gerçek dünyada belirsizlik bir kuraldır ve gelecek bilinemez. Kapitalizmin tarihi, durağan ücretlerin, artan yoksulluk ve işçilerle aileleri için güvencesizliğin, artan eşitsizliğin, refahın giderek daha az elde toplanmasının ekonomik büyüme ile gayet uyumlu olduğunu göstermektedir (1970'lerden 1990'lara kadarki ABD ve Şili örnekleri; Şili öne çıkmakta).

Ve, tabii ki, işçiler patronları karşısında boyunlarını bükseler **bile**, patronlar üretimi her halükarda başka bir yere kaydırabilirler (Batı genelinde binlerce "düşük kapasite"yle [*down-sized*] çalışan işçinin tanıklık edebileceği üzere). ABD'deki bu sürece ilişkin ayrıntılar için Edward S. Herman'ın makalesine bakınız, "*Immiserating Growth: The First World*", **Z Magazine**, Temmuz 1994.

Anarşistlere göre, pastanın tamamını almak mümkünken daha büyük bir dilim için beklemek garip gözükmektedir. Eğer yatırımların kontrolü doğrudan etkilediklerinin (çalışan insanların) elinde olursa, o zaman [yatırımlar] zenginleri daha zengin etmek ve sınıf savaşının bir aracı olarak kullanılmak yerine, toplumsal ve ekolojik açıdan yapıcı projelere yönlendirilebilirler. "Karmaşa yaratmak" karşısındaki argümanlar kendi kendisine hizmet etmektedir (verili gelir ve mülkiyet dağılımını savunmak açıktır ki zenginlerin ve güçlülerin çıkarınadır), ve nihayetinde bunu kabullenen çalışan insanlar açısından kendi kendisini mağlup ilan etmek demektir. Sonuçta, kendi kendini en fazla ölçüde yadsıyan bir işçi sınıf bile, toplumu ekonomi açısından bir kaynak olarak görmenin olumsuz etkilerinin, büyümeye eşlik eden sermayenin yüksek hareketliliğin, ve dönemsel ekonomik ve uzun vadeli çevresel krizlerin etkilerinin acısını çekecektir. Bu

olduğu zaman, önümüzde iki seçenek olacaktır –ya doğru olanı ya da size söyleneni yapmak. ”Serbest piyasa” kapitalizminin tercihi ikincisidir.

Son olarak, 1820 ile 1950 arasındaki kişi başına gelirin ortalama büyüme hızı % 1.4 olmuştu. Bu 1950 ile 1970 arasındaki % 3.4’lük oranla keskin bir karşıtlık içindedir. Eğer bırakınız-yapsınlar kapitalizmi ”fiilen varolan kapitalizm”den daha fazla bir şekilde ”herkesin” faydasına olmuş olsaydı, bırakınız yapsınlara daha yakın olan ilk dönemde büyüme oranları **daha yüksek** olmalıydı. Ancak böyle olmadı.

C.11 Şili Serbest Piyasanın Herkesin Yararına Olacağını İspatlamaz mı?

Bu, "serbest piyasa" kapitalizminin birçok destekçisi tarafından desteklenen, yaygın bir sağ-kanat "Liberter" argümandır. Örneğin Milton Friedman şöyle diyordu; Pinochet, "*serbest-piyasa ekonomisini bir ilke meselesi olarak desteklemiştir. Şili bir ekonomik mucizedir.*" (**Newsweek**, Ocak 1982). Bu bakış açısı ana-akım sağda da oldukça basmakalıplaşmış bir görüştür –1990 yılında bu ülkeyi ziyaret ettiğinde, ABD Başkanı George Bush da Şili'nin ekonomik başarısını övmüştü.

General Pinochet, Başkan Allende'nin önderliğindeki demokratik bir şekilde seçilmiş sol-kanat hükümete karşı 1973'te gerçekleştirilen askeri darbenin

söz sahibi kişisiydi –bu, CİA'nın tezgahladığı bir darbeydi. Darbe sırasında "yasa ve düzen" kuvvetleri tarafından binlerce insan katledildi, Pinochet güçlerinin "*muhafazakar bir tahminle iktidarının ilk yılında 11.000'den fazla insanı öldürdüğü tahmin edilmekte*" idi (P. Gunson, A. Thompson, G. Chamberlein, **The Dictionary of Contemporary Politics of South America**, Routledge, 1989, s. 228)

Tesis edilen polis devletinin insan hakları sabıkası tüm dünya genelinde barbarca olarak suçlanmıştı. Ancak, niz, bu ekonomik mucizedeki bariz çelişkileri (yani, neden "ekonomik hürriyeti" daima otoriter/faşist devletlerin başlattığını) göz ardı edecek, ve Şili halkına dayatılan serbest-piyasa kapitalizminin ekonomik gerçekleri üzerine yoğunlaşacağız.

Serbest piyasanın etkinliğine ve adilliğine olan incancıyla işe başlayan Pinochet, arz ve talep yasalarını yeniden işler hale getirmeyi, devletin gücünü azaltmayı ve enflasyonu düşürmeyi arzuluyordu. O ve "***Şikago Oğlanları***" [*Chicago Boys*] –bir grup serbest piyasa ekonomisti– Şilii'nin ekonomik büyümesini sınırlayan şeyin hükümetin ekonomiye müdahaleleri olduğunu düşünüyorlardı –bu rekabeti azaltıyor, ücretleri suni bir şekilde yükseltiyor, ve enflasyona yol açıyordu. Nihai hedef, Pinochet'in bir keresinde söylediği gibi, Şili'yi "*bir girişimciler ekonomisi*" yapmaktı.

Şikago Oğlanlarının rolü azımsanamaz. 1972'den itibaren orduyla yakın ilişkileri olmuştu, ve bir uzmana göre darbede anahtar niteliğinde bir rolleri vardı:

> "*1972 Ağustos'unda, on iktisatçıdan oluşan bir grup, de Castro liderliğinde {Allende'nin ekonomik programının} yerine geçecek bir ekonomik program hazırlanması için çalışmaya başladı. ... Aslında, Şili silahlı kuvvetlerinin herhangi bir ekonomik programı olmadığı için bu planın varlığı silahlı kuvvetlerin Allende'yi devirmesi girişiminde hayati nitelikteydi.*" (Silvia Bortzutzky, "*The Chicago Boys, social security and welfare in Chile*", **The Radical Right and the Welfare State**, Howard Glennerster ve James Midgley (editörler), s. 88)

Yine, "*Şili'deki gizli operasyonlar hakkındaki Birleşik Devletler Senatosu raporuna göre, bu ekonomistlerin faaliyetlerinin Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CİA) tarafından finanse edilmesi*" de ilginçtir (Bortzutzky, **Op. Cit.**, s. 89)

Bazı devlet müdahalelerinin diğerlerinden daha kabul edilir olduğu açıktır.

Diktatörlüğün yürürlüğe geçirdiği serbest piyasa politikalarının gerçek sonuçları, Friedman ve öteki "Liberterler"in iddia ettiği "mucize"nin oldukça gerisindedir. 1975'de serbest piyasa politikalarının uygulanmaya başlanmasının ilk etkileri, ulusal hasılanın % 15 düşmesine, ücretlerin 1970 seviyesinin üçte birine gerilemesine ve işsizliğin % 20'ye yükselmesine yol açan, şokla-uyarılmış [*induced*, harekete geçirilmiş] bir depresyon oldu (Elton Rayack, **Not so Free to Choose**, s. 57). Bunun anlamı, kişi başına Şili GSYİH'sının 1974-80 arasında yıllık olarak yalnızca % 1.5 büyüdüğüdür. Bu 1960'larda başarılan % 2.3'ün oldukça altındadır. 1974 ile 1982 arasında, GSYİH'daki ortalama büyüme % 1.5 idi –1960'larda, Latin Amerika'nın ortalama % 4.3'lük ve Şili'nin % 4.5'luk büyümesinin oldukça altında. 1970 ile 1980 arasında, bir bütün olarak Latin Amerika'nın kişi başına GSYİH'sı % 40 artarken, [Şili'ninki] yalnızca % 8 büyüdü. Latin Amerika'nın tamamının depresyon koşullarından negatif olarak etkilendiği 1980 ile 1982 arasındaki yıllarda, kişi başına GSYİH % 12.9 düştü –bir bütün olarak Latin Amerika'nın düşüşü ise % 4.3 idi (**Op. Cit.**, s. 64)

1982 yılında, 7 yıllık serbest piyasa kapitalizminden sonra, işsizlik ve GSYİH düşüşü anlamında 1975'in feci şok tedavisinde yaşanandan çok daha kötü olan yeni bir ekonomik krizle karşı karşıya

kalındı. Reel ücretler hızla düştü; 1983'de, 1970'de olduğunun % 14 altına düşmüştü. İflasların yanısıra dış borçlar ve işsizlik hızla artmıştı (**Op. Cit.**, s. 69). 1983'e gelindiğinde, Şili ekonomisi harap olmuştu, ve ancak 1986 sonunda kişi başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla 1970'i yakalayabildi (Thomas Skidmore ve Peter Smith, "*The Pinochet Regime*", s. 137-138, **Modern Latin America**).

"*Serbest piyasanın ilkeli inananları tarafından tasarlanmış serbest piyasa rejimi*"nin (Milton Friedman'ın Kaliforniya eyaletindeki muhafazakar bir think-tank olan "Smith Centre"de yaptığı, "*Economic Freedom, Human Freedom, Political Freedom*" başlıklı sunuşundan alınan sözleriyle) toptan çöküşü karşısında, rejim geniş bir kurtarma operasyonu başlattı. Şikago Oğlanları, durum kritik bir hale gelinceye kadar bu önleme karşı direnç gösterdi. IMF ekonomi politikasındaki karışıklıktan kurtulması için Şili'ye kredi açtı, ancak sıkı denetim koşuluyla. Kurtarmaların toplam maliyeti üç yıllık Şili GSMH'sının yüzde 3 karardı; bu maliyet vergi yükümlülerine düştü. Bu, "serbest piyasa" kapitalizminin genel modelini takip etmektedir –işçi sınıfı için piyasa disiplini, seçkinler için devlet yardımı. "Mucize" sırasında ekonomik kazançlar özelleştirildi; çöküş sırasında ise geri ödeme yükleri toplumsallaştırıldı.

Pinochet rejimi, enflasyonu CİA destekli darbe zamanındaki yaklaşık % 500 seviyesinden (ABD'nin Şili ekonomisinin altını kazıdığı veriliyken –"*ekonomiyi feryat ettirin*", Richard Helmes, CİA başkanı)– yüksek enflasyon beklebilecek bir şeydi), 1982'de % 10'a düşür**dü**. [Enflasyon], 1983 ile 1987 arasında % 20 ile 31 arasında dalgalanma gösterdi. "Serbest piyasa" kapitalizmi gelişi, "*kota ve ithalat vergilerinin etkin olmayan endüstrilere yol açması ve fiyatları suni bir şekilde yüksek tutması gerekçeleriyle*" ithalat önündeki engellerin azaltılmasına yol açtı. "*Bunun sonucu pek çok yerel firmanın çokuluslu şirketler karşısında kaybetmesi oldu. 1973'de darbeyi güçlü bir şekilde destekleyen Şili işalemi bundan olumsuz etkilendi.*" (Skidmore ve Smith, **Op. Cit.**)

Yerli sanayinin gerilemesi, binlerce iyi-ücretli işin kaybedilmesine yol açtı. Hazırdaki polis baskısı grevleri ve diğer protesto biçimlerini uygulanamaz ve tehlikeli hale getirdi. Katolik Kilisesi'nin hazırladığı bir rapora göre, Mayıs 1983'den 1984'ün ortasına kadar olan süre içerisinde binlerce kişi siyasi faaliyetler ve protestolar nedeniyle tutuklanırken, 1980'lerin başlarındaki ekonomik krize karşı toplumsal protestolar sırasında 113 protestocu öldürüldü. Binlerce grevci işten atıldı ve sendika liderleri hapse atıldı (Rayack, **Op. Cit.**, s. 70).

Yasalar, mülk sahiplerinin ücretli köleleri üzerindeki gücünü gösterecek şekilde değiştirildi, ve "*1979 ile 1981 arasında gerçekleşen çalışma yasası sisteminin baştan aşağı elden geçirilmesi ... mükemmel bir emek piyasasının yaratılmasını, toplu sözleşmenin ortadan kaldırılmasını, işçilerin toplu olarak işten çıkarılmasına imkan tanınmasını, iş gününün oniki saate kadar çıkarılmasını ve iş mahkemelerinin kaldırılmasını amaçlıyordu.*" (Silvia Borzutzky, **Op. Cit.**, s. 91). İş aleminin çalışması için böylesine uygun bir iklimin yaratılmasının uluslararası finansal kurumlardan cömertçe borçlanmaya yol açmasında şaşılacak bir şey olmamalı.

En büyük darbeyi alan grup işçi sınıfıydı, özellikle de kentli işçi sınıfıydı. 1976 itibariyle, Cunta yönetiminin üçüncü yılında, reel ücretler 1970 seviyesinin % 35 altına gerilemişti. 1980'de 1970 seviyesinin % 97.3'üne yükselebildi, ancak 1983 itibariyle tekrar % 86.7'sine düştü. İşsizlik (devletin yap-işlet programlarında çalışanlar hariç) 1976'da % 14.8 idi, 1980'e gelindiğinde % 11.8'e düştü (bu 1960'ların ortalamasının hala iki katıydı) ve 1982'ye gelindiğinde % 20.3'e yükseldi (Rayack, **Op. Cit.**, s. 65). İşsizlik (hükümetin yap-işlet programlarındakiler dahil) 1983'ün ortalarına gelindiğinde iş gücünün üçte birine ulaşmıştı. 1986 itibariyle, kişi başına tüketim 1970 seviyesinin % 11 altındaydı (Skidmore ve

Smith, **Op. Cit.**). 1980 ile 1988 arasında, asgari ücretin reel değeri yüzde 28.5 düşerken, ücretlerin reel değeri ancak % 1.2 yükseldi. Bu süre zarfında kentsel işsizlik yıllık olarak ortalama % 15.3 oldu (Silvia Bortzutzky, **Op. Cit.**, s. 96). 1989 itibariyle bile, işsizlik hala % 10 seviyesindeydi (1970'de bu oran % 5.7 idi) ve reel ücretler hala 1970'dekinden % 8 düşüktü. 1975 ile 1989 arasında, işsizlik ortalama % 16.7 oldu. Diğer bir deyişle, neredeyse 15 yılı bulan bir serbest piyasa kapitalizminin ardından, reel ücretler hala 1970 seviyesini yakalayamamış ve işsizlik hala yüksekti. Bu gibi durumlarda bekleneceği üzere, ücretlerin ulusal gelirdeki payı 1970'deki % 42.7'lik seviyesinden 1993'te % 33.9'a düşmüştü. Sağ tarafından, yüksek işsizliğin genellikle güçlü sendikalar ve diğer emek piyasası "eksiklikleri"ne bağlandığı veriliyken, yukarıda değinildiği üzere Şili rejimi "rekabetçiliği"ni arttırmak amacıyla emek piyasasını reforme ettiği için bu sayılar iki misli önemlidir.

Pinochet'in neo-klasik parasalcı politikalarının bir başka sonucu ise "*talebin daralmasıydı, çünkü işçiler ve aileleri daha az mal alabiliyorlardı. Piyasadaki daralma, daha fazla ihracata yönelik ve daha az yerel tüketime yönelik üretim yapmaya başlayan işalemi topluluğunu da tehdit etmekteydi. Bu, ekonomik büyüme önünde bir başka engel yarattı, ve gelirle refahın küçük bir seçkin grubunun*

elinde giderek yoğunlaşmasına yol açtı." (Skidmore ve Smith, **Op. Cit.**)

Şili'nin gerçek "mucize"si seçkinlerin artan refahıdır. Latin Amerika'nın neo-liberal devrimleri konusunda uzman olan birisine göre, seçkinler "*Pinochet [rejimi] altında muazzam zenginleşmişti*"; 1989'da Hristiyan Demokrat Parti lideri sürgünden geri döndüğünde, nüfusun en zengin yüzde 10'luk dilimini zenginleştiren bir ekonomik büyüme başarıldığını söylüyordu (Duncan Green, **The Silent Revolution**, s. 216; Noam Chomsky, **Deterring Democracy**, s. 231). 1980'de, nüfusun en zengin % 10'u ulusal gelirin %36.5'ini almaktaydı. 1989'a gelindiğinde, bu % 46.8'e yükselmişti. Bunun aksine, gelir sahiplerinin en aşağıdaki % 50'si aynı süre zarfında paylarının % 20.4'ten % 16.8'e düştüğüne tanıklık ettiler. Hanehalkı tüketimi de aynı eğilimi gösteriyordu. 1970'de, hanehalklarının en üstteki % 20'si tüketimin % 44.5'ini yapıyordu. Bu, 1980'de % 51'e, 1989'da ise % 54.6'ya yükseldi. 1970 ile 1989 arasında, geriye kalan % 80'e düşen pay azaldı. Hanehalklarının en yoksul % 20'si, paylarının 1970'deki % 7.6 seviyesinden 1989'da % 4.4'e düştüğünü gördüler. Br sonraki % 20'nin payı ise % 11.8'den % 8.2'ye, ortadaki % 20'nin payı % 15.6'dan % 12.7'ye düştü. Bir sonraki % 20'nin tüketimdeki payı % 20.5'ten % 20.1'e düştü.

Yani, Pinochet'li yıllar boyunca Şili ekonomisinin yarattığı refah, ("serbest piyasa" kapitalizmi dogmasının iddia ettiği gibi) işçilere, "aşağıya doğru damla**ma**"dı; aksine, zenginlerin ellerinde birikti. Birleşik Krallık'ta ve ABD'de olduğu gibi, "aşağıya doğru damlama" ekonomisinin uygulandığı yerlerde, gelir dağılımında halihazırda zengin olanlara doğru bir sapma söz konusuydu. Yani, bir "yukarıya doğru damlama" (daha doğrusu yukarıya doğru bir **akış**) yaşandı. Güçlü ile zayıf arasındaki değişim ilkinin lehine olacağı için, bu pek de şaşırtıcı değildir (anarşistlerin, bizi kapitalistlerden daha güçlü yapacak işçi sınıfı örgütlenmesini ve kolektif eylemi desteklemelerini sebebi de budur).

Pinochet diktatörlüğünün son yıllarında, 1987 ile 1990 arasında, kırsal nüfusun en zengin % 10'unun geliri % 90 arttı. En yoksul % 25'in payı ise % 11'den % 7'ye düştü (Duncan Green, **Op. Cit.**, s. 108). 1000 doğum başına düşen bebek ölümü oranının nüfusun en zengin yüzde 20'si için 7, en yoksul yüzde 20'si içinse yüzde 40 olduğu, iki-kademeli sağlık sisteminde, Pinochet rejiminin mirası hala görülmektedir (**a.y.**, s. 101).

Kişi başına tüketim 1972-87 arasında % 23 azaldı. Yoksulluk seviyesinin (temel beslenme ve barınma ihtiyaçları için gereken asgari gelir) altındaki nüfusun oranı 1970 ile 1987 arasında %

20'den % 44.4'e yükseldi. 1973 ile 1985 arasında kişi başına sağlık harcaması yarı yarıyadan fazla düştü; tifo, şeker hastalığı ve virüssel hepatit gibi yoksullukla ilişkili hastalıklarda büyük bir artış ortaya çıktı. Öte yandan, Santiago'nun en yoksul % 20'sinin tüketimi % 30 azalırken, en zengin % 20'sininki ise % 15 arttı (Noam Chomsky, **Year 501**, s. 190-191). Hükümetin evsizliği piyasa dostu politikalarla çözeceği iddialarına rağmen, 1972 ile 1988 arasında uygun barınma imkanlarına sahip olmayan Şilililerin oranı % 27'den % 40'a yükseldi.

Bu gerçeklerin karşısında, Şili "Mucizesi"nin tek bir olası savunma hattı kalmaktadır –ekonomik büyüme düzeyi. Çoğu Şilili için ekonomi pastasından düşen dilim küçülmüş olsa da, sağ hızlı ekonomik büyümenin onların daha büyük bir pastadan daha küçük bir dilim aldıkları anlamına geldiğini öne sürüyor. Mutlak yaşam standartlarından ziyade eşitsizlik **düzeyi**nin nüfusun sağlığı üzerinde etkili olduğu, kötü sağlığın gelirle ters orantılı olduğu (yani yoksulların sağlıklarının zenginlerden daha kötü olduğu) gerçeklerini görmezlikten geleceğiz. Yine, toplumda refahın, ve dolayısıyla gücün bölüşümüyle ilgili olan (herhangi bir değişimin koşullarının daha güçlü olan taraf lehine sapmalı olması nedeniyle, güçlü ve zayıf taraflar arasındaki "serbest değişim" yoluyla serbest piyasanın eşitsizlikleri kuvvetlendirmesi ve art-

tırması gibi –"rekabetçi" ve "esnek" emek piyasalarıyla Şili deneyimi oldukça fazla kanıt sunmaktadır bu konuda) diğer konuları da dikkate almayacağız. Diğer bir deyişle, eşitliğin olmadığı bir büyüme, büyüme rakamlarında işaret edilmeyen ve edilemeyen yıkıcı etkilere sahip olabilir.

Yani, Pinochet rejiminin büyüme konusundaki sicilinin bir "mucize" olduğu iddiasını ele alacağız (başka bir şeyi olmadığına göre). Ancak, rejimin büyüme siciline baktığımızda, bunun hiç de bir "mucize" olmadığını görürüz –1980'lerin ünlü ekonomik büyümesi Şili'nin 1975 ve 1982'de yaşadığı iki felaketvari durgunluğun ışığında ele alınmalıdır. Edward Herman'ın işaret ettiği üzere, bu büyüme "*uygun olmayan temellerde ölçülerek sürekli abartılmıştı.*" (**The Economics of the Rich**)

Bu nokta, Şili'nin "mucize" büyümesinin gerçek doğasını anlamak için hayatidir. Örneğin, "mucize" taraftarları (ekonominin yıllık olarak yüzde 6.6 büyüdüğü) 1978'den 1981'e kadar olan döneme veya 1982-84 durgunluğu sonrasının yukarıya salınımına dikkat çekerler. Ancak, bu bir "yalanlar, kahrolası yalanlar ve istatistikler" vakasıdır, çünkü durgunluktan çıkmış bir ekonominin arayı kapamasını dikkate almaz. Düzelme sırasında, işten çıkırılmış işçiler tekrar işlerine dönerler ve bundan ötürü eko-

nominin büyümesinde bir artış yaşanır. Bunun anlamı durgunluk ne kadar derin olursa, yukarıya yöneliş sırasındaki büyüme de o kadar yüksek olacaktır. Bu nedenle, eğer Şili'nin ekonomik büyümesi bir mucize olup olmadığını, ve bunun bedelinin de çoğunluğun gelirinde azalma olup olmadığını görmek istiyorsak, yukarıya yöneliş evresine bakmaktan ziyade iş çevriminin tamamına bakmamız gerekir. Buna bakacak olursak, Şili, 1975 ile 1980 arasında Latin Amerika'daki ikinci kötü büyüme oranına sahiptir. 1974 ile 1982 arasında GSYİH'nın ortalama büyüme oranı % 1.5 idi; bu oran, Latin Amerika'nın % 4.3'lük ve Şili'nin 1960'lardaki % 4.5'luk ortalama büyme oranından düşüktü.

Pinochet döneminin tümüne bakacak olursak, yalnızca 1989'da –serbest piyasa politikalarının 14. yılında– kişi başına hasılanın 1970'ler düzeyine geri çıktığını görüyoruz. 1970 ile 1990 arasında, Şili'nin toplam GSYİH'sı kararlı bir şekilde yıllık olarak % 2 büyüdü. Bu yılların Allende dönemini ve darbe sonrasını içermektedir; ve belki de bu sayı, rejimin kaydına ilişkin yanlış bir resim sunmaktadır. 1981-90 dönemine bakacak olursak (Şili "Mucize"sinin başlangıcından 6 yıl sonra başlamak üzere, Pinochet yönetimin zirvedesindeyken), GSYİH'daki yıllık % 1.84 büyüme oranı daha **kötü**dür. Bu, 1950'lerin (% 4) ve 1960'ların (% 4.5) Şili'sinden yavaştır.

Aslında, eğer nüfus artışını dikkate alırsak, Şili 1981 ile 1990 arasında yıllık % 0.3'lük bir GSYİH büyüme görmüştür (karşılaştırırsak, aynı dönem zarfında kişi başına GSYİH, Birleşik Krallık'da % 2.4 ve ABD'de % 1.9 büyüdü).

Yani "mucizeler" depresyon benzeri çöküntülere, büyük ölçüde Şili'ye dayatılan serbest-piyasa politikalarına atfedilebilecek olan çöküntülere gönderme yapmaktadır! Bütün itibariyle, Pinochet rejimi altındaki büyüme "mucize"sinin varolmayan bir şey olduğu ortaya çıkar. Zaman diliminin tümü göstermektedir ki, 1975 ile 1989 arasında Şili ekonomisi önemli bir ekonomik ve toplumsal ilerlemeden yoksun kalmıştır. Aslında, ekonomi gerçek bir büyümeden çok istikrarsızlıkla nitelendirilebilir. (Sağ tarafından "mucize"nin kanıtı olarak sunulan) canlanma [*boom*] dönemleri sırasındaki yüksek büyüme düzeyleri, batış [*bust*] dönemleri sırasındaki kayıpları ucu ucuna telafi etmektedir.

Benzeri yorumlar, çoğu kimse tarafından bir başarı ve diğer ülkeler için bir model olarak gösterilen emeklilik sisteminin özelleştirmesi bağlamında da yapılabilir. Ancak, bu sistemin daha yakından incelenmesi onun zayıflıklarını ortaya çıkarır –aslında, sistemin yalnızca bundan aşırı karlar elde eden şirketler açısından bir başarı olduğundan bahsedilebilir (Şili sisteminin idari maliyetleri, ABD Sosyal Güven-

lik sisteminin % 1'i karşılaştırıldığında, neredeyse getirilerin % 30'udur (Doug Henwood, **Wall Street**, s. 305). Çalışan insanlar açısından bir felakettir. Sistemi düzenleyen hükümet birimi SAFP'ye göre, Şubat 1995'de bilinen iş gücünün % 96'sı [sisteme] kaydolmuştu, ancak bunlardan % 43.4'ü fonlarına herhangi bir ekleme yapmamaktaydı. Yaklaşık % 60'ı ise düzenli olarak ödeme yapmamaktaydı (emek piyasasının doğası veriliyken, bu şaşırtıcı değildir). Ne yazık ki, tam anlamıyla fayda edinmek için düzenli ödemeler yapılması gerekmektedir. Eleştiriler katkıda bulunanların yalnızca % 20'sinin iyi bir emekli ödeneğine sahip olacağını belirtiyor.

Bu program başlatıldığında, silahlı kuvvetlerin ve polisin kendi cömert kamusal planlarını sürdürmelerine izin verilmesi dikkate değerdir. Eğer planlar destekçilerinin iddia ettiğ kadar iyi olsa **idi**, bunu başlatanların da dahil olmaları beklenirdi. Açıktır ki kitleler için yeterince iyi olan yöneticiler için uygun değildir.

Bu bireylerin etkisi tamamen finansal olan değerlendirmelerin ötesine geçmiştir; "*bir zamanlar {Pinochet öncesinde} güvenceli, sendikalı işlere alışmış olan [Şili iş gücü}, ... giderek endişeli bireylerden oluşan bir ulus [haline dönüşüyor] ... –Şili'nin kamu sağlık sistemindeki ziyaretlerin yarısı psikolojik rahatsızlık, özellikle de depresyondan oluşuyor. Con-*

ception'da bir balık fabrikasında çalışan Maria Pena, 'baskı artık fiziksel değil, ekonomik –ailenizi beslemek, çocuklarınızı eğitmek' diyor. 'Gelecek hakkında gerçek bir endişe duyuyorum' diye de ekliyor. 'Bizi her an kapı dışarı edebilirler. Beş yıl ilerisi hakkında düşünemiyorsunuz. Paranız varsa, eğitim ve tıbbi bakım elde edebilirsiniz. Para artık burada her şey demek.'" (Duncan Green, s. 96)

"*Uyum [politikaları], artan stres ve bireycilik, geleneksel olarak güçlü ve koruyucu olan topluluk yaşamını tahrip eden, atomikleşmiş bir toplum yarattı ... 1970 ile 1991 arasında intharlar üç kar arttı, alkoliklerin sayısı dörde katlandı ... {ve} kamuoyu yoklamaları yeni Şili'deki yaşamın en çok suçlanan yanının bugünkü suç dalgası olduğunu gösterirken, ailelerin parçalanması giderek artmakta. 26 yaşındaki eski bir sendika lideri Betty Bizamar 'ilişkiler değişiyor' diyor. 'İnsanlar birbirlerini kullanıyorlar, aileleri ile daha az zaman geçiriyorlar. Konuştukları tek şey para. Gerçek dostluk artık güç.'"* (**Ibid.**, s. 166) Bunlara şaşmamak gerek.

Serbest piyasa kapitalizminin Şili'nin çevresi üzerinde de keza olumsuz etkileri oldu. Başkent Santiago piyasa kuvvetlerinin serbestçe saltanat sürmesi nedeniyle "*dünyanın en kirli şehirleri*"nden birisi haline geldi (Nathanial Nash, Noam Chomsky'nin alıntısı, **Year 501**, s. 190). Hiçbir çevresel düzenleme

olmadığı için, genel bir çevresel yıkım yaşanmaktadır ve su kaynaklarında ciddi bir kirlilik sorunu söz konusudur (Noam Chomsky, **a.y.**) Ülkenin ihracatının büyük bir kısmının maden çıkarımına ve doğal kaynakların işlenmesine dayanması nedeniyle eko-sistemler ve çevre, kar ve mülkiyet adına yağlanmaktadır. Doğal kaynakların, özellikle de ormanların ve balıkçılığın tükenmesi kısa vadeli karlar arayan az sayıdaki firmanın bencil çıkarları nedeniyle hızlanmıştır.

Her şeyi hesaba katınca, Pinochet rejimi altındaki Şili ve onun "ekonomik mucize"si, serbest piyasa kapitalizmi yaratmanın maliyetinin çok ağır olduğunu göstermektedir –en azından çoğunluk açısından. Bu sorunların geçici olmaktan çok yapısal olduğu ve doğaları itibariyle kalıcı olduğu ispatlanmıştır –toplumsal, çevresel, ekonomik ve siyasi maliyetler topluma yüklenmektedir. Şili "mucize"sinin karanlık yüzü, "serbest piyasa" kapitalizmini pazarlamak amacıyla kullanılan etkileyici makroekonomik göstergelere yansıtılmamaktadır, gördüğümüz üzere bu göstegeler manipülasyona açıktır.

Şili'nin bir demokrasi haline gelmesinden beridir (silahlı kuvvetlerin hala dikkate değer bir etkisi vardır), ekonomik reformlar yapılmasına yönelik bazı hareketlere başlanmış ve oldukça başarılı olunmuştur. Diktatörlüğün sona ermesinden sonra sağ-

lık, eğitim ve yoksulluğun önlenmesine yönelik sosyal harcamalar arttırılmış, 1987 ile 1992 arasında bir milyondan fazla Şilili yoksulluktan kurtarılmıştır (yoksulluk oranı hala 1970'den yüksek olmakla beraber, 1987'deki % 44.6'lık değerinden 1992'de % 23.2'ye düşürülmüştür). Ancak, Pinochet rejiminin miraslarından –emek piyasasının doğası, gelir güvencesinden yoksunluk, aile ayrılıkları, alkolizm, vb.– birisi olarak eşitsizlik halen en temel sorun olmayı sürdürmektedir.

Şili, Pinochet'in "serbest-piyasa" modelinden başka şekillerde de ayrılmıştır. 1991'de, Şili'ye özkaynak olarak girmeyen sermayenin % 30'unun faizsiz olarak bir yıllığına merkez bankasına yatırılması şartı dahil olmak üzere sermaye üzerine bir dizi denetim getirilmiştir. –Yerel olarak *encaje* olarak bilinenn– bu rezerv gereksinimi, borcun vadesi kısaldıkça yükselen bir verginin sermaye üzerine konulmasına eşdeğerdir.

William Greider'in belirttiği üzere, Şili "*son on yıl içerisinde Amerikan ekonomistleri tarafından öğretilen saf serbest-piyasa kuramını terk ederek, zorunlu tasarruflar ve maksatlı sermaye kontrolleri dahil olmak üzere Asya stratejisinin ana unsurlarını kopyalayarak hızlı bir ekonomik büyüme sağlamıştır. Şili hükümeti yabancı yatırımcılara nereye yatırım yapabileceklerini söylemekte, onları belli tipteki fi-*

nansal varlıklardan uzak tutmakta ve sermayelerini hızlı bir şekilde geri çekmelerini engellemektedir." (**One World, Ready or Not**, s. 280)

Yani Pinochet sonrası Şili devleti "serbest piyasa" referans mektubunu çeşitli şekillerde ihlal etmiş, ancak çok da başarılı olmuştur. Serbest piyasa savunucularının, Şili'nin 1990'lardaki hızlı büyümesinin kendi modellerinin bir ispatı olduğuna yönelik iddiaları yanlıştır (aynen Güney-Doğu Asya'ya ilişkin iddialarının da yanlış olduğunun ispatlanması gibi, bu iddialar söz konusu ekonomiler krize girdiğinde rahatça unutuluvermiştir). Söylemek gereksiz olsa da, Şili izlediği yolu değiştirmeye ve küresel finansın emirlerine itaat etmeye yönelik olarak baskı altındadır. 1998'de, milli parası olan pesoya yönelik ağır spekülatif baskının ardından Şili kontrolleri gevşetmiştir.

Böylece neo-liberal bir jaguar bile toplumsal konularda saf serbest piyasa yaklaşımından uzaklaşmak zorunda kalmıştır, ve Şili hükümeti piyasa güçleri ile otoriter hükümet tarafından parçalanan toplumu yeniden birleştirmeye başlamak amacıyla ekonomiye müdahale etmek zorunda kalmıştır.

Yani, en yukarıdaki çok küçük bir azınlık haricinde, Pinochet'in "ekonomik hürriyet" rejimi bir kabus olmuştur. Ekonomik "hürriyet" yalnızca toplum içerisindeki bir grubun faydasına gözükmekte-

dir, [onlar açısından] bu bir ”mucize”dir. Çok büyük bir çoğunluk içinse, ekonomik ”hürriyet” ”mucize”si, genelde olduğu üzere artan yoksulluk, kirlilik, suç ve toplumsal yabancılaşma ile sonuçlanmıştır. Buradaki ironi, birçok sağ-kanat ”liberter”in bunun serbest piyasanın faydalarına yönelik bir model olduğunu belirtmesidir.

C.11.1 Ancak Pinochet'in Şili'si, ”Ekonomik Özgürlüğün Siyasi Özgürlüğe Ulaşmanın Ayrılmaz Bir Parçası Olduğunu” İspatlamamış mıdır?

Pinochet serbest-piyasa kapiyalizmini başlatmıştır, ancak bu yalnızca zenginler açısından gerçek bir hürriyet anlamına gelmektedir. İşçi sınıfı açısından, ”ekonomik özgürlük” mevcut değildi, çünkü onlar ne kendi işlerini idare etmekteydiler ne de iş yerlerini denetlemekteydiler; ve faşist bir devlette yaşıyorlardı.

Sendikalar oluşturmak, greve gitmek, iş yavaşlatmaları örgütlemek vb. ekonomik (siyasiyi bir kenara bırakın) eylemler yapma hürriyeti, bizzat baskı tehditiyle ciddi şekilde engellenmişti. Tabii ki, Şili "Mucizesi"nin destekçileri ve onun "ekonomik hürriyet"i siyasi özgürlüğün bastırılmasının ekonomiyi veya onun içerisinde hareket eden insanları nasıl etkilediğini sormak zahmetine katlanmamıştı. Onlar ekonomiye bakarken, emeğin bastırılmasının, ölüm mangalarının, isyan eden işçiler üzerinde oluşturulan korkunun göz ardı edilebileceğini savundular. Ancak gerçek dünyada, insanlar namlunun karşısında olduklarında birçok şeyden vazgeçeceklerdir.

Şili'de "ekonomik hürriyet"in varolduğu iddiası, ancak tek bir sınıf için **gerçek** hürriyetin olduğunu dikkate alırsak anlamlı olabilir. Patronlar "kendi başlarına" bırakılabilirlerdi, ancak işçiler (kapitalist veya devlet [kaynaklı]) otoriteye itaat etmeyi kabulleninceye kadar bırakılamazlardı. Çoğu insan bunu pek de "hürriyet" olarak görmeyecektir.

Siyasi hürriyete gelince, ancak bunun sıradan insanlar tarafından kullanılmayacağından emin olunduğunda yeniden yürürlüğe konulmuştur. Cathy Scheider'in belirttiği gibi, "ekonomik hürriyet" çoğu Şililinin

> ”*diğer işçilerle veya komşularıyla çok az ilişkinin olmasına, ve aileleriyle oldukça sınırlı zaman geçirmesine {neden oldu}. Siyasi veya emek örgütlenmelerine açıklıkları minimaldi. ... devlete karşı duracak ne siyasi kaynaklara ne de eğilime sahiptiler. Muhalefet toplulukların bölünmesi, vahşi askeri baskının başaramadığını gerçekleştirmiştir. Bu Şili'yi, hem kültürel hem de politik olarak, aktif katılımcı otkökü topluluklarının olduğu bir ülkeden, [bağlantıları] kopuk, apolitik bireylerden oluşan bir toprağa dönüştürmüştür. Bu değişikliğin birikmeli etkisi, yakın gelecekte mevcut ideolojiye karşı herhangi bir birleşik meydan okumanın olasılık dışı hale gelmesi olmuştur.*” (**Report on the Americas**, (NACLA) XXVI, 4 Nisan 1993)

Böylesi koşullar altında, hiç kimsenin onu etkin bir şekilde kullanma konumunda olmaması nedeniyle siyasi hürriyet yeniden uygulamaya geçirilebilirdi. Ayrıca, Şilililer binlerce insanın katledilmesiyle, cunta tarafından insan haklarının tekrar tekrar ve ısrarla ihlal edilmesiyle –”*anti-Marksist*” ölüm mangalarından bahsetmeye bile gerek yok

(örneğin 1986'da, "*Amnesty International Şili hükümetini ölüm mangaları kullanmakla suçlamıştı*, (P. Gunson, A. Thompson, G. Chamberlein, **Op. Cit.**, s. 86)– sonuçlanan devlete meydan okumanın canlı hatıralarıyla yaşamaktadırlar. Bir İnsan Hakları grubuna göre, Pinochet rejimi yalnızca 1984 ile 1986 arasında 11,536 insan hakları ihlalinden sorumludur (*Comite de Nacional de Defensa do los Derecehos del Pueblo*'nun hesaplaması, **Fortin**'de haber yapıldı, 23 Eylül 1988).

Bu gerçeklerin, askeri ve ekonomik seçkinlerin onaylamadıkları bir şekilde statükoyı fiilen **değiştirmek** amacıyla insanların siyasi hürriyetlerini kullanmaktan alıkonulmasında güçlü caydırıcı etkileri vardır. Ayrıca, bu serbest ifade, grev ve diğer toplumsal eylem biçimlerini neredeyse imkansız kılmakta, böylece de işverenin ücretli köleler karşısındaki gücünü, refahını ve otoriterisini arttırmaktadır. Böyle bir rejimin "ekonomik hürriyet" temeline dayandığının iddia edilmesi, bu iddia sahiplerinin hürriyetin gerçekte ne demek olduğu hakkında hiçbir fikirleri olmadığını akla getirmektedir.

Kropotkin yıllarca önce dikkat çektiği üzere, "*basın özgürlüğü ... ve diğer geriye kalan [özgürlükler], ancak eğer insanlar bunları ayrcalıklı sınıflara karşı kullanılmıyorlarsa saygı görürler. Ancak insanların ayrıcalıkluları zayıflatmak için bunların avantajların-*

dan faydalanmaya başladıkları gün, o zaman sözde hürriyetler güverteden denize fırlatılıvelir." (**Words of a Rebel**, s. 42). Şili bunun klasik bir örneğidir.

Üstelik, Pinochet sonrası Şili bildiğimiz tipik "demokrasi" değildir. Örneğin Pinochet yaşam boyunca senatördür, ve (ordunun hoşuna gitmeyecek değişiklikler yapılmasına yönelik çabaları durduracak bir veto gücüne sahip –ve bunu yapma arzusunda olan– senatonun üçte birini o atamıştır). Ayrıca, askeri müdahale tehditi siyasi tartışmalarda ön cephede yer almaktadır. Bu 1998'de, bir İspanyol Yargıcının, rejimi sırasında katledilen İspanyol yurttaşları nedeniyle hakkında tutuklanma kararı çıkarması üzerine Pinochet Britanya'da tutuklandığında ortaya çıktı. Yorumcular, özellikle de sağda yer alanlar, Pinochet'in tutuklanmasının orduyu provoke ederek Şili'nin "kırılgan demokrasi"sini zayıflatabileceğini vurguladılar. Diğer bir deyişle, Şili, ordunun müsade ettiği ölçüde demokrasiydi. Tabii ki, az sayıdaki yorumcu bunun aslında Şili'nin demokratik olmadığı anlamına geldiği gerçeğini teslim etti. Söylemek gereksiz olsa da, Milton Friedman Şili'nin bugün "siyasi özgürlüğe" sahip olduğunu düşünmektedir.

Şili (Milton Friedman'ın sözleriyle) "ekonomik mucize"si konusundaki en önde gelen uzmanın siyasi hürriyetin "ekonomik hürriyet"e (yani serbest piyasa

kapitalizmine) yol açmayabileceğini düşünmemesi ilginçtir. Pinochet'in uyguladığı programın mimarı olan Sergio de Castro'ya göre, "ekonomik hürriyet"in uygulanabilmesi için faşizm gerekliydi, çünkü:

> "*bu kalıcı bir rejim sağladı; yetkililere, demokratik bir rejimde mümkün olmayacak bir etkinlik derecesi kazandırdı; ve uzmanlarca geliştirilen ve uygulanması yaratacağı toplumsal tepkilere bağlı olmayan bir modelin uygulanmasını mümkün kıldı.*" (Silvia Bortzutzky'nin alıntısı, "*The Chicago Boys, social security and welfare in Chile*", **The Radical Right and the Welfare State**, Howard Glennster ve James Midgley (editörler), s. 90)

Diğer bir deyişle, faşizm "ekonomik hürriyet"in uygulamaya geçirilmesi açısından en ideal rejimdi, **çünkü** siyasi hürriyeti yıkıyordu. Belki de siyasi hürriyetin reddedilmesinin "serbest piyasa" kapitalizminin yaratılması (ve korunması) için gerekli ve yeter koşul olduğu sonucuna varmalıyız? Ve belki de sanayi anlaşmazlıklarını, toplumsal protestoları, sendikaları, siyasi birlikleri vb. denetim altına almak amacıyla bir polis devleti yaratılmasının, kapitalist

piyasanın gözlemlenen işleyişi için gerek duyduğu temel kuralları güvence altına almak için gerekli bir asgari kuvvet kullanımından başka bir şey olmadığı sonucuna varmalıyız?

Brian Barry'nin, Milton Friedman ve Frederick von Hayek gibi "serbest piyasa" kapitalistlerinin fikirlerinden fazlasıyla etkilenmiş Britanya'daki Thatcher rejimiyle ilgili olarak söylediği gibi; bu belki de:

> "*Bazı gözlemciler Thatcher rejiminin liberal bireyci retorik ile otoriter eylemi birleştirmesi gerçeğinde çelişkili görünen bir şeyler bulduklarını iddia ediyorlar. Ancak burada hiçbir çelişki yoktur. En baskıcı koşullar altında dahi .. insanlar kendi [durumlarını] iyileştirmek için birlikte hareket etmeye uğraşırlar, ve örgütlenen bu çabaların parçalanması ve bireylerin kendi çıkarlarını bireysel olarak takip etmeye zorlanması için devasa bir kaba kuvvet kullanımı gereklidir. ... kendi başlarına bırakıldıklarında, insanlar kaçınılmaz olarak çıkarlarını kolektif eylem yoluyla elde etmeye eğilimli olacaklardır –sendikalarda, kiracı birliklerinde, topluuluk örgütlenmelerinde ve yerel hükümetlerde. Ancak*

merkezi gücün oldukça acımasız bir şekilde kullanımı bu eğilimleri mağlup edebilir: bu nedenle, serbest-piyasacılar tarafından modeller olarak el üstünde tutulan ülkelerin istisnasız olarak otoriter rejimler olması gerçeğiyle gayet iyi örneklendiği üzere, bireycilik ile otoriterlik arasında ortak bir birliktelik [mevcuttur]" ("*The Continuing Relevance of Socialism*", **Thatcherism** içerisinde, Robert Skidelsky (editör), s. 146).

Pinochet rejiminin otoriterlik, terör ve alimler yönetiminin damgasını taşımasında şaşılacak bir şey yoktur. Aslında, "*Şikago-eğitimli ekonomistler, programlarının bilimsel doğasını, siyasetin yerini ekonominin ve siyasetçilerin yerini ekonomistlerin almasının gerekliliğini vurguladılar. Böylece, alınacak kararlar otoritenin iradesi olmayacak, onların bilimsel bilgisi tarafından belirlenecekti. Bilimsel bilginin kullanımı bu sayede hükümetin gücünü azaltacaktı, çünkü kararlar teknotratlar ve özel sektördeki bireyler tarafından alınacaktı.*" (Silvia Borzutzky, **Op. Cit.**, s. 90)

Tabii ki otoriteyi teknotratlara ve özel [kesim] güçlerine devretmek onun doğasını değiştirmez

–sadece sahibini değiştirir. Pinochet rejimi, hükümetsel gücün –bu gücün toptan dağıtılması yerine– bireysel hakların korunmasından sermaye ile mülkiyetin korunmasına doğru göze batan bir şekilde kaymasına tanıklık etti. Bekleneceği üzere, yanlızca refah sahipleri bundan yararlandı. İşçi sınıfı, ”tam [rekabetçi] emek piyasası”nın yaratılmasına yönelik girişimlere tabi oldu –ve insanları piyasanın gerektirdiği atomize bireylere ancak terör dönüştürebilir.

Pinochet rejiminin kabusuna bakınca, belki de, Bakunin'in, toplumun bilim kitapları ve ”uzmanlar” tarafından yönetilmesinin olumsuz etkilerine işaret ettiği şu sözlerini tekrar tekrar düşünmeliyiz:

> ”*beşeri bilim daima ve kaçınılmaz olarak mükemmel değildir ... eğer insanların –bireysel olduğu kadar kolektif– pratik yaşantısını, sıkı ve seçkinci bir şekilde bilimin en yeni verilerine uygun olmaya zorlamış olsaydık, yaşamın her zaman bilimden sonsuz daha büyük olması sebebiyle, bireyi olduğu gibi toplumu da kısa zaman içerisinde altüst edecek ve nefessiz bırakacak bir Procrustes [boylarını yatağa uydurmak için misafirlerinin kol ve bacaklarını çekip uzatan veya kırıp kısal-*

tan mitolojik dev] yatağında acılar içinde ölmeye mahkum etmiş olurduk." (**The Philosophy of Bakunin**, s. 79)

Serbest piyasa ideologlarının yönetimindeki Şili deneyimi Bakunin'in söylediklerini şüpheye yer bırakmayacak şekilde doğrulamaktadır. Şili toplumu terörün kullanılmasıyla Procrustes yatağına yatmaya zorlandı ve yaşam ekonomi ders kitaplarındaki varsayımlara uygun olmaya zorlandı. Son kısımda ispatladığımız üzere, yalnızca güç veya refah sahipleri bu deneyden başarıyla çıktılar.

C.12 Hong Kong ”Serbest Piyasa” Kapitalizminin Potansiyellerini Göstermiyor mu?

Dünyada bırakınız-yapsınların genel yokluğu veriliyken, serbest piyasa kapitalizminin yararlarını gösterecek örnekler ancak tek tük bulunmaktadır. Ancak, kapitalizminin gücünün ve ”saf” kapitalizminin nasıl herkes için yararlı olacağının bir örneği olarak Hong Kong'a sıkça değinilir.

Hong Kong ekonomisine ilişkin rakamların etkileyici olduğu inkar edilemez. Kişi başına GSYİH 1996'da 25,300 ABD $'na yükselecektir; bu, Asya'daki en yüksek [değerlerden] birisidir ve çoğu Batı ülkesinden de daha yüksektir. Vergi oranları

gıpta edilecek [seviyededir] –şirket karları için % 16.5 ve maaşlar içinse % 15. 1990'ların ilk beş yılında Hong Kong ekonomisi muazzam oranlarda büyümüştür –nominal (enflasyondan arındırılmamış) kişi başına gelir ve GSYİH seviyeleri neredeyse ikiye katlanmıştır. Enflasyon hesaba katıldığında bile, büyüme canlıdır. Toplam GSYİH'nın 1995'e kadar geçen 10 yıl içerisindeki reel olarak ortalama yıllık büyüme hızı yüzde altıydı, 1995'te ise % 4.6 büyümüştür.

Ancak, daha yakından bakıldığında, bunun serbest piyasa kapitalizminin harikalarının bir örneği olduğunu iddia edenlerin çizdikleri resimden daha farklı bir resimle karşılaşırız. (Şili örneği için, bakınız **Kısım C.11**).

Birincisi, serbest piyasa kapitalizmi harikalarının çoğu örneği gibi, bu bir demokrasi değildir; Britanya tarafından yönetilen görece liberal bir sömürge diktatörlüğüdür. Ancak siyasi hürriyete bırakınız-yapsınlar kapitalizminin çoğu destekçisi tarafından yüksek bir değer verilmez (örneğin, sağliberler gibi). İkincisi, pek de kapitalistçe olmayan bir tarzda bütün arazilerin sahibi hükümettir, ve devlet ekonomiye birçok defa müdahale etmiştir (örneğin, 1950'lerde, Komünist Çin'den kaçan yaklaşık 2 milyon insanın barınmasını sağlamak amacıyla tarihin en büyük kamusal konut planı başlatılmış-

tır). Üçüncüsü, Hong Kong bir şehir devletidir, ve (kırsal alanlar tarafından [büyümesi] sınırlandırılan) bölgelerden daha yüksek bir ekonomik büyüme oranına sahiptir. Dördüncüsü, Asya'nın Kaplan ekonomileri konusundaki bir uzmana göre, "*Hong Kong'un serbest piyasa kapitalizmine yakın olduğunu ... sonucuna varmak yanıltıcıdır.*" (Robert Wade, **Governing the Market**, s. 332)

Wade şunu belirtiyor:

> "*Yalnızca ekonominin zirvedeki özel kesim ekonomik örgütlenmeleri tarafından (özellikle de, hükümeti büyük ölçüde yöneten hayat boyu yabancı bir ülkeye göçmenlerle çok yakın bağlantıları olan belli başlı bankalar ve ticaret şirketleri. Bu, örtük gelişme stratejisiyle aynı doğrultuda olan pazarlıkların yapılması için bir "yoğunlaşma noktası" sağlar), resmi hükümet kurumları dışında idare edilmesiyle kalınmaz, aynı zamanda hükümetin de endüstriyel faaliyetleri etkilemek için sıradışı araçlara sahip olmasını sağlar. {Hükümet} bütün toprakların sahibidir. ... Kamusal konut piyasasında kiraları kontrol eder ve nüfusun yaklaşık yarısına sübvanse edilmiş*

kamusal barınma sağlar; böylece de emek maliyetinin düşük tutulmasına yardımcı olur. Ve Çin'den gelen göçmenlerin sayısını azaltma ve arttırma becerisi de emek maliyetlerini etkilemenin bir yoludur." (**a.y.**)

Wade, "*ekonomik büyümesi, tüccarlar için bir ambar, çokuluslu şirketler için bölgesel bir faaliyet merkezi, ve endişeli para için barınak olarak daha geniş bölgesel ekonomi içerisindeki hizmet rolünün bir fonksiyonudur.*" (**Op. Cit.**, s. 331). Başka bir deyişle, başarısının önemli bir kısmı dünyanın başka yerlerinde üretilen artı değeri elde etmesinde yatmaktadır. Başka insanların parasıyla uğraşmak zenginleşmenin kesin bir yoludur (söz konusu paraların büyüklüğü hakkında bir fikir edinmek için Henwood'un **Wall Street**'ine bakınız) ve bunun kişi başına gelir rakamları üzerinde hoş bir etkisi olacaktır (Çin gibi diktatörlüklerdeki sweatshoplarda [az ücret ve kötü çalışma koşullarına sahip işletmelerde] üretilen malların satılmasının etkisi gibi).

1995 itibariyle, muhasebe ve yasal hizmetlerden, sigorta ve denizciliğe, telekomünikasyon ve medyaya kadar herşeyi kapsayan hizmetler endüstrisiyle Hong Kong, hizmetlerde dünyanın en büyük 10. ihracatçısıydı. Hizmetler sektörünün GSYİH'ya

katkısı 1970'deki % 60 [seviyesinden] 1994'de % 83'e çıkmıştı. İmalat endüstrisi, güney Çin gibi düşük ücret ülkelerine kaymaktadır (1970'lerin sonu itibariyle, arazi ve emekteki maliyet artışları ile karşı karşıya kalan Hong Kong'un imalat tabanı daha az rekabetçiydi –diğer bir deyişle, işçiler ekonomik büyümeden faydalanmaya başlamıştı ve sermaye başka yerlere gitmekteydi). 1978'de, Deng Xiaoping tarafından güney Çin'de başlatılan ekonomik reformlar önemliydi, ünkü bu sermayenin diktatörlük altında yaşayan bir emeğe erişimine izin vermekteydi (aynen Amerikan sermayesinin Nazi Almanyasına yoğun bir şekilde yatırım yapması gibi –emek hakları sıfırdı, karlar yüksekti). Bu eyalette 42.000 Hong Kong iştirakli girişim olduğu, ve 4,000,000 işçinin (bölgenin kendi imalat sanayi iş gücünün dokuz katı) Hong Kong şirketlerince, doğrudan ve dolaylı olarak istihdam edildiği tahmin ediliyor. 1980'lerin sonlarında, Hong Konglu ticaret ve imalat şirketleri güney Çin'in dışındaki alanlara da yayılmaya başladılar. 1990'ların ortasına gelindiğinde, Asya, Doğu Avrupa ve Orta Amerika'da faaliyet gösteriyorlardı.

Daha hizmetlere-yönelik bir ekonomiye doğru kademeli kayış, Hong Kong'un dünyanın en önde gelen finansal merkezlerinden birisi olmasını sağlamıştır. Bu oldukça gelişkin sektör 40'dan fazla ülkeden 565

banka ve mevduat-toplayıcı şirkete hizmet etmektedir –dünyanın ilk 100 varlığından 85'i dahil oolmak üzere. Ayrıca, dünyanın en büyük 8. (kapitalizasyon anlamında) ve Asya'nın ise 2. en büyük borsasıdır.

Bu nedenle, Hong Kong'un aslında "serbest piyasa" kapitalizminin yararlarını göstermediği oldukça açıktır. Wade, Hong Kong'u "*özel bir vaka veya otoriter-kapitalist devletin daha az başarılı bir türü*" olarak düşünebileceğimize işaret eder (**Op. Cit.**, s. 333). Başarısı, dünyanın başka yerlerinde üretilen (özellikle de Çin'de diktatörlük altında yaşayan işçilerden ve borsadan [gelen]) artı değere erişiminde yatmaktadır, bu ekonomisine hoş bir destek sağlamaktadır.

Her yerin böyle bir hizmet sunucusu olamayacağı veriliyken, "serbest piyasa" kapitalizminin, örneğin Birleşik Devletler'de, nasıl işleyeceği hakkında fazla bir belirti sağlamaktadır. Ve (gayriresmi olsa da) yaygın bir ekonomik yönetim olduğu, devletin tüm arazinin sahibi olduğu, kira ile sağlığı sübvanse ettiği ortadayken, bu "eylemde kapitalizm"in bir örneği olarak nasıl düşünülebilir ki?

Kısım D: Devletçilik ve Kapitalizm Toplumu Nasıl Etkiler?

Sıkça Sorulan Sorular'ın (SSS) bu kısmı, devletçilik ve kapitalizmin var oldukları toplumları nasıl etkilediğini göstermektedir. **Kısım B**'nin (Anarşistler neden mevcut sisteme karşı çıkarlar?) ve **Kısım C**'nin (Kapitalist ekonominin efsaneleri nelerdir?) bir devamıdır, ve mevcut sistem içerisindeki toplumsal ve güç [*power*, iktidar, yetke] ilişkilerinin toplum üzerindeki etkisini tartışmaktadır.

Bu kısım önemlidir, çünkü kapitalizm ve devletçiliğin meydana getirdikleri kurumlar ve toplumsal ilişkiler bir boşlukta var olmazlar, günlük yaşantımız üzerinde derin etkileri vardır. Bu etkiler bireyler olarak bizim ötemize geçer (örneğin, hiyerarşinin bireyselliğimiz üzerindeki olumsuz etkileri) ve siyasi kurumların toplumuzda nasıl çalıştığı, teknolojinin nasıl geliştiği, medyanın nasıl işlediği vb. birçok şey üzerinde etkisi olur. Bu nedenle, bir bütün olarak devletçilik ile kapitalizmin –siyaset ve ekonominin dar sınırlarının öttesinde– toplumu nasıl (ve neden) etkilediği incelenmeye değerdir.

Bu nedenle, burada, siyasi ve ekonomik iktidarın yoğunlaşmasının toplum üzerindeki bazı etkilerini kabataslak göstermeye çalışacağız. Pek çok insan bu süreçlerin **sonuçları**na (devlet müdahalesi, ekolojik tahribat, emperyalizm, vb.) saldırırken, **nedenleri**ni göz ardı etmektedir. Bunun anlamı toplumsal şeytanlıklara karşı mücadelenin asla bitme-

yeceğidir –bir doktorun hastalığı tedavi etmeksizin belirtileri ile mücadele etmesine benzer bir şekilde. **Kısım B** ve **Kısım C**'de karşı karşıya olduğumuz sorunların köklerine değindik. SSS'ın bu kısmı nedenlerle sonuçlar arasındaki karşılıklı etkileşimleri araştırmakta, ve kapitalizmin otoriter ve sömürgen doğasının yaşadığımız dünyayı nasıl etkilediğini ortaya çıkarmaktadır.

Kapitalizmin çoğu destekçisinin bunu yapmayı reddettiğini hatırlamak önemlidir. Evet, birçoğu toplum içerisindeki **bazı** eksikliklere ve sorunlara işaret etmektedir, ancak bunları asla sistemle ilişkilendirmezler. Noam Chomsky'nin belirttiği üzere, onlar kapitalizmin felaketlerini "*mütemadiyen bunlara yol açan sistemden* ***başka*** *nedenlere*" bağlarlar (**Deterring Democracy**, s. 232).

Sistemin ve etkilerin iç içe geçtiği, sağ-kanat partilerin devletin toplumdaki rolünü azaltmak sözüyle iktidara gelirken, devletin gerçek büyüklüğü ve rolünün azalmak bir yana kapsam olarak (hem büyüklük olarak hem de güç ve merkezileşme anlamında) büyümesi gerçeğinden görülebilir. Bu şaşırtıcı değildir, çünkü "serbest piyasa" güçlü (ve merkezileşmiş) bir devleti ima eder –Yönetme "özgürlüğü", işçilerin otoriter yönetime karşı direnmesinin devlet eliyle zayıflatılması özgürlüğü anlamına gelmektedir. Böylece, ironik bir şekilde, toplumun piyasa kuvvetlerinin acı-

masızlıkları karşısında hayatta kalmasını, seçkinler iktidarı ve onların ayrıcalıklarının kitlelerden korunmasını güvence altına almak için toplum içerisindeki devlet müdahalesi devam edecektir.

D.1 Devlet Müdehalesi Neden Meydana Gelir?

Devlet, kapitalizmin anti-sosyal etkilerinden ötürü topluma müdehale etmeye mecburdur. Kapitalizmin dayandığı soyut bireyci kuram ("herkes kendisi için") yüksek derecedeki bir devletçiliğe yol açar, çünkü ekonomik sistemin kendi [yarattığı] toplumsal açıdan yıkıcı işleyişlerle mücadele edecek hiçbir aracı bulunmamaktadır. Yine devlet, yanlızca yönetici sınıfın çıkarlarını korumak için değil, aynı zamanda kapitalizmin atomize edici ve yıkıcı etkisi karşısında toplumu korumak için de ekonomiye müdehale etmelidir. Dahası, kapitalizmin periyodik ekonomik gerileme ve durgunluklara yönelik içsel bir eğilimi vardır, ve bunları önlemeye yönelik girişim de devlet fonksiyonunun bir parçası haline gelmiştir. Ancak, bunları önlemek imkansız

olduğu için (bunlar sisteme dahil oldukları için –bakınız **Kısım C.7**), devlet pratikte ancak onları geciktirmeye ve şiddetlerini azaltmaya çalışabilir. Toplumsal müdehalenin gerekliliği ile başlayalım.

Kapitalizm, gerek emeğin gerekse toprağın birer metaya dönüştürülmesine dayanır. Ancak, Karl Polanyi'nin belirttiği üzere, "*emek ve toprak, her toplumun meydana geldiği insanoğullarından ve bunun [toplumun] içinde var olduğu doğal çevreden ayrı bir şey değildir; emek ve toprağın piyasa mekanizmasına dahil edilmesi, bizzat toplumun özünün piyasanın kanunlarına tabi kılınması demektir.*" (**The Great Transformation**, s. 71) Ve, insanlığın kendisini tamamen arz ve talebin ellerine teslim etmesiyle, bunun anlamı "*insan toplumunun ekonomik sistemin bir aksesuarı haline gelmesi*"dir. Ancak bylesi bir durum, "*toplumun beşeri ve doğal özünü tamamen ortadan kaldırmadan uzun bir süre devam edemez; bu insanı fiziksel olarak yok edecek ve çevresini de yabaniliğe dönüştürecektir.*" (**a.y.**, s. 41-42)

Topluluğun işsizlik kamçısına, tehlikeli çalışma koşullarına, 16 saatlik iş gününe, endüstrilerin ve mesleklerin yer değiştirmesine, ve bunlara eşlik eden ahlaki ve psikolojik çöküntüye karşı –yalnızca ekonomik etkilerin uzun vadede çok daha iyi olabileceği nedeniyle– kayıtsız kalmaya devam edeceğini ummak saçmadır. Benzer şekilde, işçilerin örneğin

kötü çalışma koşullarına karşı kayıtsız kalmalarını, uysalca kendilerine daha iyi koşullar sunacak yeni bir patronu beklemelerini, veya yurttaşların pasifçe kapitalistlerin gönüllü olarak çevreye karşı sorumlu bir şekilde davranmalarını oturup beklemelerini [ummak], insanlığa kölece, kayıtsız bir rol biçmektir. Neyse ki, iş gücü bir meta olmayı reddetmekte, ve yurttaşlarsa gezegenin ekosistemi tahrip edilirken aylakça durmayı reddetmekteler.

Bu nedenle, devlet müdehalesi piyasanın işleyişine karşı bir koruma biçimi olarak ortaya çıkar. Kapitalizm, rekabetçi piyasada "özgürlük" adına toplumun atomize edilmesine dayandığı için, piyasanın anti-sosyal işleyişlerine karşı olan savunmanın devletçi biçimler alması hiç de şaşırtıcı değildir –(böylesi toplumsal kurumlar kapitalizmin yükselişiyle ilk başta ezilmemişlerse bile zayıflatıldıkları için) böyle bir savunmayı sağlayabilecek başka pek az yapı bulunur. Böylece "bireycilik", ironik bir biçimde kapitalizm soyut bireyciliğe, otoriteye ve hiyerarşiye –devlette temsil edilen tüm niteliklere– dayanan bir toplumsal örgütlenme lehine komünal toplumsal örgütlenme biçimlerini tahrip ettiği için "kolektivist" bir eğilim yaratır. Özgür (yani komünal) bir toplumda, toplumun kendini savunması devletçi değil, sendikaların ve kooperatiflerin doasına –özgür ve adil bir toplumu

güvence altına almak üzere gönüllü birlikler içerisinde birlikte çalışan bireyler (bakınız **Kısım I**)– benzer bir şekilde olacaktır.

Toplumsal korumanın yanısıra, ülkenin ekonomisini (ve böylece de yönetici sınıfların ekonomik çıkarlarını) korumak amacıyla da devlet müdehalesi gereklidir. Noam Chomsky'nin belirttiği üzere, "serbest girişim"in yurdu olan ABD'de bile, "*bağımsızlığın ardından ... yerli imalatın ve ticaretin yaratılması ve kuvvetlendirilmesine {yönelik olarak} yerli üretimi sübvanse eden, ucuz Britanya ithalatını yasaklayan, özel şirketler iktidarının yasal zeminini oluşturan, ve başka birçok yoldan karşılaştırmalı üstünlüğün [comparative advantage] boğucu hakimiyetinden sakınılmasını sağlayan merkezi kalkınmacı bir devlet {inşa edilirken}, ekonomiye yapılan kapsamlı devlet müdehaleleriyle kaynak ve piyasaların ele geçirilmesiyle*" damgaanmıştır (**World Orders, Old and New**, s. 114)

Britanya ve bir grup başka ülkenin (ve daha yakın zamanda ise Japonya ve Uzak Asya'nın Kore gibi Yeni Endüstrileşen Ülkeleri) durumundaysa, ne gariptir ki devlet müdehalesi "serbest piyasa"daki gelişmenin ve başarının anahtarı olmuştur. Müdehaleci Japon veya Kore modellerini izlemek yerine, "serbest piyasa reformları"na (yani neo-liberal Yapısal Uyum Programlarına) tabi olmak şansızlığını yaşa-

yan diğer "gelişmekte olan" ülkelerde ise, yoksulluk, evsizlik, yetersiz beslenme vb. şeylerdeki şiddetli artışla birlikte sonuçlar büyük bir çoğunluk açısından felaketvari olmuştur (seçkinler açısından, sonuçlar oldukça farklıdır tabii ki).

Ondokuzuncu yüzyılda, devletler ancak bundan faydalanabilecekleri ve bununla yaşayabilecek kadar güçlü olduklarında bırakınız-yapsınlar [politikasın]a yöneldiler. "*İngiltere {aynen!} ancak ondokuzuncu yüzyılın ortasında, herhangi bir rekabetin üstesinden gelebilecek kadar güçlü olduğunda serbest ticareti kucaklamıştır.*" (Noam Chomsky, **Op. Cit.**, s. 115). Bunun öncesindeyse, ekonomik gelişmeyi beslemek için korumacılık ve diğer önlemler kullanılmıştı. Ve bırakınız-yapsınlar ülkenin ekonomisini zayıflatmaya başldığında da, hızla geri adım atılmıştı. Örneğin, korumacılık kırılgan bir ekonomiyi korumak amacıyla sıklıkla kullanılır; ve militarizm, örneğin bugün hala ABD'de "***Pentagon Sistemi***"nde olduğu gibi, ekonomiye yardım etmenin yönetici sınıflar açısından gözde bir yolu olmuştur (bakınız **Kısım D.8**).

Devlet müdehalesi başından itibaren kapitalizmin bir özelliği olmuştur. Kropotkin'in söylediği gibi, " *'Devlet'in müdehale etmemesi' sistemi hiçbir yerde var olmamıştır. Devlet, her yerde Kapitalizm'in ve onun kitleler üzerindeki gücünün*

–doğrudan ve dolaylı– ana dayanağı ve yaratıcısı olmuştur ve hala da öyledir. Devletler ortaya çıktığından beridir, hiçbir yerde kitleler kapitalistlerin baskısına karşı direnme özgürlüğüne sahip olmamıştır. ... Devlet ***daima*** *kapitalist sömürücünün faydasına ekonomik yaşama müdehale etmiştir. Hırsızlıkta daima ona koruma sağlamış, daha da zenginleşmesi için yardımcı ve destekçi olmuştur.* ***Ve bunun tersi de olamazdı zaten****. Böyle davranmak Devlet'in işlevlerinden birisidir –asli misyonudur.*" (**Evolution and Environment**, s. 97-8). Bırakınız-yapsınlara yönelik sınırlı girişimleri daima başarısız olmuş, devletçi kökenlerine geri dönüşle sonuçlanmıştır. Seçici bırakınız-yapsınlar ve kolektivizm süreci bugün olduğu kadar geçmişte de kapitalizmin bir özelliği olmuştur. Aslında, Noam Chomsky'nin belirttiği üzere, "*kapitalizm olarak adlandırılan şey temelde, ekonomi, siyasi sistemler, toplumsal ve kültürel yaşam üzerinde büyük bir kontrol kuran, yerel ekomomiye ve uluslararası topluma yoğun bir şekilde müdehale eden güçlü devletlerle yakın işbirliği içerisinde faaliyet gösteren, devasa ve büyük ölçüde hesap verme yükümlülüğü olmayan özel tiranlıklarıyla, bir şirketler merkantilizmi sistemidir [merkantilizm; 18. ve 19. yüzyıllarda özü koprumacılık yoluyla değerli madenlerin biriktirilmesine dayanan uluslararası*

ekonomik sistem]. Bu, aksi yöndeki hayallere rağmen Birleşik Devletler için çarpıcı bir şekilde doğrudur. Zenginler ve ayrıcalıklar, genel halk için gayet iyi olduğunu düşünmekle beraber, kendileri adına piyasa disipliniyle karşı karşıya kalmayı eskisi gibi istememektedirler." ("*Anarchism, Marxism and Hope for the Future*", **Red and Black Revolution**, sayı 2).

Bu nedenle, geleneksel görüşün aksine, şu sebeplerden ötürü devlet müdehalesi daima kapitalizmle ilintili olmaya devam edecektir: (1) otoriter doğası; (2) rekabetçi piyasann anti-sosyal sonuçlarını engelleyememesi; (3) toplumun "*ekonomik sistemin bir aksesuarı*" olması gerektiği şeklindeki çürük varsayımı; (4) yönetici seçkinlerin sınıfsal çıkarları; (5) en başta isteksiz olan halka otoriter toplumsal ilişkileri dayatmanın gerekliliği.

Devlet müdehalesi kapitalizm açısından ücretli emek kadar doğal bir şeydir. Polanyi'nin özetlediği üzere, "*ekonomik liberalizme ve bırakınız-yapsınlara karşı olan hareket, kendiliğinden bir tepkinin aşikar olan özelliklerinin tümünü sahipti, ... {ve} bırakınız-yapsınlardan 'kolektivizm'e doğru oldukça benzer geçişler, sürecin altında yatan nedenlerin derinliğine ve bağımsızlığına işaret edecek şekilde, farklı ülkelerde endüstriyel gelişimlerinin belirli bir aşamasında gerçekleşti.*" (**Op. Cit.**, s. 149-150).

"*Hükümet toplumun dağılmasını isteyemez, çünkü bu kendisi ve hakim sınıfın sömürü kaynaklarından yoksun kalacağı anlamına gelir; ne de [hükümet] toplumu resmi bir müdehale olmaksızın kendi başına yaşamaya bırakabilir, çünkü o zaman insanlar çok geçmeden hükümetin yalnızca mülk sahiplerini korumaya hizmet etttğini anlayacak ... ve kendilerini her ikisinden de kurtarmak için acele edeceklerdir.*" (Errico Malatesta, **Anarchy**, s. 22)

Ve en başta "serbest" piyasanın yaratılması için devlet müdehalesinin gerekli olduğu da unutulmamalıdır. Yine Polanyi'den alıntılarsak, "*{piyasa} sistemi oluşturulmadığı müddetçe, ekonomik liberaller bunun oluşturulması için hiç tereddüt etmeksizin devlet müdehalesi talebinde bulunmalıdırlar ve bulunacaklardır; bir kere kurulduktan sonra da, onu yaşatmak için.*" (**Op. Cit.**, s. 149) Korumacılık ve sübvansiyon (merkantilizm) –işçi sınıfına karşı devlet şiddetinin serbestçe kullanılmasıyla birlikte– en başta kapitalizmin ve endüstrinin yaratılması için gerekliydi (baknız **Kısım F.8** - What role did the state take in the creation of capital?).

Kısacası, bırakınız-yapsınlar kapitalizmin ideolojik temeli –sistemi meşru kılan din– olmakla beraber, gerçekte uygulanmışsa bile bu çok nadir olmuştur. Yani, ideologlar "serbest girişim"i modern gönencin [*prosperity*, refah, mutluluk] temel taşı olarak yücel-

tirlerken, anonim şirketler ve şirketler Devlet masasında tıka basa beslenmektedirler.

"Serbest piyasa"ya yönelik son zamanlarda yaşanan heves aslında uzatılan ekonomik canlanmanın [*boom*] (kapitalizmin müdafilerinin, ironik bir şekilde, "kapitalizm"in işlediğinin bir "kanıt"ı olarak kullandıkları bir ekonomik canlanma) bir ürünüdür; ki bu, devlet koordineli savaş ekonomisi ile oldukça müdehaleci Keynezyen ekonomi artı asla varolmamış bir geçmişe karşı duyulan sağlıksız bir nostalji dozunun ürünüdür. Asla varolmamış bir sistemin bu kadar üretmiş olması gariptir!

D.1.1 Devlet Mdehalesi Başlangıçta Sorunlara Sebep Olmuş mudur?

Genellikle, hayır. Bu, devlet müdehalesinin ekonomi ve toplum üzerinde olumsuz etkilerinin olmadığı anlamına gelmez. Devletin merkezi, bürokratik mizacı veriliyken, olumsuz etkilerinin olma**ma**sı imkansız olur. Devlet müdehalesi pek çok olayda kötü durumu daha da kötüleştirebilir. Malatesta'nın belirttiği üzere, "*uygulamaya yönelik kanıtlar, hükümetin tüm yaptıklarının ardında daima hakim olma ar-*

zusu olduğu, ve daima kendisi ile birlikte hem temsilcisi hem de savunucusu olduğu sınıfın ayrıcalıklarını savunmak, genişletmek ve sürdürmek için ayarlandığıdır." (**Anarchy**, s. 21)

Ancak, ekonomik liberaller (veya bizim bugün onları çağırdığımız şekilde neo-liberaller veya "muhafazakarlar") açısından, devlet müdehalesi tüm kötülüklerin kaynağıdır, ve onlara göre toplumun piyasayı suçlu tuttuğu sorunların sebepleri kesinlikle devletin piyasaya müdehalesidir.

Ancak böyle bir pozisyon mantık dışıdır, çünkü "*kimki düzenlemeden bahsetmektedir kısıtlamaktan bahsetmektedir: şimdi, ayrıcalıkların var olmalarından önce sınırlanması nasıl düşünülebilir ki? ... {B}u nedensiz bir sonuç olurdu*", ve bu nedenle de "*düzenleme ayrıcalık açısından ıslah edicidir*", bunun tam tersi geçerli değildir (P-J Proudhon, **Systems of Economic Contradictions**, s. 371) Polanyi'nin açıkladığı gibi, neo-liberal önerme yanlıştır, çünkü devlet müdehalesi daima "*modern endüstriyel koşullardan, veya her halükarda onlarla başa çıkmanın piyasa yöntemlerinden kaynaklanan problemlerle uğraşmıştır.*" (Karl Polanyi, **Op. Cit.**, s. 146) Aslında, bu kolektivist önlemler genellikle, kural olarak sosyalizmin tüm biçimlerinin tavizsiz muhalifi olan, bırakınız-yapsınların inançlı destekçilerince yürütülmüştür (ve sıklıkla da "serbest

piyasa" kapitalizminin aşırılıklarının sebep olduğu sosyalist fikirlere olan desteği zayıflatmak için uygulamaya sokulmuştur).

Devlet müdehalesi yoktan var olmadı, ivedi toplumsal ve ekonomik gerekliliklere bir yanıt olarak ortaya çıktı. Bu, kapitalizm tarihinde bırakınız-yapsınlara en fazla yakınlaşmaya tanık olan 19uncu yüzyılın ortasından gözlenebilir. Takis Fotopoules'in söylediği üzere, "*serbest ticaret, rekabetçi bir emek piyasası ve Altın Standardı anlamında saf bir ekonomik liberalizm kurmaya yönelik girişim 40 yıldan daha fazla sürmedi; 1870 ve 1880'lere gelindiğinde korumacı yasalar geri gelmişti ... {Tüm belli başlı kapitalist güçlerin}, hemen ardından anti-liberal bir yasama döneminin geldiği bir serbest ticaret ve bırakınız-yapsınlar döneminden geçmiş olması da yine önemlidir.*" ("*The Nation-state and the Market*", s. 48, **Society and Nature**, Cilt 3, s. 44-45)

Korumacı yasalara geri dönülmesinin sebebi, ilk saf ekonomik liberalizm deneyinin sonuna işaret eden 1873-86 Depresyonu [*depression*, ekonomik durgunluk] idi. Ardından, piyasaları liberalleştirmeye yönelik girişim çelişkili bir şekilde daha fazla düzenlemeye [*regulation*, denetim, regülasyon] yol açtı. Daha önceki analizin ışığında, bu şaşırtıcı değildir. Ne ülkenin sahipleri ne de politikacılar,

engellensiz bir bırakınız-yapsınların sonucu olacak şekilde toplumun yıkıldığını görmeyi arzulamıyordu. Kapitalizmin müdafileri, "*Depresyon'un başlarında Avrupa'nın serbest ticaretin en parlak çağında olduğu*" gerçeğini hafife alırlar (Polanyi, **Op. Cit.**, s. 216). Devlet müdehalesi, bırakınız-yapsınlardan kaynaklanan toplumsal karışıklıklara bir yanıt olarak ortaya çıkmıştı.

Benzer şekilde, Ludwig Von Mises'ın yaptığı gibi "*işsizlik yardımları ödendiği müddetçe, işsizlik varolmaya devam eder*" demek yanlıştı. Bu ifade yalnızca a-tarihsel olmakla kalmaz, aynı zamanda devletin suç işlenmesi ve keza statükonun zayıflamasına neden olabileceği düşünülen işçi sınıfı [içerisindeki] kendi kendine yardımın [belirmesi] olasılığını ortadan kaldırmak amacıyla sadaka dağıtmaya başlamasına neden olan **gönülsüz** işsizliğin varlığını göz ardı eder. Seçkinler, işçilerin kendi çıkarları için örgütlenmesindeki tehlikenin gayet iyi farkındaydılar.

Ne üzücüdür ki, kapitalist müdafiler ideolojik olarak doğru cevaplar ararken sıklıkla sağduyuyu göz ardı ederler. Eğer ekonomin insanlar için değil de insanların ekonomi için varolduğuna inanılırsa, gelecekteki kuşakların varsayılan ekonomik çıkarı adına bugünkü insanlardan ve onların yaşadıkları toplumlardan feragat etmeleri istenebilir. Eğer bir kimse, matematiğin etiğini kabul ederse, o zaman

ekonominin gelecekteki büyüklüğünde olacak bir büyüme şu anki toplumsal karışıklıktan daha önemli hale gelir. Yine Polanyi şöyle diyor: "*toplumsal felaket, gelir rakamları ile ölçülebilecek olan ekonomik bir olgudan ziyade kültürel bir olgudur.*" (**Op. Cit.**, s. 157). Ve ölçülemez olanı göz ardı etmek ve küçümsemek kapitalizmin mizacında vardır.

D.1.2 Devlet Müdehalesi Demokrasinin Bir Sonucu mudur?

Hayır. Modern devletin toplumsal ve ekonomik müdehalesi, evrensel oy kullanma hakkının yaygınlaşmasından çok önce başlamıştır. Örneğin, Britanya'da, oy kullanma üzerindeki mülkiyete ve cinsiyete dayalı kısıtlamalar hala mevcutken "kolektivist" tedbirler başlatılmıştı. "Temsili" demokrasinin merkezci ve hiyerarşik mizacı, daha ziyade büyük iş alemi, büyük lobi grupları ve devlet bürokrasinden etkilenen politikacılar üzerinde halkın büyük ölçüde çok az bir gerçek kontrolü olduğu anlamına gelir. Bu, gerçekten de popüler ve demokratik olan baskıların kapitalist devlet te

çok kısıtlı olduğu, ve devletin eylemlerinin açıklanmasında seçkinlerin çıkarların çok daha belirleyici olduğu anlamına gelir.

"New Deal"in [1933'de Roosevelt'in başkanlığı sırasında uygulanmaya başlayan ekonomi politikası] ve savaş sonrası Keynezyenizmin Depresyon'dan çıkarak ekonomik iyileşmeyi canlandırmayı amaçlayan kısıtlı devlet müdehalesi tedbirleri demokrasiden değil, daha maddi nedenlerden ötürü harekete geçirilmişti. Bu nedenle Takis Fotopuolos şöyle diyor, " *'iş alemi güveni'nin en düşük seviyede olması, üretimi kontrol edenlerin kendi ekonomik güç ve karlarına el uzatan tedbirlere karşı toleranslı yaklaşmasını açıklaması gerçeğin oldukça uzağındadır. Gerçekte, devlet müdehaleciliği ancak ve ancak –ve bu olduğu müddetçe– fiilen üretimi kontrol edenlerin onayını almışsa başarılıdır.*" ("*The Nation-state and the market*", s. 55, **Society and Nature**, Cilt 3, s. 44-45)

Bu ilkenin bir örneği, ABD emeğine ilk ve son siyasi zaferini kazandıran 1934 Wagner Kanunu'ndan görülebilir. Kanun sendikaların örgütlenmesini yasallaştırıyordu, ancak bu emek mücadelelerini yasal prosedürlerin sınırları içerisine hapsediyor ve böylece de daha kolay kontrol edilebilecekleri anlamına geliyordu. Ayrıca, bu taviz, etkisi sendikal faaliyetlere katılanların kapitalist sistemin asli te-

mellerini sorgulamaya başlamasını daha az olasılıklı kılmak olan bir yatıştırma biçimiydi. Militan emek hareketi [karşısında hissedilen] korku yatıştıktan sonra, Wagner Kanunu zayıflatıldı ve yeni yasalarla –en başta politikacıları Wagner Kanunu'nu geçirmeye zorlayan taktikleri yasadışı hale getiren ve patronların işçiler karşısında güçlerini arttıran yasalarla– geçersiz hale getirildi.

Söylemek her ne kadar gereksiz olsa da, klasik liberal ideolojinin popüler demokrasinin kapitalizm açısından bir tehdit olduğu şeklindeki iması, demokrasinin devlet müdehalesine yol açtığı şeklindeki yanlışlığın kökünü oluşturmaktadır. Herkesin yararına olacak yasaları yapma ayrıcalığını zenginlerle sınırlama anlayışı, klasik liberallerin zenginlerin özgeciliklerine olan [*alturism*, fedakarlık] dokunaklı imanları, onların insan doğasını anlamaya veya tarihi kavramaya dair [görüşlerinden] çok daha açıklayıcıdır. Aslında John Locke ile bir noktada buluşabilecek olmaları ve bir azınlığın yapacağı kurallara herkesin uyması gerektiğini boş bakışlarla iddia etmeleri de yine onların [sahip olduğu] "özgürlük" kavramı hakkında bayağı bir şey söylemektedir.

Tabii ki daha modern klasik liberallerin bir kısmı (örneğin, sağ-kanat liberterler) ekonomik konulara müdehale edemeyecek bir "demokratik devlet"i savunurlar. Ancak bu çözüm değildir, çünkü bu yerine

daha iyi bir şey koymaksızın kapitalizmin sebep olduğu gerçek ve acil toplumsal sorunlara karşı [getirilen] devletçi yanıttan kurtulmak demektir.

Anarşistler, merkezileşmesi ve bürokrasisinden ötürü devletin toplumun kendiliğindenliğini ezdiğini, toplumsal ilerleme ve evrim önünde bir handikap olduğunu kabul ederler. Ancak, işini sürdürmesi için piyasayı kendi başına bırakmak, insanların mutlulukla arkalarına yaslanarak piyasa güçlerinin topluluk ve çevrelerini parça parça etmesine izin verecekleri şeklindeki yanlış bir varsayımına dayanır. Kapitalizmden kurtulmaksızın ve özgür, komünal bir toplum yaratmaksızın devlet müdehalesinden kurtulmak, toplumsal kendini koruma gereksiniminin hala var olacağı ancak bunu başarmak için bugünkünden bile daha az aracın olacağı anlamına gelir. Böyle bir politikanın sonuçları, tarihin gösterdiği üzere, işçi sınıfı (ve eklemeliyiz ki çevre) açısından bir felaket olacaktır ve yalnızca seçkinler için yararlı olacaktır (amaçlandığı üzere tabii ki).

Demokrasinin devlet müdehalesine yol açtığı yanlış önermesinin uzantısı, devletin, zengin bir azınlığı sömürmek için devleti kullanan çoğunluğun yararı için var olduğudur! Şaşırtıcı bir şekilde, birçok kapitalist müdafi bunu önermelerinin geçerli bir çıkarımı olarak kabul etmektedir –bu önermenin

açıkça bir *reductio ad absurdum*'u [saçmalık derecesine varan bir şey] olduğu, tarihsel gerçeklerle çeliştiği gayet açıkken.

D.1.3 Devlet Müdehalesi Sosyalist midir?

Hayır. Liberter sosyalizm kendini özgürleştirme ve kendi faaliyetlerini kendinden yönetmek taraftarıdır. Bizim yerimize devletin hareket etmesini sağlamak bu ideallerin tam zıttıdır. Ayrıca, soru sosyalizmin intikam tanrıçasıyla [*nemesis*], devletçilikle bağlı olduğunu, ve sosyalizmin daha da fazla bürokratik kontrol ve merkezileşme demek olduğunu ima eder. Sosyalizmin devletle özdeşleştirilmesi, hem Stalinistlerin hem de kapitalist müdafilerinin **her ikisi**nin de üzerinde anlaştıkları bir şeydir. Ancak, **Kısım H.3**'de göreceğimiz üzere, "devlet sosyalizmi" aslında yalnızca "devlet kapitalizmi"dir –dünyayı "*tek bir büroya ve tek bir fabrikaya*" dönüştürmek (Lenin'in ifadeleriyle). Aklı başında pek çok insanın bunu reddederek anarşistlere katılmasına şaşmamak gerekir. Eğer birisi patronlardan (örn. devlet) hoşlanmıyorsa,

işinden bile ayrılamacağı bir sistemde kim çalışmak ister ki?

Devlet müdehalesinin ”sinsi sinsi sokulan sosyalizm” olduğu kuramı, kapitalizmin bırakınız-yapsınlar ideolojisine yüzeysel değeriyle bakmakta, bunun bir gerçeklik değil bir ideoloji olduğunu kavramamaktadır. Kapitalizm, dinamik bir sistemdir ve zaman içerisinde evrim gösterir, ancak bu onun kuramsal başlangıç noktasından uzaklaştıkça, onun kendi asli doğasını yadsıdığı ve daha sosyalist bir hale geldiği anlamına gelmez. Kapitalizm devlet müdehalesinden doğmuştur; ve depresyonla sona eren çok kısa bir bırakınız-yapsınlar dönemi haricinde, varlığı daima devlet müdehalesine bağl olmuştur.

Devlet müdehalesinin ”sosyalist” olduğu iddiası keza kapitalizmdeki güç merkezileşmesi gerçeğini göz ardı eder. Gerçek sosyalizm gücü halka yeniden dağıtarak eşitler, ancak Noam Chomsky'nin belirttiği gibi, ”*aşırı eşitliksiz bir toplumda, hükümet programlarının eşitleyici olması da çok beklenmez. Aksine, özel güçlerce kendi çıkarları doğrultusunda tasarlanacakları ve manipüle edilecekleri beklenir; ve önemli ölçüde, bu beklenti gerçekleştirilmektedir.*” (**The Chomsky Reader**, s. 184). ”Refah [sistemi] eşittir sosyalizm” bir saçmalıktır.

Benzer şekilde, Britanya'da, 1945'te İşçi Partisi Hükümeti tarafından ekonominin % 20'sinin (bunun en karsız olan kesimlerinin) millileştirilmesi sosyalizmin değil, yönetici sınıfın korkusunun bir sonucuydu. O zamanın Tory [muhafazakar parti üyesi] milletvekili olan Quintin Hogg'un söylediği üzere, "*Eğer insanlara toplumsal reformlar vermezseniz, onlar size toplumsal devrim verecekler.*" Birinci Dünya Savaşı'nın ertesinde Avrupa genelindeki yakın devrimlerin hatıraları her iki tarafın da zihinlerinde tazeydi. Millileştirmeden hiç de "sosyalizm" olarak korkulmuyordu. O zamanın anarşistlerinin dikkat çektiği üzere, "*kapitalistlerin gerçek görüşleri, Tory ön saflarından [liderlerinden] değil Borsa'nın durumundan ve sanayicilerin ifadelerinden görülebilir ... {ve bunlardan görüyoruz ki} mülk sahibi sınıf İşçi Partisi'nin sicilinden ve eğiliminden hiç de memnuniyetsiz değildir.*" (Vernon Richards (ed.), **Neither Nationalisation nor Privatisation - Selections from *Freedom* 1945-1950**, s. 9)

Peki, devlet müdehalesi konusunda biz anarşistler nerede duruyoruz? Çoğumuz (örneğin) devletin sağlık hizmetlerinin ve işsizlik yardımlarının, silah üretimine göre toplumsal açıdan daha faydalı olduğunu, ve anarşist bir çözümle karşılaştırıldığında "serbest piyasa" kapitalizminden daha iyi olduğunu düşünse de, genel olarak buna karşıyız. Bu, gerçekte

işçi sınıfının kendi kendine yardım etmesini, karşılıklı yardımlaşmayı ve özerkliği zayıflatan devlet müdehalesiden mutlu olduğumuz anlamına gelmez. Yine, devlet müdehalesinin "toplumsal" mizacı sıkça babavaridir, "orta sınıf" (yani, mesleki/yönetsel tipler ve diğer kendinden menkul "uzmanlar") tarafından ve onun için yürütülür. Ancak, canlı bir anarşist karşı kültürün yaratılmasına değin, daha az şeytanı "desteklemek"ten başka pek bir çaremiz yoktur (ancak hata yapmayalım, bu bir kötülük**tür**.)

Bu, bu türden bir devlet "desteği"nin birçok şekilde, kapitalistler tarafından başlangıçta bizden çalınan güç ve emeğin bir kısmını kazanmanın bir aracı olarak kullanılabileceğini reddetmek değildir. Devlet müdehalesi, çalışan insanlara aksi duruma göre daha fazla seçenek sağlayabilir. Eğer devlet faaliyeti bu şekilde kullanılamıyor olsaydı, kapitalistler ve onların kiralık "uzmanlar"ının bunu zayıflatmak ve sınırlamak için bu kadar zaman harcamaları şüpheli olurdu. Kapitalist sınıf, kendi gücünü ve mülkiyet haklarını dayatmak için mutlu bir şekilde devleti kullanmaları gibi, çalışan insanlar da ondan umulabilecek faydayı sağlamak için ne yapabileceklerse onu yapmaktadırlar. Bunun böyle olması, anarşistleri refah devletinin ve diğer devlet müdehale biçimlerinin olumsuz yanları hakkında körleştirmez (anar-

şitlerin refah devletine ilişkin görüşleri için bakınız **Kısım J.5.15**).

Devlet müdehalesi ile ilgili bir sorun, Kropotkin'in gördüğü gibi, devletin toplumsal işlevleri içine almasının "*kaçınılmaz bir şekilde, kontrolsüz, dar-görüşlü bir bireyciliğin gelişmesinin lehine olmasıdır. Devlet'e ait olan yükümlülükler sayısal olarak arttıkça, oransal olarak yurttaşlar da birbirlerine karşı olan yükümlülüklerinden kurtulmaktadırlar.*" (**Mutual Aid**, s. 183). Devlet "toplumsal işlevleri" söz konusu olduğunda, örn. Britanya Sağlık Hizmeti, kapitalizmin sebep olduğu toplumsal atomizasyonun bir **sonucu** olarak ortaya çıkmalarına karşın, bireyciliği, bu tip bir eylemin gerekliliğini ilk başta ortaya çıkaran kişisel ve toplumsal sorumluluk eksikliğini **kuvvetlendirme** eğilimine sahiptirler. (Topluluk ve toplumsal kendi kendine yardım etmenin biçimleri ile bunların tarihsel öncelleri **Kısım J.5.16**'da tartışılacaktır).

Millileştirilmiş endüstriler örneği devlet müdehalesinin sosyalist olmayan doğasının iyi bir göstergesidir. Millileştirme, "yeni" rejime tabi olanlar için pek az bir iyileştirme sağlayarak, kapitalist bürokrasinin yerini devletinkinin almasıdır. Millileştirme, "*gerçekten de yaratıcı sanayicileri diktatörce idari konumlara yerleştir*"erek, "*eski bireysel kapitalist sınıfı ... devlet kapitalizmini idare edecek yeni ve etkin bir*

yöneticiler sınıfına dönüştürüyordu." (Vernon Richards, **Op. Cit.**, s. 10)

Anarşistler, iyileştirmeler elde edilmesi ve şu anda buradaki reformların savunulması için kendinden yönelimli faaliyetin ve doğrudan eylemin tarafındadırlar. Kendi başımıza grevler ve protestolar düzenleyerek, yaşantılarımızı iyileştirebiliriz. Bu, daha tercih edilir yasaların geçmesi ve daha az tercih edilenlerin reddedilmesi için doğrudan eylemi kullanmanın zaman kaybı olduğu anlamına gelmez. Hiç de öyle değil. Ancak, sıradan insanlar yasaları dayatmak için kendi güçlerini ve otkökü örgütlenmelerini kullanmadığı müddetçe, devlet ve işverenler hoşlanmadıkları herhangi bir yasayı ihlal etmekten onur duyacaklardır. Devlete güvenerek, piyasaya ve güç yoğunlaşmasına karşı toplumsal kendini korumanın içi boşaltılır. En sonunda, devlet verdiğini (veya vermek zorunda bırakıldığını) geri de alabilir, ancak bizlerin kendi kendimize yarattıımız ve işlettiğimiz şeyler daima **bizim** arzu ve çıkarlarımıza hizmet etmeye devam eder. Devletin refah [sisteminin] kapitalist sınıfın baskıları karşısında ne kadar incinebileceğini görmüştük, bu gerçeği görmeliyiz.

D.2 Zenginliğin Politika Üzerindeki Etkisi Nedir?

Kısa yanıt: epey büyük bir etkisi vardır; hem doğrudan hem de dolaylı. Buna zaten **Kısım B.2.3**'de değinmiştik ("Yönetici sınıf devletin kontrolünü nasıl sürdürür?" Burada o söylediklerimizi daha da açacağız.

Kapitalist bir demokrasideki devlet politikası genellikle popüler etkiden oldukça iyi bir şekilde yalıtılmıştır, ancak seçkinlerin etkisine ve parasal çıkarlara oldukça açıktır. İlk önce doğrudan etki olasılığını ele alalım. Seçimlerin parasal bir maliyeti olduğu, ancak zenginlerin ve şirketlerin seçimlerde yer almaya gücü yeteceği açıktır. Hatta sendikaların partilere [yaptıkları] bağışlar bile iş alemi sınıflarnınki ile karşılaştırılamaz. Örneğin, 1972'deki ABD başkanlık seçimlerinde, harcanan 500 milyon $'ın yan-

lızca 13 milyon $'ı sendikalardan gelmişti. Geriye kalan ezici çoğunluk ise hiç şüphesiz ki Büyük İş Alemi ve zengin bireylerden gelmişti. Doğrudan bir sendika-iş alemi karşılaştırmasının yapılabileceği son seçim olan 1956 seçimleri için, 742 işadamının yaptığı katkı 17 milyon işçiyi temsil eden sendikalarınkiyle aynıydı. Bu, sendikaların büyük üye sayısına sahip olduğu, örgütlü emeğin azalmasından önceki bir dönemdi.

Bu nedenle, mantıksal olarak, politika zenginlerin ve güçlülerin elinde olacaktır –teoride değilse bile gerçekte–, çünkü ancak zenginler parasal olarak bunu yapmaya muktedir olacaklardır, ve ancak zenginlerin desteklediği partiler şanslarının olmasını sağlayacak yeterince fona ve lehinde bir basın içeriğine sahip olabileceklerdir (bakınız **Kısım D.3**, "Zenginlik kitle medyasını nasıl etkiler?") Emek-kökenli partileri destekleyen güçlü sendika hareketlerinin bulunduğu ülkelerde bile, politik gündem medyanın hakimiyeti altındadır. Medya iş aleminin elinde olduğu ve onlardan gelen reklamlara dayandığı için, bağımsız emek-temelli politik gündemlerin takip edilmesinin veya ciddiye alınmasının zor olmasında şaşılacak hiçbir şey yoktur. Dahası, emek partilerinin elindeki fonlar kapitalistlerin desteklediği partilerinkinden daima azdır; bunun anlamı ise birincilerin "adil" bir seçimde yarışma ka-

pasitesinin engellenmesidir. Ve bu, devlet yapısının gerçek gücün seçilmiş temsilcilerin ellerinde değil, –emek-yanlı herhangi bir politik gündemin sulandırılmasını ve yönetici sınıfın çıkarları açısından zararsız hale getirilmesini güvenceye alan– devlet bürokrasisinin ellerinde olmasını sağlamak üzere tasarlanmış olduğu olgusunu göz ardı etmektedir (bakınız **Kısım J.2.2**).

Zenginliğin politika (böylece de toplum ve hukuk) üzerinde devasa bir **dolaylı** etkisinin olduğu da buna eklenmelidir. Yukarıda zenginliğin medyayı ve onun içeriğini kontrol ettiğine değinmiştik. Ancak, bunun da ötesinde, bir diğer önemli etki kaynağı olan "Yatırımcı Güveni" olarak adlandırılabilecek şey vardır. Eğer hükümet iş aleminin arzularıyla çatışan yasalar geçirmeye veya bu şekilde davranmaya başlarsa, sermaye yatırım yapmak konusunda isteksiz olabilir (ve hatta negatif yatırım yaparak başka bir yere taşınabilir). Bunun yol açacağı ekonomik gerileme politik istikrarsızlığa neden olacak, hükümete iş aleminin çıkarlarını ayrıcalıklı addetmekten başka bir seçenek bırakmayacaktır. "İş alemi için iyi olan", ülke için de iyidir, çünkü iş alemi acı çekerse, o zaman herkes de acı çekecektir.

David Noble şunları yazarken böyle dolaylı baskıların etkilerinin iyi bir özetini sunmaktadır: firmaların "*üretimi bir ülkeden başka bir ülkeye aktarma,*

birisindeki bir fabrikayı kapatma ve başka bir yerde yeniden açma, yatırımları 'iklim'in {iş alemi açısından} en uygun olduğu yerlere doğru yönlendirme ve yeniden yönlendirme kapasitesi vardır. ... {Bu}, şirketlerin en ucuz ve en itaatkar (ki bu yanıltıcı daha etkin görüntüsüne yol açmaktadır) emeği elde etmek için işgücünü birbirine kırdırmasını sağlar. ... Bu, bölge ve ülkeleri, vergi teşvikleri, emek disiplini, gevşek çevresel ve diğer düzenlemeler ve kamu tarafından sübvanse edilen altyapı sunarak yatırım çekmeye çabalamak için birbirleriyle rekabet etmeye zorlamıştır. ... Böylece çağımızın en büyük paradoksu ortaya çıkar: yaşam standartlarını (ücretler, yardımlar, yaşam kalitesi, politik özgürlük) düşürmeye en istekli olanlar, en fazla zenginleşen (şirket yatırımlarını çeken) ülkeler olacağı. Bu zorlama [haraç] sisteminin net etkisi, rekabet edebilirlik ve zenginleşme adına koşul ve beklentilerde evrensel bir gerilemedir." (**Progress Without People**, s. 91-92)

Ve, bir ülke yatırım cezbetmek veya kendi işalemi sınıfını yatırım yapmaya cesaretlendirmek için yaşam standartlarını düşür**se** bile (ABD ve Birleşik Krallığın ekonomik durgunluk yoluyla yüksek işsizlik yaratarak işgücünü disipline etmesi gibi), bunun sermayenin kalacağının bir garantisi olmadığı belirtilmelidir. ABD'li işçiler, ücretleri sabit dururken, şirketlerinin karlarının yükseldiğine tanıklık etti, ve

(ödül olarak) yüzbinlercesi "kapasite düşürülmesi"ni veya işlerinin Meksika veya Güney Doğu Asya'daki sweatshop'lara [kötü koşullarda ucuz emek gücü çalıştıran yerler] kaydığını gördü. En uzak doğuda, Japon, Hong Konglu veya Güney Koreli işçiler ise imalat sanayi işlerinin Çin ve Endonezya gibi daha ucuz ücretlere sahip (ve daha baskıcı/otoriter) ülkelere kaydığını gördü.

Sermayenin hareketliliği söz konusu olduğunda, burada da kamu borcunun ortaya getirdiği bir tehdit vardır. Doug Henwood'un belirttiği üzere, "*{k}amu borcu, devletin güvenli bir şekilde sermayenin ellerinde kalacağını sağlama almanın güçlü bir aracıdır. Hükümetin borcu ne kadar yüksekse, bunun bankacıları o kadar çok memnun etmesi gerekir. Eğer bankacılar memnun olmazlarsa, borçları çevirmeyi reddecekler veya en cezalandırıcı koşullarda yeni finansman sağlayacaklardır (eğer onu da yaparlarsa). {ABD} federal borcunda 1980'lerde yaşanan patlama, 1989-92 yavaşlamasından toparlanmakta olan ABD ekonomisinin bastırılması için katı mali ve parasal politikalar talep etmelerine yönelik [olarak] kreditörlerin gücünü büyük ölçüde arttırdı.*" (**Wall Street**, s. 23-23) Ve, Wall Street'in, doğrudan ve dolaylı olarak, borç üzerinden bir servet yaptığını da eklemeliyiz.

Clinton'un refah programlarını Federal hükümetten Eyalet hükümetlerine devretme planlarına ilişkin yorumunda, Noam Chomsky şu önemli noktayı vurguluyor, "*göreceli eşitlik koşulları altında, bu demokrasiye doğru bir yönelim olabilirdi. Mevcut koşullarda ise, bu devir demokratik süreçlerin daha da aşındırılmasına yönelik yeni bir darbedir. Belli başlı şirketler, yatırım firmaları vb., ulusal hükümetlerinin hareketlerini sınırlayabilirler ve doğrudan kontrol edebilirler, bir ulusun işgücünü bir diğeri ile karşı karşıya getirebilirler. Ancak "büyük canavar" tarafından uzaktan etkilenecek tek rakip oyuncu eyalet hükümeti ise eğer, oyun çok daha kolay olur ve orta-ölçekli bir işletme bile oyuna katılabilir. İş aleminin {toplum ve politika} üzerindeki gölgesi böylece daha da koyulaşabilir, ve özel güç özgürlük adına daha büyük zaferlere koşabilir.*" (Noam Chomsky, "*Rollback III*", **Z Magazine**, Mart, 1995)

Ekonomik şantaj, özgürlüğün engellenmesinde oldukça kullanışlı bir silahtır.

D.2.1 Sermaye Kaçışı Gerçekten de o kadar Güçlü müdür?

Evet. Sermaye kaçışıyla, iş alemi çok fazla bağımsız hale gelen ve kendilerini seçenelerin çıkarlarını dikkate almaya başlayan herhangi bir hükümetin hizaya getirilmesini sağlayabilir. Bu nedenle, aynı kurumsal etkilere ve çıkarlara farklı şekillerde tepki gösterecek farklı politikacı grupları olmasını bekleyemeyiz. Avustralya İşçi Partisi ile İspanya Sosyalist Partisi'nin "Thatchercı" politikalarını, "Demir Lady" bunları Britanya'da uygularken uygulamaya geçirmeleri bir rastlantı değildir. Yeni Zelanda İşçi [Partisi] hükümeti bu noktayı gösteren bir olaydır: "*{1984'de} yeniden seçilmesini takip eden birkaç ay içerisinde, maliye bakanı Roger Douglas, Thatcher ve Reagan'ı pısırıklar olarak gösterecek bir ekonomik 'reformlar' programı hazırladı. ... {N}eredeyse herşey özelleştirildi ve sonuçlar piyasa laflarıyla aklandı. Yeni Zelanda'da bilinmez bir şey olan refahın bölüşümü, işsizlik, yoksulluk ve suçun eşliğinde birdenbire ortaya çıktı.*" (John Pilger, "*Breaking the one party state*", **New Statesman**, 16.12.1994)

Yaramaz yönetimi "disipline etmek" için kullanılan sermaye kaçışının en aşırı örneklerinden bi-

risi Britanya'daki 1974-79 İşçi [Partisi] hükümetidir. Ocak 1974'de, Londra Borsa'sının FT Endeksi 500 puanda idi. Şubat'ta, Madenciler greve çıktılar, (Tory Başbakan) Heath'ı genel bir seçime zorladılar. Yeni İşçi [Partisi] hükümeti (kabinesinde birçok sol-kanatçıyı da içeriyordu) bankaların ve ağır sanayinin büyük kısmının millileştirilmesinden söz etmeye başlamıştı. Ağustos 1974'de, Tony Benn gemi yapımı endüstrisinin millileştirilmesi planlarını açıkladı. Aralık ayına gelindiğinde, FT Endeksi 150 puana gerilemişti. 1976'ya gelindiğinde ise, Hazine pound'u desteklemek üzere kendi parasını geri almak için günde 100 milyon $ harcamaktaydı (**The Times**, 10.06.1976).

The Times şunu belirtiyordu, "*yüksek faiz oranlarına rağmen pound'un değerinde yeni bir düşüş yaşandı. ... [S]atıcılar pound satmaya yönelik baskının ağır ve kalıcı olmadığını, ancak alıcılar arasında neredeyse tam bir ilgisizlik yaşandığını söylüyorlardı. Bankacıların, politikacıların ve yetkililerin pound'un değerinin altında olduğu konusunda görüş birliği içinde olmaları karşın, pound'da yaşanan düşüş oldukça şaşırtıcı.*" (27.05.1976)

Uluslararası sermayenin gücüyle karşılaşan İşçi [Partisi] hükümeti sonunda, bir kesinti ve kontrol paketi dayatan IMF'den geçici "mali destek" [*bail out*] aldı; İşçi [Partisi'nin] tepkisi ise, bir ekonomistin de-

diği üzere "*Dediğiniz herşeyi yapacağız*" oldu. Bu politikaların toplumsal maliyetleri bir felaketi andırıyordu, işsizlik o zamana değin duyulmamış bir seviye olan bir milyona yükselmişti. Ve iş alemi dostu olduklarını göstermek için "*harcamalar IMF'ye söz verdiklerinin iki katı miktarda kestiklerini*" unutmayalım (Peter Donaldson, **A Question of Economics**, s. 89)

Sermaye, onayını almayan bir ülkeye yatırım yapmaz. 1977'de, İngiltere Bankası [Merkez Bankası], İşçi [Partisi] hükümetini döviz kontrollerini kaldırmaya ikna edememişti. 1979 ile 1982 arasında, Toryler bunları kaldırdılar, bankaların ve inşaat şirketlerinin borçlanması üzerindeki kısıtlamaları sona erdirdiler:

> "*Döviz kontrollerinin kaldırılmasının sonucu neredeyse derhal kendini gösterdi: o zamana kadar Birleşik Krallıklar'da yatırım yapmış olan sermaye dışarıya gitmeye başladı.* ***Guardian****'ın 21 Eylül 1981 sayısında, Victor Keegan 'geçen hafta İngiltere Bankası tarafından yayınlanan rakamlar emeklilik fonlarının % 25'inin parasını yurtdışına yatırdığını ve Birleşik Krallık'taki birleşik kredi şirketlerinin [unit trust] döviz kontrol-*

lerinin kaldırılmasından beridir hiçbir (net) yatırım yapmadıklarını gösteriyor' diyordu." (Robin Ramsay, **Lobster**, sayı 27, s. 3)

Neden? Birleşik Krallık'da bu kadar kötü olan şey neydi? Basitçe ifade edilirse, işçi sınıfı fazla militandı, sendikaların –**The Economist**'in ifade ettiği üzere (27 Şubat, 1993) "*yasalarla elleri kolları bağlanmamış, bastırılmamıştı*"; ve refah devleti hala yaşıyordu. Daha önceki mücadelelerin kısmı kazanımları hala mevcuttu, ve insanlar önerilen herhangi bir işi veya işverenlerin otoriter uygulamalarını kabul etmeyecek kadar onurluydular. Bu etkenler emek piyasasında "esneksizlik" yaratıyordu, bu nedenle işçi sınıfına "iyi" ekonomiyle bir ders verilmeliydi.

Sermaye kaçışı yoluyla, isyankar bir halk ve hafifçe radikal olan bir hükümet dizlerinin üzerine çöktürülmüştü.

D.2.2 İş Aleminin Propagandası Ne Kadar Yaygındır?

İş alemi, insanların statükoyu kabul etmesi için bayağı bir para harcamaktadır. Yine (böyle

tekniklerin yaygın olduğu) ABD örneğine gönderme yapacak olursak, insanların "serbest girişim"i (bu, idari imtiyazlara hiçbir tecavüz olmaksızın, devlet-sübvansiyonlu özel kesim gücü demektir) "Amerikan tarzı" olduğunu kabullenmeleri için çeşitli araçlar kullanılmıştır. Çalışan birçok insanın çok fazla güçlü olmaları nedeniyle sendikalara karşı çıkması veya içeriklerine bakmaksızın tüm radikal fikirleri "Komünizm" olarak mantıksızca reddetmeleri ortadayken, bu kampanyaların başarısı açıktır.

1978'e gelindiğinde, Amerikan iş alemi, halka yönelik propaganda (Halkla İlişkilerde, içeriği olmayan bir halk desteği görüntüsünü yansıtması için "Astorturf" olarak bilinirler; ve iş aleminin çıkarlarının sözcülüğünü yapmak üzere kiralanan etkili yurttaşlar ise "otüstü" [grasstops] olarak bilinirler) için yılda 1 milyar $ harcamaktaydı. 1983'de, 100 milyon $ veya daha fazla varlığı olan, bu alanda faaliyet gösteren 26 genel amaçlı vakıf –ve keza düzinelerce şirket vakfı– bulunmaktaydı. Bunlar, medyanın gücüyle birlikte, –daima etkin olmayan bir kontrol aracı olan– zorun yerini "rızanın imal edilmesi"nin almasını sağladı: kabul edilebilir sınırlarının zenginlerce belirlendiği bir süreç.

Bu süreç bir süreden beridir devam etmekte. Örneğin, "*1947 Nisanında, Reklamcılık Konseyi Amerikan ekonomik sistemini –düşündükleri*

şekliyle– Amerikan halkına satmak için 100 milyon $'lık bir kampanya başlattı; program resmi olarak 'Amerikan halkını yaşamın ekonomik gerçekleri hakkında eğitmeye yönelik asli bir proje' olarak tanımlanmaktaydı. Şirketler 'çalışanlarının beyinlerini yıkamak için kapsamlı programlar başlattılar' demekteydi ***Fortune*** *dergisi; esir alınmış dinleyicileri 'Ekonomi Eğitimi Dersleri'ne nahkum ederek, onların 'serbest girişim sistemi'ne –yani, Amerikanizme– bağlılıklarını sınıyorlardı.' Amerikan İşletme Birliği [American Management Association, AMA] tarafından yapılan bir araştırma birçok şirket liderinin 'propaganda' ile 'ekonomi eğitimi'ni eş anlamlı gördüğünü, 'insanlarımızın doğru düşünmesini istiyoruz' dediklerini ... {ve} 'bazı işverenlerin ... bunu bir tür sendikalara karşı girişilmiş bir 'sadakat savaşı' –mevcut kaynaklar veriliyken oldukça eşitsiiz bir savaş– olarak gördüklerini gösteriyordu.*" (Noam Chomsky, **World Orders, Old and New**, s. 89-90)

Büyük İş Alemi'nin mesajının doğrudan aktarılmasında çeşitli kurumlar kullanılmıştı; örneğin, görünüşte bir yardımseverlik örgütlenmesi olan Ekonomi Eğitimi Karma Komisyonu, öğretmenlerin ekonomi eğitimini finanse etti, ve eğitim yardımı olarak kitaplar, broşürler ve filmler sağladı. 1974'de, 20,000 öğretmen bu atölye çalışmalarına katılmıştı.

Amaç, öğretmenleri, şirketleri öğrencilerine eleştirel olmayan bir şekilde sunmaya tevik etmekti. Bu propaganda makinasının kaynakları Amerikan Bankalar Birliği, AT&T, Sears Roebuck Vakfı ve Ford Vakfı'ndan gelmektedir.

G. William Domhoff'un işaret ettiği üzere, "*her ne kadar bu {ve buna benzer diğer organlar} iktidar seçkinlerinin ekonomik ve diğer yurtiçi konulardaki tüm politikalarının ve görüş açılarının aktif bir kabulünü sağlayamamış olsa da, karşı görüşlerin izole halde kalmasını, [bunlardan] şüphe edilmesini ve [bunların] kısmen geliştirilmesini sağlayabilmiştir.*" (**Who Rules America Now?**, s. 103-4). Diğer bir deyişle, "kabul edilemez" görüşler marjinalleştirilmiş, anlatımın sınırları belirlenmiş, ve toplumun içerisindeki herşey görünüşte "fikirlerin serbest pazarına" dayandırılmıştır.

İş aleminin bu propagandasının etkileri yaşamın diğer yönlerinde de hissedilmiş, ABD iş alemi sınıfının fazlasıyla sınıf bilinçli olmasını, Amerikan halkının geri kalanının ise "sınıf"ı bir küfür olarak görmesini sağlamıştır.

D.3 Zenginlik Kitle İletişim Araçlarını Nasıl Etkiler?

Anarşistler, zengin ve güç sahibi olanların, kendi çıkarlarının propagandasını yapmak için medyayı nasıl kullandığına dair ayrıntılı ve sofistike analizler geliştirmişlerdir. Bu analizlerden belki de en iyisi, ana tezleri bu kısımda özetlenecek olan Noam Chomsky ve Edward Herman'ın yazdığı **Manufacturing Consent** içerisindeki "***Propaganda Modeli***"dir (medyanın bu modeline ilişkin daha fazla tartışma için Chomsky'nin **Necessary Illusions**'ına bakınız).

Chomsky ile Herman'ın medya "propaganda modeli", medya tarafından dağıtılan haberler ve diğer malzemeler için bir elek olma işlevi yerine getiren beş "*filtre*" kümesinden meydana gelir. Bu "filtreler", seçkinlerin görüş açısını ve çıkarlarını yansıtan, ve

"*devlete ve özel [kesim] faaliyetine hakim olan özel ıkarlara [yönelik] desteği*" harekete geçiren bir medya yaratır (**Manufacturing Consent**, s. xi). Bu "filtreler" şunlardır: (1) büyüklük, yoğunlaşmış sahiplik, sahibinin zenginliği, ve hakim kitle iletişim firmalarının kar odaklı olması; (2) kitle iletişim araçlarının asli gelir kaynağı olarak reklamlar; (3) medyanın, hükümet, iş alemi ve –bu asli kaynaklarca ve gücün temsilcilerince finanse edilen ve onaylanan– "uzmanlar" tarafından sağlanan bilgiye dayanması; (4) medyayı disipline etmenin aracı olarak "itiraz" [*flak*, şikayet, uçaksavar ateşi]; ve (5) ulusal bir din ve kontrol mekanizması olarak "komünizm karşıtlığı" [*anticommunism*].

"*Haberlerin hammaddesi, ardında basılmaya uygun, temizlenmiş bir artık bırakarak bu filtrelerden sırasıyla geçmek zorundadır,*" diyor Chomsky ve Herman. Filtreler, "*söylem ve yorumun öncüllerini, ve en başta da haber değeri olanın tanımının ne olduğunu sabitler; ve propaganda kampanyalarının temelini ve işleyişlerini açıklar.*" (**Manufacturing Consent**, s. 2). Aşağıda kısaca bu beş filtrenin mizacını ele alacağız (örnekler çoğunlukla ABD medyasındandır).

Bu bölümün Herman ve Chomsky'nin tezlerinin bir **özeti** olduğunu, ve ne **Manufacturing Consent**'deki ne de **Necessary Illusions**'daki kanıt ve

argüman zenginliğini burada sunamayacağımızı bir kere daha belirtmek istiyoruz. Daha fazla bilgi ve medyanın ”propaganda modeli”ni destekleyen kanıtlar için bu kitaplardan birisini öneriyoruz.

D.3.1 Büyüklük, Yoğunlaşmış Sahiplik, Sahibinin Zenginliği, ve Hakim Kitle İletişim Şirketlerinin Kar Odaklı Olması Medya İçeriğini Nasıl Etkiler?

Yüzyıl önce bile, önemli bir erişime sahip olan medya sayısı gerekli yatırımın çok büyük olması nedeniyle sınırlıydı, ve bu sınırlılık zaman içerisinde giderek daha etkin hale gelmiştir. Herhangi bir gelişmiş piyasada olduğu üzere, bunun anlamı medya endüstrisine girmenin önünde oldukça etkili **doğal** engeller olduğudur. Bu yoğunlaşma sürecinden ötürü, asli medyanın sahipliliği giderek daha az elde yoğunlaşmaştır. Ben Bagdikian'ın **Media Monopoly** kitabında vurguladığı üzere, 29 en büyük medya sistemi gazetelerin yarısından fazlasından, ve dergi,

radyo-tv yayıncılığı, kitaplar ve filmlerdeki satış ve izlenmenin çoğundan sorumludur. Bunların "*en üst katmanı*" –10 ile 24 arasındaki sistemler–, hükümet ve kablolu hizmetlerle birlikte, "*haber gündemini belirlemekte, medyanın daha aşağı katmanlarına ve böylece de genel kamuoyuna ulusal ve uluslararası haberleri temin etmektedir.*" (**a.y.**, s. 5)

Yirmi dört üst katman şirket, çok zengin insanların sahip olduğu ve onlarca kontrol edilen, büyük, kar-amaçlı şirketlerdir. Bu şirketlerin çoğu finansal piyasalarla tamamen bütünlemiştir; bunun sonucu ise, hisse sahiplerinin, müdürlerin ve bankacıların sonuç [kar-zarar durumu] üzerine odaklanmalarına yönelik baskılarının çok güçlü olmasıdır. Medya hisseleri piyasanın en tercih edilenleri olduğu, ve deregülasyon karlılığı ve böylece de devirleri arttırdığı için, bu baskılar son yıllarda yoğunlaşmıştır.

Medya devleri keza diğer alanlara doğru yayılmışlardır. Örneğin her ikisi de belli başlı televizyon ağlarına sahip olan GE ve Westinghouse, tartışmaya açık olan silah üretimi ve nükleer güç alanlarına yoğun bir şekilde katılan, dev, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren şirketlerdir. GE ve Westinghouse, nükleer güç ve askeri araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemesi, ve denizaşırı satış ve yatırımlarında uygun bir iklim yaratması için hükümetin sübvansi-

yonlarına dayanmaktadırlar. Hükümete benzeri bir bağımlılık diğer medyayı da etkiler.

Bunlar uluslararası yatırımları olan büyük şirketler oldukları için, ana medya sağ-kanat politik bir sapmaya sahip olma eğilimindedir. Ayrıca, iş alemi sınıfının üyeleri kitle iletişim araçlarının çoğunun sahibidir, büyük bir kısmı varolmaları açısından reklam gelirlerine dayanmaktadır (ki bu da özel kesim iş aleminden gelmektedir). İş alemi yine haber programları için olan "uzmanlar"ın büyük bir kısmını temin etmekte ve yoğun bir "itiraz" üretmektedir. Bunların "sol-eğilimli" olduğu iddiaları, aşağıda anlatılan "itiraz" örgütlenmelerinin imal ettiği dezenformasyonlardır.

Bu nedenle Herman ve Chomsky [şöyle diyorlar]:

> "*hakim medya biçimleri oldukça büyük işletmelerdir; çok zengin kişilerce veya sahipleri ile diğer piyasa-kar-odaklı güçlerin keskin kısıtlarına tabi olan yöneticilerce kontrol edilirler; ve diğer şirketler, bankalar ve hükümet ile çok yakından bağlıdırlar, ve önemli ortak çıkarları vardır. Bu, haber seçimini etkileyen birinci güçlü filtredir.*" (**a.y.**, s. 14)

Söylemek gereksiz olsa da, haberciler ve editörler, çalışmalarının işverenlerinin çıkar ve

gereksinimlerini nasıl yansıttığına dayanarak seçileceklerdir. Bu nedenle, aynı yetenek ve becerilere sahip, birisi radikal diğeri ise daha ana akım olan iki haberci endüstride oldukça farklı kariyerlere sahip olacaktır. Radikal bir haberci haberinin tonunu hafifletmedikçe, onun düzeltilmeksizin veya değiştirilmeksizin basıldığını görmesi pek olası değildir. Böylece medya şirketi içerisindeki yapı radikal bakış açısını cezalandırma eğilimden olacak, kariyerinde ilerlemek için statükonun kabul edilmesini cesaretlendirecektir. Bu ayıklama süreci, sahiplerin editör ve habercilere ne yapmaları gerektiği konusunda emir vermemesini sağlar –başarılı olmak için işverenlerinin değerlerini içselleştirmek zorunda kalacaklardır.

D.3.2 Kitle İletişim Araçlarının Asli Gelir Kaynağı Olarak Reklamın Etkisi Nedir?

Medyanın temel işi, izleyicileri reklamcılara satmaktır. Bu nedenle reklamcılar bir tür *de facto* lisans verme otoritesi haline gelirler, çünkü onların destekleri olmaksızın medya ekonomik açıdan yaşayabilir olamayacaktır. Onlar reklamcıların ilgisini

çeken **varlıklı** izleyicilerdir. Chomsky ve Herman'ın ifade ettiği üzere, "*Daha büyük bir izleyici kitlesine yönelmenin kitle iletişim araçlarını 'demokratik' yaptığı fikri bu nedenle, [bunun] politik [bir] benzeri [olan] gelirle ağırlıklandırılan bir seçim sistemi gibi bir başlangıç zayıflığından muzdariptir.*" (**a.y.**, s. 16).

Böylece, politik ayrımcılık satın alacak parası olan insanlara vurguyla reklam paylarında da yapılandırılır. Ayrıca, "*çoğu şirket ideolojik düşmanlarıyla ve çıkarlarını zedelediğini düşündükleriyle iş yapmayı daima reddecekir.*" Bu aleni ayrım "*gelirle ağırlıklandırılmış oy sistemi*"nin kuvvetini daha da arttırır. Bundan dolayı, büyük şirket reklamcıları, olumsuz ekolojik etkiler, askeri-endüstriyel kompleksin işleyişi, veya şirketlerin Üçüncü Dünya diktatörlüklerine verdikleri destekler ve onlardan sağladıkları faydalar gibi şirketlerin faaliyetlerine ilişkin ciddi eleştiriler içeren programlara neredeyse hiçbir zaman sponsor olmazlar. Daha genelde, reklamcılar " *'satın alma ruh hali'ni kesintiye uğratacak ciddi karmaşıklıklar ve rahatsız edici tartışmalar içeren proglamlardan uzak dururlar.*" (**a.y.**, s. 18)

Bunun aynı zamanda işçi sınıfının ve radikal olan gazeteleri ciddi bir dezavantajlı konuma sokma etkisi vardır. Reklam kazancına erişimi olmaksızın, en popüler gazeteler bile kapanacak veya yüksek fiyat

koyduğu için satamayacaktır. Chomsky ve Herman Birleşik Krallık'daki emek-yanlısı ve sendika-yanlısı **Daily Herald**'ı buna örnek olarak göstermektedirler. **Daily Herald**, okuyucu açısından **The Times**, **Financial Times** ve **Guardian**'ın toplamını nerdeyse ikiye katlamıştı, ancak % 8.1'lik ulusal dağıtım ile net reklam gelirlerinin ancak % 3.5'unu alabiliyordu ve bu nedenle "serbest piyasa"da yaşamadı.

Herman ve Chomsky'nin belirttiği üzere, "*önemli hiçbir medya desteği olmayan ve basının aktif düşmanlığına oldukça maruz kalan bir kitle hareketi, ciddi bir yetersizlikten muzdariptir ve ağır eşitsizliklerle mücadele eder.*" (**a.y.**, s. 15-16) **Daily Herald**'ın kapanmasıyla, emek hareketi anaakım medyada sesini yitirmiş oldu.

Bu nedenle reklam, haber seçiminde (ve aslında, piyasada ayakta kalmakta) etkin bir filtredir.

D.3.3 Medya Neden Hükümet, İş Alemi ve Hükümet ile İş Alemi Tarafından Finanse Edilen ve Onaylanan ”Uzmanlar”ın Sağladığı Bilgiye Dayanmaktadır?

Medyanın bu türden kaynaklara dayanmasının iki ana nedeni ekonomi ve elverişliliktir [rahatlık]: Sonucun [kar-zarar durumunun] göz önüne alınması, medyanın kaynaklarını önemli haberlerin sıklıkla ortaya çıktığı, söylenti ve sızıntıların bol olduğu, ve düzenli basın toplantılarının düzenlendiği yerlerde yoğunlaştırmasını dayatır. Washington D.C.'deki Beyaz Saray, Pentagon ve Dış İşleri Bakanlığı bu tip faaliyetlerin merkezleridir.

Hükümet ve şirket kaynakları, konum ve prestijleri itibariyle tanınır ve inanılır olma meziyetine sahiptirler; üstelik, medyanın kullanabileceği haber akışını üretmeye hazır paranın çoğu onlardadır. Örneğin, Pentagon, binlerce insan istihdam eden, her yıl milyonlarca dolar harcayan, ve bırakın herhangi bir muhalif birey ya da grubun halkı-bilgilendirme [*public-information*] kaynağını, bunların **toplamı**nı

dahi kat kat aşan bir halkı-bilgilendirme servisi vardır.

Ancak şirket kesiminin Pentagon ve diğer hükümet organlarının çapnda bir halkı bilgilendirme ve propaganda üretecek kaynakları vardır. Bir iş alemi **kolektifi** olan Ticaret Odası'nın 1983 bütçesinde araştırma, iletişim, ve politik faaliyetlere ayrılmış 65 milyon $'ı vardı. ABD Ticaret Odası'nın yanısıra, halkla ilişkilere ve lobicilik faaliyetlerine katılan binlerce eyalet ve yerel ticaret odaları ve ticari birlikler bulunmaktadır.

Kaynak olarak seçkin konumlarını korumak amacıyla, hükümet ve işalemi-haber ajansları haber organizasyonları için işleri kolaylaştırmak amacıyla büyük bir çaba göstermektedirler. Medya organizasyonlarına toplayabilecekleri çeşitli hizmetler sunmaktadırlar: muhabirlere konuşmaların ve yayınlanacak raporların ön kopyalarının verilmesi; haber başlıklarının gereğine uygun saatlerde basın toplantıları ayarlanması; basın açıklamalarının çok az bir düzeltme gerektiren bir dille hazırlanması; ve basın toplantılarının ve "resim [alma] fırsatının" dikkatlice organize edilmesi. Sonuçta, bunun anlamı, iktidar seçkinlerinin büyük bürokrasileri, haberleri üretme ve hammaddelerini elde etmede medyanın maliyetlerinin azaltılmasına katkıda bulunarak kitle iletişim araçlarını sübvanse etmektedir.

Bu nedenle, ”*ekonomi, {medyanın} kaynaklarını önemli haberlerin sıklıkla ortaya çıktığı, önemli söylenti ve sızıntıların olduğu ve düzenli basın toplantılarının yapıldığı yerlere yoğunlaştırmasını dayatır. ... {Devlet organlarının yanısıra} işalemi şirketleri ve ticari gruplar da değerli addedilen hikayelerin temin edicisidirler. Bu bürokrasiler, haber organizasyonlarının güvenilir, planlı [haber] akışına yönelik taleplerini büyük bir hacme sahip malzemeyle karşılar.*” (**a.y.**, s. 18-19)

Resmi kaynakların hakimiyeti, tabii ki, muhalif görüşleri büyük bir yetkinlikle sunan, saygın gayriresmi kaynakların varlığıyla zayıflar. Bu sorunu hafifletmek için, iktidar seçkinleri ”*uzmanların desteğini alma*” stratejisini kullanır –yani, danışmanlar olarak onları maaşa bağlamak, araştırmalarını finanse etmek, ve doğrudan doğruya onları kiralayacak ve seçkinlerin çıkarları açısından hayati addedilen mesajların yayılmasına yardım edecek think-tank’lerin [uzmanlardan oluşan danışma kurulları, beyin takımı] organizasyonu. TV’deki tartışma ve haber programlarındaki ”uzmanlar”ın çoğu, finansmanı esasen şirketler kesiminden ve zengin ailelerden sağlanan bu tip organizasyonlardan seçilir –yayınlandıkları programlarda tabii ki asla bahsedilmeyen bir olgu.

D.3.4 ”İtiraz”, Zengin ve Güçlü Olanlarca Medyayı Disipline Etmenin bir Aracı Olarak Nasıl Kullanılır?

”İtiraz”, medya ifadelerine veya programlarına karşı olumsuz tepkileri ifade etmektedir. Bu tip yanıtlar telefon aramaları, mektuplar, telgraflar, elektronik postalar, dilekçeler, yargı davaları, konuşmalar, Kongre’ye önerge verilmesi, veya diğer şikayet, tehdit veya cezalandırma şekilleriyle ifade edilebilir. ”İtiraz” organizasyonlar veya bireylerin bağımsız hareketleri tarafından ortaya getirilebilir. Büyük kaynaklara sahip organizasyonlar veyahut da bireyler tarafından [yapılan] büyük ölçekli ”itiraz” kampanyaları medya açısından hem rahatsız edici hem de maliyetli olabilir.

Reklamcılar ”itiraz” sebebi olabilecek incitici unsurlardan kaçınmak konusunda oldukça duyarlıdırlar, ve incitici olmayan programlar yapılmasına yönelik talepleri, medyanın, ”itiraz” yaratabilecek belli tipteki olgu, konum ve programlardan kaçınmasına yönelik bir baskı yaratır. En caydırıcı türden ”itiraz”, bunu büyük bir ölçekte üretebilecek kaynaklara sahip işalemi ve hükümetten gelir.

Örneğin, 1970'ler ve 1980'ler boyunca, şirketler topluluğu, özellikle itiraz üretmek amacıyla tasarlanan organizasyonlar olarak görülebilecek Amerikan Hukuk Vakfı [American Legal Foundation], Başkent Hukuk Vakfı [Capital Legal Foundation], Medya Enstitüsü [Center for Media], Medya ve Halkla İlişkiler Merkezi [Center for Media and Public Affairs] ve Medyada Doğruluk [Accuracy in Media, AIM] gibi kurumların kurulmasını finanse etmişti. Özgürlük Evi [Freedom House], daha kapsamlı bir tasarıma sahip olan daha eski bir ABD organizasyonudur, ancak itiraz-üretici faaliyetleri daha yeni organizasyonlar için bir model oluşturmuştur.

Örneğin, 1972'de kurulan ve zengin şirket patronlarınca finanse edilen Medya Enstitüsü, medya takip projelerini, konferansları, ve medya çalışmalarını finanse etmektedir. Çalışma ve konferanslarının temel odağı medyanın sözde işalemini doğru bir şekilde resmetmesi ve işaleminin bakış açısına yeterince ağırlık vermemesi oluşturmaktadır, ancak John Corry'nin kitle iletişim araçlarındaki sözde solkanat sapmayı "ifşa"sı gibi çalışmaları da finanse etmektedir.

Medyaya düzenli olarak saldıran, onu tehdit eden, ve "düzelten", dış ve iç politikada kurulu propaganda çizgilerinden herhangi bir sapmayı

bastırmaya çalışan hükümetin kendisi belli başlı bir itiraz üreticisidir.

Ve, itiraz makinası sürekli olarak medyaya saldırırken, medyanın onları hoşnut ettiğini de belirtmemiz gerekli. ("Propaganda modeli" gibi) radikal eleştiriler fiilen göz ardı edilirken, itirazlar saygılı bir ilgiye mahzar olurlar, ve bunların propagandaya yönelik rolü ve şirketlerle olan bağları ve daha geniş sağ-kanat programdan nadiren bahsedilir veya analize tabi tutulur.

D.3.5 İktidar Seçkinleri Neden "Komünizm Karşıtlığı"nı bir Ulusal Din ve Kontrol Mekanizması Olarak Kullanırlar?

"Komünizm", veya gerçekte herhangi bir sosyalizm biçimi, doğaldır ki şirket zenginlerince en birincil tehlike olarak görülür, çünkü işçilere daha fazla pazarlık gücü veren, veya sıradan yurttaşlara kamusal kararlarda daha fazla rol veren üretken varlıkların kolektif sahipliği fikri sınıf konumunu ve seçkinlerin üstün statüsünü kökten tehdit etmektedir.

Bu nedenle komünizm karşıtlığı ideolojisi oldukça yararlıdır, çünkü bu şirket çıkarlarına zarar verdiği düşünülen politikaları savunan herhangi birisine itibar kaybettirmek amacıyla kullanılabilir. Bu yine Sol ve emek hareketlerinin bölünmesine yardımcı olur, dışardaki ABD-taraftarı sağ-kanat rejimlerin desteklenmesini komünizmden "daha az kötü" olarak meşrulaştırır, ve liberalleri ulusal dinin kafirleri olarak damgalanmak korkusuyla bu gibi rejimlere karşı çıkmaktan alıkoyar.

Soğuk Savaşın sona ermesinden beridir, komünizm karşıtlığı bir zamanlar seçkinlerin haçlı seferlerine destek sağlamak için kullanıldığı kadar yaygın bir şekilde kullanılmamıştır. Aksine, bugün sıklıkla "Uyuşturucuyla Savaş" veya "anti-terörizm" kamuoyuna nefret edilecek ve korkulacak "resmi düşmanlar" olarak sunulmaktadır. Böylece "Uyuşturucuyla Savaş" Bush yönetiminin Panama'yı işgalinin bahanesi olmuştu, ve yakın zamanda ise "narko-teröristler ile savaş" Meksika'ya askeri donanım ve gözetim teçhizatının gemiyle gönderilmesinin resmi nedeni olmuştu (ki bunlar aslında, ayaklanmaları ülkeyi istikrarsızlaştırmayla tehdit eden ve ABD yatırımlarını tehlike altına sokan Chiapas'daki Zapatista isyancılara karşı kullanılacaklardı).

Tabii ki, Kuzey Kore, Küba ve Çin gibi birkaç tane resmi komünist düşman devlet hala bulunmaktadır, ve bu ülkelerdeki suistimaller veya insan hakları ihlalleri, müşteri devletlerdeki benzeri suistimaller önemsiz gösterilirken veya göz ardı edilirken, sistematik bir şekilde vurgulanmaktadır. Chomsky ve Herman, ABD'nin müşterileri veya dostlarının ellerinde acı çeken kurbanlardan **değersiz kurbanlar**, düşman devletlerdeki kurbanlardan ise **değerli kurbanlar** olarak bahsetmektedirler. Değerli kurbanlar hakkındaki hikayeler, düşmanlara karşı politik puanlar kazanmak maksadıyla sürekli propaganda kampanyalarının konusu yapılmaktadır sıkça.

> "*Eğer şirketler topluluğu hükümeti ile medya bir hikayenin dramatik olduğu kadar yararlı olduğunu hissederse, bunun üzerine yoğun bir şekilde odaklanır ve kamuoyunu aydınlatmak için kullanır. Bu, örneğin Sovyetlerin Eylül 1983'de Kore uçağı KAL 007'yi düşürmesi [olayında] doğruydu; [bu olay], resmi düşmana karşı yaygın bir iftira kampanyasının başlatılmasını mümkün kıldı ve Reagan yönetiminin silahlanma planları büyük ölçüde geliştirdi.*"

"Bununla tam bir tezat içerisinde, İsrail'in Şubat 1973'de bir Libya sivil uçağını düşürmesi Batı'da hiçbir haykırışa, 'soğuk-kanlı katil' için iftiralara, ve hiçbir boykota yol açmadı. Davranıştaki bu farklılık ***New York Times*** *tarafından tamamen fayda temelinde açıklanıyordu:. 'Geçen hafta Sina yarımadasında bir Libya uçağının düşürülmesinin suçlusunun tespitine yönelik keskin bir tartışmanın hiçbir 'faydalı amacı' yoktur.' Sovyet hareketi üzerine odaklanmanın 'faydalı bir amacı'* ***vardı****, ve büyük bir propaganda kampanyası ortaya çıktı."* (**a.y.**, s. 32)

***

D.3.6 Medyanın Seçkinlerce bir Propaganda Aracı Olarak Kullanıldığını Söylemek bir "Komplo Teorisi" Değil midir?

Chomsky ve Herman bu suçlamaya **Manufacturing Consent**'in Önsöz'ünde değiniyorlar: "*Bizim bu kitapta sunduğumuz benzeri kurumsal eleştiriler kodomanların [establishment, ülkenin ileri gelenlerinin] yorumcuları tarafından genellikle 'komplo teorileri' olarak reddediliyor, ancak bu sadece bir kaçıştır. Biz, kitle-medyasının performansını değerlendirmek*

için herhangi bir türden 'komplo' hipotezi kullanmıyoruz. Aslında, bizim ele alışımız, sonucun büyük ölçüde piyasa güçlerinin işleyişlerinin bir ürünü olduğu, 'serbest piyasa' analizine oldukça yakındır."

Bu "piyasa güçleri"nin bazılarının neler olduğunu açıklayarak devam ediyorlar. En önemlilerinden birisi, belli başlı medyada kimin gazetecilik işlerini alacağını belirleyen yabani otları ayıklama sürecidir. "*Medyadaki en sapmalı seçimler sağ düşünüşe sahip insanların önceden seçilmesi, içselleştirilmiş önyargılar, ve personelin sahipliğin, organizasyonun, piyasanın, ve politik iktidarın kısıtlarına uyum göstermesinden kaynaklanmaktadır.*"

Başka bir ifadeyle, önemli medya çalışanları patronlarının değerlerini içselleştirmeyi öğrenirler. "*Sansür büyük ölçüde, kaynağın gerçekliklerine ve medyanın organizasyonel gerekliliklerine göre kendilerini ayarlayan haberci ve yorumcularca, ve mal sahipliliği ile diğer piyasa ve hükümetsel güç merkezlerinin dayattığı kısıtları yerine getirmeyi –ve genellikle de bunları içselleştiren– seçen medya organizasyonlarındaki daha üst düzeydeki insanlarca yapılan otosansürdür.*" (**a.y.**, s. xii)

Ancak, medya liderlerinin tümünün benzeri değerlere sahip olduklarını söylemek yine de bir komplo teorisi değil midir? Hiç de değil. Bu gibi liderler "*benzer şeyler yaparlar, çünkü dünyaya*

aynı gözlüklerden bakarlar, benzer kısıtlara ve teşviklere sahiptirler, ve bu nedenle de zımni [örtük] bir kolektif eylemlik veya lider-takipçisi davranışı içerisinde hep birlikte hikayeler üretirler veya sessiz kalırlar." (**a.y.**)

Ancak, medya liderlerinin aynı asli değerleri paylaştıkları gerçeği, medyanın her konuda katı bir bütün olduğu anlamına gelmez. Güçlüler genel olarak paylaşılan amaçlara ulaşılması için gerekli taktikler konusunda genellikle anlaşmazlık içerisindedirler, ve bu medya tartışmalarına yansır. Ancak bu amaçların meşruluğuna meydan okuyan veya devlet iktidarının "ulusal" çıkarlar yerine seçkinlerin çıkarlarına kullanıldığını ifade eden görüşler kitle medyasından dışlanır.

Bu nedenle "propaganda modeli"nin, General Motors'un yönetiminin karları korumak ve arttırmak için hareket ettiğini söylemek gibi, "komplo teorisi" ile çok az bir ortaklığı bulunmaktadır.

D.3.7 Medya Hakkındaki ”Propaganda Tezi” birçok Medya Haberinin ”Karşıt” Mizacıyla Çelişmez mi (örn. Hükümetin ve İş Aleminin Yolsuzluklarını İfşa Etmesi)?

Yukarıda değinildiği üzere, medyanın ”karşıt” olduğu, veya daha makulünden ”sol-kanat eğilimli” olduğu iddiası, sağ-kanat Halkla İlişkiler organizasyonlarından kaynaklanmaktadır. Bunun anlamı, bazı ”münasebetsiz gerçekler”in ”nesnellik” **görüntüsü** vermek amacıyla ara sıra filtrelerden geçmesine izin verildiğidir –tam da böylece medyanın propagandaya bulaştığı suçlamalarını reddedebilmesi amacıyla. Chomsky ve Herman'ın ifade ettiği üzere: ”*münasebetsiz gerçeklere temkinli bir şekilde ve uygun varsayımlar çerçevesi içinde izin verilmesiyle, ve asli muhalifin adeta kitle medyasından dışlanmasıyla, bu süreçlerin 'doğallığı', propaganda sistemini, vatansever gündemi başarılı kılmakta resmi sansürün yapabileceğinden daha itibarlı ve etkili kılar.*” (**a.y.**, Giriş)

Kendi meselelerini medyanın "karşıt" doğasına karşı desteklemek için, Herman ve Chomsky, Özgürlük Evi gibi sağ-kanat medya Halkla İlişkiler makinalarının iddialarına göz atarlar. Ancak, hemen keşfedilir ki, "*medyanın bağımsızlığının övülmesi, veya aşırı gayretlerinin eleştirilmesi için ortaya konulan örnekler bizzat bunun tam tersini göstermektedir.*" (**a.y.**) Ciddi bir analiz söz konusu olduğunda bu itirazlar değersizken, "karşıt medya" efsanesinin kuvvetlenmesine yardım etmektedir (sağ tarafta, "*devlet otoritesine karşı mevcut itaat etme genellikle yetersiz addedilmektedir*" ve onların eleştirilerinin kaynağı da **bu**dur! (**a.y.**, s. 301)) ve medya tarafından da ciddiye alınırlar.

Bu nedenle, medyanın "karşıt" mizacı bir efsanedir, ancak bu medyanın eleştirel analiz sunmadığı anlamına gelmez. Aslında Herman ve Chomsky, "*kitle medyası[nın] tüm konularda katı bir bütün olmadığını*" (**a.y.**, s. xii) söylerler ve gerçekleri sunduğunu da reddetmezler (ki zaman zaman onlardan alıntılar yaparlar). Ancak, söyledikleri üzere, "*medyanın bir konu hakkında bazı gerçekleri sunması ... bu [konunun] kapsanmasının yeterliliği veya doğruluğu hakkında kesinlikle hiçbir şey kanıtlamaz. Kitle medyası aslında çoğu şeyi hasır altı eder ... Ancak bu bağlamda daha da önemlisi bir gerçeğe yönelen sorudur –yerleştirilmesi, tonu, ve tekrarlanması, ssu-*

nulduğu çerçeve, ve ona eşlik eden ve anlam kazandıran (veya bir anlayış kazandıran) ilgili gerçekler) … belli bazı gerçekler zeki veya şüpheci bir araştırmacı tarafından bulunmuş olduğu için, bunu bahane ederek radikal eğilimin yokluğunu ve bu sayede gözler önüne serilen de facto bastırmayı gözardı etmenin hiçbir yararı yoktur." (**a.y.**, s. xiv-xv)

D.4 Kapitalizm ile Ekolojik Kriz Arasındaki İlişki Nedir?

Çevresel tahribat alarm verici boyutlara ulaşmıştır. Küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi, üst toprağın kaybı, yağmur ormanlarının temizlenmesiyle oksijenin tükenmesi, asit yağmurları, zehirli atıklar, besinlerdeki ve sudaki böcek zehiri kalıntıları, doğal türlerin hızlanan tükenme oranı, vb. vb. şeylerin büyüklüğü hakkında neredeyse günlük olarak yukarıya doğru revize edilmiş tahminler yapılıyor. Bazı bilim adamları, hayati ekosistemlerin tamir edilemez bir biçimde tahrip olması ve kitlesel insan ölümlerinin başlamasından önce harekete geçmek için 35 yıl gibi kısa bir zamanın olabileceğine inanıyor (Donella M. Meadows, Dennis L.

Meadows, ve Jorgen Randers, **Beyond the Limits: Confronting Global Collapse, Envisioning a Sustainable Future**, Chelsea Green Publishing Company, 1992). Veya, Kirkpatrick Sale'in ifade ettiği üzere, "*gezegen küresel bir ekolojik tahribat [ecocide, ekolojik intihar] yolunda ilerliyor, belki de bunun tam eşiğinde.*" ("*Bioregionalism –A Sense of Place,*" **The Nation**, 12: 336-339).

Çoğu anarşist, ekolojik krizin köklerinin, Geç Cilalı Taş Devri sırasında ataerkilliğin, köleliğin ve ilk ilkel devletlerin ortaya çıkmasıyla beliren tahakküm psikolojisinde yattığını düşünür. Eko-anarşizmin öncülerinden birisi olan Murray Bookchin (bakınız **Kısım E**) şunu belirtiyor, "*toplumsal tahakkümle birlikte ortaya çıkan hiyerarşiler, sınıflar, mülk sahibi biçimleri, ve devletçi kurumlar, kavramsal olarak insanlığın doğayla ilişkisine aktarıldı. Doğa da giderek latifundium [Eski Roma'daki büyük araziler] köleleri gibi acımasızca sömürülecek basit bir kaynak, bir nesne, bir hammadde olarak görüldü.*" (**Toward and Ecological Society**, s. 41). Ona göre, tahakküm psikolojisini söküp atmaksızın ekolojik felaketin gerçekleşmesini önlemeye yönelik tüm girişimler büyük olasılıkla sadece palyatif [kısmen rahatlatıcı] olacak ve bu nedenle de başarızlığa mahkum olacaktır.

Bookchin şöyle devam ediyor, "*insanlık ile doğa arasındaki çatışma insan ile insan arasındaki çatışmanın bir uzantısıdır. Ekoloji hareketi, tüm yönleriyle tahakküm sorununu kucaklayamadığı müddetçe, zamanımızın ekolojik krizinin kökenindeki sebeplerin ortadan kaldırılmasına yönelik* ***hiçbir*** *katkıda bulunmayacaktır. Eğer ekoloji hareketi, genişletilmiş bir devrim kavramının gerekliliği ile radikal bir şekilde uğraşmaksızın, sadece kirlilik ve [vahşi hayatı] koruma kontrollerindeki reformizme –sadece 'çevrecilik'e– bağlı kalırsa, mevcut doğal ve beşeri sömürü sisteminin güvenlik supabı olarak hizmet edecektir.*" (**a.y.**, s. 43)

Kapitalizm, tahakküm psikolojisinin ekolojik olarak en tahripkar çıkış yerini bulduğu araç olduğu için, çoğu eko-anarşist kapitalizmin yıkılmasına en birincil önceliği verirler. "*Sistem, hiç abartısız doğayı bitip tükenmez bir şekilde hırsla yutmasıyla, bütün biyosferi çöl ve arktik canlı topluluklarının kırılgan basitliğine indirgeyecektir. Bitki örtüsü ile hayvan topluluklarını giderek karmaşık biçimlerde ve ilişkilerde farklılaştırmış olan organik evrim sürecini tersine çevirecek, böylece de daha basit ve daha az istikrarlı bir yaşam dünyası yaratmış olacağız. Bu korkunç gerilemenin sonuçları uzun vadede yeterince tahmin edilebilir bir şeydir –biyosfer, en sonunda insan yaşamının gereklilikleri noktasında çökecek ve*

insan yaşamı için gerekli olan organik önkoşulları ortadan kaldıracak şekilde fazlasıyla kırılgan bir hale gelecektir. Her ne kadar ne zaman gerçekleşeceğini tahmin etmek imkansız olsa da, yalnızca üretim amacıyla üretim yapmaya dayanan bir toplumdan bunun ortaya çıkması ... sadece bir zaman meselesidir." (**a.y.**, s. 68)

Kapitalizmin **ortadan kaldırılması** gerektiğinin, çünkü "yeşil" kapitalistlerinin iddialarının aksine "çevre dostu" haline gelecek şekilde kendisini reforme **edemeyeceği**nin vurgulanması önemlidir. Bunun sebebi, "*kapitalizm yalnızca pre-kapitalist doğaya tahakküm kavramlarını geçerli kılmakla kalmaz, doğanın talanını toplumun yaşam kanunu haline getirir. Bu tür bir sistemle onun değerleri hakkında tartışma yapmak, büyümenin sonuçları hakkındaki öngörülerle onu korkutmaya çalışmak, bizzat onun metabolizması ile tartışmaktır. Yeşil bir bitkiyi fotosentez yapmaktan vazgeçmeye ikna etmek, burjuva ekonomisini sermaye birikiminden vazgeçirmekten daha kolaydır.*" (**a.y.**, s. 66)

Bu nedenle, kapitalizm, tahakküm (insanın insan üzerinde ve böylece de insanın doğa üzerinde) ve sürekli, sonsuz bir büyümeye (büyüme olmaksızın kapitalizm öleceği için) dayandığı için ekolojik tahribata yol açar.

D.4.1 Kapitalist Firmalar Neden "ya Ölmeli ya da Büyümeli"dir?

Endüstriyel üretim 1950'den bu yana elli kat artmıştır. Sınırlı [sonu olan] bir çevre içerisinde böylesi bir genişlemenin, felaketvari sonuçlar olmaksızın sonsuza kadar süremeyeceği açıktır. Ancak, yukarıdaki alıntının akla getirdiği üzere, kapitalizmin büyüme bağımlılığından kurtulması **ilkesel olarak** imkansızdır.

Kapitalizm kar için üretime dayanır. Bir firma karlı kalabilmek için, aynı endüstrideki diğer firmalarla rekabet edebilmek amacıyla mal ve hizmetleri yeterince ucuz üretmek zorundadır. Eğer bir firma üretkenliğini arttırırsa (tüm firmalar aynısını yapmak zorunda oldukları için), daha ucuza üretebilecek, böylece fiyat kırarak rekabeti zayıflatacak ve piyasadan daha fazla pay kapacaktır –en sonunda daha az karlı firmaları iflas etmeye zorlayana kadar. Üstelik, daha yüksek üretkenliğe/karlılığa sahip olan firmalar büyüdükçe, genellikle ölçek ekonomilerine ulaşırlar (yani daha büyük hammadde miktarlarını toptan fiyatlardan [*bulk rates*] almak), böylece de daha az üretken/karlı olan işletmeler karşısında daha da fazla rekabetçi avantaj elde ederler. Yani,

sürekli olarak artan üretkenlik ayakta kalmak için hayatidir.

Üretkenliği arttırmanın iki yolu vardır; işçilerin sömürülmesini arttırmak (örn. daha uzun [çalışma] saatleri ve/veya aynı ücret karşılığında daha yoğun çalışma) veyahut aynı ürün veya hizmeti üretmek için gerekli emek miktarını azaltacak yeni teknolojilerin uygulamaya geçirilmesi. İşçilerin sömürü düzeyindeki artışları engellemeye yönelik mücadeleleri nedeniyle, kapitalizmde üretkenliği arttırmanın ana yolu yeni teknolojilerdir (her ne kadar kapitalistler verili teknolojiyle işçiler üzerindeki sömürüyü diğer araçlarla daima arttırmanın yollarını arasalar da).

Ancak yeni teknolojiler pahalıdır; yani, sürekli geliştirmelerin maliyetini karşılamak için firma ürettiğinin **daha fazla**sını satmalı, böylece de sermayesini (makinalar, işletme sahası [*floor space*], işçiler, vb.) sürekli büyütmelidir. Aslında, kapitalizmde olduğu yerde durmak krize davetiye çıkarmaktır –bu nedenle firma sürekli olarak daha fazla kar için uğraşmalı ve dolayısıyla daima genişlemeli ve yatırım yapmalıdır. Diğer bir deyişle, firma yaşamak için, sermayesini büyütmeye ve geliştirmeye **devam etmesine** yetecek kadar satabilmek için, sürekli olarak sermayesini ve üretim seviyesini büyütmeli ve geliştirmelidir –yani, "büyü ya da öl", veya "üretim için üretim".

Bu nedenle kapitalizm açısından ekolojik krizi çözmek ilke olarak imkansızdır, çünkü "büyü ya da öl" onun doğasına içkindir:

> "*Kapitalistik piyasa ekonomisinde 'büyümenin sınırları'ndan bahsetmek, savaşçı bir toplumda savaşın sınırlarından bahsetmek kadar anlamsızdır. Birçok iyi niyetli çevreci tarafından seslendirilen ahlaki dindarlıklar, çokuluslıuların ahlaki dindarlıklarının manipülatif olması kadar naiftir. Kapitalizmin büyümeyi sınırlamaya 'ikna edilmesi', bir insanoğlunun nefes almayı bırakmaya 'ikna edilmesi'ne benzer. Kapitalizmi 'yeşilleştirme', onu 'ekokojik' kılma girşimleri, sonsuz bir büyüme sistemi olan sistemin doğası nedeniyle başarısızlığa mahkumdur.*" (Murray Bookchin, **Remaking Society**, s. 93-94)

Kapitalizm varolduğu müddetçe, "*insan yaşamının organik önkoşulları*"nı ortadan kaldırıncaya kadar, **kaçınılmaz olarak** "*sonsuz bir şekilde doğayı hırsla yutmaya*" devam edecektir. Bu sebeple, kapitalizmle hiçbir şekilde uzlaşılamaz: bizi yok etmeden önce onu yok etmeliyiz. Ve zaman giderek tükeniyor.

Kapitalistler, doğaldır ki bu sonucu kabul etmezler. Çoğu kanıtları göz ardı eder veya durumu pembe renkli gözlüklerle görür; ekolojik sorunların göründükleri kadar ciddi olmadıklarını veya çok geç olmadan önce bilimin bunu halletmenin bir yolunu bulacağını savunur. Sağ liberterler bu yaklaşıma sahip olma eğilimindedirler, ancak onlar aynı zamanda gerçek bir serbest piyasa kapitalizminin ekolojik krize karşı çözümler sağlayacağını da söylerler. **Kısım E**'de, bu argümanların neden çürük olduğunu ve liberter sosyalizmin neden ekolojik felaketi önlemede en iyi umudumuz olduğunu göstereceğiz.

D.5 Emperyalizmin Sebebi Nedir?

Tek bir kelimeyle: güç [*power*, iktidar, erk]. Emperyalizm, bir ülkenin başka bir ülke üzerinde, onun (doğal veya üretilmiş) zenginliğini çalmak amacıyla, siyasal araçlarla doğrudan veya ekonomik araçlarla dolaylı olarak, tahakküm [hakimiyet] kurması sürecidir. Bu, zorunlu olarak, tahakküm kurulan ülkedeki çalışan halkın sömürüsünün sömürülmesi anlamına gelir, ve keza başka yerlerdeki çalışan halkların da sömürülmesine yardımcı olabilir. Böyleyken, emperyalizm hakim ekonomik ve toplumsal sistemden ayrı olarak düşünülemez. Esas itibariyle sebep, sömürünün emrinde kullanılan aynı güç eşitsizliğidir.

Takip eden kısımlarda tartışacağımız üzere, emperyalizm zaman içerisinde, bilhassa da (biçimleri ve yöntemleri kapitalizmin gelişen gereklerine göre değiştiği) son ikiyüz yıl içerisinde değişmiştir. Ancak, klasik imparatorluk inşası günlerinde bile, emperyalizm ekonomik kuvvetler ve gereklerle yönlen-

dirilmiştir. Bir devleti güvenli kılmak için, o devletin, yönetici bürokrasinin ve onun bağlaşığı yönetici sınıfın elindeki zenginliği arttırmak için, [o devletin] güçlü bir ekonomiye dayanması ve yeterli bir kaynak tabanına sahip olması gerekir. Devletin kontrol ettiği alanı arttırarak, mevcut zenginlik de arttırılabilir.

Devletler, doğaları itibariyle, aynen sermaye gibi yayılma [genişleme] siyaseti yanlısı organlardır; onları yönetenler güç ve nüfuzlarının alanını daima arttırmak isterler. Bu, toprakların kendi özel mülkleri olduğunu açıklayan Krallar tarafından ulus-devletler yaratılırken, son 500 yıl içinde Avrupa'da yaşanan büyük sayıdaki savaşlardan gözlenebilir. Üstelik, bu çatışma, monarşilerin yerini daha demokratik hükümet biçimleri aldığında sona ermemiştir. Bakunin'in ifade ettiği üzere:

> "*toptan imha savaşları, ırklar ve uluslar arasında yaşanan savaşlar görüyoruz; fetih savaşları, dengeyi korumak için yapılan savaşlar, siyasal ve dini savaşlar, 'büyük fikirler' adına yapılan savaşlar ... Ve tüm bunların, bu savaşlara insanlık ve haklılık görüntüsü kazandırmak için kullanılan tüm riyakar lafların altında neyin yattığını görüyoruz? Daima*

> *aynı ekonomik fenomen:* ***bazılarının diğerleri pahasına yaşama ve zenginleşmeye olan eğilimleri*** *... Devlet'in kaderini yönlendiren güçlü insanlar [erkekler], tüm bu savaşların altında tek bir güdünün yattığını gayet iyi biliyorlar: yağma, bir başkasının zenginliğine el koyma ve bir başkasının emeğini köleleştirme.*" (**The Political Economy of Bakunin**, s. 170)

Ancak, yayılmanın ekonomik güdüsü genellikle aynıyken, ulusun dayandığı ekonomik sistemin bu emperyalizmin hareket ettiricisi ve doğası üzerinde belirleyici bir etkisi vardır. Bu nedenle, eski Roma'nın veya Feodal İngiltere'nin imparatorluk inşası, lafın gelişi ondokuzuncu yüzyıl Almanyası ve İngiteresinden (veya yirminci yüzyıl) ABD'sinden farklı bir ekonomik tabana sahiptir. Modern dünyada yegane ilgili [biçim] olduğu için burada esasen modern kapitalist emperyalizm üzerine yoğunlaşacağız.

Kapitalizm, bizzat doğası gereği büyüme temellidir, bu nedenle de sermayenin birikmesi ve yoğunlaşmasıyla karakterize olur. Şirketler pazar yerindeki rekabet [karşısında] ayakta kalabilmek için genişle**meli**dir. Bu, kaçınılmaz olarak belli bir

ülke içindeki pazarlar ve kaynaklar üzerine yapılan rekabetin bir sonucu olarak, uluslararası faaliyet ve örgütlenmede bir yükselişe tanıklık eder. Bir şirket, yeni ülkelerdeki yeni pazarlara yayılarak, bir yandan köken [*home*, kaynaklandığı] ülkedeki sınırlı pazarlar ve kaynakların üstesinden gelirken, aynı zamanda da rakipleri karşısında avantaj sahibi olabilir.

Bu nedenle kapitalizm kaçınılmaz bir şekilde emperyalisttir. Son zamanlardaki iddialara aldırmaksızın, sermaye daima küresel olmuştur. Uluslararası ticaret her zaman var olmuştur, ve aslında onun gelişmesinde her zaman anahtar rolde olmuştur (merkantilizm örneğin, sermayenin birikimini genişletmek için uluslararası ticareti manipüle etmiştir). Kapitalist sistem tarihteki en kolay uyum sağlayabilenve doymak bilmeyen sistemdir. Başlangıcından itibaren, bileşenleri (ayrı ayrı şirketler, devletler ve sermaye) sürekli olarak yayılma ya da ölme gereğinden ötürü hareket etmişlerdir; son yıllarda gerçekleşen değişiklikler bu gereğin bir ifadesidir. Bakunin'in belirttiği üzere:

> "*Aynen uzun dönemde üretimi yutan kapitalist üretimin ve bankacılık spekülasyonunun, iflas tehditi altındayken, yuttukları küçük finansal ve üretken girişim-*

ler pahasına durmaksızın genişlemeleri gerekmesi gibi, tüm dünyaya yayılan evrensel, tekelci girişimler olmaları da gerekir –böylece bu modern ve zorunlu olarak militer olan Devlet, evrensel bir Devlet olmaya yönelik bastırılamaz bir dürtüyle hareket eder. ... Hegemonya, her Devlet'te içkin olan bu gerçekleştirilemez dürtünün, bu şartlar altındaki olası en mütevazi ifadesidir sadece. Ve bu hegemonyanın birinci koşulu, tüm komşu ülkelerin göreceli güçsüzlüğü ve itaatidir." (**Op.Cit.**, s. 210)

Bu nedenle, ekonomik ve siyasal olarak, kapitalist ve devlet-kapitalistlerin (yani, Sovyetler Birliği ve diğer "sosyalist" uluslar) **her ikisi**nin emperyalist faaliyetleri şaşırtıcı olmaz. Modern emperyalizmin değişen doğası kaba bir şekilde kapitalist ekonomi içerisindeki gelişmelerle ilişkilendirilebilir (bakınız **bir sonraki kısım**). Ancak, şirketlerin büyüklüğü onların uluslararası **olmaları gereğini** sağladığı için, büyük işaleminin avantaj sağlamak ve rekabet karşısında ayakta kalmak için büyümesi anahtar [niteliğindedir].

Kapitalizmde güç kara dayandığı için, bu, modern emperyalizmin sadece siyasal değerlendirmeler-

den (her ne kadar açıktır ki bu etken de bir rol üstlense de) çok ekonomik etkenlerce ortaya çıktığı anlamına gelir. **Kısım D.5.1**'de görüleceği üzere, emperyalizm, potansiyel rakiplerin sayısını azaltması kadar dünya piyasasındaki emperyalist ülkeler için mevcut kar havuzunu büyütmesiyle de sermayeye hizmet eder. Kropotkin'in vurguladığı üzere:

> "*Sermayenin memleketi yoktur; ve eğer yüksek karlar İngiliz {yani Britanyalı} işçi erkeklerin {veya kadınların} yarısı, ve hatta daha azı bir ücret alan Hintli amelelerin çalışmasından elde edilebilecekse, sermaye Rusya'ya gittiği gibi Hindistan'a da göç edebilir –her ne kadar onun göçü Lancashire ve Dundee için açlık demek olsa da.*" (**Fields, Factories and Workshops**, s. 57)

Bu nedenle, sermaye karını maksimize edebileceği bir yere gider –yurtiçindeki veya yabancı bir topraktaki insani veya çevresel maliyetleri dikkate almaksızın. Yapılan her ticaretin zayıf olan taraftan ziyade kuvvetli olan tarafa faydalı olmasını sağlamak, emperyalizmin ekonomik temelidir. Bu ticaretin uluslar veya sınıflar arasında olmasının konuyla ilgisi yoktur, emperyalizmin amacı işalemini piya-

sada avantajlı kılmaktır. Emeğin ucuz ve emek hareketinin (genellikle diktatörlük rejimleri sayesinde) zayıf olduğu , çevresel yasaların az veya hiç olmadığı yerlere giderler, şirketler iktidarının karşısında pek az şey vardır ve büyük şirketler karlarını azami kılabilirler. Dahası, sermaye ihracatı, yurtiçinde şirketlerin karşılaştıkları rekabetçi baskıların azalmasını mümkün kılar (en azından kısa süreler için).

Bunun iki etkisi vardır. Birincisi, sınai açıdan gelişmiş ülkeler (veya daha doğrusu o ülkede yerleşik olan şirketlerin [geliştiği ülkeler]) az gelişmiş ülkeleri sömürebilirler. Bu sayede, hakim güç uluslararası ticaretle yaratılan faydaları maksimize edebilir. Eğer bazılarının iddia ettiği gibi ticaret her zaman iki taraf için de faydalıysa, bu durumda emperyalizm uluslararası ticaretin bir taraf için daha faydalı olmasını mümkün kılmaktadır. İkincisi, emperyalist ülkedeki emeğin konumunu zayıflatmak üzere büyük işalemin[in eline] daha fazla silah verir. Bu yine, ticaretin faydalarının (bu sefer işçilerin hürriyetinin ücretler karşılığındaki ticaretinin) emekten çok işalemine düşmesini sağlar.

Bunun nasıl ve ne şekilde olduğu değişkenlik gösterir ve değişir, ancak amaç daima aynıdır –sömürü.

Bu sömürü çeşitli şekillerde olabilir. Örneğin, ucuz hammadde ve malların ithaline izin verilmesi, dış rekabetten korunan piyasalara mal ihracı, ve

sermayenin bol olduğu alanlardan sermayenin kıt olduğu alanlara sermaye ihraç edilmesi. Sermayenin daha az sanayileşmiş ülkelerde yatırılması, söz konusu sermayenin daha düşük ücretlerden, veya örneğin daha az çevresel, sosyal denetimden ve yasaların varlığından faydalanmasını mümkün kılar. Tüm bunlar ezilen ulusun çalışan insanlarının zararına karların ele geçirilmesini mümkün kılar (bekleneceği üzere, bu ulusların yöneticileri genellikle emperyalizmden memnundurlar). İhraç edilen ilk sermayenin kaynağı tabii ki yurtiçindeki emeğin sömürülmesidir, ancak bu, sermayenin kıt, arazi fiyatlarının daha düşük, ücretlerin daha düşük ve hammaddelerin daha ucuz olduğu daha az gelişmiş ülkelere ihraç edilir. Tüm bu etkenler kar marjlarının büyütülmesine katkıda bulunur.

> "*Bu küresel şirketlerin yoksul ülkelerle olan ilişkisi sömürü [ilişkisi] olagelmiştir. ... ABD şirketleri 1950 ile 1965 arasında Avrupa'ya 8.1 milyar $ yatırım yapıp 5.5 milyar $ kar elde ederken, Latin Amerika'da 3.8 milyar $ yatırıp 11.2 milyar $ kar, ve Afrika'da ise 5.2 milyar $ yatırıp 14.3 milyar $ kar elde etmişlerdir.*" (Howard Zinn, **A People's History of the United States**, s. 556)

Betsy Hartman, 1980'lere bakarak, aynı sonuca ulaşıyor. "*Batılıların Üçüncü Dünya hakkında [sahip oldukları] dipsiz dilenci çanağı şeklindeki popüler imaja karşın*" şunu belirtmektedir; "*[Üçüncü Dünya] bugün sanayileşmiş dünyaya aldığından daha fazlasını vermektedir. Geri dönen karlar, faiz ödemeleri, ve Üçüncü Dünyanın Seçkinleri tarafından yurtdışına gönderilen sermaye biçimlerindeki dışarıya akış, resmi 'yardımlar', özel kredi ve yatırımlar biçiminde içeriye akanı aşmaktadır.*" (George Bradford'un alıntısı, **Woman's Freedom: Key to the Population Question**, s. 77)

Ayrıca, emperyalizm, ya üretimi başka ülkelere yönlendirmekle tehdit ederek veyahut da grevlerden kurtulmak için dış yatırımı kullanarak, büyük işaleminin emperyalist ulusdaki işgücüne karşı kuvvetini arttırmasını mümkün kılar (ayrıca bakınız **Kısım D.5.3**). "Ev"deki işçi sınıfı hala sömürülür ve ezilirken, onların sömürücülerine karşı örgütlenmeye ve direnmeye yönelik sürekli teşebbüslerinin giderek daha başarılı olduğunu kanıtlamıştı. Böyleyken, emperyalizm (aynen kapitalizm gibi) yalnızca karları arttırma güdüsüyle hareket etmez (bunun önemli olduğu açıktır), aynı zamanda sınıf mücadelesiyle de hareket eder –sermayenin belli bir ülkedeki işçi sınıfının kuvvetinden kaçma gereksinimi (bu süreç küreselleşmenin yükselişinde önemli bir rol oynamıştır

–bakınız **Kısım D.5.3**). Bu açıdan bakılınca, sermaye ihracatı iki şekilde değerlendirilebilir. Birincisi, evdeki asi işçileri "yatırım darbesi"yle disipline etmek (sermaye gerçekten dışarı kaçar, böylece işsizlik yaratır). İkincisi, onların işleri için yeni rakipler ortaya çıkararak, emperyalist ulusdaki çalışan insanların karşısındaki işsiz 'yedekler ordusu'nu büyütmenin bir yolu olarak (yani, bir grup işçiyi diğerine karşı kullanarak işçileri bölmek ve yönetmek). Bunların her ikisi birbiriyle ilintilidir, ve her ikisi de işsizlik korkusuyla işçi sınıfının gücünü zayıflatmayı hedefler.

Yani, büyük işalemi için artı kar arayışından köklenen emperyalizm aynı zamanda evdeki işçi sınıfının gücüne karşı da bir tepkidir. Ağır sömürü (yani büyük kar marjları) için çok gelişmiş olan işçi sınıfı bilincinin üstesinden gelmek amacıyla, ortaya çıkan veya kurulu ulusötesi şirketler tarafından sermaye ihracı gerçekleştirilir, ve finans kapital üretken sermayeyi başka yerlere yatırarak kolay ve büyük karlar elde edebilir.

Emperyalizmin bir başka işlevi daha vardır, diğer ülkelerin sanayileşmesini engelleme işlevi. Böyle bir sanayileşme, hem "az gelişmiş" ülkelerde hem de bütün dünya piyasasında mevcut olan kapitalistlerle rekabet edebilecek yeni kapitalistlerin ortaya çıkması demektir. Bu nedenle, emperyalizm dünya

piyasası üzerindeki rekabeti azaltır. **Bir sonraki kısım**da tartışacağımız üzere, ondokuzuncu yüzyıl birçok Avrupa ulusunun yanı sıra Amerika, Japonya ve Rusya'nın da sanayileşmesine tanıklık etmiştir. Ancak, başka ülkelerce gerçekleştirilen bu sanayileşme sürecinin bir dezavantajı vardı. Bu, dünya piyasasına giderek daha fazla rakibin girebileceği anlamına gelmektedir. Dahası, Kropotkin'in belirttiği üzere, bunlar eskilerinin "*bir yüzyıllık deneyim ve gruplaşmalar sonucu vardığı yerden başlayan ... yeni imalatçılar olma*" avantajına sahiptirler, ve bu nedenle de "*başka yerlerde işletilen en yeni ve en iyi modellere göre oluşturulmuşlardır.*" (**Op. Cit.**, s. 32 ve s. 49) Böylece, ondokuzuncu yüzyılın sonunda sömürgecilik tarafından başarılan yeni rakipleri durdurma gereği [ortaya çıkmıştı]:

> "*Her türden sanayi merkezsizleşti ve yerkürenin dört bir yanına dağıldı; ve her yerde uzmanlaşmanın yerine işlerin çeşitliliği, bütünleşmiş bir çeşitliliği ortaya çıkmaktadır ... her ulus sırayla imalatçı bir ulus haline gelmektedir ... Her yeni gelen açısından yalnızca ilk adımlar zordur ... Gerçek, anlaşılmamışsa bile o kadar iyi hissedilmektedir ki, koloniler için yarış son yirmi yılın ayırt edici özelliği*

haline gelmiştir {Kropotkin 1912'de yazıyor}. Her ulusun kendi sömürgeleri olacaktır. Ancak sömürgeler çözüm olmayacaktır." (**Op. Cit.**, s. 75)

Böyleyken, emperyalizm keza sanayileşmenin engellenmesinin (veya kontrol edilmesinin), uluslararası piyasada halen faaliyet gösteren büyük şirketler karşısında dünya piyasasında yeni rakiplerin gelişmesinin engellenmesinin bir aracı olarak görülebilir. Keza bir ülkenin işçilerini diğerine kırdırarak işaleminin pazarlık konumuna destekçi olur; böylece aynı patronlar kümesi tarafından sömürülürlerken, bu patronlar evdeki işçilerden tavizler koparmak için yabancı işçilerin hayali "rekabeti"ni kullanabilirler.

Emperyalizm iki yoldan sanayileşmeyi engeller. Birinci yol doğrudan sömürgeleştirmedir. İkincisi, dolaylı yoldandır –yani uluslararası büyük işalemi tarafındaan karlara el konulması.

Doğrudan tahakküm altına alınan bir ülkenin sanayisini geliştirmesi durdurulabilir ve hammadde sağlayıcısı olarak uzmanlaşmaya zorlanabilir. Bu, imparatorlukları ve sömürge savaşlarıyla "klasik" emperyalizmin amacıydı. Bu yaklaşımın yerini dolaylı yaklaşımlar aldı (bakınız **bir sonraki kısım**).

Sermaye yabancı ülkelere yatırıldığında, bu ülkelerin işçilerinden elde edilen artı değer bu ülkelerde yeniden yatırılmaz. Daha ziyade büyük bir kısmı şirketin ana ülkesine geri döner (bu şirketin karları olarak). Aslında, sermaye yatırımının tüm mantığı şirketin o ülkeye başlangıçta verdiğinden daha fazlasını almak olduğu için beklenen de budur zaten. Bu artı değer, az-gelişmiş ülkedeki sanayiye yeniden yatırılmak yerine (ki yerel piyasaya bağımlı olan yerli kaynaklı sömürücüler için durum böyle olacaktır), bunu tahakküm kurulan ülkeden alıp götürecek olan yabancı sömürücülerin ellerinde birikir. Daha az kaynak çekilebildiği için sınai gelişme, yerli yönetici sınıfları yabancı sermayeye ve onun kaprislerine bağımlı kılacaktır. Emperyalist güçler, sömürgecilik sayesinde az-gelişmiş ulusun bu şekilde kalmasını sağlarlar –böylece bir tane daha az rakip olmasını sağlamanın yanısıra hammadde ve ucuz emeğe elverişli erişim imkanı yaratır.

Küreselleşme, bu sürecin yoğunlaşması olarak görülebilir. Şirketlerin bir ulusu "serbest ticaret"i ihlal ettiği gerekçesiyle mahkemeye verebilmesini uluslararası anlaşmalarla kanunlaştırarak, yeni rakip ulusların ortaya çıkması ihtimalini zayıflatmıştır. Sanayileşme ulus-ötesi şirketlere bağımlı olacak, böylece de gelişme şirket karlarını ve iktidarını sağlama almak üzere engellenecek ve yönelendirilecektir. Hiç

de şaşırtıcı olmamak üzere, son birkaç on yıl içerisinde endüstriyelleş**miş** olan ülkeler (Doğu Asya Kaplan ekonomileri gibi), sanayiyi korumak ve uluslararası finansı kontrol etmek için devleti kullanarak bunu yapmışlardır.

Kapitalist sınıfın yeni saldırısı ("*küreselleşme*"), yerel kapitalistleri yağmalamanın, onların iktidarını ve denetim sahasını daraltmanın bir aracıdır. (Ekonomik/siyasal performans ve ideolojik cazibe anlamlarında) Doğu Bloku'nun giderek zayıflaması ve en nihayetindeki çöküşü de yine bu süreçte rol oynamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi yerel seçkinlerin manevra yapabilecekleri alanın daralması anlamına gelmektedir. Yerel seçkinler bunun öncesinde, eğer şanslılarsa, kendi gündemlerini takip etmekte kullanabilecekleri bir soluklanma alanı elde etmek için ABD ile SSCB arasındaki mücadeleyi kullanabiliyorlardı (tabii ki belli sınırlar içerisinde, ve hangi emperyalist gücün yörüngesindeyseler onun lütfu dahilinde). Doğu Kaplanları bu sürecin işleyişinin birer örneğidir. Batı onları Soğuk Savaş'ın ideolojik mücadelesinde "serbest piyasa"nın faydalarının birer örneği (esasında öyle değillerdi) olarak kullanabiliyordu; ve yerel seçkinler ise, batı-yanlısı ve işalemiyanlısı bir ortamı (tabii ki kendi nüfusuna karşı yöneltilmiş bir kuvvet sayesinde) sürdürürken, kendi ekonomik stratejilerini takip edebiliyorlardı. Soğuk

Savaş'ın sona ermesiyle, bu etken artık işlevsiz kalmıştır ve bu seçkinler artık ABD ekonomik ideolojisini kucaklamaya (Dünya Bankası ve İMF'nin ekonomik şantajı sayesinde) "cesaretlendirilmek"tedirler. Aynen neo-liberalizmin Emperyalist uluslarda refah devletine saldırması gibi, bunun "az gelişmiş" uluslardaki sonuçları ise yerel sermayeye daha az tolerans gösterilmesi olmuştur.

O halde emperyalizm temelde, ülkelerin diğer ülkeler karşısında avantaj edinecek şekilde ticari ilişki ve yatırımları diğer ülkelere dayatma yetisidir. Bu (işgal ve sömürgeler aracılığıyla) doğrudan veya (ekonomik ve siyasi güç yoluyla) dolaylı yapılabilir. Hangi yöntemin kullanılacağı söz konusu ülkelerin belli koşullarına bağlıdır. Dahası, bu yine her ülke içerisindeki sınıf kuvvetlerinin dengesine bağlıdır (örneğin, militan bir işçi sınıfı hareketinin olduğu bir ulusun, toplumsal maliyetinden ötürü savaş siyaseti izlemesi pek olası değildir). Ancak, emperayalizmin amacı daima kapitalist ve bürokratik sınıfları zenginleştirmektir.

Piyasa ve kaynaklar üzerindeki bu mücadele, zorunlu olarak çatışmaya yol açar. Bu, ekonomik açıdan "geri" olan bir ulusa hakim olunması için başlangıçta gerekli olan (Amerika'nın Filipinler'i işgal etmesi, Afrika'nın Batı Avrupa devletleri tarafından fethedilmesi, v.b.). veya bir kere tesis edildikten

sonra bu hakimiyeti korumak için yapılan (Vietnam Savaşı, Cezayir Savaşı, Körfez Savaşı v.b.) fetih savaşları olabilir. Veya, piyasalar ve sömürgeler için yapılan rekabet barışçıl bir şekilde hallolamayacak bir noktaya geldiğinde başlıca emperyalist ülkeler arasında bir savaş da olabilir (Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında olduğu üzere).

Kropotkin'in belirttiği üzere, "*insanlar artık kralların zevki için savaşmıyorlar, kazançların ve büyüyen refahın bütünlüğü için, ... yüksek finans ve sanayi baronlarının çıkarı {için} savaşıyorlar. ... {P}olitik üstünlük ..., basitçe uluslararası piyasalardaki ekonomik üstünlük meselesidir. Almanya, Fransa, Rusya, İngiltere ve Avusturya, bunların hepsinin kazanmaya çalıştığı şey ... askeri bir üstünlük değildir: ekonomik hakimiyettir. Bu, kendi mallarını ve gümrük vergilerini komşularına dayatma hakkıdır; sınai açıdan geri halkları sömürme hakkıdır; komşudan ya ticareti canlandıracak bir limanı, veya fazla emtianın boşaltılabileceği bir bölgeyi almak için ... demiryolları kurma ayrıcalığıdır.*" Şunu vurguluyordu, "*{b}ugün savaştığımızda, bu büyük sanayicilerimizin % 30'luk karlarını garanti altına almak içindir, finans baronlarının Borsa'daki {hisse senedi piyasası} hakimiyetlerini sağlamak içindir, maden ve demiryolu hissedarlarının gelirlerini sağlamak içindir.*" (**Words of a Rebel**, s. 65-6)

Özetle, emperyalizm daima Sermaye'nin çıkarlarına hizmet etmiştir. Eğer öyle olmasaydı, eğer işalemi için kötü olsaydı, işalemi sınıfı ona karşı çıkardı. Bu 19. yüzyıl sömürgeciliğinin artık var olmamasını kısmen açıklar (diğer nedenler, emperyalizmin işalemi açısından kötü olmasına açıkça yardımcı olan dış hakimiyete karşı toplumsal direnç, ve ikinci dünya savaşının ertesinde ABD emperyalizminin bu piyasalara erişim kazanma ihtiyacıdır). Artık "geri kalmış" [*underdeveloped*, azgelişmiş] ülkelerin yabancı sermayenin sömürüsüne açık olmasını sağlamanın maliyet açısından daha etkin yolları bulunmaktadır. Maliyetler faydaları aştığında, sömürgeci emperyalizm, çokuluslların, siyasal nüfuzun, ve kuvvet tehditinin yeni-sömürgeciliğine dönüştü (bakınız **bir sonraki kısım**). Ayrıca, emperyalizmdeki herhangi bir değişikliğin altta yatan ekonomik sistemdeki değişikliklerle ilgili olduğunu unutmamalıyız.

Anarşistlerin emperyalizme ve emperyalist savaşlara karşı çıktıkları açıktır. Kübalı anarşistler şunları söylerken hepimiz adına konuşmaktadırlar, "*her çeşit emperyalizm ve sömürgeciliğe karşı; halkların ekonomik tahakkümüne karşı; ... kendi ulusal kültürlerine, geleneklerine ve toplumsal sistemlerine yabancı olan siyasi ve ekonomik sistemlerin halka dayatılmasını amaçlayan askeri baskıya karşı. ... Dünya-*

daki uluslar arasında, küçük olanın büyük olan kadar değerli olduğuna inanıyoruz. Kendi insanlarını boyun eğen bir halde tuttuğu için ulusal devletlerin düşmanları olmamız gibi; kendi açgözlü sömürü sistemlerini daha zayıf ülkelere dayatmak için siyasi, ekonomik ve askeri güçlerini kullanan süper-devletlere de karşıyız. Tüm emperyalizm biçimlerine karşı olarak, devrimci enternasyonalizmin; karşılıklı çıkarları doğrultusunda özgür halklardan oluşan büyük federasyonların yaratılmasının; dayanışma ve karşılıklı yardımlaşmanın taraftarı olduğumuzu ilan ediyoruz." (Sam Dolgoff'un alıntısı, **The Cuban Revolution: A Critical Perspective**, s. 138)

Başka birisinin gücüne bağlıyken bağımsız olmak imkansızdır. Eğer birisinin kullandığı sermaye başka bir ülkenin sahipliğindeyse, onun bu ülkenin taleplerine direnecek konumu yoktur. Eğer ükenizde yatırım yapmak için yabancı şirketlere ve uluslararası finansa bağlıysanız, o zaman onların istediklerini yapmak zorundasınızdır (ve bu nedenle yönetici sınıf, destekçilerini memnun etmek ve kendilerini iktidarda tutmak için siyasal ve toplumsal muhalefeti bastıracaktır). Kapitalizmde kendi kendini idare eder olmak için, topluluk veya ulusun ekonomik olarak bağımsız olması gerekir. Emperyalizmin ima ettiği sermayenin merkezileşmesi, gücün, bu güçle alınan kararlardan doğrudan

etkilenenlerin değil, küçük bir azınlığın ellerinde olmas anlamına gelir. Bu nedenle kapitalizm, çok geçmeden merkezsizleşmiş bir ekonominin ve böylece de özgür bir toplumun oluşmasını imkansız hale getirir. Böyleyken, anarşistler, mülkiyetin toplumsallaştırılması ve üretimde işçilerin kendinden yönetimi bağlamında, sanayinin merkezsizleşmesine ve tarımla bütünleşmesine vurgu yaparlar (bakınız **Kısım I.3.8**). Üretimin azınlığın karlarından ziyade herkesin gereksinimlerini karşılamasını ancak bu sağlayabilir.

Üstelik, ekonomik emperyalizmin kültürel ve toplumsal emperyalizmin ebeveyni olduğunun da farkındadırlar. Takis Fotopoulos'un belirttiği üzere, "*kültürün piyasalaştırılması ile piyasaların yakın zamandaki liberalizasyonu ve deregülasyonu günümüz kültürel homojenliğine büyük katkıda bulunmuştur –geleneksel topluluklar ve kültürler tüm dünyada ortadan kaybolmakta, insanlar ileri kapitalist ülkelerde ve bilhassa da ABD'de üretilen kitle kültürünün tüketicilerine dönüştürülmektedir.*" (**Toward an Inclusive Democracy**, s. 40)

Ancak bu anarşistlerin körü körüne ulusal kurtuluş mücadelelerini veya herhangi bir milliyetçilik [*nationalism*, ulusalcılık] biçimini desteklediklerini anlamına gelmez. Anarşistler emperyalizme karşı oldukları gibi milliyetçiliğe de karşı çıkarlar –bunlardan

hiç birisi özgür bir toplumun yolu değildir (daha fazla ayrıntı için bakınız **Kısım D.6** ve **Kısım D.7**). Bu nedenle anarşistler, küreselleşmeye veya uluslararası bağlara veya bağlantılara varlıkları itibariyle karşı değildirler. Hiç de değil, biz daima enternasyonalist olmuşuzdur; bizler, dünyayı paylaşırken, çeşitliliğe ve farklılığa saygı gösteren, onları destekleyen bir "*aşağıdan küreselleşme*"nin taraftarıyız. Ancak, bizler şirket iktidarı ve ekonomik emperyalizmle körleştirilmiş bir dünyada yaşamayı istemiyoruz. Böyleyken, bizler toplumsal ilişkileri metalaştıran kültürün metalaşmasına yol açan kapitalist eğilimlere karşıyız. Bizler dünyayı yaşamak için ilginç bir yer yapmak istiyoruz; ve bu, hem fiili (yani fiziksel, siyasi ve ekonomik) emperyalizme hem de onun kültürel ve toplumsal biçimlerine karşı çıkmak demektir.

D.5.1 Emperyalizm Zaman İçerisinde Nasıl Değişti?

Emperyalizmin gelişimi, kapitalist ekonominin genel dinamik ve eğilimlerinden izole edilemez. Bu nedenle, benzerlikler bulunmakla beraber, emperyalist-kapitalizm ile emperyalizmin prekapitalist biçimleri aynı değildir. Böyleyken bu,

kapitalizmden bir sapma olarak değil, onun ileri bir aşaması olarak değerlendirilmelidir. Bu türden bir emperyalizme 19uncu yüzyılın sonlarında ve 20nci yüzyılın başlarında bazı ülkeler, özellikle Batı Avrupalılar ulaşılmıştı. O tarihten beridir ekonomik ve siyasi gelişmeler oldukça, bu da değişme ve gelişme göstermiştir, ancak aynı temel ilkelere dayanmaktadır.

Ancak, emperyalizmin içerisinde sahip olduğu yeri, nasıl değiştiğini ve ne işlevler yerine getirdiğini tam olarak anlamak için kapitalizmin tarihini anlatmak faydalı olacaktır.

Emperyalizmin ekonomiyi yönetenler açısından önemli ekonomik avantajları bulunur. İşalemi sınıfının gereksinimleri değiştikçe, emperyalizmin aldığı biçimler de değişir. Üç temel aşama tanımlayabiliriz: klasik emperyalizm (yani fetihler), dolaylı (ekonomik) emperyalizm, ve küreselleşme. Bu bölümde ilk ikisini ve **Kısım D.5.3**'de de küreselleşmeyi ele alacağız. Ancak, son yıllardaki tüm konuşmalara karşın kapitalizmin her zaman uluslararası bir sistem olduğunun, emperyalizmin değişen biçimlerinin bu uluslararası mizacı yansıttığının ve emperyalizmdeki değişikliklerin bizzat kapitalizm içerisindeki değişikliklere bir yanıt olduğunun akılda tutulması önemlidir.

Kapitalizm daima genişleyici olmuştur. **Son kısım**da belirttiğimiz üzere, "rekabet et veya öl"e da-

yandığı için –ki bu ”büyü veya öl” haline gelir– şaşırtıcı değildir. Örneğin merkantilizmde, devlet yardımı evdeki elitlerin yararına ve kapitalist sanayinin geliştirilmesi adına uluslararası ticareti çarpıtırken, ”serbest” piyasa ulus devletin **içerisinde** millileştirilmişti. Bu, merkezi devletin (ve onun silah kudretinin), malların, sermayenin ve en nihayetinde de emeğin serbestçe akışını engelleyen ”dahili” [içsel] engel ve gümrüklerin yıkılması için kullanılması anlamına gelir. Bunu vurgulamamız gerekli, çünkü devlet kapitalizmin gelişimi ve korunmasında daima anahtar bir rol oynaya gelmiştir. Devletin önce yavru [*infant*, henüz gelişme aşamasında olan] kapitalist imalatı korumak için; ikincisi, ”serbest” (yani toplumun gelenek ve müdehalelerinden özgür) bir piyasa yaratmak için kullanıldığı unutulmamalıdır. Bilhassa bu ikinci (”dahili”) rol emperyalizm aracılığıyla ”dşsal olarak” tekrarlanmıştır. Yönetici sınıfların devlet eliyle ülke içerisinde gerçekleştirdikleri bu ”dahili” emperyalizmin, işçi sınıfına karşı aşırı şiddet [uygulanmasıyla] gerçekleştirildiğini söylemeye dahi gerek yoktur (keza bakınız **Kısım F.8**).

Böylece, devlet müdehalesi, dış rekabete karşı ve yakın zamanda mülksüzleştirilmiş işçi sınıfına karşı devleti koruyarak, onun evdeki hakim konumunu yaratmak ve sürdürmek için kullanılmıştı. Feodal ekonomiden kapitalist ekonomiye doğru bu geçiş,

artan merkezileşmesi ticari sermayenin büyüyen kuvveti ve büyüklüğü ile paralel giden devlet yetkililerinin aktif desteğinden yararlandı. Yine uluslararası ticareti korumak, sömürgeler fethedetmek ve dünya piyasalarını denetlemek amacıyla savaşmak için güçlü bir devlete gereksinimi vardı. Kapitalist ticaret ve sanayinin aktif bir şekilde filizlenmesi, desteklenmesi ve geliştirilmesi amacıyla mutlakiyetçi devlet kullanıldı.

İlk sanayileşen ulus Britanya idi. Merkantilizm altında sınai temelini oluşturduktan ve çeşitli savaşlarla rakiplerini ezdikten sonra, uluslararası piyasaya hakim olacak ideal konuma erişmişti. Dünya piyasasındaki yegane kapitalist/sanayileşmiş ulus olma konumu diğer uluslardan kaynaklanacak rekabetten endişelenmemesini sağladığı için, serbest ticareti kucakladı. Eşit olmayan ticari taraflar arasındaki herhangi bir değişim güçlü tarafın faydasına olacaktır. Böylece Britanya, serbest ticaret yoluyla dünya piyasasında hakimiyet elde edebildi. Bunun anlamı sermayeden ziyade malların ihraç edildiğiydi.

Ucuz, yığınsal üretilmiş malların akınına uğrayan Avrupa ve Amerika'daki mevcut sanayi çökme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Ekonomist Nicholas Kaldor'un belirttiği üzere, "*ucuz, fabrika-mamülü İngiliz mallarının gelmesi hem (daha sonraları ko-*

*rumacılıkla yaratılan büyük ölçekli sanayileşmeyle dengelenen) Avrupa ülkelerinde hem de (dengeleyici hiçbir şeyin olmadığı) Hindistan ve Çin'de küçük ölçekli sanayinin (zanaatkarlığın) üretim ve istihdamında kayba yol açmış**tı**.*" (**Further Essays on Applied Economics**, s. 238). Mevcut sınai temel ezildi, sanayileşme kesintiye uğradı ve işsizlik ortaya çıktı. Bu ülkelerin iki seçeneği vardı: ya kendilerini Britanya'nın hammadde temincilerine dönüştürmek, veyahut da piyasa ilkelerini ihlal ederek korumacılık yoluyla sanayileşmek.

Batı Avrupa'nın birçok ulusunda (çok geçmeden ABD ve Japonya tarafından da takip edilecekti) karar basitti. Bu rekabetin karşısında, bu ülkeler Britanya'nın sanayileşmesini sağladığı aracı kullandılar –devlet koruması. Gümrük vergileri yükseltildi, devlet yardımı sağlandı ve sanayi bu ülkeleri Britanya'nın başarılı rakipleri kılacak şekilde canlandırıldı. Bu sürece Kropotkin "*ulusların ardı ardına [ardışık] gelişmesi*" diyordu (her ne kadar devlet yardımının bu süreç içerisindeki rolünü küçümsemiş olsa da). (**Field, Factories and Workshops**, s. 49) Hiçbir ulusun hammadde temincisi veya az sayıdaki metanın imalatçısı olarak kendisini sınırlamayacağını, üretimin farklı alanlarına doğru kendisini çeşitlendireceğini söylüyordu. Hiçbir ulusal yönetici sınıfın kendisini başkalarına bağlı görmek istemeyeceği

açıktır ve bu nedenle sınai gelişim aslidir (genel nüfusun arzularına bakılmaksızın). Bu nedenle böyle bir durumdaki bir ulus "*kendisini bağımlılıktan kurtarmaya çalışır ... ve ithal ettiği tüm bu malları derhal imal etmeye başlar.*" (**Op. Cit.**, s. 32)

Korumacılık neo-klasik ekonominin yasalarını ihlal edebilir, ancak sanayileşmenin temelini hazırlar. Korumacılık, Kropotkin'in bahsettiği üzere "*fabrikalarını geliştirmeyen, esasen ucuz emeğe ve uzun çalışma saatlerine dayanan imalatçıların yüksek karlarını*" güvence altına alırken, aynı zamanda bu karların sanayiyi finanse etmek ve sınai temeli hazırlamak için kullanılabileceği anlamına geliyordu. (**Op. Cit**, s. 41) Devlet yardımı olmaksızın, bu ülkelerin sanayileşip sanayileşemeyeceği şüphelidir (Kaldor'un belirttiği üzere, "*şu anki bütün 'gelişmiş' veya 'sanayileşmiş' ülkeler sanayilerini korumacı gümrük vergileri ve/veya farklı [seçici] destekler araçlarıyla 'ithal ikamesi' sayesinde kurmuşlardır.*" (**Op. Cit.**, s. 127)

Sanayileşen ülke içerisinde, rakipleri bilindik rekabetle dışarda bırakma süreci devam etti. Giderek daha fazla piyasa büyük işaleminin hakimiyeti altına girdi (Kropotkin'in vurguladığı üzere, bir sanayi içerisinde yer alan daha küçük atölyeleri tamamen ortadan kaldırmaksızın, ve hatta etraflarında daha fazlasını da yaratarak). "***Teknik süreci ucuz-***

latmak için değil de piyasaya hakim olmak *amacıyla kapitalistlerin bir bütünleşmesi*"ni sağlamanın bir aracı olması nedeniyle, çoğu ileri kapitalist ulusun ulusal ekonomisine oligapol damgasını vurmuştur. (Kropotkin, **Op. Cit**, s. 354) Aslında, Maximoff'un vurguladığı üzere, "*Emperyalizmin özgül niteliği ... sermayenin birliklerde, tröstlerde ve kartellerde yoğunlaşması ve merkezileşmesidir. {B}unun yalnızca ülkelerin ekonomik ve siyasi hayatları üzerinde değil, bütün dünyanın uluslarının yaşamları üzerinde belirleyici bir etkisi vardır.*" (**Program of Anarcho-Syndicalism**, s. 10) Modern çok-uluslu ve ulus-ötesi şirketler bu sürecin en yeni ifadeleridirler. Basitçe ifade edilecek olursa, büyük işaleminin büyüklüğü o kadar fazlaydı ki, asıl ulusal piyasaları yeterli olmadığı için ve de rakipleri karşısında daha fazla avantaj elde etmek için uluslararası olarak genişlemek zorundaydı.

Yüksek gümrük vergisi engelleri ve artan uluslararası rekabetle karşılan sanayi buna iki şekilde tepki verdi: sermaye ihracı ve sermayenin artan yoğunlaşması.

Bu ikincisi, ulusal piyasalara hakim olan yabancı rekabetçilere karşı avantaj kazanmak ve uluslararası piyasalara hakim olmak için asliydi. Böylece kapitalizmin emperyalist biçimi büyük işaleminin ve büyük finansın yükselişine tanıklık etti.

Nihai malların ihraç edilmesinin yanısıra, sermaye (yatırım, ortaklık ve finans kapital) de ihraç edildi. Sermaye ihracatı korumacılığı yenmenin (ve hatta bunun meyvalarından faydalanmanın) ve dış piyasalarda ayak basacak bir yer edinmenin asli yolu idi (”*korumacı gümrük tarifeleri hiç şüphesiz ki ... Alman ve İngiliz imalatçılarının Polonya ve Rusya'ya çekilmesine katkıda bulunmuştu*”, Kropotkin, **Op. Cit.**, s. 41). Ayrıca, sermayeyi yabancı topraklara yerleştirerek ucuz emek ve hammaddeye erişim imkanı sağladı. Bu sürecin bir parçası olarak, ”dost” piyasaların büyüklüğünü arttırmak için, ve tabii ki ucuz emek ve hammaddenin olduğu alanlara kolayca sermaye ihraç edebilmek için sömürgeler ele geçirildi. Bu her iki süreç de sermayenin birikim gereksinimince harekete geçirildiler.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında ortaya çıkan bu emperyalizm biçimi, giderek büyüyen işletmelerin ve sanayileşmiş ülkelerin yerkürenin genelinde sömürgeler yaratmasına dayanıyordu. Doğrudan fetihler gezegenin daha büyük bir kısmının kapitalist piyasaya açılması avantajına sahipti, böylece hammaddelerle emeğin (ve sıklıkla da köleciliğin) daha fazla ticareti ve sömürüsüne yol açıyordu. Bu, işgalci ülkenin devleti ve sanayisine yeni karlar anlamında büyük bir itki sağlıyor, gelişmiş kapitalist uluslarda varolan sermayedarlarla diğer toplumsal asalakların

sayısında artışa imkan veriyordu. Kropotkin'in o zaman vurguladığı üzere, "*Britanyalı, Fransız, Belçikalı ve diğer sermayedarlar, gelişmiş bir sanayisi olmayan ülkeleri sömürmelerinin sağladığı rahatlıkla bugn Doğu Avrupa, Asya ve Afrika'daki yüz milyonlarca insanın emeğini kontrol ediyorlar. Sonuç, Avrupa'nın önde gelen sanayileşmiş ülkelerindeki çalışmadan yaşayan nüfusun yavaş yavaş düşmediğidir. Tam tersi [geçerlidir].*" ("*Anarchism and Syndicalism*", **Black Flag** içerisinde, s. 210, s. 26)

Emperyalizm, hammaddelere erişim imkanı sağlamasının yanısıra, hakim olan ulusun kendi malları için piyasalara erişim hakkı kazanmasını sağlar. İmparatorluğa sahip olarak, evde üretilen ürünler daha az gelişmiş bir sanayisi olan dış piyasalara boca edilebilir; yerli üretim baltalanarak, sonuçta da yerel ekonomiyle ona dayanan toplum ve kültür (ve böylece de potansiyel rakipler) tahrip edilebilir. İmparatorluk inşası, bir kimsenin malları için ayrıcalıklı piyasalar yaratmasının iyi bir yoludur. Emperyalist ulusun kapitalistleri, yabancı rekabeti ortadan kaldırarak hakimiyet kurulan ülkede tekel fiyatları koyabilirler, böylece de kapitalist işalemi için yüksek karları güvenceye alabilirler. Bu, malların aşırı üretimi sorununa eklenir:

> *"Çalışan insanların ürettileri zenginlikleri ücretleri ile satın alamadığı durumda, sanayi başka yerlerde, diğer ulusların orta sınıfları içerisinde yeni piyasalar aramak zorundadır. Doğu'da, Afrika'da, başka yerlerde pazarlar bulmalıdır; Ticaert yoluyla Mısır'daki, Hindistan'daki, Kongo'daki serflerinin sayısını arttırmalıdır. Ve dünya-piyasasındaki hakimiyet uğruna savaşlar, dinmek bilmeyen savaşlar yapılmalıdır –Doğu'ya sahip olmak için savaşlar, denizlere hakim olmak için savaşlar, yabancı emtia üzerine ağır gümrük tarifeleri koyma hakkı için savaşlar."* (**Kropotkin'in Devrimci Broşürleri**, s. 55-6)

Kapitalist olmayan alanlara doğru olan bu genişleme, Kapital'in iş çevrimlerine neden olan sübjektif ve objektif ekonomik baskıları savuşturmasına da yardım eder (bu konuda daha fazlası için bakınız **Kısım C.7** - "Kapitalist İş Çevrimine Ne Sebep Olur?). Sınai açıdan daha az gelişmiş ülkelerden çalınan zenginlik anayurda [*home country*] geri getirildikçe, kar düzeyleri hem işçi sınıfının taleplerinden hem de artan sermaye yatırımının sebep olduğu artı-değer üre-

timindeki herhangi bir göreceli düşüşten korunabilir (artı değer hakkında daha fazlası için bakınız **Kısım C.2**). Aslında, emperyalizm sıklıkla, işgalci ülkenin işçi sınıfının iyileşen ücretler ve yaşam koşullarından faydalanmasına imkan tanır. Çalınan zenginlik anayurda getirildiği için, işçiler de –aksi takdirde sert bir sınıf çatışmasını kışkırtabilecek olan– iyileştirmeler [kazanmak] amacıyla mücadele edebilir ve kazanabilirler. Ve yoksulların oğulları ve kızları, çalınmış topraklarda yaşamlarını kazanmak için sömürgelere göç ettikçe, bu sömürgelerden elde edilecek zenginlik anayurttaki emek arzındaki azalmanın telafi edilmesine yardımcı olacaktır –aksi takdirde [emeğin] piyasa fiyatında artış olurdu. Bu yağma keza ulusal ekonomi üzerindeki rekabetçi baskıların azalmasına yardım eder. Tabii ki, emperyalist ulusun kısa zaman içerisinde keşfedeceği üzere, fethin bu avantajları ne iş çevrimini tamamen **durdurabilir** ne de rekabeti tamamen ortadan kaldırabilir.

Bu nedenle, doğrudan fethe ve sömürgeler yaratılmasına dayanan "klasik" emperyalizmin emperyalist uluslar ve devletlerinin temsil ettiği büyük işalemi için sayısız avantajı vardır.

Hakim olunan uluslar esasen pre-kapitalist toplumlardılar. Emperyalist güçlerin hakimiyeti, kapitalist toplumsal ilişkilerin ve kurumların bu toplumlarca ithal edilmesi, böylece de yabancı kapi-

talistlerin serbest piyasanın büyümesini teşvik etme girişimlerine karşı geniş bir kültürel ve fiziksel direnişi canlandırması anlamına gelmektedir. Ancak, köylülerin, 'zanaatkarların' ve yerli insanların "kendi başlarına bırakılmak" arzusuna asla saygı gösterilmemiştir, ve "kendi iyilikleri için" onlara "uygarlık" dayatılmıştır. Kropotkin'in fark ettiği üzere, "*yeni 'uygar olmayan ulusları' sürekli bir şekilde {ücretli emeğin} koşullarına getirmek için zor gerekliydi.*" (**Anarchism and Anarchist Communism**, s. 53) Anarşist George Bradfort şunları söylerken aynı şeyi vurgulamaktadır, "*tarihsel olarak, gelişmekte olan kapitalist bir ekonomi ve ücret sistemi getiren sömürgeciliğin çoğu ülkede geleneksel ekonomileri tahrip ettiğini hatırlamalıyız. Sürdürülebilir tarım biçimlerinin yerine parayla satmak için yapılan üretim [cash crop, piyasada satılmak, ihraç edilmek için üretilen mahsül] ve tek-çeşitli tarımı geçirerek, plantasyon işçilerine indirgediği halkın temel toprak yeteneğini tahrip etmiştir.*" (**How Deep is Deep Ecology**, s. 40) Aslında, bu süreç pek çok açıdan "gelişmiş" bir ulusdaki kapitalizmin gelişimi sürecine benzemektedir –imalatçıların merhametine teslim olan ilk halk kuşağının çekirdeği olan topraksız işçilerin yaratılması (ayrıntı için **Kısım F.8.3**'e bakınız).

Ancak, bu sürecin objektif kısıtları vardı. Birincisi, imparatorlukların genişlemesi, dışarıda birçok potansiyel sömürgeler olmasıyla sınırlıydı. Bu, pazarlar ve sömürgeler için sürtüşmelerin olmasının kaçınılmaz olduğu anlamına geliiyordu (işin içinde olan devletler bunu bildiği, ve bu nedenle giderek daha büyük ordular kurma politikasına yaslandıkları için). Kropotkin'in Birinci Dünya Savaşı'ndan önce belirttiği üzere, savaşın o zamanki gerçek sebebi "*piyasalar için rekabet, ve sanayide geri ulusları sömürme hakkı*" idi (Martin Miller'in alıntısı, **Kropotkin**, s. 225)

İkincisi, tröst oluşturulması, malların ihracı ve ucuz hammaddelerin ithalatı ne iş çevrimini durdurabilir ne de işçi sınıfını sonsuza kadar "rüşvetle satın alabilir" (yani emperyalizmin fazladan karları, sanayileşmiş dünyadaki işçi sınıfına giderek daha fazla reform ve iyileştirme bahşetmeye asla yetmeyecektir). Böylece ekonomik çöküşlerin üstesinden gelme gereği işaleminin piyasaya hakim olmanın yeni yollarını aramaya sevk etti –emperyalist uluslarda [işçi sınıfının] giderek daha büyüdüğünü, daha militanlaştığını ve daha radikal bir seviyeye çıktığını unutmayalım (bakınız John Zerzan'ın "*Origins and Meanings of WWI*", **Elements of Refusal** içerisinde).

Yani emperyalizmin birinci aşaması, büyüyen kapitalist ekonominin, devlet tarafından kendi hudut-

ları içerisinde ulusallaştırılmış olan piyasanın sınırlarına dayanmasıyla başlar. Emperyalizm, ardından, belirli bir ulus-devletle bağıntılı olan sermaye tarafından sömürgeleştirilebilecek olan alanlara doğru yayılır. Ancak, hakim güçlerin gezegeni farklı nüfuz alanlarına bölmesi ve daha fazla genişleyecek alanın kalmamasıyla bu aşama sona erer. Rekabette satışları arttırmak ve ucuz hammaddelerle dış piyasalara erişim imkanı edinmek için, ulus-devletler birbirleriyle çatışır hale gelirler. Bir çatışmanın mayalandığı açık olduğu için, belli başlı Avrupa ülkeleri bir "güç dengesi" oluşturmaya çalışmışlardır. Bunun anlamı, diğer ülkeleri korkutmak ve savaştan caydırmak için orduların kurulması ve donanmaların oluşturulmasıdır. Ne yazık ki, bu tedbirler işlemekte olan ekonomik ve güç ilişkilerini etkisiz kılmaya yeterli değildi. Savaş patladı, imparatorluklar ve nüfuzlar üzerine bir savaş, tüm savaşları sona erdireceği iddia edilen bir savaş. Bildiğimiz gibi, tabii ki böyle olmadı, çünkü modern savaşların köküyle, yani kapitalizmle savaşılmadı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ulus-devletin ulusal sermaye ile tanımlanması daha da belirginleşti; bu, kapitalizmin ayakta kalması için yapılan kapsamlı devlet müdahalelerinden görülebilir – örneğin Almanya ve İtalya'da Faşizmin yükselişi, Büyük Bunalım'ın ekonomik krizini "çözmek" için

Britanya ve ABD'deki "ulusal" hükümetlerin çabaları. Ancak, sermayenin sorunlarını çözmeye yönelik bu girişimler işe yaramadı. Birinci dünya savaşı öncesinde işler halde olan ekonomik zorunluluklar ortadan kaybolmadı. Büyük işalemi hala pazarlar ve hammaddelere ihtiyaç duyuyordu; ancak faşizm altında sanayinin millileştirilmesi emperyalizmle bağıntılı olan sorunlara yardımcı oldu. Yeni bir savaş sadece zamanlama meselesiydi, ve geldiğinde de çoğu anarşist –birinci dünya savaşı sırasında yaptıkları gibi– her iki tarafa da karşı çıktılar ve devrim çağrısında bulundular:

> "*bugünkü mücadale, rakip Emperyalizmler arasında, özel çıkarların korunması için yapılan bir mücadaledir. Ezilen sınıfa mensup olan tüm ülkelerdeki işçilerin, bu çıkarlarla ve yönetici sınıfların özlemleriyle hiçbir ortaklığı yoktur. Onların ivedi olan mücadalesi kendi* ***kurtuluş****larıdır.* ***Onların*** *ön cephesi, efendileri evlerinde onursuzca kazanılmış kazançlarını istif ederken kendilerinin ise yalnızca ölüp çürüyecekleri Maginot Hattı değil, atölyeler ve fabrikalardır.*" ("*War Commentary*", Mark Shipway'in alıntısı,

Anti-Parliamentary Communism, s. 170)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupa ülkeleri ABD'den ve ulusal kurtuluş hareketlerinden gelen baskılara boyun eğdiler, ve eski sömürgelerinin çoğuna "bağımsızlık" bahşettiler (sıklıkla yoğun bir mücadalenin ardından). Kropotkin'in tahmin ettiği üzere, kapitalizmin büyümesi ile birlikte "*kapitalist devlet sisteminin teslimiyetiyle ilgilenen insanların sayısında da artış*" olacağı için böylesi toplumsal hareketler beklenen şeylerdi. (Peter Kropotkin, "*Anarchism and Syndicalism*", **Black Flag** içerisinde, sayı 210, s. 26) Ne yazık ki, bu "kurtuluş" hareketleri, kapitalizme karşı potansiyel bir mücadale olan kitlesel mücadeleler, bağımsız kapitalist ulus-devletleri amaçlayan hareketlere dönüştüler.

ABD'nin hareketlerinde özgeci olmadığını, bağımsızlığın ABD sermayesinin bu piyasalara erişmesine imkan tanıdığını ve rakiplerini zayıflattığını da vurgulamalıyız.

Bu sürece ulus-devletin de **ötesine** [geçerek] çokuluslu şirketlere evrilen sermaye eşlik etti. Emperyalizmin ve emperyalist savaşların mizacı da buna göre değişti. Ayrıca, çeşitli başarılı Ulusal Kurtuluş mücadeleleri, emperyalizmin halk direnişi karşı-

sında kendisini değiştirmesi gerektiğini gösterdi. Bu iki etken, eski emperyalizm biçiminin yerini, yeni "bağımsız" sömürgelerin, siyasi ve ekonomik baskı yoluyla sınırlarını yabancı sermayeye açmaya zorlandığı bir "yeni-sömürgecilik" sistemi aldı. Eğer bir devlet emperyalist güçlerin "işalemi için kötü" nitelendirdiği bir konum alacak olursa, yaptırımlardan doğrudan işgale kadar gerekli eylemler gerçekleştirilecektir. Dünyayı sermayenin sömürüsüne açık ve "serbest" tutmak Amerika'nın 1945'ten sonraki genel siyasetiydi. Bu doğrudan doğruya özel sermayenin genişleme gereklerinden kaynaklanır, bu nedenle de temelden değiştirilemez. Ancak bu aynı zamanda, yeni siyasi ve ekonomik düzenin gereklerinden, ve emperyalist uluslar arasındaki (özellikle de Soğuk Savaş [dönemindekilerden]) rekabetten kaynaklanan değişen gereksinimlerden de etkilenmiştir. Böyleyken, müdahale yöntemi ve doğrudan sömürgecilikten yeni-sömürgeciliğe kayma (ve herhangi bir "aykırılık) bu çatışmalarla açıklanabilir.

Dolaylı emperyalizmin bu temel yapısı içerisinde, birçok "gelişmekte olan" ulus sanayileşme sürecini başlatmakta başarılı olmuştur. Bazı eski sömürgeler, kısmen Büyük Bunalım'a yanıt olarak bir önceki yüzyılda Almanya ve Amerika gibi emperyalist uluslarca başarıyla uygulanan politikaları uygulamaya başlamışlardır. "İthal ikameci" politikayı takip etmiş-

lerdir –yani daha önceden ithal ettikleri malları (örn. otomobil) imal etmeye çalışmak. Bu tür bir politikanın olumlu bir alternatif teşkil ettiğini savunmadan (ne de olsa bu sadece yerel bir kapitalizmdi), bunun emperyalist güçler açısından büyük bir dezavantajı vardı; onları hem piyasalardan hem de hammaddelerden mahrum etmesi (küreselleşmeye yönelik bugünkü yöneliş bu politikaları kırmak amacıyla kullanılmıştır). Böyleyken, bir ulusun bu tür politikaları uygulayıp uygulamadığı, işin içindeki emperyalist güçlerin üstlendiği maliyetlere bağlıydı.

Böylece az gelişmiş ülkelerin doğrudan yönetilmesi yerine (ki bunun hem ekonomik hem de siyasi açıdan çok maliyetli olduğu ispatlanmıştır) artık dolaylı tahakküm biçimleri tercih ediliyordu –güce ancak "işaleminin çıkarları" tehdit edilirse başvuruluyordu. Yeni tipteki emperyalist savaşların örnekleri arasında Vietnam, Nikaragua'daki ABD destekli Kontralar ve Körfez Savaşı vardır. Askeri müdahal yalnızca gerektiğinde kullanılırken (ancak tehdit her zaman bulunmaktadır), siyasi ve ekonomik güç (örn. sermaye kaçışı veya yaptırım tehditi) gelişmiş uluslar temelli şirketler için pazarların açık olmasını sağlamaktadır. Dahası, ABD ile SSCB ile arasındaki rekabetin de etkisi olmuştur. Bir yandan, emperyalist gücün eylemleri (ABD için) "Komünizm"le ve (SSCB için) "ABD Emperyalizmi"yle

savaşmakla meşru kılınıyordu. Öte yandan ise, bir savaşı kışkırtma veya gelişmekte olan ülkeleri diğer tarafın ellerine yöneltme korkusu, gelişmekte olan uluslar için fazladan bir hareket alanı –gelişmekte olan ülkelerin ithal ikameci politikalar izlemeleri gibi– sağlıyordu. Ancak, kuvvet emperyalizm açısından, aynen daha önce olduğu gibi nihai çözüm yöntemi olmuştur.

Analizimizde aşırıya kaçtığımız düşünülse bile, ABD'nin "*1945'ten beri diğer ulusların iç işlerine yüzden fazla defa müdahale ettiğini*" unutmayalım. "*Söylem, bizim bunları, büyük ölçüde özgürlük veya demokrasiyi korumak veya yeniden tesis etmek, veya insan hakları uğruna yapmış olduğumuzdur. Gerçek ise {bunların} ... (artık büyük ölçüde ulusötesi olan) ABD şirketlerinin, onların tahribatından kar yapan içerdeki ve dışarıdaki seçkinlerin çıkarlarını geliştirmek için tutarlı bir şekilde tasarladığımız ve uyguladığımızdır.*" (Henry Rosemont, Jr., "*US Foreign Policy: the Execution of Human Rights*", s. 13-25, **Social Anarchism**, sayı 29, s. 13) Bu, demokratik olarak seçilmiş hükümetlerin devrilmesini (Örneğin İran, 1953; Şili, 1973) ve yerlerine gerici sağ-kanat diktatörlüklerin geçirilmesini (genellikle ordunun da işe karışmasını) içermiştir. George Bradfort'un belirttiği üzere, "*{emperyalizmde şirketler tarafından yapılan ekonomik} çapulculuğun ışığında,*

... devasa ABD şirketlerinin sömürü akuşının basit kanalları olarak hizmet etmeyi bırakan ulusalcı rejimlerin neden bu kadar güçlü bir saldırıyla karşılaştıkları ... açık olmalıdır –Guatemala, 1954; Şili, 1973; ... {1980'lerde} Nikaragua ... {ABD} Dış İşleri Bakanlığının felsefesi 1950'den beridir, 'kaynaklarımızı korumak' –onların ülkesindeki!–, çeşitli polis devletlerine dayanmak ve 'kitlelerin yaşam standartlarındaki acil iyileştirmelere yönelik artan popüler talebe' karşı daha duyarlı olabilecek 'ulusalcı rejimler'i engellemek olmuştur." (**How Deep is Deep Ecology?**, s. 62)

Ucuz emeğin sömürüsünden elde edilen karların emperyalist uluslardaki bütün yurttaşlara değil de şirket seçkinlerinin cebine akmasıyla birlikte, gelişmekte olan ülkelerdeki sermaye yatırımları son yıllarda durmaksızın artmıştır (aşağıda tartışıldığı üzere zaman zaman dier sınıflara da yararları olmakla beraber). Ayrıca, diğer ülkeler emperyalist ülkelerin mallarını satın almaya (sıklıkla "yardım" karşılığında –ki tipik olarak askeri "yardım") ve piyasalarını hakim şirketlerle ürünlere açmaya "cesaretlendirilmiş"tir. Emperyalizm, bir ulusun kapitalist sınıfının dış yatırımlarını savunmanın yegane aracıdır; karların elde edilmesine ve piyasaların yaratılmasına olanak tanıyarak, aynı zamanda özel [kesim] sermaye[si]nin geleceğini de korur.

Böylece, Batılı (çoğunlukla ABD ve onun küçük ortağı Birleşik Krallık) hükümetlerin "dış yardım" takma adıyla küçük sağ-kanat despotlara müsrifçe fonlar sağlamalarının devam etmesiyle, emperyalizm bozulmadan kalmıştır. Özgürlük ve demokrasi hakkındaki kulağa asil gelen söylemi bir kenara bırakırsak, bu dış yabancı yardımın belirgin amacı mevcut dünya düzeninin değişmeksizin kalmasını sağlamaktı. "İstikrar", **herhangi** bir yerel halk hareketini mevcut dünya düzenine karşı bir tehdit olarak algılayan modern emperyalizmin parolası haline gelmiştir.

Dış yardım, kamusal fonları Üçüncü Dünya ülkelerindeki yönetici sınıflara anayurt kökenli ulusötesi şirketler kanalıyla akıtırlar. ABD ve diğer Batılı güçler, bu hükümetlerin ordularının fazlasıyla gereksinim duyduğu savaş malzemelerini ve eğitimini sağlarlar; böylece yabancı yatırımcılara karşı işalemi dostu ortamı devam ettirebilirler (bu, yerkürede zımmen ve açıkça faşizmin desteklenmesi anlamına gelir). "Dış yardım" temelde, zengin ülkelerin zengin insanlarının yatırımlarının yoksul ülkelerin yoksul insanlarından korunmasını sağlamak için, zengin ülkelerin yoksul insanlarının yoksul ülkelerin zengin insanlarına paralarını vermesi demektir.

(Bu ”yardımı” sağlayan şirketlerin sahiplerinin bundan gayet memnun olduklarını söylemeye gerek dahi yok.)

Böylece, ülkelerin ”gelişme” adına ve ”demokrasi ve özgürlük” ruhuyla yerel zenginlikleri kurutulurken, Üçüncü Dünya bol finansmanlı baskının ağırlığı önünde yere eğilirler. ABD, bu özel ”özgürlüğe” yerel hareketlerce meydan okunmamasını sağlamak için küresel sorumluluğuyla (bir başka slogan daha) Batı'ya öncülük eder. Böylece faşist rejimler Batıya karşı uysal ve itaatkar kalırlar, kapitalizm karşı çıkılmaksızın gelişir, ve insanların kötü durumu her yerde basitçe daha da kötüleşir. Ve eğer rejim çok fazla ”bağımsız”laşırsa, askeri güç daima bir seçenek olarak beklemektedir (1990 Körfez Savaşı'nda görüldüğü üzere).

Böylece, kapitalizm değiştikçe emperyalizm de değişir. Kapitalizmin tarihi genellikle merkantilizmle, küçük-burjuva meta üretiminin (zanaatkarlar, loncalar ve köylüler) devlet desteğinde kapitalist imalatça tahribatıyla başlar. Kapitalist üretim bir kez ayakları üzerinde durunca, devamlı tekeller –her ne kadar bu aşamaya nadiren erişse de (oligapolcü rekabet hakim olur)– geliştiren üretimin yoğunlaşması (büyük işaleminin ortaya çıkması) sürecine doğal olarak evrilen serbest rekabet (”serbest ticaret”) kucaklanır. Belli başlı

ekonomik kararlar yine belli başlı şirket ve anonim şirketlerin az sayıdaki başkanı tarafından alınır. Kapitalizmin temellerine aykırıymış gibi gözüken büyük işalemi aslında onun en gelişkin biçimidir –dünyanın tek bir yönetim hiyerarşisi altında giderek tek bir fabrikaya dönüşmesiyle. Özgür birliğin yerini yukarıdan-aşağıya emirler alır, ve sınai gelişme şirketler gücünün ve karlarının korunması ve genişletilmesi gereği yüzünden tahrif edilir.

Büyük işalemi ile piyasaların giderek küreselleşmesiyle, kapitalizm (ve böylece emperyalizm) yeni bir dönüşümün eşiğine gelir. Doğrudan emperyalizmin dolaylı emperyalizme dönüşmesi gibi, dolaylı emperyalizm de hükümetler üzerindeki şirketler hakimiyetini yasallaştırmayı amaçlayan bir küresel hükümet sistemine dönüşmektedir. Bu süreç genellikle "küreselleşme" olarak adlandırılır ve bunu **Kısım D.5.3**'de tartışacağız. Ancak, ilk önce, Stalinist rejimlerle ilintili olan özel kesim-olmayan kapitalist emperyalizm biçimlerini tartışmamız gerekiyor ve bunu da **bir sonraki kısım**da yapacağız.

D.5.2 Emperyalizm Yalnızca Özel [Kesim] Kapitalizminin Bir Ürünü müdür?

Esasen **kapitalist** emperyalizmle ilgilensek de, (Sovyetler Birliği, Çin vb. gibi) "sosyalist" denilen ulusların faaliyetlerini tartışmaktan kaçınamayız. Emperyalizmin kısmen giderek genişleyen büyük işalemiyle ortaya çıkan gelişmiş bir kapitalizmden kaynaklanan bir ekonomik temeli olduğu veriliyken, devlet kapitalist ("sosyalist") ulusların da emperyalist olmalarına şaşmamak gerekir. Devlet-kapitalist sistem, sermaye yoğunlaşmasının (tek büyük bir firma) mantıksal olarak en son noktasıdır. Büyük işalemi için geçerli olan baskılar aynen devlet kapitalist bir ulus için de geçerlidir (bakınız **bir önceki kısım**).

Bu veriliyken, devlet-kapitalist ülkelerin, daha küçük bir ölçüde ve biraz farklı nedenlerle olsa dahi, emperyalist faaliyetlere, maceralara ve savaşlara katılması şaşırtıcı olmaz. Rusya'nın uydularına karşı [izlediği] acımasızca siyasetten görülebileceği gibi, Sovyet emperyalizmi, halihazırda sahip olduğunu savunmaya, kendisi ile Batı arasında tampon bir alan yaratmaya daha eğilimliydi. Bu, Sovyetler Birliği'ndeki yönetici seçkinlerin nüfuzları altındaki

ülkeleri sömürmeye çalışmayacağı anlamına gelmez. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda, Doğu Bloku ülkeleri milyonlarca dolarlık savaş tazminatları ödemişlerdi. Özel kesim kapitalizminde olduğu gibi, "*uydu devletler birer hammadde ve ucuz mamül mal kaynağı olarak görülmüştü. Rusya, uydularından dünya fiyatlarının altında mal ihraç ediyordu. Ve onlara dünya fiyatlarının üzerinde[ki fiyatlardan] ihracat yapıyordu.*" (Andy Anderson, **Hungary '56**, s. 25-6)

Sovyet seçkinleri, kendi çıkarlarına hizmet ettiği ve (başka bir seçenek bırakmayan ABD baskısının yanısıra) Sovyet nüfuz alanı içerisine dahil oldukları müddetçe "anti-emperyalist" hareketlere destek de oldu. Stalinist partiler yerel yönetici sınıfın yerini alır almaz, sözde "sosyalist" uluslarla hem yerli hem de Rus yöneticilerin faydasına olacak ticari ilişkileri şekillendirildi. Benzer şekilde ve aynı gereksinimlerden ötürü, Batılı Emperyalist güçler, kanlı yerli kapitalist ve feodal seçkinlerin kendi işçi sınıflarına karşı sürdürdükleri mücadelede –Sovyet saldırganlığına karşı "özgürlük" ve "demokrasi"yi desteklediklerini söyleyerek– onlara destek oldular.

Söylemek gereksiz olsa da, uydu ülkelerdeki devlet kapitalist hakimiyetin biçimi ve içeriği, kendi ekonomik ve siyasi yapısına ve gerekliliklere bağlıdır – aynen geleneksel kapitalist emperyalizmin kendi ge-

reksinim ve yapılarını yansıtması gibi. Farkın bir kısmı, merkezi planlamanın sebep olduğu kıtlıkları gidermek için bu ülkelerin mallarının yağmalanması gereğiydi (aksine, kapitalist emperyalizm malları ihraç etme eğilimindeydi).

Kapitalist hakimiyetin, uydu ülkelerin toplumsal ilişkilerinin pre-kapitalist biçimlerden kapitalist bir biçime dönüşmesine tanıklık etmesi gibi, "sosyalist" ulusların hakimiyeti de geleneksel burjuva toplumsal ilişkilerinin devlet kapitalist olanlar lehine ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Böyleyken, emperyalizmin mizacı ve biçimi temelde aynıydı, ve her iki durumda da söz konusu yönetici sınıfın çıkarlarına hizmet eder.

Bu nedenle, emperyalizm özel mülkiyete dayanan devletlerle sınırlı değildir –devlet kapitalist rejimler de bunun suçlusudur. Her ikisi de azınlık yönetimine, emeğin sömürüsü ve bastırılmasına, ve elindeki kaynakları genişletme gereğine dayandığı için bu beklenen bir şeydir.

D.5.3 Küreselleşme Emperyalizmin Sonu mu Demektir?

Hayır. Çokuluslu şirketlerin büyüklüğünün sermayenin hareketliliğiyle birlikte arttığı doğru olmakla beraber, ulus-devletlerin şirket çıkarlarına hizmet etmesi gereği hala var olmaktadır. Sermayenin artan hareketliliği –yani bir ülkeden başka bir ülkeye hareket edebilmesinin ve orada yatırım yapabilmesinin kolaylaşması– ve uluslararası para piyasalarının büyümesi ile birlikte, gelişmekte olan devletlerde "serbest piyasa" olarak adlandırılabilecek bir şeye tanık olduk. Şirketler başka bir yere gitmekle korkutarak, hükümetlerin onlara söyleneni yapmasını sağlarlar (ki daha fazla kara yol açacak olduktan sonra zaten bunları yapacaklardır).

Bu nedenle, Howard Zinn'in vurguladığı üzere, "*küreselleşmenin aslında emperyalizm olduğunun ve 'küreselleşme' terimini kullanmanın insanların ... küreselleşme hakkında çok çokulu olan Dünya Bankası ve gazeteciler gibi düşünmesine neden olduğu için dezavantajlı olduğunun belirtilmesi çok önemlidir. Onlar, Amerikan ekonomik ve şirketler gücünün tüm dünya üzerine yayılmasından aldıkları zevki sınırlayamamktalar ... bu balona bir yumruk*

indirmek ve 'Bu emperyalizmdir' demek gayet iyi olur." (**Bush Drives us into Bakunin's Arms**)

Küreselleşme, daha önce gelen emperyalizm biçimleri gibi, tarihi bilinmedikçe anlaşılamaz. Bugünkü büyüyen uluslararası ticaret, yatırım ve finans piyasaları 60'ların sonları ile 70'lerin başlarında ortaya çıkmıştır. Yeniden inşa edilen Avrupa ile Japonya'dan kaynaklanan artan rekabet ABD hakimiyetine meydan okuyordu; bu, yerküre üzerinde artan işçi sınıfı mücadelesiyle birleşerek kapitalistleri gerilim içinde bıraktı. Fabrika ve büro yaşamından memnuniyetsizlik, kapitalizmin sağlayabileceğinden daha fazlasını talep eden diğer toplumsal hareketlerle (kadın hareketi, ırkılık karşıtı mücadeleler, savaş karşıtı hareketler vb. gibi) biraraya geldi. 1968'de Fransa'daki yakın devrim, yerkürede gerçekleşmiş olan mücadelelerin en ünlüsüdür.

Yönetici sınıf açısından, devamlı artan ücret talepleri, grevler, iş durdurmalar, boykotlar, oturma eylemleri, protestolar ve diğer mücadelelerle sıkışan karlar ve otorite, bir çözüm bulunması ve işçi sınıfının disipline edilmesi (ve karların tekrar geri kazanılması) gerektiği anlamına geliyordu. Çözümün bir parçası "kaçmak" ve sermayenin "gelişmekte olan" dünyanın belirli alanlarına kaydırmaktı. Bu küreselleşmeye olan eğilimi arttırdı. Bir başka çözüm, Para-

salcılığa ve sıkı para (yani kredi) politikalarına sarılmaktır. Bu, Birleşik Krallık ve ABD'deki işçi sınıfı direnişinin belini kıran 1980'lerin başlarındaki durgunluğu derinleştirmeye yardım eden bir faiz yükselmesine neden oldu. Yüksek işsizlik ayaklanan işçi sınıfının disipline edilmesine yardımcı oldu, ve sermayenin bu yeni hareketliliği "kötü sınai sicili" (yani işçilerin itaatkar ücretli köleler olmaması) olan uluslara karşı fiili bir "yatırım grevi" olacağı anlamına gelir.

Üstelik, herhangi bir ekonomik krizde olduğu gibi, daha zayıf firmalar battığı ve diğerleri yaşamak için birleştiği için piyasadaki "tekel derecesi" (yani büyük firmaların hakimiyet [derecesi]) de arttı. Bu, kapitalizmde daima varolan yoğunlaşma ve merkezileşme eğilimlerini arttırdı, böylece de yaşayabilen firmaların büyüklüğü ve konumu, faaliyet gösterebilmeleri daha geniş ve daha büyük piyasalar gerektirdiği için küresel faaliyetlere karşı fazladan bir güven yarattı.

Uluslararası olarak, başka bir kriz de küreselleşmenin gelişmesinde rol oynadı. Bu, 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başlarındaki Borç Krizi idi. Birçok ülke açısından, Borç batılı güçlerin onlara ekonomilerini nasıl örgütlemeleri gerektiğini dayatmalarında merkezi bir rol oynamaktadır. Borç krizi, batılı güçlerin "üçüncü dünya"ya "serbest ticaret"i da-

yatmasında ideal bir piston olmuştur. Bu, üçüncü dünya ülkeleri borçlarını ödeyemedikleri zaman, gelirlerindeki düşüşle ve faiz oranlarındaki artışla olmuştur (genellikle bu ülkelerin seçkinlerine rüşvet olarak verilen ve bu ülkelerdeki çalışan insanları –ki ironik bir şekilde bunları geri ödemek zorunda olanları!– bastırmak için kullanılan borçlar).

Bundan önce, **Kısım D.5.1**'de belirtildiği üzere, birçok ülke "ithal ikame" politikasını takip etmişti. Bu, ulusötesi şirketlere hem pazarlarda hem de ucuz hammaddelerde engel olabilecek yeni rekabetçiler yaratma eğilimindedir. Batılı hükümetler, askeri güç yerine, İMF ve Dünya Bankası'nı (DB) gönderdiler. Durgunluk ve artan borç geri ödemeleri karşısında "gelişmekte olan" ülkelerin borçlanma ihtiyacı, İMF-tasarımlı ekonomik reform programlarını kabul etmekten başka bir şans bırakmıyordu. Eğer reddecek olsalardı, yalnızca İMF fonlarından değil, aynı zamanda DB kredilerinden de mahrum kalacaklardı. Özel bankalar ve kredi kurumları da keza, –hem kredilere destek olma hem de borçluları geri ödeme yapmaya zorlama yetkisine sahip olan tek organ olan– İMF örtüsü altında borç verdikleri için geri çekileceklerdi.

Bu politikalar kemer sıkma programlarının başlatılması, dolayısıyla da kamu harcamalarının kesilmesi, ücretlerin dondurulması, kredilerin sı-

nırlanması, yabancı çokuluslu şirketlerin [ülke] varlıklarını kelepir fiyatına satın almasına müsade edilmesi, ve sermayenin ülke içerisine ve dışarısına akışını liberalleştirme anlamına geliyordu. Hiç de şaşırtıcı olmamak üzere, sonuç çalışan nüfus açısından felaketti; ancak borçlar geri ödenmiş ve hem yerel hem de uluslararası seçkinler bundan oldukça faydalanmışlardı.

Böylece bu süreçte ekonomik etkenler anahtar rol üstlenmişlerdi. Dahası, şirketlerin büyüklüğü onların çokuluslu bir düzeyin ötesinde çalışmaları gerektiğini (ve yerel endüstriyi yutabilecekleri) anlamına geliyordu. Küresel pazar küresel firmaya ihtiyaç duyar (ve bunun tam tersi de doğrudur). Bu şirketler, küresel düzeyde faaliyet göstermek suretiyle işçileri bastırarak işalemi için uygun bir iklim sağlayacak uluslarda yatırım yapabilirlerdi. Böylece, Batı'daki işçiler baskı ve güçlüklerle karşılaşırken, "gelişmekte olan" dünyadaki işçi sınıfının kaderi buna göre fazlasıyla kötüydü.

Yani küreselleşme, aynen kendisini önceleyen biçimler gibi, hem ekonomik kuvvetlere hem de sınıf mücadelesine karşı bir yanıttı. Dahası, daha önce gelen biçimler gibi, birkaç gelişmiş ulustaki şirketlerin ekonomik gücüne ve bu şirketlerin ana üssü olan devletlerin siyasi gücüne dayanmaktadır.

İyi veya kötü; küreselleşme kapitalizmin bugünkü aşamasını betimlemek için kullanılan en yeni kod haline gelmiştir, ve bu nedenle burada bunu kullanmalıyız. Bu kullanımın her şeye rağmen iki yan etkisi vardır. Birincisi bu, ulusötesi şirketlerin artan büyüklüğüne ve gücüne, bunların küresel yönetişim yapıları **ve** ulus devlet üzerindeki etkilerine dikkat çekmektedir. İkincisi bu, anarşistlerin ve diğer protestocuların, çeşitliliğe saygı gösteren ve kara değil insanların ihtiyaçlarına dayanan, aşağıdan bir küreselleşme ve uluslararası dayanışma meselesini ortaya getirmelerine olanak tanır.

Her şeyden öte, Rebecca DeWitt'in vurguladığı üzere, anarşizm ve DTÖ [Dünya Ticaret Örgütü] "*gayet uygun rakiplerdirler ve anarşizm bu kavgadan faydalanmaktadır. DTÖ pratik olarak savaşılması gereken bir otoriter iktidar yapısıdır tamamen. İnsanlar Seattle'a gelmişlerdi, çünkü gizli bir resmi görevliler organına kendileri haricindeki hiç kimseye karşı hesap verebilir olmayan politikalar yapması izninin verilmesinin yanlış olduğunu biliyorlardı. Seçilmemiş bir organ olan DTÖ herhangi bir hükümetten daha güçlü olmaya çalışmaktadır ... Anarşizme göre, küresel kapitalizmin odağı bundan daha ideal bir şey olamazdı.*" ("*An Anarchist Response to Seattle*", s. 5-12, **Social Anarchism**, sayı 29, s. 6)

Ulusötesi şirketler belki de bu küreselleşme sürecinin en iyi bilinen temsilcileriyken, modern kapitalizmin gücü ve hareketliliği şu rakamlardan izlenebilir. 1986'dan 1990'a kadar, yabancı döviz işlemleri günlük 300 milyar $'dan 700 milyar $'a yükselmişti, ve 1994'de 1.3 trilyon $'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Dünya Bankası, uluslararası finansal kurumların toplam kaynaklarını 14 trilyon $ olarak tahmin etmektedir. Bu rakamlara bir anlam kazandırmak amacıyla, Basel-merkezli Uluslararası Tediye Bankası [*Bank of International Settlement*] Nisan 1992'de yabancı döviz piyasasındaki toplam günlük cironun yaklaşık olarak 900 milyar $ olduğunu tahmin ediyordu –yıllık temelde OECD grubu ülkelerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'sının 13 katına eşittir (**Financial Times**, 23.09.1993). Britanya'da, Londra Yabancı Döviz Piyasalarında günlük 200-300 milyar $ dönmektedir. Bu, iki-üç gün içerisinde Birleşik Krallık'ın yıllık Gayri Safi Milli Hasıla'sına eşit olan bir miktardır. Bu miktarların 1990'ların başlarından bu yana daha da yüksek düzeylere ulaştığını söylemeye gerek bile yok –günlük döviz işlemleri 1980'deki 80 milyar $'dan 1995'de 1.26 milyar $'a çıkmıştır. Dünya ticaretine oranla, yabancı dövizdeki ticaretin oranı 10:1'den 70:1'e yükselmiştir (Mark Weisbrot, **Globalisation for Whom?**).

Financial Times'ın İMF ile ilgili ekinde "*Akıllı hükümetler küreselleşmenin meydan okumasına karşı tek zekice yanıtın ekonomilerini daha kabul edilebilir kılmak olduğunu fark ederler*" demesine şaşmamak gerek (**Op. Cit.**) Halkları açısından değil de işalemi açısından daha kabul edilebilir olmak. Chomsky'nin ifade ettiği üzere, "*serbest sermaye hareketi, irrasyonel olduğunu düşündüğü hükümet politikaları üzerinde veto yetkisi kullanabilecek, küresel sermayenin 'gerçek parlamentosu' olarak adlandırılır. Bunun anlamı işçi hakları, veya eğitim programları, veya sağlık, veya ekonomiyi canlandırmaya yönelik çabalar, yani aslında karlara değil insanlara yardımcı olabilecek (bu nedenle teknik anlamda irrasyonel olan) her şeydir.*" (**Rogue States**, s. 212-3)

Bunun anlamı, küreselleşmede, devletlerin yatırımcılar ve ulusötesi şirketler için en iyi teklifi yapmak için birbirleriyle yarışacağıdır –vergi indirimleri, sendikaların göçertilmesi, kirlilik kontrollerinin olmaması vesaire. Ülkelerin sıradan insanları üzerindeki etkileri gelecekteki faydalar adına gözardı edilecektir (öldüğünüzde gökyüzünde elde edeceğiniz pasta gibi değil de, daha ziyade –eğer iyiyseniz ve size söylenenleri yapıyorsanız– belki gelecekteki bir pasta). Örneğin, böylesi bir "kabul edilebilir" işalemi ortamı "*piyasa güçlerinin rekabet adına işçileri*

haklarından yoksun bıraktığı", ve ortalama gelirden daha düşük gelire sahip insanların nüfus içindeki oranının 1979'daki % 9'dan 1993'te % 25'e çıktığı Britanya'da oluşturulmuştu (**Scotland on Sunday**, 09.01.1995). Nüfusun daha yoksul yarısı tarafından sahiplenilen ulusal refah üçte birden dörtte bire düşmüştü. Ancak bekleneceği üzere, kamunun vergi gelirlerinin askeri Keynezyenizm, özelleştirme ve Araştırma & Geliştirme'nin finansmanı ile bir azınlığı zengin etmek üzere kullanılmasıyla, zenginler için olan refah devleti sayesinde milyonerlerin sayısı artmıştı. Her din gibi, serbest-piyasa ideolojisi de yukarıdakilerin ikiyüzlülüğünün ve aşağıdaki çoğunluğun fedakarlığının damgasını taşımaktadır.

Ayrıca, sermayenin küreselleşmesi bir kuvvetin bir diğerine karşı kullanılmasını da mümkün kılar. Örneğin, General Motors ABD ve Kanada'daki iki düzine fabrikasını kapatmayı planlamaktadır, ancak Meksika'daki en büyük işveren haline gelmiştir. Neden? Çünkü ekonomik mucize ücretleri tepetaklak aşağı düşürmüştür. Meksika'da emeğin kişisel gelirdeki payı "*1970'lerin ortasındaki yüzde 36 [değerinden] 1992'de yüzde 23'e düşmüştür.*" Başka bir yerde ise, eski Doğu Almanya'da General Motors 690 milyon $'lık bir montaj fabrikası açmıştır. Neden? Çünkü, işçiler, % 40 bir ücretle ve daha az sosyal faydayla (**Financial Times**'ın

ifadesiyle) "*Batı Almanya'daki şımartılmış meslekdaşlarından daha uzun süre çalışmaya*" razıdırlar. (Noam Chomsky, **World Orders, Old and New**, s. 160)

Bu hareketlilik sınıf savaşında kullanışlı bir araçtır. "*NAFTA'nın grevlerin kırılmasında önemli bir etkisi olmuştur. Örneğin, sendikaların örgütlenme çabalarının yarısı işverenlerin üretimi dışarıya kaydırma tehdidiyle kesintiye uğramıştır. ... Bu tehdit boş bir tehdit değildir. Bu tür örgütlenmeler başarılı olduğunda, işverenler NAFTA öncesine göre üç katı bir oranla (yaklaşık yüzde 15) fabrikayı tamamen veya kısmen kapatmaktadırlar. Fabrika-kapatma tehditleri hareketli sanayilerde (örn. inşaatcılığa karşın imalatta) neredeyse iki kat yüksektir.*" (**Rogue States**, s. 139-40) Bu süreç hiç de ABD'ye özgü değildir, ve tüm dünyada gerçekleşmektedir (bizzat "gelişmekte olan" dünya da dahil olmak üzere). Bu süreç işverenlerin pazarlık gücünü arttırmış, (üretkenlik artarken) ücretlerin düşük tutulmasına yardımcı olmuştur. ABD'de, bir önceki iş çevirimi (1989) ile 1998 arasında şirket karlarına giden milli gelir payı yüzde 3.2 artmıştır. Bu, ekonomi pastasında önemli bir yeniden bölüşüme işaret etmektedir. (Mark Weisbrot, **Op. Cit.**) Bu nedenle, **uluslararası** işçi örgütü ve dayanışması gereklidir (anarşistlerin Bakunin'den bu yanadır savundukları gibi).

Yani, NAFTA ve yakın zamanda rafa kaldırılan (ama kesinlikle unutulmamış olan) Çoktaraflı Yatırım Anlaşması (ÇYA) (*Multilateral Agreement on Investment, MAI*) gibi anlaşmalar, ulus-devletlerin hükümetlerini epeyce zayıflatmıştır –ancak yalnızca tek bir alanda, [yani] işaleminin düzenlenmesinde. Bu tür anlaşmalar hükümetlerin sermaye kaçışına engel olma, döviz ticaretini sınırlandırma yeteneklerini kısıtlamakta, çevre ve çalışma yasalarını ortadan kaldırmakta, karların geri yurtdışına çıkarılmasını kolaylaştırmakta , karların akışını engelleyecek ve şirketlerin gücünü azaltacak herhangi bir şeyi zorlaştırmaktadır. Aslında, NAFTA'yla birlikte şirketler, eğer hükümetin piyasada kendi özgürlüklerine engel olduğunu düşünürlerse, hükümetlere dava da açabilmektedirler. Böyleyken, bu gibi anlaşmalar şirketlerin gücünün artmasını temsil eder ve devletlerin (genel kamunun değil) yalnızca şirketlerin işine geldiğinde müdahale etmesini sağlar.

Şirketlerin hükümetleri dava edebilmesi NAFTA'nın 11'inci bölümünde kutsallaştırıldı. Meksika devletinin küçük bir şehri olan San Luis Potosi'de, tehlikeli atıkların ticari tedarikçisi olan bir Kaliforniya şirketi –Metalclad– şehrin yakınlarındaki bir çöp alanını satın almıştı. Boşaltım alanını genişletmeyi ve burayı zehirli atık malzemeleri boşaltmak için kullanmayı önermişti. Çöp

alanının yakınında oturan insanlar bunu protesto etmişlerdi. Devletin kendisine verdiği yetkiyi kullanan belediye, alanı yeniden parsellere ayırmış ve Metalclad'in arazilerini genişletmesini yasaklamıştı. Metalclad, NAFTA'nın 11'inci bölümüne dayanarak, San Luis Potosi halkının haksız davranışı nedeniyle kar marjlarında ve bilançosunda oluşan zarardan ötürü Meksika hkümetine dava açmıştı. Washington'da toplanan ticaret heyeti şirkete hak vermişti. Kanada'da, Ethyl şirketi, hükümet benzin katkı maddesini sağlığa zararlı olduğu için yasaklandığında dava açmıştı. Hükümet, bir şirketin ulusun Parlamento'sunu geçersiz kıldığını kamusal olarak seyredilmesini engellemek için olayı "mahkeme dışı" yoldan çözüme bağlamıştı.

NAFTA ve diğer Serbest Ticaret anlaşmaları şirketler için, ve şirketler yönetimi için tasarlanmıştır. Bölüm 11, Kanada halkı veya San Luis Potosi halkı için değil, kapitalist seçkinler için daha iyi bir dünya yaratmak amacıyla NAFTA tarafından kutsallaştırılmıştır.

Bu, ABD veya diğer emperyalist ulusların, – "demokrasi krizi"nin (halk ayaklanmalarını ve genel halkın politize olmasını nitelendirmek için Üçlü Komisyon'un kullandığı bir tabir) mizacına bağlı olarak– ya müşteri rejimlere dolaylı askeri yardımlar yapılması yoluyla veya açık işgal yoluyla, "gelimekte

olan" uluslara daha da fazla müdahale etmesini "meşrulaştıracak", emperyalist bir durumdur.

Ancak, özel kesimin sermayesini korumak için kuvvet daima gereklidir. Küreselleşmiş bir kapitalist şirket bile bir savunucuya ihtiyaç duyar. Yine de, "*{u}luslararası düzeyde, hedef ülkelerin 'yatırımlar için güvenli' olduklarını (özgürlük ve demokrasiyi amaçlayan hareketler olmaması), borçlarını geri ödeyeceklerini, sözleşmelere bağlı kalacaklarını, ve uluslararası yasalara saygılı olacaklarını güvenceye almak için, ABD şirketlerinin hükümete ihtiyacı vardır.*" (Henry Rosemont, Jr., **Op. Cit.**, s. 18)

Bu nedenle, vergiler yoluyla kendi yurttaşlarının silahlı kuvvetlerin masraflarını karşılamaya şantaj yoluyla zorlayan, en iyi koruma sağlayan devletler arasında seçim yapmak şirketler açısından anlamlıdır. Öngülebilir bir gelecekte, Amerika küresel bir polis-kiralama seçeneği olarak gözükmektedir. Yerel düzeyde, sermaye talep ettiklerini sunan ve istemediklerini ise cezalandıran hükümetlerin olduğu ülkelere gidecektir. Bundan ötürü, küreselleşme emperyalizmi sona erdirmek bir yana, onu sürdürecektir; ancak büyük bir farkla: emperyalist ülkelerdeki yurttaşlar her zaman olduğu gibi maliyetleri üstlenirken, emperyalizmden öncekine göre daha az fayda elde edeceklerdir.

Yani, küresel sermayenin karşısında hükümetlerin güçsüz olduğu iddialarına karşın, devletin gücünün bir alanda müthiş arttığını asla unutmamalıyız –kendi yurttaşlarına karşı olan devlet baskısı [alanında]. Sermaye ne kadar hareketli olursa olsun, hala artı değer üretmesi için somut bir biçim alması gerekmektedir. Ücretli köleler olmaksızın, sermaye yaşayamaz. Böyleyken, kendi çelişkilerinden sürekli olarak kaçamaz –nereye giderse gitsin, itaat etmeme eğiliminde olan işçiler ve daha yüksek ücretler, daha iyi çalışma koşulları, greve gitme hakkı vb. talep edilmesi gibi sorunlu şeyler yaratmak zorundadır (aslında bu olgu, "gelişmekte olan" ülkeler merkezli olan şirketlerin daha itaatkar emek bulmak için daha az "gelişmiş" olanlara yönelmesinden gözlenmektedir).

Bu, tabii ki devletin mülkiyetin koruyucusu, ve küreselleşmenin sebep olduğu eşitsizlikler, yoksullaşma ve sefaletin tetiklediği herhangi bir huzursuzluk (ve tabii ki işçi sınıfı içerisindeki huzursuzluğun ortaya çıkardığı umut, dayanışma ve doğrudan eylem) karşısında savunucu olma rollerinin kuvvetlenmesini zorunlu kılar. Bu yüzden, hem Britanya'da hem de ABD'de neo-liberal mutabakatının ortaya çıkışı polis sayısında, polisin gücünde, emek ile radikal hareketlere karşı yönelen yasalarda bir artışa tanıklık etmiştir. Malatesta'nın belirttiği üzere:

> "*Liberalizm teoride bir çeşit sosyalizmsiz anarşidir, ve bu nedenle basitçe bir yalandır, çünkü eşitlik olmaksızın özgürlük mümkün değildir; ve gerçek anarşi dayanışma olmaksızın, sosyalizm olmaksızın var olamaz. Eleştirel liberaller onu bazı işlevlerinden arındırmayı isteyerek hükümeti hedef alırlar ve kapitalistleri kendi saflarında mücadaleye çağırırlar, ancak onlar devletin özü olan baskıcı işlevlerine saldıramazlar: çünkü* ***jandarma*** *olmaksızın mülk sahipliği yaşayamaz, aslında serbest rekabet daha fazla ihtilaf ve eşitsizliğe sebep olacağı için hükümetin baskı güçleri mecburen artmalıdır.*" (**Anarchy**, s. 46)

Böyleyken, (pek çok küreselleşme karşıtı hareketin yaptığı gibi) piyasa ile devleti karşı karşıya koymak bir hata olacaktır. Devlet ve sermaye birbirine rakip değildir –aslında durum bunun tam tersidir. Aynen her devletin azınlık yönetimini savunmak için varolması gibi, modern devlet de kapitalist yönetimi korumak için varolur; ve vergilendirecek yeterince güçlü bir ekonomiye sahip olarak kazançlarını sağlama almak, sermayeyi cezbetmek, ve onu hudutları içerisinde tutmak her ulus devlet açısından haya-

tidir. Küreselleşme, temel amacı ekonomik açıdan hakim olanları mutlu kılmak olan devlet güdümlü bir inisiyatiftir. Küreselleşme tarafından "zayıflatılan" devletler bu süreçten bazı protestocular kadar dehşete düşmemektedir; bu bizim bir an durup düşünmemizi gerektirir. Devletler küreselleşme sürecinin suç ortaklarıdırlar –küreselleşmeyi tercih eden ve ondan faydalanan yönetici seçkinleri temsil ettiği düşünülürse bu hiç de şaşırtıcı değildir.

Dahası, GATT ile birlikte "küresel pazar"ın güç kazanmasıyla, şirketler çıkarlarına en iyi uyacak olan "serbest" piyasanın yaratılması için hala siyasetçilerin hareket etmesine gereksinim duymaktadır. Bu nedenle şirket seçkinleri, güçlü devletleri destekleyerek pazarlık güçlerini arttırabilir ve kendi hayal ettikleri gibi bir "Yeni Dünya Düzeni"nin şekillendirilmesine yardımcı olabilirler.

Hükümetler Malatesta'nın ifade ettiği gibi mülk sahiplerinin **jandarması** olabilirler, ancak çokuluslu-ların aksine tebaları tarafından etki edilebilirler. NAFTA bu etkiyi daha da azaltmak üzere tasarlanmıştır. Hükümet politikalarındaki değişiklikler işaleminin değişen ihtiyaçlarını yansıtır –çalışan nüfusun ve onun kuvvetinin korkusuyla düzenlenmiş haliyle tabii ki. Bu küreselleşmeyi –bir emek gücünü diğerine karşı oynamak suretiyle sermayenin emek karşısındaki kuvvetini arttırma gereği– ve bizim bir

sonraki adımımızı –yani işçi sınıfının direnişini kuvvetlendirmek ve küreselleştirmek– açıklar. Ancak küreselleşmenin maliyetinin –grevler, protestolar, boykotlar, işgallerr vb.– potansiyel karlarından daha büyük olduğunun gösterilmesi, işaleminin ondan uzaklaşmasını sağlayacaktır. Ancak uluslararası işçi sınıfının doğrudan eylemi ve dayanışması sonuç verecektir. Bu olana değin, hükümetlerin küreselleşme sürecinde işbirliği yaptıını göreceğiz.

Özetle, küreselleşme kapitalizmin kendisi değiştikçe emperyalizmin de değiştiğini gösterecektir. Özel sermayenin çıkarlarının hala mülksüzleştirilenler karşısında savunulması gerektiği için emperyalizme olan ihtiyaç devam edecektir. Tek değişen şey emperyalist ulusların hükümetlerinin sermayeye karşı daha fazla ve kendi nüfuslarına karşı ise daha az sorumlu hale gelmesidir.

D.5.4 Emperyalizm ile Kapitalizmdeki Toplumsal Sınıflar Arasındaki İlişki Nedir?

Kısım B.7'de tartıştığımız üzere kapitalist bir toplumdaki iki temel sınıf yönetici sınıf ve işçi sınıfıdır. Bu iki sınıf arasındaki gri saha zaman zaman orta sınıf olarak adlandırılır. Bekleneceği gibi, farklı sınıfların toplum içerisinde farklı konumları ve bu nedenle emperyalizmle farklı ilişkileri bulunur (kapitalizm içerisindeki toplumsal konumlarındaki farklılıklara uygun olarak).

Üstelik, söz konusu ulusların dünya ekonomisi ve siyaseti içerisindeki göreceli konumlarından kaynaklanan farklılıkları da dikkate almamız gerekmektedir. Örneğin, emperyalist uluslardaki yönetici sınıflar hakimiyet kurulanlardakilerle özdeş çıkarlara sahip olmayacaktır. Böyleyken, tartışmamız bu farklılıklara da işaret edecektir.

Yönetici sınıf ile emperyalizm arasındaki ilişki oldukça basittir: çıkarlarını desteklediğinde ve faydaları maliyetlerine baskın olduğunda onun tarafındadır. Bu nedenle, yönetici sınıflar, emperyalist ülkeler açısından, getirisi olduğu müddetçe nüfuzlarını

ve güçlerini daima genişletme taraftarı olacaklardır. Eğer maliyetler faydalara baskın çıkarsa, yönetici sınıfın bazı kesimleri emperyalist maceralara ve savaşlara karşı çıkacaktır (örneğin, hem Vietnam savaşını, hem de eğer savaş devam ederse anayurttaki sınıf savaşını kaybedecekleri açık hale geldiğinde ABD seçkinlerinin bazı unsurlarının yaptığı gibi).

Üstelik, işleyen güçlü ekonomik kuvvetler de bulunmaktadır. Piyasada varolmak ve rekabet etmek için büyüme, yeni pazarlar ve hammaddeler bulma gereksinimi nedeniyle sermayenin genişlemesi gerekir (**Kısım D.5**'de tartıştığımız üzere). Sonuçta, yabancı pazarları fethetmesi, ucuz hammadde ve emeğe erişim kazanması gerekir. Böyleyken, güçlü bir kapitalist ekonomiye sahip bir ulus, –daha önce anlatıldığı üzere– politikacıları satın alarak, medya propaganda kampanyaları başlatarak, sağ-kanat think-tankleri kurarak vb. saldırgan ve genişlemeci bir dış politikaya ihtiyacı olacaktır.

Bu nedenle, yönetici sınıf emperyalizmden faydalanır ve genellikle de onu destekler –yalnızca maliyetler faydalara baskın olduğunda seçkinlerin bazı üyelerinin buna karşı çıktığını gözleyebileceğimizi vurguluyoruz. Bu, seçkinlerin "küreselleşme"ye olan desteklerini açıklamaktadır. Yönetici sınıfın son birkaç on yıldan **gayet** iyi faydalandığından bahsetmeye gerek bile yok. Örneğin, ABD'de, 1997'de zenginle

yoksul **ve** zenginle orta sınıf arasındaki uçurum rekor bir noktaya ulaşmıştır (Historic Effective Tax Rates: 1990-1997 başlıklı **Congressional Budget Office** çalışmasından). En yukarıdaki % 1, vergi sonrası gelirlerinin 1979-97 arasında 414,200 $, ortadaki yüzde 20 ise 3,400 $ arttığını, ve en aşağıdaki yüzde 20 ise 100 $ düştüğünü gördüler. Küreselleşmenin faydaları bekleneceği üzere yukarıda toplanmıştır (aslında, 1989 ile 1998 arasındaki ekonomik büyümenin tüm gelir kazançları Amerikan ailelerinin % 5'lik en üst kısmına gitmiştir).

Hakimiyet kurulan ulusların yerel yönetici sınıflarının bu şekilde değerlendirmeyebileceğini söylemeye dahi gerek yoktur. Yerli yönetici sınıflar emperyalizmden fazlasıyla faydalanırken, içine düştükleri bağımlılık ve tabi olma konumundan **hoşlanmaları** gerekli değildir. Dahası, yabancı işletmelere gitmek üzere ülkeyi terk eden sürekli kar akışı yerli seçkinleri artık daha fazla zenginleştirmek için kullanılamaz. Kapitalistin gücünü kısıtlayan veya karlarına vergi koyan/düşüren bir devlet veya sendikadan hoşlanmaması gibi, hakimiyet kurulan ulusun yönetici sınıfı da emperyalist hakimiyetten hoşlanmaz, ve mümkün olduğunda bunu gözardı etmeyi veya bundan kaçınmayı amaçlar. Bunun sebebi, "*her Devlet, yalnızca kağıt üzerinde ve komşularının hogörüsüne dayanarak varolmak istemediği ölçüde, gerçek bağım-*

sızlıktan zevk almayı amaçlar –kaçınılmaz olarak fetihçi bir Devlet haline gelmesi gerekir." (Bakunin, **Op. Cit.**, s. 211)

Yerli seçkinlerin kendilerini emperyalist güçten kurtarmaya çalıştığı savaş-sonrası dönemdeki emperyalist çatışmaların çoğu bu mizaçtaydı. Benzer şekilde, (ya doğrudan emperyalist güçlerce gerçekleştirilen veyahut da onlar tarafından dolaylı bir şekilde finanse edilen) birçok çatışma da kendisini emperyalist hakimiyetten kurtarmaya çalışan bir ulusun diğer uydu uluslar için olumlu bir örnek olmayacağını güvenceye almak amacıyla çıkmıştır. Bu nedenle, yerli yönetici seçkinler sınıfı, emperyalizmden faydalanmakla birlikte bunun bağımlılık konumundan hoşlanmayabilir, yeterince güçlü olduğunu hissettiğinde de bu konuma karşı çıkabilir ve kendisi adına daha fazla bağımsızlık elde edebilir.

Bunun anlamı yerli yönetici sınıfın emperyalist yönetici sınıfla çatışma haline gelebileceğidir. Bu kendisini örneğin ulusal kurtuluş savaşları olarak, veya (Körfez Savaşı gibi) normal çatışmalar olarak gösterebilir. Rekabet kapitalizmin kalbi olduğu için, uluslararası yönetici sınıfın bazı kesimlerinin aynı fikirde olmamasına ve birbirleriyle kavga etmesine şaşmamalıyız. **Kısım D.7**'de belirttiğimiz üzere, anarşistler emperyalizme karşı çıkar ve ezilen

ulusların ona karşı direnmesini savunurken, yerli seçkinlerin gücünü sağlamlaştırmayı amaçlayan sınıflar arası ittifaklar olarak –ki bu zorunlu olarak çalışan insanların boyun eğen duruma getirilmesi anlamına gelecektir– ulusal kurtuluş hareketlerini desteklemezler (aynen herhangi bir ulus devletin desteklenmesinin ifade edeceği üzere). Bu nedenle, bizler asla tahakküm kurulan bir ülkenin emperyalist [ülke(ler)] karşısında zafer kazanması çağrısında bulunmuyoruz. Aksine, bizler, o ülkenin işçilerinin (ve köylülerinin) hem yerli hem de yabancı sömürücülere karşı zafer kazanmasını çağrısında bulunuyoruz (sonuçta "savaşlara hayır, sınıf savaşı")

İşçi sınıfı ile emperyalizm arasındaki ilişki daha karmaşıktır. Geleneksel emperyalizmde, dış ticaret ve sermaye ihracı genellikle dışarıdan ucuz mallar ithal edilmesini ve kapitalist sınıf için karların yükselmesini mümkün kılar; ve bu anlamda işçiler de kazanırlar, çünkü işverenlerle sistemi tehdit eden herhangi bir çatışmaya girmelerine gerek kalmaksızın yaşam standartlarında iyileştirmeler elde edebilirler (yani, mücadele, aksi durumda kapitalist sınıfın büyük direnci ile karşılaşacak olan reformları kazanabilir). Bu ucuz ithalatla işsiz kalan işçilerin bunu bir fayda olarak görmeyecekleri, ve bunun işsizler havuzunu büyüterek tüm çalışan nüfus için ücretlerin

düşük tutulmasına katkıda bulunacağını söylemeye bile gerek yoktur.

Üstelik, emperyalist politikalar çerçevesindeki sermaye ihracı ve askeri harcamalar kapitalistler için daha yüksek kar oranlarına yol açabilir ve onların geçici de olsa durgunluktan sakınmalarını mümkün kılabilir; böylece de istihdam ile ücretleri aksi duruma göre daha yüksek tutabilir. Yani işçiler bu anlamda da faydalanmaktadırlar. Bu nedenle, emperyalist uluslarda ekonomik patlama zamanlarında, işçi sınıfı arasında (özellikle de örgütsüz sektörde) dış askeri maceracılığı ve saldırgan ekonomik politikaları destekleme eğilimi görülebilir. Bu proletaryanın "burjuvalaşması" denilen şeyin, veya emeğin kapitalist ideoloji ve "vatanseverlik" propagandasıyla sindirilmesinin bir parçasıdır.

Ancak, emperyalist güçler arasındaki uluslararası rekabet fazlasıyla yoğunlaşır yoğunlaşmaz, kapitalistler kendi ülkelerindeki ücretleri bastırarak, insanları işten çıkararak kar oranlarını korumaya teşebbüs ederler. Askeri harcamalar belli bir noktayı aşarsa işçilerin reel ücretleri de bundan zarar görecektir. Dahası, militarizm gerçek bir savaşa yol açarsa, savaşacağı ve kazanmak için "yurt cephesi"nde gerekli fedakarlığı göstereceği için işçi sınıfının kaybedecek daha çok şeyi vardır. Ayrıca, emperyalizm (belli bir süreliğine) yaşam standart-

larını iyileştirebilirken, kapitalizmin hiyerarşik yapısını ortadan kaldıramaz; bu nedenle de sınıf mücadelesini, isyan ruhunu ve özgürlük içgüdüsünü durduramaz. Yani, gelişmiş uluslardaki işçiler zaman zaman emperyalizmden faydalanabilseler de, böylesi dönemler uzun süremez ve aslında sınıf mücadelesini sona erdiremez.

Rudolf Rocker, işçi sınıfının emperyalizme verdiğin desteğin çelişkili (ve kendi kendisini mağlup kılan) mizacından bahsederken haklıdır:

> "*Kendi ülkerinin burjuvazisi diğer ülkenin [burjuvazisi] karşısında bazı avantajlar elde ettiğinde, bazen işçilerin payına küçük de olsa biraz rahat düştüğüne hiç şüphe yoktur; ancak bu daima onların özgürlükleri ve öteki [ülkenin] halkının ekonomik olarak bastırılması pahasına gerçekleşir. İşçiler ... sömürge halkın denetimsizce sömürülmesiyle –hiçbir çaba göstermeden– ülkesinin burjuvazisinin kucağına düşen karlara belli bir ölçüde katılırlar; ancak eninde sonunda bu insanların da uykularından uyanacakları, ve zevkine vardıkları küçük avantajları fazlasıyla ödeyecekleri zaman gelecektir. ... Diğerlerinin paha-*

sına yeni piyasalardan elde edilenlerle başarılı bir durumdayken, artan iş imkanları ve daha yüksek ücretlerden kaynaklanan bazı küçük kazanımlar işçilere düşebilir; ancak aynı zamanda sınırın öte yanındaki kardeşleri bunu[n bedelini] işsizlik ve düşen çalışma standartlarıyla ödemek zorundadırlar. Sonuç uluslararası işçi hareketindeki çatlağın giderek büyümesidir. … Bu çatlak nedeniyle işçilerin ücretli-köleliğin boyunduruğundan kurtuluşu gelecekte devamlı daha ileriye atılmaktadır. İşçi kendisini, sınıfı yerine ülkesinin burjuvazisinin çıkarlarıyla bağladığı sürece, mantıksal olarak bu ilişkinin tüm sonuçlarına da katlanacaktır. Mülk sahibi sınıfın piyasaları muhafaza etmesi ve daha da genişletmesi için yapacağı savaşlara katılmaya ve öteki insanlar üzerinde yaptığı herhangi bir haksızlığı savunmaya hazır olmalıdır. … Ancak ve ancak tüm ülkerin işçileri çıkarlarının her yerde aynı olduğunu anladığı, ve bu anlayış sayesinde birlikte hareket etmeyi öğrendikleri zaman işçi sınıfının uluslararası kurtuluşu için etkin temel atılmış

olacaktır." (**Anarcho-Syndicalism**, s. 61)

Sonuçta, "*işçilerle işverenler arasındaki herhangi bir işbirliği ... yalnızca işçilerin ... zengin adamın masasından düşen kırıntıları yemesiyle sonuçlanmaya mahkumdur.*" (Rocker, **Op. Cit.**, s. 60) Bu, gerek emperyalist gerekse uydu devletler için doğrudur. Üstelik, **Kısım D.5.1**'de belirttiğimiz üzere, emperyalizmin elinin altında güçlü bir askeri güce ihtiyacı vardır (kuvvet olmaksızın, emperyalist devlet ne yurttaşlarının veya şirketlerin yabancı ülkelerdeki yatırımlarını koruyabilir, ne de bağımsız bir yol izlemeyi hedefleyen uydu devletleri tehdit edecek bir araca sahip olabilir). Böyleyken, askeri makinanın güçlendirilmesi gereklidir ve bu "*yalnızca dış düşmana karşı çevrilmez; daha fazla iç düşmanı hedefler. Emeğin kurumlarımızdan hiçbir şey ümit etmemek gerektiğini fark eden kesimlerini, sınıf savaşının uluslar arasındaki tüm savaşların altında yattığını, herhangi meşru bir savaş varsa bunun –sınıflar mücadelesindeki iki hakim konu olan– ekonomik bağımlılık ve siyasi kölelikten kurtulmak için verilen savaş olduğunu fark etmiş olan çalışan insanların uyanmış kısmını hedefler.*" Diğer bir deyişle, "*devasa bir askeri kuvvetle korunması gereken*" ulus "*bu halkın değil; kitleleri soyan ve*

sömüren, ve onların yaşamını beşikten mezara değin kontrol eden ayrıcalıklı sınıfın {ulusudur}." (Emma Goldman, **Red Emma Speaks**, s. 306 ve s. 302)

Ancak, küreselleşmede işler biraz farklıdır. Dünya ticaretinin artması ve NAFTA gibi "serbest ticaret" anlaşmalarının imzalanmasıyla, emperyalist uluslardaki işçilerin konumunun iyileşmesi gerekmemektedir. Örneğin, son yirmi beş yıl içerisinde, tipik bir Amerikan işçisinin –enflasyondan arındırılmış– ücreti, ekonomi büyümesine karşın aslında düşmüştür. Diğer bir deyişle, Amerikalıların çoğu artık ekonomik büyümenin kazanımlarından pay almamaktadır. Bu, örneğin tipik bir işçinin reel ücretinin % 80 yükseldiği 1947-73 döneminden çok farklıdır. Bunun sebebi küreselleşmenin "gelişmekte olan" uluslardaki işçilere faydalı olması değildir. Örneğin, Latin Amerika'da, 1960-1980 arasında kişi başına düşen GSYİH % 75 artarken, 1981 ile 1998 arasında ise yalnızca % 6 artmıştır. (Mark Weisbrot, Dean Baker, Robert Naiman, ve Gila Neta, **Growth May Be Good for the Poor –But are IMF and World Bank Policies Good for Growth?**)

Chomsky'nin belirttiği üzere, "***Wall Street****'in çıkarına, daima 'ama' bulunmaktadır. Meksika 'parlak bir itibar'a sahiptir ve ekonomik bir mucizedir, an-*

cak halk sefil olnuştur. 1994'den bu yana alım gücünde % 40 düşme olmuştur. Yoksulluk oranı artmaktadır ve aslında oldukça hızlı artmaktadır. Ekonomik mucizenin bir ilerleme sürecini sildiği söylenmektedir; Meksikalıların çoğu ebeveynlerinden daha yoksuldur. Başka kaynaklar tarımın ABD-destekli tarımsal ithalatla silindiğini, imalat sektörü ücretlerinin yüzde 20, genel ücretlerinse daha da fazla düştüğünü ortaya koymaktadır. Aslında, NAFTA inanılmaz bir başarıdır: dahil olan üç ülkenin nüfusuna da zarar vermeyi başaran ilk ticaret anlaşmasıdır. Bu büyük bir başarıdır." ABD'de, "*ailelerin orta [medium] geliri bugün 1989'daki seviyesine geri düşmüştür, ki bu 1970'lerdekinin de altındadır.*" (**Rogue States**, s. 98-9 ve s. 213)

Tahmin edilmiş olan bir başarı. Ancak tabii ki, zaman zaman küreselleşmenin gelişmiş ülkelerdeki işçilerin ücretlerine zarar vereceği kabul edilmekle beraber, bunun "gelişmekte olan" dünyadakilere faydası olacağı iddia edilmektedir. Paylaştırılacak olan kendi gelirleri olmadığı müddetçe, kapitalistlerin ve onların destekçilerinin sosyalist argümanlara bu kadar açık olmaları gerçekten de hayret verici bir şey! NAFTA'dan görülebileceği üzere, işler böyle olmadı. Ucuz ithalat karşısında, tarım ve sanayinin altı oyuldu, iş arayan işçilerin sayısı arttı, ve emeğin pazarlık gücü azaldığı için ücretler aşağı düştü.

(Her zaman olduğu gibi) sermayenin çıkarları doğrultusunda hareket eden, yoksulları ekonomik kemer sıkma [politikasını] kabul etmeye zorlayan, işaleminin sendikaları ve işçi direnişini kırmaya yönelik girişimlerini destekleyen bir hükümeti buna eklediğinizde, ücretler (görece veya mutlak olarak) geri düşerken üretkenliğin fevkalade arttığı bir durumla karşılaşırız –hem ABD'deki hem de Meksika'daki durum.

Bunun, şirketleri destekleyen ve emeği zayıflatan küresel "oyun kuralları"ndaki değişikliklerle fazlasıyla ilgisi vardır. Hiç de şaşırtıcı olmayacak şekilde, Kuzey Amerika sendika hareketi, emek karşısında işalemini kuvvetlendiren NAFTA ve diğer anlaşmalara karşı çıkmıştı. Bu nedenle, gerek emperyalist gerekse hakim olunan uluslardaki emeğin konumu küreselleşmeden zarar görebilir, böylece uluslararası dayanışma ve örgütlenmenin her iki taraf açısından da daha güçlü sebeplerle kucaklanması sağlanabilir. Küreselleşmeye yönelik sürecin dünya genelinde yoğun bir sınıf mücadelesine hız kazandırdığı ve işçi sınıfına karşı bir araç olarak kullanıldığı düşünülürse, buna şaşmamak gerekir (bakınız **bir önceki kısım**).

Küreselleşmenin "orta sınıf" (yani profesyoneller, kendi işi olanlar, küçük işalemi, köylüler vb. –[kastedilen] genellikle işçi sınıfından oluşan orta

gelir grubu değildir) üzerindeki etkisini genelleştirmek zordur. Bu tabaka içerisindeki bazı gruplar kazanmaya adayken, diğer bazıları ise (özellikle de ucuz ithal gıdalarla yoksullaştırılan köylüler) kaybedeceklerdir. Ortak bir çıkarın ve ortak bir örgütlenme zeminin yokluğu orta sınıfı istikrarsız kılmakta, vatansever sloganlara, boş ulusal veya ırksal üstünlük kuramlarına, veya toplumun sorunlarının günah keçisi yapılan azınlıklara karşı faşizm güdülmesine açık hale getirmektedir. Bundan ötürü, yönetici sınıf, medya propaganda kampanyaları aracılığıyla orta sınıfın büyük kesimlerini (keza işçi sınıfının örgütsüz kesimlerini) saldırgan ve genişlemeci dış politikaya kolayca yönlendirebilmektedir. Örgütlü emek içerisindeki çoğu kimse emperyalizmin genel çıkarlarına karşı olduğunu bildiği ve bu nedenle de genellikle buna karşı çıktığı için, yönetici sınıf, bunların "vatansever olmadığı"nı ve "ulusal çıkarlar" için "fedakarlık yapmaya isteksiz oldukları"nı söyleyerek orta sınıfın örgütlü işçi sınıfına karşı husumetini yoğunlaştırabilmektedir.

Ne yazıktır ki sendika bürokrasisi genellikle "yurtsever" mesajı kabul eder –özellikle de savaş zamanlarında, ve emperyalist çıkarlar doğrultusunda devletle işbirliği yapar. Bu nihayetinde onları, bu gerçekleştiğinde çıkarları her zamankinden daha fazla gözardı edilen sıradan üyelerle çatışma haline

getirir. Emperyalizmde, herhangi bir kapitalizm biçiminde olduğu gibi, bunu sağlamanın faturasını işçi sınıfı ödeyecektir.

Bu nedenle genelde, emperyalizm sınıf çizgilerinde bir belirginleşme yaratma ve çatışan çıkar grupları arasındaki toplumsal çatışmayı arttırma eğilimindedir; ki bu da otoriter hükümetlerin büyümesini destekleme eğilimi taşımaktadır (bakınız **Kısım D.9**).

D.6 Anarşistler Milliyetçiliğe Karşı mıdır?

Soruyu yanıtlamaya başlamak için öncelikle milliyetçilikten [*nationalism*, ulusalcılık] ne anladığımızı tanımlamamız gerekiyor. Bu, çoğu insan açısından, bir kimsenin büyüdüğü yere, vatanına doğal bağlılığı demektir. Ancak, bu duygular açıktırki toplumsal bir boşluk içerisinde varolmazlar. Milliyet [*nationality*, tabiyet], Bakunin'in belirttiği ettiği üzere, "*doğal ve toplumsal bir olgudur,*" çünkü "*her insanın ve en küçük halk biriminin kendi karakteri, kendine özgü varoluş tarzı, kendine özgü konuşma, hissetme, düşünme ve hareket etme şekli vardır; ve bu özel durum milliyetin özünü meydana getirir.*" (**The Political Philosophy of Bakunin**, s. 325)

Belki de, neyi desteklediğimiz ve neyi desteklemediğimizi anlatmanın daha iyi bir yolu olarak, **milliyet** veya **etnisite** [*ethnicity*] (yani kültürel yakınlık [*affinity*, bağ, ilgi]) ile (devlet ve hükümetle sınırlı olan) **milliyetçilik** arasındaki ayrımı yapmak anarşistlerin yararına olacaktır –milliyetçilik özünde yıkıcı ve gericiyken, etnik ve kültürel yakınlık ise topluluğun, toplumsal çeşitlilik ve canlılığın kaynağıdır.

Böylesi bir çeşitlilik kutlanmalı ve kendi terimleriyle kendisini ifade etmesine müsade edilmelidir. Veya, Murray Bookvhin'in ifade ettiği üzere, "*belli insanların kendi kültürel kapasitelerini özgür bir şekilde tam anlamıyla geliştirmeleri yalnızca bir hak değil, gerekli bir şeydir de. Eğer farklı kültürlerin oluşturduğu muhteşem mozaik modern kapitalizmin yarattığı büyük ölçüde kültürsüzleşmiş ve homojen dünyanın yerine almazsa, dünya aslında tekdüze bir yer olacaktır.*" ("*Nationalism and the 'National Question*'", **Society and Nature**, s. 8-36, Sayı 5, s. 28-29) Ancak, onun da uyardığı gibi, böylesi bir kültürel özgürlük ve farklılık milliyetçilikle karıştırıl**mama**lıdır. Milliyetçilik, kültürel özgünlüğün ve vatan aşkının basitçe kabulünün ötesine geçen bir şeydir. Milliyetçilik, bir ulus-devlet [*nation-state*] yaratma aşkı veya arzusudur. Ve bu nedenden ötürü anarşistler, her şekliyle ona karşı çıkarlar.

Bu, milliyetçilik milliyet ile karıştırılmaz ve karıştırılmamalıdır demekter. Birincisi devlet ve seçkinlerin eylemlerinin bir ürünüyken, ikincisi ise toplumsal süreçlerin bir ürünüdür. Toplumsal evrim, yaşantıları ilk başta bu toplumsal gelişmeyi **ortaya çıkaran** bireylere zarar vermeden bir ulus devletin dar, sınırlayıcı hudutları içine hapsedilemez.

Devlet, gördüğümüz üzere, erkin toplandığı merkezi bir vücuttur ve bir toplumsal kuvvet tekelidir. Bu haliyle, yerelliklerin ve insanların özerkliğine önceden sahip olur; ve "millet" [*nation*] adına "milletler"in yaşayan, soluk alan gerçekliğini (yani insanları ve onların kültürlerini) tek bir yasa, tek bir kültür ve tek bir "resmi" tarihle ezer. Çoğu milliyetçilerin aksine, anarşistler neredeyse tüm "milletler"in aslında homojen olmadığının farkındadırlar, ve bu nedenle de uygulamada milliyetin fetihle yaratılmış bir harita üzerindeki çizgilerden çok daha geniş olduğunu düşünürler. Bu nedenle, milliyetçi hareketlerin genellikle savunduğu şekilde merkezi devleti daha küçük bir alanda yeniden yaratmanın, "ulusal sorunu" [*national question*] denilen şeyi çözemeyeceğini düşünüyoruz.

En nihayetinde, Rudolf Rocker'in söylediği gibi, "*millet, devletin sebebi değil sonucudur. Millet devleti yaratmaz, devlet milleti yaratır.*" (**Nationalism and Culture**, s. 200) Her devlet, toplum içerisin-

deki ayrıcalıklı azınlıkların çıkarlarını savunmak ve güven altına almak için bazı yöneticilerin topluma dayattıkları suni bir mekanizmadır. Milliyetçilik, devlete ortak bir dil, etnisite ve kültürel yakınlık sahibi olan insanların bağlılığını kazandırarak devleti kuvvetlendirmek üzere yaratılmıştır. Ve eğer ortak bağlılıklar varolmazsa, devlet eğitimi kendi ellerinde merkezileştirerek, ”resmi” dili dayatarak ve hudutları dahilindeki insanların kültürel farklılıklarını ezerek bunları yaratacaktır.

Böylece, yabancı baskısının yerini içerden-kaynaklanan bir baskının aldığı başarılı ”milli kurtuluş” hareketlerinin aşina görüntüsüyle karşılaşırız. Devlet gücünü ele geçirmeye dayanması nedeniyle milliyetçiliğin gücü yerli yönetici sınıfların ellerine teslim etmesi şaşırtıcı değildir. Sonuçta, Milliyetçilik (belli bir ”millet”in büyük çoğunluğunu oluşturan) işçi sınıfına asla özgürlük veremez. Dahası, milliyetçilik, tüm herkesin (aynı ”millet”in üyeleri olarak) güya ortak olan çıkarlar etrafında birleşmesi gerektiğini söyleyerek –aslında hiyerarşiler ile sınıfların varlığı yüzünden hiçbir ortaklık bulunmamaktadır– sınıf farklılıklarını gizler. Bunun işlevi, yerli seçkinlerin ”kendi” milletini, kendi ülke insanlarını yönetme ve sömürme tutkularını engelleyen emperyalizme karşı kızgınlıklarna kitlesel bir destek tabanı inşa etmektir:

”*{Milliyetçiliği tartışırken} milletin eteklerinin ardına gizlenen, kitlelerin saflığının ardına gizlenen ayrıcalıklı bir azınlığın örgütlü bencilliğiyle başa çıkmamız gerektiğini asla unutmamalıyız. Milli çıkarlardan, milli sermayeden, milli çıkar alanlarından, milli onurdan, ve milli ruhtan bahsedip duruyoruz; ancak tüm bunların ardında, milletin kendileri için sadece kişisel açgözlülüklerini ve siyasi güce ilişkin planlarını dünyanın gözlerinden gizlemek için rahat bir örtü olduğu güç-aşığı siyasetçiler ile para-aşığı iş adamlarının bencil çıkarlarının yattığını unutuyoruz.*” (Rudolf Rocker, **Op. Cit.**, s. 252-2) </quote>Üstelik, adaletsizliği ve baskıyı meşrulaştırmak ve bireylerin kendi yaptıkları şeylerin kirini ellerinden temizlemeye imkan vermek anlamında, Millet fiilen Tanrı’nın yerini almıştır. Rocker’ın (Bakunin’i çağrıştırır şekilde olduğunu belirtmeliyiz) dediği üzere, ”*millet örtüsü altında herşey gizlenebil*”mektedir. ”*Milli bayrak her türlü adaletsizliğin, insanlık dışılığın, yalanın, zorbalığın, suçun üzerini örter.*

Milletin kolektif sorumluluğu bireylerin adalet duygusunu öldürür, ve insanı yapılan adaletsizlikleri küçümseyecek bir noktaya getirir; hatta bunlar milletin çıkarları doğrultusunda övgüye değer birer hareket olarak bile gözükebilir." (**Op. Cit.**, s. 252) (gelecekte belki de, hareketlerimizin kişisel sorumluluğundan kaçmak için milletin tanrının yerini alması gibi, ekonomi de devletin yerini mi alacak? Bunu yalnızca zaman gösterecektir, ancak baskı ve sömürüyü meşrulaştırmak amacıyla geçmişte "durumun gerekleri" ve "milli çıkarlar"[ın kullanılması] gibi, artık "ekonomik etkinlik" sıklıkla kullanılıyor).

Bu nedenle, anarşistler, verili bir milleti meydana getirenlerin çıkarlarına ve onların kültürel kimliklerine zararlı olduğu için tüm biçimleriyle milliyetçiliğe karşı çıkarlar. Ancak, anarşistler, emperyalizm (yani, bir ülkenin yönetici sınıfının başka bir ülkenin insanlarına ve toprağına hakim olduğu dışsal hakimiyet durumu –bakınız **Kısım D.5**) dahil olmak üzere tüm sömürü ve baskı

biçimlerine karşıdırlar. Milliyetçiliği reddederken, anarşistlerin bu tür bir hakimiyete karşı çıkan milli kurtuluş mücadelelerine de zorunlu olarak karşı çıkmaları gerekmez (ayrıntılar için bakınız **Kısım D.7**). Ancak, ırksal, kültürel veya etnik "üstünlük" veya "saflık" kavramlarından hareket eden veya kültürel farklılıkların bir şekilde biyoloji "kökenli" olduğuna inanan milli "kurtuluş" hareketlerinin anarşistlerden destek görmediğini belirtmeye bile gerek yoktur.

D.7 Anarşistler Milli Kurtuluş Mücadelelerine Karşı mıdır?

Anarşistler milliyetçiliğe karşı olmakla beraber (bakınız **bir önceki kısım**), bu onların milli kurtuluş mücadelelerine kayıtsız kalacakları anlamına gelmez. Tam tersine. Bakunin'in sözleriyle, "*Kendimi daima tüm baskı altındaki anayurtların vatanseveri olarak hissetmişimdir. ... Milliyet [nationality], ... tüm gerçek ve zararsız olgular gibi genel kabul talebi hakkı olan tarihsel, yerel bir olgudur. ... Bu, her halk için –aynen her kişi gibi– ister istemez böyledir ve bu nedenle kendisi olma hakkına sahiptir. ... Milliyet bir ilke değildir: aynen bireysellik gibi meşru bir olgudur. Büyük olsun, küçük olsun her milliyet elinden alınamaz bir kendisi olma, kendi mizacına göre yaşama*

hakkına sahiptir. Bu hak, genel özgürlük ilkesinin basit bir sonucudur." (Alfredo M. Bonanno'nun alıntısı, **Anarchism and the National Liberation Struggle** içerisinde, s. 19-20)

Daha yenilerde, Murray Bookchin de benzeri duygular ifade etmiştir: "*Hiçbir sol liberter ... buyruk altına alınmış bir halkın kendisini özerk bir varlık olarak oluşturması* ***hakkı****na karşı çıkamaz –ister bu {liberter} bir konfederasyon içerisinde olsun, ... veya isterse hiyerarşik ve eşitsizliklere dayanan bir ulus-devlet içerisinde olsun.*" ("*Nationalism and the 'National Question*'", **Society and Nature**, s. 8-36, sayı 5, s. 31) Böyle olsa da, anarşistler, –Leninist-etkisindeki solun büyük kısmının bu yüzyıl içerisinde yaptığı gibi– ilk önce "*belirli bir 'milli kurtuluş' hareketinin muhtamelen ne türden bir toplum üreteceğini*" araştırmaksızın ezilen milletin desteklenmesi çağrısı yaparak, bir inanç maddesi olarak milli kurtuluş fikrini yüceltmezler. Böyle yapmak, Bookchin'in belirttiği üzere, "*araçsal amaçlarla, yani 'emperyalizm'i zayıflatmanın bir aracı olarak, milli kurtuluş mücadelelerini desteklemek*" olurdu; ki bu, sosyalist fikirlerin "kurtarılmış" milletlerdeki "anti-emperyalist" diktatörlüklerin otoriter ve devletçi amaçlarıyla bağlantılı hale gelmesi nedeniyle, "*ahlaki bir iflas durumu*"na yol açacaktır. (**a.y.**, s. 25-31) "*Ancak, zalime karşı çıkmak demek,*

eskiden sömürgeleştirilmiş olan ulus-devletlerin her yaptığını ***destekleme*** *çağrısında bulunmak demek değildir.*" (**a.y.**, s. 31)

Bu nedenle, anarşistler yabancı baskısına karşıdırlar ve bundan zulüm çekenlerin onu sona erdirme girişimlerine karşı sempati beslerler. Bu, bizim milli kurtuluş hareketlerini zorunlu olarak destekleyeceğimiz anlamına gelmez (herşeyden öte, bunlar genellikle yeni bir devlet yaratmayı arzulamaktadırlar), ancak ardımıza yaslanıp, bir milletin diğerine zulmetmesini izleyemeyiz, bu zulmü durdurmak için harekete geçmeliyiz (örneğin, baskıcı millete karşı protestolar gerçekleştirerek, onları politikalarını değiştirmeye ve ezilen milletin işlerinden ellerini çekmeye zorlamak).

Milli kurtuluş mücadelelerinin en büyük sorunu, genellikle "millet"in ortak çıkarlarını baskıcılarının karşısna koymak, ancak **sınıf**ın ilgisiz olduğunu varsaymaktır. Milli hareketler genellikle sınıf [çizgilerinin] üzerinden geçse de, toplumun belli kesimlerinin özerkliğini arttırmayı amaçlarlar –diğer parçaları gözardı ederek. Anarşistlere göre, yeni bir ulus devlet, hem ekonomik hem de toplumsal açıdan hala güçsüz olacak olan çoğu insanın yaşamlarında herhangi önemli bir değişikliğe yol açmayacaktır. Birçok ulus-devletin varolduğu dünyaya baktığımızda, –"milli olarak" artık özgür olsalar bile— işçi sınıfı-

nın öz-belirlenimini sınırlayan güç, nüfuz ve refahtaki aynı büyük dengesizlikleri görürüz. Milliyetçi liderlerin, kendi milletlerini emperyalizmden kurtarmaktan söz ederken, kendi nüfusuna karşı baskıcı olacak –ve hatta belli bir noktaya kadar gelişirse emperyalist olacak bir ekonomik büyümeyi sürdürmek ve uygun kâr düzeyleri elde etmek için dışa açılma noktaları aramak zorunda kalacak– bir kapitalist bir ulus-devlet yaratmayı savunmaları ikiyüzlüce gözükmektedir (örneğin Güney Kore'de olduğu gibi).

Milli kurtuluş hareketlerine yanıt olarak, anarşistler, ancak işçi sınıfının üyeleri tarafından, kendi örgütlerini yaratmak ve kullanmak yoluyla başarılabilecek olan işçi sınıfının kendi kurtuluşuna vurgu yaparlarlar. Bu süreçte, siyasi, toplumsal ve ekonomik hedeflerin birbirinden ayrılması söz konusu olamaz. Yabancı hakimiyetiyle karşı karşıya olan anarşistlerin hepsinin değilse de çoğunun yaklaşımı böyle olmuştur –yabancı hakimiyetine karşı mücadele ve yeerli baskıcılara karşı sınıf mücadelesinin bir bileşimi. Pek çok ülkede (Bulgaristan, Meksika, Küba ve Kore dahil olmak üzere), anarşistler "*propaganda, ve her şeyden önce de* ***eylem****le, kitleleri siyasi bağımsızlık mücadelesinden Toplumsal Devrime doğru yöneltmeye*" çalışmışlardır (Sam Dolgoff, **The Cuban Revolution -A critical perspective**, s. 41 – Dolgoff burada Küba hareketine değinmektedir, an-

cak yorumları çoğu tarihsel –ve güncel– durum için geçerlidir)

Dahası, emperyalist ülkelerde yaşayan anarşistlerin hem sözleri hem de eylemleriyle milli tahakküme karşı çıktıklarını belirtmeliyiz. Örneğin, önde gelen Japon Anarşisti Kotoku Shusi, Japon yayılmacılığına karşı kampanyası nedeniyle 1910'da tutuklanmış ve idam edilmişti. İtalya'da, anarşist hareket İtalya'nın 1880'ler ve 1890'larda Eritre ve Etiyopya'da izlediği yayılmacı siyasete karşı çıkmıştı; ve 1911'de Libya'nın işgal edilmesi karşısında kitlesel bir savaş karşıtı hareket örgütlemişti. 1909'da, İspanyol Anarşistleri Fas'a yapılan müdehale karşısında kitlesel bir grev örgütlediler. Daha yakınlarda ise, Fransa'daki anarşistler 50'lerin sonlarında ve 60'ların başlarndaki iki sömürge savaşına (Hindiçini ve Cezayir) karşı mücadele ettiler; dünya genelinde anarşistler ABD'nin Latin Amerika ve Vietnam'daki saldırganlıklarına karşı çıktılar (Küba ve Vietnam'daki Stalinist rejimleri desteklemeksizin olduğunu eklemeliyiz), Sovyet emperyalizmine karşı çıkarken Körfez Savaşı'na da karşı çıktılar (bu [savaş] sırasında çoğu anarşist "***Savaşa Hayır, Sınıf Savaşı***" çağrısını yükselttiler).

Uygulamada, milli kurtuluş hareketleri, sıradan insanların yapılan ilerlemeyi (ve umutları ve hayalleri) değerlendirme şekliyle yönetici sınıf üyelerinin/

liderlerinin arzuları arasında derin çelişkilerle yüklüdür. Liderlik bu çatışmayı daima geleceğin yönetici sınıfı lehine çözecektir. Çoğu zaman bu mücadelelerin bireysel üyeleri bunun farkına vararak, bu siyasetten koparak anarşizme yönelmesini mümkün kılar. Ancak büyük çatışma zamanlarında bu çelişki oldukça belirgin bir hale gelir; bu aşamada **eğer** kaygılarına hitap eden bir alternatif mevcutsa büyük kitlelerin milliyetçilikten kopması mümkün olabilir. Anarşistlerin ideallerinden taviz vermemesi veriliyken, bu, yabancı hakimiyetine karşı böylesi hareketler siyasetimizi, ideallerimizi ve fikirlerimizi yaymak için –ve milliyetçiliğin sınırlılıklarını ve tehlikelerini göstermek, geçerli bir alternatif sunmak için– harika fırsatlar olabilir.

Anarşistlere göre, anahtar soru, özgürlüğün "millet" gibi soyut kavramlar için mi, yoksa milliyeti oluşturan ve ona can veren bireyler için mi olduğudur. İşçi sınıfının özgürlüğün meyvelerinden faydalanması için baskıya karşı tüm cephelerde –milletler içerisinde ve uluslararası olarak– savaşılmalıdır. Kendisini milliyetçiliğe yaslayan herhangi bir hareket, insan özgürlüğünü genişleten bir hareket olarak başarısızlığa mahkumdur. Bu nedenle anarşistler "*milli kurtuluş saflarına katılmayı reddederler; onlar, milli kurtuluş mücadelelerine dahil olma veya olmama konumunda olabilecek sınıf saf-*

larına katılırlar. Mücadele, kurtarılmış bölgelerde, federalist ve liberter örgütlenmelere dayanacak ekonomik, siyasi ve toplumsal yapılar kurmak üzere yayılmalıdır." (Alfredo M. Bonanno, **Anarchism and the National Liberation Struggle**, s. 12)

Böylece biz anarşistler, milliyetçiliğin maskesini düşürürken, milliyetçiliğin saptırdığı kimlik ve kendinden yönetime yönelik temel mücadeleyi küçük görmüyoruz. Bizler, tüm baskı biçimlerine –toplumsal, ekonomik, siyasi, ırksal, cinsiyetsel, dini ve milli– karşı doğrudan eylemi ve isyan ruhunu cesaretlendiriyoruz. Bu yöntem sayesinde, milli kurtuluş mücadelelerini **insani** kurtuluş mücadelelerine dönüştürmeyi amaçlıyoruz. Ve baskıya karşı mücadele ederken, bizler, anarşi için, iş yerleri ve topluluk meclislerine dayanan bir özgür komünler federasyonu için mücadele ediyoruz. Konfederasyon, ulus-devleti, tüm ulus-devletleri ait olduğu yere, yani tarihin çöplüğüne yollayacaktır.

Ve anarşist toplum içerisindeki "milli" kimlik söz konusu olduğunda, konumumuz açık ve basittir. Bakunin'in geçen yüzyıl boyunca süren Polonya milli kurtuluş mücadelesi bağlamında belirttiği üzere, anarşistler, "*her Devletin karşıtları olarak, ... tarihsel denilen hakları ve hudutları reddederler. Bizim için Polonya yalnızca ve yalnızca emekçi kitlelerin Polonyalı oldukları ve olmak istedikleri*

yerde başlar, ve gerçek anlamda orada mevcuttur; Polonya ile olan tüm özel bağları reddeden kitlelerin başka milli bağlar kurmayı istedikleri yerde sona erer." (Jean Caroline Cahm'ın alıntısı, "Bakunin", **Socialism and Nationalism** içerisinde, s. 22-49, s. 43)

D.8 Militarizmin Sebep ve Etkileri Nelerdir?

Kapitalist militarizmin başlıca iki sebebi vardır. Birincisi, iç düşmanı –nüfusun ezilen ve sömürülen kesimlerini– kontrol altında tutmak gereği. İkincisi, emperyalizm hakkındaki kısımda belirtildiği gibi, yönetici sınıfın saldırgan ve yayılmacı bir dış politika izlemesi için güçlü bir orduya olan gereksinimi. En gelişmiş kapitalist ulusların çoğu açısından, bu tür bir dış politika ekonomik kuvvetlerden ötürü giderek daha önemli hale gelmektedir –yani piyasayı devamlı olarak dışarıya doğru genişletmek suretiyle malları için çıkış yerleri bulmak ve sistemin çökmesini engellemek için. Sermayenin bu dışarıya doğru yayılması ve [sermayenin kendi] arasındaki rekabeti, [sermayenin] çıkarlarını (özellikle de başka ülkelerde yatırılan [sermayenin]) korumak ve dünya piyasasının ekono-

mik cangılında fazladan bir nüfuz edinmek için askeri kuvvete ihtiyaç duyar.

Kapitalist militarizm keza birçok başka amaca da hizmet eder ve bir takım etkileri vardır. Birincisi, askeri üretimin azami genişlemesinden doğrudan çıkarı olan, silahların üretiminden veya silahla ilgili ürünlerle uğraşan ("savunma" ihalecileri), özellikle desteklenen bir şirketler grubunun gelişmesini sağlar. Bu grup özellikle zengin olduğu için, istediği devlet müdahalesi biçimini [şekillendirmesi] ve saldırgan dış politikalar izlemesi için hükümet üzerinde büyük bir baskı oluşturur.

Devlet ile Büyük İşalemi arasındaki bu "özel ilişki", sıradan vatandaşların endüstriyel Araştırma & Geliştirme [harcamalarını] karşılamasını mümkün kılma avantajına sahiptir. Vergi yükümlüleri üzerinden sağlanan hükümet sübvansiyonları, bu şirketlerin araştırma & geliştirme faaliyetlerinin finanse edilmesinin önemli bir yoludur –bu sıklıkla, tüketici mallarında (örn. bilgisayarlar) olduğu gibi büyük ticari potansiyellere sahip "yan-ürünler" ortaya çıkarır. Tüm kârların, bu kârları mümkün kılan AR&GE'yi finanse eden kamu tarafından paylaşılmak yerine, savunma ihalecilerine ve onlardan patentli teknolojiler satın alan ticari şirketlere gittiğini söylemeye dahi gerek yok.

Askeri harcamaların ABD ekonomisindeki büyüklüğü, ve [ekonomi] üzerindeki etkisini göstermek için biraz ayrıntıya girmek gerekmektedir:

> *"1945'ten beridir ... yatırım ve istihdam sağlayan yeni sanayiler kıvılcımlanmaktadır. ... Bunların çoğunda, temel araştırma ve teknolojik ilerleme genişleyen askeri harcamalarla yakından ilintili olmuştur. 1950'lerin ana icadı, yılda üretimi yüzde 15 artan elektronik [sanayisi] olmuştur. Bu, federal hükümetin askeri-kullanımlı amaçlarla araştırma & geliştirme (AR&GE) dolarlarının çoğunu sağlamasıyla birlikte, iş yeri otomasyonunda kritik bir önem kazanmıştı. Kızılötesi aletler, basınç ve sıcaklık ölçme teçhizatı, tıbbi elektronik aletler, ve termoelektrik enerji dönüşümü, tüm bunlar askeri AR&GE'den faydalanmıştır. 1960'lara gelindiğinde, doğrudan ve dolaylı askeri [içerikli] talepler elektronik sanayisinin üretimin yüzde 70 kadarını oluşturmaktaydı. Elektronik ile 1950'lerin ikinci büyüyen sanayisi olan hava taşıtları [sanayisi] arasında geri beslemeler de gelişmiştir. 1960'a gelindi-*

ğinde, ... yatırım harcamaları 1947-49 düzeyinden 5.3 kadar daha büyüktü, ve üretimin yüzde 90'dan fazlası askeriyeye gidiyordu. Sentetikler (plastikler ve fiberler [elyaflar]) [sanayisi], gelişimini büyük ölçüde askeriyeyle-ilgili projelere borçlu olan bir başka büyüyen sanayidir. 1950'ler ve 1960'lar boyunca, uzay dahil olmak üzere toplam kamu ve özel kesim askeriyeyle-ilgili AR&GE [harcamaları], tüm AR&GE harcamalarının yüzde 40-50'sini, ve federal hükümetin payının en azından % 85'ini oluşturuyordu." (Richard B. Du Boff, **Accumulation and Power**, s. 103-4) </quote>Yalnızca bu kadar da değil, hükümetin otoyol yapımına yaptığı harcamalar da keza (önceleri savunma kaygılarıyla gerekçelendirilmişti) özel kesim sermayesine büyük bir itki sağlamıştı (ve süreç içerisinde, Amerika'yı tamamen otomobil ve petrol şirketleri için uygun bir araziye dönüştürmüştür). 1944, 1956 ve 1968 Federal Otoban Yasası'nın toplam etkisi "*paranın kongre kredi onaylama kurulundan geçmesine gerek olmaksızın 70 milyar $'ın eyaletler arası [yollara]*

harcanmasına olanak tanımıştı." 1956 Yasası, "*aslında, G{eneral} M{otors}'un başkanı Alfred P. Sloan'ın benzin ve diğer motorlu taşıtlarla ilgili tüketim vergilerini otoban inşaatına aktarmayı [öneren] 1932 yılı Ulusal Otoban Kullanıcıları Konferansı stratejisinin yasaya dökülmesinden başka bir şey değildi.*" GM yine Amerika genelinde kamusal ulaşım şirketlerini illegal bir şekilde satın alarak ve ardından da fiilen tasfiye ederek, özel otomobil sahipliğine karşıtı rekabeti azaltmıştır. Bu devlet müdahalesinin net etkisi, 1936-66 itibariyle, "*her altı işletmeden birisinin motorlu taşıtların üretimi, dağıtımı, hizmetleri, ve kullanımına doğrudan bağlı olması olmuştur.*" Bu sürecin etkisi hala bugün bile oldukça belirgindir –hem ekolojik tahribat anlamında, hem de otomobil ve petrol şirketlerinin Fortune 500 listesinin en üst 20 sırasına hala hakim olmaları olgusu anlamında. (**Op. Cit.**, s. 102)

Askeri Keynezyenizm olarak adlandırılabilecek bu sistemin toplumsal-temelli

devlet müdahalesine göre üç avantajı bulunmaktadır. Birincisi, toplumsal programların aksine, askeri müdahale, sistem tarafından marjinalleştirilmiş olmaya devam edecek, emek piyasasının disiplinine katlanacak ve işsizlik korkusunu hissedecek olan çoğunluğun durumunu (ve dolayısıyla umutlarını da) iyileştirmez. İkincisi, –"serbest piyasa"nın erdemleri şarkısını söylerken– çoğunluğun piyasa güçlerine tabi olmasını, bir azınlığın ise bu kaderden kaçınmasını sağlayarak, adeta zenginler için bir refah [devleti] gibi hareket eder. Ve üçüncüsü, özel kesim sermayesi ile rekabet etmez.

Militarizm ile emperyalizm arasındaki bağlantıdan ötürü, II. Dünya Savaşı'nın ardından Amerika'nın aynı zamanda hem dünyanın önde gelen askeri devleti hem de dünyanın önde gelen ekonomik gücü olması; ve hükümet, işalemi ve askeri güçler arasında güçlü bağlar gelişmesi gayet doğaldı. Amerikan "askeri kampanyaları" aşağıda ayrıntılarıyla anlatılmaktadır, ancak bu tespitler

diğer ”ileri” kapitalist devletler için de geçerlidir.

Başkan Eisenhower, veda konuşmasında, ”***askeri-endüstriyel kompleks***”in bireysel özgürlükler ile demokratik süreçlere karşı sergilediği tehlike konusunda uyarılarda bulunuyordu. Yalnızca işalemi için iyi olmasından ötürü, bunun ekonomiyi sürekli bir savaşa-hazır olma durumunda tutabileceğini belirtiyordu. Bu, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, askeriyenin büyüdüğünü ve bütün Amerikan ekonomisinin şekli üzerinde belirleyici hale geldiğini, ve ABD kapitalizminin aslında bir askeri kapitalizm haline geldiğini söyleyen sosyolog C. Wright Mills'in (**Power Elite**, 1956) daha önce yaptığı uyarıları akla getirmektedir. Tüm ABD askeri görevlilerinin savaş-sonrası askeri-endüstriyel işbirliği atmosferi içerisinde yetiştiği ve açıkça bunu sürdürmek üzere eğitildiği düşünüldüğünde, Mills'in yazdığı zamandan bugüne durum pek de değişmemiştir. Yani, ABD savunma bütçesindeki son kesintilere rağmen,

devasa silahlanma sanayisi ile savunma ihalecilerinin en güçlü siyasi varlıkları teşkil ettiği Amerikan kapitalizmi, bir askeri kapitalizm olmaya devam etmektedir.

D.8.1 Soğuk Savaşın Açık Bir Şekilde Sona Ermesiyle Militarizm Değişecek midir?

Birçok politikacı, "*barış getirisi*"nin elde tutulduğunu iddia ederek böyle düşünüyor gözüküyordu. Ancak Amerikalılar Körfez Savaşı'nın ardından bunu bir daha işitemediler. Bir kısım yağın [fazlalığın] savunma bütçesinden kesildiği doğru olmakla beraber, hem ekonomik hem de siyasi baskılar, küresel savaşa-hazır olma halinin ve öngörülebilir bir gelecek için giderek daha ileri silah sistemlerinin üretiminin sürdürülmesi [yoluyla], temel askeri-endüstriyel kompleksin dokunulmaksızın kalmasını sağladı.

Dünyaya ekonomik olarak hakim olmak giderek daha fazla sorunlu bir hale geldiği için, Amerika süper-güç konumunu büyük ölçüde askeri üstünlüğü sayesinde sürdürmektedir. Bu nedenle, ABD gönüllü

bir şekilde bu üstünlükten feragat edecek gibi gözükmemektedir –özellikle de ekonomik üstünlüğü tekrar elle geçirme ümidi, diğer ulusları ekonomik ödünler ve imtiyazlar vermeye zorlamaya dayanır gözüktüğü için. Bu nedenle, ABD kamuoyu, süregiden ABD askeri varlığının gezegenin her köşesinde gerekli oldığunu gösteren bir propaganda bombardımanına tutulmaktadır.

Örneğin, Körfez Savaşı'nın ardından yayınlanan hükmetin Beyaz Kitabı [*White Paper*, hükümet raporu] taslağı, ABD'nin dünyanın en kuvvetli askeri gücü olma konumunu sürdürmesi gerektiğini ve gelecekteki askeri eylemlerde BM onayı olmaksızın harekete geçilmesinde tereddüt edilmemesi gerektiğini ifade ediyordu. Her ne kadar ertesi yılki seçimin baskısı altındaki Başkan Bush kişisel olarak böyle görüşlere sahip olduğunu reddetse de, döküman hükümetteki güçlü otoriter kuvvetlerin düşüncesini yansıtmaktaydı –bunun gizli Ulusal Güvenlik Talimatları sayesinde kamu politikası haline geldiği düşünülürse (bakınız **Kısım D.9.2** - "Görünmez hükümet" nedir?)

Bu nedenlerden dolayı, köklü ve sürekli bir askeri Amerikan de-militarizasyonu [*demilitarisation*, askerileşmeden arınma] için bahis oynamak akıllıca olmayacaktır. Sovyetlerin Doğu Avrupa'dan çekilmesine yanıt olarak askeri birlik kuvvetinin azaltıldığı doğ-

rudur; ancak –İran Körfezi'nde görüldüü üzere– bu kesintilerde aynı zamanda savaşları kazanmak için gerekli olan asker sayısını azaltan otomatikleştirilmiş silah sistemleri gelişiminin de etkisi olmuştur.

Sovyet tehdidinin ortadan kalktığı bugün devasa bir askeri bütçe için herhangi acil bir gereklilik ortada yokken, ABD kırk yıllık militarizm bağımlılığını defetmeyi imkansız bulmaktadır. Noam Chomsky'nin çoğu çalışmasında dikkat çektiği üzere, savunma ihalecileri aracılığıyla kamuyu yüksek teknoloji araştırma & geliştirmesini sübvanse etmeye zorlayan "***Pentagon Sistemi***", Almanya ve Japonya gibi diğer "ileri" kapitalist uluslardaki açık endüstriyel planlama politikalarının ABD'deki gizli bir eşdeğeridir. En büyük lobicilerden olan ABD savunma işalemi, bu "şirketler için refah [devleti]"ni kaybetmeyi göze alamaz. Dahası, şirketlerin giderek küçülmesi ve yüksek işsizlik düzeyi, insanları çalışır tutabilmek için savunma sanayisinin sürdürülmesine yönelik güçlü bir baskı üretecektir.

Son zamanlardaki bazı küçük savunma bütçesi kesintilerine rağmen, ABD askeri kapitalizminin talepleri hala insanların gereksinimlerinden önceliklidir. Örneğin, Holly Sklar, Washington, Detroit ve Philadelphia'nın Jamaika ve Kosta Rika'dan daha yüksek bebek ölüm oranlarına, ve Siyah Amerikalıların Nijerya'dan daha yüksek bebek ölüm oranına

sahip olduğunu belirtmektedir; ancak ABD hala eğitime askeriyeden daha az, ve askeri bandolara Ulusal Sanatlar Fonu'ndan daha çok kamu fonu ayırmaktadır ("*Brave New World Order*", Cynthia Peters, **Collateral Damage** içerisinde, 1992, s. 3-46). Ancak, siyasetçiler finanse edecek "para olmadığı" için eğitim ve sosyal hizmetlerde kesintiler yapılması gerektiğini söylemeye devam etmektedirler.

Ancak, bu noktadaki en önemli sorun, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün Pentagon'u, askeri harcamaları alışık olduğu şekilde haklı çıkarmak amacıyla, yeterince tehlikeli ve şeytani bir düşman bulma aciliyetiyle karşı karşıya bırakmasıdır. Saddam Hüseyin geçici olarak yardımcı olmuştu, ancak askeri makinası şu anda ezilmiş olduğu için o eski günlerin savunma bütçelerini güvenceye almaya yetecek bir tehdit değildir artık. Ancak, ABD hükümetinin İran üzerinde gözü olduğuna ilişkin bazı göstergeler bulunmaktadır.

İran'ı hedeflemeyi tercih etmenin temel noktası Amerikan kamuoyunun hala 1979 rehine rezaletinin, Lübnan bombalamasının, İran-Kontra skandalının, ve diğer hakaretlerin intikamını almayı şiddetle arzulaması; ve bu nedenle bir cezalandırma savaşına destek sağlayabilecek olmasıdır. Bu nedenle, gelecekte İran'ın nükleer tehdidi ve İran'ın eski Sovyet imparatorluğunun Müslüman cumhuriyetleri üzerindeki

etkisinin tehlikeleri hakkında bayağı bir şey işitirsek bu hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

Körfez Savaşı'nın ardından, Birleşik Devletler sessiz bir şekilde II. Dünya Savaşı'ndan sonraki Eisenhower yıllarını hatırlatan bir savunma müttefikleri ağı oluşturmaktadır; böylece Amerika artık Arap Dünyası'ndaki rahatsızlıkları denetlemeye çağrılabilecektir. Somali'ye birlikler gönderilmesi Amerikalıları böyle bir role hazırlamak olarak gözükmektedir.

İran'ın yanısıra, Kuzey Kore, Küba ve Libya'daki dostane olmayan rejimler, çeşitli Güney Amerika uluslarındaki komünist gerilla grupları, yeni silah sistemlerinin gelecekteki test zeminleri olarak büyük bir potansiyel taşımaktadırlar. Ve tabii ki, Pentagon'a yüksek savunma harcamalarının sürdürülmesi için daha fazla dayanak sağlayan Haiti ve Bosna'daki askeri yerleşimler de bulunmaktadır. Kısacası, artan militarizm eğilimi, yalnızca daha sağlıklı ve daha etkin bir savaş makinası üretecek olan bugünkü askeri "küçülme"yle sınırlanacak gibi gözükmemektedir.

D.9 Refahın Kutuplaşması ile Otoriter Hükümet Arasındaki İlişki Nedir?

İçi sınıfının yaşam standartlarının aşınmasıyla beraber refahın kutuplaşma oranındaki artıştan daha önce bahsetmiştik. Bu süreç Noam Chomsky tarafından "*Üçüncü Dünyalaşma*" olarak adlandırılmaktadır. ABD'de özellikle akut bir biçimde ortaya çıkmaktadır –[zenginliğin] en kutuplaştığı yer olması nedeniyle en yüksek yoksulluk oranına sahip, "en zengin" sanayileşmiş ulus–, ancak süreç diğer "ileri" endüstriyelleşmiş ülkelerde de, özellikle de Birleşik Krallık'ta, gözlenebilir.

Üçüncü Dünya hükümetleri genellikle otoriterdir, çünkü yoksullaştırılmış ve memnuniyetsiz kitleler arasındaki isyanları bastırmak sert tedbirleri gerektirir. Bu nedenle "Üçüncü Dünyalaşma" yalnızca ekonomik bir kutuplaşmayı değil, aynı zamanda giderek otoriterleşen hükümetleri de ima etmektedir. Philip Slater'ın ifade ettiği üzere, geniş, eğitimli ve uyanık bir "orta sınıf" (yani ortalama geliri olanlar) demokrasinin her zaman bel kemiğini oluşturur, ve refahı yoğunlaştıran herhangi bir şey demokratik kurumları zayıflatmaya eğilimlidir (**A Dream of Deferred**, s. 68).

Eğer bu doğruysa, ABD'deki refahın kutuplaşmasıyla birlikte artan otoriterliğin işaretlerini de görmeyi umarız. Bu hipotez, aralarında şunların da bulunduğu sayısız olgu tarafından doğrulanmaktadır: "imparatorluğa özgü başkanlık"ın giderek büyümesi (siyasi gücün yoğunlaşması); yürütme dallarının yasal olmayan operasyonları (örn. İran-Kontra skandalı, Grenada ve Panama işgalleri); tavana vuran hapsetme oranları; daha fazla resmi gizlilik ve sansür; Aşırı Sağ'ın yükselişi; daha fazla polis ve hapishane; FBI'ın yaygın gizli telefon takip talepleri; vs. Suçla başa çıkmak için [kullanılan] aşırı sert tedbirlere [yönelik] kamuoyu desteği; kontrolden çıkmış olan yönetici sınıfın açgözlülüğünün –medya tarafından dikkatlice karartılan bir olgu–

sebep olduğu sürmekte olan toplumsal çözülüş karşısında panik olmaya başlayan yurttaşların giderek otoriterleşen ruh halini yansıtmaktadır.

Temsili demokrasi ile anayasal güvenceye sahip özgürlüklerin, Birleşik Devletler ve benzeri anayasal sivil hak "korumalarına" sahip diğer liberal demokratik uluslarda otoriter hükümetleri imkansız yapacağı düşünülebilir. Ancak, gerçekte, "ulusal olağanüstü durum" açıklaması merkezi hükümetin ceza görmeksizin anayasal güvenceleri göz ardı etmesine imkan tanımakta, ve Hannah Arendt'in "görünmeyen hükümet" –idarenin ismen dokunmaksızın anayasal yappılardan kaçınmasına imkan veren mekanizmalar (bakınız **Kısım D.9.2**)– dediği şeyi meydana getirmektedir.

Bu bağlamda, Naziler'in "demokratik" Weimar anayasası teoride yürürlükte kalırken Almanya'da "gölge hükümet" yarattıklarını hatırlamak önemlidir. Hitler, ilk önceleri programlarını anayasa yoluyla, mevcut hükümet kurum ve bölümlerini kullanarak uygulamıştır. Ardından Weimar hükümetinin işlevlerini taklit eden Nazi büroları kurmuş; fiili gücü Nazi büroları (özellikle de SSler ve Hitler'in kendisinin) elinde tutarken, bu öncekilerin güçsüz bir şekilde varolmalarına müsade etmiştir. Rusya'da Komünist Parti de Bolşevik devrimin ardından benzeri bir görünmez hükümet yaratmış; Komünist Parti

ve Genel Sekreter gerçek gücü elinde tutarken, devrimci anayasa ile hükümet bürokrasisini yerinde bırakmıştı (Bakınız Marilyn French, **Beyond Power**, s. 349)

Eğer ”gelişmiş” endüstriyel ülkelerdeki bu toplumsal çöküş yönelimi sürerse, açıkça otoriter olan, ”kanun-ve-nizam” zemininde kampanya yapan sağ-kanat yönetimleri seçen seçmenlerini tasavvur etmek güç değildir. Yaygın bir ayaklanma, yağmalama, ve kargaşa karşısında (özellikle de varoşları aşığ banliyöleri tehdit ederse) tepkisel histeri hükümetin hem icracı hem de yasa yapıcı dallarını otoriter tiplere doğru yönlendirebilir. Orta sınıf (yani profesyoneller, küçük iş adamları vb.) o zaman kanun ve nizamı yeniden tesis etme sözü veren savaşçı tipteki karizmatik liderleri destekleyeceklerdir –özellikle de bunlar etkileyici askeri ve polis referanslarına sahiplerlerse.

Otoriter yönetimler, bir kere seçildiklerinde, dünden hazır yasamanın ve mahkemelerin desteğiyle de, kolayca icra dalına neredeyse diktaröryal güçler vererek, bugün var olandan çok daha yaygın bir görünmez hükümet mekanizması yaratabilirler. Böyle bir yönetim hükümetin medya üzerindeki kontrolünü büyük ölçüde arttırabilir, sıkıyönetim ilan edebilir, dış militarizmi kızıştırılabilir, polisin, ulusal muhafızların, gizli polisin ve dış istihbarat

birimlerinin finansmanını ve kapsamını daha da genişletebilir, ve yurttaşların daha yaygın gözetilmesinin yanısıra muhalif politik grupların içine sızmayı da yaygınlaştırabilirler. O zaman, rastgele aramalar ve el koymalar, sokağa çıkma yasakları, hkümetin tüm örgütlü toplantıları denetlemesi, hükümetin politikalarına muhalefet eden veya onları bloke etmeye çalışan grupların taciz edilmesi veya doğrudan yasaklanması, ve politik muhaliflerin ve "ulusal güvenlik" açısından tehlikeli olduğu yargısına varılan diğerlerinin hapsedilmesi rutinleşecektir.

Bu gelişmelerin hepsi birden gerçekleşmeyecektir, ancak çoğu insanın otoriter ele geçirmenin başlamış olduğunun bile farkında olmayacağı şekilde yavaş yavaş, farkedilmeksizin, ve –"kanun ve nizam"ın sağlanması gereği veriliyken– mantıksal bir şekilde olacaktır. Aslında, bu ABD'de halihazırda başlamıştır (bakınız Bertham Gross'un **Friendly Fascism**, South End Press, 1989).

Aşağıdaki alt bölümlerde, yine esasen Birleşik Devletler örneğine gönderme yaparak, yukarıda bahsedilen artan otoriterliğin belirtilerinin bazılarını inceleyeceğiz. Bu kısımlara SSS'ın içinde yer veriyoruz, çünkü burada soruşturulan rahatsız edici eğilimler anarşist toplumsal yeniden inşa programına bir kat daha aciliyet kazandırmaktadır. Radikal ve muhalif grupların ağzı bağlanırsa –otoriter idare altında

her zaman olduğu üzere– bu programın başarılması daha da güçleşecektir.

D.9.1 Kapitalizmde Siyasal İktidar Neden Yoğunlaşır?

Kapitalizmde, siyasal iktidar, hükümetin icra dalında yoğunlaşma eğilimindedir –parlamenter kurumların etkinliğinde buna karşılık düşen bir azalmanın eşliğinde. Paul Sweezy'nin belirttiği gibi, parlamentolar modern çağın başlarında, kapitalistlerin merkezi monarşilerin gücüne karşı mücadelesinden ortaya çıkmıştır; ve bu nedenle de parlamentoların işlevi daima icra gücünün sınırlanması ve kontrol edilmesi olmuştur. Bu nedenle, "*parlamentolar, devletin –özellikle ekonomik alandaki– işlevlerinin en aza indirildiği rekabetçi kapitalizm döneminde prestijlerinin en üst noktasına ulaşmışlardır.*" (**Theory of Capitalist Development**, s. 310)

Ancak, kapitalizm geliştikçe, yönetici sınıf emperyalizme yol açacak şekilde sermayesini yaymak zorundadır, ki bu da daha önce gördüğümüz üzere (bakınız **Kısım D.5.2**) sınıf hatlarının belirginleşmesine ve giderek ağırlaşan bir toplumsal çatışmaya

yol açar. Bu gerçekleşirken, yasama, ayrı sınıf ve grup çıkarlarına bölünmüş çekişen tarafların savaş alanı haline gelir; bu ise onların pozitif eylem yapma kapasitelerini azaltır. Ve aynı zamanda, yönetici sınıf, gerek yabancı ülkelerdeki çıkarlarını koruyabilecek gerekse zorlu ve karmaşık ekonomik problemlerini çözecek güçlü bir merkezi devlete giderek daha fazla gereksinim duyar. "*[Bu] koşullarda, parlamento üzerine titrediği yetkilerden [haklardan] birer birer vazgeçmeye, ve gençliğinde kıyasıya ve başarıyla savaştığı türden bir merkezileşmiş ve kontrolsüz otoritenin gözleri önünde inşa edildiğini görmeye zorlanır.*" (**a.y.**, s. 319)

Bu süreç Birleşik Devletler'in tarihinde açıkça görülebilir. II. Dünya Savaşı'ndan bu yana, güç başkanın ellerinde o derece yoğunlaşmıştır ki, araştırmacılar Arthur Schlesinger'in 1973 [tarihli] kitabının başlığından hareketle bundan "emperyal başkanlık" diye bahsetmektedirler.

Çağımız ABD başkanlarının kongre otoritesini, özellikle ulusal güvenlikle ilgili konularda, kendi üstüne alması, Birleşik Devletler'in dünyanın en güçlü ve en emperyalist askeri gücü olarak yükselişine paralel olmuştur. 20. yüzyılın giderek tehlikeli ve karşılıklı bağımlı olan dünyasında, Kongre'nin muhtamelen feci [olan] engellemesi olmaksızın, çabuk ve kararlı bir şekilde hareket edebilecek bir lider[e yö-

nelik] sezgisel gereksinim, iktidarın daima daha fazla Beyaz Saray'da yoğunlaşması için gerekli itkiyi sağlamıştır.

Bu yoğunlaşma hem dış hem de iç politikada gerçekleşmiştir, ancak herşeyden te modern ABD başkanlarının hükümetin sahip olduğı güçler arasında en hayati olanı ele geçirmeleriyle, bir dizi dış politika tarafından kolaylaştırılmıştır: savaş yapma gücü. Ve kongrenin yetkilendirmesi veya kamuoyuna açık bir tartışma olmaksızın askeri birlikleri göndermeye devam ettikleri sürece de, tek yanlı olarak politika-yapmaları keza iç politikaya da sirayet etmiştir.

Ellilerde ortaya çıkan, her yerde varolan [*omnipresent*] kriz atmosferinde, Birleşik Devletler kendisini Kızıl Tehdit'e karşı "hür dünya"nın bekçisi olarak atamıştır. Bu, daha önce eşi görülmemiş bir askeri gücü Başkan'ın denetimine vermiştir. Aynı zamanda da, Eisenhower Yönetimi, Kongre'nin sınırlamasını güçleştirecek şekilde, anlaşma yükümlülükleri ve ulusal güvenlik uyarınca Başkan'ın askeri birlikler tahsis etmesini sağlamak amacıyla yerkürenin her köşesindeki uluslarla yapılan bir paktlar ve anlaşmalar sistemi kurmuştur; bunların her ikisi de başkanın yargısına bırakılmıştır. Ancak bir olgu karşısında Kongre'ye karşı sorumlu olan CİA, ulusal güvenlik gerekçeleriyle ABD'nin diğer ulusların iç ilişkilerine müdahale etmesinin temel aracı yapılmıştır.

Başkan Johnson'un Vietnam'a muazzam askeri birlikler yığmasıyla birlikte, başkanın savaş-yapma gücünde devasa bir ileri adım atılmıştır. Truman'ın kongrenin ön onayı olmaksızın askeri birlikleri Kore'ye gönderme kararının aksine, BM, ABD'nin Vietnam'a dahil olmasını meşrulaştıracak herhangi bir karar almamıştı. Başkan'ın kararını haklı çıkarmak için, İçişleri Bakanlığı, yirminci yüzyılın karşılıklı bağımlılık dünyasında, yerkürenin herhangi bir yerindeki savaş halinin derhal cevap verilmesini gerektirebileceğini, Birleşik Devletler'e karşı bir saldırı oluşturabileceğini, bu nedenle Baş Kumandan'ın kongre onayı veya BM yetkilendirmesi olmaksızın "savunmaya yönelik" savaş tedbirlerini almaya yetkili olduğunu ima etmişti.

Vietnam'ın ardından, dışardaki bir savaşa karşı bir halk muhalefeti karşısında zorunlu askerlik kuvvetlerine göre daha az tepkiye maruz kalacak tamamen gönüllülerden oluşan bir ordunun yaratılmasıyla başkanlık daha da kuvvetlendirildi. Silahlı kuvvetler üzerindeki kontrolün daha güvenli bir hale gelmesiyle, Nixon'dan sonraki başkanlar daha geniş ölçekteki yabancı maceralar için serbestleşmiş oluyorlardı. İran Körfezi anlaşmazlığının açıkça gösterdiği gibi, Sovyet askeri tehditinin çökmesi, dış politika amaçlarını başarmak için askeri seçenekleri kullanmayı Başkan için her zamankinden daha kolay yap-

mıştır. Sovyetler'in Irak'ı desteklemesiyle, Birleşik Devletler'in oraya müdahele etmesi Soğuk Savaş sırasında çok daha zor olacaktı.

Zaman zaman Watergate'in ABD başkanlığının gücünü önemli ölçüde zayıflattığı öne sürülür, ancak gerçek durum hiç de böyle değildir. Michael Lind buna ilişkin pek ok nedeni sıralar ("*The Case for Congressional Power: the Out-of-Control Presidency*", **The New Republic**, 14 Ağustos 1995). Birincisi, Başkan hala, Kongre'ye danışmaksızın istediği takdirde savaş açabilir. İkincisi, Bush ve Clinton'un örnekleri sayesinde, önemli ekonomik anlaşmalar (GATT ve NAFTA gibi), tartışmalar için izin verilen zamanı kısıtlayan ve değişiklikler yapılmasını yasaklayan "hızlı" yasamayla Kongre susturulabilir. Üçüncüsü, Beyaz Saraya kariyer bürokratları üzerinde daha fazla kontrol sağlayan Üst İcra Servisini [*Senior Executive Service*] reforme eden Jimmy Carter, ve icra branşını daha önce görülmemiş bir düzeyde siyasallaştıran Ronald Reagan sayesinde, başkanlar artık hükümeti şakşakçı kişilerle [*spoilsmen*] doldurabilmekte, partizan bürokratları ödüllendirebilmektedirler. Dördüncüsü, George Bush sayesinde, başkanlık yetkilerini genişletecek ve Kongre'nin amacını daha da aşındracak güçlü yeni tekniklere sahiptirler –uymayacaklarını ilan ederken yasaları imzalamak

gibi. Beşincisi, yine Bush sayesinde, bir başka yeni bir keyfi başkanlık gücü aracı daha yaratılmıştır: ”çar”, [yani] bakanlarının güçleriyle çakışan veya onların yerine geçen belirsiz, çok geniş yetkileri olan başkanın atadığı kişi.

Ve Lind keza, II. Dünya Savaşı'ndan beridir Beyaz Saray kadrosunun balon gibi şiştiğini, hükümetin anayasa-dışı ”dördüncü bir kolu” olmaya çok yaklaştığınına da işaret eder. Güçleri, söz konusu bakanların yetkileriyle çakışan veya onların yerine geçen güçlere sahip başkanın ”çarları”nın yaratılması, Hitler ve Stalin tarafından yaratılan gölge hükümetler yaratılması anımsatmaktadır (keza bakınız **kısım D.9.2** – ”Görünmez Hükümet” Nedir?)

Yukarıda belirtilen sebeplerin yanısıra, kapitalizmde artan siyasi merkezileşmenin bir başka sebebi de endüstriyelleşmenin insan yığınlarını yabancılaşmış ücretli köleliğe zorlaması, onların diğer insanlarla, toprakla, ve gelenekle olan bağlarını koparmasıdır; bu, güçlü merkezi hükümeti vekil ebeveynler rolünü üstlenmeye, yurttaşları için siyasi, entelektüel, ahlaki, ve hatta ruhani konularda emir vermeye cesaretlendirir (bakınız Hannah Arendt, **The Origins of Totalitarianism**, 1968). Marilyn French'in (**Beyond Power**'da) vurguladığı gibi, kapitalist devlette siyasi erkin artan yoğunlaşması otoriter devletin mikrokozmu [*microcosm*] olan

anonim şirketin [*corporation*, anonim yapı, korporasyon, şirket] biçimine de atfedilebilir, çünkü bu merkezileşmiş otoriteye, bürokratik hiyerarşiye, antidemokratik kontrollere, ve bireysel inisiyatif ve özerkliğin yokluğuna dayanır. Bu nedenle, büyük anonim şirketler için çalışan milyonlarca kişi, otoriter yönetimde hayatta kalmak ve "başarılı olmak" için gerekli psikolojik özellikleri geliştirmeye otomatikman eğilimlidir. Siyasi sistem, doğaldır ki, çoğu insanın zamanının yarısını geçirdiği işyerinde yaratılan psikolojik koşulları yansıtma eğilimindedir.

Bu gibi eğilimleri gözden geçiren Ralph Miliband [şu] sonuca varır: "*demokrasi ve halk egemenliği retoriği ne kadar yüksek sesli ifade ediliyor olursa olsun, ve siyasetin bugün içermek zorunda olduğu 'popülist' imalara rağmen, trend gücün daima daha fazla tepede toplanmasına doğrudur.*" (**Divided Socities**, Oxford, 1989).

***

D.9.2 "Görünmez Hükümet" Nedir?

Yönetimin, resmi olarak izin verilmeyen politikaları uygulamak amacıyla resmi hükümet birimlerini veya kurumlarını bypas edebildiği veya zayıflatabildiği zaman ortaya çıkan "görünmez hükümet" veya "gölge hükümet" fenomeninden zaten kısaca bahsettik (bakınız **Kısım D.9**). ABD'de, Reagan Yöne-

timi'nin İran-Kontra ilişkisi bunun bir örneğidir. Bu olayda, icranın bir kolu olan Ulusal Güvenlik Konseyi [*National Security Council*], Kongre'nin kabul ettiği Boland Değişikliği'ni doğrudan ihlal ederek, Orta Amerika'daki paralı karşı-ayaklanma kuvveti olan Kontraları gizlice finanse etmişti. Müfettişlerin Başkan'ın yetkilendirmesi ve hatta operasyon hakkında bilgisi olduğunu ispatlayamamaları olgusu, planlayıcılarının oluşturmak için özen gösterdikleri başkanlığın "inkar etmesi"ne [yönelik olarak] takdir edilecek [bir unsurdur].

Birleşik Devletler'deki görünmez hükümetin diğer daha yeni vakaları, hükümet birimlerinin artık görevlerini etkin bir şekilde yerine getiremeyecek şekilde zayıflatılmasını içerir. Reagan'ın Beyaz Saray'daki görev süresi bunun birkaç örneğini verir. Örneğin, Çevresel Koruma Birimi [*Environmental Protection Agency*] gerçek bir çevresel korumaya inanan çalışanların uzaklaştırılması ve yerlerine şirket kirleticilerine sadık olan insanların getirilmesiyle pratik anlamda etkisizleştirilmişti. Kanıtlar, Reagan'ın atadığı James Watt'ın İçişleri Bakanlığını da benzer şekilde [*co-opt*] kümeslediğine işaret ediyor. Bu gibi yasanın etrafından dolaşan yollar [*detour*], başkanların kağıt üzerinde sahip olduklarından çok daha fazla fiili güç uygulayabilmesine imkan tanıyan bariz politika araçlarıdırlar.

ABD'deki görünmez hükümetin en güçlü yöntemlerinden birisi de, Kongre ve Amerikan halkından gizli tutulan, Başkan'ın Ulusal Güvenlik Yönergesi [*National Security Directives*, UGY] aracılığıyla iç ve dış politikayı belirleme otoritesidir. Bu gibi UGY'ler, Beyaz Saray'dan resmen ilan edilenden oldukça farklı olabilecek politikaları biçimlendirerek, Birincil Düzenleme haklarına müdehale kabilinden konuları kapsayarak, savaşa, askeri çatışmaların artmasına ve hatta milyarlarca dolarlık kredi güvencelerine yol açabilecek faaliyet girişimlerini kapsayarak, neredeyse sınırsız bir eylem alanını kapsar –bunların tümü de kongrenin onayı ve hatta bilgisi dahi olmaksızın [gerçekleşir].

Kongre araştırmalarına göre, geçmiş yönetimler Vietnam'daki savaşı şiddetlendirmek, Afrika'ya ABD komandolarını göndermek, ve yabancı hükümetlere rüşvet vermek için ulusal güvenlik yönergelerini kullanmışlardır. Reagan Yönetimi, Mikronezya'nın geleceğinden tutun da bir nükleer soykırımın ardından hükümetin nasıl faal tutulacağına kadar çeşitli konularda 320'den fazla gizli yönerge hazırlamıştır. ABD istihrabatı hakkındaki önde gelen yazarlardan birisi olan Jeffrey Richelson'a göre, Bush Yönetimi, 1992 gibi erken bir tarihte, uyuşturucu savaşlarından nükleer silahlanmaya, Afganistan'daki gerilların desteklenmesinden

Panama'daki siyasetçilere kadar çeşitli konularda 100'den fazla UGY hazırlamıştır. Bu gibi yönergelerin konuları azimli araştırmacılar tarafından ortaya çıkarılmış olsa da, bu metinlerin hiçbirisi ne açıklanmış [*declassify*] ne de kongreye sunulmuştur. Aslında, Bush Yönetimi gizli olmayan UGY'lerinin bile açıklanmasını mütemadiyen engellemektedir.

31 Ekim 1989'da, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden dokuz ay önce, Bush, ABD birimlerinin Irak ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini genişletmesini, Irak'ın milyarlarca dolar kredi güvencesi yanı sıra daha sonra nakit para karşılığı satılacak olan askeri teknoloji ve besin maddelerini de kapsayan ABD mali yardımına erişebilmesini emreden UGY-26'yı imzaladı. Milyar dolarlık fonların tahsis edilmesini içeren kararların yasamayla birlikte alınması gerektiğini düşünen Kongre üyeleri gizli yönergelerin bir listesini elde etmek amacıyla 1991'de müfettişler görevlendirdiler. Beyaz Saray, yönergelerin "*ulusal güvenlikle ilgili oldukları için*" gizli tutulması gerektiğini bildirerek işbirliği yapmayı reddetti. Irak'ın NSD-26 ile elde ettiği kredileri ödeyememesi, Amerikan vergi yükümlülülerin milyarlarca dolarlık faturayı ödeyecekleri [*footing*] anlamına gelmektedir.

Siyasetçilerin altta yatan otoriterliği genellikle sözleriyle ortaya dökülür. Örneğin, Reagan merkezi-

leşmenin azalması taraftarı olduğunu söylerken bile bütçe üzerindeki kontrolünü fazlasıyla artırmak ve ülke içindeki CİA faaliyetlerini –daha az Kongre denetimiyle birlikte– genişletmek istiyordu; ki bunların her ikisi de erkin merkezileşmesini artırmaya hizmet etmiştir (Tom Farrer, "*The Making of Reaganism*". New York Review of Books, 21 Ocak 1982, Marily French'in **Beyond Power** içindeki alıntısı, s. 346). Kongre'nin onaylamamasının ardından Clinton'un Meksika'yı borç krizinden kurtarmak için Yürütme Emri'ni [*Executive Order*] kullanması, ülkeyi emirle yönetme geleneğine tamamen uygun düşer.

İran-Kontra ilişkilerinden ortaya çıkan en rahatsız edici şey belki de Reagan yönetiminin sıkıyönetim ilan etmeye yönelik olası planıdır. **Miami Herald**'ın muhabiri Alfonso Chardy, Temmuz 1987'de, Kıdemli Albay Oliver North'un Ulusal Güvenlik Konseyi görevlisi olarak çalışırken, "*ABD'nin yurtdışı askeri işgaline ulusal bir muhalefet olması*" durumunda sıkıyönetim ilan ederek Anayasal Haklar'ın askıya alınmasını sağlayacak bir Federal Acil Durum Yönetim Birimi [*Federal Emergency Management Agency*] üzerinde çalıştığını ortaya çıkarmıştır. Bu sıkıyönetim yönergesi 1988'de hala yürürlükteydi (Richard O. Curry (ed.), **Freedom at Risk: Secrecy, Censorship, and Repression in the 1980s**, Temple University Press, 1988).

Eski ABD Başsavcısı General Edwin Meese, sıkıyönetim uygulanmasındaki yegane en önemli etmenin "*sivil rahatsızlıkların enterne edilmesini sağlamak amacıyla istihbarat toplanmasını ilerletmek*" olduğunu ifade etmiştir (**a.y.**, s. 28). **Kısım B.16.5**'de tartışıldığı üzere, 1980'ler boyunca FBİ, potansiyel olarak "yıkıcı" [*subversive*] gördüğü birey ve gruplar hakkındaki gizli istihbaratını önemli ölçüde artırmış, böylece sivil rahatsızlıklarda derhal enterne edilecek insanların bir listesini Yönetim için hazırlamıştır. Halen Kongre'de tartışılmakta olan Omnibus Anti-Terör Yasası [*Omnibus Anti-terror Bill*], Başkan'ın [üye oldukları] örgütleri "terörist" ilan ederek muhaliflerini tutuklamasına ve mallarına el koymasına izin vererek, Başkan'a fiilen diktatörsel güçler vermektedir.

D.9.3 Hapsetme Oranları Neden Yükseliyor?

Büyük bir hapishane nüfusu otoriter rejimlerin bir diğer karakteristiğidir. Bu nedenle, ABD hapsetme oranının son on yıl içerisindeki artışı, hapishane "endüstrisi"nin yakın zamandaki hızlı büyümesiyle birlikte, otoriter bir hükümete doğru yönelişin

bir başka delili olarak değerlendirilmelidir –"Üçüncü Dünyalaşma" fenomeninden beklenebileceği üzere.

Hapishane sakinleri ağırlıklı olarak yoksuldur; toplumsal prestijden yoksun, kendilerini savunmak için kaynakları olmayan bu insanlara dağıtılan cezalar, aynı suçla yargılanan yüksek gelirli insanların aldıklarından çok daha ağırdır. Federal Adalet İstatistikleri Bürosu [*Federal Bureau of Justice Statistics*], erkek tutukluların hüküm giymeden önceki medyan gelir ölçülerinin genel nüfusunun üçte biri olduğunu göstermektedir. Hapishane sakinlerinin medyan gelir ölçüsü, görece az sayıdaki beyaz-yakalı (ve daha zengin) suçlu hesaplamalara dahil edilmezse, daha da düşük çıkacaktır.

Yoksullar orantısız bir şekilde azınlıklardan meydana geldiği için, hapishane nüfusu da keza orantısız bir şekilde azınlıklardan olşumaktadır. 1992 itibariyle, Amerikan yetkilileri siyah erkekleri, eski apatrheid rejiminin en kötü zamanında Güney Afrika'da yaptığından 5 kat daha fazla hapse göndermekteydi; ve Meksika kökenli tutuklarının sayısı tüm Meksika'dakinden daha çoktu (Phil Wilayto, "*Prisons and Capital Restructuring*", **Workers' World**, 15 Ocak, 1995).

Michael Specter, hapishane sakinleri tarafından işlenen suçların yüzde 90'ının mülkiyete karşı işlenen suçlar olduğunu bildiriyor ("*Community Correc-*

tions", **The Nation**, 13 Mart, 1982). Nüfusun en zengin yüzde birlik kısmının, aşağıdaki yüzde 90'dan daha fazla mülkiye sahip olduğu bir dönemde, en altta yer alanların yasal olarak elde edemedikleri bozuk dağılmış refahın bir kısmını yasal olmayan şekillerde telafi etmeye çalışmasında pek de şaşılacak bir şey yoktur.

1980'lerde, ABD, bir dizi uyuşturucu madde suçları için zorunlu cezalar getirdi, idam cezasını genişletti, ve polisle savcıların güçlerini büyük ölçüde artırdı. Sonuç, ABD Adalet Bakanlığı'nın yakın zamanda yayınladığı bir rapora göre, 1985 ile 1994 arasında hapishane nüfusunun ikiye katlanması oldu. Aslında, 1980 ile 1984 arasında suç işleme oranı yüzde 14 azalırken, aynı dönem zarfında tutuklu sayısı yüzde 43 arttı. 1985 ile 1989 arasında suç oranı yüzde 14 artarken, tutuklu sayısı ise yüzde 52 arttı.

ABD hapishane nüfusu, yeni uyuşturucu cezaları getiren yasalarla orantısal olarak kabarırken, uyuşturucu kullanımı azalma göstermedi. Görebileceğimiz üzere bastırıcı tedbirler açıkça işe yaramamaktadır, ancak giderek küçültülmekte olan toplumsal programlara hala tercih edilmektedir. Örneğin, ABD'de yakın zamanda geçirilen yeni bir yasa polis ve hapishaneler için ek milyarlarca dolar tahsis ederken, yeni Cumhuriyetçi Kongre aynı

zamanda aile planlaması kliniklerini, okul yemekleri programlarını, gençlik yaz çalışma programlarını, vb. ortadan kaldırmaktadır. Hapishane inşaatı hızlı büyüyen bir endüstri, Wall Street akbabalarının yatırımlarının çoğunu cezbeden Amerikan ekonomisinin az sayıdaki "parlak" noktalarından birisi, haline gelmiştir.

D.9.4 Hükümet Gizliliği ve Vatandaşların Gizlice İzlenmesi Neden Artıyor?

Otoriter hükümetler, tamamen gelişmiş gizli polis kuvvetleri, vatandaşların yaygın bir şekilde gizlice gözetlenmesi, yüksek düzeyde bir resmi gizlilik ve sansür, muhalifleri yıldırmak ve susturmak için ayrıntılı bir devlet baskısı sistemiyle karakterize edilirler. Tüm bu fenomenler ABD'de en azından seksen yıldan beri vardır, ancak bilhassa 1980'lerde olmak üzere II. Dünya Savaşı'ndan beri daha da aşırı biçimler almıştır. Bu kısımda gizli polisin operasyonlarını inceleyeceğiz.

Grift ABD "ulusal güvenlik" aygıtının yaratılması, 1945'den itibaren kongre yasaları, sayısız idari düzenleme ve ulusal güvenlik yönergesi, ve Birinci

Düzenlemenin [*First Amendment*] sağladığı hakları aşındıran bir dizi Yargıtay kararı ile yavaş yavaş olmuştur. Ancak Reagan yönetiminin politikaları, sadece kapsadığı alan itibariyle değil, ortadan kaldırılmaları imkansız değilse bile zor olacak şekilde gizlilik, sansür ve baskınn kurumsallaştırılmasıyla geçmişten radikal bir kopuşu temsil etmektedir. Richard Curty'nin belirttiği üzere, Reagan yönetiminin başarısı, "*Amerikan toplumunda yirminci yüzyılda meydana gelen belli başlı yapısal ve teknolojik değişimlerden –özellikle de modern bürokratik Devlet ilee gizli gözetimi yeni ve sinsice şekillerde yapmayı mümkün kılan gelişmiş elektronik cihazların ortaya çıkmasıyla–*" kaynaklanmaktadır (Curry, **Op.Cit.**, s. 4).

FBİ, 1920'lerin Kızıl Korku [*Red Scare*] günlerinden beridir "karşı-yıkıcı" [*counter-subversive*] gizlice gözetleme tekniklerini kullanmakta ve ulusal güvenlik açısından potansiyel tehdit olduğunu düşündüğü kişi ve grupların listesini tutmaktadır. Bu tür faaliyetler, Franklin Roosevelt'in FBİ'ya ABD'deki Faşist ve Komünist faaliyetler hakkında bilgi toplama, olası casusluk ve sabotajlar hakkında soruşturmalar düzenlemesi emrini verdiği 1930'larda yaygınlaşmıştr. FBİ başkanı J. Edgar Hoover, bu yönergeleri, oldukça geniş bir kategori olan potansiyel "yıkıcılar"ın soruşturmaya yönelik

açık uçlu bir yetkilendirme olarak; ve, Roosevelt'in yönergelerinin tam boyutu hakkında dikkatsiz veya umarsamaz başkanları ve başsavcıları tekrar tekrar yanlış bilgilendirme [hakkı] olarak değerlendirdi. Hoover, durmaksızın genişleyen bir siyasi muhalifler sınıfına karşı sürdürülen FBİ soruşturmaları için örtülü onayı kullanmaya 30 yıldan fazla bir süre devam etti. (Geoffrey R. Stone, "*The Reagan Administration, the First Amendment, and FBI Domestic Security Investigations*", Curry'de, **a.y.**).

Soğuk Savaş'ın devam etmesi, Sovyetler Birliği ile süren anlaşmazlıklar, ve "*uluslararası Komünist komplo*" korkusu, sadece kürenin dört bir yanında CİA'nın gizli operasyonları ve Amerikan askeri müdehaleleri için bir meşrulaştırma aracı olmakla kalmadı, aynı zamanda da FBİ'nın yurtiçi gizli gözetim faaliyetlerinin genişletilmesi için gerekçe oldu.

Böylece, 1957'de, Kongre veya başkanın herhangi bir onayı olmaksızın, Hoover COINTELPRO adı verilen son derece gizli bir operasyonu başlattı:

"*1957 ile 1974 arasında, büro yarım milyondan fazla "yıkıcı" Amerikalı hakkında soruşturma dosyaları açtı. Bu soruşturmalar sırasında, büro, "ulusal güvenlik adına, yaygın telefon dinleme, mikrofonla gizlice dinleme, mektupların okunması, ve haneye tecavüz eylemleriyle meşgul oldu. Bundan daha da sinsicesi ise, büronun, Sosyalist İşçi Partisi'nden tutun*

da NAACP'ye, İnsan Hakları için Tıbbi Komite'ye, Milwaukee İzci Erkekler oymağına kadar çeşitli "yıkıcı" siyasi birliklerin faaliyetleri ve üyeleri hakkında içlerine sızarak raporlar hazırlamak amacıyla yaygın şekilde muhbirler ve gizli ajanlar kullanması olmuştur." (Stone, **a.y.**, s. 274).

Ancak, COINTELPRO yalnızca soruşturma ve gizli gözetimden çok daha fazlasıdır. Altmışların ve yetmişlerin başlarının Yeni Sol ve Siyah radikal hareketlerinin gözden düşürülmesi, zayıflatılması ve en sonunda da tahrip edilmesi için kullanılmıştır –yani, siyasi muhalefetin ana kaynaklarının sessizleştirilmesi.

FBİ, ajan provakatörler kullanarak şiddet için zemin hazırlamış, onlara suçlar yıkarak, haklarında sahte suçlamalar yaparak, adlarına saldırgan dökümanlar, sahte dedikodular yayarak, malzemelerini sabote ederek, paralarını çalarak, ve başka kirli dolaplar çevirerek, hareket liderlerinin güvenilirliğini tahrip etmiştir. FBİ, bu gibi yollarla, hareketler içindeki sürtüşmeleri şiddetlendirmiş, üyeleri ve grupları birbirine cephe almaya yönlendirmiştir.

Hükümet belgeleri, FBİ ve polisin, Demokratik Toplum İçin Öğrenciler [*Students for Democratic Society*], Kara Panter Partisi [*Black Panter Party*], ve Kurtuluş Haber Servisi [*Liberation News Service*] gibi gruplar içerinde, sonunda kopmalara yol açacak

şiddetli tartışmaların yaratılmasına karıştığını gösteriyor. Büro keza bu gibi grupların ırk, sınıf ve dini çizgiler ötesinde ortaklıklar oluşturmakta başarısız olmalarında da rol oynamıştır. FBİ, İslam Milleti [*Nation of Islam*] içerisinde "geliştirmekten" övünç duyduğu bir "hizipler arası anlaşmazlık" sonucu öldürülen Malcolm X, ve bir keskin nişancı tarafından rahatça öldürülmeden önce kendisini intihara sürükleyen incelikli FBİ komplosunun hedefi olan Martin Luther King, Jr. suikastlarını hazırladı. Öteki radikaller suçlular, zinacılar, veya hükümet ajanları olarak resmedildiler, diğer bazıları ise tek ateş edenin polis olduğu düzmece silahlı çatışmalarda katledildiler.

Bu faaliyetler en sonunda Watergate soruşturmaları, kongre tanıklıkları, ve Bilgi Edinme Hakkı Yasası [*Freedom of Information Act, FOIA*] sayesinde kamuoyunun önüne çıktılar. FBİ suistimalleri karşısında, 1976'da basavcı Edward Levi, büronun siyasi muhalifleri soruşturma yetkisini ciddi bir şekilde kısıtlayarak, yutiçi güvenlik soruşturmaları başlatması ve bunların kapsamı hakkında kamu kuralları rehberi hazırladı.

Ancak, Levi kurallarının, genel eğilimin sadece geçici bir süreliğine tersine çevirilmesi olduğu zamanla ispatlandı. Ronald Reagan, başkanlığı sırasında yurtiçi politika söz konusu olduğunda devlet

gücünün artmasına karşı olacağını açıkça söylemesine karşın, "ulusal güvenlik" amacıyla ulusal bürokrasinin gücünü sistemli ve görülmemiş bir şekilde çoğalttı. Bunların en önemlilerinden birisi, Levi kurallarının önlemek üzere tasarladığı FBİ suistimallerine karşı koruyucu tedbirlerinin ortadan kaldırılması oldu. Bu, birbirleriyle ilgili iki icra bölüm girişimiyle gerçekleştirildi: 1981'de çıkarılan İcra Emri [*Executive Order*] 12333, ve 1983'de başsavcı William French Smith'in Levi'ninkilerin yerini alan kuralları.

Smith kuralları, eğer olgular, grup veya bireylerin suç teşkil eden faaliyetlere katıldığına "*makul derece işaret ediyor*"sa, FBİ'nın yurtiçi güvenlik soruşturması açmasına izin veriyordu. Daha da önemlisi, yeni kurallar "*suçun gerçekleşmesini tahmin etmek ve önlemek*" konusunda FBİ'ı yetkili kılıyordu. Sonuçta, FBİ artık, ifadeleri, suç teşkil eden faaliyetleri "*savunan*" veya suça –bilhassa da şiddet içeren suçlara– yönelik **belirgin bir niyete** işaret eden grup ve bireyleri soruşturabilecekti.

Curry'nin belirttiği üzere, Smith kurallarının dili, FBİ'nın hedef olarak seçtiği, yönetimin dış politikasına karşı çıkan siyasi eylemciler dahil olmak üzere, herhangi bir grup veya bireyi soruşturmasına yetecek kadar yoruma dayalı bir serbestlik sağlıyordu FBİ görevlilerine. Yeni kurallar çerçevesinde

Büro'nun derhal geniş yelpazedeki siyasi muhalifleri soruçturmaya başlamas, 1976'dan beri kaybettiği zamanı hızla telafi etmesinde şaşıracak bir şey yok. Kongre kaynakları, yalnızca 1985 yılında FBİ'ın Reagan yönetiminin Orta Amerika politikalarına karşı çıkan, Orta Amerikalı göçmenlerle dayanışma gösteren dini örgütler dahil omak üzere, 96 grup veya bireyi soruşturduğunu gösteriyor.

Smith kuralları Büro'nun sadece muhalifleri soruşturmasına izin veriyordu. Ancak bugün, ABD Haklar Bildirgesine karşı çok daha büyük tehlikeler bizi beklemekte: ünlü Kapsamlı Anti-Terör Tasarısı [*Omnibus Counter-Terrorism Act*]. Eğer geçerse, bu tasarı Başkan'ın, kendi inisiyatifi ve kendi tanımlamasıyla, herhangi bir kişi veya örgütü "terörist" ilan etmesine imkan verecek.

Madde 301(c)6, başkana özgü bu hükümlerin nihai olarak kabul edileceğini ve mahkemeye itiraz edilemeyeceğini belirtiyor. Başsavcı da yine yaptırıma yönelik yeni güçlere sahip olacak; örn., suçsuz oldukları ispatlanana kadar şpheliler suçlu olarak değerlendirilebilecek, ve şüphelilere karşı öne sürülen kanıtların kaynağı veya içeriği, eğer Adalet Bakanlığı bu gerçeklerin açıklanmamasının "ulusal güvenlik" gereği olduğunu iddia ederse, kamuoyuna açıklanmayacak. Şüpheliler yine kefalet hakkı olmaksızın tutulabilecek, ve ülkeyi ziyaret eden yabancılar ise

gerekçesiz sınırdışı edilebilecekler. Yerli yabancılar duruşma hakkına sahip olacaklar, ancak hiçbir suçun varlığı ispatlanmasa da sınırdışı edilebilecekler! ABD yurttaşları 10 yıla kadar hapsedilebilecekler ve suçlu bulunurlarsa 250.000 $ ceza ödeyecekler.

Anti-Terör Tasarısı'nın aynı derecede korkunç bir diğer hükmü de, tüm "terörist" suçları, ceza olarak kişisel mülke el koyma hükümleri içeren RICO'ya [Mafya-Etkisindeki Suç Örgütlenmeleri, *Racketeer-Influenced Criminal Organisation*] dahil eden Madde 603'tür. Böylece, bir kişinin, faal veya eski bir federal çalışana "müdahale etmek" veya onu "engellemek" veya "tehdit etmek" ile suçlanması, "terörizme yönelik komplo teşebbüsü" ithamıyla o kişinin tüm özel mülküne el konulmasına yol açabilecektir. Bazı Kongre üyeleri tüm yerel silahla-ilgili suçlamaların federal terörist suçlar olarak sayılmasını istiyorlar. Hiç şüphe yok ki, Anti-Terör Tasarısı, müsadere etme [*seizure*] ve ceza olarak el koyma [*forfeiture*] yasalarıyla halihazırda uyuşturucu olaylarında yaygın olan suistimalleri daha da çoğaltacaktır. Bu hiç de şaşırtıcı olmaz, çünkü Federal ve eyalet birimleri ve yerel polis müsadere etmek ve kendi kullanımlarına yönelik olarak el koymaya teşvik ediliyorlar, çünkü müsadereye yol açacak suçlamaları yapan, bilgi veren şahıslar haczedilen mülkün bir kısmını almaya hak kazanıyorlar.

Eğer bu tasarı geçerse, aynen geçmişte COINTELPRO gibi Sol'a karşı kullanılacağı kesindir. Çünkü FBİ'nın büyüklüğünü ve fonlarını fazlasıyla artıracak, ve adli gözetim olmaksızın tüm ülke çapında "anti-terörist" faaliyetlere girişmek için ona yetki verecektir. Aklımız, bu tasarının, hükümete, FBİ suistimallerinin favori hedefi olan kapitalizm karşıtlarını ve eleştirmenlerini bastırma yetisi vereceğini bize hatırlatıyor. Örneğin, bir ajan provakatör, felsefi anarşistlerin barışçıl bir toplantısına yasadışı bir dinamit fitiliyle gelip, ardından da toplantıya katılan herkesi terörist bir eylem yapma hazırlığı içinde olmakla hükümete ihbar edebilir. Bu ajan hatta bir yeri havaya uçurup, diğer üyelerin plandan haberi olduğunu bile iddia edebilir. Böylece, gruptaki herkes mülklerinin haczedilmesi ve on yıla kadar hapsedilme cezasıyla karşı karşıya kalabilir.

Anti-Terör yasası bugünkü haliyle kabul edilmese bile, bu gibi ölçüsüz [aşırı] tedbirler, düşünce halinde olsalar dahi, ABD'nin –ve dolayısıyla diğer "gelişmiş" kapitalist devletlerin– seçtiği yönelim hakkında ciltler dolusu şeyi ifade etmektedir.

***

D.9.5 Ancak Otoriter Hükümetler Daima Sansüre Bulaşmazlar mı?

Evet. Ve merkezi hükümetler medya üzerindeki güçlerini geçtiğimiz birkaç on yıl içerisinde durmaksızın arttırmaktadırlar. Kitle iletişiminin tekelci kontrolü, birçok farklı bilgi kaynağının ortada gözüktüğü nominal olarak demokratik toplumlarda hemen göze çarpmayabilir. Ancak daha yakından bakınca, –insanların büyük bir kısmına ulaşan– bütün ana medyanının esasen aynı neo-kapitalist dünya görüşünü yaymakta olduğu görülmektedir. Bunun sebebi sözde "özgür" medyanın bir elin parmakları kadar kapitalistik medya holdinginin elinde olmasıdır. Böylesi bir birbirine benzeme [aynılık], bu dünya görüşüyle çatışan veya onun temel ilkelerine karşı güveni sarsan herhangi bir olgunun, kavramın veya görüşün geniş bir kitleye erişmesini neredeyse imkansız hale getirir (bakınız **Kısım D.3**).

Hkümet ile haber dergileri ve gazeteler arasında sayısız bağlantı bulunmaktadır. Büyük şirketlerin çıkarları televizyon ve radyoya hakim olur; ve daha önce anlatılan nedenlerden ötürü, belli başlı büyük şirketlerin çıkarları hükümetlerinki ile büyük ölçüde örtüşür. Son yıllardaki eğilim, kârlarının büyük bir kısmını çelik, petrol ve telefon teçhizatı gibi sanayilerden elde eden büyük şirketlerin küçük, bağımsız basılı medyayı, özellikle de gazeteleri, ele geçirmesidir. Marilyn French'in belirttiği üzere, büyük

şirketlerin bu denetiminin etkisi "*iletişim medyasını rahatsız edici olabilecek her şeyden uzaklaştırarak, yumuşak, mümkün olanın en iyisi türünden bir bakış açısına yönlendirmektir. Her ne kadar insanların önünde seçmek için okuyacak ve bakacak geniş bir çeşitlilik olsa da, bunların büyük bir kısmı aynı türden dikkat dağıtıcı –geçici hevesler ve modalar, yüzeysel bir gösteriş– veya sakinleştici şeyler sunarlar; tüm sorunların çözümü vardır, hiçbir ciddi adaletsizliğin veya kötülüğün sürmesine izin verilmez*" (French, **Op. Cit.**, s. 350). Diğer bir deyişle, insanların, giderek azalan sayıdaki "kabul edilebilir" fikirlere giderek daha çok erişebilmeleri sağlanmaktadır.

Bu eğilimler, gayri-resmi ve sistemli olmayan bir sansür biçimini temsil etmektedir. Ancak, Birleşik Devletler'de, federal hükümet resmi ve sistemli sansür biçimlerini de genişletmektedir. Bu konuda en ileri gideni yine Reagan yönetimidir. Sadece 1983'de, hükümet çalışanları tarafından yazılan 28.000'den fazla konuşma, makale, ve kitap onaylanmak üzere hükümet sansürüne sunulmuştur. Reagan hükümeti ayrıca sınıflandırılmamış bilginin kısıtlanması için örnek teşkil etmiştir. Bu, tüm hükümet çalışanlarının güvenlik izni almak için, yalnızca sınıflandırılmış olanı değil "sınıflandırılmamış ancak sınıflandırılabilir" bilgiyi de ifşa etmekten yargılanmalarına olanak tanıyan Standard Form 189'u imzalamaları zorunlu-

luğunu getiren yasaların geçirilmesiyle sağlanmıştır. Bu ifade ["sınıflandırılmamış ancak sınıflandırılabilir" bilgi] kasıtlı olarak belirsiz bırakılmıştır; Bölüm-22 [*Catch-22*] en fazlasından ıslık çalanların [*whistle-blowers*, resmi işlerde yapılan bir yolsuzluğu yetkili mercilere bildiren kişiler] taciz edilmeleri için yeterince yoruma açık bir serbestliğe sahiptir (Curry, **Op. Cit.**].

Eğitim ve kültürel karşılıklı değişim programı AMPARTS'ın bir parçası olarak yurtdışına bursiyerler gönderen Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı [*United States Information Agency, USIA*], yabancı dilde konuşma yapacak bursiyerlerin seçiminde onların siyasi görüşlerini yoklamaya teşebbüs etmiştir. 1983'de, Dış İşleri Bakanlığı Uluslararası Operasyonlar Alt Komitesi [*House Foreign Affairs Subcommittee on International Operations*], AMPARTS konuşmacılarının "*partizan siyasi ideoloji*" temelinde seçilmesi nedeniyle USIA görevlilerinin "*kuruluş beratının ilke ve ruhunu ihlal etmek*"le suçlamıştır.

1984'ün başlarında, USIA'nin 1981'den beridir sadece önde gelen akademisyenleri değil, aynı zamanda Coretta Scott King, Kongre üyesi Jack Brooks, ve eski Senatör Gary Hart gibi ulusal figürleri de içeren bir kara liste oluşturduğunun **Washington Post** tarafından ortaya çıkarılmasıyla, USIA politikası bir ulusal skandal haline

gelmiştir. Göç, Uyumlandırma, ve Tabiyet Yasasına [*Immigration, Naturalization and Nationality Act*] ("McCarran Yasası" olarak bilinir) dayanarak, siyasi ve ideolojik inançlarından ötürü yabancıların Birleşik Devletler'e girmesi yasaklanmıştır. Reddedilen binlercesi arasında, Nobel ödüllü yazarlar Gabriel Garcia Marquez ve Czeslaw Milosz, yazar Carlos Fuentes, oyun yazarı Dario Fo, aktris Franca Rame, romancı Doris Lessing, NATO Başkomutan Yardımcısı Nino Pasti, ünlü Kanadalı yazar Farley Mowat, Amerika doğumlu feminist yazar Margaret Randall, ve Şili'nin eski sosyalist devlet başkanı Salvador Allende'nin dul karısı Hortensia Allende en dikkati çekenlerdir.

Son yıllardaki en rahatsız edici gelişme belki de Reagan yönetiminin Düşmanla Değişim Yasası'nın [*Trading with Enemy Act*] gücüne dayanarak, Küba, Kuzey Vietnam, ve Arnavutluk'tan (Çin veya eski Sovyetler Birliği'nden değil) gelen dergi ve gazetelere ambargo uygulaması, ve televizyon habercilerinin yurtdışında satın aldıkları bazı İran kitaplarına el koymasıdır. Bu dökümanlara Amerikan sırlarını içerdikleri için el konulmadı, sebebi bunların Amerikalıların bilmesinin istenmediği Yönetime ilişkin bazı bilgileri içerme ihtimalidir [French, **Op. Cit.**, s. 433].

Resmi sansür, son İran Körfezi katliamında oldukça belirgindi. Bu tek taraflı mücadelede, hükümet basının savaş hakkındaki bilgiye erişmesini ciddi biçimde sınırlamak, haberleri eskortların eşliğindeki "basın havuzları"na indirgemekle kalmadı, aynı zamanda haber medyasının büyük bir kısmını Yönetimin uysal bir propaganda aracına dönüştürdü. Bu, havuzdaki sınırlı sayıdaki yer için TV kanalları ve haber servisleri arasında rekabet yaratarak, ve böylece de haber departmanlarını hükümetin iyi niyetine bağımlı kılarak ve habercileri ABD öncülüğündeki katliamın amigoluğuna dönüştürerek sağlandı.

Körfez Savaşına dair haber yapılması, ordu, haber ve fotoğraf ajansları, veya her ikisi tarafından doğrudan sansürlendi. Örneğin, uzun süredir NBC'de olan, ödüllü gazeteci Jon Alpert, "*ABD bombardımanıyla harap olmuş Basra [Irak'ın 800.000 nüfuslu ikinci en büyük şehri] ve Irak'ın diğer bölgelerine ilişkin çarpıcı görüntülerle Irak'tan geri döndüğünde, NBC başkanı Michael Garner çekimin yayınlanmamasını emretmekle kalmadı, Alpert'in bir daha NBC'de çalışmasını da yasakladı*" (Fairness and Accuracy in Reporting, **Extra, Special Issue on the Gulf War**, 1991, s. 15).

John R. Macarthur'un belgelerle ortaya koyduğu gibi, savaşa ilişkin kongre onayı, Saddam Hüseyin ve

birliklerini şeytanlaştırmak için tasarlanan devasa propaganda ve dezenformasyon kampanyası olmaksızın elde edilemeyecekti. Bu kampanyanın baş yapıtı –prematüre Kuveytli bebekleri kuvözlerinden çıkaran ve onları soğuk hastane zemini üzerinde ölüme terk eden Iraklı askerler hikayesi– sürgündeki Kuveyt hükümetince finanse edilen bir Amerikan halkla ilişkiler şirketinin tasarladığı, saf ve eleştiriden yoksun haber kurumlarının yardımıyla Yönetim tarafından hevesle yayılan, tamamen uydurma bir haberdi (John Macarthur, **Second Front: Censorship and Propaganda in the Gulf War**, Hill & Wang, 1992; keza bakınız John Stauber ve Sheldon Rampton, **Toxic Sludge is Good for You! Lies, Damn Lies and the Public Relations Industry**, Common Courage Press, 1995).

Resmi ve gayri-resmi bir sansür sistemine yönelik bu eğilimler, ifade ve basın özgürlüğünün geleceği hakkında pek de iyiye işaret etmemektedir. Çünkü, bunlar, kamusal enformasyonun ana kaynaklarını susturmak, sindirmek, ve belirlemek için örnekler oluşturmaktadırlar –yönetimin uygun bulduğu anda başvurabileceği örnekler. Bu, geç kapitalizmin kaçınılmaz bir şekilde otoriter hükümete doğru gitmekte olduğuna ilişkin bir kanıt parçası daha sunmaktadır sadece.

D.9.6 Sağ Ne İstiyor?

Muhafazakar ideologların en bilgili ve ciddilerinden birisi olan Kevin Phillips, **Post-Conservative America** kitabında, ABD hükümeti açısından arzulanılır olarak gördüğü kökten değişimlerin olasılığını tartışır. Önerileri Sağ'ın nereye yönelmeyi arzu ettiği hakkında şüpheye yer bırakmaz. Phillips, "*hükümetsel erk, zorlu ve gerekli ekonomik ve teknik kararları alabilmek için fazlasıyla dağılmıştır [yayılmıştır]*" demektedir. "*Buna göre, bu iktidarın doğası yeniden düşünülmelidir. Federal düzeydeki iktidar artırılmalı, ve icra branşındaki [iktidarın] çoğu ona tahsis edilmelidir*" (s. 218).

Kabine'de hizmet eden kongre liderleri ve ikiparti sisteminin tek parti koalisyonuna indirgenmesiyle betimlenen Phillips'in modelinde, Kongre, halihazırda olduğundan daha fazla "emperyal" olacak şekilde başkanlığın basit bir aracına indirgenecektir. Bu fikri uygulanamaz diye bir kenara atmadan önce, iki büyük parti arasındaki ayrımın –her ne kadar içlerinde farklı gruplar yer alsa da aynı şirket seçkinleri tarafından kontrol edilmeleri sebebiyle– halihazırda fiilen silinmiş olduğunu hatırlayalım.

Birçok taktiksel anlaşmazlıklara karşın, bu seçkinlerin neredeyse tüm üyeleri temel bir ilkeler, ta-

vırlar, fikirler ve değerler kümesini paylaşırlar. İster Demokrat isterse Cumhuriyetçi olsunlar, çoğu aynı Ivy League okullarından mezun olmuşlardır, aynı özel sosyal klüplere üyedirler, aynı belli başlı şirketlerin birbirine kenetlenmiş yönetim kurullarında hizmet ederler, ve çocuklarını aynı özel okullara gönderirler (Bakınız G. William Domhoff, **Who Rules America Now?** 1983; C. Wright Mills, **The Power Elite**, 1956). Belki de en önemlisi, onlar aynı psikolojiyi, yani şirketler Amerikası'nın psikolojisini paylaşırlar; ki bu onların aynı önceliklere ve çıkarlara sahip oldukları anlamına gelir.

Yani, aslında ortada tek bir parti vardır –İşalemi Partisi, gerçek yüzünü kamuoyundan saklamak için iki farklı maske giymektedir. İleri kapitalist ülkelerin geri kalanları için de aynı sözler geçerlidir. Otoriter rejimlerin ana özelliği olan gerçek bir muhalefet partisinin yokluğu bu nedenle zaten tamamlanmış bir olgudur, ve bu yıllardan beridir böyledir.

Belli başlı siyasi partileri birleşiminin yanı sıra, diğer kuvvetler de kaçınılmaz bir şekilde Philips tarafından betimlenen senaryoya doğru ilerlemektedirler. Örneğin, icra kolunun gücü giderek büyümektedir, çünkü Kongre'nin otoritesi, skandallar, partizanca çekişmeler, kitlenmeler, yasamada ortaya çıkan yozlaşmalarla giderek zayıflamaktadır. Aslında, rüşvet alma, lobicilik [*influence-peddling*], karşılıksız

çekler, çıkar çatışmaları, karanlık anlaşmalar, ve genel bir yetersizlik artık Capitol Hill'de rutinleşmiştir. Kongre'nin saygınlığını yeniden sağlamaya yönelik bir şeyler yapılmadıkça, ortam erkin başkanlığın elinde toplanması için uygun olmaya devam edecektir.

Phillips, tasavvur ettiği değişikliklerin Anayasa'yı değiştirmeksizin yapılabileceği konusunda bizleri temin eder. Bu gibi mucizeler aslında mümkündür. İmparator Augustus, Roma Senatosu veya Roma Cumhuriyeti'ni dağıtmaksızın tüm gerçek gücü elinde toplamıştı; Hitler, Weimar anayasasına dokunmaksızın Nazi programlarını gerçekleştirmişti; Stalin, teorik olarak demokratik olan devrimci anayasaya bağlı kalarak yönetimi üstlenmişti.

Birleşik Devletler'in yavaş yavaş otoriterleşmesine yönelik burada bahsedilen olgular, daha önce başkaları tarafından da dile getirilmiştir; bazen de buna gelmekte olan bir diktatörlüğe ilişkin uyarılar eşlik etmiştir. Şu ana kadar böylesi uyarıların prematüre olduğu ispatlandı. Ancak, bugün özellikle endişe verici olan şey, büyüyen otoriterliğin yukarıda incelenen çoğu emaresine bir toplumsal çöküşün belirtilerinin eşlik etmesidir –geçmişte tiranlığın yaklaşmakta olduğunun habercisi olan bir "eşlik etme".

ABD ve diğer Birinci Dünya ülkelerindeki tamamen otoriter olan rejimler, yurttaşların sivil haklarına, onların daha iyi bir toplum umutlarına yönelik basit bir tehditten daha fazlası demektir. Çünkü otoriter rejimler, otokratik devlet başkanlarının başını çektikleri gözü dönmüş bir askeri maceracılıkla ilintili olma eğilimindedir. Bu nedenle, Avrupa ve Japonya'nın otoriter hükümetlere doğru yönelimde ABD'yi takip ettikleri nükleer bir dünyada, sorumsuz siyasetçilerin sebep olacağı nükleer saldırganlık ihtimali artmaya devam edecektir. Böyle bir durumda, bir karşılaştırma yaparsak, Soğuk Savaş'ın eski endişeleri gayet hafif kalacaktır. Bu nedenle anarşist anti-otoriterlik, siyasi merkezsizleşme, ve taban [*grassroot*, otkökü] demokrasisi programının aciliyeti [de giderek artmaktadır] –yukarıda betimlenen rahatsız edici eğilimlerin tek gerçek panzehiri.

Ayrıca, birçok hayırcının [*naysayer*] ve yönetici sınıf müdafisinin artmakta olan otoriterliği sıklıkla "paranoya" veya "komplo teorisi" olarak reddettiklerine dikkat etmeliyiz. "Eğer durum sizin dediğiniz kadar kötüyse, nasıl oluyor da hükümet sizin bu kışkırtıcı SSS'ı [Sıkça Sorulan Sorular] yazmanıza izin veriyor?" öne sürülen yaygın bir cevaptır.

Rahatsız edilmeksizin bu eseri yazabilmemizin nedeni, mevcut siyasi kültür içerisinde kamunun

[halkın] büyük ölçüdeki güç yoksunluğuna tanıklık etmektedir –yani, karşı-kültürel hareketler, daha geniş tabanlı ve mevcut ekonomik düzeni sarsabilecek bir boyuta ulaşana değin hükümet için endişelendirici olmazlar; ancak aksi bir durumda hareketi zayıflatmak için uğraşılması, baskıcı, otoriter kuvvetler için bir "gereklilik" haline gelir.

Etkin bir örgütlenme ve yönetici seçkinlerin çıkarlarına karşı bir tehdit olmadığı müddetçe, insanların istediklerini söylemelerine müsade edilir. Bu, gerçekte hiç de öyle değilken, toplumun tüm fikirlere açık olduğu yanılsamasını yaratır. Ancak, Birinci Dünya Savaşı'nın ertesinde Wobblies [ABD'deki anarko-sendikalist eğilimli sendika IWW üyesi ve taraftarları] ve anarşist hareketin büyük bir kısmının yok edilmesinin gösterdiği gibi, hükümet ciddi bir tehlike arz eden herhangi bir hareketi tamamen yok etmeyi amalayacaktır.

Muhalif bir ideolojiye karşı uydurmacanın [*spin*] layıkı ile uygulanması, bugünkü sisteme karşı **herhangi** bir alternatifin "işlemeyeceği" veya "ütopyacı" olarak görülmesini sağlayabilir –böylesi alternatifler büyük ölçüde nüfusuun kendi çıkarına olsa bile. Bu ideolojik budama, insanların zihinlerinde bu radikal teorilerin içsel olarak hatalı olduklarından ötürü başarıyla uygulanamadıkları şeklinde yanlış bir algının oluşmasına neden olur –doğaldır ki, mevcut otoriter

ideoloji insanların takip edebilecekleri yegane "mantıklı" yol olarak resmedilir.

Örneğin, çoğu Amerikalı, sosyalizmin gerçekten ne hakkında olduğu bilmeksizin veya anlamaya yönelik herhangi bir çaba göstermeksizin sosyalizmi kesin bir dille reddeder. Bu, (liberter) sosyalizmin yanlış olması nedeniyle değildir; son 70 yıldaki kapitalist propagandanın (ve "sosyalizm" eşittir Stalinizm iddiasının) doğrudan bir sonucudur.

Otoriterler, bu tutumu bizzat insanlara doğru da genişleterek, muhalifleri (şirketler medyasının da cömert yardımıyla) "çatlaklar" ve "aşırılar" [*extremist*, ifrata kaçan] olarak lekelerken, kendilerini ise –savundukları göreceli konumları ne olursa olsun– makul "ılımlılar" olarak takdim ederler. Bu yolla, bölgelerinde atık yakma tesisine karşı çıkan bir topluluk, gerçekte olan şey bir yerel topluluğun şirket/hükümet otoriterliğine meydan okumaya cesaret ederek demokrasiyi uygulamasıyken, basında kötü adamlar olarak feci şekilde azarlanabilirler!

Üçüncü Dünya'da, muhalifler tipik olarak katledilirler ve bilinmeyen toplu mezarlara atılırlar; burada, Birinci Dünya'da, daha ince bir çökertme gerçekleştirilmelidir. İleri kapitalist otoriter toplumların "görünmez eli" gayet etkilidir; yöntem değişse bile sonuç aynıdır –bugünkü sosyo-ekonomik düzenin alternatiflerinin ortadan kaldırılması.

Anarşist Kütüphane

Anarchist Writers
Anarşist SSS
Anarşist Sıkça Sorulan Sorular - Versiyon 11.2
2007

11.02.2021 tarihinde şuradan alındı:
geocities.ws/anarsistbakis
Bu Anarşist SSS versiyon 11.2'ye (2007) dayanmakta olup çevirisi Anarşist Bakış tarafından yapılmıştır. An Anarchist FAQ'ın son sürümü 15.3 (2019) olup İngilizce canlı sürümü ananarchistfaq.anarcho-copy.org adresinde kullanılabilir.

tr.anarchistlibraries.net